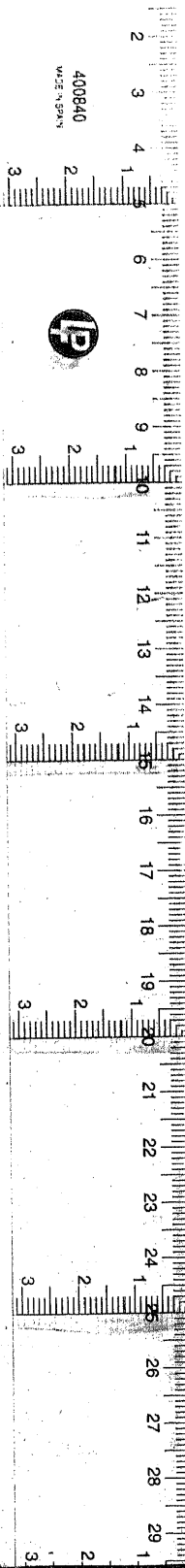
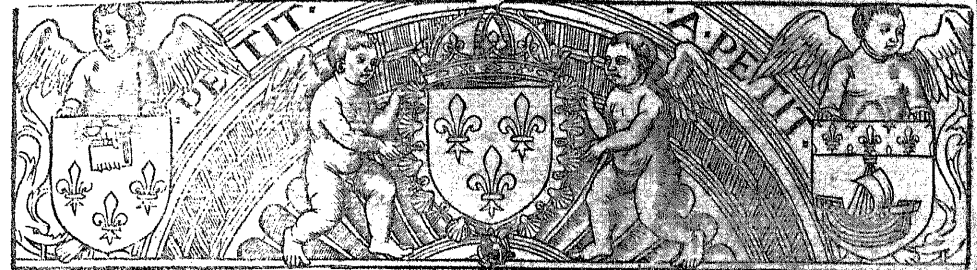

Dupl^o
S. a. S.
16/11

P. N. de la Estación	
Sal:	A
Edición:	8
Tabla:	
Número:	245

THEOPHYLACTI archiepiscopi Bulgariae,

In quatuor Domini nostri IESU CHRISTI Euan-
gelia, enarrationes luculentissimae.

PARISIIS,
Apud Iohannem Foucherium, sub Scuto Florentiae,
Via ad D. Iacobum. 1542

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. 4. C. 51. N. 2.

Theophylactus ille, amice lector, tametsi inter Græcos Theologos recentior, & succincta dictionis filo familiarior, neutiq̃ mea sententia studiosis aspernā dus fuerit, & nō solū nō aspernā dus, sed & multis nōibus cōmendā dus, in archē. n. cogit, quæ multi si sim non sine legentū fastidio tradiderūt: & brevis quidē est, in plerisq; tamē abunde satis Euāgelista rū mentē explicat: quo manifeste uideas ad hoc unū spectasse eum, ut quā maxime prodesset. Ita familiaris est, ne sit fastidioso: ita autē brevis, ne con queri possis obscurū esse, id quod paucis datum. Ex multis authoribus ap paret instar apiculæ in mellificinam sui aluearij probatiores sententias conuexisse, in primis autem ex Chrysostomo tanquam ex aureo suo fonte, maxime aureas interpretationes hāuisse, ita ut in huius compendio parum desideres ad explananda Euangelia eorum, quæ ille sinuosis uoluminibus protulerat. Quem & sequitur de libero arbitrio ac fide, & quibusdam alijs, & proinde in quibusdam interpretandis uiolentior, quod dixerim, ut in hoc tuum adhibeas iudicium, qui te solis canonicis scripturis additum nosti: nō ut totū à lectione auocē, quorundā more qui mox quum unū & al terum displicuerit dictum, toto libro abrenunciant. Quin potius utilia pro pter nēuos paruos ne reijciamus. Sūt & in humilibus casis penates. Audi uimus & balbos nonnunquā prudenter de quibusdā differentes. Ecce hic crebras paraphrases multum lucis afferētes adiicit, pulchræ cōnectit, quæ διὰ τὴν πρῶτον discere uideātur. In allegorijs & si nō ubique solidus, iucū dus tamē est. Me sane non admodū laboris pœnitet, quē in hunc librum paucis mensibus insumpsi, ita uolentibus amicis. Et quanuis eū rhetorico mūdo nō ornauerī, neque hoc si uel maxime uoluissē, permisissent, quotidianæ lectio nes, conciones, ugens typographus, & periculosi nostri dies. Operā tamē dedi, ut fideliter redderē quod cōmunicandum suscepā, nihil minus agēs quam ut uel alienū, uel meum quippiam admiscerem. Vnde si bene dicit, il lius laus est: si alicubi non satisfacit expectationi tuæ, uituperandus ego non sum, interpretem egi, non dogmatisten. Meæ insipientiæ nugæ potero ipse proprijs libris euulgare, si in rem studiosorū facere mihi uidebuntur. Horrui semper inepta mea dicta alieno & uenerabili copiam uenditare no mine. Adegit tamen exemplar mutilū, ut uno in loco quædam infarcirē, de erat enim charta. De quo tamē (ut uidebis) monui, ne quis uel i hoc fidē me am accuset, & nō accusabis, opinor, ut ut sermo durus sit & inconcinnus: qui nolui ut moraretur, quo minus, prodiret Theophylactus Euāgeliorū enar rator, antea ferme à nostris ignoratus. Consultius enim uisum illa quam nulla dare: si forte uel sic te huiusmodi seneficijs demerear. Vale.

Anno, M. D. XXIII.

IN SEQVENS THEO phylacti enarrationes, & quatuor Euangelijs, INDEX.

Abiathar, qui Mar co dicit, Abimelech liber Regū dicit, folio. xlixB
Abnegare seipsum, xxiiij. f
abnegatio Petri quomodo se habet, lxxv. f. & lxxvi. b
abominatio desolatōis quid fo. xxxiiij
Abraham pater gentium, & quare ab eo genealogiā ex orditur Mattheus, fo. i. f
abrahæ filios suscitare ex lapidibus quid v. a
abrahæ iustus misericors & hospitalis fuit, & cur a diu te sic inuocatur, non l. aza rus ibidem
abrahæ sinus cxvii. a
abraham Caldeus cxl. e
abrahamus Isaac offerēs quē p̄figurauit clx. f
adam ubi sepultus, lxxvij. f. & xcii. c
adam eiectus, e regione para dissi collocatus & quare. fo. cxcii. b
adulescentulus qui nudus p̄ fugit, quis fo. lxxvi. d
aduentus christi duo, & du os p̄cursores lvi. a
aduentus christi duos, saluā tis & iudicantis clxij. c
aduersarij si non essent, non essent coronæ lxxxiiij. e
aduentus christi quando affu turus lxiiij. c
ædificantes qui lxij. a
ælius adrianus templum & ci uitatem hierosolymorū fū ditus suffodit lxij. c
æfectiones iudeorum duę, in uicia & auaritiā uo reme dio curantur, xcii. d
afflictio xviij. c
agnus dei, cur christus dica tur, fo. cxxiiij.
aggrauationes uerbi diuini, folio, clxxxvi
aliena & insolita semper plus placēt familiaribus cxliij. f
aliud sollicitudo aliud opera tio cxlix. f

alius & alius de persona, ali ud & aliud de natura dicun tur, folio cxviiij
altaria apud nos a donis fa crantur, sed non in ueteri le ge ita fiebat xxxiiij. d
ambire dignitates, get tium est, folio lxxviii
ambitio quam mala & tyran nica, folio. lix
amen affirmatiua vox vii. b
amicus de via ueniens quis fo. xxxiiij
amoris rabies quid valeat, folio liii. b
ἀναστασις quere & ἀνάστασις ἀγγελοι ministroi & p̄sides no stri, folio xxxvi. b
angeli inhumanis & immise ricordibus indignantur, fo lio, xxxvi. c
angeli & sacerdotes coopera tori christi clxv
angelivirtus quē & quare di catur angelus cxix
angulus, folio lxxij. a
angusta porta, folio. x. a
annus iubilæus clx. f
animarum apparitiōes falsę xi. c, & iterū, cxciii. d
animam suam amare & inue nire, perdere & odisse xliij. f & xliii. a b
animę mortuorum vbi. xi. c
& iterum cxciii
animę cib⁹, omne opus. xix
animę uelitis, & vxor caro, pueri, opera xxvi. d
animę uirtutes tres, quibus diligere deū oportet, xxxiij
animam christus sanans, uir turē quoq; infundit, xlviij
aīa occultata quid sit l. d
anima, quid, folio cxliij. a
antichristus desolatōis abo mīatio dicitur, fo. xxxiiij
antichristi tēpore multi erūt pseudoprophetę, a quibus iusti seducentur xxxvi. a
antichristi tēpora quomodo erunt, & ei⁹ impostura inti quitates multiplicabit: & charitatē turbabit, xxxvi. d
Antichristi tēpore homines erunt uoluptuosi, dissoluti, & delinqs vacantes cix. b. c
antichristi tēpore, ut nunc,

quid querendum ad faciē dum sit eodem
ἀντιχριστος lxxxix. c
antiqui vnde ante legem da tam uiuere didicerūt, & qua re sic data lex, & scriptura, folio primo. a
ἀπολλων ἱεροσολιμ, quādo ad sit, folio cxxviii. a
apollinarius christi acceptis se animam negans confuta tur, & vnde erroris sui occa sionem sumpsit iij. c
apollinarius Laodicensis cō sūatur, dñm & deū nostrū non suscepisse perfectā ho minis naturā, uidelicet cor pus cū anima rationali, sed carnem s. lmi, cxxx. c
apollinari⁹ inanimatam car nem christi asserēs quomo do refellitur cxlvij
apollinari⁹ christum corpus e celo sumpsisse asserens, q̄ per uirginem ceu carnalem transtulit, confutatur. fo. cxxxvij. a, & iterū corpus christi ex hoc mūdo esse ne gans, folio cxlvij. a. b.
apostoli an montes transtulerint, fol. xxv. b
apostoli prophetas in duo bus excellunt xxviii b
apostola samaritana fuit mu lier, folio cxliij. c
apostoli christo magis quam sibip̄s credunt xl. f.
apostolorum secunda voca tio, folio xlviij. b.
apostoli propter gastrimar giā in uia domo manere iuf si, fo lvi. a
apostolo. prudentiā, lxxv. e
apostolos suscipiētib⁹ & uō suscipientibus, quō approp̄ p̄quet regnū dei lxxxvij. f
aposto. & prophetæ quauir tute miracula fecerint ante glorificatum christū, cxlvi
apostolorum fides, in uerba christi, cixxvii
aqua peruenim⁹ ad christia nismum, ciiij
abori homo confertur x. e
archelaus rex iij. e
arca ecclesia est v. b
areolæ xliij

arius confuta tur, in nomine
bus nō in nomine baptizā
dum esse asserens xlv. e
arius confutatur, asserēs per
fillum fieri oīa, non quod fa
ctor, sed instrumentū &c.
folio. cxxxvij. f.
arius item iterum, volens fili
um demōstrare q̄ non sit
genitus a patre, sed fuerit si
cut vna aliarum creaturas
rum cxxx. a
arij error Christi & horis &
temporibus subiectum asse
rentis cli.
arij error, asserētis Christum
dei vnigenitum, eo q̄ solus
ipse factus sit, & cōditus a
deo, omnia autem alia ab
illo cxxxvij. c
Eiusdem error, potestare fa
lij negantis cxliij. d
Eiusdem, negātis filium eius
dem cum patre esse substā
tiā & potentiae cxlv. c
& cxliij. e
arius confutatur, patrem in
quies per ipsum in discipu
lis fieri cxlxxvij. f
Armenij negātes aquā e la
tere Christi fluxisse confu
tantur cxcxiii. e
arrogans non est dñi disci
pulus cliij. d
auaris paupertas exosa cvi. a
asini symbolū lege cxlxij. b
auaricia latronum morbus,
xxx. d
asina quid signet lx. f
auaricia, omnium malorum ra
dix cxlxi. e
auditorū ad captū sese Chri
stus temperans, sepe cōtra
ria loqui videtur cx.
aures duę oblatę quid signifi
cent lxxvij. b
Augusti Cęsa. temporib⁹ in
summo malicia fuit ci. c
auricula obedientiam signat.
folio cxlxxvij. f
aures ad audiendum habere
quid cli. f
aurum, thus, myrrha, quid si
gnificent iii. f
Abylō & Egypt⁹
cmmis nequitie ob
ficinę iii. a
baptisma Ioannis & Christi
differentia iij. e
Baptismus Christi quid v. c
baptism⁹ diabolum eijcit fo
lio xvij. c
baptismi secundi nulla spes
nisi per poenitentia eo.
baptisma Ioannis poenitentię
tū non remissionis xlvi. d
Baptismatis Ioannis vis fo
lio lxxv. e
baptismus prestat primū ho
nestatis vestitum cliij. b
Baptizatus, filius dei effici
tur eodem
baptizari, ad custodiam pu
ritatis nō sufficit cxv. c
baptisma Ioānis, nō, sed chri
sti erat articulātū cxxvi.
baptismum quomodo dñs
terrenam natiuitatem voca
rit cxlxxvij. f
baptisma fons Iacob cxlix.
baptisma per probaticā pi
scinam designatur cxliij. f
baptismatis aqua qualis, &
vis ibi.
baptismatis virt⁹ & donum
quanta eodem
baptizari solum nō sat esse,
sed post bene operandum
folio xlvi. e. f
baptismus per trāsitum tor
danis significatur cxlv.
baptizatur cur dñs . xlv. d
baptizatis spirit⁹ fanct⁹ da
tur, celumque aperitur
fo. eodem
baptizari nō sufficit ad salu
tem lxxvij. f
baptizari incredulum & infi
dum impossibile clii.
barabbas quid xlii. e
battalogia viii. e
battarismus Ibidem
beati felicitatē integram nō
dum acceperunt cxxx.
bella, fames, pestis, nūquam
aliunde quam a deo proue
niunt xxxvi. d
benedicti qui xxxix. a
bñfacere alicui, sabbato lex
non prohibet clij.
benignitatis dei I nos quāta
folio cix. & cx.
berthania lxii. f
bethabara cxxxix. f
bethleem quid iij. b
bethleē patria dauid lxxv. f
bethleem ad austrum sita
bethphage dom⁹ maxillarū
interpretatur cxx. d
bethsaida ciuitas cxl. c
bethsaida Ioannis patria.
blasphemia liii. e
boanerges xliv. f
bona nostra occultāda, & nō
ostentanda lxiij. a
bona nostra ab inuidis occul
tanda lxxxiij.
bona nostra, deo offerēda &
atribuenda lii.
bona nostra duplicia, corpo
ris & animi cxij. d
boni initia, & semia accepi
m⁹ per gratia, quę nos infu
minus & crescere facimus
folio cxli.
bonus solus deus xxvij. j.
bona faciūt multi, sed nō be
ne xc.
bonitas fons & radix deus
est lviij.
bonorū tres ordines eorum
qui saluantur cxvij.
Cadaver quid liij. b
Cadere nos propter
nimia confidentia
permittit deus xl. f
Calceus pro quo sumitur
folio cxxxij. f
Cadere permittit dñs Petri
& ceteros lvi. a
cadūt omnes qui aduersarij
sunt verbi cxci.
cæcus & mutus quis xvi.
Cæcum q̄ Iesus interrogat.
quid libivellit lx. f
cur ad Siloam cęcum mittit
Christus cx. d
Cæcus quis sit cxlxij.
Cęli per Christum aperti v.
Cęlorum regnum quid xliij.
Cęsar quid lxij.
Cęsar quid subditis debeat
folio cxvi.
Caiphas quid q̄ vestimēta
sua rupit xxxxi. f.
Caiphas sęguinaris cxci.
Calceamēta Christi quid si
gnificent v.
Calix passionis cur xl.
Calicē cur deprecatur Chri
stus eodem

calix aque frigide quid lix
caluarie locus cxxij. b
camelus medium animal in
ter mūda & immunda liii.
camelus quid cclvij.
camelū deglutire quid eodē
canes & porci qui ix.
capernaum vi.
capernaum Christi ciuitas fo
lio xi.
capernaū exaltata quare fo
lio xv. b. & quid sit . e
carnalis quis clii. e
caro, animę cor; opera, pue
ri xxvi.
caro christi cur non videtur
in altari lxv.
caro christi indicibilem vim
habet cxv.
caro christi in altari viuifica,
sicut caro dei cliij. c. d
In cathedra moisi sedere quid
signet cxxxij. f
cathedra in scripturis quid
signet; lx. a
cauillum lepidum in fenes
folio cxlii. e
chananea quid cliij. c. d
charitas sacrificium est vij.
charitas inter mandata præ
cellit cxxxiii.
charitas prima filia elemosy
na xcvi. b
Chrysofomi laus cxij. f
christianū mollia gestare nō
debet xliij. & xv.
christiani hominis officium
folio cliii. c
christianis. capita duo xlv. f
christianismus quid exigit
folio cxxxix. a
Christus rex & sacerdos i.
Christus filius Dauid i.
christi dua natiuitates in.
Christus primogenit⁹ & vni
genitus iii.
christus pastor quomodo. iij.
christus cur xxx. annorū po
tiff. baptizari voluit v
christus vt medicus, non vt
iudex venit xi
christ⁹ quare Elias Hieremis
as Ioannes bap. a quibus
dam creditus est lv. b
christus quare ad umbrarivo
luerit lvij. d. e
christi lapis angularis, & cur
admirabilis dictus lxii. d
christi frater est omnis pau
per fo. cxxxviii. d
christus se discipulis traden
do immolauit se xliij.
christus cur sponfus xij. a
christus quare pascha perfe
cit fo. cxxxix. f
christus quō tres dies in ter
ra fuisse dicatur xvii. b
christus vera margarita xix. a
christi fratres & sorores xix. c
christus extra vineā occisus
folio xxxix.
christus quomodo viuētium
non mortuorum deus, & a
libi, viuētium & mortuorū
deus appelletur cxxxiii. f. a
christus quomodo triduan⁹
fo. xliiii. f
christus cur baptizatur xlvij.
christi cognati qui eodem
christi noīs prætextu multi
seducentur lxxiii.
christi aduentus secundus,
quando erit eo.
christus verū pascha Ibidē
christus propheta lxv. a
christi cura præferenda curę
pauperum eodē
christi necq̄ discipulos pro
prias gdes habuisse eodē.
christus non sine corpore ve
niet lxii.
christus super sedem, Dauid
sedere quomodo dicitur fo
lio lxx. c
christus cur non liberauit
christus quomodo sapientia
crefcebat lxiii.
christus filius hominis cur di
ctus lxxxii.
christi caro viuifica lxxxiii. a
christos quos pudeat & ser
monium eius lxxxix.
christi nominis virtus etiam
per indignos operatur fo
lio xxxvi. d
christi potius quam angelo
seu archangelo tradita sunt
omnia lxxxviii. e
christus proximū plus quā
seipsum diligere docuit fo
lio lxxxix.
christus cur Augusti cęsaris
reporibus potissimum na
tus cvi. f
christi discipulum quale es
se oportet cvii. d
christi discipulus sal esse de
bet eodē. b
christus fons gratiæ, quonon
euacuatur cxxxii. e
christus auunculus Ioannis
folio cxxxvii.
Christum an viderit aliquis
unquam cxxxiii. f
christi faciem videre quid, fo
lio eodem. a
christ⁹ cur agnus dei dicitur
folio cxxxiii. a
christi corpus indiuisibile fo
lio cxxxiii. a
Christi pueritię miracula cō
ficta eodem. d
christus quomō horis & tē
pori non sit subiectus clx.
christus non semel emētes &
vendentes eiecit cxxxvi. c
christus cur non baptizari
fo. cxxxix.
christus crescere quomodo
dicatur cxxxix.
christus solus sponfus, decē
tes pronubi eodē.
Christi vna hypostasis, cum
duab⁹ naturis docetur clii
christi aduentus prædicatur
in libro Moisi cxlii.
christus variis modis vitam
nostram lucrari quærit fo
lio eodē. b
christus cum nullo indigeret
cur sepe multa acceperit fo
lio cxlii.
christus nomine patris quo
modo venire intelligatur fo
lio cxvii.
christus attētus & composi
tus, necq̄ oculis hinc & inde
vagari solitus cxlviii. c
christus hominem quibus in
dicis Lucas deprehēderit
quibus Ioannes eodem
christus q̄ oratione non ha
beat opus, exemplis ostendit
eodem.
christus panis est vere, oīa
viuificans cxlix.
christus mētiri non potest,
nec etiam falli clii.
christi fratres, ioseph filii fo
lio clii. d

INDEX IN EVANGE.

Christus severum hominem probavit eo. colaphizare quid xli. f. christus quo tempore anni passus clxxv. christi in nomine peteniam fo. clxx. christus mortuus & nudus i pauperibus cxliiii. b. christus post resurrectionem cur se tangi non permisit. fo. cxvii. christus quomodo post resurrectionem comederit. eo. christi nomen salutare fo. lio. clxxxviii. christi mors erat quedam peregrinatio lxxv. cibi nostri omnes a Christo fo. xxx. e. cibus pro mercede habedus Apostolus, etiam vilis & parvus, & non vltra requirendum lxxxviii. f. cibus Christi, voluntas dei, fo. lio. cl. d. cibus qui pereat quis cxlix. f. cibus permanens quis. eo. cincti sancti, in scripturis introductur, & quid ipsum claus scientie lex xxi. f. claus soli Petro no fime daret, & quid significant. fo. lio. xxviii. d. coactione & vi meliores nos deus facere non confuerit folio. cliv. cocinas christi non inventris, sed animę utilitatem verti folio. c. e. cogere nos deus noluit, alio- bui non rationales, no libe- ri fecissent arbitrii xcix. cognatoru, invidia propria fo. cliv. cognati qui sunt Christi fo. lio. l. c. cognatos scriptura fratres vocat cxliii. b. cognitio pro charitate x. cognitio futurorum solius dei cxxxiiii. cognoscere deum non possu- mus, nisi prius nos cogno- scat clxvi. coitus carnalis vi cxxxi. c. colere deū nemo se pu. qui operibus dehonorat xxi. d. colaphizare quid xli. f. collybita qui xxxi. b. columbae simplicitas xliii. cōmunionē nemo pascitur, nisi anima sanatus xxx. communionis sacramentum quomodo dictum cli. comparatio pulchra feminā tis & metentis cxliii. d. cōpassionis expers quis sit, folio xxvii. compassio christi quomodo habenda, & quid sit de plo- randum cxliii. compassionē carere bestiale est clxxvi. c. compelle intrare, cur dixerit dominus cvi. c. concordia euangelistarū i. concordia vera que dicatur fo. xxvi. e. cōdemnatio incredulitas est fo. cxxxviii. e. confiteri in christum quid fo. lio. xliii. e. cōfidens in sapientiam suam non inuocat deum xxv. cōiugij quis amor, & cura ef se debeat cxi. & cōiugij diuortij cur Moses tam cito adiserit. eo. conscientia vnumquemque pro iudicio iudicabit in le- cundo aduentu cxv. a. contendendum non esse cum fratribus propter tempora lia cxviii. d. contentionem discipulorum de primatu duobus exem- plis compefcit Christus fo. lio. cxv. e. continere datur ijs qui petū fo. xxii. a. continere, pro congregari, vel coire ii. conuersionis spes nulla post mortem xxxix. c. quis xcv. f. corban est, quid liii. corbana quid xli. f. cornu lxxv. f. coronae no essent, nisi essent aduersarij lxxxv. b. corpus, domus aię xxxvi. f. corp⁹ quod decidit, cadaver dicitur liii. b. corpus pro viculo habemus fo. lxxvi. b. Corpus mentis sepulchrum fo. lx. b. Corpus Christi Iudas non co- medit, sed abscondit, & ibi dem de Christi corpore plu- ra fo. xxxix. corpus ipsum domini panis est, qui sanctificauit in alta- ri folio xl. corpus christi anima & cor- pore puris suscipiendum fo. lxx. a. corpus christi indiuifibile fo. lio. cxii. e. cornu quid significet lxxij. credens lxxij. c. credentes vitam bonam non habentes condemnabuntur, fo. xix. d. credens per euangelium abo- leuit legem xlvi. e. credētes signa subsequētia fo. lxxvii. b. credens christo liber est, & di- gnior regibus, & homini- bus omnibus lxxij. d. credentes tantum inducētur in iudicium rationem reddij tui cxxxviii. f. cxxxviii. f. possessiones, dictae, fo. lix. b. crucifixus qua hora christus fo. cxci. e. crucem tollere xxviii. a. crux pessimorum supplicij fo. xlii. f. crux poculum & baptismus fo. lx. crux mortificatio affectionū est & c. cxxxiii. crux christi, domini, & regis principatus eodem. c. crucis utilitas eodē. d. crux, & mors, authores gra- tię nobis cxlviii. b. cum occidisset sol cur mare⁹ addidit xlvii. d. curis huius vitę ne simus ad dicti cxlix. f. curiosus incredulitatis non est expers cxi. e. custodia cxlv.

D

INDEX IN EVANGE.

Daemone in hominē se uitia xi. d. Daemones aduſq; mūdi con- summationē nobiscū cer- tare sumentur eodem daemones famelici xlvi. d. daemonebus nō credendum, etiam si vera dicentibus fo- lio eodem daemone cateruē serpentes scorpil lxxviii. b. daemones nobis sunt latro- nes fo. lxxxix. c. damnatione maiore dignus, qui p̄textu boni mala cō- mittit xxxvi. d. damnū simplex, nō solum reddendum, sed cum auge- mento cxiii. b. David, verus typus Christi, folio i. e. de decimarū datione cxii. a. deipara quae cxxxi. c. delicti⁹ omnis peccati princi- pium v. d. deus solus per seipsum iurat folio viii. b. deum plura dare quam peti- mus cxvi. f. de⁹ vere bonus, & bonitatis fons cxie. Deus quantus sit, nemo capere potest xvi. b. dei vindicantis & miserentis appellationes ci. b. deus solus cogitationes & cor- da cognoscit cxxv. e. deus quomodo adorandus fo. cxlii. a. deus peccatores non audit, quid sit cxliii. c. de⁹ quos exaudiat, quos nō folio eodem deus quare iam non ore ad nos loquatur ia. de quo mundo intelligatur, cū dicitur de principe hui⁹ mundi clxxxi. c. diabolus Iob Myrmicoleū fo. xc. a. diabolus princeps mundi cur dicatur clxxxi. c. diei militia quid ix. e. Directio omnium mandato- rum caput clxxxi. d. diligere proximum, & inui- cē quomodo mandatum nouum clxxviii. a. diligit quis deum Ibidē. a. diligere nos non cessauit chri- stus clxxxviii. d. diligens scripturā scrutatio, curanda non defunctorum spectra cvii. c. discipulum Christi qualē ei se deceat clx. e. discordia doctorum offendit discipulos clxxxvii. e. dispensator quis cxii. b. diues quis eodem diuitiarum amor, mons v. f. diuitiarum nostrarum hor- rea pauperum sunt ventres folio xciiij. e. diuitiē quomodo distribuē- dae cxij. a. doctorem delitiani non oportet xii. b. doctor & princeps malus nō finens suos in bono perficie- re quid lucretur xxxiiij. a. doctores mali quā pernicio- si eodem doctoribus veris phariseisem per inuident cxxiiij. e. doctorum discordia offendit discipulos clxxxvii. e. doctrina mala & corrupta vi- ta hominem perdunt fo- lio xxxiiij. doctrinam domini quis tene- at clx. b. doctrina sanctorum aposto- lorum qualis lxxxvii. c. Dominica dies cxxv. c. dona presentia, futuris non conferenda xxxvii. donec veniam, quomodo ex- ponendum cxviii. a. duo tentationū genera xc. c. duae dilectionis species cxij. c.

E

Ecclesia quomodo super Pe- tram aedificata xxiiij. c. Ecclesia mirabilis lxii. a. Ecclesie thesaurus quib⁹ di- stribuendus cxxij. b. Ecclesia omnes sumus, singu- li membra, christus vero ca- put clxx. c.

Faciē obscurare quid folio ix. b. Fatuae virgines fo. lio xxxvi. Festa Iudaeorum tria cliv. b. festoru Iudaicorum signi- ficatio cliv. e. ficus quid, & cur a domino execrata lxi. a. fici humiditas eodem fidelis in christo esse videtur quatenus credit clxxx. f. fides propria, non patrono- rum intercessio petita asse- quitur xxxij. b. sine Chananeę dñs vt manife- stet non exaudit cliv. f. fides indubitata in sumptio- ne sacramenti corporis re- tinenda clviii. b. fides in Christum defectura non est cxviii. b. fides in Christū est op⁹ per- fectum, sanctum, & se habē

INDEX IN EVANGE.

tem sanctificans cl. a
fide in christu sum? liberi &
non vltra serui clxi. a
fides in futuro seculo nō erit
fo. clxi. f
fides & opera in dei cultu re
quiruntur, & se mutuo viti
ficant clxix.
fiducia nostra in deū ponen
da & nō quā deseret xcv. b
filij dei & resurrectionis qui,
fo. cxvi. c
filij dei quō nos aliter sumus
quam israelitæ cxxxv. a
filius verus & nō mēdax de
us christus est cxxxv. c
filij & patris eadē potestas,
& operatio & sciētia cxvi.
fimbriam vestimenti christi
tangere xxi. b
fratris defuncti absq; liberis
vxoem ducere licitū: alias
nequaquam xxi. a
fundamentū nostrum: sermo
extruētio, opus cij. c
Abriel quid lxx. f
G galilæa gētilitū terra
fo. iiii. d
galilæi semp seditiosi cxx. f
gaza & gazophylaciū xxi.
gaudium bonis, cōsumelias
& aspera pati pro christo,
fo. clxxxv. b
generationes quatuordecim
quomodo vbi tantum tres
decim personæ ii. c
gētilitium est ambire dignita
tes lviii.
Genealogia christi quare ex
ordiarur ad Abraham i. f
genealogia ioseph & nō Ma
rie quare ponitur Ibidem
gloria a christo data aposto
lis multiplex, & quæ maxi
ma, fo. cxxxv. f
gratiæ & meritōū differētię
fo. i. b
gratia nouum testamentum
cur dicatur cxxxi. f
Gratia spiritus sancti aqua vi
ua clxi. b
H Ec dicit dñs pro
phetarum sermo est
folio xcix. d
Hebrei scripturam sua mali
tia deprauarunt i. f
Herodes quis & vnde iii.

herodiani qui xlix. e
herodes cur christo creditur
Ibidem
herodes quare Iesum videre
fo. gauisus sit. cxxiii. a
hieremias puer in prophetā
assumptus xxiii
hierosolyma & templū fun
ditus suffodit elius adria
nus lxiii. c
hypocritę qui sint, & quibus
comparentur viii d
hypocritę magni coram ho
minibus lxix. e
hypocritis malum quale, fo
lio xciij b
hypocritism fugiunt, discētes
christum eodem
hoc est corpus meū quomo
do intelligendum lxxv. d
homicidiū & mendaciū ma
xime propria mala diaboli,
fo. clix. e
homo xxx anno. probus vel i
prob? cognoscitur, hęc tras
perfecta est. v. c.
homo est animal suapte na
tura vertibile xliii. f
hominem christum quib? in
dicijs deprehenderit Lucas,
quibus Ioannes. clxix. d
hos anna. quid xxx. c
hospitalitatis exemplar chri
stus cum apostolis. xx. c
hospitalitas quaten? venerā
da. xx. a
humane nature infirmitas
fo. clxxxix. b
humilitatis lex quo loco pre
cipiatur clxxv. c
humiles iniuria afficiētes ma
ximis suppliciis obnoxii. fo
lio. xxiii. f
humilita sepiuscule de se chri
stus loquitur, auditorū gra
tia clviii. & clxxv. a
humilitas christi clxxv. a
humiliari op? dei clxxxiii. f
humiliari quid sit c. f
humiliari & superbere quorū
sit clxxv. d
I Acob prophetia falso
ab Herodianis interpre
tata xlix. d
Iacobus hierosolymitanorū
episcopus vna veste per om
nem vitam vsus lxxvi. d

Iacobū Herodes occidit. fo
lio xxix. d
Idolatria per sextum virum
mulieris samaritanę itelli
gitur clxi. c
Ieiunium contra tentationes
armatura v
Ieiunii tempus xi.
Ieiunandum quibus lvii. e
Iesus saluator & deus ii. e
Iesus omnibus condescendit
vt omnes lucrificat v. a
Iesum quomodo videre pos
sumus xxv. d
Iesus vnde nazaren? cxxxiii
Ignis extinguibilis gehennę
fo. v
Igneus deus nō hominib? sed
demonibus paruē: nos au
tem in illum nos conijcim?
fo. xxxix
Ignobilitas & obscuritas ho
minū deo non displicet, nec
etiā nobilitas placet lxxvij. c
ignorātia facit alacres xxxij
impij in iudicium non resur
gent clviii. e
incarnationis christi vni gen
ti opus sanctificare naturā
nostram. clxxxv. b
Incredulos spirit? arguet. v
Incredulis mysteria nō pdē
da & quare. ix.
incredulitas locū dat diabo,
hominis inuadendi xxvi.
incredulitas vniū pluriū vi
cit fidem lxxviii
incredulitas remissionē pec
catorum impedit cxxiii. b
incredulitatis poena lxxiii. c
incredulum baptizari impos
sibile viii. f
Erga indociles nō austerio
res esse nos decet lv. c
infernus quid cxii. b
infirmitas nature huma. fo.
lio. clxxxix. b
infidū baptizare impossibi
le cxxxviii.
iniuria afficiēs, publican? &
ingratus xxvi. e
intercessio sanctorum quate
nus xxi.
intercessore christo an? quā
do opus habem? clxxx. b
inter natos mulierum, quō
a quibusdā intelliga. lxxxii

INDEX IN EVANGE.

Aborātes qui sunt
fo. xv. e
lachrimę sōs iacob
dicuntur clxij
lamech xxxv. a
Iapis angularis quis lxij. d
legem quomodo christus
impleuisse itelligitur vij. b
lex nature in cordibus homi
num scripta lxxxix. f
a lege nihil excedit qui fiat
fo. cvi. c
legis cessatio quando. eodē
lex & prophetę voluntatem
dei id est salutē perficere nō
potuerunt clxij. b
lepra morbus immediabilis
fo. lxxviii. a
lunatici demoniaci sunt vi. c

Mors christi non quasi com
munis clv
mori pro veritate gloria dei
fo. clxxxiii. a
mortuorum spectris non cre
dendum cvij
moses & Elias in trāsfigura
christi cur visi lvi. c
mulieres sanctę improbospe
pererunt lxxi. h
mulierum conditio xcviij.
mundus & mundum vincere
quid clxxx
Natura legē perficere
non potuit v. c
Naturam humanā
trāscēdētia querere non
debemus xxxvii. a
Naturę lex in cordib? homi
num scripta lxxi
necessitas inuitabilis per eę
sarem significatur lxxij.
Nepralim vi. a
nomina imponit diuina scri
ptura ex operibus xij. a
nuptię auxilium vitę mor
talis cvj
nuptiarum mos cxxxij
Oblationes pro defun
ctis parum condu
cere his qui in pec
catis moriuntur fo
lio xciij. a
obscurius cur christus sæpe
loquutus sit clxii.
ociofitas omnem malitiā do
cuit clxix. f
occidere seipsum diabolicū
est clvii. b
oleum eleemosyna ix. b
oleum sacrum vnde liij. b
onus christi leue, x. b
onerati qui sunt xv. e
opera nostra nos maxime he
nedicunt xiiij
opus eē siue bonum siue ma
lum cibis anime xix. d
de opere bono non superbie
dum cviii. c
opera sine fide, mortua sunt,
& ediuerso clvii. d
operari post mortem non li
cet xxxii. f
operatio primum, deinde cō
templatio xcxi. a
operatio aliud, aliud sollicitu
do clxix. f

Macedoniani spiritū
sanctum creaturā ef
se ostēdere conctes,
& his q; facta sunt annuē
rantes cōfunduntur cxxxix. c
Macedoniani, spiritus gloria
extēnūtes, & filij seruū eē
asserētes refutantur. folio.
cxxxvij
Magdalene tres lxxiij. f
magi qui, & quare veniunt
fo. iij
magi babylonij fuere iij.
malorum consuetudo dimit
tenda vij.
mandata christi iugum leue
Manichęi christum corp? in
iordanedeponiisse asserētes
confutantur v. c
manichæorū mira improbi
tas, panem omnem q; crea
turam a deo malo factā as
ferentium cxxx.
manichęi confutantur, Chri
stum secundū apparentiam
tantum incarnatum asseren
tium clij
manichęorum error, vcterē
legē a malo opifice conditā
nugantium cxc. c
manna in figura est vni geni
tus filius dei hō factus eo.
morbus vi. c
morbi milites, & vltiores dei
fo. x. f
mors nostra, christo, somnus
folio xii. c

Mors christi non quasi com
munis clv
mori pro veritate gloria dei
fo. clxxxiii. a
mortuorum spectris non cre
dendum cvij
moses & Elias in trāsfigura
christi cur visi lvi. c
mulieres sanctę improbospe
pererunt lxxi. h
mulierum conditio xcviij.
mundus & mundum vincere
quid clxxx
Natura legē perficere
non potuit v. c
Naturam humanā
trāscēdētia querere non
debemus xxxvii. a
Naturę lex in cordib? homi
num scripta lxxi
necessitas inuitabilis per eę
sarem significatur lxxij.
Nepralim vi. a
nomina imponit diuina scri
ptura ex operibus xij. a
nuptię auxilium vitę mor
talis cvj
nuptiarum mos cxxxij
Oblationes pro defun
ctis parum condu
cere his qui in pec
catis moriuntur fo
lio xciij. a
obscurius cur christus sæpe
loquutus sit clxii.
ociofitas omnem malitiā do
cuit clxix. f
occidere seipsum diabolicū
est clvii. b
oleum eleemosyna ix. b
oleum sacrum vnde liij. b
onus christi leue, x. b
onerati qui sunt xv. e
opera nostra nos maxime he
nedicunt xiiij
opus eē siue bonum siue ma
lum cibis anime xix. d
de opere bono non superbie
dum cviii. c
opera sine fide, mortua sunt,
& ediuerso clvii. d
operari post mortem non li
cet xxxii. f
operatio primum, deinde cō
templatio xcxi. a
operatio aliud, aliud sollicitu
do clxix. f

operatio bona conferuet fē
dem cl. a
opus dei quid clxij. c
operatiōes spiritus in quib?
apparent clxxxiii. b
opera spiritus in non credēti
bus sunt visa eodē
opprobria ferre; maximum
& grauissimum esse vii. a
orandum quare & vnde fo
lio vii. e
orationibus nocte potissimū
vacandum xxx. f
orantes quare plerūq; nihil
accipimus lxxxviij.
oratione quod christus opus
nō habeat, exemplis ostē
ditur lxxix. c
Non orat deū qui noxia pe
ccit xc. c
ordines tres ad Ioannem fo
lio lxxx. c
ordines hominum tres cl. d
ordines saluatorū tres cxx. d
ordo & modestia inter disci
pulos qualis clxxxii. d
ordinatus ppter aurū, a deo
depositus est clxxx. f
oculus malus liiii. e
origenis de Thoma somniū
folio clxvij. c
P Acem habere cū pec
cato est affectionib?
seruire. ci. f
Pacifici qui vi.
Pacificum esse oportet Chri
stianum liiii. e
Palmæ lxxxvii. c
pallium quid viii.
panes quinque liii. e
panes in dominicum corpus
vertuntur vxxiii. e
panes propositionis lxxxix. a
panis, piscis, ouī, a deo rogā
da. xc. e
parabola liiii. e
parabola & ei? partes quate
nus inquirēdę & assumēdę
nō credendum ci. f
propter parentes non erube
scendum lii.
parētes odio haberi possunt
quā de veri dei cultu peri
culum est. cii. b
patris pro toto frequē vsus
in scripturis xxxxi
paruuli qui dicti xv.

INDEX IN EVANGELIA.

pascha cur Christus perse- folio xxxviii
cit, fo. xl periculis temere se incere di
passus Christus quo anni tē- abolitum esse, xliii
pore, clxxxvij peritrium quando fieri licet
passio chri an pbāda, cxxxij, e quando non, xx
pastoris bōi descriptio, clxxx persecutio xviii
pater quod solus verus deus perseverandum in orationi-
dicatur filio quoque con- bus vt veterum compotes
uenire, clxxxvi fiamus, liij. f
pater carnalis auctor natiui pestilētia, famēs, bellum, non
tatis non est, sed cooperari aliunde quam a deo xxxxi
us & minister dei, xxxv petri focus x.
pauperes spiritu qui, vi petrum bene loquentem, bea-
pauper omnis frater Christi. tum male aurē facianā chri-
folio xxxix stus dicit, xliii
pauperū ventres sunt horrea diuitiarū nostrarum, xliij. e
pauperes nō tantum alacri- petri negatio quomodo se
ter & liberaliter suscipiēdi, habet, lxv. f
sed etiā nolētes cogēdi, ci. f
pax apud solos dignos ma- Et quare ab angelis scripta.
ner, xi. folio, clxxxix. d
pax non omnis bona, xcvij. c petro non soli claves datæ,
peccatorum remissio maius folio xliij
quā corporis curatio xi petrus cur in monte manen-
peccatū in spiritu sanctum dum, lxxxv. e
quō irremissibile, xciiij. a vetrus poenitentiae exēplar,
peccantes priuatim arguen- folio, cxx. c
di xxxiiij petrus labi promissus ob re-
peccatū a deo dispergit xxxv meritatem, lxxv
peccatores canes, lv. a petrum insipiēte quidam ex-
peccata proximorū vt nostra cusant, cxxij. b
lugenda, vi Petrus cur gladio percusse-
peccatū vmbra mortis, lxxii rit, clxxxvij. e
peccatum omne homicida a- phares & zares mysteriū, i.
nimæ clxxvi pharisæus quid interp. iij
peccatum foliloquis quare pharisæi tam inimici Christi
assimilatur, ciiii. c quam diaboli, xvi
peccatum quid, lix. c pharisæis meretrices melio-
peccare in caelum, clxxvi. res xxxij.
peccatorum remissionem in pharisæi quare cæci & cæco
credulitas impedit, clxij rum duces, xxxv
peccata nostra præcedunt de pharisæorum lepra, quo vn-
inde sequitur iusta deivin- guento sananda, xxxix
dicta, cxv. f pharisæi & legis periti disse-
pctōrum remissionē qualiter runt xcij. d
accipere possumus, clx. a pharisaica disciplina quomo-
peccata secunda grauiorem do damnetur, liij. e
pœnam patiētur xlv. pharisæi omnis malitiae rece-
peccata non tēpore iudicari praecula sunt, lxxij. a
sed delictorum natura, cxlv pharisæus quis, lxxxviii
petrare plerunque melius, pharisæi volebant ab oibus
quā ob iuramentum quid hoibus honorari xcij. d
impium facere, liii. d pharisæorum improbitas er-
pentecoste quid, clxii. c ga simplices, cxv. e
pera quid, cxx. f phasē quid, cxvij. f
perēgre proficiscens Christ⁹, philosophia nostra verbo, &
opere constat, lxxxv. a
pietas præferenda impijs pa-
rentibus, clxxxvij. a

INDEX IN EVANGE.

Publicanos discipulos facit Rachel sepultura fo-
Christus cxij. a lio iiii. b
Publicani per filiū prodigū raptor est, qui non miseretur
significatur, Pharisei per proximo xxxix. a
seniorem filium cx. d rare nisi sint res, & si maxie
publicani vnde victum ha- contemnuntur clxxxvij
beant cxij ratio lux nostra cxxxv. e
puerorum omissio cui permis- recipere xcii. a
sa iiii reddere Cæsari quid fo-
pueros nos esse humilitate & lio xvi. b
innocentia debemus xxv. redemi Israel quid sic fo-
puerilis simplicitas lviij. f lio cxxvi. a
pueris similes esse debemus regibus similes ambulare de-
malitię expertes ambitiois bemus, quia christi. i. vncti
& inanis glorię lviij. e vramur. lxxvi. d
pueri in lecto quiescentes qui ratio lux nostra cxxxix. d
nam sunt xc. d regina austri quid significet
pueri conditio simplex inno- fo. xci. e
cua. cxi. c regnum dei quod, & quando
pueri qui, & qui non xxvi. b deus regnare dicitur xcix. e
puluerem excutere xcii. b regni filij x.
purgatorium vbi xi regnum celorum quid vi
punire nemo debet idiscussa regni dei nō efficiuntur parti-
causa xxxvij. e cipes, nisi passionum Chri-
sti participes xxviii.
regnum dei vita euangelica regnum dei vita euangelica
fo. xlii. d
regnum mortis quandiu re- gnauerit cxix. d
gnauerit remittere peccata cuius sit, fo.
Ioseph & Marię ponitur ij. b rephensionis exemplar fo
quare Maria desponsatur ij. d lio clvi
Quomodo Ioseph Mattheus rephensiovilis si rite fiat, fo.
filius Iacob, Lucæ filius Eli. lxxxv. f
Quis dilgat deum clxxxij dicitur a Iohanne, aliter a
Quare christus decem lepro Christo xlvij
sis præcepit vt se sacerdoti refurrexille in morte Christi
bus ostenderent cx. e. f multos, iterum morituros, fo.
quare quarta feria ieiunam⁹ xliii. d
fo. lxxii. f refurrectio quid lxii. d
Quare discipulis a Christo i- refurgere in iudiciū quid sit
nctum fuit vt neminem sa- & qui in id induentur fo-
lutarent per viā, lxxxvij. d lio cxxxviii. e
Quare Iohānes lucerna ardēs refurrectio ex mortuis, & cor-
dicitur cxlvii. c porum incorruptio huma-
Quare piscina probatica di- næ naturæ data per Chri-
citur cxliiii. e stum cl. c.
Quomodo quatuordecim ge- refurrecciónis cur sepe domi-
nerationes, vbi tantum tre nus meminerit clia.
decim persona ii. d refurrecciónis sacramentum
Quare prophetæ Hęc dicit magnum & difficile fo
dominus dixerunt, xcix. lio clxxx. c
refurrecciónis christi hora in- certa cxliiii. d
R Aab, figura ecclesie; Racha quid vii. d
folio ii. a rama quid iiii. c

S

Abbatum prophana- bant Pharisei xv. e
Sabbato vacandum le- ctioni xlvii. d
Sabbato ne se loco moueant Iudæis precipitur xliii. d
sabbatū quid interpretetur fo. xlviii. b
sabbatum Iudęi omne festū nominabant lxxxix. a
sabbatum colere, est malorū abstinentia xliiii. e
Sabbatum totum manu solu- uentes Iudęi reprehendunt Christum clxii. f
Sabellii error, tres personas, vnam esse docentes, eandē que tria nomina habere nu- gantis xlvi. e
Sabellii error, filiū patri con- substantialem negantis fo- lio clxxxix. e
faccus poenitentis, & luctus symbolum xv. d
sacerdotio coram deo solū mundi fugantur lxxii. f
Sacerdoti se ostendere, quo- modo intelligendum fo- lio x. ef
sacerdotū veteris legis abla- tum xlii. b
Sacerdotes & monachi sua promissa negligunt, ideo meretrices & publicani iis meliores xxxii. a
Sacerdotes negociatores fo- lio cxvii. a
sacerdotes csi mali honorē di clxx. e
sacerdotes & angeli coopera- tores christi cxx. c
sacerdotes Iudęorum remit- tendi potestatem peccata non habent clx. b
Sacerdotium dignitas quan- ta ccliii. f
Sacrificia vetera figurata; folio clxxxvii. d
Sadducei qui, & vnde dicti fo. iiii.

INDEX IN EVANGELIA.

Sadelz, iustitia,	iiij	scortatio & Mœchia disse-	xxxii, e
Sal qui sunt	lvij, b	runt,	si vis, Christo tantum conue-
Salome Ioseph filia,	xliij, e	scribæ qui	nire,
Salome quid	cxvii	scripturæ perferuatione ni-	follicitudo quid,
Salus ex Iudæis quomodo		hil vrilius, quia illudere	folius enim dei est remittere
intelligatur,	xlvij, c	nō potest,	peccata
salus hominum, vt est volun-		scripturæ diligens perferua-	follicitudo cur
tas domini maioris faciēda		tio curanda non defuncto-	dicta
a concionatoribus, quam ci-		rum spectra	follicitudo aliud, aliud ope-
bus corporalis	cxliij, b	scriptura Hebræis sublata;	ratio
salutationes per viam ab a-		& nobis collata;	Solomonis sapientia cuius
postolis fieri, quare prohibe-		scripturæ proprietates,	nam
bentur,	xc, b	scriptura spūaliter, nō litera	Solomonis tēplum quot an-
salutationes Marię omnis na-		liter dijudicanda, cxlvi, a	nis sit extructū,
rura suscepit	cc, b	scripturę lectio non saluat,	σῶμα quasi σῶμα
saluari in mente & voluntate		nisi adit fides	spectra non miranda, ijque
nostra situm est, habita ele-		scripturæ ostium sunt, intra	non credendum
ctōne dei ad bonum	clij	turis ad deum,	spine tribuli qui
samaritanus cur in exemplū		scriptura regula fidei	spūalia quaerenti dantur, et i-
proximi inducitur, lxxxix		scriptura omnis lex	am corporalia,
samaritanus cur Christus di-		scripturis non vtens quis est	stater
ctus	clx, a	fo,	stare coram filio homi-
samaritani quomodo Chri-		scriptura terræ motum in re-	folio
stum colant, & quod Iudæ-		rum altercatione ponit, fo-	statuā erexit mulier, pfluuio
is probiores	cxli, e	lio	sanguinis laborās xij, b, c
samaritana Nicodemo pru-		scriptura lex dicitur, cxliij	status post hanc vitā qualis
dentior	cxli, d	federe super duodecim sedes	folio
samosateni error, patrem ho-		quid,	stella quā magi viderūt ange-
minem asserentis	cxlv, f	federe a dextris	lica fuit virtus
sanctum quodnam dicatur,		senatoribus & diuitibus Io-	σῶμα, qui, & quodnā eos-
fo,		seph exēplo est	rum ostium
sanctas vestes contingere ni-		semor, mons	strenuū nō ē quale
hil prodesse, sine fide putē		septem malitię spiritu,	stridor dētū quid
fo,	cxij, c	septem dona spiritus	studioſi Christum sequūtur,
sancti gloria dei sunt, cxliij, a		septies pro sapius,	ignauī suis locis desident,
sanctorū delicta quare sunt,		sepultura Christi, vnguētū	tolio
fo,	lxvi	effusioe quomodo p̄signa-	studioſis datur nosse misterī-
sanctus & sanctitas,	lxxxij, c	ta	um, egnī, aliis non
sanctus quilibet, lux dici pōt,		sermo fidei, gladius	subditi principibus quid de-
non autem lux illa, cxxix, f		sermo sine operibus vanus,	beant
sanctificatio corporis & ani-		fo,	substantia patris & filij vna
mæ	lvi, d	sermo hūiliatus mendaciū se-	quō intelligenda
sanctificatio	clxxxvij, d	quitur, veritatē liber, cxliij,	summa haud exigēda ab iis
sanguinaria herba ad statuā		sermonem Christus ad audi-	qui nuper ad fidē adducti
Christi nascens &c,	xij	torum imbecillitatem attē-	lunt
sanguis Christi cōmunionem		perat	suppliciorū gradus
accedens, qualem affectum		sicera quid	suppliciorū maximum esse ex-
habere debeat		sidon quid	tra lucem
sanguis veteris, & noui testa-		si forte proprietates in scripu-	suppliciorū eternū etiā p̄ pec-
menti	lxv, e	ris,	cato nō diuturno
scādali necessitas nō absolu-		Symeon sacerdos non erat;	Abitacumī
ta, sed ex malavoluntate, cvij		fo,	Tangere vestē chri-
scādalarū authores phari, eo-		simones tres	sti
scientiam Christi habens, om-		simon, obedientia	Templa propter nos inhabi-
nia habet	xix	In synagoga cur Christus po-	tat deus
scientiæ scripturarum vtili-		tissimum docuit	Templū Solomonis quot
tas	lxxxvi, b	sinus maris,	annis extructū

INDEX IN EVANGE.

spiritus ministratorij inume-		Tēporaliū nō oīno, sed spi-	Titulus trifiguis quid signi-
ri	codem	ritualium hūc cura	fici
spūll. a patre per filiū homi-		l ēporalia contemenda;	Titul ^o cruci quare supra scri-
nibus d	codem	nec pro his cum fratribus	ptus
spiritum sanctū & filium mit-		contendendum	tonitru filij qui
te ncti ad clxxxiii, c		Temporibus oportunis &	Pro torcularibus p̄ salmi Da-
spiritus sancti aduētus, tripli-		accommodis de ^o omnia fa-	uidis
cis vtilitatis causa eodem		cit	trabs & festuca ī oculo ix, e
spūs opatiōis in quibus ap-		Tenebræ exteriores xxxix.	tradita christo oīa
parent	clxxxij	b, in sine.	quomodo
spūll. nihil aliud docet quā		Tentationes nos coronāt fo-	Tradēdo se Christus discipu-
quod Christus eodem		lio	lis immolauit se
spūll. actus nō est minor filio		Tentationes tres	transfiguratio quid
folio	clxxxiii, c	tur	lio
spūll. quicquid suggerit, a		Tentationibus nos non teme-	trās formatio quomodo fo-
petre & filio habet	codē, a	re injicere debem ^o xli, xlvii	lio
spiritus, cur poster ^o vene-		d, xlv, e	tres operationes, vnā cū tri-
rit	codem	Tētationes continuis precā-	bus ordinibus a Dionysio
spūsus est solus Christus, do-		bus superari	primum assignatē
centes pronubi	cxxxix, c	Tētationum genera duo	tributum debemus principi-
stater	xxv,	d, xxxvii, a	bus &c.
stare coram filio homi-		Tentationum capita tria, fo-	Triduanus Christus quomo-
folio	clxxxvi, c	lio	do
statuā erexit mulier, pfluuio		Non intrare in tentationem	Trinitas declaratio
sanguinis laborās xij, b, c		quid	Trinitas vna gloria
status post hanc vitā qualis		Tentari cur nos sinit deus fo-	lio
folio	clxxx, a	lio	tria de diuina, vnus & non
stella quā magi viderūt ange-		Terrena sapiētes, tribus ter-	tres dii
lica fuit virtus	iii, b	rae dicuntur	Trinitas sancta credentibus
σῶμα, qui, & quodnā eos-		Testimo nū christi tria, Io-	bene facit non solus pater
rum ostium	cxvij, f	annes, opera, pater,	folio
strenuū nō ē quale	lxvij, e	Testimonia de Christo fiunt	tu dicis quomodo intelligē-
stridor dētū quid	clxxx, f	propter astantes	fo-
studioſi Christum sequūtur,		Testimonia Ioānis Baptiste	lio
ignauī suis locis desident,		quare tam crebro assumat	Tunicas dilacerandi mos fo-
tolio	clxviii,	euāgel, de xpō	lio
studioſis datur nosse misterī-		Testimonij xps de se dare	Tunicam dare quid
um, egnī, aliis non	xviii, d	& non dare quomodo intel-	lio
subditi principibus quid de-		ligendum	lio
beant	xxi, b	Testamentū vetus figura, no-	turbationum remedia sunt
substantia patris & filij vna		uū veritas	attentio & oratio
quō intelligenda	clxxxv, f	Theophylacti precatio	lio
summa haud exigēda ab iis		Theologia turris vineæ	turris vineæ theologia
qui nuper ad fidē adducti		θεοτολογ Maria quare dicta	lio
lunt	clxxxix, f	folio	tururum natura
suppliciorū gradus	x, f	Theudas & Iudas quare oc-	lio
suppliciorū maximum esse ex-		cisi	lio
tra lucem	clxxxviii, f	Thus, aurū, myrrha, quid si-	lio
suppliciorū eternū etiā p̄ pec-		gnificent	lio
cato nō diuturno	iii, f	Tibia nuptiales quæ	lio
Abitacumī	lii, d	Timētibz dominum nulla	lio
Tangere vestē chri-		est penuria	lio
sti	lii, b	Timor, pietatis & reuerētiae	lio
Templa propter nos inhabi-		est augmentum	lio
tat deus	clxxxv, e	timor auget reuerētia ibidē,	lio
Templū Solomonis quot		Tyrus quid	lio
annis extructū	clxxxvi, f		lio

V

V Ado quid significet
folio lx, e
Valentini hæresis,
Christum iuxta apparentia
am tantum extricisse nugan-
tis
cxlii, a
Velociter prædare quid fo-
lio li, f

INDEX IN EVANGELIA.

velum templi quid.	xlj	vetus testamentū figura, no-	votum quid,	viii.f
venire ad Christū per patrē		uūveritas,	vox est spiritus inarticula-	
quō intelligendum	clj	via, euangelium dicitur	tus	cxxxii.d
venire pro corde	clvi.a	via	vsura	xcvii.a
ventilabrum quid est	v.b	videri Christus an possit & an	vulpes qui,	xi.b
veracē deum reddat qui cre-		angeli videant,	vxoris vtilitas	lix.f
dit verbo.	cxxxix	vigilantia & oratione effu-		
verbum dei quomodo audi-		gimus mala.		
endum	xviii.b	vigilare quid,		
verbum dei audientes, in fi-		vigilia secunda & tertia quid		
lios dei adopeantur.	clxvii	intelligendæ		
verbi diuini aggrauationes		vigilandum quomodo, Ibidē		
folio	clxxvi.b	vindictę cupiditas quantum		
verba mea in vobis manere		malum,		
quid significet	clxxxij.a	vineę turris theologia,		
verbum dei, ignis cōsumēs		viperarum progenies quare		
folio	xcvi.c	iudæi dicti		
verbum dei, lumen in tene-		virtutes animæ tres		
bris	xcv	vtilitas scientię scripturarum		
verbi dei virtus magna.	cij	fol.		
verbi dei predicatio multis		vt, euentum causam semper		
parabolis ostenditur.	xcix	signat		
verbi dei suscipiētū & con-		vbi que ob fidem saluat do-		
seruantū tres ordines, I.d		minus,		
verbo & doctrina laboran-		Nos ad virtutem aliquā con-		
tes quandoque quiescant		ferre,		
a laboribus	lij	es dicatur.		
verbi donum opus habet la-		vmbra legis transferūt & ve-		
bore, & amplius a docto-		ritas dei illuxit		
ribus exigitur.	xcvi	vita nostra debet esse regalis		
verbi diuini impedimenta		& libera		
quæ,	lxxxvi	vita præfens mari, futura lit-		
verbi dei predicatio per lotio-		tori comparatur,		
nē pedū significa,	clxxvij	vlcisci quō nos debeamus ab		
verbi dei, causa cōdonatio-		inimicis		
nis non attendenti,	clxxij	vna sabbatorum		
verbum duplex, quorū neu-		vna hypostasis in Christo fo-		
trū quadrat ī filiū dei,	clxx	lio		
veritas illuxit, & vmbra le-		vnum & primum idem, eod.		
gis transferunt	lxxvij.f	vnus e duodecim		
veritatē sequitur simplex		vntio post lotionem.		
turba & sulci nescia, legis		vntionis instituta		
peritorū aut nemo,	clxxij.a	vnigenitus & primogenitus		
veritate plenus quō dicitur		Christus,		
Christus	clxxij	voluntas dei, salus hominum		
veritas excellentia ostendi-		folio		
tur,	clxx	volūrate qui non adiuuatur		
vermis conscientie non mo-		etiamsi a deo assumitur, nō		
riens,	lxi.d	percipit vtilitatem		
vespera sabbatorū & pfun-		voluntas mala quam damno		
dū crepusculū diluculi &		sa, fol.		
valde mane idem	clxij.e	voluntas nostra non perdit		
vestimēta rūpere quid,	clxij.f	& saluat, facta electiōe a deo		
clxij.d		eodem.		
vestis animæ caro,	lx.f.d	voluntatem dei quis faciat;		
veteris legis, & euangelicæ		folio		
pmillionū differentie,	clxv	clxiiij.d		

Z

Z Abulon vi.a
 zacharias quis & qua
 re inter templum &
 altare occisus, cxii.d
 Zacharias lxix.b
 Zacharię filiiū quid, lxx.a
 Zachęs quare filius Abra-
 hę, folio cxiii
 Zares quere Phares:
 zizania quæ, xix.a
 zona pellicea quid xlvj.c
 zorobabel nō in Bethleem
 natus, vt iudæi interpretā-
 tur, sed Christus iii.d

FINIS;

A **THEOPHYLACTI**
 Archiepisc. Bulgariae, in euan-
 gelium Matthæi Enarratio:

QVEM AD MODVM MAGNI ILLI AT-
 que diuini viri, qui ante datam Mosi legem vixere, nō
 ex literis & libris disciebāt, sed munda prædicitū mente;
 spiritus illustratione illuminabātur, atque in hunc mo-
 dum, deo ipsis ore ad os colloquente, quæ deo placita
 erant, cognoscebant: Tales se præstabant Noe, Abra-
 ham, Iob, Moses. At postquam deteriorēs facti sūt ho-
 mines & indigni, qui a spiritu sancto illustrarentur &
 docerentur, concessit tandem misericors deus, & scri-
 pturas, vt vel per illas, diuinitæ voluntatis essent memo-
 res. Ita & Christus Apostolis coram in sua persona lo-
 cutus est, & spiritus sancti gratiam misit doctoris. Ve-
 rum, quoniam hæreses pullulaturæ erant, quæ mores nostros depalcerent, operæ pre-
 tium visum est, vt scriberentur & Euangelia, quo discētes ex illis veritatem; non ab
 hæresium mendaciis deciperemur, moresque nostri non prorsus pessundarentur. Qua-
 tuor autem Euangelia nobis dedit, fortassis ideo, quia quatuor virtutes vniuersales ex
 eis discimus, fortitudinem, prudentiam, iustitiam, & temperantiam: Fortitudinem qui-
 dem, quum dicit dominus: Ne timueritis eos, qui occidunt corpus; animam autem oc-
 dere non possunt: Prudentiam vero, quando admonet, Estote prudentes; vt serpentes:
 Iustitiam autem quando docet, Sicut vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite
 eis: Temperantiam quoque quando affirmat, Omnis qui aspexerit mulierem, vt con-
 cupiscat eam, iam moechatus est eam in corde suo. Euangelium dicitur, eo quod nunciet
 nobis res prosperas, & bene se habentes, hoc est bona: nempe remissionem peccatorum,
 iustitiam, reditum in cœlos, adoptionem in filios dei. Nuntiat autem, quod facile, & gra-
 tis hæc accepimus, neque nostro labore affecturi simus hæc bona, neque ea ex nostris ac-
 ceperimus bonis operibus, sed gratia & misericordia dei talia bona consequuti simus.

Secundum Mattheum. Quatuor sunt euāgelistæ, quorum duo, Matthæus & Ioannes, ex
 numero & choro duodecim sunt; Marcus vero & Lucas, ex septuaginta. Erat autē Mar-
 cus discipulus & comes Petri, Lucas vero Pauli. Igitur Matthæus omnium primus scri-
 psit Euangelium Hebræico idiomate, ad eos, qui ex Hebræis crediderant, post octo an-
 nos assumpti in cœlos Christi. Porro Ioannes hoc ex Hebræica lingua in Græcam (vt se-
 runt) interpretatus est. At Marcus post decem annos assumpti Christi, ex ore Petri edo-
 ctus, scripsit: Lucas autem post quindecim annos. Denique Ioannes post triginta duos
 annos, referunt enim, quod post mortem illorum, superstiti, allata fuerint tria Euange-
 lia, vt videret ea atque iudicaret, num illa vere conscripta fuissent. Ioannes autem & ip-
 se ampliorem veritatis gratiam sortitus, adimpleuit, quæcumque ab aliis prætermissa fu-
 erant, & quæ succinctius alii dixerant, ipse fufius in suo Euangelio tradidit. Cæterum
 Theologi nomen obtinuit, eo quod alii nullam fecerunt memoriam, quod verbum dei
 extiterit ante secula, de quo ipse diuine prodidit, vt ne putetur verbū dei purus homo,
 hoc est, absque deitate esse. Matthæus enim de sola substantia Christi in carne differens,
 ad Hebræos scribebat, quibus sufficiebat discere quod ex Abraham & Dauid natus es-
 set Christus. Nam qui ex Hebræis crediderit, cōtentus est, si certior fiat, ex Abraham &
 Dauid natum esse Christum. Iam quid dicis, an non sufficiebat vnus Euāgelista? Audi,
 sufficiebat quidem, sed vt vberius veritas monstraretur, quatuor conscribere permisi

Cur euan-
 gelia con-
 scripta.

Cur qua-
 tuor.

Matth. x.
 Ibidem.
 Matt. vii.
 Matth. v.
 Euangeli-
 um quid.
 Meritorū
 & gratiæ
 differentiæ

sunt. Nam quum videris quatuor, qui non in vno locum conuenerunt, neque confederunt simul alijs & alijs in locis vitā egisse, & de eisdem rebus, quasi ex vno ore scripsit De cōcordia euangeliarū. Et ne in illi dicas, q̄ non consonent in omnibus. Vide enim, in quibus dissident: nū illi dixit: Natus est Christus, alius autem dicit, non: Absit. Concordes enim sunt in his, quae magis necessaria & praeceptua. Igitur si in praeceptis nō sunt diuisi, quid miraris, si in minimis videantur variare: nam hac de causa, q̄ non in omnibus consonant, magis vera loquuntur. Alioqui suspecti haberi potuissent, q̄ inter se confederissent, & habito con filio, mutuo scripsissent: nunc autem quum quod praetermisit hic, scripsit ille, haec sola est causa quare variare videantur. Et haec quidem sic se habent. Nos autem feruicem contextus aggrediamur.

CAPVT PRIMVM.

Esa. xii.

IBER. Quā ob causam non dixit, visio, vel sermo, sicut propheta, qui suos libros sic inscripserunt: Visio quā vidit Esaias, & sermo qui factus est ad Esaiam. Queris vt discas quare: Propheta loquebatur ad duos corde & inobedientes, & ideo dicebant: Diuina est visio, & sermo est ex deo, vt timeret populus, & nō contemneret dicta. Matthaeus autē & sermone habebat ad credulos, gratos & obediētes, & propterea nihil tale praedixit, quale propheta. Postem autē & aliud dicere, q̄ propheta mente videbant, ea quae videbant, spiritu sancto apparitione faciente, & propterea visiones vocabatur.

Matthaeus autem non mentaliter, & per apparitionem Christum vidit, sed corporaliter cum eo fuit, & sensibiliter audiit eum videns eum in carne: & idcirco non dicit visio quam vidit. hoc est, apparitio: sed, liber generationis Iesu.

Iesu. Nomen Iesu non est Graecum, sed Hebraicum, & interpretatur saluator. Iesua enim salus apud Hebraeos dicitur.

Christi qui dicebantur.

Christi. Christi dicebantur reges & sacerdotes. Inūgebantur enim oleo sancto, a cornu, quod superponebatur capiti, & distillabat. Dicitur igitur dominus Christus, & vt rex, quia cōtra peccatū regnauit: & vt sacerdos. Obtulit enim semetipsum sacrificiū pro nobis. Inunctus autē est & ipse oleo illo vero & praecepto: nēpe spiritu sancto. Quis enim alius habuit spiritū, vt dominus: In sanctis gratia spiritus sancti efficax fuit, in Christo autem non operabatur gratia spiritus, sed Christus cum spiritu consubstantiali operabatur miracula.

Christi filii Dauid.

Filij Dauid. Quia dixerat Iesus, ideo ne pures, quod de alio Iesu dicat, adiecit, filij Dauid. Erat enim & alius Iesus celebris, qui post Moysen ducatum populi Israel suscepit & militauit. sed is filius Naue dicebatur, non Dauid. Fuitque ante Dauid multis seculis. nec fuit ex tribu Iuda, de qua descendit Dauid, sed ex alia:

Filij Abrahæ. Quare appositus Dauid, filij Abrahæ: Quia apud Iudaeos celebrior erat Dauid, & posterior fuit Abrahamo, regnoque clarior. Nam inter reges ipse primus deo placuit, & promissionē accepit a deo, q̄ ex femine suo surrecturus esset Christus, ea propter omnes Christum filium Dauid dicebant. Et seruabat Dauid verum typum Christi. Sicut enim ipse post Saul reprobatus a deo & odibilem, regnauit: ita & Christus, postquam priuatus est Adam regno & principatu, quod habebat in omni tam animātia & daemōnia, incarnatus venit & regnauit.

quare ab Abraham genealogiam exordiat.

Abraham genuit Isaac. Ab Abraham incipit Genealogia, eo q̄ ipse pater hebraeorum fuerit, & q̄ ipse primus acceperit promissiones: quoniam in semine eius benedicendae essent omnes gentes. Decenter autē ab hoc Christi generationem recenset. Christus enim est semen Abrahæ, in quo benedicti sumus oēs, qui ex gentibus, & quique prius eramus maledicti. Abraham autem interpretatur pater gentium: Isaac vero, risus, gaudium. Non meminit autem Euangelista filiorum Abrahæ ex concubinis, vt puta, Ismaelis, & aliorum, eo quod iudaei non ab illis descenderunt, sed ab Isaac.

Isaac autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Iudā & fratres eius. Vides q̄ propter hoc memor fuerit Iuda & fratrum eius, quod ob ipsis duodecim tribus descenderint.

Iudas autem genuit Phares, & Zara de Thamar. Thamarē Iudas despōderat vni filiorū suorum Heri: illo autem sine liberis mortuo, sociauit eam Onan, qui & ipse filius eius: ex tincto autem & hoc propter malitiam suam, Iudas nulli eam copulauit. At ipsa desiderans ex femine Abrahæ prolem, de postis vestibus viduitatis, vestem sumpsit scorti, &

A quasi scortum esset, rem habuit cum socero suo, cōcepitque ex eo duos pueros gemellos. Porro quū pareret, primus manum praeemisit ex vtero, quasi primum proditurus, & obstetrix coccineo funiculo protinus extentam pueri manum signauit, quo dignosci posset vt primogenitus, sed puer manum statim corripuit intra vterum, & alius prior natus est. Deinde ille qui manū praeemisit, vocat⁹ est Phares, quod est dissectio: dissectus n. naturalem ordinem. Qui autem corripuit manū, zara dictus. Significat autē haec historia sacramentum quoddam. Nam sicut Zara ostendit quidem primum manū & retraxit ita in sanctis, qui erant ante legem & sub circumcisione, apparuit vita Christiana. Omnes. n. illi non ex obseruationibus & mandatis legis iustificati fuerunt, sed quia euangelicam vitam vixerunt. Et obserua, quomodo Abraham patrem & domum propter deum reliquit, & naturam abnegauerit. Considera Iob, Melchisedech, Vbi autem lex venit, contracta est talis vita. Quemadmodum autem illic nato Phares, posterior iterum exiit Zara, ita lege data, iterum apparuit, quae coccineo fasciculo, nempe sanguine Christi signata fuit. Propterea & Euangelista memor fuit duorum, quasi declarans naturitatem illorum sacramentis plenam. Et aliter dicere potes: Memor est Thamar, tamen non laudanda videatur, eo quod dormiuerit cum socero, vt ostendat, quod Christus, quū susceperit oīa propter nos, & hoc suscepit, vt tales habeat progenitores, imo vt per hoc ipsum quod ex eis natus est, eos sanctificaret: nō. n. venit voca. iustos sed pecc.

Phares & Zares misterium. Gene. xii.

B Phares autem genuit Esrom, Esrom autem genuit Aram, Aram autem genuit Aminadab, Aminadab autem genuit Naafon, Naafon autem genuit Salmon, Salmon autem genuit Booz ex Rachab. Rachab putat quidā Raab scortum, quae exploratores Iesu Naue suscepit seruauitque suos, & seruata est etiā ipsa. Mentionem autē facit eius, vt declaret, quod sicut ipsa scortum fuit, ita & gentiū congregatio. Fornicabitur. n. in studiis suis, sed susceptis exploratoribus Iesu, apostolis inquam, oēs qui illorum crediderunt sermonibus, saluati sunt.

Para. ii. Ruth. iiii. raab, figura eccle. ruti figura eccle.

Booz autem genuit Obed ex Ruth. Ruth haec alienigena fuit, coniuncta autem Booz, ita & ecclesia ex gentibus alienigena existēs, & a testamentis extraria, oblita autem populi sui, & cultus simulachrorum, & diaboli cui iuncta erat, nupsit filio dei.

Obed autē genuit Iesse, Iesse autē genuit Dauid regem, Dauid autē rex genuit Solomonē ex ea quae fuit Vria. Hic quoque eius quae fuit Vria, mentionē facit, vt doceat quod nemo debet at erubescere propter progenitores, sed dare magis operā virtute sua illos clariores efficere: & quod omnes accipi sint deo, etiam si e scorto nati, modo virtute sint praediti. Solomon autē genuit Roboā, Roboā autē genuit Abia, Abia autē genuit Asa, Asa autē genuit Iosaphat, Iosaphat autē genuit Ioram, Ioram autē genuit Ozias, Ozias autē genuit Ioathan, Ioathan autē genuit Achaz, Achaz autē genuit Ezechia, Ezechias autē genuit Manassen, Manasses autē genuit Amō, Amō autē genuit Iosia, Iosias autē genuit Iechonias & fratres eius in migratione in Babylonem. Migrationem in Babylonem, vocat captiuitatem, quam tulere abducti simul in Babylonem. Et alias quoque belligerati sunt Babylonii, sed medio ceter eos afflixerunt: tunc autem ipsos a patria sua migrare fecerunt.

ii. reg. xii. ppter parentēs nō erubescendum. i. para. iiii. ii. parall. xxxvi. ii. parall. xxxvi. i. para. iiii.

C At post transmigrationem in Babylonē, Iechonias genuit Salathiel, Salathiel autē genuit Zorobabel, Zorobabel autē genuit Abiud, Abiud autē genuit Eleachim, Eleachim autē genuit Azor, Azor autē genuit Sadoc, Sadoc autem genuit Achin, Achin autem genuit Eliud, Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Mathan, Mathan autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Ioseph virum Mariae, ex qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.

Quare genealogiam Iosephi narrat: quae enim communio Iosephi, & partus sine semine nati: neque enim vere erat pater Christi Ioseph, vt a Ioseph Christi genealogia censetur. Audi igitur, quod vere neque cōmunionē habet Ioseph cum natiuitate Christi, sed oportebat eam propter genealogiā matris dei censerī. Verum quia lex erat, mulierum genealogiā nō ponere, propterea nō virginis genealogiam ponit, sed postea genealogia Iosephi, & huius genealogiam posuit. Erat enim lex, non ducendam vxorem ex aliena tribu, neque ex aliena familia: hoc est cognatione, sed ex sua & cognatione & familia: atque adeo quia talis erat lex, manifestum, quod & Iosephi genealogia posita, genealogiam colligat matris dei. Nam ex eadem plane tribu & familia erat mater dei. Nam si non fuisset, quomodo fuisset ei desponsata? Atque ita obseruauit Euangelista legem, praecipientem, non ponendam mulierum genealogiam, & nihilominus genealogiam matris dei posuit. Virum autem Mariae nominauit eum, iuxta communem consuetudinem. Etenim mos est sponsum adhuc procum agentem, virum dicere sponse, etiam si nondum habitae sint nuptiae.

quare genealogia Ioseph & nō mariae ponitur. Nu. xxxvi. vi.

Omnes igitur generationes ab Abraham usque ad Dauid, quatuordecim: & a Dauid usque ad migrationem in Babylonem, generationes quatuordecim, & a migratione in Babylonem usque ad

Christum generationes quatuordecim. In tres ordines distribuit generationes, vt mōstret quod Iudæis nihil profuerit, licet iudicibus fuerint subditi vsque & Christū, & quod opus habuerint v̄ro & iudice & rege ac sacerdote, qui est Christus. Nam postquā defecerunt reges, venit Christus secundū prophetiā Iacob. Vbi autē sunt a demigratione Babylonica vsque ad Christū, generationes quatuordecim, quā tredecim tantū personarē perscrutantur. Si quidē in genealogia mulier recensetur, postsemus & Mariā cōnumerare & cōplere numerum; inunc autē mulierē diximus ad genealogiam non pertinere, quomodo igitur dicitur hoc? Dicit quidam, quod & demigrationem posuerit, seu personā brdinem occupantem: Christi vero natiuitas sic erat.

Nam ut desponsata est mater eius Maria Iosepho. Quare deus permisit vt ipsa desponsaretur, & omnino suspitionem darēt hoibus, quasi cognosceret eam Ioseph? Vt haberet in aduersis curatorem; nam hic in fuga in Aegyptum curam eius habuit, & seruauit eam. Est & alia causa, vt lateret diabolū; & propter ea desponsata est. Diabolus enim quā audisset, quod virgo v̄rum gereret, obseruauit virginem, vt igitur deceptor decipiatur, desponsat, semper virginem Mariam; & figura quidē sit cōiugii, non autē res ipsa.

Prūquam conuenirent ipsi, inuenta est uterum gerens ex spiritu sancto. Conuenire hic significat congressum. Prūquam enim congresserentur, concepit, vnde & euangelista obstupescit, & clamat: Inuenta est, quasi de re quadam admirabili dicens.

Ioseph autem uir eius, quim esset iustus, et nollet eam traducere, noluit clam dimittere eam. Quod erat iustus Ioseph, quum lex præceperit adulteram traducere, hoc est denuncia- re & punire; ipse autem adumbraturus peccatum, & præuaricaturus legem, eam dimittere voluerit: Soluitur autem hoc: quia propter hoc quod iustus fuit (nolebat. n. crudelis esse) præ multa benignitate, misericordia eam prosequatur, ostendens se superiorē legē, & iam super legalia mandata viuente. Deinde quia & ipse cognouit de spiritu sancto, non ex adulterio conceperat. Vide enim quid dicat, quoniam inuenta est in utero habens, a quo inuenta est? v̄ro, hoc est, innotuit quod ex spiritu sancto concepit. Vnde clam voluit eam dimittere, & non audebat habere vxorem, que tantam habeat gratiā.

Hec autem ipso cogitante, ecce angelus domini in somno apparuit ei, dicens. Quā angertur iustus, angelus ei assistit, docens eum quid faciendum. In somno autem apparet ei. Nam angelus quidem pastoribus, vt aggressibus manifeste locutus est, huic autem vt iusto & fidei per somnum. Quomodo autem non crediturus esset, quum angelus doceret eum de iis quæ ipse animo versabat, & de iis quæ nulli dixerat. Nam quum ipse cogitaret & nō loqueretur, assistit angelus. Merito igitur credidit ex deo esse. Dei enim est, scire quæ non effamur. **Ioseph filij David.** Filium David cum dixit, in memoriam reducēs quod prædictum erat, futurum Christum ex semine David. Et hæc dicens, admonuit vt non discredere, sed cogitaret David, qui promissionem acceperat de Christo.

Ne timeas. Ostendit hic, quod metuerit habere eam; ne forte offenderet deum, vt adulteram fouens; & aliter. Ne timeas, hoc est, tu quidem times adiungi illi, quia ex spiritu concepit, sed ne timeas:

Accipe. Hoc est, domi & intus tene. Cogitatione enim & mente iam amandauerat eā. **Mariam uxorem tuam.** Hoc dicit, Tu quidem fortasse putas adulteram esse; ego autē tibi dico, quod vxor tua sit; hoc, quod a nullo vitata, sed tua sit sponsa.

Quod enim in ea natum, ex spiritu sancto est. Non enim solum libera est ab illicito coitu, sed & a diuiniore quodam modo concepit, & propterea rectius gaudere debes.

Pariet autem filium. Vt ne quis dicat, & vnde tibi credam, quod ex spiritu sancto est dicit de futuro, quod paritura sit filium; Nam si de hoc verum dixerō, manifestū quod & hoc quod ex spiritu sancto, verum est. Non dicit autem, pariet tibi; sed simpliciter; pariet. Nō n. peperit illi, sed toti orbi; neque illi soli gratia facta est, sed in oēs effusa est.

Et uocabis nomen eius Iesum. Tu uocabis, vt pote pater, & curam gerens virginis, neque suspiceris Ioseph, quod quia a spiritu est conceptio, virginem ideo dimittere debeas adiutorio destitutam, sed ministrabis ei in omnibus.

Hic enim saluabit populum tuum. Hoc loco interpretatur, quid significet Iesus, nempe saluatorem. Ipse enim (inquit) saluabit populum tuum; non solum iudaicum, sed & gentilem, qui credere & fieri populus eius non addubitauerit. Quomodo autem saluabit eum ab hostibus; minime, sed a peccatis suis; vnde manifestum, deum esse qui nascetur. Solius enim dei est ignoscere:

Hoc autem totum factum est ut adimpleatur quod dictum est per prophetā dicens. Ne putes, quod super hæc placere ceperit deo, sed superioribus seculis, & ab initio, Scis enim o Ios-

Ies⁹ saluta-
tor & de⁹

Esa, viii.

A Ioseph prophetā, vt pote in lege doctus, & animaduerte quod dictū est a domino. Non autē dixit, dictum ab Esaiā sed a domino. Nō enim homo loquitur est, sed deus per os hominis, vnde fide dignum oraculum est.

Eccc uirgo prægnans erit. Dicunt Hebræi, quod nō habeatur in propheta, uirgo, sed adulescentula. Ad quod dicitur, quod in scriptura idē sit adulescentula & uirgo. Adulescentula enī nōstā inodruptā, quoniā nisi peperisset uirgo, quomodo futurū erat si gnā & admirabile? Audi enim Esaiam dicentē. Propter hoc dabit dominus ipse uobis signum, & statim addidit: Ecce uirgo &c. Alioqui si non pareret uirgo, signū non esset. Deprauant igitur Hebræi sua malitia scripturā, & pro uirgine adulescentulā ponunt. Igitur siue adulescentula uocetur, siue uirgo, omnino uirginem intelligere oportet, vt & hoc sit miraculum. **Et pariet filium, et uocabunt nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum deus.** Dicunt Hebræi, Quomodo igitur non uocatus est emanuel, sed Iesus, Christus? Dicunt itaque quod non dixit uocauit, sed uocabunt, hoc est, opera eius demonstrent eum deum esse, & nobiscum condūerari. Diuina enī scriptura ex operibus imponit nomina, sicut quā dicit: uoca nomen eius. Velociter prædare. Erubi uocatus est tali nōie? Quia simul ut natus est dominus, direptus & captiuus abductus est error, sic dicitur nominatus esse ab opere appellatione inuenta. **Excitatus autem Ioseph a somno, fecit ut intimeret sibi angelus domini.** Vide animum alacrem, quō statim obediuit.

B **Et accepit uxorem suam.** Continuo eam nominat vxorem Ioseph: eiciens malam suspitionem, & docens quod non alterius, sed illius fuerit vxor.

Et non cognouit eam, donec peperisset filium suum primogenitum. Hoc est, nō habuit vnquam cum ea. Hoc enī locoverbū donec, nō hoc manifestat, quod non cognouerit eā vsque ad partum, postea autē cognouerit, sed omnino nunquam eam cognouerit. Hoc enī habet scripturæ proprietates. Sic quā dicit, non reuersus est coruus in arcam, donec arefceret terra, neque enim postea rediit. Sic & alio loco, Vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi; igitur post consummationem non erit nobiscum? Et quomodo? Tunc enim multo magis erit. Sic igitur & hoc loco, donec peperisset, intelligas, hoc est, neque ante partum, neque post partum cognouit eam. Quomodo enim contigisset sanctam illam, postquam iam ineffabile partum cognouisset filiū suum primogenitum, non quod alio quodam modo dicat eum primogenitum, sed simpliciter ut primū & solū natum? Christus enī & primogenitus est, vt primo-natus & v̄nigenitus, vt non habens alii fratres.

Et uocauit nomen eius Iesum. Ostendit hoc loco obedientiā Ioseph, quia quæcumque dixerat ei angelus, fecit.

CAPVT. II

Quum autē natus esset Iesus in Bethlehē Iudæ. Bethlehē interpretatur domus panis spiritualis. **In diebus Herodis.** Nennit herodis, vt tu dicat, quod defecerunt a tribu Iuda reges & principes, & necessariū venit Christus. Herodes enī nō erat Iudæus, sed Idumæus, Antipatri filius uxore Arabiæ. Quum defecissent principes, expectatio gentium venit; sicut de Jacob prædicitur. **Regis.** Erat enim & alius Herodes Tetrarcha, & propterea ponit dignitatē regis. **Eae magi ab oriente ueniunt in Hierosolyma.** Quare Magi ueniunt? In condemnatione. In Iudæorum. Nā quā Magi homines cultui Idolorum dediti, credederunt quā postea de lesione prætexat Iudæis. Et alia causa est, vt gloria Christi magis effulgeat testimoniu perhibentibus Magis, qui plus aduersarii erant deo, & obnoxii dæmonibus.

Ab oriente. Et hoc ad condensationem Iudæorum pertinet. Illi enim per tantū spatium uenerunt. Hebræi vero Christum, quem apud se habebant, persequuti sunt.

Dicentes, vbi est qui natus est rex Iudæorum? Ferunt illos magos fuisse ex Balaam coniectore proge- nitos. Nam vt inueniunt oraculum illius. Orietur stella ex Jacob, intellexerunt mysterium Christi, & idcirco natum adire uoluerunt.

Vidimus enim in stellam in oriente. Quando audis stellam, ne talē putes illā, quales videmus sed diuinā virtutē, & angelicā in figura syderis apparentē. Nam quoniam astrologi Magi erant, propterea dominus familiariter eos signo adduxit: sicut Petrus piscatorē a multitudine piscium ad nomē Christi uenatus ē & stupescere fecit. Quod autē angelica uirtus fuerit stella manifestū est ex eo, quod & in die resurrexit, & ad motū Magorū se mouerit, & ad quietē eorū quæ ierit. Quin & a septentrionali parte, quæ est Persidis, ad meridie, i qua est Hierusa, mouebatur. Nunquā autē stella a septentrione ad meridiem uertitur.

Et uenimus ut adoramus eum. Videtur hi magi magnā uirtute præditi. Nā qui in aliena regione adorare uoluerunt, quō non in Perside ipsa magna libertate prædicauerunt?

Esaia testi-
moniu
de uirgis
partu con-
tra Iudæ-
os:

velociter
prædare.

donec
quid signi-
ficet, Gen. viii

Christus
primogeni-
tus & vni-
genitus.

Bethlehē

herod. vii
de
Gene.
xlx.

magi qua
reueniant

nu. xxiiii.

Stellam
angelica
uirtus,
Lucæ. ii.

Herodes autē rex ut audiuit, turbatus est, et omnis Hierosolyma cū illo. Herodes quidē turba- tus ē, vt alienigena, regno suo timēs: sciebat enī quod illo indignus esset. Iudaei au- tem quare turbantur: oportebat enim gaudere potius, quod rex suus a Persicis regi- bus, adoraretur: sed reuera incipiens possessio est malitia.

At cōgregatis oibus pōsitibus et scribis populi, interrogauit eos, ubi nascatur Christus. Scribæ erant doctores populi, quales sunt quos nos dicimus grāmaticos. Singulari autem dei dispensatione interrogantur illi, vt confiteantur veritatem, & ex hoc condemnentur: quod illum crucifixerunt, quam prius confessi sunt.

At illi dixerunt, in Bethlehē Iudæ. Sic enim scriptū est per prophetam. Per quem prophetā? Per Michæam, ille enim dicit.

Et tu Bethlehē terra Iudæ, nequāquā minima es in principibus Iudæ. Contempra enī erat, vt puta parua, nunc autem quia ex ea prodit Christus, celebris est. Omnes enim ex fini- bus terræ veniunt, & sanctam adorant Bethlehem.

Ex te enim egressus est dux. Egressus est (inquit) non in te remanebit, & bene. Non enim mansit Christus in Bethlehem, sed ex ea postquam natus est exiit, & in Nazareth fre- quenter cōuersatus est. Dicunt autem Iudæi, quod hoc prædictū sit de Zorobabel, sed mentiuntur manifeste. Etenī Zorobabel non in Bethlehem natus est. Vide enim nomē eius, Zoro, significat semen & natiuitatem, Babel autē, Babylona, hoc est qui natus est pri- genitus est in Babylone. Sed & propheta manifeste arguit eos, dicens, Egressus eius a pri- cipio, a diebus æternitatis. Cuius autē alterius egressus sunt ab initio, & a diebus æter- nitatis, quam Christi, qui duos egressus habuit, hoc est natiuitates. Nam prima eius na- tiuitas, ab initio, fuit a patre, secūda autē fuit a diebus seculi, principii sumēs a mare dei q̄i tēpore fuit. Dicat igitur Iudæi, nū Zorobabel ab initio fuerit, sed nō habet quid dicere.

Qui pascet populi meū Israel. pascet dixit, non tyrānidem exercebit vel deuorabit. Alii enim reges non pastores, sed lupi sunt, Christus autem pastor, sicut ipse dicit. Ego sum pastor bonus. Populum israel dicit, tam eos qui ex Iudæis quam qui ex gentibus crediderunt. Israel enim interpretatur, videns deum. Vnde omnes deū videntes, Isra- elitæ sunt, etiam si ex gentibus nati sunt.

Alii enim reges non pastores, sed lupi sunt, Christus autem pastor, sicut ipse dicit. Ego sum pastor bonus. Populum israel dicit, tam eos qui ex Iudæis quam qui ex gentibus crediderunt. Israel enim interpretatur, videns deum. Vnde omnes deū videntes, Isra- elitæ sunt, etiam si ex gentibus nati sunt.

Tunc Herodes clam uocatis Magis. Clanculo illos uocauit propter Iudæos. Suspica- tur enim, quod Iudæi fortassis puerum facturi essent magi, & curaturi, vt seruent eū, vt potē liberatorem suum & propterea clam inlicitatur.

Diligenter quaesuit ab eis tempus stelle, que apparuit. Hoc est, accusare didicit. Stella enī antequam natus esset dominus, apparuerat Magis, quoniam multum temporis in iter insumpturi erant, ideo multo ante apparuit stella. Adorant eū adhuc in fasciis iacentē. Aliqui autem dicunt, quod cum Christo nato, apparuerit stella, & Magi per biennium uenerunt, & non in fasciis inuenerunt puerum, neque in præsepio, sed in domo cū ma- tre bimum. Sed tu priorem sententiam, vt meliorem habe.

Et missis eis in Bethlehē, dixit. Ite, et diligenter inquirete de puero hoc. Nō dixit de rege, sed de puero: neque enim nomē ferre poterat, demonstratis quantum contra illū insaniret. Vbi uero repperitis, renūciate mihi, ut et ego ueniā, et adore illū. At illi audito rege pfecti sunt. Ipsi quum dolo carerent, putabant & illum absque dolo loqui.

Eccē stella, quā uiderant in oriente, præcessit eos. Occulta autem erat ad paruum tēpus stella singulari dispensatione, vt Iudæos interrogarent, & turbaretur Herodes, manife- storque fieret ueritas. Vt autem ipsi egressi sunt a Hierūsalem, iterum apparuit ducēs eos, Vnde manifestum, quod stella erat uirtus.

Donec progressa staret supra ubi erat puer. Et hoc rarum: Descendit enim stella a sum- mitate, & terræ propior facta, ostendit eis locū. Nā si ex summitate apparuisset, quō cer- tiore fieri potuissent de loco, in quo esset Christus? Stellæ enī multū locū cōprehendūt. Vnde tu supra domū tuam uides, lunam forte, & ego eandē uideo, nō nisi supra domū meam: & uicini que uidentur stare nō nisi supra domū suā lunam vel alia stellā. Vnde & illa stella non demonstrat Christū, nisi descēdisset, & quasi supra caput pueri stetit.

Visa autē stella, gauisi sunt gaudio magno ualde. Quod nō aberrasset, sed inuenisset, quod querēbat. Et ingressi domū inuenerūt puerum cū Maria matre eius. Mox quidē ut natus fuit reclinatus in uirgo puerum in præsepium, nō enī inuenerāt domū. Verisimile autē est postea eos in uenisse domū, vt & Magi inuenerūt eos. Ascenderit enī in Bethlehē, vt recēderetur illic sicut & Lucas dicit. Multa autē cōcurrēte multitudinē, vt cēseretur, non habebāt ad tēps domū, sed in spelūca natus ē, deinde inuēta domo, uisus ibi est a magis dominus. Et quum pcedissent, adorauerūt illū. Vide atē illustrationē, Pauperē uidebāt & adorabāt. Multis enī argumētis didicerāt, quod esset deus, ideo & ei offerūt inuēta ut deo, & ut hōi. Audi ei

Et apertis thauris suis, obtulerunt ei dona, aurū, thus et myrrham. Aurum quidē obtu- lerunt ei ut regi. Aurum enim subditū regibus pendunt. Thus autem ut deo. Deo enim thus adolemus. Myrrham uero ut degustaturū mortem. Nam Iudæi cum myrrha mor- tuos sepeliunt ut corpus maneat incorruptum. Myrrha enim quum sicca sit, arefacit, & excidit humiditatem, & non sinit inuascivermes. Vides Magorum fidē, quod & a pro- pheta Balaā didicerunt dominū & deum & regē esse, ac pro nobis moriturū. Audi autē prophetam. Quum recubuerit (inquit) requiescet ut leo. Ecce regiam dignitatē per leo- nem significat, mortalitatem autem, dum ait, quum recubuerit. Qui benedictū te bene- dicentur, ecce & deitatem. Sola enim dei natura hanc benedictionis uirtutem habet.

Et oraculo accepto in somnis, ne resisteretur ad Herodē, per alia uiam redierit in regionē suā. Vide consequētiam, primum deus illos ad fidem per stellam adduxit, deinde quum ue- nerunt in Hierosolymam, docuit eos per prophetam, quod in Bethlehem nascatur, & tandem per angelum. Et illi obediūt oraculo, hoc est diuino colloquio. Oraculo igitur accepto, & apparitione a deo habita, & imposuerunt Herodi, & non timuerunt, ne for- te se infestaretur, sed consiliū sunt uirtute nati, uerique testes fuerunt.

Digressus autē illis, ecce angelus domini in somnis apparet Ioseph, dicens. Surge et accipe puerū et matrē eius. Vidisti quā ob causam permisit deus desponsari uirginē? Hic enim appa- ret, quod a deo factum, ut diligentem eius curam Ioseph gereret, non dixit autē accipe uxore- rem tuam, sed matrem eius. Nam quoniam suspitio soluta fuit, & iustus per miracula in partu ptebatur esse spiritu esse omnia, non ultra uxorem eius illam nominat.

Et fuge in Aegyptum. Fugit & dominus, ut credatur, quod reuera homo sit. Nam si in manus incidisset Herodis, & non fuisset occisus, opinari fuissent incarnatum eum appa- renter, in Aegyptum autē fugit, ut & illam sanctificet. Duæ enim sunt regiones omnis nequitia officinæ. Babylon ydolicet, & Aegyptus. Babylonē per Magos suscepit ado- rantem. Aegyptum autem sua præsentia sanctificauit.

Esto illis, donec dixerō tibi. Esto pro cris: illic donec a deo iussus fuerit. Oportet enī nos nihil facere præter diuinā poluntatem. Quis turus enī erat Herodes puerū, ut perderet illū. Vide incogitantia hominis, qui laborat, ut diuinam vincat uoluntatem. Nam si qui- dem non est ex deo, quid times? Ix deo est quomodo perdes puerum?

Ille autē accepit puerū et matrē eius nocte, et recessit in Aegyptū, et fuit illic usque ad obitū He- rodis, ut impleteret quod dictū est a deo per prophetā dicentem. Ex Aegypto uocauit filiū meum. Dicit Iudæi, quod propter populū dictū sit hoc, qui ex Aegypto per Moysen edu- ctus sit. Dicimus itaque, & quid nouum, quod per figuram dictum est de populo, im- pletum autem uere in Christo? Deinde quis est filius dei, populus ihe, qui adorauit idolum Beelphegor & sculptilia, an qui re uera est filius dei?

Tum Herodes ubi uidit se illusum fuisse a magis. Sicut deus illusit Pharaoni per Moysen, sic Herodi per Magos: quoniam & Herodes & Pharaō puericidæ erant. Pharaō per mascu- los Hebræorum pueros in Aegypto occidit. Herodes autem in Bethlehem.

Iratus est enim (inquit) uehemēter, et misit ac interfecit omnes pueros qui in Bethlehem et oibus cōfinijs eius a bimatu et infra iuxta tempus quod percontatus erat a magis. Ostendit itā con- tra Magos, qui in nullo offenderant. Quare autem permitti sunt pueri occidi? Vt ostē- dat Herodes suam malitiam: Sed forte dices mihi. Et quid hoc? Nunquid vt ostenda- rit illius malitia, ideo iniuria fieri debuit pueris? Audi igitur quod non iniuria affecti sunt sed coronas meruerunt, Omnis enim qui malum aliquid patitur ut peccata dissol- uat, uel vt coronæ augeantur, sicut & illi pueri magis coronati sunt.

Tunc impletum, quod dictum est a Hieremia propheta, dicente. Vt ne quis putet, quod inui- to deo facta sit puerorum interemptio, ostendit quod prænouerit & prædixerit.

Vox enim, inquit, in Rhama audita est. Rhama locus fuit Palestinæ excelsus, nomen enim hoc excelsum significat, sitque in sorte tribus Bēiamin, qui fuit filius Rachel. Rachel autē sepulta fuit in Bethlehē. Dicit igitur propheta Bethlehē Rachel, eo quod in illa se- pulta fuit Rachel, serū autē & ploratu audiret fuisse in excelsis. Audi igitur prophetā.

Lamentatio et ploratus, et stertus multus. Rachel plorans filios suos. Hoc est Bethlehem. Et noluit consolationē admittere, eo quod nō sint. In hac uita nō sunt, quia atē sit temporalis. Defuncto autem Herode. A mara morte periit Herodes, febri, & dynteria, & scabie, & podagra, & putredine uerendorum, generatione uermium, & spirādi difficultate, & tre- more & contractione membrorum malam absoluit animam.

Eccē angelus domini in somnis apparet Ioseph in Aegypto, dicens. Surge et accipe puerū et ma- trem eius, et uade in terram Israel. Non dicit fuge, sed uade, timor enim nullus erat.

Scribæ.

Mich. v.

Matt. ii.

Mich. v.

Christus

pastor.

Ioan. x.

Lucæ. ii.

Quid per aurū thus & myrrhā

nu. xxxiii

Mich. v

Babylon & aegypti officinæ malorum

Osce. xi.

Exo. v. ii. ix. xii.

Hie. xxxiii

Rhama

Mortui enim sunt querentes animam pueri. Vbi Apollinarius est, qui dicebat dominum non accepisse animam. hinc enim arguitur.

Vigilauit autem ille, et accepit puerum et matrem eius, et uenit in terram Israel. Verum quia audiret quod Archelaus regnaret in Iudaea, pro Herode patre suo, timuit illuc abire. Tres filios reliquit Herodes, Philippum, et Antippatem, et Archelaum, Archelaum regem, alios autem tetrarchas esse iussit. Timuit autem Ioseph in terram Israel abire, hoc est in terram Iudaea, eo quod Archelaus similis patri suo erat.

Oraculo autem accepto in somnis, secessit in partes Galilee. Galilea non erat terra Israel, sed Gentilium, unde et Iudaei sicut abominationem illos videbant.

Lucee .ii.

Ac profectus habitauit in ciuitate qua dicitur Nazareth. At quod Lucas dicit, quod postquam natus fuit, impleuit .xl. dies, et a Simeone gestatus est, descenderit dominus in Nazareth, hoc autem loco quod post reditum ex Aegypto uenerit in Nazareth. Dicit igitur, quod quae filium Matthaeus, dicit Lucas. Ut exempli gratia aliquid dicat. Postquam natus est, impleuit quadraginta dies, deinde descendit in Nazareth, haec dicit Lucas, Matthaeus autem dicit post haec, quod fugerit in Aegyptum, deinde uenerit ab Aegypto in Nazareth. Non dissident ergo inter se. Nam Lucas dicit descensum a Bethleem in Nazareth, Matthaeus autem postea reditum ab Aegypto in Nazareth.

Iudaeorum ob negligentiam plurimi desiderantur libri ex facris.

Ut implicatur quod dictum est per prophetas, Nazareus uocabitur. Et quis propheta hoc dixit, non inuenitur nunc. Per negligentiam enim Iudaeorum multi libri desiderantur, et ob contumaciam captiuitates, fortassis absque scriptura hoc dicebatur apud Iudaeos. Significat autem Nazareus sanctificatus. Igitur quoniam sanctus Christus recte dicitur Nazareus. Sanctus enim Israel a multis prophetis uocatur dominus.

CAPVT III.

N diebus illis. Non quoniam dominus esset puer, et in Nazareth habitabat, sed simpliciter sic inquit, ut in tempore illo, quod est ante seculum, quod nunc. Accessit Ioannes Baptista. Propterea missus est a deo Ioannes, ut argueret Iudaeos, et persuaderet eis ut sua mala agnoscerent, Christumque suscipere. Nam nisi quis sensum acceperit peccatorum, non uenit ad poenitentiam.

Missus igitur est Ioannes, in deserto Iudaeae praedicans, et dicens. Resipiscite. Arrogantes erant Iudaei, et idcirco cogit eos ad poenitentiam.

Appropinquauit enim regnum caelorum. Regnum caelorum dicit primum et secundum Christi aduentum, et uirtuosam uitam. Quoniam enim in terra ambulamus, quasi in caelo degenetis absque affectionibus, regnum habemus caelorum.

Esaie .xl.

Hic enim est qui dictus est ab Esaia propheta dicente. Vox clamantis in deserto, parate uiam domini, rectas facite semitas eius. Via euangelium dicitur, semitae autem legalia mandata, ut trita et uetera. Dicit igitur: Parati estote ad euangelicam uitam, et legis mandata recta, hoc est spiritualia facite, spiritus enim rectus est. Quando igitur uideris Iudaeum carnaliter intelligere ea, quae legis, die quod ipse non faciat uias rectas, hoc est non spiritualiter intelligat legem.

Ipse uero Ioannes habebat indumentum suum ex pilis camelorum. Ad poenitentiam hortabatur etiam habitu; lugubre enim gerebat vestem. Dicunt autem camelum medium esse inter munda et immunda animalia, nam quia ruminat, mundum est; quia autem uingulis non diuidit, est immundum. Ioannes autem quoniam ad eum adducebat populum Iudaicum; qui uidebatur mundus esse, et gentile, qui immundus, eratque mediator ueteris et noui testamenti, idcirco ferebat pilos camelorum.

Et zona pellicea circa lumbos suos. Omnes sancti introductur a scriptura cincti, ueluti semper in opere existentes. Negligentes autem et delicati non cinguntur, ut nunc Sarraceni. Vel quod affectiones concupiscentiae mortificauerunt. Pellis enim mortui animalis pars est.

Cibus autem eius erant locustae et mel aggregae. Quidam dicunt herbas esse locustas, quidam fructus aggregae. Mel autem aggregae, quod a feris apibus conficitur, et in arboribus ac petris inuenitur.

Tunc egressa est ad illum Hierosolyma, et omnis Iudaea et omnis regio iudaeae, et baptizabantur confiteres peccata sua. Facti baptizabantur, non tamen remissionem peccatorum habebat baptismum Ioannis, sed solum poenitentiam praedicabat Ioannes, et ad remissionem peccatorum ferebat, hoc est ad Christi baptismum ducebat, apud quem remissio peccatorum.

Quoniam uideret autem multos ex pharisaeis, pharisaeus interpretatur ablectus et diuisus. Uidebatur enim pharisaei in uita et scientia separati esse, et excedere alios. Et sadducaei: Hic neque resurrectionem credebat, neque angelum, neque spiritum, interpretantur autem iusti. Sedek est iustitia, iustos autem seipsos nominabant, uel ab Haereticis Sadok nominantur.

Uenientes ad baptismum suum, dixit illis. Non uenerant bona mente, ut caeteri, et idcirco

etiam reprehendit eos.

Progenies uiperarum, quis submostrauit uobis fugere a futura ira? Dure eis loquitur, scilicet peruersitatem illorum, tamen aliquantulum laudet, dicens. Quis submostrauit uobis? Admiratur enim quod hoc factum sit, ut tam mala natio uestra resipiscat. Progenies autem uiperarum uocat eos, eo quod sicut illae deuorantes matres suas nascantur, similiter et illi patres, hoc est magistros et prophetas occiderunt. A futura ira, gehennae, inquit.

Facite igitur fructus dignos poenitentiae. Vides quid dicat, quoniam non oportet solum fugere malitiam, sed etiam facere fructum uirtutis. Declina enim (inquit) a malo et fac bonum.

Et ne sitis hac mente, ut dicatis apud uos ipsos. Patrem habemus Abraham. Hinc perierunt; quod in generositate sua confidebant.

Dico enim uobis, quod potest deus ex his lapidibus suscitare filios Abrahamae. Per lapides intelliguntur Gentes, et quibus multi crediderunt. Simpliciter tamen dicebat Ioannes, quod ex lapidibus possit deus facere filios Abrahamae. Erat enim et uulua Sarae lapis, propter sterilitatem, et nihilominus peperit. Excitauit autem deus filios Abrahamae ex lapidibus, quod multi uidentes crucifixum, et ruptas petras, crediderunt.

Iam uero et securus ad radicem arborum posita est. Securi uocat iudicium domini, arbores autem singulos, igitur qui non crediderit, iam stirpibus excinditur, et in gehennam mittitur. Omnis igitur arbor. Etiam si ab Abraham descendat.

Non faciens fructum bonum. Non dixit, quae non fecit, sed non faciens: semper enim oportet fructum ferre. Nam licet heri misericors fueris, hodie autem rapinas, non bonus eris.

Excidetur, et in ignem mittitur. Gehennae scilicet.

Ego quidem baptizo uos in aqua ad poenitentiam, qui autem post me uenit, fortior me est. Dixit eis, Facite fructum. Ostendit igitur quis fructus, nempe credere in eum, qui post se uenturus erat. Venit enim post eum Christus. Nam sicut sex tantum mensibus posterior erat ita et iuxta manifestationem fuit posterior. Manifestatus est enim prius praecursor, deinde Christus, qui ab eo testimonium acceperat.

Cuius non sum idoneus calciamenta gestare. Per calciamenta autem intelligas, duos descensus eius, nempe eum qui et caelam in terram, et eum qui a terra in infernum. Calciamentum enim est pellicea caro, et mortificatio. Hos igitur duos descensus non potest portare praecursor, for intelligere non ualens quomodo facti sunt.

Ipse uos baptizabit in spiritu sancto. Hoc est, inundabit uos largiter spiritus sancti gratia: quia metum (inquit) baptismum, non dat spirituale gratiam, sed neque peccatorum remissionem, ipse autem et remittet uobis peccata, et spiritum liberaliter dabit.

Cuius uentilabrum in manu eius. Non credatis, quod subbaptizati fueritis ab illo; et deinde peccaueritis, ignoscet uobis. Nam et uentilabrum habet, hoc est, iudicium et inquisitionem. Et repurgabit area sua. Hoc est, Ecclesiam quam multos quidem habet baptizatos, sicut i area omne quod in agro cultum fuit: sed inter hos alii quidem sunt paleae, hi, qui leues sunt, et spiritibus malitiae agitantur; alii autem triticum, qui uiles sunt, et alios paleae doctrina et opere.

Et congregabit triticum suum in horreum: paleas autem comburet igni inextinguibili. Inextinguibilem illum ignem uocat. Unde nugatur Origenes quod futurus sit finis suppliciorum.

Tunc aduenit Iesus a Galilea ad Iordanem, ut baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens. Quoniam mundus es, et baptizatur, ut nos abluat, et ut ostendat uobis, quod si baptizari uolueritis, prius mundemini, ut ne inquinetis baptismum, postea facile in sordes relabentes propter malam consuetudinem. Prohibet autem eum Ioannes, ut ne uidentes illum putent, quasi unum ex multis ad poenitentiam baptizari.

Mihi opus est, ut a te baptizer. Opus enim habebat praecursor a domino baptizari, ut poenite ab Adae descendens. Nam et ipse contraxerat ex inobedientia inquinamentum. Christus autem purificauit omnes ipse mundatus.

Et tu uenis ad me? Non ausus fuit dicere. Et tu baptizaris a me, sed tu uenis? Tam pius erat. Respondit autem Iesus, et dixit, Dimitte nunc. Nunc (inquit) permittit: erit autem tempus, quo digna nobis erit gloria, licet nunc non appareamus.

Sic enim decet, ut impleamus omnem iustitiam, nunc omittit illum. Legem uocat iustitiam. Male dicta est (inquit) nunc humana natura, quia legem non potuit perficere. Ego igitur qui implicuerim alia quae in lege sunt, et delicti hoc unum ut baptizer: ea propter quum hoc fecero liberabo naturam a maledicto. Hoc me decet.

Et baptizatus Iesus, statim ascendit ab aqua. Christus quoniam triginta annorum esset, baptizabatur, eo quod aetas illa peccata omnia in se accipit. In priora aetate magna est insipientia. In secunda quae est adulescentia, magna est flamma concupiscentiae et irae. In uirili autem amor opum regnat. Expectauit igitur hanc aetatem, ut per omnes aetates impletet legem, et nos sanctificet.

Ps. cxxviii

Quid per calciamenta.

Ventilabrum, Area Ecclesiae.

Natura legem perficere non potuit.

ret. Statim ascendit ab aqua. Manichæi dicunt, qd corpus suum deposuerit in Iordane, iuxta apparentiam autem aliud corpus monstravit. Confutatur autem hic, Iesus enim D (inquit) ascendit, non; alius ascendit, sed is, qui in aquam descenderat.

Et ecce aperti sunt caeli. Adam illos clausit, per Christum autem aperiantur; ut discas, quod quando baptizaris, aperis eos.

Et quid spiritum dei descendentem quasi columbam, et venientem super eum, et ecce vox de caelis dicens. Descendit spiritus, ut testimonium perhibeat, qd maior sit qui baptizatur, quã qui baptizat. Iudæi, n. magnificabant Ioannem; at Christum, non tantum curabant. Viderunt autem spiritum oes venientem super Iesum, ut ne putarent, quod vox; dicens: Hic est filius meus dilectus. Propter Ioannem dicta sit, sed viso spiritu crederent, quod propter Iesum vox illa sit. (Quasi columbam) propter innocentiam & mansuetudinem; & qd mundissima sit columba, & vbi fœtor est, ibi non maneat, sic & spiritus sanctus. Et vt de Noe dicitur, colubam nunciase diluuii solutionem, ramum oliuæ afferentem; sic & hic spiritus sanctus manifestat peccatorum solutionem; illic ramus oliuæ, hic mîa dei. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Hoc est, in quo requiescam, in quo placabor.

CAPVT. III.

IESVS ductus est in desertum, ut expectaret tentationes. Ducitur a spiritu sancto; nihil, n. sine spiritu fecit. Ducitur autem in desertum, ut ostendat nobis quod diabolus tentet nos, quando viderit solitarios & non ab aliis adjuutos. Oportet igitur nos non temere si dere nobis ipsi. Vt tentaretur à diabolo. Diabolus dicitur, qd accuset & infamet deum apud Adam. Dixit, n. illi, Deus vos odit; & nunc virtutem apud nos calumniatur. Et quum ieiunasset. Ieiunauit; ut ostendat, quod magna armatura contra tentationes sit ieiunium; sicut principium omnis peccati, deliciae.

Ieiunium Exo. xxx. iiii. iiii. re. xxi.

Dies quadraginta, et noctes quadraginta. Tot ieiunauit, quot & Moses, & Esaias, quod si plures ieiunasset, visa fuisset incarnatio eius fictitia & apparens.

postea esurijt, et quum accessisset ad eum ille qui tentat, dixit. Quando permisit naturæ, tunc & esurijt, vt daret occasionem diabolo accedendi & congregandi secum propter famem & sic prosterнат, & deliciat eum, nobilque victoriam largiatur.

Si filius dei es, dic ut lapides illi panes fiant. Audiuit vocem coelestem Iatro. Iterum videt eum esurientem, & dubitat adhuc, quod filius dei esurjat, & idcirco tentat eum vt discat. Adulatur autem ei, putans se quid suffuraturum, dicendo: Si filius dei es. Iam rogas, Et quod peccatum erat, lapides facere panes. Audi igitur, quia audire diabolum in aliquo peccatum est. Vide autem & aliud. Non dixit, vt lapis hic panis fiat, sed lapides; volens Christum ad superflua instigare. Esurientem, n. vnus panis sufficit, & propter hoc Christum non audiuit eum.

Deut. viii. Manna.

At ille respondens, dixit. Scriptum est, Non in pane solo uiuit homo, sed in omni uerbo, quod egreditur per os dei. Ex veteri testamento est, Moysi, n. sermo est. Nã & Hebræi cibati sunt manna, quod non erat panis, sed per uerbum dei implebat omnem Hebræorum indigentiam. & fiebat omnia quæcumque comedere cupiebant: siue piscem, siue ouum, siue caseum concupiscebat iudæus, illius gustum manna ei præbebat.

Psal. xix.

Tunc assumit eum diabolus in sanctam ciuitatem, et statuit eum supra pinnaculum templi. Pars quaedam templi erat, sicut quæ apud nos dicuntur d. p. p. a.; videntur, n. sicut alæ esse.

Et dicit ei, Si filius dei es tu, mitte te deorsum. Scriptum est, n. Angelis suis mandauit de te, et in manibus portabit te, ne forte ippingas in lapide pedem tuum. Si filius dei es tu, quasi hoc dicat. Ego non credo voci coelitus missæ: attamen tu, si filius dei es, ostende mihi. Quauis filius dei erat, num o maledicte, præcipitare debebat seipsum? Tuæ crudelitatis est præcipitare demonio actos, dei autem saluare. Non scriptum est, In manibus portabunt te propter Christum, sed propter sanctos, qui indigent angelico præsidio. Christus autem qui deus est, non opus illo habet. Dixit illi IESVS iterum. Scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum. Manuete repellit eum deus, docens & nos mansuetudine demones vincere.

Deut. vi.

Iterum assumit eum diabolus in montem excelsum ualde, et monstrat ei omnia regna mundi, et gloriam eorum, et dicit ei. Hæc omnia tibi dabo, si prociuderis et adoraueris me. Quidam putant montem excelsum valde, affectionem & studium in possidendis diuitiis, in quem conatur inimicus IESVM ducere, sed non recte opinantur. In sensibili enim forma apparuit ei diabolus. Cogitationes enim tales non habuit dominus, absit. Sensibiliter igitur ei monstrauit in monte omnia regna, ante oculos ea apparere faciens. Et hæc omnia tibi dabo, inquit, mundum quasi suus proprius esset, proponit præ superbia.

Amor diuitiarum mons.

Hec & rursus dicit uariis, ut aderentes se emnia hæc habeant. Tunc dicit ei Iesus, Vade post me Satana. Scriptum est enim, Domini um deum tuum adorabis; & illi solum coles, Itrahitur illi de minus, quando uidet illum ea quæ dei sunt sibi vendicantem, & dicentem. Hæc tibi dabo ut propria, Dicce autem quem modo profuit scripturæ, per quas dominus os inimici obturauit.

Tunc mittit illi diabolus, et ecce angeli adorabant et ministrabant ei. Tres tentationes experius est dominus, gula, uanæ gloriæ, & auititiæ. Ille enim præcipuæ sunt affectiões. Has igitur qui uicerit alias multo magis uicet. Vnde Lucas dicit, quod omnem tentationem consummauerit, quandoquidem capit tentationum uicit. Proinde angeli ministrant: quo commonstratur, quod & nobis post uictoriam angeli ministraturi sint, emnia enim propter nos & secit, & monstrauit de minus, quoniam eiv deo angeli semp ministrant. Quia adisset autem Iesus, quod Ioannes traditus esset: scissit in Galileam, et relicta Nazareth, pfectus habitauit in Capernaum, quæ apud mare in cõsinijs Zabulõ & Neptali. Secedit Iesus, de cõces nos; ne temere periculis nos iniuciamus. Secedit autem in galileam hoc est deuolubile. Gentes enim in peccatis uoluntantur. Habitat autem in Capernaum, quod est de mus consolatio nis, ut enim faciat gentes deum consolatoris, descendit. Zabulõ interpretatur, nocturna. Nephthaim autem latitudo. Gentes enim & noctem habebant, & latitudinem inuita; non enim per angustiam uiam ambulabant; sed per eam quæ in perditionem fert. Ut impleatur qd dictum est per Esaiam propheta, dicente. Terra Zabulon, et terra Nephthaim iuxta uia maris trans Iordanem Galilea gentium, populus qui sedebat in tenebris, uidit lucem magnam et sedebat in tenebris, et umbra mortis, lux orta est eis. Via maris pro eo quod est ad uiam maris sita. Lux autem magna, Euangelium. Lux enim: lux & ipsa erat, sed parua. Umbra autem mortis, peccatum; similitudo enim & figuratio mortis est. Nam sicut mors corpus, ita & ipsa animam detinet. Orta autem est lux nobis. Non enim quæsiuimus illam nos, sed illa missa est nobis, quasi sequens nos.

Ex hoc caput Iesus predicare ac dicere. Ex quo tempore detentus est in uinculis Ioannes cepit predicare Iesus. Expectauit enim Iesus, ut Ioannes prius de se testificaretur, & pararet sibi uiam, qua uenturus erat; sicut seruus ante de minus præparat. Aequalis enim existens patri de minus, habebat & ipse prophetam Ioannem, sicut & pater suus. Deus habuit prophetas ante Ioannem, imo & illi patris sunt & filii.

Respicite in propinquo enim est regnum caelorum. Regnum caelorum est & Christus; est & uita uirtutibus prædita. Quando enim quis super terram uiuit, sicut angeli, nonne coelestis est? itaque ita inuocuoque nostrum est regnum caelorum, si angelicam uitam agimus. Ambulans autem apud mare Galilee, uidit duos fratres, Symonem, qui dicitur Petrus, et Andream fratrem eius, mittentes rete in mare. Erant enim piscatores. Hi fuerunt discipuli Ioannis. Uiuente autem adhuc Ioanne, accesserunt Christum. Porro ubi Ioannem uiderunt uinctum, reuersi sunt ad piscatoriam, & sic ueniens Christus piscatur eos dicens.

Uenite post me, faciemus nos piscatores hominum. Illi autem statim relicta retibus, secuti sunt. Vide obediens homines, statim secuti sunt. Vnde manifestum quod hæc secundauocatio sit. Antea enim docti erant a Christo, deinde reliquerunt eum: nunc autem uiso ipso, statim secuti sunt.

Et progressus illinc, uidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi filium, et Ioannem fratrem eius in nauicula Zebedæo patre suo. Summa uirtus est pascere patrem senem, idque iuste partis sumptibus: Satiantes, retia sua et uocauit eos. Pauperes fuerunt, & quia non poterant emere noua, reparauerunt uetera.

At illi protinus relicta nauicula et patre suo, secuti sunt eum. Apparet zebedæum non credidisse & propterea reliquerunt eum. Vides quando oportet relinquere patrem, nempe quando obstat uirtuti & pietati. Hi autem, ut uiderunt priores sequentes Christum, merito sequuti sunt, imitantes illos. Et circumbat Iesus totam Galileam, docens in synagogis illorum, et predicans Euangelium regni. Vt monstraret quod non contrarius sit legi ingrediatur in synagogas Hebræorum. Et curauit omnem morbum, et omnem languorem in populo. A signis incipit, ut credatur quæ docet. Morbus autem est diuturna mala ualctudo. Langor uero temporarius & deordinatio in corpore.

Et discipulus suus fama illius in tota Syria et attulerunt ad eum omnes male affectos uarijs morbis, et tota uimibus coherentes, et lunaticos, et paraliticos, et curauit eos. Non petiit Christus ab aliquo qui abducebatur, sed eum isthuc ipsum a longe afferre, fidei erat. Lunaticos autem dicit demoniaeos. Dæmon enim uolens hominibus persuadere, quod stellæ maleficæ sunt, obseruat lunam quum integra est, & tunc insidiatur, ut uideatur luna passionis & morbi causa, & infametur opificium Dei, quemadmodum & Manichæi erant.

Et discipulus suus fama illius in tota Syria et attulerunt ad eum omnes male affectos uarijs morbis, et tota uimibus coherentes, et lunaticos, et paraliticos, et curauit eos. Non petiit Christus ab aliquo qui abducebatur, sed eum isthuc ipsum a longe afferre, fidei erat. Lunaticos autem dicit demoniaeos. Dæmon enim uolens hominibus persuadere, quod stellæ maleficæ sunt, obseruat lunam quum integra est, & tunc insidiatur, ut uideatur luna passionis & morbi causa, & infametur opificium Dei, quemadmodum & Manichæi erant.

Et discipulus suus fama illius in tota Syria et attulerunt ad eum omnes male affectos uarijs morbis, et tota uimibus coherentes, et lunaticos, et paraliticos, et curauit eos. Non petiit Christus ab aliquo qui abducebatur, sed eum isthuc ipsum a longe afferre, fidei erat. Lunaticos autem dicit demoniaeos. Dæmon enim uolens hominibus persuadere, quod stellæ maleficæ sunt, obseruat lunam quum integra est, & tunc insidiatur, ut uideatur luna passionis & morbi causa, & infametur opificium Dei, quemadmodum & Manichæi erant.

Tentatio nestres.

Lucæ, iiii.

Galilæa Capernaum zabulon, nephthaim.

Esaiæ. ix. Euangelium lux.

Regnum caelorum

morbus; Languor;

Lunatici demoniaei sunt.

Et secute sunt eum turbe multe à Galilea, & Decapoli, & Hierosolymis, & Iudæa, & à regionibus trans Iordanem sitis.

CAPVT QVINTVM.

Et quum uidisset turbas, ascendit in montem. Docet nos, nihil ad ostentationem facere. Ascendit in montem, quia docturus erat: docuit nos a mediâ secedere turba, quando docendum.

Et quum sedisset ipse, accesserunt ad eum discipuli eius. Aliæ quidē turbæ propter miracula, discipuli autem propter doctrinam accedunt, unde postquam curauit corpora & fecit miracula, curat & animam: vt discamus, quod & animarum, & corporum sit opifex.

Et aperto ore suo. Quare additum est, aperto ore suo: videtur quod superfluat. Minime: docuit enim etiam non aperien do os suum. Quomodo? per vitam & miraculo, nunc autem aperiens os, docet.

Docuit eos, dicens. Non tantum discipulos, sed & turbam. Incipit autem a beatitudinibus, sicut & Dauid a beatitudine incepit.

Beati pauperes spiritu, quoniam illorū est regnum caelorum. Primum modestiam & humilitatē animi, seu fundamentum facit. Nam quoniam propter superbiam Adami cecidit, per humilitatem erigit nos Christus, quando quidem deus fieri sperabat Adam. Contriti autem anima, sunt pauperes spiritu.

Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. Qui propter peccata lugent nō propter temporalia. Lugentes autem dixit, semper & non semel, & nō pro nostris peccatis tantum, sed & pro peccatis proximorum. Consolationem vero accipient & hic. Qui enim luget propter peccata, gaudet spiritualiter, & illic quoque multo magis.

Beati mites, quoniam ipsi hereditatem accipient terræ. Aliqui spiritualem terram dicunt, cœlum videlicet, verum tu & hanc terram intellige: quoniam enim putantur mites, despecti, & inopes, dicunt quod hi magis omnia habeant. Mites autem sunt, non qui prorsus nō irascuntur, tales enim insipientes sunt & insensati, sed qui iræ vim habent, continent autem, & quando oportet irascuntur.

Beati qui esuriant & sitiunt iustitiam, quoniam illi saturabuntur. Quandoquidē de misericordia dicitur est, ostendit primum seruandam iustitiā, & elemosynam non ex rapina dādam. Porro iustitia omnī cum alacritate exercenda est, quod significat, cum dicit: Esurientes & sitientes. Quoniam autem auari quidam abundantes esse videntur, & saturati, dicit, quod iusti magis etiam hic fatientur, quia propria secure possident.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiā consequentur. Nō in solis diuitiis est misericordia, sed & in sermone, & si nihil habet, etiā in lachrymis. Misericordiā autem consequentur & hic ab hominibus. Qui enim heri misericors fuit, etiam si hodie inops sit, ab omnibus misericordiam consequitur, & alibi multo maiorem a deo.

Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Multi sunt non rapientes, sed & misericordes, veruntamen scortantur, & alias immundi sunt. At Christus iubet cum aliis virtutibus etiā mundos, hoc est castos esse: non solum corpore, sed & corde. Nam absque sanctificatione, hoc est castitate, nullus videbit deum. Sicut speculum, si fuerit mundum, accipit in agines: ita & anima pura faciem dei, & scripturarum scientiam suscipit.

Beati pacifici, quoniam ipsi filij dei uocabuntur. Non solum illi qui cum aliis pacē habent, sed & qui seditiosos alios conciliant. Pacifici autem sunt, & qui per doctrinam inimicos dei conuertunt. Filii autem dei fiunt tales. Etenim vnigenitus, conciliauit nos deo.

Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiā, quoniam ipsorum est regnū caelorum. Non solum martyres, sed & multi persecutionē patiuntur, quia unā iniuria afflictos, & in summa omnem virtutem fouent. Iustitia enim est omnis virtus, Fures autem & homicidæ, tametsi etiam ipsi persecutionem patiuntur, non erant amen sunt beati.

Beati estis, quando exprobrauerint nos & persecuti fuerint. Ad ipsos apostolos se conuertit, ostendens, quod maxime proprium sit doctoribus opprobria audire.

Et dixerint omne malū uerbum contra uos, mentientes propter me. Non simpliciter qui exprobratur, beatus est, sed quando & propter Christum, & falso, si autem duo hæc non assuerint miser ille est, ut pote multus existens offendit uolo.

Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in caelis. Quā de aliis loqueretur, nō dixit mercedem multam, hic autē ostendit quā sustinere opprobrium magnum sit, & grauius suspenderit seipos. Erant autē turbabatur, cū exprobraret ei amici, quasi propter peccata sua ateretur.

Mites.

Heb. xii. Nota.

Sic enim persecuti sunt prophetas, qui ante uos fuerunt. Ut ne suspicentur apostoli, quod persecutionē patiatur, eo quod aduersa Christo docuerint: consolatur eos, quia & ante uos prophetis propter uirtutē hoc accidit: unde illorum, passionibus uos consolari debent.

Vos estis sal terre. Prophetæ ad vnam gentē missi sunt, uos autē totius terræ sal estis, mordentes & condientes doctrina & reprehensionibus dissolutos, ut non pariat uermes perpetuos, propterea ne abiiciatis mordacitatem reprehensionum, etiam si persecutio nem patiamini, & uobis exprobrent, ideo dicit.

Quod si sal insatutus fuerit in quo salietur? Hoc est corrigetur.

Tunc igitur foris proiecietur. A dignitate doctorum.

Et conculebitur. Id est, despicietur.

Vos estis lux mundi. Prius sal, & tunc lux. Qui enim reprehendit quod occulte fiunt ille lux est. Omne enim quod manifestat, lux est, non gentē autē vnam illustrauerit illi, sed mundū.

Non potest ciuitas occultari quæ supra montem sita est. Docet eos, ut durent in certamine, & diligentē uitæ suæ rationē habeant, ut in quos omnes spectant. Ne igitur putetis, inquit, quod in angulo latituri sitis, sed spectabiles eritis, & ideo uidete, quomodo citra maculam agatis uitam, ut ne & aliis offendiculo sitis.

Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modium, sed super candelabrum, & lucent omnibus qui in domo sunt. Ego quidem accendi lucernam, nunc uestri officij erit, ne gratia extinguatur, ita ut & aliis luceat fulgor uitæ uestræ. Inquit enim.

Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideat opera uestra bona, & glorificet patrem uestrū qui in caelis est. Non dixit, uos ostendetis uirtutem, hoc enim nō esset bonum, sed illa sola luceat, ut & inimici uestri admirentur & glorificent, non uos, sed patrem uestrū. Et si ita operantur uirtutem, in gloriam dei oportet eam operari, non in nostram.

Ne existimetis quod uenerit ad destruedā legē uel prophetas: nō ueni ut destrua, sed ut adimpleā. Quoniam ipse nouas leges introducturus erat, ut ne putet quod deo aduersarius sit, dixit prius occurrēs prauæ quorundā suspicioni, quod nō destruat, sed magis adimpleat legē. Quō autē adimpleuit? Primum quidem, quia perfecit oia quæ de eo prædixerunt prophetæ. Ideo & Euāgelista subinde dicit, Ut impleatur quod dictū est de eo per prophetas.

Deinde & oia mandata legis impleuit: Peccatum enim non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. Quin & alia rōne adimpleuit legē, hoc est denuo impleuit, quæcunque ei impleat illa adstrauit, ea hic perfecte depinxit. Illa dixit: Ne occidas, hic uero dicit: Ne temere irascaris. Sicut & pictor non corrumpit liniamentā prima, sed magis illustrat & adimplet.

Amen dico uobis. Amen affirmatiua particula est pro etiam. Nam dico uobis.

Donec prætereat cælū & terra, iota unum & apex nō præteribit ex lege, quod oia facta fuerint: Ostendit, hic, quod mundus præterit & transfiguratur. Dicit igitur quod quando uiuis subsistit uniuersum, neque minima litera e lege transibit. Alii autem, iota & apicem decem legis præcepta dicunt, alii autem, crucem. Iota est rectum lignum, & apex transuersum: quo sensu dicit quod ea quæ de cruce dicta sunt, implebuntur.

Quisquis igitur soluerit unum ex mandatis his minimis, & docuerit sic hoīes, minimus uocabitur in regno caelorum. Minima mandata dicit: quæ ipse traditurus erat, non legalia. Nominat autē ea minima propter humilitatem, ut & te instruat, modeste docendo loqui. Minimus autem uocabitur in regno, hoc est, in resurrectione, ultimus & abiectus in gehennam: non enim in regnum caelorum ingreditur, apage, sed regnum resurrectionem intellige.

Quisquis autē fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno caelorum. Primum ponit, fecerit: postea docuerit. Quomodo enim alium inducam in uiam, qua nunquā transiui: Ceterum si fecero, & nō docuerō, nō habebō tantam mercedem, sepe etiam & condēnationem, si quando propter inuidiam uel negligentiam non docuerō.

Dico autē uobis, quod nisi abundauerit iustitia uestra plusquam scribarū & pharisæorum nō intrabitis in regnum caelorum. Iustitiam dicit oēm uirtutem: sicut & quā dicitur: Iustus erat Iob, pius, irreprehensibilis. Horesce homo animaduertens, quanta a uobis repetantur. Deinde docet nos, quomodo abundamus, & enumerat uirtutes.

Audistis quod dictū sit patris: Nō occides. Quisquis autē occiderit, obnoxius erit iudicio. Hoc a cetero quodā esse dictū non dicit. Si enim dixisset, quod pater meus dixerit patris, ego autē dico uobis uideri posset a patre legem ponere. Iterum autē, si dixisset, Ego dixi patris, ægre acceptus fuisset sermo. Indeternice igitur dixit: Dictum est antiquis. Quoniam autē uetera nunc antiquata sunt, & sermo aboluita, oportet omittis illis currere ad noua.

Ego autē dico, Quis inuoluitur iurati suo temere, obnoxius erit iudicio. Prophetæ dicitur futura

Quo ad impleat legem.

Iota & apex.

Minimus in regno.

Iustitia.

Exod. xxx.

Ira iusta. dicebat, Haec dicit dominus: Christus autem, Ego dico, ostendens diuinam substantiam. Illi enim serui erant, ipse autem filius, omnia quae sunt patris, in se possidens. Qui irascitur fratri suo temere, ille condemnatur: Si autem quis irascitur ratione iusta motus, & ut alium erudiat spirituali zelo, non condemnabitur. Unde & Paulus verba irae loquutus est ad Elyman magum, & ad pontificem: non temere quidem, sed zelo. Tunc autem temere irascimur, quando propter opes vel gloriam.

Rhaca. Quicumque vero dixerit fratri suo rhaca, obnoxius erit concilio. Rhaca autem significat idem quod Tu: ut quum ad aliquem contemptum a nobis dicimus, Abi tu. Volens igitur nos & de paruis sollicitos esse, & mutuum venerari, admonet horum. Quidam dicunt rhaca Syriace, & indignatum, & respuitorium quidam signare. Quisquis igitur iniuria affecerit fratrem suum, contumelia inuadens, obnoxius erit concilio sanctorum apostolorum, quando sedebunt iudicantes duodecim tribus israel.

Quicumque autem dixerit fratri suo stulte, reus erit gehennae incendio. Multi hoc graue & durum esse putant, non est autem. Nam qui fratrem suum ratione & prudentia priuat, facitque ut a nulla differat bestia, quomodo non dignus gehenna? Etenim qui scomatis & contumeliis persequitur, charitatem destruit, qua destructa, simul omnes tolluntur virtutes, sicut omnes conseruantur ea salua. Dissoluit igitur omnes virtutes, qui contumelia proximum afficit, dum charitatem dilacerat: & proinde ignis incendio dignus fuerit.

Si obtuleris munus tuum ad altare, & illic recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersus te, dimitte munus tuum ante altare, & abi prius reconciliari fratri tuo, & tunc venies offerre munus tuum. Contemnit deus proprium honorem, tantum ut nos diligamus. Si autem habuerit aliquid contra te frater tuus, nihil aliud appoluit. Siue enim iuste, siue iniuste habeat, reconciliari: & non dixit, si habes tu contra illum, sed si habet ille contra te, conare ut ipsum ad amicitiam reducas: Apponit autem, dimitendum donum, ut tibi necessitatem imponat reconciliandi, & tu si volueris offerre donum, cogaris reconciliari. Docet etiam interim charitatem esse sacrificium.

Charitas est sacrificium. Esto beneuolus aduersario tuo cito, quandiu es in uia eius, nequa de te tradat aduersarius iudici: & iudex te tradat ministro, & in carcere conseruetur. Amen dico tibi, nentium exhibis illine, donec redas ultimum, quadrans autem. Nonnulli putant aduersariū dici diabolum, viam autem, vitam, dominum vero admonere, ut quandiu in hac vita es, descendas a diabolo: ne postea possit te de peccato arguere, quasi aliquid de suo habentem, tuncque poenae tradaris vique ad vltimum quadrantem pro peccatis corrigendis. Quadrans habet duo minuta. At tu intellige, quod de aduersariis qui hic sunt dicat: per hoc admonens, ne iudicio contendas, & ita a diuinis operibus auelaris, etiam si iniuria affectus fueris (inquit) ne abeas ad tribunal: sed in via licem solue, ne ob potentiam aduersarii grauiora patiaris.

Audistis quod dictum sit, ne mœchaberis. Aliud est mœchia, aliud scortatio. Mœchia enim est cum coniuga, scortatio vero cum soluta.

Non contēdendum iudicio. Ego autem dico vobis, quod quicumque aspexerit uxorem alterius ad concupiscendam eam, iam adulterium commisit cum ea in corde suo. Hoc est, qui stat, & curiose aspectat, & palpat, & accendit concupiscentiam suam videndo, & iterum videt, ut magis eam concupiscat. Talis enim malum perficit iam in corde, quod si opus non addidit, quid hoc? Non potuit, quia si potuisset, statim malum perpetrasset. Verum cognosce, quod & si concupiscamus, deinde prohibeamur facere opus, signum est, quod manifeste a gratia protecti fuerimus. Ita & mulieres dum se ornant, ut aliquibus placeant etiam si non placeant: tamen pharumacum miscuerunt, etiam si nullus bibat.

Malorum confutatio dimitte. Et si oculus tuus dexter offendiculo tibi fuerit, erue illum, & abijce a te, utile enim tibi est, ut pereat unum ex membris tuis, & non totum corpus mittatur in gehennam. Oculum & manum audiens, ne exstimes de membris his dici, non enim apposuit, dextera vel dextra, sed de his, qui videntur esse amici, & nocent nobis, ut exempli gratia: Adolecens est, cui sunt amici intemperantes, a quibus damnum accipit: hos igitur amputa inquit. Fortassis enim & illos seruabis, ubi hoc persenserint: quod si minus, certe vel te ipsum, iam si amas illorum amicitiam, utrinque peribitis.

deu. xxx. Malorum confutatio dimitte. Dicitur est, quod quicumque dimiserit uxorem suam, det ei repudiarium. Moses iussit, si quis oderit uxorem suam, separetur ab ea, ut ne quid grauius contingat. Nam quum odio habetur fortassis occidi posset, Dare autem iubet dimissam libellum absolutorium quem vocat repudiarium: ita ut iam non ad ipsum accedat & ex hoc fiat confusio, viro alteri cohabitante;

A. Ego autem dico vobis: quod qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœcham: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Non soluit Moysa, sed corrigit: exterrrens enim, ut ne absque causa odio habeat uxorem. Nam si iusta de causa dimiserit eam, nepe fornicantem, nulli condemnationi est obnoxius, quod si absque fornicationis causa eodem natus est, cogit eam mœchari: sed & qui accipit eam, mœchus est. Nisi enim ille accepisset, rediisset, utique illa, & subdita fuisset viro. Christianum autem oportet esse pacificum, etiam ad alios, & multo magis cum uxore pacem habere.

Iterum audistis, quod dictum sit profeta. Non petetis, sed persequas domino iuramenta tua. Hoc est, quando iuras, vera loquere.

Ego autem dico, non iurare omnino: neque per caelum, quia sedes dei est, neque per terram, quia scabellum pedum eius est: neque per Hierosolyma, quia ciuitas est regis magni. Iudaei quia deum audierant dicentem: Coelum mihi thronus, terra autem scabellum: iurabant per elementa. Igitur dominus prohibens eos, non dicit quia pulchrum & magnum est coelum, & terra utilis est, ideo per ea non iurare: sed quia coelum est thronus dei, terra autem scabellum pedum eius, ut ne sit locus idolatriae. Forte enim in deorum numerum relata fuissent elementa, a iurantibus per ea id quod antea factum est.

Neque per caput tuum iurabis: quia non potes unum pillum album uel nigrum facere. Deus solus per semetipsum iurat, ut pote nulli subiectus: nos autem quum non simus nostrae potestatis, quo pacto per caput nostrum iurabimus: alterius enim est possessio. Si enim tuum est caput: muta si potes unum capillum.

Sit autem sermo uester: etiam, etiam, non, non. Ut ne dicas: & quomodo fidem mihi habebunt? inquit. Si semper vere loquutus fueris & nunquam iuraueris. Nulli enim minus creditur, quam ei qui frequenter iurat.

Quod autem amplius his est, a malo est. Iurare (inquit) & adicere amplius ad etiam vel non a diabolo est. Porro si dixeris, quod & lex Moysi mala erit, quoniam iurare iubet. Dicitur, quod tunc non erat malum iurare: post Christum autem malum est, sicut & circumcidi & in summa quicquid est Iudaicum, Surgere enim puero conuenit, viro minime.

Audistis quod dictum sit. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Lex condescendens permittit, ut eadem quis patiarur quae infligit, ut ne mutuum offendant, vel timore, ne eadem patiantur absterri.

Ego autem dico vobis, ut ne resistatis malo, sed quisquis impegerit alapam in dexteram tuam maxillam, obuerte ei & alteram. Malum hic diabolum vocat, qui per hominem operatur. Num oportet igitur obfistere diabolo? Etiam. At non est repercutiendum, sed sustinendum. Non enim igne extinguitur ignis, sed aqua. Ne existimes autem quod loquatur solum de percussione maxillae, sed de omni alio malo quod infligitur.

Et ei qui uult tecum iudicari: Et tunicam tuam tollere, permittit ei & pallium. Etiam si quando te ad iudicem trahat, & obtulerit, tunc dimitte ei pallium. Non si simpliciter petat. Tunica proprie dicitur, quam subuculam vel indusium vocamus, pallium quo illam tegimus, quamuis saepe alia pro aliis dicantur.

Et qui te adegerit ad miliarium unum, uade cum eo duo. Quid dico (inquit) tunicam & pallium: etiam corpus tuum da ei, qui te iniuste trahit, & magis quam ille uult.

Petenti abs te da, & uolentem a te mutuum accipere, ne auerseris. Siue amicus, siue inimicus, siue fidelis, siue pecunias perat, siue auxilium aliud. Mutuum autem non cum fœnore dicit, sed simpliciter usum. Nam & in lege absque usura mutuum dabant.

Audistis quod dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis, diligite inimicos uestros. Venit ad verticem virtutum. Quo quid maius non est autem impossibile. Moses enim & Paulus, Iudaeos contra se insanientes, plus quam seipsum diligebant, & omnes sancti suos inimicos.

Bene precemini deuocentiibus uos, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro his qui ledunt & insectantur uos. Inter benefactores oportet illos habere. Omnis enim qui nos tenet & persequitur, leuiorem facit poenam, quam pro peccatis ferre deberemus. Etiam alia ratione, nempe quia talem mercedem nobis dat deus: Audi enim.

Ut sitis ihs patris uestri, qui est in caelis: quia solem suum exoriri sinit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Vide quantum bonum dat, qui te odit & laedit, modo sustinere uelis. Per pluuiam autem & solem intellige etiam doctrinam & scientiam. Omnes enim illustrat & docet.

Nam si dilexeritis diligentes uos, quam mercedem habebitis? nonne & publicani idem faciunt? Trepidat.

Licitia, xix.

Exo. xxi. Deu. xix.

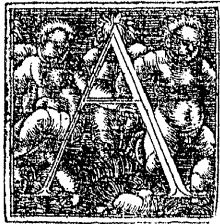
Esa. vlti.

mus, quod neque publicanis sumus æques, neque amantes diligimus.

Et si dilexeritis amicos vestros, quid amplius facitis? nonne et publicani sic faciunt? Eritis igitur uos perfecti, sicut pater uester qui in cælis est. Nam hominum alios diligere, alios odio habere, imperfectorum: omnem autem diligere, perfectorum.

CAPVT SEXTVM.

Diligere omnes

Tendite, ne elemosynam uestram faciatis corâ hominibus, ut uideamini ab illis, alioqui mercedē uestrā non habebis apud patrem uestrū, qui est in cælis. Postquā ad summā uirtutum charitatem duxit, nunc tollit inanem gloriam, quæ sequi solet bene operantes. Vide autem quid dicat: Attendite (inquit) & caute, quia si de aliqua mala bestia dicat, attende ne te dilaceret. Porro licet corâ hominibus elemosynam facias, non autem ideo facias ut uidearis ab hoibus, non condēnaris. Sin uanæ gloriæ scopū spectaueris, etiā si in penetralibus præoptuari tui feceris; condēnaris. Voluntatē enim uel coronat uel punit deus.

Hypocritarum quid

Itaque quum facis elemosynam, ne tuba canatur ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis et in uicijs, ut glorificent ab hoibus. Non tubas habebant hypocritæ: sed animi eorum deridet hoc loco, quod elemosynam suā uolebant celebrari. Hypocritæ sunt, qui alii sunt alii apparent, & misericordes quidem uidentur, alii autem sunt. Amen dico uobis, quod habent mercedem suam. Quum laudantur enim, totum acceperunt ad hominibus.

hypbole.

Te autē faciente elemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Per hyperbolē hoc dicit: quasi diceret, si possibile, etiam te ipsum ignores. Vel etiam aliter. Sinistra est inanis gloria, dextera uero elemosyna; nesciat igitur elemosyna inanis gloria.

Ut sit elemosyna tua in abdito, et pater tuus uideat illud in abdito, reddat tibi in manifesto. Quādo tunc quum nuda & manifesta omnia erunt, & tunc magis glorificabere.

Gratum ecclesia.

Et quando oras, non eris quemadmodum hypocritæ, qui amant in angulis platearum stantes orare, ut conspicui sint hominibus. Amen dico uobis, quod habent mercedem suam. Hypocritas & illos nominas, ut eos qui uidentur attendere ad deum; sed ad homines magis accendunt a quibus habent, hoc est accipiunt mercedem suam.

Tu autem quando oras, ingredere in cubiculum tuum, et clausa ianuâ tua, adora patrem tuum in abscondito, et pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi in manifesto. Quid igitur, in ecclesia non orabo? Omnino, sed recto animo & citra ostentationem. Locus enim non nocet; sed modus & intentio. Multi enim etiam in abscondito orantes; hoc ut hominibus placeant, faciunt.

Battalogia.

Orantes autem, ne sitis battalogi in precibus uestris sicut ethnici. Battalogia est nugacitas; ut exempli gratia, petere aliquid terrenum, gloriam, diuitias, uictoriam. Battarismus enim est inarticulata uox, qualis est puerorum, tu igitur ne nugax & multiloquus sis.

Preces breues & crebræ.

Putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur; ne igitur assimilemini eis. Non sunt longæ precēs faciendæ; sed breues quidem, & crebræ; oportet enim pauca loquentes perseverare in precibus.

Quare orandum.

Scit enim pater uester, quibus indigetis antequam petatis. Non enim ut doceamus petimus, sed ut nos a temporalibus & secularibus curis abstrahamus, & cœlesti & magna cum ueritate cum eo colloquamur.

Sic igitur orate: Pater noster qui es in cælis. Aliud est uotum, aliud oratio. Uotum enim est promissio coram deo; ut quando promittit quis se abstinere a uino, uel alia quadam re, oratio autem petitio honorum. Dicens autem, pater, ostēdit tibi quanta bona sis affectus, factus filius dei. Et dum dicit in cœlis, ostēdit tibi patriam tuam, & domum paternam. Nam si uis habere patrem deum in cœlos specta, & non in terram. Non dicit autem pater meus, sed pater noster ut omnes quasi fratres uinijs patris habeas.

Sanctificatur nomen tuum. Hoc est facito nos sanctos, ut & tu per nos glorificeris. Sicut enim blasphematur propter me, ita ut sanctificatur propter me deus, hoc est ut sanctus glorificatur.

Adueniat regnum tuum. Secundus scilicet aduentus; nam fretus bona conscientia precatur ut ueniat resurrectio & iudicium.

Fiat uoluntas tua sicut in cælo et in terra. Sicut (inquit) angeli faciunt uoluntatem, ita & nobis dā eam facere.

Panem nostrum supersubstantialem da nobis. Panē dicit, qui substantiæ & constitutioni non

A

Hodie. Tollit curam de crastino; corpus autem Christi panis est supersubstantialis, cuius esse particeps citra condemnationem precamur.

Et dimite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Quia & post baptisma peccamus, precamur ut dimittat nobis; sic autem dimittet, quemadmodum & nos; si uindictæ auidi & memores fuerimus, non remittet. Habet me deus ut exemplar, & quod facio alii, facit & mihi.

Ne te inducas in tentationem. Imbecilles sumus homines, ideo non debemus nos ipsos in tentationes iniicere; sed si incidēmus, orandum ne absorbeamur a tentatione; Absorptus est & victus ille in profundū tērationis inductus est; at non itē qui incidit & vincit.

Sed libera nos à malo. Non dixit a malis hominibus; non enim illi nos iniuria afficiunt, sed malignus, dæmon scilicet.

Quoniam tuū est regnū et potētia, et gloria in secula, Amen. Animat nos hoc loco. Nā si rex est & potens pater ac gloriosus, oīno & nos vincemus malignū, & glorificabimur post hac.

Et enim si remiseritis hominibus delicta sua, remittet etiam uobis pater uester cœlestis. Iterum nos docet esse alienos a uindicta cupiditate. Memoriam autem patris inculcat, ut reuerentiamur eum; & quum eius sumus filii, non exasperemur.

Quod si non remiseritis hominibus delicta sua, neque pater uester uobis remittet delicta uestra. Nihil enim ita odit benignus deus, ut crudelitatem.

B

Porro quum icinaueritis, ne sitis sicut hypocritæ uultuosi. Obscurant enim facies suas ut uideantur hominibus icinantes. Amen dico uobis quod habent mercedem suam. Obscuratio faciei, est pallor, quando non qualis est quis apparet, sed simulat tristitiam.

Tu autem icinans unge caput tuum, et faciem tuam laua, ut ne uidearis hominibus icinans, sed patri tuo qui est in abscondito, et pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi in manifesto. Præfeci in gaudij signum habebant uingē post lotionem, & tu quoque sic gaude & lætare. Per oleum autē & elemosyna intelligitur. Porro caput nostrum, hoc est Christū, oportet elemosyna iniungi; faciem autem, hoc est sensum, lachrymis lauare.

Ne thesaurizetis uobis thesauros super terram, ubi erugo et tinea corrumpit, et ubi fures perfodiunt et furantur. Thesaurizate autem uobis thesauros in cælo, ubi neque erugo, neque tinea corrumpit, et ubi fures non perfodiunt, neque corumpunt. Postquam inanis gloriæ morbum elecit, consequenter de inopia loquitur. Homines enim propter uanam gloriam multa possident. Ostendit quam sit inutile thesauros habere super terram; quia erugo & tinea corumpunt cibos & vestes, fures autem aurum & argentum. Deinde ne quis dicat ei, sed non omnia furto pereunt, inquit. Quamuis nihil horum sit, attamen sic additum esse diuitiarum sollicitudini, quomodo non miserum; ideo dicit.

Ubi enim est thesaurus uester, ubi erit et cor uestrum. Lucerna corporis est oculus: si igitur oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidū erit; si autem oculus tuus malus fuerit, totū corpus tuum tenebrosū erit. Si igitur lux quæ in te, tenebræ sunt, tenebræ ipse quæ? Hoc dicit, quod si adieceris animum opum sollicitudini, extinxisti lucernam, obtenebrasti tuā animam. Sicut enim oculus, si simplex, hoc est, sanus fuerit, illuminat corpus; si autem maculatus, hoc est, morbidus, obtenebrat, ita & mens excæcatur præ solitudine. Quod si mens obtenebrata fuerit, sit & anima tenebrosa, & multo magis corpus.

C

Nullus potest duobus dominis seruire. Dominus dicit contraria præcipientes. Exempli gratia, ut deus & mammon. Nos autem facimus dominum nostrum diabolum, sicut & uentrem deum. Natura enim est uere dominus deus. Mammona autem est iniustitia.

Aut enim unum odio habent, et alterum illum diligit, aut huic adhærebit, et alterum illum contemnet. Non potestis deo seruire et mammonæ. Vides quod non potest diues & iniustus deo seruire. Abiicit enim diuitiarum amor a deo.

Propterea dico uobis, ne solliciti sitis anime uestræ quid esuri sitis aut bibitori, neque corpori uestro quibus indumentis usuri. Quod est hoc propterea: a deo elici propter opes. Non comedit autem anima incorporea enim est, sed iuxta communem consuetudinem loquutus est, uideretur autem anima non posse esse in corpore, nisi pascatur caro. Non expedit autem operari, sed seipsum totos tradere & negligere deum, hoc est quod prohibet: quoniam & agros colere oportet, & uitæ curam habere.

Nonne anima pluri est quam cibus, et corpus quam indumentum. Hoc est, qui matius dedit animæ, formans scilicet corpus non dabit & alimentum & indumentum.

Aspicite ad uolatilia cæli, quia non seruit, neque metuit, neque cōgregat in horreum, et pater uester cœlestis pascit ea, nonne uos longe præcellitis illa? Potuisset afferre in exemplū. Heliam & Io-

annem, & meminit autem: ut admoneret nos etiam illis brutiores esse. Pascit autem eas deus, qui indidit eis naturalem scientiam ad colligendas escas.

Quis autem ex vobis sollicitus potest apponere ad staturam suam cubitum unum? Hoc (inquit) quod licet sollicitus sis, nihil poteris, non volente deo. Cur igitur in vatum crucias te ipsum?

Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri, quo modo crescunt, non laborant neque nent: Dico autem vobis, quod neque Salomon in omni gloria sua amictus fuit, ut unum ex his. Non solum per aures ratione carentes nos admonet, sed & per lilia quae maturefunt. Nam si deus illa ornauit, quamuis nulla necessitas exigat quatenus penuriam nostram in vestibus supplebit; Ostendit autem, quod licet multum sollicitus sis, non poteris tamen ornari sicut lilia; quandoquidem neque Salomon prudentissimus & delicatissimus, in omni regno suo potuit ornari ut unum ex illis.

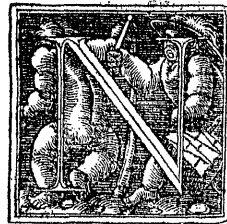
Quod si gramen agri, quod hodie quum sit, cras in clibanum mittitur, deus sic uestit, an non magis magis vobis id faciet parum fidentes? Discimus hoc loco, quod nullus curare debet ornamentum. Hoc enim caducorum florum est; & quod ornatur, fornum est. Vos autem dixit rationales, quibus deus animam & corpus formauit. Parum sicut autem omnes solliciti, Nam si perfectam in deum haberent fidem, non tam vacillarent solliciti essent.

Neque igitur solliciti sitis, dicentes: Quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Haec enim omnes gentes quaerunt. Comedere & bibere non prohibet, dicere autem, quid comedemus, prohibet; sicut dicunt diuites vesperi. Quid comedemus mane? Vides, quod de licias & luxum prohibet.

Scit enim pater uester caelestis, quod habetis his omnibus opus. Quaerite autem primum regnum dei, & iustitiam eius, & haec omnia apponentur vobis. Regnum dei bonorum fructus est, illa autem per iustitiam contingit. Omnia igitur quaerenti spiritualia, adduntur etiam corporalia liberalitate dei.

Ne igitur solliciti sitis in crastinum. Nam dies crastina curam habet sui ipsius. Sufficit enim dici sua malicia. Maliciam dei afflictionem & calamitatem vocat sufficit enim tibi, quod hodie a afflictione obrueris; quod & si pro crastino sollicitus fueris, quando, vacabis deo, semper temetipsum crucias pro corporalibus.

CAPVT SEPTIMUM.

Non reprehendere prohibet, sed condemnare: nam reprehensio utilis est, condemnatio autem probrosa, & despectus plena, vel aliter, intellige de eo qui magis peccatis obnoxius; opprobrat alios, & condemnat minus culpabiles, & in his quae deus indicaturus est.

Quo enim iudicio iudicatis, iudicabimini; & qua mensura metemini, metietur vobis. Quid autem vides festucam, quae est in oculo fratris tui, trabem autem quae est in oculo tuo non vides? Aut quomodo dices fratri tuo: Sine, eijcia festucam oculi tui; & ecce trabes in oculo tuo? Hypocrita, eijce primum trabem ex oculo tuo, tunc videbis, ut eijcias festucam ex oculo fratris tui. Capturum alios, oportet immaculatum esse. Nam habens trabem in oculo suo, hoc est magnum lignum, magnum scilicet peccatum & reprehendens alium, festucam habentem, impudentiorem illum facit. Ostendit autem dominus, quod magnus peccator non potest benevidere peccatum fratris. Nam qui habuerit in oculo trabem; quomodo videre potest alium mediocriter malum.

Ne detis sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte comedant eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos. Canes sunt infideles, porci autem porcina vitam agentes. Mytheria igitur incredulis non sunt prodenda, neque clari & margaritis similes sermones de Theologia immundis communicandi. Porci enim conculcant quae dicuntur, canes autem conuersi lacerant vos; quod fecerunt philosophi, quum audirent crucifixum Christum. Dilacerant autem vos ratiocinando impossibile esse cauillantes.

Petite, & dabitur vobis; quaerite & inuenietis; pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quaerit inuenit, & pulsanti, aperietur. Imperauit vobis in superioribus magna & difficilia. Ostendit igitur hoc loco, quomodo imperata perficiantur, nempe per preces continuas. Petite enim dixit, hoc est semper. Non enim dixit petatis semel. Deinde & exemplo humano confirmat dictum.

An quis ex vobis homo, quem si petierit filius eius panem, lapide daturus sit illi; aut si piscem petierit, nisi serpentem addet illi? Erudit hoc loco, quod oportet vehementer petere, & vtilia petere

Canes & porci qui

A Sicut enim vos (inquit) videntes filios vestros vtilia petere, panem & piscem, datis omnia quae petierint vos. Ita & tantum spiritualia quaerite non carnalia.

Si igitur vos quis sitis mali: nostis dona bona dare filiis uestris: quanto magis pater uester qui in caelis est, dabit bona petentibus se; Malos nominat homines ad deum comparatos; quoniam natura nostra bona est, ut pote a deo condita, voluntate autem mali sumus.

Oia igitur quaecumque uolueritis ut faciant vobis homines & uos facite eis. Haec enim est lex & prophetae. Breuiter aduirtutem viam ostendit. Ex nobis enim scimus quid factu opus: Nam si vis beneficium accipere, benefacis; si vis diligi ab inimicis dilige etiam inimicos. Et enim, lex dei & prophetae illa dicunt; sermo & naturalis lex praecipit.

Introite per angustam portam: quia lata est porta & spatiosa uia, quae ducit ad interitum, & multi sunt qui ingrediuntur per eam. Angustam portam vocat tentationes uoluntarias, ueluti ieiunium & alia, praeter nostram uoluntatem euenientes, ut uincula, persequutiones. Quae admodum autem corpulentum, vel sarcinis onustum per angustam ingredi nequit; ita neque delicatus vel diues; per latam autem tales vadunt. Caeterum ostendens quod & angusta temporalia sit, & latitudo compendiosa portam & viam uocauit. Per afflictionem enim qui affligitur, quasi per portam transit, & delicatus quasi per viam ingreditur; & quia vtraque temporalia, eligatur quae melior.

Quid, angusta est porta, & stricta uia, quae ducit ad uitam, & pauci sunt inuenientes eam. Admiranda dictio est. Quid? Admiratur enim, papae quam angusta est. Quomodo igitur alibi dicit onus meum leuare propter futuras retributiones.

Attendite a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces, & fructibus eorum cognoscetis eos: Vastri & impostores haeretici, propterea dicit, attendite, hoc est, caueat. Blandiloquentiam enim praetextunt, & vitam simulant sanctam, sed intrinsecus latet aculeus. Indumentum autem ouis est & mansuetudo, quam usurpant dum adulantur & decipiunt. A fructu autem cognoscuntur, hoc est operum & vitae. Nam licet & ad tempus simulent, sed produuntur successu temporis.

Nihil quid colligitur a spinis uiam, uel a tribulis ficus: Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: arbor autem putris, fructus malos. Spinae & tribuli sunt hypocritae. Spinae, ut occultae carpes, tribuli, ut vastri & uerfules. Arbor autem putris, omnis qui tristi & dissoluta uita putrescit.

Non potest arbor bona, fructus malos facere, neque arbor putris, fructus bonos facere. Quoad uita est putris, non potest; ubi autem conuertitur; potest. Vide enim, quod non dixit, non poterit; sed quatenus est putris, bona non parit.

Omnis arbor non faciens fructum bonum excinditur, & in ignem mittitur, utique ex fructibus cognoscetis eos. His Iudaeos perstringit; nam & Ioannes talia eis dicebat. Arbori autem, confert hominem, eo quod potest a sterili peccato in uirtutem inferi.

Non omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum caelorum; sed faciens uoluntatem patris mei qui in caelis est. Hoc loco ostendit seipsum dominum, quandoquidem dicit, domine domine; nam ita se & deum dicit. Docet autem nos, si fidem absque operibus habuerimus nihil eam nobis profuturam. Nam dicendo, qui facit uoluntatem, non dixit, qui semel fecit, sed qui usque ad mortem facit. Et non dixit uoluntatem meam, ne offenderet auditores; sed patris mei. Omnino autem uoluntas est patris & filii, nisi degener sit filius.

Multi autem dicent in die illa, domine domine, in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes fecimus; Et respondebit eis, Nunquam cognoui uos, discedite a me operari iniquitatis. Multi quum praedicare inciperent, eiciebant daemones; & quamuis indigni essent, per nomen tamen Iesu fugabant daemones. Nam gratia etiam per indignos efficax est sicut per indignos sacerdotes sanctificamur, & Iudas quoque signum fecit & filii Sceuae. Quod autem dicit, nunquam cognouit uos, hoc uult, Neque tunc, quando miracula faciebatis, diligebam uos. Hoc enim loco charitas cognitio dicitur.

Omnis igitur qui audit, sermones meos, & facit eos, assimilabo eum uiro prudenti: qui edificauit domum suam super petram, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Absque deo uirtus perfici nequit; sed circo inquit, assimilabo eum uiro prudenti, Petra autem est Christus, domus autem anima. Quicumque igitur animam suam edificabit, operando mandata Christi, illum neque pluuia, id est diabolus, qui de caelo decidit, neque flumina, homines scilicet laedentes, qui ab hac pluuia multiplicantur; neque venti, hoc est spiritus mali; & in summa, tentat omnes omnes, si talis fuerit; poterint deicere;

Tobias

Infra. ii.

Vastri & blandiloqui haeretici.

Sup. iiii. Lucae. iii.

Et omnis qui audit sermones meos, et non facit eos, assimilabitur uiro stulto, qui scilicet extruxit domum suam super harenam, et descendit pluuia, et uenerunt flumina, et spirauerunt uenti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, fuitque ruina eius magna. Non dixit assimilabo eum, sed per seipsum assimilabitur stulto: ille qui credit quidem, non autem operatur: hic est qui super harenam aedificat: ignauiter operans, propterea & a tentationibus dei cecidit: irruit, hoc est impingit in eum tentatio & cadit. Nullus autem infidelium cadit. Illi enim omnes humi iacent, at fidelis stat. Et fit ruina, quia Christianus est, magna.

Et factum est quum consummasset Iesus sermones illos, obsequauerunt turbae in doctrina eius. Erat enim docens eos, ut auctoritatem habens, et non sicut scribae. Non principes obstituerunt: quomodo enim quum odio haberent? sed innocua plebis multitudo. Mirabantur non facundiam uerborum, sed libertatem: maiorem enim quam prophetae prae se ferebat libertatem. Illi enim dicebant: Haec dicit dominus, Christus autem ut deus; Ego dico uobis.

CAPVT OCTAVVM.

Quum autem descenderet a monte sequuta sunt eum turbae multae. Et ecce leprosus accessit, et adorauit eum dicens: Domine si uis potes me mundare. Leprosus enim, utpote ciuilis & modestus non ascendit in montem, ut ne doctrinae obesset, quum igitur descendisset, adorauit magnam prae se ferens fidem. Non dixit, si obsecraueris deum curabis me; sed fit vis, & ideo es Christus.

Et extensa manus sua, tetigit eum dicens: Uolo, mundus esto. Et confestim mundatus est leprosus. Dicitque ei Iesus, uide, nulli dixeris; sed uade, te ipsum ostende sacerdoti, et offer munus quod praecipit Moses in testimonium illis. At tetigit leprosum, ostendens quod non obnoxius sit legi, quae praecipit ne tangatur leprosus, sed dominus eius sit, & quod mundum nihil sit immundum, & quod sancta eius caro sanctificationem communicet. Fugiens autem gloriam, iubet ut nulli dicat, sed ostendat se sacerdoti. Nam nisi sacerdos mundum pronunciasset, extra ciuitatem illi manendum fuisset. Praecipit quoque, ut offerat donum in testimonium Iudeis; hoc est, quando me arguunt; ut destructiorem legis: tu mihi testis eris, qui nunc iustus es a me, ut offerat ea quae in lege perficiuntur.

At quum ipse ingressus esset Capernaum, accessit ad eum Centurio, obsecrans eum, et dicens. Neque hic in monte accessit, ut ne praedudicaret doctrinae. Idem autem hic est, qui & apud Lucam. Quamuis autem Lucas dicat, quod alios miserit nuncios ad Iesum: non contradicit tamen Matthaeo dicenti, quod per se accesserit. Verisimile enim est ipsum principio alios misisse, deinde periculo crescente, per se accessisse ac dixisse.

Domine puer meus decumbit domi paralyticus, grauiterque cruciatur. Et dicit illi Iesus: ego qui uenero, curabo eum. Non attulit puerum in lecto, credens quod & absente curare posset; Quapropter.

Et Centurio respondens, dixit: Domine, non sum idoneus, ut sub uentum meum ingrediarius, sed tantum dic sermone, et sanabitur puer meus: Nam et ego homo sub potestate, et habeo sub me milites, et dico eo huic, uade et uadit, et alteri: ueni, et uenit, et seruo meo fac hoc, et facit. Ut autem haec audiuit Iesus: admiratus est, et dixit his qui sequebantur: Amen amen dico uobis: in Israel quidem tanta fides inueni. Si ego (inquit) qui regis seruus sum, militibus mihi subditis ipero, tu multo magis imperare potes morti & morbis, ita ut ab hoc recedant, ad alium autem ueniant. Corporales enim morbi milites sunt, & uictores dei. Proinde admiratur Christus, & dicit, quod neque in Israelitis tantam inuenerit fidem, quantam in hoc gentili.

Dico autem uobis; quod multi ab oriente et occidente uenient, et accubent cum Abraham, et Isaac, et Iacob. Filij uero regni ejicientur in tenebras exteriores, illic erit ploratus et stridor dentium. Non dixit quod multi gentiles accubiturus essent, ut ne Iudaeos exasperaret; sed adumbrando rem dixit: Multi ab oriente & occidente, Mentionem autem fecit Abraham: ostendens quod non sit contrarius veteri. Porro dicens tenebras exteriores monstrauit esse poenas quasdam tolerabiliores & leuiiores. Sunt enim & in supplicis gradus. Filios autem regni Iudaeos dicit, ad quos & promissiones factae sunt. Filius enim (inquit) primogenitus meus Israel.

Et dixit Iesus Centurioni: Abi, et sicut credis: ita fiat tibi. Et sanatus est puer eius in hora illa. Declaratur ex his, quonia si ille uerbo sanatus est, uere etiam dicitur, quod Iudaei abiciendi essent. Et ingressus domum Petri, uidit socrum eius decubentem et febricitantem, tetigitque manum illius, et reliquit illam febris. Et surrexit, ac ministravit illis. Intrauit in domum Petri, ut comederet, & attingens manum socrum Petri, non solum febrim extinxit, sed & sanitatem

Fili regni Iudaei. Exod. iiii

Morbi milites dei.

sanitatem integram praestitit, ita ut receptis uiribus etiam ministrare ualeret. scimus aliquid, multo uix tempore conualescentes confirmari. Quum alij Euangelistae dicant, quod obsecrarent eum, & sic curata sit. Matthaeus, hoc breuitatis orationem habens, praetermisit. Dicebam enim tibi in principio, alium dicere, quod alius omittit. Porro, discite hic, quod nuptiae non a uirtute prohibent: princeps enim apostolorum socrum habuit.

Lucae. iiii Nuptiae uirtutibus non obsunt.

Uespere autem facto, attulerunt ei demoniacos multos, et elecit spiritus uerbo; et oes male habentes curauit: ut impleatur dictum per Esaiam, prophetam dicentem: ipse infirmitates nostras suscepit; et morbos portauit. Uespere & intempestiue languidos adducebant. Ipse autem, ut pote misericors, curauit omnes. Deinde, ne discendas, quomodo tot morbos tam breui tempore curauerit, affert Esaiam testem. Tamen si Propheta de peccatis hoc dicat. Matthaeus autem de morbis posuit, eo quod plerique ex peccatis accidunt.

Quum uidisset autem Iesus turbas multas circum sese, iussit ut abirent in ulteriorem ripam. Non erat gloriae quaesitor, & per hoc etiam Iudaeorum declinabat inuidiam.

Et quum audisset unus scriba, dixit ei Praeceptor sequar te quoecumque ieris. Dicit ei Iesus, uulpes foras habet, et uolucres caeli nidus: at filius hominis non habet, ubi caput reclinet. Scriba dicit, licet a legis scietem. Hic igitur uidebit multa signa, arbitratus est ex his Iesum quaesitum facere; & ideo laborabat, ut eum sequi posset, quo & ipse aliquid colligeret. Christus autem cogitatio eius occurrens, quasi in hunc modum dicit: Videris me uelle sequi; ut opes colligas: non uides, ne domum quidem mihi esse, talem esse oportet & eum qui me sequitur. Haec autem dicebat, quasi pigeret eum comitatus eius: at ille secessit. Non nulli uulpes & uolantia diabolos dicunt: quasi diceret daemones in te habitant; unde ego in anima tua quietem non inuenio.

Alius autem ex discipulis suis dixit ei. Domine permittite mihi prima abire, ut sepeliam patrem meum. At Iesus dixit illi: Sequere me, sine mortuos sepelire mortuos suos. Postquam quis sese tradiderit deo, non debet denuo ad uitae huius curas conuerri. Oportet sane & parentes uenerari, sed magis oportet uenerari deum. Huius autem pater incredulus erat quod manifestum ex eo quod dicit: Sine mortuos sepelire mortuos suos, hoc est infideles. Si autem illis neque patrem sepelire licuit: uae his, qui monasticam professi, ad mundana regrediantur negocia.

Et quum esset ingressus nauis, secuti sunt eum discipuli sui: et ecce terremotus magnus factus est in mari, ita ut nauis a fluctibus operiretur: ipse uero dormiebat. Discipulos solos seruauit fecit, ut miraculum uiderent. Permisit autem tempestatem oriri, ut ad tentationes exercerentur; & ut per miraculum crederent: Dormiuit uero ut timore percussam suam agnoscerent infirmitatem, & eum obsecrarent, ac dicit.

Et accedentes discipuli, excitauerunt illum dicentes: Domine, serua nos, perimus. Et dixit eis: Quid tibi mihi estis, paru fidentes? Non incredulos dicit, sed paru fidei. Nam per hoc quod dicitur Domine serua nos fidem monstrant, quod autem dicunt, perimus, non est fidei. Illo enim simul nauigante, non erat formidandum. Vide autem, quod exprobrans eis ut timidus, ostendit timorem afferre pericula. Idcirco primum sedat turbationem animae illorum; & tunc soluit etiam maris tempestatem.

Tunc enim, inquit, excitatus, increpauit uentos et mare, et facta est serenitas magna: homines uero admirabantur, dicentes, Qualis est hic quia uenti et mare obediunt ei? Quod uidebatur, hominis erat: opera autem dei.

Et quum uenisset ad ulteriorem ripam in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo demoniaci. Dubitantibus illis in nauis, qualis esset, ueniunt daemones praecones. Quamuis autem tamen Marcus quam Lucas uenit dicant, habentem legionem. At tu intellige, quod uinus ex his duobus fuerit insignior forte. A seipsis autem ad illum uenerunt: nemo enim illos adducere audebat, tam crudeles erant.

Et monumentis egressi: erant autem seui supra modum, ita ut nemo posset transire per uiam illam: In monumentis uersabantur: Daemones dogma quoddam instituire uolbant, quod animae mortuorum fiant daemones: quod nemo credere debet. Anima enim egressa, in mundo non errat. Iustorum enim animae, in manu dei sunt: peccatorum uero & ipse hinc abducuntur: ut anima diuitis.

Apparitiones aia riu falsae. Vbi para gatorum

Ecce clamabat dicentes: Quid nobis et tibi Iesu fili dei uenisti huc ante tempus ut torquas nos? Ecce filium dei praedicant prius confitentis inimicitias. Tormentum autem & cruciatum putant, si non permittantur laedere homines, Quod autem dicit, ante tempus,

intellige, quod existimabant; Christum non ferentem immensas ipsorum malitias, non expectaturum tempus suppliciorum, id quod non est: nam vsque ad consummationem mundi sinentur certare nobiscum.

Erat autem procul ab illis grex porcorum multorum pascentium: quibus autem rogabant eum, dicentes: Si eijcis nos: permittit nobis, ut eamus in gregem porcorum. Et ait illis: Abite, illi vero egressi abiierunt in gregem porcorum. Dæmones petunt, vt vel suffocatis porcis cõtrissent dominos illorum, vt ne Christum susciperent. Christus autem concessit dæmonibus, monstrans quã amaritudine & odio erga homines ferantur: & si potestas vis daretur, & non prohiberentur, peius nos quam porcos illos affligerent. Ipse enim custodit dæmoniacos, ne se ipsos occidant.

Dæmoni in homines facit uicia.

Et ecce ferebatur totus grex porcorum per præcipia in mare, & perierunt in aquis. Porro qui pascebant, aufugerunt & digressi in ciuitatem, renuntiauerunt omnia, & quid accidisset dæmoniacis. Et ecce tota ciuitas exiit in occursum Iesu, & quum uidissent illum, rogabant ut decederet à finibus suis. Tristitia affecti erant, & existimabant se grauius quiddam passuros, & ideo deprecabantur eum. Tu autem discite, quod ubi est vita porcina, ibi nõ manet Christus, sed diabolus.

CAPVT NONVM.

Ioan. v. Lucæ. ii. Matth. ii. Marci. ii.

Ingredus nauem, traiecit ac uenit in suam ciuitatem. Et ecce adduxerunt illi paralyticum in lecto decubentem.

Suam ciuitatem Capernaum dicit, illic enim habitabat. Bethlehem enim peperit, Nazareth educauit, Capernaum præbuit domicilium. Paralyticus autem ille alius est, quam is qui apud Ioannem, Ille enim erat in probatica piscina in Hierusalem, hic autem in Capernaum. Et ille quidem non habuit hominẽ: hic autem a quatuor portatur, sicut Marcus dicit: & per lectum demittitur, quod a Matthæo prætermisimus.

Quumque uidisset Iesus fidem illorum dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Filium vocat, vel vt creaturam dei, vel vt eum qui credide rat: declarans autem quod paralysis ex peccatis esset, primum peccatum soluit.

Et ecce scriba quidam dixerunt intra semetipsos: Hic blasphemauit. Et ut uidit Iesus cogitationes illorum, dixit: ut quid uos mala cogitatis in cordibus uestris. Quid enim est facilius dictu. Remittitur tibi peccata, an dicere: Surge & ambula? Vel ex hoc quod cogitationes rescituit, ostendit se deum. A quit igitur eos ferme, sic dicens: uos quidem putatis me blasphemum, eo quod pollicear me remittere peccata, id quod magnum quidem est: Videtur autem uobis, & ego per hoc effugium quæram, vt non reprehendar. Ego igitur & ex corporis cura fidem uobis facio, quod animal sanem. Per rem minorem quidem, sed quæ difficilior uideatur confirmans & peccatorum remissionem: quæ magna quidem est, sed facilius uobis uidetur, eo quod minor appareat.

Vt autem sciatis, quod potestatem habeat filius hominis super terrã remittere peccata, tunc dicit paralytico: Surge & tolle lectulum tuum, & uade in domum tuam. Surrexitque ille, & abiit in domum suã. Et quum uidissent turbæ, admiratæ sunt, & glorificauerunt deũ, qui dedit hominibus potestatem talem. Iniunxit ei, vt lectum gestaret, vt ne phantasia uideatur, & vt turbæ simul uideant miraculum: maximum enim omnium existimabant purum quemdam hominem.

Et præteriens Iesus illinc, uidit hominem sedentem in theloneo, qui Matthæus dicebatur, & dicit illi: sequere me. Et surrexit, ac sequutus est eum. Non post Petrum & Ioannem hunc uocauit, sed quando uidit obreperaturum. Sic & Paulum uocauit postea suo tempore. Admirare autem Euangelistam, quomodo vitam suam inuulgat, quam occultarunt alii, eum appellantes Leui. Dei autem opus fuit, solo uerbo eum conuerti.

Et factum est illo recubente in domo, & ecce multi publicani & peccatores uenerunt, & recubuerunt cum Iesu & discipulis suis. Et quum audissent pharisæi, dixerunt discipulis eius: Cur cum publicanis & peccatoribus sumit cibum præceptor uester? Gaudens Matthæus, quod ad se diuertisset Iesus, publicanos alios uocauit, Christus autem simul uescerebatur cum eis, vt eis prodesset, tamen si propter hoc male audiret. Pharisæi enim uolentes discipulos ab eo auellere accusabant publicanorum conuiuium.

Iesus ubi audiuit, quid inquit: Non opus habent ij, qui ualent medico, sed male habentes. Itē autem & discite quid sit: Misericordiam uolo, & non sacrificium: Non enim ueni uocare iustos,

sed peccatores ad penitentiam. Non ueni (inquit) nunc tanquam iudex, sed medicus: uende & hæcorem fero. Arguit autem illos vt imperitos dicēs: Itē & discite: hoc est, quia hæc ætenus non didicistis, uel saltem nunc itē & discite, quod deus maioris facit misericordiam in peccatores, quam sacrificium. Quod autem dicit: Nõ ueni uocare iustos, per ironiam dicit, hoc est uos qui iustificatis uosmetipsos: quia nullus hic minum erat iustus (sed peccatores) non ut mancant peccatores, sed ad penitentiam.

Tunc accedunt discipuli Ioannis, dicentes, quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? Discipuli autem Ioannis inuidēt gloriæ Christi, & reprehendunt eum non ieiunantem. Dubitabant enim quomodo uincerent absque corporis castigatione asfectiones, id quod Ioannes non potuit. Ignorabant enim, quod Ioannes homo esset purus & uirtute iustus, Christus autem uirtus ipsa, utpote deus.

Dixit igitur illis Iesus: non possunt filij thalami iugere, quãdiu cum eis est sponsus. Venient autem dies, quum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Præcens (inquit) tempus gaudii est, quãdiu cum discipulis sum. Sponsum enim seipsum uocat, quod coepit sibi nouam congregationem, hæc est ecclesiam mortua veteri, hæc est synagoga. Filios autem thalami, apostolos uocat. Tempus uero ieiunii, quum ego passus fuero & assumptus in cœlum. Ieiunabunt fame & siti, persequuntur patientes. Ostendit autem quam imperfecti sint discipuli, & dicit.

Nullus immittit asumentum pami rudis in ueste ueteri: tollit enim supplementum illius à uestimento, peiorque fit ruptura. Neque mittunt uinum nouum in utres ueteres: alioqui rumpuntur utres & uinum effunditur, & utres percunt, sed mittunt uinum nouum in utres novos, & utraque simul seruantur. Nondum, inquit, facti sunt discipuli fortes, sed opus habent intelligentiam: ne que grauis moles illis imponenda mandatorum. Hæc autem dicebat, docēs & discipulos ut & ipsi docturi orbem, indulgentes sint. Pannus enim rudis ieiunium est, & uinum nouum: uestis autem uetus & utres, infirmitas discipulorum.

Non inuigenda dura discipulis.

Quum hæc illis loqueretur, ecce princeps accessit, & adorauit eum dicens: Filia mea dudum defuncta est: sed ueni & pone manum tuam super eã, & uiuet. Surrexitque Iesus, sequutus est eum & discipuli eius. Videtur ille fidem habere, quamuis non magnam. Obsecrat enim Iesum, non ut solum uerbum dicat, sed & ut ueniat & manum imponat. Defunctam autem esse dicit filiam, quamuis apud Lucam dicatur nondum defuncta, dicit autem uelut coniectans; eo quod reliquerat eum iam extremum exhalantem spiritum, uel ut augens calamitatem, quo ad misericordiam prouocaret Christum.

Luc. viii.

Et ecce mulier, quæ sanguinis profluuio laborauerat annis duodecim, accessit à tergo, & tetigit simbriam uestimenti eius. Dicebat enim intra semetipsam. Si tantum tetigero uestim eius, salua ero. Iesus autem conuersus, ut uidit illam dixit: Confide filia, fides tua saluam te fecit. Et salua facta fuit mulier ex hora illa. Mulier hæc quoniam immunda erat, ob pietatem nõ accessit manifeste, ne forte quo pacto prohiberetur, quamuis autem putabat se posse latere, ueruntamen sperauit se sanitarum assueturam, si tantum summam eius uestem cõtingeret, quæ per simbriam significatur. At saluator prodiit eam, non ut amans gloriæ, sed ut fidem illius ad nostram utilitatem declararet, & ut in fide reboraretur etiam archisynagogus, Cõfide autem dicit ei, eo quod timida erat, quia furtim donum, acceperat. Et filiam uocat, ut fidelem. Ostendit item, quod nisi habuisset fidem, ne uiquam recepisset beneficium, quamuis sanctas contigisset uestes. Dicunt autem, quod statuum Domino fecerit, ad cuius pedes nascatur herba, quæ profluuio sanguinis laborantibus medeatur, quã Iuliani temporibus impij contriuerunt.

Et quum uenisset Iesus in domum principis, & uidisset tibiens & turbam tumultuantem, dicit illis: Secedite, non enim mortua est adolescentula, sed dormit, & deriserunt illum. Quoniam nondum nupta erat, defluebãt eam nuptialibus tibiis, secundum legem hoc faciētes. Dormire autem dicit illam, eo quod apud se mors somnus esset: ualebat enim facile suscitare. Cæterum quod deriserunt eum, ne mireris: nam testimonium amplius dant miraculo, quod uere mortuam suscitauit. Ne quis diceret, quod in excessu quodam esset, idcirco in confesso erat apud omnes eius mors.

Vbi autem eiecit est turba, ingressus est, & tenuit manum illius. Et surrexit adolescentula. Et emanauit fama illa in totam terram illã. Vbi turba est & tumultuatio, non operatur miracula Iesus. Tenet autem manum, uirtutem illi dans. Et tu si mortuus fueris peccatis, tunc surges, quando apprehenderit manum tuam, ita ut opereris, eiecit turba, & tumultuatio ne sedata.

Et quum discessisset illine Iesus, sequenti sunt illum duo caeci, clamantes & dicentes: Miserece nostri fili David. Caeci, vt deo dicebant, miserere, vt homini autē dicebant, fili David. Celebre quum erat apud Iudaeos, Messiam e femine David venturum.

At quū uenisset in edes, adierit illū caeci. Et dicit illis Iesus: Creditis q̄ possim hoc facere? dicit illi: Etiā domine. Trahit secū cecos vsque in domum, vt monstrat solidam illorū fidem: & condemnat Iudaeos. Interrogat autem eos, an credāt: ostendens fidem omnia perficere: Tūc tetigit oculos illorū, dicens. Secundū uestrā fidē fiat uobis. Et aperti sunt illorū oculi. In domo seorsim curat, vt uideatur inanis gloria. Per oīa ei docet modestiam & humilitatē mentis.

Et interminatus est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat, illi autē ut egressi sunt, diffamauerūt illū in tota terra illa. Vides quō factum fugerit. Illi uero non vt inobedientes, sed vt grati diuulgant. Quāuis autem alicubi dicere uideretur. Abi & narra gloriam dei, nō est huic contrariū: uult enim apud se manentes, nihil dicere: narrare autē gloriā dei apud alios.

Quū autē illi egrederentur, adduxerunt illi hominē mutū & demoniacū, & ciecō demonio loquitus est mutus. Non erat morbus naturalis, sed a dæmone immittus, propterea & alii adducunt illum. non enim per seipsum orare poterat, quia dæmon eius linguam uixerat: unde neque fidem exigit, sed statim curat, ciecō dæmone mutum loqui prohibente.

Et admiratē sunt turbæ, dicentes: Nunquam apparuit sic in Israel. Admiratē turbæ: Christum & prophetis, & patriarchis præposuerunt: nam potestate sua curabat, nō sicut illi: precentes. Videmus autem & Phariseos quid dicant.

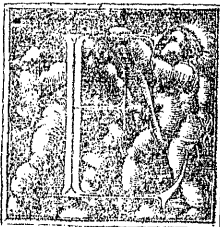
Pharisei autē dicebant: In principē demoniorū eiecit demonia. Summæ stultitiæ sermones illi sunt, nullus enim dæmon eiecit dæmonem. Esto autem, quod dæmones eiecit, uti seruens dæmonum principi, morbos igitur & peccata quomodo soluebat, & regnū dei prædicabat: nam dæmon contrario modo morbos auget, & a deo separat.

Et circumibat Iesus ciuitates oēs, ac uicos, docens in synagogis illorum, & prædicans Euangeliū regni, & sanans omnem morbū ac languorem. Quoniam misericors est, & non expectat illos ad se uenientes: sed ipse prospiciens ne habeant excusationem, quod nullus illos decurrat, opere autem & sermone trahit eos docens, & miracula faciens.

Quū uidisset autē turbas misericordiæ affectu motus est erga illos, quod esset destituti ac dispersi uelut oves nō habentes pastore. Non habebant pastore, eo q̄ principes illorum non solum non, corrigebant, sed & nocebant. Veri enī pastoris est erga gregem misericordia affici.

Tunc dicit discipulis suis: messis quidem multa, operarij autem pauci: rogat igitur dominū messis, ut extrudat operarios in messem suam. Messis uocat magnitudinem ministerii quo egebant. Operarios autem eos, qui docere debebant, quales tunc non erant in Israel. Dominus autem messis, dominus apostolorum & prophetarum. Manifestum autem hoc ex eo quod ordinauit apostolos non petendo deum. Audi enim.

CAPVT DECIMVM.

Accersitis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem super spiritus immundos, ita ut ipsi eiecerent & sanarent quemuis morbum & quemuis languorē. Duodecim discipulos eligit iuxta numerū duodecim tribuū, uirtutēque illis tradidit, quamuis pauci essent, ac emisit. Pauci enim per angustam portā transeunt: dedit enim eis faciendū miracula uirtutem, ut in admirationem adducerēt, & magis obtēperantes doctrinæ habeāt auditores. Duodecim autem apostolorum nomina sunt hæc: Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius. Enumerat autē discipulorū nomina propter pseudoapostolos. Præponit autem Petrum & Andream, quoniam & primum erant uocati. Deinde ponens filios Zebedæi, præponit Iacobum Ioanni, non propter dignitatem, sed quia ita acciderat. Dicit igitur.

Iacobus Zebedæi filius & Ioānes frater eius, & philippus & Bartholomæus, Thomas & Mattheus publicanus, Iacobus Alphaei & Lebbaeus cognominatus Thadæus, & Iudas Iscariotes, qui & tradidit illum. Vide humilitatē Matthæi, quō se post Thomam ordinari. Ad Iudam autē quū uenisset, nō dixit pollutus ille inimicus ille dei: sed Iscariotē illum a patria nominari. Erat enim & alius Iudas, qui & Lebbaeus & Thadæus dicebatur: Duo igitur Iacobus, nempe vnus Zebedæi, alter Alphaei, & duo Iudæ. Thadæus vnus, & alter proditor. Tres autem Simones, vnus scilicet Petrus, & Cananæus & proditor. Simon enim Iu-

das Iscariotes dicebatur. Illos duodecim emisit Iesus, & præcepit eis, dicens: In uia gentiū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorū ne ingrediamini: sed ite potius ad oues perditas domus Israel. Profici scentes autē prædicatē, dicentes: Appropinquabit regnum cælorum. Illos, quales: piscatores, vulgares, publicanos. Primit autem misit ad Iudaeos, ne dicere queant quoniā ad gentiles missi fuerunt, id circo nos Iudæi iure non credimus. Destituit igitur Iudaeos omni excusatione. Coniungit autē Samaritanos Gentilibus, quoniam Babylonii erant, & in Iudæa domicilium habebant prophetasque non recipiebant. Porro per regnum cælorum, futurorū intellige fruitionem. Armatur autem eos miraculis dicens.

Infirmos sanate, leprosos mundate, demones eiecit: gratis accepistis, gratis date. Nihil tam decet doctorem, & humilitas, & diuitiarū contemptus. Duo igitur hæc hoc loco docet. Gratis accepistis, dicens ne superbirent quod talia dona & haberent, & darent. Gratis enim & per gratiā talia accepistis, sed cum humilitate, & diuitiarum estote contemptores. Gratis enim (inquit) date. Et ut perfectius, malorum omnium radix extirpetur.

Non possideatis aurū, neque argentū, neque es in xoni uestris, neque peram ad iter, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque uirgam, dignus est enim operarius suo cibo. Magno studio eos exercet, & propter ea omnia ab eis superflua aufert & curas eis admittit. Nā neque uirgam eos habere sinit, quod exactæ paupertatis est, & dignos fide facit eos, qui paupertatem doceant. Deinde ne dicant quō educabimur: inquit. Dignus est operarius cibo suo, hoc est, a discipulis pascimini. Debeant enim hoc uobis, ut operarius. Dixit autem cibo, non luxu. Neque enim deliciarū oportet doctorem.

In quacunque ciuitate uel uicū fueritis ingressi, exquirite quis in ea dignus sit, atque illic manet, donec excatis. Non ad omnes iussit ire, ne mixti indigni, arguantur. Omnino si ad solos dignos ierint: omnino & pascuntur. Iubet autem manere, & non de domo in domum ire, ne tanquam gulosi male audiant & uideantur primos qui susceperant iniuria afficere.

Quum autem intrabitis domū salutabitis illam: & si quidem fuerit domus digna, ueniat pax uestra supra illam: si minus fuerit digna, pax uestra ad uos reuertatur. Per salutationē & pacem, benedictionem intellige, quæ apud solos dignos manet. Disce igitur hoc loco, quod nostra maxime opera nos benedicant.

Et quicumque non exceperit uos, neque audierit sermones uestris, excutite ex ædibus aut ciuitate illa, excutite puluere pedū uestrorū. Amen dico uobis, tolerabilius erit terre Sodomorum & Gommorrhæorū in die iudicij, quā ciuitati illi. Excutere uult puluerem, monstrātes quod nihil illinc acciperint: propter duritiā illorum qui persuaderi non potuerunt: uel quod restātur se illorum nomine magnū iter cōfecisse, nihilque illis profuisse. Tolerabilius igitur erit Sodomis, quam incredulis, eo quod Sodomitæ hic puniti, alibi mitius puniuntur.

Ecce ego mitto uos, sicut oues in medio luporum. Armauerat eos miraculis, de cibis bonam fiduciam illis fecerat apertis dignorum ianuīs. Dicit nunc & grauiā quæ euerāta erant, suam præscientiam manifestans. Consolatur autem per hoc quod dicit, ego (inquit) potens ille, & proinde fidere: inuicti enim eritis. Instruit autem eos ad passionem. Nam sicut impossibile est, oues in medio luporum nihil pati, ita & uos inter Iudaeos, uerum licet patiamini, ne succenseatis. Volo enim uos mansuetos esse, sicut oues, & sic magis vincere.

Esote igitur prudentes sicut serpentes, & simplices uelut columbe. Vult discipulos etiā prudentes. Idcirco quum audieris Christianos dici oues, non intelligas, quod oporteat eos stupidos esse: nam & prudentes oportet esse, & scire quomodo uersandum sit in medio multorum inimicorum. Sicut enim serpens totum corpus obicit, ut pertutatur, caput autem seruat, ita & Christianus, inquit, omnia suadet, etiam percutiētibz corpus suum: caput seruat quod est Christus, & fidē in illum seruet. Et sicut serpens in angustam quandam cauernam circōgyrat se, & transiens pellem ueterem expoliat se: ita & nos per angustam uiam incedamus, ut ueterem exuamus hominem. Veruntamen quia & serpens nocuus est, iuber nos simplices esse, hoc est synceros & absque malitia nullique offendentes, sicut columbæ. Illæ enim quū auferuntur eis foetus & persecutionem patiuntur, rursus ad dominos suos reuertuntur. Esto igitur prudens, sicut serpens: ita ut ne deridearis ob uitā ab aliis, sed omnia tua citra labem perficias. Erga alios autem te nocentes, sis uelut columba, hoc est ne utiquam malignus.

Cauete autē ab hoībuz, tradent enim in concilia, & in synagogis suis flagellabunt uos, & ad dū-

Samaritani Babylonii.

Prudentia serpentis, & simplicitas colūbæ.

ees & reges ducemini propter me, in testimonium ipsis ac gentibus. Vides hoc esse prudentem, caute & non dare occasionem volentibus persequi, sed prudenter agere res nostras. Si pecuniam voluerit qui persequitur, dabit honorem, permitte, vt ne occasione habeat; si autem fidem aufert custodi tuum caput. Non solum autem discipulos missurus erat ad iudaeos, sed etiam ad gentes: idcirco dicit, in testimonium ipsis & gentibus, hoc est in notam & reprehensionem eorum qui non credunt.

At qui tradiderint uos, ne sitis solliciti, quid aut quomodo loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos estis illi loquentes, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Ne dicant quomodo persuadere poterimus idiotae, sapientia praedicos, iubet bene sperare, & sollicitudinem deponere. Nam quum inter fideles loquendum, dignum est vt praemeditemur, & paratos esse ad defensionem, vt Petrus admonet. Licet turbas autem & reges insipientes, suum promittit robur, ne timeamus. Nostrum est enim confiteri, sapienter autem respondere, dei. Et ne suspiceris naturalem esse in defendendo idoneitatem inquit Non vos loquimini, sed spiritus.

Tradet enim frater fratrem in morte, & pater filium, & insurgent filij aduersus parentes, & morte afficient eos. Praedicit eis euentura, ne turbentur quum acciderint. Ostendit autem & praedicationis vim quod naturam ipsam conuenire faciat. Hic enim christianissimus est: & insantiam illorum interim manifestat, quod neque familiaribus parcunt.

Et eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Ab omnibus hoc est a multis. Non enim omnes illos odio persequebantur: nam nonnulli & fidem acceperant. Qui autem usque in finem perseuerauerit, & non solum in coeperit, illae aeternae vitae particeps erit.

Nō teme
se re inici
endum in
periculis,

Qui autem uos fuerint persequuti in ciuitate hac, fugite in aliam. Amen dico uobis, non perambulaueritis omnes ciuitates Israel, donec ueniat filius hominis. Quae supra dicta sunt, terribilia erant, vt quod tradent uos, & eritis odio, & post eius ascensionem futura erant: quod autem nunc dicitur de his quae ante crucem, non enim consummabitis ciuitates Israel in persecutionibus, & statim veniam ad uos. Iubet enim fugere eum qui persecutionem patitur. Enim uero temere se in periculum iniicere, & autorem fieri condemnationis, hominibus, & damno esse his quibus per praedicationem prodesse poterant, diabolicum est.

Donec ueniat filius hominis. Non de secundo aduentu intelligas, sed de conuentu & consolatione ante crucem. Missi enim ad praedicationem, iterum ad eum redierunt, & cum eo conuersati sunt.

Non est discipulus supra praecceptorem, neque seruus supra dominum suum. Sufficit enim discipulo ut sit sicut praecceptor suus, & ut seruus sit sicut dominus suus. Docet hoc loco ferendas inuarias. Nam si ego praecceptor & dominus sustinui, multo magis uos discipuli & serui. Interrogas autem, quomodo dicit, non est discipulus supra praecceptorem, quum uideamus multos discipulos praecceptoribus antecellere. Intellige igitur, quod donec fuerint, discipuli minores erunt praecceptoribus: quod si praestantiores fuerint, non erunt iam discipuli sic & seruus quandiu est seruus, non erit supra dominum suum.

Si ipsum patrem familias uocauerunt Beelzebub, quanto magis domesticos illius? Ne igitur timeatis eos, nihil enim est restum quod non sit relegendum: & nihil occultum, quin futurum ut sciatur. Consolationem accipite a meis. Si enim principem daemionorum uocauerunt: quid graue, si & uos familiares meos conuertiis taxent? Domesticos uocauit, suam erga illos declarans familiaritatem, sed confidite, ueritas non occultabitur: sed tempus reuelabit & uestram uirtutem, & conuertiatorum malitiam. Nihil enim est occultum, quod non sciatur. Licet igitur tunc traducant, sed postea uos etiam claros reddent.

Quod dico uobis in tenebris, hoc dicite in luce: & quod in aurem auditis, praedicate in testis. Id quod seorsum dixi uobis & in vno loco (hoc est enim in aurem & in tenebris) fidenter docete, & magna uoce, ita ut omnes uos audiant, Quia autem dicendi libertatem & pericula sequuntur, subdit.

Et ne timeatis ab his, qui occidunt corpus, animam autem non poterunt occidere: timeat autem magis est, qui potest & animam & corpus perdere in geenna. Docet & mortem contemendam. Terribilis enim (inquit) geennae supplicium est. Qui enim occidunt, solum corpus destruit, animae autem fortassis benefaciunt. Deus autem in geennam proiciens, & animam & corpus punit. Geennam autem quum dixit, significat perpetuam poenam. Geenna enim dicitur a semper nascendo.

Geenna.

Nōne duo passeres minuto asse uenient? & unus ex illis non cadet a terra sine patre uestro. Vtstri uero

etiam pili capitis omnes numerati sunt: ne igitur metuatis, multis passeribus praestatis uos. Ne si aut derelicti turbarentur, inquit, si neque passer ignorante me capitur, quomodo uos quos amo derelinquam? Euidenter autem scientiam & prudentiam indicans, dicit capillos uestris numeratos esse. Ne putes igitur, quod opus sit operante deo, ut illaqueantur passeres: sed quod neque illorum aucupium a deo ignoretur.

Ois igitur, qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor & ego illum coram patre meo qui est in caelis. Porro quisquis negauerit me coram hominibus, negabo eum, & ego coram patre meo qui est in caelis. Ad martyrium & testificationem adhortatur: non sufficit enim fides in sola anima, sed uult & per os confiteri nos deus. Non dixit autem, qui confitebitur me, sed in me, hoc est in mea uirtute. Nam qui confitetur, superna uirtute adiutus confitetur. Postea denegante, non dixit in me, sed me: Ostendens quod non habens supernum auxilium negatur. Omnis enim qui confitetur, quod deus est Christus, inuenit Christum confitentem de se patri, quod fidelis sit seruus. Qui autem negauerit, audient: Nescio uos.

Ne putetis quod uenerim ut mittam pacem super terram, non ueni ut mittere pacem, sed gladium. Veni enim, ut dissidere faciam hominem aduersus patrem suum, & filium aduersus matrem suam, & sororem aduersus fratrem suum, & inimici hominis erunt familiares eius. Non ubique bona est concordia, sed bonum quandoque est, & dissidium. Gladius igitur est sermo fidei, qui nos auellit a consuetudine familiarium & cognatorum ad pietatem impediendum. Non enim simpliciter dicit, vt ab his sequestremur & dissideamus: sed dum non conducunt, & impediunt a salute.

Qui amat patrem uel matrem ultra me, non est me dignus: & qui amat filium uel fratrem ultra me non est me dignus. Vides quod tunc oportet nos odio habere parentes & filios, quando uolunt nos a Christo magis auellere. Et quid dico patrem & matrem & filios: quod maior est, audi.

Qui (inquit) non accipit crucem suam, ac sequitur me, non est me dignus. Quisquis (inquit) non renunciauerit presenti uita, & tradiderit se in mortem contemptibilem (hoc enim praesentem crucem vocabant) non est me dignus. Quoniam multi ut fures & latrones crucifiguntur: appositus. Et sequitur post me, hoc est iuxta leges meas uiuit.

Qui inuenit animam suam, perdituram est eam, & qui perdidit animam suam, mea causa inueniet eam. Inuenire uiderit animam suam, qui uitam quae in carne est custodit: sed perdit eam, quia mittit in aeternum supplicium. Qui autem perdit animam suam & moritur, non ut latro uel seipsum strangulans, sed propter Christum ille seruat eam.

Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Qui recipit prophetam in nomine prophetae mercedem accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Excitat nos ut suscipiamus eos, qui a Christo mittuntur. Nam qui discipulos suscipit, ipsum ueneratur, & propter illum etiam patrem. Oportet autem suscipere iustos & prophetas in nomine iusti & prophetae, hoc est quia iusti sunt & prophetae, non propter praesentem & subdium a regibus. Quod si quis forte & prophetae figuram gerat, opere autem non idem praestet, tuque ut prophetam ipsum susceperis, & deus quasi iustum suscepisses tibi retribuere, hoc enim signat, mercedem isti accipiet. Vel etiam aliter intelligas, quod iustus existimetur etiam ille qui suscipit & accipiat mercedem quam iusti capiunt.

Et quicumque potauerit unum ex pusillis istis poculo frigidae aquae tantum nomine discipuli: Amen dico uobis, non perditurum mercedem suam. Ne paupertatem quis praetextat dicit quod & si poculum aquae frigidae des, eo quod ille meus discipulus sit, & huius accipiet mercedem. Poculum autem aquae frigidae dat, & qui docet quempiam flagrantem igne dei uel concupiscentiarum, Et qui facit eum nominari discipulum Christi, nec id perdet mercedem.

CA PVT VNDECI MVM.

It factum est quum finisset Iesus mandata duodecim discipulis suis: progressus est illinc ut doceret & praedicaret ciuitatibus illorum. Missis discipulis ipse cessat facere miracula, & solum docebat in synagogis. Nam si ipse praesens curasset, nulli tunc accessissent discipulos: ut igitur & illi habeant locum sanandi, ipse progressus est, Ioannes autem quum audisset in carcere facta Christi, missis duobus discipulis suis, dixit illi: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Non interrogat Ioannes quasi ignorans Christum. Nam quo pacto ignoraret: quum testatus sit: Ecce agnus dei. Verum quia discipuli eius inuidebant Christo, ut pluribus argumentis certiores eos redderet: propter hoc mittit eos, ut uel uisus miraculis credebant Christum Ioanne ma-

Cruce.

iorem esse, & idcirco fingit se rogare: Tu es qui venturus es hoc est, qui expectatur in scripturis in carne venturus. Nonnulli autem dicunt, quod quum dixerit venturum, interrogauit de descensu ad inferos quasi ignoret Ioannes, & dicat: Es tu & ille, qui ad infernum venturus est, an alium expectamus? Hoc autem frivolum fuerit dicere. Quoniam enim prophetis aliis excellentior fuerit Ioannes, quomodo crucifixionem Christi, & eius ad inferos descensum ignorasset? praesertim quum Christum agnum nominauerit, eo quod pro nobis immolatus erat. Sciebat igitur Ioannes, quod & ad infernum venturus esset dominus cum anima, ut & illic saluaret sicut dicit Gregorius theologus, omnes qui credituri erant, quod pro nobis incarnatus esset. Et non sicut ignorans rogat, sed sicut volens copiosis testimoniis discipulos suos docere de Christo ob miraculorum operationem. Vide enim & Christum quid dicat ad hanc interrogationem.

Gregorius
theologus.

Respondit autem (inquit) Iesus, & dixit illis: Itē & rememorate Ioāni ea quae auditis & videtis: Caeci uident, & claudi ambulāt, leprosi mundantur, & surdi audiunt: mortui excitantur, & pauperes eua-
gelizantur. Et beatus est, quisquis nō fuerit offensus per me. Non dixit, annunciate Ioanni: Ego sum qui venturus sum, sed ut scietis quod Ioānes hac de causa discipulos misisset, ut videant miracula, inquit. Quae videtis annunciate Ioanni: Et omnino ille accepta occasione hac, amplius de me vobis testimoniū perhibebit. Pauperes autē qui euangelizantur, intellige vel apostolos euangelizantes: pauperes enim erant & piscatores, & ut priuati contemptibiles; vel auditores euangelii, de caelestibus bonis audientes. Ostēdens autem discipulis Ioānis, quod non laterent eum quae cogitabant, dicit: beatus qui non offensus fuerit in me, nam ipsi multum de eo dubitabant.

Illis autē euntibus, cepit Iesus turbis dicere de Ioanne: Quid exiistis in deserto ut uideretis? Nam arundinem quae agitur a uento: Fortassis turbae ut audierunt Ioānis interrogationē, offensae sunt, ne forte & Ioannes de Christo dubitasset, & sic facile mutasset sententiam, quamuis prius testificatus fuisset de Christo. Hanc igitur suspicionem e medio tollens Christus, inquit: Non est Ioannes, arundo, hoc est inconstans & varius. Nā si talis esset, quare exiistis ad eum in desertum? Non enim ad arundinem, hoc est facile mutabilem hominem, exiistis: verum sicut ad magnum & constantem hominem, exiistis. Proinde talis manet, qualem eum iudicatis.

Sed quid exiistis, ut uideretis hominē mollibus uestimentis indutum? Ecce qui mollia gestant, in domibus regū sunt. At, quid exiistis uidere prophetam? Nam ne dicere possint, quod deliciis primum seruauerit, factus sit remissus, inquit: non. Vestis enim eius ex pilis erat, & ostendebat a deliciis alienum. Si enim mollia gestasset, in regum domibus versatus esset & non in carcere, si delicias fuisset sectatus. Disce igitur, quod non oportet probum Christianum mollia gestare.

Ioannes
quare di-
ctus ange-
lus.
Mala, iii.

Ep̄la dico uobis, & excellentiorē propheta. Hic est enim de quo scriptū est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuā, qui preparatus est uia tuam ante te. Angelus uocatus est, & propter angelicam uitā, ac ferme materiae expertem, & propter hoc quod nunciauit praedictum & cauitque Christum. Praeparauit autem uitā Christi, quasi testificans de eo, & quasi baptizans in poenitentiam. Nam post poenitentiam, remissio peccatorum, quam remissionem Christus dat. Haec autem dixit Christus postquam a se abierat discipuli Ioānis, ne uideatur eis adulari. Vaticinium autem dictum Malachiae est.

Antē dico uobis, non surrexit inter istos nullus maior Ioanne baptista. Cum affirmatione haec afferit. Dicens autem mulierum, seipsum excepit. Christus enim a uirgine natus est, non muliere quae uirum passa.

Qui autē est minor in regno caelorum, maior illo est. Quoniam multas Ioānis laudes dixerat, ut ne putent quod & se maior sit ille, inquit hoc loco manifestus, quod ego minor, & natus iunior, & iuxta uestram opinionem inferior, maior illo sum in regno caelorum, hoc est, in spiritalibus & caelestibus bonis. Nam hic quidem ipso minor sum, & secundum hoc prior me natus est, & uobis magnus uideatur, sed illic maior sum.

A diebus autē Ioānis baptistae, usque ad hunc diē regnū caelorum nūm. patitur, & uolenti rapiūt illud. Videtur haec superioribus non cohaerere, sed non sic habet. Vide igitur etenim de se dixerat. Christus, quod maior sit Ioannes, & cogit illos ut ei credant, ostēdens quod multi rapiant regnum caelorum, hoc est, fidem in se. Opus autem est virtute multa. Relinquere enim patrem & matrem, & animam suam contemnere, quanta uis?

Oēs enim prophetae & ipsa lex usque ad Ioānem prophetizauerunt. Et hoc bene illa consequi tur: dicit enim. Ego sum ille venturus; Omnes enim prophetae impleti sunt. Non autem

impleti fuissent, si ego non uenissem. Nihil expectetis ulterius.
A Et si uultis recipere, ipse est Helias ille, qui uenturus erat. Si uultis (inquit) accipere, hoc est, si sana mente iudicatis & non inuida, ipse est Helias, quem dixit propheta Malachias uenturum. Etenim praecursor ac Helias idem sortiti sunt ministerium; & hic quidem prioris aduentus. Helias autem posterioris praecursor. Deinde ostendens, quod enigma sit Ioan-
nem Heliam esse, & intellectus opus ad intelligendum, inquit.

Mala, iii.

Qui habet aures ad audiendum, audiat. Ita inducens eos, ut interrogent ac discant.
Cui autem assimilabo generationem hanc? Similis est pueris sedentibus in foro: & acclamantibus sodalibus suis, & dicentibus: Tibia cecinimus, & non saltasti, lamentauimus uos & non plauxistis. Insinuat hic ludaeorum morositatem. Difficiles enim moribus neque Ioānis austeritate, neque Christi simplicitate inuitari poterunt: sed similes fuerunt pueris contumacibus, quos neque facilitate neque lectu quis placarit.

Venit enim (inquit) Ioannes neque comedens, neque bibens, & dicunt. Demonium habet. Venit filius hominis comedens & bibens, & dicunt: Ecce hominem edacem, & uini potorē, amicumque publicanorum & peccatorum. Lamentationi assimulat uitam Ioānis, erat enim magna eā in uerbis quam operibus, seueritas. At Iesus mirē dispensans omnia, omnibus concedit, ut omnes lucrificat & regnum euangelizet: proinde non fuit eius austeritatis cuius Ioannes.

B Et iustificata est sapientia à filiis suis. Hoc dicit, neque Ioānis uita, neque mea uobis placet, sed omnes salutis uias aspiciamini: Iustus apparebo ego qui sapientia sum. Nulla enim post hac uobis occasio erit, sed omnino iudicabimini. Etenim ego quidem impleui omnia: uos autem increduli facti, iustum me, utpote qui nihil intermiserim, & probatis. Tunc cepit exprobrare ciuitatibus, in quibus factae fuerant plurimae uirtutes ipsius, quod non penitissent. Postquam monstrauit quod omnia quaecumque oportebat, fecerat, & manserunt absque poenitentia, consequenter exprobrat.

Ve tibi Chorozain, & tibi Bethsaida. Ex qua Andreas, & Perus, & Philippus, & filii Zebedaei fuerunt; atque ita non naturae, sed uoluntatis malitia fuit. Nam si naturae, fuissent & illi mali.

Quoniam si in Tyro & Sidone factae fuissent uirtutes scilicet, quae factae in uobis, olim in sacco & cinere poenitissent. Verūtamē dico uobis, Tyro & Sidoni tolerabilius erit in die iudicii, quā uobis. Deteriores dicit Iudaeos Tyriis & Sidoniis. Tyrii enim naturalem legē transgressi sunt Iudaei autē & Moisaicam. Et illi quidem non uiderūt miracula, hi autē & miracula quae uideri, accusarunt. Saccus poenitentiae symbolum est: Luges uidemus cinerem & puluerem super caput spargere.

Et tu Capernaū, quae usque ad caelos es exaltata, usque ad infernum detraheris: quoniam si in Sodomis factae fuissent uirtutes quae in te, mansissent usque in hodiernū diem. Verūtamē dico uobis, quod Sodomis tolerabilius erit in die iudicii, quam tibi. Capernaū exaltata est, eo quod ciuitas Iesu: glorificata enim fuit, ut pote patria eius, sed nihil ueritatis inde accepit, non credo. Et propterea contra modo iudicata est usque in infernum, quod talem sortita inquilinum, non sit emendatior facta. Quoniam autem Capernaum interpretari quis potest agrum consolationis. Vide quod si quis mereatur fieri ager spiritus paraclēti, & de inde sublimē sapiat, & exaltetur usque in caelum, ita corruet quoque per superbiam. Horrefcas igitur homo.

In illo tempore respondit Iesus, & dixit: Cōfiteor tibi pater, Domine caeli & terra, quod occultaueris haec à sapientibus & intelligentibus & reuelaueris ea paruulis. Quod dicit, hunc sensum habet. Confiteor, hoc est gratias ago tibi, quod iudaei qui sibi uidentur esse sapientes & periti in scripturis, non crediderunt. Imperiti autem & paruuli crediderunt, & cognouerunt mysteria. Occultauit autem mysteria deus ab his, qui uidentur esse sapientes, non ut inuidens, uel ut author imperitiae, sed ideo quod non erāt digni propter hoc quod uidebantur esse sapientes. Nam qui uideatur sibi sapiens, & confidit in sapientia sua neque deum inuocat. Vnde deus postea non uocat eum, neque iuuat neque reuelat. Et aliter Deus propter magnam misericordiam suam non reuelat eis plura mysteria, ut ne magis puniantur, utpote aspicientes ea quae didicerunt.

Etiā pater, sic fuit bene placitum ante te. Manifestat hoc loco benignitatem patris, quod non ab alio prouocatus reuelat paruulis, sed sic placuit ab initio. Complacitum enim uoluntas est, & beneplacitum.

Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Dixit supra quod abscederit pater: ne igitur suspice

ris, quod ipse quidem nihil faciat omnia aut patris sint, dicit. Omnia mihi tradita sunt, & vna potestas mea, & illius. Quum autē audis, tradita sunt, ne suspiceris, quod tāquam seruo & inferiori tradita fuerint sed tanquam filio. Nam secundum hoc quod natus est a patre, omnia tradita sunt ei. Nisi enim natus esset ab eo, & eiusdē esset substantiæ, non fuissent ei tradita. Non a domino, inquit, sed a patre meo: vt exempli gratia, si nascatur pulcher puer a pulchro patre, & dicat: Data est mihi pulchritudo a patre meo.

Et nullus cognoscit filium nisi pater: neque patrem quis cognoscit nisi filius, & cui voluerit sit illius reuelare. Maius dicit, Nulli sit mirum me omnium esse dominū, quum scilicet & aliud maius possim, nempe scire patrem, ac sic ipsum cognoscere, vt & aliis eum possim reuelare. Considera autem quod superius dixerit patrem reuelasse misteria paruulis, hic autem quod filius patrem reuelauerit. Vides igitur vnam virtutem patris & filii, siquidem & pater reuelat ac filius.

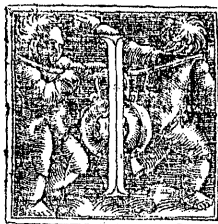
Venite omnes ad me qui laboratis & onerati estis, & ego requiescere vos faciam. Omnes vocat, non solū Iudæos, sed gentiles: per laborantes intellige Iudæos, vt faciētes traditiones legis, & in operatione mandatorū legis fatigatos. Per oneratos autē gētiles, onere peccatorū oppressos. Nos igitur quiescere facit Christus. Credere enim & confiteri, & baptizari quis labor: quomodo autem nō & quies, quando quidem & hic nihil sollicitum esse oportet de his, quæ ante baptismum facta sunt, & alibi quies te susceperat est?

Tollite iugum meū super uos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiē animarū uestrarū. Iugum enim cōmodum est, & onus meū leue. Iugum Christi, humilitas & mititas. Qui igitur se humiliauerit omni hominī, requiem inuenit imperturbatus manens. Sicut vanæ gloriæ cupidus & arrogans semper in curis est, nolēs quoquam minor haberi: sed cogitans quomodo magis glorificetur, & quomodo vincat inimicos. Iugum igitur Christi (humilitatem dico) leue est. Facilius est enim humili naturæ nostræ humiliari, quam sublimari. Dicuntur item & omnia mædata Christi iugum leue: quoniam propter futuram retributionem leuia, tamen si ad breue tempus grauiam deantur.

Hier. vi.

i. Re. xxxi.

CAPVT DVODECIMVM

In illo tempore, ibat Iesus sabbatis per segetes: discipuli vero illius esuriabant, & cæperunt uellere spicas, & comedere. At pharisæi qui uiderunt, dixerunt illi: ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere in sabbato. Ille uero dixit eis: Num legis quid fecerit Dauid, quum esuriret ipse: & ij qui cum eo erant? Quomodo ingressus sit in domū dei, & panes propositionis ederet, quos ipsi non licebat edere, neque ijs qui cum illo erant, nisi sacerdotibus solis. Iterum pharisæi naturalem passionem arguunt, quum ipsi grauius peccent. Dominus per historiam Dauid admonet eos. Ille enim, inquit, propter famem maius quidam ausus fuit. Panes autem propositionis erant duodecim, qui quotidie proponebantur in mensa: sex in dextera parte, sex in sinistra. Quamuis autem & Dauid propheta erat, non tamen ei inde licebat edere, sed sacerdotibus, quanto magis non licebat his, qui cum eo erant: & attamen propter famem uenia dignus erat: sic igitur & discipuli.

An non legis in lege quod sabbatis sacerdotes in templo sabbatum prophanant, & crimine uacant? Dico autem uobis, quod templo maius est hoc in loco. Lex prohibebat in sabbato operari. Sacerdotes in sabbato & ligna scindebant, & ignem accendebant, atque ita prophanabant sabbatum, hoc est inquinabant vt uobis uidetur. At dicis mihi, quod bene licebat sacerdotibus: discipuli autem sacerdotes non erant. Dico igitur, quod templo maius est hoc in loco, hoc est, quia ego maior sum templo: & dominus cum discipulis sum: maiorem ergo habent hi potestatem soluendi sabbatum, quam sacerdotes.

Quod si scieris quid sit: Misericordiam uolo & non sacrificium, nequaquam condemnassetis in fontes: nā dominus est & sabbati filius hominis. Ostendit eos & imperitos, & nescientes propheticum. Oportebat enim (inquit) misereri esurientibus. Et aliter: Ego filius hominis dominus sum sabbati & dierum opifex, & egovt dominus soluo sabbatum. Intellige autem & iuxta anagogen. Quoniam operarii erant apostoli: messis autem & arista, credentes. Porro euellabant apostoli & comedebant, hoc est cibum habebant salutem hominum. Hoc autem faciebant in sabbatis, hoc est, in ocio malorum. Pharisæi autem indignabantur: sic & in ecclesia doctoribus docentibus & prodesse cupientibus, pha-

Osee. vi.

risæi sæpe inuident & ægre ferunt.

Progressus autē illinc uenit in synagogam illorum: & ecce homo erat, manum habens aridā, & interrogabat illum dicentes: Num licet sabbatis curare ut accusarent eum. Alii Euāgelistæ dicunt, quod Iesus interrogauerit pharisæos. Dicit igitur potest, quod quum inuidi essent, præuenerint & rogauerint illum, vt dicit Matthæus. Deinde Christus iterum interrogauit eos, vt ridens eorum cæcitatē, id quod ab aliis Euāgelistis dicitur. Interrogant igitur eum, vt occasionem habeant, ad calumniandum.

At ille dixit eis: Quis erit ex uobis homo, qui habebit ouem unā & si ea ineliderit sabbatis in foueā nomine apprehenderit illā, & eriget? Quanto igitur præstantior est homo oue? atque ita licet sabbatis benefacere. Ostendit eos propter auaritiā, & vt ne priuētur oue, dissoluere sabbatum propter inuidiam autem non ferre, vt curetur homo, unde hoc loco crudeles eos esse, & contempores dei ostendit. Contemunt enim sabbatum, vt non pereat ouis, immisericordes autem sunt, quia hominis curam respuunt.

Tunc dicit homini, extende manum tuam, & restituta est sapa sicut altera. Multi, & nunc aridas manus habent hoc est, immisericordes sunt: & non communicant: sed quando sermone Euāgelico docentur: extendunt eas: & communicant, quamuis pharisæi, superbi dæmones, qui nobis eam amputarunt, propter suam in nos immisericordiam, manus ad misericordiam extendi nolunt.

Pharisæi autē egressi: cæperunt cōsiliū aduersus eū: quomodo illi perderent. At Iesus ubi nouisset secessit illinc. Inuidebant: nam quando beneficiis afficiuntur, tunc insaniunt. Secedit autem Iesus, eo quod passionis tempus imminere, parcens interim illis, ne homicidii criminis sūt obnoxii: Temere enim se in pericula obire, deo gratum non est. Vide autem, quod signanter dicit, Egressi: nam vt exiuerunt a deo, tunc uoluerunt perdere Iesum. Nullus enim, in deo manens, talia uult.

Et sequente sunt cum turbe multe, & curauit eos oēs, & increpauit eos, ne se manifestum faciant. Vt inuidiam illorum demulceret, manifestari non uult. Nihil enim omittebat, quod ad illorum curam pertinebat.

Esa. xlii.

Vt cōpleretur quod dictum erat per Esaiā prophetā, dicentem: Ecce filius meus, quē elegi dilectus meus, in quo sibi bene cōplacuit anima mea: non a spiritu meum super illum, & iudicium gentibus dinūciabit. Non contendet, neque clamabit. Introdicit & prophetam testem mansuetudinis Iesu. Quæcunque enim (inquit) uoluerint Iudæi facere. Si uoluerint vt non appareat, faciet etiam istuc, & non reluctabitur, vt inanis gloriæ audis. Neque clamabit, sed annuntiabit turbis, ne manifestet se, sed & gentibus iudicium annuntiabit, hoc est, etiam gentes docebit. Iudicium enim est, doctrina & scientia & diiudicatio boni, vel & futurum iudicium annuntiabit æthnicis, qui nunquam audierunt de futuro iudicio.

Neque in plateis, audiet quis uocem eius. Non enim in medio fori, vt gloriæ appetēs: sed in templo & synagogis, & monte, & iuxta litora docebat.

Arundinē comminutam non confringet, & litū fumigans nō extinguet. Poterat (inquit) Iudæos vt calamum contritum confringere, & iram eorum vt linum fumigans, hoc est, ardens, extinguere: sed noluit quoad dispensatio adimpleretur: & per omnia uincit eos. Hoc enim significat, quod subditur.

Donec eiciat ad ultoriam iudicium. Et in nomine illius gentes sperabunt. Ne enī haberent quæ prætererent, cōmnia sustinuit, vt postea condemnaret eos: & uinceret nihil contradicentes. Et quidnam est, quod non fecit, vt lucrifaciat illos? sed noluerunt. Vnde gētes sperabunt in eum, quoniam Iudæi noluerunt.

Tunc adducit eum ad eū dæmoniactū, cæcus ac mutus, & sanauit illū, ita ut cæcus ac mutus loqueretur & cerneret. Et obstupuerunt oēs turba, dicebantque: Num hic est filius Dauid? Vias ad fidē occluserat dæmon, oculos, aures & linguā: sed Iesus sanat, & filius Dauid a turbis nominatur. Expectabatur enī Christus ex semine Dauid. Et nunc si uideris quempiā, neque quid bonum sit per te intelligentem, neque alterius sermones suscipientem, existima illum cæcum & mutum, quem sanauit deus, tacto eius corde.

Quæ quum audissent pharisæi, dicebāt: Hic non eicit dæmonia, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Tamen dominus propter eos fecerat, illi nihilominus etiam procul audientes taxabant: quumque homines multis afficerentur beneficiis, erant tam inimici: quam diaboli.

Qui autē sciret Iesus cogitationes illorum, dixit illis. Omne regnum diuisum aduersus sese, desolat.

c. iiii.

tur. & omnis ciuitas aut domus diuisa aduersus seipsam, non stabit. Et si satanas satanam eiecit aduersus seipsum diuisus est: quomodo igitur stabit regnum eius. Inuitilgando cogitationes illosum, deum esse comprobauit. Excusat autem se apud illos conuincuntibus, quum magis monstrat, insipientiam eorum. Quomodo enim daemones seipsos eiciunt, & quum magis inter se conueniant: Satan autem dicitur aduersarius.

Et si ego in Beelzebub eicio demonia, filij uestri in quo eiciuntur propterea ipsi uestri erunt iudices. Esto (inquit) quod ego talis sum: filij uestri, hoc est, mei discipuli, in quo eiciuntur & Nunquid & illi in Beelzebub? Quod si illa diuina uirtute, multo magis ego. Illi enim in nomine meo miracula operantur, propterea illi vos condemnaturi sunt: quia illos uidetis in meo nomine miracula facere, & adhuc me accusatis.

Quod si spiritu dei ego demonia eicio, ergo peruenit ad uos regnum dei. Hoc dicit: quod si in diuina uirtute ego eicio demonia, ergo ego sum filius dei, & adueni propter uos, ut afficiamini beneficiis, atque ita peruenit in uos meus aduentus. Hic enim est regnum dei: quid igitur aduentum meum, qui propter uos est, accusatis?

Aut quod potest alius intrare domum potentis, & uasa eius diripere, nisi prius liget potentem, & tunc domum eius diripiat? Tantum (inquit) abest, ut amicos habeam daemones, ut & aduersarios habeam, & ligem eos qui ante meum aduentum fortes erant. In domum autem, id est, in mundum ingressus Iesus, spolia daemonum homines abstulit.

Qui non est mecum contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit. Quomodo (inquit) Beelzebub mihi cooperatus est, qui contrarium mihi operatur? Ego quidem ueritate doceo, ille autem maliciam, quomodo igitur est mecum? Et ego quidem congrego homines ad salutem, ille autem dispergit. Notat autem pharisaeos, quod se docente, & multis prodesse cupiente, ipsi dispergerent populum, ita, ne accederent ad se. Unde ostendit eos reuera daemoniis plenos.

Idcirco dico uobis: Omne peccatum & conuitium remittetur hominibus, ad conuitium in spiritum sanctum non remittetur hominibus. Et quisquis dixerit uerbum aduersus filium hominis, remittetur illi: qui autem dixerit aduersus spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in presenti neque in futuro.

Dicit hoc loco, Omne aliud peccatum, quantumuis excusabile sit, ut pote scortationem, furtum, & similia, talia esse, ut confugere liceat ad humanam infirmitatem, & sit ueniale locus. Quando autem quis uiderit miracula spiritus sancti fieri, & accusauerit ea quasi a diabolo facta, qualem habiturus est ille excusationem? Manifestum est enim scire eum, quod a spiritu sancto fiant sua autem sponte male operari, quomodo igitur talis uenia dignus erit? Itaque Iudaei quando uiderunt CHRISTVM manducantem & bibentem, ac versantem; cum publicanis & meretricibus, aliaque omnia more filii hominis facientem, & deinde arguerunt eum ut comedonem & uini potorem: in hoc erant uenia digni, & neque poenitentia super hoc ab eis exigebatur: uidebantur enim ratio-

nabiliter offendi, quando autem uiderunt eum operari miracula, & arguerunt, & blasphemauerunt spiritum sanctum, dicentes: hoc daemonticum esse, quomodo remittetur hoc peccatum, nisi poenitentiam egissent? Et ita discit, quod ille qui blasphemat in filium hominis, uidens eum humano more uiuere, & dicens: Hic meretricarius est, vorax, uini potor dum Christus non facit. Talis enim etsi non poeniteat, de hoc non reddet rationem. Veniam enim accepit, tanquam qui non intellexerit illum fuisse deum, eo quod tam occultus fuerit. Qui autem blasphemat in spiritum sanctum, hoc est, in spirituaalia opera CHRISTI, & dicit ea esse diabolica, nisi poenitentiam egerit, ueniam non assequetur. Non enim rationabilem causam habuit, ut calumniaretur. Non remittetur igitur vel hic vel alibi. Multi enim sunt, qui hic quidem puniuntur, sed alibi poenae immunes sunt, ut pauper Lazarus: alii autem, & hic & alibi, ut Sodomitae, & qui in spiritum sanctum blasphemant, alii uero neque hic, neque alibi, ut apostoli, & praecursor. Nam licet uideantur persecutionem pati, sed non patiuntur illa pro peccatis: sunt enim probationes & coronae.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem putrem, & fructum eius putrem: Ex fructu enim arbor cognoscitur. Quum Iudaei non possent opera Christi arguere, ut mala: CHRISTVM facientem illa blasphemabant, ut daemonticum. Vel & me, inquit, dicite arborem bonam esse, & miracula mea, quaecumque illa sunt, fructum bonum. Vel si me dicitis arborem putrem, manifestum quod & fructus, miracula uidelicet, putres erunt. Verum miracula fructum bonum esse dicitis: igitur & ego bona sum arbor. Omnino enim sicut ex fructu arbor, ita & ego ex miraculis

Supra. xi
Luc. vii.

De pecca
to in spiri
tu sanctu
irremissi-
bili.

Luc. xvi.

A cognoscor. progenies uiperarum, quod potestis dona loqui, quum mali sitis? Ecce (inquit) vos quum arbores, malae sitis. fructum malum fertis maledicentes mihi: unde & ego si malus essem, firmitus afferrem malos, & non talia miracula. Progeniem uiperarum eos uocat, quoniam in Abraham gloriabantur, ostendit autem quod non sint ex Abraham, sed ex progenito ribus se dignis.

Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo ex bono thesauro emittit bona, & malus homo ex malo thesauro emittit mala. Quando enim uideris quempiam obsecrare loquentem, scias quod multa plura habeat in corde: quam quae loquitur. Nam ex abundantia effundit se in externa, & thesaurum possidet absconditum. Paruam enim partem declarat. Similiter & bona dicens, plura habet in corde.

Dico autem uobis, quod homines de omni uerbo otioso, quod loquentur, ratione reddent in die iudicij. Ex sermonibus enim uis iustificaberis, & ex sermonibus tuis condemaberis. Terret hic nos, quoniam & pro otioso uerbo rationem datur sumus, hoc est, pro mendatio, calumnia, inordinatis & ridiculis. Deinde ponit testimonium ex scriptura, ne uideatur propria diceret: Ex sermonibus tuis iustificaberis, & ex sermonibus tuis condemaberis.

Tunc responderunt quidam ex scribis & pharisaeis, dicentes: Magister, uolumus a te signum uidere. Admiras Euangelista apposuit, tunc. Quum enim obedire illos oporteret propter signa praecedentia, tunc signum petunt. De caelo autem uolunt signum uidere: sicut alius Iesus gestus dicit. putabant enim quod signa super terram, potestate diaboli faceret. Mundi enim rector est diabolus. Quid igitur ad haec saluator?

Respondens dixit illis: Generatio praua & adultera signum querit, & signum non dabitur illi, nisi si gnus Ione propheta. Quae admodum enim Ionas fuit in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terrae tribus diebus & tribus noctibus. Parua generationem uocat eos, quia dolose semper retabatur, adultera autem, quia desidebant a deo, & adhaerebant demonibus. Signum autem dicit resurrectionem suam ut admirabilem. Postquam enim in cor terrae, in infernum locum infernum descendit, resurrexit. Tres autem dies & tres noctes, a patre intelligas, & non int egras. Mortuus enim est in paraseuce quae ipsa una dies est, & mortuus fuit sabbato, nox autem dominicae ipsum adhuc mortuum apprehendit. Tres igitur dies & noctes, a parte numerentur, quia & sic saepe numerare consueuimus.

Viri minuite surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam quod ipsi permittunt ad praedicationem Ione. Et ecce plus quam Ionas est hoc loco. Post (inquit) Ionas exiit, a ceo & praedicauit, crediderunt: in me autem, etiam quum surrexero non crederis. Unde & condemnabimini a Niniuitis, qui crediderunt seruo meo absque miraculis, quam uis barbari fuerint: uos autem affueti prophetis, uisus signis non creditis, mihi domino, quod significat, dicens: Et ecce plus Iona hoc loco.

Regina Austri exetabitur in iudicio cum generatione hac, & condemnabit eam: quia ueni a finibus terrae, ut audiret sapientiam Solomonis. Ecce plusquam Solomon hoc loco. Regina (inquit) a longe uenit, quamuis esset mulier infirma, ut de arboribus & lignis, & naturalibus quibusdam audiret: uos autem me, quum ad uos uenerim, & arcana dixerim, non suscepistis.

Qui autem immundus spiritus exierit ab homine perambulatur per auenta loca, querens requiem, & non inueniens. tunc dicit: Reuertar in domum meam unde exiui, & quum non inuenit: reperit eam uacantem, & scopis purgatam, atque ornata. Tunc ubi & adiuget sibi septem alios spiritus secleratiores, & ingressus habitat illic, & sunt postrema hominis illius peiora primis.

Sic erit & generatio huic peruersa. Ostendit illosque ad extremam perditionem uenisse, quod ipsum non susceperint. Et sicut qui a daemone liberati, si ignaui fuerint de terius habentia & uestra, generatio a daemone tenebatur, quum idola adoraret: sed per prophetas cecidit est ille daemon. Veni autem & ego: mundare uos magis uolens: sed quia repulistis me, & interficere uultis, ut grauius peccantes: grauius etiam puniemihi. Et extrema captiuitas uestra grauior erit, quam prima. Tu autem intellige & hoc quod per baptismum eicitur spiritus, & uadit ad loca iniqua & animas non baptizatas: sed in illis non inuenit requiem. Requies autem est daemone, baptizatos turbare, per mala opera, quonia non baptizatos iam habet: conuertitur igitur ad baptizatum cum septem spiritibus. Sicut enim septem sunt dona spiritus, ita e diuerso septem sunt maliciae spiritus. Quum autem ingressus fuerit in baptizatum, deterior fit calamitas, Prius enim spes erat, per ha-

Io. viii

Iob. xx.
Puer. xii.
& xviii.
Eccle. xxx.

Deu. xxxv
ii.
Ione. ii.

v. Re. xxx.
ii. para. ix

Est. xxi.

ptifimum esse purgatum, postea autem non est spes secundi baptifini, nisi per poenitentiam, quae valde laboriosa est.

Caute lege vide si nem.

Adhuc aut loquente illo ad turbas, ecce mater eius & fratres eius stabant foris, quærentes eis loqui. Hic ergo respondit dicens: Quis est mater mea, aut qui sunt fratres mei? extendens manum suam ad discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quisquis enim fecerit voluntatem patris mei qui est in caelis, ipse meus frater, & soror, & mater est. Non enim dixit: Non est mater mea, sed si non fecerit voluntatem dei, nihil ei proderit, quod me genuit. Non enim negat naturalem cognationem, sed apponit etiam eam quae est per virtutem. Nullus enim indignus, a cognatione utilitatem capit. Igitur correcto vanae gloriae fructu morbo, iterum obedit matri vocanti. Dicit enim euangelista.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Supra. v. vi. & vii.

Quare Christus in parabolis loquitur.

N die vero illo egressus est Iesus e domo, & sedit iuxta mare. Et congregatae sunt ad illum turbae multae, ita ut ipse nauim ingressus sederet, & uniuersa turba in litore stabat. Sedit in naui, ut omnes auditores in faciem haberet spectant eos, & omnes commodius audirent. Sane e mari piscatorum, qui in terra.

Et loquutus est illis multa in parabolis. Simplicibus turbis absque parabola in monte loquutus est; his autem in parala, utpote dolosi pharisaeis, ut si non intelligant quærant & discant. Præterea ut indignis non oportebat doctrinas eis proponere nudas. Non oportet enim margaritas ante porcos mittere. Primam autem parabolam ponit: quæ auditorem faciat attentorem.

Ecce exiit qui seminabat ad seminandum. Seipsum dicit satorem, semē autem verbum. Exiit autem non loco, ubi ubique erat, sed secundum illud: quod nobis propior factus est per carnem, dicitur egredi e sinibus paternis. Exiit autē ad nos, quoniam nos ad ipsum intrare non potuimus. Et ad quid faciendum exiit? Num ut exurat terram propter spinas? num ut puniat? Minime, sed ut sementem faciat. Semen autem suum dicit, eo quod & prophetæ seminauerunt: at non semen suum, sed dei. Ipse ut deus semen suum, hoc est proprium seminavit: non enim diuina gratia illustratus est, sed ipse erat sapientia dei.

Et quæ seminaret, alia quidē ceciderūt iuxta uiam, & uenerunt uolucres, & deuorauerunt ea: alia autē ceciderūt in terrā petrosā, ubi nō habebāt multū terræ: & protinus exorta sunt, eo quod nō habebāt profunditātē terræ: quæ autē exorta esset sol: exorta sunt: & quia nō habebant radicem, exaruerunt. Hi qui iuxta uiam, sunt ignaui & desides, qui nunquam suscipiūt uerbum. Mens enim eorum uia est conculcata & cura, & minime arata: ab his igitur rapiūt uerbum uolucres cœli, hoc est spiritus aeris, daemones uidelicet. Qui uero supra petrosam, sunt hi, qui audierunt quidem, sed in tentationibus & afflictionibus non oblectantur, sed perdunt suam salutem. Per solem enim orientem intellige tentationes: eo quod tentatio ostendit homines & declarat quales sunt, sicut sol manifestat abscondita.

Alia autem ceciderunt inter spinas, & ascenderunt spina, & suffocauerunt ea. Hi sunt, qui curis suffocant sermonem. Nam diues licet uideatur bonum quoddam opus facere; at nō crescit opus eius, neque proficit sollicitudinibus prohibentibus.

Alia uero ceciderunt in terram bonā, & dederunt fructū: ille quidē centū, alius autē sexaginta, alius uero triginta. Tres partes seminis perierunt: & quarta sola seruata est. Pauci enim sunt qui saluantur. Postea uero dicit de terra bona, data nobis poenitentiae spe. Est enim possibile, etiam si quis petrosa terra sit uel spinosa, eum fieri terram bonam. Non enim æqualem fructum ferunt omnes qui semen suscipiunt, sed alius quidē centuplū, forte paupertatem perfectam habens, & summam exercitationem. Alius autem sexagecuplum, ut cognobita forte monachus, & adhuc operans. Alius uero trigecuplū, ut qui

honestas nuptias delegit, & uirtutē pro uirili amplexatur. Vide autem dei bonitatem quomodo omnes suscipit & magna & mediocra & parua colentes.

Qui habet aures audiendi audiat. Manifesta quod hæc spiritualiter intelligenda sint ab his, qui spirituales aures animæ habent. Multi autem aures habent, sed non ad audiendum: propterea subdit: Qui habet aures ut audiat ille audiat.

Et qui accessissent discipuli, dixerūt illi: Quare in parabolis loqueris illis? Ipse autē respondēs, dixit illis. Vobis datum est scire arcana regni caelorum: illis autem non datum est. Quisquis enim habet, dabitur illi, & reddetur abundanti: quisquis autē nō habet, etiā illud quod habet, tollitur ab eo. Videtes discipuli magna in his quæ a Christo dicebantur obsecrati, ut communes multitudinis procuratores accedunt interrogantes. At ille dixit: Vobis datum est scire mysteria: hoc est, quia habetis alacritatem & studium, datum est uobis; illis autem non adhibetur studium, non est datum. Ille enim accipit, qui quærit. Quærite enim inquit, & dabitur uobis. Vide item: quomodo hoc loco parabolam dixit Iesus; & discipuli soli, quæ interrogauerant acceperunt, uide bene diximus, adhiberi studium datum esse scientia abundantiorē fieri, quia adhibet studium & mentem dignam: ab eo autem qui non habet studium, etiā tolli quod habet: hoc est etiam si paruum quandam boni scintillam habeat, & eam non exciret & accendat per spiritum & spiritualia opera extingui.

Propterea per parabolas loquitur illis, quia uidentes nō uident, & audientes nō audiūt neque intelligūt. Attende. Hic enī questionem dicentium quod a natura & a deo mali sunt quiddam, dixit enim (inquit) Christus, uobis datum est nosse arcana, Judæis autem non est datum. Discimus enim ad illos cum deo, quod deus omnes faciat intelligere natura quantum opus est. Omnem enim hominem illuminat uenientem in hunc mundum. Voluntas autem nostra obtenebrat nos: Hoc igitur & in isto loco manifestatur. Dicit enim, quod uidentes natura, hoc est a deo facti, ut natura intelligere possint, non uident uoluntaria: & audientes, hoc est naturaliter a deo ita facti, ut audire & intelligere queant, non audiunt neque intelligunt propter uoluntatem. Dic enim quæso, an non uidebant miracula Christi profecto, sed faciebant se ipsos cecos, & taxabant eum. Hoc ergo est, uidentes nō uident. Adducit igitur & prophetam testem.

Et impletur in illis propheta Esaiæ, quæ dicit, auribus audietis, & nō intelligetis: & uidentes uidebitis, & nō uident. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauitate auerit, & oculos suos occluserunt ne quādo uiderēt oculis: & auribus auerit, & corde intelligerēt, & cōuertatur, & sanent illos. Vides quid dicat propheta, propterea non intelligetis, non quod crassum creauit cor uestrum, sed quod incrassatum sit, quod antea manifestum subtile fuisse. Quod enim incrassatur, prius tenue fuit. Incrassato autem illo sic, oculos suos occluserunt: non dixit, quod occluserit eos deus, sed illi se suauoluntate. Illos enim fecerunt (inquit) ne conuertantur, & sanent illos. Sua enim malitia operam dederunt, ut incurabiles & ad conuersionem inepti fierent.

Uestri uero beati sunt oculi, quia uident: & aures uestræ, quia audiūt. Amē quippe dico uobis, quod multi prophetae & iusti desiderauerunt uidere quæ uidentis, & audire quæ auditis, & non audierunt. Et sensibiles quidē Apostolorū oculi, & aures beatitudine digni, quod agnouerunt Christum præsertim autē illos prophetis, eo quod Christum corporaliter uiderunt, illi mentaliter tantum sed & quod illi non assequuti fuerunt tanta mysteria, & talem noticiam, quantum hi. In duobus enim præcallebant prophetas Apostoli, & corporaliter uidentem, & spiritualiter intelligendo diuina. Manifestat igitur parabolam discipulis, dicens.

Vos igitur audite parabolā seminantis. Quis qui uiderit sermonē regni, & non intellexerit, uadit malignus ille & rapit insitū in cor eius, hic est qui iuxta uiam seminatus est. Adhorratur nos ad intelligendum quæ dicitur a docentibus, ne & nos similes fiamus his qui iuxta uiam: absit autem. Quia uia est Christus, qui extra Christum sunt, hi non sunt in uia, sed extra uiam.

At qui in petrica semē iactū exasperat hic est qui sermonē audit, ac protinus cū gaudio arripit, nō habet autē radicē in seipso: sed temporarius est. Porro qui incidit persequutio uel afflictio, propter sermonē statim offenditur. Afflictio (inquit) quia multi a parētibus uel aliis afflictionibus afflicti, statim blasphemant. Persequutio autem dicitur propter eos, quibus tyranni molesti sunt.

At qui in spinas semē exasperat, hic est qui uerbum audit, & cura seculi huius, & deceptio diuitiarum suffocant uerbum, & sterilis fit. Non dixit seculum hoc suffocare, sed cura seculi; neque dicit

Mali non sunt a natura nec a deo.

Ioan. i.

Esaiæ. vi.

Apostoli prophetas in duobus præcellunt

Afflictio

uitiæ: sed deceptio diuitiarum. Diuitiæ enim quando disperguntur, non suffocant, sed crescere faciunt verbum. Spinæ autem, curæ & delitiæ, eo quod ignem concupiscentiæ & gehennæ accendunt, & sicut spina acuta in corpus penetrat, & vix eradicatur, sic & delitiæ inualecentes in animam ingrediuntur, & vix eradicantur.

Ceteri qui in terram bonam exceperunt semen, hic est qui uerbum audit & intelligit, qui denique fructum reddit & facit, alius quidem cœmpti, alius uero sexagecupli, alius aut trigecuplum. Variæ virtutis species sunt, varii & qui proficiunt. Vide autem ordinem in parabola. Oportet enim nos primum audire sermonem, & intelligere, ne simus sicut qui iuxta viam. Deinde firmiter retinere quod auditum est: præterea non esse amatores opii. Quid enim proderit si audieris & retinueris, & diuitiarum amore suffocor.

Alia parabolam proposuit eis dicens: Simile factum est regnum celorum homini seminanti bonum semen in agro suo: sed dormientibus hominibus, uenit illius inimicus, & seminauit zizania inter triticum, abijtque. Quam autem germinasset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem serui patrisfamilias, dixerunt illi: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? unde igitur habet zizania? Ille uero dixit illi: Inimicus hoc fecit. Serui autem dixerunt illi: Vis igitur abeamus & colligamus eas? At ille dixit: Non, ne dum colligis zizania, eradicetis simul etiam illis & triticum, sicut pariter utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicat messoribus: Colligite zizania, & colligate in fasciculos ad comburendum ea, triticum uero congregate in horreum meum.

In prioribus parabola dixit, quartam partem seminis in terrâ bonam. In hac autem ostendit, quod neque illa ipsa femina, quæ in terrâ bonâ ceciderunt, incorrupta sinat hostis, dum nos dormimus & ignaui sumus, Ager etenim mundus est, vel ciuilius anima, Porro Christus est qui seminauit bonum semine. Boni homines, vel bonæ cogitationes, Zizania, hærefes, quæ habet zizania? Ille uero dixit illi: Inimicus hoc fecit. Serui autem dixerunt illi: Vis igitur abeamus & colligamus eas? At ille dixit: Non, ne dum colligis zizania, eradicetis simul etiam illis & triticum, sicut pariter utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicat messoribus: Colligite zizania, & colligate in fasciculos ad comburendum ea, triticum uero congregate in horreum meum. In prioribus parabola dixit, quartam partem seminis in terrâ bonam. In hac autem ostendit, quod neque illa ipsa femina, quæ in terrâ bonâ ceciderunt, incorrupta sinat hostis, dum nos dormimus & ignaui sumus, Ager etenim mundus est, vel ciuilius anima, Porro Christus est qui seminauit bonum semine. Boni homines, vel bonæ cogitationes, Zizania, hærefes, quæ habet zizania? Ille uero dixit illi: Inimicus hoc fecit. Serui autem dixerunt illi: Vis igitur abeamus & colligamus eas? At ille dixit: Non, ne dum colligis zizania, eradicetis simul etiam illis & triticum, sicut pariter utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicat messoribus: Colligite zizania, & colligate in fasciculos ad comburendum ea, triticum uero congregate in horreum meum.

Aliam parabolam adiecit eis, dicens: Simile est regnum celorum grano sinapis, quod accepit homo & seminauit in agro suo: quod minimum quidem est, omnibus seminibus: quando autem creuerit, maximum est inter holera, & fit arbor, a deo, ut ueniant uolueres cæli, & nidulentur in ramis illius. Granum sinapis prædicatio est, apostoli: pauci enim uidentur hi & totum orbem occupauerunt; atque ita ut uolatilia cœli, hoc est, qui leuem & alatam ad cœlestia mentem habent, in eis quiescant. Et tu quoque esto granum sinapis, quod paruorum quidem uideatur. Non enim oportet uirtute spectabilem se præbere, feruidum autem & pro-uocatum, & austere reprehendentem. Sic enim eris maximus inter holera, id est, perfectus inter infirmos: ita ut & uolatilia cœli, hoc est, angeli habitent in te, angelicam ducere vitam, gaudent enim illi in iustis.

Aliam parabolam proposuit eis dicens. Simile factum est regnum celorum fermento, quod accepit mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentaretur totum. Fermentum dicit apostolos, sicut & granum sinapis. Sicut enim fermentum, quum paruorum sit, totam farinam in se transfert: sic & vos totum mundum in transformabitis, tamen si pauci sitis. Satum autem mensura erat Hebræorum: sicut apud nos est modius uel decalitra. Aliqui autem per fermentum intelligunt prædicationem: per tria autem sata, tres animæ vires, rationalem, concupisibilem, & irascibilem: per mulierem uero, animam prædicationem in omanibus suis uiribus recondentem, commiscentem, fermentantem & sanctificantem, per illam rotum. Oportet enim nos omnino fermentari & transformari in diuina. Dicit enim,

cite enim, donec fermentetur totum. Hæc omnia loquutus est Iesus per parabolas ad turbas, & sine parabola nihil loquutus est illis, ut cõpleretur quod dictum fuerat per prophetam, qui ait. Aperiam in parabolis os meum, & erudabo abscondita a constitutione mundi. Adducit prophetam prædicentem, quomodo docturus erat Iesus & in parabolis; ne tu putes Christum inuenisse nouum quendam dicendi modum. Particula autem, ut, non est causæ, sed euentus significatiua. Non enim docuit Iesus ut impleatur prophetia: sed quia ipse docuit impleta est prophetia. Absque autem parabola non loquebatur eis tunc solum: non enim semper in parabolis loquebatur. Eructauit autem dominus, quæ abscondita erant a constitutione mundi. Ipse enim manifestauit nobis mysteria, quæ in cœlis sunt.

Tunc reliquit turbas, uenit in domum Iesus. Tunc reliquit turbas, quum nihil prodesset sua doctrina. Ipse enim in parabolis loquebatur ut se interrogarent: contra illi non curabat, neque dicere quærebant: unde ab eo merito relictus sunt.

Et accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Dic nobis parabolam zizaniorum agri. De hac sola rogant, quod alia manifestiores eis uidebantur. Zizania autem dicuntur, quæ inter fruges pullulant, etiã nociua, utpote lolium, uitia, bromium &c.

At ille respondens dixit illis: Qui seminatur bonum semine, est filius hominis: ager autem est mundus. Porro bonum semine, sicut filii regni, zizania uero, sunt filii illius mali inimici qui seminatur ea: est diabolus; messis uero consummatio seculi est: messores autem angeli sunt. Sicut igitur colligitur zizania: & igni comburuntur, sic erit in consummatione seculi huius. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent e regno illius omnia offendicula, & eos qui patrant iniquitatem: ac mittent illos in eam in ignis, ubi erit ploratus & stridor dentium. Supra dicta sunt quæ hic dicenda. Dicebamus enim quod de hærefibus accipiat, quæ permittuntur esse usque ad consummationem seculi. Nam si excinderemus & occideremus, seditiones fierent, & forte etiam multi fidelium in seditionibus perirent. Quoniam & Paulus & Iatro fuerunt olim zizania priusquam crediderunt, non excisa autem sunt tunc, propter futuram frugem. Postea autem quum fructum attulissent deo, combusta sunt igni, & spiritus sancti feruore.

Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Qui habet aures audiendi audiat. Quoniã sol uideatur nobis omnibus stellis fulgentior: propterea comparat soli iustorum claritatem. Num ut super solem fulgeant: absit, quia sol iustitiæ Christus, tunc iusti fulgebunt ut Christus. Erunt enim & ipsi dii.

Iterum simile est regnum celorum thesauro in agro abscondito quem homo qui inuenit abscondit, & præ gaudio illuc uadit, & uendit uniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Ager mundus, thesaurus, prædicatio, & scientia Christi. Occultus est agrum in mundo. Sapien- tiam enim (inquit Paulus) prædicamus absconditam. Quærens autem scientiam dei, inuenit eam: & omnia quæ habet, sicut gentilia dogmata, siue malos mores, siue diuitias, abiicit statim, & emit agrum, id est mundum. Nam qui scientiam habet Christi, possessionem propriam habet mundum, & clementia ei ferunt, & imperat illis, sicut & Iesus & Moses.

Iterum simile est regnum celorum homini negociatori, quærenti bonas margaritas. Qui cum inuenit unam præciosam margaritam, abiens uendit omnia, & mercatus est illam. Mare, est præfens uita; Negociatores, qui per hanc ambulant, & quærent scientiam quandam inuenire. Multæ enim margaritæ, multorum sapientum opiniones. Vna autem præciosa, una est ueritas, quæ scilicet Christus est. Igitur sicut de margarita traditur quod in concha nascatur; quæ se aperit tempore fulguris, & deinde iterum claudit. Concipitur itaque tum ex fulgure & rore, propterea que candida est. Sic & CHR I STVS in uirgine conceptus est, & superno fulgure, spiritus sancti scilicet. Et sicut sæpe margaritam tenens in manu, ipse scit quantas habeat diuitias; alii autem ignorant: ita & prædicatio in obsecris & perfectis abscondita est. Decet igitur, ut datis omnibus margaritam hanc possideamus.

Iterum simile est regnum celorum sagene, quæ in mare missa, & ex omni genere congregauit, quæ ut impleta fuisset, subducit ad litus, & sedetes collegerunt quæ bona sunt, in uasa, quæ uero mala eiecerunt. Sic erit in consummatione seculi: exibit angeli & separabit malos de medio iustorum, & mittet eos in eam in ignis, ubi erit fletus & stridor dentium. Terribilis est hæc parabola, ostendit enim, quod licet credamus, non habeamus autem vitam bonam, in ignem proficimur. Sagenæ quid est doctrina piscatorum apostolorum, quæ ex miraculis & testimoniis prophetarum, connexa est. Quæ enim docebant apostoli, firmabant miraculis & prophetarum

D

Zizania.

i. Cor. ii.

Margarita ut nascatur.

vocibus. Hæc igitur sagena, ex omni genere congregavit, Barbaros, Græcos, Iudæos, nec retrices, publicanos, latrones. Quando autem impleta fuerit, & consummabitur mūdus, tunc qui in sagena fuerint, discernentur. Nam licet crediderimus, inveniunt autem fuerimus mali, abiciemur. Qui autem non tales in vasa mittentur, æterna tabernacula dico. Omne autem opus, siue bonum, siue malum, cibis dicitur esse animæ. Habet enim anima spirituales dentes. Tunc autem anima fridebit illis, hoc est, operatiuas suas virtutes conteret, eo quod hæc fecerit.

Dicit illis Iesus: Intellexistis hæc oīa? Dicunt illi: Etiam domine. At ille dixit illis: Propterea omnis scriba doctus ad regnū cælorum, similis est patrifamilias; qui depromit de thesauro suo noua & vetera. Vidisti, quōd parabolæ attentiores eos fecerint? Ecce igitur qui alias insipientes & imperiti, intelligunt ea quæ oblique dicta. Vnde laudans eos saluator, dicit: Omnis scriba &c. Scribas enim vocat eos, vt doctos in lege; & licet docti essent in lege, non manserunt tamen lege, sed docti sunt ad regnum, hoc est Christi scientiam, & possunt profiteri ea quæ ex nouo & quæ ex veteri. Paterfamilias igitur diues. In ipso. n. thesauri sunt scientiæ; qui noua docens, ex veteri subiungebat testimoniā; ex epli gratia. Dixerat pro ocioso sermone iustificaberis, hoc enim nouum, deinde addidit testimonium. Ex sermonibus enim iustificaberis & tondēnaberis: hoc verus. In hoc similes apostoli, qualis Paulus dicens. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

Mar. xii.
Iob. ix.
Prouerb.
xviii.
i. Cor. iiii.

Et factū est, ut quū finisset Iesus parabolās has, digredereetur illinc. Et quū uenisset in patriā suā, docebat eos in synagoga illorū. Has dixit parabolās, quoniam & paulo post docturus erat. Transit autem, vt & aliis sua præsentia profit. Patriam autem illius; Nazareth intellige: nam in ista educatus est. Cæterum in synagoga docet publice & libere, ne dicere postea possint, quod quædam a lege diuersa docuerit.

Ita ut superet, ac diceret: Vnde huic sapientia & uirtutes? nōne hic est ille fabri filius? nōne mater eius uocatur Maria; & fratres eius Iacobus & Ioseph & Symon & Iudæus? & sorores eius, nōne oēs apud nos sunt? Vnde igitur huic hæc oīa? & offēdebatur super eo. Insipientes erant Nazareni, existimabant enim ignobilitatem & obscuritatem in causa esse, quo minus quis deo placeat. Esto enim, quōd humilis homo fuerit Iesus an non & deus? Quid obstarat magnū illum in miraculis fieri? Comprobantur igitur & inuidi, & insipientes. Oportebat salo ne magis gloriari, quo tantum bonum patria eorum protulerit. Fratres autem habuit do minus & sorores, Ioseph filios, quos genuit ex vxore fratris sui Clopæ. Mortuo enim absque liberis Clopa, Ioseph iuxta legem vxorē eius accepit: & pueros procreauit sex, quatuor mares & duas fœminas. Mariam quæ dicebatur Clopa filia secundum legē, & Salomō. Apud nos sunt, hoc est, nobiscum habitant. Offēdebatur igitur & illi super Iesu. Fortassis enim ipsi dicebant, quod in Beelzebub eiceret dæmonia.

Ioseph ex clopæ fra tris vxore sex li beros ha buit.

Iesus autē dixit illis: Nō est propheta honoris expertus, nisi in patria sua, & in domo sua. Et non fecit illic uirtutes multas propter incredulitatem illorum. Vide Christum quōd non iniuria eos afficit, sed mansuete fert. Solemus enim homines familiares contemnere, & externos in admiratione habere. Quod autem abiicit. In domo sua: ideo fecit, quia oderat eum & fratres sui domestici. Porro illic uirtutes multas non fecit, propter incredulitatem illorum parcens eis, ne post signa increduli manerent. Multa igitur non fecit, pauca autem fecit: non possent dicere, quod si vlla fecisset, credidissent. Tu autem intellige, quod & hodie Iesus in patria sua, hoc est apud iudæos, ignominiosus est; nos autem cæteri illum veneramus.

CAPVT DECIMUM QUARTVM.

In illo tēpore, audiuit Herodes Tetrarcha samam de Iesu, & dixit pueris suis: Hic est Ioānes Baptista, ipse surrexit à mortuis, & ideo uirtutes agunt in illo. Hic Herodes erat filius eius, qui pueros in Bethleem occidit. Consydera autē hic factū vitæ tyrānicæ. Ecce enim post quantum tempus fama de Iesu ad Herodem peruenit, tarde illa discentem, eo quod non curabat eos qui uirtute conspicui erant. Apparet autem quod Baptistam timuerit, & propterea de his nō aliis quam pueris, hoc est, seruis, affari audeat. Quoniam autem uiuēs Ioannes signum nō fecerat: putauit Herodes, quod per resurrectionem acceperit etiam donum a deo, vt miracula operetur.

etiam donum a deo, vt miracula operetur.

A Herodes enim cepit Ioannē, & uinxerat ac posuerat in carcere, propter Herodiadē uxorē philippi fratris sui. Dicebat enim ei Ioannes: Non licet tibi habere eam. Et uolens eum occidere, metuebat turbam, propterea quod illum ceu prophetā habebant. Narrationis huius de Ioanne in superioribus non meminit Matthæus, eo quod scopus illi erat, ea duntaxat scribere, quæ ad Christum spectabant. Sanè nec nunc meminisset eius, nisi & hoc ad Christum tulisset. Arguit autem Ioannes Herodem, vt fratris vxorem non legitime habet. Lex enim iubeat fratris vxorem accipere post fratrem, si ille absque liberis defungeretur. Hic autem Philippus non absque liberis defunctus erat. Erat enim ei puella quæ saltabat. Sunt autem quidem qui dicunt, quod etiam adhuc uiuente Philippo, Herodes ei abstulerit vxorem, & tetrarchiam. Siue autem hoc, siue illud erat, illicitū erat facinus. Nō timebat autem deum, sed turbam timebat, vnde distulit cædem; at diabolus opportunū tempus sibi inuenit.

Quum autē celebrarentur natalia Herodis, saltabat filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi: unde cum iuraret ei pollicetur se illi daturū quicquid peteret. At illa prius instructa à matre sua. Da mihi, inquit, hic in patina caput Ioannis baptiste. Vide luxum, Regina saltat, & quāto pulchrius saltauit, tanto peius. Turpitudine enim regis facere aliquid indecorum. Consydera autem aliam insipientiam Herodis, iurauit quicquid peteret daturum se. Quōd si caput tuum petiisset, dedisset ne illud: Da mihi, inquit, hic caput Ioannis. Quare appo fuit hic? Timebat ne forte Herodes respiciens postea poenitentiam duceretur, propterea vrget, dicens: da mihi hic.

B Et indoluit rex, attamē propter iusturandū & accubentes, iussit dari. Et quū misisset carnifices, amputauit caput Ioānis in carcere, & allatum est caput eius in patina, & datum puellæ, atque illa obtulit matri suæ. Et accesserunt discipuli eius, & tulerūt corpus, ac sepelierunt illud. Indoluit propter uirtutē. Admiratur enim uirtutē & hostis: attamen propter iusturandū dat donum inhumanū. Discamus autē hoc loco esse aliquando melius peierare, quā propter iuramentum impium aliquid facere. Sepultum autem est corpus Baptistæ in Sebaste Cæsarea. Venerabile autem eius caput primum in Emesam repositum fuit.

A bierunt; & reuincuerunt Iesu. Quid annūciant Iesu nō quod mortuus esset Ioānes, nam id fama statim attulerat: sed quod Herodes de Iesu diceret, quod Ioannes esset.

Id quum audisset Iesus, recessit illinc in nauē ad desertum locum seorsim. Secedit Iesus propter Herodis homicidium docens nos, ne obiciamus nos ipsos temere in pericula: & interim ne videatur iuxta apparentiam tantum incarnatus propterea secedit. Si enim tenuisset eum Herodes, conatus fuisset illum occidere. Et si conante hoc Herode, Iesus seipsum è mediis periculis eripuisset, eo quod nondum instabat tēpus mortis; habitus fuisset phantasma esse, & ea propter secedit. In desertum autem locum seorsim, vt miraculum illud de panibus operaretur.

C Et quum audissent turbæ, sequuntur eum itinere pedestri relictis urbibus. Et egressus Iesus uidit multā turbā, & miseratus illam, sanauit infirmos illorum. Fidē indicant turbæ, vnde & ad secedentem accurrerūt, & ideo sanitatem, fidei mercedem deportant, sed & quod pedestri itinere incedunt, & quod absque cibis veniunt, fidei signa sunt.

Facta autē uespera, accesserunt ad eum discipuli ipsius, dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterijt, dimitte turbas, ut abeat in uicos, & emant sibi cibaria. At illis dixit Iesus. Non est illis necesse, ut abeat, date illis uos quod edant. Misericordes sunt discipuli: Curam enim gerūt turbæ, & propterea nolunt eam ieiunam esse. Quid igitur saluator? Date uos illis quod edant. Hoc autem dicit, non tanquam ignorans, in quanta apostoli egestate essent; sed vt dicentibus illis se non habere quod edant, appareat ipsum non inanis gloriæ studio sed necessitate ad operandum miraculum procedere.

At illi dicunt ei: Nō habemus hic, nisi quinq; panes, & duos pisces. Ille uero dixit: Afferte mihi eos huc. Et iussit turbas ut discubent super gramina, sumptisque quinq; panibus, ac duobus piscibus: ac sublatis, in cælum oculis, benedixit. Nam licet uespera sit, sed temporū ego conditor adsum: licet desertus locus sit, ego tamen sum qui oī carni cœcā do. Discamus autē hoc loco quod etiā pauca q̄ habemus, in hospitalitate insumere debemus. Et enim apostoli pauca habentes, dederunt turbis; & quemadmodum pauca hæc multiplicauit, ita & tua pauca multiplicabuntur. Facit autem turbas super gramina confidere, ne & tu in preciosis lectis & stratis recumbas. Porro suspicit in cælum, & benedicit panes fortassis, vt maior fides ei habeatur, quod non sit contrarius deo, sed cælitus & a patre uenerit. Docet quoque, vt & nos mensam accedentes primum gratias agamus, & sic comedamus.

Psalmus. cxxxv.

Et quum fregisset dedit discipulis panes, discipuli vero turbis. Et comederunt omnes et saturati sunt, et sustulerunt quod supererat de fragmentis duodecim copiosos plenos: porro qui comederant, fuerunt viri ferme quinquies mille, praeter mulieres ac pueros. Discipulis dat panes, vt in memoria semper habeant miraculum, & ne effluata cogitatione eorum, tamen si illi semper obliuiscerentur. Ne autem opineris quod apparenter tantum miracula fecerit, multiplicatur, vsque ad impletionem duodecim copiosorum panes, vt & Iudas portet, & ad prodendum non sit perucax, miraculum secum cogitans. Panes autem multiplicat & pisces: vt ostendat, quod ipse sit qui terram & mare condiderit, & omnes cibi nosuri ab ipso nobis dentur, & per ipsum multiplicentur. Caeterum in deserto fit miraculum, ne quis opinetur e ciuitate vicina emptos panes, multitudinique distributos: desertum enim erat. Et hoc quidem secundum historiam. Iuxta anagogen autem discet. Postquam Herodes, hoc est, carnalis & pellicca mens Iudaeorum (ita enim Herodes sonat) de collauit Ioannem prophetarum caput, hoc est de Christo praedicentibus non credidit, secessit Iesus in desertum locum, ad gentes deo destitutas, & sanauit infirmas animas, & deinde pauit eos. Nam nisi remisit nobis peccata, & sanauerit morbos per baptismum, non pascet nos communiuione impollutorum mysteriorum. Nullus enim non baptizatus communicat, iam quinque milia signant eos, quorum quinque sensus male affecti erant, qui & per quinque panes curantur. Enimvero quia quinque sensus infirmabantur, quot plagae erant, tot erant & emplastra. Duo vero pisces, piscatorum sermones. Vnus piscis euangelium, alius piscis Apostolus. Quidam quinque panes, quinque libros Moysi intellexerunt: Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeros, Deuteronomium. Duodecim autem copiosi fuerunt sublaci ab apostolis, & portari. Quae quinque enim nos turbas comedere & intelligere non potuimus, eorum apostoli capaces portarunt. Excepti autem mulieres ac paruulos. Exigitur enim a christiano, ne quid puerile vel muliebri prae se ferat.

Et statim coegit Iesus discipulos suos intrare in nauim, & praecedere se in ulteriorem ripam, donec dimisisset turbas. Vt significaret quam indiuulsi essent a domino discipuli, dixit coegit: semper enim ei adesse volebant. Dimittit autem ad turbas, volens ipsas subsequi, ne arrogantiae studiosus videretur.

Et dimissis turbis, ascendit in montem ad orandum seorsum. Quum autem aduenisset uespera, solus erat illic. Caeterum nauis iam in medio maris erat, & afflictabatur a fluctibus, na uentus erat aduersus. Ostendens nobis, quod oporteat absque distractione mentis precari, in monte inuenit. Omnia enim propter nos facit. Neque enim ipse precibus opus habet. Vespera autem precatur: docens quod nos non statim ab orationibus discedere debeamus, sed & nocte potissimum illis vacare: tunc enim maior quies. Permittit autem discipulos in tempestate: quo discant tentationes ferre fortiter suamque agnoscant virtutem. In medio autem maris nauigium signat maiorem esse timorem.

Quarta autem noctis uigilia abiit ad illos Iesus, ambulans super mare, & ubi uisisset eum discipuli super mare ambulantes, turbati sunt, dicentes: Spectrum est, ac praeme exclamauerunt, sed statim loquutus est illis, dicens: Fidite, ego sum, ne terreamini. Non mox astitit eis, vt tempestatem se daret: docens non statim petendam aduersitatum solutionem, sed ferendas fortiter, ac circa quartam uigiliam. In quatuor enim partes noctem diuidunt custodes, iuxta militare disciplinam, singulis per tres horas suam seruantibus custodiam. Dominus autem post rionam horam noctis ambulans supra aquam tanquam deus astitit. Illi autem rem tantarum ac insolitam spectantes, putabunt spectrum esse. Neque enim a specie ipsum cognoscebant, partim propter noctem, partim propter metum. Ille autem animas illos prius eis dixit: ego sum qui omnia possum, fideite.

Respondens autem illi Petrus, dixit: Domine si tu es, iubeto me uenire ad te super aquas. Feruentissima Petri erga Christum charitas erat, desyderabat enim statim prope illum esse, & praeter alios. Credit autem quod Iesus non solum ipse ambularet super aquas, sed & sibi daturus esset hoc. Non dixit autem: iube me ire, sed ad te ire, nam illuc ostentationis est, hoc autem amoris in Christum.

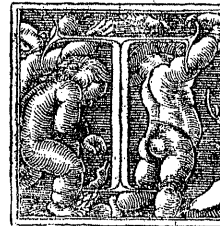
Iesus autem dixit: Veni, & quum descendisset e nauis Petrus ambulabat super aquas, ut iret ad Iesum. Caeterum cum uideret uentum ualidum, territus est, & quum cepisset demergi, clamauit, dicens: Domine serua me. Substrauit dominus Petro mare, sua declarans uirtute. Attende, quod in maiori periculo existens, mariventis turbato timuit: ita infirma est humana natura, & statim tremuit, coepit submergi: quando enim fides infirma est, tunc in profunda descendit Petrus,

Hoc autem fecit, ne ille superbiret, & alios solaretur discipulos: forte enim inuiderent, sed & Christus quantum ipsum amet, ostendit.

Confestim autem Iesus exteta manu, apprehendit eum, & dixit illi: parue fidei, ad quid formidasti? Et ingressis illis in nauim, conuincit uentus. Porro qui in nauis erant, accesserunt ad eum, & adora uerunt, dicentes: Vere dei filius es. Ostendens Christus non uentum, sed pusillanimitate submergendi causam esse, non uentum increpant, sed Petrum pusillanimitate. Ideo ut apprehensum eum, statuit super aquas praemisso uento flare. Non omnino autem dubitabat Petrus, sed secundum quid, hoc est, ex parte: nam iuxta id quod dubitauit, incredulus fuit: iuxta id autem quod clamauit: Domine, serua me, curauit incredulitatem. Ideo paruae fidei dicitur, non incredulus. Igitur qui in nauis & ipsi metum soluti sunt. Cessauit enim uentus. Et ex his cognito Iesu, confessi sunt eius deitatem. Neque enim hominis est super mare ambulare, sed dei. Sicut & Dauid dicit: In mari uixit tuae, & semitae tuae in aquis multas. Iuxta anagogen autem, nauis terra: fluctus uita, a malis spiritibus turbata, nox ignorantia. In quarta igitur uigilia, ad finem seculorum astitit Christus. Prima uigilia, foedus cum Abraham: secunda, lex Moysi: tertia, prophetarum: quarta, domini aduentus. Ipse enim seruauit nos, fluctibus agitato, ueniens ad nos, ita ut eum cognosceremus, & ut deum adoraremus: Vide autem & hoc, quod negationem Petri, & inde eius conuersionem & poenitentiam praesignant, ea quae in mari acciderunt. Nam sicut ille dicebat confidens, Non te negabo: sic & hic. Iube me uenire ad te super aquas, sicut tunc permisit negare, ita & hic permittit mergi. Hic manum ei porrexit dominus, & non permisit eum submergi, ita tunc per poenitentiam eum a profundo negationis extraxit.

Et quum traxissent uenerunt in terram Genesareth. Et quum agnouissent illi uiri loci illius, emiserunt nuncios in totam undique finitimam regionem, & attulerunt illi omnes male habentes, & obsecrabant eum, ut tantum tangerent fimbriam uestimenti ipsius, & quotquot tetigerunt eum salui facti sunt. Genesareni agnoscentes Christum, multo tempore apud se versantem, & ex aspectu & miraculis alacrem exhibuerunt fidem, ita ut cuperent & fimbriam contingere, atque ita curati sunt. Sic et tu quoque summam uestis Christi contingito, hoc est, sine incolatus sui in carne. Si enim credideris quod assumptus est, saluaberis. V estis enim caro: fimbria autem eius finis uita.

CAPVT DECIMUM QUINTVM.

Uinc accedit ad Iesum Hierosolymitani, scribae & pharisaei, dicentes. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum: non enim lauant manus suas, quando edunt panem. Quanquam in omnibus locis erant scribae & pharisaei, magis tamen venerabiles erant hierosolymitani: ideo illi magis uidebant, utpote inanis gloriae magis appetentes. Morem autem habebant Iudaei, non comedere illotis manibus, idque ex patrum traditione. Has igitur traditiones, ut uiderent non obseruari a discipulis, putauerunt illos contemnere seniores. Nihil igitur ad hoc respondet, sed uicissim reprehendit eos.

At ille respondens dixit eis. Quare et uos transgredimini praecipuum dei propter traditionem uestram? Na deus praecipit, dicens: Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri aut matri, morte morietur: uos autem dicitis, quicquid dixerit patri aut matri quicquid doni a me profectum erat, id in tuum uertitur comodum: & non honorabit patrem suum, aut matrem suam, & irritum fecistis praecipuum dei propter traditionem uestram. Pharisaei accusabant discipulos, quasi mandatum seniorum praeruaricantes, Christus autem ostendit ipsos dei legem praeruaricari. Docebant enim pueros, ne quid darent parentibus, sed offerrent quaecumque habebant in gazophylacio templi. Erat autem in templo thesaurus, in quem quisquis uolebat quippiam immittere, uocaturque ille Gaza. At distribuebatur in pauperes thesaurus. Pharisaei igitur persuadebant pueris, ne quid darent parentibus, sed offerrent in thesaurum. Docebantque ipsos, ut dicerent. Donum dei est, id est oblatum est deo, o pater: id quod per me tibi usus est cupis. Et sic pariebantur, ipsi cum pauperibus opes, & parentes relinquebantur, & contemnebantur, nec in senecta alebantur. Faciebant autem hoc & foeneratores, si quis enim cuiquam dedisset ad usuram pecunias, & deinde malus debitor non esset soluendo, dicebat foenerator ad illum ingratum debitorum. Corban est, quod debes mihi, hoc est. donum.

Vigiliae noctis.

Psalmus lxvi.

Mat. xiiii

Fimbria uestimenti Christi tangere.

Exod. xxxi Deute. v.

Esaie.
xxix.

deo oblatum. Debitor igitur tunc quasi deo debens, etiam inuitis dinumerabat. Hoc docebant pharisæi pueros facere.

Propheta bene prophetavit de vobis Esaie, dicens: Appropinquat mihi populus hic ore suo, et labijs me honorat, et eteri cor eorum procul abest à me; sed frustra me colunt, docentes præcepta, et doctrinas hominum. Ostendit Esaie voce, quod etiam tales sint erga patrem suum, quales et erga se intuentur. Nam cum nati essent propter mala opera, longe fiebant deo, et ditimum sermonem solo ore loquebantur. Frustra enim colunt, & putant se colere deum, qui per opera illum dehonoraunt.

Et advocatis ad se turbas, dixit eis: Audite, et intelligite: Non quod ingreditur os, impurat, sed quod egreditur ex ore, hoc impurum reddit hominem. Non loquitur ultra pharisæis: ut pote inficibilibus, turbæ autem loquitur, & per hoc quod illos aduocat, honorem illis deferre videtur ut suscipiant sermonem suum, & inquit: Audite & intelligite, excitate eos, & attentos faciens. Quia autem pharisæi arguerant discipulos, quod illorum manibus comedere, dominus de cibis dicit, quod nullus cibis coinquinet hominem, vel impuret. Et si cibis non impurat, multo minus illotis comedere manibus. Coinquinat enim intus hominem, dicere quæ non oportet. Notat autem latenter pharisæos per illa verba, qui dicentes inuidorum verba coinquinantur. Vide autem sapientiam, quomodo neque manifeste illotis manibus comedere approbat, neque auerfatur, sed aliud quiddam docet, quod efficiant et peccare malos sermones.

Tunc accedentes discipuli, dixerunt illi: Nosti pharisæos audito sermone isto offensos fuisse? At ille respondens, dixit: Discipuli propter pharisæos dicunt, quod offensi sunt, tamen etiam ipsi turbati fuerint, quod manifestum ex eo, quod accesserit Petrus, & interrogauerit de hoc. Igitur Iesus quum audisset, quod offensi essent pharisæi, dixit,

Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. Omittite illos, duces sunt cæci cæcorum. Porro si cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadent. Seniorum traditiones & Iudæorum præcepta eradicatum in dicit: non legalia, ut existimant Manichæi. Lex enim plantatio est dei, non igitur illa eradicata est. Manet enim radix eius spiritus qui in occulto est. Folia autem, hoc est apparens litera, defluit. Legem enim ultra non iuxta literam, sed iuxta spiritum intelligimus. Quoniam autem desperati ac incurabiles erant pharisæi, dixit: Omittite illos. Hinc enim discimus, quod offendi illos, qui sponte offenduntur, & incurabiles sunt, non est nobis damnosum. Præceptores autem illos dicit, cæcos cæcorum, duces, ut ab eis turbas abducat.

Respondens autem Petrus, dixit ei: Dic nobis parabolam hanc. Petrus quia sciebat legem prohibere esum omnium, & timebat dicere Iesu: Ex his quæ dixisti offendimur, appareret enim legi aduersa esse: simulat ignorantiam, & interrogat.

Iesus autem dixit: Adhuc et vos intelligentia caretis? Nondum intelligitis, quod quicquid in gressu dicitur in os, in alium abit, et in secessum eiecitur? At ea quæ proficiuntur ex ore, ex ipso corde egrediuntur, et illa impuram reddunt hominem. Nam ex corde exeunt cogitationes malæ, cædes, adulteria, supra, furta, falsa testimonia, conuicia. Hæc sunt quæ impurant hominem. Cæteram illotis manibus cibum capere non inquinat hominem. Increpat discipulos saluator, & insipientiam exprobat, vel ut offensis, vel ut manifesta ignorantibus. Dicit igitur: Non intelligitis, quod omnes intelligunt & sciunt? Cibi enim non manet intus: sed infra exeunt per alium, & nullum hominem in anima coinquinant, non enim manent intus. Cogitationes autem intrinsecus nascuntur, & manent illic, & egrediuntur, hoc est, in opus procedentes & actus, inquinant hominem. Cogitatio enim scortationis intrinsecus manens maculat, & egrediens in opus maculat.

Et digressus illinc Iesus, secessit in partes Tyri et Sidonis. Et ecce mulier Chananæa, quæ à finibus venerat, clamabat ad illum dicens: Miserere mei domine fili David, filia quæ misere à demone agitatur. Ille uero non respondit ei uerbum: Quare discipulos prohibuit ire in viam gentium, ipse autem in Tyrum & Sidonem gentiliū ciuitates iuit. Disce igitur, quod non ut prædicaturus fuit illuc; quia, ut Marcus dicit, & occultauit se. Vel aliter dic, quia vidit pharisæos nolle suscipere sermonem de cibis, transit ad gentes. Miserere autem dicit, non filia: meæ (illa enim sensu caret) sed mei quæ tam grauia patior & sentio, nec dicit: Veni & sana, sed miserere. At ille non respondit ei uerbum: non ut contempnat, sed ut ostendat quod propter Iudæos uenerit, prius illos docens, & occludat calumnias eorum, ne possint postea dicere, quod gentilibus benefecerit, ipsis contempnis. Ad hæc etiam firmam mulieris fidem manifestam reddit.

Marc. vii.

D.

A Et accedentes discipuli eius rogabant illum, dicens: Omittite illam, nam clamat post nos. At respondens, dixit: Non sum missus, nisi ad oues quæ perdidit domus Israel. Discipuli grauatim ferentes clamorem mulieris, rogabant: Dimitte eam, hoc est, obsecrabant, ut ablegaret illam ad se. Hoc autem faciebant, non tanquam immisericordes, sed magis volentes persuadere domino, ut miseretur ei. At ille inquit: Non sum missus, nisi ad Iudæos, qui sunt oues, quæ perdidit ea quæ illis concessa erant. per hoc autem amplius euulgat fidem mulieris.

Ille uero uenit, et adorauit illum dicens: Domine succurre mihi. At ille respondit, de dicit: Non est bonum sumere penam filiorum et obijcere catellis. Illa autem dixit: Etiam domine: Etenim catelli comedunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Postquam uidebat mulier patronos suos repulsam passos, iterum dominum seruentem accedit & inuocat ut dominum. Quia autem Christus canem illam dixerat, eo quod gentiles impuram agerent vitam, & in sanguine idolis immolatorum versarentur, filios uero Iudæos, illa ualde sapienter, & magno intellectu respondit, quamuis & canis sim, & indigna quæ panem accipiam, hoc est, virtutem & signum magnum; sed hoc quod paruum quidem quantum ad virtutem tuam attinet; mihi autem magnum fuerit, da: Si cur & qui panes comedunt non magnificiunt, si micæ dent, canes autem bene ex his pascuntur.

B Tunc respondens Iesus dixit illi: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut uis, et sanata est filia eius ex illa hora. Nunc manifestat Iesus causam, propter quam sanationem primum sustulerit, nempe ut fides & prudentia mulieris clarescat. Propterea non statim ab initio annuit Christus, sed magis illam a se amadavit: nunc uero fides & prudentia eius manifestetur, laudat eam. Magna est fides tua. Hoc autem quod dicit, fiat tibi sicut uis: ostendit quod nisi fidem habuisset nihil fuisset assequuta: Atque ita si uoluerimus & nos: nihil ueracitatis, & nos assequi quæ uoluerimus. Obseruat autem quod licet sancti orant pro nobis, sicut pro illa apostoli: attamen nos pro nobis ipsis perentes magis audimur. Est autem Chananæa symbolum ecclesiæ & gentibus collectæ. Nam & gentes prius repulsæ fuerunt, & postea in filiorum ordinem allecæ, & obtinuerunt panem corporis domini. Iudæi autem canes facti, ex micis uidentur pasci, hoc est, paritate & uilitate literæ. Significat enim Tyrum cohibitionem: Sidonem uenientem. Chananæa præparata humilitationi. Gentiles igitur, qui malicia tenebantur, inter quos fuerunt uentores animarum demones, humilitate sunt præparati. Iusti enim sublimi regno dei sunt præparati.

De inter
cessione
sanctorum.

C Et progressus illinc Iesus, uenit iuxta mare Galilæe, et consecratis monte sedebat illic. Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum claudos, cæcos, surdos, mutuos, et alios multos, et abiecerunt eos ad pedes Iesu, et sanauit eos, adeo ut turbæ mirate sint, quæ uiderent multos loqui, mutuos esse sanos: claudos ambulare, cæcos uidere, et glorificabant deum Israel. Non continuo uersatur in Iudæa, sed Galilæa, propter multam incredulitatem Iudæorum: Galilæi enim fideles illis erant. Vide igitur fidem illorum, quomodo & in montem ascendunt: claudi existentes & cæci; non segnes sunt; sed & ad pedes obijciuntur, ut pote illum supra hominem esse existimantes, unde & sanataem assequuti sunt. Et tu igitur ascende in montem mandatorum, ubi sedet Iesus: & si cæcus fueris, non ualens uidere per teipsum quod bonum: & si claudus, uidens quidem quod bonum; non ualens autem ad hoc peruenire, & si surdus, qui neque alium audias admonentem, neque alium admonere ualeas: & si mutuos sis, non ualens extendere manum ad elemosynam: & si alio quodam morbo tenere, uadas ad pedes Iesu, & uestigia uitæ illius attinge, curamque habebis.

Iesus autem uocatis ad se discipulis suis, dixit: miserere me turbæ, propterea quod iam triduum perseuerant apud me, et non habent quod edant: et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in uia. Turbæ quidē nō audebāt panes petere: ut pote qui ad recipiendam sanitatem uenerat. Ipse autem misericors existens, curā agit, ne quis dicere possit, quod alia uaticina habeant (inquit) quod si etiam habuissent, fuissent consumpta. Tres enim iam dies sunt. Ostēdit autem quod a longe uenerint dicendo ne deficiant in uia. Hæc autem dicit ad discipulos excitare eos uolens, ut dicant, quod possit eos alere, sicut & quinque milia sed illi adhuc sapientia carebant.

Et dicunt illi discipuli eius: unde nobis in solitudine panes tam multi, ut saturemus turbam tantam? Quamuis non oportebat illos oblitos esse, quod & prius plures pauerit in solitudine;

sed stupidi erant: vt quum postea hos videris tanta sapientia praeditos, mireris dei gratiam.

Et dixit illi Iesus: Quot panes habetis? Illi autem dixerunt. Septem, & paucos pisces. Et iussit turbas discubere in terra, & sumpsit septem panes ac pisces: & postquam gratias egisset, fregit, & deditque discipulis suis, discipuli autem turbae. Comederuntque omnes, & saturati sunt. Et sustulerunt quod supererat fragmentorum, septem sportulas plenas. At ij qui comederant, erant quatuor mille viri, praeter pueros & mulieres. Frugalitatem docens, super terram recumbere iubet: & gratias agere ante cibum docens, gratias agit & ipse. Rogas autem, quo pacto illic quidem quum essent quinque panes & quinque milia aliti essent, duodecim cophyni super fuerant, hic autem quum essent pauciores pasendi, & plures panes, septem sportae. Dicit igitur, posset, quod sportae maiores essent cophynis, vel ne aequalitas: miraculi eos obliuisci faceret. Nam si nunc quoque superfuissent duodecim, obliuisci fuissent ob aequalitatem, quod iterum miraculum fecissent in panibus. Tu autem & hoc scias quod quatuor milia, hoc est qui quatuor virtutes recte possident, hi septem panibus, hoc est, magis spiritualibus & perfectis sermonibus pasuntur. Septenarius enim numerus, septem spiritualium donorum est symbolum. Discumbunt autem super terram: quia omnibus terrenis superiores sunt, & calcant ea, sicut & quinque milia super focum discubuerunt, hoc est carnem & gloriam sibi subiecerunt. Omnis enim caro focum, & omnis gloria hominis sicut flos foeni. Septem autem sportae hoc loco residuae, eo quod spiritualia & perfectiora fuerunt, quae non potuerunt comedere. Illa igitur supererat quae propter sportae capiunt, hoc est, quae solus spiritus sanctus scit: spiritus enim, omnia scrutatur, etiam profunditates dei.

Ecc. xliii

1. Cor. ii.

Et dimissis turbis conscendit nauim, uenitque in montes Magdala. Secedit Iesus, quia nulum aliud signum fecerat, quale hoc in multiplicandis panibus, plures sequebantur, atque (vt Ioannes dicit) in regem assumpturi illum erant. Vnde & fecedit, quo tyrannidis effugiat suspicionem.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Aggressi pharisaei una cum sadduceis tentantes rogabant eum, ut signum e caelo ostenderet sibi. Tametsi dogmatis diffideant sadducei & pharisaei, nihilominus tamen contra Christum conspirant. Signum autem e caelo petunt, vt sistere solem vel lunam. Existimabant enim, quod signa quae super terram, fiebant diabolica virtute, & in Beelzebub fierent. Ignorabant enim insipientes, quod & Moses in Aegypto multa signa super terram fecerat & ignem e caelo descendisse super pecora Iob a diabolo erat, atque adeo non omnia quae e caelo, a deo neque quae in terra omnia, a daemionibus.

Ioan. ix.

Job. ii.

At ille respondens, dixit eis. Quis caeperit esse uespera, dicitis serenitas erit, nam rubet caelum. Et mane, hodie tempestas: Rubet enim caelum. Hypocritae facie caeli scitis diiudicare, signa uero temporum non potestis? Reprehendit tentatiuam illorum quaestionem, hypocritas ipsos nominans, & inquit. Quod sicut signorum apparatus in caelo, aliud quidem pluuiarum aliud autem serenitatis indicium est. Et nemo videns pluuiarum signum, serenitatem requirit, vel serenitatis signum videns, pluuias timet: sic & de me cogitare oportet, quod aliud tempus huius aduentus, & aliud futuri. Nunc opus est miraculis in terra: quae autem in caelo sient, usque in illud tempus reserubuntur: quo sol extinguetur: luna occultabitur, caelum immutabitur.

Ionae. ii.

Natio praua & adultera signum requirit, & signum non dabitur ei: nisi signum Ionae prophetae. Et relictis illis abiit. Natio mala, utpote tentans: & adultera, ut deficiens a deo, & adhaerens diabolo. Perentibus autem signum e caelo, non dat nisi signum Ionae prophetae, hoc est, quod in ventre magni caeci, hoc est, mortis factus triduanus, resurget. Hora autem signum etiam e caelo esse dixeris. In morte enim eius obtenebratus est sol, creatura omnis immutata est. Vnde autem sermonem. Signum non dabitur ei, nisi signum Ionae prophetae. Ipsis enim data sunt signa, hoc est propter ipsos facta sunt, tametsi non crediderint. Proinde & relictis illis, ut incurabilibus, abiit.

Et quam uenissent discipuli eius in ulteriori ripam, per obliuionem non acceperunt panes. At Iesus,

dixit illis: videte & caute a fermento phariseorum & sadduceorum. Quemadmodum fermentum amarum est & verus, ita & sadduceorum doctrina mordet animas, amara existens, & veteres seniorum traditiones introducens. Et sicut fermentum temperatura est aquae & farinae, sic & doctrina phariseorum mixta est ex sermone, & ex vita corrupta. Non dixit autem illis manifeste. Cauete a doctrina phariseorum, ut memores eos faceret signi panum.

At illi reputabant intra se, dicitis: panes non sumpsimus. Quod ubi cogitauit Iesus dixit illis. Quid cogitatis intra uos ipsos o paruuli fidentes: quod panes non sumpsistis? Nonne intelligitis, neque memoria tenetis quinque illos panes, cum homines essent quinque milia, & quot cophinos susuleritis, neque septem illos panes cum essent quater milia, & quot sportas acceperitis? Qui sit, ut non intelligatis me non de pane dixisse uobis illud, ut caueritis a fermento phariseorum & sadduceorum? Existimabant, quod hoc diceret illis, ut custodirent se, ne coinquinarentur a cibis iudaicis, eo quod loquebantur inter se, quod panes non acceperunt. Exprobrat igitur illis, quod tam stupidi & tam paruuli fidei essent. Imprudentes enim erant & stupidi, quod non cogitabant quam paucis panibus multos supra attulisset. Et quod paruuli fidei, quod quia non erant, diffiderent ipsum posse alicunde acquirere. Et ut acris eos perstrinxit. (Non enim ubique bona est mansuetudo, tantum ubique ualeat rationabilis increpatio). Tunc, inquit, intellexerunt, quod non iussisset cauere a fermento panis: sed a doctrina phariseorum & sadduceorum.

Sup. xliii

Quum uenisset autem Iesus in partes caesareae philippi, interrogabat discipulos suos, dicens: Quae me dicunt homines esse, filium illum hominis? Illi uero dicebant. Meminit eius, qui ciuitate cordi dicit: quia est & alia caesarea stratonis, & non in illa, sed in hac illos interrogat. Procul enim a iudaicis abducit discipulos, ut nullum timentes libere ac fidenter dicant. Primum autem percontatur multitudinis opinionem, ut ad maiorem reducantur beneuolentiam, & ne in eandem, in quam plerique cadent humilitatem. Non interrogat autem quem me dicunt pharisaei, sed homines: de simplici multitudinis dicens.

Sup. xliii Marci. vi

Alij quidem Ioannem baptistam, alij uero Heliam, alij autem Hieremiam, aut unum ex prophetis. Qui Ioannem illum nominabant erant ex iis qui cum Herode, qui putabat Ioannem post resurrectionem etiam donum accepisse operandi miracula. Qui autem Heliam, mouebantur ex eo quod acriter reprehendebat, & expectabant quod uenirent. Qui uero Hieremiam, hoc dicebant, quod simili sapientia praeditus esset, quam a nullo didicerat. Et enim Hieremias, quum puer esset, in prophetam assumptus est.

Hier. li

Dicit illis: Vos autem quem me dicitis esse? At Simon Petrus dixit: Tu es Christus ille filius dei uiuentis. Iterum ut feruentior Petrus profilit, & vere confiretur ipsum esse filium dei. Non enim dixit: Tu es Christus filius dei uiuentis, absque articulo: sed cum articulo, ille filius, hoc est ille ipse, qui solus & unicus: non gratia filius sed qui ex ipsa patris substantia genitus. Quia & multi christi erant, sacerdotes & reges omnes, sed Christus cum articulo vnus est.

Et respondens Iesus, dixit illi, Beatus es Simon Bar Iona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in caelis. Beatum dicit Petrum, qui a diuina gratia scientiam accepit: approbans autem Petrum ostendit consequenter aliorum hominum opiniones falsas. Dixit autem illi Bar Ionae, hoc est filium Iona, quasi autem diceret. Sicut tu Ionae filius, ita ego patris mei, consubstantialis illi existens, sum: Reuelationem autem scientiam dicit, quia abscondita & ignota ei a patre erant reuelata.

Quomodo super petrum aedificatio ecclesiae.

At ego tibi dico, quod tu es Petrus, & super hanc petram, aedificabo ecclesiam meam: & portae inferi non praeualebunt contra illam. Remunerat petrum dominus, mercedem illi dans magnam quod super eum aedificauit ecclesiam, Quia enim confessus erat eum dei filium Petrus dixit, quod haec confessio quam confessus est, fundamentum erit futurum credentium, ita ut omnis homo extructurus fidei domum, hoc iacturus sit fundamentum. Nam licet innumeras condamus virtutes, non habeamus autem fundamentum rectam confessionem inutiliter aedificamus. Quum autem dixit ecclesiam meam, ostendit se dominum uniuersi: deo enim seruiunt omnia. Portae autem inferi temporales sunt persequutores, qui ad infernum mittere conantur Christianos. Et haeretici quoque portae sunt ad infernum ducentes: multis igitur persecutoribus, & multis haereticis praeualuit ecclesia. Est autem & vnusquisque nostrum ecclesia, quae sit domus dei. Si praeuar in confessione christi confirmati fuerimus, portae inferi, hoc est, peccata non praeualebunt nobis. De his enim portis exaltatus David, dicit:

psalmus cxviii

bat: Qui exaltat me de portis mortis: Quales portæ, o David: Dux: cædis scilicet & ad dulteri.

Ioan. ii.

Et dabo tibi claves regni cælorum, & quicquid solueris in terra, erit solutum in cælo: & quicquid alligaueris super terram, erit alligatum in cælis. Tanquam Deus magna potestare dicit: Dabo tibi. Sicut enim pater dedit tibi reuelationem, sic ego claues. Claues autem intelligas, quæ ligant & solvunt, hoc est delictorum vel indulgentias, vel pœnas. Habent enim potestatem remittendi & ligandi, qui sicut Petrus, episcopatus gratiam assequuti sunt. Quamvis autem Petro soli dictum sit: Dabo tibi, omnibus tamen & apostolis concessæ sunt. Quandoquum dixit: Quorumcumque remiseritis peccata, remittuntur. Etenim quum dixit, Dabo: futurum tempus signat, hoc est, post resurrectionem nem. Cæli autem dicuntur & virtutes, quarum claues sunt bonæ operationes. Nam operando ingredimur, quasi per claues quasdam aperientes vnamquamque virtutum. Si autem non operor, sed solum scio bonum, habeo quidem claues, scientiæ solum, extra autem maneo. Ligatus autem in cælis, hoc est in virtutibus, qui non ambulat in illis: Nā virtuosus in illis solucus est. Ne habeamus igitur peccata, vt non cathenis nostrorum peccatorum ligati sumus.

Tunc dixit discipulis, ne cui dicerent, quod ipse esset Iesus Christus. Volebat Christus ante crucem obscurari suam gloriam. Nam si audiuissent homines ante passionem, quod deus esset, & deinde vidissent eum pati, quomodo non fuissent offensis? & propterea occultat se multis, vt post resurrectionem absque offensiculo a multis sciatur, spiritu sancto omnia miraculorum operationibus adæquante.

Ex eo tempore cepit Iesus indicare discipulis suis, quod oporteret ipsum abire Hierosolimam, & multa pati à senioribus & principibus sacerdotum, & scribis, & occidi, & tertio die resuscitari. Prædicit illis passionem, ne inexpectata illa veniente, offendantur putares, quod iniurus & non præsciens passus esset. Postquam enim audierunt per confessionem Petri, quod filius sit dei, tunc reuelauit illis & passionem. Post tristitia autem subdit & lætitiā, nempe quod die tertio resurgeret.

Et quum abduxisset illi Petrus, cepit increpare illum dicens. Propitius esto tibi domine, nequaquam erit tibi hoc. Id quod reuelatum erat, Petrus recte confessus est; in eo autem quod non reuelatum, lapsus: vt sciamus quod absque deo neque ille loquutus est magnum quiddam. Nolens igitur Petrus Christum pati, & ignorans resurrectionis mysterium, dixit: Propitius esto, tibi Domine, nequaquam erit tibi hoc.

Recte loqueretur Petrum beatum Christus dicit male autem fatanam.

Conuersus autem ille, dixit Petro: Abi post me Satana, obstaculo es mihi: quia non sapis ea que sunt dei, sed ea que sunt hominum. Petrum recte quidem loquentem beatum prædicat Christus, irrationabiliter autem formidantem & nolentem se pati, perstringit, dicens: Vade post me Satana. Satanas autem aduersarius dicitur. Vade igitur post me, hoc est, ne obstas, sed sequere voluntatem meam. Vocat autem sic Petrum, quia etiam Satanae displicebat pati Christum. Dicit igitur: Tibi quidem iuxta humanam rationem videtur in decens mea passio: non intelligis autem, quod deus per hanc salutem operetur, & quod hoc me maxime deceat.

Tunc Iesus dixit discipulis suis: Siquis vult post me venire, abneget semetipsum & tollat crucem suam, & sequatur me. Tunc: Quandoquum Petrum increpasset, volens enim ostendere errare Petrum prohibentem se pati, dicit: Tu quidem me prohibes, ego autem dico tibi, non solum non damnosum esse me pati, sed neque eu saluari poteris, nisi & ipse moriaris, & quisquis alius, siue vir, siue mulier, siue pauper, siue diues. Dicit autem. Vult, vt ostendat liberum arbitrium, & non coactam virtutem. Post Christum autem sequitur non illum is; qui solum confitetur filium Dei, sed & qui per omnia grauia transit, & illa sustinet. Abneget autem semetipsum dixit: perfectam abnegationem per præpositionem ab, significans, exempli gratia: Ne habeat communio nem quandam cum corpore, sed contemnat seipsum. Sicut consueuimus dicere, quod is quempiam negarit, hoc est, non habuit eum pro amico vel noto: sic igitur omnes docet, nullam cum corpore habere communionem, id est amicitiam: ita vt & crucem tollant, hoc est mortem eligant, & cum studio inquirant etiam mortem ignominiosissimam: qualis crux apud veres fuit. Sed & sequatur me; inquit: Multi enim sequuntur latrones & fures, at illi non sunt discipuli mei. Sequatur igitur, hoc est, omnem aliam virtutem præ se ferat. Abnegat autem seipsum; & qui heri quidem imperator erat, hodie autem castus & sobrius. Talis erat Paulus, qui abnegauit semetipsum, quum

A diceret: Viuo autem non iam ego, vliuit autem in me Christus. Tollit autem crucem, qui mortificauit & crucifixit seipsum mundo.

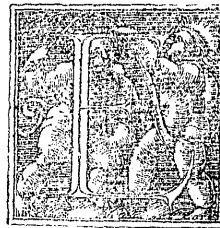
Qui enim voluerit animam suam seruare, perdet eam: quisquis autem perdidit animam propter me, inueniet eam. Ad martyrium adhortatur nos. Inuenit enim animam ad præfens, hoc est, seruat negans, qui & postea perdit. Perdit autem animam, sed propter Christum, qui de eo testificatur: qui & inueniet eam in incorruptione, & vita æterna.

Quid prodest homini, si totum mundum lucratus fuerit, anime uero suæ iacturam fecerit? Aut quid dabit homo, cuius permutacione redimat animam suam? Venturus est enim filius hominis in gloria patris sui cum angelis suis, & tunc reddet unicuique iuxta facta ipsius. Sit igitur, & singamus, quod totum mundum lucreris, sed quæ utilitas, si corpus bene habeat, & anima male afficiatur: quemadmodum si mater familias lacerauit veste, & ancillæ fulgido ornata incedat. Neque in futuro seculo poterit quis dare, commutationem pro anima sua: hic quidem potest dare lachrymas & elemosynam, & ieiunare, illic autem non: Iudex enim tunc nos excipiet, dona respiciens: nam iuxta opera sua iustificabit vnunquemque. Est autem & metuendus. Veniet enim in gloria sua, & cum angelis, & non contempribilis.

Rom. xii.

Amen dico vobis, sunt quidam hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec viderint filium hominis inuentum in regno suo. Dixerat venturum filium hominis in gloria sua: ne igitur incredulus sis, dicit: quia sunt hic quidam: qui iuxta quod capere possunt videbunt in transfiguratione gloriam secundæ aduentus. Interim autem ostendit, in qua gloria erunt, qui propter ipsum passuri: sicut enim tunc caro eius fulgurauit, ita pro sua portione fulgebunt sancti. Significat autem obscurius hoc loco Petrum, & Iacobum, & Ioannem, quos in montem assumpsit, & ostendit illis regnum dei, hoc est futurum statum: in quo venturus esset ipse, & iusti iudicari. Dicit igitur, quod quidam qui hic sunt non morientur, donec viderint me transfigurari. Vide autem, quod stantes in bono & firmi sunt illi qui vident Iesum clarius transformari, & proficiunt semper in fide & mandatis.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM:

Post dies sex, assumit Iesus Petrum & Iacobum, & Ioannem fratrem eius. Non est hoc diuersum ab eo quod Lucas dixit, quod post sermones illos facti sunt quasi dies octo, & cætera. Lucas enim & primum & vltimum commemorat; quo ascenderit in montem. Matthæus autem tantum inter medios dies ponit. Assumpsit autem Petrum, vt cum a quo diligebatur. Ioannem, vt eum quem diligebat. Iacobum uero, quod & ipse æmulator fuerit. Et manifestum est illum ingentis zeli fuisse, tū ex eo quod poculum se hibiturum promisit, tū ex eo quod Herodes vt placeret Iudæis gladio illum, occidit.

Lucæ. ix

Et subducit illos in montem excelsum seorsum, transformatusque est coram illis: & splenduit facies eius sicut sol, uesimenta autem illius facta sunt alba sicut nix. In montem excelsum subducit illos ostendens quod nisi quis exaltetur, non dignus sit diuinis contemplationibus. Seorsum autem: solitus enim est Christus clariora miracula in occulto facere, vt ne videretur multis vt deus, sed vt apparebat homo haberetur. Transformationem autem audiens, ne putes quod tunc corpus abiecerit, sed mansit corpus in suo habitu. Faciem enim ipsius audis & vestem. Fulgidior apparebat deitate paruos quosdam radios suos declarante, & hos sicut videre poterant: propterea & regnum dei superius dixit transfiguratione: eo quod ineffabilis eius portetas ibi refulserit, & quod germanus filius patris ostensus sit, & quod dignitas secundæ aduentus in splendore faciei Christi ineffabili claruerit.

transfiguratio quare dicitur regni dei.

Et ecce apparuerunt illis Moses & Helias cum illo loquentes. De quo colloquebatur: de gloria, inquit, quam impleturus erat in Hierosalem. Quare autem Moses & Helias visi sunt: vt ostendatur quod & legis, & prophetarum sit dominus, viuendumque ac mortuorum. Helias quidem est propheta, & uiuit adhuc. Moses autem legislator, & mortuus est. Quin & vt appareat, quod non sit legi aduersarius. Non enim Moses ait illi, suo aduersario, neque Helias, tantus zelotes ipsum tulisset: Præterea vt suspicionem tollat eorum qui ipsum Heliam vel vnū ex prophetis dicebant. Vnde enim agnouisset discipuli, quod Moses & Helias fuerint: non enim a lineamentis facierum. Quia imagines hominum facere tunc impiū videbatur. Videtur igitur, quod ex sermonibus quos

tunc inter se conferebant, agnouerunt eos. Fortassis enim alter quidem dicebat, nepe Mo-
ses. Tu es cuius ego passionem praefiguravi, occiso agno, & perfecto pascha. Alter autem
Helias: Tu es cuius resurrectionem ego praefiguravi in viduae filio; Et talia quaedam.
Ostendens igitur illos discipulis, docet eos tales imitari, & mansuetos quidem esse & po-
pulares sicut Moses. Zelotes autem & constantes, sicut Helias; & se quando tempus vo-
cet, periclitantes pro veritate sicut illi.

Exo. xvii
iii. Re. x-
viii.
Respondens autem Petrus, dixit Iesu: Domine, bonum est nos hic esse. Si autem faciamus hic tria taberna-
cula, tibi unum, Moysi unum, & Heliae unum. Petrus ob multam dilectionem, Christum pati no-
lens dicit: Bonum est hoc loco manere, & non descendere, & occidi. Nam si quis huc ven-
nerit, habemus & Mosem & Heliam nos adiuuantes. Moses quidem Aegyptios deuicit,
Helias autem ignem ex caelo deduxit; & tales erunt in inimicos, si quis huc contra nos ven-
turi sunt. Haec autem praenimio meroore loquebatur sicut Lucas inquit, nesciens quid
diceret. In solita enim visio obstupescere eum fecerat, aut nesciebat reuera quid loqueretur,
volens Iesum manere in montibus, & non descendere, & pati pro nobis. Veritas tamen ne
peritinae videretur, dixit: Si vis.

Adhuc illo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos, & ecce vox ex nube dicens: Hic est filius me-
us dilectus in quo mihi bene complacitum est, ipsum audite. Tu quidem o Petre tabernacula
quarum manufacta, ut fiat, Pater autem aliud tabernaculum non manufactum, nubem con-
stituit; & ostendit quod sicut ipse in nubibus apparuit antiquis deus existens, sic & filius
suus. Uetida vero nebula hoc loco, non caliginosa, sicut in veteri, eo quod non ex ter-
rene voluit, sed docere. Ex nube autem vox; ut ostendat quod ex deo sit. In quo bene co-
placitum mihi. Hoc est super quem requiesco, & qui mihi placet. Docet quoque illum
audiendum; etiam si crucifigi voluerit, ne obliuiscimini.

Exo. xix.
Et quum haec audissent discipuli, procliderunt in faciem suam & territi sunt uehementer. Et acco-
dens Iesus tetigit eos; & dixit: Surge, & ne timeatis. Subleuatis igitur oculis suis, neminem uide-
runt nisi Iesum solum. Discipuli non ferentes fulgorem lucis, neque vocem, ceciderunt in
terram, & oculi eorum quasi somno grauati erant. Somnum dicit multam grauationem &
visum. Ne autem timor diutius insidens eiciat memoriam eorum quae uiderant, suscitauit eos
& animat, solusque ipse comparet. Nec putes, quod de Mose uel Heliae uox dicta sit,
sed de ipso. Ipse enim est filius meus.

Et quum descendere de monte, praecipit illis Iesum, dicens: Ne cui dixeritis uisionem hanc, donec fi-
lius hominis & mortuus resurgat. Propter humilitatem denunciat nulli dicendum, ne offen-
dantur qui audierunt talia, postea ipsum crucifigi uidentes. Putassent enim impostore sur-
fuisse, haecque ipsum apparenter fecisse. Tu autem discere post sex dies, id est, post mundum,
qui sex diebus conditus est, dei contemplationem futuram. Nisi enim transieris mun-
dum, & exaltatus fueris in monte, nequaquam uidebis clara, neque faciem Iesu, deitate
dico; neque uestem, hoc est carnem: Videas autem nunc & Mosem & Heliam colloquen-
tes Iesu, lex enim & prophetae, & Iesus unum loquuntur & consonant. Quin & qui in-
ueneris quendam sensum scripturae clare interpretantem, cognosce quod ille faciem Ie-
su clare uideat, quod si & uerba declaret & conspicua faciat, hic & uestes Iesu candidas
uideret. Vestes enim sensuum diuinitates. Sed ne dixeris cum Petro: Bonum est nos hic esse;
nam oportet semper proficere, & non permanere in uno gradu uirtutis & contempla-
tionis, sed ad alia transire.

Et interrogauerunt illum discipuli sui, dicentes: Cur igitur scribae dicunt, quod Heliam oportet
uenire primum? Decipientes populum scribae dicebant, non esse Iesum Christum; nam
si esset Helias primum uenisset, ignbrantes quod duo aduentus Christi, quorum primi
praecursor Ioannes, secundus autem Helias. Sic enim & Christus interpretatur discipulis.
Audi enim.

Mala. iiii.
Iesus autem respondens, dixit: Helias quidem ueniet primum, & restituet omnia: Dico autem uobis,
quod Helias iam uenit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eo quaecumque uoluerunt. Sic
et filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexerunt discipuli, quod de Ioanne baptista dixisset
illis. Dicendo quod Helias quidem ueniet, ostendit quod nondum uenit: in secun-
do autem aduentu ueniens, restitutus sit ad fidem CHRISTI, omnes Hebraeos,
quos per sua libiles inueniet, quasi ad haereditatem paternam reducens eos qui excide-
rant. Quum autem dicit, Helias uenit, praecursorem illum Ioannem dicit, in quo fece-
runt quaecumque uoluerunt. Nam permittentes Herodi ut occiderent Ioannem quum pos-
sent prohibere, ipsi occiderunt. Tunc igitur discipuli facti perspicaciores intellexerunt
quod Io-

Quod Ioannem Heliam uocauerit: eo quod ipse primi aduentus praecursor fuerit, sicut
ille secundi futurus est praecursor.

A Et quum uenissent ad urbem, accessit ad eum homo quidam flestentis illi genua dicensque. Domine
miserere filij mei: quoniam lunaticus est, & miserè affligitur: nam saepe cadit in ignem, & saepe in
aquam. Valde incredulus apparet esse hic homo, eo quod dixit ad ipsum Christum:
O generatio incredula, & quod arguit ipse discipulos. Non autem luna causa erat mor-
bi, sed diabolus obseruabat plenilunium; & tunc insidiabatur, ut arguerentur opera
Dei tanquam nobis malum inferentia. Tu autem intelligas obsecro, quod omnis insipi-
ens sicut luna imutatur, secundum scripturam, & interim apparet uirtute magnus, in-
erim imminuitur sensu & desipit. Hic igitur quum lunaticus fuerit, cadit in ignem irae
& concupiscentiae, & in aquam plenam fluctibus huius uitae solitudinis, in aqua & Le-
uathab diabolus, hoc est imperans ille in aquis. An non fluctus recte dicuntur crebre di-
uitum curae?

Et obtulit eum discipulis tuis: nec potuerunt eum sanare. Respondens autem Iesus, dixit: O natio
incredula & distorta, quousque tandem ero uobiscum, usquequo patiar uos? Adducite illum huc.

B Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo demonium, & sanatus est puer ex illa hora. Videns
hominem delictum suae incredulitatis discipulis impingentem quod infirmiores sint, quae
ut sanet. Igitur dominus confundit eum, quod accusarit discipulos, ac dixit: O generatio
incredula, hoc est, non est tantum infirmitatis illorum, quantum tuae incredulitatis deli-
ctum, magnum enim est & illis congruam vincit uirtutem. Hominem autem illum op-
probando, omnes simul opprobrauit incredulos & circumstantes. Porro quum dicit:
Usquequo ero uobiscum, ostendit quod desideret in cruce pati & ab ipsis secedere. Us-
quequo uersabor cum irrisoribus & incredulis: increpauit autem illum Iesus. Quem
lunaticum. Ex illo igitur manit eum, quod quum & ipse incredulus fuerit, per incredu-
litatem daemni se inuadendi locum dederit.

Tunc accedentes discipuli ad Iesum seorsum, dixerunt: Quare nos non potuimus eicere illud? Ie-
sus autem dixit illis: Propter incredulitatem uestram. Amen quippe dico uobis, si habeatis fidem
sicut granum sinapis, dicetis monti huic, demigra hinc illuc, & demigrabit: neque quicquam im-
possibile erit in uobis. Sed hoc genus non egreditur, nisi per deprecationem & ieiunium. Timue-
runt apostoli ne perdidissent datam sibi contra daemones gratiam, propter ea perplexi
animo seorsum interrogant. Dominus autem arguit eos ut imperfectiores, dicens: Pro-
pter incredulitatem uestram. Nam si feruentem & ardentem haberecitis fidem, etiam si par-
ua uideretur, perficeretis utique magna. Vbi autem montes transfulerunt apostoli, & re-
spondebimus quia multa maiora his fecerunt, multos enim mortuos excitarunt, & quale
quippe non est, mentes transonere, & animam hominis reuocare. Dicunt nonnulli post
ea sanctitate illis multo minores, id re postulante fecisse. Vnde patet quia si opus fuisset,
montes quoque transfuissent: si autem non fecerint, non est argumentum impotentiae.
Verumtamen uerisimile est quod transfulerint, etiam si non sit scriptum: non enim om-
nia miracula sanctorum scripta sunt. Nonne igitur, inquires, tantam fidem tunc habe-
bant? Non certe. Ita enim imperfectiores erant ut non semper idem essent; unde Pe-
trus quoque modo beatificatur, modo increpatur, & reliqui quasi amentes castigantur,
cum sermone de sermone non intellexerunt. Vel aliter: Non exigitur tempus, &
ideo non transfulerunt. Videte autem & dominum quid dicat: Dicetis monti huic, demigra:
hoc est, quando dicetis, tunc transibit. Non dixerunt igitur Apostoli, quoniam tem-
pus non postulat, neque necessitas, & propterea non transfulerunt montes. Hoc autem
genus daemnoniorum per deprecationem & ieiunium expellitur. Oportet enim & illos
ipso daemniacos maxime ieiunare, & eos qui illos sanare uolunt. Tunc autem est de-
precatio, quando non cum ebrietate, sed cum ieiunio fit. Obserua, quod omnis fi-
des granum est sinapis, contempta enim putatur propter stultitiam praedicationis, ar-
tamen si ceciderit in terram bonam, crescit in arborem: in qua uolatilia caeli, hoc est cogi-
tationes summa petentes, nidulantur. Igitur quisquis habet omnem fidem, ille po-
test dicere monti huic, demigra: hoc est daemni, ostendebat enim quod exiret daemo-
nium.

Quum aut uersarentur in Galilea, dixit illis Iesus: Futurum est ut filius hominis tradatur in manus
hominum, ac occidatur: & tertio die resurget. Et meroore affecti sunt uehementer. Subinde me-
moriam facit passionis, ne existiment quod inuitus patiat, & interim hoc agit, ut exer-

Ec. xxvii
Iob. iiii.

Ioan. xxi

ceat eos, & ne terreantur, si hoc inexpectatum eueniat: Coniunxit autem tristibus læta, scilicet quod resurgeret.

Num. iiii. *Quum autem uenissent in oppidum Capernaum, acceperunt qui didragma solent accipere ad Petrum, dixeruntque: Præceptor uester num soluit didragma? Dicit etiam. Deus pro primogenitis Hebræorum uoluit consecrari sibi tributum Leui: inuentus est autem numerus tributus Leui viginti duo milia. Primogeniti, autem chiliades viginti duæ & ducenti: & septuaginta tres. Pro his igitur qui erant extra tributum Leui, & primogeniti erant, decreuit Deus dari didragmum sacerdotibus. Hinc igitur facta est consuetudo, ut simpliciter omnes primogeniti penderent didragmum, qui est quinque sicli, hoc est, ducenti sicli. Vnde quia dominus primogenitus erat pendebat & ipse. Reueriti autem fortassis Christum propter miracula quæ faciebat non illum interrogant, sed Petrum. Vel potius deceptores erant, quasi ita dicerent: præceptor uester legi contrarius est, num redidit didragma?*

Et quum ingressus fuisset domum, præuenit illum Iesus, dicens: Quid tibi uidetur Symon? Reges terre à quibus accipiunt tributa aut census: à filiis suis an ab alienis? Dicit illi Petrus: Ab alienis. At illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Tanquã Deus sciebat, quamuis non audierat quid illi locuti fuissent ad Petrum: idcirco & præuenit eum, dicens: Si reges terræ non accipiunt tributum a filiis suis, sed ab alienis; quomodo cælorum rex a me filio suo accipiet didragmum? Hoc enim, sicut supra dixi, sacerdotibus & templo tribuebatur. Si autem liberi sunt filij paruorum regum, multo magis ego.

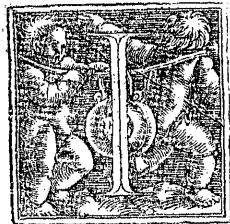
Verum ne simus illis offendiculo, uade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui prodierit primus, tolle, & aperto ore illius inuenies staterem, illum accipe, & da illum pro me & te.

Ne reputemur, inquit, contemptores & despectores legis, & offendamus, da illi tributum. Non enim ut debitum do, sed ut illorum infirmitatem corrigam. Dicimus enim hoc loco, quod non oportet offendere, ubi nullum damnum: ubi autem damnum patimur in opere aliquo, non sunt curandi, qui imprudenter offenduntur. Ut igitur ostendat, quod deus sit & maris dominus, misit Petrum tollentem staterem ex ore piscis. Discamus hic & mysterium quoddam. Nostra enim natura est piscis in profundo incredulitatis: mensus, sed apostolicus sermo extrahit nos, & in ore nostro inuenit staterem. Qualem staterem? Duo dragma tenentem. Quia & CHRISTVS duas naturas habet, homo existens ac Deus. Hic igitur frater dat us est pro duobus, pro Judæis & Gentibus, pro iustis & peccatoribus. Quod si & avarum quempiam uideris, nihil aliud habentem in ore, nisi aurum & argentum, hunc habe pro pisce, in mari huius vitæ natantem, at ubi inuentus fuerit præceptor qualis Petrus, qui mittat hamum in mare, is eripiet ex ore illius aurum & argentum. Staterem quidam putant lapidem preciosum in Syria, alii tributum, alii uero quartam partem numismatis.

Nō sunt curandi qui imprudenter offenduntur.

Stater.

CAPVT DECIMVM OCTA VVM.

In illa hora acceperunt discipuli Iesu, dicentes: Quis nam maximus est in regno cælorum. Quia uiderant Petrum a Christo honoratum. Honoratus enim erat hic, dando staterem pro Christo & pro se, & propterea humanam quiddam passi, inuidia que incessit: oblique accedunt interrogantes dominum quis maximus esset.

Et accessitum ad se puellum Iesus, statuit in medio illorum, & dixit: Nisi conuerſi fueritis, & efficiamini sicut pueri, nō ingrediemini in regnum cælorum. Quisquis igitur humiliauerit seipsum sicut est puellus iste, hic est ille maximus in regno cælorum.

Quum uidisset Iesus discipulos inanis gloriæ uitio teneri, compressit eos: ostendens illis per puerum fastus expertem humilitatis uiam. Oportet enim nos humilitate mentis pueros esse, non sensu pueriles: & innocentia, non insipientia. Dicens autem: nisi conuerſi fueris: indicat quod ab humilitate in superbiam uenerimus, opus igitur iterum illuc conuerſi, hoc est, in humilitatem, a qua egressi estis.

Et qui receperit unū puellū talē in nomine meo, me recipit: qui autē offenderit unum ex pusillis istis qui in me credunt, expedit ut suspendatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum

A maris. Non solum, inquit, oportet vos humiles esse, sed etſi alios humiles propter me in honore habueritis, mercedem accipietis. Me enim accipitis, quādo pueros, hoc est, humiles suscipitis. Deinde & a contrario inquit: Qui offenderit, hoc est, iniuria affecerit unum ex his pusillis, hoc est, ex his qui se humiliat & paruus putat, tamen si magni sint, expedit ei, ut mola asinaria suspendatur in collum eius. Sensibilem enim poenam in medium affert, uolens ostendere multis suppliciis obnoxios, qui in Christo humiles iniuria afficiunt & offendunt. Tu autem intellige, quod & si quis te ipsa paruus, hoc est, infirmum offenderit, & non omnibus modis patienter eum sustinuerit, punietur: nam qui magnus, haud facile scandalizabitur, sed paruus.

Ve mundo ab offendiculis. Necessē enim est, ut ueniant offendicula: ueruntamen ue homini per quem offendiculum uenit. Luget ut misericors mundum, præ offendiculis damna accipiturum. Et dicit: Quid oportet lacrymari, ubi opus succurrere & manum porrigere? Dicitur igitur, quod & ipsum lugere, quædam iuuandi species est. Sæpe enim quibus admonitio nostra non profuit, illis profuimus dum eos lugemus, quo sensum mali sui accipiant. Et si necesse, inquit, ut eueniant scandala, quomodo effugiemus ea. Necessē quidē est, ut eueniant: sed non necesse, ut nos perdant. Possumus enim & offendiculis obliquari. Per offendicula, intellige eos qui bono obstant. Per mundum autem mundanos homines & humi repentēs, qui facile impediuntur.

B *Quod si manus tua, uel pes tuus tibi obstaculo fuerit, abscide eum: & proſice à te. Bonum est tibi ad uitam ingredi claudum aut mutillum potius quam duas manus aut duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus te offendit: erue eum: & proſice eū abs te. Bonum est tibi, ut Iesus uires in uitam, potius quam ut duos oculos habens mittaris in gehennam ignis. Per manum, pedem & oculos, intellige amicos, quos membrorum loco habemus. Etiam si hi tales fuerint, qui nobis nocens, hoc est si familiares amici fuerint, oportet contemnere eos ut mēbra putrida, & execrare, ne & aliis noceant. Atque ita ex his manifestum est. Licet autem necesse sit euenire scandala, non tamen necesse est ut nobis noceant: etiam si amici sint, nihil inde nobis damni.*

Nō autē necessē ut nos pdāe scandala.

Lucæ. ix.

Angeli hominū præſides.

Uideate ne contemnatis unum ex his pusillis. Dico enim uobis, quod angeli eorum in cælis semper uident faciem patris mei qui in cælis est. Venit enim filius hominis saluum facere quod perierat. Præcepit ne contemnatur hi qui parui putantur, hoc est, pauperes spiritu, magni autē apud Deum. Adeo enim, inquit, diliguntur a Deo, ut & angelos habeant præſides, ne damnum illis fiat a demonibus. Omnes enim homines & maxime fideles, suos angelos habent. Pusillorum autem & humilium in Christo angeli, usque adeo familiares sunt deo, ut faciem eius per omnia uideant coram ipso stantes. Apparet autem ex hoc, quod licet omnes angelos habeamus, peccatorum tamen angeli quasi propter nos confusi, minus fidentes sunt, neque ipsi possunt tam libere uidere faciem Dei, & precari forſitan pro nobis. Humilium autem angeli, hi semper uident dei faciem, & forte pro nobis. Et quid dico, quod hi angelos habeant: ego propterea ueni ut feruam quod perierat, & mihi uindicem eps, quia plerisque plane nihil putantur.

C *Quid uobis uidetur? si fuerint alicui homini centum oves, & errauerit una ex eis, nonne reliquit nonaginta nouem in montibus, uadit & quaerit eam quæ errauerat? Et si contingerit ut inueniat eam, amen dico uobis, gaudet super ea magis, quam super nonaginta nouem quæ non errauerant. Sic non est uoluntas coram patre uestro, ut pereat unus de pusillis uestris. Cui homini fuerunt centum oves? Christo. Omnis enim rationalis creatura tam angeli, quam homines, centum oves sunt, quorum pastor est Christus, non ouis. Non enim est creatura, sed filius dei. Hic igitur reliquit nonaginta nouem in cælo, forma serui assumpta. Venit autem quaerere ouem illam uinciam, quæ est humana natura, & gaudet super illa, magis quam angelorum firmitate. In summa autem hoc insinuat, quod deus curam agit conuersionis peccatorum, & gaudet super illis magis, quam his qui stabili uirtute præditi sunt.*

Si autē peccauerit in te frater tuus: uade & argue illū inter te & illum solū: si te audierit, lucratus es fratri tuo. Si autē non audierit, assume tecū adhuc unū uel duos: ut in ore duorum uel trium testium, stet omne uerbum. Quod si non audierit illos, dic ecclesiæ. Sin ecclesiā quoque non audierit, sit tibi uelut ethnicus & publicanus. Sermonem contra offendiculum dantes ualde extenderat, nunc & eos qui offenduntur corrigit. Ut enim tu qui offenderis non omnino cadas, quia offendentem: uæ habiturum dixit, uolo & te qui offenderis, arguere eos qui te iniuria afficiunt & nocent, si fuerint christiani. Etenim si quidem non baptizatus iniuria afficiat,

Eccle. xlv.

ii. cor. xiii.

tunc ab eo te subducas. Si autem frater, argue illum. Non enim dixit conuiciare, sed argue. Site audierit, hoc est, condemnarit seipsum. Priuatus enim vult primum peccantes argui, vt ne coram multis redargutus impudentior fiat. Quod si te non audierit, & cum duobus vel tribus testibus argueris, ne graueris tunc in ecclesie suggestu in uulgare peccatum. Qui enim non auduit duos vel tres redargutus, quamuis lex dicat, vt in ore duorum vel trium testium subsistat, id est, firmeretur cuncte uerbum, ab Ecclesia postea castigetur. Illam autem si non audierit, tunc abiiciatur, ne suae malitiae participes faciat alios. Assimilat autem publicanus tales fratres. Infamatur enim ob pecunias publicanus. Consolatio autem fit offensa, iniuria afficientem publicanum existimari & gentilem, hoc est incredulum. Nunquid autem haec sola iniuriam facientis poenae Sed audi & quae sequuntur.

Offendens publicanus & gentilis.

Amen dico uobis, quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata in caelo: & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta in caelo. Si tu (inquit) offensus, habes eum, qui te iniuria affecit, sicut publicanum & gentilem, erit ille & in caelo talis: si autem solueris eum, hoc est, ignoueris, erit ei & in caelo condonatum. Non enim solum quae solunt sacerdotibus, sunt soluta, sed quaecumque & nos iniuria affecti uel ligamus uel soluimus & ipsa erunt ligata uel soluta.

Rursus, amen dico uobis, quod si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a patre meo qui est in caelis. Vbi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio illorum. Congregat nos hisce uerbis ad charitatem.

Quia enim prohibuit ne mutuum offenderemus: nunc & de mutua concordia dicit. Concordes autem dicuntur, non qui in malum conueniunt, sed qui in bonum.

Vide enim quid dicat. Si duo ex uobis, hoc est credentibus & conspirantibus. Conspirauerunt autem & Annas ac Caiphas, sed male. Et propterea, saepe precantes non accipimus, eo quod mutua concordia caremus. Non dixit autem ero. Non enim tardat, uel furus est: sed sum, hoc est iam illic inuenior. Intelligas item, quod quando conspirauerint spiritus & caro, & non concupuerit contra spiritum caro, tunc erit in medio dominum. Conspirauerat autem tres uirtutes animae, rationalis, irascibilis & desideratiua. Sed etiam uetus ac noua leges conspirarint, inuenitur in medio ipsarum Christus ab utraque praedicatus.

Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & remittam ei? Num usque septies? Dicit illi Iesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

Hoc est quod interrogabat Petrus. Quoties si peccet, & deinde accedat & petat veniam poenitentia ductus, concedam ei. Addidit, in me si peccauerit, in Deum enim si peccauerit, non ego qui idiotes ac priuatus sum, possum ei remittere, nisi forte Dei ordinem habens sacerdos. Si autem in me peccet, ac deinde miserio ei, erit solutus etiam si priuatus ego sum, & non sacerdos. Quod autem septuagies septies dixit, non concludit veniam numero. Absurdum enim sederet & numerare usque dum quadringenta nonaginta habeas, tot enim faciunt septuagies septies: sed immensum numerum signat, quasi dicat: Quoties qui lapsus fuerit, & poenitentiam aget, concede ei veniam: & id quod & per se quentem parabolam dicit, quia oportet nos compatientes esse.

Ideo assimilatum est regnum caelorum homini regi, qui uoluit conferre ratione cum seruis suis. Mens parabolae est, ut veniam demum demum conseruis in nos delinquentibus: praesertim si illi veniam ante nos procidentes perant. Studiosorum fuerit particulatim singula examinare, sed aggrediamur & nos. Regnum est Dei sermo: sed non paruum quoddam regnum, sed caelorum. Similatum est igitur homini regi. Incarnatus est enim propter nos, & in similitudinem hominum factus. Confert autem rationem, ut bonus iudicis illos. Non enim absque iudicio punit: hoc enim crudelitatis foret.

Et qui cepisset conferre, oblatu est ei unus, qui debebat ei decem milia talentorum. Ceterum quum is non esset soluendo, iussit eum dominus uenundari, & uxorem eius & liberos, & omnia quae habebat, & fieri solutionem. Decem milium talentorum debitores nos sumus, qui quoti die multis beneficiis afficimur, & nihil boni rependimus Deo. Decem mille talentorum debitores sumus, & qui populi praefecturam susceperunt (vnusquisque enim homo magnum talentum est) & deinde non bene funguntur principatu. Vendi autem cum uxore & familia, signat alienationem a Deo: qui enim venditur, alterius domini fit. Quid autem si uenatur uxor, caro scilicet, quae est coniunx animae, & pueri: opera quae

male sunt a corpore & anima. Iubes igitur carnem dari Saranae in interitum, hoc est, moribus, uel passioni demum. Similiter & filios, operationes dico virtutes malorum ligari, ut est manus alicuius furto dedita, eam Deus aridam facit, uel confringit per demum aliquem. Ecce mulier caesa est, & filii operationes male traditae sunt afflictioni ut spiritus saluetur. Non potest enim tunc ad furtum cooperari homo ille.

Procidens autem seruis ille, adorabat illum, dicens: Domine, esto patiens erga me, & omnia tibi reddam. Misertus autem dominus serui illius, absoluit eum, & es alienum remisit ei. Vnde poenitentiae robur, & misericordiam domini. Poenitentia enim fecit seruum cadere a malitia, qui firmiter in illa stabat, nec uenia dignus. Misericordia autem dimisit omnino debitum, tamen si seruus non omnia remitti, sed prorogari tempus peteret. Disce igitur, quod Deus plura dat quam petimus: quia tanta est misericordia domini, ut & id quod admodum durum uidebatur, nempe quod iussit ut uenderetur ille, non ex duritia dixit, sed ut respicere faceret seruum, & persuaderet illi, ut ad preces se & obsecrationem conuerteret.

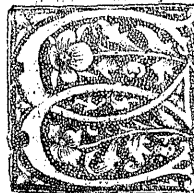
Egressus uero seruis ille, inuenit unum de conseruis suis, qui debebat sibi centum denarios, & inuicta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicens: solve quod debes. Et procidens conseruis eius, rogabat eum, dicens: Esto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille uolebat, sed abiit, & contexit eum in carcerem, donec redderet debitum. Egressus ille qui ueniam obtinuerat, & strangulabat ac premit conseruum. Nullus enim qui in deo uanet, compassionis expertus est: sed ille egressus erat, & a deo nunc alienus erat. Magne autem erat crudelitatis. Erant ei decem milia talentorum remissa, & longe pauciora, centum scilicet denarios, omnino nec remittere, nec prorogare tempus dinumerandi uolebat, tamen si conseruus eadem uerba diceret, quae & ille ad dominum, misericordiam domini in memoria illi reducens: porro quum uidissent conserui eius, quae fiebant, indoluerunt ualde: & uenerunt aperueruntque domino suo omnia quae facta fuerant. Videntur hi conserui esse angeli olores mali, & ananites boni, non quod ignoranti domino haec dicant, sed ut tu discas quod angeli sunt, & quod inhumanis & inmisericordibus indignentur.

Tunc accessit illum dominus suus, & ait illi. Serue secliste, totum debitum illud remisisti tibi, qui obsecrasses me: nunc oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui miserus eram? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quo ad usque redderet totum quod debebatur sibi. In iudicium intrat cum seruo dominus, propter misericordiam, ut ostendat quod non ipse, sed serui crudelitas & ingratitudo donationem irriter. Quibus autem tortoribus tradidit: forte potestatis punitricibus, ita ut perpetuo puniretur. Quousque reddat, quod debebatur, hoc significat quod randiu puniatur donec reddat: nunquam autem reddet quod debebat, uidelicet poenam quam meruerat, semper ergo punietur. Quid igitur deterius memoria peccatorum, ac uisione, quae tot tantaque diuina dona euertere posse uideatur: nec quietus sed ira commotus eum tradidit. Quando enim uendi, eum iussit, nulla ira fu it in uerbis, ideo nec eum uendidit, nunc autem haec sententia non parua cum molestia ad compunctionem atque iudicium terminatur.

Sic & pater meus caelestis faciet uobis, si non miseritis suo quisque fratri de cordibus uestris delicta uorum. Non dixit pater uester, sed pater meus. Indigni enim sunt tales, qui Deum habeant patrem. De cordibus autem uult remitti, non de ore duntaxat. Cogita igitur quantum malum sit uindictae cupiditas, quandoquidem etiam donationem Dei reuocat & irritat: tamen si dona Dei ea sunt, quorum non poeniteat illum, reuocantur tamen hac ratione, & irritantur.

Donec perpetua re significat.

CAPVT DECIMUMNONVM.

factum est, quum consummasset Iesus sermones hos demigravit a Galilea, & uenit in fines Iudaeae trans Iordanem, & sequuntur eum turbae multae, & curauit eos ibi. Iterum uersatur in Iudaea, ut nihil praetextere possint, qui non credebant in Iudaea, quod non frequentius apud ipsos uersaretur, sed apud Galilaeos. Iterum igitur post doctrinam, & consummatis sermonibus sequuntur miracula. Oportet enim nos docere & operari: Tu autem illud perpende, quomodo integras plebes vnico uerbo euangelistae trans-

currunt, nomina singulorum qui curabantur, præmittentes. Non enim dixerunt illi atque illum: sed multo curatos fuisse, vt fugiendā esse iactantiam significarent. Christus autem ægros curabat, vt & illis, & multis aliis per ipsos prodederet. Curatio namque illorum multis causam præbuit vt eū cognoscerent. Non tantū etiam Pharisæis, imo eō tra, idcirco ad atrocitatem ferarū educti, ad tentandum accedebant. Nam quoniam quæ sciebant, carere nequibant quæstiones quasdam ei proponēbant: Audi enim.

Gen. i. ii.
Ephē. v
1. Cor. vi.

Et accesserunt ad eum pharisæi, tentantes illum, & dicentes illi: licet ne homini diuortium facere cum uxore sua; quilibet ex causa? Qui respondens, ait eis: An non legis, quod is qui fecit ab initio, masculinum & feminam fecit eos? Et dixit: propterea deseret homo patrem & matrem, & agglutinabitur uxori suæ: & erunt duo in carnem unam. Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus copulauit, homo ne separet. O insipientiam, opinabantur quæstionibus suis Christum se confuturatos. Nam si dixisset licere quacunque de causa dimittere vxorem, potuissent illi dicere: Quomodo igitur dixisti, ne quis dimittat, nisi adulteram solam? Si autem dixisset, non licere dimittere vxorem, arguissent eum vt aduersariū Moysi. Ille enim iussit, vt dimitteretur odio habita, & absque ardua & rationabili causa.

Deute.
xxiii.

Quid igitur, Christus? Ostendit opus & legislationem eis, qui nos a principio formauit esse monogamiam. Ab initio enim vnum coniunxit deus vnus: atque ita non oportet vnum virum coniungi multis, neque mulierem vnam viris multis: sed eos sicut ab initio coniuncti fuerunt, manere, neque absque causa cohabitationem diuellere. Non dixit autem: Ego feci masculinum & feminam: ne plus eos exasperet, sed is qui fecit indefinito. Atque ita dicit maximæ curæ fuisse Deo, coniungi bonum. Vnde permisit etiam parentes dimittere, & viris adherere. Quomodo autem in Genesi scriptum est, Adam dixit: Propterea deseret homo patrem suum, hic autem dicit CHRISTVS: Deus dixit, propterea deseret, ac cætera. Dicimus igitur, quod & id, quod Adam dixit, ex Deo dixit: atque ita sermo Adæ, Dei est. Igitur quia vna caro facti sunt, & propter coitum & naturalem amorem coherentes: sicut impium est suam carnem diuidere, ita & coniuges diuellere. Non dixit autem: Ne separet Moyses, ne turbaret illos, sed homo simpliciter: ostēdens quantum inter se inter deum coniungentem, & hominem soluentem. His auditis, nonne quiescere ac laudare dicta eius oportebat, nonne admirari tantam sapientiam, nonne stupescere, cum tantam consonantiam cum patre viderent: sed horum nihil faciunt, sed ceti pugnares & contentiosi.

Deute.
xxiii.

Dicunt illi: Cur igitur Moyses iussit dare libellum repudiij, & amittere eam? Ait illis: Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis repudiare uxores vestras, cæterum ab initio non fuit sic. Dico autem vobis, quod quicumque repudiat uxorem suam, nisi ob stuprum, & aliam duxerit, is committit adulterium: Et qui repudiatam duxerit, is adulterium committit. Quum vidissent pharisæi, quod dominus ipsos confutasset, coacti postea fuerunt in medium afferre Moysen contradicentem Christo, & dicunt. Quomodo igitur Moyses mandauit dare librum repudiij, & dimittere? Igitur dominus vertens omnem accusationem in illorum caput, pro Moysa respondet, ac dicit: Non contraria Deo Moyses constituit, sed ad vestram duritiam hoc pronunciauit ne propter intemperantiam volentes alii coniungi, occideretis primas uxores. Nam quum essent inhumani, occiderent uxores, si coacti fuissent seruare illas: nunc autem librum diuortij iussit dari, his quia viris odio habebantur. Ego autem dico vobis (inquit) quod bonum est vxorem quæ fornicata est eticere. Si autem quis eticere aliquam, quæ non est fornicata, author sit illi adulterij. Intelligit autem, quod qui adheret domino, spiritus est, & coniugium est fidelis cum Christo. Omnes enim idem corpus facti sumus cum eo, & ex parte membra CHRISTI sumus. Non igitur recte quis potest separari a coniugio tali, iuxta sermonem Pauli, dicentis: Quis nos separabit a dilectione CHRISTI? Quæ igitur Deus coniunxit, neque homo, neque alia creatura, neque angeli, neque principatus, neque potestates (vt Paulus dicit) separare poterunt.

Rom. viii

Dicit et discipuli eius: Si ad istum modum habet causa hominis cum uxore, non expedit contra here matrimonium. Turbantur discipuli, & dicunt: Si propterea coniuncti sunt, vt vnū sint, & indiuisi maneat per omnem vitam, vt etiam si ponenda alioqui sit mulier, eam eticere non liceat, non expedit matrimonium contrahere. Leuius fuerit, matrimonium non contrahere, sed pugnare & certare cum naturalibus concupiscentiis, quam sustinere malam mulierem. Causam enim hominis cum muliere, dicit perpetuam

A & inseparabilem vnionem: Nonnulli autem & sic intelligunt. Si sic est causa hominis, hoc est, si reprehensionem & culpā habiturus est vir, vt illegitime eiciens vxorem, non expedit matrimonium contrahere.

At ille dixit illis: Non omnes capaces sunt huius dicti, sed quibus datum est. Postquam dixerunt apostoli, melius esse non venire ad nuptias, dicit dominus magnum esse virginis raris possessionem: at eam non ab hominibus recte seruari, sed ab his duntaxat, quorum cooperatio est deus. Nam hoc loco, Datum est, valet, Quibus cooperatio datus. Illis autem datum est, qui perunt. Petite enim, inquit, & dabitur. Omnis enim (inquit) qui petit, accipit.

Sint enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt eunuchi ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipso castrauerunt propter regnū cælorū. Qui potest capere, capiat. Paucorum est (inquit) virginis virtus. Sunt enim eunuchi ex utero matris, hoc est, sunt quidem qui propter naturæ constitutionem: ad coitum non sunt idonei, qui & sine vitilitate casti sunt. Sunt & qui eunuchi sunt ab hominibus. Qui autem seipso eunuchos faciunt propter regnū cælorum, non sunt hi, qui verenda submissis amputant (maledictum enim hoc) sed qui continentes sunt. Intelligit autem & sic: Est eunuchus a natura, qui propter naturalem complexionem non mouetur ad venera: Ab hominibus autem eunuchus fit, qui ex humano præcepto carnalis concupiscentiæ incendium excindit: Qui autem seipsum castrat, non ab alio, sed a seipso datus est, & sua sponte ad continentiam inclinatur. Hic igitur & optimus est, qui non alteri, sed sibi ipsi dux fuit ad regnum cælorum. Volens autem sponte nos operari, virtutem, inquit: Qui potest capere capiat, non enim cogit virginem esse, neque nuptias destruit, sed virginis raris præfert.

Sup. vii.
Luce. xi.
Ioan. xvii

Tunc oblatus est ei puellus, ut manus illis imponeret & oraret. Discipuli autem increpabant eos. Iesus vero inquit eis, Sinite pueros, & ne prohibeatis eos venire ad me, talium est enim regnū cælorum. Afferebant matres pueros, vt benedicerentur manuum contactu, incompositi autem & turbati accedebant ad eum, & propterea prohibent discipuli, quod existimarent hoc derogare doctrinæ eius authoritati, si offerrentur ei paruuli. Christus autem ostendens, quod a factu alieno magis amet, dicit: Sinite paruulos, talium enim est regnū cælorū. Non dixit, horum: sed talium: hoc est simplicitate præditorum, innocentium, malitiæ inexpertum. Etiam hodie si accedat ad doctorem nonnulli pueriles quæstiones interrogantes, non prohibeat, sed suscipiat.

Et quum imposuisset illis manus, abiit illinc. Et ecce vnus accedens, ait illi. Magister bone, quid boni faciam, ut habeam uitā æternam? Qui dixit ei: Cur me vocas bonum? Nullus est bonus nisi vnus, nempe deus: Non vt tentans venit ille, sed vt discere cupiens, & sitiens vitam æternam. Accessit autem ad Christum quasi ad purum hominem, & idcirco dicit dominus: Quid me vocas bonum? nullus bonus, nisi vnus deus, hoc est, quasi vnum ex præceptoribus bonum me dicis, male dicis. Nullus enim hominum proprie bonus, partim quod mutabiles sumus a bono in malum, partim quod nostra bonitas ad diuinam bonitatem collata, malitia est.

Quod si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi, Quæ? Iesus autem dixit, nō facies homicidij, non comites adulterij, non facies furti, non falsum dices testimonij, honora patrē & matrem, & diliges proximum tuū ut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc seruaui à iuuentute mea, quid deest? Dominus ad legis mandata mittit, ne Iudæi dicant, quod legem contemnat. Adolescentem autem quidam vt superbum & arrogantem arguunt, Quomodo enim virtutes fuisset prædicitus qui diues erat? Nullus enim diligens proximum vt seipsum, ditior est proximo: omnis autem homo proximus. Quidam sic intelligunt: Da quod hæc omnia seruarim, quid adhuc mihi deest?

Leui. xlii.
Exo. xxxi

At illi Iesus. Si vis perfectus esse, uade, uade quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & ueni sequere me. Quum audisset autem adolescens cum sermonem, abiit tristis. Erat autem habens possessiones multas. Quæcunque (inquit) fecisti opera bona, Iudaico more fecisti: si autem vis perfectus, hoc est meus discipulus esse, & Christianus, uade, vende omnia quæ habes, & da statim simul omnia nulla reseruans, vt continuam facias elemosinam. Non enim dixit, paulatim da pauperibus: sed dixit, da semel & nullus esto. Deinde quia sunt multi misericordes, vitam ramen omni malitia plenam habentes, dicit:

Et veni sequere me, hoc est, omnem aliam quoque virtutem habe. Adolescens igitur indoluit: valde enim oprabat, & stiebat quidem terra cordis eius, sed spinæ diuitiarum suffocabant. Erat enim, inquit, habes possessiones multas. Nam qui paucas habet, non ita ab illis detinetur: multis enim diuitiis violentius est vinculum. Porro quia diuiti loquebatur CHRISTVS, dicebat: Habiturus es thesaurum in cælo, diuitiarum enim amator erat.

Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, diues difficile intrabit in regnum caelorum. Item autem dico vobis, facilius est camelum transire per foramen acus, quàm diuitem in regnum dei ingredi. Quandiu diues & ipse quidem habet superflua, & alii non vel necessaria, non ingreditur in regnum. Postquam autem excussa sunt omnia tunc non est diues: & postea intrabit. Impossibile est enim multa habentem intrare, sicut & camelum impossibile per foramen acus. Vide autem quomodo, quod superius dixit difficile, hic dicit impossibile. Nonnulli camelum hic animal dicunt, sed est crassus limis, quo nautæ vtuntur, vt proficiant ancoras. Hic disce quod si sua non dare impedimento esse ad regnum quantum sibi contrahit ignem, qui aliena occupat.

Auditis autem his discipulis, expauerunt valde, dicentes: Quis ergo potest saluus fieri? Intuitus autem illos Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possible sunt. Discipuli vt misericordes, non interrogant pro seipsis (pauperes enim fuerant) sed pro omnibus hominibus. Dominus igitur docet, non humana infirmitate meritiæ salutem, sed virtute diuina. Nam si quis cœperit non esse auarus, ita proficiet, vt ampliora accipiat, & postea eo veniet, vt & necessariis careat, & sic bene prosperabitur adiuuante Deo.

Tunc respondens Petrus, dixit illi: Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, quid igitur erit nobis? Tamen videatur Petrus non dimisisse magna aliqua, vt pote pauper, sed disce quod re ipsa multum etiam ipse reliquerit. Etenim & paruorum rerum magna tenemur affectione: sed & omnes voluprates, Petrus reliquit, & cum parentibus amorem carnis. Illæ enim affectiones non solum contra diuites, sed & contra pauperes militant. Qui igitur dominus?

Respondens dixit illis: Amen dico vobis, quod uos qui sequuti estis me, in regeneratione, quum sederit filius hominis in sede gloriæ suæ: sedebitis & uos super duodecim sedes iudicantes, duodecim tribus Israel. Num sedebunt? Minime, sed excellentem honorem per sedem indicauit. Num & Iudas sedebit? non, dicit enim: Qui sequuti me fuerint, hoc est, qui vsque ad finem, ille autem non vsque ad finem. Vel aliter: Sæpe Deus pollicetur bona quibusdam dignis, quando autem exciderint, & indigni fuerint facti, auferit ea. Similiter facit in asperis, sæpe minatur, & non inducit, conuersis nobis. Per regenerationem autem, resurrectionem intellige.

Et omnis qui reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centupla accipiet, & uitæ æternæ hereditatem sortietur. Ne quis suspicetur, quod dictum est: solis congruere discipulis, dilatat promissionem ad omnes qui similia faciunt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis, familiaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradisum, & pro lapideis ædibus supernam Hierusalem, pro matre presbyteras in ecclesia, pro patre presbyteros, pro uxore omnes fideles mulieres: num nuptiis: absit, sed spirituali affectione, & misericorde erga se, cura. Non iubet autem CHRISTVS separari simpliciter a familiaribus, sed

Lucæ. ix.
Ioan. xii.

quando ad pietatem obstitunt. Sic etiam corpus & animam iubet contemnere, non vt quis seipsum occidat. Vide autem, quod bonus deus non solum hæc dat, sed & vitam apponit æternam. Cura igitur, vt & tu vendas facultates tuas, & des pauperibus, facultates autem sunt: iracundo, furor: adultero, adulterandi cupiditas: vindictæ audio, vindicandi cupido: vende igitur hæc, & da pauperibus demonibus & omni bono priuatis, conuerte affectiones tuas in affectionum auctores, & tunc habebis thesaurum, hoc est, CHRISTVM in cælo tuo, hoc est, in summa mente tua. Cælum enim habet in se ipso, qui factus est cœlestis.

Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Iudæos hic insinuat & gentiles. Nam qui primi erant, facti sunt nouissimi, Gentiles autem (qui erant nouissimi) primi constituti sumus: & vt manifeste dicas quod dicitur, coaprat etiam sequentem parabolam.

CAPVT VIGESIMVM.

Simile enim est regnum caelorum homini patrifamilias, qui existit primo statim diluculo, ad conducendos operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs in singulos dies denario, misit eos in vineam suam. Et egressus circiter horam tertiam, misit alios stantes in foro ociosos; & illis dixit, Itē & uos in vineam meam, & quod cunq̄ iustum fuerit, dabo uobis. Illi autem abierunt. Iterum quum exisset circa sextam & nonam horam, similiter fecit. Circa undecimā uero horā exiit, & inuenit alios stantes ociosos, & dicit illis: Cur hic statis toto die ociosi? Dicunt illi: quia nullus nos cōducit. Dicit illis: Abite & uos in vineam, & quicquid iustum fuerit accipietis.

Christus est rex caelorum, qui assimilatur homini, quod scētudum humanam accepit formam. Paterfamilias autem, quia dominus est domus, hoc est ecclesia. Hic igitur Christus exiit e sinibus paternis: & conduxit operarios in vineam, vel scripturas vel mandata. Vnumquemque conduxit vt operetur vineam hoc est suam animam: conduxit autem alium quidem primo diluculo, hoc est in puertitia: alium autem hora tertia, hoc est adulescentia; rursum alium hora sexta & nona, quando quis viginti quinque fuerit annorum, vel triginta, & simpliciter in virili ætate: porrō circa undecimam, senes. Multi enim & senes crediderunt. Vel aliter. Dies dicitur præsens sæculum: in illo enim operamur sicut in die. Vocauit igitur dominus prima hora Enoch & Noe. Tertia, Abraham: Sexta, Moyses: Nona, prophetas: Undecimam autem, hoc est in consummatione sæculi, gentiles: qui ociosi fuerunt ab omni bono: nullus enim eos conduxerat, neque missus est propheta quis ad gentes.

Quum autem uespera facta esset, dicit dominus uince procuratori suo. Voca operarios; & recda de illis mercedem, incipiens a postremis usque ad primos. Et quū uenissent qui circa undecimā horam uenerant: acceperunt singuli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati sunt q̄ plus esset accepturi, & acceperunt singuli denarium. Et quum acceperunt, mirabantur aduersus patrem familias, dicentes: Hi nouissimi unam horam fuerunt in opere, & illos pares nobis fecisti, qui portauimus pondus dei & æsuum. At ille respondens uni eorum: Amice non officio te iniuria. Nōne denario pactus es mecum? tolle quod tuū est, & abi. Volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi quod uolo facere in rebus meis? Si oculus tuus malus est, q̄ ego bonus sum. Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt uocati, pauci autē electi. Et conscēdens Iesus Hierosolyma, assumpsit duodecim discipulos suos in uia, & ait illis. Ecce cōsecramus Hierosolyma, & filius hominis tradetur principibus sacerdotū ac scribis, & cōdamnabunt eū morte & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & die tertio resurget.

Vesperum est consummatio. In fine autem diei & consummatione accipiunt omnes suum denarium, qui est spiritus sancti gratia, transformans hominem ad suum exemplar, & faciens diuinæ naturæ participem. Plus autem laborauerunt, qui ante Christi aduentum: eo quod tunc nondum erat mors soluta, neque diabolus contritus, sed adhuc uiuebat peccatum. Nos autem gratia Christi per baptismum iustificati, virtutem accepimus ad vincendum aduersarium nostrum iam deictum & occisum a Christo. Et iuxta priorē interpretationem, qui iuuenes credidere, maiorem laborem habent, quam hi qui in senectute ad fidem accesserunt. Adulescens enim pōdus iræ & æstum cōcupiscentiæ gestat, certans cum affectionibus: Senex autem in tranquillo est, at tamen omnes hos denum spiritus sancti assequimur. Docet igitur nos parabola, quod in senectate etiam licet respicere, & regnum caelorum assequi. Hæc enim undecima hora est. Non inuident autem sancti his, qui ex æquo accipiunt charitatem: sed ostendit hic quod tanta & talia sunt bona quæ dantur iustis vt & inuidiam excitare possint.

Tunc accessit ad eū mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petēs aliquid ab eo. At Iesus dixit illi. Quid uis? Dicit: Dic ut sedeant hi duo filij mei, unus à dextris tuis, & alter ad sinistram tuā in regno tuo. Opinabatur filij zebedæi quod vadēs Hierosolyma, dominus regnurus esset regno quodā tēporali. Audierant enim eum sæpe dicentē: Consecradimus Hierosolyma. Passi autem sunt humanum quid, & accedentes ad matrem paruaudent, ipsi reueriti in manifesto accedere: clanculo enim accedebant & ipsi, vt Marcus dicit. Accesserunt enim (inquit) ad eum Iacobus & Ioannes hoc est priuatum & clanculo accepit.

serunt ad eum.

Respondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petitis. Potestis bibere poculum, quod ego bibiturus sum? aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari? Dicunt ei: Possimus. Mare praterita filiis loquitur, vt ostendat quod non ignorauerit ab ipsis permissam matrem, & dicit ad illos: Nescitis quid petitis. Magnum est, & angelicas virtutes concutiens. Deinde abducens illos ab huiusmodi cogitationibus, ad pericula magis hortatur. Interrogat autem non ignorans, sed vt cogat manifestare vltius per responsum, & studeant implere promissionem. Hoc enim dicit: Quia non potest quis fieri particeps regni mei: nisi ad mearum passionum particeps fiat. Dicite mihi, num possitis similia pati: Poculum enim, dicit martirium, & suam mortem: simul ostendens quod leue sit, & quod oporteat nos tam facile illud aggredi, quam si bibendum esset poculum: & declaras quod & ipse suauiter accedat ad mortem, sicut enim bibens poculum statim dormit grauatus, sic & qui martyrii poculum bibit, in mortis somnum deferitur. Baptisma quoque mortem suam nominat, quod nos omnes purificet. Hi vero nescientes quod promitterent, sed solum spectantes ad id quod cupiebant: omnia facile pollicebantur.

Nō effici mur parti cipes regni, nisi passionū Christi cō particeps.

Ait illi: Poculum quidem meum bibetis, & baptismo, quo ego baptizor baptizabimini, sedere autem ad dexteram meam & sinistram, non est meū dare, sed quibus paratum est a patre meo.

Actu. xi.

Scio quidem vos testificaturos, & euenient hæc omnino. Iacobum enim Herodes occidit, Ioannem autem Traianus condemnauit, prædicantem verbum veritatis. Porro sedere non est meum dare, sed quibus paratum est, sic intellige: Si inuētus fuerit quis cū veritatis testificatione, omni alia virtute præditus, ille accipiet donum. Illi enim præparatum est, qui laborauerit, sicut & certantibus coronæ sunt præparatæ, quasi dicat illis: Non est meum dare ad gratiam coronam, sed quibus præparatum est, hoc est, his qui incurrerint & vicerint. Sic autem & hoc loco dicit CHRISTVS quod ego non possum ad gratiam dare vobis sedem a dextris, aliorum enim est, qui laborauerint, & illis præparata est. Rogabis igitur consequenter: Quinam sessuri sint? Discas autē, quod nullus tibi sessurus est: hoc enim folius diuinæ naturæ est. Ad quem enim angelorum dicit: Sede ad dextris meis: Verum hoc dominus dixit, iuxta illorum opinionem, quærebant enim hanc sedem, nō intelligentes quod sedere super duodecim sedes, sit glorificari propter virtutem.

Psal. cix.

Et quum audissent decem, indignati sunt de duobus fratribus. Iesus autē uocauit eos ad se, & ait: Scitis quod principes gentium dominantur illis, & qui magni sunt, potestatem exercent in eas, non ita erit inter uos: sed quicumque uoluerit inter uos magnus fieri, sit uester minister: & qui uoluerit inter uos primus esse, sit uester seruus. Sicut filius hominis non uenit ut ministraretur, sed ut ipse ministraret, ut que daret animam suam redemptionem pro multis. Vbi viderunt duodecim, illos a Christo increpatos, tunc & ipsi indignati sunt, & ostenderunt illos prælatos sibi in honore. Adhuc enim erant imperfecti. Nam illi decem aduersus insurgabant, hi duobus inuidebant. Postquam igitur decem hi auditis turbati fuerunt, accessit illos, uocatione antea sermonem demulcens. Etenim filii Zebedæi, auulsi ab aliis, conuersabatur cum ipso. Præfens igitur omnibus sit, Sciens enim quam sit tyrannica, & graui indigeat reprehensionis plaga ambitio, acrius eos perstringit, & abicit eos in infidelium & gētīlium portionem, si inani gloriæ studere uoluerint: Et sic eos inhortatur, dicens. Alii quidem homines, quia regunt clari sunt: & amare primas, gentilia est affectio: meos autē discipulos humilitas commendat & honorabiles facit, atque adeo qui maior esse uoluerit debet his qui opus habent ministrare, id quod præcipue humilitatis est, & ego in meipso ostendo, quum sim princeps & rex celestium, humiliavi memetipsum, ita ut uobis ministrem ad salutem & in tantum ministrem uobis: ut & animam meam ponam redemptionem pro multis; hoc est omnibus. Omnes enim multi.

Philip. ii.

Et egrediētibz illis à Hierico, sequuta est eū turba multa. Et ecce duo cæci sedētes secus uia, quā audissent q̄ Iesus trāsiret, clamauerūt, dicētes: Domine, miserere nostri, fili David. Turba autē increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Miserere nostri, fili David: Et stetit Iesus, ac uocauit eos, & ait: Quid uultis ut faciam uobis? Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri. Misertus autē eorum Iesus tetigit oculos eorū, & confestim uisum receperūt oculi illorū, & sequuti sunt eū. Fama agnouerunt cæci dominū, & obseruabant tempus, quū audissent quod præteriret. Crediderunt autē, q̄ Iesus qui ex femine David secundū carnem possit curare illos, & plane multum feruebant fide, neque dum tacere iuberentur, filebant, sed

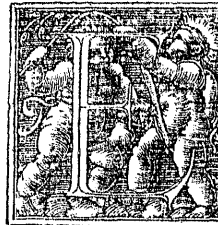
A

longe amplius clamabant. Vnde non interrogauit illos an fidem habeant, sed qui uelent ne quis existimet, quod alia det alia uolentibus. Monstrans igitur, quod non penurie gratia ad se clamant, sed ut curentur. Tacitos autem curat ut discamus cuncta suæ sanctæ carnis membra, uiuifica & dei membra esse. Quod autem Lucas & Marcus vnum dicunt cæcum fuisse, non ab his dissonant: Illi enim insignioris mentionem fecerunt, uel aliter: Lucas dicit, quod antequam ueniret in Hierico curauit cæcum, Marcus autem postquam exiit de Hierico, Matthæus uero breuitatis amater, in uino uirumque complexus est. Intellige autem per cæcos, eos qui ex gentibus, qui secus uiam curati sunt. Non enim præcipue uenit Christus propter gentes: sed propter Israelitas, quemadmodum autem cæci audiendo didicerunt de Iesu, sic & gentes ex auditu fidei. Hi autem, qui silentium imperant cæcis, ne clamando inuocent nomen Iesu, sunt persecutores, tyranni, qui attenuant ecclesiæ os obturare, sed illa multo magis confiteatur nomen Christi, idcirco sanatur, ut uideret ueritatis lumen clarius, & sequitur Christū, uitam eius imitando.

L. u. xviii
Marci, x.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

B

T quū appropinquassent Hierosolymis, & uenissent in Bethpage ad montē oliuariū, tunc Iesus misit duos discipulos: dicens illis: Ite in castellū quod contra uos est: & statim inuenietis asinam alligatam, & pullū cū ea. Soluite & adducite mihi. Et si quis uobis aliquid dixerit, dicit: Dominus his opus habet, & confestim emittet eos. Hoc autē totum factū est, ut adimpleretur quod dictū est per prophetam, dicentē: Discite filie Sion: ecce rex tuus uenit tibi mansuetus, sedēs super asinā, & pullū filiū subigalis. Sedit super asinā, nō in uillū aliuū sum, quam ut impleretur prophetia, & ut ostenderet quomodo oportere uiliter uehi: non enim equo, sed asello uili uectus est. Implet igitur prophetiam, & iuxta historiam & iuxta anagogen. Nam iuxta historiam uisibili asino infedit, & iuxta anagogen quoque nouo, indemito, & obedientiæ nescio populo. Ligati autem erant asina & pullus cathenis suorum peccatorum. Duo missi sunt ad soluendum, Paulus quidem ad gentes, Petrus uero in circuncisionem, hoc est, ad Iudæos, usque in hodiernum diem duo nos soluūt, Apostolus & Euangelista. Venit autem Christus mansuetus. Non enim uenit ut iudicaret mundum in primo aduentu, sed ut saluet. Et alii quidem reges Iudæorum fuerunt rapaces, & iniusti Christus autem mansuetus.

Esa. lxxii
Zac. ix
Galat. ii
Ioan. iiii.

C

Emtes autē discipuli fecerūt sicut præceperat illis Iesus. Et adduxerunt asinā & pullum, & imposuerunt super eos uestimenta sua, & collocarunt eum super illa. Lucas quidem & Marcus subiugalem solum dixerunt: Matthæus autem asinam & pullum. Non dixerunt autem contraria: ducentes enim pullum sequuta est mater. Collocauerunt autem eum super illa: non super duo iumenta, sed super uestem. Primum quidem sedit super asinam, postea super subiugalem, quia & primum quieuit in Iudæorum synagoga, deinde in gentili populo.

Marci. ii
Luce. xix

Primum autē turba strauerūt uestimenta sua in uia, alij uero cædebant ramos de arboribus, & steterat in uia. Porro turba quæ præcedebat & quæ sequebantur clamabat, dicētes: Hos anna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini, hos anna in altissimis. Iuxta historiam: multum in se habet honoris uestes strauisse, & ramos obiectasse, nam ostēdunt magnā gloriam. At iuxta anagogen discit, quod postquam apostoli superposuerunt uestimenta sua, uirtutes in quibus suas: tunc super illas sedit dominus: nam nisi anima nostra ornata fuerit apostolicis uirtutibus, non equitabit eam dominus. Præcedentes sunt prophetæ, qui ante incarnatum christum fuere. Sequentes autem martyres & doctores, qui uestimenta sua sternunt christo: hoc est carnem subiiciunt spiritui. Vestimenta enim & tegumenta animæ, corpus: strauerunt igitur in uia, hoc est in christo. Ego enim sum uia, inquit. Si enim quis carnem suā nō strauerit hoc est humiliauerit: in uia, hoc est in christo manens, & non hæreticus existens non insidebit in eo dominus. Hos anna autem quidam dicunt, quod hymnum uel psalmum significet, alii autem id quod euidētius, Salua obsecro, ueterum autē dicitur de minus, quia expectabatur ab Hebræis uenturus. Sic enī & Ioannes dicit: Tu es qui uenturus es, hoc est qui expectaris: uenias, eo quod aduentus eius quotidie

Ioan. xxi
Hos anna

expectabatur. Debemus & nos omnes consummationem mundi: & aduentum Christi expectare ac preparari.

Supra. xi. Et quum intrasset Hierosolyma, commota est uniuersa ciuitas, dicens. Quis est hic? Turbae autem dicebant: Hic est Iesus ille propheta à Nazareth Galilaeae. Turbae simplices & candidae, neque inuidebant CHRISTO: neque opinionem indignam Christo habebant. Ideo & nunc prophetam illum dicit: Nunquam autem sine articulo dicatur propheta: potest intelligi quod ille sit qui expectetur propheta: de quo Moses. Prophetam vobis Deus excitabit. Non enim dixerunt. Hic est propheta: sed propheta ille, hoc est, ille qui expectatur.

Esa. lvi. Et intrauit in templum Dei, & eiecit omnes ementes & vendentes in templo, mensasque collybiarum: & cathedras vendentium columbas euerit: & dixit illis. Scriptum est: Domus mea domus deprecationis uocabitur: at uos fecistis illam speluncam latronum. Tanquam dominus domus, hoc est templi, eiecit vendentes: ostendens ea quae patris sunt, & sua esse: interim etiam honestatis templi curam habens, sed translationem sacrificiorum significans, eo quod officendo boues & columbas praesignauit non ultra opus sacrificio & immolatione, sed oratione. Domus enim mea (inquit) domus deprecationis, vos autem fecistis illam speluncam latronum. In speluncis enim latronum fiunt mactationes: & sanguinis effusio nes. Vel etiam propter negociatores, ementes & vendentes, speluncam uocauit templum. Auidia enim & lucri cupiditas, latronum morbus est, Collybiae autem sunt, qui apud nos dicuntur mēsarīi. Collybos enim species est, vilis nominatis, licet habemus & nos obulos & minuta. Vendunt autem columbas, & hi, qui in ecclesiis faciunt uendunt. Spiritus enim gratiam, qui est columba uendunt, unde eiciuntur ex superno & inferno templo. Indigni enim sunt sacerdotio fungi. Vide autem, & tu, ne forte templum dei, cogitationem tuam, facias speluncam latronum daemoniorum. Fit autem spelunca, si babuerimus cogitationes carnalibus rebus animas uendentes: & ementes, & ita lucri cupiditas, ut & collybos, & uilia nominata congregent. Et si uendiderimus & emerimus columbas, hoc est, si quod in nobis fuerit spirituale dogma, & inhonesta cogitatio talis, speluncam latronum fecimus nos.

Et accesserunt ad eum caeci & claudi in templo, & sanauit eos. Per infirmos quos curauit, ostendit se deum esse, & benefacere, eiciens cum autoritate e domo sua indignos. Declaratur etiam hoc, quod eiecit Iudaeis, qui legi & animalium mactationi addicti erant, & caeci & claudi ex gentibus assumpti fuerint sanati ab eo.

Quum autem uidissent principes sacerdotum & scribae mirabilia quae fecerat pueros clamantes in templo, & dicentes: Hos anna filio Dauid: indignati sunt, & dixerunt ei. Audistis quid isti dicunt? Iesus autem dicit illis. Quid mihi? Nunquam legis? Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Pharisei quum uiderent pueros hymnum Dauid offerre Christo, quem uidetur propheta Deo obrulisse, dissecabantur inuidia, & interpellant illum, quod permittat de se dici, quae soli Deo debentur. Ille autem magis approbans dicit: Etiam. Tantum abest, ut obturem oralium dicentium, ut & prophetae testimonium abducam, & vos ostendam uel imperitos uel inuidos. Nescitis enim quod ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Perfecisti autem, significat perfectam & absolutam ostendisti laudem, etiam si illi propter aetatem imperfecti & uiles uideantur. Non enim illi dicebant quae dicebant, sed os solum accommodantes: spiritus organa fuerunt. Et idcirco dicit. Ex ore infantium, coniectans quod os solum diuina gratia mouebatur. Significatur item quod a gentibus, quae simplices & stultae erant, benedictum esset. Erat autem & apostolis consolatio dandum & sibi sermonem, tamen si perquam uiles forent. Et tu innocens si fueris, a malitia paruulus, fuxerisque spirituale lac diuinorum eloquiorum, dignus eris qui laudes & praedices deum.

Et relicto illis, exiit e ciuitate in Bethaniam, & aduersatus est illis. Secessit ab illis, ut ab indignis. Et uenit in Bethaniam, hoc est domum obedientiae. Ab inobedientibus enim, ad inobedientes se confert, & inter illos uersatur. Dicit enim, habitabo in eis, & ambulabo in eis.

Mane autem reuertens in ciuitate, esuriit. Et quum uidisset ficum arborē unam in uia, uenit ad eam, & nihil inuenit in ea, nisi folia tantum, & ait illi. Ne posthac te fructus nascatur in aeternum. Et arbor facta est continuo ficus. Et eo uiso, discipuli mirati sunt, dicentes. Quomodo continuo exaruit ficus? Quoniam dominus frequenter miracula operatus est, & in omnibus hoc specauit ut benefaceret

ne faceret, nullum autem ostendit quo puniret; ne putarent, quod non posset punire, ostēdit hoc loco & hanc suam potestatem; non in hominem illa utens, sed arborem, ut pote misericors, sicut & ante ea in porcos. Arefacit igitur arborem, ut emendet homines. Porro discipuli merito admirantur. Arbor enim illa humidior est, & maius ostendit miraculum, eo quod fratum exaruit. Caeterum ficus & Iudaeorum significat synagogā, folia folia habentem, hoc est, ostendentem literam, non fructum spiritus. Sed & omnis homo exponens se deiciis huius uitae, sicuti comparatur: quia fructum non habet spirituales, ut esurienti Iesu det folia autem tantum, & temporalem ac defluentem apparentiam. Hic igitur maledictum audierit. Ite enim, inquit, maledicti in ignem; sed & arefcet, nam diu cruciatur in igne, arefcit eius lingua, sicut & diuitis.

Respondens autem Iesus, ait illis. Amē dico uobis, si habueritis fidē, & nō hesitaueritis, non solū hoc quod accidit ficui facietis, uerum etiā si mōti huic dixeritis, tollere, & proice te in mare, fiet. Et oia quae eūque petieritis in deprecatione credētes, accipietis. Magna Christi quā discipulis dat promissio, quod possunt montes transferre, si non ambigui fuerimus fide, & haesitauerimus. Quaecumque enim petierimus, citra haesitationem fideles diuinā virtutū accipiemus. Etiam (inquit) si petierimus & quod non conducibile, credam autem insipienter, quod hoc mihi det dominus, accipiā ne igitur & illud quod mihi nō expedit. Deus igitur quomodo misericors, si quidem meam petitionem, quae mihi non prodest, adimplet? Audi ergo. Primum quum audieris fidem, non stultam illam fidem, sed eam quae reuerentia fides est, accipe, & deprecationem illam quae uilia petit, sicut tradidit dominus dicens. Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo: & quae in ea oratione sunt uerba. Insuper uide & uerbum, haesitaueritis. Nam qui unicus fuerit deo, & vnus est cum illo, & non disceretur & separatus, quomodo petet quod inutile est? Unde si indiuisi & indivcreti fuerimus a deo, conducibilia petemus a deo & accipiemus.

Et qui uenisset in templum, accesserunt ad eum docentē principes sacerdotū, & seniores populi dicētes. Quā autoritate haec facis? & quis tibi dedit istam autoritatē? Respondens autē Iesus, dixit eis, interrogabo uos & ego quiddam: quod si dixeritis mihi, & ego uobis dicā, quā autoritate haec faciā. Baptismus Ioannis unde erat? & ex hominibus? At illi cogitabant apud se dicētes. Si dixerimus e caelo, dicit nobis: quare ergo non credidistis illi? Sin autē dixerimus ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim habebat Ioannē ut prophetam. Et respondens Iesus dixerit. Nescimus. Ait illis & ipse. Nec ego dico uobis, quā autoritate haec faciā. Inuidentes legisperiti Iesu, & eiecit e templo negociantes, accesserunt ad eum, & alia quaedā rogauerunt. Quis es tu, qui e templo eiecis negociantes? nun quid hoc facis ut sacerdos? Et tu quidē sacerdotale dignitatē non habes. Non hoc facis ut rex? enim uero neque rex es, neque si esses, liceret tibi haec facere; nō enim licet regibus in templo aliquid agere. Interrogabant autē haec a domino, ut si quidē diceret. Mea potestate haec facio, accusarent eum ut rebellē & propriam potestatem se habere diceret. Sin autem diceret, diuina potestate haec facio: abducerent ab eo turbas, illum ut deum laudantes: monstrantes turbis, ecce Iesus ille non est deus, sed potestate dei haec facit ut seruus. Quid igitur Christus ipsemet sapientia? Comprehēdit sapientēs in uersutia sua, & interrogat eos de Ioanne similia, ut si quidem dicerent.

E caelo fuit praedictio Ioannis: comprobarentur deo aduersarii, quod illam non susceperunt. Si autem ex hominibus dicerent, periclitarentur propter turbam. Omnes enim ut prophetā habebant Ioannem. Ostēdit autē hoc loco dominus, quod maligne interrogantibus non oportet esse respondere. Nam nec ipse phariseis respondit, quamuis nulla respondendi difficultas esset. Discimus autē interim, quod semetipsum laudare non est iuxta Christi doctrinam. Ecce dominus enim, qui potuit dicere qua potestate haec faceret, nō dixit ne seipsum laudare uideretur.

Quid autem uobis uidetur? Hō habet duos filios, & accedēs ad priorē, dixit. Fili, uade hodie operare in uinea mea. Ille autē respondens, ait: Nolo. Postea uero penitentia motus, abiit. Accedēs autē ad alterū, dixit similiter. At ille respondens ait: Eo domine: & non abiit. Uter e duobus fecit quod uoluit pater? Dicit ei, prior. Dicit illis Iesus, Amen dico uobis, quod publicani & meretrices praecedunt in regno dei. Venit enim ad uos Ioannes per uia iustitiae, & nō credidistis ei: publicani autē & meretrices crediderunt ei. Vos autē qui uidistis eum, nō fuisistis eōmoti penitentia postea, ut crederetis ei. Duos ordines inducis, unū principio pollicentiū, quales fuerūt Iudaei, qui dixerūt. Oia quaecumque dixit deus, faciemus & audiemus. Alterū eorū qui nō statim persuasi sunt: quales sunt meretrices & publicani, & qui ex gentiliū populo, qui ab initio non crediderunt uoluntati diuināe, postea autem penitentia ducti, obediunt. V

de igitur sapientiam Christi, Non statim a principio dixit illis. Meliores vobis publica- ni sunt & meretrices: sed prius cepit ipsos, & confessi sunt quod ex duobus filiis ille obe- diens fuerit, qui fecerit voluntatem patris. Postea ubi hoc confessi fuerunt, subdit veni- se Ioannē per viam iustitię, hoc est, in vita irreprehensibili. Non potestis enim dicere, vitam Ioannis fuisse reprehensibilem: attamen meretrices ei obedierunt, vos autem non. Ideo & præcedant vos, ante vos ingrediuntur in regnum cęlorum: ita vt si & vos la- boraueritis, vel post illa intrabitis: si autē increduli fueritis, nunquam intrabitis. Multi au- tem etiam hodie pollicentur deo & patri monachos se futuros fore, vel sacerdotes, post promissionem autē negligentēs sunt. Alii autem monasticam vel sacerdotalem vitam pollicenti non sunt, sicut monachi vel sacerdotes, viuunt autē digne: atque ita illi sunt obe- dientes p̄eri, qui faciunt etiam si nihil promiserint.

Aliā parabolam audite. Homo quidem erat paterfamilias, qui plantauit vineā, & sepē circumda- dit ei, & fodit in ea torcular, & edificauit turrim, & locauit eā agricolis, ac peregre profectus est. Aliam parabolam eis affert, ostēdens quod licet summa diligentia eis exhibita sit, non meliores facti fuerint. Homo enim paterfamilias, dominus, qui propter misericordi- am homo appellatur. Vinea autē, populus Iudęorum, plantatus a deo in terra promissio- nis. Introducens enim, inquit, plantabis eos in monte sancto. Sepes autem lex, non si- nons eos gētibus misceri, vel angeli custodientes Israel. Torcular, altare. Turris templū. Agricola vērō, doctores populi, pharisęi & scribę. Profectus est autem paterfamilias deus, quando in columna nubis loquutus est eis. Vel peregrinatio dei, longanimitas eius. Videtur enim deus & dormire & peregre proficisci, dum longanimis est, & non e vesti- gio peccatorum penas exigit.

Quā autē tempus fructuū appropinqua- set, misit seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ipsius. Et agricolę apprehēsi seruis eius, alii ceciderunt, alii occiderunt: alii uero lapidauerūt. Iterū misit alios seruos plures prioribus, & fecerūt illis similiter. Nouissime autē misit ad eos filiū suū, dicens: Reuertuntur filiū meū. Agricole autē uiso filio, dixerūt intra se. Hic est heres, uenite, occidamus eū, & occupemus hereditatē eius. Et apprehēsum eū, ceciderūt e vineā, & occiderunt. Appropinquauit tempus fructuum prophetarum temporibus. Serui enim missi, fuerūt prophetę, quorū variis affecerunt iniuriis agricolę: hoc est qui tunc erant falsi prophete & falsi doctores. Et alium quidē percusserunt, vt Michęam. Sedechias enim eum in maxillam percussit. Alium autē occiderunt, vt Zachariam inter templū & alta- re. Alium vērō lapidauerunt, vt Zachariam filium Iodoe pontificiss. Postea missus est filius Dei, in carne apparens. Quod autem dixit. Reuertuntur filium meum: non ignorans dicit quod illum occisuri essent, sed significare volens quid facere deberent. Oportebat enim, inquit, licet seruos occiderint, vel filium reuereri. Agricole autem uiso ipso, dixerunt. Hic est heres, venite occidamus eum. Etenim Iudęi qui dicebant. Hic est CHR I S T V S, ipsi illum crucifixerunt. Eiecerunt autem eum extra vineā, nam extra ciuitatem occisus est dominus. Propterea quia vineam dicebamus esse populū: extra vineam, hoc est, præter simplicis populi sententiam occiderunt eum pharisęi, & mali agricolę.

Quā ergo uenerit dominus vineę, quid faciet agricolis illis? Dicunt illi. Mali quā sunt, male per- det illos, & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. Quam uenerit. Quando? Num in secundo aduentu? Videtur quidē & hoc sentire, ueruntamen melius sic intelligitur. Dominus vineę, deus & pater qui misit filium suum ab illis occi- sum. Quam igitur uenerit, hoc est, quam ipse respexit ad iniquitatem quam fecerunt Iudęi, tunc malos ipse perdet, nullo Romano exercitu: & vineam suam, hoc est po- pulum locabit alijs agricolis, hoc est apostolis & doctoribus. Intellige item per vineam, diuinas scripturas, in quibus sepes quidē litera est: torcular autem deus, profundus spiritus: turris autem, theologia, quę summa est & diuina. Has itaque scripturas habe- bant prius mali agricolę, & pharisęi, locauit autem nobis deus eas bene colentibus. Il- li enim dominum occiderunt extra vineam, hoc est, præter iussum eorum, quę dicebat scripturę.

Dicit illis Iesus: Nunquā legis in scripturis, lapidē quē reprobauerunt edificatē, hic factus est in caput anguli: a domino factus est hoc, & est mirabile in oculis nostris: idcirco dico uobis. Aufe- retur a uobis regnū, & dabitur super lapidē istū, cōstru- getur: super quē autē ceciderit, illū conteret. Lapidem seipsum nominat: edificantes autē magistros Iudęorū, qui illum quasi inuilem reprobauerunt, dicentes. Sanaritanus es

A tu, & dæmonium habes. Ipse autē quum surrexisset ex mortuis, positus est in caput an- guli, hoc est, caput ecclesię factus est, coniungens Iudęos & Gentiles in vnam fidem. Si- cut enim lapis angulum in domo faciens, continet hac & illac murum, sic & Christus nos omnes in vnam fidem colligauit. Angulus autem ille admirabilis est, & a domino est fa- ctus. Ecclesia enim nos cohibēs, & vnita fide a domino facta est, & est magna admiratio ne digna, eo quod pulchre edificata sit. Est autem & alia ratione admirabilis, eo quod miraculis firmatus est & confortatus sermo domini: & ita ecclesię quoque constitutio admirabilis. Ablatum igitur est regnum dei a Iudęis, hoc est peculiaritas, qua dei pro- prii erant, & datū est his qui crediderunt. Qui enim impingunt in lapidē, & ostenduntur in Christo Iesu, confringentur quidem in secundo aduentu, ueruntamen & hic conterentur ab ipso, hoc est disperfi sunt vbique terrarum, sic uidemus nunc miseros Iudęos. Conte- ret, hoc est, ita conteret, vt dispergat eos.

Et quum audissent principes sacerdotum ac pharisęi parabolam eius, cognouerunt, quod de se di- ceret. Et quęretes illi manus iniicere, timuerunt turbas, quoniam tanquam prophetam eū habebāt. Iterū uide quod turba quidē simplex, & fuci nescia sequitur ueritatem, legisperiti autē maligne agunt. Et vsque in hunc diem quærunt hebręi Iesum comprehendere, sed non comprehendunt, neque intelligunt. Antichristum autem comprehendunt, & ipsum ado- rabunt: at Christus non capitur, hoc est intelligitur ab eis.

T respōdens Iesus dixit illis per parabolam, dicens. Simile factū est regnum cęlorū hōi regi: qui fecit nuptias filio suo: & emisit seruos suos: ut uoca- rēt inuitatos ad nuptias: & uolebāt uenire. Iterū emisit alios seruos, dicens. Dicite iuitatis, ecce prædiū meū parauit, tauri mei & altilia mactata sunt, & oia parata, uenite ad nuptias. Illi autē neglexerunt & abierunt: alius in- nullam suam: alius uero ad negociationem suam: reliqui uero tenuerūt ser- uos eius, & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cum audisset: itus est, & missis exercitibus suis: perdidit homicidas illos: & ciuitatem il- loru succendit. Et hæc parabola Iudęorū inobedientiam subindicat, sicut & superior de vinea. Verū sicut illa mortem Christi, ita hæc nuptiale gaudium, hoc est resurrectio- nem declarat. Cæterum hæc mōstrat multo atrociora, quę patrarint illi quam superior. Illi enim quum exigerentur fructus, occidebant eos qui exigebant: hi autem quum vo- carentur ad nuptias, homicidiū fecerunt. Homini igitur regi similis est deus. Non enim apparet vr est, sed qualem decet vr nobis se uidentem exhibeat. Nam quando mī homi- nes morimur humanis peccatis obnoxii, vr homo nobis apparet deus: quando autem vr dii ambulamus, tunc stat deus in synagoga deorum: sicut & quando ferarum naturas af- fumimus, sic & illē nobis pāchera, & ursus, & leo. Facit autem nuptias filio suo, copulās

Psalmus lxxxii.

Apoca. xix. xxxi.

Hiere. xxxviii.

C uī uero primū missi, Moyses & alii, quibus non crediderunt Hebręi, sed exasperauerunt deum in deserto quadraginta annis, & noluerunt sermonē dei & charitatē suscipere spi- ritualē. Deinde missi sunt serui alii, prophetę: sed & illorū quosdā occiderunt, vt Esaiā: quosdā contumelijs affecerunt, vt Hieremiam, quem in lacum luti iniecerunt. Quidam autem minus mali, sibi ab huiusmodi iniurijs temperauerunt, sed alius quidem in pro- prium agrum abiit, hoc est, indulsit delicijs & voluptatibus uitę. Vniuersi uisusque enim ager est corpus, alius autem in negociationem suam, hoc est auaritię deditus fuit. Ne- gociatorum enim genus auarum est, & lucri cupidissimum. Ostendit igitur parabola, quod qui a spiritualibus nuptijs & conuiuio, & Christi societate destituerunt: ob has du- as potissimum causas excluduntur, vel propter corporales voluptates, vel auaritię mor- bum. Prandium autem hoc loco nominat, quamuis alio loco cenam eam dixerit. Non absurde cenam. Nam in nouissimis temporibus perfecte apparebunt illę nuptię, & ad uesperum, & ad finem seculorum. Prandium autem, eo quod in prioribus seculis: uel la- tum fuit mysterium, tamen si obscurius. Tauri autem & altilia, uetus est & nouum testa- mentum. Vetus enim signatur per taurum, nouum autē per altilia. Panes enim offerimus nō in altario, qui proprie dicti sunt, ut in 15. & uapore ex frugibus confecti. Vocat igitur nos deus, vr comedamus & veteris testamen- ti bona & noui. Et tu quando uideris quempiam manifeste interpretantem diuinam glo-

Para. xxiiii

Extra vineā occi- sum do- minum.

quia, scias tamen altaria, & e frugibus confectos cibos dare, ac quasi frugibus alere, & cibus farcire, simpliciores manifeste docendo. Quares autem hoc loco, quomodo dicat inuitatis: si inuitati erant, quomodo denuo sunt vocandi? Scias igitur omnes naturam vocari, ad bonum a sermone doctoris natura dati: aram enim deus & illos externos doctores mittit, ut qui intus vocati sunt, & extrinsecus vocentur. Mittit autem rex exercitus suos, hoc est Romanos, qui inobedientes Iudaeos perdidit, & ciuitatem illorum Hierusalem succenderunt, ut Iosephus dicit.

Tunc dicit seruis suis. Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Itaque ad exitum viarum, & quotiescunque inueneritis, uocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, ac impletae sunt nuptiae discumbentibus. Quoniam priores serui, Moses & prophetae, non peruaserunt. Alios quoque seruos mittit apostolos, qui gentiles vocauerunt in via vera non incedentes, sed alios alio diuitiosos, & in viis pluribus & dogmatis discordes, imo existentes iuxta exitum viarum, hoc est, in errore & inaequalitate multa. Nam & ipsi inter se dissidebant & tumultuabantur, & non in viis erant, sed extra vias, & illa sunt mala eorum dogmata, quae docebant. Non omnes diligebant aequaliter, sed alii hoc modo, alii alio. Quid si sic melius intelligatur? Via est vita vniuersisque; exitus a via, dogma. Gentiles igitur vias habebant malas, hoc est, vitam reprehensibilem, ab ea mala exierunt in dogmata impia, sedos sibi deos constituentes patronos vitiorum. Egressi igitur apostoli a Hierusalem ad gentes, congregauerunt omnes, tam malos quam bonos, hoc est omni malitia repletos, & minus malos, & quos & bonos nominat, si aliis conferantur.

Ingressus autem rex, ut uideret discumbentes, ubi uidit illic hominem non uestitum ueste nuptiali, ait illi. Amice, quod hoc intrasti, non habens uestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris. Ligatis pedibus eius, mittite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt uocati, pauci uero electi. Ingressus ad nuptias sine diiudicatione fit. Gratia enim soli omnes uocati sumus, tam boni, quam mali: uita eorum, qui ingressi fuerint, posthac non indisciplinata erit, sed examen ualde magnum faciet rex eorum, qui post ingressum in sordido habitu inuenientur. Horreamus igitur cogitantes, quia nisi quis vitam habeat puram, nihil ei proderit nuda fides: non solum enim e nuptiis eicitur, sed & in ignem mittitur. Quis est ille sordida uergeta gerens: quis non indutus est viscera misericordiae, fraternitatem, benignitatem. Multi igitur seipsum decipientes, etiam in spe, putant quod regnum caelorum assequantur, & seipsum simul immiscunt discumbentium choro, sentientes de seipsis magna. Rationem igitur fumens dominus ab indigno illo, non intrat nobis duo haec: unum quod misericors sit, alterum quod & nos nullos condemnare debemus, etiam si manifeste peccent, nisi redarguantur peccantes. Dicit igitur dominus ministris angelis, tormentibus. Ligatis manibus & pedibus, id est, operatiuis eius uirtutibus. In seculo enim praesenti operari possumus, in futuro autem seculo ligantur uirtutes animae operatiuae, & non potest fieri aliquid boni in ablutionem peccatorum. Stridor autem dentium, poenitentia est, quae tunc stulte & inutiliter fit. Multi autem sunt uocati, pauci uero electi. Pauci enim qui saluantur, & qui digni ut eligantur a deo, ita ut dei quidem sit uocare: electos autem fieri, vel non, nostrum est. Ostendit igitur, quod propter Iudaeos dicta sit parabola, qui uocati quidem fuerunt, non autem electi, eo quod non audierunt.

Tunc abeuntes pharisaei, consilium ceperunt, ut illaquearent eum in sermone: Et ad illum, omittunt discipulos suos cum Herodianis. Per insidias haec fiebant, propterea & Lucas insidias coram illos uocat, tanquam missos in hoc ut insidiantur Christo. Herodiani autem erant vel Herodis milites, vel qui putabant Herodem Christum. Veniunt igitur pharisaei cum illis illaqueaturi eum. Audi enim quomodo loquantur illi.

Dicitis: Magister, scimus quod uerax sis, & ut a dei in ueritate doces, neque eures quinquam, non enim respicis personam hominum: dic ergo nobis, quid tibi uidetur? Licet census dari Caesari, an non? Cognita autem Iesus malitia eorum, ait. Quid me tenentis hypocrite? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis. Cuius est imago haec & inscriptio? Dicunt ei: Caesaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quae sunt Caesaris, Caesari: & quae sunt dei, deo. Et his auditis, mirati sunt: & omisso eo, abierunt. Arbitratu se demulserunt illum laudibus, adulantur, ut laetatus esset non deberi Caesari tributum, & inde comprehendant eum tanquam seditiosum & commouentem populum contra Caesarem: & idcirco Herodianos secum adducant, qui regi erant, ut comprehenderent illum quasi rerum nouatorem. Non respicis personam cuiusquam,

Caute legas, quae re in fine lib.

Luc. xx.

inquitur. Nihil dicis: in gratiam Herodis & Pilati. Dic igitur nobis: Debemus & hominibus tribuere esse, & dare eis census, sicut & Deo didrachmum? an soli Deo tribuemus? nunquid autem & Caesari? Hoc autem dicebat (sicut dixi) ut dicat, quod non oporteat tribuere & Caesari pendere, comprehendantque eum & occidant: sicut Theodam & Iudam, qui dicebant, non sacrificandum pro nomine Caesaris. IESVS autem per hoc quod figuratum erat numisma imagine Caesaris, persuadet illis deberi Caesari quae eius sint, hoc est, quae habent eius imaginem. Et in corporalibus, & in externis obediendum est regi: in externis autem & spiritualibus, soli deo. Licet autem & sic intelligere, quod oporteat unum quenque nostrum ea quae sunt Caesaris, hoc est daemoneis, infernorum principis: illi ipsi reddere, & obicere: ut exempli gratia, si habes iram a Caesare, reuice eam in illum, irascere contra ipsum: sic poteris & ea quae sunt DEI, Deo reddere. Item quia duplites sumus nos, & ex anima corporeque constitutumur, corpori cibos & amicum ut Caesari debemus: diuini autem nostrae parti, quae & illi congrunt.

In illo die accesserunt ad eum Sadducei, qui dicunt non esse resurrectionem, & interrogauerunt eum dicentes: Magister, Moses dixit, si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, & suscipiat semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres, & primus uxor duxit, defunctus est, ac non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo, similiter secundus & tertius, usque ad septimum. Nouissime autem omnium, defuncta est mulier: in resurrectione igitur, cuius est septem illis erit uxor? Omnes enim habuerunt eam. Consultatis pharisaeis cum Herodianis, iterum Sadducei tentant. Haereticis autem illorum erat talis: Neque resurrectionem, neque spiritum, neque angelos credebant, diuersa a pharisaeis sentiebant. Rem fingunt, quae nunquam contingit. At quomodo, quum tertius non bene nominatus fuerit, sed reuicit nuptias, periculis praecedentium admonitus? Fingunt igitur, quasi Christum indubium tracturi, ut resurrectionem arguant, & Moysen figmento suo patronum faciant. Septem dixerunt esse fratres, maxime incessantes resurrectionis mysterium: & cuius ex illis dicunt, erit mulier. Dicit eis quis: O contaminati Sadducei, prioris qui duxerat uxorem, si quidem concederemus in resurrectione nuptias fore: alii enim non uerum, sed uari erant accessorii.

Respondens autem Iesus, dixit illis: Eratis nescientes scripturas, neque uirtutem dei, in resurrectione enim, neque matrimonium contrahunt, neque eloquantur, sed sunt sicut angeli dei in caelo: De resurrectione uero mortuorum non legis, quod uobis dictum est a deo. Ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob: deus non est deus mortuorum, sed uiuentium. Et quum audissent turbae, stupuerunt de doctrina eius. Ostendit saluator & resurrectionem futuram, non talem carnalem ut errant, sed diuiniorem & spiritaliorem. Quid enim (inquit) erratis, nescientes scripturas & vim dei? Na si scripturas sciretis, crederetis utique deum non esse deum mortuorum, sed uiuentium. Quod si uirtutem dei sciretis, cognosceretis utique, deo omnia esse possibilia, & posse deum facere, ut uiuant sicut angeli. Vide autem sapientiam domini. Illi per Moysen conabatur dogma de resurrectione subuertere & dominus per Moysen illis iterum persuadet. Ego enim sum, inquit, deus Abraham, & Isaac, & Iacob. Hoc autem dicere uult. Deus non est eorum deus, qui non sunt, sed qui subsistunt & sunt. Neque enim dixit: Ego eram, sed sum. Nam quamuis mortui sint, spe tamen resurrectionis uiuant: Interrogas autem, quomodo igitur alio loco dicit: Mortuorum & uiuentium dominus est: Disce igitur, quod mortuos illos, illic dicit defunctos quidem, uicturos autem. Hic uero dominus respondet haereticis Sadduceorum, docentium, non esse animam immortalem, sed omnino corruptam, dicens deum non esse deum mortuorum, hoc est, sicut uos putatis omnino perentium, sed uiuentium, hoc est, immortalem habentium animam, & resurgentium, etiam si mortui fuerint.

Respondens autem Iesus, dixit illis: Eratis nescientes scripturas, neque uirtutem dei, in resurrectione enim, neque matrimonium contrahunt, neque eloquantur, sed sunt sicut angeli dei in caelo: De resurrectione uero mortuorum non legis, quod uobis dictum est a deo. Ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob: deus non est deus mortuorum, sed uiuentium. Et quum audissent turbae, stupuerunt de doctrina eius. Ostendit saluator & resurrectionem futuram, non talem carnalem ut errant, sed diuiniorem & spiritaliorem. Quid enim (inquit) erratis, nescientes scripturas & vim dei? Na si scripturas sciretis, crederetis utique deum non esse deum mortuorum, sed uiuentium. Quod si uirtutem dei sciretis, cognosceretis utique, deo omnia esse possibilia, & posse deum facere, ut uiuant sicut angeli. Vide autem sapientiam domini. Illi per Moysen conabatur dogma de resurrectione subuertere & dominus per Moysen illis iterum persuadet. Ego enim sum, inquit, deus Abraham, & Isaac, & Iacob. Hoc autem dicere uult. Deus non est eorum deus, qui non sunt, sed qui subsistunt & sunt. Neque enim dixit: Ego eram, sed sum. Nam quamuis mortui sint, spe tamen resurrectionis uiuant: Interrogas autem, quomodo igitur alio loco dicit: Mortuorum & uiuentium dominus est: Disce igitur, quod mortuos illos, illic dicit defunctos quidem, uicturos autem. Hic uero dominus respondet haereticis Sadduceorum, docentium, non esse animam immortalem, sed omnino corruptam, dicens deum non esse deum mortuorum, hoc est, sicut uos putatis omnino perentium, sed uiuentium, hoc est, immortalem habentium animam, & resurgentium, etiam si mortui fuerint.

Pharisaei autem eum qui audissent, quod silentium imposuisset Sadduceis, conuenerunt in unum & interrogauit eum unus ex eis legi doctorem, qui sciam, tentans eum, & dicens, Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges dominum deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est, primum & magnum. Secundum est autem simile huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his enim duobus mandatis uniuersa lex & prophetae pendet. Ex inmodica inuidia accedit tentans: quia enim uiderant Sadduceos confusos & laudatum dominum, accedunt tentantes, si apponant aliquid mandato primo, quasi legem cog-

Pharisaei autem eum qui audissent, quod silentium imposuisset Sadduceis, conuenerunt in unum & interrogauit eum unus ex eis legi doctorem, qui sciam, tentans eum, & dicens, Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges dominum deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est, primum & magnum. Secundum est autem simile huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his enim duobus mandatis uniuersa lex & prophetae pendet. Ex inmodica inuidia accedit tentans: quia enim uiderant Sadduceos confusos & laudatum dominum, accedunt tentantes, si apponant aliquid mandato primo, quasi legem cog-

Pharisaei autem eum qui audissent, quod silentium imposuisset Sadduceis, conuenerunt in unum & interrogauit eum unus ex eis legi doctorem, qui sciam, tentans eum, & dicens, Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges dominum deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est, primum & magnum. Secundum est autem simile huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his enim duobus mandatis uniuersa lex & prophetae pendet. Ex inmodica inuidia accedit tentans: quia enim uiderant Sadduceos confusos & laudatum dominum, accedunt tentantes, si apponant aliquid mandato primo, quasi legem cog-

Pharisaei autem eum qui audissent, quod silentium imposuisset Sadduceis, conuenerunt in unum & interrogauit eum unus ex eis legi doctorem, qui sciam, tentans eum, & dicens, Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges dominum deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc est, primum & magnum. Secundum est autem simile huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his enim duobus mandatis uniuersa lex & prophetae pendet. Ex inmodica inuidia accedit tentans: quia enim uiderant Sadduceos confusos & laudatum dominum, accedunt tentantes, si apponant aliquid mandato primo, quasi legem cog-

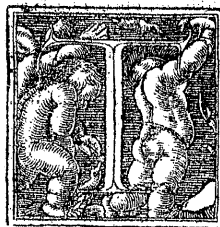
Tres animae vires sunt, quibus deum diligere oportet. rigens, ut inuenient contra ipsum aniam. Dominus autem inuulgans illius malitiam, quod non ad discendum venisset, sed vacuus charitate, ut inuideat & aemularetur, ostendit charitatem inter mandata praecellere, quod non ex parte oportet diligere deum, sed nos totos dare Deo. Tres enim tales in anima discimus esse vires, plantatiuam, animalem, & rationalem. Secundum quod crescit & nutritur, & simile generat, plantis assimilatur, secundum quod irascitur & concupiscit, brutis comparatur: secundum quod intelligit, rationalis dicitur. Vide igitur hoc loco quid illa tria significant. Diliges deum tuum in toto corde tuo, haec est brutalis animae pars: & in tota anima tua, haec est plantatiua virtus, animata enim sunt plantae, & in tota mente tua, haec est vis rationalis. Et sic oportet deum diligere tota anima, hoc est omnibus partibus & virtutibus animae ei adhaerere. Hoc est primum & magnum mandatum, ad pietatem nos exerens. Secundum autem simile est illi, quod nos excitat ad faciendum, quae sunt iusta homini. Duo enim nos in iterum ducit, mala doctrina, & corrupta vita. Ut igitur non incidamus in impia dogmata, diligendus est Deus: ne autem sit vita peruersa, diligendus est proximus. Qui enim diligit proximum, omnia mandata implet: & qui implet mandata, diligit Deum, atque duo illa mandata inter se cohaerent & copulantur, & continent omnia alia mandata. Quis enim diligens Deum & proximum vel furatur, vel vindictae audax est, vel adulterium committit, vel scortator, vel occidit? Hic autem legis peritus principio quidem venit tentans, deinde responso Dei emendatior factus, laudatus est, sicut Marcus inquit: Quod spectans eum amplexatus sit illum, & dixit ei: Non longe es a regno Dei.

Marc. xii.

Psalm. c.

Congregatis autem pharisaeis, interrogauit eos Iesus dicens. Quid uobis uideatur de Christo: cuius filius: Dicunt ei: Dauid. Ait illis. Quomodo ergo Dauid in spiritu uocat eum dominum dicens. Dixit dominus, domino meo: sede a dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: Si ergo Dauid uocat eum dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere quicquam, neque ausus fuit quisquam ex eo die, eum amplius interrogare. Quoniam purum hominem CHRISTVM esse putabant, subuertit eorum opinionem, & docet veritatem per Dauid prophetam, diuinitatem suam praedicans. Dicentibus enim pharisaeis, filius est Dauid CHRISTVS, hoc est homo purus dicit, quomodo igitur Dauid dominum nominat? & non simpliciter eum nominat dominum, sed in spiritu, hoc est per spiritus gratiam ipsum reuelauit. Non negans autem filium Dauid esse hoc dicendo, monstrat quod non sit purus homo ex solo Dauidico femine descendens. Haec autem interrogat dominus, ut si dicant se nescire, interrogent eum ac discant: vel si dicant veritatem, credant, vel si nihil possint dicere, confundantur, & cedant, non audentes ultra interrogare illum.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

Ihnc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos, dicens: In cathedra Moysi sedent scribae & pharisaei. Omnia ergo quaecumque iusserint uos seruare, seruate & facite, secundum opera uero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Quando eos confutauit & ostendit incurabiliter egrotantes, tunc de ipsis dicit, & de vita ac moribus illorum loquitur admonens auditores, ne contemnant doctores, etiam si corruptae vitae sint. Ostendit praeterea, quod legi non sit aduersarius: sed malitiae seruare ea quae legis sunt, quauis eam docentes indigni sint. Quaecumque enim dicunt doctores, illa Moysen putate dicere, imo deum. Facienda ne igitur omnia quae dicunt, etiam si mala fuerint: Dicimus igitur primum, quod docens nullum vnquam audet adhortari in malum Deum de ut demus hoc, ut quis in malam vitam inhortetur: non tunc a Moysi cathedra, neque de lege loquitur. Dominus autem dicit de his: qui in cathedra Moysi sedent, hoc est, his qui ea quae in lege habentur, docent. Eos igitur qui docent diuinam legem,

A etiam si ipsi non faciant, audire oportet. Colligant autem onera graui, difficiliaque portatu, & imponunt in humeros hominum, caetera digito suo nolunt ea mouere. Omnia uero opera faciunt, ut spectantur ab hominibus. Dilatant autem phylacteria sua & fimbrias palliorum suorum. Onera grauiam imponunt pharisaei, cogentes homines ut impleant mandata legis, quamuis sint tenuia & difficilia obseruatu. Vel etiam plura legis mandata aggrauarunt, traditiones quasdam ultra leges tradentes, quas ipsi digito suo non mouent, nihil operantes. Quando enim qui docet, non solum docet, sed & operatur, videtur simul cum his qui docentur, laborare & operari. Quum uero ille me onerat, ipse autem ociosus uiuit, magis me grauat. Arguit igitur dominus pharisaeos, eo quod nolunt simul gestare onera mandatorum, & cooperari. Non solum autem nihil boni faciunt, sed & simulant quasi faciant, & si quando quippiam, ut uideantur, faciunt: & aufertur iam illorum merces: nunc autem quanta condemnatione digni, quando neque faciunt, & uideri uolunt quasi faciant? Quid autem faciunt? Dilatant phylacteria sua & magnificant fimbrias vestium suarum: Quae autem ita se habebat. In lege habetur: Alligabitis in manu uestra, eruntque immota ante oculos uestros. Scribebant igitur in duabus chartulis decalogum legis, & ponebant unam super frontem, & alteram super dextram suspendebant. Fimbrias autem faciebant in summis uentibus, violaceis & coccineis clauis. Et hoc inuenerant in lege ut uidentes illa, non obliuiscerentur mandatorum dei. At deus hoc nolebat, sed iubendo ferre super manum phylacterium, significare uolebat mandata operari eos oportere. Per coccineas autem fimbrias, declarabat quod oporteat nos sanguine domini signari. Illi uero faciebant phylacteria magna & fimbrias, ut uidentibus illa apparerent obseruatores esse legis.

Deut. vi.

Phylacteria super manum & fimbriae quid significant.

B Amantque primos accubitus in caenis & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus: Rabbi. Papae quid dicit: Idcirco condemnatur, quia amat. Quod si solum amans primos accubitus condemnatur, qui nihil non facit pro illis, quae condemnatione dignus? Et primus cathedras in synagogis, ubi magis debent docere & alios humilitatem, eo loco ipsi maiori fastu corrumpebantur. Omnia enim pro gloria faciebant, & haec facientes non confundebantur, sed interim uocari uolebant Rabbi, hoc est doctores.

Marc. xii Luc. xiiii

Jacobus. ii

C Vos autem nolite uocari Rabbi: unus enim magister uester, nempe Christus, omnes autem uos fratres estis. Et patre nolite uocare uobis super terram: unus est enim pater uester, qui in caelis est. Nec uocamini magistri, unus enim est magister uester in caelis. Qui maior est uestrum, erit uester minister. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur, & qui se humiliauerit, exaltabitur. Non prohibet Christus uocari quempiam magistrum, sed tanta affectione uelle uocari, & omnibus modis curare ut ita uocetur. Docendi enim dignitas proprie solius est dei. Patrem autem me uocetis, dicens: non prohibet honorem parentibus debitum, quia uult nos uenerari parentes, & maxime spirituales patres: sed inducit, ut spirituales patrem agnoscamus, deus enim proprie pater est. Carnales enim sunt auctores natiuitatis, sed cooperarii & ministri. Porro lucrum humilitatis indicans, dicit, Qui maior est uestrum, debet esse uester minister & ultimus. Qui enim exaltauerit semetipsum, aliquid se esse ratus, humiliabitur derelictus a deo.

Exo. xv

Ve uobis scribae & pharisaei hypocrite, quia comeditis domos uiduarum: id est sub pretextu precibus prolixis precamini, propter hoc plus accipietis donationis. Hypocritas hos uocat, ut permitentes pietatem, & nihil promissione dignum facientes: sed praetextentes se precari, longum hoc est: multo tempore, deuorant uiduarum facultates. Re autem ipsa illudores sunt, ac derident simpliciores & decipiunt eos. Et plus condemnationis accipietis, eo quod ea quae uideri duarum comeditis, quibus oportebat magis suppeditare, & ipsarum inopia subleuare. Vel aliter, multo plus damnationis accipietis, eo quod praetextu boni operis mali quidam committitis, nempe precando uiduarum bona comedentes. Maiori enim condemnatione dignus, qui praetextu boni in malum allicit.

Ve uobis scribae & pharisaei hypocrite, quia clauditis regnum caelorum ante homines. Vos enim non ingredimini, neque aduenientes finitis. Non solum inquit uos increduli estis, & vitam habetis corruptam, sed & alios docetis, ne mihi credant, ut per uitae uestrae exemplum corripitis. Solet enim populus principibus fieri similis, & magis si illos in malum uidet

Profelyti

Panes in dominicū corp⁹ vertuntur.

Iudiciū sequitur misericordia hic fides.

propensos. Omnis itaque malus doctor & princeps videat quid lucretur. nemp: vae, eo quod per suam vitam non sinit alios in bono proficere.

Vae vobis scribae & pharisaei hypocritae, quia circumcitis mare & aridam, ut faciatis unum profelytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae duplo magis quam uos estis. Non solum (inquit) Iudaeos corrumpitis, sed & eos qui ex idolorum cultu ad Iudaicam religionem accesserunt. Hos enim profelytos nominabant. Studetis quidem conuertere aliquem ad Iudaicam conuersationem, & ad circuncisionem, quando autem iudaizat, tunc perit a vestra infectus malitia. Filius autem gehennae, qui dignus est illa, cum qua familiaritatem habet in illa flagraturus.

Vae vobis duces caeci, quia dicitis. Quicumque iurauerit per templū, nihil est qui autem iurauerit per aurum tēpli, reus est. Stulti & caeci, utrum enim maius est, aurum an templum, quod sanctificat aurum? Et quicumque iurauerit per altare, nihil est: quicumque autem iurauerit per donum quod est super illud, reus est. Stulti ac caeci, utrum enim maius est, donum an altare quod sanctificat donum? Qui ergo iurauerit per altare, iurat per eum & per omnia quae super illud sunt. Et qui iurauerit per templum, iurat per illum & per eum qui habitat in ipso. Et qui iurauerit per caelum, iurat per thronum dei, & per eum qui sedet super illum. Caecos eos nominat, quia nolebant docere ea quae decebat, & quae minori loco debebant coli, venerabantur, quae praecipua erant in secundum ordinem referebant. Etenim aurum in templo, & cherubin, & aureum vtrumque praeferebant templo, ideo & multos docebant, quod nihil sit per templum iurare, sed per aurum in templo iacens, quod tamen propterea venerabile erat, quia in caelo continebatur. Et dona quae in altari ponebantur, digniora dicebant alario ipso, atque adeo pharisaei sic docebant, vt si quis iurasset per aureum vas, vel bouem vel ouem oblatam in sacrificium, & deinde peierasset familia persolueret. Donum enim altario praeferebant propter hostiarum lucra. Quod si quis per templum iurasset, non potuisset simile templo aedificare: & propterea absoluebatur: videbaturque postea leuius esse iuramentum per templum, propter pharisaeorum auaritiam. Itaque in veteri non permittit Christus donum maius esse altario, apud nos autem altarium a donis magis sacratur. Panes enim in dominicum corpus, diuina gratia conuertuntur, ideo & sanctificatur ab eis altare.

Vae vobis scribae & pharisaei, hypocritae, quia decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quae grauiora sunt legis, iudicium ac misericordiam & fidem. Haec oportebat facere, & illa non omittite. Duces caeci, excولاتes culicem, camelum autem glutientes. Iterum oburgat eos vt insipientes, eo quod contententes mandata maiora, in paruis diligentes erant, & cymini decimationem non negligebant, sed persoluebant. Et si quis reprehendisset vt porcos, praeterebant legem, hoc docere. Melius autem fuisset, ac deo gratius, si misericordiam & iudicium & fidem expetissent a populo. Quid autem est iudicium nisi nihil iniustum & absurdum facere, sed omnia cum iudicio & ratione. Statim enim iudicium sequitur misericordia. Qui enim misereretur, credit omnino quod nihil perdat, sed omnia accipiat. Vel aliter: Oportet misereri, & credere Deo vero, multi enim paganorum misericordes quidem fuerunt, non redentes autem in deum viuum non habuerunt misericordiae comitem & fidem. Oportet autem vnumquemque doctorum decimare a populo suo, hoc est, petere a decem sensibus, hoc est, a quinque corporalibus, & quinque animalibus, iudicium misericordiam & fidem. Haec quidem oportebat facere, dicit Christus, non adhortans ad decimandum herbas, sed ne videretur, tunc contra riuus Moyfi. Duces autem caecos eos nominat, eo quod gloriabantur se omnia scire & docere, nullique proderant, sed omnes corrumpebant in baratrum proicientes. Culicem autem excolantes eos nominat, vt parua peccata obseruantes; camelum autem, hoc est, magna deglutientes & despicientes.

Vae vobis scribae & pharisaei hypocritae, quia purgatis exteriores populi patinas, & ceterum intus plena sunt rapina & inuersione. Pharisaei ecce, purga prius q. est intr a poculu & patina, ut & exteriores horu partes pure reddatur. Qui traditiones seniorum obseruabāt, laubant calices & paropides, hoc est patinas, in quibus secunda mensa ponitur: ex rapina aut bibebat vinu & comedebat cibos, q magis coquinabat. Dicit igitur. Ne possideas vinu inuisibile partu, & mundus etia calix erit. Vel non de calicibus & patinis dicit, sed de exter-

D

E

F

A na corporali habitudine, & interna spiritali. Tu enim inquit exteriores poculi partes, hoc est exteriorē tuā habitudinē, fricas vt elegatiorē sinitintus autē te implet sordibus hoc est, rapinis & iniuria alios afficis. Oportet autem te intus lauati. hoc est, in anima, vt puritate animae cohonestetur & exterior dignitas.

Vae vobis scribae & pharisaei hypocritae, quia similes estis sepulchris dealbatis, quae foris quidem apparet speciosa, intus autē plena sunt ossibus mortuorum: omnique spurcitia, sic & uos, foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis fitione & iniquitate. Et haec parabola firmi liter intelligitur, vt praecedēs. Dabant enim operam, vt exteriori habitudine decori viderentur, sicut sepulchra dealbata, vt pote gypso & asbesto dealbati, intus autē immunditia mortuorum & putridorum erant pleni.

Vae vobis scribae & pharisaei hypocritae, quia aedificatis sepulchra prophetarū & ornatis monumenta istorum, ac dicitis. Si fuissēmus in diebus patrum nostrorum, nō fuissēmus socii eorū in sanguine prophetarū. Itaque testimonio estis vobismetipsis quod filij sitis eorū qui prophetas occiderūt. Miseros dicit illos, nō quod sepulchra aedificant prophetarū, hoc enī Deo grātū, sed quā ita simulabant, & patres suos condeimabant, detiores illis existentes, malitiaeque excellentes, metabantur manifeste, Quia si fuissent in diebus patrum suorum, grauiora quā illi commississent ipsi in prophetarum dominum rabidi occiderunt. Idcirco & dicit.

Vos quoque implete mensuram patrum uestrorum. Serpentes, progenies uiperarum, quomodo effugietis iudicium gehennae. Non imperat, neque cōpellit illos, vt se occidant, dicens. Implete & vos mensuram patrum. Sed hoc est quod dicit, quia serpēs estis, & talium patrum progenies, & in tanta insania obstinati estis, vt incurabiles sitis: reliquum est quō operā dabit, vt patres vestros vincatis, hoc erit quando me occidatis. Tunc enim summum malitiae verticem apprehendetis, quum emissam a patribus vestris caedem implebitis. Quum igitur tales sitis, quomodo poenam effugeritis?

Idem ecce ego mitto ad uos prophetas, & sapientes & scribas, & illorum aliquot occidatis, etu cistigetisque, & illorū nonnullos flagellabitis in synagogis, & persequimini de ciuitate in ciuitate. Arguit illos mendacii, dicēs, quod si fuissēmus in diebus patrum, nō occidissēmus prophetas. Ecce enim ego inquit mittam prophetas, & sapientes, & scribas, & tamen vos illos occiditis. De apostolis autem haec dicit, quos spiritus sanctus scribas fecit, hoc est, doctores populi, & sapientia omni & propheta ornauit. Emitto autem (inquit) declarans iurā deitatis potestatem.

Vt ueniat super uos ois sanguis iustus, qui effunditur super terrā, a sanguine Abel iusti, usque ad sanguine Zachariae filij Barachie, quem occidistis inter templum & altare. Amen dico uobis, q ueniet haec omnia super generationem istam. Super Iudaeos illos qui tunc erant, dicit. Veniet omnis sanguis iniuste effusus: Plus enī punitur, quā patres sui. Nā neque post tanta exēpla emendati fuerunt. Sicut enim & Lamech post Cain plus punitus fuit, quam uis non intermisset fratrem, eo quod non fuisset ad exemplum Cain emendatus. Veniet igitur inquit sanguis ab Abel usque ad Zachariam. Opportune autem meminit Abel. Sicut enim Abel propter inuidiam interemptus est, ita & Christus cecidit, cuius autem Zachariae hoc loco meminit salii dicunt, illum fuisse vnum de duobus decim prophetis, alii patrem praecursoris domini. Habet enim ita narratio nobis tradita, quod locus quidem in templo fuerit, in quo stabant uirgines. Igitur quum esset pontifex, postquam Deipara peperisset Christum & statuisset illam in eo loco, indignati sunt contra eum Iudaei, & occiderunt eum, quod cum uirginibus collocasset mulierem, quae pepererat: Non est enim mirabile quod etiam pater praecursoris habuerit patrem Barachiam, & sicut is qui ex duodecim erat, dicitur Barachiae filius. Verisimile enim quod sicut illi fuerunt cognomines, ita & patres ipsorum.

Hierusalem, Hierusalem, quae occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties uolui congregare filios tuos, quae ad moaū gallina congregat pullos suos sub alas, & noluitis. Ecce relinquitur uobis domus uestra deserta. Dico enim, haudquaquam me uidebitis post haec donec dicatis, Benedictus qui uenit in nomine domini. Bis ponit nomē Hierusalem, misertus eius, & magna eū cōpatione eā reuocās, Expostulans enī cū eā, quasi cū dilecta, quadā quae diligētem contēnat, rēpondēt inducturum se poenā, vnde arguit illam quasi sanguinariam, & quod saepius uolente se misere eius, ipsa noluerit: sed diabolū potius audierit, quo dispersa, & a ueritate fuerit abducta, congregatē autem dominum non susceperit. Nihil enī sic a deo dispergit, vt peccatum, & nihil ita ad deum aggregat, vt uirtus, Ostēdens autem misericordiam, uis exemplum ponit. Idcirco quia noluitis, relinquo tem-

i. T. Assit

Gen. iiii

Gen. iiii;

plum desertum. Hoc loco discamus, quod propter nos deus & templa inhabitat, quod si nos ponendi fuerimus, relinquuntur & templa. Non igitur me videbitis vsque ad secundum aduentum: tunc enim etiam nolentes eum adorabunt, & dicent: Benedictus qui venit. Post hac autem, intellige postquam crucifixus fuerit: non enim de hora, qua hæc dicebat, loquitur: nam postea sæpius viderunt, post crucifixionem autem nequaquam donec inisset aduentus eius.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

Tegressus Iesus, discedebat à tēplo. Et accesserūt ad eū discipuli eius ut ostēderent ei structurās tēpli. Iesus autē dixit illis. Nōne videtis hæc oīa: Amē dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidē, qui nō de struetur. Egressus a tēplo ostēdit quod a Iudæis migraturus sit: & sicut dixit, quod relinqueretur domus deserta, ita & facit Prædicat quōque discipulis destructionē tēpli. Sapiebāt enim & illi terrena, & stupebāt ædificiorū pulchritudinē, & quasi Christo monstrabāt. Ecce qualē domū relinquit desertam, Vnde abducit illos, ne adhæreant terrenis, & ad super nam Hierusalem transmittit. Ne utique manebit hic lapis

super lapidem, dicens hyperbolicum sermonem, funditus periturum dicit

Sedente autē eo in monte oliuari, accesserūt ad eū discipuli secreto, dicentes. Dic nobis quādo hæc erunt, & quod signū aduentus & cōsummationis seculi. Secreto accedunt, vt de magnis rebus interrogaturi. De duobus enim rōgant: & quādo hæc erunt, nempe destructio tēpli, expugnatioque Hierusalem, & quod signum ipsius aduentus.

Et respondens Iesus, dixit eis. Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicētes. Ego sum Christus, multosque seducent. Multi, inquit, venient prædicantes se esse Christos. Nam Dositheus Samaritanus dicebat se prophetam a Moyse prædictum, & Symō magnam virtutem dei se nominabat

Act. viii.

Auditori estis bella & rumores bellorū, videte ne turbemini, oportet enim oīa fieri, sed nondum est finis. Consurgēt autē gens contra gentē, & regnum contra regnū, & erunt pestilentia, & famēs, & terremotus singulis locis. Hæc autē omnia initia sunt dolorum. Bella dicit Romanorū in Hierosolymis: non solum autem bella dicit futura, sed & famēs, pestes: quādoquidem ira dei in Iudæos sæuēt. Bella enim quis dixerit hominum incurSIONES, sanem autem & pestem nunquam aliunde provenire quā a deo. Deinde ne putent, quod priuſquā prædicauerint, consumetur mundus, dicit: Ne turbemini. Nondū enim consummatio, neque cum subuersione Hierusalem erit generalis consummatio. Gentem vero contra gentem, & regnum contra regnum exurrectura dicit propter imminentiā Iudæis mala: quæ initia sunt dolorum. Sicut enim parturiens dolet, & sic parit, ita & præsens sæculum post confusiones & bella parit.

Tūc tradēt uos in afflictionē, & occident uos, & eritis inuisi cunctis gentibus propter nomē meū. Et tūc offendicillū patietur multi, & alius alium inuicē tradēt, seque odio habebūt inuicem, & multi pseudoprophete surgent, & seducent multos: & quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorū. Qui autē perseverauerit usque in finē, hic saluus erit. Prædicat euentura mala, animans discipulos per hoc quod prædicat. Nam inexpectata terrere & turbare consueuerunt. Præmitigat igitur timorem prædicando futura grauiā odia, inimicitias, offensionēs, pseudopphetas, qui præcursores sunt Antichristi, seducentes multos ita ut in omni iniquitate obstinentur. Quia autem multiplicabitur iniquitas per imposturas Antichristi, exasperabuntur, & offerri erunt homines, ita ut neque cum familiarissimis vltimum seruent charitatis vinculum, sed mutuum se tradant. Qui autem perseverauerit, & fortiter tulerit, neque cesserit his, quam inferuntur, tūc saluus erit, & comprobabitur strenuus miles.

Coloss. i.

Et prædicabitur hoc Euangeliū regni in uniuerso orbe, in testimoniu omniū gentibus, & tunc ueniet consummatio. Nō erit vobis prædicandi obstaculum. Confidite, prædicabitur enim Euangeliū in omnibus gentibus in testimoniu, hoc est, in reprehensionem & condēnationem eorum qui non crediderunt, & tunc ueniet consummatio: non mundi, sed Hierusalem. Nam ante captā Hierusalem prædicatū est euangeliū, sicut & Paulus dicit. Euangeliū, & prædicatum in oī, quæ sub sole. Nam q̄ de fine Hierosolymarū dicit manifestū est

A ex sequentibus.

Quoniam ergo uideritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit intelligat. Abominationem desolationis dicit statuā eius qui ciuitati imperauit, quam crexit in adytis tēpli. Desolationis autem, dicitur: eo quod expugnata esset ciuitas. A dominatio vero, eo quod statuas & imagines hominū Hebræi abominationes vocabant quia idolatriæ.

Tunc hi qui in iudea sunt fugiant in montes: is qui in tecto, non descendat ut quicquam tollat de domo sua, & is qui in agro, non reuertatur ut tollat uestes suas. Inimicis summa pericula quæ euadi non possunt (inquit) quod oporteat fugere non respiciendo, neque curando quid in domo sit, ut uestes, vel alia vasa. Quidam autem abominationem desolationis Antichristum existimant, eo quod vastaturus mundum & subuersus sit ecclesias, ac cellulas in tēplo. Et hæc est, quod in tecto est, id est excelsis virtutibus præditus, non descendat a summis virtutibus, ut ea quæ sunt corporis. Domus enim animæ, corpus. Oportet autem & ab agro secedere, hoc est terrenis, & neque uestem tollere malitiæ, quæ uetus est uestis quam exuimus.

Ve autem repugnantibus & lactantibus in illis diebus. Prægnantes quidem non poterunt fugere, onereuentris grauatæ, lactantes autem propter compassionem erga pueros, illos enim relinquere nequeunt, neque secū portare & simul saluare possunt. Fortassis Christus insinuat quod & comederint pueros. Dicit enim Iosephus, quod quum esset fames propter obsidionem, mulier coxerit filium suum & comederit.

Orate autem ne fuga uestra fiat hyeme, neque sabbato. In persona Apostolorum ad Iudæos hæc dicit. Apostoli enim prius egressi erant ex Hierusalē. Iudæis igitur dicit ut præcentur ne in hyemē fiat fuga sua, eo quod incommodum sit illis temporibus fugere: neque in sabbato, tunc enim iuxta legem ociosi sunt, & fugere non audent. Tu autem & sic intelligito, quod oportet præcari, ne fiat fuga nostra ex hac vita, hoc est mors in sabbato: ociosis nobis a bonis operibus, neque hyemē in sterilitate bonorum, sed in serenitate animæ, quæ non turbetur.

Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi ab hoc usque tempus neque fiet. Et nisi abbreviati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, propter electos autem abbreviabuntur dies illi. Afflictio intolerabilis tunc erit. Iusserunt enim Romanorum milites, ne cui parceretur: sed deus propter credituros ex illis & eos qui iam crediderant, non permisit simul omnes occidi. Decurrauit autem afflictiones ac bellam si bellum crudelius fuisset, omnes qui intus erant fame perissent. Quidam autem de Antichristi diebus hæc intelligito, sed non sunt intelligenda hæc de Antichristo, sed captiuitate vrbis Hierusalem: quæ ad Antichristum pertinent, hoc loco incipiunt.

Tunc si quis uobis dixerit: Ecce hic Christus, aut illic nolite credere. Surgent enim pseudochristi & pseudoprophete & dabunt signa magna & prodigia. Ita ut in errorem inducantur etiam electi, si fieri potest. Quoniam discipuli duas quæstiones introduxerant, vnā de captiuitate Hierusalē, & alteram de aduentu domini: postquam de captiuitate dixit, inde & de suo aduentu dicere incipit ac cōsummatione seculi. Quum autem dicit, tunc, non hoc sibi uult, quod statim post captam Hierusalem, si quis uobis dicat &c, sed tempus illud declarat quo futurum est, ut id quod dicitur hunc sensum habeat. Tunc, id est, quo tempore uenturus est Antichristus, erunt pseudochristi & pseudo prophete multi, & in apparitionis demonum, qui dispersunt uidentium oculos, ut quosdam decipiant, atque a deo nihil ualde sobrii sint, & iusti seducentur.

Sed ecce prædixi uobis. Non habetis excusationem, potestis enim non decipi. Si ergo dixerint uobis, ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet usque in occidentē, ita erit aduentus filii hominis. Vbi enim fuerit cadaver, illic congregabuntur & aquilæ. Si uenerint, inquit, impostores, dicentes: Christus uenit, sed in solitudine est occultus, vel in domo quadam vel in propinuariis & in terrioribus locis eius ne descipiamini. Aduentus enim Christi nō opus habebit quopiam qui illū demonstrat, sed manifestus erit omnibus sicut & fulgur. Nam sicut illud repētium est & omnibus clarum, ita & ipse omnibus in mundo manifestus erit. Non enim sicut in primo aduentu de Loco in locum transiit: ita & ipse in secundo, sed in momento oculi aderit. Et sicut apud mortuum cadaver congregantur statim aquilæ, quæ uultures sunt, sic & omnes sancti uenient eo, ubi Christus fuerit. Hi enim in summavolant, & in nubes rapiuntur, sicut aquilæ. Cadaver autem dicitur Christus, quia

Antichristus. ii. Tef. ii.

Iosephus

pro nobis cecidit & mortuus est. Sicut & Symeon dicit: Hic erit in casum & resurrectio nem multorum.

Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stella cadent de caelo, & virtutes caelorum commouebuntur. Post aduentum Antichristi, qui breui soluetur, hoc enim declarauit per hoc quod dicit statim sol obtenebrabitur, hoc est obscurabitur, non disparens, sed superatus lumine aduentus Christi, quum non erit noster, sed apparebit sol iustitiae. Quum & virtutes caelorum commouebuntur, hoc est obscurabuntur & hostescent, videntes creaturam immutari, & omnes ab Adam vsque ad illud tempus homines rationem daturos.

Et tunc apparebit signum filij hominis in caelo, & tunc plangent omnes tribus terrae, & videbit filium hominis uenientem in nubibus caeli cum uirtute & gloria multa. Crux tunc apparebit in caelo super solem fulgens, ad arguendos Iudaeos. Veniet enim Christus contra Iudaeos habens crucem, ut magna iustificandi materiam & testimonium: ueluti si quis lapide percussus offendar lapidem. Signum autem dicit crucem, tamquam trophaeum & insigne regium. Tunc igitur plangent omnes tribus terrae Iudaicae, lugentes suorum inobedientiam & incredulitatem, & omnes qui terrena sapiunt. Etiam si christiani sint, tribus enim terrae dicuntur hi, qui terrena sapiunt. Quamuis autem cum cruce ueniat dominus, ueniet tamen cum gloria & uirtute.

Dani. xii.

i. Theffa. iiii.

Et emittet angelos suos cum tuba uoce magna, & congregabunt electos eius a quatuor uentis, a summis caelis usque ad terminos eorum. Emittet angelos suos cum tuba uocis magna ut congregent sanctos, & eos qui ex mortuis resurrexerunt, ita ut occurrant illi in nubibus. Venerat igitur eos etiam per angelorum uocationem. Quamuis autem Paulus dicat, per nubes rapi, non est his aduersum. Collectos enim per angelos rapiunt nubes. Tu ha autem dicitur ad maiorem terrorem.

A fico autem discite parabolam, quum iam ramus eius tener fuerit, & folia fuerint enata, scitis quod prope sit aestas. Et uos quum uideritis omnia haec, scitote quod prope sit in foribus. Quando, inquit, omnia haec fiunt, non procul erit inter meum aduentum & mundi consummationem. Aestatem autem dicit futurum saeculum, & serenitatem quae erit iustis. Impiis enim peccatoribus hyems & turbatio maior erit. Dicit igitur, sicut uidentes ramos & folia ficus, aestatem superamus: ita & signa illa uidentes, ut dixi solem & lunam immutari, & meum expectate aduentum.

Ame dico uobis, non praeteribit haec generatio, donec oia illa fiant. Caeli & terra praeteribunt, uerba autem mea non praeteribunt. Generationem hoc loco dicit, non eam quae tunc erat, sed fideliu, quasi hoc dicens: Non praeteribit generatio fidelium, donec omnia haec fiant. Non enim quia auditis famem, & pestilentiam, credatis quod generatio fidelium his malis in tereat, sed permanebit, & nihil illi praeualebit. Sunt qui haec omnia de sola captiuitate Hierosolalem intellexerunt, & non de secundo aduentu. Vnde sic interpretantur: Non praeteribit generatio haec, hoc est, uestra apostolorum generatio uidebit Hierosolymorum calamitates. Confirmans autem dicta, inquit: Facilius est transire caelum & terram aboleri, ac illa firma & immobilia, quam ut quoddam ex meis dictis mendax sit.

Ceterum de die autem illo & hora nemo scit, ne angeli quidem caelorum, nisi pater meus solus. Docet hoc loco discipulos, non ut discant quaerere humanam naturam transcendentia: nam dum dicit, neque angeli, admonet eos, quod discere attendant id quod angeli ignorant, & dum dicit pater solus, prohibet eos anniti ut discant postea. Quod si dixisset eis: Scio quidem, uobis autem dicere nolo, contristati essent utique quasi despecti ab eo. Nunc autem dicit quod neque filius nouit, nisi pater solus. Sicut patres saepe continent quid in manibus, deinde autem dum quaerunt hoc filii, & dare ipsi nolunt occultant, dicentes, non habemus quod quaeritis, & sic plorantes filios compefcunt, ita & dominus compefcens apostolos ne discant de die illo & hora, dixit: Neque ego scio, nisi pater solus. Scit enim & ipse horam & diem illum, id quod ex multis aliis manifestum. Omnia enim quaecumque habet pater filii sunt, scientiam autem habet dei huius, proinde & filius illam habet. Manifestus autem ex hoc quomodo enim possibile est, ignorari filium cui ea quae ante diem & hic cognitus est. Nam qui ad vestibulum ducit manifestum quod his etiam inuam sciat. Sed ut illic hunc non aperuit, nobis enim scire non prodest quando consummatione ignaui sumus. Ignorantia enim non facit alacres.

Sed sicut erat dies Noe, ita erit & aduentus filij hois. Sicut enim erat in diebus quae praecesserunt diluuii, edetes & bibetes, contrahentes matrimoniu, & nuptu dantes usque ad diem quo intrauit Noe,

in arcam, & non cognouerunt, donec uenisset diluuium, & sustulisset inuicem, ita erit & aduentus filij hominis. Ad confirmationem uerissimorum suorum dictorum, utitur his quae tempore Noe sunt facta: tunc irridebant nonnulli arcae praeparationem, donec ueniret aedificatio & inuolueret omnes: Sic & nunc aliquid irrident sermones de consummatione saeculi: sed repente (inquit) adueniet interitus. Ostendit autem quod quum uenerit Antichristus, voluptatibus eruent homines dediti: & ad nuptias & delicias propensiores: sicut tempore Noe gigantes.

Tunc duo erunt in agro, unus assumitur, & alter relinquitur: Duae molentes in mola, una assumitur, & altera relinquitur. Tunc, inquit, quum omnes sine solitudine, & sua operati fuerint opera, unus quidem assumitur, hoc est, in occursum Christi in aerem: alter autem, peccator uidelicet, infra relinquitur. Sed etsi serui aliqui fuerint, & molant, & in his, illi qui dem assumuntur qui digni, relinquantur autem qui indigni. Atque ita discimus & ex hoc loco, quod & serui, & mulieres a uirtute non impediuntur.

Vigilate igitur, quia nescitis qua hora dominus ueniet uenturus est. Illud autem scitote, quod si scisset pater familias qua hora uenturus fuisset, uigilasset utique, & non permisisset fodi domum. Propter hoc & uos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. Vigilare iubet & praeparari, hoc est, habere uirtutis opera, quasi in thesauro quodam reposita, ut quum uenerit dominus reperent id quod uult, possimus dare. Vide autem, quomodo non dixerit, nescio qua hora fur uenturus sit: sed nescitis. Furem autem mundi consummationem nominat, & uniuersiuque mortem. Porro insinuat hoc loco nocte aduentum suum futurum sicut igitur fur clam uenit, ita & meus aduentus, ut negligentes non sitis, sed sobrii & uigilantes. Nam si sciremus quando futura esset mors nostra, illo solo die daremus operam quomodo placeremus deo. Nunc autem quum ignoramus, sobrii sumus semper ad uirtutum opera.

Quisnam est fidelis seruus & prudens, quem praefecit dominus famulatio suo, ut det illi cibum in tempore? Beatus seruus ille, quem quum uenerit dominus eius, inuenit sic facientem. Ame dico uobis, quamquam super omnia bona sua constituet eum. Dubitat an futurus sit fidelis quis & prudens, ut ostendat quod rarus talis sit, & inuentu difficilis. Duo enim exiguntur ab omni dispensatore, fides & prudentia. Nam si quidem fidelis sit, & nihil furetur, prudens autem non sit, sed in vanum disperdat opes: uel si prudens fuerit, & furetur, nihil proderit. Igitur qui nunc inuentus fuerit fidelis & prudens, ille & multo plura consequetur, re gnum dico caelorum. Nam omnium quae sunt dei, haeredes erunt sancti. Fidelis autem seruus & prudens etiam est, qui in tempore dedit cibum discipulis: sicut Paulus nunc quidem laete potans, nunc autem sapienter loquens, fidelisque minister, qui prius blasphemus, & prudens, ut non ignorans cogitationes inimici. Sed & omnis qui a deo acceperit uel opes, uel potentiam, uel principatum, debet fideliter & prudenter ministrare ea, tanquam rationem redditurus.

Fidelis & prudens. rarus.

i. Ti. ij. iij. i. Timo. i. ij. Cor. ij.

Quod si dixerit seruus ille, malus in corde suo, cunctatur dominus meus uenire: caperitque percutere conseruos, imo edere & bibere cum ebrijs: ueniet dominus serui illius in die quo non expectat, & hora qua ignorat, & discabit eum, & partem eius ponet cum hypocritis, illic erit uolatus & stridor dentium. Ut dixit, quomodo fidelis seruus honores habiturus sit, nunc dicit, quomodo punietur malus. Nam si quis cui sunt concredita dispensationis dona conterminat iudicium illud, & dicit: Moratur dominus meus, hoc est, non statim, & euestigio poenam imponit: & supra occasione ex longanimitate dei, percutiat conseruos suos offendendo scandalis, & suam conscientiam uerberet. Subditi enim uidentes principes domus dei male uti, scandalizabantur, & damnum accipiunt. Qui igitur talis, discabitur: hoc est, spolietur dono suo, & tunc apparebit qualis sit, & mittetur in tenebras, qui prius sub figura quadam decipiebat. Sicut multi pontificum sancti uidentur propter dignitatem, tunc autem tolluntur ab eis gratia, & sicut hypocritae puniuntur. Na quum alij sint, alij apparent.

De sanctitate pontificum.

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Nunc assimilabitur regnum caelorum decem uirginibus, quae sumptis lampadibus suis, exierunt in occursum sponso. Quinq; autem ex illis erant prudentes, & quinque fatuae. Quae erant fatuae acceperunt lampadibus suis, non acceperunt oleum secum: prudentes uero sumptis oleum in uasis suis, una cum lampadibus. Tardante uero sponso, dormierunt omnes ac dormierunt. Sub persona uirginum proponit parabolam de elemosyna: ut quoniam magnum opus est uirginitas, ne quis illud unum curans, alia negligat.

G

sed discat quod absque elemosyna etiam virgines cum scortis efficiuntur. Merito autem qui compassione caret & misericordia, efficitur etiam si virgo sit. Scortum enim ab affectione tyrannica expugnatur & naturali, immisericos autem a diuitiis. Quanto igitur infirmus cui oblectandum tanto minori venia dignus est, qui expugnatur ab auaritie morbo. Et stultus quidem est, qui vincit naturale incendium, & vincitur a paruorum pecuniarum cupiditate ac morbo. Dormitatio est mors, mora autem sponsi dicitur, quia non statim secundum aduentum sit.

Porro medio nobis clamor factus est: Ecce sponsus uenit exite obuia ei. Tunc surrexerunt omnes uirgines ille, & apparuerunt lampades suas. Fatue autem, prudenter dixerunt. Date nobis de oleo uestro quia lampades nostre extinguuntur. At responderunt prudentes dicentes, nequaquam, ne non sufficiat nobis & uobis, sed ite potius ad eos qui uendunt & emite uobis ipsis. Porro dum irent empti, uenit sponsus, & que parate erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, clausaque est ianua, postea uero uenit & relique uirgines, dicentes. Domine, domine aperi nobis. At ille respondens ait: Amen dico uobis, non noui uos. Vigilate itaque, quia nescitis neque diem neque horam, qua filius hominis ueniet.

Media lam
pas esty
tutibusq;
acceditur

Media nocte dicit clamor fieri, ut ostendat, quod si inexpectatum ueniat dominus, quasi nabit in secundo aduentu. Lampades autem, & animarum nostrarum, & uisusculque mens lam pas est; quae tunc accenditur, quando habet oleum virtutum, & misericordiam. Fatuae autem uirgines ideo, quod tunc requirant oleum, quum non sit negociandi tempus. Porro prudentes dicunt: Ne forte non sufficiat nobis & uobis. Virtus enim proximi mei uix sufficit illi ad defensionem, tantum abest ut mihi. Ex suis enim quique operibus iustissimi cabuntur, non proximorum. Sed fatuae ad uendentes abeunt, hoc est, ad pauperes. Caeterum quod dico, hunc sensum habet: Poenitudine ducuntur fatuae, eo quod elemosynam non fecerint; & nunc primum sciunt, quod a pauperibus oporteat nos oleum emisse. Hoc igitur est quod dicit abire ad uendentes, ut emerent oleum: hoc est, mente abierunt ad pauperes, & secum cogitarunt quale bonum sit elemosyna: sed clausa est eis ianua. Post ueniam enim illam non est tempus poenitendi & operandi. Proinde dominus dicit illis. Nescio uos. Misericos & miserator dominus nescit immisericos. Quomodo enim distimiles & alienos a se nosset? Sci to insuper, omnem animam a deo habere illustrationem & lampadem, & omnes surgere in occursum domini. Omnes enim desiderant occurrere & coniungi deo, sed deo dante lampadem & illustrationem, prudentes quidem bene operantur oleum immittunt. Fatuae autem sinunt lampadem sine oleo: excluduntur igitur non habentes bona opera, propter quae accendit illis lumen: nisi enim bona opera faciamus; extinguitur lumen dei in nobis.

Post hanc
uiam non
est tempus
poenitendi
& operan
di.

Sicut enim homo quidam peregre proficiscens, uocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua, & huic quidam dedit quinque talenta, alij autem duo, alij uero unum, unicuique secundum propriam facultatem, & profectus est statim. Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & confecit altera quinque. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est & ipse duo altera: qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui. Post multum uero temporis uenit dominus seruorum illorum, & ponit rationem cum eis. Quum dixisset supra, quod nesciatur dies quando uenturus sit dominus, apponit parabolam hanc, ostendens quod repente uenturus sit. Sicut enim homo peregre proficiscens, ita & dominus imperauit seruis, & haec atque ista commisit. Peregre autem proficisci dicitur qui propter nos factus est homo, Christus, uel secundum quod ascendit in caelos, uel secundum quod longanimitas est, & non statim exigit opus, sed expectat. Serui autem illius, quibus concrediti sunt ministri sermones, ut episcopus, sacerdotes, diaconus, & spiritalia dona accipientes: illi quidem plura, hi uero minora, unusquisque secundum propriam facultatem; hoc est, secundum mensuram fidei & purificationis. In uas enim quod ego daturus sum Deo, in illud mitet donum suum: si paruulum dedero, paruulum dabit & ipse donum: si magni, magnum ipse quoque dabit. Statim autem qui quinque talenta acceperat, abijt & operatus est. Vide sedulitatem illius, quomodo nihil neglexerit, sed statim operatus est duplicans quod acceperat. Qui enim non solum sibi soli prodest, siue prudentiam habeat, siue diuitias, siue potentiam & auctoritatem apud reges, siue quancunque aliam uel artem, uel facultatem, sed & alij uult prodesse, is duplicat quod sibi datum est. Qui autem talentum fodit in terram, is est qui suae tantum utilitatis curam habet, & non aliorum, qui & condemnatur. Et si bonae mentis & studiosum hominem uideris, qui ingenio suo ad negociationes, dolos, & terrea opera, abutitur; de illo dicas, quod defoderit talentum

Talentum
duplicare
quis dica
tur.

A suum sub terra, hoc est in terrena opera. Post multum autem temporis uenit dominus qui dederat argentum uel eloquia sua. Argentum enim igne probatur; eloquia dei; uel sim pliciter omne donum quod clarum & insignem facit hominem, argentum dictum est. Et conuocat illos, ut rationem ab his qui talenta acceperant audiat.

Psa lm. x

Et accedens is qui quinque talenta acceperat, attulit alia quinque dicens. Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce altera quinque lucratus sum per ea. Ait illi dominus eius. Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Accedens autem qui duo talenta acceperat, ait. Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum per ea. Ait illi dominus eius: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait. Domine, noueram te quod homo durus sis, metens ubi non seminasti, & inde congregans ubi non sparisti, ac territus abijt, abscondiq; talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est. Respondens autem dominus eius, dixit ei: Serue male & piger, sciebas quod metum ubi non seminasti, & congregem illuc ubi non sparisti. Oportuit ergo te committere pecuniam meam mensarijs, & ueniens ego recepsem utique quod meum est cum usura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit, qui uero non habet, etiam quod habet auferetur ab eo. Et inutilem seruum eiecit in tenebras exteriores, illic erit fletus & stridor dentium.

Ambo hi qui in concreditis operantur, laudantur a domino eodem modo. Euge serue bone & fidelis, uterque audijt. Per bonum autem hic omnino intelligimus misericordiam & liberalem, qui suam bonitatem & proximis impartit. Qui autem super pauca fideles apparent, super multa constituuntur: nam licet hic dona consequamur, ea tamen cum futuris non sunt conferenda. Gaudium autem domini, incessabilis laetitia, quam habet deus gaudens in operibus suis sicut David dicit. Tali igitur gaudio gaudent sancti, in operibus suis laetantes: sicut & contra peccatores dolent in operibus proprijs, & sancti gaudent quod tam diuitem habeant dominum. Vide autem, quod & is qui quinque, & is qui duo talenta acceperat, eadem bona consequantur. Quando enim quis etiam pauca acceperit, & datum sibi donum, licet paruulum sit, bene dispensat, aequalem honorem adepturus est cum eo qui magna habuit & fecit. Unusquisque enim, ut acceperit, ita & excelsus uidebitur, si bene egerit. Porro serui grati ita se habent: at ignaui & piger aliter responderet, & ut se dignum est. Durum enim dominum nominat, sicut & nunc multi doctorum dicunt. Durum quidem, requirere ab hominibus obedientiam, quibus Deus non in didit obedientiam, & persuasibilitatem, hoc enim insinuat. Metis ubi non seminasti: hoc est, cui non dedisti ut obediret, exigit ab illo ut obediat. Dicens autem durum dominum seruus, se ipsum condemnat. Nam quoniam durum erat, debebat magis diligens esse, ut pro te durum & crudelem dominum fortitus. Nam si aliena exigit, multo magis sua exigit, atque ita oportebat & te multiplicare quae acceperas, & facere discipulos a quibus debitorum repeteres. Nummularios autem discipulos nominat, tanquam eos qui probent & reprobent sermones. Verum usuram exigit a discipulis, operum scilicet exhibitionem. Discipulus enim a doctore sermonem accipiens, habet quidem illum & reddit integrum; amittit autem & usuram, boni operationem. Tollitur enim a malo & segni seruo donum. Qui enim acceperit donum, acceperit ut alij proficit, etiam si illo non utatur, sed decoquat: qui uero multiplicare studet, maiorem sibi conciliabit gratiam. Diligentiam enim adhibenti dabitur maior gratia ita ut abundet. Studium autem non adhibens, & dono quod uidetur habere, priuabitur. Negligens enim, & qui non operatur per ea quae acceperit, non habet donum, sed uidetur habere, nam perdidit sua negligentia.

Psal. clj;

Quum autem uenerit filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriae suae, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos alteros ab alteris, sicut pastor segregat oves ab haedis, & statuet quidem oves a dextris suis, haedos autem a sinistris. Quoniam primus aduentus domini in ignominia fuit & opprobrijs, dicitur quum uenerit in gloria sua. In secundo enim cum gloria aderit angelorum se stipantium. Primum autem separat sanctos a peccatoribus, liberans eos a labore, & statuit & tunc loquitur eis: Itaque oves uocat sanctos, quia mansueti sunt, & fructum nobis ac utilitatem dant, ut oves. Ianam uocet licet suppeditantes ad diuinum & spiritualemente amicum & lac, hoc est, cibum congruum: haedos autem peccatores, in praecipis enim uadunt, & incompotiti, & steriles ut haedi.

Tunc dicit rex his qui a dextris sibi erunt. Venite benedicti patris mei, possidete regnum in hereditate

Eph. j

tem paratum vobis; ab exordio mundi. Esuriui enim & dedistis mihi edere: sitiui & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus & operuistis me: infirmus & uisitastis me, in carcere eram, & uenistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes, Domine, quando te uidimus esuriuentem, & pauimus, aut sitiuentem, & dedimus tibi potum: Quando autem uidimus hospitem, & collegimus te, aut nudum, & cooperuimus te? Aut quando te uidimus infirmum, aut in carcere, & uenimus ad te? Et respondens rex dicit illis: Amen dico uobis: quatenus fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Non antea præmiat vel punit, quam dñudicet. Mi sericors enim est: & nos docet id ipsum: quod non antea debeamus punire, quam rem discussimus. Sic enim excusatione magis carebit, qui præcedente iudicio puniuntur. Porro sanctos vocat benedictos, ut a patre susceptos. Hæredes aut ipsos facit regni, ostendens quod deus eos participes faciat regni sui, ut filios suos. Nō enim dicit, accipite, sed possidete regnum in hereditatem, ut paternam substantiam. Iam fratres inimicos vocat vel suos discipulos, vel omnes simpliciter pauperes, Omnis enim pauper, frater est Christi, quādoquidem est Christus in egestate uixit. Vide autem dei iustitiam, quomodo laudet ac prædicet sanctos. Vide item & illorum æquitatem, quomodo negent se illum pauisse: sed & dominus ea quæ pauperibus sunt facta, in semetipsum suscipit.

Etis pau- per frater Christi.

Tunc dicit & his qui à sinistris erunt. Discedite a me maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi cibum, sitiui, & non dedistis mihi potum, hospes eram, & non me collegistis: nudus, & non operuistis me: infirmus & in carcere eram, & non uisitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando uidimus te esuriuentem, aut sitiuentem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministramus tibi? Tunc respondebit illis dicens: Amen dico uobis, quatenus non fecistis uni de minimis his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti uero in uitam æternam.

Eos qui à sinistris, in ignem mittit, qui præparatus est diabolo, Quia enim compassio nis, expertes sunt diaboli, & hostiliter & inimice erga nos affecti sunt, merito idem supplicium habent qui eiusdem uoluntatis sunt qui & proprijs operibus maledicti facti sunt. Vide autem, quod deus ignem non præparauit hominibus, supplicium enim non fecit propter nos, sed propter diabolum, ego autem memetipsum supplicio facio obnoxium. Horrefce igitur homo, quum cogitaueris hoc quod illi, neque ut scorta, neque ut latrones, neque ut qui graue aliud flagitium perpetrarunt puniuntur, sed ut hi qui bonum non fecerunt. Profecto si bene consideras, raptor est qui multa habet & non miseretur etiam si neminem manifesta contumelia afficiat. Quia enim quædam habet quibus non indiget, rapit omnino ab his qui egent, & non accipiunt ab ipso. Nam si in commune ea posuisset, fuissent utique & illi non indigni, nunc autem quia reclusit & propria fecit, propterea illi esuriunt atque ita & raptor est qui immisericors, tanta afficiens iniuria, quantis beneficijs afficere potuisset illum & non affectit. Sicut sancti ineffabile habent gaudium, ita iniusti indefinitam pœnam. Tamen si Origenes nugetur, dicens fore suppliciorum finem, & non semper puniendos peccatores: sed fore aliquando tempus: quando iniustorum uenturi sint consortium purgati a pœnis. Arguitur autem ex hoc loco manifeste, nam dominus dicit supplicium æternum, hoc est nunquam desinens. Vnde & ouibus comparat iustos, hœdis autem peccatores: sicut enim hœdus nunquam fit ouis, sic nunquam peccator purgabitur & erit iustus. Tenebræ autem exteriores, quæ procul sunt a luce diuinâ, & propter ea grauiorem faciunt pœnam. Potest item & causa quædam afferri ad hæc. Peccator etiam in hac uita in tenebris est, nam excidit a sole iustitiæ: sed quia spes est conuersionis, propter ea non sunt tenebræ illæ exteriores. Porro, ubi mortuus fuerit & insituerit examen factorum, excipiunt eum exteriores. Non enim ultra coheretionis spes est, sed sustinet omnigenam diuini splendoris priuationem. Quandiu enim hic est, etiam si bona dei minus uertim suscipiat (loquor de sensibilibus & creatis) uideatur esse quodammodo seruus dei, dum in domo eius, hoc est in creaturis uersatur ab ipso loque alicur & educatur. Tunc autem omnibus modis a deo diuiditur, nihil commune cum illius bonis habes. Hæc sunt per comparisonem tenebræ exteriores, eo quod hic nō omnibus modis peccator refecatur. At tu fuge immisericordiam, & fac elemosynas, & alias quidem sensibiles: alias autem spirituales. Pæce Christum qui esurit salutem nostram

Contra Origenē.

Opera misericordie

sed & esuriunt doctrinas, si paueris & potaueris, pauisti Christum & potasti. In Christiano enim Christus est, & fide pascitur & crescit doctrinis, sed & si uideris peregrinum spūalia, a superna patria, induc secum & collige, hoc est dum tu ingrederis in cælos, introduc &

illum, ne alijs prædicans ipse sis reprobus. Et si quis incorruptionis uestem abiecerit, quam per baptismum induit, & nudus sit: indue illum. Et infirmum fide, ut Paulus dicit assume, & uinctum in carcere, hoc est corpore illo tenebroso: inuise illi quasi splendorem, admonitionem donans. Has sex species charitatis omnes imple quidem corporaliter imple autem & spiritualiter, nam quum duplicis naturæ sumus, possunt hæc & bifariam perfici.

1. Cor. iij.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

Factum est, quum consummasset Iesus sermones hos oēs, dixit discipulis suis. Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur, ut crucifigatur. Quia regni meminit & retributionis repestiue, consequenter & de passione sua differit, quasi dicens. Etiam hi qui me crucifixerunt, igne puniuntur.

Ioan. xxi. Luc. xxij

Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & scribe & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Captha, & concilium inierunt, ut Iesum dolo tenerent & occiderent, dicebatur autem: Non in die festo ne tumultus fiat in populo.

Quum lex præciperet, ut unum tantum haberent pontificem per omne illius uitæ tempus illi contra legem multos faciebant, quos quorannis mutabant. Idcirco ad pontificem illius anni ueniunt, de homicidio concilium inuiti, ubi oportebat magis homicidas puniri. Pontifex autem nunc dicit ad eos, qui iam annuo ministerio fungi debebant, sed sceleratam cædem perpetraturi erant, nec deum, sed homines timebant. Timuerunt enim, ne quo pacto, si in die festo illum occidant, excitarentur tumultus: uel etiam quia tunc offerenda erant omnia sacrificia in lege decreta, ne populus propter homicidium & sacrificijs absisteret, perderentque ipsi lucrum quod ex sacrificijs habebant. Fortassis autem & hoc timebant, ne forte in die festo occiso, illius mors nobilior & clarior fieret: optabant enim memoriam eius abolere. Illi igitur ante festum consilium inierunt, ut uel forte post diem festum occiderent. At quando illi uoluerunt, sed quædo ipse uoluit pati permisit eis, per tempus scilicet paschæ ut quando typicum pascha; tunc & uerum pascha fieret. Discere autem & illos cædis audios fuisse postumus: nā qui qui uolebant illum occidere, quum inuenerunt proditorem, occiderunt, contempra etiā turba, modo uoluntas eorum fieret.

Quum autem esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Quidam dicunt tres esse mulieres, quæ unxerint dominum unguento. Alij autem duas dicunt: unam apud Ioan nem, quæ est Maria soror Lazari, aliam cuius Matthæus meminit, quæ eadem cum illa quæ apud Marcum & Lucam. Simonem autem hunc leprosum, quidam dicunt fuisse patrem Lazari, quem Christus a lepra purificauit, & apud eum cœnarit. Dicitur autem quod & Iesus, qui dixerat discipulis suis. Abite ad quandam, & ostendet uobis cornaculum stratum: ad illum miserit eos. Denique, & suscepit, ut dicunt, dominum, qui & apud illum fecit pascha. Mulier igitur quum uidisset eum, qui leprosum purificauit, confisa est quod & ipsa peccatorum consequeretur remissionem, & purgaretur a lepra animæ. Magnam autem fidem ostendit, quod tam preciosum unguentum, & absque parsimonia caput eius effudit, honorem exhibens membro præcipuo. Et tu quoque si lepra laboras, & pharisaica lepra inflatus es, quæ a Deo separat, suscipe Iesum in domum tuam, & unge eum unguento uirtutum. Potes enim parare unguentum Iesu, qui lepram tuam purgauit, & caput eius perungere. Quod autem est caput CHRISTI diuinitas eius cui fragrantia uirtutum aufertur. Dirigatur, inquit, oratio mea sicut thymiana in conspectu tuo domine. Affer igitur fragrantiam unguenti ex multis uirtutibus confecti diuinitati CHRISTI: nam si solum hominem illum esse docueris, sed dixeris & deum, tunc caput suum, hoc est diuinitatem fragrantem unguento perfundes, hoc est theologum ages.

Mulieres quot un- gētes do- minum.

Mar. xiiij. Luc. viij.

Psal. ciiij.

Ioan. vj

Uidentes autem discipuli, indignati sunt, dicentes: At quid perditio hæc potuit enim istud unguentum uenundari magno, & dari pauperibus. Eo autem cognito, Iesus ait illis: Quid molesti estis mulieris? Opus enim boni operata est erga me. Nā semper pauperes habetis uobiscum, me uero non semper habetis. Discipuli, quoniam multa de elemosyna, habēdaque eius magna ratione

audierant, reprehenderunt mulierem, magis querentem misericordiam dei, quam honorem in illum. Ille autem increpauit discipulos, eo quod intempesitue mulierem reprehēderant. Non enim summa exigere ab his, qui nuper ad fidem adducti sunt, maxime ab infirma muliere: sed mediocrem eorum fidem suscipere oportet. Quando igitur quis offert deo donum, ne auerferis illum, neque confringas alacritatem eius, abducens illum ut det pauperibus, sed sine implere oblationem. Quod si quis consilio tuo indignuerit, vtrū oporteat facere, pauperibus dare, vel offerre deo, consule illi ut det pauperibus: ut quum offert, indignum est aduersari illum. Decet enim ut honorem quem deo debemus, præferamus simpliciter omnibus, etiam misericordie. Noli enim (quia propter misericordiam Christus suscepit in se misericordiam, quasi sibi facta esset) exultimare quod oporteat contemnere deum, & elemosynam tantum curare. Quia sic & sacrilegium liceret, & ex sacri legis esset elemosyna danda: verum non sic se habet. Quia non est idem misereri pauperum, & colere ac honorare ipsum Christum. Audi: Pauperes enim inquit, semper habetis vobiscum, me autem non semper. Vides igitur quomodo aliud sit curam impendere Christo, & aliud misereri pauperibus, tamen si Christus suscipiat, perinde ac si in se collocetur, quod pauperibus impenditur.

Quod enim hec unguentum hoc misit super corpus meum, & ad sepeliendum me fecit. Amen dico nobis ubi ungue prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, hoc quoque quod hec fecit, narrabitur in memoriam ipsius. Docet nos quod mulier hæc iuxta diuinam dispensationem hoc fecerit, præsignans mortem illius & corporis sepulturam. Non enim tulisset Christus unguento ungi, nisi mysterium quoddam subfuisse. Unde futurum sicut deus prædixit, quod in gloriam eius ubique prædicetur res, quam fecit mulier. Vide autem dei misericordiam, quomodo mulierem magnis donis remunerat. Facit enim eam memorabilem ubique, quando suum Euangelium duraturum. Quomodo autem sepultura eius præsignatur unguentum, mos erat Iudæis cum unguerent mortuorum corpora sepelire, sicut & Ægypti faciebant, ut incorrupta manerent, nec foederent. Ostēdit igitur, inquit, ex hoc quod unguentum effudit, corpus meum breui sepeliendum. Hæc autem omnia dicit, demulcens & dehortans Iudam, per quem sepultura tradendus erat. Intelligite item per anagogen, leprosum quidem esse gentilem populum; mulierem autem peccatricem congregationem & ecclesiam ex gentibus quæ unguentum, hoc est fidem in Christi caput, hoc est deitatem effudit. Omnis enim credens deum esse Christum, unguentum effundit in caput Christi. Iudas autē qui increpauit mulierem, sicut Ioannes dicit, figuram tenet Iudæorum, qui vsque in hunc diem contra ecclesiam murmurant.

Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum, & ait illis.

Quid vultis mihi dare, & ego tradam illum? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et ex eo tempore querebat opportunitatem, ut eum traderet. Quum aliena mulier meretrix, tantum exhiberet honorem, tunc discipulus abiit proditorus illum; non enim frustra adhibetur, tunc abiit, sed ut ostendatur impudentia Iudæ. Addidit autem Iscariotes, ut noticiam cum redderet. Erat enim & alius Iudas, qui Lebbæus dicebatur; hic vero proditor erat: a pago qui dicebatur Iscarra. Illi autem constituerunt triginta argenteos, hoc est decreuerunt ut ei darentur, id est appenderunt. Querebat igitur opportunitatem, ut illum traderet eis, Timebant enim turbam, & idcirco conduxerunt Iudam, ut indicaret eis quando solus esset.

Primo autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes ei. Vbi vis paremus tibi ad edendum pascha? At ille dixit: Ite in civitatem ad quendam, & dicite ei. Magister dicit tempus meum prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli, sicut constituit illis Iesus; & parauerunt pascha. Primam azymorum diem vocat, quæ diē azymorum præcedit, ut sic dicam, quinta feria manducaturi erant pascha, post quam sequitur parasceue. Prima azymorum vocabatur in lege, eo quod festum incipiebat a vespera, qua vescebantur azymis. Dominus igitur mittit discipulos quinta, quæ nominat Evangelista primam azymorum, quia prima vespera erat qua comedeant azyma. Accedunt igitur discipuli & rogant, Vbi vis paremus tibi ad edendum pascha? Non enim habebant vel ipsi, vel illi proprias aedes. Mitterit autē illos ad hominē, qui non cognoscebat neque cognoscebat sicut & de alicui fecerat, monstrans illis, quod possit nudis verbis persuadere etiam eis qui plane se non cognoscant, ut se excipiant. Voluit autem pascha perficere, ne legi contrarius esse videatur. Tempus vero suum nominat immolationē, ut discamus quod non ignorans neque inuoluntarius immoletur. Adjicit præterea: Apud te faciam pa-

Pascha
quare pfe
git christo

schas, id est, in domo tua cum discipulis meis, ut pararetur quantum fat multis qui simul esum erant.

Vespere autē facto, discumbebat cum duodecim, & edentibus illis dixit. Amen dico vobis, quod unus vestrum me proditorus est. Et mensi redditi uehementer, ceperunt singuli dicere ei. Num ego Iudas domine? Ex hoc putant quidam, quod hoc anno non comederit dominus pascha. Dicit enim, quod stantes comedebant agnum. Christus autē recumbens tradidit suum sacramentum: primum enim perficit figuralia, deinde verum perficit. Pronunciat autē de Iuda ut reueritus corrigatur, & si ob nihil aliud, saltē vel ob communē mensam, vel quod sciret se proditorum deum corda cognoscentē. Discipuli vero turbabantur: & licet purum cor haberet ac sanam conscientiam, attamen magis credebant Christo quā sibi ipsi, eo quod ille melius sua corda cognosceret quam ipsi.

At ipse respondēs, ait. Qui intinxit mihi mecum manum in catino, hic me proditorus est. Filius quem dem hominis uadit: sicut scriptum est de illo. Væ autē homini illi, per quem filius hominis proditur. Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Respondens autē Iudas, qui tradidit eum, dixit. Nū ego sum rabbi? Ait illi: Tu dixisti. Manifeste proditorem reprehēdit, quoniam quum clam reprehenderetur: non emendabatur. Propterea manifestat illum, dicens, Qui intinxerit me cum, ut vel sic corrigatur. Verum Iudas impudens intingebat in catinum. Deinde dicit: Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est, hoc est, etiam si prædefinitum sit Christum patri ad salutem: non tamen propter hoc colendus Iudas, sed vae illi. Non enim ut cooperans diuinæ voluntati hoc fecit, sed suam malitiam perficiens. Nam si diligenter consideraueris, noluit Christus præcedenter crucifigi. Insinuat autem illud per hoc, quod deprecatur poculum. Quoniam autē sciebat ante omnia secula, quod aliter non possibile saluari hominē, propter malitiam inimici, voluntarium fit: quod præcederet non erat voluntum. Dicens autē, bonum esse hominē illum non esse natum: ostēdit substantiam peccati aliam a natura. Obserua autem verbum vadit, significat enim peregrinationem magis quam mortem suam occisionem.

Vescentibus autem eis, accepit Iesus panem, & quum egisset gratias, fregit, deditque discipulis, & dixit. Accipite & comedite. Hoc est corpus meum. Apposuit autem vescentibus, ut ostendat crudelitatem Iudæ: quia in mensa & communione ciborum illius: quando si & fera fuisset, mansuetorem se exhibuisset: tunc neque cum argueretur, intellexit, sed & corpus illius gustans, non potuit. Quidam autem dicunt, quod egresso Iuda, tradidit sacramentum alijs discipulis. Proinde & nos sic facere debemus, & malos a sacramentis abarere. Gratias quoque agit fracturus panem, ut & nos crudat cum gratitudine actione panem offerendum; & ut ostendat eam gratitudinem actionem sui corporis, hoc est, occisionē, suscipere, neque referre ceu in re quæ displiceat sibi, ut & nos cum gratitudine martyrium aggrediamur. Porro dicens: Hoc est corpus meum, ostendit quod ipsum corpus domini est panis, qui sanctificatur in altario, & non respondens, figuram. Non enim dixit, hoc est, figura, sed, hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiam si nobis videatur panis. Quoniam infirmi sumus & abhorremus crudas carnes comedere, maxime hominis carnem, & ideo panis quidem apparet, sed caro est.

Et accepto poculo, gratias agit, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus qui est noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Sicut vetus testamentum immolationem habebat & sanguinem, ita & nouum testamentum sanguinem habet, ac immolationem. Pro multis autem dicit effundit, hoc est pro omnibus. Sunt enim & omnes multi. Quare autem supra quidē non dixit, Accipite, comedite omnes: hoc autē loco. Bibite ex eo omnes: Sunt qui dicant propter Iudam hoc dictum. Iudas enim panem accepit & non comedit, sed occultauit ut monstraret Iudæis, quod panem corpus suum uocaret Iesus: poculum autē inuitus bibit, quum non posset occultare. Propterea hoc loco dicebat: Bibite oēs. Iuxta anagogen autē dicunt, quod non sit omnium accedere ad solidum cibum, sed perfectiorum, bibere autē omnium sit. Idcirco hoc loco dicebat: Bibite omnes. Simpliciora enim dogmata recipere omnium est.

Dico autē vobis, quod non bibam post hæc ex hoc fructu uitis, usque in diem illum, quum illud bibam nouum in regno patris mei. Sumpto poculo, renunciat corporali potioni. Nouum autem promittit, id est nouum quendam modum sumptionis in regno, hoc est in resurrectione. Quum resurrexisset enim, comedit ac bibit nouo quodammodo: non enim quia si indigeret cibo: corporealem sumpsit cibum, sed ut crederetur vera corpori natura. Regnum autem merito suam resurrectionem nominat: tunc enim vnxit mortem; & re-

Panis qui
sanctifica
tur in al
tario, cor
pore & caro
dñi est nō
figura.

i. Cor. xi,

Heb. vi,

Ioan. xxi,

ipsa regem se comprobavit. Vel etiam sic intelligas. Nouum poculum, reuelatio & sacramentorum dei. hoc est, in secundo aduentu reuelabuntur que vere sunt noua, qualia non audiuimus vsquam. Cæterum bibere dicitur Christus nobilissimum, eo quod nosram utilitatem cibum & potum suum existimat.

Et quum hymnum dixissent, exierunt in montem oliuarii. Postquam coenauit, hymnum dixerunt vt discamus & nos sic facere. In montem oliueti uenit, & non in alium locum, ne putaretur fugere; non enim in ignotum locum secedit, sed in eum qui Iudæis notus erat. Sececit autem a sanguinaria ciuitate, quã reliquit vt persequantur; & arguat illos post ea qui & cedentem insectati fuerint.

Ioan. xxvi
zach. xliij.

Tunc dicit illis Iesus, Omnes uos scandalli patiemini per me in ista nocte. Scriptum est enim, Percuti a pastorem, & dispergentur oues gregis. Postquã autẽ resurrexero, procedã uos in Galilæã, Futura tanquam deus prædicat, Et ut non offendantur, quasi ab ipso acris accusati dicit scriptum esse Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis; hoc insinuat. Ego continebo uos, mea autem abitio uos disperget. Percutere autem dicitur pater filium, eo quod uoluntate, hoc est, permissione eius crucifixi sunt Iudæi dominum, quia quum ipse possit eos prohibere, & non prohibet, dicitur percutere propter permissionem. Dein de soluens eorum tristitiam, euangelizat eis. Resurgam & præibo, hoc est, præueniam uos in Galilæã, indicans hoc loco, relicturnum se Hierusalem, & ad gentes conuersurum; Galilæam enim gentiles inhabitant.

Respondens autem Petrus, dixit illi. Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego tamen nunquã scandalum patiar. Dicit illi Iesus, in hac nocte priusquam gallus cantet ter me negabis. Ob multam mentis confidentiam, Petrus solus pollicebatur se non scandalizatum iri, & idcirco permitit illi Christus cadere, ut doceat ne quis in seipso confidat, sed in deo, & fide digniora existimanda uerba Christi, quam nostram conscientiam. Quoniam & superbia plenum erat dicere; Si omnes scandalizati fuerint. Ostenditur enim esse arrogans & ignorans suam infirmitatẽ. Prædicat igitur dominus illi & horam, quod in illa nocte, & priusquam gallus cantet, & numerum negationum, nempe quod ter negaturus sit.

Dicit illi Petrus, Etiam si oportuerit me mori tecum, nequiquam te negabo. Similiter autem omnes discipuli dicebant. Tunc uenit Iesus cum illis in uillam, quæ dicitur Gethsemane, & dixit discipulis. Sedete hic donec uadam & orem illic. Petrus genuinam suam affectionem declarare uolens, contradidit saluatori, liberatus autem a conditionis metu, ex magno amore & ambitione coepit & contra alios insurgere, & Christo reluctari, sed & alij discipuli nondum experti tentationes ex ignorantia polliciti sunt, quæ præstare non potuerunt. Transiuit autem Christus in locum seorsum oraturus. Ocio enim & sequestratione opus habent preces.

Ocio oportet habere preces & recessu.

Et assumpto Petro & duobus filijs Zebedai, cepit affici dolore ac maeritudine. Tunc dicit illis Iesus, Tristis est anima mea usque ad mortem. Manete hic & uigilate mecum; Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicens. Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste; Veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Non omnes assument discipulos, sed tres tantum; quibus ostenderat gloriam in monte Thabor, ne cum uisissent eum orantem & laborantem, scandalizarentur. Cæterum & illos relinquit, & abit in secretissimum locum ac orat. Porro quod mortuus est & piger, per dispensationem fiebat, ut credatur uerus esse homo. Humani enim nature est timere mortem, eo quod præter naturam ingressa est mors, & propterea illam fugit natura. Irẽ vt ignoret diabolus, & inuadat eum ut purum hominem, quo conficiatur ipse morte, & sic conteratur: Vel aliter, Si dominus mortem non transiisset, dedisset Iudæis excusationem, quod non peccassent, quod ita citra metum ad mortem prosiliisset; Ex hoc item discimus, ne nos ipsi in tentationem injiciamus, sed precemur ut liberemur ab eis. Et propterea non longa distantia a discipulis progreditur, sed prope tres discipulos manet, ut audientes eum memores sint, ut & ipsi in tentationibus præcentur similitudo. Calicem uero passionem nominat, uel propter somnum quem facit, uel quod lætitudinis causa sit ac nostre salutis. Vult autem transferri calicem, uel ut monstret hominem naturaliter deprecari mortem, sicut prædictum est; uel quod noluit Iudæos tam graue peccatum peccare, propter quod destrueretur templum, periretque populus. Veruntamen paternam uoluntatem fieri uult; ut & nos discamus, quod licet natura nostra reluctetur, deo tamen magis obtemperare, quam nostram uoluntatem implere debeamus.

Nequaquam si pos in tentationes conijcere debemus

Et uenit ad discipulos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro. Adeo non potuisti una hora uigilare mecum? Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, at caro infirma

A Quoniã audax erat Petrus, & alij discipuli, arguit illorum infirmitatẽ, quod temeraria fuerint loquuti, & Petro præsertim sic loquitur. Vna hora si potuistis uigilare, & quod animas uestras pro me ponetis; Sed iterum postquam reprehensione eos perstrinxit, curam dicens: Spiritus quidem promptus est, & carnis oblectatur in becillitas. Hoc est, uenia uos dignor, quod non propter contemptum obdormueritis, sed propter infirmitatem. Vnde posthac, quia infirmi estis, non sitis tam audaces; sed orate, ut in nullam intretis tentationem. Alij autem: Ne intretis in tentationem, intelligunt, ne vincamini a tentatione mea. Non enim iubet nos sine tentatione esse; nam tentationes nos coronant, sed ne a tentatione ne absorbeamur, & intremus in ventrem eius quasi bestiarum cuiusdam. Hoc iubet orare. Nam victus a tentatione ingreditur in eam, hoc est, absorbetur ab ea.

Rursum altera uice abijt & orauit, dicens. Pater mi, si non potest hoc poculum transire a me nisi bibam, illud fiat uoluntas tua. Et uenit & reperit eos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis iterum abijt, ac orauit tertio eundem sermonem, dicens. Disce homo contumelio precari in tentationibus, audiens & dominum sæpe orasse. Quum autem inuenisset iterum dormientes, non reprehendit; ne tristitia afficeret, sed reliquit & abijt, ac orauit tertio confirmans se hominem esse. Ternarius enim numerus ueritatis demonstratiuus & confirmatiuus est.

B Tunc uenit ad discipulos suos, & dicit illis. Dormite iam & requiescite, ecce appropinquauit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce appropinquauit qui me tradit. Ostendens, quod non opus habeat illorum subsidio, quando traditur, dicit illis. Dormite nunc & requiescite: uel per ironiam dixit, quasi ita diceret. Ecce appropinquauit proditor, & si placet uobis, & permittit tempus, dormite. Excitat igitur illos a loco illo ubi orabat, & accedit ad eos qui se comprehensuri erant, & occurrit eis quasi lætum quippiam sibi oblaturo uenirent. Et illa quæ precatum est, precatum est ut credibilior esset dispensatio, & quod uoluisset non pati, ut seruaretur Hebræi a perditione, quæ eis imminabat propter peccatum suum.

Ioan. xvij

Et illo adhuc loquente, ecce Iudas unus ex duodecim uenit, & cum eo turba multa cum gladijs & fustibus, missi a principibus sacerdotum & senioribus populi. Is uero qui tradebat eum dedit illis signum, dicens. Quicumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Iesum, dicens. Aue rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid ades? Tunc accesserunt & manus iniecerunt in Iesum, & ceperunt eum. Vides arma pontificum qualia sint, ligna & gladij. Ita erant pacifici; & spiritum mansuetudinis habentes. Vnus autem ex duodecim dicit Euangelista, admirans quod ex primis & electis esset, diabolique se tradidisset. Vnde homo, & tu time, licet ex familiarissimis sis, ne uinquam desideræ uoces & excidas. Signum autem dedit Iudas, eo quod nox erat, & non poterant internoscere. Et aliter: Qui uenerant ad comprehendendum, non erant ex turba tot, quot erant ex seruis pontificum qui omnino cognouissent Iesum, sed Iudas notum facit eis magistrum osculo. Nam qui sciret bonitatem domini audebat illum osculari. Ille autem ferr usque ad nouissimam horam, studens sua longanimitate illum lucrari. Quum autem neque sic emendatus est, tunc fecit illos cadere, ut uel cadendo agnoscerent ipsius uirtutem. Vnde quum neque sic delinquerent a sua temeritate, sic semetipsum eis exposuit. Aliter quoque & Iudam amicum uocat incensens eum & blandiens, quasi diceret, unde nam amici osculum? Quod uero dicit. Ad quid ades? hoc est, qua intentione hic ades? Nunquid ut amicus? sed non oportebat cum gladijs aduenire, nunquid ut inimicus? & quomodo osculari? arguit igitur eum ut dolosum.

Iudæ christus os studio reuocare nifus

E *Et ecce unus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum exemit gladiū suum, & percussit serum principis sacerdotis, amputauit auriculam eius, Tunc dicit illi Iesus: Conuerte gladiū tuum in locum suum. Oēs enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quod non possim nunc rogare patrem meū, & exhibebit mihi plures quam duodecim legiones angelorū? Quo pacto igitur implebuntur scripturæ? quia sic oportet fieri. Petrus erat qui gladiū exemerat, ut Ioannes dicit, Habebat autem gladium, quo agnū paschalem mactarat. Non arguimus autem Petrum, quoniam non pro se, sed pro magistri zelo ardens hoc fecit. Dominus uero qui stipatur angelicis exercitibus, docet nos utendum gladio, etiam si cui, deum ultionem exquirere uideatur. Porro Petrus amputans auriculam, ostendit Iudæos inobedientia laborare. Deinde & dictum legis ponit, quod homicida & ipse occiditur. Lex enim hoc dicit, quod qui acceperint gladium, moriantur gladio. Insinuat autem, quod Romanorum gladio perituri essent Iudæi, contra se gladiū accipientes. Iam quod non dixit: Postum exhibi*

Gen. lxj

Esai. liij.
Io. xviij.

bere duodecim legiones angelorum: sed, orare patrem meum dispensative dicit sicut homo, propter suam infirmitatem. Multa enim tunc erant, quibus humana veritas ostendebatur, ut sudor & timor: Et non visus fuisset verissimilia dicere, si dixisset. Postum ipse adducere angelos. Pro duodecim igitur (inquit) apostolis, altissimum mihi duodecim exercitus angelorum, si quidem voluissent. Legio enim est magnum agmen, nempe sex milia equitum. Oportet igitur (inquit) hæc omnia fieri, ut impleantur scripturæ, quæ hæc prædixerunt. Non quod ideo iudæi mali, quia prædixerunt scripturæ, sed quia iudæi hæc mala voluntate facturi erant, ideo spiritus sanctus ea scripturis prodidit.

In illa hora dicit Iesus turbis. Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus ut comprehendatis me, quotidie apud nos sedebam docens in templo, & non me cepistis. Hoc autem totum factum est, ut compleretur scripturæ prophetarum. Ostendit stultum illorum, conatum, & quod non fortitudinis illorum fuerit, se comprehendi. Quando enim (inquit) eram in templo, volebatis me comprehendere, & quia non concedebam vobis, tunc non poteratis: nunc autem tem sponte me ipsum offero: nam scio impossibile scripturas, quæ vestram prædixerunt malitiam, mendaces esse.

Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. At ille comprehensum Iesum duxerunt ad Caypham principem sacerdotum, ubi scribae & seniores cõvenerant. Petrus autem sequebatur eum procul, usque ad atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem. Alii quidem discipuli fugerunt. Petr^{us} vero servetiori erga magistrum affectu, sequebatur pcul, quāuis autem & Ioannes sequeretur, at non ut discipulus, sed ut notus pontifici.

dominus legitime pascha edebat, Iudei autem non

Principes autem sacerdotum & seniores & totum concilium quærebant falsum testimonium, contra Iesum, ut morti eum traderet, & non inveniunt. Et cum multi falsi testes accessissent, non inveniunt. Ad Caypham ducunt eum, nam ille erat pontifex anni illius, ubi & reliqui pernoctabant non comedentes tunc pascha, sed expectantes, ut occiderent dominum ita præuaticabat tur legem. Dominus enim & ipse legitime comederat, illi vero contempnunt legem, modo occidant Christum.

Ioan. ij.

Nonisime autem uenerunt duo falsi testes, & dixerunt: Hic dicit, post se destruere templum dei, & in triduo edificare illud. Et surgens princeps sacerdotum, dixit illi: Nihil respondes, cur isti aduersum te testimonium dicunt? Iesus autem tacebat. Et respondens princeps sacerdotum, ait illi: Adiuuro te per Deum uerum, ut dicas nobis, an sis Christus filius Dei. Dicit illi Iesus, Tu dixisti. Vere illi erant falsi testes. Christus enim non dixerat, Possum destruere, sed soluere; & non dixit templi Dei, sed hoc id est, corpus meum. Et iterum non dixit, edificare, sed excitabo; eratque illi manifestarij falsi testes, qui dicebant Christum alia dixisse quam dixerat: Iesus igitur quum sciret iudicium eorum iniustum, tacebat, quibus enim signa nihil persuaserant, quomodo persuasissent responsa. Porro pontifex cupiens illum blasphemum declarare, rogat, ut si dixerit, Ego sum filius dei; tanquam blasphemus condēnetur: Si autem negauerit, testificatus sit contra semetipsum. At dominus, qui comprehendit sapientes in uerfucia sua respondit. Tu dixisti, hoc est, tuum os confessum est, quod ego sum filius Dei.

Ioan. v. i. Cori. ij.

Dani. vij.

Quid quæ Caiphas. vestimentum ruperit

Mat. xliij Luc. xij.

Colaphizare.

Veruntamen dico uobis, amodo uidebitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis, & uenientem in nubibus celi. Ex Daniele propheta, hic loquitur. Ille enim inquit. Videbam sicut filium hominis uenientem in nubibus: Nam quia putabat impostorem esse, eo quod in humili uestitu apparebat. Videbitis (inquit) me tunc cum uirtute uenientem, & assidentem patri. Virtutem enim hic patris. Et non in terra, sed a celo uenientem.

Tunc principes sacerdotum, discidit uestimenta, dicens: Blasphemauit, quid insuper egerunt testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam eius, quid uobis uidetur? At illi respondentes, dixerunt: Reus est mortis. Mos erat iudæis, quoniam quid intollerabile accidebat, distripere uestem. Sic & Caiphas, quasi manifestarij ille blasphemus esset deceptorum popululū hoc faciebat, quasi hac ratione cogens alios dicere, hunc reum esse mortis. Veruntamen discite, quod Caiphas rupit uestimenta sua, sacerdotium ueteris legis esse, diruptum & ablatum significare.

Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ececidert. Alij autem palmas in facie eius dederunt dicentes: Vaticinare nobis Christe, qui est qui te percussit. Quando condēnatus est tunc ignominiosa multa contra eum fecerunt, & expuerunt in eum, obregentes (ut alius Euangelista ita inquit) faciem eius. Nam ut prophetam, eum habebant; ideo ita inspuerunt in eum, Colaphizare autem, est in manibus percutere; & simul incuruatis digitis & pugno cadere.

Petrus uero sedebat foris à atrio, & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu es Iesu Galilæo eras. At illa

D

A

E

E

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

F

negauit eorā omnibus, dicens. Nescio quid dicas. Quum autem exisset in uestibulū, uidit eum altera ancilla, & ait his qui erant ibi. Et hic erat cū Iesu Nazarenō. Et iterum negauit eum iurando. Non noui hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro: Vere & tu ex illis es; nam & loquela tua te manifestū facit. Tunc cepit detestari & iurare; quod non nosset hominem, & continuo gallus cantauit. Et recordatus est Petrus uerbi Iesu, qui dixerat ei, priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare. Immenso timore laborans Petrus, oblitus est promissionū, & humanæ seruit imbecillitati: quasi uita defunctus nescius quod dicat. Intellige autem per analogen, quod ab ancilla Petrus reprehenditur, hoc esse humanæ infirmitatis, & seruilis affectionis iudicium. Donec gallus cantans, illum recordari fecit. Gallus autem est sermo, qui non finit nos torpere & dormire, sed dicit: Vigilate; & surge qui dormis. A sermone igitur tanquam a gallo quopiam excitatus Petrus, egressus est foras atrium principis sacerdotum, hoc est, ambitum excæcatæ mentis, egressus ab insensibilitate, flevit amare. Quandiu enim erat in atrio excæcatæ mentis, non flevit, neque enim sentiebat, postquam autem exiuit, sentire cepit.

Eph. vj

Mat. xv. Io. xvij

A Ponto Pilate dicitur & pontifex

Iudgmore

Act. ii

Hier. xxi

Corbona quid.

CAPVT VIGESI MV M SEPTI MV M:

Ane autē facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum & seniores populi aduersus Iesum, ut eum morti traderent. Et uinctum eum adduxerunt, & tradiderunt Pontio Pilato præfidi. Vide diabolom quomodo omnes illos comprehendat in diebus illis; persuadens eis ut occidant, quum sanctificare & offerre debeant pro aliorum peccatis, ignorantia & purgatione. Illi autem Iesum & ligant & adducunt ad Pilatum præfidem, qui a Põto erat, Romanis autem tributarius, & ab eis in Iudæam præfes missus. Tradiderunt itaque dominum Pilato, ut feditiosum & uirum, qui tyrannidem meditatus esset.

Tunc uidēs Iudas qui eum traderat, quod damnatus eset, poenitudine ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus, dicens: Peccati tradens sanguinem innoxium. Illi dixerunt. Quid ad nos tu uidebis. Et proiectis argenteis in templo, recessit, & abiens, laqueo se suspendit. Tarde sapere incipit, & poenitet quidem, non autem recte. Nam suum poenitere bonum erat, suffocari autem diabolicum. Proinde non ferens ignominias subsequitur ras seipsum e uita subducit. Oportebat lachrymari, & propitiationem querere proditorum. Quidam autem dicunt, quod Iudas quum auarus esset, sperabat prodicione Christi multum lucri, & Christum non occisum iri, sed euasurum, sicut sæpius & antea, quum autem tunc uideret condemnatum ut moreretur, poenitentia rei ductus est, quod alium quem opinabatur exitum res fortiretur. Idcirco & se strangulauit, ut præueniat Iesum in inferno, & ibi orando salutem assequatur. Verum scias, quod posuit quidem collum suum in laqueum, & quum penderet ab arbore, arbore inclinata superuixit, deo uolente ipsum uel in poenitentiam conseruare, uel in traductionem & confusionem. Dicunt enim, quod morbo hydropico laboraret, ita ut transire non potuerit orbitam, & deinde cecidisset pronum, & crepuisse medium, hoc est, diruptum esse, ut dicit Lucas in Actis.

Principes autē sacerdotū acceptis argenteis, dixerunt. Non licet eos mittere in Corbonā, quia precium sanguinis est. Consilio autem inuito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulturā peregrinorum; quapropter uocatus est ager ille, ager sanguinis usque in hodiernum diem. Tunc impletū est, quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem. Et acceperunt triginta argenteos, precium æstimati, quæ æstimati emerūt à filiis Israel, & dederūt eos in agrū figuli, sicut cõstituit mihi dominus. Corbonam dicebant dicebant hoc saurum in templo, in quem mittebant dona quæ a deo offerrebantur. Vide autem quomodo deus infatuet illos, ut tradatur mens illorum sanguinaria. Vtque in hunc enim diem dicitur ager sanguinis, ut omnes sint memores, quod dominum occiderint. Disce autem & hoc, quod & apud Iudæos fuerit in precio hospita litas: unde in sepulcris peregrinorum agrū illum emerunt. Confundamur igitur nos, qui uitæ perfectioris uidemur esse, & peregrinos despiciamus. Precium autem æstimati, hoc est, Christi. Inæstimabilis enim fuit, & æstimatus est a filiis israel, hoc est, precium eius cõstituerunt filij israel, pacati cum Iuda ut darent illi triginta argenteos.

Iesus autē stetit ante præsidē & interrogauit eum præses, dicens: tu es rex Iudæorū? Dicit illi Iesus, tu dicit. Et quā accusaretur à principibus sacerdotū, & senioribus, nihil respondit. Tūc dicit illi Pilatus

Non audis quam multa aduersus te dicant testimonia? Et non respondit ei ad illum uerbum, ita ut miraretur preses uehementer. Quasi capitalium criminum reus silitur Pilato, & inter rogatur num inuaserit, & coniurauerit, & attentarit regnare Iudaeis? Iesus autem dixit illis, Tu dicis sapientissimo responso dato. Neque enim dixit, Non sum: sed medio quodam modo dixit, Tu dicis. Hoc enim potest & sic intelligi, Sum sicut dicis. Et sic, Ego quidem hoc non dico, tu autem dicis. Aliud uero responsum non dedit. Sciebat enim in iustum fore iudicium. Proinde admiratus est Pilatus dominum & quod contemneret mortem, & quod tam eloquentes & multa habens quae responderet, nihil responderet, sed accusatores contemneret. Discamus & nos hoc loco quomodo gerere nos debeam? in iudicio iniusto, ne quid dicam? ne tumultus maior oboriat, ne uero maiore condemnatione digni fiamus his, qui defensiones nostras audire nolunt.

In festo autem consueuerat preses turbae dimittere unum uinctum quem uoluissent. Habebat autem nunc uinctum insignem, qui dicebatur Barrabba. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Vtrum uultis dimitte nobis, Barrabba, an Iesum qui dicitur Christus? Sciebat enim quod propter inuidiam tradidissent eum, Pilatus studebat absoluere, tamen si lentius quam oportebat, debebat eum se pro ueritate obijcere. Primum quidem interrogabat dominum, Non audis quid illi contra te testificentur? Interrogauit autem, ut si Christus se excusaret, haberet occasionem absoluendi eum. At quum non defenderet se Christus, sciens se non dimissum iri, quantumuis se excusaret, aliam uiam inuenit Pilatus: & confugit iam ad consuetudinem, quasi sic diceret, Si non uer innocentem dimittis Iesum, etiamsi damnatus sit, deris tamen hoc festo. Quomodo suspicari potuisset Pilatus, quod innocentem ad crucifigendum peterent, & reum dimitterent? Sciens igitur non esse reum, sed inuidia traditum, ideo interrogat eos. Unde ostendit se plus quam equum erat molliorem; oportebat enim pro ueritate periclitari. Itaque dignus est condemnatione tanquam ueritatis suppressor. Barrabba autem interpretari quis potest, filium patris. Bar enim filius, abbas autem pater. Iudaei igitur filium patris sui diaboli postularunt, Iesum autem crucifixi erunt: & usque in hunc diem filio patris sui Antichristo adherent, Christum autem abnegant.

Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor eius, dicens: Nihil tibi est iustum illo, multa enim passus hodie in somnis propter eum. Principes autem sacerdotum & iuniores persuaserunt turbas, ut peterent Barrabam, Iesum uero perderent. Respondens autem preses, ait illis: Vtrum uultis nobis e duobus dimittam? At illi dixerunt, Barrabba: Dixit illis Pilatus, Quid igitur facia de Iesu qui dicitur Christus? Dicunt ei omnes, Crucifigatur. Preses autem ait, Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes, Crucifigatur. Videns autem Pilatus, quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua, manus abluuit coram populo, dicens, Innocens ego sum & sanguine iustis huius, uos uidebitis. Et respondens uniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos & super filios nostros. Tunc dimisit illis Barrabam, Iesum autem flagellatum tradidit, ut crucifigeretur. O miraculum, qui iudicatur a Pilato, uxorem eius terret. Ipse autem non uidet somnium, sed uxor, uel quod ipse indignus erat, uel quod non creditum habitusque fuisset ad gratiam loqui fortassis etiam tacuisset talia quae esset iudex. Prouidentiae autem opus somnium factum, non ut absoluatur Christus, sed ut feruatur uxor. Quomodo igitur non absoluit illum? Quia non erat integrum dimittere illum qui de tyrannide accusabatur. Verum oportebat causas inquirere illum, num milites consciberet, num arma fabricaret, nunc autem quasi mollis & mitis cedit, & idcirco non caret reprehensione. Nam quae peteret illi insignem illum malefactori dedit. De Christo autem interrogat. Quid igitur facia de Iesu quae iudex esset poterat ipsum uel eripere, sicut & Paulum, tribunus militum. Illi autem dicebant, crucifigatur. Non solum occidere uolentes illum, sed & malam causam impingebant. Crux enim pessimum supplicium erat. Porro lauatur, ut purum se ostendat, non ignarus ordinis. Iustum enim nominans Iesum, homicidam illum tradidit. At illi in se suscipiunt uictorem huius homicidii dignam, quae & grauati sunt, Romanis ipsos & ipsorum pueros perdecitibus: & usque in hunc diem Iudaei, & illorum pueri experiuntur a se sanguinem illius requiri; nam ob suam incredulitatem persequutionem patiuntur ab omnibus. Flagellauit autem Iesum, hoc est, uerberauit, uel illis gratificans, uel ostendens quod & ipse illum condempner, & non innocentem hominem crucifixi sunt, sed ignominia notati. Impletum igitur uisum est & illud, Dorsum meum dederunt ad flagella.

Tunc milites praesidis suscipientes Iesum in praetorio, congregauerunt ad eum uniuersam cohortem, & cum exissent eum, circumdederunt eum chlamydem coccineam, & coronam de spinis contextam imposuerunt super caput eius, & harundinem in dextra eius, & genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes,

Barrabas

Act. xxi & xxxj

AUCREX

Aut rex Iudeorum. Et quum expulissent in eum, acceperunt harundinem, & percutiebant caput eius. Hoc loco impletur dictum Dauid: Opprobrium insipienti dedisti me. Milices enim quae insipientes essent, se digna faciebant. Chlamyde pro purpura regem induerunt, calami pro sceptro dederunt, coronam pro diademate. Adorabant autem illudentes: hoc enim significat genu flectere, hoc est, adorare. Vide quomodo nullam non contumeliae speciem exercuerint, iniuria afficientes, faciem spiritibus, caput corona, manum calamo, reliquum corpus chlamyde, aures uerbis irrisorij. Veruntamen omnia quae illi faciebant, per irrisionem faciebant. Tu tamen intellige ea, quae maioris sunt mysterij. Chlamys enim coccinea naturam nostram significat, quam quum sanguinaria esset: & caedis reatuscepit & indus sanctificauit. Corona autem ex spinis peccata sunt ex curis huius uitae prouenientes, quae consumit sua deitate Christus; praesignatur enim per caput deitate, Calamus nostrae firmitatis symbolum est, quam suscepit dominus: sicut & Dauid dicit, Dextera domini exaltauit me. Auribus autem suscipiendo ignominias, sanauit serpentis sibilum per aures Euae ingressum.

Et postquam illuisset exierunt eum chlamyde, & induerunt eum uestimentis suis, & abduxerunt eum ut crucifigerent. Executes autem inuenerunt hominem Cyrenam, nomine Symonem: hunc adegerunt ut tollerent crucem eius. Tres dicunt, Symonem portasse crucem Iesu, Ioannes autem dicit ipsum dominum portasse: uerisimile est utrunque factum. Primum enim, portauit Iesus crucem, quum nullus portare uellet. In uia autem inuenit Symonem, imposuerunt ei crucem. Tu autem & hic dicite, quod Symon interpretari quis potest obedientiam. Qui igitur obedientiam habet, hic crucem Christi fert. Sed & Cyrene: quae una pentapoleos est, significat quinque sensus cogentes ad reddendam crucem.

Et uenerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Caluarie locus. Et dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum, & quum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt uestimenta eius, sortem mittentes, ut impleretur quod dictum est per prophetam. Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestimem meam miserunt sortem. Et sedentes obseruabant eum illic, & inuenerunt super caput eius causam ipsius scriptam. Hic est rex Iudeorum. Crani locus dicitur est, eo quod dicunt qui traditiones tenent, quod Adam illic sepultus sit. Sicut enim in Adam omnes morimur, ita & in Christo omnes uiuificari oportebat nos. Ne turberis autem, quod Euangelista quidam dicant acetum cum felle allatum esse domino, & Marcus uinum myrrhatum, Ioannes uero acetum, & fel cum hyssopo. Multi autem mortis modi fuerunt, quantum in cruce moriatur Christus, ut & lignum sanctificet, quod maledictum fuimus, & omnia benedicat, & caelestia: quae per supremam partem crucis, & terrena, quae per suppedaneum: & fines terrae orientem & occidentem, qui per transuersas partes crucis signantur. Sed & extendit manus, ut in uinas suscipiat, & congreget filios Dei dispersos. Diuidunt autem uestimenta eius milites, ut frugalis & nihil aliud habentis. Titulum autem quem dixit alius Euangelista, Matthaeus dixit causam. Ascriperunt enim cuius gratia crucifixus esset, nempe uer rex Iudeorum, & rerum nouator. Illi igitur regnum ascriperunt pro accusatione.

Veruntamen testimonium illud fidele, etiam ab inimicis adductum. Rex quidem est dominus, qui ad hoc uenit ut saluet Iudaeos. Quia autem carnales Iudaei uoluerunt illum super se regnare, rex spiritualium Iudeorum, hoc est, confidentium, Iudaeus enim confitens dicitur.

Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones, unus a dextris, & alter a sinistris. Pratercuntes autem conuicia iaciebant in eum mouentes capita sua, & dicentes: Tu ille qui destruebas templum, & in triano aedificabas, serua temetipsum & si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & principes sacerdotum illudentes eum scribentes senioribus, dicebant: Alios seruauit, temetipsum non potest seruare. Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credemus ei. Confidit in deo, libere eum si uult eum, dixit enim. Filius Dei sum. Id ipsum autem & latrones, qui crucifiguntur cum eo, exprobrabant ei. In contumeliam Christi crucifixerunt cum eo duos latrones, ut ipse iniquus existimeretur cum illis. Figura autem erant duorum populorum, Iudaici & gentilis. Qui utroque praeariatores erant & flagitiosi ac exprobrantes Christo, sicut & primum ambo latrones improperabant. Alter autem & posterior resipiscens, confessus est regem deo & dicebat, Memor esto mei in regno tuo. Sic & gentilis quoque populus blasphemabat. Diabolus autem submittebat, dicentem. Si filius es Dei, descende de cruce, ut incitatus descendat de cruce, & intereat salus omnium quae est

Psal. xxi. Rom. v. i. Cor. xv. Marc. xv. Ioan. xix.

Iudaeus Ioan. xxi.

HI

p̄b̄dicem. At Christus, quia filius est dei, non obediuit inimico, v̄c tu discas, quod
 ab̄i si diaboli technis cedendum, sed bene operandum, etiam si homines male de nobis
 sentiant.

¶ Sexta autem hora tenebre facte sunt super uniuersam terram usque ad horam nonam. Et circa
 horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens, Heli Heli lama sabachani, hoc est: Deus meus de
 us meus, cur dereliquisti me? Quidam autem illic stantium, quum audissent, dicebant: Heli am uo
 ce iste. Et continuo currens unus ex eis, quum acceptam spongiam impleset aceto, imposuit hatu
 dini, dabitque ei ut biberet. Ceteri uero dicebant: Sine uideamus an ueniat Hellas liberaturus est.

Tenebre factae non erant iuxta naturam ordinem, v̄c ex eclipsi solis, neque enim quando
 est decima quarta luna, sic solis deliquium; quum autem crucifigeretur omnino decima
 quarta luna erat, pascha enim Hebraeorum tunc fiebat, vnde super naturam erant. Erant
 autem in toto mundo, non in parte illius, sicut in Aegypto; vt monstratur quod Iuge
 at in passione conditoris creatura, & quod a Iudaea lux recesserit: Iudaei quoque peten
 tes signum e caelo, nunc videant solem obtenebrari. Sexta autem die, homo est conditus,
 qui & sexta hora de ligno comedit: Quia igitur hora dominus hominem condidit eade
 & lapsum curauit. Sexta die & sexta hora cruci affixus est. Hebraei autem idionate di
 cit propheticum, vt monstrat quod non pugnet cum veteri scriptura. Quod autem di
 cit: Vt quid me dereliquisti ostendit se hominem verum, & non iuxta apparentiam tan
 tum naturalem habere appetitum vitae. Sicut enim in constitudine fuit ante crucem,
 ostendens timorem naturae nostrae congruentem, sic & nunc inquirit. Vt quid me dereli
 quisti? insinuans naturalem viuendi cupiditatem. Etenim vere homo erat, nobisque per
 omnia similis, absque peccato. Quidam autem hoc intellexerunt, quod saluator in se per
 sonam gerat Iudaeorum & dicat. Vt quid dereliquisti iudaicum populum o pater, vt
 tum admittat peccatum & perditioni tradat me? Christus enim tanquam ex Iudaeis
 natus, dereliquisti me, dicit, hoc est, meam cognationem, meumque populum: vt quid me
 dereliquisti, quod per seipsum tale malum faciat? Turbae autem quum non intellexissent
 vocem illam, nempe aggresses & imperitae propheticae sciebant, sicut neque nunc Christiani om
 nes forte ea, quae in euangelio, ceterum acertum ei in potum dabant, vt moretur prius
 quam veniret Helias aditurus eum. Vnde alij dicunt: Sine uideamus num ueniat Heli
 as, hoc est, sine eum, ne facias mori, vt sciamus an iuratur ab Helia.

¶ Iesus autem quum iterum clamasset uoce magna, emisit spiritum. Et ecce uelum templi scissum est
 in duas partes, a summo usque ad imum, & terra mota est, & petra scissa sunt, & monumenta
 aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui dormierunt, surrexerunt. Et egressi e monumentis
 uis post resurrectionem eius, uenerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Clamat magna uoce Iesus, vt sciamus verum esse quod dixit. Ego potestatem habeo, vt
 ponam animam meam. Animam enim suam ponit sua potestate. Quae uolent erant uox
 pater in manus tuas commendo spiritum meum. Non enim coactus, sed uoluntarius e
 misit spiritum. Hoc enim significat, commendo. Insinuat autem se illam iterum repetitur
 rum depositum enim, & commodatum iterum assumitur. Gratia autem domino, quod
 illo mortuo & spiritum suum in manus patris commendante, ex eo tempore & sancto
 rum animae in manu dei ponitur, & non vt prius, in inferni pentralibus; atque ita mors
 Christi, facta est sanctificatio nostra. Idcirco & magna uoce inlclamat mortem, non auden
 tem accedere, nisi uocaret. Velum autem templi erat linteam quoddam in medio templi
 pendens, discernensque ab his quae intra ea quae extra, vt interstitium. Scinditur hoc, de
 monstrante deo quod templum inaccessum & nunquam visum, cuius intima uelamen se
 cludebat, soluitur & prophanetur, ita vt omnibus sit spectabile. Nonnulli alias causas
 afferunt, & quod reuelentur omnia legalia, quae prius litera, vt uelamento quodam erant
 cooperta; & quae prius obscura erant, ac plena significationibus, manifestetur nunc in Christo
 sp̄bra. Et sicut erat mos iudaeis in blasphemis contra deum, scindere vestes, ita nunc quo
 que diuinum templum, quasi aegreferens Christi mortem, dirupit vestem suam, hoc est,
 uelum. Posset quis & alia dicere: sed haec sufficiant. Elementa uero commota declarant
 eum, qui patiebatur opificem suum, & factam rerum. transmutationem. Scriptura enim
 terram motum, in rerum alteratione ponit. Facta igitur est mutatio uisitationis Dei a Iu
 daeis in gentes. Et petrae, hoc est, lapidea gentium corda diuisa sunt, & susceperunt se
 men ueritatis. Et mortui peccatis surrexerunt, & uenerunt in ciuitatem sanctam supra

Egyptus in morte Christi in naturalis Mar. viij. Lucae. xi.

Ioan. xi.

uelum tem pli quid.

scriptura terrae motu in resur rectione ponit.

A nam illam Hierusalem, apparueruntque multis per latam uiam incedentibus, & apparen
 tes, exemplar illis facti sunt vitae bonae & conuersionis. Nam qui uiderit quempiam Resurre
 prius ab affectionibus suis mortuum, conuersumque & ingressum in sanctam illam, quae xerunt in
 in caelis est, ciuitatem; imitatur illum per omnia, conuertiturque & ipse. Verum haec ha intellexisse curiosus fuerit. Tu autem cognosce, quod mortuorum resurrectio, quae fa
 cta in cruce domini, significat & eos qui in inferno fuerint libertatem. Apparuerunt
 autem multis, qui tunc resurrexerunt, vt ne phantasma esse uideretur quod fiebat. Resur
 rexerunt autem illi tantum signi gratia, manifestumque est illud, quod iterum mortui.
 Quidam autem dicunt: quod postquam Christus resurrexit, resurrexerint & illi: sed ne
 scio an hoc sit recipiendum.

Centurio uero, & qui cum eo erant custodientes Iesum usque ad terram motu, & his quae facta fuerant, si
 muerunt ualde dicentes. Vere filius dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multae e longinquo specta
 tes, quae sequuntur et superant Iesum a Galilea ministrantes ei, inter quas erat Maria Magdalene, & Ma
 ria Iacobi, & Iose, & mater filiorum Zebedaei. Centurio homo ethnicus signis credit cum
 his qui secum erant: Iudaei autem qui legem & prophetas audierant, increduli manent.
 Tantum malum est, malignitas. Et testificatur hic Centurio Christum. Mulieres uero spe
 ctantes ea quae fiebant, vt sunt compatiens istimae, & genus damnatum: primae fruuntur
 honorum contemplatione. Et discipuli quidem fugiunt, mulieres autem fortes sunt. Ma
 riam autem matrem Iacobi & Iose, Deiparam dicit. Iacobus enim & Iose, filij erant Iose
 phe prioris eius, vxore. Verum quia Deipara vxor Ioseph dicebatur, merito & filiorum
 eius dicebatur mater, hoc est, nouerca. Mater autem filiorum Zebedaei Salome diceba
 tur, quam & ipsam Ioseph filiam aiunt.

Vespera autem facta, uenit homo diues ab Arimathea, nomine Ioseph, & ipse discipulus fuerat Iesu.
 Hic accessit ad Pilatum, ac postulauit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. Et qui accepit
 set corpus Ioseph, uoluit illud in sindone munda, posuitque illud in monumento suo nouo, quod excide
 rat in petra, & aduoluto saxo ingenti ad ostium monumenti, abiit. Erant autem ibi Maria Magdalene
 altera Maria, sedentes contra sepulchrum. Delitebat quidem olim Ioseph, nunc autem
 magnam rem audet, ponens animam suam pro corpore magistri, tantaque inimicitias Iu
 daeorum suscipiens. Porro pro magno dono donatum est illi corpus Iesu: nam quum vt
 feditiosus esset occisus, reliquum erat, vt insepultus abijceretur. Verum quum Ioseph diues
 esset, uerisimile est quod Pilato aurum dederit. Proinde corpus quod acceperat, honori
 fice tractans in sepulchro nouo recondidit, in quo nullus unquam positus erat: id quod
 diuina dispensatione factum, ne quum resurrexisset dominus, posset quis dicere quod ali
 us ante eum sepultus illic mortuus resurrexisset: & idcirco fuit monumentum nouum.
 Maria autem Magdalene, & altera Maria, hoc est, Deipara, quam supra dixerat Ioseph &
 abijcerent corpus, ac inungerent. De his mulieribus dicebat Esaias: Mulieres uenientes a
 spectaculo, uenite: non enim populus est habens intellectum. Manifeste loquitur de Iudai
 co populo qui crucifixus erat dominum, quod non habeat intellectum. Aduocat igitur mu
 lieres, vt populum quidem intellectu carentem derelinquerent, ad apostolos autem acce
 derent, & illis resurrectionis Euangelium praedicarent.

Postera autem die, quae sequitur pascha, conuenerunt principes sacerdotum, & pharisei, ad
 Pilatum, dicentes. Domine recordati sumus quod impostor ille dixit adhuc utens. Post tres dies
 resurgam, iube ergo muniti sepulchrum: usque in diem tertium, ne quando ueniant discipuli eius;
 & furentur eum, dicatque plebi: surrexit a mortuis, & erit nouissimus error peior illo priore. Ait
 illi Pilatus. Habetis custodiam: ut moueatis sicut scitis. Illi autem abeuntes munitur sepulchrum
 ob signato lapide adhibitis custodibus. Non nominat sabbatum, sabbatum; eo quod non
 erat sabbatum quantum ad Iudaeorum infaniam attinebat, quum enim lex praecipiat, ne
 quis se moueat die sabbati a loco suo; praeuaricatores Iudaei vadunt, ad alienigenam Pi
 latum, & non ad congregationem, quam lex permittebat. Et ipsi quidem sua malitia infi
 ganter, vt vadant ad sepulchrum, & munit sepulchrum. Dei autem dispensatione hoc
 factum, vt resurrectio inimicis testibus comprobetur, dum sepulchrum munitur & custo
 ditur. Interrogatque autem dignum, vnde Iudaei faciebant. Christum tertio die resurrectu
 rum? Nondum enim dominus nude & manifeste eis de hoc dixerat. Dici potest, quod a
 figura Ionae cognouerint, praesertim quum Christus dixerit: Sicut Ionas fuit tribus diebus
 in ventre ceti, ita & ego in ventre terrae. Vel ex illo quod dixit: Soluite templum hoc, quod

Resurre xerunt in morte do mini mul ti iterum morituri.

Ioseph vxorem cu liberis habuisse ostendit Theopphi lactus.

efa. xxxvij

Deut. vij

Marc. viij Luc. xix Ioan. ij.

prius intellexerunt, sed putabant quod de templo Iudaeo sentiret, & ideo testimonium hoc contra eum protulerunt: nunc autem ubi cognouerunt, quod sepulchrum dixerat corpus propter, timent, & impostorem cognominant, neque post mortem a malicia cessant. Caeterum custodia Romanum nomen est, ita enim milites ad custodiendum ordinaros nominant.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Mar. xvi
Luc. xiiii
Ioan. xx.

Vespera autem sabbatorum, que lucebat in unam sabbatorum, venit Maria Magdalene & altera Maria, ut uiderent sepulchrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim domini descendit de caelo, & accedens, deuoluit lapidem ab ostio, sedebatque super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & uestimentum eius candidum sicut nix. Pre timore autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt uelut mortui. Respondens autem angelus, dixit mulieribus. Nolite timere uos, scio enim quod Iesum qui crucifixus est, queritis. Non est hic, surrexit enim sicut dixit. Venite, uideate locum ubi positus erat dominus. Et cito euntes, dicite discipulis eius, quod surrexit a mortuis, & ecce praecedit uos in Galilaea, ibi eum uidebitis, ecce dixi uobis. Et digresse celeriter a monumento cum timore & gaudio magno creperunt ut renunciarent discipulis eius. Vespera sabbatorum eadem est cum profundo crepusculo diluculi apud

Idem sunt
vespera
sabbato-
rum, profu-
dit crepu-
sculi dilu-
culi & val-
de mane.

Lucam, & ualde mane sole oriente apud Marcum. Solem enim eo loco intelligere debemus matutinos solis radios. Ab octaua enim hora noctis principium est futuri diei, & matutinum uideatur appetere. Tunc igitur uesperum erat sabbati, principium autem domini diei, quomodo unam sabbatorum nominat. Sabbatum enim dicebant dies hebdomadae. Vnam autem, hoc est primam, ita ut dominicus dies una sit sabbatorum, hoc est prima dierum sabbati. Ad primam eam statim & secunda dicitur, deinde tertia, & deinceps reliquae. Resurrexit, igitur dominus lapide adhuc super sepulchrum posito. Postquam autem resurrexit dominus, & angelus uenit, ut deuoluto lapide accessum habeant mulieres ad sepulchrum. Fit autem terræ motus, ut excitentur custodes, & discant nouum quod fiebat. Surrexit igitur dominus triduanus. Quomodo autem tres dies? Sexta hora paraescues crucifixus est, ab illa usque ad nonam fuerunt tenebrae; per has nihil nocte intelligas. Iterum a nona lux, hoc est, dies. Ecce diem & noctem. Iterum nox paraescues, & dies sabbati. Ecce secundo diem & noctem. Nox quoque sabbati, & diluculum dominicae, iuxta Matthaeum, quod illucebat in unam sabbatorum. A diluculo enim & dies totus numeratur. Ecce tertio diem & noctem. Postest & aliter tres dies numerare. In paraescue tradidit spiritum, ecce unum diem: Sabbato in sepulchro fuit: Ecce secundus dies. Nocte dominicae resurrexit, & aperte numeratur ut dominica in alium diem, & ita tres dies. Nam & defunctis dicimus, si vnus moriatur circa decimam horam noctis, & alter circa primam huius diei, quod uterque eodem die sit mortuus. Possum tibi & aliam causam dicere, quomodo tres dies & tres noctes numerentur. Attende igitur: Quinta uespera fecit dominus coenam, & discipulis dixit: Accipite & comedite: Hoc est enim corpus meum; & ita quia potestatem habebat ponere animam suam, manifestum quod tunc immolauerit seipsum, ex quo tradidit discipulis corpus suum. Nox illa & dies paraescue usque ad sextam horam. Ecce unum diem & noctem; iterum a sexta hora tenebrae usque ad nonam, & a nona lux usque ad uesperam. Ecce secundum diem & noctem. Iterum nox paraescues & dies sabbati, ecce tertium diem & noctem. Sabbato autem uespera resurrexit, ecce tres integri dies & noctes, iam quod angelos Matthaeus dixit sedere super lapide, Marcus autem reuoluto lapide, sedere in dextris intra sepulchrum nisi quid inter se dissident; Minime. Sed uerisimile est apparere primum angelum sedentem super lapide; deinde ingredientibus mulieribus praere mulieres; & iterum apparere in sepulchro a dextris. Dixit autem ad mulieres: Ne timeamini uos, hoc est custodes quidem digni sunt qui timeantur: uos autem, discipulae domini, ne timeamini. Et postquam liberauit eas a metu euangelizatae eis resurrectione. Primum enim timorē eijcere oportebat, & deinde euangelizare. Non erubescit autem nominare dominum crucifixum, Gloriatum enim cruce tanquam trophaeo, quo nobis omnia bona conciliata sunt.

Quo christus
triduanus.

Traditio
se Christi
discipulis
immola-
uit se.

Quomodo autem uisum ad renunciantium discipulis eius, & ecce Iesus occurrit illis, dicens. Auete. Illa autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus. Nolite time-

A *re, ite, renunciate fratribus meis, ut eant in Galilaeam, & ibi me uidebunt.* Dicit mulieribus: Auete, quoniam muliebri genus ad tristitiam condonatum fuit, dominus per resurrectionem suam gaudium attulit foemineo sexui, & benedixit eis. At illae praeter multa reuerentia & honore, propter pietatem pedes eius tenent non audentes aliam corporis partem contingere, quam extremas illas. Quidam autem dicunt, dedita opera illas fecisse, ut periculum facerent, nunc uere surrexisset, & num spiritus sit uel phantasma? Existimabant enim spiritum esse. Itaque tunc duae Mariae tangebant pedes eius. Verum iuxta Ioannem, Maria Magdalene attentat quidem tangere pedes, non conceditur autem ei, eo quod uolebat semper manere cum eo sicut prius, uel ideo non conceditur ei tangere Iesum, iuxta Ioannem, quod curiosula erat: Quia enim, sicut dixit Matthaeus: tetigerat pedes eius, quid adhuc opus erat iterum tangere, & ita repellitur uti curiosula.

B *Quae quum absissent, ecce quidam e custodiibus uenerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotibus, quos acciderant. Et congregati cum senioribus, consilio habito, pecuniam copiosam dederunt militibus dicentes. Dicite quod discipuli eius nocte uenerint, & furati sint eum, uobis dormiantibus. Et si hoc audierit fuerit a praeside, nos periuuabimus ei, & securos nos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti, & diuulgatus est hic sermo apud Iudaeos, usque in hodiernum diem.* Custodes annunciauerunt omnia, quod terræ motus factus sit, quod lapis per se sublatu sit, quod ipsi territi facti fuerint, quasi mortui. At Iudaei tanto miraculo moti non sunt, neque demulsi fuerat a praeside, quae in passione contigerant, neque placati illis quae testificabantur custodes. Suo malo, hoc est, avaritia, milites corrumpunt. Per suadere autem conantur, quod omnium maxime impium & stultissimum fuerit. Quo pacto enim, stulti, furati essent discipuli, qui praeter metu inclusi erant, & omnino exire non audebant? Quomodo autem si furto abstulissent, postea propter illum mortu uoluisent, praedicantes illum resurrexisse, & pro mendacio male affecti?

Vndecim autem discipuli abierunt in Galilaeam, in montem ubi constituerat illis Iesus. Et quum uiderent illum, adorauerunt eum: hi autem dubitauerunt. Et accedens Iesus, loquutus est eis, dicens. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Euntes ergo, docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quaecumque praecipi uobis. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. Amen.

C *Secundum Ioannem, primum discipulis uisus est Iesus ipso die resurrectionis, clausis Ianuis. Deinde post dies octo, quando & Thomas credidit. Postremo, quia in Galilaeam occursuri erant, nondum autem omnes congregati erant, sed quidam piscabantur apud Tyberiadem, apparuit tunc piscatoribus solis, qui septem erant. Nunc igitur quod dicit Matthaeus, posterius factum est, quam illa quae a Ioanne dicta sunt. Saepe enim apparuit eis per dies quadraginta, accedens & abscedens, non semper & ubique eis praesens. Vndecim igitur discipuli cum reliquis omnibus qui sequebantur Christum, adorabant eum; Hi autem dubitarunt, hoc est quidam dubitarunt. Probabile est: quod sic sit intelligendum. Vndecim abierunt in Galilaeam; & undecim adorauerunt illum. Hi autem, id est, alii qui fore ex his, qui ex septuaginta erant, de Christo dubitarunt; postea autem & confirmati fuerunt. Nonnulli sic intelligunt, quod Matthaeus protulit quosdam dubitasse, Ioannes uero unum, nempe quod Thomas incredulus erat. Forte autem & omnes dubitarunt id quod Lucas dicit. Debes igitur sic intelligere, quod quum uenissent in Galilaeam adorauerunt eum. Illi autem adorauerunt in Galilaea primum, dubitarunt in Hierusalem, sicut Lucas dicit: Loquutus est illis Iesus. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Hoc quidem hunc sensum habet, Habui quidem sicut deus & opifex, potestatem omnium. Quia omnia seruiunt tibi, dixit ad eum Dauid. Sed uoluntariam subiectionem non habui, quam nunc habiturus sum. Subiecta erunt mihi omnia. Quandoquidem per crucem uici eum, qui potestatem habet mortis. Duplex enim est obediencia & subiectio. Inuoluntaria scilicet secundum quam omnes sumus serui dei, etiam daemones ipsi; & uoluntaria quomodo Paulus erat seruus Christi. Quum prius omnia obediencia inuoluntariam exhiberet, & saluator omnium potestatem quasi dimidiatam haberet; post crucem, quum dei cognitio innotesceret omnibus, habuit etiam uoluntarie obediencia omnes qui subiecti fuerunt. Merito igitur dicit Christus, nunc accipi potestatem omnem: prius enim uoluntaria potestas mihi erat, eo quod praeter uoluntatem mihi ueluti factori seruebant; nunc autem quum homines sponte & scientes mihi seruiunt, omnis & integra potestas mihi data est. A quo autem data est illi? Omnino a seorsipso habuit, & sua humilitate.*

Ioan. xx.
& xxi.

Ps. cxvii

Duplex
obediencia

Nisi enim humiliatus fuisset, & congressus cum aduersario per crucem, non saluasset nos: Et sic intellige, data est mihi omnis potestas: Proprijs meis certaminibus, & laboribus seruauit homines, & facti sunt mihi in fortem & peculiarem populum. Dominus enim super terram potestatem habet, eo quod omnis terra agnouit illum: in caelo autem, eo quod metes ac municipatus illorum qui credunt, in caelo est. Vel etiam aliter: Quia humana natura prius condemnata, nunc unita dei verbo personaliter in caelo sedet, & ab angelis adoratur, merito dicit, Data est mihi omnis potestas in caelo. Et ei humana natura prius seruiebat, nunc in Christo imperat omnibus. Breuiter igitur sic intellige: Data est mihi omnis potestas, eo quod volentes & nolentes me dei agnoscunt qui prius mihi seruiebant inuoluntarie obedientiae modo. Quod autem de humana natura dicitur, sic intellige. Ego prius condemnata natura existens autem deus secundum unionem ad filium Dei absque naturarum confusione, accepi potestatem super omnia, ita ut & ab angelis in caelo adoret, & super terram ab omnibus finibus terrae glorificer. Caeterum apostolos non iam ad solos Iudeos mittit: sed quia omnem potestatem accepit, omnemque humanam naturam sanctificauit in seipso: merito ad omnes gentes mittit, precipiens baptizari, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Confundantur Arrius & Sabellius, Arrius quidem, eo quod Christus non iussit in nominibus baptizari, sed in nomine. Nomen autem trium una deitas. Vnus igitur deus, tres. Sabellius uero, eo quod trium personarum meminit, non vnus, sicut ille nugatur tria nomina habere eundem, & nunc vocari patrem, nunc filium nunc spiritum sanctum: sed tres personae vnum habent nomen, Dei scilicet. Deinde quia non sufficit baptizari tantum, sed etiam bene operandum est post baptismum, dicit, Docentes eos tenere non vnum vel duo, sed omnia mandata mea. Horrefcamus & timeamus haec, quia si vnum nobis defecerit, non erimus perfecti serui Christi. Omnia enim exiguntur ut seruentur. Vide autem domini sermonem, quomodo vtrumque Christianismi caput complectatur, contemplatiuam & practicum. Dicendo quidem, quod oportet baptizari in nomine trinitatis, contemplatiuam nobis tradidit: dicendo autem, quod oportet docere & mandata tenere, practicum introduxit. Confirmat quoque & animat illos, eo quod mittat ad gentes, & in mortem ac pericula, dicens, Ego enim vobiscum sum vsque ad consummationem saeculi. Vide & hic quomodo memor fuerit consummationis, ut magis illos excitet ad contemnendum graua. Ne grauatim feratis, suam enim habitura sunt omnia mandata, siue aspera sint, siue prospera, atque ideo ne succumbatis in aduersis, praetereunt enim: neque prosperis decipi amini, finem enim habitura sunt. Non solum autem hoc apostolis est pollicitus euenturum, sed simpliciter discipulis suis omnibus. Neque enim apostoli vsque ad finem mundi victuri erant. Vnde & nobis, & his qui post nos erunt, promissit hoc: non quod post consummationem mundi abfuturus sit, absit. Tunc enim magis nobis aderit, & clarior & mundior. Nam ubi donec vel vsque in scriptura inuenitur, non admittit quod posterius. Quocirca gratias agamus domino, qui & nunc vobiscum est, & omne bonum suppeditat, & iterum vobiscum erit perfectus post consummationem. Itaque nos quoque hoc loco enarrationem absoluiamus. Ipsum enim omnis gratiarum actio, gloria, & honor decet in secula seculorum, Amen.

Arrius & Sabellius

Non fati-
baptizari,
sed post
hunc oportet
duo Christi-
anissimi
capita.

Finem habi-
tura omnia
aspera &
acerba.

Donec &
vsque in sa-
eculis literis
non admi-
tere sub
sequencia.

Enarrationis Theophylacti

BVLGARIAE ARCHIEPISCOPI IN
MATTHEVM FINIS.

Argumentum in euangelium

SECUNDVM MARCVM

EVANGELIUM SECUNDVM MARCVM, post decem annos assumpti Christi Romae conscriptum est. Erat autem hic Marcus Petri discipulus, quem Petrus semper filium suum spirituale nominabat. Vocabatur & Ioannes. Patruelis vero erat Barnabae, fuit ite & in Pauli comitatu. Quoniam igitur plurimum versabatur cum Petro, idque Romae rogatus est a fidelibus qui Romae erant, ne tantum praedicaret absque scripturis, sed & res CHRISTI literis proderet. Itaque vix persuasus, conscripsit. Porro reuelatum fuit Petro, quod Marcus conscripserat Euangelium. Proinde quum vidisset, & verum esse confirmasset, deinde in Aegy-

Euangelium
Marcum
ubi scripsum

ptum misit illum, ut episcopatui fungeretur. Vbi quum praedicasset, & ecclesiam Alexandrinam constituisset, omnes qui meridiana mundi partem habitabant, fide illustrauit. Est autem character Euangelii manifestus, nihilque habet quo mens hereat. Et sermo per omnia cum Mattheo eundem habet procellum hic Euangelista, nisi quod Matheus diffusior, & quod natiuitatis Christi secundum carnem, ab initio est memor. Hic autem a propheta Ioanne coepit. Vnde quidam, tamen si curiosior videatur, talem sententiam super Euangelistis dedit. Quod deus sedens super Cherubin (quae scripturam quatuor facibus deliniant) tradiderit nobis quadriforme Euangelium, vno tamen spiritu comprehensum. Igitur sicut ex Cherubin vnum, faciem habet leoni similem, aliud autem homini & aliud aquilae, & aliud vitulo: ita est & Euangelicae praedicationis negocium. Euangelium enim Ioannis leonina facie est. Vt enim leo regium & principale animal est, sic & Ioannes a regia & principalis dignitate verbi diuini exorsus est, dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Euangelium autem Mathei faciem gerit hominis, eo quod Euangelista ille ab incarnatione & natiuitate carnis coepit. Porro Marcum aquilae assimilamus, a propheta enim Ioanne inceptum. Et prophetica gratia, quia videt procul sita acuta, aquila est. Auim enim aquilam perspicacissimis oculis esse, ita ut sola ex alijs auibus solem intuens, non caliget. Denique Euangelium Lucae vitulo simile fuerit, quoniam ille a sacerdotio Zachariae auspiciatus est, pro peccatis populi incensum facientis & sacrificantis. Vitulus tunc sacrificabatur. Exorditur itaque Marcus Euangelium a summa praecursoris vita & reuelatione. Audi igitur quid dicat.

Character
Euangelii
Marcum.

Sententia
quorunda
super euangelistas.
Ratio comparationis
quatuor euangeliorum, Ioannis, Mathei, Marci, Lucae.

CAPVT PRIMVM.

INITIUM Euangelii IESU CHRISTI filij dei, sicut scriptum est in prophetis, Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto; parate viam domini, recte facite semitas eius. Ioannem vltimum prophetarum, initium euangelii filij dei esse dicit. Finis enim veteris, initium est noui testamenti. Testimonium autem de praecursore, ex duobus prophetis est sumptum, Malachiae enim est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam ante te. Esaias autem, Vox clamantis, &c. Sermo est dei patris ad filium, dicentis, angelum esse praecursores, eo quod angelica & materiae expertem vitam egerit, annunciauerit que & ostenderit Christum venturum. Preparauit viam domini, animas Iudeorum, ut per baptismum susciperent Christum. Caeterum, ante faciem, significat prope te fore angelum tuum. Vnde ostenditur familiaritas praecursoris erga Christum. Nam proxime reges incedunt, qui familiarissimi

Malac. iij.
Esai. xli.
Mat. in. xl.
Lucae. iij.
vii.

angelica & materiae expertem vitam egerit, annunciauerit que & ostenderit Christum venturum. Preparauit viam domini, animas Iudeorum, ut per baptismum susciperent Christum. Caeterum, ante faciem, significat prope te fore angelum tuum. Vnde ostenditur familiaritas praecursoris erga Christum. Nam proxime reges incedunt, qui familiarissimi

illis sunt. Vox autem clamantis in deserto, forte in deserto Iordanis, vel forte in synagoga Iudeorum, quæ deferta erat omni bono. Via autem novum est testamentum: semitæ vero vetus, vt detrita. Itaque ad viam debebant preparari, hoc est, ad novum testamentum. Semitas autem veteris rectas, quas olim quidam susceperant, deinde peruersi, & claudicantes a semitis suis inuenti.

Erat Iohannes baptizans in deserto, & predicans baptismum penitentie in remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum, tota regio Iudæa ac Hierosolymite, & baptizabantur omnes ab illo in Iordane flumine, confitentes peccata sua. Baptisma Iohannis non habebat remissionem peccatorum, sed penitentiam solam afferebat hominibus. Quo pacto igitur inquit hoc loco Marcus, in remissionem peccatorum? Dicimus quod predicarit baptismum penitentiae, hoc est, predicauit quo ferret baptismum penitentis, nempe in remissionem peccatorum. Vt quando dicimus, Venit quidam satelles regis, pradicans ciborum præparatio- nem, vt bene fiat his qui præparant cibos, non dicimus hoc, quod satelles bene facturus sit his, qui præparant cibos, sed quod ipse predicarit præparatio- nem ciborum, vt hi qui illos præparant, regemque susceperint, beneficia consequantur. Sic igitur & hoc loco præcurfor prædicauit penitentiam, vt hi qui penitentiam egerint, suscepto Christo remissionem peccatorum consequantur.

Baptisma Iohannis quale.

Erat autem Iohannes uestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos suos, uescebaturque locustis ac melle syluestri. Diximus de his apud Matthæum, & nunc quoque dicimus, quæ illic prætermissa sunt, quia luctus symbolum erat indumentum, monstrante propheta, quod oporteat lugere penitentem. Saccus enim ad luctum pertinet. Pellicea vero zona, mortificationem declarat Iudæici populi. Quod autem luctum indicer stola, inquit dominus, Lamentauimus vos, & non planxistis, per lamentum præcurforis vitam significans; dicit enim, Venit Iohannes neque comedens neque bibens, & dixistis, dæmonium habet. Sed omnino quidem & hic cibus Iohannis continentiam manifestat; fortassis autem & iudicium erat spiritalis alimonie populi, qui tunc erat, qui non comedebat puras quasdam cæli uolucres: sublime quiddam intelligebat, sed sermone quidem pascebatur, qui uisus est in sublime saltare, sed rursus statim decidit. Locustarum enim natura est, subsaltare, iterumque decidere. Quodammodo igitur & mel quidem edebat populus, quo ab apibus prophetis confectum, non autem agricultura partum, neque domesticum, quod bene intelligeret, inquireretur, & comprehenderetur. Habebant quidam scripturas quas si mel quoddam, sed non ipsi colebant agros, neque inquirebant.

Saccus Pellicea zona: Matth. iij.

Et predicabat, dicens: Venit is qui fortior me est post me, cuius calciametorum corrigiam ut proci- bes solua, non sibi idoneus. Ego quidem baptizavi uos in aqua: ille uero baptizabit uos spiritu sancto. Neque nouissimus seruorum eius esse dignus sum, ita ut uolum corrigiam; hoc est uinculum, quod ex loris calciamenti eius. Intelligitur autem & hoc. Omnes qui ueniebant & baptizabantur a Iohanne, soluebantur per penitentiam a uinculo peccatorum suorū, dum credebant in Christum. Omnium igitur aliorum soluebat Iohannes corrigias, & uincula peccatorum. Iesu autem corrigiam soluere non potuit, eo quod non inuenit corrigiam, hoc est peccatum, in ipso.

Cur Christus uenit ad baptisma.

Et factum est in diebus illis, uenit Iesus a Nazareth Galilee, & baptizatus est a Iohanne in Iordane. Et statim quum ascenderet ex aqua, uidit diffindi celos, & spiritum quasi columbam super illum. Et uox facta est de caelis, Tu es ille filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Neque, vt remitterentur sibi peccata, uenit Iesus ad baptismum; peccatum enim non fecit. Neque ut spiritus particeps fieret: baptismum enim Iohannis (sicut dixi) peccata non purgabat, quomodo enim spiritum dedisset? Sed neque propter penitentiam uenit ut baptizaretur, multo enim præstator erat Baptista. Quare igitur uenit? Vel omnino ut manifestaretur a Iohanne populo. Nam quia conuehebant, apparet quod ideo uenit, ut testimonium acciperet coram multis, quis esset. Vel, ut implet omnem iustitiam, hoc est: omnia mandata legis. Quoniam enim & hoc mandatum uidetur, ut credatur prophete baptizanti, quod a deo missus sit, implet & ipsum. Spiritus uero descendit, non quod opus illo habeat Christus, aut quomodo hoc possibile, quum in eo substantialiter maneat: sed ut tu discas, quod quando baptizaris, etiam in te spiritus sanctus ueniat. In te uera & hoc operatur spiritus sancti descensus: ne quum pater superne diceret, Hic est ille filius meus, putarent qui audierant, quod de Iohanne dixisset, descendit super Iesum; ostendens quod de hoc dictum sit. Porro cæli diffinduntur, ut discamus quod quando baptizamur, aperiantur & nobis.

Baptizari spiritus datur, celumque aperitur.

Et factum est in diebus illis, uenit Iesus a Nazareth Galilee, & baptizatus est a Iohanne in Iordane. Et statim quum ascenderet ex aqua, uidit diffindi celos, & spiritum quasi columbam super illum. Et uox facta est de caelis, Tu es ille filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est.

Neque, ut remitterentur sibi peccata, uenit Iesus ad baptismum; peccatum enim non fecit. Neque ut spiritus particeps fieret: baptismum enim Iohannis (sicut dixi) peccata non purgabat, quomodo enim spiritum dedisset? Sed neque propter penitentiam uenit ut baptizaretur, multo enim præstator erat Baptista. Quare igitur uenit? Vel omnino ut manifestaretur a Iohanne populo. Nam quia conuehebant, apparet quod ideo uenit, ut testimonium acciperet coram multis, quis esset. Vel, ut implet omnem iustitiam, hoc est: omnia mandata legis. Quoniam enim & hoc mandatum uidetur, ut credatur prophete baptizanti, quod a deo missus sit, implet & ipsum. Spiritus uero descendit, non quod opus illo habeat Christus, aut quomodo hoc possibile, quum in eo substantialiter maneat: sed ut tu discas, quod quando baptizaris, etiam in te spiritus sanctus ueniat. In te uera & hoc operatur spiritus sancti descensus: ne quum pater superne diceret, Hic est ille filius meus, putarent qui audierant, quod de Iohanne dixisset, descendit super Iesum; ostendens quod de hoc dictum sit. Porro cæli diffinduntur, ut discamus quod quando baptizamur, aperiantur & nobis.

Et continuo spiritus illum expulit in desertum, & erat illie in deserto dies quadraginta, & tentabatur a Satana, eratque cum feris, & angeli ministrabant illi. Docens nos dominus non gratiam ferre, si post baptismum in tentaciones incidimus, eius gratia ascendit in montem tentandus. Imò non ascendit, sed rursus ducitur a spiritu sancto: demonstrans nobis, non temere nos in tentaciones proicere debere, sed ferre, si impetamur. Propterea autem ascendit in montem, ut solitudine loci diabolus animosus fiat, & accedat. Solet enim quum nos uiderit solitarios, statim infidari. Iam adeo inaccessus erat locus, ut & multæ feræ illic essent. Cæterum angeli ministrabant, quum tentatus uicisset, quæ discas in Matthæo latius.

Matth. iij.

postquam autem comprehensus esset Iohannes, uenit Iesus in Galileam, predicans euangelium regni dei, & dicens: Impletum est tempus, instatque regnum dei. Resipiscite, & credite euangelio. Secedit in Galileam, postquam audiuit Iohannem comprehensum, & in carcerem coniectum, quo monstraret etiam nobis, ut subducamus nos a tentacionibus, & non temere nos ingeramus, ubi autem incidimus, feramus. Apparet autem dominus eadem predicans, quæ Iohannes: nempe Resipiscite, & appropinquauit regnum dei. Sed non est ita. Iohannes enim dicebat: Resipiscite, ut abscederet a peccatis. Christus autem resipiscite dicit; ut a legali litera fugerent. Ideo apposuit, & credite euangelio. Credens enim, per euangelium, iam aboluit legem. Dicit enim dominus, impletum esse tempus legis. Enim uero in id usque temporis lex operabatur, inquit, ab hoc autem tempore regnum dei, quod est uita Euan- gelica, quæ merito illi confertur. Nā si quempia uideris quasi absque carne uiuere uitam euangelicam, an non dices, quod regnum cælorum iam habeat, eo quod non sit in illo cibus & potus, etiam si longe abesse uideatur?

Aliud intelligit quod Iohannes dicit, resipiscite, aliud cum Christus, Matth. xi. Luc. xvi.

Quum ambularet autem iuxta mare Galilee, uidit Simonem & Andream fratrem eius iacentes in mari: erant enim piscatores, & dixit eis Iesus: Sequimini me, & faciam ut efficiamini piscatores hominum. At illi protinus relictis retibus suis, sequuti sunt eum. Et progressus illic pusillum, uidit Iacobum filium Zebedæi, & Iohannem fratrem eius; qui & ipsi in naui reuocantur a rhetia, & statimque uocauit illos. Et illi relictis patris suo Zebedæo in naui cum mercenariis, sequuti sunt eum. Præcurforis discipuli erant, Petrus & Andreas. Quum autem uidissent Iesum a Iohanne testimonium accepisse, adierunt eum. Deinde postquam Iohannes comprehensus fuit, mox facti facti, iterum ad artem suam redierunt: unde illos Christus secundo uocat. Secunda enim uocatio ista est. Vide autem, quomodo illi iustis laboribus sese nutriant, & non ex iniustus. Tales enim digni erant, qui primi fierent discipuli CHRISTI. Relictis igitur statim his quæ in manibus erant, sequuti sunt eum. Non enim moræ necessitæ sunt, sed statim sequendum est. Post illos piscator Iacobum & Iohannem, qui & ipsi pauperes erant, & patre senio confectum alabant. Porro relinquere patrem: non quod bonum sit relinquere parentes, sed quia impedimento futurus erat sequuturis CHRISTUM. Sic & tu relinque parentes, si ad pietatem tibi obstituerint, & id quod bonum amplectere. Apparet Zebedæum non credidisse, mater autem Apostolorum credidit & sequentur, fortassis mortuo Zebedæo: Scias item primum uocari practicem, dein contemplatiuam. Petrus enim practices symbolum est: seruentior enim erat alijs, sicut & practice est. Iohannes uero contemplatiuam significat: plus enim de rebus diuinis differit Iohannes.

Ioan. i. Secunda apostolorum uocatio.

Quomodo & quomodo parentes reliquend.

Et ingrediuntur Capernaum, & statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat. Et stupebant super doctrina eius. Docebat enim eos tanquam auctoritate præditus, & non sicut scribe. Vnde de ingrediuntur Capernaum a Nazareth. Itaque in die sabbati, quum congregati essent legentes, tunc & Christus ingressus est ut doceret. Etenim lex etiam iussit ociosos esse in sabbato, ut lectio vacent homines, qui in hoc congregantur. Docebat igitur tunc Christus arguens, non adulans sicut Pharisei. Nam quom ad bonum adhortaretur, minabatur & poenam incredulis.

Christus arguit, Pharisei adulatur.

Et erat in synagoga eorum homo obnoxius spui immundo, & exclamauit, dicens. Ah, quid rei nobis te cum est Iesu Nazarene? uenisti ad perdandam nos? Noui te qui sis, nimirum ille sanctus dei. Et increpauit illum Iesus, dicens. Obmutesce, & exi ab hoc. Et cum discepseret eum spui immundus, exclamassetque uoce magna, exiit ab eo. Et obmutescunt omnes, ita ut iterro garerent iter se mutui, dicentes. Quid est hoc? Quæ doctrina noua hæc? quia eum auctoritate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei? Et mansit aut famam eius statim in totam uicque regionem Galilee finitimam. Immundi dicuntur mali spiritus; eo quod omnibus fœdis operibus delectantur; perditionemque suam existimat, dæmon egredi ab homine. Dæmones enim quia omnis misericordis: expertes sunt

Mat. xij. Infra. ix.

Paulus...

malum quiddam sustinere se purat: nisi permittatur eis affligere homines. Insuper quo-

Cue Mar
cus addi-
derit, qui
occidit
sol.

A. xvi.

Mar. viij.
Luce. v.

Leui. xliij
Num. li.

iiij. reg. v.

Bona no
facienda
ad osten-
tationem.

Et protinus e synagoga egressi, uenerunt in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo, & Ioãne. So-

Vespero uero, quum occidisset sol, afferebant ad eum oes male habentes, & eos, qui a demonijs agi-

Et mane multa adhuc nocte surrexit, & egressus est, & abiit Iesus in desertum loci, ibique orabat

Et uenit ad eum leprosus, deprecans eum, & dixit: Si uis, potes me mundare

Et comminatus est, statim emisit illud, dicens: uide ne cui quocquam dicas: sed abi, teipsum ostende princip-

Non absque causa addidit quum occidisset sol, sed quia putabant non licere cuiquam sanare

B

B

Et iterum intravit in Capernaum, post dies aliquot, & audivimus est quod

lytici ipsius. Et enim ipse non permisisset se tolli, nisi sanandum se credidisset. Sæpe enim pro-

Erant autem illi quidam de scribis, sedentes & cogitantes in cordibus suis. Quid hic sic loquitur bla-

Solius dei est remittere peccata. Dominus autem & aliud dedit

ret illum non obtemperatum, sed predicatum: Merum per hæc, sicut dixi, docet

CAPIT. SECVNDVM.

Vbi que
ob fidem
saluat do-
minus.

Ioan. vi.
Mart. iij.

Solius dei
est remit-
tere pec-
cata.

Anæ cura
tio effici-
lior sana-
tionem cor-
poris.

tum. Possum igitur & ego, quum sum paralyticus, sanari: Est enim & nunc Christus in Capernaum domo consolationis; hoc est, Ecclesia. Domus enim paraclati dicitur. Ecclesia. Sum autem paralyticus, quia non operantur & immobiles sunt vires anime meae ad bonum, sed si a quatuor Euangelistis gestatus, & adductus fuero ad dominum, tunc auidiam, Fili. Filius enim Dei sum per mandatorum operationem, & remittuntur mihi peccata. Sed quomodo adducar ad Iesum? Si rectum perfero. Quod est rectum? Mens, que suprema nostri portio est. Hanc habet multum terra & luti, negotiorum inquam terrenorum; debeo demitti, hoc est humiliari. Tunc igitur sanabor, & tollam grabbatum, hoc est, corpus, ad mandatorum operationem ipsum mouens. Non enim a peccato solum nos suscitari oportet, & intelligere quod peccamus, sed & lectum, hoc est corpus, ad operationem boni tollere. Tunc igitur & ad contemplationes venire poterimus, ita ut omnes nostrae cogitationes intra nos dicant. Haec tamen nunquam tale vidimus, id est, nunquam sic intelleximus, sicut nunc quando paralytici curati sumus. Qui enim a peccatis purificatus est, ille vere videt.

Et egressus est rursus ad mare: omnisq; turba ueniebat ad eum, ac docebat eos. Et cum praeteriret Iesus, uidit Leui Alphaei filium, sedentem ad telonium, & ait illi, Sequere me. Ite, surgis secutus est eum. Et factum est cum accuberet in domo illius, multi etiam publicani & peccatores simul discumbentibus cum Iesu & discipulis eius. Erunt enim multi, qui secuti fuerant eum. Et scribae ac pharisaei cum uidissent eum capitum cibum cum publicanis & peccatoribus, dicebant discipulis eius, Quid est, quod cum publicanis & peccatoribus edit ac bibit? Hoc audito, Iesus ait illis, Non opus habent qui ualent medico, sed qui male habent? Non ueni ad uocandum iustos, sed peccatores ad penitentiam. Post miraculum paralytici egre ditur ad mare, fortassis solitudinem quaerens; ac turba iterum concurrat: ut discas quod quanto magis gloriam fugeris, tanto illa magis te sequetur. At si tu illum sequaris, illa a te fugiet. Igitur dominus ut ad mare secessit, turbam illum iterum secuta sunt, alioqui non illuc fugisset. Et praeteriens coepit Matthaeum, qui Dynomius erat. Lucas quidem & Marcus duorum fuisse nominu testantur, obtinentes eius nomen: ipse autem non erubescit suum nomen proferre. Vide enim (inquit) IESVS, Matthaeum publicanum, sic etiam nos quoque nostra peccata confiteri non erubescimus. Sedit autem in teloneo (ut uidetur) exigens a quibusdam vel rationem faciens, vel aliquid faciens eorum, quae solent in officinis suis publicani agere. Ille autem ita exciatus est, ut relictis omnibus, Christum sequeretur letansque conuocaret multos ad conuiuium. Pharisaei autem taxant, per hoc se mundos facere studentes. At dominus inquit, Non ueni ut uocarem iustos, hoc est, vos, qui uos ipsos iustificatis (per ironiam enim hoc dicit) sed peccatores, qui uocantur, non ut maneant peccatores, sed ad penitentiam, hoc est, conuersionem. Unde hoc adhaeret, ne existimes absque sui emendatione uocari peccatores.

Et discipuli Ioannis ac pharisaeorum ieiunabant, ueniuntque & dicunt illi, Quare discipuli Ioannis & pharisaeorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant? Et dixit illis Iesus, Num possunt filij thalami nuptialis, in quo cum illis sponsus est, ieiunare? Quando uero habent secum sponsum, non possunt ieiunare. Venient autem dies, quum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Discipuli Ioannis imperfectiores adhuc Iudaicis moribus studebant: unde quidam accedebant ad Christum, ut denunciarent hoc illos agere, & taxabant quare discipuli eius non ieiunarent, sicut ipsi. At hic nunc quidem dicit: Sponsus sum ego, & oportet illos bono esse animo, & non ieiunare: ubi autem ego e vita hac ablatum fuero, tunc ingruent tentationes, & ieiunabunt ac affligentur. Proinde sponsum seipsum uocat non solum quod desponset uirgines animas, sed & quod tempus primi sui aduentus, non tempus uictus, neque auferentis est: is qui in illum credunt, neque labores habens, sed facile & absque operibus legis per baptismum refocillans nos. Qualis enim labor baptizari in tantum per facilliam habere salutem consequimur. Filij autem thalami, Apostoli, ut prope & ipsi dominicum gaudium assecuti, & omnis caelestis boni, ac uoluptatis totius participes. Intellege & hic, quod omnis homo, quum uirtute operatur, filius est thalami: quando uero operatur in peccatis, neque enim emittit, quum do autem ab eo ablatum fuerit Christus, prolabereturque in peccatis, tunc ieiunant, & penitentiam agit, ut a peccato sanetur.

Et nemo assumentum panni rudis asuit uestimento ueteri, alioquin auferet supplementum eius nouum a ueteri, & peior scissura fit. Et nemo mittit uinum mustum in utres ueteres, alioqui dirumpit uinum nouum

Matthaeus
hinomi-
nis.
Lucas. v.
Marc. ix.

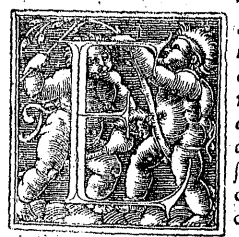
Christus
cur spon-
sus.
Ioan. iij.
Apo. xxi
Filij tha-
lami.

Sum in utres, & uinum effunditur, & utres percunt: sed uinum mustum in utres novos mitti debet. A Quoddam, quem admodum pannus rudis, hoc est, nouus, si assuat uestimento ueteri, sua infirmitate illum discedit, uinum quoniam uinum sua aetate utres ueteres dirumpit: sic etiam discipuli mei nondum facti sunt fortes, itaque si graua uero ipsos, offendam. Ueterem enim legem, confert uestimentis, ob crassam Iudaeorum intelligentiam. Non oportet igitur illos graui iuniorum praeccepto onerare. Vel etiam sic intellege discipuli CHRISTI, quum sint noui, non possunt seruire priscis moribus, & legibus.

Et accidit ut transiret sabbatis per segetes, & ceperunt discipuli eius inter uiam uellere spicas, & pharisaei dicebant ei. Ecce, cur faciunt sabbatis quod non licet? Nunquam legis quid fecerit Dauid, quum opus haberet, & esuriret ipse & qui cum eo erant: & quomodo ingressus sit in domum dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis comederit, quos non licet edere nisi sacerdotibus, & dederit etiam illis qui secum erant? Et dicebat illis: Sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum. Itaque filius hominis dominus est etiam sabbati. Arguit eos qui legis praeccepto praua intentione uolabant, asserentes in sabbato, a bono faciendam esse: uice dicat lex. Omne opus seruire non facietis in eo, id est, peccatum. Verum si Dauid rex & sacerdotes propter templi mysterium sabbatum uolantes crimine carere, quanto magis filius hominis uerus rex & sacerdos? Et ideo dominus sabbati, in sabbato uulgarum spicarum crimine non tenetur reus. Itaque sabbatum custodiri praecceptum est, ut necessitas fuerit, non sit reus qui uolauerit. Sequitur, Discipuli domini spicas uellunt, iam non ultra soliti iuxta legem uiuere, Pharisei autem indignantes, a CHRISTO confutabantur, in medium afferente exemplum Dauid, qui propter necessitatem soluerat legem, sub Abiathar pontifice. Fugiens enim Dauid propheta a facie Saulis, uenit ad pontificem illum, & fessit eum quasi a rege missus, rei militaris gratia, & tunc panes propositionis comedit, gladiumque Goliath ablatum obrulit domino. Duodecim autem erant panes, qui quotidie proponebantur super mensam, sex a dextris & sex a sinistris. Quaerunt autem quidam, quomodo uangelista, Abiathar nunc sacerdotem nominat: liber autem Regum, Abimelech illum nominauit. Dicendum igitur, quod fortassis duo nomina habuerit, idemque sit Abiathar & Abimelech, Vel etiam aliter: Liber Regum sacerdotem dicit esse Abimelech, Euangelista autem pontificem Abiathar: unde haec inter se non sunt diuersa. Erat enim sacerdos Abimelech, pontifex autem Abiathar. Dicit etiam iuxta anagogen, quod discipuli Christi sunt in sabbato, hoc est, in animarum quiete. Sabbatum enim quietem interpretamur. Quando igitur quietem habent ab omnibus affectionibus, & a demonibus non infestantur, tunc iter faciunt, hoc est, & alijs ad uirtutem duces fiunt, uellicantes omnia quae a terra & humili phantasia germinant. Nisi enim primum quiescat affectibus, & seipsum in solitudinem conferat neuiquam alijs ad bonum dux erit.

i. Re. xxi.
Leu. xliij
Quae Mar-
cus Abia-
thar liber
Regum Abi-
melech no-
minat.
Sabbatum
quid iter
praeteret.

CAPVT TERTIVM.

Introiuit iterum in synagogam, & erat ibi homo manuum habens aresactam, & obseruabant eum an sabbatis sanaturus esset illum, ut accusarent eum. Et ait homini habenti manum aresactam: Excitare in medium. Et dicit illis: Vtrum licet sabbatis benefacere, an malefacere? animam seruare, an occidere? At illi tacebant. Et cum circumspexisset eos cum iracundia, indolens super caecitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus illius sana, ut altera. Quum discipuli accusati essent a Iudaeis, eo quod per sabbata spicas euellissent, dominus accusantes confutauit: idque enim exemplo Dauid: magis autem illos confutat, miraculum faciendo, ostendens, quod adeo non peccent discipuli eius, ut & ipse operetur in die sabbati miraculum faciens: ita ut si malum sit operari miraculum, simpliciter, malum futurum sit operari necessaria in sabbato, sed miraculum facere in salutem hominis, diuinum est; non igitur prauaricatur, qui in sabbato non agit mali quippiam. Praeterea etiam interrogat illos, num liceat benefacere: notans eos ut beneficia prohibentes. Ardam autem dexteram omnis habet, qui opera eorum facit, qui ad dexteram partem pertinent.

Matt. xij.
Lucas. vi

Ad quem CHRIS TVS dicit: Excitare, hoc est, surge a peccato, & sta in medijs, hoc est, in mediocritate virtutum. Omnis enim virtus mediocritas est, eo quod sicut mediocritas neque in defectum, neque in excessum declinat. Tunc igitur quando se statuit in mediocritate, restituitur dextera eius sana. Vide autem quod dicit, & restituta est. Erant enim olim nobis sanæ manus, hoc est, efficax virtus operatiua, quando nondum fuit transgressio. Vbi autem extenta est dextera nostra ad fructum prohibitum, tunc arescere cœpimus ad operationem boni. Restituetur igitur iterum in pristinam sanitatem quum in medio steterimus virtutum.

Ge. xxiii
Prophe-
tia Jacob
ab Hero-
dianis fal-
so inter-
pretatur.

Herodes:

Matt. xix
A. G. i.

Boaner-
ges.

Ordinatu-
ris oradit

Quid di-
scendum
ex eo, qd
Iudas in
apostolu
assumpit

Egressi vero pharisæi, statim una cum Herodiani consiliu inibant aduersus illum, ut eum perderent. Iesus autem cum discipulis suis recessit ad mare, & ingens multitudo secuta est eum a Galilæa, & a Iudæa, & ab Hierosolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum habitabat, ac Sidonem hominum multitudo magna, qui quum audissent quæ faciebat, uenerunt ad eum. Et Iesus inisset discipulos suos, ut nauiculam appelleret sibi propter turbas, ne ipsum premeret. Multos enim sanauit rat, ita ut irruerent in eum, quo illum tangerent quotquot habebant flagella. Et sibi ipsi immundi, quum illi uiderent quod faciebat, clamabant, dicentes, tu es filius dei. Et uehementer interminabatur eis, ne se manifestum facerent. Quinam erant Herodiani? Vel milites Herodis, vel hæeresis quædam nuper admodum orta, quæ docebat Herodem ipsum esse Christum, eo quod in illo Iudæicorum regnum successio sine habuisset: ita enim exponebant prophetiam Iacob, quando defecturi essent ex Iuda principes, tunc uenturum Christum. Quum igitur Herodis temporibus nullus uisus esset Iudæicus princeps sed regnaret Herodes alienigena, opinati sunt quidam ipsum esse Christum, & constituta quadam factione, attentauerunt perdere dominum. Secedit. Nondum enim erat patiens tempus interim pluribus bene faciebat ab ingratis secedendo. Etenim sequuti sunt eum multi, & sanauit illos, quauis Tyrus & Sidonius, tametsi essent allophyli proderat. Cognati autem eius eum persequuntur. Adeo nulla a genere prouenit uilitas, nisi etiam boni mores allint. Et alienigenæ quidem a remotis locis ad eum ueniunt: Iudæi uero quum ad ipsum uenissent, insectantur. Vide autem quam alienus sit a factu, enim uero ne turbæ obstrepentes ei negotium facerent, nauiculam querit. Flagella uero dicit morbos, nã ad sanitatẽ nobis morbi multum conducunt, flagellante nos deo quasi filios patre. Intellige autem per Herodianos, carnales & pelliceos, & eos qui occidere uolunt Iesum. Herodes enim si quis interpretetur, pellicis sonat. Qui egrediuntur a domibus suis & patria sua, hoc est, consuetudinibus carnis illum sequuntur, unde & flagella eorum sanantur, peccata dico quæ cõscientiam flagellant, & immundi spiritus eiciuntur. Attende hic, quod discipulis suis præcepit Iesus, ut appellatur sibi nauis propter turbas, ne ipsum premerent. Iesus enim est ratio quæ in nobis imperat, ut nauis nostra, hoc est, corpus appellatur sibi, & ne proñcia tur in procellam secularium negotiorum, & ne premat turbæ, negotiorumque turbulentiæ Christum qui in nobis est.

Et ascendit in montem, ac uocat ad se quos uoluit ipse: ueneruntque ad eum. Et fecit duodecim, ut essent secum, & ut emitteret eos ad prædicandum, utque haberent potestatem sanandi morbos, eiciendi que demonia. Et imposuit Symoni nomen Petrus, & Iacobum filium Zebedæi: & Ioannem fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est filij tonitru. Et Andream & Philippum, & Bartholomeum, & Mattheum, & Thomam, & Iacobum Alphaei filium, & Thaddeum, & Symonem Chananeum, & Iudam Iscariotem, qui & prodidit illum. Ascendit in montem ad orationem, quoniam enim miracula fecerat, factis miraculis adoratur, docens omnes nos gratias agere Deo, & sic ubi boni quippiam perfecimus, id diuinæ uirtuti offerre debere. Vel quia ordinaturus erat apostolos, eius gratia ascendit oraturus, ut discamus quod nos quoque quando sumus ordinaturi, prius orare debeamus, ut reueletur nobis qui dignus sit, & ne communicemus peccatis alienis. Assumitur & Iudas in apostolum, ut discamus, quod non propter futuram malitiam alicuius, aspernetur Deus quempiam mala operaturum sed propter præsentem uirtutem honoret quem dignum censet, etiam si postea malus sit futurus. Porro apostolorum nomina propter falsos apostolos recensentur, ut sint notri ueri. Filios autem tonitru nominat filios Zebedæi, ut præcipuos prædicatores, & maxime theologos.

Et ueniunt in domum, & conuenit iterum turba, sic ut non liceret illis uel panes edere, & quum audisset qui ad illum attinebant, exierunt, ut manus iniecerent in eum. Dicebant enim, in furorẽ uersus est. Et scribæ qui ab Hierosolymis descenderat, dicebant, Beelzebub habet, & per principem demoniorum eiecit demonia. Quum audissent (inquit) qui ad illum attinebant, hoc est necessarii eius,

vel etiam fratres eius, exierunt ut comprehenderent eum. Dicebant enim, quia in furorẽ uersus est, hoc est, demonem habet. Audientes enim quod demonia eieceret, & morbos sanaret, præ inuidia opinabantur, quod dæmonium haberet, & furiosus esset, unde uolebant comprehendere illum ut dæmoniacum. Et familiares eius sic quidem agebant, similiter autem & scribæ faciebant, qui a Hierosolymis descenderant, dæmonium ipsum habere dicentes. Quum enim non possent contradicere his quæ fiebant alio modo, arguebant ea, nempe quod a demonijs fierent.

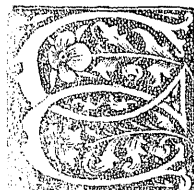
Et ad se uocatis illis, in parabolis dicebat illis. Quomodo potest satanas satanã eiecere? Et si regnum aduersus sese diuisum fuerit, non potest stare regnum illud. Et si domus contra se ipsam diuisa fuerit, non potest stare domus illa. Et si satanas insurrexerit aduersus semetipsum, ac diuisus est non potest stare, sed habet finem. Non potest quisquam uasa fortis, ingressus in domum illius diripere, nisi prius forte alligauerit, & tunc domum eius diripiet. Exemplis quibus contradicere non poterat, vincit inuidios Iudæos. Quomodo enim possibile est dæmonem dæmones eiecere? Sicut & in domibus uidemus, quando uasa pacifici sunt, bene habent hi qui in illis sunt, quando autem diuisi fuerint, destruantur. Quomodo autem (inquit) potest quis diripere uasa fortis, nisi prius illum uicerit? Cæterum quod dicit, hoc sibi uult. Fortis est dæmon, uasa autem eius, homines sunt, ab illo qui tenentur. Itaque nisi quis prius primum alliget dæmonem, & destruat, quomodo uasa eius ab eo auferet? Dæmoniacos inquam. Proinde quia ego uasa fortis diripio, hoc est, libero homines ab affectione dæmoniacâ: confecta nesci est, quod prius inuigauerim & destruxerim dæmones, & inimicus illorum sum. Quomodo igitur uos dicitis, quod Beelzebub habeam, hoc est, quum amicus sim dæmonum & magus, eiciam dæmones.

Amen dico uobis, Omnia remittentur filiis hominum peccata, & conuitia, quibuscumque conuicti fuerint. At qui conuictum dixerit in spiritum, non habet remissionem in æternum, sed obnoxius est æterno iudicio. Quia dicebant: spiritum immundum habet. Tale quiddam hoc loco dicitur, Quæcumque alia peccauerint homines, habent forte quod prætererant, indulisse se humanæ infirmitati, ut exempli gratia: Dicebant Christum belluonem & bibonem, amicum publicanorum peccatorum, in illo ueniam assequuntur: quando autem uidentes eum operari miracula indubitata, blasphemarint spiritum, hoc est, mira per spiritum sanctum facta, quomodo tunc ueniam assequuntur, nisi poenitentiam egerint. Quando enim offenduntur in carne Christi, etiam si pro illo non egerint poenitentiam, ueniam obtinere tanquam offensi homines. Verum quum uident eum opera dei facere, & blasphemare perunt, quo pacto dimittetur eis, si aliena poenitentia manserint?

Et ueniunt mater eius & fratres, & foris stantes, miserunt ad eum qui uocarent eum, & sedebat turba circa eum, dicuntque ei, Ecce mater tua & fratres tui foris querunt te. Et respondit eis, dicens: Quæ est mater mea & fratres mei? Et quum circumspexisset in circuitu circum se discipulos sedentes ait, Ecce mater mea & fratres mei. Qui enim fecerit uoluntatem dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est. Fratres dño inuidentes, accesserunt ad eum, ut caperent eum tanquam in furorẽ uersum & dæmoniacum.

Et ait illis, Quis enim fecerit uoluntatem dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est. Fratres dño inuidentes, accesserunt ad eum, ut caperent eum tanquam in furorẽ uersum & dæmoniacum. ~~Mat. xix. A. G. i. Boanerges. Ordinaturis oradit. Quid discendum ex eo, qd Iudas in apostolu assumpit.~~ Dominus igitur respondit, quod nihil profuturum illi matri suæ, esse matrem suam, nisi etiam alias uirtutes possideret. Similiter neque fratribus esse consanguineos. Illi enim sunt ueri cognati Christi, qui uoluntatem dei faciunt. Itaque non negando matrem hæc dixit, sed ostendens, quod non propter natiuitatẽ solum digna fuerit hoc honore, sed propter omnes alias uirtutes, quibus prædita fuit: ita ut si illis caruisset, alij ei fuissent prælati.

CAPVT QVARTVM.

Iterum capit docere iuxta mare, & cõsuxit ad eum turba multa, ita ut nauis ingressus sederet in mari, & tota turba iuxta mare i terra erat et docebat eos per parabolas multas. Quauis uideatur dimisisse matrem, iterum tamen obedit ei: propter illam enim ingreditur ad mare. Cæterum in naui sederet, ut in conspectu habeat auditores omnes; magisque audiat, & nullus sit a tergo.

Et dicebat illis in doctrina sua. Audite. Ecce exibat seminator ad seminandum, & accedit inter seminandum: Aliud quidem cecidit secus uiam, & uolucres celi & comederunt illud. Aliud uero cecidit super petrosam, ubi non habuit ter-

Matt. ix

Lucæ. xi.

Quis fortis & que uasa eius

Mat. xix.

Luc. xix.

Matt. xii

Veri cognati xpi

Cur Christus in nauis sederet.

Mat. xix.

Luc. viii.

ram multā, & statim exortum est, quod non haberet altitudinē terræ: sole autem exorto, estu affe-
ctū est: eoque quod non haberet radicē, exaruit. Et aliud cecidit in spinas, & succreuerunt spine,
ac suffocauerunt illud, & fructū non dedit. Et aliud cecidit in terram bonā, & dabit fructū emer-
gentem & crescentē, & afferebat unum triginta, & unū sexaginta, & unū centum. Ac dicebat il-
lis, Qui habet aures ad audiendum, audiat. Quum autē cōspisset esse solus, interrogauerunt eum hi,
qui circa ipsum erant cū duodecim, de parabola, & dicebat eis. Vobis datū est nosse mysterium re-
gni dei: illis autem qui foris sunt, per parabolas oīa fiunt: ut videntes videant, & non cernant: &
audientes audiant & non intelligant: ne quando conuertantur, & remittantur eis delicta. hoc est
peccata. Primā hanc parabolā ponit, quæ est de semine, quo reddatur auditoribus attē-
tiores: Quoniam enim dicturus erat alia hæc dicit, ut auditores studeant non illi terræ si-
miles fieri, quæ semē disperdit. Quis igitur est qui seminat? Ipse Christus qui exiuit e pa-
ternis sinibus, ineffabili misericordia se nobis arēperans. Exiuit autem non ut in cendat
maledictam terram & mala corda, neque ut exeret spinas, sed ut seminēt semen. Quale
autem semē? Nunquid Moſis? nunquid prophetarum? Non, sed suum, hoc est, ut euan-
gelium suum prædicet. Inde igitur seminavit. Iam semen aliud in animam a multis con-
culcata in cecidit: & volatilia cœli, dæmōnes dico, qui aerem inhabitant, comederunt se-
men, hi sunt qui omnibus placere volunt, Anima autem conculcata est, quando quis pla-
cere vult huic & illi, & sic a multis conculcatur. Vide autem quod non dixerit se proie-
cisse illud in viam, sed cecidisse, Nam qui seminat, seu in viam bonam projicit: illa autem si
inuenta fuerit mala, verbū corrumpit. Quidam autē per semen, quod secus viam cecidit,
pulchre intellexerunt quod ceciderit in cor infidèle. Via enim est Christus. Cæterum
secus viam, sunt infideles qui extra viā sunt, hoc est, Christum. Aliud autem cadit in ani-
mam petrosam, eos dico, qui facile suscipiūt, & deinde abijciunt. Qui petrosi sunt ad par-
uum tempus similes facti petræ Christo, in hoc quod sermonem susceperunt: dissimiles
autem facti, eo quod ad tempus breue susceperunt, & deinde abiecerunt. Et aliud in animam
cecidit multis curis obnoxiam: spinæ enim curæ sunt. Denique quartum in terram bonā
cecidit. Proinde vide quomodo rara sint bona, & pauci qui seruentur: nam quartum tan-
tum semen inuenitur seruatum. Porro discipulis scōrum interrogantibus inquit, Vobis
datum est nosse mysteria. Nunquid igitur per segregationem & naturale fatum alijs qui
dem datum est, alijs vero non? Absit. Sed illis datum est qui inquirunt. Querite enim (in-
quit) & dabitur vobis. Cæteros autem excæcauit deus, ne sit illis in maiorem condemna-
tionem, si intelligant & non faciant. Et aliter: Vis scire, quia deus facit omnes videre: aut
di. Ut videntes, hoc est, Dei: non videant, istud est malitiæ illorum. Deus enim formavit
eos videntes: hoc est, bonum intelligentes, ipsi autem non vident sua sponte, ne conuer-
tantur & emendentur, quasi suæ ipsorum salutis inuideant. Potest etiam, & sic intelligi.
Quia alijs in parabolis loquor, ut videntes non videant, & audientes non intelligant, &
ne quando ex hoc conuertantur & emendentur.

Et ait illis. Nescitis parabolā hæc? & quod oēs parabolæ cognoscetis? Seminator ille sermonē semi-
nat. Isti vero sunt, quorum alij iuxta viā dicuntur ubi seminat sermo, & qui audierint, cōfestim ue-
nit Satānas, & aufert sermonē qui seminatus est in cordibus eorū. Et alij sunt similiter, qui in pe-
trōsa semē accipiūt qui quō audierint sermonē, statim cum gaudio accipiunt illū & non habēt ra-
dicē in se, sed tēporarij sunt, deinde coorta afflictione, aut persecutione propter sermonē, cōfestim
offenduntur. Et alij sunt, qui in spinas semē accipiunt, ij sunt qui sermonē audiunt: at solitudines
seculi huius, deceptionē diuitiarū, ceterarumque rerū cupiditates introeuntes, suffocant sermonē, ac
reddunt infructifer. Et alij sunt qui in terram bonā semen exceperunt, qui audiunt uerbū, & su-
scipiunt, & fructificat, ita ut aliud granum afferat triginta, aliud sexaginta, aliud centum.

Tres ordines sunt hoc loco corū in quibus verbū perditur. Nam hi qui sunt secus viam
parum attentī sunt: hi autē qui cōparantur petræ, pusillanimes: illi vero qui cōparantur
spinis, delicati. Eorum quoque qui suscipiunt & conseruāt verbū similit̄ tres sunt ordi-
nes. Nā qui fructum afferunt centuplum, sunt qui perfectam & summā vitam agunt: qui
autem sexagecuplum, hi mediocrē: hi vero qui trigecuplum, sunt qui parui quidē sunt,
afferunt tamen & ipsi pro suis viribus: ut exempli gratia, iuuenes, & virgines, & solicia
rj, item alijs, qui in cœnobijs & congregationibus viuunt: alij quoque laici, & coniugati.
Verū tamen dominus omnes suscipit. Gratia sit eius misericordiæ.

Et dicebat illis. Nā lucerna incēditur, ut subter modū ponatur, aut subter lectū? Nōne ut sup̄ eā dea
labrū ponatur? Nō est enim quicquā occultū, q̄ non manifestetur, neque sūt secretū, sed ut in p̄paliū

ueniat. Si quis habet aures ad audiendum, audiat. Hoc loco admonet apostolos, ut sint cla-
ræ & honestæ vitæ. Dicit enim: Sicut lucerna ponitur ut luceat, ita & vita vestra omni-
bus conspicua erit, & omnes ad ipsam respicient: idcirco date operam, ut vita vestra bo-
na sit. Neque enim in angulo sedebitis, sed lucerna estis. Lucerna autem non sub lecto oc-
cultatur, sed super candelabrum ponitur. Erit autem & vnusquisque vestrū lucerna, qui
debet poni super candelabrum, hoc est, super summitatem diuinæ vitæ, ut & alijs possit
lucere: sed nō sub modio, hoc est, sub gastrimargia, & ciborum cura: neque sub lecto, hoc
est, quiete. Nullus enim cui cibi curæ sunt, & qui requiem desid̄erat, poterit lucerna ef-
ferre, omnibus lucens etiam per suam vitam. Non enim est occultum, quod non manifeste-
tur. Vnusquisque vestrum, siue bonum quid fecerit, siue malum in occulto, manifestabi-
tur etiam hic, & multo magis in futuro seculo. Quid enim absconditius Deo? at tamen
& ipse manifestatus est in carne.

Et dicebat illis: Videte quid audiat. Quia mensura metiemini, alij metietur vobis, & adijcietur vo-
bis qui auditis. Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.
Ad vigilantiam hortatur discipulos. Videte enim (inquit) quid audiat, nullum ex di-
ctis meis vos fugiat. In qua mensura mensi fueritis, remetientur alij vobis, hoc est qualē
mensuram attentionis atuleritis, talis etiam vtilitas vobis dabitur. Auditor enim si at-
tenderit quantum potest, magnam illi commodum Deus dabit: si remissus fuerit, iuxta
ta eius remissionem & lucrum imminuetur. Illi enim dabitur, qui alacer est & dili-
gens: ab eo autem qui segnis fuerit ac ignauus, tolletur etiam quod videtur habere. Pro-
pter ignauiam enim extinguitur etiam parua scintilla quam habet, sicut per alacritatem
redaccenditur.

Et dicebat: Sic est regnum dei, quæadmodum si homo iaciat semē in terram, ac dormiat, atque
ille exurgat die ac nocte, segetes germinet, ac surgat in altum dum nescit ille. Vltro enim terra
fructificat, primū herbam, deinde spicam: postremo plēnū fructum in spica. Quū autē productus
fuerit fructus, statim mittit falcē, quoniam adest messis. Regnum dei, intellige dei propter
nos incarnationem. Homo enim est ipse deus, qui propter nos factus est homo. Semen
autem misit super terram Euangelij prædicationem: illoque proiecto dormit, hoc est, as-
cendit in cœlos: attamen surgit nocte & die. Nam quantum deus dormire videatur, exci-
rat tamen: & nocte quidem quando per tentationes in sui cognitionem nos suscitatur: die
vero quando per suauia & iucunda nostram vitam moderatur. Crescit autem semen ip-
so nescio: liberi enim arbitrij sumus. Et in vestra electione oportebit semen vel crescere,
vel non. Neque enim coacti & necessario fructum afferimus, sed sponte, hoc est a nobis ip-
sis: primum quidem herbam florentem ac principium boni demonstrantes, quando par-
uuli sumus, & nondum ad mensuram Iesu Christi peruenimus. Deinde spicam proferi-
mus, quando & contra tentationes consistere valeamus. Spica enim & geniculis cingitur,
& recte stat, & perfectior est ac turgida. Quū autem quis perfectum fructum attulerit, &
affuerit messis, tunc falcē, hoc est, verbum dei, congregat fructū. Per messem intellige con-
summationem seculi.

Et dicebat: Cui assimilabo regnum cœlorū? aut qua collatione conferemus illud? Est sicut granū si-
napis, quod quū seminatum fuerit in terra, minus est oibus seminibus quæ sunt in terra, & qui semi-
natum fuerit, exurgit, & fit maius oibus holeribus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub um-
bra eius aues cœli nidificare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis sermonem, prout poterat
audire. Sine parabola vero nō loquebatur eis, eorū autē discipulis suis exponebat omnia.

Paruus quidē sermo fidei. Nam si credideris in Christū, saluaberis. Vide qualis sermo, ta-
le est & granū sinapis. Nam prædicatio missa super terram, dilatata est & creuit, ita ut vo-
lata cœli, hoc est, omnes sublimes scientia & sensu in ipso habitent. Quot enim sapientes
relictā sapientiā gentiliū, in prædicatione requieuerūt? Maxima igitur fuit prædicatio, &
magnos ramos fecit. Vnus enim apostolorum ad Indiā, alius ad Romam, & alius in aliā
partem terræ diuisi sunt vt rami. Dicebat autē ad turbas in parabolis multis iuxta habi-
tudinem audientium cōpositis parabolis. Quoniam enim turba erat imperita & indo-
cta, ideo mentionē facit grani sinapis, & herbæ & seminis, ut cognatis & consuetis nomī-
nibus doceat eos vtile quiddam, vel excitet ut accedant & interrogent, & interrogando
quæ ignorant, discant. Discipulis enim exponebat omnia, quoniam seorsum accedebant
eum, & interrogabant. Omnia autem soluebat: quæcunque ignorantes rogabant: non eam
simpliciter omnia, & quæ manifesta. Nam de eis quæ dixerat eis interrogant, cætera enim
manifesta eis erant, & ita omnia exponebat eis.

Mat. vi.
Luc. viij.
Modius
occultans
lucem ga-
strimar-
gia.

Nota.

Aīa con-
culcata
quid sit.

Ioan. xliij

Quibus
datum sit
nosse my-
steria.
Mar. viij.
Luc. viij.
xi.
Esaie. vi.

Mat. vi.
Luc. viij.
Modius
occultans
lucem ga-
strimar-
gia.

Mat. viij.

Deus exci-
cat die
ac nocte.

Quid per
messem in-
telligēdū
Matt. xliij

Luc. xliij

Luc. xliij

Luc. xliij

Luc. xliij

Luc. xliij

Luc. xliij

Luc. xliij

Luc. xliij

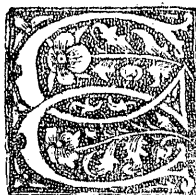
Luc. xliij

Et dicit illis in die illo quā facta est uespera, transeamus in ulteriorem ripā. Et dimissa turba, assumunt eū ita ut erat in nauis, sed & alie nauiculae erant cum eo. Et oritur procella uenti magna, & fluctus irruerunt in nauim, ita ut illa iam impleretur. Et erat ipse in puppi super ceruicā dormiens, & excitant eū, dicuntq; illi. Praeceptor, non est tibi cura quod perimus? Et excitatus increpauit uentū, dixitq; mari, tace, obmutescet. Et cōquiescit uētus, factaq; est trāquillitas magna, & ait illis. Quid timidi estis adeo? Qui sit ut nō habeatis fiduciā? Et timuerūt timore magno, dicebantq; inter sese. Quisnam hic est, quia uentus & mare obediunt ei. Aliter haec enarrauit Matthaeus, aliter Marcus: nam quae ille dixit diffusius, hic in compendium contraxit: & e diuerso, quae ille cōtractus, hic diffusius dicit. Assumit igitur solos discipulos, qui futuri miraculi spectatores essent. Porro ne extolleretur, quod ipsos discipulis alius assumpserat, & ut doceat ferendas tentationes: relinquit eos procellis periclitari. Dormit autem, ut maius appareat miraculum, quum prius turbati fuissent. Nam si uigilasset CHRISTVS, & facta fuisset tempestas, uel non timuissent, uel non orassent: proinde permittit eos in metum periculi incidere, quouirute ipsius sentire manifestius, Quia enim uidebant alijs beneficia dari, sese autem nullo tali frui: periculum erat ne fierent negligentiores. Itaque tempestate oriri permittit. Porro super ceruicā dormit, quod in nauī erat, nimirum lignecum: Excitatus uero, primum increpauit uentum (hic enim, qui ferrox reddiderat mare) deinde & mare. Discipulos autem increpauit, eo quod non habuerant fidem. Nam si fidem habuissent, credidissent utique quod & dormiens posset illos seruari illesos. Dicebant enim inter se. Quisnam est hic? Adhuc enim de eo dubitabant. Ceterum secundum quod solo praeepto mare sedauit, & non uirga ut Moses mare; neq; in uocatione, ut Elias Iordanem; neque arca, ut Iesus naue, propterea super hominem illis uidebatur. In eo autem quod dormiuit, rursus eis homo uidebatur.

Matt. viij
Luc. viij.

Exo. xiiij
iij. Reg. ij
Iosue. iij.

CAPVT QVINTVM.

Matt. viij
Luc. viij

Sumerūt traiecto mari in regione Gadarenorū. Egressoq; ei de nauis, statim occurrit e monumentis hō spiritui obnoxius immundo, qui domiciliū habebat in monumentis, & neque cathenis quā poterat eum ligare, propterea quod quū saepe compedibus & cathenis uinctus fuisset, discripta essent ab illo cathens, & compedes essent cōmutatae, neque quūquā ualisset eum domare, & semper die ac nocte in montibus & monumentis erat clamans, & concidens seipsum lapidibus. Probatiores exēplaria habent in regione Gergesennorū. Igitur Matthaeus duos dicit dæmonio agitatores, Marcus & Lucas unum, atrociorē in medium proferentes. Venit igitur qui dæmonio agitabatur, confitens illum esse filium dei. Quoniam in nauis dubitabant discipuli, quantum hic esset, maioris fidei sit testimonium a gentibus, quas per dæmones intellego. Habebat autem in sepulchris, uolens hominibus malam opinionem inferre, quod morientium animae dæmones fiant, quod ablit, ut quis credat.

Tormentū est dæmonibus pelli ab homine.

Job. viij.

Quū uidisset autē Iesum enīmus, cucurrit & adorauit eū, & clamans uoce magna, dixit. Quid mihi tecū est Iesus, fili dei altissimi? adiuuro te per deū, ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi spūs immunde ab homine. Et interrogabat eū. Quod tibi nomen est? Et respondit, dicens ei. Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Et deprecabatur eū multum, ne se emitteret extra regionē. Tormentum suū putant dæmones, si cogantur exire ab homine; ideo dicūt. Ne torqueas, hoc est, ne educas nos ex habitaculo nostro, hoc est, homine. Sed & aliter existimabant, quod propter graua quae attentassent, non ultra passurus esset ipsos, sed mox supplicij traditurus; idcirco & orant, ne se torqueat. Interrogat autē illum dominus, non ut ipse discat, sed ut alijs discant multitudinem dæmoniorum qui in illa erant. Quandoquidem vnus apparerat esse, ostendit Iesus cum quot inimicis miserabilis homo ille certarit. Erat autē ibi iuxta montē grex porcorū magnus pasceus, & deprecabantur eum oēs dæmones, dicentes. Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus. Et permisit statim Iesus. Et egressi spūs immundi, ingressi sunt in porcos. Et ferebatur grex per praeeptum in mare. Erat autē ferme bis mille, & suffocati sunt in mari. Porro qui pascebāt porcos iugerūt, & reuinciauerunt in ciuitatē, & in agros. Dæmones orant dñm, ne mitteret se extra regionē, sed in greges porcorū, Qui hoc permittit? Quia em certamen est uita nostra, uoluit dominus extra hanc uitam dæmones esse, ut certantes nobiscum nos probatiores commonstrarent. Permittit autem illis intrare in porcos; ut discamus quod sicut non pepercerūt porcis, ita neque illi peperissent

nisi cum diuinu uirtute custodisset. Disce autem quod neque in porcos habent potestatem, & multo minus in homines, nisi permittat deus. Obserua autē quod in homines, qui porcorum more uiuunt, & in luto uoluptatis uersantur, ingrediuntur dæmones, & mittunt illos praecipiti perditione in mare huius uitae, ut suffocentur; Et egressi sunt ad uidendū quid esset quod acciderat; & ueniunt ad Iesum, & uident illū qui a dæmonio uexabatur, sedentē ac uelutū, & sane mentis, qui habuerat legionem, & timuerunt. Et narrauerunt illis qui uiderant, qualiter accideret ei qui dæmonium habuerat, & de porcis. Et rogare cōeperunt eū, ut discederet de sinibus ipsorū. Et quū ingressus esset nauim, rogabat illū qui fuerat a dæmonio correptus ut esset eū illo. Iesus autē non permisit eum, sed ait illi. Abi in domū tuā ad tuos, & annuncia illis quanta tibi dominus fecerit, & misertus sit tui. Et abiit. Et cepit praedicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Iesus, & oēs mirabantur. Exierunt igitur uiri illius ciuitatis ad Iesum stupefacti miraculo. Et quū audissent, timuerunt magis. Idcirco & Iesum rogant, ut egrediar ut a sinibus ipsorū. Timuerunt enim, ne quando & maius quiddam pariantur. Qui enim perdidit porcos, alijs perditione dolentes precantur, ut abeat dominus. Ceterū is qui dæmonio agitatus erat, orabat illum ut eū ipso esset; timebat em, ne si quando dæmones eum inuenissent solum, iterum se adirent. At dominus dimisit eum in domum eius: ostendens ei, quod licet ipse non alit, nihilominus tamen uirtus sua & uisitatio custodiat eū: in super uel & alios luatur, qui ipsum uisuri essent. Et ecce praedicare cōpit, & omnes mirabantur. Vide autē quā alienus a factu dñs non dixit, annuncia quae tibi feci; sed quae tibi fecit dominus. Sic & tu quando bonum quid facturus es; ne tibi ipsi, sed domino factum tribuas.

Et quū traieisset Iesus nauis rursus in ulteriorem ripā, conuenit multa turba ad eum circa mare. Et ecce uenit quidam principum synagoga, nomine Iairus: & quum uidisset eum procul, prociuit ad pedes eius, & deprecabatur eum multum, dicens. Filiola mea in extremis est, oro ut uenias, & imponas illi manus, ut salua sit & uiuat. Et abiit eum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. Et mulier quaedā, quae fuerat obnoxia profluuio sanguinis annis duodecim, fueratq; multa perpessa a compluribus medicis, & insumpserat omnia sua, neque quicquam adiuuenti senserat: sed magis in deterius uenerat; quum audisset de Iesu, uenit in turba a tergo, & tetigit uestimentū eius, dicens enim. Si uel uestimenta eius tetigero, salua ero. Et confestim siccatus est fons sanguinis eius, & sensit corpore, quod sanata esset a stigello. Post miraculum quod in dæmoniacō actum, aliud operatur dominus suscitando filiam principis synagoga, tum propter Iudaeos qui siebant quod siebat. Dimidiatam autem fidem habebat uir ille. Fidelis enim erat, eo quod prociuit ad pedes Iesu; sed quia & obsecrabat, ut ueniat, non quantum oportebat praese fidem ferebat. Debebat enim dicere: Dic uerbo. Obiter autē irurus dominus curat mulierem sanguinis profluuio laborantem. Fidelissima erat mulier haec; eo quod a uestibus utilitatem se assequi credebat. Et idcirco etiam sanatur. Intellegas autē haec etiam de humana natura, quae sanguinis profluuio laborat. Scaturit enim ea peccatū, quod mors est animae, & sanguinē animae nostrae effundit. A multis enim medicis, hoc est, sapientibus huius mundi, sed & a lege & a prophetis nō potuit curari. Tetigit autem uestem Christi, hoc est carnem eius, & sanata est. Qui credit enim esse incarnatum deum, is est qui tangit uestimentum eius.

Tangere uestē xpi quid sit.

Et statim Iesus in semetipso cognoscēs uirtutē ex se se prodisse, cōuersus in se turba aiebat. Quis tetigit uestimenta mea? Et dicebat ei discipuli ipsius. Vides turbā undique prementē te, & dicis. Quis me tetigit? Et circumspiciebat, ut uideret eā quae hoc fecerat. Mulier uero timēs ac tremens, sciens quod factū esset in se, uenit & accidit ei, dixitq; ei oēm ueritatem. Ille autē dixit ei. Filia, fides tua te seruauit, uade cum pace, & esto sana a stigello tuo. Egreditur uirtus a Christo, non a loco in locum transiens, sed manens immota in Christo, cōmunicatur & alijs, quemadmodū & doctrinae a docentibus sunt, & discipulis traduntur. Vide autē quomodo turbae quidam cōprimant, & ex eis nullus illum tetigerit; contra illa quae non premebat, illum tetigerit. Mysterium hic quoddam discimus, quod nullus ex his quae turbulento furo animo, tangit Christum, sed solum premit eum. Qui autem non premit Iesum, neque turbato est animo, ille tangit eum. Sed quamobrem dominus manifestat mulierem? Primum quidem, ut fidem mulieris glorificet, deinde ut archisynagogum animet, quod & eius filiam fit sanaturus. Ad haec ut mulierem a magno metu liberet. Etenim timebat mulier, uipote quae sanitate furtim abstulerat, idcirco & Euangelista dicit, tremens & timens. Venit igitur dominus, non dixit: Ego te seruaui; sed fides tua. Proinde uade in pacem, hoc est in requiem; ut sit haec sententia. Abi, & quiesce esto, quae haecenus fuit

sti in mœrore & dolore.

Ahuc eo loquente ueniunt à principe synagoge, qui dicerent, Filia tua mortua est, quid ultra uexas magistrum? Iesus autem protinus audito sermone qui dicebatur, ait principi synagoge, Ne timeas, tantummodo crede. Et non permisit ut quisquam se sequeretur, præter Petri & Iacobum & Ioannem fratrem Iacobi. Et uenit in domum principis synagoge, uidetq; tumultu, ac flentes & eiulantes multu, & ingressus, ait illis, quid tumultuamini & ploratis, puella nō est mortua, sed dormit. Et iridebant eum. Ipse uero cœctis oibus asumit patrem & matrem puella, & eos qui cum ipso erant. Et ingreditur eo, ubi puella iacebat, & apprehensa manu puella, ait illi, Tabitha, ueni. Quod est si quis interpretetur puella, tibi dico surge. Et confestim surrexit puella & ambulabat. Erat enī amorū duodeci, & obstupuerunt stupore magno. Et præcepit illis uehementer ne quis quā id seiret: & iussit ut daretur illi quod ederet. Familiares principis synagogaë arbitrabantur Christum esse ex doctoribus quendā, propterea obsecrabant, ut ueniret & oraret super puellam: & quia iam mortua erat, putauerunt ultra nō opus esse eo quod mortua esset. Sed ille patrem animar, & inquit, solum crede? Non permitit autem ullū aliū esse comitē, quam tres discipulos. Neque em̄ Iesus humilis, ad ostentationē quippiam uult facere. Dicente autem eo, Nō est mortua puella, sed dormit: derident, ne possint postea dicere, quod iam excessu mentis correpta fuerit, & non fuerit miraculū, eam suscitare: unde deriserūt eū, q̄ diceret illā non mortuā, sed dormire. Manū uero apprehendit, ut uirtutē ei imponat. Et iubet ut detur ei quod comedat: quo certius credatur resurrectio uere, & non appareat tantum facta.

CAPVT SEXTVM

Mat. xiiij, Luc. iij, Ioan. iij.

Negressus est illinc, uenitq; in patriā suā: & sequuntur eū discipuli sui. Quūque adesset sabbatū, cepit i synagoga docere: multiq; audiētes, obstupuerūt, dicētes: Vnde huic hæc? & quæ est sapientia, quæ data est illi? & uirtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber ille, filius Mariæ frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscū sunt? Et offendebantur per eum. Ascendit ad patriam, non ignorans se contemptū iri, sed ne in posterū dicere queant si uenisset. Reprehendebat autē & inuidiā illorū mentē. Oportebat sane magis gloriari de dño, qui suā patriā ornaret & doctrina, & miraculis, at qui ipi de se spererunt illū ob humilitatem generis, tam atrox malum est inuidia. Semper em̄ obscurat bona, nec illa ab inuidis uideri sinit. Et nunc multi quosdam quasi ignobiles arguunt, qui tamen omni honore digni sunt, qui sane haud bene sentiunt, & neutiquam generose.

Inuidia quæq; obscurat bona

Dicebat autē illis Iesus, Nō est contemptus propheta, nisi in patria sua, & inter cognatos, & i familia sua, Et nō poterat ibi uirtutē ullā ualere, nisi quod paucos infirmos, i positis manibus sanauit, ad mirabatur propter incredulitatem illorū. In genere dicit dñs omnes prophetas contemptos in patria sua, & in domo sua, & inter cognatos suos. Nam si nobiles habēt amicos, inuidēt illi eis, & propterea contemnunt, sin autē ignobiles, iterum propter ignobilitatem contemptui habent. Non potuit igitur illic uirtutes facere, non quod ipse infirmus esset, sed quod illi increduli. Parcit igitur eis, non faciendo signa, non quia sint eis ad maiorem condēnationē, neque sit nō credētib; & idcirco nō facit illi uirtutes. Vel aliter in uirtutē operationibus opus est eius qui facit uirtute, & ei q̄ qui suscipit fide. Quia autem illic defuit alterum, nempe sanandum fides, non potuit illic signū facere Iesus. Ita em̄ intelligere debemus, non potuit, id est, non capaces erant.

Contemptus pro phetarū patria:

Et obambulabat per uicos undique circumiacentes docens. Et accersit duodecim, cepitq; eos mittere binos ac dabat illis potestatem aduersus spiritus imūdos. Et præcepit illis, ne quid tollerēt i uia, nisi uirgā tantū, nō per a, non panē, nō in zona es, sed calcietur sandalijs, & ne indueretur binis tunicis. Et dicebat eis, Vbi cūque introieritis i domū, illic manete donec exeat illi. Et quicumq; nō receperit uos neq; audierit uos exētes illi, exeatite puluerē, qui ē sub pedibus uestris, in testimoniu illi. Amē dico uobis, tollerabilis erit Sodomis aut Gomorrhis in die iudicij, quā ciuitati illi.

A. et. xiiij.

Nō in solis ciuitatibus docebat dominus, sed in uicis, ut nos discamus paruas non despiciere neque semper magnas querere ciuitates, sed & in contemptis oppidulis prædicem; seminando sermonē. Non solus autem ipse docet, sed & duodecim mittit binos, quo &

alacriores sint, nam si vñ misisset, fuisset vnicus ille minus alacris, iterum si plures quam duos nō suffecisset numeros in plures pagos. Duos igitur mittit, meliores enim sunt duo quam vnus dicit Ecclesiastes. Prohibet autem eis quippiam tollere, vel peram, vel es, vel panem, docens per hæc illos a diuitiarum studio esse debere alienos, & quod his qui illos uident, grati sint futuri, quum agnouerint pauperatē tantam, eo quod nihil habent. Quis enim uiso apostolo, qui neque peram, neque panē, qui maxime necessarius est; tollat, non bene afficeretur, & se ad diuitiarum contemptum pararet? Porro in vna domo eos manere iubet, ne uideantur propter gastrimargiam inconstantes esse, ab alijs ad alios trāscentes. Apud illos autē, qui eos non accipiunt, iubet ut excutiant puluerem, demonstretans quod longam uiam propter illos uenerint, & nihil profuerint, uel quod nihil ab eis acceperint, & ne puluerē quidem quē etiam ipsum excusserint, ita ut hoc sit in testimoniu illis, hoc est, in reprehensionē. Amen dico uobis, q̄ tolerabilis erit Sodomis & Gomorrhis in die iudicij, quā his qui non susceperint uos. Sodomitæ enim puniti in hoc seculo, leuius in alio seculo punientur, insuper illis non sunt missi apostoli, hic uero apostolos non susceperunt, merito igitur grauius hi qui illi punientur.

Et egressi predicabāt, ut resisteret, & demonia multa eieciāt, & ungebant oleo multos egros & sanabāt. Quod uixerit oleo apostolo, solus Marcus narrat, quod & frater dñi Iacobus in catholica epistola dicit. Insinuat quid iter uos, aduocet seniores ecclesie, & orēt super illum, yngentes eū oleo. Est igitur oleum & ad labores uile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significat que misericordiā dei, & gratiam spiritus, per quam a labore liberamur & lucem ac gaudium, hilaritatemque spiritualem accipimus.

Iacobi. v Oleum factum.

Et audiuit rex Herodes (innouerat enim nomen eius) dicebatq; Ioannes ille qui baptizabat, resurrexit a mortuis & propterea uirtutes agūt i illo. Alij dicebāt, Elias est, alij uero dicebant, propheta est, uel tanquam unus ex prophetis. Quum audisset autē Herodes, ait, Cui ego prædici caput, Ioannes iste est, ipse surrexit a mortuis. Hic Herodes fuit filius eius, qui pueros occiderat, & licet tetrarcha esset Herodes, cum tamen regem dixit, simpliciter usus nomine. Igitur ille quum audiret miracula domini, & sciens quod immerito & absque causa iustum Ioan nem occidisset, suspicatusque surrexisse a mortuis, & per resurrectionem in se uirtutē accepisset operandi miracula, Ioannes enim prius nullum miraculum fecerat. Herodes autem putabat signorum operationem ei ex resurrectionis uirtute aduenisse. At alij dicebant: Elias est, reprehendit enim multos, ut quum diceret, O incredula natio, Herodes autem timebat, adeo miser erat, ut & mortuum timeret.

Herodes; Matth. ij.

Nam ipse herodes misit satellitibus manus iniecerat in Ioannem; & uinxerat eum in carcere propter Herodiadem uxorem philippi fratris sui, quia duxerat eam uxore. Dicebat enim Ioannes Herodi, Non licet tibi habere uxore fratris tui, Herodias autē insidiabatur illi, uolebatq; occidere eū: nec poterat. Herodes enim metuebat Ioannē, sciens eum uirum iustū ac sanctum, & obseruabat eū, auditoque eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Interferit hoc loco Marcus narratio nē de morte Ioannis Baptistæ, occasione sumpta. Dicunt autem quidam quod Herodes rapuerit Herodiadem uiuentē philippo: & quod reprehensus fuerit ut præuaricator, qui abduxerit uiuentē fratris uxorem. Alij autem, quod mortuus quidē fuerit philippus, reliquerit autem filiolam, & quum filiam reliquerit, non debebat Herodes uxorem fratris ducere etiam post mortē. Lex em̄ tunc iubebat fratrem fratris uxore ducere, quum nō superesset puer, nunc autem illi erat filia, illegitimæ igitur erant nuptiæ. Vide autē quid faciat amoris rabies & quantum ualeat. Ecce em̄ Herodes Ioannē, quem in tanto honore & reuerentia obseruabat, ut libidini fati fiat, contemnit.

Mat. xiiij Luc. xiiij

Et quum dies opportuni accidisset, quum Herodes in natalitijs eanā faceret primatibus ac tribunis: & primoribus Galilee, quumq; introisset filia ipsius Herodiadis, ac saltasset, placissetq; Herodi, ac simul accumbentibus, rex ait puella, Pête à me quod uis, & dabo tibi. Et intrauit illi, quicquid a me petieris, dabo tibi usque ad dimidium regni mei. At illa egressa statim dixit matri suæ, Quid petam? Illa uero dixit, Caput Ioannis Baptistæ. Et egressa statim cum festinatione ad regem petiuit, dicens. Volo ut protinus des mihi in lance caput Ioannis baptiste. Et dolore affectus rex, propter iusturandum, eosque qui simul accumbebant, noluit eam rescere. Et confestim rex miso spicatore, iussit inferri caput eius. At ille abiit ac decollauit eum in carcere, & attulit caput eius in lance, & dedit illud puellæ, & puella dedit illud matri suæ. Quo auditū: discipuli eius uenerunt, & susceperunt cadauer eius, posueruntq; illud in monumento. Mira collusio. Saltat per puellam diabolus, fit iusturandum impium & nephariū, imo stultū. Nequam autem mulier dicit, Da mihi protinus, hoc est statim, hac hora. Inspiciens uero & amore

deu. xxv Quid facit amoris rabies

& propterea non poterunt multa edere, sed paucis contenta fuerunt, ideo & plures sunt reliquiae: Ira hic septem sunt sportae, & pauciora residua, eo quod quatuor millia fuerunt hoc est quatuor virtutibus exercitati, & propterea vt sint portiores, plura comederunt & pauciora reliquerunt. Illa enim sola non poterunt comedere, quae fuerunt magis spiritalia & profundiora, & vnde per septem sportas designantur. Disce & hoc iuxta historiam: quae debemus his quibus indigemus contenti esse, & nihil amplius querere. Ecce enim turbae quae comederunt & saturatae fuerunt, non acceperunt secum reliquias panum, sed discipuli has gesserunt: sic igitur & nos vsu nobis congruo esse contentos deceat.

Mat. xvi
Heb. xiiij.
Mat. xvi
Lucae, xij.
ma xxiiiij
Infra, xiiij.
Et mox ingressus in nauim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha. Et egressi sunt pharisaei, & cepervit: & disputare cum illo, querentes ab eo signum e caelo, & tantes eu. Et quia ingenuisset spiritu suo, dicit. Cur generatio haec signum querit? Amen dico vobis, si dabitur generationi huic signum. Post signum hoc septem panum, statim fecedit in alium locum, timens ne quo pacto turba tanto miraculo excitata, quid nouarum rerum moliretur, regemque faceret. Pharisaei signum querunt de caelo, vt pote quod solem sistat & lumen, flumina deducat, aere immutet. Arbitrabantur enim eum non posse facere signum de caelo in Beelzebub facere solum signa in terra. Ipse autem morem eis non gerit. Aliud enim tempus signorum de caelo, nempe secundi aduentus tempus, quando virtutes caelorum commouebuntur, & luna non dabit splendorem suum. Primum autem aduentus tempus nihil tale habet, sed omnia mansuetudine plena sunt, & ita non dabitur generationi huic signum tale, hoc est de caelo.

Et relictis illis ingressus rursus nauim, abiit traiecit lacu. Et oblitus fuerat sumere panes, nec praeter unum panem habebat secum in nauim. Ac praecipit illis dicens. Videte, caute a fermento pharisaeorum, & a fermento Herodis. Et disputabat inter sese, dicentes. Panes non habemus. Et eo cognito Iesus, dicit illis: Quid disputatis quod panes non habetis? Nondum animaduertitis nec intelligitis: adhuc obcaecati habetis cor uestrum oculos habentes, non cernitis, & aures habentes non auditis, & non meministis. Quia quae panes fruges in hominum quinq; millia, quot copiosos fragmentis plenos sustulistis: Dicit ei, duo decim. Quia autem septem in quatuor millia, quot sportas ex reliquijs fragmentorum tulistis: Illi vero dixerunt, septem, & dixit illis, Qui sit ut non intelligatis. Reliquit pharisaeos dominus, vt incoerigibiles. Vbi enim spes est correctionis, ibi immorandum est: vbi autem illa defuerit, inde transeundum. Singulari autem dispensatione, fit vt discipuli obliuiscantur panum quo meliores euadant oburgati, & intelligant domini virtutem. Nam quum dixisset, cauendum a fermento pharisaeorum, hoc est doctrina, illi eum putabant de panum fermento loquutum. Vnde merito perstringuntur tanquam stupidi, & non intelligentes virtutem Christi, qui possit ex nihilo facere panes. Fermentum ideo nominat doctrinam pharisaeorum & Herodianorum, quia amara est, malitiaeque veteris plena. Quicumque enim malitia inueteratus est, & nihil spirituale potest dicere, quod auditoris faucibus sit dulce, ille fermentum habet ac mordacem veteris malitiae doctrinam, quae illi obedientem, ad poenitudinem tandem ducat. Herodiani autem erant doctores quidam nuper orti, dicentes Herodem esse Christum, & illi esse credendum.

Et uenit in Bethsaidam & adducit illi caecum, & obsecrant eum, ut illum tangeret. Et apprehensa manu caeci, eduxit illum extra uicium, & qui expulset in oculos illum, imposuissetque illi manus interrogauit eum si quid uideret. & recepto usui, dicebat. Video homines, quoniam uelut arbores cerno ambulantes. Deinde rursum imposuit manus super oculos illum, & fecit ut usum reciperet, & restitutus est, ac deo uidebat dilucide oculos, & dimisit illum in domum suam, dicens. Neque in uicium ingrediaris, neque dixeris cuiquam in uico. Apparet Bethsaidam incredulitate multa laborasse, ideo & miseram eam dicit Christus, sicut Marthaeus inquit, Vae tibi Corozai, vae tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in uobis, pridem respiciissent. Huc igitur qui uenisset Iesus, adducunt ad eum caecum ex pago. Non erat autem pura adducendum fides, vnde & dominus educit eum e pago, & sic sanat illum. Expuit uero in oculos caeci, & manus imponit, vt discamus nos, quod sermo diuinus efficax sit. Manus enim operatio nis symbolum est: sputum autem sermonis eo quod ex ore sit. Et quia neque caecus ille perfectam habuit fidem, idcirco non statim ipsum respicere facit, sed sensum, vt pote integram eam fide. Iuxta fidei enim magnitudinem & sanitas datur. Prohibet autem, ne ingrediatur in pagum suum, eo quod sicut dixi, increduli erant homines & animae eius nocuissent. Sed neque Christus hoc de se diu dicit vult, vt ne incredulitate sua perseuerantes illi in grauius inciderent iudicium. Et nos quando in hoc pago, id est, mundo agimus, animas sumus cogit, educit autem e mundo & secularibus negotijs a Christo sanamus. Postquam autem sanati fuerimus, dicit nobis, ne ultra reuertamur in pagum, sed in domum. Domus autem vnusquisque, coelum & mansiones quae illic sunt,

Mat. xi.
Manus
Sputum.
Cur doctrina pharisaeorum fermentum Herodianum.

A. Et regressus est Iesus & discipuli illius in uicos Caesariae, quae cognominatur Philippi, & in uia interrogauit discipulos suos, dicens. Quae me dicunt homines esse? Illi uero responderunt, Ioannem Baptistam, & alij Eliam, alij rursum unum de numero prophetarum. Et ipse dicit illis. At nos quae me dicitis esse? Respondens autem Petrus, dicit illi. Tu es ille Christus. Et interminatus est eis, ne cui diceret de se. Quia abduxisset eos procul a Iudaeis interrogat de se, vt nullum uidentes ueritate facerentur. Respondent igitur, alij quidem Ioannem Baptistam te suspicantur, alij uero Eliam: Multi enim Ioannem surrexisse credebant, sicut etiam Herodes opinatus est, quod propter resurrectionem accessisset ei uirtus illa qua miracula faciebat. Ioannes enim quum uiuere, non faciebat miracula. Vbi igitur interrogauit eos de aliorum opinionibus, rogat ex eis & suam ipsorum sententiam, quasi diceret. Illi errantes sic de me sentiunt, uos autem aliud quiddam dicite. Quid igitur Petrus? Confiteretur eum esse illum, qui a prophetis praedictus est. Quid autem ad confessionem Petri dixerit dominus, & quomodo beatificauit illum: Marcus quidem praetermisit, ne uideretur ad gratiam Petri praepetoris sui haec dixisse. Marthus autem non omisit. Interminatus est autem illis, vt nulli de se dicant. Volebat enim adumbrari gloriam suam, ne post ea multi in se scandalizarentur, & propterea ob incredulitatem suam maioris supplicij fierent obnoxij.

B. Et cepit docere eos, quod oportet filium hominis multa pati, & reprobari a senioribus summisque sacerdotibus ac scribis, & occidi, & post tres dies resurgere, & aperte sermone loquebatur. Et apprehendit illum Petrus, cepitque increpare eum. At ille conuersus, & intuitus discipulos suos, increpauit Petrum, dicens. Abi post me Satana, quoniam non sapis quae dei sunt, sed quae sunt hominum. Quia deprehendit eos confessos se esse Christum, tunc tandem & crucis sacramentum eis manifestat, tametsi non oino nudo, neque enim sic quid diceret, intellexissent, neque intelligebant quid esset resurgere. Vnde putabant melius esse omnino non pati. Vnde & Petrus cepit eum increpare, quod temere in morte se offerret, et potuisset enim non pati. At dominus monstrans ad salutem suam passionem pertinere, & solum fatam eum nolle pati, ne saluentur homines. Satanam nominat Petrum, tanquam idem cum fatana sentientem, nolentemque se pati, sed magis se opponentem. Satanas enim idem est quod aduersarius. Vade autem post me, inquit, hoc est, seque te uoluntate meam, & non cruciferis, neque ex aduerso mihi stes, sed post me sequaris. Humana dicebat sapere Petrum, eo quod humilia quaedam & carnalia sapiebat, uolens mollius agere & non crucifigi, nec in tentationes incidere dominum propter mundi salutem.

Et quia ad se uocasset turbam cum discipulis suis, dixit illis. Quicumque uult sequi me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Na quisquis uoluerit animam seruare, perdet eam. Quisquis autem perdidit animam suam causa mea & Euangelij hie seruabit eam. Quid autem profuerit homini, si lucratus fuerit mundum uniuersum, & animam suam iacturam fecerit? Aut quid daturus est homo, quo reuoluet animam suam? Quandoquidem Petrus increparat eum uolentem crucifigi aduocat turbam, & audientibus oibus Petrum acrius alloquitur. Tu me (inquit) reprehendis Petre, quod crucem tollo ego autem tibi dico, quod neque tu neque quisquam saluabitur, nisi moriatur pro bono & ueritate. Caeterum uide quod non dixit, etiam si non uelit quis, moriatur, sed quicumque uult. Nullum enim cogo. Ad bona uoco, non ad mala, vt

C. & compellam, & ita si quis non uult, non est his dignus. Quid sit autem abnegare semetipsum, discemus si didicerimus quid sit abnegare alium. Qui enim abnegat alium, fratrem fortassis, vel familiarem, vel patrem, etiam si flagellari illum uiderit, & occidi, non aduertit, non dolet, non compatitur semel ab eo alienatus: sic quoque & non uult corpus nostrum despiciere, vt siue flagella, siue aliud quid patiat, ne illi parcamus. Tollat autem crucem suam, hoc est ignominiosam mortem. Ignominiosa enim tunc uidebatur. Praeterea, quia multi in crucem agebantur latrones, addit quod cum cruxione etiam omnem animam uertem habeat, hoc enim est, & sequatur me. At quoniam graue hoc esse uidebatur & crudeliter: quod imperat nobis ut nos morti exponeremus, dicit quod hoc modo plus habeat misericordiae. Nam quisquis perdidit animam suam propter me non tanquam latro qui occiditur, vel tanquam is, qui suspenditur (hoc enim non est propter me) talis inueni et animam suam: sicut contra si quis uideatur lucrari, perdet eam, si in tempore martyrii non restiterit. Ne mihi dixeris, quod lucratus sit uitam: nam qui postea deponenda sit, etiam si totum mundum fuerit lucratus, nulla erit utilitas: neque enim diuitijs salus repensari potest, siquidem enim hoc esset, quod is qui lucratur totum mundum, animam autem perdidit. Dedit enim & is qui in flamma cruci abatur & innocens fuisset. At non est tunc talis quaedam commutatio illic. Proinde & hoc loco confutabimus Origenistas dicentes, quod futura sit quaedam animarum reparatio, postquam poenitentiae fuerit iuxta peccatorum suorum.

Mat. xvi

Satanas.

Ioan. xiiij.

Abnegare semetipsum.

Origenista confutantur.

rum rationē. Audimus em̄ quod illic non repensetur quippiam pro anima. Proinde non tanta res puniri: quanto pro peccato rependa est.

Quæcumque enim puduerit mei ac meorum sermonum in generatione hac adultera & peccatrice; pudebit illius & filium hominis, ubi uenerit in gloria patris sui cum angelis sanctis.

CAPVT NONVM.

mat. xvij
Lucæ. ix.
Sactificatio corporis & aig:

ET dicebat illis: Amen dico uobis, sunt quidam inter eos qui hic stant, non gustabunt mortē, donec uiderint regnum dei uenisse cum uirtute. Non sufficit mētalis fides, sed etiam oris confessio exigitur. Nā quia duplex est homo, duplex fiat & sanctificatio. Sanctificatur quidē anima per fidem, corpus autem per confessionem. Quē igitur puduerit crucifixum confiteri deum suum, illius & ipsum pudebit. Indignum illum seruum. iudicabit quum uenerit: non tunc humilis, neque sicut hic apparebat contemptus, ita ut quē eius tunc pudere debeat; sed in gloria, & cum comitatu angelorum. Quia autē de gloria sua dicebat, nempe Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui non morietur, donec ostendero eis in transfiguratione, quanta cum gloria uerturus sum: nam ipse tunc fulgebāt, ita & sancti eius.

Lucæ. ix.

Et post dies sex assumit Iesus Petrus, & Iacobū, ac Ioannē, & subducit eos in montē excelsum seorsim solos, & transformatus fuit corā illis, & uestimēta illius facta sunt splēdida & cādida ualde uelut nix, quā candida facere non pot̄ fullo super terrā.

Mat. xvij

Lucas autē post octo dies diceēs, non distillēs a Marco, sed plane consonans. Ille em̄ & diē quo loquitur erat, & diē quo ascendit, dixit, Marcus autē intermedius duntaxat. Assumptos igitur præcipue fecit subducit in montē excelsum. Petrum quidē tanquam eum qui confessus erat, & diligebat; Ioannē ut eum qui diligebatur; & Iacobū ut ipsum theologū uocalissimū. Nā ita molestus erat Iudæis, ut etiam Herodes, Iudæis placere uolēs, ipsum occideret. In montē autē excelsum subduxit, quo glorioſius fiat miraculum. Et seorsim, sacramentum enim seorsim demonstraturus erat. Per transformationē, intellige non characterē & liniamētorū immutatio nē, sed manēte caractere qualis prius erat, ineffabilis lucis factum est augmentum.

Act. xij.

Et cōspēctus est illis Elias cū Mose, colloquebanturq; cū Iesu. Et respondēs Petrus, dicit Iesu, Rabbi, bonū est nos hic esse, & faciamus tabernacula tria, tibi unū, Moſi unū, & Elie unū. Nō enim ueracit̄ quid loqueretur, erant. n. expauescēt. Et facta est nubes, quæ obstraxit illos. Et uenit uox ē nube dicens. Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et repēte, quū circūspēxissent non amplius uiderūt quēquam, sed solū Iesum esse secū. Elias & Moses uiderūt colloquētes, multis de causis. Qui em̄ dixerāt discipuli populū, dicere q̄ Christus sit uel Elias, uel alius ex prophetarū numero, ostēdit eis prophetarū præcipuos, ut & inde discāt, quantum inter se feruum & dñm interfir. Vna quidem causa hæc est. Alia autem; quia multi eum putabant aduersariū Deo, q̄ solueret sabbatū, ac legē præuaricaretur, ostendit in monte prophetæ cū eo, qui uisus fuisset soluere legē. At Petrus timebat descēdere a monte, timebat enim ne crucifigeretur dominus, & dixit. Bonum est nos hic esse, & non illuc descēdere in mediū Iudæorum. Nam si huc uenirent, qui aduersum te sæuiunt, haberemus Moſen qui Ægyptiis triumphauit; haberemus itē Eliam, qui igne de celo deduxit, quinque generarios consumētē. Quid autē colloquebantur cum eo prophetæ? De cruce & de morte eius. Porro de Petro dicit, quod nescierit quid loqueretur. Territi enim facti sunt ob ineffabilem lucē & gloriā. Non enim integre erat in eius animo, quod nunquam uellet descendere Iesum, ut crucifigeretur pro salute nostra, sed in monte semper manere. Nūc etiam sermonem ad anagogiam subducamus. Post consummationem mundi, qui sex diebus est cōditus, & nos alcēdere faciet dominus, si quidē discipulū eius fuerimus in montē excelsum, cœlum dico, & ostendet nobis semetipsum fulgidiorē. Nunc quidē quasi ignobilitate apparuit crucifixus, & fabri filius, tunc autem uidebimus uignēnitū illius gloriā, uidebimus etiam legē, & prophetas cum ipso colloqueātes, id est ea quæ de ipso dicta sunt, tam a Mose, quā a cæteris prophetis, & tunc comperiemus ac uidebimus, quod cum suis operibus consonent, ac tunc audiemus reuera paternam uocem, quæ reuelat nobis patris filiū, & docet: Hic est filius meus. Quomodo docebit nos? Nube obumbrante, id est spiritu sancto, qui est fons sapientiæ.

Causa cur Moses & Elias in monte & quid cum Iesu loquuti sūt Ioan. ix.

Exo. xiiij. iij. Reg. i. Gene. i.

Porro quū descēderēt de mōte, præcepit illis, ne cui dicerent ea quæ uiderant, donec filius hoīs de mortuis resurrexisset. Ac uerbū hoc tenuerunt apud sese, & inter sese disputātes, quid esset hoc quod dixerat, de mortuis resurgere. Quam ob causam interdicit dominus discipulis, ne quid dicant cuiquam de transfiguratione: Vt ne scandalizarent homines, si quum tam

A honorifica de Christo audissent, postea uiderēt ipsum crucifigi. Igitur postquam a mortuis surrexit, tempestiuum erat de Christo dicere gloriosa, quæ ante crucē facta. Tenuerunt itaq; apostoli apud se sermonem, disputantes inter sese, quid esset, ex mortuis resurgere: nondum em̄ sciebant (inquit) quod oportebat e mortuis resurgere.

Et interrogabant illum, dicentes: Quid est, quod scribæ dicunt, Eliam oportere uenire prius? Ille uero respondēs, dixit illis: Elias quidem tibi aduenerit, prius restituet omnia, & quæadmodum scriptum est de filio hominis, ut multa patiatur, & contemnatur. Verum dico uobis, Eliam uenisse, & tacerunt illi quæcumque uoluerunt, sicut scriptum erat de illo. De Elia rumor quidam erat apud Hebræos, q̄ uenturus esset ante Christum. Veruntamen pharisæi non ut oportebat interpretabantur de Elia, sed spontanea malitia ueritatem occultabant. Duo enim sunt aduentus Christi, iscilicet qui præterit & is qui futurus est. Prioris præcursor fuit Ioānes, posterioris autem erit Elias. Proinde Christus uocat Ioannem Eliam, & quod acriter reprehendebat ac emulabatur, & quod solitudinem amabat. Urget itaque Christus iuxta pharisæorum opinionem, suspicantium quod prioris aduentus CHRISTI, præcursor sit Elias. Et quomodo urget? Elias quidem, quum uenerit, restituet omnia: & quemadmodum scriptum est de filio hominis, ut multa patiatur. Sæsus autem dīctorum is est: Elias Theſbites quando ueniet, facturus est pacem cum Iudæis qui non credunt, & adducturus est illos ad fidem, & ita secundi aduentus præcursor futura est. Nam si primi aduentus præcursor fuisset Theſbites restitutus omnia, quomodo scripta essent de filio hominis, quod hac & illa, & quod debeat pati? Igitur e duobus alterū colligitur, uel non esse Eliam prioris aduentus præcurforem: siquidem uere dicunt scripturæ: quod patri debeat, uel nō uere dicere scripturas dicentes quod patietur Christus, siquidē crediderimus, quod iuxta pharisæorū mentem, prioris aduentus præcursor erit Elias. Elias enim restitutus est omnia, & non erit ultra incredulus Iudæus, sed omnes credent prædicationi, quorūquot Eliam audierint. Itaque dominus opinionem pharisæorū euerrens, dicit quod Elias iam uenerit, hoc est Ioannes: & fecerunt quæcumque uoluerunt in eo, & tandem capite truncatus factus est Iudi apud Herodem præmium.

Esaiæ. liij. Mala. iij.

duorū aduentuum xp̄i, præcursoris duo.

Sæsus prædīctorum quis: Collectio superiorū.

Supra. vi

B Et quū uenisset ad discipulos suos, uidit turbā multā, circa illos, & pharisæos disceptātes cū illis. Et protinus uniuersa turbā, quū uidisset eū, obstupuit, & accurrēs salutauerunt eū, & interrogauit scribas, quid disceptatis cū illis? Et respondēs unus ē turbā, dixit. Præceptor adduxi filiū meū ad te, habentē sp̄m mutū: & quando cūque eū corripuerit: lacerat eū, atque ille spumat ac stridet demibus suis & areſcit, & dixi discipulis tuis, ut eijcerēt: & non potuerūt. Quū uenisset ad discipulos, nouē uidelicet, qui non ascenderant secū, uidit disceptantes eōs cum pharisæis. Pharisæi autem freti absentia Iesu, molesti erant discipulis. At turbæ repente uiso illo, desiderabant enim illū uidere, quasi a longinqua peregrinatione aduentantem saluantem. Quidam autē dicunt, quod facies eius facta a luce transfigurationis formosior, ad salutationem populū inuitarit. Porro respondēs vnus e turbā dicit. Infirmē fidei homo ille erat, sicut & dominum testatur, dicens. O generatio incredula: & iterū. Credenti omnia sunt possibilia. Et ille ipse, succurre incredulitati meę. Taxat autē discipulos tanquam incredulos. Etenim oportebat ipsum non coram omnibus illos accusasse, sed seorsim.

At ille respondēs ei, dicit. O natio incredula, quousque apud nos eris? quousque patiar uos? adducite illū ad me. Et adduxerunt illū ad eum. Et uiso illo, continuo sp̄s discepebat eū, & prolapsus in terra uolebatur spumās. Et interrogauit patre illius. Quantum temporis est, quod hoc accidit ei? At illa dixit: A puero, & frequenter illū in ignē abiecit, & in aquas, quo perderet eū, age si quid potes, subueni nobis, miseris nostris. Iesus autē dixit illi. Illud si potes credere, omnia possibilia credenti. Et confestim exclamans pater pueri, cū lachrymis dixit. Credo domine, succurre incredulitati meę. Quū uidisset autē Iesus quod turbā simul accurreret, increpauit sp̄m immundū, dicens illi. Sp̄s mūtē & surde, ego tibi impero, exi ab eo, & ne posthac ingrediaris in illū. Et cū clamasset sp̄s, multūque dispersisset eū, exiuit, & factus est tanquā mortuus, adeo ut multi dicerent, mortuus est. At Iesus correpta manu illius, erexit eū, & ille surrexit. Ille quidem qui accesserat ad dominum: arguit discipulos, quod non possent sanare: Christus autem in ipsum crimē regerit quasi ita dicens. Tu quia incredulus es in causa fuisti quod non sanatus sit filius tuus. Verū hoc non illi soli dicit, sed generalē ad omnes sermonem uertit, & Iudęos omnes simul ob incredulitatē obiurgat. Verisimile em̄ erat multos ex astantibus fuisse scandalizatos. Ostendit autē desiderabilem sibi esse mortem: eo quod dicit. Vt quæquero ero uobis cum? hoc est affligor, uersans cum uobis incredulis. Non tamen subsistit in hoc, quod eos reprehendit, sed etiam medicinam addit, non ut se ostentaret, sed magis ut cum sum

ma modestia sanaret puerum. Vide autem quomodo non suæ virtuti, sed illius fidei sanitate tribuas, dicens. Omnia possibilia credenti. Sed & iterum, quum vidisset congregari turbam increpauit spiritum; nolebat enim coram turba sanare, & ostentare se ut arrogantem. Quum increpasset autem & dixisset. Egredere, & ne ultra ingrediaris. Insinuat quod propter hominis incredulitatem hominis, ingressurum iterum, fuisset dæmonium, nisi suo prohibitum fuisset præcepto. Permittit autem discerpi filium, ut omnes sciant dæmonis insidias, & quod accidisset hominem, nisi diuina manu refrenatus & retractus fuisset. Sæpe enim in ignem quis a dæmone proicitur concupiscentiæ & iræ, & in aqua secularium negotiorum procellis vndantur. Porro dæmon hic mutus erat & surdus. Surdus quidem vt audire nolens diuina eloquia, mutus vero, vt qui neque alios docere valens quod optinebat. At vbi Iesus, hoc est, sermo Euangelicus manum apprehendit, operatiua dico virtutem, tunc liberamur ab hoc dæmone. Vide autem, quod deus quidem adiuvat nos, deinde a nobis bona opera exiguntur. Dixit enim, erexit illum Iesus, hoc erat Dei adiutorium, & surrexit, hoc est, illius in bonis studium.

bona opera exiguntur.

Quibus ieiunandū verè precēs quō fiant

Lucæ. ix.

Quanta sit humilitas

Et quem ingressus esset domū, discipuli illius interrogabant eum seorsim. Cur nos non potuimus eijcere illum? Et dixit illis. Hoc genus nulla re potest exire, nisi per orationem & ieiunium. Timebant discipuli, ne forte amisissent gratiam, quam eis dederat dominus, & propterea non potuissent eijcere dæmonium. Vide autem & reuerentiam eorum, quomodo seorsim ad illum accedunt. Hoc enim genus. Quale? Vel lunaticorum, vel omne dæmoniorū genus non egreditur alio quodammodo, nisi precatione & ieiunio. Oportet enim ieiunare eum, qui dæmonem patitur, & qui sanaturus est: & vtrisque necessarium est ieiunium, magis autem illius qui dæmonem patitur, ieiunium exigit sermo. Oportet autem non ieiunare solū, sed & orare, neque solum orare, sed & ieiunare. Sic enim veræ precēs fiunt, si non solum ore tur, sed & ieiunetur, vt ne grauetur qui orat ciborum vaporibus, sed expeditur si & leuis:

Et illinc digressi, iter fecerūt per Galileā, nec volebat ut quisquā sciret. Docebat enim discipulos suos, & dicebat illis. Filius hoīs tradetur in manus hominū, & occidēt eū, & occisus, tertio die resurget. At illi ignorabāt quod dixerat, & timebant eū interrogare. Vbi que miraculorū operationibus interserit sermonem de passione, vt ne putent ipsum propter impotentiam pati. Dixit igitur quod durum erat, quia occidēt, & subdit quod iucundū, quia tertio die resurrecturus esset, vt discamus, quod semper læta sequuntur actristia, & in tristibus nō frustramur moeremus, sed speremus meliora.

Et venit in Capernaū, & quā uenisset in domū, interrogauit illos. Quid in itinere inter uos disputabatis? At illi siluerūt. Nā inter se disputauerant inter uia, quis esset maior. Et quū cōsedisset, accersit uir duodecim, & dicit illis. Si quis uult primus esse, is erit oīm minister. Atque arreptū puerū statuit in medio illorū, & quū cœpisset illū in ulnas suas, dixit illis. Quisquis unū ex talibus pueris receperit in noīe meo, me recipit, & qui eūque me recipit, nō me recipit, sed eū qui me misit. Discipuli adhuc humanū quiddā sapientes, cōtendebant inter se, quis eorū maior & dignior esset apud Christū. Dñs autē non prohibebat prælationis cupiditatē. Vult em̄ nos aspirare ad sublimiorē gradū: at non rapere nos uult primas dignitates, sed potius per humilitatē respicere sublimitatē. Puerum. n. statuit in mediū, & illi similes nos uult fieri. Puer enim ne que gloriā desiderat, neq; inuidet, neq; vindictę cupidus est. Et non solū, inquit, si ipsi tales fueritis, mercedē accipietis magnam, sed & si alios tales venerabimini propter me, regnum cœlorū accipietis, me em̄ accipitis, qui autē me suscipitis, suscipitis eum qui me misit. Vides igitur quanta sit humilitas, simplicisq; & absque fraude modestas? Filiū em̄ & patrem in nobis habitare facit, manifestum autem quod & spiritum sanctum.

Respondit autē ei Ioannes, dicens. Præceptor iudimus quendā in nomine tuo eijcere dæmonia, nec sequitur nos, & prohibuimus illū, propterea quod non sequitur nos. At Iesus ait. Ne prohibeatis illū: Nullus enim est, qui si fecerit uirtutē per nomen meū possit cito male loqui de me. Qui enim nō est aduersus nos, pro nobis est. Non zelotypia quadā vel inuidia ductus tonitruū filius prohibet illum qui dæmonia eijcit: sed uolens oēs qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, etiam sequi ipsum, & vnum esse corpus omnes discipulos. Vel enim in principio prædicationis quidem vanæ glorię studio capti, uoluerunt & ipsi signa facere. Videntes autem nomen Iesu multū ualere super infirmos hoc dicebant, signaque faciebant, alio qui gratia diuina indigni. Volebat enim Christus, dilatare prædicationem, etiam per indignos. Quid igitur saluator? Non permittit Ioannem prohibere signa facientem, Omitte inquit, nullus em̄ qui fecerit uirtutem in nomine meo, statim poterit mihi male loqui. Nā

quo pacto male loqueretur de me, qui nomen meum in occasionem glorię prætexerit, & inuocando illud operatur mira? Videtur autem dominus sibi contradicere. Dixerat enim alicubi. Qui non est necum, contra me est. Nunc dicit. Qui non est contra nos, pro nobis est. Videtur quidem hæc diuersa, non sunt autem. Nam quum dicit. Qui non est necum, contra me est, de dæmonibus est dictum, qui student a diuinis abstrahere, & quæ Dei sunt, dispergere. Quod autem nunc, dictum de hominibus, qui ad deum quosdam adducunt per miraculorum operationem.

Quisquis enim ad bibendū dederit uobis calicē aquæ nomine meo, quod sitis Christi, amen dico uobis, nequaquā perditurus est mercedē suam. Et quisquis offenderit unum ex pusillis qui credunt in me melius foret illi, si circumdaretur saxū molare circa cernicem eius, & abijceretur in mare: Non solum inquit facientes uirtutem in nomine meo, non prohibeo, sed si quid minimū quiddam dederit uobis propter nomen meum, & susceperit uos propter humanā gratiam, vel mundanā, nequam perdet mercedem suam. Dixit autem calicem aquæ, propter eos qui pauperatē prætexerunt. Etiam si calicem, inquit, aquæ dederitis contempibilem, neque illum perdis. Quemadmodum autē si vnum ex paruīs honoraueris, gratius deo sic, si vnum ex paruīs scandalizaueris, expedit tibi: si mola alinaria de collo tuo suspenderetur, grauiorem enim pœnam sustinēbimus. Sensibile autem supplicium dixit, terrens nos per hoc sensibile exemplar.

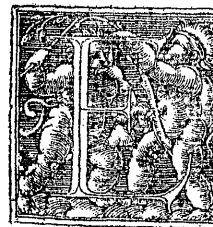
Cur dixit calicē aquæ.

Esā. lxxvi.

Vermis non moriens. Ignis inextinguibilis. Sal qui sunt

Et si tibi fuerit obstaculo manus tua, amputa illā. Bonū est tibi mutilū ad uitā ingredi, potius quā duas manus habentē abire in gehennā, in ignē inextinguibilē, ubi uermis illorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus fuerit tibi obstaculo, amputa illū. Bonū est ut ingrediaris ad uitā claudus, potius quā duos pedes habens, mittaris in gehennā, in ignē inextinguibilē, ubi uermis illorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si oculus tuus tibi obstaculo est, erue illum: Bonum est tibi, ut luscus introeas in regnū dei, potius quā ut duos oculos habens, mittaris in gehennā ignis ubi uermis eorū non moritur, & ignis non extinguitur. Nam omnis homo igne salietur, & omnis uictima sale salietur. Bona res est sal: ceterum si sal insulsus fuerit, per quid ipsum edidit? Habete in uobis ipsi salē, & pacē habete inter uos inuicē. Postquam interminatus est his qui scandalizant, quod expedit eis, si proicerentur in mare, nunciantem admonet eos qui scandalizantur, vt caueant sibi ab his qui parati sunt offendere, & scandalizare alios. Non siue manus, siue oculus fuerit, qui scandalizat te, hoc est, quantumuis sit tibi familiaris, etiā si tibi sanguine iunctus sit, uel uilis, amputa illum, hoc est, renuncia eius amicitia: & familiaritati. Vermis autem & ignis quę puniunt peccatum, vniuersūque sunt conscientia, & memoria eorum quæ in hac uita tæde sunt acta: quia quasi uermis absumit, & quasi ignis ardet. Omnis enim igne salietur, hoc est, probabitur: id quod & Paulus dicit, quod igne probabuntur omnia. Et omnis, inquit, uictima sale salietur. Hoc autē ex Leuitico dixit. Ibi enim, inquit deus. Omne donū uictimę uestre salietur. Bonū igitur est, vos sale cōdire sacrificia uestra, sale dei, hoc est, non offerre uictimas infirmas & pigras, sed uetas & validas. Sal autem dicit etiam apostolos dñs & omnes simpliciter, qui uirtutē habent conseruandi, & a putredine cohibendi. Nam sicut sal carnē prohibet, & non sinit uermes procreare, ita & sermo doctoris, si recens & mordax sit, carnales homines constringens, non sinit in ipsis generari uermes irrequietum. Si autē doctor insulsus fuerit, & nihil habeat quod constringat & cohibeat, in quo salietur, hoc est, condietur. Habere igitur in uobis ipsi salē, hoc est, spiritum gratiam, quæ cohibeat, ita ut pacifici firis: nam qui constringitur charitate erga proximum hic salē habet, & pacificus est cum fratre suo.

CAPVT DECIMUM.

Quum inde surrexisset, uenit in fines Iudæe per regionē quæ est ultra Iordanē, & conueniunt rursum turbe ad illum, & sicut cōuenierat, rursum docebat eas. Et adētes pharisei interrogabāt illū. Licet ne uiro uxorē repudiaret: tētes illū. Et ille respondēs, dixit illis. Quid uobis præcepit Moyses? At illi dixerūt: Moyses permisit libellū repudiij scribere, ac dimittere. Et respondēs Iesus, dixit illis. Ad duritiā cordis uestri scripsit uobis præceptū istud: ceterū ab initio creationis, masculū & femina fecit illos deus: propter hoc relinquet hō patrē suū & matrē, & adharēbit uxori suæ, & fiet duo caro una. Itaque nō iā sūt duo, sed una caro. Quod igitur de copulauit, hō ne separet

Gene. xij.

Septennumero reliquit dominus Iudæos propter inuidiam illorum, nunc autem iterum in eorum regionem transit. Et non Hierosolyma nunc ascendit, sed in fines Iudææ, ut populo simplici prodesset. Hierosolymicæ enim omnis malitiæ officina erant, propter pharisæorum malitiam. Vide ergo malitiam illorum, quomodo tentent dominum, non relinquentes illum, ne credant ei turbæ, sed semper accedunt, & sperant se quaestionibus illum facturos perplexum animo, & confuturatos. Rogabant enim quaestionem, quæ utrinque præcipia habebat. An liceat homini uxorem dimittere. Nā si diceret, quod liceret absolueret, & obieissent ei, quod dixisset, extra causam fornicationis non licere absolueret. Si autem diceret, quod non liceret, taxarent eum vt aduersarium doctrinæ Moysi. Christus igitur, qui est sapientia ipsa, respondet eis versus, quo laqueos illorum effugit. Rogat enim illos, quid eis præceperit Moyses. Quum autem illi dixissent, præceptum esse dimittendam, interpretatur eis legem. Non adeo crudelis erat Moyses, inquit, vt talem introduceret legem, sed ad vestræ cordis duritiam scripsit hoc. Deus enim scientiam Iudæorum inhumanitatem, quod qui semel eis odio habere cepisset mulierem, occidisset eam: concessit eis legem talem, non sibi placentem. Ab initio autem non sic erat, sed dei consilium noluit polygamiam, vt hæc relinqueretur, & altera duceretur vxor: & iterum relinqueretur illa, & assumeretur alia. Nam si hoc esset, fecisset deus vnū quidem virum, multas autem mulieres. Nunc autem hoc non fecit, sed masculum & foeminam fecit, vnum vni copulari iubens. Possemus forte & si hunc locum intelligere. Sermo doctoris, qui semen bonum mittit in animam fidelis hominis, habet rationem viri erga animum que illum suscipit. Sæpe igitur ratio, quæ cupit prodelle animæ, quæ verbum suscipit, relinquit patrem suum, hoc est, mentem sublimem, & matrem suam, hoc est, verbum ornatum, & adheret vxori suæ attemperando se illi, quæ illi expeditur: docēs & sæpe sensum imperfectum, ad verba simplicia & idiotarum proferens, & tunc sunt duo in carnē vnā, hoc est, credit anima carnem factum esse verbum Dei, & nullā humana cogitatio potest separare animam a tali fide.

Et in domo rursum discipuli illius eadē de re interrogauerunt illum, & dicit illis. Quicumque repudiauerit uxorem suam, & duxerit aliam, adulterium committit aduersus illam. Et si mulier repudiauerit virum suum, & nupsit alteri, adulterium committit. Iterum etiam discipuli scandaliuati sunt, atque eam ob causam denuo ad eum accedunt & interrogant, quasi nondum satis factum esset menti eorum. At ipse respondit eis dicens. Qui dimiserit uxorem suā, & duxerit aliam, adulter est scilicet secundæ. Similiter quoque & vxor adultera est que reliquit vñ um proprium, & alteri coniuncta fuerit.

Et attulerunt ad illum pueros, ut tangeret illos. Discipuli vero increpant eos, qui adducebant: Quum uidisset autē Iesus, indignatus est, & dixit illis, Sinite pueros venire ad me, ne prohibete illos, talis enim est regnum dei. Amen dico vobis. Quicumque non acceperit regnum dei, tanquam puellus, haudquaquam ingreditur in illud. Et quum cepisset illos in unās, impositis manibus super illos benedixit eis. Magna fides turbarum, quæ etiam sola manuum impositione benedicta Christo existimabant puellis quos offerebant. Discipuli vero indignum hoc esse Christo arbitrabantur, quod pueri adducerentur ad ipsum, & prohibebant adducentes. Quid igitur Christus? Vt doceat humilitatē, & mundani factus contemptum, illos & suscipit, & vnīs amplectitur. Ostendit enim quod simplices & innocentes suscipiat, ideoque dicit, Talium est enim regnum dei. Vide, non dixit, horum est enim regnū dei, sed talium, hoc est, eorū qui per preparationē innocentiam acquirunt, quam puelli a natura habent. Puer enim neque inuidet, neque vindictam meditat, neque si flagellatur a matre recedit, sed & vestem suam nouā regi purpuræ præfert. Sic & qui virtutibus vacat, matri suæ, Ecclesiæ dico, neque voluptatem, quæ multis imperat, neque quippiā præfert. Ideo in vnās tales suscipit Iesus, dicens. Venite ad me omnes qui laboratis, & benedicite, dicens. Venite benedicti patris mei. Regnum autē dei, prædicationem & promissionem presentium honorum dicit. Quisquis igitur acceperit prædicationem dei sic cut puer, non diiudicans, vel discredens, ille ingreditur in regnum dei & in bona quæ iam fide suscipit.

Et cū exiret in viā, accurrunt quidā, ac genua flexit illi, & interrogabat eū. Præceptor bone quid faciam vt eternā possideam? Iesus autē dixit illi, Cur me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus, nēpe deus. Præcepta nosti. Ne committas adulterium, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dicas, ne fraudes, honora patrē tuū & matrē. At ille respondens, dixit illi. Præceptor hæc oīa seruauī ab adoleſcētia mea, Iesus autē intuitus illū, dilexit eū, & dixit illi. Vñ tibi deest, abi. quecumq;

Et cū exiret in viā, accurrunt quidā, ac genua flexit illi, & interrogabat eū. Præceptor bone quid faciam vt eternā possideam? Iesus autē dixit illi, Cur me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus, nēpe deus. Præcepta nosti. Ne committas adulterium, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dicas, ne fraudes, honora patrē tuū & matrē. At ille respondens, dixit illi. Præceptor hæc oīa seruauī ab adoleſcētia mea, Iesus autē intuitus illū, dilexit eū, & dixit illi. Vñ tibi deest, abi. quecumq;

Et cū exiret in viā, accurrunt quidā, ac genua flexit illi, & interrogabat eū. Præceptor bone quid faciam vt eternā possideam? Iesus autē dixit illi, Cur me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus, nēpe deus. Præcepta nosti. Ne committas adulterium, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dicas, ne fraudes, honora patrē tuū & matrē. At ille respondens, dixit illi. Præceptor hæc oīa seruauī ab adoleſcētia mea, Iesus autē intuitus illū, dilexit eū, & dixit illi. Vñ tibi deest, abi. quecumq;

Et cū exiret in viā, accurrunt quidā, ac genua flexit illi, & interrogabat eū. Præceptor bone quid faciam vt eternā possideam? Iesus autē dixit illi, Cur me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus, nēpe deus. Præcepta nosti. Ne committas adulterium, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dicas, ne fraudes, honora patrē tuū & matrē. At ille respondens, dixit illi. Præceptor hæc oīa seruauī ab adoleſcētia mea, Iesus autē intuitus illū, dilexit eū, & dixit illi. Vñ tibi deest, abi. quecumq;

Et cū exiret in viā, accurrunt quidā, ac genua flexit illi, & interrogabat eū. Præceptor bone quid faciam vt eternā possideam? Iesus autē dixit illi, Cur me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus, nēpe deus. Præcepta nosti. Ne committas adulterium, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dicas, ne fraudes, honora patrē tuū & matrē. At ille respondens, dixit illi. Præceptor hæc oīa seruauī ab adoleſcētia mea, Iesus autē intuitus illū, dilexit eū, & dixit illi. Vñ tibi deest, abi. quecumq;

Et cū exiret in viā, accurrunt quidā, ac genua flexit illi, & interrogabat eū. Præceptor bone quid faciam vt eternā possideam? Iesus autē dixit illi, Cur me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus, nēpe deus. Præcepta nosti. Ne committas adulterium, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dicas, ne fraudes, honora patrē tuū & matrē. At ille respondens, dixit illi. Præceptor hæc oīa seruauī ab adoleſcētia mea, Iesus autē intuitus illū, dilexit eū, & dixit illi. Vñ tibi deest, abi. quecumq;

habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & ueni sequere me, sublata in humeros cruce. At ille molestus affectus per sermonem, discedebat mœrens, habebat enim possessiones multas. Quidam taxant adolescentem illum, vt insidiatorem & malum & centatorem. At non ita se res habet, sed amabat diuitias, non tentabat. Audi enim Euangelistam, quod quum intruitus esset eum Iesus, dilexerit illum. Quare igitur sic respondit ei Christus, dicens: Nullus bonus? Quia ad ipsum accesserat, tanquam ad hominem, & ad vnum ex magistris. Dicere enim vult Christus. Siquidem vt magistrum bonum me esse putas, nullus homo bonus, si cum deo conferatur, sin vt deum, me bonū esse censes, quid igitur magistrum me vocas? Et ita verbis istis Christus mentem hominis illius sublimio rem reddere vult, vt ipse tanquam deus agnoscat. Sed & aliud quiddam corrigit dicendo illum ne aduleteret his, cum quibus conuersaturus est, sed radicem fontemque bonitatis sciat deum, cui honor tribuendus est. Admiror autem adolescentem quod quum alij plerique sanctorum morborum gratia accesserint, ille vitæ æternæ hæreditatē quæ fieri tamen si grauissimo auaritiæ morbo teneretur. Propter quod quum audisset, Vade, vende, & da pauperibus, abiit tristitia affectus. Vide autem, quod dixerit: Vade, & quæ cunque habes particulatim vende, & da: sed, vende vsque ad vnum, & da pauperibus, inquit, sed non adulatoribus & intemperatis. Insuper & hoc dicit: Veni sequere me, hoc est, & omnem aliam virtutē amplectere. Multi enim pauperes sunt, sed non humiles: vel & si humiles, non tamen sobrii, sed ebrii, vel alio quodam malo impliciti. Et propterea dicit: Vnde, & da pauperibus, & sequere me, & sublata cruce, hoc est, præparato te ipso pro me ad mortem. At hic mœstus ob sermonem illum, abiit. Habebat enim possessiones multas. Neque enim similiter alligantur hi, qui multum, vel hi qui parum possident. Difficilius enim expediuntur vincula eorum, qui multa possident. Verum & si quis adolescens fuerit, adolescens, inquam, & paruulus sensu & male composito pectore: vendat facultates suas, vt pote iram & concupiscentiam, & quæcunque ex his mala pululant, & det ea ac abiciat pauperibus, hoc est, demonibus. Pauperes enim sunt, omnique priuari bono, & exciderūt diuitis bonitatis dei, & tunc sequatur Christum. Nam qui diuitias peccatorum dæmonibus obiecerit, sequi poterit Christum. Declina enim a malo, inquit, hoc est, abiice malas diuitias pauperibus potestatis, dæmonibus inquam: & fac bonum, hoc est, sequere Christum, & tolle crucem.

Et quæ circumspexisset Iesus, dicit discipulis suis. Quæ difficulter ij qui pecunias habent in regnū dei intrabunt. Discipuli vero obstupuerunt super verbis istis. At Iesus rursum respondens, dicit illis. Filij, quæ difficile est eos, qui fidutiā habent in pecunijs, regnum dei ingredi. Facilius est camelū per foramē acus ingredi, quam diuitem in regnū dei ingredi. Illi uero supra modum admirati sunt dicentes intra se. Et quis potest saluus esse? Intuitus autem Iesus illos, dicit. A pud homines impossibile est, non apud deum: nā oīa possibilia sunt apud deum. Diuitiæ non malæ sunt, sed qui illa habent, digni sunt qui taxentur, non enim illas habere oportet, hoc est, detinere, sed eis vti pro necessitate. *χρηματα* enim, hoc est, opes, dictæ sunt passionēs, quia vsui sunt hominibus, & opem atque auxilium afferunt, non autem quod detinendæ sint.

Qui igitur illas habent & includunt, difficile in regnum dei ingrediuntur. Difficile autem hoc loco pro impossibili intelligitur. Impossibile enim diuitem hominem saluari. Hoc autem manifestum ab exemplo quod ponit dominus, dicens, quod facilius sit camelum intrare per foramen acus, quam diuitem in regnum. Per camelum autem intellegi vel animal, vel crassum funem, quo nauæ vtuntur. Impossibile enim est hominem; quatenus diues est, saluari. Etenim apud deum hoc possibile est. Dixit enim CHRISTVS: Facite vobis amicos ex mammona inuititiæ, Vides quod si Deum audierimus quomodo possibile fiat? Apud homines autem impossibile, hoc est, quando humana sapimus, impossibile est. Iam quare discipuli obstupuerunt super verbis istis? Non enim ipsi diuites erant. M. ihi videtur, quod pro omnibus hominibus anxij fuerint. Iam enim misericordes cœperant fieri. Quidam hoc loco dubitant, quomodo dixerit, Omnia possibilia sunt deo: quum deus peccare nequeat. Dicimus itaque, quædo dicit omnia, intelligimus ea quæ sunt: peccatum autem non est. Peccatum enim res est sine essentia, & sine substantia. Vel aliter: Peccatum non est potentia, sed infirmitatis. Sicut & apostolus dicit, Christus, quum nos infirmis essemus mortuus est. Et iterum David. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, & ita peccatum apud deum non est possibile, quia infirmitas est. Nunquid autem dicunt, Deum factum infectum facere posse? Dicimus Deum esse ve-

Non oēs pauperes humiles. P. xxxvi

Cur Græ. possessio nes dictæ

Quo deo omia sint possibilia. Peccatū quid Psal. xv.

racem: factum autem insectum facere, mendacium est. Quo pacto, quæso; verax fecerit mendacium? Prius enim perderet naturam suam, & ideo sic loquuntur, perinde loquuntur, ac si quærant, Num potest deus non esse deus? Vides igitur quam ridicula sit quæstio.

Et cepit Petrus dicere illi, Et nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Respondens autem Iesus, dixit: Amen dico vobis, nullus est, qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, mea causa & Evangelij, quin recipiat centupla nunc in tempore hoc, domus, & fratres, & sorores, & matres, & liberos, & agros cum persecutoribus, ac in venturo seculo vitam æternam. Multi autem primi erunt postremi, & postremi primi. Petrus tamen si pauca reliquisset, sed quia dixit omnia, indicium est, quod etiam pauca vinculo quodam illum detinuerint, & ita beatificatus est is qui etiam pauca reliquerat. Quumque solus Petrus rogasset omnibus generaliter loquitur Christus, dicens. Omnis qui reliquerit uxorem, vel patrem. Hæc dicit, non ut parentes velit auxilium desitui, & ab vxoribus separari, sed docet nos præferre pietatem erga omnibus carnalibus. Quia enim vere bellum a prædicatione accensum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit. Quisquis reliquerit cognatos quos sibi natura dedit: & in summa, corporaliam omnia, propter Euangelium, centupla omnia accipiet in præsentis seculo, & in futuro vitam æternam. Nunquid ergo & mulieres centum accipiet? Etiam. Tamen si maledictus Iulianus hoc irriserit. Quid conserit vxor domui viri? Omnino curat ut vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curam admittit viro. Vide itaque hoc etiam in apostolis. Quot mulieres fuere, quibus cura erat de cibo & usu illorum, & quæ ministrarunt eis, qui nihil horum curabant, sed solum sermonem & doctrinam? Similiter matres & patres in istos habuerunt apostoli, qui diligenter & amico affectu erga se essent. Et Petrus vnam domum reliquerat, postea omnium discipulorum suorum domos habebat. Et nunc quoque ubique terrarum erecta sunt templa in nomine eius, quæ sunt claræ domus. Et quod in uis: hæc omnia in persecutio nibus possident sancti: hoc est quod dicit, cum persecutoribus, id est, persecutionem passi, & male affecti acque afflicti. Vnde & qui victimi in hoc seculo videntur propter afflictionem & persecutiones, erunt primi propter spem in deum. Sed & pharisæi, qui videntur primi, facti sunt postremi: Qui autem relictis omnibus sequuti sunt Christum, facti sunt primi.

Quomodo vxor & parentes relinquendi

Iulianus. Quomodo viro ab vxore vitari

Qui primi & quæ, Qui postremi.

Mat. xx. Luc. xvij

Erant autem in uia ascendentes Hierosolymam, & præcedebat illos Iesus, et ante que pauca facti, & se quentes timebant. Et assumptis Iesus rursus duodecim, cepit illis dicere, quæ sibi euentura esset. Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis, & condemnabunt eum ad mortem, & tradent illum gentibus, & illudent illi, & flagellabunt eum, & inspuent in illum, & occident eum, & tertia die resurget. Quare predicet eis euenturas. Videntes discipulorum præparet, quo prius audita facilius ferant, & non repente percellantur animo. Insuper ut sciant: quod voluntarius patiat. Nam qui prænouit & effugere potest, & non fugit: manifestum est voluntario se passionibus exponat. Seorsim autem assumit discipulos, & cum solis illis loquitur. Secretum enim mysterium erat passio, quod familiarioribus duntaxat reuelandum erat, & propterea in oes præcedit, volens a multitudine segregare discipulos. Insuper per hoc quod omnes præcedit & præuenit in via ostendit quod ad passionem accurrat, & non fugiat mortem propter nostram salutem. Quamuis autem multa enumerat aspera, omnium tamen illorum sufficiens consolatio est vnum hoc, quod tertia die resurget.

Et accedunt ad eum, Iacobus & Ioannes filij Zebedæi, dicentes, præceptor, uolumus, ut quecunquæ petierimus, facias nobis. Ille uero dicit eis. Quid me uultis facere uobis? Illi uero dixerunt ei. Da nobis, ut unus tibi à dextris, & alter à sinistris sedeamus in gloria tua. Iesus autem dixit illis. Ne scitis quod petatis. Potestis bibere poculum quod ego bibo, & baptisma quo ego baptizor, baptizari? At ille dixerunt ei, Possumus. Alius Euangelista dixit, quod manet illorum accellere ad Christum. Verisimile autem est utrunque factum, & apostolos pudore quodam matrem præmississe, & deinde ipsos seorsim adisse, idcirco & Euangelista assignat hoc, dicens. Acceperunt, hoc est, seorsim adierunt, alij segregatis. Quid igitur fuerit quod petierunt, discamus. Cogitabant quod ascenderet in Hierosolymam, ut regnatorum temporali quodam regno, & postquam regnasset, passurus esset ea, de quibus dicebat: Talia secum cogitantes, petierunt sedem & a dextris & a sinistris: idcirco & dominus increpat eos tanquam stultum quiddam petentes. Nescitis enim, inquit, quid petatis, Vos enim

Mat. xx.

creditis sensibile quoddam meum regnum esse, & temporalem sedem petitis: at res non ita se habet, sed omnia hæc supra mentem hominis sunt. Et sedere a dextris meis, magnū est, & quod excellit etiam angelicos ordines: & vos quidem ad gloriam festinatis, ego autem ad montem vos uoco. Poculum enim & baptisma crucem nominat. Poculum quidem, quod fratrum somnum conciliet, & quod ab ipso magna cum suauitate sumpta: Baptisma autem, quod futura esset peccatorum purificatio. At hi non intelligentes quid diceret, polliciti sunt. Opinabantur enim eum loqui de poculo sensibili, & baptisma quo baptizabantur Iudæi, quum ante cibum se lauarent.

Iesus autem dixit illis. Poculum quidem quod ego bibo, bibetis: & baptisma quo ego baptizor, baptizabitur vobis: ceteri sedere mihi à dextris ac sinistris, non est meum dare, sed ijs continget, quibus paratum est. Ad martyrium quidem, inquit, peruenietis, & moriemini pro veritate: at sedere a dextris ac sinistris, non est meum dare. Hoc loco duo quæri solent: Primo, num cuiuspiam paratum sit sedere; deinde, an omnium dominus possit sedem istam dare? Dicimus igitur, quod nullus a dextris sedebit & sinistris. Et quum sepe in scripturis audieris cathedram, non cathedram intelligas, sed excellentem dignitatem. Quod autem non sit meum dare, hoc talem habet sensum. Non est meum, hoc est, iusti iudicis dare vobis ad gratiam dignitatem istam: non enim iustus esset, sed his qui laborauerint, præparata est dignitas illa. Quemadmodum si iustus rex præfideret certamini cuiuspiam, & deinde accedant ad illum quidam amici eius, & dixerint. Da nobis coronas: dicit utique, non est meum dare, sed si quis certauerit & vicerit, illi præparata est corona. Et ita etiam vos o filij Zebedæi, martyres quidem eritis propter me: si autem quis inuentus fuerit cum martyrio omnes alias virtutes possidere amplius quam vos, ille vos præcedet.

Et quibus audissent decem, ceperunt indignari super Iacobo & Ioane. Iesus autem quum uocasset eos ad se, dicit illis. Scitis quod qui uidetur imperare gentibus, dominus exercet aduersus illas: & qui magnates sunt inter eas, potestatem exercet in illas. Verum non sic erit inter nos: sed quicumque uoluerit ex uobis fieri magnus inter uos, erit minister uester, & quicumque uoluerit ex uobis esse primus, erit oim seruus. Nam & filius hominis non uenit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis. Discipuli adhuc humanis affectionibus, & inuidia laborabant, ideo & indignantur aduersus duos. Sed quando? Quum uidissent eos non suscepisse esse a domino, sed quasi repulsam passos, tunc indignati sunt. Quandiu enim a domino honorabantur, ferebant non indignantes, quamuis viderent eos præferri: quum autem nunc ipsi honorem sibi deposcunt, non ferunt alij. Cæterum nunc quidem ita imperfecte se gerunt, postea autem videbitis eos mutuum sibi de primatu cedere. At Christus sanat illos, & primum demulcet illos, propius ad se vocando. Hoc enim significat quod dicit. Quum uocasset eos ad se. Deinde monstrat, quod rapere honorem & ambire dignitates gentium sit. Principes enim gentium, magna potestate & autoritate efferuntur, discipuli autem mei non se sed qui uult esse magnus, ministrat omnibus. Quoniam & hoc magnæ animæ est, omnia ferre & omnibus seruire. Et exemplum in promptu erat. Etenim filius hominis non uenit, ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis, & quod maius est quam ministrare. Quum enim quis non solum ministraret, sed & mortuus fuerit pro eo cui ministrat, quid illo maius & admirabilius? Attamen ministerium illud & condescensio, exaltatio fuit ac gloria, tam sua quam omnium. Etenim priusquam factus est homo, tantum ab angelis agnoscebatur: postquam autem factus est homo & crucifixus, non solum illam gloriam habet, sed & aliam accepit, & in toto regnat orbe.

Et ueniit Hiericho: quumque egredieretur ab urbe Hiericho, ac discipuli illius, & turba copiosa, filius Timei, Bartimeus cæcus sedebat iuxta uiam medicans. Et quibus audisset, quod Iesus Nazarenus esset cepit clamare, & dicere: Fili David Iesu miserere mei. Et increpabat illum multi, ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David misere mei. Et stetit Iesus, ac iussit illum uocari & uocant cæcus, dicentes illi. Bono animo esto: surge, uocat te. Ille uero abiecto pallio suo, surrexit & uenit ad Iesum. Et respondens dicit illi Iesus. Quid uis faciam tibi? Cæcus autem dixit ei: Rabbi, ut uisum recipiam. Iesus autem dixit illi: Abi, fides tua saluum te reddidit, ac protinus recepit uisum, & sequebatur Iesum in uia. Matthæus duos cæcos narrat, & fieri potest duos quidem esse sanatos; hunc autem ex illis clariorem fuisse, cuius nunc mentionem facit Marcus. Vide autem quomodo turbæ Iesum venerant, & ita venerantur cæco clamante, quasi rex quispian præteriret. Porro Iesus illum interrogat, ut ne quis putet, quod ille alia uoluerit, Christus autem alia dedit. Grati autem animi cæcus erat, qui postquam sanatus est, Iesum non dimisit, sed se-

Sedere a dextris Christi. Crux poculum & baptisma

Dux quæstiones.

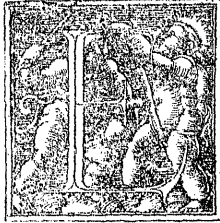
Quid in scripturis per cathedram intelligatur. Luc. xviij

Mat. xx.

quatus est illum; Iam & per anagogē intelligere possumus; Hiericho locus ille inferior est. Cæcus autem, qui sedet hoc loco, humana est natura, quæ filius erat dei, qui super omnem dignitatem Isra igitur clamabat ad Iesum, per Hiericho, id est, hanc vitam euntem. Misericordia autem motus erga illam, & propter fidem saluā fecit vbivetus peccati vestimentum exit. Seruata autem sequuta est illum, faciendo mandata in via, hoc est, in hac vita. Hic enim possumus sequi Christum, postea autem excluduntur omnes a quibus sibi mandatorum operatione.

CAPVT VNDECIMVM

Mat. xxi. Luc. x.

Non quā appropinquāt Hierosolymis ad Bethphage & Bethaniā, iuxta montem oliuarum, emittit duos de discipulis suis, & dicit illis. Abite in vicū qui contra nos est, & statim ingrediētes in illū, iuuetis pullū alligatū, supra quē nullus hominū sedit, soluite eū & adducite; & si quis vobis dixerit, Cur facitis hoc? dicit, quod dominus eo opus habet: & cōtinuo illum mittet huc. Abierunt autē, & inuenerunt pullum alligatum iuxta ianuā foris in biuio, & soluant illū. Et nonnulli eorū qui illuc stabāt, dicebant illis. Quid facitis, soluentes pullū? At illi dixerunt eis, quemadmodum præceperat Iesus, & subebāt illos: Sæpe etiam alias venit Hierosolymā, sed nunquam eum tanta maiestate, quanta nunc. Prius quidem delitescerebat propter inuidiam illorum; nūc autē passio-

Afina quid defignat.

nis tempus aderat, quod ipse sibi præfinituerat, clarior venit: vt si uelint gloriā eius in telligant, & ex prophetis quæ de ipso erant, agnoscant eū esse deum verum, si non in, in maiorem condemnationem eorum sit, quod etiam tam claris miraculis non crediderint. Vide enim quot signa eis hoc loco dixerit. Dixit eis, Ite, iuuetis pullum: dixit, pro hibendum; & deinde cum dicerent, Dominus illo opus habet, dixit dimittendum. Neutiquam enim hoc parum fuisset apostolis permitti vt abducant pullū, nisi diuina quædam virtus dominos pulli adegisset; præferim pauperes, & agricolas fortassis. Attamē discere, dominum id non sine causa fecisse, neque opus habere afina, qui roties Iudæam & Galilæam peragrauerat; sed monstrabat quod super populum gentiū scilicet esset, qui tum incredulus erat & ineruditus, & victus peccatis suis in biuio, hoc est, vita hac, apud ianuā quæ iest extra ecclesiam. Solitus est autem ab apostolis per baptismum & fidem & uectus est in eo dominus, quum apostoli uerba sua, hoc est, omnem qui est ex uirtute, decorem imposuissent. Prius enim nudi erāt Gentiles, & deformes patrantēs nepharia; postquam autem ab apostolis adducti fuerunt, tunc honeste didicerunt ambulare, & propterea etiam in ipsis fertur gestatus Christus. Fuerunt autem quidam, nepe ij qui prius domini pulli, hi prohibere ausi fuerunt apostolos, uel certe dæmones: sane & his apostoli præualuerunt.

Hos anna

Et adduxerunt pullum ad Iesum, & iniecerunt illi uerba sua, sed itaque super illū. Multi uero uerba sua sternerant in uia, alij uero frondes incidebant ex arboribus, & sternerant in uiam. Et qui præcedebant, qui que sequebantur, clamabant, dicentes. Hos anna, benedictus qui uenit in nomine domini. Benedictum quod uenit regnum in nomine domini patris nostri Dauid; Hos anna in altissimis. Multitudo quādiu incorrupta manet, agnoscat quantum operatur ideo & singuli pro uiribus suis uenerantur. Laudantes autem quid dixerint, uideam? A Dauid sane hymnum illum sumptere. Porro, Hos anna, iuxta quosdam significat, salua obsecro; iuxta quosdam uero hymnum. Rectius tñ est quod primo dictū. Habetur enim in decimo septimo psalmo, O domine salua obsecro; id quod in Hebraico, Hos anna scriptum est; Regnum autem Dauid, regnum Christi dicebant, tū quod a semine Dauid deductus esset Christus, tū quod Dauid interpretari quis potest, idoneum uel sufficiens manu. Quis autem alius manu usque adeo ualidus & potens ut dominus, cuius manus tanta miracula sunt operatæ? Cæterum sternamus & nos uerba nostra hoc est carnem. V estis enim animæ, caro, quam subiciamus domino, & sternamus uiam uitæ nostræ; deputantes & incidentes ab arboribus ramos, hoc est, sanctorum uias imitemur. Arbores enim sunt sancti, a quibus ramos secant, qui illorum imitantur uirtutem. Opera item nostra & quæ præcedunt & quæ sequuntur, sint in gloriam dei. Sunt etenim qui uiam honestam principio præ se ferunt, quorum uita subsequens longe dissimilis: non enim in gloriam dei.

Vestis animæ caro.

Et ingressus est Hierosolymā dominus, & in templū. Et cū circumspexisset omnia, iam quæ tēpus esset uespertinum, egressus est in Bethaniā cum duodecim; & postero die quum exisset Bethaniā, esurijt: quūque uidisset arborē ficū procul habentē folia, ueniebat, si scilicet inuenturus esset aliquid in illa, & quum uenisset ad illā, nihil inuenit, nisi folia. Non enim erat tēpus ficorum. Et respondēs le sus, dixit ficū. Ne possibac ex te in eternum quisquam edat fructum. Et audiebant discipuli illius. Ingressus quidem in Hierosolymam, sed iterum exijt; ostendens quod relicurus esset eā desertam, & in directionem. Et egreditur in Bethaniā, quam uertunt interpretes, domum obedientiæ: iudæis enim inobedientibus & duris corde relictis, uenit cum discipulis ad eos qui sibi obedierunt. Videamus autem & quæ de ficu dicuntur; emergunt enim & ap parent quædam absurda. Primum quidem, quod esurierit mane, deinde quod quum nō esset tēpus fructuum, fructum quæserit; ad hæc, qua ratione plātam insensatam punierit. Dicunt igitur omnia hæc singulari dispensatione factam. Nam quoniam sæpe miracula fecit, bene faciendo hominibus; non uiderant autem discipuli potentiam eius, si quæ uellet affligere. Eius gratia hic uult ostendere discipulis, quod & affligere, & se crucifixuros, in vno momento perdere potuissent, si uoluisset: & ideo in arbore insensata ostendit uirtutem suam, quæ res magna ac mira est, quod arbor succulenta tam subito exaruerit. Humidior enim ferme omnibus est ficus. At quod mane esurit, in dispensatione quædam permittit carni: ac fructum quærit ex ea quæ non habebat fructum: ut id quod supra dixi, ostendat discipulis quod etiam punire possit. Habet itē & ficus typum synagoge Iudæorum, quæ sola folia habet, hoc est legem, umbram illis præbentem, fructum uero nullum afferentem. Esuriebat autem Iesus saltem illorum: Marcus enim cibus est, inquit, ut faciam uoluntatem patris mei; uoluntas autem patris est, ut conuertant se peccatores. Et quia synagoga fructū non habebat, maledicta est & exaruit, neque prophetam, neque doctorem habens.

Et ueniunt Hierosolymā, & ingressus Iesus in tēplum, cepit eijcere eos qui uendebāt & emebāt in tēplo, & mēsas collybitarū, & sellas uenditū colūbas subuertit: & non permisit, ut quisquam deportaret uas pro tēplo, & docebat, dicens illis. Nōne scriptū est: Domus mea domus precationis uocabitur omnibus gentibus; uos autē fecistis eam speluncā latronum. Et audierunt scribæ, principesq; sacerdotū, & quærebant quomodo illum essent perdituri. Timebant enim eum, quod tanta turba admirabatur doctrinam illius. Quod arguerit uendentes, etiam Ioannes narrat: sed Ioannes in principio Euangelij, hic autem sub finem. Verisimile igitur hoc secundo factum, quo etiam Iudæorum accusatio maior esset: quando quidem neque quum sæpe idem fecerit dominus sunt conuersi. Speluncam autem latronum nominat templum propter auaritiam. Latronum enim genus ad rapinam spectat. Et quoniam etiam illi propter sacrificia, animalia quæ offerentur, lucri gratia uendebant, latrones ipsos nominauit. Collybitæ autem fuerunt, qui nummos permutabant. Collyba enim genus est nummi smatis minimi ærei. Accusando autem illis etiam Esaiam prophetam affert dicentem. Domus mea domus precationis uocabitur. Absit autem, ne & nos extra templum eijciamur. Multi enim & in nostrum templum ingredimur uendentes uerba, & ementes deteriora: Sunt autem qui & multas mensas nummorum habent, qui administrant & discipulant ecclesiastica, & omnia propter auaritiam faciunt. Quin & sellæ uenditū columbas subuertuntur, hoc est, pontifices uendentes spiritalia dona. Columba enim donum est spūs sancti. Quod qui uendunt, a sacerdotio repelluntur. Nā qui propter datum aurum ordinatur, depositus est. Sed & quisquis gratiam quæ ex baptismo est, & munditiam prodit diabolo, hic uendit columbam suam; propterea ex templo eijcitur.

Et quum iam uespera esset, egressus est Iesus in ciuitate. Et mane prætereuntes, uiderunt ficū exaruisse radicitus, & recordatus Petrus, dicit illi. Rabbi, ecce ficus illa quam execratus es, exaruit. Et respondēs Iesus dicit illis. Confidite deo, amon dico uobis, quod qui cūque dixerit monti huic; tollaris ac mittaris in mare, & non hesitauerit in corde suo, sed crediderit fore quæ dixerit: erit illi quicquid dixerit. Tamen si Matthæus dixerit, quod statim exaruit ficus; & uidentes discipuli admirati sint: nihil mouearis, audiens nunc Marcum dicentem, quod sequenti die uiderint exaruisse ficum. Sic enim intelligere debes id quod apud Matthæum. Et etiam exaruit ficus: quo lecto, subsiste, & dein dic. Et quum uidissent discipuli, admirati sunt. Quando? Quum uidissent: non statim, sed sequenti die: proinde sic intelligēti nihil difficile occurrit. Vide item & hoc loco, quomodo Christus monstratur deus: dicit enim per prophetam dominus. Ego aridum facio lignum uiride. Porro mireris diuinam misericordiam, quomodo etiam nobis, qui per fidem illi assimilamur, uirtutem dat faciendā

A

uestertinum, egressus est in Bethaniā cum duodecim; & postero die quum exisset Bethaniā, esurijt: quūque uidisset arborē ficū procul habentē folia, ueniebat, si scilicet inuenturus esset aliquid in illa, & quum uenisset ad illā, nihil inuenit, nisi folia. Non enim erat tēpus ficorum. Et respondēs le sus, dixit ficū. Ne possibac ex te in eternum quisquam edat fructum. Et audiebant discipuli illius. Ingressus quidem in Hierosolymam, sed iterum exijt; ostendens quod relicurus esset eā desertam, & in directionem. Et egreditur in Bethaniā, quam uertunt interpretes, domum obedientiæ: iudæis enim inobedientibus & duris corde relictis, uenit cum discipulis ad eos qui sibi obedierunt. Videamus autem & quæ de ficu dicuntur; emergunt enim & ap parent quædam absurda. Primum quidem, quod esurierit mane, deinde quod quum nō esset tēpus fructuum, fructum quæserit; ad hæc, qua ratione plātam insensatam punierit. Dicunt igitur omnia hæc singulari dispensatione factam. Nam quoniam sæpe miracula fecit, bene faciendo hominibus; non uiderant autem discipuli potentiam eius, si quæ uellet affligere. Eius gratia hic uult ostendere discipulis, quod & affligere, & se crucifixuros, in vno momento perdere potuissent, si uoluisset: & ideo in arbore insensata ostendit uirtutem suam, quæ res magna ac mira est, quod arbor succulenta tam subito exaruerit. Humidior enim ferme omnibus est ficus. At quod mane esurit, in dispensatione quædam permittit carni: ac fructum quærit ex ea quæ non habebat fructum: ut id quod supra dixi, ostendat discipulis quod etiam punire possit. Habet itē & ficus typum synagoge Iudæorum, quæ sola folia habet, hoc est legem, umbram illis præbentem, fructum uero nullum afferentem. Esuriebat autem Iesus saltem illorum: Marcus enim cibus est, inquit, ut faciam uoluntatem patris mei; uoluntas autem patris est, ut conuertant se peccatores. Et quia synagoga fructū non habebat, maledicta est & exaruit, neque prophetam, neque doctorem habens.

B

Et ueniunt Hierosolymā, & ingressus Iesus in tēplum, cepit eijcere eos qui uendebāt & emebāt in tēplo, & mēsas collybitarū, & sellas uenditū colūbas subuertit: & non permisit, ut quisquam deportaret uas pro tēplo, & docebat, dicens illis. Nōne scriptū est: Domus mea domus precationis uocabitur omnibus gentibus; uos autē fecistis eam speluncā latronum. Et audierunt scribæ, principesq; sacerdotū, & quærebant quomodo illum essent perdituri. Timebant enim eum, quod tanta turba admirabatur doctrinam illius. Quod arguerit uendentes, etiam Ioannes narrat: sed Ioannes in principio Euangelij, hic autem sub finem. Verisimile igitur hoc secundo factum, quo etiam Iudæorum accusatio maior esset: quando quidem neque quum sæpe idem fecerit dominus sunt conuersi. Speluncam autem latronum nominat templum propter auaritiam. Latronum enim genus ad rapinam spectat. Et quoniam etiam illi propter sacrificia, animalia quæ offerentur, lucri gratia uendebant, latrones ipsos nominauit. Collybitæ autem fuerunt, qui nummos permutabant. Collyba enim genus est nummi smatis minimi ærei. Accusando autem illis etiam Esaiam prophetam affert dicentem. Domus mea domus precationis uocabitur. Absit autem, ne & nos extra templum eijciamur. Multi enim & in nostrum templum ingredimur uendentes uerba, & ementes deteriora: Sunt autem qui & multas mensas nummorum habent, qui administrant & discipulant ecclesiastica, & omnia propter auaritiam faciunt. Quin & sellæ uenditū columbas subuertuntur, hoc est, pontifices uendentes spiritalia dona. Columba enim donum est spūs sancti. Quod qui uendunt, a sacerdotio repelluntur. Nā qui propter datum aurum ordinatur, depositus est. Sed & quisquis gratiam quæ ex baptismo est, & munditiam prodit diabolo, hic uendit columbam suam; propterea ex templo eijcitur.

C

Et quum iam uespera esset, egressus est Iesus in ciuitate. Et mane prætereuntes, uiderunt ficū exaruisse radicitus, & recordatus Petrus, dicit illi. Rabbi, ecce ficus illa quam execratus es, exaruit. Et respondēs Iesus dicit illis. Confidite deo, amon dico uobis, quod qui cūque dixerit monti huic; tollaris ac mittaris in mare, & non hesitauerit in corde suo, sed crediderit fore quæ dixerit: erit illi quicquid dixerit. Tamen si Matthæus dixerit, quod statim exaruit ficus; & uidentes discipuli admirati sint: nihil mouearis, audiens nunc Marcum dicentem, quod sequenti die uiderint exaruisse ficum. Sic enim intelligere debes id quod apud Matthæum. Et etiam exaruit ficus: quo lecto, subsiste, & dein dic. Et quum uidissent discipuli, admirati sunt. Quando? Quum uidissent: non statim, sed sequenti die: proinde sic intelligēti nihil difficile occurrit. Vide item & hoc loco, quomodo Christus monstratur deus: dicit enim per prophetam dominus. Ego aridum facio lignum uiride. Porro mireris diuinam misericordiam, quomodo etiam nobis, qui per fidem illi assimilamur, uirtutem dat faciendā

Bethania Que de sicu, & quæ a dño exccrata.

Ficus humilitas.

Ficus, & pōpus synagoge Iudæorum.

Esa. lvi. Hier. viij. Ioan. iij.

Quæ obre tēplū spē lūca latronū, & quā nam latrones.

Multas mensas nummorum habentes qui sunt.

Cap. xxi.

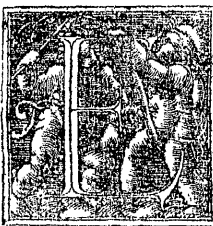
Mons, su
pba mēs.
miracula, quam ipse natura habet, ita vt montes transferre possimus. Mons autē est etiam
superba mens quum arrogans est & obstinata. Nam qui videt superbū morbum sibi ob
sistere, & conatur illum eicere, visitatione & cura dei, is debet increpare illum montem;
superbū dico, & dicere ei. Mitaris in mare, hoc est in mūdānos homines, hoc est, eos qui
in mari huius vitæ sunt ac increduli, ipse autem nunquam separetur a deo, dicens. Nihil
a deo habeo neque indigeo eius auxilio.

Mat. vij.
xx.
Ecc. xvij
Credens.
Propterea dico vobis. Omnia quacunque orātes petitis, credite quod accipietis, & erunt vobis. Et
quū steteritis orantes, remittite si quid habetis aduersus aliquem, ut & pater uester qui in celis
est, remittat vobis delicta uestra. Qui magna affectione credit, cor suum omnino exten
dit ad deum. Et quid facit? Vnitur illi, & feruefactum cor eius, magnam certitudinem su
mit, quod voti compos fiat, id quod experti sciunt omnes. Opinor autem omnes hoc ex
perit, qui vel mediocriter attendunt, propterea dicit Christus, quod omnia accipietis quæ
et fide petitis. Qui autem credit, totum se dat deo; cum lachrymis illi colloquens, quasi
pedes domini precando tenere se putans. Vis autē & alia ratione accipere quæ petis. Di
mitte si quid in te peccauerit frater. Vides facilitatem doni dei?

Et ueniunt rursum Hierosolymā, & cum ambularet in tēplo, ueniunt ad illum principes sacerdo
tū, & seniores, & dicunt illi. Quā auctoritate hæc facis? & quis tibi dedit auctoritatē
istam, ut ista facias? Iesus autē respondens, dixit illis. Queram a uobis & ipse quiddā, & respondete
mihi, & dicam uobis quā auctoritate hæc faciā. Baptismus Ioannis utrum ē celo eruit, an ex homi
nibus? Respondete mihi. Et cogitabant apud se dicentes. Si dixerimus, ē celo, dicit. Cur igitur nō
credidistis illi? At si dixerint, ex hominibus, timebāt populū. Omnes enim habebant Ioannem, quod
uere propheta fuisset. Et respondentes, dicunt Iesu. Nescimus. Et Iesus respondens, dicit illis. Nec
ego dicā uobis, quā auctoritate hæc faciā. Infantes, quod eiecisset e templo negocia
tores, accedunt ad eum, vt animo perplexum redderent, quærentes, quāā potestate hæc
faceret, quasi talia ei dicentes. Quis es tu qui hæc facis? magister constitutus es? sacerdos
ordinatus es? Hæc autem dicebant, vt dubitare eum faciant, & in uerbis capere queant.
Nam si dixisset, potestate mea hæc facio: lapidasset illum vt deo contrarium. Sin autem
dixisset, potestate dei facio, abduxissent ab eo plebem, quæ illum arbitrabatur esse deū.
Dominus igitur interrogat illos de Ioanne, non sine causa, neque sophistarum more vi
cissim illos capiens, sed quia Ioannes de ipso testificatus erat, idcirco de illo malignos
interrogat, vt quum ostenderint Ioannem a deo esse, cogantur & testimonium Ioannis;
quod de Christo dederat, accipere. Et quia maleuoli dubitabant, neque ego dicō uobis, in
quit, non dixit, neque ego scio quid dicam, sed, neque ego dico, hoc est, quia maleuoli e
ris, non dignabor uos responso.

CAPVT DVODECIMVM.

Mat. xxi.
Luc. xx.
Esaie. v.

Hæc cepit illis per parabolas loqui. Vineā plantauit hō, & circumdederat
sepē, & foderat lacū, & edificauerat turrim, & elocauerat eā agri
colis; & peregre profectus est, & misit ad agricolas, quū tēpestiuū ef
set, seruuū ut ab agricolis acciperet de fructu uince. At illi arreptū il
lum, occiderunt, ac remiserunt uacuū. Et rursum misit ad illos aliuū ser
uuū, & illi cōtēctis in eū saxis, cōminuerūt caput, & remiserūt contume
lijs affectū. Et rursum aliuū misit, & illū occiderūt, multosq; alios: hos
quidē cædentes, illos uero occidētes. Itaque quū unum adhuc haberet
filiū suum dilectū, misit etiam illum ad eos postremū, dicens. Reuer
tuntur filii meū. Illi uero agricola dicebāt inter se. Hic est heres, ue
nite occidamus eū, & nostra erit hæreditas. Et arreptum illum, occiderunt & eiecerunt ē uince.

ps. lxxix
Exod. xv

Quid igitur facturus est dominus uince? Veniet & perdet agricolas, & dabit uincem alijs.
Vinea, populus est, quam plantauit dominus. Perfice enim inquit, uincem istam, quam
plātauit dextera tua. Et Moses, Introducens plantauit eos in monte sancto tuo. Sepes
autem, lex, quæ prohibebat ipsos commiseri gentibus. Turris uero, templum, nam con
spicuum erat. Porro torcular, altare, in quo effundebatur sanguis. Elocarat autem popu
lum agricolis, hoc est, doctoribus, qui per id temporis erant, & principibus Iudæorum.
Misit uero seruum unum, fore Eliam, & qui tunc erant, & Michæam, quem cecidit Se
dechias, pseudopropheta scilicet. Secundum autem seruum lapidatum occiderunt, hoc
est occiderunt, & contumelijs affecterunt Osee & Esaia prophetas. Tertium autem ser

uum, id est eos qui in captiuitate fuerunt, vt Danielem & Ezechielē. Vitimo autem mi
sit filium suum deus (qui homo nominatur propter misericordiam) dicens, Reuertere uentur
filium meum. Non vt ignorans quod futurum erat, hoc dixit, sed vt dicens quod futu
rum uerisimile. Mali autem agricolæ quum didicissent, quod hic esset filius dei, eiecerūt
illum extra ciuitatem: extra enim illum crucifixus est. Dominus igitur uince, patet occi
si filij, imo & ipse occisus filius, perdit agricolas, quos tradidit Romanis, & populum col
locauit alijs agricolis, apostolis scilicet. Vis uidere, quomodo apostoli coluerint uincē
lege librum Actorum, & inuenies tria millia, & quinque millia simul credere, ac offerri
in primitiis deo.

An hæc quidem scripturā legis? Lapidem quem reprobauerunt ij, qui edificabant, hic factus
est in caput anguli, a domino factum est hoc, & est admirabile in oculis nostris. Et quærebant eū
cōprehendere, & metuebant turbā, sciebant. n. quod aduersus ipsos parabolā dixisset. Et relicto il
lo, abierunt. Per omnia ista ostēdit reiectos Iudæos, gentes autem acceptas. Lapis enim
ille, dominus; & edificantes autem, doctores populi. Quem igitur reprobauerunt docto
res, ille in caput anguli factus est, Caput enim ecclesiæ factus est. Angulus enim ecclesia,
quæ in unum coniungit Iudæos & Gētiles: quemadmodum & angulus duos parietes
inter se committit. Igitur iste angulus, hoc est, ecclesia, a domino factus. Er est mirabilis
in nostris fidelium oculis. Ab infidelibus etiam miracula calumniam patiuntur. Mirabi
lis est igitur ecclesia, quasi ex miraculis constituta, domino cooperante apostolis, & ser
monem confirmante per sequentia signa.

Et mittunt ad illum quosdam e phariseis & Herodianis, ut eum captarēt sermone. Illi uero quum
uenissent, dicit ei. Præceptor, scimus quæ uerax es, & non curas quæquā: non enim respicis personā
hominū, sed cum ueritate uā dei doces. Licet censum dare Cæsari, an non demus, an non demus? Il
le uero sciēs illorum simulationē, dixit illis. Quid me tentatis? Afferte mihi denarium, ut uideam. Il
li uero attulerunt. Et dicit eis. Cuius est imago hæc & inscriptio? Illi autē dixerunt ei, Cæsaris. Et
respondēs Iesus, dixit illis. Reddite quæ sunt Cæsari, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo. Et admirati
sunt de eo. Diximus etiā alias de Herodianis, quod fuerit hæresis quædam tunc nuper
orta, dicentium Herodem esse Christum, eo quod in temporibus illius defecisset succes
sio regum Iudaicorum. Alij autem dicunt Herodianos hoc loco dictos esse milites Hero
dis, quod pharisei in testes eorum quæ Christus dicturus erat, assumunt, vt comprehen
dant illum & abducant, Vnde autem malitiam illorum, quomodo adulatione tentant de
cipere dominū. Scimus, dicunt, quod non respicis personam hominum, & ita neque Cæsa
rem reueris. Totum em hoc artificium erat, ut inique habens præcipitia; ut si quidē dice
ret, quod liceat dare Cæsari tributum, arguerent eum tanquam populum in seruitutē re
digentem; sin diceret non persoluendum, accusarent eum, vt ad seditionem populum mo
uentem contra Cæsarem. At fons sapientiæ, dolos illorum euadit. Ostendite mihi, inquit
numisma. Quum enim uidisset, quod imaginem haberet Cæsaris, dicit. Reddite quod ha
bet imaginem, ei cuius gerit imaginem; & quæ sunt dei deo; hoc est, nihil obstat uobis ad
pietatem persoluere Cæsari. Potest is em & Cæsari persoluere, & deo sua tribuere. Cæsar

item uniuicique nostrum, inuitabilis illa corporis nostri necessitas est. Iubet igitur domi
nus reddere etiā corpori sua necessaria, cibos scilicet ac uestes, & quæ dei deo, nēpe vigi
lias quantas possumus, orationes &c. Sed & diabolo, qui Cæsar est, obijce quæ ab illo da
ta, iram, concupiscentiam malam, & quæ dei sunt, offer deo.

Et ueniunt Sadducei ad illum, qui dicunt, non esse resurrectionem, interrogaueruntque eum, dicen
tes. Præceptor, Moses scripsit nobis. Si cuius frater moriatur, ac relinquit uxorem, & liberos non
relinquat, ut accipiat frater eius uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Septem fratres fue
runt, ac primus accepit uxorem, is que moriens non reliquit semen: & secundus accepit illam ac
mortuus est, & nec ipse reliquit semen, & tertius similiter: & nō acceperunt eam septem, nec re
liquerunt semen: postremo uero omnium mortua est & uxor: in resurrectione igitur, quum resur
rexerint, cuius illorum erit uxor? Nam septem habuerunt eam uxorem. Et respondens Iesus, dixit
eis. An non propterea erratis, quod nescitis scripturas, neque uirtutem dei. Quum enim a mortu
is resurrexerint, neque contrahunt matrimonium, neque nuptum dantur, sed sunt uelut angeli quī
in celis. Caterum de mortuis, quod resuscitantur, non legis in libro Mosi, quomodo in rubo lo
quutus sit illi deus, dicens. Ego ille deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, non est deus mor
tuum, sed deus uiuentium: Vos igitur multum erratis. Hæretici, apud Iudæos errant
Sadducei, dicentes, non esse resurrectionem, neque angelum, & neque spiritum. Obliquæ
autem, ut dolosi, aggressi, fingunt narrationem quandam, qua subuertatur resurrectio,
L. ij.

Act. ij

ps. cxvii

Lapis

quis,

Aedificā

tes qui,

Angulus

Ecclesia

mirabilis

Infra. vlt.

Mat. xxij

Luca. xx

Sup. ca. iij

Cæsar

quid

deu. xxv

Exod. iij

Sadducei apud Iudaeos haeretici erant

contexto argumento quod nunquam euenit, neque forte eueniet. Septem autem fingunt, qui vnam ducunt vxorem, quo magis resurrectionem discerpant. Igitur quia praeterebant illi legem Moysi, ostendit eos ignaros scripturarum. Non enim intelligitis, inquit, de qua resurrectione scriptura loquatur. Vos enim opinamini, quod olim resurrectio talis magis corporalis sit futura: at non sit erit. Itaque ignoratis scripturae mentem, sed & scripturae virtutem ignoratis. Enimvero vos ad difficultatem rei fortasse respicitis, & propterea addebitis quomodo poterint dissoluta corpora redire ad animam. Sed virtuti diuinæ hoc quasi nihil erit. Erit igitur resurrectio, & non corporalis, & diuinior quam vitam status, angelicus videlicet. Incorruptibiles enim erimus; & ipsi qui sumus manentes, propterea que tollentur etiam nuptiae. Nunc enim nuptiae propter corruptionem fiunt, ut successione generis durante homines non intereant, tunc autem sicut angeli absque nuptiali successione illi ipsi erunt, & nunquam deficient: sic & qui resurgunt, sine nuptiis permanent nunquam imminuendi. Et aliter quoque taxantur, ut nescientes scripturam. Si enim intellexissent illas, intelligerent etiam quomodo scriptum sit. Ego sum ille deus Abraham, ut pote manifeste uiuentium. Non enim dixit: Ego eram, sed, sum: ut pote praesentium, atque illorum non perditorum. Iam fortassis dicit quis, quod huc de sola Abraham anima dixerit dominus, & non item de corpore, & ita corpora non resurgunt. Dico igitur primum quidem, quod Abraham utrunque dicitur, anima & corpus, & ita etiam deus est corporis quod & ipsum uiuit apud deum, & non omnino in nihilum redigitur. Insuper quia Sadducei de corporis resurrectione dubitabant, certum quod dominus de corporibus dixerit, quod uiuant apud deum, non de anima: nam istud iam ex confesso erat, etiam apud carnales Iudaeos. Obserua & hoc. Resurrectio est eius quod ceciderat resurrectio; immortalis autem anima non cecidit, sed corpus hoc: itaque resurget iterum, coniugali animae complicitum.

Deute. vi
Leui. xix

Et quum accessisset quidam e scribis, & audisset eos simul disputantes, uideretque quod bene respondisset eis, interrogauit illum. Quod est primum omnium praceptorum? Iesus autem respondit illi: Primum omnium praecipuum est. Audi Israel. Dominus deus noster, dominus unus est: diliges deum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis uiribus tuis. Hoc est primum praecipuum, & secundum simile, hoc est. Diliges proximum tuum, ut teipsum. Maius his aliud praecipuum non est. Et dixit illi scriba. Bene praceptor est ueritate dixisti, quod unus sit deus, & non sit alius praeter illum, quodque diligere eum toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis uiribus: ac diligere proximum ut teipsum, plus sit quam uniuersa holocausta & uictime. At Iesus qui uideret, quod cordate respondisset, dixit illi: Haud longe habes a regno dei. Et nemo post illa audiebat illum interrogare. Matthaeus quidem, inquit, quod tentans accesserit: Marcus uero dicit quod prudenter responderit. Nunquid ergo dicunt contraria? Minime. Sed uerisimile est primum quidem ipsum ut tentantem interrogasset, deinde quum profuisset ei responsum Christi, & cordate respondisset, ab illo laudatum. Vide autem & laudem. Non perfectum illum testatur. Non enim dixit: Intra regnum caelorum es: sed, non procul es. Quare autem hanc potissimum quaestionem legisperitus ille proposuit Christo? Putabat reprehendi posse Christum, qui emendaturus esset legem, unde accusari posset tanquam legis aduersarius. Verum dominus ostendens ei, quod charitatem simpliciter non habeat, sed inuidia corruptus uenisset ad haec interroganda, dicit. Primum & magnum mandatum est, diligere deum: secundum simile, diligere proximum. Quomodo autem simile? Eo quod simul inter se connexa sunt. Qui enim diligit deum, diligit & facturam eius. Homo autem maxime propria factura dei, & ita qui diligit Deum, diligit etiam omnes homines: & dum proximum diligit, multo magis Deum diligit. Nam si homines diligit, qui multas saepe scandalorum occasiones, & odia fouent, quanto magis Deum, qui semper benefacit. Audi autem dominum. Qui diligit me, mandata mea seruabit. Vides nos diligendo deum seruare mandata eius. Mandata autem eius omnia de amore mutuo tractant. Et iterum. In hoc scient omnes, quod mei discipuli estis: si diligitis inuicem. Vides iterum, quod ex mutuo amore dicitur amor erga Christum, ita ut sumus eius discipuli & amici. Obserua autem, quomodo omnes animae uirtutes enumeraris: Est enim uirtus animae animalis, quam insinuat dum dicit, ex tota anima, iram enim & concupiscentiam totam dilectioni dei dari uult. Est etiam alia uirtus animae, quae dicitur nutritiua, ea est & plantarum, quae & ipsa quoque deo tota est darida. Est insuper rationalis uis, quam nominauit lex intelligentiam, Omnes igitur animae uirtutes alteritati offerendae sunt.

i. Io. iij. v
Ioan. xiiij
Ioan. xij

Tres uirtutes anima.

A Et respondens Iesus dicebat, docens in templo. Quomodo dicunt scribae, Christum esse filium Dauid? nam ipse Dauid dixit afflatus in spiritu sancto. Dixit dominus domino meo, sede a dextris mihi, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Dauid uocat eum dominum, & unde filius eius est? Et pleraque turba audiebat illum libenter. Et dicebat illis in doctrina sua. Caute a scribis, qui amant insulati obambulare, & amant salutationes in foris, primasque sellas in congregationibus, & primos accubitus in cenis, qui deuorant domos uiduarum, & sub praetextu, longas faciunt preces: isti accipient grauiorem damnationem. Quia Christus ad passionem accessurus erat, corrigit prius opinionem scribarum erroneam, qui suspicabantur Christum esse filium Dauid, sed non dominum. Demonstrat igitur se deum, ex ipsis Dauid uerbis. Et non simpliciter, sed deteret, eo quod dicit: Donec posuero inimicos scabellum pedum tuorum. Nam ipsi omnino erant inimici eius, quos posuit deus scabellum pedum Christi. Vide autem & quomodo interroget: non enim dixit. Quid uobis uidetur de me, sed de Christo? Et ita non perstringit eos. Et neque potestis mihi dicere, quod absque spiritu hoc dixerit, sed spiritus sancti afflatus dixit dominum, hoc est, motus gratia spiritus. Quomodo ergo Christus filius est Dauid, an non dominus eius, & Deus? Turba igitur audiebat eum libenter. Et dicebat turbae. Caute a scribis, qui splendidiore ferunt stolas, propter illos praeferi uolunt, salutationesque & celebritates fori probant, & gloriae omnibus modis student, qui & domus uiduarum comedunt. Clam enim accedunt ad mulieres praesidio destitutas, quasi illarum futuri tutores & patroni, & praetextu longae orationis, & uestitu reuerentiae & simulatione decipiunt simplices, deuorantes domos diuitum. Illi igitur grauiore accipient damnationem, quam alij Iudaei peccantes. Potentes enim potentius punientur. Interim & Apostolos docet, ne iuxta scribarum morem uiuant, sed se imitentur. Doctores enim illos ordinantem, uerisimile est ut uita suae fecerit imitatores.

B Et quum sederet Iesus ex aduerso gazophylacii, spectabat, quomodo turba mitteret es in gazophylacium, & multi diuites mittebant multa. Et uenit quaedam uidua pauper, misitque minuta duo, quod est quadrans. Vocatisque ad se discipulis suis, dicit illis. Amen dico uobis, quod uidua haec pauper plus misit, quam omnes qui miserunt in gazophylacium. Nam omnes ex eo quod ipsis supererat, miserunt: at haec e uerua sua omnia quaecumque habebat misit totam substantiam suam. Mirabilis quaedam consuetudo apud Iudaeos erat. Qui enim poterant & uolebant, mittebant in thesaurum templi, qui vocabatur gazophylacium, e quo sacerdotes, & pauperes, & uiduae alebantur. Quaeque id multi facerent, & uidua accessit, suam uoluntatem declarans opibus abundantiore. Gloria tibi CHRIS TE, qui & parua gratiora saepe habes quam magna. Quae uero etiam uita mea uidua talis sit, quae abijciat satanam, cui ut viro adhaesit, & mittat thesaurum sacrum duo minuta, carnem & mentem, quaeque paruisfaciat, continentia quidem carnem, humilitate uero animam, ut & ego audiam quod totam meam uitam consecraram Deo, non relicta uilla cogitatione uel affectu huius mundo.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

H quum exiret de templo, dicit illi quidam e discipulis illius. Praceptor uide quales lapides, & quales substructiones. Et Iesus respondens, ait illi. Vides has magnas substructiones? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non diruatur. Et quum sederet in monte oliuarum e regione templi, interrogabant illum secreto Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas. Dic nobis, quando haec erunt? & quod signum est, quando haec omnia sint consummata? Quoniam multa desolatio Hierusalem dicebat Iesus, quod relinqueretur domus illorum deserta discipuli eius admirantes quod tantae magnitudinis, tamque pulchra aedificia abolenda essent, ostendunt illi decorem templi. At ille nihilominus praedicit perdenda, & in tantum, ut neque lapis super lapidem maneat. Et dicunt quidam multas ueteris ciuitatis Hierusalem reliquias superstitas, & ita Christum mendacem ostendere teneant, sed hoc neutiquam uerum est. Nam etiam si reliquiae quaedam essent (quod uerum non est) non tamen relinquerentur. Quae ad consummationem seculi, Historiae enim habent quod Aelius Hadrianus templum & ciuitatem a fundamentis effoderit, & ita in illo impletum est, quod non sit relictus lapis su-

Psal. cix:
Quomodo pharisaeorum cae damnatur disciplina:
Sap. vi.
Precatio theophy.
Ma. xxiiij
Luc. xxix
Ma. xxiiij
Aeli Hadrianus templum & ciuitatem funditus suffodit.

per lapidem. Porro sedente illo in monte oliuarum, accesserunt ad eum interrogantes: Quando hæc erunt, hoc est quando consummabitur Hierusalē. At ipse antequam respōderet eis de his, de quibus interrogabant: munit cogitationem illorum, vt ne errent. Quia incipientibus illis fieri in Iudæa surrexerunt quidam: qui se dicebant magistros, dicit dominus: Videte ne decipiāmini.

A & v. Iosephus

At Iesus respondens illis, cepit dicere. Vide ne quis vos fallat: multi enim ueniunt in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, multosque decipient. Quum autem audieritis bella, & rumores bellorum, ne turbemini: oportet enim fieri, at nondum finis. Insurgēt enim gens aduersus gentem, & regnum aduersus regnum. Et erunt terremotus in singulis locis, & erunt fames ac turbationes. Initia dolorum hæc. Sed caute uos uobis. Tradent enim uos in concilia, & in synagogas, & demini, & sub principibus ac regibus ducemini propter me, in testimonium illis. Et apud omnes gentes oportet prius predicari Euangelium. Multi ueniunt qualis erat Iudas. qualis Theudas, qui dicebant se a Deo missos esse. Bella autem futura dicit; quæ & Iosephus narrat ante captiuitatem facta. Nam insurgebat quidem gens, & non reddebat tributa, Romani autem irati, eos infestarunt & continuis insidijs ac cladibus affecerunt, sed nondum finis Hierusalem, Romani enim misci cordes erant. Non solum autem bella erant, sed etiam alia clades a Deo iniussæ, ut fames & terremotus: ostendente eis Deo manifeste, quod ipse illos impugnaret. Omnia enim hæc principia parturitionum, hoc est, malorum quæ euentura sunt. Caute uobis, tradent enim uos in concilia. Tempestiue interfecit narrationem illam, ut ex communibus habeant consolationem quandam in proprijs calamitatibus. Sed & dicendo. Propter me ducemini ad duces reges, consolationem eis non mediocrem attulit, quod pro ipso passuri essent. In testimonium uero illis, hoc est, ut inexcusabiles illi sint, & ob hoc condemnati, quod etiam torquentes nos, ueritatem vincere non potuerunt. Deinde, ne putes quod pericula & afflictiones prædicationem prohibeant, inquit. Et in omnes gentes oportet predicari Euangelium, & tunc capietur Hierusalem. Nam quod ante captiuitatem prædicatum sit Euangelium, audi Plalmistam. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum: quod etiam in maiorem condemnationem Iudææ factum est, quod ante captiuitatem ubique Euangelium prædicatum est. Nam quum uiderent tam breui tempore in totum orbem prædicationem transire, etiam ipsi agnoscere debuissent CHRISTI uirtutem, poenitentiam agere, & liberari a calamitatibus: sed non intellexerunt, & idcirco maius illorum iudicium.

Psa. xvij

Qui autē d uerint uos tradētes, ne præcogitēs quid dīcturi sitis, neque meditēmini, sed quicquid dātū fuerit uobis in illa hora, hoc loquamini. Nō enim estis uos qui loquimini, sed spūs sanctus. Traditurus est autē frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgēt filij aduersus parentes, & morte afficient eos. Et eritis odio habiti ab omnibus, propter nomen meū. Sed qui perseuerauit usque in finē, hic saluus erit. Antequam bellum perfectum, excitatum quid non patiebantur

Actu. xij xxv. xxvi. vi. xxvij Luca. xij

Apostoli ab illis dum protraherēt ad tribunalia, & ducerentur ad reges, Herodem, & Agrippam, & Neronē? Ne igitur antea solliciti sitis inquit, quid loquamini, sed in ipsa hora dabit uobis spiritus sanctus quæ loquamini, Prædicat autem eis, quod omnibus gratia ue: mēpe a maxime familiaribus impugnandos. Et dicit hoc, ut quum prius audierint, præparentur, & periculum facilius ferant, deinde consolatio sequitur, quod propter me odio eritis habiti. Quod enim propter ipsum fuerunt odio habiti, satis erat ad omnes calamitates leniendas. Quin & quod saluandi erant perseueraturi usque in finem, etiam ipsum maxime afferebat consolationem.

Danie. ix

Porro quū uideritis abominationē desolationis, de qua dicitur est a Daniele propheta, stantē ubi nō oportet qui legerit intelligat. Tunc qui fuerint in Iudæa fugiant ad montes: qui uero fuerint in templo, ne descēdat in domū, nec ingrediatur ut quicquam tollat de domo sua. Et qui fuerit in agro: ne reuertatur ad ea quæ reliquit a tergo, ad tollendū pallium suū. Væ autē prægnantibus, & lactantibus in die illo. Abominatio desolationis, statua est eius, qui ciuitatem destruxit. Abominatio enim omne idolum dicitur: Desolatio uero, eo quod capta & desolata a Hierusalem, statuerunt illum intra aditū templi. Pilatus quoque Cæsaris imagine noctu in templum illata, magni tumultus author fuit plebi, tunc enim cepit & bellum, & desolatio Hierusalem. Igitur tunc hi qui in Iudæa erant: fugerunt in montes. Bene autem dicit, hi qui in Iudæa, nam apostoli nō fuerunt in Iudæa, sed, ut diximus, antequam bellum exoritur est, in persecutione exacti sunt e Hierusalem, imo ipsi exierunt, diuino afflatu spiritu. Qui igitur inuenti in Iudæa, fugerunt. Et is qui supra tectum, nullius rei gratia quæ in domo,

Qñ coepit bellū & desolatio Hiero solymo rum

reuertatur. Expedi enim, ut quis uel nudo corpore saluus fiat. Insuper uæ & prægnantibus, & lactantibus uæ. Quare quia non possunt fugere mulieres, quibus sunt pueri affectione erga illos detrahe. Prægnantes quoque propter ueri sarcinam, neque ipsæ facile fugam inueniunt. Existimo autem, quod & pueros hoc loco significet uorandos. Fame enim obfessi, nec pueris pepercerunt.

Orate autē, ne fuga uestra fiat hyeme. Erunt enim dies illi talis afflictio, qualis non fuit ab initio peritū cōditū, quas cōdidit deus usque ad hoc tēpus, nec futura est. Et nisi dominus abbreviaſset dies eos, haudquaquā salua fuisset uniuersa caro. Sed propter electos quos elegit, abbreviauit dies. Si hyeme fuga fieret, temporis iniuria impedimenta habituri essent fugere uolentes, & omnino afflictio futura esset, & earum quæ fuerunt uel erunt inquam grauissima. Sed propter electos, hoc est, eos qui ex Iudæis crediderunt, uel postea credituri sunt, bellum citius diremptum est. Deus enim quia præcognouit ex Hebræis multos post captiuitatē credituros, non permisit totum genus aboleri. Possunt autem hæc morali sensu sic exponi. A bominatio desolationis, est omnis diabolica cogitatio, quæ stat in loco sancto, hoc est nostra mente. Tunc igitur qui est in Iudæa, fugiat in montana, hoc est, qui confessus fuerit, currat ad uirtutum montes. Iudæa enim confessio dicitur. Et qui in summo stat, nō descendat. Quando enim afflictio quædam in mente nostra reperitur, oportet per confessionem ad summa recurrere & a summitate non descendere. Et qui operatur quod bonum non reuertatur ut tollat ueterem consuetudinem, quæ est uestis quam exiit. Væ autē fugienti in hyeme. Oportet enim nos fugere a peccato cum alacritate, & non frigide & legniter. Hoc enim per fugam in hyeme insinuat.

Secus moralis

Tunc si quis uobis dixerit, ecce hic Christus, ecce illic, ne credatis. Exorietur pseudochristi & pseudopropheta, & edent signa, & prodigia ad decipiendū, si fieri possit, etiā electos: uos autē caute, ecce prædixi uobis omnia. Ceterū in illis diebus post afflictionē illam sol obtenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum, & stelle celi decident, & uirtutes quæ in celis sunt, conuertentur, & tunc uidebunt filium hominis uenientē in nubibus cum potestate multa & gloria. Quia impleuit quæ ad Hierusalē attinent, incipit igitur nunc de aduentu Antichristi dicere. Quod autem dicit: Tunc, ne intelligas, quod quando sunt ea quæ supra dicta sunt de Hierusalem, tūc si quis uobis dixerit, ecce hic Christus, ne credatis: sed scito quod scripturæ proprietates hæc est, sicut etiam Matthæus post genealogiam Christi dicit: In diebus illis aduenit Ioannes. Quibus diebus? Non mox sequentibus post Christi natiuitatem? Non: sed indefinite Sic igitur & hoc loco dicit tunc: non quando Hierusalem desolata fuit, sed per tēpus aduentus Antichristi, ne seducamini. Multi enim præterent nomen Christi, ita ut & electos seducere queant. At post aduentum Antichristi, omnis creatura immutabitur, quando stellæ obtenebrabuntur propter immensam lucem Christi. Commouebuntur autem & angelicæ uirtutes, hoc est, obstupeſcent, uidentes tantam rerum mutationem fieri & conseruos suos iudicari. Et tunc uidebunt dominum, ut filium hominis, hoc est in corpore. Nam quod spectatur necesse corpus est. Quauis autem ut homo ueniet, aderit tamen cum potestate, & gloria magna.

Tohel. ij; Esa. xlij;

Et tūc mittet angelos suos, & aggregabit electos suos a quatuor uentis, a summo terræ usque ad summū celi. A sic uero disceite similitudinē, quū ramus eius tener fuerit, produxeritq; folia, scitis quod prope sit æstas, sic & uos quū uideritis hæc fieri, scitote quod prope sit in foribus. Amen dico uobis, quod non præteribit generatio hæc: donec omnia hæc facta fuerint. Cælum & terra transibunt, sed uerba mea non præteribunt. Vides quod & filius angelos mittit, sicut & pater. Vbi igitur sunt qui dicunt, non est æqualis deo & patri? Venient igitur angeli, ut congregent electos, qui tanquam in nubes rapti, occurrant domino. A sic uero disce quod dico. Quemadmodum enim folia sicu habēt, statim æstas adest, sic & post afflictionē Antichristi, statim ab illo mediatore aderit Christi aduentus, quæ reuera iustis æstas quædam est ab hyeme, peccatoribus autem hyems ab æstate. Amen dico uobis, quæ generatio hæc, hoc est, Christianorum, non transibit, donec hæc omnia, de Hierusalem & Antichristi aduentu fiant. Non enim generationem dicit apostolorum, quia plerique non usque ad consummationem Hierusalem uixerunt, quomodo ergo ad consummationem mundi pertingere dicerentur? Generationem itaque Christianorum dicit, ita consolans Apostolos, ne suspicentur, quod quum tanta mala fiant, forte deficiat fides. Quasi diceret conſidite, & bono animo estote, non præteribit generatio fidelium, neque deficiet. Prius enim transibunt immobilia hæc elementa, cælum & terram dico quam mei sermones in villo in tercidant. Omnia quæcunque dixi, perficientur.

Matth. iij; Scripturæ proprietates,

Et tūc mittet angelos suos, & aggregabit electos suos a quatuor uentis, a summo terræ usque ad summū celi. A sic uero disceite similitudinē, quū ramus eius tener fuerit, produxeritq; folia, scitis quod prope sit æstas, sic & uos quū uideritis hæc fieri, scitote quod prope sit in foribus. Amen dico uobis, quod non præteribit generatio hæc: donec omnia hæc facta fuerint. Cælum & terra transibunt, sed uerba mea non præteribunt. Vides quod & filius angelos mittit, sicut & pater. Vbi igitur sunt qui dicunt, non est æqualis deo & patri? Venient igitur angeli, ut congregent electos, qui tanquam in nubes rapti, occurrant domino. A sic uero disce quod dico. Quemadmodum enim folia sicu habēt, statim æstas adest, sic & post afflictionē Antichristi, statim ab illo mediatore aderit Christi aduentus, quæ reuera iustis æstas quædam est ab hyeme, peccatoribus autem hyems ab æstate. Amen dico uobis, quæ generatio hæc, hoc est, Christianorum, non transibit, donec hæc omnia, de Hierusalem & Antichristi aduentu fiant. Non enim generationem dicit apostolorum, quia plerique non usque ad consummationem Hierusalem uixerunt, quomodo ergo ad consummationem mundi pertingere dicerentur? Generationem itaque Christianorum dicit, ita consolans Apostolos, ne suspicentur, quod quum tanta mala fiant, forte deficiat fides. Quasi diceret conſidite, & bono animo estote, non præteribit generatio fidelium, neque deficiet. Prius enim transibunt immobilia hæc elementa, cælum & terram dico quam mei sermones in villo in tercidant. Omnia quæcunque dixi, perficientur.

Cōtra dīcēs christi nō est equalē deo & patri. Secūdus christi ad uētus quī affuturus

Ceterū de die illo ac tēpore nemo nouit, ne āgeli quidē qui ī celo sunt, nec ipse filius sed solus pater. Cauete, uigilate, et orate, nescitis. n. quādo tēpus sit. Sicut homo qui agit, relictā domo dedit que seruis suis substantiā suā, ac suum cuique opus et iamitori mandauit, ut uigilaret. Vigilate igitur, nescitis. n. quādo dominus domus uenturus sit, sero an medio noctis, an ī gallicinio, an diluculo, ne si uenerit repēte, offendat uos dormientes: Ceterum quae dico uobis oibus dico, uigilate. Volens dominus discipulos a dīci & horae illius interrogatione cohibere, dicit, quod ne que angeli neque filius sciant. Si enim dixisset scio quidem, sed nolobis reuelare, moerore illos affecisset: nunc autem prudenter rem agit, & eos omnino prohibet a discendo, & persuader illis dicens: Neque angeli sciunt, neque ego. Ab exemplo autē intelligas, quod dicitur. Saepe pueruli uident patres suos tenere quiddam in manibus, & hoc petunt, patribusque dare nolentibus, plorant quod non accipiunt: denique patres occultant illud quod tenent, & ostendentes manus uacuas pueris fletum illorum sistunt. Sed & dominus quasi pueros Apostolos alloquens, occultauit diem. Nam si dixisset scio, non dico autem, indoluissent, quod ab illo non discerent. Quod autem dominus sciuerit & diem & horam certam, manifestum, quia seculi conditor est. Et quo pacto nesciret? Verum uiliter abscondit. Deus consummationem uitae, siue omnium in communi, siue uenitūscuiusque in singulari, ut dū incertus est finis, semper solliciti simus ac anxij, expectantes illum & timentes, ne imprae paratis superueniar. Consideremus autē uerba. Turbe quidē tunc adest finis, quando quis in bona senecta moritur. Media autem nocte, est mediam aetatem peregerit. In gallicinio autem, quando in nobis ratio completa fuerit: Gallus enim ratio est, quae nos a somno excitar, & stuporem repellit. Quum igitur puer incipit iuxta rationem uiuere & sapere, tunc gallus ei canit. Ante gallicinium autē omnino puerilis aetas est. Omnes igitur finem in memoria habere oportet: atiam si quis puer sit, prouidendū ne forte non baptizatus moriatur. Omnibus autem haec praecipit dominus, & quis in mundo uiuunt, & his qui successerunt. Debemus igitur uigilare & orare. Vtraque haec necessaria sunt. Multi enim uigilant sed noctē male absunt. Vide autē quomodo non dixerit. Nescio enim quando tēp⁹ est, sed, nescitis: Occultauit enim nostrā ob utilitatē. Nam si nunc quā finis mundi incertus, multis odijs insanimus, quod nō faceremus scientes finem? In extremam sane maliciam infunderemus uitā, deinde ultimo die, summa cum iactura poenitentiam ageremus.

Exemplū
occulta
riōis diei
secūdi ad
uentus

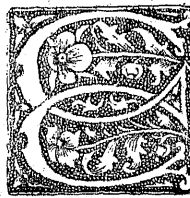
C A P V T D E C I M V M Q V A R T V M

Matt. xij.
Lu. xxij.
Ioan. xi.

cur quartis nos ferijs ieiunamus.
Christus paschae uerum.

Ioan. xij.
Deribus
Magdale
nis.

Luc. viij.
ma. xxvi
Nard⁹ pi
stica quid

Rat autē pascha, & azymorū dies futuri post biduum. Et querebāt summū sacerdotēs ac scribē, quō eum per dolum cōprehensum occiderēt. Dicebāt autē, nō in festo, ne tumultus fiat populi. Et cū esset Bethania in domo Simonis leprosi accubente eo, uenit mulier habens alabastrū unguenti nardi pisticae preciose et cōminuto alabastrō, effudit illi in caput. Erant autē quidā, qui indignarentur apud sese, ac dicerēt, Ad quid perditio haec unguētis: nā poterat hoc uēdi pluris quā trecentis denarijs, ac dari pauperibus. Et infremuerunt aduersus illam. Feria quarta conciliū conuenit, & propterea ieiunam⁹ etiam nos quartis ferijs. Illi quidem consultabant solemnitatis tempus praetermittere, at non permissum est eis, sed ipse sibi ipsi tempus passionis statuens in pascha crucifigi uoluit: ipse enim erat pascha uerum. Vnde uirtutem eius admirari licet. Nam quum illi uellent ipsum comprehendere, non poterunt: quando autem illi uoluerunt propter festum diem, tunc uoluntarius ipse seipsum tradidit. At quum ipse esset in Bethania in domo Simonis leprosi, uenit mulier. Et quatuor mentionē faciunt unguenti. Et uidetur quibusdam una esse: non autem ita est, sed duae sunt. Una quidē quae apud Ioannem: quae & Lazari soror est. Altera quae a reliquis tribus memoratur. Verū tamen attende & inuenies quod tres sint. Apud Ioannē quidē una, apud Lucam alia, & apud duos illos adhuc una alia. Nā illa quae apud Lucam, meretrix erat, & in medio praedicationis Christi ad Christū uenit. Quae apud Mattheum, tēpore passionis, & non dicitur meretrix. Probat autem Christus eius uoluntatem, quod tanta expenderit in nardū. De nardo pistica scias, quod est species quaedam nardi: quae pistica dicitur, uel quod sincera sit, & nō adulterata, uel cum fide confecta. Erat autem quidē aegrefereutes. Ioannes autem dicit Iudam aegre tulisse. Verisimile igitur & alios quidem Apostolos mulierem obiurgasse, ut pote qui audierant Christum semper

A multa de elemosyna docere. Iudas sane non eodem scopo aduersus mulierē indignabatur, sed propter auaritiā & turpe lucrum suum. Propterea & Ioannes ipsius dumtaxat meminit, tanquam dolosa mordacitate mulierem reprehēderit. Et infremuerunt in eam, hoc est indignabantur, conuitiabantur, perstringebant eam.

At Iesus dixit: Sinite illam, cur illi molesti estis? Bonum opus operata est erga me. Saepe enim peres habetis nobiscū, et quando documque uolueritis, potestis illis benefacere: me uero nō semper habetis. Quod potuit haec, fecit, praue nit ut ungeret corpus meū ad sepulturam. Amen dico uobis, ubicumque praedicatum fuerit Euangelium hoc in totum mundū, etiam quod fecit haec, dicitur in memoriam istius. Reprehendit dñs discipulos, quod intēpestiue mulieris alacritatē ob sistunt. Cur enim inquit illi negocium facitis & estis molesti? Num quia domum attulit, aduersamini eam cum ignominia? Interim autem perstringit & proditorem dicendo: In sepulturam meam, hoc fecit, & plane conscientiae expertē arguit, quasi ita diceret ei: Tu quidem in mortem me tradidisti, & non reprehendis te metipsum: ista autem in sepulturam meam uenientum afferens, a deo mora, digna ne est quae a te reprehēdat? Prophe tam autem agit hoc loco dominus, duoque praedicat, & quod Euangelium praedicandū sit in toto mundo, & quod opus mulieris simul praedicandum. Confundantur hoc loco qui pauperes Christo praefertunt. Audiui enim ego aurifabros dicentes; quod si ego distēti sacrum uas deum pauperibus, & ego uiam nec condēner. Audiāt igitur quomodo Christus praefert sui curam pauperibus. Christi autem corpus proprie, quod in disco aureo, & sanguis qui in poculo. Qui igitur abstulerit distēti preciosum, & cogit ut corpus Christi uiliori ponatur, praetereans scilicet pauperes, sciat cuius partis sit.

Christus
propheta
Christi cu
ra pferen
da curae
pauperū.

B Et Iudas Iscariotes, unus ē duodeci, abiit ad summos sacerdotes ut traderet eū illis. Quo audito, illi gauisi sunt, et polliciti sunt se ei duros pecuniā. Et querebant quō oportune illū traderet. Quum mulier suam liberatē declararet, insaniebat discipulus vnus e duodecim. Non enim temere auditum est, vnus e duodecim, sed ut ostenderetur quod vnus e duodecim electo ribus esset. Quid autē est hoc, quod ait, ut traderet illum, hoc est significaret illis, quando solus aliter timebant enim eum inuadere, quum doceret, propter turbam. Ipse itaque pollicebatur illis se dicturum quando ille solus esset.

vn⁹ e duo
decim nō
temere
additum.

Ac primo die azymorum, quum pascha immolarent dicunt illi discipuli sui. Vbi nis ut abeamus et paremus ut edas pascha? Et emittit duos e discipulis suis, et dicit illis. Ite in ciuitatē, et occurret uobis homo hydriae aquae baulans, sequimini illum, et quocumque ingressus fuerit, dicite patri famulias. Magister dixit: Vbi est dycersorium, ut pascha cum discipulis meis edat. Et ille ostendit nobis triclinium magnū stratum, paratum, illic parate nobis. Primum diem azymorum, diem quintum dicit, qui erat ante azyma. Azyma enim & infermentata die pascae comedebat. Accedunt itaque discipuli, & interrogabant, ubi comedant pascha. Ex hoc autem manifestum est, Christum non habuisse proprium dycersorium, & nec discipulos habuisse domum propriam. Nam si habuissent, illic eum suscepissent. Mittit autem duos e discipulis suis, Petrum & Ioannem, sicut & Lucas inquit, ad hominem ignotum ostendens illis, quod posset non pati. Quis enim mentem hominis ignoti conciliari poterat, ut se exciperet, quid non fecisset in alijs? Praeterea dat illis signum, quomodo inueniant domum: nepe ut sequantur hominem, sigulinum uas aquae gestantem. Haec etiam sublimius intelligi potest. Hydriam baulabat baptizans, uadit autem in domum, quae rationali suo ordine digna est. Qui enim habet baptismum, ad requiem uadit, iuxta rationem uiuēs, & uiuit in ordine, quasi in domo quadam. Paterfamilias mens est, qui ostendit magnum triclinium, sublimis scilicet sensus. Verum triclinium hoc stratum est, hoc est tamen si sublime sit, nihil tamen habet uel asperum uel superbum: sed stratum est, & humilitate complanatum illic ergo, in tali inquam mente, praeparatur pascha Christo a duobus discipulis, Petro & Ioanne, practica dico & contemplatiua. Petrus enim propter feruorem practicus: Ioannes uero ut theologus, contemplatiuus.

nec⁹ Chri
stū neque
discipu
los ppr
as aedes
habuisse;

C Et exierunt discipuli eius, et uenerunt in ciuitatē, et repererunt quem admodum dixerat illis, parauerunt que pascha. Et qui uespera tā esset, uenit eū duodeci. Et qui accubarent ederēt, dixit Iesus. Amē dico uobis, vnus ex uobis proditurus est me, qui edit meū. At illi caeperunt esse molesti ac dicere illi singularim. Nū ego? Et alius, nū ego? Ille uero respondens, dixit illis. Vnus ē duodecim, qui intēgit meū manu incatū. Filius quidē hominis uadit, sicut scriptū est de illo, sed uae homini illi per quem filius proditur, bonum erat illi, si natus non fuisset homo ille. Quomodo accumbent, quū lex praeciperet, astantibus comedendum pascha? Verisimile igitur primum perfecta ea quae sunt legis, deinde recumbuisse propriam pascha traditurum. Coeperunt autem discipuli

tristes fieri propter sermonem domini quam dixerat, quod vnus ex eis se traditurus esset. Quamuis autem nihil, sibi conscij essent, attamen anxij erant, credentes magis ei qui corda cognoscit, quam sibipfis. Obseruat autē & verbum, vadit. Mors Christi, quasi peregrinatio. Quasi que- dam erat peregrinatio. Quod aut dicitur, bonū esset homini illi, si nat⁹ nunquā fuisset, dictum est propter poenam, qua cruciandus erat Iudas. Melius em̄ est omnino nō nasci quam ad talem poenā nasci. Igitur quantū ad fidē attinet, melius videret omni no, si non fuisset Iudas. Deus quidem illum fecerat, & ad bona operat⁹ quia ipse in talē incidit malitiam, vt apparet, melius erat, si nunquam fuisset genitus.

Et edentibus illis sumpto Iesus pane, quem gratias egisset, fregit, & dedit illis, ac dixit, Sumite, comedit: hoc est enī corpus meū: & accepto poculo, cū benedixisset, dedit illis. Et bibēret ex eo oēs, & dixit illis, Hic est sanguis meus noui testamēti, qui pro multis effundetur. Amē dico uobis, post hac non bibā de fructu uitis, usque ad diē illum, quum illud bibero nouum in regno dei. Quidam dicunt Iudam nō fuisse participē sacramentorum, sed egressum esse priusquā dñs sacramenta traderet. Alij autē dicūt, qđ etiam ingrato illi sacro sancta dederit. Quā benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panem; id quod etiam nos facimus, preces adiungendo. Hoc est corpus meum, hoc inquam qđ sumitis. Non em̄ figura tantum & exēplar quod dicit dominici corporis panis est, sed, in illū conuertitur corp⁹ Christi. Dominus enim dicit, panis quē ego dabo, caro mea est, nō dicit figura est carnis meę, sed caro mea est. & iterū, nisi ederitis carnē filij hominis. Et quō, inquis, caro nō videtur? O homo ppter nostrā infirmitatem istud fit. Quia em̄ panis quidem & vinū ex his sunt quibus aluēim⁹, ea non abhorremus, sanguinem vero propositū & carnem videntes, non ferremus, sed ab horremus: idcirco misericors Deus nostrę infirmitati condescendens speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transfecit. Sanguinem vero noui testamēti dixit, opponendovereri. Habebat enim & verus testamētū sanguinem, quo aspergebantur & populus, & liber legis. Non autem bibam ex hoc vino, dicit, vsque ad resurrectionem. Regnū enim resurrectionem vocat, tanquā rex qui aduersus mortem certat & regnat. Sane post resurrectionem bibit & comedit cum discipulis, quoniam ipse ille est qui patiebatur. Nouum autem illud bibit, hoc est, nouo quodam modo & insolito, non enim vltra corpus habebat passibile, quod cibo indigeret, sed immortale & incorruptibile. Intellige autem etiam sic. Vitis dominus ipse est, fructus autem vitis mysteria sunt & abscondita scientię, quā ipse proferat, docens hominem scientiam. In regno itaque Dei hoc est, in octauo seculo, bibit cū discipulis huius, mysteria & sapientiam nouam quandā docens nos & reuelans quę abscondita est.

Et cū hymnum dixissent, exierunt in montem oliuarum. Et dicit illi Iesus. Omnes offendicula patiemini per me in hac nocte: quia scriptum est, Percutiam pastorem & dispergentur oves. Sed postea quā resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Petrus autem dixit illi, Vniuersi offendicula passi fuerit, at ego non. Et dicit illi Iesus. Amen dico tibi quod hodie in nocte hac priusquā bis galus cocinerit, ter abnegabis me. At ille uehementius dicebat, imo si me oportuerit commori tibi, nō te negabo. Similiter autē & omnes dicebant. Gratias egerunt. Et antequam & postquam bibissent, gratias egerunt, vt & nos discamus, quod oporteat gratias agere Christo, & ipsum laudare, & ante cibum & post cibum. Præterea etiam hoc indicat, quod gratia sit ei mors pro nobis, quā etiā exiens vt traderetur, laudat dominum. Omnino autem & nos docet, si quā in aduersa pro multorum salute inciderimus, ne tristes simus, sed & gratias agamus Deo, qui nostram afflictationem in multorū salutē operatur. Egreditur vero in montem oliuarū, vt solitarium adorirentur, & detinerent, ne tantum tumultum faciant. Nā si in ciuitate ipsum inuassissent, fortassis suborta fuisset turba, & inimicj occasione quipiā videri potuisset apprehensa, visi fuissent ipsum iuste vt seditiosum interficere. Prædicat autem illis, quod & offendiculum passuri essent. Postea ne videantur hæc in manifestam omnium accusationem, adducit etiam testimonium ex propheta Zacharia quod dispergendi essent. Denique & consolationem illis affert, dicens: Præcedam vos in Galilæa, hoc est, præueniā. At Petr⁹ vrget, ideo & audit, quod antequā gallus bis canat, ter me abnegabis. Hoc autem in hunc modum se habet. Negauerat semel Petrus; deinde gallus cantauit: & quū alias duas abnegationes fecisset, & tunc quoque cantauit gallus. Et hoc est, quod hoc loco dicit, Priusquā gallus bis cæter ter me abnegabis. Similiter autem & omnes frigidam alacritatem ostendentes, & ipsam veritatem mendacem facientes, pollicentur: ideo dominus permittit, vt humana natura suam prodar imbecillitatem. Omnino em̄ potuisset illos dominus seruare, & Petrū maxime, sed permisit

Exod. xx. iij.

Ioan. xx.

Ioan. xv.

Zach. xij.

abnegatio Petri quō se habet.

vt ne in nobis ipsis confideremus. Ceterum. Percutiam pastorem, vox est patris. Oves autem apostolos vt innocentes nominat.

Et ueniunt in locū, cuius nomen Gethsemani, & dicit discipulis suis: Sedete hic donec digressus ero a uero. Et assumit Petrū, Iacobum, & Ioanē secū, cepitq; expauescere & angī. Et dicit illis. Dolor affecit aia mea usq; ad mortē. Manete hic & uigilate. Et digressus pauli: prostratus est in terra, & orauit ut si possibile esset, transiret a se hora. Et dicebat. Abba pater, oia possibilia sunt tibi, aufer pocula à me hoc: uerū tamen non quid ego uelim, sed quid tu. Et uenit & offendit eos dormientes, dicitq; Petro: Symon dormis? nō potuisti unam horā uigilare? uigilate & orate: ne uenia tis in tentationē. Spiritus quidem promptus, at caro infirma. Et rursum digressus orabat, & eundē dixit sermonē. Et reuersus offendit illos rursum dormientes: erat enim oculi eorū grauati, neque sciebant quid illi responderent. Et uenit tertio, dixitq; illis. Dormite post hac, & requiescite, sufficit. Venit hora, ecce traditur fileus hominū in manus peccatorum. Surgite eamus, ecce qui prodit me appropinquat. Secorū semper orare consuevit, dans etiā nobis figurā, vt quietē in precibus inquiramus. Assumit autē solum tres illos qui suæ in Tabor glorię spectatores fuerant, vt illi ipsi qui gloriosa uiderant, uideant & tristitia, discantque qđ & ipse uere hō sit, & moreat & angatur sicut nos. Nam & qui totum hominem cū naturalibus conditionibus suscepit, omnino & tristitiam & angorem naturalem habuit. Omnes autē natura insuauiter erga mortē affecti sumus. Ceterum dicendo, Transeat calix, monstrauit humanitatem. Dicendo autem, non sicut ego uolo, sed sicut tu, docet nos, quod si petamus deum super naturam quę impugnat, sapimus. Postquam autem post preces uenit, inuenit tres dormientes, & increpauit Petrū solum, quasi talia ad ipsum dicens. Tu ne ille es, qui pollicitus es te mihi commoriturum. Vnā horam non potuisti uigilare quomodo mortem contemnes? Sed uigilate & orate, vt ne ueniat in tentationem abnegandi me. Spiritus quidē promptus est, vt me non abneget, & propterea etiam vos pollicemini mihi hoc, sed caro infirma est, & ita si non per orationem uirtutem dederit deus carni, periclitabimini. Et iterum quum abiuisset, orauit eundem sermonem, vt etiam secundo orando credere faciat eos, quod sit uere & substantialiter homo, & vt doceat etiam nos sæpe orare & nō stare, vt semel petierimus, cessare. Et quum inuenisset eos iterum dormientes, nō ualde increpauit eos: erant enim grauati somno, unde disce humanam leuitatem & infirmitatem quandoquidem qui neque somno possumus obistere, promittimus sæpe quæ nobis impossibilia sunt. Igitur nunc tertio precatur, propter illas ipsas causas, quas supra diximus. Et uenit iterū ac dicit illis, non iam perstringens durius, quāuis meriti essent, quia post increpationē non erant facti meliores, sed somno indulserat. Et quid dicit? Dormite nūc, & requiescite. Per ironiam hæc illis loquitur, quia sciebat uenire proditorē. Dicit ad illos: Nunc tēpus est dormiendi, dormite nunc, ecce inimicus uenit. Hoc autem dixit: irridēs eorum somnolentiā. Et quod per ironiā dixerit, audi quoniam mox subdar. Surgite eamus: non ut fugiant hoc dicens, sed magis ut obuiam eant inimicis. Quidam autem hoc quod dicit. Tristes est anima mea vsque ad mortem, sic intellexerunt: Tristes sum, non quia moriturus, sed quia Israelitæ domestici mei me crucifixuri sunt, & propterea regno cōspiciunt.

Et cōtinuo adhuc eo loquēte, accedit Iudas, qui erat unus de duodecim, & cū illo turba multa, cū gladijs & fustibus à summis sacerdotibus & scribis & senioribus. Dederat autē is qui prodidit eū, cōsignū illis, dicens. Quicumque osculatus fuero, is est, cōprehendite eū, & abducite eum. Et quū uenisset, protinus accedit ad illū, dicitq; ei. Rabbi, rabbi: ac deosculatus est eū. Illi uero iniecerūt in illū manus suas, & cōprehederunt eū. Vnus autē quispiā astantiū, educto gladio, percussit seruū summi sacerdotis, & amputauit auriculā eius. Et respondēs Iesus, dixit illis, tanquā ad latronē existis eū gladijs ac fustibus ad cōprehendendū me? quotidiē erā uobiscum in tēplo docēs, & nō cōprehendistis me, sed ista sunt, ut impleantur scripturæ. Non frustra adiectū est: Vnus ex duodecim, sed in proditoris detestationem, quod quum ex primo ordine esset, ita contra magistrum infaniuerit. Vide autem stuporem illius, quomodo putarit posse dominum latere quod pro amico habendus esset propter osculum: nam si amicus erat: quare cum inimicis ueniebat? Reuera malitia semper stulta. Vnus autem quispiam astantiū Petrus hic erat, obtinet autem nomen eius Marcus, vt ne uideatur laudare præceptorem suum Petrum: maioris pro Christo zelī. Non autē alium quam pōtificis seruū percussit Petrus, pōtifices enim primi scripturas aspernabantur, facti inuidiæ, & sui ipsorum amoris mactipia. Dixit itē turbis. Tanquā ad latronē ad me exiistis, quotidiē docebam in tēplo. Hoc autē diuinitatem eius demonstrabat. Quando enim in tēplo docebat, nō potuerūt illū cō-

cadere pmissit dñs Petrus & ceteros vt humana natura imbecillitatem suam prodar. Matt. vii.

Cur Mar. taceat no mē Petri ampulcā auriculā seruo pō tificis. Efa. liij.

adolefcentul⁹ quis fuerit.

Ioan. ij.

Lu. xxij.

xps nō sī ne corpo re veniet: mos Iudę orum.

Pfal. xxxiij.

prehendere, quamuis in illorum manibus esset, quia nondum tempus erat patiedī, quando autem voluit, tunc seipsum obrulit, vt impleatur scripturę, quod sicut ouis ad occisionem ductus sit, non contendens, neque clamans, sed sua sponte sequens:

Et relicto illo, omnes fugerunt. Et unusquispiam adolescentulus sequebatur illum circumamictus sindone super nudum, et comprehendunt illi adolescentuli. Ille vero relicta sindone, nudus effugit ab illis. Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem, et conueniunt cum illo omnes summi sacerdotes, et seniores et scribe. Et Petrus eminens sequebatur i atrium summi sacerdotis, et erat ad sedem una cum ministris, et calefaciebat ad lumē. Fugerunt discipuli: neque, n. poterat mētiri veritas ipsa, neque propheta. Adolescentulus autem quispiam sequebatur. Hic adolescentulus erat quidam de domo, in qua comederat pascha. Quidam autem dicunt illum fuisse Iacobum fratrem domini, qui cognominabatur iustus. Hic enim vna vestes vsus est per omnem vitam suam, qui & sedem Hierosolymitanam, ab apostolis accepit, post assumptionē domini. Et hic igitur relicta sindone, fugit. Nihil autem noui, si fugientibus precipuis, etiam hic reliquerit dominum. Petrus vero sequitur est, ampliorē erga dominum declarans aporem. Quum autem lex pręciperet vnum esse pontificem per totā vitā multum tunc erant ementes quotannis a Romanis principatus. Pontifices itaque dicit eos, qui tempus iam exegerant, & pontificatum deposuerant

pontifices vero et totum consilium querebant aduersus Iesum testimoniū, ut morti tradere eum, nec inueniebant. Nā multi falsum testimonium dixerant aduersus illū, dicentes. Nos audiuimus eū dicentem. Ego dirnam templum hoc quod est manibus factum, et tribus diebus aliud sine manibus factum, extruam. Et ne sic quidem satis idonea erant testimonia illorum. Et surgens summus sacerdos in medium, interrogabat Iesum, dicens. Non respondes quicquā, quod isti aduersum te, dicunt testimonia? At ille tacebat, neque quicquā respondebat. Iudicij formam seruāc illi, ipsi condemnatione digni, vt videantur illum cum iudicio occidere. Quomodo enim iudicium iustū, quū tales ad sunt testes nihil sani, sed turbata & inæqualia dicentes oīa? Et ipsi quoque qui vīsi sunt dicere quiddā mendaciter dixerunt. Non dixit em̄. Ego destruaē templū hoc: sed soluite: & non dixit manufactū, sed simpliciter templum. Pontifex autē surgit, & interrogat Iesum, volens ipsum ad defensionē trahere, vt vel ex defensione & respōso ipsum cōprehenderet. At Iesus tacet, sciens illos non attētuos his quę ab ipso dicerentur, id quod & Lucas dicit. Quia quum interrogaretur dominus, dixit. Si dixerō vobis, non creditis, sin interrogauerō vos, non respondebitis.

Rursum summus sacerdos interrogauit et dicit illi. Tu es ille Christus filius dei benedicti Iesus autem dixit. Ego sum, et videbitis filium hominis sedētē à dextris virtutis, et uenientē in nubibus celi. Sumus autē sacerdos dilaceratis uestibus suis, dixit. Quid præterea opus habemus tēstibus? Audistis blasphemiam. Quid vobis uidetur? Illi uero omnes condemnauerunt eum esse reum mortis. Et ceperunt quiddā conspuere in eum, et obuolare faciem illius, et colaphis eum cedere, et dicere illi. Diuina. At ministri alapas illi impingebant. Rogat denuo pontifex, nō vt discat & credit: sed vt capret contra eū occasionē. Adijcit autem dicitū. Tu es Christus: etiam hoc filius dei benedicti, Multi em̄ fuerunt Christi, reges in quā & pōtēstices, sed nullus horū fuit filius dei, qui benedicendus & laudandus. Iesus dixit. Ego sum. Sciebat em̄, quod non credituri essent, attē respōdit coactus, vt ne habeat postea quod dicant. Si manifeste ipsum audiuissemus hoc dixisse, credidissemus, & propterea cōdēnatio eorū maior fuit: quia & nunc quum audiuerunt non crediderūt. Et videbitis, inquit, me vt filium hominis à dextris sedentē patris. Virtutem em̄, patrem hoc loco dicit. Non enim sine corpore veniet sed qualis visus est ab his, qui cum crucifixerunt. Itaque pontifex morem Iudæorum obseruat. Quando enim graue & atrox quippiam eueniebat eis, dilacerabant tunicas, Ita & hoc loco, quasi blasphemasset dominus, & malefactor magnus esset, discindit vestem pontifex. Recte quis hoc Davidis hic diceret. Discissi sunt, & non sunt compuncti. Verū signum hoc erat, tamen si illi non intelligerent, rumpendum & abolendum Iudæorum sacerdotium, Itaque quando communi pontificum suffragio cōdēnatus est, tunc ministri aboleuerunt illū & ceciderūt, dixerūtque, prophetizans quis est qui te percussit? Quid igitur pati & nos debemus, vt reddamus par domino? Horrorē plena sunt hæc.

Et cū esset Petrus i atrio inferius, uenit una ancillarū summi sacerdotis: quicquē uidisset Petrus calefaciētē se, inuita illū dicit. Et tu cū Iesu nazareno fuisti? At ille negauit, dicens. Nō noui neque scio quid dicas, Et exiit foras i uestibulū, et gallus cecinit. Et acilla cū uidisset eū, rursum cepit dicere his qui astabant. Nō ex illis ē. At ille rursum negabat, ac paulo post iterū qui astabant dicebant Petro, Vere ex illis es, nā et Galilæus es, et loquela tua cōuenit. At ille cepit execrari ac detestare. Nō

A noui hominem istum de quo dicitis. Et iterum gallus cecinit. Recordatusque est Petrus uerbi quod dixerat illi Iesus, priusquam gallus cecinerit bis, abnegabis me ter. Et cum inieisset, fleuit. Infirmus erat Petrus, tamen si alacer esset, & præ timore turbatus dominum abnegat, id que ab ancilla interrogatus. Permisit autem Deus singulari dispensatione fieri, vt ne extolleretur: & ad hæc, vt compateretur habentibus, a seipso eruditus, quanta humana imbecillitas & fragilitas. Non refert siue vna, siue duæ ancillæ fuerint quę arguerint Petrus, Matthæus sane istam non eandem dicit, Marcus uero eandem. Nihil autem nobis in hoc obstaculi ad euangeli veritatem. Nunquid enim in magno aliquo, & salutem nostram complectente discordant? Nunquid ille dixit, quod crucifixus sit, & alius non absit. Igitur Petrus, præ metu turbatus, & oblitus sermonis dixerat dominus, quod cum qui me abnegauerit, abnegabo & ego coram patre meo, abnegauit: sed penitentia & lachrymæ illum ad CHRISTVM reduxerunt. Et quum inieisset, fleuit: hoc est, quum caput obleuasset, vel pro eo quod cepit magna uoluntate. Iam quod Mathæus obliuiscit, quod priusquam gallus caneret, interpretatus est Marcus, quia priusquam caneret, hoc est impleat clamorem primi cantus, abnegabis me ter. Erubescant Nouartiani, qui eos qui post baptismum & sacramentorum communionem peccauerunt, non uolunt scipiunt. Ecce & Petrus suscepto immaculato corpore & sanguine, quū negasset, propter penitentiam receptus est. Sanctorum enim delicta ideo scripta sunt, vt & nos, si quando lapsi fuerimus, non animaduertēdo possimus in exempla illorum respicere, & per penitentiam corrigi.

Euangeli scē in p̄cipuis ne quaquā discordat

Nouaria notā hæ refis Sctorū de licta quare scripta

CAPVT DECIMUM QUINTVM.

N confestim diluculo, concilio imito summi sacerdotes cū senioribus et scribis, ac toto cōsensu uinctū Iesum adduxerūt, tradideruntque pilato. Et interrogauit eū Pilatus. Tu es ille rex Iudæorū? At ille respōdens dixit illi: tu dicitis. Et accūsabant eū summi sacerdotes, de multis. Pilatus autē rursus interrogauit illū, dicens. Non respondes quicquā? ecce quā multa aduersus te testatur. Iesus autē deinde nihil respōdit, adeo ut admiraretur Pilatus. Ceterū in die festo dimittebat illis unū uisum, quęcunque postulassent. Erat autē qui dicebatur Barabbas, qui cum seditionis autoribus fuerat uinctus, qui per seditionē eadem patrauerat. Et cū acclamasset turba, cepit flagitare, quęadmodū semper fecerat ipsis. Pilatus autē respondit eis dicens. Vultis dimitte vobis regē illum Iudæorū. Sciebat enim quod propter inuidiā tradidissent illū summi sacerdotes. Sumi uero sacerdotes cōciterauerunt turbā, ut potius Barabbā dimitteret ipsis. Pilatus autē respondēs rursus ait illis. Quid igitur uultis faciā ei, quę dicitis regē Iudæorū? At illi rursum clamauerunt. Crucifige istū. Pilatus autē dicebat illis. Quid enim mali fecit? At illi uehementius clamauerunt. Crucifige eū. Pilatus uero uolens turbe satisfacere, dimisit illis Barabbam: et tradidit Iesum flagellatum, ut crucifigeretur.

ma xxxij Lu xxij, ioā, xvij

C Tradiderunt Iudæi Romanis dominum, traditi sunt & ipsi a domino, vicissim Romanorum manibus. Et implentur scripturę quę dicunt: Væ lege, mala erunt ei secundum opera manuum suarum. Et iterum. Secundum opera manuum suarum dat illis. Sicut fecisti, ita erit & tibi retributio tua. Quum interrogasset Pilatus. Tu es rex Iudæorum? dominus dubium responsum dedit. Nam tu dicitis: potest intelligi quod vere dixisti, vel dixisti id quod sum. Iterum autem quum interrogatus esset, & nihil responderet, mirari fecit Pilatus, admirabarur quod quum legisperitus esset, ac eloquēs, & qui posset per defensionem abstergere calumnias, nihil diceret, sed sustineret fortiter calumnias. Vide autem sanguinarias Iudæorum mentes, & Pilati modestiam, quauis etiam ipse condemnationem mereretur, eo quod non strenue iustum defenderit. Nam illi quidem clamabant vt crucifigeretur: Ille autem, licet mollius, tentabat eripere a condemnatione Iesum. propterea iterum rogant. Quid faciam Iesum? Undique occasiones afferens, vt dimitteretur Iesus innocens. Tandem succumbens uoluntati illorum flagellauit dominum, hoc est cecidit eum lorīs, vt putarentur acceptis pro tribunali condemnationum, & tradidit illis eum vt crucifigeretur. Volebat enim satisfacere plebi, hoc est, gratificari quantum possibile, non autem quod gratum erat iusto & deo.

Pf. xxxvij Abdia. i.

occasione vndicę ca prar Pila t⁹ dimitte di xpm.

Militares autem abduxerunt eum intro in atrium, quod est pratorium et conuocant totam cohortem, et induunt illum purpura, et circumponunt ei contextam spinis coronam et ceperunt salutare illum. Aue rex Iudeorum. Et uerbabantur illius caput arundine, et inspuabant in illum, et positibus genibus adorabant illum. Et quum illuserint ei, excuerunt eum purpura, et induerunt illum uersibus proprijs: et educunt eum, ut crucifigerent eum. Et coegerunt pretereuntem quandam Simonem Cyrenensem, qui ueniebat ex agro, patrem Alexandri et Rufi, ut tolleret crucem eius.

Militare genus turmulcibus & conuitijs gaudet.

Ioan. xlix.

Simon obediens dicitur.

Esa. liij.

Ada ubi sepultus sit. Ibidem.

Esa. liij Latrones figura duorum populorum

Militare genus semper conuitijs gaudet ac tumulcibus, & sibi simile est. Nam quum Iudaei, qui plurimas audierunt doctrinas, & in quos multa collocata beneficia, taliter affecti erant: quid de gentilibus possumus dicere? Conuocata itaque totam cohortem, hoc est totum exercitum, & induunt eum purpura, ut regi illudentes, & coronam pro diademate, & calamum pro sceptro assumunt hoc loco diabolorum socij. Angariant autem quendam, ut tollat crucem eius, quanuis alius Euangelium dicat, quod baiulans Iesus crucem exierit. Veraque igitur facta sunt. Aliquandiu enim portauit ipse lignum, deinde autem quum inuenissent aliquem qui portaret, coegerunt illum, & postea gestata est ab illo crux. Quare autem dixit esse & quorundam puerorum patrem? Ad maiorem fidei confirmationem. Verisimile enim erat hominem adhuc uiuere, & posse enarrare omnia quae in cruce facta. Porro seramus & nos purpura, regalem vestem, ut exempli gratia quid dicam: Sicut reges ambulare debemus super serpentes & scorpiones, & imperare peccato. Christiani enim dicimur, hoc est uincti, & ipsi, sicut tunc reges dicebantur Christi. Sit igitur uita nostra non seruilis & illiberalis, sed regalis ac libera. Feramus autem & coronam spinam, hoc est studeamus coronari asperitate, & continentia uitae: non uoluptarie neque delicate. Simus autem & Simon, quod est obediencia, & tollamus crucem Iesu, quae mortificet membra nostra quae super certam sunt.

Et ducunt eum in Golgotha locum, quod est, si inter preteritis Caluarie locus: Et dederunt illi bibere myrrhatum uinum, sed illa non sumpsit. Quaque crucifixissent eum, partiti sunt uestimenta eius, mitentes sorte super illa, quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum. Et erat inscriptio cause illius inscripta, rex Iudeorum. Et cum eo crucifixi sunt quos alios latrones, unum a dextris, et alterum a sinistris eius. Et impleta est scriptura que dicit. Et cum iniquus deputatus est: Traditio est, quae a patribus usque ad nos peruenit, quod Adae illic sepulchus sit. Dominus itaque qui lapsum & mortem Adae sanauit, illic crucifixus est, ut uinde principium mortis, inde & mortis destructio. Dederunt autem illi bibere vinum myrrhatum, Myrrha autem amarissima est. Illudentes igitur haec dederunt domino. Alius autem Euangelista dicit acetum cum felle, & alius aliud quid oblatum esse domino, & nihil in his contrarium. Quum enim nulla apud illos disciplina, alij alia offerrebant, & alius quidem acetum & felle, alius autem vinum myrrhatum. Fortasse & uinum acetosum erat & amara myrrha: & hinc conueniunt, quod dicit ille myrrhatum uinum, alius uero acetum cum felle. Na & uinum acetum dici potest, quia acetosum & myrrha fel, quia amara. Neque in hoc dissonant: quod vnus dicit. Dabat ei bibere, ipse autem non sumebat; & aliter. Quisque gustasset, nolebat bibere. Omnino enim dicendo, non accepit manifestauit quod non biberit. Miserunt quoque fortes super vestes eius, & hoc ad illusionem eius facientes, quasi regis vestes diuiderent, quia uis non ingentis pretij essent. Scripsit autem & titulum, hoc est causam propter quam crucifixus est, quasi rebellis & seditiosus esset, & se ipsum regem appellasset. Unde omnes qui pretergrederebantur, non miserentur eius, sed magis infremerebant in eum, quasi tyrannum. Quomodo autem Marcus inquit hora tertia crucifixum esse, Mattheus autem hora sexta factas tenebras? Dicedum quod horaterria crucifixus est; tenebrae autem inceperunt fieri ab hora sexta usque ad horam nonam. Et cum latronibus crucifixus est, ut homines de eo male suspicarentur, quod & ipse ut malefactor esset crucifixus. Factum est autem hoc singulari dispensatione, impleta enim est propheta. Et cum iniquis reputatus esset, Sunt & latrones figura duorum populorum, Iudeorum scilicet haec ac Gentium. Vtrique enim impij sunt, Gentiles tanquam naturalis legis praeruaricatores; Iudaei uero ut contemptores & huius, & eius quam dominus dedit legis. Sed hic quidem Gentilis gratus fit & respicit: Iudaeus autem usque ad finem blasphematur. Porro dominus inter duos populos crucifixus, ipse enim lapis est coniungens nos.

Et qui praeteribant conuitiabatur illi, mouentes capita sua, ac dicentes. Va qui demoliris templum, et in tribus diebus extruis, serua te ipsum, et descende de cruce. Similiter et summi sacerdotes illudentes inter sese cum scribis dicebant. Alios seruauit, seipsum seruare non potest. Christus ille rex Israel descendat nunc de cruce, ut uideamus et credamus. Et qui crucifixi fuerant cum illo, probra iacebant in eum.

A

Et qui praeteribant, hoc est qui transibant per via, & ipsi blasphemabant dominum; improperantes ei, ut impostori. Similiter autem & pontifices dicebant. Alios saluauit, seipsum non saluat. Hoc autem dicebant, deridentes eius miracula, & uellicantes, quasi phantastica fuissent. Na operando miracula, saluos fecit multos. Diabolus autem incitabat illos, ut dicerent: Descendat nunc de cruce. Quia enim cognoscebat author mali, quod salus per crucem fieret, iterum tentabat dominum, ut si descenderet de cruce, certum foret ipsum non esse filium dei, & sic, periret salus quae per crucem: sed ille & dei filius erat uere, & propter ea minus descendit. Na si uoluisset descendere, neque principio ascendisset, sciens enim per hoc saluandos homines, sustinuit ut crucifigeretur, aliaque multa pateretur perficeretur quae eius opus. Et qui simul crucifixi exprobrabant, principio duo, postea vnus agnouit eum innoxium, sicut Lucas dicit, & increpauit alium blasphemantem.

Quum uero facta esset hora sexta, tenebrae ortae sunt super totam terram usque ad horam nonam. Et hora nona clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eloi, eloi, lama sabachthani, quod est si quis interpretetur Deus meus, deus meus, cur me deseruisti? Et quidam stantium qui audissent, dicebant. Ecce Eliam uocatis. Accurrit autem quidam, & impleta spogia aceto, impositaque, hauidim, porrexit illi potum dicens. Sinite, uideamus an uenturus sit Elias ad deponendum eum. Iesus autem emissam uoce magna, exspirauit.

Tenebrae factae sunt non in vno loco, sed super totam terram, & si quidem fuisset tempus eclipis, potuisset quis dicere, naturale fuisse deliquium, nunc autem decimaquarta fuit luna, quando iuxta naturam deliquium fieri impossibile. Clamat uero Iesus Hebraica uoce propheticum, ostendens se usque ad mortem Hebraica in honore habuisse. Ceterum quod dicit. Cur me deseruisti, ex persona humanae naturae dicit; quasi diceret. Cur me hominem dereliquisti o deus, ut precer deum crucifixum pro me? Nos enim homines fuimus derelicti, ille nunquam a patre derelictus fuit. Audi enim eum quid dicat. Non sum solus (inquit) sed pater mecum est. Vel etiam pro Hebraeis hoc dicit, erat enim Hebraeus & ipse secum carnem. Cur me: hoc est, cur Hebraicum populum deseruisti, ut crucifigerent filium tuum? Quemadmodum consueuimus dicere, Deus tulit me, hoc est humanam naturam. Sic & hoc loco, dereliquisti me, hoc est, uel meam humanam naturam, uel meum populum. Cur currit uero vnus, ut acetum ei potandum porrigeret, quo citius eum aceti, cofferet amaro: Quum autem clamasset Iesus uoce magna exspirauit quasi irritans mortem ut dominus, & potestate sua moriens, quae autem uox illa fuerit, Lucas manifestauit: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Etenim & hoc beneficium Christi est, quod nunc sancti spiritus in manus patris ascendunt, qui olim ab inferno tenebantur, donec ueniret, qui predicauit captiuis remissionem.

B

Et uelut teplei scissum est in duas partes, a summo usque ad imum. Quum autem uidisset Centurio, qui stabat ex aduerso illi quod sic emisso clamore exspirasset, dixit. Vere hoc hic filius erat Dei. Erat autem et mulieres longinquo spectantes, inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Iacobi parui, et Ioseph mater, et Salome quae etiam quum esset in Galilea, sequuta fuerat illum, et ministrauerat ei, aliae quoque coplures quae simul ascenderant cum eo Hierosolimam. Scissum est uelut, per hoc manifestante deo, quod gratia spiritus e templo euolet, & quod sancta sanctorum omnibus conspicua & accessa fiant quod & factum est Romanis ingressis. Et quod luceat etiam templum, idque quod in calamitatibus facere solent, quum uestes dilaceraturus hoc & templum quasi animarum esset, faciat, copartens coditori suo patienti, & uestes suas dirumpens. Et aliud quiddam in hoc manifestatur. Caro ipsa uelamentum est nostri teplei, hoc est mentis. Itaque uirtus quae habuit caro aduersus spiritum, passionibus Christi dissoluta est, a summo usque deorsum, hoc est ab Adam usque ad nouissimos homines. Etenim Adam sanctificatus passionibus Christi, non ultra caro, illius maledicta erit, neque corruptioni obnoxia, sed incorruptibilitate honorati sunt omnes. Porro Centurio (hoc est, qui centum praerat) uidens quod tam potenter, & sicut dominus mortis exspirasset, admiratus est, & confessus. Vide ordinem controuersum. Iudaei moriuntur, gentilibus confitentur, discipuli fugiunt, mulieres manent. Erat enim inquit ibi & mulieres, inter quas Maria Magdalene; & Maria Iacobi, & Ioseph mater. Et haec dei genitrix erat, quae quatenus Ioseph desponsata fuit, mater erat & filiorum Ioseph, cuius filij fuere Iacobus & Iosus. Dicitur horum mater, hoc est nouerca: sicut & Ioseph vxor dicebatur: hoc est sponsa. Salome autem, erat mater filiorum Zebedaei. Et aliae quoque multae, nomina enim celebriorum tantum commemorauit.

Et qui iam uenisset uespera quoniam erat parasceue, quae praecedat sabbatum, uenit Ioseph ortus ex ciuitate Arimathea, honestus senator, qui et ipse erat expectans regnum dei, & sumpta audacia, & gressus est ad Pilatum, & petijt corpus Iesu. Pilatus autem admiratus est, si iam mortuus esset. Et accessit

C

Et uelut teplei scissum est in duas partes, a summo usque ad imum. Quum autem uidisset Centurio, qui stabat ex aduerso illi quod sic emisso clamore exspirasset, dixit. Vere hoc hic filius erat Dei. Erat autem et mulieres longinquo spectantes, inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Iacobi parui, et Ioseph mater, et Salome quae etiam quum esset in Galilea, sequuta fuerat illum, et ministrauerat ei, aliae quoque coplures quae simul ascenderant cum eo Hierosolimam. Scissum est uelut, per hoc manifestante deo, quod gratia spiritus e templo euolet, & quod sancta sanctorum omnibus conspicua & accessa fiant quod & factum est Romanis ingressis. Et quod luceat etiam templum, idque quod in calamitatibus facere solent, quum uestes dilaceraturus hoc & templum quasi animarum esset, faciat, copartens coditori suo patienti, & uestes suas dirumpens. Et aliud quiddam in hoc manifestatur. Caro ipsa uelamentum est nostri teplei, hoc est mentis. Itaque uirtus quae habuit caro aduersus spiritum, passionibus Christi dissoluta est, a summo usque deorsum, hoc est ab Adam usque ad nouissimos homines. Etenim Adam sanctificatus passionibus Christi, non ultra caro, illius maledicta erit, neque corruptioni obnoxia, sed incorruptibilitate honorati sunt omnes. Porro Centurio (hoc est, qui centum praerat) uidens quod tam potenter, & sicut dominus mortis exspirasset, admiratus est, & confessus. Vide ordinem controuersum. Iudaei moriuntur, gentilibus confitentur, discipuli fugiunt, mulieres manent. Erat enim inquit ibi & mulieres, inter quas Maria Magdalene; & Maria Iacobi, & Ioseph mater. Et haec dei genitrix erat, quae quatenus Ioseph desponsata fuit, mater erat & filiorum Ioseph, cuius filij fuere Iacobus & Iosus. Dicitur horum mater, hoc est nouerca: sicut & Ioseph vxor dicebatur: hoc est sponsa. Salome autem, erat mater filiorum Zebedaei. Et aliae quoque multae, nomina enim celebriorum tantum commemorauit.

Et qui iam uenisset uespera quoniam erat parasceue, quae praecedat sabbatum, uenit Ioseph ortus ex ciuitate Arimathea, honestus senator, qui et ipse erat expectans regnum dei, & sumpta audacia, & gressus est ad Pilatum, & petijt corpus Iesu. Pilatus autem admiratus est, si iam mortuus esset. Et accessit

Lu. xxliij.

Psal. xxi

Hebraica xps in honore habuit: loa. xvi.

Lu. xxliij.

Centurio

Mater Iesu nouerca dicitur filiorum Ioseph,

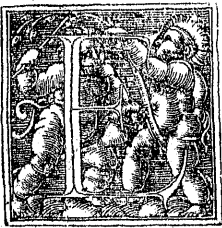
ad se Ceturione, interrogavit illi, an iadudū mortuus fuisset. Et recognita ex Ceturione, donavit corpus ipsi Ioseph. Et is mercatus sindonē, depositū eū involuit sindoni, deposuit; in monumēto...

Senator

Ioseph a rimathe

Anima & corpore puris surse ipere corp dñi

Lu. xxiiij Ioan. xxx.

anar. xviiij Lu. xxiiij

fugerunt a monumento. Habebat enim illas tremor et stupor, neque cuiquam quicquam dicebant timebant enim. Nihil magnum neque dignum deitate Iesu sapientes mulieres illę, assida...

A Petro. Petrum ab alijs discipulis vt præcipuum segregat, ac ob excellentiam nominat il Iſi præ alijs: vel quia negauerat Petrus: si venissent mulieres & dixissent, q̄ præceptū eſ...

Et Petro cur additum.

Quñ surrexisset aut Iesus, mane prima sabbati, apparuit primū Marię Magdalene, e qua eiecerat septē demonia. Illa profecta renunciauit his qui eū illo fuerant, lugentibus ac flentibus. Et illi qui audisset quod uiuere...

Septena rius numerus in scriptura Eſa. xi.

B Vel septem demonia, quę contraria sunt septem spiritibus virtutis, vt spūs præsumptionis, hoc est abiectionis timoris, spiritus stultitię, hoc est, sine intellectu, spiritus ruditatis, spiritus mendacię, & alij quotquot sunt contrarij donis spiritus...

cap. xxxiiiij

Postea discipulis illis undecim apparuit, & exprobrauit illis incredulitatē suam, & cordis duritiã, quod ipsi qui se uidissent resurrexisse, nō credidissent. Et dicebat eis. Ite in mundum uniuersum & predicare Euangeliū omni creature...

Signa cre dētes sub sequentia Matt. x: Lucæ. x. Act. xxiiij

C hoc est abolere serpētes, siue sensibiles, siue spūales, sicut etiã dixit: Super serpētes & scorpiones calcate, manifeste de spūalibus intelligēs. Pōt itē & sic intelligi. Serpentes tollent, sicut Paulus viperā in manu sustulit, nihil ab illa offensus. Etiã si mortale quiddā biberint, nō nocet eis...

Et miser cordia dō mini præuenit.

Enarrationis Theophilacti

BVLGARIE ARCHIEPISCOPI IN MARCYM FINIS. M iij

Argumentum in euangelium

SECUNDVM LVCAM.

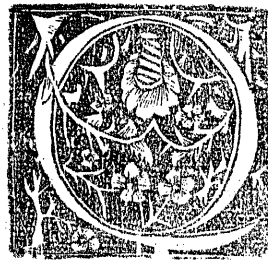
Quia Lucas
cas euāge-
liū suum
scripserit
Strenui
nomē qui
bus tribu-
tū sit anti-
quitus,
act. xxvi.

LUCAS Antiochenus fuit patriā, medicæ artis peritus & in externa philoſophiā magnus. Hieroſolymis quoq; probe Hebræorum diſciplinis eruditus eſt. Sane domino noſtro docente (vti quidam tradunt) vnus ſeptuaginta diſcipulorū factus eſt. Chriſtoque quum ſurrexiſſet a mortuis cum Cleopa occurrit, Domino autem in cælos aſſumpto, & Paulo ad fidem conuerſo, illi peregrinationis comes factus eſt: Paulo inquam, & Euangelium omni cum diligentia conſcripſit, id quod & proœmium eius declarat, poſt aſſumptum in cælos Chriſti anno quintodecimo, Scribit autem ad Theophilum, virum ſenatoriū ordinis, & foraffis principem. Nam ſtrenui nomen principibus & præſidibus tribuebatur, ſicut & Paulus ad præſidem feſtum dicit Strenue Feſte. Omnis autē homo dei amans, & Theophili nomine dignus, roboreq; ac ſtrenuitate in reſeruanſis aſſectionibus prædicitus, dignus reuera eſt, vt Euangelium audiat.

PROLOGVS BEATI LVCÆ IN EVANGELIVM SVVM.

euāgelii
Ægyptio-
rum, euā-
gelii du-
odecim.

LONIAM MVLTII ATTENTARVNT, contexere narrationem earum, quæ inter nos multis argumentis comprobatae ſunt rerum, ſicuti tradiderunt nobis hi, qui ab initio ſuis oculis viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis, viſum eſt & mihi, vt cuncta ab initio diligenter perueſtigans ordine tibi ſcribā, Strenue Theophile, quo agnoſcas eorum quibus inſtructus eſ ſermonum communicationem. Qui fuerunt multi illi qui attentarunt: Pſeudoapoſtoli. Multi enim tunc conſcripſerunt Euangelia, vt iſt eſt, quod vocant Euangelium ſecundum Ægyptios, & quod inſcribitur Euāgelium ſecundum duodecim. Tales itaque attentarunt duntaxat, ſed non perfeſerunt, quia enim abſque diuina gratia cœperunt, propterea neque abſoluerunt. Bene igitur dixit Lucas multi conati ſunt: at pauci, vt Matthæus & Marcus, non tantum attentauerunt, ſed & perfeſerunt. Nam ſpiritus ſortiti erant, qui perfeſta operatur. Res autem multis argumentis comprobatae dixit. Res enim Chriſti non ſimpli- citer & nude traditæ ſunt, ſed vera & ſolida fide, & multorum argumentorum certitudine. Et quomodo, dic Luca, multis argumentis comprobatae ſunt? Sicut tradiderunt nobis hi, qui ab initio ſuis oculis viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Hinc manifeſtum eſt, Lucam ab initio non fuiſſe diſcipulum, ſed poſterioribus temporibus. Alij enim ab initio didicerant, vt Petrus & filij Zebedæi, qui & tradiderunt huic, quæcumque ipſe nō viderat, neque iſe audierat. Quid autem eſt quod dicit, quo agnoſcas eorum de quibus edoctus eſ ſermonum communicationem? Duos in hoc ſenſus habeo. Vnus quidē eſt hic, Prius te ſine ſcriptis inſtitui o Theophile, nunc ſcriptum tibi tradō Euāgelium, atque ita mentem tuam munio, vt ne obliuiſcatur eorum, quæ ſine ſcriptis tradita ſunt. Alter vero: Solemus nos homines ſæpe, quando quis nobis ſine ſcripturis loquitur, ſuſpicari, ne forte quid mendaciæ admixtum ſit: quando autem etiam ſcribit quæ loquitur, tunc credimus, quod non ſcripſiſſet, niſi vera ſe dicere conſideret. Idcirco & Euāgelium dicit: Propterea ſcripſi tibi Euāgelium, vt ea de quibus ſine ſcriptis eruditus eſ, in maiori ſecuritate conferues, maiorem mihi fidem nunc habens, qui adeo de his quæ non ſcripto do cui conſidam, vt etiam ſcripturis prode non formidatim. Attende itē quod dicit, agnoſcas, non ſcias, hoc eſt, ſecundo maiorem accipias ſcientiam, & ſiduciam, ac ſecuritatem, quod non mentiar.

CAPVT PRIMVM.

Rat in diebus Herodis regis Iudææ, ſacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Mentionem facit regni Herodis, tum vt narrando prophetarum formam ſeruet: illi enim ſic incipiunt. In diebus Ioachar & Ezechiae, & cuiuſpiam, facta ſunt hæc: tum quia de Chriſto dicturus eſt, ideo meminit Herodis, vt oſtendat quod ſub Herode vere venerit CHRIS TVS. Hic enim Herodes fuit, quum deſceſſent apud Iudæos principes, iuxta prophetiam Iacob. Vnde monſtratur quod Chriſtus uenerit. Sed & in hoc recte facit, quod oſtendendo tempus, certius oſtendit euāgelium. Copiam enim quærendi, ſi qui uolent, & diſcendi euāgelij ueritatem a tempore facit. Et incipit a Zacharia patre Ioannis: idque merito, quoniam de Chriſti natiuitate dicturus, præcurſorſque CHRIS TV Iſt fuit Ioannes, neque illius natiuitatem ſine miraculo fuiſſe narrat. Et quia uirgo paritura erat, præordinauit deus vt uirula pareret: non ſecundum legem naturæ, tametſi ex uiro. Quid autem eſt? Ex vice Abia: Intelligunt quidam ſic, quod duo fuerint ſacerdotes, ſucceſſione miniſterium perſicientes, quorum vnus Abia, alter autem Zacharias. Quia igitur ſacerdotio functus erat Abia, poſt illius miniſterium miniſtrauit etiam Zacharias. Videatur autem non ſic eſſe. Solomon enim quum perfeſſet templum, conſtituit & uices, hoc eſt hebdomadas. Et in vna conſtituit filios Chore, in alia Alaphat, in alia Abia, in alia alium. Igitur quod dicit, fuiſſe de vice Abia, ſic oportet intelligere, quod de hebdomada Abia fuerit. Non quod poſt hebdomadam Abia functus ſit miniſterio: dixiſſet enim, poſt hebdomadam Abia: nunc autem quum dixit, de vice Abia, oſtendit quod ex ordine & hebdomada Abia fuerit. Oſtendere autem uolens, quod ex utroque parente legitime fuerit ex ſacerdotali genere Ioannes, dicit. Et uxor eius de filiabus Aaron. Nō enim licebat ex alia tribu uxorem ducere, ſed ex eadē. Elizabeth interpretatur dei quietem: Zacharias autem memoriam domini.

Erant autem ambo iuſti coram deo. Quidam iuſti ſunt, at non coram deo: ſed in ſpeciem tantum, & coram hominibus: illi autem etiam coram deo iuſti erant. Ambulantes in omnibus præceptis & iuſtificationibus domini irreprehenſibiles. Mandata quidem ſunt, vt ne occidas, ne adulterium committas: Iuſtificationes autem, vt qui maledixit patri, vel matri, morte moriatur. Iuſtum enim hoc. Scito quod & mandatum iuſtificationis nominari poteſt, vt pote iuſtum faciens hominē, imo & dei iuſtificationis exiſtens. In die enim illa condemnat nos, quaſi ſcripta quædam iuſtificationis in nobis ſit. Niſi enim ueniſſem, inquit, & loquutus eſſem eis, peccatum non habuiſſent. Et iterum, Sermo quem loquutus ſum eis, ille eos condemnabit: Quare autem quum dixit, ambulantes in omnibus mandatis, adiunxit, irreprehenſibiles: Multi ambulat in lege Dei, ſed omnia faciunt, vt uideantur ab hominibus. Tales igitur non ſunt irreprehenſibiles. Sed zacharias, & fecit mandata, & citra reprehentionem fecit, non vt hominibus placeat talia faciens.

Net erat illis proles, eo quod Elizabeth ſterilis eſſet, & ambo prouectæ iam ætatis eſſent. Iuſtorum mulieres & iuſtæ, ſæpe ſteriles fuerunt, vt diſcas legem non exigere corporalium ſiliorum procreationem, ſed ſpiritualium. Prouectæ autem ætatis ambo erant, tam corpore, quam anima. Hæ enim iuxta animam profecerant & progreſſi erant, ponentes aſcenſiones in corde, & diem habentes, ſed non noctem: uitam, vt in luce honeſte agentes. Factum eſt autem, quum ſacerdotio fungeretur zacharias in ordine uicis ſue coram deo, ſecundum conſuetudinem ſunctionis ſacerdotalis, forſi illi obuēnit, ut odores incenderet in greſſu in templū domini, & omnis multitudo populi precabatur foris, tempore thymiamatis. Coram deo mundi ſoli ſacerdotio funguntur, ab impuris autem autem auertit deus faciem ſuam. Quando autem tempus incendendi odores: Vel omnino ſecundum tempus deprecationis, quædo ſolus in ſancta ſanctorū ingrediebatur ſummus ſacerdos, vt diſcimus, quod ſi ſumus ſacerdos ingreſſus in ſancta ſanctorum, hoc eſt cælum, cum carne, acceperit fructum incarnationis ſuæ noſtri curam & ſalutem.

Apparuit autem illi angelus domini, ſtans à dextris altaris thymiamatis. Non omnibus apparet angelus, ſed mētis corde, qualis erat Zacharias. Altare autem thymiamatis dicitur, quia erat & altare holocauſtorum. Et turbatus eſt Zacharias illo uifo, ac timor irruit ſuper eū. Dixit autē ad eum angelus. Ne timeas, &

Gen. xlix

Nu. xxxvi.

Elizabeth

Zacharias

Mandata

Exod. xxx

Iuſtificationes

Exo. xxxi

Leuit. xxx

Ioan. xv.

charia quoniam exaudita est deprecatio tua: uxor que tua Elizabeth pariet tibi filium, & uocabis nomen eius ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, multique in matuitate eius gaudebit. D
 Visiones qñ diuinae, & qñ diabolice
 Iohan. i.
 Turbatur quidem Zacharias. Infolita enim visiones etiam sanctos turbant. Verum angelus confestim turbationem sedat. Vbi que enim hoc iudicio discernuntur visiones, quæ a deo, & quæ a diabolo. Nam si mens primum turbetur, & statim timor soluitur, & iterum quiescat, reuera diuina est visio. Si autem timor ac turbatio magis atque magis crescant, demoniaca est visio. Quare angelus dicit, Exaudita est deprecatio tua, & vxor tua Elizabeth pariet tibi: Nam zacharias non pro filio precatus est, sed pro peccatis populi. Dicunt igitur quidam, quod quoniam pro peccatis populi orabat, futurum autem quod generaret filium qui clamaret. Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi: merito dicit ad illum angelus. Quoniam exaudita est deprecatio tua pro remissione peccatorum populi. Filium enim generabis, propter quem remissio erit peccatorum. Alij autem sic intelligunt. Quoniam exaudita est deprecatio tua zacharia, & remisit Deus peccata populo. Deinde quasi ille dixisset angelo. Vnde hoc manifestum dicit angelus. Hoc tibi signum do, quod pariet filium Elizabeth, & ita per puerperium Elizabeth credibile tibi sit remissa esse peccata populo.

Erit enim magnus coram Deo, ac uinum & siceram non bibet, & spiritu sancto replebitur iam inde ab utero matris sue, multosque ex filiis israel conuertet ad dominum deum ipsorum & ipse præcedet ante illum cum spiritu ac uirtute Elie, ut conuertat corda patrum in filios & inobedientes ad prudentiam iustorum, ut pareat domino plebem præparatam. B
 prædicat angelus. Multi sane magni fuerunt coram hominibus, ac non item coram Deo, ut hypocritæ. Magnus autem Iohannes iuxta animam, sicut & paruus iuxta animam dicitur omnibus qui scandalizatur. Nullus enim magnus scandalizatur, sed paruus, sed puillanimes. Dicit igitur dominus, Qui scandalizauerit unum ex paruus. Quemadmodum autem hi genuerunt Iohannem iusti fuerunt coram deo, sic & puer ipsorum magnus coram deo. Sicera autem dicitur omne quod inebrare potest, & non est ex vite. Quum autem esset adhuc in utero matris, repletus est spiritu sancto, quando mater dominive nit ad Elizabeth, & exultauit præ gaudio infans propter aduentum domini. Porro conuertit corda patrum ad filios hoc est Hebræorum ad Apostolos. Patres enim fuerunt Iudæi illorum autem filij Apostoli, conuertit igitur corda Iudæorum ad Apostolos, docens & testificans de Christo. Qui autem de Christo testatur, omnes fideles facit & discipulos suos. Non omnes conuertit Iohannes sed multos: Christus autem omnes illum nauit. At in spiritu Elie præcessit. Sicut enim in Elia efficax fuit gratia, ita & in Iohanne. Et sicut Elias secundi aduentus præcursor, ita & Iohannes primi. In uirtute autem Elie, eo quod idem uoluerunt aduentus amborum, ambo enim ad CHRISTVM congregant. Et aliter. In uirtute ac spiritu Elie uenit Iohannes, eo quod eremita fuit etiam ipse, & frugalis uitæ, & arguens sicut ille. Conuertit autem & incredulos Iudæos ad prudentiam iustorum, hoc est, Apostolorum doctrinam. Prudentia autem Apostolorum gratia est spiritus in illis. Præparauit quoque domino, id est, Christo, plebem præparatam, hoc est, capacem ad suscipiendum prædicationem, ut exempli gratia. Quando ueniebat propheta, quisquam prædicans, non omnes credebant, sed qui præparati erant, & qui seipos ad hoc accommodabant. Nam sicut si quis noctu ueniat in domum, non omnes illum excipiant, sed qui uigiles sunt expectantque, & ad excipiendum parati sunt: sic & Iohannes præparauit domino populum, non incredulum quidem, sed elaboratum, & præparatum ad suscipiendum dominum.

Et dixit Zacharias ad angelum, Quo argumento cognoscam illud? Ego enim sum senex, & uxor mea promeche etatis est. Ac respondens angelus dixit ei, Ego sum Gabriel, qui assisti in conspectu dei, missusque sum ut loquar ad te, & hæc tibi læta nunciem. Et ecce futurum est, ut sis tacitus, nec sari possis ad eum usque diem, quo hæc fiant, eo quod non credidisti uerbis meis, que implebitur in tempore suo. Tamen si iustus esset zacharias, & sanctus, respiciens tamen ad prodigiosam generationem filij non facile crederet. Idcirco & angelus suam dignitatem dicit. Ego sum angelus, qui assisti in conspectu dei, non seductor demò, sed angelus dei: igitur quia discreditis, ego te faciam furdum, & loqui non poteris. Merito autem duo hæc passus est, & quod non audiret, & non loqueretur. Quia enim non obedierat, condænatur ut furdus sit: & quia contra dixerat, ut scilicet, ueniuntamen præfigurabat etiam ea quæ Iudæis euenerunt. Nam sicut hic senex & sterilis, & incredulus peperit filium, & prophetis maiorem: ita & Iudæo cum congregatio, sacerdotio inueterato, quauis esset sterilis, incredula & inobediens, uerbum

Hypocritæ magni coram hominibus. Mat. xxvii. Sicerca:

Prudentia apostolorum.

A tamen dei, hoc est, dominum prophetarum, peperit in carne, quo nato, hi qui prius inobediētes, ad fidem & confessionem peruenerunt.

Et erat populus expectans zachariam, & mirabantur quod moraretur in templo. Egressus autem non poterant loqui illis. Et cognouerunt, quod uisionem uidisset in templo. Et ipse inuocabat illis, permanensque mutus. Et accidit, ut impleri sunt dies officij eius, abiit in domum suam.

Vides quomodo Iudæi expectabant, & permanebant donec exiret summus sacerdos? At nos Christiani, nisi mox ut ingressi fuerimus in templum, iterum egrediamur existimamus male nobiscum agi. Inuocabat autem populo Zacharias, forte roganti silentij causam. Quia enim loqui non poterat, per nutum significabat. Vide item quod non abiit in domum suam, donec impleri essent dies ministerij sui, assedit que templo. Abierat enim uere a Hierusalem montana regio, quauis autem & Hierosolymis domum habuisset, non licuisset tamen ei extra habitum templi per tempus vicis suæ exire. Nos autem prohi pudor, quam contemnimus diuinam ministeria? Cæterum quod Zacharias non potest loqui, sed inuit populo, significat indignam Iudæorum uitam. Quia ubi occiderunt uerbum, non possunt rationem reddere de his quæ uel dicunt uel faciunt. Et si quid propheticum interrogauerit, obmutescunt, & non possunt tibi, uel sermonem, uel responsum dare.

Zacharię silentium quid significet

post hos autem dies concepit Elizabeth uxor eius, & occultabat se mensibus quinque dicens. Sic fecit mihi dominus in diebus, quibus me respexit, ut auferret probrium meum inter homines. Elizabeth, quoniam casta erat occultabat se, eo quod senex concepisset. Mensibus autem quinque occultauit, sed donec Maria conciperet. Vbi autem illa concepit & exultauit infans in utero, non ultra se occultauit, sed libere iuit, utpote tanti pueri mater, qui etiam antequam naceretur, prophetarum dignitate fuit honoratus.

In mense autem sexto, missus est angelus Gabriel a Deo in ciuitatem Galilee, cui nomen Nazareth ad uirginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph de domo Dauid, ac nomen uirginis Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit. Gaude gratiosa, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Illa uero quæ uidisset, turbata est super sermone eius, & cogitabat qualis esset illa saluatio. Et dixit ei angelus, Ne timeas maria, inuenisti enim gratiam apud deum. Mensem sextum dicit, a tempore quo conceptus fuit Iohannes. Dicit autem desponsatam uirginem uiro, qui erat de domo Dauid, ut ostenderet & ipsam ex genere Dauid descendisse. Iuxta legem enim coniuges ex eodem genere & eadē cognationis catena prognatos esse oportebat. Quia autem Eua dictum erat a domino, ut in tristitia pariat filios, soluit tristitiam illam in gaudium quod angelus uirgini afferens dicit: Gaude gratiosa. Et quia maledicta fuit Eua, hæc dicitur benedicta. Considerabat autem de salutatione, qualis nam esset, num absurda & procarix, ac qualis uiri ad puellam, an diuina? Quia & dei mentio inter saluandum facta, quomodo diceretur Dominus tecum. Primum autem timorem cordis sui repellit, & quasi in quiete constituta, diuinum responsum accipit. Neque enim fieri potest, ut turbata fuerit, quæ tam diligenter audiuit quæ euentura. Porro id quod supra dixi, gratiosa, quia interpretans dicit. Inuenisti enim gratiam coram domino. Hoc enim est gratiosam esse uel plenam gratia, quod inuenit gratiam apud deum, hoc est placuerit Deo. Verum hoc commune habet cum multis. Multæ enim & aliæ inuenerunt gratiam coram deo. Non autem id quod auferitur.

Gene. iij.

Tu uero ducas gratiosa, & gratia plena distare quæ plurimum

Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Is erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Et dabit illi dominus deus sedem Dauid patris ipsius, regnabitque super domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Ecce concipies, hoc singulare quod nulli alteri concessum. In utero autem dixit, ut ostendat dominum ex ipso uirginis utero incarnatum substantialiter. Bene autem dictus est Iesus, quia ob salutem nostri generis uenit. Nomen enim hoc in græcam linguam conuersum, dicitur salus. Iesus igitur σωτης est, hoc est saluator: quia & Iesua salus dicitur. Erit autem inquit, magnus, & filius altissimi uocabitur. Magnus quidem fuit & Iohannes, sed non ad hoc altissimi filius. Iesus uero magnus quidem, eo quod docuit: filius autem altissimi, & propter istuc ipsum operationem. Vocabatur autem filius altissimi qui apparebat homo. Nam quia una fuit hypostasis, reuera filius altissimi filius uirginis. Et fuit quidem ante secula filius altissimi uerbum, sed non uocabatur neque cognoscebatur, postquam autem incarnatum est & apparuit in carne, tunc & uocatum est filius altissimi: qui apparebat & miracula faciebat. Audiens uero thronum uel sedem Dauid, ne putes sensibile quoddam regnum, sed di-

Domus Iacob qui sunt Quis christus dicat

eur sede-
re sup se-
de David
I. reg xvi.
Mat. xi.
xiii.

uinum; quo regnavit super omnes gentes per prædicationem. Domus enim Jacob, sunt hi, qui ex Hebræis crediderunt, atque etiam qui ex alijs gentibus. Illi enim proprie Jacob & Israel. Et quomodo dicitur federe super sedem David, audi. David parus erat inter fratres suos, & dominus quoque contemptus & taxatus ut edax & vini potior, & fabri filius, & a fratribus suis filijs Ioseph despiciebatur. Neque enim fratres ei? (inquit) credebant in eum. Ille quum benefaceret, persequutionem pariebatur, & dominus quoque miracula faciens accusabatur & lapidabatur. Ille per mansuetudinem vicit & regnavit, & dominus per mansuetudinem suscepta cruce regnavit. Vides quomodo dicatur federe super sedem David? Nam sicut David sensibile regnum suscepit, ita & dominus spirituale. Cuius regni non erit finis. Non enim finis regni CHRISTI, hoc est, agnitionis dei & Christianismi. Nam & quum persequutionem patimur, gratia Christi floremus.

Dixit autem Maria ad angelum. Quomodo erit istud, quandoquidem uirum non cognosco? Et respondens angelus dixit ei. Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi, quapropter & quod nascetur sanctum, uocabitur filius dei. Non quasi discredens virgo dixit. Quomodo erit mihi istud? sed ut prudens & intelligens ut discat, modum inquirat. Non enim prius tale quiddam factum est, neque posthac fiet. Ideo & ignoscit ei angelus & non condemnat ut Zachariam, sed magis modum docet. Nam Zacharias merito condemnatur, habuit enim exempla multa, quandoquidem & multæ steriles fuerunt, virgini autem nullum exemplum erat. Spiritus, itaque dicit, spiritus ueniet super te; & uirtus altissimi obumbrabit tibi, secundum reddens uterum tuum, & condens carnem consubstantiali uerbo. Uirtus uero altissimi, filius est dei, Christus enim dei uirtus est. Obumbrabit tibi, hoc est, contēget te, hoc est uendique te circumdabit. Sicut autem obumbrat pullos suos, ita & diuina uirtus totam uirginem apprehendit, & hoc est obumbrare. Alius autem quispia fortassis dicit; quod sicut pictor prius declinat, & umbras inducit, & deinde perfectum colorem addit, ita & dominus ipse, sibi carnem condens, & imaginem hominis formans, primum delinuit illam in uero uirginis, compacta ex sanguinibus semper uirginis carne, quæ deinde paulatim figurauit, sed hoc dubium? Sunt enim qui dicunt, quod ubi dominus obumbravit uterum uirginis, statim perfectus fuerit infans. Alij autem hoc non recipiunt, Audi enim quod dicit. Ideo & quod nascetur sanctum, hoc est quod particulatim in utero creuit, & non statim perfectum exiit. Confundatur autem & hoc loco Nestorius. Ille enim dixit, quod non fuerit filius dei in utero uirginis quiescens, sed nudus hō e uirgine fuerit natus, posteaquam habuerit deum factum sibi comitem. Audiat igitur, quod illud quod nascetur in utero erat filius dei; non alius quidē factus est uteri, alius autē filius dei, sed vnus & idem fuit filius uirginis & filius dei. Vide item quomodo sanctam trinitatem declarauit, dicens spiritum sanctum; uirtutem filium, altissimum patrem.

Atque ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus illi, quæ dicebatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne uerbum. Dixit autem Maria. Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Ac discessit ab illa angelus.

Dubitauerit fortasse quispiam, quomodo Elizabeth cognata fuerit Mariæ. Virgo enim ipsa ex tribu Iuda fuit. Elizabeth autem de filiabus Aaron. Nam lex præcepit coniuges ex eadem tribu esse, & ita cognationes ex vna tribu erant. Dicendum igitur, quod a captiuitate confusa sunt genera. Et melius ita dicitur, Aaron uxore duxit Elizabeth, quæ filia fuit Animadab, qui fuit ex tribu Iuda. Vides quod, ab initio & ab Aaron cognata fuit Elizabeth Dei genitrix? Quia enim uxor Aaron ex Iuda descēdit, e qua tribu fuit Dei genitrix, & Elizabeth fuit ex filiabus Aaron, merito Dei genitrix cognata dicitur Elizabeth, nā proaua eius, hoc est, uxor Aaron, fuit ex tribu Iuda. Considera autem & cognationis consequentiā. Sed videamus quid dicat uirgo. Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Tabula sum pictoria, pingat pictor quod uoluerit, faciat Deus quod uoluerit. Atque ita etiam quod prius dixerat. Quomodo erit hoc non fuit incredulitatis, sed desiderij addiscendi morem. Nam si discredidisset, neutis quam dixisset. Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Disce autē, quod Gabriel, si quis interpretatur, idem est quod homo Dei. Maria uero, domina. Nazareth autem sanctificatio. Merito igitur quum nasci uoluit Deus homo, missus est Gabriel angelus, hoc est, homo dei. Sed in sancto loco fit saluatio, hoc est, in Nazareth. Vbi enim Deus, ibi nihil impurum, nihil non sanctum.

Obumbrare.

Nestorij hæresis.

Virgo Maria e qua tribu elizabeth vna filiarū Aarō.

Gabriel, Maria, Nazareth.

A

Exurgens autem Maria in diebus his, abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intravit in domum Zachariæ, ac salutauit Elizabeth. Et factum est ut audiuit salutationem Mariæ Elizabeth, saluati infans in utero eius. Et repleta est spiritu sancto Elizabeth, exclamauitque uoce magna, & dixit. Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui.

Quum audisset ab angelo, quod concepisset Elizabeth, statim abiit ad illam, & gaudens de bono cognatæ, & uolens ut prudentissima, maiore certitudine certior reddi, num uera dixisset, qui apparuerat ei, ut ex hoc nec de suo dubitaret. Prudens enim quum esset; timebat, ne forte deciperentur, & non ut incredula, sed ut diligenter rem explorare uolebat. Zacharias itaque in montanis habitat, & propterea illuc abiit. At Ioannes suscepto singulari supra reliquos homines gaudio, exultat in utero matris: unde & maior est prophetis. Nam alij quidem prædixerunt futura postquam nati sunt; ille autem quum adhuc esset in utero matris, gratiam talem assecutus fuit. Vide enim; Salutauit uirgo Elizabeth, hoc est prior allocuta est. Vox itaque uirginis, uox erat incarnati in illa die. Et idcirco etiam Ioannem præcursores in utero gratia profectus est, & Prophetam fecit. Quæcunque enim dixit Elizabeth propheticæ ad Mariam non uerba fuerunt Elizabeth, sed infantis, os autem Elizabeth tantum ministravit, sicut & os Mariæ ministravit filio Dei qui in utero eius erat. Quippe quum exultasset puer in utero, tunc impleta est spiritu Elizabeth. Nisi enim puer exultasset, non prophetasset illa. Itaque sicut dicunt prophetas primum mente excedere, & diuinum quid pati, ac tum denique prophetizare, ita & Ioannes forte prius saltauit, ut diuinum quiddam patiens, postea per os matris prophetizauit. Quid autem prophetizauit? Benedicta tu in mulieribus. Deinde, quia multæ sanctæ mulieres pepererunt improbos, ut Rebecca Esau, dicit: Sed & fructus uentris tui benedictus. Aliter quoque intelligi potest. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui. Benedictus enim solus deus, sicut & David dicit: Benedictus qui uenit. Consequit enim scriptura coniunctionem. Et, pro enim accipere. Ut, da nobis auxilium, & uano salus hominis, hoc est, uana enim salus hominis. Et iterum: Tu iratus fuisti, & nos peccauimus. Fructus autem uentris dei genitricis dicit dominum, & ideo sine uero conceptum. Pueri enim alij, fructus sunt patrū, Christi uero uentris Mariæ fructus, ipsa enim sola hunc fructum protulit.

Et unde hoc mihi, ut ueniat mater domini mei ad me? Ecce enim ut facta est uox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidit, quoniam perficitur ea, quæ dicta sunt ei a domino. Sicut postea Ioannes Christū, quum uenisset ut baptizaretur, prohibuit propter reuerentiam, dicens. Ego non sum dignus, sic & nunc per matrem suam loquitur. Unde mihi hoc ut ueniat mater domini mei ad me? priusquam pariat dñm, matrem uocans eam, quæ in utero gerebat. Alias enim priusquam pariant, nō solemus matres uocare propter metum abortiēdi. In uirgine autem nihil tale suspicari oportebat. Et idcirco priusquam pariat, mater. Et beata es tu o Maria, quæ credidisti, quia implebuntur ea quæ a domino tibi dicta sunt.

Et ait Maria. Magnificat anima mea dominum. Et exultauit spiritus meus in deo seruatore meo. Quia respexit ad humilitatem ancille sue, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna, quia potens est, & sanctum nomē eius. Et misericordia eius in progenie & progemē uimentibus eū. Virgo certior reddita de foetu concepto, glorificat deū, illi miraculū attribuens, non sibi ipsi. Ille enim dixit, respexit in me humilem non ego ad illum respexi. Ille me profectus est misericordia, ego illum non quæsiui. Et ex hoc tempore beatam me dicent omnes generationes; non sola Elizabeth, sed & eorum generatio qui crediderunt. Quare autem beatam me dicunt? Non propter meam uirtutem, sed quia fecit mecum magna qui potens. Potentem autem nominat Deum, ut ne quis discredat his quæ a se dicuntur, considerans quod Deus illa facere potens sit. Porro sanctum nomen eius uocat, declarans quod non inquinetur mundissimus ille in utero conceptus, sed sanctus maneat. Neque in me sola est misericordia eius, sed in omnes qui timent illum. Verum qui omnino indigni sunt, non assequuntur misericordiam. In generationē autem & generationem dicens esse misericordiam Dei, ostendit quod misericordiam assequuntur & in præsentī seculo, & in æterno. Nam hic centuplum accipiunt; & illic longe amplius. Attende autem quod primum, Magnificat anima mea dominum; & deinde, spiritus exultat, ut simile quid dicam. Magnificas deum qui digne iuxta deum ambulas, uocatus Christianus, non attenuans nomen & dignitatem CHRISTI, faciendo quod non oportet, sed magnificans operando magna, cœlestiaque opera. Et

C

Quia respexit ad humilitatem ancille sue, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna, quia potens est, & sanctum nomē eius. Et misericordia eius in progenie & progemē uimentibus eū. Virgo certior reddita de foetu concepto, glorificat deū, illi miraculū attribuens, non sibi ipsi. Ille enim dixit, respexit in me humilem non ego ad illum respexi. Ille me profectus est misericordia, ego illum non quæsiui. Et ex hoc tempore beatam me dicent omnes generationes; non sola Elizabeth, sed & eorum generatio qui crediderunt. Quare autem beatam me dicunt? Non propter meam uirtutem, sed quia fecit mecum magna qui potens. Potentem autem nominat Deum, ut ne quis discredat his quæ a se dicuntur, considerans quod Deus illa facere potens sit. Porro sanctum nomen eius uocat, declarans quod non inquinetur mundissimus ille in utero conceptus, sed sanctus maneat. Neque in me sola est misericordia eius, sed in omnes qui timent illum. Verum qui omnino indigni sunt, non assequuntur misericordiam. In generationē autem & generationem dicens esse misericordiam Dei, ostendit quod misericordiam assequuntur & in præsentī seculo, & in æterno. Nam hic centuplum accipiunt; & illic longe amplius. Attende autem quod primum, Magnificat anima mea dominum; & deinde, spiritus exultat, ut simile quid dicam. Magnificas deum qui digne iuxta deum ambulas, uocatus Christianus, non attenuans nomen & dignitatem CHRISTI, faciendo quod non oportet, sed magnificans operando magna, cœlestiaque opera. Et

Gen. xxv Psa. cxvij

Et pro enim. p. lvi. cvij Esa. lxxij

Matth. ij. Infra. iij.

Discrimē animæ & spiritus.

tunc etiam spiritus tuus exultabit, hoc est spirituale donum, quod accepisti per egregia opera, exultavit & proficiet, & non contrahetur, & (vt ita dicam) mortificabitur. D Scies praeterea videri scripturam simpliciter istud dicere, spiritum & animam, proprie tamen differt. Animalem enim hominem dicit eum, qui iuxta naturam viuunt, Schumanis rationibus regitur, si quando esuriens comedit, odio habeat inimicum, & in summa, si nihil supra hominem appareat: spiritualement vero qui transcendit leges naturae & non humano more sapit. Et haec differentia animae & spiritus in scriptura. Medici forsitan haec aliter discernunt, sed nobis scriptura cordi est, medici vero valeant.

Gen. xxij

Fecit robur in brachio suo dominus, dispersit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detraxit potentes de sedibus, & exaltauit humiles. Esuriens impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Suscepit Israel puerum suum, ut memor esset misericordiae. Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in saeculum. Mansit autem Maria cum illa mensibus circiter tribus, & reuersa est in domum suam.

Pharisaei potentes, qui pauperum sunt diripientes.

Brachium patris, filius. Fecit igitur robur & virtutem ac potentiam contra naturam deus in filio suo. Incarnato enim filio, victa est natura, virgine pariente, deo homine vero deificato. Et dispersit dominus superbos daemones, cecidit illis ex humanis animabus, & alijs quidem in abyssum missis, alijs autem in porcos. Poterit autem & de Iudaeis intelligi, quos dispersit in omnem regionem & nunc dispersi sunt. Porro detraxit etiam potentes de sedibus, daemones dico, qui contra homines praualuerant, & sedes in humanis habebant pectoribus, in illis requiescentes. Sunt & Pharisaei potentes nimirum ea quae pauperum diripientes, & cathedras habent vt doctores, a quibus depositi sunt, Et exaltauit humiles esurientes, homines quos humiliat peccatum, vel gentes. Exaltauit autem, ad optatis illis in filios. Igitur sicut esurientes dicere licet gentiles, vt pote non habentes vel scripturas, vel legem, vel mandata, quos impleuit bonis scripturarum, ita & Iudaeos diuites & in lege, ac in mandatis, quos etiam emisit foras terrenam & caelestem Hierusalem, inanes enim habent Iudaei, etiam si quid habere videantur. Suscepit Israel puerum suum, vel carnales Israelitas dicit: multa enim millia ex illis crediderunt, & impleta est promissio facta Abraham, ad quem dixerat deus. In femine tuo benedicetur omnes tribus terrae, vel etiam de spiritali Israel dicit. Omnis enim qui videt deum, Israel dicitur, iuxta nominis interpretationem. Suscepit itaque eos, qui videt deum, in caelestem hereditatem adducens. Mansit autem Maria cum Elizabeth, circiter mensibus tribus, deinde reuersa est. Quia enim paritura erat Elizabeth, ascendit virgo propter multitudinem qui ad partum conuenturi erant, indecens autem virgini in talibus versari. Quod autem quum paritura esset Elizabeth, reuersa sit virgo manifestum hinc est, quod mense sexto concepti praecursoris venit angelus ad Mariam, & mansit illa cum Elizabeth tribus circiter mensibus. Ecce ferme nouem menses:

Ge. xxij Israel duplex Maria domum reuertitur, parturiente Elizabeth.

Elizabeth vero impletum est tempus pariendi, & peperit filium, Et audierunt vicini & cognati eius quod magnifice dominus misericordia sua usus esset erga illam, & gratulabantur ei. Et factum est in die octauo, uenerunt ad circumdandum puerum, & uocabant eum nomine patris sui Zachariae. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed uocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam. Nemo est in cognatione tua, qui uocetur isto nomine. Innebant autem patri eius, qui uellet uocari eum. Isg. postulat tabellis, scripsit, dicens. Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt uniuersi. Apertum est autem os eius illico, & lingua eius, & loquebatur laudans deum. Virgo quidem circiter tribus mensibus, mansit apud Elizabeth, fortassis tanto attonita miraculo, & indigens consolatione quadam, quam ex consuetudine Elizabeth habuit. Verum ubi appropinquauit partus, abscellit. Vbi autem impletum tempus Elizabeth vt pareretur, obseruandum quod in peccatoribus non dicitur. Impletum est tempus pariendi, sed hoc duntaxat inuenies, ubi de iustorum partu habetur mentio. Nam (vt apparet) imperfecti & non impleti peccatorum sunt partus, meliusque illis si nati non fuissent. Quare autem post circumcisionem imponitur nomen? Quia prius suscipiendum est signaculum dei, & tunc humanum nomen. Vel aliter. Circumcisio significat carnalium abiectionem. Nullus igitur nisi prius abiciat & amputet carnalia, dignus est vt nominetur miles dei, & vt in libro caelorum scribatur nomen eius. Elizabeth vero vt prophetissa indicauit nomen. Ioannes sic nomen eius. Fortassis autem Ioannes sibipsum indidit nomen, matrique suae communicauit donum propheticum. Porro Zacharias, quum non posset nutu manifestare nomen, petit tabellas. Et quia astipulatus est sententiae uxoris in nomine pueri, obstupescit omnes, non enim erat in cognatione eorum quispianam eius nominis, vt quis dicere possit, quod

Circumcisio quid.

Et tu puer propheta altissimi uocaberis, praebis enim ante faciem domini ad parandum uias eius. Ad dandam scientiam salutis in populo ipsius, per remissionem peccatorum eius. Per uiscera misericordiae Dei nostri, quibus uisitauit nos oriens ex alto. Vt illucesceret his qui in tenebris & umbrati erant.

A

sit, quod ante tempus de hoc ambo tractarint. Ioannes, iuxta interpretationem, est Dei gratia: proinde & pater illius statim assequutus gratiam, & primum de Christo, deinde de puero prophetizat.

Et factus est timor super oes uicinos eorum, & in tota montana regione Iudaeae, diuulgabatur oia uerba haec, & posuerunt oes qui audierant uerba haec in corde suo, dicentes. Quisquam puer hic erit? Et manus domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius, repletus est spiritu sancto, propheta uisus, dicens: Benedictus dominus deus Israel, quia uisitauit & fecit redemptionem populo suo. Et exaltauit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum, qui a saeculo sunt prophetarum suorum. Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Vt faceret misericordiam cum patribus nostris, & memor esset testamenti sui sancti. Iuxta iustitiam quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, ut daret nobis. Vt citra timorem, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus tibi. In sanctitate & iustitia coram ipso, cum cunctis diebus uitae nostrae. Factus est timor super omnes, propter miraculum loquentis Zachariae. Si cut enim prius, quum obmutuisset, stupuerat populus, ita etiam nunc quum reddidit est ei sermo. Propter duo igitur miracula haec cogitabat de nato, quod multos praecelleret. Facta autem sunt haec omnia singulari quadam dispensatione, vt qui de Christo prophetizaturus esset, fide dignus haberetur, & omnes ex ipsa natiuitate Ioannis certiores redderentur, quod multis maior esset. Benedictus autem Zacharias Deum, quia uisitauerat Israelitas. Et profecto uenerat ad oves quae perditae erant de domo Israel, sed plerique beneficium eius suscipere noluerunt, unde uero Israelitas inuisit. Et quinam sunt illi? Hi qui crediderunt. Exaltauit autem cornu salutis, hoc est virtutem, & regnum salutare. Cornu enim vel potentia significat, cornuta enim animantia in cornu robur habent: vel regnum, ex cornu enim reges inungebantur. Itaque Christus & potentia est, & regnum patris. Excitatum igitur est cornu salutis, Christus. Videbatur enim dormire, contemnens multorum peccata, longanimitatem in simulacrorum infano cultu praeferebat, sed in nouissimis temporibus incarnatus excitatus est, & contriuit omnes qui oderunt nos daemones, non iam ultra longanimis & dormiens. Porro in domo Dauid excitatus est, hoc est, in Bethlehem, illic enim natus est. Bethlehem autem patria Dauid erat. Sicut loquuti fuerunt prophetae, omnes enim de incarnatione loquuti sunt. Michaeas etiam domus Dauid, Bethlehem dico, mentionem facit, dicens. Et tu Bethlehem neuitquam minima es, ex te enim egredietur dux. Fecit autem misericordiam, non solum cum uiuentibus, sed & cum patribus nostris. CHRISTI enim gratiam etiam in illos qui olim mortui, pertingit. Dedit nobis uiuentibus spem resurrectionis, & resurreximus, sed non solum hanc gratiam assecuti fuimus, sed & qui ante nos defuncti fuerant. Omnis enim natura boni particeps fuit. Vel aliter: Fecit misericordiam cum patribus, eo quod spem illorum impleuit. Adimpleta enim uiderunt quaecumque de christo expectarent. Sed & filios suos ciuident patres talibus bonis frui, gaudent & participes sunt laetitia, perinde ac si in se collocatae essent. Cuius aut testamenti, & cuius iusiurandi, quod Abraham factum meminimus. Vel omnino huius. Benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te.

B

Verum nunc multiplicatus Abraham, quum ei filii ex omnibus gentibus adoptati sunt per fidem. Nam sicut ille credidit, ita ille per fidem appropriarunt ei. Liberauit autem nos de inimicis sine timore. Saepe liberant quidem, sed non sine nostro timore, agone, & certamine: CHRISTVS uero, quum nos non laborassemus, pro nobis crucifixus est, & liberauit nos sine timore, hoc est, absque periculo. Quare autem liberauit nos? Num propter cibum & potum? non: sed vt seruiamus illi: non semel, neque duobus diebus, sed omnibus diebus. Seruiamus autem non sola corporali adoratione, & ministerio, sed in sanctitate & iustitia. Est autem sanctitas, iustitia erga Deum, iustitia uero erga homines, vt exempli gratia. Si quis abstineat a sacris, & ad diuina non accedit impie, sed uenerabilibus omnem honorem exhibet, is sanctus est. Similiter, & qui honorat parentes, sanctus est: nam & illi dei domestici. At si quis non fuerit auarus, non rapax, non fur, non adulter, is iustus dicitur. Itaque oportet seruire Deo in sanctitate, hoc est, reuerentia, erga diuina: & iustitia, hoc est, laudata in rebus humanis uita. Seruendum denique est coram ipso, non coram hominibus, sicut hi qui hominibus placere uolunt, vt hypocritae faciunt.

C

Et tu puer propheta altissimi uocaberis, praebis enim ante faciem domini ad parandum uias eius. Ad dandam scientiam salutis in populo ipsius, per remissionem peccatorum eius. Per uiscera misericordiae Dei nostri, quibus uisitauit nos oriens ex alto. Vt illucesceret his qui in tenebris & umbrati erant.

Matt. xv

Cornu.

Bethlehem patria dauid. Mich. v.

Ad eos quoque qui ante sunt miserecordia Christi fluxit.

Gen. xxij Hebr. ix:

Cur nos liberauerit Christus. Sanctitas. Iustitia. Sanctus. Iustus.

bra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Puer autem crescebat, et corrobora-

ratur spiritu, et erat in desertis, donec ueniret dies, quo ostendendus erat apud Israelitas. Rarum videtur, quod Zacharias ad puerum loquitur, adhuc infansatum, quomodo po-

Via do-
mini que

Peccata
remittere
cuius.

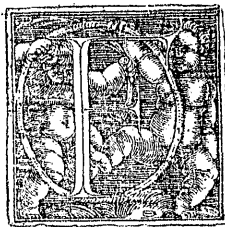
Mala. iiii.

Peccati
vmbra
mortis.

Roma. vi

Cur puer
Ioanes in
desertum
abierit.

CAPVT SECVNDVM.

Actum est autem in diebus illis, Exit decretum à Cesare Augusto, ut cense-

Libertus
spiritus.
Galat. v.
Primoge-
nitus
quis
dicatur.

et virgo in Bethlehem, quæ eius patris erat, nascereturque sic dominus in Bethlehem, ac impleteretur propheta, quæ dicebat, cessaturo multorum deorum cultu, vnum etiã regem, nempe Cæsarem imp- raturum. Porro Christus cum omnibus describitur. Oportebat enim cum toto orbe censeri, vt sanctificaret eos, qui censentur, aboleretque seruitutem. Quoniam sicut circumcisionem aboleuit, ita descriptus sicut seruus, seruitutem nature nostræ aboleuit. Non enim vltra sunt serui, qui domino seruiunt, sicut Apostolus dicit. Nolite fieri serui hominum, sed tamen si corpore simus serui, spiritum tamen sumus liberi, neque cum impietate dominorum simul abducimur, Primogenitum vero filium

nominauit virginis dominum, quâuis nullum secundum pepererit, idque merito. Primogenitus enim dicitur, qui primus natus est, etiam si non nascatur postea secundus. In præsepio autem reclinatur, forte vt stratum ab initio vitæ frugalitatem nos doceret: forte etiam quodam symbolo declarauit, quod peregrinatus sit in hoc mundo, qui locus non ster est; nos autem brutis animantibus comparati sumus, sicut & præsepe proprius brutorum locus est. Ita nostrum præsepe est mundus, nos vero bruta: ipse autem redemit nos, qui brutis assimilatur, propterea & ipse rali loco fuit reclinatus.

Et pastores erant in regione eadē rusticantes, et excubantes excubias nocte super gregem suū. Et ecce angelus domini assistit illis, et claritas domini circumfulsit illos, et timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: Ne timeatis enim, annuncio vobis gaudium magnum, quod futurum est toti populo, quia natus est nobis hodie seruator, qui est Christus dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum. Inuentis infantem fasciis inuolutum, positum in præsepi. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ caelestis laudantium deum, ac dicebant: Gloria in altissimis deo, et in terra pax hominibus bona voluntas. Pastores erant rusticantes, hoc est, vel rusticam agentes vitam, vel in agro stabulantes, & versantes. Quibus apparet angelus, propter simplicitatem & innocentiam morum, & quod iustorum vitam imitari videantur. Etiam præcipue patriarcharum pastores erant, vt Iacob, Moses, Dauid. Neque in Hierusalem apparuit pharisæis vel scribis, qui omnis malitiæ receptacula erant. Illi autem quum simplices essent, diuini spectaculi portiti sunt: monstrante Deo, quod statim ab initio eos agrestiores præ aliis elegerit, præconesque fecerit. Abiecerunt enim in desertum, quum angelus verò magnum illis gaudium euangelizauit, quod futurum omni populo, qui proprie populus Dei. Non enim omnes Iudæi populus Dei, Nam & omnium hominum populo incarnatio facta est gaudium. Quid autem hymnus angelorum declarat? Vel omnino gratiarum actionem supernorum exercituum, & gaudium, eo quod terreni beneficia tanta consequamur. Gloria enim Deo dicunt. Super terram autem pax nunc facta est, & quæ prius humana natura inimica fuerit Deo, nunc ita conciliata est, vt & Deo adiuncta sit, & in carnato vnita. Vides igitur pacem Dei cum homine? Et aliter quoque intelligitur: Pax est ipse filius Dei. Ego enim (inquit) pax. Ista igitur pax, & filius Dei, inquam super terram facta est. Et hominibus bona voluntas, hoc est, Deo requies in illis hominibus. Et cui prius non beneplacitum erat in hominibus, nunc pro beneficiis & refocillationibus hominum habet opera, in quibus & quietem habet.

Et factum est, ut discesserant ab eis angeli in caelum, et homines pastores loquebantur inter se. Transseamus iam Bethlehem usque, et uideamus hoc quod accidit, quod dominus aperuit nobis. Et uenerunt festinantes, et inuenerunt Mariam, et Ioseph, et infantem positum in præsepi. Cum uiderent autem, diuulgauerunt de uerbo, quod dictum erat ipsis de puero hoc. Et omnes qui audierunt, mirati sunt de his que dicta erant à pastoribus ad ipsos. Pastores illi figura sunt spiritualium pastorum. Oportet igitur episcopos custodire gregem suum, et in agro canere, hoc est, canere spiritualia, & docere populum, & sic audire diuinas uisiones & auditus. Bethlehem interpretatur domum panis. Quæ autem alia est domus panis, quæ ecclesia, in qua panis repositus est? Officium itaque spiritualium pastorum fuerit, quære panem coelestem, quem cum uiderint, debent illum & aliis prædicare, sicut & pastores qui uiderunt infantem, loquuti sunt de eo & aliis.

Maria autem conseruabat omnia uerba hæc, conseruens in corde suo. Et reuersi sunt pastores, glorificantes ac laudantes deum super omnibus que uiderant, et audierant, ita ut dictum fuerat ipsis. Quæ uerba conseruabat uirgo? Quidam dicunt, quod ea quæ angelus ei dixerat, & quæ pastores narrauerant, conseruauit & contulerit secum, inuenitque in omnibus sententiam vnã, quod deus sit filius suus. Mihi autem uidentur uerba hoc loco res vel gesta dici, & id esse quod dicitur: Maria autem conseruabat omnia uerba hæc, quæ nunc ego dico, & gesta esse facio. Gesta enim quando narrantur, dicuntur uerba. Porro pastores reuersi sunt, gratias agentes Deo in omnibus: neque enim erant ex ossi Iudæis.

Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, uocatum est nomen eius Iesus, quod uocatum erat ab angelo priusquam in utero conciperetur. Et postquam completi fuissent dies purgationis eorum, secundum legem Moysi, adduxerunt eum Hierosolimam, ut sifterent eum domino, sicut scriptum est in lege domini. Omne masculinum adaperiens uulnam, sanctum domino uocabitur: et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Qui mandata legis præuaricabantur, sub maledictione erant. Dominus igitur circumciditur, vt etiam in hoc adimpleta lege, & nullo prætermisso quod illa

Ge. xlvii.
Pharisæi,
omnis malitiæ receptacula sunt.

Ioan. xvi.
xxx.

Episcopo-
rum munus quale.

Gen. xvii.
Lcui. xii.
Exo. xxx.
iii.
Exo. xlii.
Deut. xv

sec. Emicatio enim sapientiae eius, profectus ipse est. Porro patrem nominat dei genitrix; sciens quidem non esse patrem; veruntamen propter Iudaeos, ut ne videatur ex fornicatione prognatus, patrem eius dicit Ioseph. Vel aliter: Quoniam velut pater curam pueri gerebat, & simul conuersando ministrabat; merito nominauit illum patrem, tanquam honorans illum spiritus sanctus patris vocabulo. Quare autem quaerebant illum? num suspicabantur perditum illum aberrasse, ut ita dicam? Absit. Neque enim hoc sapientissima Mariae fuerit, quae plurimas de illo acceperat reuelationes; neque Ioseph, cui & ipse de illo reuelatum erat, quod a spiritu sancto esset. Verum quaerebant illum, ne quo pacto ab eis abiisset, ne forte reliquisset illos. Vbi autem inuenerunt eum, vide quomodo ipsis respondet. Quum enim illa Ioseph patrem eius dixisset, ille dixit: Non hic verus pater meus est, alioqui in domo eius mansissem, sed deus est pater meus, & propter ea in domo illius sum, hoc est, in templo illius. Verum ipsi non intellexerunt quid loquutus esset eis, sacramentum enim erat.

Et ascendit cum eis, uenitque Nazareth, et atque subditus illis. Mater autem eius conseruabat omnia haec in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia, apud deum atque homines. Subditus fuit parentibus, dato etiam nobis exemplo, ut patribus sumus obedientes. Conseruabat autem haec omnia uirgo. Diuina enim erant quae dicebantur & agebantur a puero, non quasi duodecim annorum, sed quasi perfecti uiri. Vide autem quomodo hoc loco Euangelista interpretatur, quid sit, proficere sapientia; subdit enim & statura. Profectum autem aetatis, sapientiae profectum esse dicit. Gratiam uero habebat apud deum & apud homines, hoc est, agebat ea quae deo beneplacita erant, & quae laudata ab hominibus. Primum autem apud deum, & postea apud homines. Primum enim oportet deo placere, & deinde hominibus.

CAPVT TERTIVM

Matt. iii. Marci. i. Ioan. i.

Gen. xlix

Vis baptismatis Ioannis. Virtus.

Esaiæ. xli.

Inno aut decimoquinto imperij Tyberij Caesaris, Pontio Pilato praefecto Iudaeae. Tetrarcha uero Galilaeae Herode. philippo aut fratre eius Tetrarcha Iturae et Trachonitidis regionis, et Lymania abilene Tetrarcha sub pontificibus Anna et Caipha, factum est uerbum domini super Ioanne Zachariae filium in deserto. Et uenit in omni regione sinitimam Iordani, praedicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum. Recte memor est & temporis, & principium illorum, ut sic demonstrat defecisse Iudaicorum principium successionem. Praefectum Pilato homine alterius gentis. Tetrarcharum aut Herodis Aescalonitae filius tenentibus; credatur que merito adesse Christus, iuxta prophetiam Iacob. Factum est autem (inquit) uerbum dei super Ioanne; ut discas illum non temere, neque citra uocationem ad testificandum Christo profuissse, sed diuino morum spiritu. Per uerbum intellige spiritum sanctum, vel mandatum dei. Factum est aut in deserto uerbum dei ad Ioanne; quando quidem filios deserte multiplicaturus erant, ecclesiam dico ex gentibus, magis quam eius quae habet uirum, hoc est Iudaicam synagogam, merito in deserto fit ad Ioanne uerbum & mandatum Dei. Praedicauit item baptismum penitentiae populis, hoc est, inuulgauit. Porro baptismum cooperabatur illis in remissionem peccatorum, quae per baptismum Christi datur. Neque enim baptismum Ioannis remissionem peccatorum habebat, sed ad remissionem conferebat; hoc est, praeparabat homines ut acciperent baptismum quod habet remissionem peccatorum. Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ propheta dicentis. Vox clamantis in deserto, parate uiam domini, rectas facite semitas eius. Omnis uallis implebitur, et omnis mons, et collis humiliabitur, et fient quae obliqua sunt directa, et aspera in uias planas, et uidebit omnis caro salutare dei. Via quidem, quam iubet parari, uita est Christiana. Praedicatorum enim erat Christus, quantum nunquam. Semitas uero dicit mandata legis iam trita, quae praecipit recta facere. Peruertebant enim mandata pharisaei. Potest item per uiam anima intelligi, semitae uero cogitationes & opera. Opportet igitur ut nos praeparamus & animam, rectaeque faciamus cogitationes ac opera. Deinde quasi interrogante quopiam, & quo pacto hoc faciemus; uirtus enim ardua est ad difficilis, multosque anfractus habet & obliquitates, & propter potestates aduersarias, & propter affectiones quae in nobis habitant, dicit non fore operosum, sed omnino facile. Nam ualles inquit, implebuntur; omnisque mons & collis, aduersariae nimirum potestates, quae propter superbiam se extollunt, humiliabuntur.

Vere enim firmatae sunt potestates illae aduersariae, & potestates quae natura nobis uidentur insitae. Facta igitur sunt omnia facilia, & obliqua uersa sunt in recta. CHRISTVS enim aduersarias potestates prostrauit, quae hoc loco montes ac colles dicuntur; & naturales nostras inclinationes ad bonum reuertit; quas dixit Euangelista ualles quae implentur. Nam propterea incarnatus est, ut naturam nostram restitueret; Et omnis (inquit) caro uidebit salutare dei, non Iudaei tantum & proselyti, sed omnis caro. Et enim, in omnem terram peruenit Euangelium. Possent quidem & alia multa dici, sed haec ut manifestiora dicta sint.

Dicebat ergo ad turbas, quae exibat ut baptizarentur ab ipso, Progenies uiperarum, quis uobis submostrauit ut fugeritis a uertura ira? Facite ergo fructus dignos penitentiae, et ne ceperitis diare intra uos ipsos, patrem habemus Abraham, dico enim uobis, potes est deus de lapidibus istis suscitare filios ipsi Abrahae, tunc uero et securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excinditur et in ignem conicitur. Progenies uiperarum uocat Iudaeos tanquam affligentes patres & matres suas. Tradit enim de animali, quod matrem suam deuoret, & sic nascatur: sic & Iudaei prophetas & doctores occidebant. Venturam itam dicit perperum supplicium. Fructus autem penitentiae, non solum est fuga mali, sed elaboratio boni. Hoc enim reuera est proferre fructum penitentiae, si bonum operati fuerimus. Ne ceperitis autem dicere intra uos, Generosi sumus & confidimus in patribus, negligentes ipsi uirtutes. Poterit enim deus ex lapidibus istis patriarum filios dare, sicut fere & prius fecit. Vulu enim Sarae lapidibus erat durior, atramen ad procreandos filios gratiam consequuta est. Porro securis diuinum iudicium est, indignos e uita resciscas. Nisi igitur penitentiam egeritis (inquit) excidimini ab hac uita. Securis enim posita est ad radicem nostrarum arborum. Proinde (ut diximus) per radicem uita intelligitur. Intelligatur aut & per radicem, Abrahae cognatio. Itaque rami illo indigni exciduntur ab eius cognatione; iuxta Apostolum, Ceterum duplex est supplicium. Peccator enim & sterilis non solum excinditur a cogitatione iustorum, sed & in ignem conicitur.

Et interrogabat eum turba, dicentes. Quid ergo faciemus? Respondens aut dicit illi. Qui habet duas tunicas, impartat non habenti, et qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem et publicani ut baptizarentur; et dixerunt ad illum. Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos. Ne quid amplius quam quod constitutum est uobis, exigatis. Interrogabant autem eum et milites, dicentes. Et nos quid faciemus. Et ait illis. Ne quae coactiatis, ne quae calumini, et coacti obsonijs uestris. Expectate autem populo, et cogitatis uobis in corde suo, non ipse esset Christus ille. Respondit Ioannes uni uersis, dicens. Ego quidem aqua baptizo uos, sed ueniet fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum, ipse baptizabit spiritum sancto et igni, cuius uentilabrum in manu ipsius, et purgabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Multa quidem & alia exhortans; euangelizabat populo. Admonet & exhortatur tres illos ordines, qui ad Ioannem accesserant, turbas, publicanos, & milites. Et turbas quidem admonet, ut iustitiae vacent, praecipiens habenti duas vestes, communicare ei qui unam habet. Publicanis uero non plus quam constitutum est ipsis extorqueri; hoc est, exigere militibus autem non rapere, sed contentos esse obsonijs, hoc est his quae a rege iuxta consuetam liberalitatem erogantur. Vide autem, quomodo turbis ceu innocentibus dicit, exhortans ut bonum quiddam faciant, hoc est, ut communicent. Publicanis uero, militibusque, ut abstinent a malo. Neque enim capaces illi erant, neque bonum quippiam facere poterant, sed sufficebat eis non facere malum. Quidam anagogia hic admittunt, & intelligunt, quod habentes duas vestes, communicare debeant non habenti, dicentes duas vestes, spiritum scripturae & literam; & exhortetur eum qui duas habet: ut communi nect ei qui omnino nudus est: ut si quis sit, qui scripturam hifariam intelligat, & secundum spiritum & secundum literam, communicet ei qui non habet, hoc est, doceat ignorantem, & det ei uel literam. Tanta autem fuit Ioannis uirtus, ut omnes cogitent apud se de illo, quod esset CHRISTVS, Talis itaque suspicionem repellens, inquit. Tantum inter me & CHRISTVM interest, ut ego quidem in aqua baptizem, ille autem in spiritu & igni, & neque ego dignus qui corrigiam calciamentorum illius soluum. Quid autem haec sibi uolunt? Baptizat uos in spiritu & igni, manifestum omnino. Etenim Apostolus spiritum misit, & ignem linguae apparuerunt dispartitae illis. Non autem dignum esse ut soluat corrigiam calciamentorum, clara sententia est, quod non sit dignus qui inter ceteros seruos ordinetur. In sensu autem occultiore. Duo calciamenta domini sunt profectiores eius duae, una e caelis in terram, altera e terra in infernum. Jam uentilabrum

Fructus penitentiae quis.

Roma, vi

tres ordines ad Ioannem.

ac tristitia: & accessit ad dominum de voluptate tentans in morte, recessit vero usque ad tempus crucis, tunc illum per adversa ac dura tentaturus.

Esa. lxi.

Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem suam die sabbatorum in synagoga, & surrexit ut legeret. Et traditus est illi liber Esaiæ prophete, & ut explicaret libri, invenit locum ubi scriptum erat. Spiritus domini super me, propterea quod unxit me, ad evangelizandum pauperibus misit me, ut sanem contritos corde, ut predicem captivis remissionem, & cæcis visum ut emittam contractos per remissionem, ut predicem annum domini acceptum. Et cōspirato libro reddidit ministro, ac recessit. Et omnium in synagoga oculi erant defixi in eum. Caput autē dicitur ad illos. Hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. Volebat quidem Iesus manifestum se reddere Israelitis, & quod a Deo ac patre unctus sit, vt salvet eos qui sub celo sunt. Cum magna admiratione & hoc agit. Præ aliis autem se Nazarenus, cum quibus conuerfabatur, manifestat: vt & nos doceat, primum & propriis benefacere, atque illos docere, & postea in alios quoque benignitatem transfundere. Porro oblatum sibi librum aperuit, ac inuenit: non quod forte occurrit, sed quod ipse voluit. Ne enim existimes, forte aperto libro incidisse eum in illud locum, in quo hæc de ipso scripta erant: nã ipso volente, hoc accidit. Quid autem scriptum erat: Spiritus domini unxit me, hoc est consecrauit me, constituit me, vt euangelizarem pauperibus, hoc est gentibus; quæ neque legem, neque prophetas habebant & reuera valde pauperes erant. Contriiti autē corde foras illi fuerunt Israelitæ, quorum cor prius fuit magna & sublimis domus dei. Postea autē ubi vacare cœperunt idolis & variis modis peccarunt, contritum & destructum est cor illorum, hoc est, domus Dei facta est spelunca latronum, Venit igitur dominus, vt & illos sanaret, & captiuos remissionem daret, & cæcis visum, hoc est gentibus & Iudæis. Ambo enim illi populi & captiuu erant & sub fatana, ac cæci. Possunt autē hæc & de mortuis intelligi. Erant enim & illi captiuu atque fauci, liberati que sunt a potestate inferni per resurrectionem. Prædicauit item & annum acceptum. Quis autem fuit annus ille acceptus? Foras illi secundum futurum, de quo prædicauit dominus dicens. In die illa non interrogabit me quicquam. Et iterum: Venit hora quando mortui resurgent. Acceptus autem est ille annus, hoc est, desiderabilis, & iustus, & amabilis: quem accipiunt omnes qui hic operati sunt. Est autem & tempus dominici aduentus in carne: de quo Paulus dicit. Nunc tempus est acceptabile, nunc dies salutis. Porro ubi hæc legit, & dixit, hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris, manifeste se audientibus commendans, quia ipse sit, de quo hæc scripta fuerint.

Ma. xxiii Ioan. v.

Et oēs testimonium illi dabat, et mirabatur super gratia sermonum, qui procedebant ex ore ipsius dicebatque: Nunc hic est filius Ioseph. Et ait illis. Oino dicetis mihi hanc similitudinem. Medice cura te ipsum. Quæcumque audivimus facta in Capernaui, fac et hic in patria tua. Ait autē: Amē dico vobis, nemo propheta acceptus est in patria sua. Sed in ueritate dico vobis, multi et uide et erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est celum annis tribus, et mensibus sex, quia facta esset fames magna per omnem terram, et ad nullam illorum miseriam est Elias, nisi in Sarephtha Sidonis ad mulierem uiduam. Et multi leprosi erant in Israel sub Eliseo propheta, et nemo eorum mundatus est, nisi Naama Syrus. Et repleti sunt oēs in synagoga ira, hæc audientes. Et insurrexerunt eiecēruntque illum de ciuitate, et duxerunt illum usque ad superciliu montis, super quem ciuitas illorum erat edificata, ut precipitaret eum. Ipse autē transiens per medium illorum ibat. Qui audirent turbæ quæ dicebantur a Christo, admittantur super sermonibus gratiarum. Admirantes autē discipulis incessabant eum. Nonne hic est fabri filius? Quauis quid prohiberet ipsum dici admirabilem & adorabilem? Non vides quanta fecit non audis quæcumque dicit? Deinde cōiuitis patrē illius lacillis & Reuera de illis dicere licet. Ecce populus stultus & absque corde, oculi illorum non vidēt, aures etiā non audiūt. Dominus igitur quid dicit? Omnino dicetis mihi, fac & in patria mirabilia, quæ in Capernaui fecisti. Hoc enim est quod dicit: Medice cura te ipsum. Prouerbitium enim erat apud Iudæos quod ægrotantibus medicis dicebatur. At ego dico vobis quod fecistis multa signa etiam apud vos patrios meos: sed scio commune omnium & quotidiana, & eis omnes copiose fruantur. Semper enim solent homines rara & admirabilia curare: despiciere autem communia & familiaria. Et ideo nullus propheta in patria sua preciosus: sed in aliuunde veniat: admirabuntur illum. Sic & Eliam Iudæorum viduæ non susceperunt. Sarephthana autem suscepit: Et Eliseus alienigenam leprosum purificauit, fide in illum declarata. Nam familiares eius qui eiusdem erant patriæ, ei non crediderunt, & propterea non sunt purificati. Similiter et ego vobis patrios non videro admirabilis, sed contemptus, & ideo neque signa facio. Hic sane qui in Capernaui

iii. re. xviii. Re. v.

Quum surrexisset autē Iesus de synagoga, introiit in domum Symonis, Socrus autē Symonis tenebatur febrim magna, et rogauerunt illum pro ea. Et statim supra illam, increpauit febrim, et febris dimisit illam, statim surgens ministrabat illi. Qui autē sol occideret oēs qui habebant infirmos morbis variis, ducebatur illos ad eum. At ille singulis manus imponens, sanabat eos. Exhibant autē et de monia a multis, clamantia ac dicentia. Tu es Christus filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebatur ipsum esse Christum. Facto autē die, egressus ibat in desertum locum, et turbæ quærebant eum, et uenerunt usque ad ipsum, et detinebant illum ne discederet ab eis. Quibus ille ait. Et alius ciuitatis oportet me euagelizare regni dei, nã in hoc missus sum. Et predicabat in synagogis Galilæe. Dominus oium a discipulis excipiebatur & pascebatur, quæ admodum nunc quoque & apud Petrum hospitiu excipitur, & sanatur eius focer, vt & te instruat, ne reicias pauperum modestiam & studium. Nam simpliciter autem curat illam a morbo, sed & bonum valetudinem & rebur ad ministrandum ei suppeditat. Et nos quoque si illum exceperimus, extinguet nostram febrim iræ & concupiscentiæ, & eriget ac corroborabit nos, ita vt ei ministrare valeamus, hoc est, facere quæ ei placent. Vide autem obscuro, & turbæ fidem, quomodo etiam iam occidente sole infirmos afferebat, neque a tempore impediatur. Non sinit autem de monia loqui, tum quod non indigebat immundorum testimoniu, neque, eum

Hiere. v.

Res maxime non sit raræ, contententur. Cur Christus in Capernaui si viduæ non susceperunt. Sarephthana autem suscepit: Et Eliseus alienigenam leprosum purificauit, fide in illum declarata. Nam familiares eius qui eiusdem erant patriæ, ei non crediderunt, & propterea non sunt purificati. Similiter et ego vobis patrios non videro admirabilis, sed contemptus, & ideo neque signa facio. Hic sane qui in Capernaui

nam, videro admirabilis, & signa facio, & acceptus eis sum. Audientes autem hæc hi qui in synagoga erant, implebantur furore. Oportebat admirari. Et precipitare conantur. At ipse per medium illorum iuit, non quidem passionem fugiens, sed tempus exspectans. Venit enim vt per nobis pateretur: sed nunc in prædicationis exordio, non debebat se morti exponere, sed tunc mori, quum sufficientibus doctrinis non docuisset: Et ita ex hoc manifestum est, quod neque quum crucifigeretur, intuitus sit crucifixus, sed sponte mortem obiecit. Scias autem quod prophetarum patria, synagoga Iudæorum est; in qua propheta despiciabiles sunt, & non suspiciuntur: nos autē alienigena suscipimus illos. Vidua enim Ecclesia quæ ex gentibus collecta, suscipit Eliam, hoc est prophetarum sermonem, quum esset fames facta in Iudæa, fames (inquam) audiendi sermonem Dei. De hac fames vidua propheta dicit, quæ plures sunt filii desertæ quæ eius quæ habet uirum, quia sterilis peperit septem; & quæ multos habebat filios, infirmata est.

propheta rum quæ nã patria Efa. lliii. i. reg. ii.

Et descendit Capernaui ciuitatē Galilæe, ibique docebat illos sabbatis. Et stuebat super doctrinam eius, quia eum potestatem cōmuniu erat sermo ipse. Et in synagoga erat homo habens spiritum dæmonis immundum, et exclamauit uoce magna dicens. Etia, quid tibi nobis eum est Iesu Nazarenus? uenisti ad perdatu nos? Scio te qui sis sanctus ille dei. Et increpauit illum Iesus, dicens. Obmutescere et exi ab eo. Et cum proieisset illum, dæmoniu in mediu exit ab illo, nihilque illi nocuit. Et factus est pauor super oēs, et colloquebatur inter se, dicentes. Quis sermo hic est, quia eum autoritate et potestate ipse perat immundis spiritibus et excutit? Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum undique finitima regionis.

Postquam neque ratio, neque doctrina ad fidem rapuit incredulos, dominus ad miraculorum operationem se conuertit, seu efficacissimum pharmaciu. Miracula igitur operatur in Capernaui. Valde enim increduli erant: & multis ad fidem indigebant: ideo cur postquam fatis docuit, & id tanquam potestate præditus: non enim dicebat, Hæc dicit dominus: sed ego dico uobis, quia non vnus ex prophetis erat, sed vere dei filius: subdit etiam miraculum, & sanat dæmonio agitated. At dæmon inimicitias primum facit, quo testimonium eius fide dignus sit, deinde subiicit testimoniu. Scio te qui sis, sanctus ille dei. Prius igitur increpat illum, Cur uenisti hic perdere nos? Postea adulatur, existimans dominum adulatione fractum sinere illum: tam stulta res est malicia, sed dominus docens nos, ne tamur dæmonum testimoniu, & sententiis. Obmutescere inquit & ingredere ex illo. Permittit autem dæmoni, vt proiciat hominem, vt discederent circumstantes illum uere habuisse dæmoniu, cuius erant uerba, tamen si lingua hominis ministraret. Propterea colloquebantur inter se omnes admirantes de talibus factis. Quis sermo hic, id est, mandatum istud quo imperat. Exi ab illo, & obmutescere: Scias autem, quod & nunc multi habent dæmonia, qui dæmoniu perficiunt concupiscentias, vt iracundus qui habet dæmoniu iræ: At si uenerit Iesus in synagoga, hoc est, quum mēs fuerit coadunata, & non diuagatur, tunc dicit dæmoniu iræ, quæ coarctari nequit, Obmutescere: & statim proicit hominem in medium, & egreditur ex eo. Quid autem sit in medio proiici, disce. Oportet hẽminẽ non oino iracundum esse & amarum, crudelis enim hoc & truculantæ bestie fuerit: neque omnino ira carentem, nam hoc insensati fuerit: sed uicium incedere uia, & furorẽ seruare contra malitiam. Quum igitur in medium quis a malo spiritu proiciatur, relinquatur ab eo.

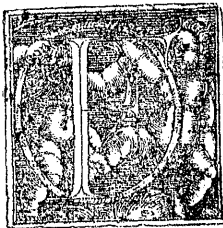
mat. viii.

Quum surrexisset autē Iesus de synagoga, introiit in domum Symonis, Socrus autē Symonis tenebatur febrim magna, et rogauerunt illum pro ea. Et statim supra illam, increpauit febrim, et febris dimisit illam, statim surgens ministrabat illi. Qui autē sol occideret oēs qui habebant infirmos morbis variis, ducebatur illos ad eum. At ille singulis manus imponens, sanabat eos. Exhibant autē et de monia a multis, clamantia ac dicentia. Tu es Christus filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebatur ipsum esse Christum. Facto autē die, egressus ibat in desertum locum, et turbæ quærebant eum, et uenerunt usque ad ipsum, et detinebant illum ne discederet ab eis. Quibus ille ait. Et alius ciuitatis oportet me euagelizare regni dei, nã in hoc missus sum. Et predicabat in synagogis Galilæe. Dominus oium a discipulis excipiebatur & pascebatur, quæ admodum nunc quoque & apud Petrum hospitiu excipitur, & sanatur eius focer, vt & te instruat, ne reicias pauperum modestiam & studium. Nam simpliciter autem curat illam a morbo, sed & bonum valetudinem & rebur ad ministrandum ei suppeditat. Et nos quoque si illum exceperimus, extinguet nostram febrim iræ & concupiscentiæ, & eriget ac corroborabit nos, ita vt ei ministrare valeamus, hoc est, facere quæ ei placent. Vide autem obscuro, & turbæ fidem, quomodo etiam iam occidente sole infirmos afferebat, neque a tempore impediatur. Non sinit autem de monia loqui, tum quod non indigebat immundorum testimoniu, neque, eum

Christus apud petrum hospitiu excipitur;

speciosa laus in ore peccatoris: tum quod volebat accendi inuidiam Hebræorum videntibus eum ab omnibus celebrari. Turbæ item quærunt eum etiam in locum desertum abentem, & detinent. At ille non vno loco circumscribitur, sed etiam aliis (inquit) ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei. Vnde oportet etiam nos non segnes, neque vno loco contentos esse, sed vbi que circumire, & prodesse quibusdam.

CAPVT QVINTVM.

Lexum est autem quum turba immineret ei, ut audiret uerbum dei. Et ipse stabat iuxta stagnum Genesareth, et uidit duas nauas stantes ad stagni piscatores aut descendentes ex illis. Et ingressus autem in unam nauam, quae erat Symonis, rogauit eum, ut a terra abduceret pascuis, & sedens docebat de nauis turbas. Ut cessauit autem loqui, dixit ad Symonem. Duce in altum, & laxare retia uestra in capturem. Et respondens Symon: dixit illi. Praeceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iussu laxabo rete. Et quum hoc fecissent: concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt socii, qui erant in altera naua, ut ueniret et adiuuaret ipsos. Et uenerunt ut que adimplerentur ambas nauas: ita ut mergerentur. Quod qui uideret Symon Petrus, accidit ad genua Iesu, dicens: Discede a me domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circūderat eum, & omnes qui cum illo fuerant, super captu piscium, quem ceperant, similiter autem Iacobus & Ioannem filios Zebedaei: qui erant socii Symoni. Et ait ad Symonem Iesus. Ne metuas, post haec homines capies. Et subduisit in terra nauibus: reliquit omnes, sequenti sunt eum. Fugit dominus gloria, quae eum ob hoc magis sequebatur. Igitur urgente turba, in nauam ingreditur, ut vel a naue doceat in litore stantes, omnibus e regione cōparentibus, & nullo a tergo ueniente. Postquam autem turbam a naua docuit, dominum nauis non reliquit irrenueratum, sed biliariam ei benefecit, quia & multitudinem piscium ei donauit, & discipulum suum fecit. Admirare igitur domini dispensationem, quomodo per propria & familiaria sua quaeque attrahit, sicut magos per stellam, ita & piscatores per pisces. Porro Christi mansuetudinem uide, quomodo obsecrat Petrum, ut a terra abducatur. Rogauit enim, idem est quod obsecrauit, sed & quomodo Petrus morigerus fuerit, ita ut hominem quem non uiderat, in nauam suam suscepit, & ei in omnibus obediuit. Nam ut dixit ei quod abduceret in profundum non abnuuit neque dixit. Per totam noctem laboraui, & nihil consequi sum, nunc tibi parerem, & aliis fatigandis laboribus incurberem? Sed ait: In uerbo tuo laxabo rete. Adeo feruebat fide, etiam ante fidem, unde & tantos pisces comprehendit, ut illos non potuerit trahere, & annuerit sociis, hoc est, participibus in alia naua. Nutu autem illos uocat, quia propter stuporem magnum loqui nequibat. Porro multa reuerentia Petrus rogat Iesum ut naui excedat, peccatorem se ipsum dicens, & indignum illius cōuersatione. Haec etiam per anagogiam, si vis intelligas. Nauis est Iudæorum synagoga, & Petrus gerit typum doctorum legis. Laborauerunt autem per totam noctem doctores, qui ante Christum. Tempus enim ante eius aduentum nox erat, & nihil cōprehenderunt: postquam autem uenit Christus, diesque factus est. Apostoli in locum legis doctorum surrogati, in uerbo eius, hoc est in praeccepto eius laxant rete Euangelii, & multitudinem hominum uenantur. Soli autem Apostoli non possunt trahere rete piscium, annuuntque sociis suis & comunicant, & cum eis trahunt. Hi autem sunt pastores & doctores ecclesiarum in singulis temporibus, qui interpretantur & docent Apostolica, trahuntque cum apostolis, ut piscantur homines. Animaduerte item & dictionem, Laxate rete Euangelium enim est rete, orationem habens humile & pedefrem, & ad auditorum infirmitatem se accommodantem: & idcirco dicit laxari. Si autem cui & sensui profunditas significare uideatur per laxationem retis, neque ipsum a uero abluat. Impletur enim & hoc prophetæ, qui dicit. Ecce ego mitto pisces multos dicit dominus, & postea mittit alios uenatores, & uenabuntur illos: piscatores quidem sanctos apostolos uocans: uenatores autem eos, qui temporibus sequentibus habiti sunt doctores.

Sensus anagoge
Trahentes rete qui sit & qui illorum socii.
Laxare rete.
Hic. xvi.

Mat. viii.
Leui. xiii

Et factus est, quum esset in quadam ciuitate, & ecce uir plenus lepra: quem uidisset Iesum, prostratus in facie, rogauit eum, dicens. Domine, si uis potes me mundare. Et protensa manu tetigit eum, dicens. Volo mundus esto. Et cōfessim lepra discessit ab illo. Et ipse praeccepit illi, ne cuiquam diceret: sed uade inquit ostende te ipsum sacerdoti, & offer pro emundatione tua, quae praecceptum Moyses in testimonio, illis. per uag. abatur

Amagabatur autem magis rumor de illo, & conueniebant turbae multae ut audirent, & sanarentur ab infirmitatibus suis. Ipse autem agebat in secessu in desertis, & orabat. Admiratio dignus est leprosus ille, quia dignam deo de Christo opinionem habuit, & dixit: Si uis potes me mundare. Hoc enim indicat ipsum sentientem de Christo, ut de deo: Non enim ut ad medicum accesserat, neque enim lepra a medicis curare potest: sed ut ad deum, cuius solius est sanare id genus morborum. At Iesus tangit illum, nec sine causa, sed quoniam immundus habebatur iuxta legem, qui leprosum tangebatur: uolens ostendere quod non teneatur ad seruanda tam exigua legis dicta, & quod ipse sit dominus legis, & quod mundus non conuenietur ex eo quod uidetur immundum, sed animarum lepra sit quae conueniat, & ideo tangit, interim & hoc indicans, quod sancta eius caro diuinam habeat uirtutem, & purificet a cōuulsiu, ut pote quae sit caro uerbi dei. Abi autem, inquit, & offer te ipsum sacerdoti: & offer munus in testimonio illis. Lex cauebat a sacerdote probandos leprosos, qui indicaret, an purificati essent. Et si quidē intra dies septē purificabatur quis, manebat intra ciuitatem, sin minus, eieciabatur. Et hoc est, quod dicit dominus. Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus. Quod autem erat munus? Duae aues. Sed quid est, in testimonio illis? Hoc est, in reprehensione & condonatione illorum, ut quādo condonant me, eum praeruaricatiō legis, ex hoc arguantur me non praeruaricari hoc, quod mandatum ut illis offeratur donum sicut praeccepit Moyses. Quod autem duae aues illae offerebant domino, non in contemptum fuerit dixisse: Occidebatur uina auis, & suscipiebant sanguinem eius in uase testaceo nouo, deinde alterius auis utraque alae tingebantur in sanguine, & sic dimittebatur auis uia. Praefigurabant autē haec, res Christi. Duae enim aues, duae naturae sunt Christi, diuina & humana, quarum una occisa est, nempe humana, altera uero dimissim in uia enim impassibilis permansit, iuncta sanguini passibilis naturae, & in se passionem suscipiens. Sanguinem autem domini uas suscepit figulinum nouum, populus inquam, nouus ex Gentibus, noui testamenti capax. Uide autem quod ubi aliquis fuerit purificatus, tunc denique dignus est offerre domino donum istum, hoc est, immolare Christum, & sacrificare. Nam qui leprosus est, & immundus anima, haud dignus fuerit offerre talia dona, hoc est, offerre corpus & sanguinem domini, quod diuinae naturae unitum est. Uide autem & hoc quomodo ineffabili excellentia Moysi praecellat dominus. Moyses enim sorore suam quauis multum oraret non potuit sanare. Dominus uero sermone solo mundauit leprosum. Obserua item & humilitatem domini, quomodo turba desiderate, ut illi tangeret, in solitudine magis uersabatur placidus, ac orabat: ut nobis in omnibus exemplum praeretur, & seorsim orandi, & gloriam declinandi.

Lepra morbus i medicabilis.
Nume. v
Leui. iiii. xliii.
uade ostē de te sacerdoti: quō intel ligēdam.
Num. xv

BEt factum est quodam die, & ipse docebat, erantque pharisaei sedentes, ac legis doctores, qui uenerant ex omni castro Galilae & Iudaeae, & Hierusalem, & uirtus domini aderam ad sanandum eos. Et ecce uiri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus, & querebant inferre, & ponere ante illum. Et non inuenientes, qua parte illum inferrent praer turba, ascenderunt supra testum, ac per tegulas dimiserunt eum cum lectulo in medium ante Iesum. Quorum fidem ut uidit: dixit illi. Homo remittantur tibi peccata tua. Et ceperunt cogitare scribe & pharisaei, dicentes. Quis est is, qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata nisi solus deus? Ut cognouit autem Iesus cogitationes eorum: respondens dixit ad illos. Quid cogitatis in cordibus uestris? Vtrum est facilius dicere, remittantur tibi peccata: an dicere, surge & ambula? Ut autem sciatis, quod filius hominis habeat potestatem in terra remittendi peccata: ait paralytico. Tibi dico surge, tolle lectulum tuum, & uade in domum tuam. Isque cōfessim surgens coram illis, tollebat in quo iacebat, abiitque in domum suam, glorificans deum. Et stupor corripuit omnes, & glorificabant deum, & repleti sunt timore, dicentes. Vidimus incredibilia hodie. Oportebat dominum rariis quodam coram inimicis facere miraculum, prouide sanare hominem difficillimi morbi, ut sanando tantum morbum sanaret & mirabilem pharisaeorum insaniam. Primum igitur animam sanat, dicens. Remittantur tibi peccata, ut discamus multas infirmitates a peccatis nasci, deinde & corpus sanat, uisa afferentium fide. Saepē enim alios propter aliorum seruat fidem. Porro pharisaei dicunt: Cur ille loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus deus? Haec autem dicunt, mortis reum condemnantes. Lege enim iteratum, ut blasphemias in Deum morte puniretur. Dominus igitur monstrans eis se uerum Deum, & non arrogantiam illud a se dictum, alio signo illis suadet. Sciebat enim quid illi cogitent. Vnde omnino liquidum, eum esse deum. Dei enim est uide re cor: propterea dixit: Quid uobis uidetur: facilius ne remittere peccatum, uel sanare corpus? Omnino iuxta ueritatem uidetur facilius remittere peccata, ut obscū

Mat. ix.
Marc. ii.
leui. xxiiii
ii. pa. viii

pertinebat, & sanaretur a morbis suis, hoc de corporibus dicit. Eteñ virtus ab illo egrediebatur & sanabat oēs. Nā prophetæ & alii sancti nō habebāt virtutē a se egredientē. Nō enim fuerunt fontes virtutū. At dominus habuit virtutē a se egredientem, quādo quidē ipse fons virtutum. Et ira prophetæ, ac sancti virtutem suam superne acceperunt.

Marth. v.

Et ipse attollens oculos suos in discipulos, dicebat: Beati pauperes, quia vestrum est regnum dei. Beati qui esuritis nunc, quia saturabimini. Beati qui fletis nunc, quia ridebitis. Beati eritis, quum vos oderint homines, & separauerint, & exprobrauerint vos, & elecerint nomen vestrum tanquam malū, propter filium hominis. Gaudete in illo die, & exultate, ecce enim merces vestra multa est in cælis: secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum. Veruntamen nā vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram: Vā vobis qui saturati estis, quia esurietis. Vā vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & fletibitis. Vā quum laudauerint vos omnes homines, secundum hæc enim faciebant pseudoprophetae patres eorum. Postquam ordinauit discipulos per beati tudines & doctrinas in ordinē magis spirituales inducit ac componit. Nam ad illos se vertens, sermonem facit. Et primum beatorum dicit pauperes, siue humiles intelligere volueris, siue a pecuniæ cupiditate alienos. Et omnes beatitudines simpliciter frugalitatem nos docent ac humilitatem, & contemptum ac opprobria ferenda. Quæadmodum & vā dirigit in diuites huius sæculi, quos & consolationem habere dicit, hoc est, hic in præsen tis sæculo lætitiā accipere, & ridere, & in deliciis ac laudibus claros viuere. Horreaimus fratres, quia vā habent qui ab hominibus laudantur. Decet quidem, vt & ab homi nibus laudemur, sed prius a deo.

Amos. vi
eccl. xxxi

Sed vobis dico qui auditis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderūt. Benedicite male dicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Percutienti te in autem, præbe & alteram, & ab eo qui aufert tibi palliū, etiam noli tunicam prohibere. Omni autem excidit tibi ab te, tribue, & ab eo qui aufert quæ tua sunt, ne reposes, & prout iuuat ut faciant vobis homines vos quos facite illis similiter. Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? Nam & peccatoris eos a quibus diliguntur, diligunt. Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? Si quidē & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus, dant mutuum, ut recipiant paria. Quinimo, diligite inimicos vestros, & benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filii altissimi, quia ipse benignus est erga ingratos & malos. Esto te ergo misericors, sicut & pater vester misericors est. Quoniam apostoli ad prædicandū mittendi erant, & expectabantur multi persecutores & insidiatores, si igitur apostoli in persecutiōne sua dolentes, ad vindicandum eos qui se offenderant, conuersi fuissent, fuissentque & non docuissent, extinctus ytiq; fuisset solueuageli. Propterea dominus anticipans admonet discipulos, ne vindictam de inimicis sumāt, sed omnia quæ eue niunt, fortiter ferat, quantum quidā iniuria afficiant, quantum ireligiose insidiantur, sicut ipse in cruce faciebat, dicēs. Pater dimitte eis, nesciunt enim quid faciunt. Deinde ne apo stoli dicere possint, impossibile esse præceptum diligendi inimicos, dicit. Quod vis fieri, hoc & aliis facito, & esto talis aliis, quales alios tibi esse vis. Si quidē duros, & incompa tientes, & iracundos nolueris esse tibi inimicos, esto & tu talis: sin illos volueris esse bonos, & patientes, & iniuriarū immemores, ne impossibile credas esse, quod & tu talis fi as. Vides legē naturālē in cordibus nostris inscriptam? Sic & dominus dixit. In diebus illis, dās leges meas in mentē illorum, & in cor illorum inscribam. Postea & alia necessita te nos vrget. Sin diligitis eos qui vobis benefaciunt, similes estis peccatoribus & genti bus. Sin diligitis eos qui vobis malefaciūt, similes estis deo, qui est bonus ingratis & ma lis. Vtrū igitur deo vel peccatoribus similes fieri vultis? Vides diuinā doctrinam? Pri mū a naturali lege te docuit: Nam quod tu tibi vis fieri, hoc etiā alteri fac. Deinde & a si ne ac mercede, mercedem enim pollicetur vobis, quod similes fiat deo.

Exo. xxxii

Non su menda vi dicta.

ifra. xxxiii

Sex natu ræ cordi bus inscri pta homi num.
Hic. xxxxi

Ma. vii,

Suspicio malorum

Nolite iudicare & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Remittite, & remittetur vobis. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confortam, & concussam atque exundantem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua metimini, metentur aliis vobis. Dicebat autem illis similitudinem. Numquid potest cæcus cæcum ducere? Nōne ambo in foueam ead emt? Nōne est discipulus supra magistrum suū, perfectus autem omnis erit, sicut magister ipsius. Omnem morbum difficilem ab animabus nostris amouet dominus: radicem dico suspitio nis. Nam qui seipsum non considerat & solum attendit res proximi, illaque taxare vult, certum quod suspitione capitur, & obliuiscitur sui. Omnino enim de se quod non peccet, sentit, & propterea alios peccantes reprehendit. Igitur si vis incondemnatus esse,

ne condemnes alios. Dic enim, quæso, quare condemnas alium vt præuaricantem diui nas leges? An non & tu præuaricaris diuinā legem? Vt taceam de aliis peccatis: certe in illo ipso quod alios iudicas, peccas. Etenim diuina lex præcipit tibi, ne iudices fratrem. Et ita etiam tu præuaricaris legem. Et quum præuaricator es, non debes iudicare alium vt præuaricantem. Iudicem enim superiorē esse oportet natura peccante. Remitte igitur, & remittetur tibi; da, & dabitur tibi. Mensuram enim bonam, confortam, & concussam, & exundantem dabunt in sinum vestrum. Nō enim parce remittetur dominus, sed opulente. Sicut igitur mensurus farinam accumulās, concūctis, exundareque facis, siqui dem absque parsimonia metiri vis, ita & dominus mensuram magnam & exundantem dabit tibi. Hic forte acutior quispiam quaesierit. Quomodo postquam dixit, qua mensura metimini, merentur vobis & alii, iterū dicit, quod mensura exundet? quomodo mensura hæc eadem est? Dicimus itaque non esse dictum, quod tanta mensura metentur vobis & alii, sed eadem: siquidem dixisset tanta mensura, tunc non defuisset difficultas & contrarietas sermoni. Dicit igitur dominus, quod si benefeceritis, benefiet etiam tibi, si cut & in condemnatione dixit. Qui enim condemnat & postea condemnatur, eandē men suram recipit: qui autem plus condemnatur quam condēnauit, iuxta illud exundanti tem habet mensuram. Hæc autem dixit dominus, a condemnatione nos prohibens. Di cit autem & parabolam nobis, hoc est exemplum. Dic enim quæso, inquit, nonne alte rum condēnas, & ipse in eadē incidis peccata, vterque cæci estis: & videris quidē illi dux esse ad bonū, eo quod condēnas, non es autē dux. Quō enim ille a te ad bonū inducetur, quū & tu labaris? Nō est enim discipulus super magistrū. Si igitur tu qui videris esse & dux laberis, omnibus modis cadet etiā qui docetur ac ducitur. Elaboratus enim discipulus, hoc est, perfectus erit, sicut magister eius. Hæc dixit etiam vt ne condēnentur hi qui inferiores nobis si videantur peccare. Subdit quoque & aliud eiusdem argumenti.

Roma. ii.

Ioan. xiiii.

Matth. xii

Ma. xxxiii

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autē que in oculo proprio est, nō animad uertis? Aut quō potes dicere fratri tuo: frater sine, eijciam festucam que in oculo tuo est: ipse in oculo tuo trabem non uidēs? Hypocrita, eijce primum trabem ex oculo tuo, & tunc propicies ut eijcias festucam, que est in oculo fratris tui. Nō est enim arbor bona, quæ facit fructū malū, ne que arbor mala faciens fructum bonum. Vnaquæque enim arbor ex fructu suo agnoscitur. Neque enim e spinis colligunt ficus, neque e rubo uindemiant uuā. Bonus homo ex bono thesauro cordis sui profert bonū, & malus homo ex malo thesauro cordis sui, profert malū. Ex abundantia enim cordis loquitur os eius. Quid autem vides, inquit, festucam, hoc est paruum peccatum fratris tui, trabem autē magnum peccatū tuum nō aduertis. Hoc autē omnibus dici potest & maxime doctoribus & principibus, qui subditorū peccata, quāuis parua, puniunt: sua autem, etiā maxia, impunita sinūt. Idcirco illos & hypocritas vocat dominus. Sicut alii quidem apparentes, dū aliorum peccata puniunt: in hoc enim iusti apparent. Alii autē sunt, ex eo quod & ipsi grauius peccent. Postea etiā & exemplo confirmat sermonē su um. Sicut, inquit, non est arbor bona, quæ facit fructum putrem, neque arbor putris, quæ facit fructum bonum: ita & qui alios castigare, & corrigere, & ad bonum transferre atten rat, non fuerit malus: si autē malus fuerit, alios non faciet meliores. Vnius cuiusque enim cor thesaurus est, & si quidem bona habeat, etiam homo bonus est, & bona loquitur: sin vero malis cor plenum fuerit, etiam homo malus est, & mala loquitur. Potes autem hæc & de pharisæis sic intelligere. Ad alios enim sermonem dirigens inquit. Ecce primū tra bē ex oculo tuo, & tūc festucam quæ est in oculo fratris tui: sicut etiam alibi dicit. Came lum glutientes, & culicem excolantes. Quomodo igitur vos pharisæi, qui estis arbores putres, poteritis fructus bonos afferre? Vester enim sermo semper putris est, sicut & vita. Nam dicit ex abundantia cordis. Quomodo igitur alios corrigetis, & aliorum pecca ta punietis, ipsi grauius peccantes.

Quid autē uocatis me domine, domine, & non facitis que dico? Quisquis uenit ad me, & audit ser mo nes meos, & facit eos, ostendam uobis cui similis sit: Simili est homini edificanti domū, qui fodit in altum, & posuit fundamentū super petrā. Inundatione autē facta, illi sum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere, fundata enim erat super petram. Qui autem audiuit, & non sic fecit, similis est homini qui edificauit domum suam super petram absque fundamento, in quam illis est fluuius, & continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna. Et hoc necessario nobis di citur, qui ore quidem Christum confitemur, opere autē negamus. Si enim dominus sum, inquit, omnino vestrum est facere ea quæ sunt seruorum. Serui enim opus est recte fa-

I. Cor. x.

cere quod dominus imperat. Deinde dicit nobis quid lucraret se audiens, & non solum audiens, sed & faciens. Similis est enim hoī edificanti, qui edificauit super petram. Petra igitur est Christus, sicut apostolus testatur. Fodit autem in profundū qui non superficialiter sermones scripturæ accipit, sed scrutatur profundum illarū in spiritu. Talis igitur & supra petram fundat, & deinde facta tēpestare, hoc est persecuutione vel tēstatione, illū hūmū flumen domui illi, tentator siue daemon, siue homo, & nō valet mouere illā. Flumen sane tentans ille homo confertur, & valde merito. Sicut enim flumen inundare facit aqua, quæ superne decidit, ita & tēstans illum hominē satanas, qui e supernis cecidit, crescere facit. Domus autē eorum qui non faciunt sermonē dominī, cadit, & fit ruina domus illius magna. Magna enim ruina est eorum qui audiunt & non faciunt. Nam qui non audit, & non facit, non tam grauiter cadit, qui autem audit & non facit, grauius peccat.

CAPVT SEPTIMUM.

Vum autē consummasse oia uerba sua audiens populo, intravit Caper naum. Centurionis autē cuiusdam seruus male habes, agebat animā, qui illi erat charus. Quum audisset autē de Iesu, misit ad eū seniores Iudæorum, rogans eū ut ueniret, & seruaret seruū suum. At illi qui uenisset ad Iesum, rogabant eū studiose, dicens. Dignus est ut hoc illi praestes, diligit enim gentē nostrā, & Synagoga ipse edificauit nobis. Iesus autē ibat eū illis. Et quū iam non longe abesset à domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens ei. Domine, noli uehari, nō enim sum dignus, ut sub teum meū intres. Quæ propter nec dignū me ipsum arbitratu sum, ut uenire ad te sed dic uerbo, & sanabitur puer meus. Nā ego hō sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic uade, & uadit, & alteri ueni, & uenit, & seruo meo, fac hoc, & facit. Auditis enim his Iesus, miratus est eū, & conuersus, sequenti se turbæ dixit. Dico uobis, nemo in Israel quidē tantam fidē inuenit. Et reuersi, qui missi fuerant, in domū inuenerunt seruū qui lāgauerat, sanum. Idē est hic qui eū illo quē Matthæus ponit, etiā si nō dicat Matthæus quod miserit Iudæus rogantes & orantes illū. Verisimile enim est, quod primū miserit Iudæus, deinde etiam ipse uenerit. Quod igitur ipse praetermisit Matthæus, hoc dicit Lucas. Forassis & Iudæi inuidia tabescentes, non permiserunt Centurionē ad pedes Iesu uenire, fuisset enim hoc in gloria Iesu. Denique ipse uergente necessitate accessit ad Iesum. Sed forte iterum quis interrogat. Quō igitur Matthæus dicit, quod ille propria uoce obsecrauit, ut ueniret Iesus? Lucas uero hoc loco dicit, quod amici obsecrarunt eum ne ueniret? Dicendum itaque quod nihil nouum, etiam alios mittere & per se uenire, & dicere, ac deprecari ne ueniat. Digna enim ueri fides est quam admiremur, indignum se uocantem aduentu Iesu. Idcirco & dominus dicit, quod neque in Israelitico populo tantam fidem inuenirent. Gentilis enim erat Centurio, forsitan ex Romanorum cohortibus. Centurio quoque omnis mens est, quæ præest inultis in malitia, cui per uitam multa sunt negotia, & habet seruum ægotantem, partem animæ rationis expertā, iram dico & concupiscentiā, ordinata enim sunt hæc, ut seruiant, & accersit, mittitque ad illum intercessores Iudæos, hoc est, cogitationes, confessionis & orationis. Iudas enim interpretatur confessio. Nonne enim confessionis & humilitatis uerba sunt. Non sum dignus, ut ingrediaris sub tectum meum. &c. Itaque enim hæc crediderit in Iesum, statim recipit seruum suum sanum, iram dico & concupiscentiam.

Mat. viii.

Iudas.

Et factū est, deinceps ibat in ciuitatē quæ uocatur Naīm: & ibat eū eo discipuli eius multi, turbæque copiosa. Quū autē appropiaueret portæ ciuitatis, defunctus efferebatur filius uicini matris suæ. Et hæc uidua erat, & turba ciuitatis multa eū illa. Quā eū uidisset dominus, misericordiam motus super eā, dixit illi. Noli flere. Et accessit, tetigitque loculū. Porro qui portabant, substituerunt. Et ait. Adolēscēs, tibi dico, surge. Et resedit quæ erat mortuus, & cepit loqui, & dedit illi matri suæ. Accipit autē omnes timorē, & glorificabant deū, dicens: propheta magnus surrexit inter nos, & deus uisitauit plebē suā. Postquā Centurionis seruū, etiā absens, sanauit, alius rariu facit miraculū ut ne quis dicat. Et quid noui in hoc seruo contigit? Forassis alioqui non fuisset mortuus, propterea mortuū illū qui efferebatur, suscitauit. Non solum autē uerbo facit miraculū, sed & loculū tangit, ut ne dicamus, quod corpus eius, corpus uiuificū sit. Quoniam enim caro eius facta est propria uerbi oia uiuificantis, propterea uiuifica est & apta, sicut que mortem & corruptionē. Porro resedit mortuus, & cepit loqui, ut ne apparenter tantum

A

quibusdam suscitatus uideatur. Nam ueræ resurrectionis signum fuit, residerē & loqui. Inanimatum enim corpus neque residere, neque loqui potest. Viduam autem intel ligas, & animam, quæ uirum suum, uerbum dei, qui bonum seminatur semen, misit, filiū uero eius, mens, mortua est; & effertur extra supernam ciuitatem Hierusalem, regio enim uiuentium illa est. Proinde dominus misericordiam motus tangit loculum, loculus mentis est corpus. Supulcrum enim & locus corpus est, unde & Græci corpus uocant, quasi σῶμα, hoc est, sepulcrum. Facto autem corpore, dominus suscitauit mētem, iuuenem & fortem illam faciens, quæ residet, ut suscitata fuerit a sepulcro peccati, incipit loqui, hoc est, docere alios. Quandiū enim in peccato detinetur, non audet docere & loqui, quis enim ei crederet?

Mat. xxi.

Et exiit hic rumor in uniuersam Iudaā de eo, & oīm finitimā regionē. Et nunciauerunt Ioanni discipuli ipsius de his oibus. Et conuocauit duos de discipulis suis Ioannes, misitque ad Iesum, dicens. Tu es qui uenturus es, an aliu expectamus? Quū autē uenissent ad eū uiri dixerūt. Ioanes Baptistā misit nos ad te, dicens. Tu es ille qui uenturus es, an aliu expectamus? In eadem autē hora multos curauit à morbis ac plagis, & spiritibus malis, & caecis multis donauit uisum. Et respōdēs, dixit illis. Euntes renūciate Ioāni, quæ uidistis & audistis, quod cæci uideat, claudi ambulēt, leprosi mūdentur, surdi audiat, mortui resurgant, pauperibus annūtiatur euāgelium, & beatus est quicūque non fuerit offensus per me. Et quum discessissent, nunciū Ioannis, cepit de Ioanne dicere ad turbas. Quid existis in deserto in uideretis? herudinē quæ uento agitur? Sed quid existis in suris? hoīem molliū uesimētis indutū? Ecce qui uenit in splēdidō uestitū: & in delicijs agit, in aulis regnū sunt. Sed quid existis ad uideādū? phetā? Vti que dico uobis, & plus quā prophetā. Hic est de quo scriptū est. Ecce mitto angelum meum ante facē tuā, qui præparabit uiam tuam ante te. Dico enim uobis: Maior est inter natos mulierum propheta Ioannes Baptista nemo est: attamen qui minor est in regno dei, maior est illo. Et omnis populus audiens & publicani, iustificauerunt deum, baptizati baptisimo Ioannis: pharisæi autē, & legis periti consiliū dei spreuerunt aduersus simplices, nō baptizati ab eo. Incubetur per totā Iudaām miraculū quod in Naīn factū, auditū

Matthei xi.

Mal. iiii.

etiā est a discipulis Ioannis, quod grauabant laudes Christi, utpotē imperfectos. Itaque Ioannes uolēs eis demonstrare magnitudinē Christi, & quantum se præcelleret, & hanc com ministratur, & nihil quidē dicit discipulis de Christo definitiue, sed simulans sese ignoran te, mitte illos, ut uisū miraculis, confirmetur in fide ex operibus ipsis, deminuisse Christum, & seruum Ioannem. Ne igitur credas, quod Ioannes uere ignorans miserit ad

CHRISTVM discipulos interrogans. Quomodo enim, quū & ante natiuitatē in utero maris exultarit, agnoscesset illum; & in Iordane testificatus sit eum esse filium dei? Mittit igitur discipulos interrogans, dicens eis, ut interroget Iesum. Tu es ille uenturus? Vides quomodo discipulos inducat, ut credant quod deus sit IESVS. Propheta enim missi dicuntur, & ipse Ioannes, sicut testatur Euāgelista. Fuit homo missus a deo, dominus uero uenturus. In potestate enim uenit non inuitus; Tu igitur, dicit, es, qui expectatur ut ueniret in mundum. Quidam autem uenturum in infernum intel ligunt, ut quod dicitur, hunc sensum habeat. Tu es qui uenturus ad infernum? Quid igitur dominus? Sciens scopum & mentem Ioannis, quare misisset illos, ut viderent quæ faceret, & ex illis confirmarentur: propterea ad se missis dicit, Renūciate quæ uideris. Deinde enumerat miraculorum opera, quæ & per prophetas annunciata fuerant. Nam quod cæci uident, & claudi ambulant, & pauperibus annūciatur euāgelium, in Esaja scriptum est. Deinde dicit. Et beatus qui non offensus fuerit in me, quasi ita dicens eis. Et vos beati, si non fueritis offensi in me, quasi ita dicens fuisse offensos in Ioanne, qui tantum testimonium perhibuisse de Christo; & nunc misisset illos ad rogandum, nū esset uenturus ille, propterea dicit turbis CHRISTVS, & nunc tale suspicemini de Ioanne. Neque enim harundo est, quæ nunc huc, nunc illuc moueatur, & nunc quidem testificetur de me, nunc autem ignoret me. Nam si fuisset talis, cuius gratia exiisset in desertum, ut uideretis eum? Sed neque animum suum de liciti corruptis, uestis enim eius declarat deliciis eum superiorem esse. Etenim si arrisissent ei deliciæ, in palatijs uixisset. Sed prophetam illum dicitis. Vti que dico uobis, maior est prophetis. Nam alii de Christo tantum prædixerunt, hic etiam & uidit, & monstrauit, dicens. Ecce agnus ille dei. Et alii quidem propheta prophetizarunt, postquam egressi ex utero matrum; hic autem antequam exiret de utero agnouit dominum & exultauit. Post hæc assert & prophetam testem: dicit enim. Hic est, de quo scriptum est.

Ioannes cur miserit interrogatum; Tu es qui uenturus es, &c. Supra. i. Ioann. i.

Esaiæ. xxxv.

Mal. iiii.

Ecce mitto angelum meum. Angelus enim Icaenes fuit, forassis quod angelicam ui-

tam, & non carnalem, sed spiritualem egerit, fortassis etiam quod aduentum salutariis nunciaverit. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne. Praefert aliis omnibus praeurforem. Deinde quasi quis dixisset, an & te maior ille est: subdit. Ego autem qui maior illo sum, maior sum in regno caelorum. Habeor enim, ut qui minor illo sum propter aetatem, & propter genus, & propter gloriam, sed in regno caelorum maior illo sum, hoc est, in omnibus diuinis spiritualibus. Proinde omnis populus qui audierat Ioannem, iustificauit Deum, hoc est, honorauerunt Deum, eo quod prophetam illum ipsi susceperunt: pharisaei autem non honorauerunt Deum, non suscepto Ioanne. Quidam autem inter filios mulierum, sic intellexerunt, quod bene dixerit mulierum: ita enim excepit seipsum, quando quidem de virgine fuerit natus, non de muliere virum experta. Et quod dicit, minor in regno caelorum, aliter intellexerunt minor in vita Christiana, maior est iusto, iuxta legem, ut Ioannes iuxta iustitiam legis erat irreprehensibilis. Si quis autem inueniatur baptizatus quidem, nondum autem multum quoddam vel bonum operatus fuerit, hic minimus est in regno caelorum, hoc est, in praedicatione CHRISTI, attamen maior est non baptizatus, quantum illi in lege iustus fuerit. Vel aliter: sis licet minime carnalis, & ferme Ioannes alter, attamen in carne (ait) adhuc es; & propterea minimus in resurrectione, quam regnum caelorum esse dicit, maior te est. Tunc enim ab incorruptione omni liberi non vltra iuxta carnem ambulabimus. Et qui tunc paruus, maior est eo qui nunc quidem est iustus, sed carnem adhuc gestat.

Marth. xi Ait autem dominus: Cui ergo similes dicam homines generationis huius, & cui similes sunt. Similes sunt pueris sedentibus in foro, & exclamantibus inter se, ac dicentibus. Caecimur vobis tibiis, & non saltastis, cecimur vobis in gubria, & non plorastis. Venit enim Ioannes Baptista, neque edes panem, neque bibens unum, & dicitis: Demonium habet. Venit enim filius hominis edens ac bibens, & dicitis: Ecce homo edax, & vini potor, amicus publicanorum ac peccatorum. Et iustificata est sapientia, a filiis suis omnibus. Erat quoddam iudi genus apud Iudaeos. In partes enim duas pueri multi diuidebantur, & quasi vitam deridebant, alii ex vna parte iam tabantur; alii ex altera tibiis caneant, & neque legentes curabant; hi qui ex altera parte, neque tibiines eos qui lugebant, curabant. Taxat igitur dominus pharisaeos, qui neque lugebant cum Ioanne lugubrem vitam agente, & poenitentiam introducente, neque eum imitabantur; neque obtinperabant Iesu, vitam praeseferenti ciuiliorem, sed ambos repellebant, nec lugentes cum Ioanne lugente, neque concinentes cum Iesu tibiis canente, hoc est remissiore. Et iustificata est sapientia, hoc est honorata non a pharisaeis, sed a filiis suis, id est his qui susceperunt Iesum & Ioannem.

Rogabat autem illum quidam e pharisaeis: ut caperet cibum cum ipso. Et ingressus domum pharisaei accubuit. Ecce mulier quae fuerat in ciuitate peccatrix, ut cognouit quod Iesus accubisset in domo pharisaei, attulit alabastrum unguenti, stansque ad pedes eius a tergo flens, lachrymis cepit rigare pedes eius, & capillis capitis sui extergebat, & deosculabatur pedes eius: & unguento ungebat. Vides autem pharisaeus, qui uocauerat, ait intra se, dicens. Hic si esset propheta, sciret utique quae & qualis est mulier, quae tangit ipsum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus, dixit ad illum. Simon habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait: Ma gister dic. Duo debitor es erant cuiusdā creditor, unus debebat denarios quingentos, & alter quinquaginta: quibus autem illi non essent soluendo, condonauit utrisque, horum igitur dic uter eum plus diligeret? Respondens Simon, dixit. Existimo, quod is cui plus condonauit. At ille dixit ei: Recte iudicasti. Videtur hic pharisaeus non rectā habuisse sententiam, sed dolosus fuisse. Nam & hypocritæ sermo erat, quum diceret. Si esset hic propheta, Et ita non credit, quia hæc loquebatur. Dominus tamen, quantum sciret eum non esse candidum, ingressus est ad eum, & comedit cum eo, docens per hoc nos omnino, quod nos sim plices exhibeamus erga eos qui dolose nobiscum agunt. Querunt autem multi, quot fuerint mulieres quæ uixerint dominum unguento. Et alii quidem dicunt, quod duæ fuerunt, vna scilicet apud Ioannem quæ fuit soror Lazari, & alia apud Matthæum, & Marcum, & nunc apud Lucam. Ego autem credo his qui dicunt tres esse, vnam quidem apud Ioannem ante sex dies paschæ, quæ & soror fuit Lazari, aliam autem apud Matthæum & Marcum, ante duos dies paschæ, & terriam illam de qua nunc Lucas, quæ in media euangelii praedicatione dominum unxit. Neque mirum est, quod illa ante passionem hoc fecerit, & inde ille vel ad huius imitationem, siue aliā de causa circiter passionem idem fecerit. Quāuis autem & is qui apud Matthæum commemoratur, & cuius nunc fit mentio, eodē Simonis nomine uocentur, haud mirum fuerit, sæpe enim multi idē nomen fortijuntur. At ille fuit

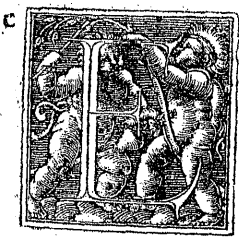
Io. xi. xii.
Mar. xx. vi.
Marc. iiii.
Tres sunt
Mariae ugentes domum.

A Leprosus, sed hic non. Et ille quidem sanatus a lepra in gratiarum actionem vocavit dominum, hic autem neque leprosus, neque gratias referens. Et ille quidem nihil dixit: hic autem obmurmurauit, & condemnauit in hoc tam Iesum quam mulierem: hanc ut peccatricem, illum ut misericordem. O arrogantiam. Vere pharisaus homo. Sed dominus rogans illum in parabolis, in medium producit, debitores duos; latenterque & illum deбитorem esse insinuat. Et parum quidem debere uidebatur, sed non parum debebat. Ita quæ neque tu potes dare etiam minus debitum, non enim habes confessionem superbia in flatus neque mulier. Vtriusque igitur remittet. Et vter plus diligeret? Omnino cui multa dimissa sunt. Et quum hæc dixisset, obmutescere fecit arrogantem.

Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni. Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aqua pedibus meis non dedisti; hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui exterxit. Osculū mihī non dedisti, hæc autem ex quo intraui, non cessauit deosculari pedes meos. Oleo caput meū non unxisti, hæc autem unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi. Remittantur peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus remittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam. Remittantur tibi peccata. Et ceperunt qui simul accubebant dicere intra se. Quis est hic, qui etiam peccata remittit? Dixit autem ad mulierem. Fides tua saluam te fecit, uade in pace. Ostendit dominus Simonem & arrogantē & insipientem fuisse. Arrogantē quidem ac contumeliosum, quando quidem etiam ipse homo existens, hominem propter peccata condemnabat: Insipientem vero, quando quidem non cogitabat quanta fidei & charitatis signa illa praeseferret. Operabatur illam suscipere, non repellere. Idcirco reprehendit eum dominus utpote condemnantem eam quæ tanta fecit, quanta nec ipse, imo longe inferiora fecit Simoni: quasi diceret. Tu quidem neque aquam ad abluendum puluerem pedum proposuisti, illa autem lachrymis rigauit. Tu faciem meam non es deoscularus, illa & pedes meos deoscularata est: Tu item neque oleum, illa vero unguentum effudit. Vnde quia dixisti, quod non sum propheta, ex eo quod non cognouerim hanc esse peccatricem, ecce reprehendo ea quæ in corde tuo, ut cognoscas quod sicut occulta tua scio, multo magis illa sciam; quæ & multi alii sciunt. Remittantur igitur peccata illi, quia dilexit multum, hoc est magnam praese se tulit fidem. Denique & qui simul accubuerant, etiam ipsi obmurmurant, non cogitantes quod iam ad Simonem dixerat, & uerisimiliter dictum & ad ipsos. Dominus uero comprimens murmur illorum, & ostendere uolens quod sua quemque fides saluam faciat: non dixit. Vade mulier, ego te seruo, ut te maiori inuidia capiatur: sed, fides tua. Hoc dixit, ut dicbam, tum quod inuidiam illorum minueret, tum ut & illos ad credendum induceret, dicentes salutem ex fide esse. Cæterum quod inquit. Vade in pace, hoc est, in iustitiam: pax enim iustitia est, sicut peccatum inimicitiae cum deo. Vide autem, quod postquam remisit ei peccata, non contentus est remissis peccata, nisi adiecit & operationem boni. Vade in pace, id est, fac ea quæ te deo conciliant.

Dilecto pro maximo ma fide.

CAPVT OCTAVVM.

L factū est deinceps, & ipse iter faciebat per singulas ciuitates, & caestella praedicans, & annūciās regnū dei, & duodecim cum illo, simulque mulieres aliquæ, quæ erant summatē a spiritibus malis, & infirmitatibus: Maria quæ uocatur Magdalene, de qua septē demonia extierāt, & Ioāna uxor Churze procuratoris Herodis, & Susanna, & alia multæ quæ ministrabat eis de facultatibus suis. Qui caelitus descēderat ut figura & exemplar fieret nobis in oibus, docet nos, ne pigri simus ad docendū, sed circumeamus per oia loca & praedicemus. Quæcūque enī fecit, in admonitione nostri fecit. Transit itaque per singulas ciuitates & caestella, duodecimque discipulos cohobuit, ne docerent vel praedicarent, ut discerent a se, & postea docerent tā ea quæ docuerat, quam quæ fecerat. Porro praedicauit dominus non bona terrena sed regnū caelorum, & quem alium decussit praedicare superna quem eum qui e supernis descendit, Idcirco & nullus prophetaeum regnum caelorum praedicauit. Quæ enim non uiderāt, quo pacto praedicaissent. Propterea & praecursor dicebat. Qui de terra est, de terra loquitur: qui e supernis uenit, quod uidit testatur. Sequuntur autem sunt eum mulieres, ut dicas, quod neque forminas sua infirmitas a comitatu Christi prohibeat. Vide item quomodo & quæ diuites erant, omnibus neglectis, paupertatem cum Christo & pro Christo

Ioan. iiii.

Ioan. xxx.

quia figura est eius, quod postea discipulis euenit. Stagnum enim est Iudæa, in qua tempestas orta, propter insaniam Iudæorum, qui crucifixeraut dominum. Turbati vero sunt & discipuli, nam illo relicto fugerunt; sed excitatus est dominus a summo, hoc est: surrexit. Unde reddita discipulis tranquillitas. Venit enim ad eos, ac dixit: Pax vobis. Et hæc quidem per anagogiam, Quod autem dicunt. Quisnam hic est? non vt dubitantes dicunt, sed admirantes. Quasi dicerent. Quis hic est, hoc est, quantum & qualis, & in quanta potestate hæc facit.

Et nauigauerunt ad regionem Gadarenorum, quæ est contra Galiliam. Et quid de nauigressus est ad terram, occurrit illi utrum quidam e ciuitate, qui habebat demonium, id temporibus multibus, & ne simeto non inducatur, neq; in domo manebat, sed in monumentis. Is ut uidit Iesum & exclamasset, prociat ante illum, ac uoce magna dixit. Quid mihi rei tecum est Iesu fili dei altissimi? Obsecro te, ne me torques. Præcipiebatur enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Frequenter enim corripuerat illum, & uinciebatur catenis, & compedibus custodiebatur, & ruptis uinculis agebatur a demonio in desertum. Interrogauit autem illum Iesus, dicens. Quid tibi nomen est? At ille dixit: Legion. Quia intrauerant demonia multa in eum. Et rogauerunt illum, ne imperaret ipsis; ut in abyssum irerit. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, & rogabat eum, ut permitteret ipsis in illos ingredi. Et permisit illis. Exierunt ergo demonia ab homine, & intrauerunt in porcos; & impetu abijt grex per præcepta in stagnum, & suffocatus est. Vide dæmonem duabus malis affectionibus teneri, audacia, & timore. Nam qd dicit. Quid mihi & tibi; audacia & impudentis serui (Quod uero dicit. Obsecro te: timens est. Habitarat autem in monumentis, ut malam suspensionem ingeneret hominibus, qd animæ morientium dæmones fiant. Porro petunt dæmones, ne in abyssum ingrediatur, sed in terra permittantur ultra uerfarit & domitus permitit illos esse in terra, ut certamen habeant cum hoibus, & probatores illos reddat. Nam si non essent aduersarii neque coronæ essent. Discite & quiddam sublimioris anagogæ. Quisquis habet intra se dæmones, hoc est opera dæmoniacæ, uesse non induitur caret enim stola quam in baptismo accepit, & in domo non manet, hoc est in ecclesia. Indignus enim est qui ingrediatur in ecclesiam, sed in monumenta, hoc est in mortuorum operum receptacula: ut in prostibula & telonia, & alias scelerum officinas & monumenta.

Si non esset aduersarii, non coronæ essent.

Porro ut uiderunt qd acciderat, hi qui pascebant, fugerunt, rumore nunciauerunt in ciuitate ac uillis. Exierunt autem ut uiderent quod factum erat. Et uenerunt ad Iesum, & inuenerunt hominem sedentem, a quo dæmonia exierant, uestitum, ac sana mente, ad pedes Iesu, & timuerunt. Nunciauerunt autem illis etiam qui uiderat quod sanus factus esset is, qui agitabatur a demonio. Et rogauerunt illum ois multitudo Gadarenorum, ut discederet ab ipsis, quia magno timore tenebatur. Ipse autem concessit naui reuersus est. Rogauerat enim illum uir a quo dæmonia exierant, ut cum eo esset, sed obligauit eum Iesus dicens. Redi in domum tuam, & narra quæcumque tibi fecerit deus. Et abijt per totam ciuitatem, predicans, quæcūque sibi fecisset Iesus. Fuga pastorum Gadarenis occasio salutis erat, sed illi non intellexerunt. Oportebat enim mirari virtutem saluatoris, & credere ei: at illi rogauerunt (inquit) Iesum, hoc est obsecrauerunt ut ab ipsis recederet. Timuerunt enim ne quo pacto etiam aliud damnum paterentur, quandoquidem porci perissent. At sanatus ille indicibile quoddam sanitatis indicium ostendebat. Ita enim corde sanatus est, ut Iesum agnosceret, orans ut sibi cum illo esse liceret. Et enim vt apparet, timebat ne forte elongatus a Iesu, a dæmonibus iterum inuaderetur: sed dominus indicat ei, quod licet non sit secum, gratia tamen eius protectus, dæmoniacis insultibus superior fiat. Redi, inquit, in domum tuam, & narra quæcumque tibi fecerit deus. Non dixit, quæcumque ego tibi fecerim, figuram nobis humilitatis tradens, ut omnia bona opera nostra deo tribuamus. Erat autem ille gratus, ita ut narraret quæcumque fecisset ei IESVS. Nam dominus quidem præceperat ei, ut narraret quæcumque fecerat ei deus, at is narrat quæcumque ei fecerat IESVS. Oportet igitur & nos, quando cuiuspiam benefacimus, nolle hoc prædicari, at illum qui beneficio affectus est, etiam uolentibus nobis prædicari decet.

Mat. ix. Marci. v.

Factum est autem quum rediret Iesus, excepit illum turbam: nam oes expectabant eum. Et ecce uenit uir cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat, accidit; ad pedes Iesu, rogans eum ut intraret in domum suam quoniam unica filia erat ei fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Verum inter eandem turbam coarctabat eum. Et mulier quæ erat obnoxia profluuii sanguinis ab annis duodecim, quæ i medicos impederat oem substantiam, nec ab ullo poterat curari, accessit retro, & tetigit simbrim uestimenti eius, & confestim sistebatur fluxus sanguinis eius. Rediit quidæ Iesus a regione Gadarenorum, expectabat

A pectabat autem illum turba, tum propter doctrinam, tum propter miracula. Accessit item & princeps quidam synagogæ, non vulgaris neque abiectus, sed ex primis. Apponit autem & nomen illius Euangelista, ut notius fiat miraculum, quod vere factum sit. Accidit autem ad pedes Iesu, ut uerget necessitate, quam sine illa oportebat prodeire, & agnoscere Deum esse Iesum, attamen & afflictio cogit homines, ut meliora se sentiant: unde & Dauid dicebat. In chamo & freno maxillas eorum confringit, qui non appropinquant ad te. Porro mulier in transitu accedit; ampliores afferens fidem. Accedens enim tangebat simbram uestimenti eius, bona spe, & certa fide, quod si tantum contingeret, saluaretur. Et statim ferit fluxus sanguinis eius. Sicut si quis afferret oculum ad lumen lucens, vel stipulam ad ignem, statim operationem illorum experiretur, ita & illa afferens fidem ad eum qui sanare poterat, statim sanitatem adepta est, neque enim cogitabat vel diuturnitatem morbi, vel desperationem medicorum, vel alius quiddam, sed credidit tantum, & saluata est: & ut uideretur, prius tetigit Christum mentis, & dein corpore.

Psa. xxxi.

B Et ait Iesus. Quis est qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus & qui cum illo erat. Præcepit uero illi ut constringat eum & afficiat, & dicit, quis me tetigit? Et dixit Iesus. Tetigit me aliquis, nam ego noui uirtutem a me exisse. Videns autem mulier, quod non latuisset, tremens uenit ac prociat ante pedes eius, & ob quam causam tetigisset eum, indicauit ei coram toto populo, quemadmodum confestim sanata fuisset. At ipse dixit ei: Confide filia, fides tua te seruauit, uade cum pace. Dominus uolens etiam mulieris fidem omnibus manifestam fieri, ut imitatores eius fierent, & Iairum maiorem spem de salute filioliæ suæ capere, quod clam factum erat, manifestat, & querit quidem quis ipsum tetigerit. At Petrus audacter ob interrogationem hanc eum reprehendens, dicit. Tot te comprimunt, & dicit. Quis me tetigit? Non intelligebat autem quare Iesus interrogaret. Iesus enim interrogat. Quis me tetigit cum fide, & non ita simpliciter. Nam sicut quis habet aures audiendi, alius uero aures habet & non audit; ita alius quidæ tangit cum fide, alius autem appropinquat quidem pedibus, corde autem procul est. Rogat igitur dominus, non ignorans factum mulieris, sed id quod dicebam, ut & fidem eius aliis monstraret, & principi synagogæ spem bonam faceret. Rogat, & spectabilem facit mulierem. Noui enim (inquit) uirtutem exisse a me. Merito. Propheta enim non habebat uirtutem de se egredientem, sed gratia Dei operabatur miracula. Iesus uero quum sors esset omnis boni & omnis uirtutis, habet & uirtutem a se egredientem. Nam dupliciter sanat mulierem dominus, primum quidem morbum eius sanando, deinde timorem animæ eius tollens, per hoc quod dixit: Confide filia.

C Adhuc illo loquente. Venit quidam a domo principis synagogæ, dicens ei. Mortua est filia tua, noli uexare magistrum. Iesus autem audito hoc uerbo, respondit patri puellæ. Noli timere, crede tantum, & salua erit. Et quum uenisset in domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum, & Iacobum, & Joannem, & patrem ac matrem puellæ. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua, sed dormit. Et deridebant eum, scientes quod mortua esset. Ipse autem eiecit foras omnibus, apprehensa manu eius, clamauit, dicens: Puella surge. Et reuersus est spiritus eius, & surrexit continuo, ac iussit dari cibum. Et stupuerunt parentes eius. At ille præcepit eis, ne cui dicerent quod factum erat. Iesus ut audiuit, quod dixit quidam ad archifynagogum. Ne vexes magistrum, hoc est, ne facias negotium, ne adhuc illum, non expectauit ut princeps synagogæ sibi loqueretur, sed præuenit eum, ne forte diceret archifynagogus. Non opus habeo te, iam enim malum factum est, mortua est, quæ sperabam a te sananda. Igitur ne quid tale diceret, incredulus enim erat & Iudæus, præueniens illum Christus dicit. Ne timeas, tantum crede; respice ad mulierem hanc, quæ sanguinis profluuio laboauit; illa si imitatus fueris, non aberrabis. Caeterum ex discipulis tantum intrare secum permisit Ioannem, Iacobum, & Petrum, ut discipulorum præcipuos, & taciturnos; molebat enim hoc miraculum ante rebus reuelari multis, ne inuidia succelli, iudicium fierent rei. Hunc in modum etiam nos quoque facere oportet quando quis nobis inuidet, ne aperiamus ei nostra bona opera, sed curemus ut ignoret. Quum autem dominus diceret, non est mortua, sed dormit, & uocaret mortem somnium, eo qd mortuam quasi ex somno suscitatus esset: deriserunt eum audientes, ut iterum aliquid accederet miraculo. Vt enim postea dicere non possint, quod non sit mortua, sed dormierit, propter hoc permisit ut prius derideretur a dicentibus. Non est mortua, sed dormit: ut obturarentur ora uolentium calumniari. Vsq; adeo enim certa erat mors, ut deriderent dicentem, non est mortua;

Ab inuidis bona nostra occultanda.

Hic ite autē foras omnes, fortasse docens nos carere inanis gloria studio, & nihil ad ostentationem facere, fortasse autē & docens, quod facturus miracula non in medio multorum illa facere, sed solus, & non impeditus esse debeat. Rediit igitur spiritus puellae, non autem aliam animā induxit, sed eam quae a corpore auolarat, iterum in ipsum redire fecit. Praecipit autē ut ei cibum darent, quo confirmaretur fides ac veritas quod illa resurrexisset. Possit etiam & sic intelligi: Sanguine profluens est omnis anima scaturiens crucentium peccatum & sanguinarium. Omne enim peccatum homicida est, & occisor animae. At si anima contigerit vestē, hoc est incarnationem Iesu, & crediderit quod incarnatus sit filius dei, sanctificabitur. Et si quis fuerit princeps synagogae, hoc est mens quae praestulit per cupiditatem & habendi studium congregatis, & aegrotauerit filia eius, cogitatio scilicet tantum inuocet Iesum, & credat, ac saluabitur.

CAPVT NONVM:

Mat. x.
Marci. iiii.
vi.

Quam autē conuocasset duodecim, dedit illis potestatem & auctoritatem super omnia demonia, & ut morbos sanarent. Et misit illos, ut predicarent regnum dei, & sanarent infirmos. Et ait ad illos: Ne quid tuleritis in uiam, neque uirgā, neque peram, neque panem, neque pecuniā, neque binas tunicas habeatis. Et in quancunq; domum intraueritis, illic manete, atque illinc exeatis. Et quicumque non receperit uos, excutens de ciuitate illa, etiam puluerem de pedibus uestris excutite: in testimonium aduersus illos. Egredi autem circumstantur per castella, euangelizantes, & curantes ubique. Et hoc loco ostenditur excellentia deitatis

Miracula
quaedam
per daemones.

Iesu, non enim ipse tantum miracula facit, sed & discipulis hoc concedit. Vtique hoc non hominis, sed dei fuerit tanta ac talia dona praestare suis amicis. Dams autem eis potestatem contra malos spiritus, non illo contentus fuit, sed iussit etiam euangelium praedicare. Docet enim ut is cui concredita est doctrina, & praedicare, & miracula agere debeat. Tunc enim praedicatio per miracula confirmatur, miracula autem per praedicationem: multi enim multa miracula per daemones fecerunt, quorum praedicatio sana non fuit, & miracula eorum ex deo non fuerunt. Ita autem ab omni re superflua nudat, ut neque panem eos ferre velit, neque aliud quid, quae plerique secum tollunt. Porro praecipit eis & hoc, ne a loco in locum transiliant, sed in quancunq; domum intrauerint, in illa manent, ut ne videantur inconstantes & mobiles. Puluerē uero excutiendum dicit, si non receperint uos: in testimonium illis, hoc in reprehensione ipsorum ac condēnatione, ostendit eis quod multum itineris propter eos consecerint, nullumque inde lucrum haberent. Quidam autē sic intelligunt apostolos non gestare vel uirgam uel peram, & tunicas duas habere. Ne thesaurizetis, cuius symbolum pera, quae multa congregat: neque uirgam gestetis, hoc est, ne sitis importuni, & ad uerberandum proueni: neque duas tunicas habeatis, hoc est, ne sitis duplices ac uarii moribus.

Mar. vi.

Audiunt autē Herodes Tetrarcha oīa quae fiebant ab eo, & hestabat, eo quod diceretur à quibusdam quod Ioannes surrexisset à mortuis: à quibusdam uero, quod Elias apparuisset: ab aliis autē, quod propheta quispiam ex antiquis surrexisset. Et ait Herodes, Ioannem ego decollauī, quis autem iste, de quo ego talia audio? Et querebat uidere eum. Hic Herodes paruus fuit filius magni, qui pueros occiderat. Nam ille quidem rex fuit, hic autem tetrarcha. Dubitabat de Christo quis esset. Ioannē quidē, inquit, ego decollauī, & siquidem Ioannes excitatus est ex mortuis, omnino uisum illum agnoscam. Quarebat uidere eum. Vide autē, quod Hebraei errantes opinabantur resurrectionem mortuorum in carnali uita futuram, atque in cibo & potu. Resurrectio enim non in cibo uel potu, uel carnali uita erit: sed qui resurgunt, sicut angeli dei uersantur.

Ioan. vi.

Et reuersi apostoli, narrauerunt illi quae eūque fecerant. Et assumptis illis, secessit eorum in locum deserti ciuitatis, quae uocatur Bethsaida. Quod quō cognouissent turbae, sequuntur sunt illi, & ex cepit eos, & loquebatur illis de regno dei, & eos qui curatione indigebāt, sanabat. Dies autē exierat declinare, & accedentes duodecim, dixerunt illi. Dimitte turbas, ut eūtes in castella uillastq; uicinas diuertāt, & inueniāt escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autē ad illos. Vos date illis quod edāt. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquā quinque panes, & duos pisces, nisi nos eamus & emimus in oēm hunc populū escas. Erant autē fere quinque mille. Ait autē ad discipulos suos. Facite illos discubere in singulo discubitu quinquagenos, atque ita fecerunt, & fecerunt omnes discumbere.

A

Acceptis itaque quinque panibus & duobus piscibus, sublati in caelum oculis, benedixit illis, & fregit, distribuit; discipulis, ut apponerent turbae. Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum copiam duodecim. In deserto locum abiit Iesus, quonia miraculum paritū ibi facturus erat, ut ne quis dicere possit, quoniam prope fuerit ciuitas unde panes alati. Decuit autem et sanauit: ut tu discas, quod philosophia nostra uerbo & opere constet, & neque dicenda sint quae facere non licet, neque facienda, quae dictu absurda. Inclinate autem die, discipuli incipientes fieri humaniores & officiosiores, miserentur turbis & dicunt. Dimitte eas, hoc est, sana citius infirmitates illorum, imple petitiones illorum. Dominus autem ad discipulos dicit: Date illis uos quod edant. Non ignorans dispulorum inopiam hoc dicit, sed incitare uolens, ut dicant quot panes sibi sint, ut sic monstraret miraculum maius, indicantibus illis numerum panum. Quod autem dicit. Facite illos discumbere in singulo discubitu quinquaginta, ostendit quod oporteat etiam nos, quando aliquem hospicio excipimus, & facere ipsum recumbere, & in eum officiosos esse. Porro suspiciendo in caeluni monstrat, quod manducatum deo gratias agere debeant. Dat autem discipulis, & deinde turbis, ut ne obliuiscantur miraculi, sed memores eius sint, cogitantes, quot panes in manus sumpserint. Superfuerunt autem copiam duodecim, ut dīcamus quantum possit hospitalitas, & quod nostra multiplicentur, quum suppeditamus indigentibus. Dicitum est autem de his laetius, in his quae dicta sunt apud Matthaeum.

Philosophia nostra uerbo & opere constat.

Mat. xiiii

B

Et factum est quum solus esset orans, erant cum illo & discipuli, interrogauitque illos, dicens: quem me dicunt esse turbae? At illi responderunt, & dixerunt, Ioannem Baptistam, alij autem Eliam, alij uero quod unus propheta de antiquis surrexerit. Dixit autem illis. Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus, dixit. Christum illum dei. At ille conuocatis illis, praecipit ne cui dicerent hoc, dicens: Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobrari à senioribus & principibus sacerdotum & scribis, & occidi, & tertia die resurgere. Interrogans discipulos dominus, non statim interrogat eos quid ipsi dicant, sed prius vulgi, & deinde etiam ab eis illorum sententiam. Hoc autem facit, ut ostendat reprobam multorum de se opinionem, & discipulos in ueram transferat, id quod & factum est. Quum enim dixissent discipuli, quod alij quidem Ioannem, alij uero Eliam dicerent, ipse interrogat. Vos autem hoc est qui praecellit alios, qui electi, quique praecipui. Ante alios itē Petrus profilit, & factus omnium os, fatetur illum esse Christū dei, qui olim praedicatus fuerat. Non enim dixit tantum Christū dei, sed Christū illum dei, cū articulo, ut declaret quod ipse sit proprie Christus dei. Multi enim uideri fuerunt, sed ille Christus dei vnus & solus est.

Mar. xvi.
Mar. viii.

Diebat autem ad omnes. Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim uoluerit animā suam saluam facere, perdet illam, qui uero perdidit animam suam propter me, saluam faciet illam. Quid enim proficit homo, si lucretur uniuersum mundum, se autem ipsum perdat, aut iacturam sui ipsius faciat? Nam qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, quum uenerit in maiestate sua & patris, & sanctorum angelorum. Dico autem uobis uere, quod sunt quidam hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec uideant regnum dei. Quonia de seipso dixerat, quod oporteat illum filium hominis multa pati, infert commune quoddam ac generale quod non solus ego mortem sustinebo, sed & omnes qui me uolunt sequi, debent seiplos abnegare nullam communio nem cum carne habentes, sed despicientes seiplos. Crucem autem dicit hoc loco mortem contemptissimam, nulla enim mors tam contempta fuit, sicut crucis. Ostendit itaque, quod si quis uoluerit eius discipulus esse, mori debet non gloriosa morte, sed contemptibili, & sicut condemnatus occidi. Quoniam autē multi ignominiosa morte occiduntur, & sicut latrones ac malefactores, propterea adicit hoc, & sequatur me, hoc est, omnē uirtutē exerceat. Qui enim uoluerit animam suam seruare, perdet illam, hoc est, qui uoluerit uiuere iuxta mundum, hic occidit animam. Erubescit Christum qui dicit. Quomodo credam in crucifixum, & illum Deum? Et sermones illius erubescit, qui Euangelii simplicitatem irridet, ealem autem erubescet & dominus in secundo aduentu suo. Quod autem dicit, hunc sensum habet. Sicut si quis paterfamilias habet seruum malum, erubescit nomi nari illum seruum proprium: ita & ego (inquit) erubescam nominare seruum meum qui abnegauerit me. Et quia supra dixit. Qui perdidit animam suam, saluabit animam illam, uolens monstrare quoniam bona tales mereantur, dicit. Sunt quidam ex his qui hic sunt qui non morientur, donec uiderint regnum dei, hoc est, gloriam in qua futuri sunt iusti. Hoc dixit autē de transfiguratione sua. Transfiguratio enim figura fuit futurae gloriae, &

Ma. xxvi
infra. xiiii
vii.
Ioan. xii.

C

Quonia de seipso dixerat, quod oporteat illum filium hominis multa pati, infert commune quoddam ac generale quod non solus ego mortem sustinebo, sed & omnes qui me uolunt sequi, debent seiplos abnegare nullam communio nem cum carne habentes, sed despicientes seiplos. Crucem autem dicit hoc loco mortem contemptissimam, nulla enim mors tam contempta fuit, sicut crucis. Ostendit itaque, quod si quis uoluerit eius discipulus esse, mori debet non gloriosa morte, sed contemptibili, & sicut condemnatus occidi. Quoniam autē multi ignominiosa morte occiduntur, & sicut latrones ac malefactores, propterea adicit hoc, & sequatur me, hoc est, omnē uirtutē exerceat. Qui enim uoluerit animam suam seruare, perdet illam, hoc est, qui uoluerit uiuere iuxta mundum, hic occidit animam. Erubescit Christum qui dicit. Quomodo credam in crucifixum, & illum Deum? Et sermones illius erubescit, qui Euangelii simplicitatem irridet, ealem autem erubescet & dominus in secundo aduentu suo. Quod autem dicit, hunc sensum habet. Sicut si quis paterfamilias habet seruum malum, erubescit nomi nari illum seruum proprium: ita & ego (inquit) erubescam nominare seruum meum qui abnegauerit me. Et quia supra dixit. Qui perdidit animam suam, saluabit animam illam, uolens monstrare quoniam bona tales mereantur, dicit. Sunt quidam ex his qui hic sunt qui non morientur, donec uiderint regnum dei, hoc est, gloriam in qua futuri sunt iusti. Hoc dixit autē de transfiguratione sua. Transfiguratio enim figura fuit futurae gloriae, &

ficur in hac Iesus mirabiliter fulguravit, ita pari forma tunc & iusti fulgebunt. Sunt igitur (inquit) quidam, Ioannes, Iacobus, & Petrus, hi non praecipubuntur morte, donec viderint in qua gloria futuri sunt, qui me confitentur. Viderunt autem hoc in transfiguratione.

Mat. xvii
Mar. xix.

Factum est autem post haec verba fere diebus octo, & assumpsit petrum, & Ioanem, & Iacobum, & ascendit in montem ut oraret. Et facta est, dum oraret, species vultus eius alia, & vestitus eius albus, & resplendens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo, qui erant. Moyses & Elias, qui iuxta in maiestate dicebant excessum eius, quem completurus erat Hierosolymis. Petrus vero, qui cum illo erat somno. Expervecti autem viderunt maiestatem eius, & duos viros qui stabant cum illo. Et factum est, quum discederent ab illo, ait Petrus ad Iesum, Praeceptor, bonum est nos hic esse, & faciamus hic tria tabernacula, unum tibi, & unum Moysi, & unum Eliae, nesciens quid diceret. Haec autem illo loquente facta est nubes, & umbravit eos. Timuerunt autem, intrantibus illis in nubem. Et vox facta est de nube dicens. Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et dum fieret vox inventus est Iesus solus, & ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quae viderant. Matthaeus dicit sex dies transisse post sermones hos, & tunc Iesum ascendisse in montem. Lucas autem dicit octo transisse. Nam ille solas dies intermedias dicit; Lucas autem non intermedias solas, sed & diem qua dicti sunt sermones illi, & diem qua facta est transfiguratio. Assumpsit autem tres solos: Petrum vt pote se diligentem; Ioanem autem, vt eum quem diligebat; Iacobum, qui & ipse feruebat zelo pro Christo, velut magis taciturnos & silere valentes. Porro in monte ascendit vt oraret, oportet enim nos solitarios esse & ascendere, & nullis terrenis rebus intendere orando. Facta est autem species vultus eius alia, non permutata vestimentorum substantia, sed illustratione. Moyses autem & Elias assisterunt cum eo orantes, vt monstreret quod non sit aduersarius legi & prophetis. Nam si talis fuisset, non legisator Moyses & feruentissimus propheta iam se illi associassent, vel cum ipso steterissent. Dicebat autem excessum eius quomodo illum completurus erat Hierosolymis, hoc est mortem. Petrus autem somno grauibatur, oratione vacante Christo. Infirmus enim erat, & humano more somno seruibat. Quum autem euigilasset, spectabat gloriam & duos viros. Postquam autem vitam illam considerauisset, tum propter splendorem, tum propter prophetas, dixit. Bonum est nos hic esse. Putabat enim tunc consummationem fuisse & regnum Iesu, ignorans quid loqueretur. Nondum finis neque regni dies instabat, neque gaudiorum fruitiones sanctis communicandae erant. Insuper & erucifigi timens Christum, haec dicebat; quoniam adierat, quod oporteat eum occidi, & tertio die resurgere; dicit quasi in hunc modum. Ne descendamus de monte, maneamus hic, vt crucem & passionem effugiamus. Habemus Eliam adiutorem, si inuaserint nos Iudaei, ignem ducet, & sicut quinquagenarios comburet. Habemus Moysen, qui tot & tantas gentes perdidit. Ipse enim putabat malum quiddam & difficillimum esse crucem, & propter hoc illam cupiens vitari haec dicebat. CHRISTVS autem sciebat crucifigi, quoniam non aliter salus hominum constabat. Petro autem dicente, faciamus tabernacula tria; dominus repente tabernaculum non manufactum facit, & in illum ingreditur cum prophetis, vt ostendatur quod in nullo minor sit patre. Sicut enim in veteri lege nubes dicebatur habere dominum, & Moyses ingrediebatur in eam, atque sic legem suscepit, ita & nunc nubes CHRISTVM suscipit, nubesque non caliginosa (transiit enim vmbra veteris legis, & tenebrosa obscuritas) sed nubes lucida. Venit enim veritas, & illuxit gratia domini, nihilque nunc tenebrosum est. Facta est & vox de nube, sicut olim vox Dei audiebatur de nube. Inventus autem IESVS solus, vt ne quis putet, quod hic est filius meus, de Moysa vel Elia dictum sit. Fortassis etiam hoc significat quod vsque ad tempus quoddam apparebant lex & prophetae, sicut & hoc loco Moyses & Eliae. Deinde solus praesertis illis apparuit, tunc enim Euangelium seruat legalibus aboliitis. Siluerunt autem Apostoli, & nulli annunciauerunt quicquam de his quae viderant. Nam ante crucem non oportebat diuinum quiddam dici de Iesu. Nam qui audierant haec, si deinde eum crucifigi vidissent, qualem putas de eo habuissent opinionem? Nonne impostorem praestigiatores existimassent? & ideo ante crucem nullum opus admirabile, vel Deo dignum praedicant Apostoli. De hoc autem loco multa & iucunda diximus apud Mattheum.

Petrus cur
in monte illo
manendi
putabat.

iii. Re. g.

Euangelii
seruatur.

Mat. xvii

Factum est autem sequenti die descendibus illis de monte, occurrit illi turba multa. Et ecce unus de turba exclamavit, dicens: Magister, obsecro te, respice ad filium meum, quia unicus est mihi, & ecce ipse apprehendit eum, & subito clamat ac discepit eum cum spuma, & iuxta discedit ab eo dilanians eum, & rogauit discipulos tuos, ut eiecissent illum, & non potuerunt. Respondens autem Iesus, dixit: O natio infidelis & peruersa, usque ero apud vos: ac patiar nos adducere huc filium tuum. Quum adhaec autem accederet, ianxit illum daemonium, & dissipauit. Increpauit autem Iesus spiritum immundum, & sanauit puerum, & reddidit illum patri suo: Valde incredulus erat vir ille, propter ea enim hoc daemonium non egressum est a puero eius, quia vincebat infidelitas eius apostolorum virtutem. Insuper & hinc ostenditur eius incredulitas & peruiacacia, quod coram omnibus accedit, & accusabat discipulos; & propterea dominus ostendens incredulitatem eius in causa fuisse, quia non fuerit sanatus filius eius, coram omnibus exprobrat ei & aliis omnibus incredulitatem. Dicendo enim: O natio incredula, omnes complectitur Iudaeos. Nam quia peruersam dicit, declarat quod non a principio, neque a natura sit malitia. Natura enim recti fuerant, semen enim sanctum erant Abraham & Isaac: peruersi autem facti sunt praue malitia. Vtique quo ero apud vos? hoc est vsque patiar vos, quia in votis habebat mortem, & cupiebat statim ab illis liberari. Vtique quo enim, inquit, serua incredulitatem vestram? Ostendens itaque, quod virtutem habeat, quae vincat incredulitatem Iudaei, dicit: Adduc filium tuum huc, & quum sanasset illum, reddidit ipsum patri suo, prius enim qui a daemone possidebatur, non erat patris sui, sed mali spiritus qui detinebat eum; tunc autem dominus reddidit eum ei qui illum perdiderat, & inuenerat patri.

A

B

C

Stupebant autem omnes super magnificentia dei. Sed omnibus mirantibus super omnibus quae faciebat, dixit ad discipulos. Ponite nos in auribus vestris sermones istos. Futurum est, ut filius hominis tradatur in manus hominum. At illi ignorabant uerbum istud, & erat absconditum ab illis; ut non intelligerent istud. Et timebant eum interrogare de hoc uerbo. Alii quidem omnes admirabantur in omnibus, quae faciebat Iesus, non in vno hoc miraculo. Verum ipse relictis aliis cum discipulis loquitur, & dicit. Ponite vos haec omnia, & miracula, & miraculorum sermones in aures vestras. Quare? quia tradendus sum & crucifigendus, vt quaedo crucifixum videritis, ne existimetis, quod praefirmitate talia passus sum. Nam quae talia miracula facit, potest & non crucifigi. Illi autem ignorabant uerbum hoc, & erat absconditum ab eis. Et quare hoc fuit? vt ne ante tempus tristitia afficerentur, & timore exterrerentur. Itaque deus condescendens infirmitati illorum, & quasi pueros moderabatur illos, neque concedit eis vt intelligant hoc quod de cruce dicebatur. Vide autem & illorum reuerentiam, quomodo praereuerentia interrogare non audebant, imo praetimore, nam timor augmentum est pietatis & reuerentiae, sicut & reuerentia vel pietas contrahitur timore est.

Intrauit autem cogitatio inter eos, quis eorum maior esset. At Iesus videns cogitationem cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum iuxta se, & ait illis. Quicumque receperit puerum hunc nomine meo, me recipit; & quicumque me receperit, recepit eum qui me misit. Nam qui minor est inter omnes vos, hic erit magnus. Respondens autem Ioannes, dixit. Praeceptor, vidimus quendam sub nomine tuo scientem daemonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. Et ait ad illum Iesus: Nolite prohibere. Qui enim non est aduersus nos, pro nobis est.

Morbis inanis gloriae Apostolos inualit. Mihi videtur ortum inter illos, eo quod daemoniacum non sanant. Verisimile enim, quod super hoc contenderint, dicentibus singulis, quod non propter suam, sed alterius cuiusdam infirmitatem puer ille sanatus non fuerit, & inde accensa litis est, quis eorum maior esset. At dominus visis singulorum cordibus, praue nit, & priusquam morbus inrudesceret, curauit radicitus eici. Morbi enim ab initio sale vincuntur, quum vero inruduerint, curatu difficiles sunt. Itaque quomodo malum hoc emendat. Apprehensum puerum ostendit discipulis manifestans eis per hoc quod talem mentem oportet nos in nobis parare, qualis est pueris. Illi enim malitiae ex perges sunt & simplicissimi, neque inanis gloriae, neque ambitionis cogitationibus diuexantur. Qui igitur (inquit) suscepit talem puerum in nomine meo me suscipit. Quod enim dicit, hunc sensum habet. Vos quidem opinamini, si pompatici & gloriosi fueritis, multis placatis, pluresque vos suscepturi sint. Ego autem dico vobis, quod tanto peius gaudeo simplicitate, & quod ea discipulos meos ita discernit vt quisquis simplicissimum virum & innocentem suscepit vt meum discipulum (hoc enim est quod dicit, in nomine meo) me suscipit. Qui autem arrogantem suscipit, neque meum discipulum suscipit, neque me. Respondens autem Ioannes, dixit. Domine, vidimus quendam in nomine tuo scientem daemonia, & prohibuimus eum. Quatenam sermonis illius consequen-

Infidelitas
vnius
plurimum
eiciunt si
des.

Timor auget
reuerentiam.

Ma. xviii
Marci. ix.

Initium
morbi facile
curatur.

ta; quem dixit Ioannes ad ea quæ dixit dominus: Vtique magna. Quia enim dixerat dominus, quod minor in vobis hic erit magnus, timere cepit Ioannes, ne forte malum quid fecisset, homine per arrogantiam & superbiam prohibito. Nam prohibere aliquem ab aliquo, non minorem arguit eum qui prohibet, sed maius quiddam de se sentientem, quæ de eo quem prohibet ab illo. Proinde Ioannes timebat, ne forte superbius egisset prohibito homine. Cuius igitur gratia prohibuerunt hominem? Non inuidentes, sed indigni illi iudicantes, qui miraculum operaretur: non enim erat, quum illis gratia agendorum miraculorum daretur, neque ad hoc a domino emissus erat sicut alii, neque Christum vsquam sequebatur. Quid igitur dominus: Sinite (inquit) eum hoc facere. Conterit enim & ipse satanæ caput: & quia non obstat nobis ad prædicationem, non cooperatur diabolo, proinde pro nobis est. Qui enim non est contra deum, pro deo est: quemadmodum qui non congregat cum deo, ille cum diabolo est. Admirare autem obsecro, virtutem nominis Christi, quomodo & per indignos, & eos qui non erant discipuli, gratia operetur: & solum nominatus: ita & per sacerdotes; etiam si indigni fuerint, operatur gratia, & sanctificantur omnes, etiam si indignus fuerit sacerdos.

Factum est autem dum completerentur dies assumptionis eius, & ipse faciem suam obfirmauerat, ut iret Hierosolimam, & misit nuntios ante conspectum suum, & euntes intraverunt in ciuitatem Samaritanorum, ut pararent illi. Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis Hierosolimam. Quum uiderent autem discipuli eius, Iacobus & Ioannes, dixerunt. Domine, uis dicamus, ut ignis de caelo descendat, & consumat illos, quemadmodum & Elias fecit? Conuersus autem iesus increpauit illos, dicens: Nescitis cuius spiritus estis uos. Filius enim hominis non uenit ad perdendum animas hominum, sed ad seruandum. Et abiierunt in aliud castellum. Quid est quod dicit, dum completerentur dies assumptionis eius: hoc est, instabat tempus quo postquam fuisse uisisset salutem passionem pro nobis, oportebat assumi in caelum, & considerare deo & patri. Tunc igitur quum appropinquaret tempus passionis eius & assumptionis ex hoc mundo, decreuit non ultra hinc & inde obambulare, sed ascendere in Hierosolyma. Itaque obfirmauit faciem suam, hoc declarat quod stabilierit & firmarit sententiam, quod uelit ascendere Hierosolyma. Porro nuntios ante faciem suam emittit, ut parent ipsi diuicforium. Sciens quod a Samaritanis non essent suscipiendi, nihilominus tamen illos emittit, ut omnem Samaritanorum auferat exco(m) munionem, ne dicere possent. Suscepisse enim illum, si quosdam præ se misisset. Interim & discipulis eius utile hoc erat, ut uiderent postea in cruce illi opprobriari, minus scandalizarentur: sed ex hoc facto magis discerent, quod sicut nunc contempus a Samaritanis patienter tulit, atque discipulos increpauit exasperantes eum contra contumeliosos, ita & tunc cum crucifigeretur, nos ut imitantes, sed ut longanimis seruat. Prodest etiam in hoc discipulis, quod illos suo exemplo docet patientes esse. Illi quidem ad Eliam respicientes, qui his quinquaginta viros, eum quinquagenariis exusserat, exasperabant dominum contra eos, qui iniuria affecerant.

Erant enim adhuc imperfecti. Cæterum Christus docens legem suam sublimiorem quam vitam Eliæ, increpat eos, atque tali sententia abducit, quum docuisset mansuete seruos illos qui iniuria afficiebant. Quid autem est quod dicit, quia facies eius erat euntis Hierosolimam? Nunquid dicit, quod non susceperunt eum, eo quod definerat abire Hierosolimam? & quum hoc sic intellexerimus, quod eum propterea non susceperunt, eo quod definerat abire Hierosolimam, inueniantur illi excusati non suscipientes. Est igitur dicendum, quod Euangelista hoc dicit, quod non susceperunt eum, neque intravit Samariam. Deinde quasi interrogasset quispiam, nunquid impotens erat an non ualebat etiam illis nolentibus ingredi? dicit. Non. Non ideo impotens fuit, sed quia noluit illuc ire, sed Hierosolimam. Quoniam nisi hoc fuisset, etiam inuitis illis in castellum ingressus fuisset.

Factum est autem ambulatibus illis in uia, dixit quidam ad iesum. Sequar te quoquoque ieris. Dixit illi iesus. Vulpes foueas habent, & uolucres caeli nidus, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Aut autem ad alterum? Sequere me. Ille autem dixit. Domine, permitte mihi primò abire, & sepelire patrem meum. Dixit autem ei iesus. Sine ut mortui sepeliat mortuos suos, tu uero uade & annicia regni dei. Et ait alius. Sequar te domine, sed permitte mihi prius ut dicam uale uis qui sunt domi meæ. Ait ad illi iesus. Nemo qui manu sua admotæ aratro, respexit à tergo, aptus est regno dei. Hic qui accessit ad Iesum, & petiit ut sequeretur illum, mala mente accessit. Quia enim uidit magnam turbam sequi dominum, suspicatus est quod pecuniam ab illa colligeret dominus.

Virtus nominis Christi etiam per indignos operatur.

iiii. Reg. i

Lex Christi sublimior quam Eliæ vita

Mat. viii

Mente in uersa uolentem sequi christi non recipit.

& sperauit etiam ipse sequendo, pecunias se congregaturum, idcirco repellit enim dominus, quasi talia dicens ei. Tu quidem putas, quod pecuniam ab his qui me sequantur conradam, & quod uita mea talis sit quam doceo, sed non est. Enim uero usque adeo paupertatem doceo & induco, ut quum alia quidem animalia foueas habeant, ego autem ne domum quidem, & sic illum repulsi. Alium autem qui non rogauerat, permittit se qui, & quum peteret ut abire ei liceret, & sepelire patrem suum, & non concedit, dicens. Sine mortuos sepelire mortuos suos, quo insinuat incredulum fuisse patrem illius, & propterea indignum cuius curam ageret filius qui crediderat. Sine enim mortuos cognatos, hoc est incredulos increduli patris curam gerere, & illum pascere usque ad sepulturam. Sepelire enim hoc loco significat curam gerere usque ad sepulturam. Quia & communis sermo ita habet, quum dicimus, ille filius sepelit patrem suum, non intelligimus quod tantum sepelierit eum, & nihil boni aliud illi fecerit, sed quod diligentem eius curam habuerit usque ad mortem & sepulturam. Igitur illi quidem mortui, hoc est, increduli sepeliunt mortuum suum, dico patrem tuum. Tu autem quia credidisti; annuncia, uelut meus discipulus; euangelium dei. Hoc autem dixit dominus, non prohibens nos ab alienis parentibus, sed docens pietatem præferendam incredulis parentibus, eo quod nullum ad uirtutem obstaculum esse debeat, & contemnendam etiam naturam propriam: ideo petenti sequi illum, prius autem renunciare his quæ domi suæ, non concessit, ire scilicet in domum suam, & renunciatæ domesticis, & ut magis proprie dicam, dicere vale. Insinuabat autem homo ille, quod familiaritatem quandam adhuc habeat cum mundo, & non affectus sit ut apostoli, qui mox ut audierunt, CHRISTVM sequuti sunt, nihil aliud curiosius perquirentes, & ne uale quidem necessariis dicentes. Saepe enim contingit, quod quando quis uale dicit amicis suis, ut inueniantur aliqui qui illum a uita sancta abducant & prohibeant, ideo bonum est, ut quum quis rem bonam facere uult non moretur, sed statim perficiat. Nullus enim qui mittit manum suam ad aratrum spirituale, & respicit iterum ad mundum, idoneus est ad regnum caelorum. Intellige autem per uulpes, etiam malignos daemones, qui & uolucres caeli dicuntur, hoc est aeris. Iuxta principem enim inquit, potestatis aeris. Dicit igitur dominus ad hominem. Quia daemones in te foueas habent, propterea ego filius hominis non habeo in te ubi caput reclinet, hoc est fidem. Non uideo locum in corde tuo, quod impletum non est daemonebus. Caput enim Christi, fides in illum. Quædo enim quis credit deum esse Christum, tunc caput Christi tenet. Mortuus autem peccator est, qui & sepelit suos mortuos, hoc est, malas cogitationes quas non confitetur. Perinde dominus prohibet sequaturum se, ne sepeliat malas cogitationes & occultet: uult enim eas per confessionem manifestari.

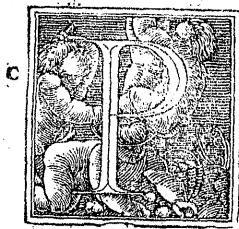
xpi paupertas.

sepelire.

pietas preferenda infidis parentibus.

Eph. ii. caput xpi quod mortuus qui malas cogitationes non confitetur.

CAPVT DECIMVM

Est haec autem designauit dominus & alios septuaginta, misitque alios binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse uenturus: dicebat ergo illis. Messis quidem multa, sed operarij pauci. Rogate ergo dominum messis, ut extrudat operarios in messem suam. Ire. Ecce ego mitto uos, sicut agnos inter lupos. Scriptum est in Exodo, quod filii Israel uenerint in Eli, & duodecim fontes aquarum fuerint illis, & septuaginta palmae. Quod igitur tunc per hystoriam & in figura factum, nunc uere euenit. Eli ascensus interpretatur, quod nihil aliud uult, quæ ne sitis cum iudeis in litera legis permanentes, sed ascendentes in Christianismum ad perfectionem intelligentiam, & incrementum spirituale. Inuenimus duodecim fontes, inuenimus & duodecim præceptis apostolos, qui omnis doctrinæ dulcissimi fontes sunt. Palmae uero hi sunt qui ab apostolis educandi & docendi erant. Nam quanuis CHRISTVS illos elegerit fuerunt tamen inferiores illis, duodecim, & discipuli illorum postea ac comites. Palmae igitur illæ a fontibus, apostolos dico, educatæ fuerunt. Nobis autem fructum dulcem, & quodammodo austerum suppeditarunt. Talis enim sanctorum doctrina est, non omnino dulcis & adularis, neque omnino austeræ & uerberans, sed uirtutisque particeps, & reuera condita sale, gratiamque habens. Unde & Paulus dicit. Sermo noster in gratia sale conditus. Ostendit autem dominus per septuaginta discipulos, multitudinem discipulo uini, quibus est opus. Sicut enim agri frugiferi multos quaerunt messorum, sic quum mul-

Exo. xv. Elum

palmae coloss. iiii

ei, & innumerabiles essent credituri, multis indigebant magistris. Porro binos mittit, seu imperfectiores, & vt alius alium adiuuaret. Ibant & ante faciem eius, eo quod docebant, sicut Ioannes. Parate viam domini. Considera autem quomodo dixerit. Rogate dominum messis, vt extrudat operarios, deinde ipse propria autoritate illos emittit. Ipse enim est vere dominus messis, hoc est, verus crediturum deus. Praedicat autem eis & persecutio nes, quod sicut agni in medio luporum futuri essent; vt ne si repente in auersa talia inci derent, magis turbarentur.

Nolite portare sacculum, neque peram, neque calciamenta, & nemine per via saluaueritis. In quancie que domi intraveritis, primum dicite: Pax huic domui. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super il lum pax uestra, sin minus ad vos reuertetur. In eade aut domo manete, edentes & bibetes, que datur ab illis. Dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. Et in quancum que ciuitate intraveritis, & susceperint uos, edite que apponunt uobis, & sanate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis. Appropinquabit in uos regnum dei. Quia missurus erat praedicator es euangelii dicit. Ne portetis sacculum, neque hoc vel illud; sufficit enim uobis, quod cura habetis uerbi, nam si sacculum portaueritis, manifestum quod illius uobis cura est, & uer bum contentis. Vel aliter: Quoniam alendi estis ab his quos docetis, quid uobis sacculi opus, vel pera vel calciamentis? Omnem illorum usum suppediabant hi, qui a uobis docentur. Porro quod nullum per viam saluent, hac de causa eis iniungit: vt nec oc cuparentur in hominum salutationibus & curiositatibus, quibus a praedicatione impe direntur. Vt simile enim est, vt quum quis saluauerit quempiam ab eodem refalutetur, & de maiori familiaritate interpelletur, vt fieri solet in his qui simul vadunt. Simul enim vt amici facti, etiam amplius & curiosius quiddam scrutantur: & sic paulatim in humana negocia apostoli incidere, uerbumque negligerent. In itinere igitur salutare quempiam ea de causa prohibet. In domum autem egressi, dicit, dicite. Pax huic domui: hoc est salutare eos qui in domo sunt. Et deinde ostendens, quod hoc non solum sit salu tare, sed & benedicere, dicit. Siquidem dignus fuerit paterfamilias, benedicetur, si autem contumeliosus, & non capax pacis, pugnant & aduersarius sermoni uestro & doctrinae: benedictio non ueniet super illum, sed ad vos reuertetur. Praecipit quoque non transeu dum de domo in domum, vt ne uideantur gulosi, & scandalo sint multis, & contritent eos quibus primum suscepti sunt. Insuper dicit. Comedite ea quae apud illos sunt: hoc est, quae proponunt uobis, etiam si uilia & parua sint, nihil amplius inquiretes. Pro mer cede autem habete cibum. Et ne quaeratis & pasci, & mercedem insuper accipere, sed ci bum pro mercede habetote. Vide igitur quomodo discipulos ad inopia instruat, & se curus faciat. Sanare autem & infirmos qui infirmitatibus, praecipit, vt miraculorum ope ratione attrahant homines ad uerbum quod praedicant. Et uide quid dicat. Et dicite eis. Appropinquauit in uos regnum dei. Nam si primum sanaueritis, ac deinde docueritis; feliciter currat sermo uester, & credent homines, quod regnum dei peruenerint in uos. Non enim sanati fuissent, nisi diuina quaedam uirtus fuisset hac operans, sed & quando in anima quis sanatus fuerit, tunc uenit in eum regnum dei. Ab aegrotante enim longe istud est, quandoquidem peccatum in illo regnat ac dominatur.

Quare di scipulis a Christo in iunctu ne que saluarent per viam.

Quando praedican tiu sermo feliciter currat.

quod suscipientibus & non suscipientibus apostolos appropinquat regnum coelorum:

In quancumque aut ciuitate intraveritis, & non susceperint uos, exiite in plateas eius, dicite. Etia puluere, qui adhaesit uobis de ciuitate uestra, extergimini in uos, tam hoc scitote, quod appropinquauit in uos regnum dei. Dico uobis, quod Sodomis in die illo remissius erit, quam illi ciuitati.

Quando inquit: non susceperint uos, egressi testemini eis, quod nihil commune uobis cum, neque habemus aliquid de ciuitate uestra: sed etiam puluere qui adhaesit uobis, extergimini, hoc est, excutimus, spongia emundamus, abiciamus in uos. Veruntamen sci rote, quod appropinquauit in uos regnum dei. Hoc loco quae fuerit quispiam. Quomodo dicit dominus appropinquasse regnum dei & his qui susceperunt & qui non susceperunt apostolos: Appropinquare dicit regnum coelorum his, qui apostolos susceperunt, propter beneficia quae in eos collocantur, his autem qui non susceperunt, propter condemnationem. Finge in spectaculo quodam multos condemnatos, & alios non condemnatos, senatorios inquam milites & optimates, deinde dicere praecoem ad omnes, tam condemnatos, quam uenerabiles. Appropinquauit rex uester: nonne his quidem ad suppl cium, aliis uero ad gloriam & beneficentiam appropinquare dicit regem? Sic igitur & hoc loco intelligit. Tollerabilis erit Sodomis inquit, quam ciuitati quae uos non susceperit. Quare? Eo quod in Sodoma apostoli non fuerunt missi. Igitur qui apostolos non susceperunt, deteriores sunt Sodomitis, Obserua ciuitatem non suscipientem apostolos, plate

as habere. Lata enim uia est quae ducit ad infernum, quam quisquis ingreditur, ille apostolicum, & diuinum uerbum non suscipit. *Vt tibi Corozain, ut tibi Bethsaida, quasi in Tyro & Sidone facte fuisset uirtutes, que facte sunt in uobis, olim in cilicio & cinere sedentes, paruitissent. Veruntamen in Tyro & Sidone remissius erit iudicio, quam uobis. Et tu Capernaum, quae usque ad caelum elata es, usque ad infernum deprimeris. Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Qui aut me spernit, spernit eum qui me misit.* Tyros & Sidon ciuitates fuerunt Genilium, Bethsaida autem & Corozain Iudaicae. Dicit igitur, quod in iudicio tollerabilis erit Genilibus quam uobis, qui uidistis miracula, & non credidistis. Illi enim si uiderent credidissent. Sed & tu Capernaum ex alarata quidem fuisti usque ad caelum, & glorificata multis quae in te facta sunt miraculis, detraheris usque ad infernum condemnanda propter istuc ipsum, quod & post tanta miracula incredula manes. Deinde, vt ne dicant, qui mittuntur ad praedicationem, quo mittis nos, si ciuitates quaedam non sunt te susceperunt? dicit. Ne sitis animo tristis; qui spernit uos, me spernit, & patrem meum, & ita iniuria non uestra est, sed in deum transit. Consolatio igitur sit uobis, quod haec dei sit iniuria. Sicut contra, ne glorietur, vel sapite sublime, quod quidam uos audiant. Non enim uestrum est opus, sed meum, & gratiae.

Reueri autem sunt septuaginta eius gaudio, dicentes. Domine etiam daemones subijciuntur uobis per nomen tuum. Aut aut illis. Videbam satana sicut fulgur de caelo cadentem. Ecce do uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super oem uirtutem inimici, & nihil uobis nocerit. Veruntamen in hoc nolite gaudere, quod spiritu uobis subijciuntur, sed gaudent q. noia uestra scripta sunt in caelis. Prius dixit, quod miserit septuaginta, nunc autem dicit quod reuer si sint gaudentes, q. non solum alios morbos fugarint, sed quod maius malum erat, effu garint etiam daemones. Vide autem quomodo non superbiunt. Dicunt enim, q. in nomi ne tuo subijciuntur uobis daemones, tua gratia non nostra uirtute. Dicit autem illis do minus. Ne miremini, si daemones uobis subijciuntur. Princeps enim ipsorum olim de coelo decidit, & nullam fortitudinem habet. Nam licet hoc homines non uiderint, ego tamen inuisibilium spectator uidi. Decidit autem sicut fulgur, quia lux erat & archange lus, & lucifer, ac in tenebras decidit. Si igitur de caelo ille decidit, seruus eius, daemonia dico, quod non patientur. Quidam autem sic intelligunt de coelo, hoc est de gloria. Nam quia dixerant ei septuaginta, quod daemones sibi subijciuntur, dicit: hoc & ego sciebam. Videbam enim satanam de coelo, id est de gloria sua, & de honore quem habebat, cadentem. Ante CHRISTVM enim vt deus colebatur, nunc autem de coelo decidit, hoc est, de gloria sua: ne colatur vt deus, neque habeatur perinde ac si in coelo habitet. Ecce igitur do uobis potestatem conculcandi uirtutem illorum Serpentes & scorpium, daemones sunt cateruae, quae de sursum trahuntur. Et qui manifeste percutiunt serpentes: qui uero occultius, scorpium, vt daemones libidinis & inuidiae est serpens, in manifestantia enim mala compellit: at qui propter morbos persuadet hominem lauacris, unguentis & aliis effeminantibus uti, scorpium uocatur, non manifestum habens aculeum, sed clam carnem of fendit, vt in magnum casum iniiciat. Gratia autem domino, qui dedit potestatem calcandi super illos. Caeterum docens eis ne superbiants, dicit. Veruntamen in hoc non gaude te, quod daemones uobis subijciuntur; alii enim sunt qui ex hoc beneficia capiunt, nepe, qui sanitate consequuntur, sed magis, quod nomin uestra scripta sunt in caelis, non a rramento, sed memoria dei & gratia. Et diabolus decidit e coelo, homines autem qui in fra sunt, scribuntur supra. Verum itaque gaudium, nomin uestra in caelis scribi, & esse in memoria dei.

In eadem hora exultauit spiritu Iesus, & dixit. Consitebor tibi pater domine caeli & terra, quod abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, etiam pater, quoniam sic coplacitum est coram te. Sicut pater bonus, qui uiderit filios recta quaedam opera gessisse, ita saluator exultat quia talia bona assequuti erant apostoli. Iraque patri gratias agit, q. occultauerit quidem talia mysteria a sapientibus, pharisaeis scilicet & scribis, qui legem interpretantur, & intelligentibus, hoc est discipulis horum scribarum. Sapiens enim est qui docet, intelligens autem qui docetur, & intelligit quae dicuntur: ut exempli gratia sapiens Gamaliel, intelligens Paulus, ille enim docebat, hic intelligebat quae ab illo doce batur. Paruulus aut nominabat dominus suos discipulos: vt pote eos qui in lege docti non erant, sed plerique ex turba & piscatoribus congregati. Veruntamen & paruuli dicti sunt ob puerilem simplicitatem. Illi autem sapientes dicti, qui uidebantur sapientes, quare,

daemoni cateruae & scorpium scribi in caelis esse in dei memoria.

Math. xi, sapiens, quid, itel ligens quid, qui paruuli dicti & quare,

quum sapientes non essent. Abscondit igitur mysteria ab his qui videbant ut sapientes & intelligentes, quum vtrique non essent. Nam si fuissent, reuelata fuissent eis. Etiam pater gratias ago tibi, quia sic beneplacitum fuit ante te, hoc est, fuit talis approbatio & volitio ante te, & placuit tibi.

Et conuersus ad discipulos, dixit. Omnia mihi tradita sunt a patre, & nemo scit filium nisi pater, & quis sit pater nisi filius, & cui uoluerit filius aperire. Et conuersus ad discipulos seorsum, dixit. Beati oculi qui uident quae uos uidetis, & non uiderunt, & audire quae auditis, & non audierunt.

Duo ino-
dregnan-
tis in no-
bis dei.

Omnia traduntur filio a patre, sicut subiicienda fuerunt filio omnia. Duo enim modi sunt quibus regnat in nobis Deus: vnus, quo regnat in his qui nolunt, ut exempli gratia quid dicam. Deus dominus meus est, etiam si nolim, quia conditor meus est. Est autem iterum dominus meus, quando seruando mandata eius, uoluntate eius impleo, gratus seruus factus. Primum humana natura seruit, & subdita est deo, etiam si fatanas ministrat. Postquam autem CHRISTVS pro nobis suscepit bellum, & nos a diaboli tyrannide extractos ministros suos, & mandatorum suorum operarios fecit: tunc facti sumus serui grati: & natura & uoluntate. Prior enim seruitus naturae tantum erat secunda uero etiam uoluntatis. Hoc igitur est quod nunc dicit dominus, quia omnia mihi tradita sunt a patre meo, hoc est omnia mihi subiicienda sunt, & sub potestate meam redigenda. Simile autem ei, quod alicubi dictum. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Qui enim pacificauit omnia, tam quae in caelo, quam quae in terra, talia dicit. Et aliter: Omnia traduntur filio a patre, omnia opera quae incarnatus pro nobis fecit. Quia enim neque pater neque spiritus pro nobis uel incarnatus est, uel passus, uel resurrexit, sed filius haec omnia tulit, & dux salutis nostrae factus est: idcirco dicit, tradita illi esse, uel ut si dixisset. Pater meus mihi concessit omnia, incarnari, pati, resurgere, saluare naturam repulsam. Et nullus scit filium, nisi pater, & quis sit pater nisi filius. Postquam autem dixit. Omnia mihi, concessita sunt, quasi dubium quoddam nunc soluit. Ne enim quis dubitet, & cuius gratia tibi tradita sunt omnia, & non alteri, fortassis angelo uel archangelo: dicit, quod propterea mihi tradidit, eo quod eiusdem naturae & substantiae sum cum eo. Et sicut illum nullus scit, ita neque me, nisi pater solus, & ita merito mihi tradidit omnia, ut eiusdem naturae secum, omnemque cognitionem transcendenti, sicut etiam ipse supra omnem cognitionis vim est. Etenim pater dicit, quod a solo filio cognoscatur, & cui filius uoluerit reuelare. Vide autem, quod filius quidem non per reuelationem cognoscatur patre, creaturae autem per reuelationem, gratia enim accipiunt scientiam, non igitur creatus est filius. Conuersus igitur ad discipulos, beatos illos dicit, & omnes quoque qui cum fide ipsum in carne ambulantes uident & miracula operantur. Etenim prophetae prisci & reges desiderauerunt quidem in carne uideri dominum, & audire eum, sed non contingit eis. Et aliter quia supra dixit. Cui filius reuelauerit, ille scit patrem, beatos nunc dicit discipulos, quod a reuelatione ista eis contingant. Reuelauit enim eis, patre per se. Ipsum enim uidens, uidet patrem: quod bonum nullus ex sanctis qui ante incarnationem eius fuerunt, obtinuit: quia non uiderunt dominum in carne, per quem pater cognosceretur, & uide neque patrem sic uiderunt, ut apostoli.

Math.
xxviii.
Coloss. i.

Cur Chri-
sto poti-
us quae ange-
lo seu ar-
changelo
cuiuspiam
tradita
sunt oia.

Mat. xxii

Deu. vi
Rom. xiiii

homo ofis
omniu na-
turae par-
ticeps.

Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum, & dicens. Magister, quid faciendo uitam eternam possideo? At ille dixit ad eum. In lege quid scriptum est? quomodo legis? Ille respondens dixit.

Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, & ex tota mente tua, & proximum tuum sicut teipsum: Dixitque illi: Recte respondisti, hoc fac & uiues.

Arrogans quidam legisperitus fuit, imo superbus, ut ex his quae sequuntur manifestum est, insuper & dolosus. Accedii itaque tentans dominum. Opinabatur enim quod ex responsis supplantare dominum posset. Sed dominus illum ad legem ducit, in qua mire gloriabatur. Vide autem quanto studio iubeat lex deum amare. Homo animalium omnium perfectissimum est, & particeps naturae omnium, & praeterea quiddam sublimius habens, ut exempli gratia quid dicam. Particeps est naturae lapidis, habet enim capillos & ungues quae insensata sunt, quemadmodum lapis. Particeps est naturae plantarum secundum quod crescit & nutritur, & simile generat, sicut & plantae. Particeps est & naturae brutorum, secundum quod habet sensus, & irascitur, & concupiscit. Particeps est autem & dei, iuxta rationalem animam, supra omnia alia animalia. Itaque lex ostendere uolens, quod homo debeat sese totum tradere deo, & omnes animales uirtutes insumere in dilectionem dei, eo quod dicit, ex toto corde, crassiore & plantis propriam de-

clarauit uirtutem. Dicendo autem, ex tota anima, mediam ostendit, & sensatis congruentem. Per hoc autem quod dicit, ex tota mente: homini maxime propriam vim significauit, animam rationalem. Porro quod dicit, ex tota fortitudine, ad omnia haec trahendum. Oportet enim nos & naturalem ac vegetatiuam uirtutem subiicere dilectioni CHRISTI. Sed quomodo? Fortiter & non dissolute. Et sensitiuam atque illam fortiter, Denique & rationalem, atque illam ex tota uirtute. Atque ita debemus nos totos dare deo, subiicereque & nutritiuam, & sensitiuam, & rationalem nostram uirtutem dilectioni dei. Et proximum tuum sicut teipsum. Lex nondum ualens perfecta docere, ob auditorum puerilitatem, proximum diligere hortatur, ut seipsum Christus autem & plus quam seipsum diligere & proximum docuit. Maiorem enim hanc dilectionem inquit nemo exhibere potest, quam ut animam suam ponat quis pro amico suo. Dicit igitur ad legisperitum, Recte respondisti. Quia enim dicere uult legi adhuc subiectus es, recte respondisti: iuxta legem enim sapis.

Ille aut uolens iustificare seipsum, dixit ad Iesum. Et quis est meus proximus? Respondens autem Iesus dixit. Non quidam descendebat ab Hierosolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam de spoliauerunt eum uestibus, ac uulneribus inflatis abierunt semimortuo relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem uia, usque illo, praeteriit. Similiter & leuita, quum iret iuxta locum, quum accessisset ac uideret eum, praeteriit. Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit ad eum: & uiso eo, misericordia motus est, & accedens obligauit uulnera eius, infundens oleum ac uinum, & imponens illi in suum iumentum, duxit in diuersum, & curam eius egit. Et postero die egrediens, deo praeposito duos denarios dedit hospiti, & ait ei. Curam illius habet, & quocumque praeterea insumpseris, ego tibi rediero reddam tibi. Quis ergo horum trium uidetur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit, Qui exercuit misericordiam in illum. At igitur illi Iesus. Vade, & tu fac similiter. L. audatus a saluatore legisperitus, perdidit insolentiam animi, dixit enim.

Et quis est meus proximus? Existimabat enim se iustum esse, nullumque habere sibi similem & proximum uirtute, putans solum iustum iustum proximum esse. Proinde uolens iustificare seipsum, & extolli super oes homines, insolens inquit. Et quis est proximus meus? Saluator autem, quonia conditor ipse erat sciens nos oes unam creaturam, non operibus neque dignitatibus, sed natura definit proximum. Ne igitur peres inquit, quia iustus es, quia nullus tibi similis sit. Omnes enim qui eiusdem naturae sunt, proximi tui sunt. Sis igitur uicissim & tu illis proximus: non loco sed affectione & studio erga illos. Idcirco & Samaritanum introducit in exemplum, ut tibi monstreret quod licet hic uita excelluerat, proximus tamen ei es

rat qui miseratione dignus: Sic & tu compassionem proximum te illi exhibe, & sponte ac non uocatus in illius subsidium curre. Docemur igitur & hoc loco per parabola ut parati simus ad misericordiam: & conemur esse proximi his, qui indigent nostro subsidio. Docet autem & quantae dei bonitatis erga homines. Descendebat enim humana natura a Hierusalem, hoc est a tranquilla & pacifica uita. Hierusale enim interpretatur uisio pacis. Quo autem descendit: In Hierico humile & aestu suffocantem, hoc est, uitam affectionibus plenam. Vide autem quod non dixerit, descendit: sed descendebat. Semper enim humana natura ad inferiora procliuis est: non semel, sed semper uitae affectionibus deditae vacans. Incidit autem in latrones, hoc est daemones. Nisi quis a cogitationibus sublimibus deciderit, non incidit in daemones, qui exuto homini, & spoliato uestibus uirtutum, plagas inferunt peccati. Primum enim denudant nos omni bona cogitatione, & uisitacione dei, deinde plagas peccati inferunt. Porro naturam humanam semimortuam reliquerunt: uel quod anima immortalis, corpus autem mortale, & ita dimidium hominis mori subditum est: uel quod non omnino desperata est humana natura. In CHRISTO enim salutem se habere sperauit. Et ita neque moriatur omnino, sed propter ruinam Adae mors in mundum intrauit, propter Christi autem iustificationem mors abolenda est. Per sacerdotem uero & leuitam, legem intellige, & prophetas. Illi enim uolebant iustificare humanam naturam, sed non potuerunt. Impossibile enim, inquit Paulus sanguinem taurorum & hircorum tollere peccatum. Miserti itaque sunt hominis, & de eius sanitate cogitarunt. Deinde plagam magnitudine uicti, ad posteriora iterum regressi sunt, hoc enim significat *επιτροπισθησαν*. Venit enim inquit, lex, & assistit facienti, deinde non ualens sanare reuerfa est. Attende item, quod uerbum, accidit, sensum quemdam habet. Nam reuera legem, non data opera, inuenerunt: sed propter humanam infirmitatem, quae non potuit ab initio sacramentum CHRISTI suscipere, data est. Propterea dicit, accidit, quod sacerdos, hoc est lex: ita enim dicere solemus de his quae fortuito

Ioan. xv.

cur xps
Samarita-
nus in ex-
emplum
proximi
introdu-
xerit.

hierusalē.

daemones
nobis sunt
latrones.

Roma. v

Hebraea.

Math. xxi
Mat. xxv

obueniunt. & citra operam nostram venit, vt sanaret hominem, sed dominus & deus no-
ster, qui propter nos factus est maledictum, & vocatus Samaritanus, iter faciens, hoc est,
hanc potissimum sui itineris causam esse voluit, & hunc scopum obseruauit, vt nos sa-
naret, neque praeteriens, & obiter nos visitans venit ad nos, sed conuersatus nobiscum,
& loquutus; non apparenter, sed vere. Proinde statim obligat vulnera, neque permittit
malitiam amplius laxari, sed obligat eam. Infundit oleum ac vinum: Oleum, hoc est, ser-
monem doctrinae, qui per suauita non adhortatur: vinum vero, sermonem qui per auste-
riora inducit ad virtutem. Exempli gratia: Quando audis dominum dicentem. Venite
ad me, & ego refocillabo vos, hoc oleum, & hilaritatem, & quietem ostendit: Et iterum:
Venite, haereditate praeparatum vobis regnum. Quando autem dicit. Ite in tenebras: vi-
num est, hoc est austerior doctrina, intelligere potes & aliter: Oleum humanam signifi-
cat conuersationem, vinum diuinam; vt tale quid dicam. Dominus humano more ope-
rabatur, alia autem diuino. Humanum erat comedere, & bibere, & vitam laxiorem secta-
ri, & non austeritatem praese ferre, vt Ioannes; atque hoc fuerit oleum. Ieiunium vero mi-
rabile, & ambulatio in mari, & aliae diuinae virtutes, vinum sunt. Vno enim assimilata
est deitas, quam meracam sustinere ac ferre nullus posset, nisi & oleum adesset, hoc est hu-
manior conuersatio. Et proinde quia per vtraque nos seruaui, diuinitatem, inquam, &
humanitatem, propterea dicit vinum & oleum infudisse. Et quotidie qui baptizantur, li-
berantur a vulneribus animae, oleo quidem vnguenti vncti, statim autem communican-
tes, & diuini sanguinis participes fiunt. Porro dominus inposuit fauciam nostram na-
turam super proprium iumentum; hoc est, super corpus suum. Membra enim sua nos fe-
cit, & participes sui corporis; nosque infimo loco sitos posuit in dignitatem illam, vt &
eiusdem corporis videamus esse. Diuersorium autem, ecclesia quae omnes suscipit, lex
enim non omnes suscipiebat. Moabita enim dicit, & Ammonita non intrabunt in eccle-
siam dei. Nunc autem in omni gente qui timet deum, acceptus est ei, modo velit crede-
re, & pars fieri ecclesiae, quae omnes peccatores & publicanos suscipit. Vide item & dili-
gentiam, quomodo ducens, inquit, in diuersorium curam eius egerit. Nam prius quam
in hoc duceret, solum obligauit vulnera. Quid igitur est quod dico? Quia quum consti-
tuta est ecclesia, & factum est diuersorium, hoc est ex omnibus ferme gentibus aucta, tunc
fuerunt & spiritus sancti dona, & dilatata est gratia dei. Id quod ex Actis Apostolorum
disces. Tenet autem figuram hospitis, omnis apostolus, & doctor, & pastor; quibus de-
dit dominus duos denarios, duo testamenta, vetus & nouum. Vnius enim regis imagi-
nem vtraque tenent, nempe quod eloquia dei sint. Itaque denarios illos dominus in coe-
lum ascendens, reliquit apostolis, & episcopis aliis, atque doctoribus. Dixit autem; Quis
quid ex tuo insumpseris, ego dabo tibi. Reuera enim de suo apostoli multa insumpserunt
multum laborantes, & omnem doctrinam seruantes. Sed & doctores qui explanant &
veterem, & nouam multa e suo insunt, pro quibus mercedem accipient; domi-
no redituro in secundo aduentu. Tunc enim singuli dicent ei, Domine, duos dena-
rios dedisti mihi, ecce alios duos praeterea impendi. Cui dicit & ipse. Euge serue bo-
ne, & caetera.

deu. xxiiii
Actu. x.

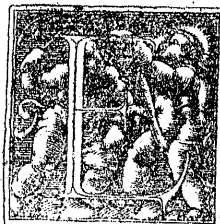
Mat. xxv
Infra. xix

*Factum est aut dum iret, ut ipse intraret in quoddam oppidulum, ac mulier quaedam Martha nomine, ex-
cepit illum in domum suam: et hinc erat soror nomine Maria, quae etiam assidens ad pedes, audiebat ser-
monem illum. Martha autem distrahebatur circa frequens ministerium, quae assistens ait. Domine, non est
tibi curae, quod soror mea reliquit me ut sola ministrarem? Dic ergo illi ut me adiuuet. Et respondens,
dixit illi Iesus. Martha, Martha, sollicita es, et tumultuaria circa multa, atqui unum est necessarium.
Maria optimam partem elegit, quae non auferretur ab ea.* Magna quidem hospitalitatis vir-
tus est, id quod Martha ostendit, & non reiicienda, maior autem attendere verbis magis spiri-
tualibus. Per illam enim corpus pascitur, per hoc animaviuificatur. Non enim propter hoc
assumus, inquit, vt mentem impleamus variis cibis, sed vt animabus vitales simus. Vide
item & domini sententiam. Nihil prius dixit Marthae, quam ab illa perstringendi sumeret
occasione. Postquam enim illa auellere tentauit sororem ab auditu, tum denique domi-
nus arrepta occasione, illam verberat. Eatenus enim hospitalitas veneratione digna est,
quatenus non abstrahit & abducit nos a magis necessariis. Et quoniam coepit prohibere
nos a curiosis, tum illi praefertendus diuinorum auditus, imo si accuratius dicendum, non
hospitalitatem prohibet dominus, sed varietatem ac turbam, hoc est, distractionem &
turbationem. L. audat enim frugale hospitium. Quare enim, inquit, Martha sollicita es, &
turbaris circa multa, hoc est, distraheris, turbaris. Vno nobis opus est, nempe vt come-
damus

A damus qualitercunque non variis. Quidam autem exponunt, vno est opus non de esu,
sed sed attentione doctrinae. Porro dictis illis docet dominus apostolos, vt quum venerint in
domum cuiusdam, non varia inquirent, sed contenti sint frugali hospitalitate, nihil plus quae-
rentes quam vt attendant doctrinae. Intelligi quoque per Martha virtutem practica, per
Mariam contemplationem. Practicae enim distractiones & turbationes ferunt; contemplatio ve-
ro domina sit affectionum. Maria .i. domina interpretatur, hac in sola diuinorum eloquiorum
& iudiciorum contemplatione occupata est. Animaduerte autem & hoc, quod assidet iuxta pedes Ie-
su, & audit sermones eius. Etenim pro pedes intelligunt virtutem practica, mortem enim & in-
cessum ostendunt. Porro sessio firmitatis symbolum est. Quisquis igitur sederit iuxta pe-
des Iesu, & confirmatus fuerit in practica, ac imitatur vitam & conuersationem Iesu, ille
postea venit ad auditum diuinorum sermonum, videlicet contemplationem; quia & Maria pri-
mus sederat, deinde audit sermones. Tu igitur siquidem potes; in ordine Mariae ascende, & si
as domina affectionum, & ad contemplationem venies. At si hoc tibi non fuerit possibile, Mar-
tha esto, practicae parti addictus, & per hoc Christum suscipiens. Vide autem hoc, Quae non au-
ferretur ab ea. Practicus enim habet quod a se auferatur, hoc est, distractionem & occupa-
tionem; proficiendo enim venit ad contemplationem, liberaturque a turbatione & distra-
ctione, & ita auferuntur aliquid ab eo, Contemplator vero non priuatur hac bona parte, sed
templatione scilicet. In quod enim maius aliud proficeret, vbi in hoc venerit fastidium,
diuinam dicovisionem, id quod est deificari. Qui enim deivisionem assequitur, deus fit, Sicut
B. Ie enim simili comprehenditur.

Hospitalitas quare
nus vene-
randa.
Martha
virtutem
practica,
Maria con-
templationis
significas

CAPVT VNDECIMUM.

I factum est quum oraret quodam in loco, ut cessauit, dicit quiddam ex
discipulis eius ad eum. Domine, doce nos orare, et sicut Ioannes docuit
discipulos suos. Et ait illis. Quum oratis, dicit. Pater noster qui es
in caelis, sanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum, fiat voluntas
tua, quemadmodum in caelo, sic etiam in terra, panem nostrum quoti-
dianum da nobis hodie, et remitte nobis peccata nostra, siquidem et
nos remittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in temptationem,
sed libera nos a malo. Imitatur discipulus Christi discipulos Io-
annis, idcirco & querit, vt doceatur modum orationis. Sal-
uator autem non repulsa discipuli prece, docet: Pater noster, in-
quit, qui es in caelis. Vide orationis vim, statim sursum te ducit, tibi que persuadet, quo
niam nominas deum patrem, ne omnino similitudine eius careas, sed enitaris fieri similis
patri. Non dixit autem pater meus, sed pater noster; ad fraternitatis amorem nos cohor-
tans, & compellens omnes diligere tanquam communes fratres. Porro quum dixisset, in
caelis, non deum illic circumscribit, sed auditorem in caelos subuehit, & a terrenis abdu-
cit; Sanctificetur vero nomen tuum, pro eo quod est glorificetur, hoc est, fac vitam nostram
in tua esse gloriam. Nam sicut nomen dei propter malos blasphematur, ita propter eos
qui bonam agunt vitam glorificatur. Veniat regnum tuum. Malus deprecatur regnum
dei, nolens illud venire propter iudicia quae tunc erunt: iustus vero orat vt cito veniat,
quo a temptationibus quae hic sunt, liberetur & quiescat. Fiat autem voluntas tua, quemadmo-
dum in caelo ab angelis, ita & a nobis hominibus super terram. Angeli enim omnino iuxta vo-
luntatem dei operantur. Docet quoque quotidianum panem solum querendum; hoc est, eum
qui substantiae nostrae, & vitae conseruandae conducit, non superfluum, sed necessarium. Por-
ro non intrare in temptationes, significat non temere profluendum in temptationes. Neque enim
orare debemus deum, vt immitteret in temptationem, sed deprecandae sunt; & si nobis acci-
derint, serendae fortiter. Dicere autem possumus, quod duo sint genera temptationum. Aliae
enim sunt voluntariae, vt ebrietas, homicidium, adulterium, aliaeque affectiones. Haec e-
nim temptationibus sponte nos submittimus. Involuntariae vero sunt, quibus tyranni & va-
lidiores nos subiiciunt. Igitur a voluntariis temptationibus, hoc est, affectionibus, fugere nos
oportet, & eas deprecari, & dicere, ne inducas nos, hoc est, ne permittas nos incidere in tem-
tationem, hoc est, voluntariam temptationem. Sed libera nos a malo. Hic enim est qui & vo-
luntarias & involuntarias infert temptationes. Ideo qui tentaris ab homine & vim pateris,
ne putes hominem esse tibi auctorem temptationis, sed malignum; ille enim est, qui fra-
tri persuadet, vt in se seuiat & insanat.

Math. vi

Q

Et ait illis. Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi. Amice, da mihi mutuo tres panes, quonia amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod apponam illi, & ille dicit illi respondens, dicat. Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est: & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi. Dico vobis, etiam si non daturus sit illi: surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet opus.

Parabolam hanc & exemplum dicit dominus, erudies nos rē segnitē oremus. Quid igitur vult parabola? Mediam noctem quidem inquit esse extrēmam vitæ, ad quod quum homines peruenerint sensum boni accipiunt, & ad deum festinant: qui amicus est, omnes diligens, & oēs volens saluos fieri. Igitur multi accedunt in media nocte, hoc est in extrema vita ad deum, vt ad amicum. Et dicunt ei, Da tres panes, hoc est fidem in trinitatem. Amicus enim meus aduenit, hoc est angelus qui animam assumit. Amicus autem & omnis angelus sicut & dominus dixit, quod gaudium factum est in celo de salute hominis. Pueri autem qui in lecto quiescunt, sunt hi qui conuersi sunt, & facti sunt pueri, & digni habiti sunt, qui quiescerent cum domino. Impudentiam autem & improbitatem, dicit orationem attentam cum sustentia, intellige & aliter, per mediam noctem ingētem tentationem. Nox enim omnis tentatio, media autem nox, omnis tentationis feruor. Igitur quum quis in medias tentationes peruenerit, accedit ad deum nos diligenter, & dicit. Commoda mihi tres panes, salutem corporis scilicet & anime, & spiritus. Timetur enim tria hæc periclitentur. Quis autem amicus est, qui venit de via? Vel omnino dominus, qui probat nos; & audis est edendi de salute nostra: non habet autem quod apponet amico, qui in tentationes incidat, & infirmus per se vt obsistat illis, & curet ea que sunt dei. Claudi ianuam, signat quod oportet ante tentationes nos esse preparatos. Quis autem incidimus, clausa est præparationis ianua. Et qui inueniuntur im præparati, nisi deus adiuuerit periclitabuntur. Pueri autem (sicut prius dictum) hi sunt, qui per virtutem facti sunt filii dei, & recumbunt ac quiescunt cum deo.

Iseri. xv. Pueri i le cio quiescentes qui nam sint.

Amic de via veniens quis.

Matt. vii. xiii. Marci. xli. Io. xxiiii.

Panis piscis & ouis a deo roganda. Psal. ciii.

Matt. iiii. xlii.

quis dicitur.

Et ego dico vobis: petite, & dabitur vobis: querite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui querit, inuenit: & pulsanti aperietur. Quis autem ex vobis pater, a quo si filius petierit panem, num lapidem dabit illi: aut si piscem, num pro pisce serpentem dabit illi: aut si petierit ouem, num porriget illi scorpilum? Si ergo vos quum sitis mali, nostis bona donare filiis vestris: quanto magis pater vester qui in celis est, dabit spiritum sanctum poscentibus se? Videte verborum diligentiam. Non dixit, petetis, & dabitur: sed petite, hoc est, continuo querite. Omnis enim qui petit, accipit. Nunquid ergo & qui petit, quæ non expedit accipit? Non. Primo igitur rerum noxiarum petitio, non vocatur petitio apud deum, nam qui deum orat, debet petere quæ ille dat. Quando autem quis noxia petit, non ad deum petitionem facit: ipse enim noxia non dat. Insuper audi etiam ipsum dominum, quomodo doceat nos petere quæ oportet. Panem inquit, & piscem: & ouem filius petit. Sicut igitur hæc hominis sunt cibis, ita & petitiones nostre viles nobis esse debent. Intellige hic, quod panem petat omnis qui fidem in trinitatem & rectitudinem dogmatum reuelari sibi petit. Hæc enim cor sicut panis, confirmant. At piscem petit, qui in mari vitæ huius est, & querit a deo adiutorium, vt in medijs tentationibus non submergatur, sed viuat, & sicut piscis custodiatur. Ouum autem petit, qui sibi virtuosarū animarum fructus dari petit. Quæ sanæ animæ a vobis conferuntur, qui alias sumplerunt, & spiritui al leuitatæ super terrena sese extrulerunt.

Et erat eiciens demoniū, & istud erat mutus, quicquid eiecisset demonium, loquutus est mutus, & admiratae sunt turbe. Quidā autem ex eis dixerunt. Per Beelzebub principē demoniorū eiecit demonia. Et alij tentantes, si gnem de celo querebant ab eo. Ipse autem quia sciret cogitationes eorū, dixit eis. Oe enim regnū aduersus seipsum diuisum desolatur, & domus super domū cadit. Quod si factus quisque aduersus seipsum diuisus est, quō stabit regnū eius? quæ dicitis, per Beelzebub eiecit demonia. Quod si ego Beelzebub præsidio demonia eicio, filij vestri cuius præsidio eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erūt. Porro si digito dei eicio demonia, profecto peruenit ad vos regnū dei. Quod si mutus frequenter dicitur, qui neque audit, neque loquitur, & qui non audit, pprie vero qui neque audit, neque loquitur. Et sane qui a natiuitate non audiunt, hæc etiā necessario non loquuntur. Illa enim loquuntur, quæ per auditū loqui didicimus. Quando autem quis non audit, non miri si neque loquatur. Verū fecus est, si casu cuiuspiam aut datus offendantur. Nā est qui talis est, loqui nihil prohibet. Vnde cum ad dominū adductus, & lingua, & auribus impeditus erat. Figurā autē hic est humanæ naturæ quæ a dæ

monibus detenta, non audire potest sermonem dei multoque minus eloqui valet. At dominus postquam venerit, dæmonesque effugavit, dæmoniacas affectiones & opera iniqua fecit nos audire. & eloqui veritatem. Non solum enim sermones dei audire oportet, sed alij loqui. Audiamus igitur qui habemus in nobis diabolica opera: & putamus nos docere alios, & cupimus ab hominibus saluari rabbi. Egresso enim dæmonio, verus sermo & doctrina fit. Quandiū autem intra nos fuerit dæmonij operatio, etiam si videamur loqui, non loquimur. Pharisei sane miraculum arguunt, & dominum vt magum contumelia afficiunt. Dicunt habere cum amicum principem dæmoniorum, atque illius cooperatione eicere dæmonia. Ad quod dominus. Quomodo inquit potest dæmon eicere alium dæmonem? Hoc enim esset destructio regni eius. Siquidem regnum illi putant, & quietem, habitare in hominibus. Et si eiecit eos princeps ipsorum, manifestum quod se ipsum destruit. Etenim omne regnum diuisum & seditiosum destruitur, & domus diuisa. Domum autem siue ædificium intellexeris, bene. Nam ædificium quādiū cohibet se, seruat conuinitatem, consistit: postquam autem etiam muri dispescunt, cadit. Siue eos qui domum inhabitant intellexeris, nam hi quandiū pacifici sunt, conseruantur, & quum autem inter se dissident, cadunt. Esto autem quod ego eiciam dæmonia in Beelzebub, si filij vestri, hoc est Apostoli, in quo eiciant, nonne manifestum quod in meo nomine? Quo modo igitur dicitis, quod ego eiciam in Beelzebub, quali opus habeam illorum virtute, quum filij vestri, sancti scilicet apostoli, in meo nomine dæmonia eiciant? Igitur ipsi condemnabunt vos. Manifestum enim, quod si illi meo nomine eiciunt dæmonia, mihi non opus sit virtute alterius. In digito ergo dei, hoc est, in spiritu sancto eicio, & non in malo spiritu. Digito autem spiritu dicit, vt scias quod sicut digitus eiusdem substantiæ est cū alio corpore, ita & spiritus eiusdem substantiæ est cum patre & filio. Fortassis autem & ideo quia filius dicitur manus dei, & requieuerunt super eum septem efficaciam spiritus, non quod per spiritum agatur, sed quia cōsubstantialis est spiritui. Vñ autem ex donis & efficacis spūs sancti est sanare, propterea dicitur in spiritu dei, hoc est in spiritali dono eicere dæmonia. Nam sicut digitus est pars manus: ita spiritus donatorum parit fuit spiritui quos habuit Christus, hoc est, operationi spiritus. Propterea si eicio, inquit dæmonia efficaciam diuinæ virtutis peruenit, vtique in vos regnū dei. Quod talē habet sensum. Destructum nunc est regnum diaboli, regnatque deus qui dæmones effugavit. Audi enim quid deinceps dicat.

Quum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea que possidet. Vbi vero fortior eo sit, perueniens uicerit eum, uersa arma eius auferit, in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit. Quum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca aridissima, querens requiem, & non inueniens, dicit. Reuertar in domum meam, unde exiui. Et cum uenerit, inuenit eam scopis mundatam atque ornata. tunc uadit, & assumit septem alios spiritus, nequiores ipso, & ingressi habitant ibi, & sunt extrema hominis illius peiora primis. Fuit quidem inquit ante aduentū meum fortis satanas, & custodiebat atrium suum, hoc est, præualebat & imperabat humanæ naturæ fortiter & secure. Postquam autem ego ueni illo fortiori: & uici mundū, amiatque arma eius in quibus confidebat, omnia scilicet peccatorij genera. Illa enim arma sunt diaboli, in quibus confidebat & præualebat. Arma igitur inquam illa eius diripiui ego, qui sine peccato inuentus, unde infirmata sunt & spolia eius, hoc est, homines quos habebat, quasi spolia ab eo rapui, & trado eas aliud aliq angelo sicut custodi, vt pro dæmone, cuius tyrannidē tulerat, habebat angelū. Vel aliter: Ego ne communionem cū Beelzebub habeo? Metū opus est congregare filios dei dispersos, illius vero congregatos dispergere. Quomodo igitur de me cogitatis, quod communionem habeam cū satana? Et profecto hæc cogitatio hinc oritur, quod dæmones magis nūc vos quam olim premant. Etenim habuistis etiam olim immundū spiritū, qui habitabat in uobis, quando idola colebatis, & prophetas occidebatis, & uisus est postea exire a uobis, at nūc redijt in domū suam, hoc est, animas uestras cū septē spiritibus: hoc est multis, scriptura em septē pro multis usurpat, fecitque uobis extrema peiora primis. Quū em idola coleretis, pphetasque occideretis, nondū iniuria afflictebatis filij dei, qui nūc proptervos in carne apparuit. Nunc autem que spes salutis, quæ & in carnate filio dei qui & propter uos miracula operatus est, in tantā ingrati tudinē & contumeliā prorruistis: Porro loca inaquosa, anime sunt eorū qui nihil aquosum & dissolutū habent, sed aridæ & sollicitæ sunt in quibus nullā quietē inuenit spūs immunditæ. Et quū in talibus aialibus malignus nullū domicilij locū inuenit, ad Iudeos reuertitur, & fi

digitus dei quis & quem modum. Esa. xli.

arma diaboli quem nam

septē pro multis facit literas usurpant

unt ipsi postiora deteriora primis, neque adhuc habent prophetas, occiderunt enim verbum, neque vinctorem. CHRISTVM enim crucifixerunt. Hæc enim illis olim apparebant: quauis idola colerent, hunc autem quia in filium dei peccarunt, omnibus illis priuari sunt.

Factum est autem quum hæc diceret. Extollens vocem quaedam mulier de turba, dixit illi. Beatus uenter qui te portauit, & ubera que suxisti. At ille dixit: Quinimo, beati qui audiunt sermonem dei, & eis studium illud. Turbis autem condensantibus se, cepit dicere. Natio hæc mala est, signum querit & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ propheta. Nam sicut Ionas signum fuit Niniuitis, ita etiam filius hominis erit nationi isti. Regina austri surgit in iudicio cum uiris nationis huius, & condemnabit illos, quia uenit ad finibus terræ, ut audiret sapientiam Salomonis, & ecce plus quam Salomon habet in loco. Viri Ninuite surgent in iudicio cum natione hac, & condemnabunt illam, quia ad penitentiam adducti sunt predicatione Ionæ, & ecce plus quam Ionas habet in loco. Phariseis & scribis

miracula taxantibus: mulier simplex, doloque carens illa celebrat. Vbi autem sunt qui dicunt dominum apparetur tantum apparuisse? Hæc igitur testis sit, quod & uerba laetent. Ipse uero beatos dicit illos qui custodiunt sermonem dei, non desitueris beatitudine matrem suam; sed ostendit quod etiam illi nulla utilitas futura ex eo quod pepererit, & lactauerit ipsum, nisi uirtutes alias omnes habeat. Insuper & hæc tempestiue dicit. Quia enim inuidi & inobedientes arguebant alios, qui sermones eius audiebant, Christus uero contra, beatos dicit. Fortassis autem & sanatum sturdum hæc dicit: vt & ipse qui audiuit, faciat sermonem, & non fiat ei in condemnationem recepta audiendi uirtus. Congregantibus autem se turbis, cepit Iesus reprehendere ingratos. Nam quoniam erant quidam apud eos, qui querebant signum de celo fieri a Iesu. Dicebant enim: Signa quæ fecit, de terra sunt, & facit ea in Beelzebub mundi principis, qui potestatem habet terre. De celo autem non poterit: eo quod non sit filius patris celestis. Quia autem fuerunt qui dam hæc dicentes, Iesus gratia arguit eos dominus, & dicit. Dabitur uobis signum, id quod ostendet uobis me uerum filium celestis patris. Quale hoc? Ionæ signum, hoc est resurrectio nis. Sicut enim ille tribus diebus fuit in ventre ceti, ita & ego tres dies faciam in ventre magni ceti, hoc est inferni, & resurgam. At Ionæ quidem postquam reuixit, ex ventre ceti, crediderunt Ninuite: mihi autem est iam quum, resurrexero, non credet generatio ista: unde condemnabitur; quod neque Ninuitas sint imitari, quantum maior nunc hic asse quam Ionas. Nam & ob meam dignitatem, & predicationis genus, maior monstratur excellentiam: Ego dominus, ille seruus, ego regnum celorum prædico, ille salutem ne periret: ego cum miraculis, ille absque miraculis. Similiter & regina austri iudicabit nationem hæc, quia ex finibus terræ uenit, ut audiret sapientiam Solomonis. Intellegas quoque obsecro per reginam austri, omnem animam quæ in bono ualida est, & perfererat. Et ut tale quid dicam, aquilo in scriptura infantiatur, tanquam aduersarij regio. Gelda enim est & rigida, ac mortua facit: Austro uero laudatur, ut uentus calidus, & uiuificans, & stupida membra confouens. Ideo & in Canticis sponsus aquilonem fugans dicit. Surge aquilo, & ueni austro. Et iterum propheta dicit. Et eum qui ab aquilone est, exterminabit dominus, Satanam scilicet. Igitur anima que regnat in austro, in bona parte spiritualis uirtus, & imperium habet in operibus, uenit ut audiat sapientiam, hoc est, ad contemplationem ascendit. Sapientia enim Solomonis, pacifici regis domini, & dei nostri sapientia est. Ad quam non ueniet quis aliter, nisi regnauerit in bona uita, & per actiuam imperauerit.

Signum Ionæ quod nam,

Quid per reginam austri intelligendum: Cant. iij. Iohel. ij. Sapientia Solomoni nis cuius nam.

Matt. vi.

Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque subter modum, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumini uideant. Lucerna corporis est oculus. Quum igitur oculus tuus fuerit simplex, totum quoque corpus tuum lucidum erit, quod si malus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumini quod in te est, tenebre sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliam quam partem tenebrosam: sic erit lucidum totum, ut quum lucerna fulgore illuminat te.

Quoniam inuidi Iudæi miracula uidentes, ea calumniabantur ob mentis malitiam, eius gratia dominus hæc dicit. Quasi lucernam, hoc est noscendi deum beneficium, quod uideamus ueluti si nobis datum esset lumen, homines abscondunt mentis iudicium, & præ inuidia obtenebrant, miracula & beneficia non uident, quauis in hoc acceptissimam mentem, ut super candelabrum ponamus, ut etiam alij lumen uideant. Videtur autem mihi hoc dicere. O pharisee habes scientiam, hoc est lucernam, oportet te scientia illa uti, ut per eam agnoscas miracula, & alij quoque ostendere, & monstrare possis, quod sint opera filij dei, non Beelzebub, ut hi qui ingrediuntur, hoc est nouitij: & qui intrantur, iumen uideant. Nam qui sapiens est, iam ingreditur: qui autem discit, adhuc ingreditur.

A At pharisei vos hoc facere non uultis, sed oculus mentis uestri, qui simplex erat, fecit stis obliquum & obscurum. Etenim sicut oculus corporis si quid habet, hoc & corpus habere facit, si liquidum lucem habet, aut lucidus fuerit, erit & corpus in luce: si tenebrosus fuerit, erit & illud in tenebris. Simili modo eundem affectum habet anima, quam habet mens. Et si inuenit oculum quem accepit a Deo, & lucem obtenebrari, uel ab inuidia, uel ab auaritia, uel ut in summa dicam, carnalitate obtenebratur & ipsa.

Et quum loqueretur, rogauit illum quidam phariseus, ut pranderet apud se. Iesus autem ingressus accubuit. Phariseus autem quem uidisset, admiratus est, quod non prius lauasset ante prandium. Et ait dominus ad illum. Nunc uos pharisei exteriora poculi, catinique mundatis, & quod intus est uestri, plenum est rapina & malitia, stultitiamque nonne qui fecit quod fors est, etiam id quod intus est, fecit? Veruntamen quod superest date elemosynam, & ecce omnia munda sunt uobis.

Sciebat quidem phariseorum liuore dominus, & nihilominus comedit cum eis, propter istud ipsum quod mali erant: & correctione opus habebant: Nam propter hoc comedit cum eis, ut occasione apprehendat, & eorum mores emendet. Proinde & nunc stultitiam eorum, consuetudinem taxat, nempe lotionem ante comedant, docens quod oporteat animam per bona opera purificare, nam lauari aqua, non animam, sed corpus purificat. At stulti illi putabant, quod cum corpore, quando baptizabatur & lauabatur, simul & anima purgaretur. Dominus igitur pulchro calicis exemplo usus est. Quia enim tempus erat mensæ, calicis, & catini meminuit, ab his quæ ob oculos sita erant, testimonium afferens, & persuadens phariseis, quod sicut nulla quidem uilitas extrinsecus mundi esse poculum, intrinsecus autem impletum esse sordibus, sic neque si corpus baptizetur, anima autem omni plena sit immunditia: ut pore rapina & malitia. Insinuauit autem duas affectiones, quibus laborabant Iudæi, auaritiam per rapinam, inuidiam autem, & quæ ex inuidia proueniunt per malitiam. Nulla igitur uilitas est, quando sic habet anima stulti. Nonne qui fecit corpus, & multa cura dignaris, etiam animam fecit? Debes igitur & illam purgare. Deinde docet eos quod purgandum sit, nempe quod interius, per elemosynam inquit. Vide autem quod duas illorum affectiones fano, inuidiam dico & rapinam, per hoc quod subiicit elemosynam.

Nam qui uere miseretur, non inuidet ei, qui misericordiam assequitur. Et quia duos morbos eius exprobrauit, uno remedio elemosynæ utrumque sanat, qui prima est filia deificantis charitatis. Si enim affuerit dilectio, ubi manebit auaritia & inuidia? Ea igitur quæ insunt, hoc est facultates uestras. Benedixit ea quæ insunt, & non dixit, ea quæ sunt, eo quod diuitiæ insunt in corde auari, & sedent in eo. Ideo & Dauid dicit, non apponendum cor diuitijs, hoc est, ne agglutinetur, nec colligetur eis cor.

Sed uobis phariseis, quia decimatis mentem & rutam, & quoduis olus, & præteritis iudicij & charitatis dei, imo hæc oportuit facere, & illa non omittere. Uobis phariseis, qui diligitis primas cathedras in synagogis, & salutatioes in foro. Uobis scribae & pharisei, hyperitici, quia estis ut monumeta quæ non apparent, & homines ambulantes super, nesciunt. Respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi. Magister, hæc dicens etiam nos afficis contumelia. At ille ait. Et uobis legisperitis uobis, quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi uno digito uestro non attingitis sarcinas. Uobis, quia edificatis monumenta prophetarum, patres autem uestri occiderunt illos: profecto testamini quod comprobatis facta patrum uestrorum, quonia illi quidem eos occiderunt, nos autem edificatis eorum sepulchra. Propterea & sapientia dei dixit. Mittam id illos prophetas & apostolos, & ex illis occident & persequentur, ut requiratur sanguis omnium prophetarum, qui effunditur a constitutione mundi, a natione ista, a sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariae, qui perijt inter altare & ad, profecto dico uobis, requiratur ab hac natione. Pharisei ne transgrederentur in uillo legem, decimas etiam de minimis dabant. Et si quis illos reprehendebat tam paruorum rerum ratione habentes, legem proferebant, quæ de omnibus decimas afferri sacerdotibus præcipiebat. Itaque dominus dicit. Sicut illa non negligitis, ita oportet uos & iudicium & dilectionem dei facere. Quoniam iusti erant, uiduatque & orphanos pestundabant, dicit, quod oporteat eos habere iudicium, hoc est, iustum iudicium. Et quia contemptores dei erant, temere sacerdotibus operibus se credentes, idcirco præcipit eis, ut charitatem dei habeant. Nam qui diligit deum, non contemptum facit opera eius. Fortassis autem, ut mihi uideatur, quoniam duæ sunt dilectionis species. Una erga deum, altera erga proximum, duas illas insinuat. Dicendo enim iudicium, indicat dilectionem erga proximum. Iuste enim iudicare proximum, & non conculcare cum, ex dilectione fit. Duæ dilectionis species.

Dicendo uero dilectionem Dei, omnino significat generalem affectionem erga Deum. Et quando quis diligit proximum, non propter uideam quandam uel turpem affectionem, cics.

mat. xxij. Cur cum phariseis & malis mäducat donatus.

Elemosyna filia prima deificantis Psal. lxi.

Gene. iij. ij. Paral. xxiiij.

sed iuxta deum. Itaque & illa dilectio dei dicta fuerit, quod eam mandauerit deus, Volebant autem pharisæi ab omnibus hominibus honorari & salutari, vt doctores in foro. Hec enim vult salutaris & appellatio. Similes igitur estis, inquit, monumentis, quæ plena quidem sunt omni putredine, extrinsecus autem marmore fulgure vident homines, nescientes quid calcet, alioquin abominarentur abominationem quæ intra est. Legis peritus vero stulte ad reprehendum procedit. Sane alij erant legis periti, & alij pharisæi. Nam pharisæi videbantur, vt monachi, & qui ab alijs se segregabant. Legis periti vero scribæ erant & doctores, qui soluebant quæstiones legis. Onerabatur itaque homines grauius & intollerabilibus, mandantes ea quæ in lege obseruatu difficilia, & ipsi neque digito attingebant; hoc est, ipsi nihil ex his quæ alijs imperabant, faciebant. Nam quando docens facit quæ docet, alleuiat onera, exemploque suo consolationem offert discipulis. Quando autem nihil horum facit quæ docet, tunc quæ docet grauia onera videtur discipulis, ita vt a doctore nullam recte faciendi vim accipiât. Declarat dominus quod iudgos, nepotes ac heredes malitiæ Cain, eo quod dicit, quod omnis sanguis effusus, ab Abel vsque ad Zachariam, a natione illa expectetur. Etenim vos prophetas qui erât fratres vestri, occidistis, sicut ille Abel. Vnde quidam non absurde numerauerunt Cain inter eos, qui prophetas occiderunt, a quo vindictæ exquisitæ sunt septem, supplicio scilicet leuiore. Lamech autem inter eos qui occiderunt Christum. Et ideo septuagies septem ultiones dederunt, dispersi in captiuitatem, a qua non redibunt. Quis autem fuit Zacharias, quem occiderunt inter templum & altare? Alij quidem dicunt fuisse Zachariam filium Ioadæ quem lapidarunt, vt dicimus ex libro Regum. Alij vero patrem præcursoris, eo quod ille ordinauerat Dei genitricem cum virginibus, etiam postquam peperisset Christum, & constituerant eam in loco quæ illæ stant, hoc enim locus est inter templum & altare, quod est extra aere, & propterea occiderunt eum. Nâ quia expectabant Christum quendam regem suum futurum, volebant autem regem ferre, ideo occiderunt sanctum, quiassererat virginem peperisse & Christum natum esse regnaturum super eos, quod aduerfabantur, absque enim rege volebant esse.

Quid si doctor faciat ea quæ docet.

Cain.

Lamech.

Gene. iij.

Quis fuerit zacharias qui inter templum & altare occisus est.

ij. Paral. xxiii.

Clavis scientiæ.

Lex.

Ioan. v.

Ibidem.

Exod. xij.

Esa. vi.

Matt. xij.

supra. eo.

Ve nobis legis peritis, quia tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, et eos qui introibant, uelutis. Quum autem hæc ad illos diceret, ceperunt legis periti et pharisæi grauiter insistere, et captiose eum interrogare de multis, insidiantes ei, et querentes aliquid uenari ex ore eius, quo accusarent eum.

Clauem scientiæ nominauit dominus doctrinam, & legis manductio nem, quæ ualebat adducere ad CHRISTVM. Lex enim omnino nos ad Christum nuducit. Legis periti igitur, qui sibi recte legem interpretari videbantur, scientiæ clauem maligne tenebant, & non aperiebant ianuas legis: per quas intrarent & ipsi & populus ad Christum, quandoquidem lex ianua est ad CHRISTVM. Vcruntamen ianua ista clausa est, nisi quis obsecritatem legis manifestet & aperiat, faciatque manifestam. Etenim dominus dixit. Si credidissetis Moysi, credidissetis utique & mihi. Et iterum: Scrutamini scripturas, quoniam istæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Er vos non uultis venire ad me. Et ut exempli gratia vnum ostendam. Agnus immolabatur Iudæis, & ungebantur super liminaria, & carnes comedebant, & erat eis victoria contra exterminatores. Significabat hoc plane mysterium Christi, quo ut agno immaculato, & puero occiso per fult sunt nostri postes, ira & concupiscentia, & horum superliminare rationalis vis carnemque filij hominis comedimus, & vicimus quidem animales virtutes nostras perdetem. Et pleraque in lege Christum significabant. Clausa enim erat lex obsecritate literæ, quasi ianua quadam. Si autem cuiquam doctrina concredita fuerit, hic habet clauem scientiæ, si uoluerit aperire, & ipse intrabit, & alijs dux erit, id quod legis periti non fecerunt, sed tulerunt clauem scientiæ, hoc est absconderunt, obscurarunt, & iam quasi clauem medio subclata, hoc est, legis interpretatione, mansit clausa eius ianua. Intellegas item & fidem clauem esse scientiæ. Per fidem datur vera scientia, vnde propheta Esaias dicit. Nisi credideritis, non intelligetis. Igitur legis periti clauem hanc, hoc est, fidem et medio abtulerunt & absconderunt. Non enim sinebant quosdam credere in CHRISTVM, omnium saluatorem. Ille miracula faciebat, & populus per miracula credens, agniturus erat Deum. At hi in Bethzabub dicebant eijcere daemonia. Vides quomodo abtulerunt clauem scientiæ non sinentes credere id per quod scientiam illi acquisituri erant. Docebat enim in synagis, voluntatem dei, illi autem dicebant. Daemonium habet, infans quid illum, auditis; Tulerunt igitur vere clauem scientiæ, & ipsi ingressi non sunt, & alios prohibuerunt maxime ingredienti, hoc est studiosos cognitionis diuinæ. Illo autem

A adhuc loquente hæc, illi quasi attestarentur dicta eius, ostentarent se illo aliquatenus sapientiores, atque occcludere illos (quod graeci dicunt *ἐπιμαρτυροῦν*) incipiebant, hoc est, frequenter interrogare, & perplexum facere. Id quod fieri solet, quando plures interrogant vnum de alijs atque alijs argumentis: tunc enim qui respondere non valet omnibus speciem, ac iudicium stulti exhibet, eo quod perplexus sit redditus. Hoc igitur fruebant etiam maledicti illi contra CHRISTVM. Multi enim interrogantes vnum, videbantur illi occludere, & perplexum reddere: ita vt non posset eis respondere, id quod uerisimiliter accidit. Quomodo enim vnus posset multis respondere, alia atque alia interrogantibus. Potest autem & os occludere, & *ἐπιμαρτυροῦν* sic intelligi, hoc est, illaqueare, & ob testimonium oris quem apprehendere. Quando enim apprehenditur ac capitur ex his quæ ipse dicit, videtur ab ore capi, & ab ore suo rapti, atque condemnari. Porro & sequentia hoc declarant. Querentes enim (inquit) uenari quippiam ex ore illius: quod enim paulo ante dixerat os eius occludere, hoc nunc dicit uenari quippiam ex ore eius. Interrogabant autem ipsum ne lege, vt eum blasphemum arguant, qui Moysen taxasset, hoc enim suspicabantur. Aliquando interrogant de his quæ ad Caesarem attinebant, vt eum denuntient seditiosum & tyrannidis studiosum, & omnino talia, qualia animæ pessimæ & malignissimæ, ac oī iniquitate plenæ excogitant.

quid Gre-
cis signi-
ficet.

CAPUT DVODECIMVM.

B

Vnum autem conuenisset innumera turba multitudo, adeo ut se iniucem conculcarent, cepit dicere ad discipulos suos. Primum caute nobis ipsi a sermone pharisæorum, quod est hypocrisis. Nihil enim opertum est, quod non reuelabitur, neque absconditum, quod non scietur. Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine auidentur; et quod in aurem locuti estis in conclauibus, predicabitur in testis. Pharisæi quidem ipsum uenari tentabant in sermone, vt turbas ab illo abarcerent. At res in contrarium euenit, magisque adierunt turbæ, & in turbas innumeras colligebatur, & ita singuli cupiebant appropriare ei, vt & se iniucem conculcarent. Sic igitur fortis est veritas, & dolus infirmus. Iesus itaque uisa fraude pharisæorum, & quod figuram quidem interrogantium gererent, re autem uera illaqueare conantium, dixit discipulis suis de simulatione pharisæorum, arguens omnino illos & denudans corde illorum simulatione plena. Fermentum autem uocat hypocrisis & simulationem, quod acerba sit, & plena ueteris malitiæ, & transformet, corrumpatque secum hominem mentes, quibus admixta fuerit. Nihil enim sic mores alterat, uti hypocrisis. Qui igitur CHRISTVM discunt, hypocrisis fugiunt. Christus enim quum sit ueritas, mendacio aduersatur. Porro omnis hypocrisis mendacio plena est, & aliud quidem est & aliud fingit. Pharisæi itaque (inquit) latere se putant per hypocrisis, bonos mores sibi effingentes. At qui nihil occultum est, quod non reuelabitur. Omnia enim & uerba, & cogitationes nude ante iudicium in supremo. illo die apparebunt: quin & in presenti uita multa eorum quæ occultantur manifestari solent. Quæcunque igitur in tenebris dixistis, & in promptuarijs, & occulte locuti estis, prædicabuntur in lumine & in testis. Et hæc quidem uideret ad discipulos dicere, sed ad pharisæos dirigit, insidias illorum insinuans; & quasi hoc eis manifestat, quoniam ad discipulos uideatur loqui. Quoniam o pharisæi, quæcunque in domo, hoc est, in tenebris ueris cordibus cogitatis, tentantes me illaqueare, in luce auidentur & cognoscuntur. Ego enim sum lux, & non potestis a me occultari, sed in meo lumine omnia tenebrarum uestrarum consilia internoscuntur. Et quod inter uos in aures consultatis, ita celebrabitur ut super lecta summa prædicetur. Porro etiam illa etiam sic intelligere, quod lux sit Euangelium, & domus sublimis, a postolorum summæ animæ. Quæcunque autem pharisæi consultantur, prædicata sunt postea, & audita in lumine Euangelij, stant super apostolicas animas magno prædicatore spiritu.

Dico autem uobis amicis meis. Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius facient. Ostendam autem uobis, quæ timeatis. Timere enim qui postquam occiderit, habet potestatem conijcendi in gehennam. Certe dico uobis, hunc timeo. Nonne quisque passerem uenerit munitis asibus duobus, et unus ex illis non est in oblivione coram deo? Quin et capilli capitis uestri oēs numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus plenis estis. Postquam dicit hypocrisis pharisæo-

Matt. xvi.

Mar. iij.

vij.

Fermētū pharisæo- quod uam.

Hypocrisis quale malum.

rum acculavit, & discipulos suos ab illa deterruit, & interim phariseos iterum perstrinxit, per hoc quod dicit. Quod dixistis in tenebris, audietur in lumine: nunc autem ad amicos suos perfectiora loquitur. Vbi enim spinas execuit, iam & bonum semen seminat. Dico autem vobis amicos meis. Ea enim quae prius dixerat, non ad ipsos, sed ad phariseos dicta fuerant. Vobis igitur dico amicos meis. Non enim omnibus sermo ille congruit, sed his qui ex toto corde diligunt: & dicere possunt. Quis nos separabit a dilectione Christi? Talibus enim admonitio illa conuenit. Ne timeatis (inquit) ab his, qui occidunt corpus, nihil enim amplius nocere poterunt. Nam licet paruum damnium ab illis eueniat, qui corpori nocent; quod alioqui passurum esset, etiam illis non laedentibus. Ille autem dignus, qui timeatur, qui non solum corpus punit, sed & animam immortalem possessionem, immortalibus subiicit poenis, iisque ardentibus. Itaque in spiritali certamine vincit, & praeparat amicos suos CHRISTVS, testesque suos facit, ac humano metu exiit. Homines enim, inquit, iram suam ultra corruptibile hoc corpus extendere nequeunt: finisque insidiarum illorum contra nos, carnis mors est. Deo autem puniente, non carnis solum damnium est, sed & misera anima cum supplicijs vadit. Scito autem in hoc loco, quod peccatoribus mors ad supplicium inferitur, & in hac vita puniuntur quum occiduntur, & in alia dum in gehennam conijciuntur. Perfructans autem verbum, etiam aliud quiddam simul intelliges. Vides enim quod non dixit. Meruatis eum, qui postquam occiderit, mittit in gehennam: sed habentem potestatem mittendi. Non enim semper qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehennam, sed sunt in potestate dei, vt etiam dimitti possint. Hoc autem dico, propter oblationes & distributiones, quae fiunt pro defunctis, quae non parum conducunt etiam his qui in grauibus peccatis mortui sunt. Non omnino igitur postquam occidit, mittit in gehennam, sed potestatem habet mittendi. Ne igitur cessatus per elemosynas, & intercessiones propitium reddere eum, qui potestatem habet mittendi, non semper autem potestate hac uteremur, sed & valentem remittere quiddam. Quoniam multi putant morientes pro veritate a Deo derelictos. Ne hoc existimetis vos, inquit, non enim moriuntur, quasi a me derelicti. Si enim nullus ex passerulis qui venduntur, in obliuione est: multo maioris igitur vestra mors erit, qui amici mei estis. Quasi ego non prouideam vobis? Equidem tantam vestri curam gero, vt & omnia vestra subtiliter perspecta sint, & enumerati capilli vestri. Quauis igitur vos in tentationem cadere permittam, suppeditabo tamen vbertim sufferendi vires. Saepae autem si quem infirmiores videro, non permitto illum in tentationibus incidere. Nam qui sum curator, & omnia bene scio, & numerata habeo etiam minutissima, distribuendo unicuique quod suae mensurae congruit. Porro si obseruaueris in scriptura inuenies numerantem omnia quae ad mensuram virilis aetatis perueniunt, dignaque diuina enumeratione. Per caput autem vniuersuiusque Christi fidelium intelligenda vita CHRISTO grata: per capillos vero eius, particularia opera & quibus corpus mortificatur, quae numerantur apud DEVM & supplicantur. Talia enim nostra opera diuinam visitationem merentur, iam quidam intelligunt per quinque passerulos, quinque sensus, qui duobus minutis assibus vnaeundantur, hoc est, nouo & veteri testamento, & non sunt in obliuione apud deum. Quorum enim sensus recte componuntur, & sobrii sunt, & rationi subduntur, ita vt non sint inutiles, sed valde utiles in spiritali cibum, hi non sunt in obliuione apud dominum.

Rom. vii

Exodi xxxviij. Nu. xxvi xxxij.

M. lxxij. Marci. ij. viij.

Deo opus habet nobis.

Dico autem vobis, ois quaecumque confessus fuerit in me coram hominibus, & filius hominis confitebitur in illo coram angelis dei. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis dei. Et quis quis loquitur dictum in filio hominis, remittetur illi: uero qui in spiritu sancto conuictus dixerit, non remittetur. Qui autem adduxerint uos ad synagogas, & ad magistratus ac potestates, nolite solliciti esse, qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis: Spiritus enim sanctus docebit uos in eadem hora quid oporteat uos dicere. Nunc autem premium martyrij adijcit. Postquam enim dixit, ne timeatis ab his qui occidunt corpus: & adiecit, quod capilli vestri numerati sunt: vis, etiam mercedem, audi. Quisquis confitebitur in me, confitebitur coram deo. In me (dicit) confitebitur, hoc est, meo adiutorio adiutus, & mea uirtute. Confitebor igitur & ego in illo, hoc est, sub ipso cooperans. Opus enim habemus & nos deo duce: sine quo nihil possumus, & deus quoque opus habet nobis. Si enim non inuenierit in nobis opera digna, neque nos assumet, alioqui personarum acceptor esset. Confiteamur igitur & nos in illo, hoc est, in eius cooperatione, & ipse in nobis, hoc est, intra nos cooperans. Si enim non dederimus ei occasionem, non confitebitur pro nobis. Qui autem negauerit, non

in uirtute dei negat: ideo non apponit, in me. Quid autem si etiam hoc uult, quod omnis sanctus manet in Christo, & CHRISTVS manet in eo? Iuxta quod dictum est. Quisquis confitebitur in me, hoc est, in me mansens, confitebor usque & ego in illo mansens. Et omnis qui dixerit sermonem in filium hominis, remittetur ei: hoc est, qui blasphemauerit in me, qui uideor purus filius hominis & comedo, & bibo, & cum publicanis versor, veniam consequi poterit, siue poenituerit, siue non. Non enim impuratur ei peccatum, si non credat. Quid enim uidit, vt credat? Quid autem amplius uidit, quod indignum uidetur conuicio? Vidit hominem uersantem cum scortis, & ideo blasphematur cum non igitur impuratur ei peccatum. Verisimile enim uisum est, & quomodo filius dei, qui cum scortis uersatur? Blasphematur igitur & impoetorem uocat eum, qui sic conuersatur, & facientem se filium dei. Quando autem quis conuictum dixerit in spiritum sanctum, non remittuntur ei. Quid uero dicit, hunc sensum habet. Quando uideres diuina miracula, & opera magna & precellentia discerit, & calumniatur spiritus sancti operationes, illas Belzebub attribuens, is blasphematur & conuictum dicit in spiritum sanctum. Et in spiritu maligno, & non diuino miracula fieri dicens, ueniam non consequetur, & non erit innocens, si non poenituerit. Et enim qui filium hominis blasphematur, peccatum non impuratur, ideo & si non agat poenitentiam, ueniam consequetur. Videnti autem diuini spiritus opera, & blasphemanti, absque poenitentia peccatum non remittetur: peccatum enim maximum habetur. Quum autem adduxerint uos ad sacerdotes, magistratus, & alios. Quia infirmitas nostra duplex est, & vel propter timorem poenarum fugimus martyrium, vel propter simplicitatem, eo quod non possumus reddere rationem nostrae fidei: sanauit quidem metum, qui ex poenis: quia dixit. Ne timeatis eos, a quibus occidit corpus. Sanat quoque nunc morbum qui ex simplicitate. Nam quoniam non multi sapientes secundum carnem crediderunt, sed plures laici. Ne timeas (inquit) qui simplex es, & agrestis ac idiota, neque sollicitus sis, quomodo uel quid respondeas tyranno, quum interrogatus fueris, uel quid dicas. Alius conuicti modus erit. Spiritus enim sanctus docebit uos in illa hora, quae loqui oporteat, atque ita quid fuerit opus sollicitudine, siquidem in illa hora a spiritu sancto docendus eris: Sic igitur utroque modo nos ad martyrium instruit: sanat metum qui est ex corporali infirmitate, & quid ex simplicitate.

Ait autem ei quidam de turba. Magister, dic fratri meo, ut diuidat mecum hereditatem. At ille dixit ei Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super uos? Dixitque ad illos. Videte & caueate ab auaritia, quia non in abundantia cuiusquam ut a eius est eis quae possidet. Docens nos dominus, quomodo oportet continere temporalia, & quod non opus sit multum occupari in terrenis, dimittit a se esse qui uocauerat se, ut partiretur hereditate paternam: ideo dicit. Quis me constituit iudicem uel diuisorem super uos? Quoniam enim ille miserat petere uilia, & animae salutem conferentia: in terrenis & temporalibus negocijs querebat ipsum facere diuisorem. Cuius gratia quasi uulgarem, & nihil ex uilibus discere ualentem, dimittit idque mansueti, & non austeri faciens. Docet autem omnino per hoc omnes & qui tunc, & qui nunc audiunt, omnia quidem terrena negligenda, & ob temporalia negotia non contendendum cum fratribus, cedendum autem magis illis, etiam si uelint avari esse. Ab eo enim qui auferit tua, ne repetas. Quaerenda igitur quaecumque uilia & necessaria sunt ad salutem animae: ideo & subdidit, dicens. Videte & custodite uos ab auaritia, ut a diabolica quadam scouea admonet nos vt fugiamus. Ad quos autem dixit. Videte & custodite uos ab auaritia: Ad duos illos fratres, quoniam de hereditate illi contendeabant. Verisimile autem erat unum ex illis duobus, alterum iniuria affectisse, & propterea de auaritia cum illis loquitur. Magnum enim hoc malum, idcirco & Paulus idolatriam ipsam uocat: forte quod ad solos pertineat; qui dei ignorant: uel id quod etiam uerius, quia idola gentium, argentum & aurum: igitur qui colit argentum & aurum, similis est idololorum cultoribus. Eandem enim materiam adorant & amplexantur uterque. Superuacua itaque fugienda. Quare? Quia non in abundantia quodam uita illis est; non continentur uita mensura abundantia: neque enim qui multa possidet, diutius uiuit, neque comitatur diuitiarum multitudinem uita longuitas. Hoc autem dicit dominus, confutans cogitationes amantium diuitias. Quoniam autem diuitiarum amatores existimant, quod multo tempore diuitias possessuri sint, & quasi diu uicturi unde quaeque opes colligunt, dicit. Miser aerum: nescis, nunquid ex multorum possessione uita tua productior erit? Cur igitur affligeris & manifeste pro incerta quiete. Incertum enim num ad

Quis quis peccet in spiritu sancto. Caute.

Homini infirmitas duplex.

Non contendentium cum fratribus, sed pro temporalibus.

Coloss. iij.

Eccle. xi.

Horrea di
ticiarum
nostrarū
sint pau-
perū ven-
tres.

Rationa-
lis anima
bona que
nam.

Psalms
xxxvii.

Sap. iij.

senectutem pertingas, cuius gratia thesaurizas. Manifestum autem quod nunc infimis in opes conquirendas.

Dixit autem similitudinem ad illos, dicens. Hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager attulit. et cogitabat intra se, dicens. Quid faciam quod non habeam quo congregem fructus meos? Et dixit. Hoc faciam. Destruam horrea mea, et maiora extruam, et congregabo illic omnia bona mea, quæ mihi nata sunt, et dicam anima mea. Anima, habes multa bona reposita in annos multos, requiesce, comede, bibe, gaude. Dixit autem illis deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetent abs te: quæ uero parasti, cui credidisti? Sic qui recondit sibi, nec est erga deum diues. Postquam dixit vitam hominis non produci cum diuitiarum abundantia, ad confirmationem eius affert etiam parabolan, & vide quomodo describit nobis insatiabiles stulti diuitis cogitationes. Deus enim sua faciebat, & solitam ostendebat misericordiam, ut non vnus tantum agellus, sed tota regio vberes illi fructus afferret: verum hic tam immisericors erat, ut antequam reciperet ea, clauderet. Vide item & diuitum voluptates. Quid faciam? Ne utiquam pauper ita loqueretur, quid faciam? sed, non habeo quomodo induar, quomodo alar. Vide autem & diuitis voces. Quid faciam? quia non habeo ubi congregem fructus meos. Bona quidem est quies. Si quidem & pauper dicit, quid faciam, quia non habeo? & diues dicit, quid faciam, quia habeo? Quid igitur lucratur ex eo quod plura congregaueris? Quierem enim non lucratur; & manifestum id a curis; tantum autem peccatorum multitudinem nobis accumulamus. Destruam horrea mea, & maiora extruam: quod si regio plures in posterum fructus attulerit, iterum illa destruemus, & alia ædificabimus. Et quæ utilitas destruendi & extruendi? Habes horrea, pauperum ventres, quæ multa capere possunt, quæque incorruptibilia sunt: coelestia enim sunt & diuina. Quandoquidem qui pascit pauperem, deum pascit. Vide item & aliam insipientiam. Prouentus meos, hoc est, quæ mihi nata sunt, & bona mea. Non enim putabat hæc se habere ex deo, alioquin ut dispensator dei, aliter hæc disposuisset: sed suis laboribus parta putabat, idcirco & sibi hæc tribuens, bona sua & sibi nata dicebat. Quasi diceret: Nullum habeo foetum, nullum diuiforem facio: non dei sunt, sed mea: solus igitur fruatur, & ad fruitionem illorum deum non assumam. Quia autem ista stulta, videmus & reliqua. Anima, habes multa bona reposita in multos annos. Longam sibi prestituit vitam, quasi & illam terram colendo excoluisset, non enim & illa tibi inde nata est, neque hoc totum bonum. Comede, bibe, lætare. Euge quales animæ tuæ affectiones, nam comedere & bibere irrationalis animæ bonum est: igitur cum etiam ipse talem animam fortiter fis, merito illi hæc tribuis. Rationalis vero animæ bonum est, intelligere, rationari lætare in lege dei & bonis cogitationibus. Non sufficit autem tibi & comedere & bibere o stulte, sed & abominabilem voluptatem & turpillimam quæ hanc consequitur animæ imperas: Clare enim dominus per hoc quod dicit lætare, affectiones declarauit libidinosas, & immoderatas, quæ fatietatem ciborum & potuum comitantur. Dixit autem ei deus. Stulte, hac nocte animam tuam repetent. Non hoc dicitur quasi deus familiare colloquium habeat cum diuite. Dixit autem ei deus: sed sensum hunc habet quod dicit. Quum hæc ille in mente haberet, dixit deus. Fingitur enim hæc parabola. Stulte, insipiens enim est, & vanus omnibus qui talis est. Sicut & David dicit: Vane omnis homo: ea causa thesaurizat & nescit cui congreget eos. Nam quo pacto non est insipiens, qui ignorat quod vitæ mensura apud solum deum, nec sibi quisquam suam vitam definire possit? Obserua item & verbum, & repetent. Angeli enim sicut crudeles tributorum exactores & terribiles suam repetent animam, te etiam inuito, utpote propter vitæ præfatis immodicum amorem oblectante. Nam a iusto non repetitur anima, sed ille gaudens & exultans commendat eam deo patri spiritum, neque mortem ægre fert. Corpore enim circumamictus est, ut onere, quod leuiter deponit. Peccator vero qui animam carni subdidit, corpori nimium affectus, etiam illam fecit carnem, indiuisibilem eam habere vult, idcirco dicitur ab eo repetita, sicut ab inobediente quodam debitore, qui traditur crude libus exactoribus. Vide quoque quod non dixit. Repeto animam tuam, sed, reperent. Istorum enim animæ in manu dei. Et profecto in nocte ab huiusmodi repetitur anima. Non enim habet lumen diuinæ scientiæ sibi fulgens, sed quum est in nocte cupiditatis diuitiarum, & ab illa obtenebratur, morte comprehenditur. Sic utique stultus est qui thesaurizat, & insipiens dicitur, & non transit cogitationem suam: sed in ipso cogitationis momento ex tota vitâ absconditur. At si pauperibus & deo congregauerit, non sic se habuisset. Audiamus igitur, ut diuites stamus in deum, hoc est, ut in illo fiduciam habeamus, &

A Ut ille habeat nostras diuitias, & diuitiarum cellam, nec dicamus, bona nostra, sed bona dei: si autem dei sunt bona, ne priuemus deum bonis suis. Hoc est dicari in deo, credere quod si omnia dederō, & euacuero me totum, non me aliquid defecturum est. Promptuarium enim meum deus, aperiam & tollam necessaria, & ea quibus mihi opus fuerit.

Dixitque ad discipulos suos. Ideo dico vobis. Nolite solliciti esse animæ vestræ quid edatis, neque corpori quid induamini. Anima plus est quæ escat, et corpus plusquā indumentū. Considerate cor nos, quia nō seminant, neque metunt, quibus non est penarū, neque horreum, et deus pascit illos. Quāto magis uos præstati uolueribus. Quis autē uestruū sollicitudine sua potest adijcere ad staturā suam cubitum unū? Si ergo ne id quidem quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis?

B Paulatim in sublimiora subducit doctrinā dominus. Vide enim ordinē. Docuit cauere ab auaritia, & apposuit parabolan illam de diuite, per illam monstrans, quod insipiens sit qui plura desiderat. Deinde proficiens sermone, neque de necessariis sollicitos nos esse sinuit. Quēadmodū igitur diabolus a paruis incipit, ut nos in grauiora mala faciat incidere, quam obrem & myrmicoleon a Job nominatur: ita ediuerso dominus resoluit eius opera. Primum enim magna peccata fugat, deinde etiam principia eorum ostēdit, indicans nobis, ut ab auaritia cauamus, & venit ad ipsam radicem, ut & ipsam amputet, sollicitudinem inquam, & dicit. Propter hoc dico vobis, quoniam insipiens qui plura quam vitæ necessitas exigit, inquit, & plus in hac vita appetit, qualis erat diues, idcirco dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid comedatis, non quod mentales animæ comedant, sed quia apparet animam non aliunde corpori colligari, nisi nos alamus, propterea sic dicit. Et aliter Corpus quidem mortuum induitur, non pascitur autem. Proinde quia animatorum est pasci, merito addidit animæ pasci. An non & nutritiua vis animæ dicitur? Igitur ne solliciti sitis vegetatiuæ parti animæ nō rationalis, quid comedatis, neque corpori quo induamini. Deinde affert rationem: nā qui maius dedit animæ nō daret & cibum: Qui dedit corpus, nonne & indumentum dabit? Postea etiam ab exemplo coruorum probat, quod nos obleret, volatilia in medium afferens. Poterat enim sanctos prophetas in medium afferre, utpote Eliam vel Moysen, sed ad maiorem certitudinem volatilia afferit. Deinde & aliam rationem adducit. Dic quæso, quid sollicitudine proficis? Adiciēs ne etiam staturæ tuæ vel minimum quid? Non, imo auersus potius quippiam carnalibus. Sollicitudo enim arrosio est. Si igitur adijcere non potes id quod minimum, quid de reliquis sollicitus est? Perspicuum enim, duod sicut deus incrementum dat, ita & alia dabit.

C Considerate lilia quæ crescunt, non laborant, neque nent. Dico autē vobis, nec Salomon in omni gloria sua uestibatur sicut unū ex istis. Si autem gramen quod hodie est in agro, & eras in cibum mittitur, deus sic uestit, quāto magis uos uestiet, o parui fideles? Et uos nolite querere quid esuritis, aut quid bibaturi, et nolite in sublime tolli. Hæc nō oia gentes mundi querunt. Pater autē uester scit quod istis indigeatis. Quin potius querite regnū dei, & hæc omnia adijcentur vobis. Et hoc liliolorum exemplū posuit, ut nos magis inhortaretur. Si enim hæc sic fecit deus, ut neque Solomon in omnibus delictis suis possit sic uestiri, quod vnum ex istis, idque quum nulla sit necessitas pulchritudinis liliolorum, quanto magis vos qui tam digna creatura estis, uestiet, præsertim quum necessitas corporis indumentum postulet? Quid igitur dicit quisquam, iubes ut non colamus agros? Non dixit, ne colatis agros; sed, ne solliciti sitis. Etenim non prohibeo ne labores, sed ne sollicitus sis, interdico: hoc est, ne spem in illis habeas, Sic qui laborat, & spem habet in deo, is citra sollicitudinem uiuit, Sollicitudinem enim ut a deo abducentem, refecit deus. Proinde dicit. Ne quaeratis, quid comedatis, vel quid bibatis, & nolite in sublime tolli. In sublime tollit prorsus nihil aliud dicit quam distractionem, & mentis instabilem versionem, nunc hoc nunc illud cogitatis, & ab hoc in illud salientis, & semper sublimius quiddam imaginantis secum. An non hoc fuerit in sublime tolli? Hanc igitur sollicitudinem, hoc est, ita in sublime tolli, qui a deo abducit. prohibet dominus, dicens hæc omnia gentes inquirere. Sollicitudo enim non solum necessariis contenta est: sed, ut dixit, semper amplius & maius quid requirit, & propterea dicitur *μετ' εωσφομορ* elatio in sublime, Et ut aliquid exempli gratia dicam. Non habemus panem, solliciti fumus unde habeamus: & non in hoc sublimitinus, sed & ut adipem frumentum, deinde & vinum, idque fragrantissimum, & ad hæc assas carnes, & ad has Attragines & Phasianos. Vidēs sollicitudinem, & in sublime ac amplius extollentiam, quam dicit *μετ' εωσφομορ*. Ea propter dominus amputat hæc omnia: Gen

Mar. v.

Diabolus apud Job iiii. cap. myrmico leonē nūc patitur secundū septuaginta interpretes nos autē habemus Tigris perit, &c.

Sollicitudo.

Obiectio

In sublime colligat quid sit. Sollicitudo cur meterecitas mos

illes enim hæc quærent. Insuper & aliam afferent rationem, quia pater vester scit, quia his opus habetis: imo non vnam rationem, sed multas. Pater est (inquit) & si pater, quomodo non daret? sed & scit, quomodo enim ignoraret? sed & quibus opus habetis. Non enim superflua sunt, sed nobis necessaria. Igitur quæ & ipse sit pater, & vos opus habeatis, & sciat ille quomodo non daturus esset: Quærite igitur regnum dei ante omnia, & temporalium sollicitudinem abicite, quæ ab illo abducunt: adicieturque vobis tunc omnia. Vides quod si parua quæsieris a deo, nihil illi gratum facias: munificentiam enim eius de honestas. Sin quæsieris magna, & illa accipies, & cum illis accipies etiam parua. Nam quantum te viderit occupatum in regno dei, necessario & de omnibus providebit. An non & nos in rebus propriis sic facimus? & magis curam illorum agimus, qui se totos nobis manciparunt: de que illis solliciti sumus, tamen si seiplos ipsi negligunt: quanto magis id agit dominus? Propterea dominus, omnium temporalium curam reicit, ut quæramus regnum eius, id quod de temporalibus solliciti non faciunt.

Noli timere pusille grex, quia complacitum est patri uestro dare vobis regnum. Vendite quæ possidetis, & date elemosynam. Parate vobis sacculos qui non uetescunt, thesaurum non deficientem in celis, quo fur non accedit, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus uester est, ibi et cor uestrum erit. Dominus nominat discipulos, & doctrinam suam suscipientes, pusillum gregem: vel quod pauci sunt in mundo, qui sponte paupertatem illam obeant: vel quod si ad angelos conferatur, numero incomparabiliter inferiores sint, quia multo plures sunt angeli. Et manifestum est ex parabola, quam dixit dominus, quod gaudeat pastor plus super vna que inuenta quæ perierat, quam super nonagintanovem quæ non errant. Quo loco monstratur, quod sicut vnum se habet ad nonagintanovem, ita humana natura ad angelicam. Ne timeas igitur dicere, o pusille grex, hoc est, ne sis incredulus: gerit enim tui curam ac providentiam deus, etiam si tu sollicitus non sis. Quare? quare bonum visum est, & placet patri, ut det nobis regnum. Qui igitur vobis regnum dat, multo magis terrena concedet. Ne igitur sis incredulus, quod si diuitiarum sollicitudinem abieceris, non sis habiturus aliquem, qui tibi provideat: sed vende ea, quæ habes, & da elemosynam, & fac tibi thesaurum indeficientem. Ad hæc persuadet nobis rationibus, quibus contradicere non possumus. In hac enim vita (inquit) tinea corrumpit, in caelis autem non sic. Non ergo insipientis esset colligere thesauros in loco in quo corrumpitur. Postea quia aurum a tinea non corrumpitur, dixit, & quo fur non accedit. Tinea quidem non corrumpit aurum, sed fur diripit. Denique quia non omnia furto pereunt, adicit rationem maiorem, & contradictione superiorem. Vbi enim est thesaurus uester (inquit) illic & cor vestrum erit. Esto enim inquit, quod neque tinea corrumpat, neque fur accedat, isthuc ipsum tamen habere cor additum thesauro corruptibili, & animam, quæ diuina possessio est, iniicere terræ, per se quanto supplicio fuerit dignum? imo quomodo in summo: si quis animaduertat. Vbi enim thesaurus tuus, illic & cor tuum, si in terra ille, & in terra hoc: sin autem in caelo ille, sursum est, & hoc. Quis igitur non sursum esse, & non sub terra mallet? Quis non diligeret esse angelus, quam talpa semper in subterraneis latebris agens?

Sint tibi uestri præcincti, & lucernæ accensæ, & vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptijs: ut cui uenerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos quæ uenerit dominus, inuenerit uigilantes. Amē dico uobis, quod præcincti se & faciet illos discipulos, & trāsiens ministrabit illis. Et si uenerit in secunda uigilia, & in tertia uigilia uenerit, atque ita inuenerit, beati sunt serui illi. Hoc autem scitote, quod si scisset paterfamilias, qua hora sur uerturus fuisset, uigilasset utique, nec passus fuisset perfodi domum suam. Et uos igitur estote parati, quia qua hora non putatus, filius hominis ueniet. Dominus postquam discipulum suum absque superfluis fecit, & nudauit ab omni sollicitudine, & cupiditate temporalium, & ita plane leue reddidit, nunc & ministrum suum facit. Eum enim qui minister esse uoluerit, leuem & expeditum esse oportet: ideo dicit. Sint lumbi uestri præcincti, hoc est omnibus modis parati estote ad opera domini uestri. Et lucernæ ardentes in manibus uestris, hoc est, ne in tenebris, & absque iudicio uersemini, sed sit vobis lumen uerbi, quod monstrabit uobis quæ faciendæ, & quæ non faciendæ. Est igitur hic mundus, nox. Porro succincti lumbi sunt, qui actiuam vitam agunt, eiusmodi enim habitibus utuntur operarii, quibus & ardentibus candelis opus est. Opus enim habet vita actiua etiam iudicii dono, ut is qui actiuam vitam agit, non solum sciat, quid oporteat facere, sed & quomodo. Multi enim bonum quidem fecerunt, sed non bene: & tales quidem succincti fuerunt lumbis, & opera qui-

Pusillus grex quilibet & quare. Inferius cap. xv.

Adem succincti fuerunt lumbis, & opera quidem fecerunt, sed non bene: nec habuerunt ardentibus lucernas in manibus, hoc est non habuerunt rectum iudicium, sed vel in fastum incidit, vel in aliud arrogantiæ præceptum. Consideres autem & hoc, quod primum lumbi uestri succincti sunt, deinde lucernæ ardeant. Primum enim operatio, & deinde contemplatio, quæ mentis est illustratio. Lucerna enim est mens nostra, quæ quum habet lumen dei in lege fulgens tum dicitur ardere. Deinus igitur operam, & virtute simus præditi, duas habentes lucernas ardentes, & sermonem internum in affectibus, & quem pronunciamus: & internum quidem, ut per omnia animam illustret: eum autem quem proferimus, ut in lingua resurgat lucidus. Et internus nos illuminet: doctorum autem sermo, & qui pronuncietur, alios. Et nos similes simus hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur a nuptijs. Quis autem hic dominus, quam Christus sibi, & nuptias fecit, in carnem vnam ei adiungendo, imo non vnas fecit nuptias, sed multas. Quotidie enim nuptiæ sunt in caelo sanctorum animarum, quas ei commendat Paulus vel si quis similis Pauli uirginem castam. Rediit autem ex caelestibus nuptijs fortaassis in vniuersali consummatione mundi, quando de caelis ueniet in gloriam patris: Fortassis autem & in unicufusque propria morte inexpectatus aduenit. Beatus igitur ille, quem inuenerit succinctis lumbis, hoc est, uerum christianum philosophum agentem, & ad ministerium dei præparatum, & habentem lucernam rationis & iudicij, & non solum facientem quod bonum, sed bene etiam, accipientemque & contemplationis lucernam.

BBene enim & recte operando acquirimus etiam contemplationis lucernam: imo diuas lucernas, & vnam quæ est in corde, & alteram quæ in sermone. Eiusmodi ministri etiam doctus minister erit. Præcinctus enim (inquit) & recumbere illos facit, & præteriens nupistruit illis. Præcinctus secundum quod non omnium bonorum effusionem nobis superpedat, sed sibi referuat illam. Quis enim potest capere quantum sit deus? & manifestum est ex seraphim, qui se obtegunt propter excellētiam diuini luminis. Porro recumbere facit bonos seruos: totos enim per omnia quiete facit. Nam sicut qui recumbit, eorum corpore quiete, ita in secundo aduentu omnes sancti per omnia quiete. Et in hac vita quietem corporis non inueniunt. Alii autem cum animabus, spiritualia & diuina eorum corpora incorruptionem hereditabunt, & omni quiete fruuntur. Et erit deus omnia in omnibus illis. Ministrat vero dignis par eis retribuēs: & sicut ipsi ei in ministrant, ita etiam ipse eis vicissim ministrat, & dapilem eis mensam præstat, exhibens spiritualium donorum lauticias. At per secundam & tertiam uigiliam, intelligas uariam uitam nostræ temporis: ut exempli gratia aliquid dicam. Quemadmodum qui in secundam aut tertiam uigiliam uigilat, uigilantissimus esse uideatur, (istis enim horis homines maximum & primo somno tenentur) sic obsecro etiam intelligas in diuersis uitæ nostræ statibus esse horas, quæ beatos nos faciant, si uigilantes inueniri fuerimus. Rapite quis diuitias tuas, mortui sunt tibi filii, calumniam passus es, si in illiusmodi temporibus non fueris lapsus, sed uigilans inuentus a deo & domino, & nihil aliud præter mandata domini feceris utique uigilantem te in secunda & tertia uigilia inuenerit, hoc est, in periculoso & graui tempore: quod mortiferum somnum & casum dissolutis animabus præbet, Opus itaque fuerit uigilantia. Patrifamilias enim assimilamur, qui si uigilauerit, nihil ex rebus eius auferre poterit fures: sin autem somniculosus fuerit, ablati omnibus, fur euadit. Per furem quidam hoc loco intelligunt diabolum, sicut & per domum animam: & patrem familias, hominem: sed non apparet expositio satis accommodata textui. Furi enim hoc loco dominicus aduentus comparentur, eo quod repente & inopinato ueniat: sicut & apostolorum quidam dicit. Dies enim domini quasi fur in nocte. Et hoc locovide quomodo interpretatur dominus quis sit fur. Nam dicit: Et uos igitur uigilate, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet: Dicunt quidam, quod per primam uigiliam intelligantur hi, qui alijs sunt diligentiores: per secundam uero, qui aliquantum profecerunt: per tertiam autem, qui etiam illis sunt inferiores. At alijs diuersas ætates exposuerunt, & primam qua adolescentis sumus: secundam, qua uiri: tertiam, qua senes. Beatus igitur quisquis quacunque ætate inuentus fuerit uigilans, nec in operando bonum negligenter se gerens.

Primam operatio deinde contemplatio.

Esa. v.

Per secundam & tertiam uigiliam quid intelligendum.

Dixit autem ei Petrus. Domine, ad nos dicit istam parabolam, an etiam ad omnes? At autem dominus. Qui suam est fidelis dispensator ac prudens, quem constituet dominus super famulatus suos.

In diuinis
in o minus
in in secu
laribus si
de ac pru
dentia o
pus.

Iosue. x.
In. re. xvij
Actu. iij.

um; ut det illis in tempore dimensum cibum? Beatus ille seruus, quem quum uenerit dominus, inuenit ita facientem. Vere dico uobis, quod omnibus que possidet, præficiet illum. Interrogauit Petrus eum curam omnium habens, & pro auditoribus sollicitus, tanquam fratrum amator, & cui iam concessa ecclesia, num ad omnes parabolam dicat. Dominus uero non manifeste ad interrogationem respondet, sed occulto quodammodo indicat, quod dicta parabola communis sit, & ad omnes quidem pertineat fideles, & ad uos apostolos, & in primis eos qui uel doctrina, uel dignitate præsent. Verum audi, quisnam sit fidelis ac prudens dispensator. Parabola enim prædicta multis inquit congruit. Nunc autem de his qui præfati sunt alijs, dubito quis inueniatur duo hæc habens, fidem dico & prudentiam. Rarus enim hic inuentu difficilis. Nam sicut in dispensationibus diuitiarum, si quis fidelis fuerit domino suo, non autem prudens, & disperdet res domini, nesciens illa dispensare sicut conuenit, & dat quando non oportet, damnus fiet domino maius iterum si prudens quis fuerit, & expendat, infidelisque sit, & fur, is tanto magis intollerabitur, quanto prudentior: ita & in diuinis opus est fide ac prudentia. Scio enim multos qui uidentur uirtute ac pietate, ac fide præditi, damnosos esse ecclesie: & non solum facultates, sed etiam animas perdere: ut exempli gratia. Peccauit quispiam peccato quod animam offendit, nisi prudens sit qui præfideat, & tantum habeat fidem, hoc est, uirtutem absque iudicio, uel ex immodica increpatione, uel ex intempestiua illius mansuetudine corrumpitur is qui lapsus est & non sanatur, sed conteritur. Quisquis igitur fidelis & prudens inuentus fuerit, constituetur in ministerio domini, hoc est, super omnes seruos, ut uinciat que det mensuram frumenti in tempore suo, siue hoc sit sermo doctrine quo aluntur anime, siue operum exemplum, & mandatum quomodo uiuere oporteat. Beatus qui talis inuentus, & super omnia sua constituet illum dominus; non solum inter seruos, sed & firmitiori gradu prouehens, super omnia constituet, ut ei & terrena subsint & celestia, ut his erat Iesus Naue, talis Elias, ille enim in celo, hic autem in his tribus cœli imperabat. Et omnes simpliciter sancti ut amici dei, his que dei sunt uiuunt. Communia enim sunt omnia amicorum. Et omnis qui in solitaria uita actiuam uitam agit, & seruiles affectiones in se, & concupiscentiam gubernat, & suam cuique mensuram triticum in tempore distribuit: ita quidem, ita ut odio habeat odio habentes dominum, & suas inimicitias aboleat: concupiscentia uero, ita ut necessariam carnis gerat curam, & omnem in deum dirigat. Omnis igitur talis beatus est, & allequitur pietatem, & super omnia que domini sui sunt constituetur merebiturque contemplatio oculo perspicere, & eas que non proprie dicuntur facultates, & eas que proprie æternas dico.

Quod si seruus ille in corde suo dixerit. Dissert dominus meus reditum: & perit que percutere seruos & ancillas, & edere bibereque, & inebriari, ueniet dominus serui illius in die quo non sperat, & hora qua nescit, & disseccabit eum, partemque eius cum insidis ponet. Vnde talibus seruis, qui donum spiritalis præfidentie acceperunt, & dispensationem sibi commissam infideliter gerunt, & bibunt ac inebriantur. Siue ebrietatem sensibilibiter intelligere uolueris (significat enim & hoc malos ecclesiarum præfides, qui delitiose uiuunt de bonis pauperum) siue etiam per ebrietatem intelligere placet peruersionem status mentis per falsas doctrinas, uel per amorem diuitiarum. Verberant enim tales præfides seruos & ancillas, hoc est offenduntque sunt infirmioribus ecclesie, quorum percutiunt conscientiam. Et enim infirmus & pusillanimis, quum uiderit me episcopum uitam male transigere, percutitur conscientia offensus, & plagam accipit in corde, sitque infirmior. Hæc autem omnia contingunt infideli seruo, ex eo quod dicit. Dissert dominus meus reditum, per ignitiam enim hoc facit, non cogitans horam mortis. Nam si cogitarem uenturum dominum, & in fordidibus sinem & consummationem uitæ nostræ: minus utique peccarem. Verum uide & supplicium, disseccabit inquit illum, hoc est, priuabit illum docendi gratia, ne quis putet donum non sibi ad maiorem poenam cessurum. Quomodo, inquit in bonum cedit ei donum, quum illo nudandum sit? Enim uero ille tunc miserabilis inuenitur, quum sit caro & non spiritus. Quia tunc sumus in spiritu, quando spiritus dei habitat in nobis. Qui autem non ambulat spiritu, sed in carne est, & expers inuentus fuerit uitæ spiritualis, cum incredulis ordinatur, utpote qui cum incredulo mundo condemnatur: quoniam nihil uilitatis a fide quam possidet, percipit. Vera enim fides in ipso non fuit: nam si in eo fuisset uera fides, dispensator fidelis fuisset: uerum nunc quia bibens & se inebrians fuit, & res domini corrupens, fidem ueram non habuit, quæ exigitur a

Quando si
mus i spi
ritu.

spensatoribus, bene ergo cum infidis ponitur portio eius. Priuatus enim domino, nudatus & inutilis inuenitur, & non integer.

A Ille autem seruus, qui cognouit uoluntatem domini sui, nec se preparauit, neque secundum uoluntatem eius fecit, plagis uapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis uapulabit paucis. Porro cuiusque multum datum est, multum queretur ab eo, & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Hoc loco amplius quiddam ac terribilius nobis demonstrat dominus. Non solum enim, inquit, gratia nudabitur, qui talis est, & nihil sibi prouiderit, hoc ut liberetur a pœnis, sed & maioris condemnationis causa erit dignitatis magnitudo. Quo plus enim fecit qui peccat, tanto grauiorem poenam sibi accersit. Et in sequentibus hoc manifestum sit. Cui enim datum est multum, ab eo requiretur etiam multum, & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Per hoc enim signatur, poenam quam merentur doctores futuram maiorem. Datur igitur & commendatur doctoribus. Datur quidem, ut gratia sanandi morbos, & facienda miracula, commendatur autem eis uerbi & doctrine donum. Et quum dixerit, datur, non subiungit amplius exigent: sed quum dixit, commendatur. Et profecto donum uerbi, opus habet labore & amplius exigitur a doctoribus. Oportet enim eum non esse desidem ac ignaum, sed multiplicare talentum uerbi. Igitur cui commendauerunt intelligere debes, cui mutuum datum ad usuram. Vbi enim commmendatum & depositum hic signat. At sunt qui querant: Est, bene: Puniat is qui scit uoluntatem domini, & non facit, qui autem nescit, quare punitur? Eo quod potuisset etiam ipse discere, & noluit, sed piger fuit, ipse in causa fuit, quomodo didicerit, quapropter puniendus est, quod non sponte didicit. Timeamus fratres. Nam si is qui nihil scit, omnino dignus est plagis, quæ exculatio liberabit eos, qui scienter delinquant, maxime si doctores fuerint. Grauior enim est hæc condemnatio.

Ignem ueni missurus in terram, & quid uolo, si iam accensus est: sed baptismo habeo baptizatus, & quomodo constingor, donec perficiatur? Per ignem quidem, & prædicatio intelligitur. Sermo enim ignis qui consumit omnem materialem & imperfectam cogitationem, & simulachra abolet cuiuscunque fuerint materiae. Intelligitur etiam & zelus pro uirtute in vno quoque nostrum accensus: fortassis autem & hic est qui propter uerbum dei sit, non dissimilis autem est a priore: hoc enim igni uult deus accendi corda hostra. Debemus igitur pro uirtute zelum habere. Vnde quid uolo, id est, quantum uolo, si iam accensus est? Vrget enim ut accendatur ignis ille. Sicut & Paulus dicit, spiritu feruentes. Aemulor enim uos æmulatione dei. Baptisma autem mortem suam dicit. Quoniam enim ignis ille non aliter accendendus erat quam post mortem eius, Nam ex eo tempore prædicatio & zelus creauerunt: propterea subdit etiam de morte, baptismum illam uocans. Hanc autem ualde desiderans, inquit. Et quomodo constingor, hoc est, quam sollicitus & anxius sum, ac premor donec perficiatur. Sitio enim mortem pro otanium salute. Ignem ueni missurus, que solum omnem terram, in quam prædicatio & fides expanata sunt, sed uniuscuiusque animam, quæ terra quidem spinosa est & sterilis, a uerbo autem dei quasi igne succensa, & diuinorum seminum capax, & spiritalium frugum ferax facta. Vbi enim alicuius animæ inuisibiliter diuina gratia contigerit, uideret desiderio dei supra quæ dici queat, flagrare, quemadmodum & Cleopas flagrabat diuino igne: quum diceret. Nonne cor nostrum accensum erat in uobis. Quisquis igitur hanc affectionem expertus est, sciet quid dicamus. Experimentur autem multi, etiam quando leguntur diuinae scripturæ, uel uitæ sanctorum patrum, uel si admoneantur uel doceantur, accenduntur animæ ad faciendum bonum, & alij quidem usque ad finem flagrant, alij uero statim frigidescunt.

Putatis quod pacem uenerim missurus in terram? Non dico uobis, imo separationem. Erunt enim ex hoc quinq; in domo una, diuisi tres aduersus duos: & duo contra tres: diuidetur pater aduersus filium, & filius aduersus patrem, mater aduersus filiam, & filia aduersus matrem: iocrus aduersus matrem suam, & uirus aduersus sororem suam. Christus quidem est pater nostra, sed non uenit in pacem, unde ænigmatice hoc dicitur est. Dicimus igitur, quod non omnis pax uituperatio caret. Quæ bona est, & est sæpe periculosa, & procul a diuina charitate reueniens: utpote quando pacem habemus & conspiramus in destructionem ueritatis. Hanc enim pacem non uenit Christus ut daret, sed contrariam uult: nam ut dissideamus propter bonum, quod & in persecutione factum est. In uia enim domo pater gentilis a filio fidei diserebat, & mater a filia, & contra. Quomodo autem dicendo, quinque in domo una diuisi, pax bona

Uti

Rom. xij.
ij. Cor. xij.

Lu. xxiiij

Matth. x.

si erunt, in enumeratione sex personas posuit. Dicimus igitur, quod vna persona his affurptra est. Filia & nurus eadem est persona. Filia enim dicitur, si ad matrem refertur, nurus vero si ad socrum. Tres igitur erunt diuise, pater & mater, & socrus aduersus duos, filium & filiam. Filia enim quum vna persona sit, duas reuelationes suscipit, & secundum hoc videtur duplex persona matri & socri collata. Intellige autem simpliciter per patrem, & matrem, & socrum, vetera omnia: per filium autem & filiam, omnia noua. Itaque dominus vult, vt sua noua & diuina precepta & dogmata pugnent cum antiquis nostris sceleratis moribus & dogmatis. Intellige autem etiam sic. Pater quidem mens, filius vero ratio; diuisio horum fit in vnaquaque domo, hominis inquam, vt manifestus dicam. Illustrata fuit mens Dionysii Areopagite, & preedicationem suscepit, repugnauit autem eius menti, que tam alacriter fidem suscepit, gentilibus rationem ostendere dialecticis tendiculis, vt illas sequeretur. Vides diuisionem patris filii inter se repugnantes propter CHRISTVM & preedicationem. Matrem quoque & socrum vocabis mentem, filium vero & nurum sensum, & inter has pugna est propter Christum, insurgente mente contra sensum, quandoquidem mens suadet preeterenda non fluxa fluxis, inuisibiliaque visibilibus, habetque ad hoc demonstrarionem multas adiutrices. Committitur autem & bellum sensus contra mentem. Sensus enim per miracula & signa que videntur perducta ad fidem, non credit mentis cogitationibus, neque enim genensium demonstrationes vult sequi, que compellunt illis attendentes non credere, quod Deus factus sit homo, vel quod virgo pepererit. Huiusmodi sunt gentilibus deliramenta, naturae feruentia. At sensus per miracula que videntur prestantior omni demonstratione est ad dei cognitionem manuucens. Non omnis igitur pax & concordia bona est, sed est quando & pugna & dissidium diuina quaedam possessio videtur. Nullus igitur amet malos, quauis & pater & mater aduersentur legi Christi, repugnandum est eis perinde ac hostibus veritatis.

Mat. xvi. Dicbat autem ad turbas. Quum uideritis nubes orientem ab occasu, statim dicitis, hymbet uehit, & ita fit: & quum austrum flentem, dicitis quod estus erit, & sic. Hypocrite, faciem caeli, & terrae notis probare, hoc autem tempus quod sit ut non probetis. Cum autem ex uobis ipsis non inueniatis quod iustum est? Quum enim iudis cum aduersario tuo ad magistratum, in uia da operam, ut libereris ab illo ne forte pertrahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor cogat te in carcerem. Dico tibi, non exabis inde, donec ultimum etiam minutum reddas. Postquam de preedicatione disseruit, ignemque & gladium nominauit, quia uersimile erat audientes turbas, non intelligentes id quod dicebatur, inquit. Quemadmodum aeris qualitates a quibusdam signis cognoscitis, sic oportebat & meum aduentum cognoscere ex his que dicuntur, & ex his que a me sunt. Etenim sermones mei demonstrant contrarium uobis, similiter & opera: nam vos quidem publicani & raptores, non habeo ubi caput rectorem. Oportebat igitur uos, uelut i a nubibus hymbrem, & ab austro aestum coniectare: sic etiam tempus huius mei aduentus probare & coniectare, quod non uenerim mittere pacem, sed hymbrem & turbationem. Nubes enim & ipse sum, & ab occidente humantiae naturae uenio, que prius fuit humilis, & magnam ex peccato caliginem habuit, sed etiam ueni ignem mittere & aestum facere. Auster enim sum spiritus seruidus & frigiditati aquilonis contrarius. Quandoquidem & in Bethlehẽ apparuit, que ad austrum est: Et ubi hac dixit, docet eos etiam de laudabili pace. Quia enim ostenderat laudatum dissidium, ostendit & irreprehensibilem pacem, & inquit. Quum aduersarius raperit te ad tribunal in uia da operam, festina & labora, hoc est, omnes modos cogita, quomodo ab eo libereris. Vel aliter: Da operam, hoc est etiam si nihil habeas, ve lucreris quippiam. Da operam, hoc est, vsuram, vt libereris ab illo, ne quando trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor projiciat te in carcerem, donec ultimum minutum reddas. Hac autem dicit dominus, exterrēs per hæc crassiores, & ad pacem faciendam cogens, sciens quod eos qui magis terrestres sunt, metus damni & suppliciorum plus emendet, & propterea dicit hæc. Intelliguntur autem hæc etiam de diabolo, qui non ster aduersarius est. Quum igitur in uia huius uitæ sumus, demus operam, uirtutibus uacando, vt ab eo liberemur, & nihil commune cum eo habeamus, ne quando in futuro iudicio tradat nos iudici. Opera enim eius que in hac uita facimus, illa tradunt nos iudici, & iudex tradit nos exactori, dæmoni, dæmoni cuidam nos tormenti & affligenti, & postea punit nos donec etiam minorum peccatorum poenam luamus, & mensuram poenae impleamus.

Dionysii
Areopagita.
Act. xvij

Mat. xvi.
Mar. viij.

Matth. v.

Superius
ix.

Bethlehẽ
ad Austrum sita.

Nunquam autem impleta est poenae mensura, semper ergo punierim. Si enim in carcere manebimus, donec extremum minutum reddamus, & nunquam reddiduri sumus, manifestum quod æternum sit futurum supplicium.

CAPVT DECIMVM TERTIVM

Derant aut quida eodem in tempore, nunciantes illi de Galileis, quoru sanguine pilatus misceerat cum sacrificijs ipsoru. Et respondens Iesus dixit illis: Putatis quod hi Galilei pro cæstis Galileis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non dico uobis, imo nisi respueritis, ocs si militer peribitis. Aut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos, putatis quod debitores fuerint ultra cunctos homines habitates Hierosolymis? Non dico uobis, imo nisi respueritis, omnes similiter peribitis. Judas Galileus, cuius & in actis ipse eua gelista noster meminit, quu & ipse aliquantū doctus esset in lege, docuit etia alios Galileos suo dogmati adhaerere. Docebat autem non ferendum, nullum omnino hominem dominu dici, neque honoris vel modestiae gratia, et ne regem quidem ipsum. Unde & multi ipsorum grauitè feriebantur, qui & docebant sacrificia a Mose constituta non offerenda, eo quod pro Cæsare & Romanorum gente fierent sacrificia. Verisimile igitur Pilatum ob hæc indignantem, iussisse occidi Galileos illos super sacrificia que ab eis prohibebantur fieri pro Romanorum gente, & ita sanguinem eorum comisceri sanguini sacrificiorum. Annunciauere igitur quida hæc saluatori, vt aliqua ex parte pfe facta, uolentes per hoc discere quid in eo sibi placeret. Putabant enim illos iustissime passos, utpote peccatores & seditiosos, & irritantes, Pilatum ito odium Iudæorum, eo quod urgebant Cæsarem non appellandū id quod in totius Iudæorum gentis incommodum cedebat. Igitur saluator non negans eos esse peccatores: dicit non ipsos passos esse, quasi essent maiores peccatores, ipsi qui nihil passi. Nisi enim & uos respueritis, & a seditionibus intestina bella succedentes faueritis, & deum operibus placare festinaueritis, grauiores patiemini. Non oportet enim pretextu pietatis suam gloriam querere & intestinas seditiones excitare. Porro turris eos ceciderat in Siloe, præfagium erat eorum que postea populo euerura erant. Turris enim totius ciuitatis figura est: at decem & octo illi, totius populi. Quum enim sub Tito ciuitas rueret, omnis populus in incredulitate permanens simul periit. Sit & hoc nobis in his que quotidie eueniunt, admonitio: quidam in tentationes incidunt, nobis extra tentationem positus, ne nos sollicitudinem & metum ut iusti abiciamus, quasi tanquam iusti non simus obnoxii: sed ediuerso magis doceamur, quod in hoc puniatur illi, vt nos meliores efficiamur, quod si nos negligentes fuerimus, patiemur grauissima.

Dicebat et hanc similitudine. Arborẽ fici habebat quidã plantatã in uinea sua, & uenit querens fructũ in illa, & non inuenit. Dixit aut ad cultorem uinea. Ecce anni tres sunt, ex quo uenio querens fructum, in ficu hac, & non inuenio: succide illam: ad quid uel terram occupat? At ille respondens, dixit illi. Domine sine illam & hoc anno, donec fodero circum illam, & misero steruus, & si quidem fecerit fructum: in minus, in posterum succides illam. Bona consequentia parabola hanc iungit, postquam dixit, nisi respueritis, peribitis, merito. & istam parabola adijcit. Est igitur ficus, Iudæorum generatio, folia tantum amara faciens, & nullum fructum proferens. In uinea autem dei, stetit Iudæica uita. Paterfamilias autem Christus, uenit & queruit fructum fidei, honorumque operum in ea, ac non inuenit. Tribus autem annis uenit, per Mosen, per prophetas, & per seipsum, & quia non poenituerunt, a dilectione dei eos absceuit: non ultra enim gens domini & populus sanctus uocetur. In locum autem dei uenit fructum facere ualent. Intelligitur & per ficum totum humanum genus: per patremfamilias, pater & deus: per cultorem uinea filius dei, qui nobiscum peregrinatus est, vt coleret, & purgaret uineam. Christus autem ficum illum, vt sterilem execari non sinit, dicens. Sine illam & hoc anno. Licet enim per legem & prophetas non fuerint facti meliores, neque poenitentiae fructum fecerint: tamen me irrigante meis doctrinis & passionibus, foras illis facient fructum obedientiae. Sin minus, in posterum execabis illam, excetis illis a iustorum regione. Ex anno autem tertio, quæsitum in se fructum natura nostra non dedit. Primum enim in paradiso mandatum præuaricati sumus: deinde, quu daretur lex, uicula facta, mutata est gloria dei in stultitiam.

Eze. xvij
Ecl. xvij
Act. iij.
Act. v.
Prætextu pietatis non oportet seditiones excitare.
Gen. iij.
Exo. xxxij.

Psal. cv.

instititidinem vituli comedentis focum; tertio, dominus & saluator abregatus est a dia...

Infirmi...

Gene. iij.

Nestorij...

Docbat autem in synagogarum sabbatis; ecce mulier que habebat spiritum infirmitatis...

Præceperat. Igitur qui aduersabantur Iesu, confundebantur. Turbæ autem gaudebant...

Dicebat ergo. Cui simile est regnum dei? Cui simile factam illud? Simile est grano synapis...

Act. ix.

Ioan. xij.

i. timo. iij.

Matt. vij.

Psaln. vi

cor & omnes prophetas in regno dei, nos autem expelli foras. Et uenient ab oriente, & occidentem, & aquilone, & austro, & accumbent in regio dei. Et ecce sunt postremi, qui erunt primi; & sunt primi, qui erunt postremi. Pauci sunt qui saluantur, eo quod angusta via multos non recipiat. Est autem dominus pater familias, qui conuocat omnes homines ad prandium & truitionem eternorum honorum. Omnes iraque uirtute predicti, uique ad Christum studuerunt intrare, omnes autem degeneres & ignaui, qui post repus prandij uenerunt, excluduntur. Hora autem prandij, presens vita est. Hoc enim tempus utique prandium est, quo praeparamur, ut spirituali conuiuio excipiamur. Quum autem expergefactus fuerit pater familias, hoc est ad iudicium surrexerit ac clauerit ianuam; uirtutis dico uiam quam ingredi non possumus postquam hinc emigrauerimus, quandiu enim in uita sumus, iri potest uia uirtutis. Incipiunt quidem tunc hi, qui negligentius in hac uita uixerint pulsare ianuam, & per inutilem poenitentiam, uirtutis uiam requirunt nudi uerbis, quasi pulsationibus & strepitibus quibusdam reuocantem illam, operibus tamen carentes. Pater uero familias quum eos iuste excluderit; dissimulat scire unde sint; & merito, sunt enim ex diabolo. Dominus autem cognoscit suos. Hoc autem quod dicitur: Comedimus & bibimus coram te, & in plateis nostris docuisti, simpliciter quidem ad iustificationem cultus ille per sanguinis effusionem non accedente fide, quae iustificat in pluri. Et meis quoque christianis quidem, uita autem dissoluta, haec congruunt. An non & nos manducamus corpus diuinum, & bibimus sanguinem dei coram eo, quotidie ad mysticam mensam accedentes, & docet in plateis nostris dominus? Atqui nulla inde uirtus, si auditores diuinae quidem legis sciamus, & non factores, imo contra ad maiorum tormentorum occasionem audiuisse cedit, sicut & diuinarum sanificationum sumptio ad iudicium. Obserua, quod reiecti sunt illi, quos in plateis docet dominus: uerum si ipsum habuerimus docentem, non in plateis, sed in angustiis & tritis & compunctis cordibus, non erimus reiecti. Iam hoc quod inquit: Illic erit ploratus, quando uidebitis Abraham, & Isaac, & Iacob, congruit quidem & Israelitis quibus dicitur, & his qui hodie sunt incredulis, Iudaei sane tanto magis torquebuntur audiendo, alios ex gentibus requiescere, & quietem habituros cum Abraham & patribus, se autem expellendos. Pertinet item & ad nos, qui non bene operamur cum fide, & nos quidem in lege Christi gloriamur, quam mox postea transgredimur & reprohamus. Primi quidem esse uidemur, ut pote a cunabulis instructi, & nomen Christi ferentes. Postremi autem erimus, praclatis Gentilibus quibusdam, qui in fine uita suae credunt, & deo placentes paruum uita tempus agunt.

Quare p phete hic dicit dñs; dixerunt;

Iacobi: Roma. ij.

Christi nomine uulpi Herodem quidem appellat, phariseos uero notat. Phariseorum uulpi moros.

Eodem die accesserunt quidam pharisaeorum, dicentes illi. Exi, & uade hinc, quia Herodes uult te occidere. Et ait illis: Ite, & dicit uulpi huic. Ecce eicio daemones, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor. Verumtamen oportet me hodie & cras, & proximo die proficisci, quia fieri non potest, ut propheta pereat extra Hierusalem. Inuidia tabescebat maledicti Iudaei, & dominum terrere nituntur, & minantur ei faciunt Herodem, nolabant enim eum uidere facientem miracula, ne multitudine miraculorum turbas sibi conciliaret, & uirtute uerbi ad se alliceret. Praetextum igitur Herodem, & fingunt sibi saluatoris curam esse. Ipse autem corda illorum sciens, mansuete & adumbrate pro more suo eis respondet. Dicit uulpi huic: Et uidetur quidem Herodem appellare uulpem, sed phariseos notat, si quis diligenter consideret. Non enim dixit, uulpi illi, sed huic media quadam uoce vsus, idque scite. Singulari numero demonstratiuum, insinuauit istos ipsos esse dolosos illos. Et profecto pharisaei praeseferant malignos, uersipellesque uulpium mores. Vide autem oro, quomodo de malitia eorum respondeat. Quia enim illi propter sanitates inuidebant, incuriebant ei nemum ex Herode, idcirco ipse id quod credebat illis potissimum dolere, dixit: Ecce enim ego (inquit) sanitates perficio, & daemones eicio. Nam sicut praedictum est, propterea infectabantur eum, ut ne miraculis ostensis multos ad credendum sibi alliceret. Hodie uero & cras, plures dies significat, quemadmodum & nos familiariter sermone consue-

uimus dicere, Hodie & cras fiet hoc, non omnino intra tam breue temporis interuallum rem circumscribentes, sed statim fieri significantes, ita etiam CHRISTVS dicens, Sanitates perficio hodie & cras, & tertio die consumor; non omnino significare uoluit quod tertio die necessario sit consumendus; sed breui mortem suam futuram declarat. Verumtamen oportet me hodie & cras manere hoc loco, & operari miracula, & sequenti in Hierusalem proficisci, illic enim elegi mortem. Quia & illi dicebant ei, Egrederere, Herodes te occisurus est. In Galilea autem haec dicebat: cui praeerat Herodes, monstrabatque eis, etiam si plurimum uellet, non posse ab illo se intereri. Non enim Galilea, sed Hierusalem praesentum esse CHRISTVM esse passurum. Et ut tibi Euangelij dictum hodie & cras clarior expōditur, quomodo numerantes se se dicere consueuimus. Ego dominico secundo, & tertio die egredior non quod egressurus sim dominico & secundo, sed solum duobus diebus numerans inquit. Oportet me hodie & cras proficisci in Hierusalem: illic enim finis meus. Sicut autem supra diximus, non quod tribus diebus uitam suam circumscribat: sed pluribus quidem diebus, uerumtamen non ualde longo tempore se mansurum significat quasi haec dicat ad eos qui sibi inuidebant. Quid meam meditati moritem? Ecce paulo post ipsa instabit, quum uero audis, quod fieri non possit, extra Hierusalem perire prophetam, ut ne putes Iudaeos uti quadam ac necessitate ad hanc uiam condempnati, sed scias sponte sua homicidium istud patrare, ut si quis uidens crudelissimum, maximeque sanguinatum latronem uias obsidere, diceret, Fieri non potest, uiam hanc in qua latro praetereuntes insidiatur, a sanguine puram esse. Omnino enim hoc loco quod consuetaneum est ad opera latronum, dicit. Sic igitur & in Hierosolyma, quam occupauerunt latrones, & scribae fieri non potest, in alio loco quam in illo in quo sunt latrones, perire prophetarum dominum. Assueti enim effundere seruorum sanguinem, etiam dominum ipsum occidunt.

Hierusalem Hierusalem, quae occidis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te: quoties uoluisti congregare filios tuos, quemadmodum uis nidum suum sub pennas, & noluitis? Ecce relinquitur uobis domus uestra deserta. Dico autem uobis, quod non uidebitis me, donec uenerit tempus quum dicitis. Benedictus qui uenit in nomine domini. Duplicatione nominis ostendit amorem, quam erga illos habet dominus. Quemadmodum enim amator quis ab amica contemptus, ita reuocat adulteram synagogam. Ostendit item suam misericordiam, quod saepenumero uoluerit congregare illos. Et illorum significat arrogantiam, dicendo, quia noluitis, relinquo uos postea. In tantum enim odio habui malitiam uestram; ut neque templum domus meae esse dicam, sed domum uestram. Nam quandiu uitam uestram bene gerebatis, & templum meum erat, quia autem & illud contaminauistis, & negotiationis domum & speluncam latronum fecistis, uariisque negociationibus & auarissimis studiis uicissim seruauistis. Negociatio enim latrocinium est, supplantans fratres; & rapiens quae illorum, id quod & latrones faciunt, inuadunt enim uiatores, ut illorum bona rapiant & quoniam speluncam latronum templum fecistis per negociationum species, quas in ipso orationis loco faciebatis, non ultra mea erit domus, sed uestra. Non solum autem templum intelligis domum, sed & cunctam generationem Iudaeorum. Solent enim scriptura & genus domum appellare, ut deus Leui benedicit dominum. Et hoc loco potest intelligi. Domus uestra relinquitur, hoc est genus uestrum relinquitur a me, sicut & propheta alibi dicit, Dereliqui domum meam, hereditatem meam. Domum enim illic dicit Israelitas. Ostendit autem quod & ante hoc ipse eos conseruari, & ab inimicis liberari. Denique dicens. Non me uidebitis, donec dicatis. Benedictus qui uenit secundum significat aduentum, Inuoluntarii enim confitebuntur & saluatorem, & dominum, quando quidem ipsi nulla inde utilitas eueniet. Quid igitur? Non uiderunt illum a quo tempore haec dixit? Uti uidebatur. Dicens enim. Non me uidebitis ex illo tempore, non horam quae tunc erat significat, sed tempus quod post crucem. Sicut si dixisset. A tempore quo me crucifixeritis non ultra me uidebitis donec redeam.

CAPVT DECIMUM QUARTVM.

factu est, quum introiret in domum cuiusdam principis pharisaeorum sabbato; ad capiendam eum; & ipse obseruabat eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Iesus dixit ad legis peritos & phariseos, dicens. Num licet sabbato sanare? At illi responderunt. Ipse uero apprehensum sanauit eum, ac dimisit. Et respondens ad illos, dixit, Cuius ue-

mat. xxv
negocia-
tio latro-
cinium di-
citur.
scripturae
appropriae
in dictione
domus.
psalmus
xxxviii.

Arum asinus, aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum in die sabbatis. Et non poterant ad hec responderere illi. Dominus satis sciens pharisaeorum morositatem ingradientur in eorum domus. Curæ enim erat animarum vtilitas, & propitius ingressus est. Potuissent enim vel ex doctrinâ, & sermone, vel ex ostensione miraculorum vtilitatem percipisse, siquidem voluissent. Porro quum in medium venisset hydropicus, non hoc consideravit dominus, quomodo non offenderet multos, sed quomodo sanaret eos, qui cura sua indigebant. Oportet enim hos vbi magna prospicit vtilitas, non curare insipientes vbi vtilitas qui scandalizantur. Arguit autem insipientiam eorum qui reprehensuri erant, ideoque interrogat. Licet ne sabbato sanare? Nonne manifeste irridet eos vt insipientes? Si quidem quum deus sabbatum benedixit, ipsi benefacere prohibent in eo, & per hoc faciunt omnino inalectum. Non enim benedictus est dies in quo nihil boni fieri soleat. At qui hoc opteret absterri nat hominem; deinde etiam pharisæos admonet, quasi talia diceret eis. Si prohibuisset lex misereri in sabbato, non curæ tibi fuisset, si filius tuus periclitatus fuisset in sabbato? Et quid dico filius? neque bouem reliquisses absque adiutorio, si periclitantem videres. Quomodo igitur non stultum fuerit, quod obseruatis sanationem hydropici in sabbato? Hydropicus est omnis qui per dissolutam vitam & libricam animam suam grauer aegrorat, qui & CHRISTO indiget, & sanabitur plane, si labire CHR ISTVM fuerit. Nam qui ante CHR ISTVM fuerit, cogitans semper quomodo ab ipso videatur, minime peccabit.

Dicebat autem et ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos. Quum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accubas in primo loco, ne forte honorator te ab illo sit inuitatus, et ueniens is qui te et illum uocauit, dicat tibi. Da huic locum, et tunc incipias cum rubore extremum locum tenere, quin potius quum uocatus fueris, uade accumbere in nouissimo loco, ut quum uenerit qui te inuitauit, dicat tibi. Amice, ascende superius, tunc erit tibi gloria. Nam qui ante CHR ISTVM fuerit, cogitans semper quomodo ab ipso videatur, minime peccabit. Vides coenas Christi quales sint nempe in vtilitatem animæ, & non in fatiæatem ventris vertuntur. Ecce enim sanauit hydropicum, docuit pharisæos, quod bonum sit in sabbato benefacere. Et postea vidēs eos de primo accubitus tumultuari, sanare & hanc affectionem, quæ non a parua sed magna & vix effugabili causa incipit, inani inquam gloria. Et ne quis existimet, de hoc dicere, minus & indignum esse magnificentia verbi dei, imo maxime, quia medicus qui pollicetur sanare podagram, omnesque morbos memoratu dignos, neque digitorum attritiones, sed dentis dolorem sanare delectat; deinde de quomodo paruus inanis gloriæ morbus, quo omnino turbantur qui primos accubitus quaerunt. Oportebat igitur humilitatis doctorem & principem, & consummatorem Christum omnes ramos inanis gloriæ amputare. Et hoc quoque expendere, si non fuisset tempus mensæ, & de hoc disseruisset dominus relicto de alijs rebus sermone, effect fore reprehensioni locus; nunc autem quia hora cenæ & ambitionis morbus ante oculos saluatoris versabatur, tempus erat admonitionis. Vide enim & aliter, quomodo a culpa hominem liberet, & quomodo ipsum ciuilem faciat. Quanta enim confusione plenus, quum requisieris locum te indignum, & deinde quum superuenerit dignior, is qui te uocauit, dicat. Da huic locum, idque sæpe: descendens enim tu, illi autem primum loci occupabunt. Contra, quanta laude dignus, quando prima sella dignus, principio sedet in humili loco, & postea præ alijs se federe comperitur. Num igitur parua tibi uideretur illa admonitio domini, quæ maximam virtutum humilitatem docet, & in auditorum animabus collocat, & ad honestam vitæ obseruationem ducit, id quod Christi dilectus discipulus Paulus postea dixit. Omnia honeste, & secundum ordinem, inquit, fiar. Quo pacto igitur hoc fieri? Nullis quaeratur quod suum est, sed vnusquisque quod alterius. Vides discipulorum eadē loqui, quæ magister eius. Omnis qui seipsum exaltat, humiliabitur, quo pacto intelligant. Etenim multi in vita hac se exaltantes, honore fruuntur. Igitur hoc quidem humiliari, quando quis fruitur magno honore in mudo, miserque & humilis fit apud deum. Insuper non vsque ad finem, neque apud omnes in tali honore est, sed quantum a quibusdam obseruatur, tantum ab alijs irridetur, & nonnumquam ab his a quibus honoratur. Vera igitur est sententia, Et omnis indignus hanc sibi sublimitate vendicans, humiliabitur, & apud deum quidem, quando vltimum iudicium, in vita vero hac maxime. Natura enim omnis homo indignus sublimitate. Nullus igitur extollatur, vt ne extreme humilietur.

i. Cor. xiii.
humiliari
quid sit.

Dicebat autem et ei, qui se inuitauerat. Qui facis prandium aut cenam, noli uocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque uicinos diuites, ne quando et ipsi te iucissimum inuenerint, datur tibi beneficium. Imo quum facies conuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos, caecos, et beatissimus eris: quia non possunt rependere tibi, rependetur enim tibi in resurrectione iustorum. Haec quum audisset quidam de simul accumbentibus, dixit illi. Beatus qui comedit panem in regno dei. Ex duobus generibus constabat conuiuium, ex uocatis, & hijs qui uocabant. Vocatorum genus familiaris admonitione ad humilitatem induxerat, & conuiuium minime sumptuosum illis proposuerat. Nunc & in eum qui uocauerat, vicissima liberalitate sua exercet, & admonitione reinuitat, abduens eum, ne conuiuia instruat humani fauoris vel remunerationis more recipienda gratia. Qui pusillus sunt amici, amici vel cognatos ob praesentis vitae beneficium uocant, quod si minus consequantur, grauiter ferunt. Qui autem magni sunt animi, futurum praemium expectantes, a uere diuite remunerationes accipiunt. Haec autem dicens dominus, non nos ab amicis arceat, sed non contemnendam humilitatem docet. Itaque postquam haec quidem audisset, & sentiret, quod deus corporalibus mensis remuneraret & reinuitaret iustos, dixit. Beatus qui comedit panem in regno dei. Non enim spiritualis erat, vt intelligeret ea quæ supra sensum, sed animalis adhuc erat, hoc est humanas cogitationes sectabatur. Animalis enim est, qui nihil super naturam credit, sed omnia secundum naturam intelligit. Tres enim sunt ordines, carnalium animalium, spiritualium, carnalis quidem est, qui uult letari & gaudere; quum alijs malefecerit, vt est omne genus auarorum. Animalis, qui neque furari, neque nocere uult, hoc est cum iuxta naturam uiuere, quandoquidem hoc nobis natura indidit. Spiritualis uero, qui & suffigi, & damnari ferre uult propter virtutem. Est igitur primus circa naturam, secundus iuxta naturam, tertius supra naturam. Omnis igitur qui humana sapit, & non ualeat intelligere ea quæ supra naturam, animalis dicitur uti qui anima & spiritu gubernatur. Quum autem quis spiritu agitur, & non iam uiuit ipse, uiuit autem in eo Christus, hic est spiritualis, naturam supergressus. Animalis igitur erat & hic, qui putabat fore sensibiles sanctorum retributiones, quoniam nihil super naturam poterat intelligere.

At ipse dixit ei. Homo quidam apparauerat cenam magnam, et uocauit multos, misitque seruum illum suum hora cenae, ut diceret inuitatis. Venite, quia iam parata sunt omnia. Et ceperunt simul omnes se excusare. Primus dixit ei. Villam enim, et necesse est mihi exire, et uidere illam, rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit. Iuga bouem enim quinque, et ad probandum illa, rogo te habere me excusatum. Et dixit alius. Vxorē duxi, et ideo non possum uenire. Quum dixisset eis quod simul accubuerat, beatissimus enim qui comedit prandium in regno dei; dñs docet eum latius, quod oporteat nos intelligere conuiuium dei, & parabolam hanc dicit. Hominem quidem nominans misericordem suum patrem. Quando enim uindictiuam dei uirtutem scriptura significat, pantheram, & vrsam, & pardum eum uocat, quando autem misericordiam uult insinuare, hominem inducit. Sicut & hunc misericordissimam eius dispensationem intelligens, quam operatur in nobis, quia nos facit participes carnis filij sui, hominem eum nominans. Cenam enim magnam uocauit dispensationem hanc. Cenam quidem, eo quod in nouissimis temporibus, etenim ad uesperam seculi uenit dominus. Magna autem cena haec, quoniam ex confesso magnum est salutis nostrae mysterium. Et misit seruum suum hora cenae. Quis est seruus ille? Is qui forma serui assumpta, filius dei, homo factus, & ut homo missus esse dicitur. Attende quomodo non dixerit seruum, sed cum articulo seruum illum suum, illum proprie dixit, qui iuxta formam humanam ei placuit, & serui uiuit. Non enim vt filius & deus tantum beneplacitus est patri, sed & sicut homo ipse solus sine peccato, omnibus paternis consilijs & mandatis ministravit & paruit, & impletis omnem iustitiam seruire dicitur deo & patri, ideo & ipse solus proprie seruus dei dicitur. Hora autem cenae missus est, hoc est definitio, & oportuno tempore. Non enim aliud tempus commodius fuit salutis nostrae, quem quo regnabat Cæsar Augustus, qui in summa esset malitia; quam destrui oportebat. Sicut enim medici sinunt in serui morbi uicibus humorem colligi, & deinde remedia apponunt, ita & peccatum oportebat omnes suas species indicare, & deinde magnum medicum imponere pharmaca. Et propterea expectauit CHRISTVS, donec diabolus malitiae mensuram impleret, & tunc deum incarnatus est, & omne genus malitiae per sanctam vitam suam sanauit. Missus est igitur in tempore, hoc est, opportuno & accommodo tempore, sicut & David dicit. Accingere gladio tuo super femur tuum, potentem te pestiuitate tua. Omnia enim gladius, uerbum dei, per humerum autem naturam in carne significatur. Tempestiuitas autem

animalis
quis.
tres hominum
ordines,
qui & qui se habeat

ij. cor. v.

mac. xxii

dei uindi
catis & dei
misericordiam
in scriptu
ra appellationes.

philip. ij

cōparatio
pulchra.

ps. lxxxviii

Mar. xxiij.

fuit, hoc est, opportunum tempus. Missus vero est vt diceret inuitatis. Qui sunt hi, qui vocati sunt. Fortassis omnes homines. Omnes enim vocauit deus ad sui agnitionem, par-
tam per ordinatam inuisibilitum constitutionem, partim per per naturalem legem. For-
tassis enim magis proprie Israelitas, qui per legem & prophetas vocati fuerunt. Ad il-
los igitur missus est primum dominus, vt ad oues domus Israel. Ipse enim dicebat. Ve-
nite, quia parata iam sunt omnia. Prope enim esse regnum dei, omnibus euangelizabat
dominus: & intra nos. At illi coeperunt simul omnes excusare. Omnes enim principes lu-
daeorum detestebant Iesum habere regem, & coenam non meruerunt: & alius quidem
propter auaritarum cupiditatem, alius autem propter voluptatem. Nam ille quidem vil-
lam emerat, & alius iuga bouum, qui signant diuitiarum cupiditas. At alius qui vxore du-
xerat, voluptarius erat. Insuper: & is villam comparat, qui propter mundam sapiens-
iam non accipit mysterium. Villa enim & mundus hic, & natura simpliciter. Qui autem na-
turam obseruat, non recipit hoc quod super naturam. Igitur pharisaeus qui villam forte
comparauerat, hoc est qui respexerat ad naturae leges, non recipit virginem parere de-

Natura

qui obser-
uat no re-
cipit quae
sunt sup
naturam.
prou. xliij
Sensus su-
periorum
secundum
literam.

um, quod super naturam est: sed & omnes qui in externa sapientia gloriantur, propter vil-
lam hanc, hoc est naturam, ignorauerunt eum qui considerat & ignorauerat naturae or-
dinem. Iesum. Porro qui iuga bouum quinque emit, vt probaret signat carnalem hominem
qui quinque sensus animae corporaliibus coniunxit, & animam carnem fecit: & propter
hoc, vt pote circa terrena occupatus, non vult spiritualis caeae particeps esse. Dicit enim
sapiens. Quid caluiniatur qui alteri praeualeat? At qui propter vxorem excidit, volupta-
rius vti que fuerit, qui carni vt coniugi animae alligatus est, & quum est in illa, quasi ad-
haerens, deo placere non potest. Intelligas autem haec omnia & iuxta literam. Et enim ex-
cuditur a deo, & propter villas, & propter iuga bouum, & propter nuptias. Adhaerentes enim
illis: & tota vitam in ea impendentes: & vsque ad sanguinem vexati & excoriati, nullum
diuinitum vel sensum, vel verbum cogitamus vel attendimus.

Et ueniens seruus ille, renunciauit haec domino suo. Tunc iratus pater familias, dixit seruo suo. Exi
cito in plateas, & uicos, & ciuitates, & pauperes ac debiles, claudosque & caecos introduce huc.

Et ait seruus: Domine, factum est ut imperassis, & adhuc locus est. Et ait dominus seruo. Exi in uia-
as & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Dico autem uobis, quod nemo uirorum
qui uocati sunt, gustabit coenam meam.

Nam abiecti sunt principes Iudaeorum, & nullus
ex illis credidit Christo, & ipsi gloriabantur in malitia, vt dicit. Num quis principii cre-
didit in eum? Proinde docti in lege, ac scribae vt propheta dicit, infatuati: gratiam amise-
runt, idiotae autem & Iudei qui caecis & claudis, & debilibus comparantur, & stulti sunt

Ioan. vij.
Hic. vij.

Supra
xliij.

huius mundi, & mire contempti, hi uocati sunt. Turbae enim admirabantur, super gra-
tia: quae de ore Iesu procedebat, & gaudebant in doctrina. Postquam autem intrauerunt
Israelitae, electi inquam, quos in gloriam suam praedestinata deus, quales fuerunt Petrus
& filij Zebedaei, & multa alia milia eorum qui crediderunt, benignitas dei etiam in gen-
tes diffusa est. Per hos enim qui in uia & apud sepes, gentes intelligenda sunt. Israelitae
enim fuerunt intra ciuitatem, vt hi, qui legem susceperant: & ciuiliorem vitam sortiti.
Gentiles uero a testamentis, & a lege dei alieni erant, & non facti ciues sanctorum, nec in
vna, sed in multis iniquitatibus & rusticitate magna uersabantur, & apud sepes, peccata
dico. Peccatum enim magna sepes est & interstitium, diuidens nos a deo. Per uias itaque
pecuniam gentilium vitam, & in multas dissectam opiniones, per sepes uero intelligit vi-
tam illorum in peccatis. Non simpliciter autem iubet illos uocare, sed compelle, inquit,
quauis uoluntarium sit omnibus credere, caeterum ut sciamus magnae uirtutis Dei esse
credisse gentes in tara uersantes ignorantia, ideo dixit, compelle. Nisi enim magna praedi-
cicaretur uirtus, & magna esset uerbi ueritas, quomodo persuasi essent homines in ido-
lorum cultu insaniens, & foeda operantes, vt repente agnoscerent uerum Deum, & spi-
ritualem diligerent vitam? Igitur admirabiles translationem significare uolens, necessi-
tatem nominauit, quasi diceret quis: gentiles etiam idola & delicias relinquere uolentes,
ea praedicatione tamen ueritatis ea relinquere coacti sunt. Vel aliter, & uirtus signos-
rum magnam afferebat necessitatem, vt transferentur ad fidem Christi. Et quotidie coe-
na illa praeparatur, & uocantur omnes ad regnum, quod deus praeparauit ante mundi ori-
ginem hominibus, sed alij quidem propter sapientiae curiositatem, alij uero propter re-
rum terrenarum cupiditatem, alij autem propter carnaliter, non meremur illud. Ac
dei misericordia alijs peccatoribus hoc largitur, qui caeci mentalibus oculis sunt, & non in-
telligunt quae sit uoluntas dei, vel intelligunt quidem, sed claudi sunt, & ad operandum
tardi ac

ephe. ij. iij
Coloss. i.

Peccatu
quid.
Cur dn̄s
dixerit
cōpelle in
trare.

A

tardi ac immobiles, & omnino debiles ac pauperes, eo quod superna gloria exciderit, ne
que immaculata uita conspicui fuerint. Illis igitur peccatoribus in laetis ac spatiois pec-
catorum uis errantibus, mittit pater filium suum ad coenam inuitantem, qui secundum
carnem seruus fuit, qui non uenit ut uocet iustos, sed peccatores, inuitatque eos libera-
liter praedictis illis & diuitibus, & carni indulgentibus. Multos autem morbos & peri-
cula immitteudo: facit eos etiam inuoluntarios renuuciare huic uitae, quibus iudicij so-
let inducere illos ad coenam suam: necessitatem eis faciens periclitationem, & huius ex-
empla multa sunt. Docet autem nos parabola haec simplicius, pauperibus & debilibus,
potius dandi quam diuitibus, id quod & paulo antea admouerat, propterea istud ui-
detur parabola dicere: per hoc credibilis faciens pauperes uocandos. Discimus & ali-
ud, debere nos esse alacres & liberales ad pauperum susceptionem, atque etiam ita nolē
tes cogamus eos, vt participes fiant nostrorum honorum. Hoc & magistris admoneantur,
quod opere precium sit discipulos etiam nolentes docere.

*Ibant autem turbae multae cum eo, & conuersus dixit ad illos. Si quis uenit ad me, nec odit patrem su-
um ac matrem, & uxorem ac filios, & fratres & sorores, praeterea autem & animam suam, non
potest meus esse discipulus. Quoniam multi ibant cum Iesu qui non cum omni alacritate & obediē-
tia sequebantur, sed frigidiores erant: docet eos qualem oporteat esse discipulum suum,
de quo affirmat, qualem illum depingat, asserens oportere eum odio habere, non solum
eos qui externa familiaritate iuncti sunt, sed & suam ipsius animam. Vide autem me li-
tera abripit. Non enim inhumanitatem & crudelitatem docet misericors, neque si-
bippsi docet manum inferre, sed proprium suum discipulum uult tunc odio habere co-
gnatos suos: qui ad pietatem ei obstaculo sunt, & propter necessitudinem a bonis operi-
bus prohibetur. Quoniam nisi obliteret, magis honorandos doceret vsque ad extremum
spiritum. Et quomodo doceret. Per maiorem doctrinam in qua, nempe per ea quae operat^o
est. Ipse enim & Ioseph quauis non esset proprius parens, sed existimatus, obediens fu-
it, & matris suae tantam semper egit curam, vt neque, quum crucifigeretur, eam negligē-
ret, sed commendauit discipulo quem diligebat. Quomodo igitur is, qui per opera docet,
alia sermonibus alleuerat? At sicut dixit praecipit odio habere parentes, quando ue-
ro in cultu dei periculum est: tum enim non parentes censentur, neque familiares, si in
hoc nobis obstant. Et hinc manifestum quod dicimus. Nam quum nostram animam
odio habere praecipit, omnino non praecipit nobis ipsi mortem consciscamus, sed vt re-
nunciemus concupiscentiis animae, quae nos separant a deo, etiam illi perferendum martyri-
um, non curanda anima, quoniam perpetuum lucrum proponitur. Hoc enim est quod nos
docet, & non simpliciter ut quis seipsum occidat. Ostenditque illud iterum ipse per hoc,
quod diabolus conatus fuit esse de summitate templi deicere, quando tentationem repulit,
& non se Iudeis tradidit, sed secessit, atque per medium eorum transiit, ab illis se occul-
tauit. Igitur cuiuscunque domestici & amici obstant in pietate, & is illorum familiaritatem
deo, cui placere debet, praefert vel etiam propter amorem uitae imminente martyrio desi-
cit, & negat, ille non potest esse discipulus Christi.*

Lucae. ij.
Ioan. xliij.

marth. iij.
Luc. iij.

C

Quis enim ex uobis, qui uelit turri aedificare, quin prius sedes computet sumptus, an habeat quibus
opus est ad perficiendum, ne postquam posuerit fundamentum, nec potuerit perficere, oēs qui uide-
runt, incipiant illudere ei, dicentes. Hic haec cepit aedificare, nec potuit consummare. Per parabolā
turris docet nos dn̄s, vt hi, qui semel delegerint se sequi, ne solum iaciant fundamentum,
hoc est ne incipiant tantum sequi, & postea finem non imponant, vt hi qui non habent
sufficientem alacritatis praeparationem: Tales fuerunt hi, de quibus Euangelista Ioan-
nes dicit. Multi igitur ex discipulis eius abierunt retrorsum. Et omnis homo qui uir-
tutem quidem operari uult, & non eo peruenit, vt diuinam cognitionem accipiat, eo
quod imperfecte & absque ratione uirtutem orditur, imperfecte aedificat, non uolens
absolueretur turrim summam cognitionis. Vnde & illuditur illi, ab his, a quibus uidetur &
hominibus & diabolis. Vel aliter. Per fundamentum quidem intelligas sermonem do-
ctoris. Nam qui suscipit sermonem doctrinae vt pote de continentia, comparatur ei qui ie-
cit fundamentum in anima discipuli. Opus est autem sermone huic, hoc est, fundamento
super aedificatione, opere dico, vt turris nostra fortis a facie inimici absoluta sit uirtus il-
la, quam praemitamus. Quod autem fundamentum quidem sermo, extractio autem o-
pus, sufficienter dicit apitolus. Fundamentum posuit Iesum CHRISTVM, alius au-
tem superextruit, & statim enumerat uaria aedificia, hoc est operationes, vel bonorum,
vel malarum operum. Timeamus igitur, ne forte illudant nobis demones, de quibus pro-
S

Ioan. vij

1. cor. iij.

elaie. iij.

phera dicit. Illustres dominabuntur eis, his scilicet, qui a deo repulsi sunt.
Aut quis rex proficiscens, ut committat praelium adversus alterum regem, nonne secus prius cogitat, an possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit contra se? alioqui adhuc illo longe agere, legatione missa petit ea quae pacis sunt. Sic et ego ois ex vobis, qui non renunciat oibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. Bonus est sal, si vero sal insatutum fuerit, per quod conditum. Neque in terra, neque in sterquilino utile est, foras proieciit illud. Qui habet aures ad audiendum. Et haec parabola docet nos, ne simus duplici anima, neque carni & deo adherere. Et haec parabola docet nos, ne simus duplici anima, neque carni & deo adherere. Et haec parabola docet nos, ne simus duplici anima, neque carni & deo adherere.
Matth. v. Esa. vi.
Psal. lix. Psa. xxvi
Christi discipulus sal sit:
Aures. Coloss. iiii

diditit drachma una, nonne accendit lucernam et vertit domum, queritque diligenter donec inveniatur.

CAP. V. DECIMUM QUINTUM.

Ce debant autem ad cum omnes publicani et peccatores ut audiret illum, et murmurabant pharisei ac scribae, dicentes. Hic peccatores recipit, et cum illis comedit. Dicebat autem ad illos parabola haec, dicens. Quis ex vobis est homo, qui habet centum oves, et si perdidit unam ex illis, nonne reliquit nonagintanovem in deserto, et vadit ad illam quae perierat, donec inveniat eam? Et quae invenit eam, imponit in humeros suos gaudens, et veniens domum, convocat amicos et vicinos, dicens illis. Gaudete mecum, quia inveni ovem quae perierat. Dico vobis, quod ita gaudium erit in caelo super uno peccatore respiciente magis quam super nonagintanovem iustis, qui non indigent penitentia. Aut quae mulier habet drachmas decem si perdidit unam, nonne accendit lucernam et vertit domum, queritque diligenter donec inveniatur.

A **B** **C**
 et quum inuenit, convocat amicos ac vicinos, dicens. Gaudete mecum. quia inveni drachmam quae perdidit. Ita dico vobis: gaudium erit coram angelis dei super uno peccatore respiciente Dominum quidem illud faciebat, cuius gratia incarnatus est, accedens publicanos & peccatores, tanquam medicus infirmos. Qui autem reuera peccatores erant, obmurmuratio nem tantae humanitati rependebant. Abominaciones enim censabant publicanos, ipsi autem domos viduarum & orphanorum comedebant. Quid igitur dominus? Sicut misericors erat erga publicanos, ita & erga illos, qui suam calumniabantur misericordiam. Non enim auertur eos tanquam insipientes & obmurmurantes, sed manfuce sanat, parabolam hanc de ovibus dicens, & de manifestis & certis eis persuadet & confutat, ita ne aegre ferant tantam bonitatis effusionem. Nam si in ovis una irrationali, & quae ad imaginem dei non est facta, si quum errauerit, fuerit inuenta, gaudium sit tantum, quantum verisimile est fieri in homine rationali ad imaginem dei condito. Manifeste igitur parabola hac iustus dicit per oves nonagintanovem, & peccatorem unum. Dicunt autem nonnulli centum oves omnem creaturam rationalem, vnam autem ovem, rationalis naturae hominem, quem errantem requisivit pastor bonus, relicta nonagintanovem in solitudine, hoc est, in supremo loco caelesti. Solitudo enim est caelum, & a mundano tumultu sequestratum, plenumque omni tranquillitate ac pace. Dominus vero ut inuenit illam quae errauerat, imposuit in humeros, infirmitates enim nostras, & peccata nostra ipse portavit, & omnia onera nostra non grauavit ipse suscepit, per solutis omnibus quae debebamus, & nos sponte ac libenter portauit, vsque in domum nostram, hoc est in caelum, & conuocat amicos & vicinos, fortassis angelos quos & oves diximus esse iuxta aliam & aliam reuelationem. Nam secundum quod omnis creatura condita ad deum confertur, pecunia est & bruta & secundum hoc dicuntur etiam supernae virtutes oves: at si ad alias creature conferuntur rationales, dicuntur amici & vicini, angelicarum virtutum chori. Et per mulierem intelligas sapientiam & virtutem dei, & patris; Iesum ipsum qui perdidit vna drachmam, ex rationalibus & ad imaginem conditis creaturam, hominem inquam, & accendit lucernam suam carnem. Sicut enim lucerna, quantum sit ex terra, illuminat tenebrosa per lucem, quam recipit, ita & caro domini, licet terrena esset similisque nobis lumine deietatis suae, quam in se recepit, apparuit, quum incarnatus esset. Et domus, hoc est, omnis mundus, repurgata est a peccato, CHRISTVS enim abstulit peccatum mundi. Et plane inuenta drachma, gaudium fuit CHRISTO: & supernis virtutibus: quae amicae eius & vicinae sunt. Amicae quidem, quia voluntatem eius faciunt, vicinae vero, quia incorporatae. Quid autem si amicae sint omnes supernae virtutes vicinae autem, quae propiores ei, vt throni & cherubim. Dicendo enim amicas & vicinae, duo genera manifestauit, quantum hoc curiosius videatur.

solitudo caelum dicitur.

A **B** **C**
 ait autem. Homo quidem habuit duos filios, et dixit adolescentior illorum patri. Pater da mihi portionem substantiae, quae ad me redit. Et dimisit illis substantiam. Ac post dies non multos, quum ovis contractisset adolescentior filium, peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipauit substantiam suam uiuendo luxuriose, et postquam ovis consumpsisset, facta est fames valida in regione illa: et ipse cepit egere. Et abiit, et adhaesit uni ciuium regionis illius, atque is misit illum in uillam suam, ut pasceret porcos, et cupiebat implere uentrem suum de siliquis, quibus porci uescabantur; nec quisquam illi dabat. Et haec parabola superiori similis est. Inducit enim & illa hominem quidem deum uide licet vere misericordem: filios autem duos ordines hominum, tuorum dico & peccatorum. Dixit autem iunior. Da mihi partem substantiae quae ad me pertinet. Olim humanae naturae possessio erat iustitia: deo & filius senior non insoleuit. Peccatum postea natum est. unde & iunior insoleuit, qui cum peccato quod postea introductum est creuit. Vel aliter iunior dicitur peccator, quia nouator rerum insolens, & deficiens a paterna voluntate. Pater da mihi partem substantiae quae ad me pertinet. Rationalis, ad quam subsequitur liberum arbitrium, substantia est hominis. Omne autem rationale, liberi arbitrii est. Dat igitur nobis dominus rationem, ut ea libere utamur, tanquam nostra substantia. Dat autem omnibus ex aequo. Omnes enim ex aequo rationales sunt, & aequo liberum habent arbitrium. At alij utimur hac libertate secundum rationem, alij autem dilapidamus donum diuinum. Et simpliciter omnia quae dedit, nobis dominus, substantia nostra senseri possunt, ut exempli gratia, caelum & terra, & in summa creaturae omnes, lex; prophetae. Atqui filius natus minor uidit caelum, & caelum fecit deum, uidit terram & coluit eam. In lege dei noluit ambulare. In prophetis fecit saturus est. At senior filius omnibus his in gloriam dei uisus est. Itaque ille qui dedit oia.

liberum arbitrium.

hoc ex quo permisit libere ingredi. Nullum enim cogit non volentem, nisi servat.
 Na si voluisset nos cogi, non fecisset nos rationales: & liberti arbitrij. Porro filius junior
 ps. lxxvij Noluist nos deus cogere a-
 lio qui non rōales nō
 liberi ar- bitrij.
 Psa. xv. Psa. lxxij
 amos. viij
 Psa. cxi.
 i. Cor. vi
 porci qui sunt.
 i. Cor. vi
 porci qui sunt.
 In se autē reuerfus, dixit. Quā multi mercenarij patris mei abundāte pambus, ego vero fame herco:
 surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei. Pater peccavi in cœlum, et corā te, iam nō sum dignus vo-
 cari filius tuus, fac me sicut unū de mercenarijs tuis. Et surgens uenit ad patrem suū. Qui autem
 adhuc longe abest, uidit illū pater ipsius, et misericordis motus est, et accurrens ruit in collum
 eius, et osculatus est eū. Incōperatus tandem ad seipsum rediit. Quādiu male agebat, ex-
 tra seipsum erat. Consumperat eū ut dicit substantiam, & merito propter hoc extra se
 ipsum erat. Nam qui non gubernatur ratione, sed pterer rationem uiuit, & absurda alijs
 exorditur, extra seipsum est, & non manet in sua substantia, hoc est ratione. Quādiu autem
 tem quis cogitat in quaerā uenerit miseriam, tunc redit ad seipsum, considerans, & in
 penitentia ueniens a sua exteriori diuagatione. Porro mercenarij dicitur castigari magis
 quā nondū eo perueniunt ut dicerentur filij, quā nondū recte illustrati. Quādiu autem
 tem cathedonem abundantiam rationalium panium habent, quoties lecture lectiones audien-
 tes. Et ut discas differentiam mercenarij & filij, audi, tres sunt ordines eorum, qui sal-
 uantur. Alij enim ut serui faciunt bonū, timentes iudicium, quod & David inuauat,
 dicens. Conspice timore tuo, carnem meam, a iudicij enim tuis timui. Mercenarij uero
 esse uidentur, qui desiderio honorum bene placere Deo, cupiūt, sicut & ipse David dicit

A Inclina cor meum deus ad faciendum iustificationes tuas in eternū propter retributio-
 nē. At filij sunt, qui propter amorē in deum, mandata perficiunt, sicut iterum David te-
 statur. Quomodo dilexi legem tuam domine, tota die meditatio mea est, & iterum. Le-
 uauit manus meas ad mandata tua quæ dilexi, non quæ timui. Et iterum. Mirabilia testi-
 monia tua, ideo scrutata ea est anima mea. Quomodo quis fuerit filius, & deinde pro-
 pter peccatū abdicetur, uidetur alios frui diuinis donis, & comunicantes diuinis my-
 sterijs, & diuino pane. Non enim de solis mercenarijs intelligi oportet, quod merce-
 nario dicitur, sed & de ecclesiasticis in genere, qui non sunt ex primo ordine tunc sane il-
 la miserabilia oportet ei enumerare. Quot mercenarij patris mei abundant pane, ego
 autem fame pereor: sed surgens de ruina peccati, ibo ad patrem meum, & dicam ei. Pater
 peccavi in cœlum. Derelinquendo enim cœlestia peccavi in ea, præferens ipsis uoluptatē
 cōtemptibilem, & præeligen cœlesti patriæ meæ regionem famis. Ita in cœlum peccat,
 qui illis terrena præponit. Abest autem omnino a uia quæ fert in cœlum. Scias item,
 quod quando peccauit, quasi non coram deo operans peccauit. Quando autem confite-
 tur coram deo, quod peccauit, sentit. Porro surgens vadit ad patrem suum. Non solū
 enim consultandum est de his quæ placent deo, sed & opus est facto. Nunc quemadmo-
 dum uidisti seruicium poenitentiam, ita & celerem patris misericordiam uide. Neque enim
 expectauit, donec filius ueniret ad se, sed præuenit & amplexatur. Etenim natura & ben-
 ignedine deus pater est, & totus totum amplexatur, ut uideatur ipsum ad se con-
 stringat, sicut dictum est, & gloria dei illum circumfundit. Olim quidem quando elonga-
 bat se filius, tempus erat & patri, ut ab amplexu se elongaret, nunc uero quomodo rediit
 & appropinquat per conuersionem, tempus est amplectendi. Ruit igitur in collum eius, ostē-
 dens eum, qui olim deficiuerat, nunc obedientem esse factū. Et osculatur eum, reconcilia-
 tionem indicans, & quasi uentilubulum quoddam os polluti sanctificans, ac per hoc ad inter-
 na sanctificationem immittens.

*Dixitque ei filius. Pater peccavi in cœlum et coram te, neque posthac sum dignus uocari filius
 tuus. Dixit autem pater ad seruos suos. Proferte stolam primam, et induite illum, et date annū,
 in manum eius, et calcamenta in pedes, et adducite uitulum illū saginatum, atque mastrate, sum-
 ptusque epulis letemur, quia hic filius meus mortuus erat, et reuixit, perierat, et inuentus est. Et præstat
 capere letari. Per seruos intellige uel angelos ministrarios spiritus, qui mittuntur
 in ministerium propter eos qui salute digni sunt. Illi enim uestiuntur a peccato reuertenti
 tem stola prima, quam priusquam peccarem gestabamus, indumento scilicet incorrip-
 tionis, uel dignitate qua præstabat alijs omnibus, ut baptismi dignitate. Prima enim nos
 illa uestit, & ab ea sumimus honestatis uestitum. Vel per seruos intellige angelos, qui
 ministrant omnibus quæ propter nos fiunt, & quibus mediatis sanctificamur. Vel
 etiam sacerdotes, qui conuersos per baptismum uel uerbum doctrinæ induunt, & indu-
 unt eos Christum stolam primam. Quicunque enim baptizati sumus in CHRISTVM, in-
 ducti sumus CHRISTVM. Et annulum dat in manū, signaculum christianissimi, quod per
 opera habemus. Nam manus symbolum operationis est, annulus uero signaculi. Igi-
 tur baptizatus, & omnis qui a peccato conuertitur debet habere in manū, hoc est, opera
 tiua uirtute, signaculum christiani, ut demonstrare queat, quod recreatus sit ad imagi-
 nem eius qui se condidit. Vel aliter. Per annulum intellige arrabonem spiritus, ut ex-
 emplum gratia quid dicam, deus, perfectissima bona tunc dat, quando eorum tempus fue-
 rit. Et nunc ut credibilia sint, illa nobis charismata uel arrabonem futurorum, & alijs donis
 operandi miracula, alijs donum docendi, alijs uero aliud quiddam, & quomodo illa suscipi-
 mus, firmiter & perfectiora expectamus. Et calcios ad pedes, ut custodiuntur a scorpionis
 peccatis scilicet quæ uidentur parua & occulta, sicut dicebat David atramen mortiferis
 & ipsis, atque etiam a serpentibus. id est peccatis quæ manifeste nocere censentur. Vel
 aliter. Calcamenta dantur ei, qui primam stolam assequutus est, faciente deo, cum apertis
 ad annuendum euangelium pacis. Christiani enim est prodesse proximo. Uritulus sagi-
 natus non ignoratur quis sit qui immolatur & comeditur. Nam est uerus filius dei, &
 ita homo: & carnem assumpsit, naturam ratione carentem & brutam: illa que diuino ho-
 nore impleuit, & secundum hoc uirilulus dicatur, non enim expertus est iugum peccati
 mundi & fortassis curiosius uidebitur si dicatur, dicitur ramem. Quia panis quem fran-
 gimus, secundum id quod apparet, ex tritico confectus est, saginatus & ut Græci dicunt,
 στυβός, frumento pastus dicendus est. Secundum hoc autem quod per illum intelligitur
 S ij*

Ibidem.
 ps. cvij.
 Ibidem.

quod caro est, vitulus dicitur. Er ipse est vitulus & saginatus. Omnis igitur qui baptizatur, & filius dei efficitur, imo restituitur, & in summa, omnis qui a peccato purgatur, particeps fit saginati illius vituli, & laetitiae auctor fit patri & servis eius, angelis & sacerdotibus: tanquam ex morte resurrexisset, & post perditionem fuisset inuentus. Nam quantum ad malitiam abundantiam mortuus erat, & desperatus, quantum vero ad humanam naturam quae veribilis est, & valet a malitia ad virtutum ingredi perditus dicitur. Perditus enim mitius dicitur: quam mortuus.

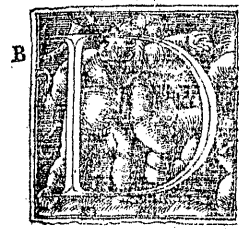
Er autem filius eius senior in agro, & quum veniret, & appropinquaret domui, audiuit cœntum & choros, & uocauit unum de servis suis, & interrogauit quid esset illud. At is dixit illi. Fruiter tuus uenit, & occidit pater tuus vitulum illum saginatum, quod incolumem illum receperit. In dignatus est autem, nec uolebat introire. Pater ergo illius egressus rogabat illum. At ille respondens, dixit patri. Ecce tot annis serui tibi, nec unquam preceptum tuum transgressus sum, nec unquam mihi dedisti hœdum, ut cum amicis meis letarer, sed postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus uenit, occidisti illi vitulum illum saginatum. At ille dixit ei. Filii, tu semper mecum es, & oia mea tua sunt, letari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, ac reuixit, & perierat, & inuentus est. Hoc loco celebris mouetur quaestio. Quomodo appareat filius inuidus, qui alioqui uixit & seruiuit patri bene placens. Quae soluitur, si quidem parabola quis expendit, quare dicta fuerit. Omnino enim, quia obmurmurabant domino pharisei mundos & iustos se putantes, eo quod susceperet mereticos & publicanos, ac propterea parabola ista cum his quoque ante eam dicitur eadem est. Quandoquidem pharisei, qui erant iustiores publicanis, ut uidebantur, obmurmurare. Considera quod gerat personam filii, qui uidebatur obmurmurabant contra omnes qui scandalizantur in repentina sceleritate & salute peccatorum, hoc autem non est inuidia, sed magnae benignitatis, quam nos ignoramus & propterea patet murmurationem. An non & David inducit personam quae offendit in pace peccatorum, & similiter Hieremias? Quid quod uia impiorum prosperatur, dicens. Et Elias: Plantasti eos & radices egerunt. Haec enim omnia sunt infirmarum & pauperum cogitationum hominum: qui accenduntur, & loquuntur in prosperitate malorum indigna. Dicit igitur per praesentem parabolam dominus phariseis quasi in hunc modum. Esto uos iusti sicut filius ille beneplacens patri, obsecro uos iustos & mundos, ne obmurmuretis in salute filiorum, est enim & ille filius. Itaque non apparet inuidia, sed dominus phariseorum mentem instruit per parabolam illam, ut etiam si iusti ipsi essent, & omnia mandata dei perfectissent, grauatim ferre non deberent suscipi peccatores. Nec mirum est, si aegre feramus super his quae indigne uidentur fieri. Tanta enim Dei est benignitas, & tam liberaliter sua bona nobis communicat, ut & indignatio & obmurmuratio inde nasci possit, id quod & in familiaribus colloquiis dicimus. Saepé cum beneficiis quempiam affecimus, & deinde gratias egerit, dicimus, reprehendunt me omnes, quod tanta in te beneficia contulerim, quauis forte nemo nos reprehenderit, attamen magnitudinem beneficentiae ostendere uolentes, ita fingimus. Videamus autem & particulatim, & breuiter parabolam. In agro erat filius senior, hoc est, in mundo hoc, & operabatur in suam terram, carnem dico, ut impleteret patribus, & serebat in lachrymis, ut mereret in exultatione. Porro ubi didicit quae facta erant, noluit ad commune gaudium ingredi, sed misericors pater egreditur, & obsecrat & docet, eum laetitiae causam esse mortui reuiuificationem, eo quod ignorans scandalizatus esset homo, & arguerat eum quod sibi neque hœdum dedisset, imperator autem saginatum occidisset vitulum. Quid autem est, quod per hœdum significatur? Hoc loco dicitur: Omnis peccator ordinatur ad sinistram partem. Dicit igitur bonae frugis filius. Transegit uiam in omnibus laboribus persequutione passus & afflictus, & a peccatoribus passus, & nunquam mihi occidisti hœdum, hoc est humiliasti peccatorem, ut inuenirem uel paruam quietem. Qualis hœdus erat Eliae Achab. Persequatur enim prophetam, & non dedit dominus hœdum statim ad occidendum, ut parumper refocillaretur, & quiesceret cum amicis prophetis suis. Proinde dicit ad deum. Domine propheta tuos occiderunt, & altaria tua subuerterunt. Hœdus Dauidi erat Saul, & oes qui calumniabantur eum, quibus permittēbat dñs tentare eum, & non occidit, ut letaretur Dauid, ideo & dicebat. Vtique quo peccatores domine: usque quo peccatores gloriabuntur? Haec dicit in euangelio & filius, quum in multis esset laboribus, & nullam fuisset allequeretur consolationem. Neque aliquid ex persequutoribus meis morti tradidit, nunc autem ita facile saluat prodigium. Hic igitur totus scopus parabolae est, propter phariseos obmurmurantes quod peccatores suscipere, quae docet etiam si iusti sumus, non repellendos peccatores, neque obmurmurandum, expectante illos deo. Filius igitur iunior, sunt meretrices & publicani, senior vero pharisei & scribe, secundum materiam parabolae iusti intelliguntur, quasi dicente deo. Esto, uos sicut uere iusti, nullumque transgressi mandatum: non oportet igitur assumi eos qui a peccatis conuertuntur? Tales itaque sunt, qui obmurmurant in parabola. Non ignoro autem, quod quidam per seniores filium angelos exponunt, per iuniorum autem humanam naturam quae tumultuata est, & dato mandato uacauit deliciis. Alij uero Israelitas & Gentiles. Verum autem hoc tenendum est quod diximus, quia filius senior personam gerit iustorum, iunior autem peccatorum & se conuertentium. Totus autem parabolae contextus propter phariseos est positus, ut doceat eos dominus, ne aegre ferant, susceptionem peccatorum, etiam si ipsi iusti essent. Nullus ergo iudicia Dei grauatim ferat, sed gratum sit ei, si peccatores feliciter agant & saluentur. Qui enim scis, si is quem tu peccatorem censēs, poenitentiam agens, gratior fiat? Quid item si occultas habet uirtutes, & propterea a deo benigne respicitur?

teret igitur: Tu uero quantum debes? Qui ait: Centum choros tritici. Ait illi. Accipe cautionem tuam, & scribe octoginta. Et laudauit dominus dispensatorem iniquum, quod prudenter fecisset. Quis filij huius saeculi prudentiores sunt filij lucis in natione sua. Et ego uobis dico: Facite uobis amicos ex eo mammona inuiso, ut quum defeceritis, recipiant uos in aeterna tabernacula. Omnis parabola oblique & figurato modo rerum quarundam naturam manifestat, non per omnia rebus illis assimilata propter quas assumpta est. Idcirco non oportet omnes parabolarum partes curiosius inquirere, sed quatenus apparent proposito uiles, reliquae enim sinendae sunt, quasi parabolam contextentes, & nihil ad propositum conducentes, quomodo & in proposita parabola faciunt. Nam si per tenues particulas omnes exponere tenauero quis dispensator, quis dispensatoris dominus, & a quo delatus sit, & qui debitores, & propter quam causam ille quidem oleum, alij autem triticum, & qua de causa centum debere dicantur, & si alia omnia perquisiuerimus, obscurum & molestum sermone faciemus, & fortassis, si valde haesitauerimus, etiam ridiculi erimus. Igitur tantum utilitatis ex praesenti parabola capere oportet, quantum possibile est. Et, ut aliquid dicam dominus hoc loco uult nos docere, ut bene dispensentur creditae nobis diuitiae. Et primum hoc discimus, quod non sumus domini diuitiarum. Nihil enim habemus proprium, sed dispensatores alienarum rerum sumus, quae a domino nobis concredite sunt, ut illas bene dispensemus, sicut ipse imperat. At si concreditas diuitias non expendimus iuxta mentem domini, & abusi fuerimus illis in nostrum luxum, accusabimur. Etenim uoluntas domini est, datus uti in usus conseruorum, non in proprias delicias. Porro qui accusantur & destituuntur a dispensatione diuitiarum, hoc est, sunt qui ex hac uita emigrant, quando scilicet & rationem dabimus de dispensatione, quum destituti fuerimus. Si prudentes essemus, & tunc sentiremus quid factum opus, & faceremus nobis amicos ex diuitijs iniustitiae. Dicuntur autem diuitiae iniustitiae, quas nobis dominus in usus fratrum & conseruorum infundendas dedit, nos autem nobis depositas tenemus. Vt cum uel tarde sentiamus quo feramur, & quod quum dies illa uenerit neque laborare poterimus. Non enim tunc erit operandi tempus, neque tunc honestum erit mendicare. Scilicet quae uel tarde sentiamus quo feramur, & quod quum dies illa uenerit neque laborare poterimus. Non enim tunc erit operandi tempus, neque tunc honestum erit mendicare. Scilicet quae uel tarde sentiamus quo feramur, & quod quum dies illa uenerit neque laborare poterimus.

Psal. lxxx.
Hier. xxi.
Esa. xxxix
vij.

Mat. xxv
ij. re. xvij
in. re. xix.
Psal. xcij.

CAPVT DECIMVM SEXTVM

Nicebat autem & ad discipulos suos. Homo quidam erat diues, qui habebat dispensatorem, & hic delatus est apud illum, ut qui dissiparet bona ipsius, & uocauit illum, & ait illi. Quid hoc audio de te? Redde rationem dispensationis tuae: non enim poteris posthaec dispensare. Ait autem dispensator intra se. Quid faciam, quia dominus meus aufert a me dispensationem? Podere non ualeo, mendicare erubescio: scio quid faciam, ut quaeratur uero a dispensatione, recipiant me in domos suas. Conuocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo. Quantum debes domino meo? At ille dixit. Centum batos olei. Dixitque illi. Accipe cautionem tuam, & scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu uero quantum debes? Qui ait: Centum choros tritici. Ait illi. Accipe cautionem tuam, & scribe octoginta. Et laudauit dominus dispensatorem iniquum, quod prudenter fecisset. Quis filij huius saeculi prudentiores sunt filij lucis in natione sua. Et ego uobis dico: Facite uobis amicos ex eo mammona inuiso, ut quum defeceritis, recipiant uos in aeterna tabernacula. Omnis parabola oblique & figurato modo rerum quarundam naturam manifestat, non per omnia rebus illis assimilata propter quas assumpta est. Idcirco non oportet omnes parabolarum partes curiosius inquirere, sed quatenus apparent proposito uiles, reliquae enim sinendae sunt, quasi parabolam contextentes, & nihil ad propositum conducentes, quomodo & in proposita parabola faciunt. Nam si per tenues particulas omnes exponere tenauero quis dispensator, quis dispensatoris dominus, & a quo delatus sit, & qui debitores, & propter quam causam ille quidem oleum, alij autem triticum, & qua de causa centum debere dicantur, & si alia omnia perquisiuerimus, obscurum & molestum sermone faciemus, & fortassis, si valde haesitauerimus, etiam ridiculi erimus. Igitur tantum utilitatis ex praesenti parabola capere oportet, quantum possibile est. Et, ut aliquid dicam dominus hoc loco uult nos docere, ut bene dispensentur creditae nobis diuitiae. Et primum hoc discimus, quod non sumus domini diuitiarum. Nihil enim habemus proprium, sed dispensatores alienarum rerum sumus, quae a domino nobis concredite sunt, ut illas bene dispensemus, sicut ipse imperat. At si concreditas diuitias non expendimus iuxta mentem domini, & abusi fuerimus illis in nostrum luxum, accusabimur. Etenim uoluntas domini est, datus uti in usus conseruorum, non in proprias delicias. Porro qui accusantur & destituuntur a dispensatione diuitiarum, hoc est, sunt qui ex hac uita emigrant, quando scilicet & rationem dabimus de dispensatione, quum destituti fuerimus. Si prudentes essemus, & tunc sentiremus quid factum opus, & faceremus nobis amicos ex diuitijs iniustitiae. Dicuntur autem diuitiae iniustitiae, quas nobis dominus in usus fratrum & conseruorum infundendas dedit, nos autem nobis depositas tenemus. Vt cum uel tarde sentiamus quo feramur, & quod quum dies illa uenerit neque laborare poterimus. Non enim tunc erit operandi tempus, neque tunc honestum erit mendicare. Scilicet quae uel tarde sentiamus quo feramur, & quod quum dies illa uenerit neque laborare poterimus.

Parabola
& ei par
tes, quare
nus inquit
rendae.

Diuitiae
iniustitiae
quoniam
dicantur.
Mat. xxv

Pfal. xvi. Prouerb. xix.

in quæ possint recipere eos, qui hic ipsis amice de bonis quæ sunt dominica largiuntur. Pauperibus enim primùm debemus dare, nam illi debitorum sunt, secundum hoc quod dicitur: Tota die miseretur & commodat iustus, & iterum. Qui miseretur pauperi, faceratur deo. Oportet igitur primùm dare bonis illis debitoribus, qui centupla reddunt. Verum quia dispensatores iniustitiæ inueniuntur, iniuste retinentes quæ alijs seposita sunt, non semper mandandum erit in hac infidelitate, sed communicandum pauperibus, ut ab ipsis suscipiamur in æterna tabernacula. Sic igitur nobis exponentibus parabola, nihil vel superfluum, vel curiosum, vel somniculosum enarrando occurrit. Videtur autem & alienis quiddam significare, dicens. Filij huius seculi prudentiores sunt &c. Non autem male cohæret, neque alienum est. Filios enim huius seculi, dicit eos qui laudant omnia, quæ in terra lucrosa sunt: Filios vero lucis, eos qui debent pie spirituales diuitias communicare. Hoc igitur dicit, quia homines humanis dispensationibus præfecti, omnibus modis curam habent, & prouident ut quum defuituri fuerint a dispensationis munere, consolationem habeant. Filij autem lucis ordinantur, hoc est, quibus credita est spiritalis rerum dispensatio, non cogitant quomodo post hanc vitam commodum percipiant. Filij itaque seculi huius, qui humanæ dispensationes conceditæ, & in generatione sua, hoc est, in vita hac prudenter res suas dispensant. Filij vero lucis, qui pecunias receperunt, ut illas in pios vsus dispense. Inueniuntur itaque in humanis dispensationibus res nostras prudenter dispensare, ut etiam si administratione exciderimus, habeamus quoddam refugium vitæ. In his autem rebus quæ debent secundum Deum dispensari, nullam videmus gerere curam, quomodo rationem dispensationis, ex hac vitaeducti, ne inueniamus ab omni consolatione destituti. Ideo & insipientes vocamur, non sapientes ea quæ nobis posthac sint profutura, & quomodo faciamus nobis pauperes amicos communicatis diuitijs iniustitiæ, hoc est, his quæ datæ sunt nobis a Deo, ut sint arma iustitiæ, sed a nobis detinentur, & propterea ad iniustitiam pertinent. Si autem diuitiæ quæ iustis modis partæ sunt, si quando non bene dispensantur, & dantur pauperibus, iniustitia & mammona reputantur: quæ ex iniustitia, multo magis. Ex ipsis igitur faciamus nobis amicos, ut quando defecerimus, & ex hac vita emigrauerimus. Vel etiam aliter. Quando pusillo animo sumus, & illic cōdemnamur, accipiant nos in æterna tabernacula.

Matt. vi.

Diuitias terrenas Christus minimū vocat.

Qui fidelis est in minimo, & in multo fidelis est: & qui in minimo iniquus est, is & in multo iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod uerum est, quis credet uobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod uerum est, quis dabit uobis? Nemo seruus potest duobus dominis seruire: aut enim hunc odio habebit, & alterum illum diligit, aut hunc adhaerebit, & alterum illum contemnet. Non potestis deo seruire & mammonæ. Adhuc docet quomodo secundum deum dispensandæ sint diuitiæ. Qui enim fidelis est in minimo, hoc est, qui bene dispensauerit concreditas sibi diuitias in hoc mundo, etiam in multo fidelis est, hoc est in futuro seculo reuera diuitijs dignus est. Minimum igitur uocat terrenas diuitias, ut reuera paruas, imo quæ nihil sunt, quandoquidem transitoria sunt, multum uero cœlestes, ut pote semper duraturas & quibus semper accedit. Qui uero in his terrenis diuitijs iniustus apparuerit, & sibi vendicat quæ in communem usum fratrum sunt concessa, neque illo multo dignus inuenietur, sed sicut iniustus repudiabitur. Interpretans autem quod dictum est, addit. Si in iniusto mammona fideles non fuistis, quod uerum est, quis uobis credet? Iniustum mammonam nominat diuitias, quæ apud nos sunt. Nam si non essent iniustæ, neque apud nos essent, nunc autem quia apud nos sunt, manifestum quod tenentur, & pauperibus non distribuuntur: hoc autem est sibi vindicare res alienas, atque eas quæ pauperum, id quod iniustitiæ est. Itaque ei qui diuitias illas male dispensat & infideliter, non bene dispensat aliena, hoc est bona, & pecunias quæ ad pauperes pertinent, quomodo ueræ creduntur diuitiæ? Vel aliter, quum nihil attulerimus in hunc mundum, nudique in hunc mundum nati sumus, nostrum quis sibi vindicabit? Nostræ autem sunt diuitiæ cœlestes & diuine, illic noster municipatus est, eo quod homo ad imaginem dei est cōditus. Pecuniæ autem & possessiones aliena sunt, nihil enim simile illi ex his. Diuitiarum autem bonorum fructio & participatio dei nostra sunt. Igitur hucusque docuit nos dominus, quomodo fideliter dispensandæ sunt diuitiæ: aliæ enim sunt: & non nostræ: nos em dispensatores sumus in nomine domini. Quoniam autem dispensatio diuitiarum iuxta Deum non aliter fit recte, nisi absint erga illas etiam affectiones, quod hac doctrina dicitur. Non potestis deo seruire & mammonæ, hoc est, impossibile est simul

addictum esse mammonæ, & tali affectione detentum seruire deo. Atque ita si uis fideliter dispensare diuitias, non seruias eis, hoc est, non tenearis affectione erga illas, & profecto seruias deo. Ubique enim amor pecuniæ taxatur, hoc est affectio erga illas & studium.

Audiebant autem hæc omnia & pharisæi, qui erant auari, & deridebant illi. Et ait illis: Vos estis qui iustificatis uos ipsos coram hominibus. Deus autem nouit corda uestra. Quia quod hominibus excelsum est, abominabilius est coram deo. Pharisæi quidam deridebant dominum, eo quod sermonibus illis notarentur. Grauius enim fuerunt auari, si quando de paupertate audiuissent: quoniam & dictum. Abominatio est peccatorum pietas, & reprehensiones impio sunt flagella. Dominus autem reticens occultam eorum malitiam, & ostendens eos simulare iustitiam, & abominabiles esse apud deum, propter opinionem, quam de se habebant, dicit. Vos estis qui iustificatis uos ipsos, opinantes solis uobis datum noscere quæ oportet docere, & ideo deriditis meos sermones, cupientes haberi a multitudinis doctores ueritatis. Sed non sic, Deus enim noscitur corda uestra & abominabiles uos existimat, propter superbiam & humanæ gloriæ cupiditatem. Quod enim sublime in hominibus abominatio apud deum est. Immundus enim apud dominum omnis superbus corde. Oportet igitur uos, o pharisæi, non ad humanam uiuere opinionem: Deus enim disperfit ossa eorum qui hominibus placent: sed iustificare uos coram deo.

B Lex & propheta usque ad iohannem, ab eo tempore regnum dei annuntiat, & qui in illa uia uim facit. Facilius est autem caelum & terram præterire, quam legis unum apicem cadere.

Qui quis dimittit uxorem suam, & alteram ducit, adulterium committit: & qui dimissam a uiro ducit, adulterium committit. Videtur hæc, separatim dicta, & cum superioribus non cohære, sed attendenti uidebuntur non male conectantur. Nam quia ipse paupertatem in superioribus docuerat, uocando diuitias iniustum mammonam, lex uero benedictiones & in diuitijs dabat, & propheta bona terræ promittebant, ut ne quis dicat ei irridens sicut pharisæi, quid tu dicis contrarius es legis illi & in diuitijs benedicis, & tu paupertatem doces: propterea dicit. Lex & propheta usque ad iohannem habuerunt tempus. Et bene quidem docebat, nempe ita auditorum infirmitatem postulante. A quo uero tempore iohannes propter paupertatem, materia fere carebat, & sine possessionibus uersabatur, regnumque cœlorum prædicabat, non ultra bona terrena huic tempori debentur, sed regnum cœlorum prædicatur. Proinde & paupertatem in terra debent seruare hi, qui cœlos desiderant. Quoniam propheta & lex non memores fuerunt regni cœlorum: merito bona terræ promittuntur imperfectioribus, & nihil uirile, vel magni intelligere ualentibus. Atque ita o pharisæi, merito paupertatem doceo, eo quod imperfecta legis præcepta iam non habent tempus. Insuper ne dicant reiecta omnia quæ in lege sunt dicta, quasi uana sint, & inutilia. Non hoc dicit, sed magis implentur & perficiuntur. Quæcumque enim illa adumbravit, ea dixit de CHRISTO figuratim. Et quantum ad leges attinet, etiam ipse nunc implentur, & nihil in his usque ad extremum apicem interdidit. Et quæ de Christo illic per umbram subindicata sunt, nunc perficiuntur clarius. Et mandata legis quæ tunc data, pro imperfectorum sensu congruenter data, nunc sublimiorem & perfectiorem sensum habitura sunt. Lex enim imperfecte imperfectis locuta est: quod hinc manifestum. Nam de solutione nuptiarum, iuxta duriciem cordis ludæorum respondit, ut quum uir odio habuerit uxorem, potestatem habeat dimittendi eam, ne deterius quid fiat. Homicidæ enim erant & sanguinarii, & neque proprijs parcebant, quandoquidem & filios & filias dæmonibus immolabant, sed humilitas & imperfectio legis talis erat. Tempus enim eiusmodi legislationis tunc erat, nunc autem alia perfectiore doctrina opus est. Idcirco etiam dico: Omnis qui dimittit uxorem, excepta causa fornicationis, & ducit aliam, adulterium committit. Unde haud mirum, quamuis nihil tale de paupertate lex manifeste docuerit, ego de paupertate disseram. Ecce quum de solutione matrimonij lex humiliter præceperit, propter cædem ludæorum, ego autem ad perfectiora exercens auditores, repudium absque rationabili causa prohibeo, non illi contraria docens, sed magis uoluntatem eius perficiens. Mens enim legis erat, ne homicidia fierent inter uirum & uxorem, hoc & ego intendo, eo quod doceam cōiuges mutuam inter se curam gerere, & parcere alterum alteri ut membris proprijs: id quod & lex uolebat. At quoniam imperfecti erant auditores, decreuit illa cōiugij solutionem, ut uel sic sibi mutuum parcerent, & non in se inuicem insanirent uir & mulier. Statuit igitur CHRISTVS omnia quæ ad legem pertinent, & ita benedixit, ut in-

Autaris paupertas exolta Prou. xv. Secundu alia translationem i Corin. i. Psal. liij.

Matt. xi

Mat. v. 21

Nihil a lege exci dit, quin fiat.

Mat. xix. Deu. xxiii. Psal. cv.

Mat. v.

ditus erat, regnum habens & sacerdotium, & regale erat sacerdotium Deo. Significat autem purpura quidem regnum, byssus vero sacerdotium. Nam Leuita byssinis sacerdotalibus vestimentis inducebatur. Epulabatur autem quotidie, & vivebat splendide. Quotidie enim offerebant sacrificium matutinum & vespertinum, quæ & ἐνδελει-
 χριστόν. hoc est, iuge sacrificium nominabant: Lazarus vero populus gentium fuit, pauper diuina gratia & sapientia, & ante fores iacens, non enim licebat gentibus intrare in domum: pollutio enim videbatur, sicut in Actis Apostolorum clamant in Paulum, quod Gentiles introduxerunt in templum, & commune fecisset sanctum illum locum. Insuper & viceribus peccatorum fontentium plenus erat ille populus, & impudentes canes diabolos pascebat suis viceribus. Voluptas enim illis sunt nostra vlcera. Desiderabat item & micas decedentes a mensa diuitis. Omnino enim carebat pane, qui confirmat cor hominis: & minimo, tenuique cibo egebat, sicut & Chananaea mulier quem ethnica esset, de micis saturari cupiebat. Quid multis? Mortuus est Hebraicus populus Deo, & mortua sunt illorum ossa, quæ ad bonum faciendum non mouentur. Mortuus est autem & Lazarus peccato, Gentilis inquam populus. Et Iudæi quidem qui in peccatis suis mortui sunt, in insana inuidia excurrunt zelantes, vt dicit Apostolus, quod Gentiles assumpti sint ad fidem: qui autem prius pauper & ignobilis populus gentilis, in finibus Abraham patris gentium versetur. Merito. Etenim & Abraham quum Gentilis esset, credidit deo, & ex idolorum cultu ad dei agnitionem transit. Proinde qui participes sunt translationis eius & fidelium & in finibus eius quiescunt, eundem finem, & habitationes, & susceptionem bonorum fortiti. Et cupit Iudæorum populus vnam guttam de asperionibus, & purgationibus priscis legalibus, vt refrigeretur eius lingua, & possit confidenter loqui nobis, quod lex sit efficax & operetur, sed non est. Lex enim vsque ad Ioannem. Et sacrificium (inquit) & oblationem noluiisti, ac cætera. Et Daniel: Exterminabitur vnctio. Et signari prophetas, hoc est, cessaturos esse & concludendos prædixit. Tu autem & moraliter parabolam expone. Et ne quum sis diues, in malam mentem tuam famelicam prætereas, neque despicias in humum proiectam, & quum facta sit, vt sursum tendat ante fores iacentem, sed introduce eam intro, & non stet foris, nec vagetur, nec iaceat, sed operetur. Et sic ea quæ mentis operari, & non solum in carne delictari poteris. Facile fuerit etiam alia quæ in hac parabola sunt, ad morum vtilitatem exponere.

CAPVT DECIMV MSEP̄TIMVM.

Mat. xvii
Marc. ix.

Misit aut ad discipulos. Fieri non potest, quin veniat offendicula. Vt tu me illi per quem uenit. Expedi illi, si mola asini ponatur circa collum eius, & proiectus fuerit in mare potius quã ut offendiculo sit uni de pusillis istis. Caute uobis. Si peccauerit in te frater tuus, inereps illi, & si pœnituerit, remitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicis. Pœnitet me, remitte illi. Quoniam pharisæi auari obmurmurabant contra dominum de paupertate loquentem, quibus & parabolã dixit de dilute & Lazaro: ostendens eis per illam, quanta propter amore diuitiarum supplicia passi sunt: dicit nunc ad discipulos de his pharisæis, manifestans eos esse scandalorum auctores, & impediendes auia dei, & propterea vobis infligendum. Videamus igitur quid dicat: Fieri non potest, vt non eueniant scandala, hoc est, impedienda bonæ. ideoque placite vitæ. Necessæ enim propter malitiam hominum multa impedienda prædicationis & veritatis inueniri. Væ autem illi per quem veniunt, id est, illi qui ea facit, quales sunt pharisæi, qui offendunt & prohibent prædicationem. Quare igitur condennas dominus, & miseros dicis eos qui scandala faciunt, si ex necessitate illa eueniant? Omne autem quod necessarium hoc & venia dignum. Sed audi, quod necessitas illa ex voluntate habet initium, & ita dicere vult dominus, videns malitiam hominum qui tunc erant, proni erant in omne malum, nihilque bonum eligebant: quod quantum ad consequentiam eorum quæ videntur, necessesse sit venire scandala. Malitia igitur cui student homines, ex voluntate est. Operatio autem offendiculorum necessario malitiam comitatur, & ita propter hoc & puniendi sunt scandalorum auctores. Et age dicamus exempla. Videns quempiam malam dietam seruare.

Scandalo
sunt phari
sæi.

Necessi
ras scada
li non ab
soluta,
sed ex vo
luntate
mala.

seruare, & insentiabilem esse, dicit. Necessarium est illum & ægritare. Num igitur morbus necessarius? Etiam, quatenus adseruat malam dietam. Propterea væ his qui prædicationem impediunt. eo quod in tantam præueniunt malitiam, vt etiam necessario eueniant scandala. Et expediret homini scandala & offendicula facienti, mola asinariam in collo eius appendi, & proijci eum in mare, quã vnus ex pusillis fidelibus scandalizari & subuerti. Ideo munit discipulos suos, & dicit. Caute uobis. Ecce (inquit) prædico vobis, quod ueniet mala. Inexcusabiles estis. Necessarium enim vt eueniant illa, non ne cessæ autem vos perire. si quidem muniueritis & armaueritis vos. Necessarium enim est venire lupum, sed si uigilauerit pastor, non necessarium est perire oues, sed lupus frustra hians abit. Dixit igitur hæc de his qui offendunt, hoc est, impediunt & nocent. Quoniam autem multæ horum differentia. Nam alij quidem sunt incurabiles, quales pharisæi: alij vero sanabiles, quales fratres domini ergã dominum ipsum, nã neque ipsi credentem credant tales esse, & propterea dicit. Si peccauerit in te frater tuus, argue eum tu solus, & seorsum, & si quidem audierit te, lucratus es illum: si non, accipe tecum vnus vel duos &c. quæ late exponit Matthæus: Lucas autem vt dicit a Matthæo si-
 Iano. viij
Capt. viij.

Bene dixeris, si autem scieuentiam consecutus fuerit, & iterum noceat quid faciendum ei? dicit, Si respicit, iterum remitte ei. Et iterum. Si septies peccauerit, & conuersus fuerit, remitte ei. Septies autem hoc loco, pro sæpius positum est. Sicut & quum dicitur. Sterilis peperit septem. Quoties igitur pœnitentiam agit, fortis remittere oportet. Non enim cogites quod dominus ponat numerum remissionis: sed per species intellige sæpius, & sine numero: quemadmodum & in familiari colloquio dicimus exercitum decem millium, non quod decem millia & non plures viros habeat, nam forsatis plures habet: sed idem dicere volumus, ac si diceremus, multorum virorum. Et quod hoc dicat, manifestum est ex Matthæo. Illic enim quum dixisset Petrus: Nunquid domine septies remittam ei? Dominus dixit. Non, sed septuagies septies, & per hoc innumerabilia designat.

Et dixerunt Apostoli domino. Aduerge nobis fidem. Dixit autem dominus. Si haberetis fidem sicut granum sinapis, dixissetis huic arbori sycamino, eradicare, & transplantare in mare, & obedisset vobis. Quis autem uestrum habet seruum arantem aut pascentem, qui regresso ab agro dicat. Statim transi & accumbere: ac non potius dicit illi. Para quod cenam, & præcinge te, ac misistra mihi donec edero & bibero, & post hæc educto & bibito tu? Num gratiam seruo illi, quia fecit que imperata fuerant? Non puto. Sic & uos, quum feceritis omnia que præcepta sunt uobis dicite te serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus: Apostoli credebat quidem dño: veritatem quæ uenisset in conscientia infirmitatis suæ, & audiuissent dominum de magnis quibusdã sibi dicentem, & de periculo ab offendiculis præcauit, vt augeatur in eis fidei virtus, per quam poterint hæc quæ dicit, perfici. Nihil enim adeo ad paupertatem de qua loquitur, perficiendã cõducit, atque credere & considere dño, quæ admodum nihil ita facit thesauros reponere, vt non credere quod magnus sit thesaurus, & inexhaustum promptuarium bonitas eius. Insuper vt & offendiculis per fidem obistere possint, ideo accedentes dicunt. Auge nobis fidem. Fac nos perfectiores & firmiores in fide. Dñs autem ostendens eis, quod bene perant, & quod hanc mentem firmiter habere debeant de fide, vt multum efficacẽ, dicit. Si haberetis fidem, istam sycaminum transplantassetis. Duo autem in hoc magna sunt, nempe in alium locum moueri radicatam in terram, & plantari in mari. In qua enim quidnam plantatur? Manifestum autem, quod dum hæc dicit, fidei monstrat uirtutem. Fortassis autem per allegoriam quis sycaminum dixit esse diabolum, quod nobis author & alius sit uermis seculi, propter cogitationes quas ille generat. Folia enim sycamini vermes pascunt unde sunt serica. Hanc igitur sycaminum frades eradicare ualeat ex corde humano, & in mare proijcere; hoc est, in abyssum pertionis. Et quia hæc dixit de fide, subdit doctrinam aliam magis necessariam: Quis rigit & facit implere mandata eum qui illam habet; cum eo quod adornat miraculorum operibus, quia uersimile est hominem ex his in superbiam incidere; munit

Simile;

Septies
hic pro se
pius posu
tum.

mat. xviiij

Apostolos ira vt non extollantur in bonis operibus, pulcherrimo exemplo. Quis enim vestrum (inquit) seruum habens, &c. Monstratur enim per hanc parabolam quod non oportet extolli in bono quopiam opere, imo neque in omnium mandatorum impleratione. Seruo enim necessitas incumbit, vt faciat mandata domini, neque vt bonum opus sibi ascribere debet. Quippe si non operabitur, dignior est multis plagis: quum autem operatus fuerit, contentus sit quod plagas effugerit. Proinde non oportet de hoc precium vel honorem querere. Liberalitatis enim domini fuerit dare, imo largiri ei. Igitur & qui seruit Deo, etiam si mandata perficiat, non debet extolli. Nihil enim magnum fecit, sed vix erit ei, nisi fecerit, sicut Apostolus dicit: Vix mihi nisi euangelizauero. Proinde si dona fuerit affectus, non debet in illis superbire, & de eis se iactare. Beneficia enim sunt, per misericordiam dei illi concessa, non quod debeat ei aliquid dominus: imo seruus debet domino suo, vt faciat omnia eius mandata. Si autem & quum omnia mandata fecerimus, neque tunc debemus magnum quiddam sentire, quantum peccamus, quum maximam partem mandatorum Dei non perficimus, & nihilominus extollimur. Aduerte autem, quod in dicta parabola primum posuit arantem, & subdidit postea pascentem. Primum enim oportet esse aratorem, deinde & pastorem cui am allumere. Nam qui carnem suam bene arauerit, quasi terram quandam, dignus erit etiam aliorum pastor fieri. Qui enim suae domui nescit praesse, vt oportet, quomodo Ecclesiae curam geret? Ara igitur prius respicimur, tunc pascens & alios. Sicut & Hieremias dicit. Nouate vobis noualia; deinde subdens. Illuminate vos lumine scientiae: id quod pastorum praecipuum munus fuerit.

Et factum est dum iret Hierosolymam, & ipse transibat per mediam Samariam, & Galilaeam. Et quum ingredereetur quendam vicum: occurserunt ei decem viri leprosi, qui steterunt procul, intenteque voce dixerunt. Iesu praecceptor, miserere nostri. Quos ut vidit, dixit illis. Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, ut inter eundem mundati sint. Vnus autem ex illis ut vidit quod mundatus esset, regressus est eum uoce magna glorificans deum, & procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus, dixit. Nonne decem munitati sunt: nouem autem illi ubi? Non sunt reperi qui redierunt, ut darent gloriam deo, nisi hic alienigena. Et ait illi. Surge, iude, fides tua te seruauit. Et hinc discere quis potest, quod nihil cuiquam obest ad hoc, vt deo placeat, etiam si maledicti generis sit, modo bonam voluntatem habeat. Ecce enim decem leprosi occurserunt Iesu in ciuitatem quandam in gressuro: occurserunt autem extra ciuitatem. Non enim licebat eis qui habebantur maledicti, in ciuitatibus versari. Procul igitur stabant, ut pote propter immunditiam quam in eis apparebat, et rubescerent, & neque audebant appropriare, putantes quod abominabiles ei essent, sicut & alij: Extollunt igitur vocem suam, & orant. Et loco quidem procul stant, oratione autem appropriant. Prope enim est dominus omnibus inuocantibus se in veritate. Et non simpliciter orant vt hominem, sed vt eum qui supra hominem. Praeceptorem enim eum nominant, hoc est, dominum, curatorem: id quod est putare illum prope DEVM. At ille praecipit eis, vt ostendant se sacerdotibus. Nam sacerdotes probabant tales, & ab illis sententiam accipiebant, an mundi essent vel non. Habebant enim sacerdotes signa per quae insanabilem lepram inuestigabant: sed & quando lepra qui infectus, & postea sanitatem assequitur erat, eum sacerdotes probabant, & donum offerebatur in lege praecipitum. Hoc autem loco, quum ex confesso essent leprosi, quid opus erat se ostendere sacerdotibus, nisi omnino fuissent imundati. Nam quod praecipiebat eis, vt ad sacerdotes abirent, nihil aliud indicabat, quam quod mundi futuri essent, idcirco & dicit, quod inter eum mundati fuerunt. At vide hoc, vt in principio diximus, quod quum decem essent, nouem quidem, quantus Israelitae, ingrati apparuerunt: Samaritanus, quum esset generis alterius, reuersus est, & vocem gratitudinis emisit. Assyrij enim erant Samaritani, vt nullus gentilis desperet, & nullus de sanctis parentibus gloriatur. Insinuat hoc miraculum, etiam communem totius humanis generis salutem fieri. Decem enim leprosi, omne genus hominum signant: lepra malitiae infectum, ac turpitudinem peccati circumferens, & extra regni caelorum ciuitatem propter immunditiam constitutum, proculque a Deo stans. Et istuc ipsum procul stare supplicandi speciem habet. Misericordiam enim & volentem omnibus benefacere: magna occasio est ad miserendum, videre in nullo participem suae bonitatis: prope hoc enim reuelauit se, vt sanaret eos qui tam male habebant.

Num. v.

ps. cxliij.

Leui. xlij.

Quare

Christus

decem le-

prosis pre-

cepit vt

se sacerdo-

tibus ostend-

derent.

Samaritani

Assyrij

Decem le-

prosi

quos desi-

gnerunt.

Quantus etiam omnem naturam sanauerit lepra infectam, pro omnibus & incarnatus & mortuus: atramen Iudaei, quantus a domino mandati fuissent ab immunditatis leprosi peccati ingrati fuerunt: & non reuersi sunt a via vanitatis suae, ita vt darent gloriam ei, qui saluos eos fecerat: hoc est, crederent ei, quod quum Deus esset, & extremam passionem tulerit. Haec enim est gloria dei, caro & crux. Hi igitur incarnatum & crucifixum dominum gloriae non sunt confessi. Alienus autem, populus gentilium; agnouit eum qui mandauerat, & glorificauit eum credendo, quod tam misericors & tam potens sit dominus, vt propter nos vilissima tulerit, id quod est misericordiae: quum pertulerit, nihil inde incommodi accepisse, id quod potentiae est.

Interrogatus autem a pharisaeis, quando uenturum esset regnum dei, respondit eis, & dixit. Non ueniet regnum dei cum obseruatione: neque dicent, ecce illic. Ecce enim regnum dei intra uos est. Et ait ad discipulos. Venient dies quando desiderabitis uidere unum dierum filij hominis, nec uidebitis & dicent uobis. Ecce hic, ecce illic. Nolite ire neque sequimini: Nam sicut fulgur coruscans e regione quae sub caelo est, in alteram quae sub caelo est, fulget: ita erit filius hominis in die suo. Sed prius oportet illum multa pati, & reprobari a natione hac. In multis quidem doctrinae suae locis dominus regnum dei nominat. Pharisaei autem hoc audientes, irridebant eum & propterea de hoc interrogaturi accesserunt ad eum, rogantes quando uenturum sit, irridentes eum, vt insanum de insolita & admirabili re praedicantem. Nullus ex doctoribus & prophetis, qui superioribus saeculis fuerunt, eius mentionem fecit. Vel foras in mente habentes, quod nondum occisuri essent eum, accesserunt per irrisorem rogantes, & quasi per ironiam dicentes. Tu quidem de regno facis sermones, quando autem erit regnum istud tuum? Tu enim cras a nobis occidendus es, & feres crucem, & ignominiosa quaeque. Quid igitur CHRISTVS? Non iuxta stultam sententiam, & insipientiam respondit insipientibus: sed relictis ipsis vt erreht in nomine regni, & non manifestata eis re: neque enim accepissent, si eis de regno disseruisset, quod non sit mandatum regnum istud, sed plus quam mandatum. Illis igitur relictis teu his qui indigni essent vt audirent; eo quod volebant eum de tempore regni loqui, quum ignotum illud sit, & inobseruabile, Non enim habet praefinitum tempus, sed semper uolenti adest regnum. Omnino enim regnum quidem dei est, angelorum more uiuere. Tunc enim uere dicitur regnare deus, quando ni hil mandatum in animabus nostris uersatur, sed omnino aliter uiuit, quam mundus solet. Hanc autem vitam intra nos habemus, hoc est, quando uoluerimus. Non enim longo tempore, neque longa peregrinatione opus, sed prope nos est & fides, & post fidem ditina uita. Istuc ipsum etiam Apostolus dicebat. Prope te uerbum est in ore tuo, & in corde tuo, hoc est uerbum fidei. Credere enim, & secundum fidem ambulare, sicut dignum est uocatione, intra nos est. Itaque pharisaei irridebant dominum sic de regno praedicantem. At ipse illos in risum conuertit, ostendens quod ignorent rem quae intra se sit, & quae ualde facili, si qui capere uelint. Nunc enim quum sit medium inter uos, potestis omnino regnum dei capere, sic reditis in me, & uultis iuxta mandata mea uiuere. Discipulis uero suis dixit: Venient dies, &c. hoc est, & uobis regnum dei adest, quatenus sum uobiscum. Adest autem illud uobis, non solum quod credidistis & sequuti estis me, sed quia nunc in magna securitate uiuistis absque sollicitudine, me curam uestri gerente. Venient autem dies quum ego absturo, & trademini periculis, & ad reges & praesides trademini: tunc desiderabitis securam illam, & sollicitudine carentem vitam, quam me praesente agitis, sicut regnum dei. Et saepe desiderabitis uel unum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illa, quam mecum agitatis uita. Quantus autem & quo tempore cum ipso erant, non omnino sine labore & periculis vitam agebant, sed cum fugiente agitis, sicut regnum dei. Et saepe desiderabitis uel unum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illa, quam mecum agitatis uita. Quantus autem & quo tempore cum ipso erant, non omnino sine labore & periculis vitam agebant, sed cum fugiente agitis, sicut regnum dei.

Caro & crux, gloria dei.

Interrogatus autem a pharisaeis, quando uenturum esset regnum dei, respondit eis, & dixit. Non ueniet regnum dei cum obseruatione: neque dicent, ecce illic. Ecce enim regnum dei intra uos est. Et ait ad discipulos. Venient dies quando desiderabitis uidere unum dierum filij hominis, nec uidebitis & dicent uobis. Ecce hic, ecce illic. Nolite ire neque sequimini: Nam sicut fulgur coruscans e regione quae sub caelo est, in alteram quae sub caelo est, fulget: ita erit filius hominis in die suo. Sed prius oportet illum multa pati, & reprobari a natione hac. In multis quidem doctrinae suae locis dominus regnum dei nominat. Pharisaei autem hoc audientes, irridebant eum & propterea de hoc interrogaturi accesserunt ad eum, rogantes quando uenturum sit, irridentes eum, vt insanum de insolita & admirabili re praedicantem. Nullus ex doctoribus & prophetis, qui superioribus saeculis fuerunt, eius mentionem fecit. Vel foras in mente habentes, quod nondum occisuri essent eum, accesserunt per irrisorem rogantes, & quasi per ironiam dicentes. Tu quidem de regno facis sermones, quando autem erit regnum istud tuum? Tu enim cras a nobis occidendus es, & feres crucem, & ignominiosa quaeque. Quid igitur CHRISTVS? Non iuxta stultam sententiam, & insipientiam respondit insipientibus: sed relictis ipsis vt erreht in nomine regni, & non manifestata eis re: neque enim accepissent, si eis de regno disseruisset, quod non sit mandatum regnum istud, sed plus quam mandatum. Illis igitur relictis teu his qui indigni essent vt audirent; eo quod volebant eum de tempore regni loqui, quum ignotum illud sit, & inobseruabile, Non enim habet praefinitum tempus, sed semper uolenti adest regnum. Omnino enim regnum quidem dei est, angelorum more uiuere. Tunc enim uere dicitur regnare deus, quando ni hil mandatum in animabus nostris uersatur, sed omnino aliter uiuit, quam mundus solet. Hanc autem vitam intra nos habemus, hoc est, quando uoluerimus. Non enim longo tempore, neque longa peregrinatione opus, sed prope nos est & fides, & post fidem ditina uita. Istuc ipsum etiam Apostolus dicebat. Prope te uerbum est in ore tuo, & in corde tuo, hoc est uerbum fidei. Credere enim, & secundum fidem ambulare, sicut dignum est uocatione, intra nos est. Itaque pharisaei irridebant dominum sic de regno praedicantem. At ipse illos in risum conuertit, ostendens quod ignorent rem quae intra se sit, & quae ualde facili, si qui capere uelint. Nunc enim quum sit medium inter uos, potestis omnino regnum dei capere, sic reditis in me, & uultis iuxta mandata mea uiuere. Discipulis uero suis dixit: Venient dies, &c. hoc est, & uobis regnum dei adest, quatenus sum uobiscum. Adest autem illud uobis, non solum quod credidistis & sequuti estis me, sed quia nunc in magna securitate uiuistis absque sollicitudine, me curam uestri gerente. Venient autem dies quum ego absturo, & trademini periculis, & ad reges & praesides trademini: tunc desiderabitis securam illam, & sollicitudine carentem vitam, quam me praesente agitis, sicut regnum dei. Et saepe desiderabitis uel unum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illa, quam mecum agitatis uita. Quantus autem & quo tempore cum ipso erant, non omnino sine labore & periculis vitam agebant, sed cum fugiente agitis, sicut regnum dei. Et saepe desiderabitis uel unum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illa, quam mecum agitatis uita. Quantus autem & quo tempore cum ipso erant, non omnino sine labore & periculis vitam agebant, sed cum fugiente agitis, sicut regnum dei.

Regnum dei, quod & qui de regnate dicatur.

Interrogatus autem a pharisaeis, quando uenturum esset regnum dei, respondit eis, & dixit. Non ueniet regnum dei cum obseruatione: neque dicent, ecce illic. Ecce enim regnum dei intra uos est. Et ait ad discipulos. Venient dies quando desiderabitis uidere unum dierum filij hominis, nec uidebitis & dicent uobis. Ecce hic, ecce illic. Nolite ire neque sequimini: Nam sicut fulgur coruscans e regione quae sub caelo est, in alteram quae sub caelo est, fulget: ita erit filius hominis in die suo. Sed prius oportet illum multa pati, & reprobari a natione hac. In multis quidem doctrinae suae locis dominus regnum dei nominat. Pharisaei autem hoc audientes, irridebant eum & propterea de hoc interrogaturi accesserunt ad eum, rogantes quando uenturum sit, irridentes eum, vt insanum de insolita & admirabili re praedicantem. Nullus ex doctoribus & prophetis, qui superioribus saeculis fuerunt, eius mentionem fecit. Vel foras in mente habentes, quod nondum occisuri essent eum, accesserunt per irrisorem rogantes, & quasi per ironiam dicentes. Tu quidem de regno facis sermones, quando autem erit regnum istud tuum? Tu enim cras a nobis occidendus es, & feres crucem, & ignominiosa quaeque. Quid igitur CHRISTVS? Non iuxta stultam sententiam, & insipientiam respondit insipientibus: sed relictis ipsis vt erreht in nomine regni, & non manifestata eis re: neque enim accepissent, si eis de regno disseruisset, quod non sit mandatum regnum istud, sed plus quam mandatum. Illis igitur relictis teu his qui indigni essent vt audirent; eo quod volebant eum de tempore regni loqui, quum ignotum illud sit, & inobseruabile, Non enim habet praefinitum tempus, sed semper uolenti adest regnum. Omnino enim regnum quidem dei est, angelorum more uiuere. Tunc enim uere dicitur regnare deus, quando ni hil mandatum in animabus nostris uersatur, sed omnino aliter uiuit, quam mundus solet. Hanc autem vitam intra nos habemus, hoc est, quando uoluerimus. Non enim longo tempore, neque longa peregrinatione opus, sed prope nos est & fides, & post fidem ditina uita. Istuc ipsum etiam Apostolus dicebat. Prope te uerbum est in ore tuo, & in corde tuo, hoc est uerbum fidei. Credere enim, & secundum fidem ambulare, sicut dignum est uocatione, intra nos est. Itaque pharisaei irridebant dominum sic de regno praedicantem. At ipse illos in risum conuertit, ostendens quod ignorent rem quae intra se sit, & quae ualde facili, si qui capere uelint. Nunc enim quum sit medium inter uos, potestis omnino regnum dei capere, sic reditis in me, & uultis iuxta mandata mea uiuere. Discipulis uero suis dixit: Venient dies, &c. hoc est, & uobis regnum dei adest, quatenus sum uobiscum. Adest autem illud uobis, non solum quod credidistis & sequuti estis me, sed quia nunc in magna securitate uiuistis absque sollicitudine, me curam uestri gerente. Venient autem dies quum ego absturo, & trademini periculis, & ad reges & praesides trademini: tunc desiderabitis securam illam, & sollicitudine carentem vitam, quam me praesente agitis, sicut regnum dei. Et saepe desiderabitis uel unum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illa, quam mecum agitatis uita. Quantus autem & quo tempore cum ipso erant, non omnino sine labore & periculis vitam agebant, sed cum fugiente agitis, sicut regnum dei. Et saepe desiderabitis uel unum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illa, quam mecum agitatis uita. Quantus autem & quo tempore cum ipso erant, non omnino sine labore & periculis vitam agebant, sed cum fugiente agitis, sicut regnum dei.

Interrogatus autem a pharisaeis, quando uenturum esset regnum dei, respondit eis, & dixit. Non ueniet regnum dei cum obseruatione: neque dicent, ecce illic. Ecce enim regnum dei intra uos est. Et ait ad discipulos. Venient dies quando desiderabitis uidere unum dierum filij hominis, nec uidebitis & dicent uobis. Ecce hic, ecce illic. Nolite ire neque sequimini: Nam sicut fulgur coruscans e regione quae sub caelo est, in alteram quae sub caelo est, fulget: ita erit filius hominis in die suo. Sed prius oportet illum multa pati, & reprobari a natione hac. In multis quidem doctrinae suae locis dominus regnum dei nominat. Pharisaei autem hoc audientes, irridebant eum & propterea de hoc interrogaturi accesserunt ad eum, rogantes quando uenturum sit, irridentes eum, vt insanum de insolita & admirabili re praedicantem. Nullus ex doctoribus & prophetis, qui superioribus saeculis fuerunt, eius mentionem fecit. Vel foras in mente habentes, quod nondum occisuri essent eum, accesserunt per irrisorem rogantes, & quasi per ironiam dicentes. Tu quidem de regno facis sermones, quando autem erit regnum istud tuum? Tu enim cras a nobis occidendus es, & feres crucem, & ignominiosa quaeque. Quid igitur CHRISTVS? Non iuxta stultam sententiam, & insipientiam respondit insipientibus: sed relictis ipsis vt erreht in nomine regni, & non manifestata eis re: neque enim accepissent, si eis de regno disseruisset, quod non sit mandatum regnum istud, sed plus quam mandatum. Illis igitur relictis teu his qui indigni essent vt audirent; eo quod volebant eum de tempore regni loqui, quum ignotum illud sit, & inobseruabile, Non enim habet praefinitum tempus, sed semper uolenti adest regnum. Omnino enim regnum quidem dei est, angelorum more uiuere. Tunc enim uere dicitur regnare deus, quando ni hil mandatum in animabus nostris uersatur, sed omnino aliter uiuit, quam mundus solet. Hanc autem vitam intra nos habemus, hoc est, quando uoluerimus. Non enim longo tempore, neque longa peregrinatione opus, sed prope nos est & fides, & post fidem ditina uita. Istuc ipsum etiam Apostolus dicebat. Prope te uerbum est in ore tuo, & in corde tuo, hoc est uerbum fidei. Credere enim, & secundum fidem ambulare, sicut dignum est uocatione, intra nos est. Itaque pharisaei irridebant dominum sic de regno praedicantem. At ipse illos in risum conuertit, ostendens quod ignorent rem quae intra se sit, & quae ualde facili, si qui capere uelint. Nunc enim quum sit medium inter uos, potestis omnino regnum dei capere, sic reditis in me, & uultis iuxta mandata mea uiuere. Discipulis uero suis dixit: Venient dies, &c. hoc est, & uobis regnum dei adest, quatenus sum uobiscum. Adest autem illud uobis, non solum quod credidistis & sequuti estis me, sed quia nunc in magna securitate uiuistis absque sollicitudine, me curam uestri gerente. Venient autem dies quum ego absturo, & trademini periculis, & ad reges & praesides trademini: tunc desiderabitis securam illam, & sollicitudine carentem vitam, quam me praesente agitis, sicut regnum dei. Et saepe desiderabitis uel unum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illa, quam mecum agitatis uita. Quantus autem & quo tempore cum ipso erant, non omnino sine labore & periculis vitam agebant, sed cum fugiente agitis, sicut regnum dei. Et saepe desiderabitis uel unum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illa, quam mecum agitatis uita. Quantus autem & quo tempore cum ipso erant, non omnino sine labore & periculis vitam agebant, sed cum fugiente agitis, sicut regnum dei.

cibus propter aduersarium suum diabolum, miseretur Deus, & placatur propter auiditatem eius. Hæc, quæc voluit, & cui placent, suscipiat. Proposita enim sunt, ne ignorentur. At qui dominus hæc nos docuit, eo quod oporteat semper orare: & per exemplum indicauit, quod etiam si esset iniquus & omni malitia plenus, miseretur tamen ob contrarias preces nostras: quanto magis deus omnium iustitiæ dux, non faciet breui vindictam: quanuis differat & videatur non audire orantes die ac nocte. Itaque qui docuit & monstrauit nobis, quod in tempore consummationis seculi opus sit oratione, ut in futuris periculis durare valeamus, subdit. Nunquid filius hominis quam venerit, inueniet fidem in terra? Qua interrogations figura rarus dicit inueniri fideles. In tantum enim inualescet filius iniquitatis, ut possibile sit, quod seducat etiam electos. In raris enim solet huiusmodi interrogandi figura uti, sicut & quum dicit. Quis putas fidelis & prudens seruus? Atque hoc loco idem significans, quod pauci numero erunt, qui erga Deum & in ter se fidem seruabunt, hac interrogatio vsus est. Merito autem sermone de oratione sermonem de fide connexuit, quoniam omnis orationis fundamentum ac basis est fides. Nisi enim crediderit homo, quod hoc quod petit, accepturus sit in suam utilitatem, vana est oratio quam facit. Et propterea dominus de oratione docens, etiam fidei meminit declarans interim, paucorum fore tunc orare: quandoquidem fides in paucis inuenitur. Igitur quum venerit dominus in nubem, non inueniet fidem super terram, nisi in paucis faciet autem hanc tunc. Inuit autem omnes, confitebuntur quod dominus IESVS CHRISTVS in gloria est Dei patris: si quidem hæc fides vocanda est, & non potius necessitas. Nullus enim erit infidelium, qui non credet quod solus sit saluator is, quem antea blasphemauerat.

Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant, quod essent iusti, et aspernabantur ceteros, parabolas istas. Duo homines ascendebant in templum, ut precarentur: unus phariseus et alter publicanus. Phariseus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quod non sum sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publicanus: ieiunio bis in sabbato, decimas de omnibus que possideo. Et publicanus proclamans, nec oculos uolebat ad cælum attollere, sed tundebat pectus suum, dicens. Deus propitius esto mihi peccatori. Dico uobis, descendit hic iustificatus in domum suam, magis quam ille; Quia omnis qui se extollit, humiliabitur: et omnis qui se humiliat, extolletur.

Non cessat dominus pluribus argumentis repurgare superbiam uitium. Plus enim alijs uitijs mentem humanam turbat, propterea sæpe & multum de hac docet. Denique & nunc peidrom eius speciem purgat. Multa enim sunt phylantizæ germina. Opinio de se magna arrogancia, & inanis gloriæ cupiditas ab hac pullulant. Perniciosior autem omnibus alijs est superbia, quæ abominatio apud deum est, quum quis non deo, sed sibi sua bona opera tribuit: quid hoc aliud quam negare deum est, & ei aduersari? Hoc igitur uitium, cui dominus ita aduersatur, ut inimicus inimico, hac parabola medicari dominus pollicetur. Propter hoc enim quod confidunt in seipsis, & non totum deo tribuunt, sed alios per hoc exinanunt, hæc dicit: & ostendit, quod iustitia, quanuis aliqui sit mirabilis, & hominem deo proximum constituat, quum superbiam admiserit; hominem in locum

Mat. xxiiij

Supra. xij

Fides orationis basis.

Superbia quam sit pernicio-sa.

Iustitia est superbia homine facit infirmum.

insumum rejiciat, & dæmonem reddat, qui iam se æquali deo fecerat. Similia itaque sunt uerba pharisei ab initio, grati hominis sermonibus. Gratias enim habeo tibi, inquit, deus: ut cætera quanta referata sunt arrogantia? Non enim dixit, fecisti me abstinerere ab iniustitia, & a rapina, sed quomodo? Non sum. Sibi ipsi attribuit bonum opus & suo robori. At alios iudicare, quomodo est hominis scientis quod a deo habeat quæ habet? Ommino enim si credidisset, quod per gratiam haberet aliena bona, non contempsisset alios, considerans quod etiam ipse æque nudus esset, quantum ad suam uirtutem attinebat. Gratis enim indutus est propter misericordiam; propterea phariseus, tanquam proprie ascribens potentie ea quæ dicta sunt, & inde eo progressus est, ut alios & iudicaret. Ostendit autem dominus & per stationem, superbiam eius, & humilitatis inopiam. Humilis enim uiri est & aspectu humiliter; hic autem & habitu & gestu superbus agnoscebat. Quanuis autem & de publicano dictum sit quod steret; sed uide & que sequuntur, quod neq; oculos in cælum uoluerit extollere, unde statio eius incuruata erat. Illius autem & oculi in cælum extollebantur, & cor simul extollebatur. Vide autem & in oratione pharisei ordinem, quid indicet nobis; primum quidem quod dixerit id quod erat, & tunc enumerauit quæ erant. Dixit enim non sum sicut multi hominum. Illa autem & illa apposuit, quæ uirtutis erant, ut ieiunare bis in sabbato, & decimas dare de omnibus quæ possidebat. Oportet enim non solum declinare a malo, sed & facere bonum.

Et prius oportet abstinere a malo, & postea uirtutem aggredi. Quemadmodum & fonte turbato, ut aqua pura defluat, prius lutum expurgandum, ut haurias puram aquam. Considera autem & hoc, quomodo non arripuerit paruum uerbum, ut singulari nomine diceret, sed plurali numero in multos hæc expuerat: dicendo, quia non sum ut adulteri apud posuit, & dixit. Ieiunio bis in sabbato, hoc est bis in hebdomada. Sabbatum enim hebdomas est, quæ a consummatione & quieto die nominatur. Sabet enim, quies. Sabbata autem hebdomadam dixit plurali numero. Unde & unam sabbatorum, primam diem hebdomadæ, quæ apud nos est dominica uocabant. Apud Hebræos enim unum & primum idem signat. Est & alius profundior sermo. Nam contra adulterium gloriabatur de ieiunio delictis enim petulantia. Ipse igitur corpus propter ieiunium compescens, a multis eiusmodi affectionibus liber erat. Ieiunabant autem pharisei secunda & quinta. Contra rapinam & iniustitiam proferebat dationem decimarum omnium quæ possidebat. Tantum, inquit, contrarius sum rapinæ & iniustitiæ, ut etiam quæ mea sunt, expendam. Decimarum enim datio uiderit quibusdam simpliciter, & semel de lege prædicari; his autem qui profundius scrutantur, occurrunt tres decimarum dationes, quas introducit, id quod ex Deuteronomio discas, si diligenter incuraris. Et hæc quidem phariseus. At publicanus diuersa. Longe enim stabat a phariseo, & gestibus, & sermone, & compunctione cordis distabat ab illo, non tantum loco. Verebatur enim oculos in cælum attollere indignos iudicans qui sursum spectarent, qui uoluerant uidere bona terrena, & illis frui.

Et percussit pectus suum, cor uidelicet, propter malas cogitationes, & ut exerceret quod obdormierat, & nihil aliud dicebat, quæ Deus propitius esto mihi peccatori. Et propter hæc omnia descendit iustificatus in domum suam, magis quam ille. Inmundus enim apud dominum omnis superbus corde. Et dominus superbis resistit, humilibus dat gratiam. Verum admirabitur quis, quomodo superbus, quum pauca uerba humilitatis pronuntiauerit, condemnetur. Iob autem quum multa de se magnifice dicit, coronatur. Quia phariseus quidem nullo cogente, stat talia iugans & condemnans, alio nullo vsu uirgenter, Iob uero prementibus se amicis, & grauius incumbentibus quam calamitas ipsa, dicitibusque quod propter peccata illa sit passus, compulsus est enumerare sua opera, id que propter gloriam Dei, ne scilicet homines a recto uirtutum cursu exciderent. Nam si comperissent homines, peccata fuisse quæ fecerat Iob, & propter illa passum, cauissent ne eadem facerent, factique insuper fuissent ofores hospitiū & inhospitales, immiseriores, & iniusti. Hæc enim erant opera Iob. Igitur ne multi inde incommodarentur, eius gratia bona opera enumerat. Et causæ quidem Iob tales fuere, ut ne dicamus quod & in his quæ grandiloquentiam quandam sonant, non omnis resurgit humilitas. Quis enim me dabit, inquit, iuxta mentes dierum pristinorum quando deus me custodiebat. Vides quod omne Deo obtulerit, & non condemnet alios, sed ipse ab amicis condemnatus, phariseo omnia in se, & non in deum referenti, & absque necessitate condemnanti alios, merito condemnatio ascribitur. Omnis enim qui se exaltat, humiliabitur, deo illum condente. Qui autem se condemandno humiliat, exaltabitur a deo iustificante. Dic igitur tu prior peccata tua, ut iustificeris.

Afferbant autem ad eum et infantes, ut eos tangeret. Quod quum uiderent discipuli, increpabant illos, iesus autem quum illos ad se uocasset, dixit. Sinite pueros uenire ad me, et nolite uctare eos, talium est enim regnū dei. Amen dico uobis, quicumque non acceperit regnū dei uelut puer, non intrabit in illud. Et ad humilitatem conducit etiam hoc de pueris exemplum. Docet enim dominus per illos omnino humiliter agendum, & omnes suscipiendos. Discipuli enim indigni arbitrabantur ad talem magistrum offerri pueros. Ad ille ostendit usque adeo sectandam humilitatem, ut etiam minimi non abscijendi. Et sic quidem docet humilitatem opere suo. Non enim amandat, sed suauiter amplexatur infantes. Docet autem & per sermonem, quod regnum cælorum est eorum qui similiter affecti sunt, ut pueri. Puer non inflatur, neque aliquem contemnit: innocens est, simplex, neque in prosperis molestus sit, neque in tristibus deijctus. Unde qui uiuit in omni humilitate & simplicitate, innocētia que, ille a deo acceptus est, & qui accipit regnum dei sicut puer, hoc est, absque dolo & curiositate, sed fideliter. Curiosus enim, & semper interrogans quod ab incredulitate liberetur: non intrabit in regnū, quod noliū simpliciter & sine curiositate & humiliter suscipere. Omnes itaque Apostoli, in summa omnes credentes in Christum, uocantur pueri. Quia & ipse dominus Apostolos nominauit pueros, dicens, Nūquid obsonā habetis?

Sabbatū. Sabet.

Vna sabbatorum.

De decimarū datione.

Deut. xliij. xliij.

i. Petri. v.

Quare phariseus ob bonorū operū iactantiam condēnatus. Iob uero coronatur.

Iob. xxxix.

Esa. xliij.

Mat. xix. Marci. x.

Conditio pueri simplex & innocua.

qui pueri qui non.

Ioa. xxi.

Sapientes autem gentiliū, sapientiam in mysterio querentes, quod est regnum dei, & nolentes accipere absque ratione, merito exclusi sunt ab hoc regno.

Exod. xxx

Marci. x

Et interrogauit eum quidam princeps. Magister bone, quid faciendum mihi, ut consequar uitam aeternam? Dicit autem ei Iesus. Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi solus deus.

Ira mala bestia

Paupus virtutum caput

chrysostoi laus

Videns autem Iesus illum mero affectu dixit. Quam difficile qui pecunias habent in regni dei intrabunt. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum dei.

Pecuniae visco re naciore;

Diues quis. Dispenfor quis;

Assumpsit autem Iesus duodecim, et ait illis. Ecce ascendimus Hierosolimam, et consummabuntur omnia scripta sunt per prophetas de filio hominis.

clatur, & cognoscitur, & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget. Et ipsi in hijs horis intellexerunt. Et erat uerbum istud absconditum ab eis, nec intelligebant que dicebantur. **P**raedicat eis passionem propter duo illa. Vnum, ut ostendat quod non inuitus, neque uolens, homo mortem ignorans, crucifigatur, sed & prauideat, & uoluntario patiatur. Nam si noluisset pati, deuiisset utique quae praescebat. Eorum enim qui non sunt praedicti ob causis duas.

Primum, ut ostendat quod non inuitus, neque uolens, homo mortem ignorans, crucifigatur, sed & prauideat, & uoluntario patiatur. Nam si noluisset pati, deuiisset utique quae praescebat. Eorum enim qui non sunt praedicti ob causis duas. Secundum, ut doceat eos leuiter ferre quae euentura, utpote qui antea audierint, & non repente in illa inciderint. Quia autem perniciosa erant in te quae dicta a propheta, cur ascendis o domine? Propter isthuc ipsum, ut salutem operer, & ita uoluntarius vadit. Et ipse quidem haec, discipuli autem tunc quidem nihil intellexerunt. Erat enim uerbum hoc absconditum ab eis, & maxime omnium, uerbum hoc resurrectionis omnino non agnoscebant. Et alia quoque non agnoscebant ut tradenti genibus, maxime autem uerbum resurrectionis ignorabant quod non erat in usu. Et non omnes Iudaei credebant resurrectionem, in primis Sadducei. Sed dixeris, & si nihil agnoscebant, quare ergo in eis haec praedicit? Quid opus illis ad consolationem eius tempore crucis: si non intelligebatur quae dicuntur? Quod non parum uilia commemorare coepit fuerint, quae tunc praedicente domino non intellexerunt, manifestum ex multis, & maxime his quae Ioannes dicit. Haec autem non cognouerunt discipuli eius, postea autem memores facti sunt quod haec de ipso essent scripta. Et spiritus paraclitus suggessit eis omnia certissimum testimonium de Christo in illis ponendo. De eo quomodo triduo fuerit in sepulchro, factis dictum est in Euangelistis alijs.

Accidit autem quum appropinquaret Hiericho, caecus quidam sedebat iuxta uiam mendicus, & eum audiret turbam praeter eum, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei, quod Iesus Nazareus transiret, & clamauit dicens, Iesu fili David, miserere mei. Et qui praebant, increpabant eum ut taceret. Ipse uero multo magis clamabat, Fili David, miserere mei. Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Et quum appropinquaret, interrogauit illum dicens, Quid tibi uis facia? At ille dixit, Domine ut uisum recipiam. Et Iesus dixit ei, Recipito uisum. Fides tua te saluum reddidit. Et confestim uisum recepit, ac sequebatur illum, glorificans eum. Et omnis plebs ut uidit, dedit laudem deo.

Domini uerbum hoc taeci obiter in uia operatus est ut transitus eius nobis ut illis esset, ac doctrina, ut semper & ubique & apud omnes uiles simus & nunquam ignaui. Quae igitur, credens eum esse Christum, qui expectabatur (uersimile enim fuit ipsum, ut pote in nutritum Iudaicis, non ignorasse Christum ex semine David) uoce magna clamat. Fili David miserere mei. Et dicendo miserere me, declarat, quod diuiniorem quandam de illo sententiam habeat, & non hominem purum censat. Admirare autem quae modo confessionem suam multiplicat. Quomodo? Quauis multi increparent eum, non tacebat, sed amplius clamabat. Feruor quidam intrinsecus instigabat eum: idcirco & Iesus iussit illum adduci ad se, quod profecto dignus esset qui appropinquaret ei. Interrogat autem illum. Quid uis tibi faciam? non ut ignorans, sed ne ille praesentibus alia petere uideatur ipse alia dare, & dum ille petit pecuniam, ipse ut ostentat, caecitatem sanaret. Nam fortassis insipienter talia fingere posset inuidia. Et propterea quum interrogasset & comperisset eum recipiendi uisus ualde cupidum dat quod petit. Vide autem quam alienus sit ab arrogantia. Fides tua inquit saluum te fecit, credidisti enim quod ego sum ille filius David, qui celebretur Christus, & tantum praese te tulisti feruorem, ut quauis increpare non silueris. Discamus autem ex hoc, quod quando cum fide petimus, non alia quidem nos petimus, & alia ipse dat, sed illa ipsa. Atque ita quosies alia petimus, & alia accipimus manifestum, quod non bene neque fideliter petimus. Petitis enim inquit, & non accipitis, eo quod male petatis. Vide insuper & potestatem. Recipe uisum, inquit. Et quis propter unum ita sanauit? Talis inquam potestate? Unde & uxor a uero lumine progressa lumine caeco facta est. Vide insuper gratitudinem eius qui sanatus est. Sequutus est enim Iesum glorificans eum, factusque est & alijs glorificandi deum author.

CAPUT DECIMUM NONVM.

Ingressus per ambulabat Hiericho. Et ecce uir nomine Zachaeus, atque is princeps erat publicanorum, & idem erat diues, & querebat uidere Iesum, quis esset, nec poterat praetorba, quod statura pusillus esset. Et praecurrens, ascendit in arborem caprificum, ut uideret eum, nam illic erat transiturus. Et quum uenisset ad locum suscipiens Iesus, uidit illum, dixitque ad eum Zachaeus festinas descende, quia hodie domui tuae oportet me manere. Et festinas descendit, & excepit illum gaudens. Quumque uiderent, omnes murmurabant, dicentes;

A quod ingressus esset apud hominem peccatorem diuersaturus. Stans autem Zachaeus, dixit ad dominum. Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum. Ait Iesus ad eum. Hodie salus domui tuae contigit, eo quod & ipsa filia sit Abrahae. Venit enim filius hominis quaequere & seruare quod perierat. Haec fortissima diabo si uasa rapit dominus, & ciuitates eius destruit. Vide enim quod non solum publicanos discipulos fecit, sed & Zachaeum principem publicanorum captiuum salutem recipit. Quod publicanus quidem res abominabilis, princeps autem publicanorum multo magis, utpote in malitia princeps nullus dubitat. Vistum enim publicani non aliunde quam ex papperu lachrymas habent. At neque publicanorum ille princeps deficiunt, sed sola dat alacritatem, & recipit mercedem. Desiderabat enim uidere Iesum, Et quum ascendisset in caprificum, priusquam uideret prius ipse spectatur a Iesu. Sic igitur omnibus in locis praenit nos dominus, tantum ut nos alacres & promptos uideat. Ut autem eum uidit Iesus, festinat, descendit, eo quod in domo eius mansurus erat. Et ille non erat segnus, unde nos paratos esse oportet, quando Christus quippiam imperat. Sed & descendit, & suscipit gaudes, etiam si multi obmurmurent. Vide autem autem quantum etiam utilitatis accipiat in ingressu Christi. Dimidium bonorum meorum inquit, do pauperibus. Videtur alacritatem. Non parte seminare coepit, neque pauca quaedam dedit, sed totam uitam, & illa ipsa quae possidebat, eo quod habebat quae dare poterat his, quos iniuria affecerat. Docet enim nos nullum esse lucrum, si quidem ex iniustitia pecunias habens, alijs

Vnde publicani uictum habeant.

B misereatur relictis illis quos iniuria affecerat. Et uide, quomodo in hoc se gerat. Quadruplum reddit, si quem defraudauit, ut illius cui iniuria facta, damnum resarciatur. Haec enim uera eleemosyna est, ut non reddatur solum damnum simplex, sed & cum augmento, iuxta legem. Lex enim furem quadruplum reddere iubebat. Quauis si diligenter consideremus, nulli prorsus pecuniae rei relictae sunt. Dedit enim dimidium bonorum pauperibus. Relictae autem sunt dimidiae, & ex his relictis dedit quadruplum his qui a se iniuria affecti, & ita si uita principis publicanorum ex iniustitia, ipse autem omnia quae tunc in iuste abstulit, quadruplam reddidit, considera quomodo omnino fuerit nudatus. Et hic comperitur, quod sublimius habuerit, quam lex praecipiebat, nunc eruditus ex euangelio, quia dilexit proximum plus quam se, talia promittens, imo faciens. Non enim dixit, Dabo dimidium, & reddam quadruplum, sed ecce do, & reddo. Audierat enim Solomonis admonitionem. Ne dicas, rediens, redi, & cras dabo. Christus euangelizat ei salutem. Hodie enim, inquit, das, hodie tibi & salus. Dicendo enim, domui tuae: omnino Zachaeus significat, qui salutem accepit. Zachaeus enim per demum significatur. Etenim inanimatam demum non dicebat filiam Abrahae, sed manifestum quod animatum patrem familias filium Abrahae nominari: fortassis & quod crediderat, iustificatus erat ex fide, fortassis & quod in dispensandis operibus magnanimus, & pauperum amator, qualis erat patriarcha ille. Vide insuper quod & nunc dicit filium Abrahae, Zachaeus quum morum similitudinem in se ostendit. Neque enim dixit, quod & ipse Abrahae filius erit, sed quod nunc sit. Prius enim quum princeps publicanorum & exactor esset, nihil quae ei in iustitia cum Abrahamo commune esset, non erat filius. Quoniam autem & obmurmurabant quida quod apud peccatorem hominem diuertisset, ad consultandos eos, inquit. Ve nite enim ilius haec exponere licet in utilitatem inoalem. Omnis enim princeps multorum in malitia paruus est spirituali malitia, contraria enim sunt caro & spiritus, & propterea non potest uidere Iesum praetorba. Qui enim a secularibus negotijs & affectionibus turbatur, non uidet Iesum operantem, & mouentem, & ambulantem. Nam qui talis est, nulla experitur operatione Christiano digna. Hoc est enim ambulare Iesum, hoc est operari Christum aliquid in nobis. At talis homo qui nunquam uidit Iesum ambulantem, nec sentit ullam operationem Christo congrua, saepe per poenitentiam uenit in conscientiam, & ascendit in caprificum. oem uoluptate ac dulcedinem, quae per se insinuat, infatigat, & mortificans. Et sic excellentior se factus ascensionis in corde suo ponens, uidentur a Iesu. Et uide, dicitque ad illum dominus. Festina, descende, hoc est ascendens per poenitentiam in sublimiorem uitam, descende per humilitatem. Non te supplantet superbus sensus festina humiliare. Si enim humiliatus fueris, in domo tua oportet me manere. Necesse enim inquit, ut ego maneam in domo humilis. Ad quem enim respiciam quem super manserit & quietus? Etenim qui talis est, dimidium bonorum suorum dat pauperibus daemonebus. Duplicitate enim sunt bona nostra, Corporis dico, & animae. Omnia corporalia concedit tu.

Exo. xxxij

Prou. iij

Moralis explicatio historiae

Ps. lxxxvi

Esa. xcvi

Jacob. iij

Bona honesta duplicia. Iob. ij. stus vere pauperibus, omnique boni destitutus demonibus, Animę autē bona dispendit id quod & de Iob dominum dicentem audiuimus. Veruntamen animam eius ne terge-

Mat. xxv

Hoc illis audientibus, adiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Hierosolimam, quodque exi- stimant forte, ut confessim regnum dei manifestaretur, dixit ergo Homo quidam generosus pro-

Heb. x:

Heb. x: Tres operationes vna cū tribus eccle- się ordinib⁹ a Dio- nysio pri- mum assi- gnatę.

Ioan. xv.

Ioan. xix.

Zach. ix.

Esa. xxxij

Psal. ij.

A gloria patris veniens, & omne genu flectet ei, tunc sane ad rationem adiget & eos qui do- na acceperunt, & inueniuntur vnus quidem multis profuisse, & decuplisse domum, ali- us autem profuisse quidem & ipse, sed paucioribus profuisse, alius autem nemini profu- isse, sed ignauiter transiisse negotiationis tempus. Proinde qui duplicauit, quod acce- perat, super decem ciuitates constituitur, hoc est multiplices retributiones accipit, & ali- us deinceps iuxta suam recipit proportionem. Qui autem nihil lucratus fuit, condemna- tur. Videamus autem & quid dicat. Domine, ecce mna tua, accipe eam; habui enim istā in sudario reconditam. Dominus mortuus sudario inuolutus fuit, & Lazari facies in se- pulchro sudario inuoluta fuit, merito igitur ignauus ille sudario inquit reconditum su- isse donum. Mortuum enim illud fecerat, & inefficax, non euoluens, neque lucrum faci- ens. Timeam enim re, quia tollis quod non posuisti. Talia multi pretexterunt. Nolentes enim vllis prodesse, dicunt, quod vbi non seminauerit deus bonam indolem & aptitudi- nem, illinc ne requirat messem. Me non fecit industrium & ad doctrinam idoneū, & quid a me exigitur; vt inde fructum faciam? Idcirco dominus dicit. Tu doce, & deponē pecu- niam tuam apud mensarios, hoc est, apud omnes homines, qui propōiti sunt vt percipi- ant vtilitatem. Omnis enim homo mensarius a deo ordinatus est, vt est huius mundi of- ficia magna negocietur. Et ego veniens exegissem illud, hoc est, reperissem cum vsu- ra. Oportet igitur & nos, quōd nostrum est facere, alios autem dominus iudicat, si no- luertit vtilitatem inde percipere. Tollitur igitur donum, & datur bono negociatori. Nam licet is habeat, propter isthucipsum, tamen magis debet plura accipere. Haberi em- dabitur, hoc est, ei qui ex negociatione boni multa lucratus fuerit, illi dabitur & ampli- us, nam si parua in decupla fecit crescere, manifestum quod & plura decuplabit maio- ris lucri author domino futurus. A negligēte autem & ignauro; cui non est studium vt crescat; & augetur quod acceperat, & isthucipsum tolletur; vt res dominica fru- stra vacet: quę dari potest alteri, & multiplicari. Hęc non solum de sermone & doctri- na exponimus, sed & de mortalibus virtutibus. Nam & in his donanobis dedit deus, vt pote vni donum ieiunij, alij vero elemosinę, alij autem manufactudinis, alij autem humilitatis. Et si quidem sobriū fuerimus, & vigilantes, multiplicabimus hęc, sin autem negligentes, & voluntate mortui erimus, ac postea arguemus deum, vt consueuim⁹ di- cere. Et quid faciam; Si quis fuerit sanctus, vult deus, vt sit sanctus, me non vult & non sum. Et ille, Petrus fuit, & ille Paulus fuit. Stulte homo. Mna illa Paulum te fecit & Pe- trum. Oportet autem iuxta virtutem, & affer aliquid ei qui dedit, etiam nō quantū Pau- lus & Petrus, tu autē quī eadē acceperis quę Petrus & Paul⁹, nā & ille mna, & tu mna, & postea nō mor⁹ oio ad operationem boni, arguis deū; propter hoc indigni inuēti donis illis spoliabimur. Inimicos meos dicit, eos qui nolūt me regnare; adducere hęc, & occidi te. Iudęos dicit, quos interiti tradā, in ignē eternū mittens illos. Atque ideo miseri in hoc mudo occisi sunt a Romanis exercitib⁹, seruatur que & internecioni quę illic est.

Ioan. xij

adhorta- tio pul- chra theo- phylacti.

Et factum est quum appropinquaret ad Bethphage, & Bethaniam iuxta montem qui vocatur oli- varum, misit duos discipulos suos, dicens. Ite in castellum quod ē regione est, in quod introcu- rite. Et si quis interrogauerit, quare soluitis, sic dicetis eis. Quia dominus eo opus habet. Abie- runt autem qui missi erant, & inuenerunt sicut dixerat illis. Soluentibus autem illis pullum, di- xerunt domini eius ad illos. Quare soluitis pullum? At illi dixerunt. Quia dominus eo opus habet. Et dixerunt illum ad IESVM, & iniecit uestimentis suis super pullum, impoſuerunt Iesum. Eun- te autem illo, subternebant uestimenta sua in uia; Et quum appropinquaret iam ad descensum mō- tis oliuarum, ceperunt omnis multitudo discipulorum laudare deum uoce magna stu- per omnibus, quas uiderunt uirtutibus dicentes. Benedictus qui uenit Rex in nomine domini. Pax in celo, & gloria in altissimis. Et quidam phariseorum ē turba dixerunt ad illum. Magister, in crepa discipulos tuos. Quibus ipse ait. Dico uobis, quod si tacuerint, mox lapides clamabunt. Dominus super pullum sedens; duo declarat. vnum quod impleat prophetiam, dicen- tem. Ecce rex tuus uenit sedens super asinam, Secundum figuratitē nobis insinuat; qđ stiturus sit super nouum & indomitum, & immundum populum gentilem. Nunquā em- alias rogauit, vt pro itinere iumentum sibi daretur, Qui per omnem Galilęam pedestri itinere uenerat, quomodo a Bethania in Hierusalem transiens, rogare vt pullus sibi da- retur, quom non sit tanta distantia, vt sciunt omnes? Proinde, vt dicebā, mystica sunt hęc. Vinctus autem erat pullus & dominos habebat multos, sed solutus est ab his qui missi

Mat. xxi
Marci. xi

Ioan. xij

Zach. ix

fuerunt. Sensum autem hunc habet. Bethania quidem domus obedientie interpretatur. Bethphage vero domus maxillarum, erat sane vicus sacerdotum. Etenim maxillae facer...

Et ut appropinquavit, videns civitatem, fleuit super illam, dicens. Si cognovisses tu, et quidem in isto die tuo, quae ad pacem tuam. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, quia venient...

Et ingressus in templum, cepit eiecere vendentes in illo et ementes, dicens illis Scriptum est, domus mea domus precatiois est, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et docebat quotidie in templo...

Esa. lvi. Hic. vij

factum est in uno dierum illorum, docete illo populum in templo, et euangelizante, conuenerunt principes sacerdotum, et scribae cum senioribus et ait illi dicentes. Die nobis qua auctoritate ista facis? aut quis est qui dedit tibi istam auctoritatem? Respondens ait Iesus, dixit ad illos...

Hierusalem ingressus, suae auctoritatis indicium facit, repurgando domum patris sui a negociationibus, quibus et in principio praedicationis hoc fecerit, sicut Ioannes dicit, et iterum nunc secundo...

Cepit autem dicere ad plebem parabolam hanc. Homo quidam plantauit vineam, et locauit eam colonis, et ipse peregre egit multo tempore. Quumque esset opportunum, misit ad colonos seruum, ut de fructu vineae darent ipsi, qui casum emisserunt eum inanem. Et rursus adhuc alterum seruum misit...

Misit autem diuersos seruos, prophetas dico, ut haberet vel paruum quoddam lucrum. Vnde et in principio praedicationis hoc fecerit, sicut Ioannes dicit, et iterum nunc secundo...

Volebat enim de fructu capere, non fructum omnem. Quid enim lucriferet deus ex nobis, nisi sui agnitionem? Illud autem etiam nostrum est, lucrumque nostrum factum est. Contumelios autem affecerunt nihil agricolae missos, & caesos miserunt vacuos, hoc est, in tantam pervenerunt ingrati tudinem, ut non solum declinaverint a bono, & nullum fructum dederint, sed & mala fecerint, quod majori supplicio dignum. Igitur quum prophetarum tam gravia sustinissent, filius mittitur. Forte enim hunc reuerentur, forte dixit, non ut ignorans futurum, quod peius eum affecturi essent quam prophetas, sed illud dixit quod fieri debebat, debebant enim reuereri illum. At illi usque adeo non sunt reueriti, ut etiam occiderint, quod in maiorem eorum accusationem est, quia postquam a firmata deus homini hoc esse, reuerentiam forte haberi filio; illi plane contrariam tulerunt sententiam. Haec autem proprietates saepe in scripturis inveniuntur, ut quum dicitur: Si forte audiam. Neque enim illic ignorans futurum ita dicit, sed ne quidam praesentiam dei necessarium inobedientiae, causam esse dicant, & idcirco eiusmodi verborum figura vitur, Et factum autem illum extravineam, occiderunt. Extra vineam, exponi solet extra Hierusalem, extra enim civitatem CHRISTVS passus est. At quia supra, vineam populum: non Hierusalem exposuimus, quid si magis proprie dixerimus, quod occiderit quidem populus ipsum, sed extravineam, non ipse sua manu ei mortis fuerit auctor, sed tradiderit illum Pilato & gentibus: Et ita extravineam, hoc est extra populi manus passus est Christus. Etenim non licebat occidere quemquam, vnde militum manibus occisus est. Nonnulli per vineam intellexerunt scripturam. Extra scripturam enim passus est dominus. Illi enim qui non crediderunt Moysi, occiderunt eum. Nam si credidissent Moysi scripturis, & eas scrutati fuissent, dominum scripturaru vitas non occidissent. His dictis protulit & sententiam in eos ferendam, quod vinea locanda sit alijs vineae cultoribus, hoc est alijs dabit hoc beneficium, ut dicantur populus meus. Vide autem quod hi qui dicunt scripturam vineam esse, magis assequi videntur sensum, ut hinc manifestum. Collocata est enim nobis scriptura, ab Hebraeis sublata. Fidenter autem dixerit quis, omnia spiritalia esse vinea quamdam; sicut in scripturis & legibus, sive in actis & historijs sita sint, quibus omnibus privati sunt Iudaei, & nos fruimur.

Hie. xxvi

psal. cxxij A. et. iij.

Ezech. xij.

Duc. iud. orum per ditioes.

Quod quum audissent, dixerunt. Absit. Ille uero intuitus eos, ait. Quid est ergo hoc, quod scriptura est. Lapidem quem reprobaauerunt edificantes, is factus est in caput anguli? Omnis qui caecerit super lapidem illum, conuasabitur, super quem autem cadet, disperget illum. Et querebant principes sacerdotu & scribae iniecerunt in illum manus eadem hora, & timerunt populum, cognouerunt enim quod in ipsos scriberet parabolam hanc. Lucas quidem ut audis inquit dicere dominum quod dominus vineae perditurus sit ingratos colonos, & vinea daturus alijs. Quod qui audissent pharisei, dixerunt: Absit. Mathaeus vero aliter dicit: nempe quod interrogauerit eos dominus. Quid faciet agricolis illis dominus vineae? responderuntque Iudaei, ac dixerunt. Malos male perdet illos, & vineam daturus est agricolis alijs. Nunquid igitur contrarii sunt? Vtrunque enim factum fuisse verisimile, & quod secundum Mattheum sententiam ipsi tulerint, & deinde animaduertent, quo tendat parabola, & quod de ipsi dicta sit, ac iterum dixerint hoc quod Lucas dicit, nempe absit. Quid igitur Christus per dicit? adducit, & aliud testimonium ex David, lapidem quidem seipsum nominans, edificantes autem doctores suos, quemadmodum & Ezechiel dicit. Aedificantes parietem, & linientes absque temperatua, hoc est, qui ad gratiam loquuntur, arguunt peccata populi tantum, in superficie, peccata populi liniunt, velut parietem quandam. Quomodo autem reprobaauerunt lapidem illum? quia dicebant: Non est ex Deo. Duas autem perditiones hic dicit: Vnam animarum illorum, in quam incidebant scandalizati. Omnis enim qui caecerit super lapidem, confringetur. Alteram captiuitatis, quam contemptus ille lapis eis attulerit. Super quem enim caecerit, dissilire illum faciet. Sic igitur dissiluerunt Iudaei, & dispersi sunt; sicut stipulae ab vno horreo in totum mundum. Observa autem, quod illi prius caecerunt super lapidem, hoc est, scandalizati sunt, deinde lapis cecidit super eos, & vitus est illos, praecedit enim peccatum meum, deinde sequitur & iusta Dei vindicta. Verum Iudaei quidem reprobaauerunt lapidem istum. At lapis ille erat pulcher & electus, ita ut & in caput anguli sit positus, & coniunxerit parietes; & vniuerit vetera ac noua. Et quid multis? Oportebat illos audire Esaiam dicentem. Dominum ipsum sanctificate, & ipse vester erit timor; & non impieissent in illum, ut in lapidem offensuris & petram scandali. At illi scietes quod propter ipsos parabolam dicit,

consiliu inuent coera est, & nisi fuisset timor populi, etiam man' intecissent in est. Et coere pferit quide legē que dicit, Innocentē & iustu non occides. Timuerunt aut; & repressi sunt a metu hominu, ne manifeste inuadant est, sed clam ei denuo insidiantur.

exo. xliij

mat. xxxij marc. xij

Et obseruantes emisserunt insidiatores, qui se iustos simularent, ut caperent eum ex sermone, traderetq; illi principatu & potestate praesidis, & interrogauerunt eum, dicentes. Magister, scimus quare dicis ac doces, nec respicias personam, sed uia dei cum ueritate doces: licet nobis tributa dare Caesari, an non? Intellecta aut illoru uersutia, dixit ad eos. Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium, cuius habet imaginē & inscriptionem? Respondeutes dixerunt. Caesaris. Et ait illis. Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt dei deo. Et non potuerunt uerbum eius reprehendere corā populo, & mirati super responsis eius, obtinuerunt. Laqueu parauerunt pharisei, que difficile uidebatur, effugere poterat dñs, sed comprehensus est illo, pes eorum, uide enim malitiam. Nam liquidē dixisset dandum tributum Caesari, accusassent eum apud populum, quod in seruitutem redigere studeat gentē, quae semen Abraham sit, nullius & seruituti obnoxia, sin prohibuisset dare, iteru ad Caesarem, ut feditiosum traxisset. Verru ipse laqueos eorum effugit, ut caprea, quo noie ipsum in canticis appellauit sponsa: & docet, ut ei qui potestate habet super corpora nostra, corporaliter subiaceamus, siue rex ille sit, siue tyrannus, nihil enim hoc nobis nocet, ut spiritaliter bene placeam? deo spirituum. Reddite enim inquit, quae Caesaris sunt Caesari, & quae sunt dei deo, Et uide quia non dixit, dare, sed reddite. Debitum igitur inquit est, reddite igitur debitum. Cuius

carit. ij.

frigidit te princeps tuus ab hostibus, vitam tuam pacatam facit, debes itaque ei pro his tributum. Et aliter, Etiam ipsum quem habes nummum, ab illo habes. Igitur qui numisma regis iterum illi reddis, interim tibi lucraris, quod per ipsum, quae uita debita sunt, praestantur. Sicut denique & quae dei sunt, deo sunt reddenda: dedit tibi mentem, illam redde ei, iuxta mentem operans, dedit tibi rationem, redde ei illam, ne fitas brutis in similibus similibus, sed facias omnia ut rationales. Et in summa, dedit tibi animam & corpus, oia redde ei. & imaginē suā restitue ei per fidē, per spem, perque charitatē incedens. Sane & aliter reddenda sunt Caesari, quae Caesaris sunt, Vnusquisque enim nostrum imaginem dei gestat, ut principis mundi. Quum igitur similes nos fecerimus Caesari, facti filij diaboli, imaginem eius gestates, illam reddere ei oportet, & abijcere, ut habeat que sua, & nihil inueniat in nobis, quod proprie suum sit. Ita & imago dei seruetur a nobis in continentinaria. Idcirco & Paulus admonet, Sicut portauimus imaginem terreni, ita portem? & imaginem celestis. Et alio loco, Deponentes ueterem hominem. Quod hoc loco dicitur reddi, id apud Paulum dicitur deponi, & hic imago Caesaris; hoc illic imago terreni peccatoris. A dam scilicet, ac uetus homo. Nam imago terreni nihil aliud quam corruptio & peccatu, quod habuimus assimilati apostatae & non regi. Porro non potuerunt pharisei comprehendere Iesum in sermone coram populo. Hoc enim maxime conabantur, ut apud populum ipsum accusare valerent, quod illum seruituti Romani populi subigerent: sed efficere nihil ualuerunt, propter excellentem ipsius sapientiam.

i. cor. xvi ephe. iij.

Accesserunt autem quidam Sadducaeorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogauerunt eum dicentes. Magister, Moyses scripsit nobis, si cuius frater mortuus, fuerit, habens uxorem, isq; sine liberis mortuus fuerit, ut accipiat frater eius uxorem, & suscitet semen fratri suo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem ac mortuus est sine liberis, & accepit secundus illam, & ipse mortuus est sine liberis, & tertius accepit illam, similiter & ceteri septem, nec reliquerunt liberos, & mortui sunt. Nouissima omnium mortua est & mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit uxor? Siqui de septem habuerunt ea uxorem. Et respondens, ait illis. Filij huius seculi ducunt uxores, & nuptu dant; illi uero cui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dant neque ultra mori possunt, equales enim angelis sunt, & filij sunt dei, quum sint filij resurrectionis. Quod uero resurgant mortui, & Moyses ostendit iuxta rubi, quam dicit, Dominum deum Abraham, & deum Isaac, & deum Iacob. Deus autem non e mortuorum, sed uiuorum, omnes enim illi uiuunt. Respondentes autem quidam scribarum dixerunt. Magister bene dixisti. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare.

deu. xxxv

exo. iij

Inuolidum fundamentum suae doctrinae iecerant Sadducaei, non credentes resurrectionem; cogitabant enim futuram corporalem resurrectionem. Ideo reiecturi dogma resurrectionis; stultam hanc narrationem fingunt, vnde dominus fundamentum eorum statim conculsit, & ostendit quod non sit corporalis uita tunc, quo factum, ut dogmatum statim obuia opinione, & inuolido fundamento concideret. Erratis enim inquit, nescientes scripturas, sed inuertes sensum earum. Filij enim huius seculi generant

& generantur nubum & nubuntur, hoc est uxores ducunt, filij vero seculi illius nihil ta... fed angelica & diuina vita est. Hic enim quia mors, ideo & nuptiae, & quia nuptiae, ideo & mors. Illic autem morte abolita, quis nuptiarum usus? Nuptiae enim auxilium vitae...

Psal. cix. mat. xxij Marc. xij

Dixit autem ad illos. Quomodo dicunt Christum filium esse Dauid? & ipse Dauid dicit in libro Psalmorum. Dixit dominus domino meo sede a dextris meis, donec ponam inimicos meos...

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Mat. xij.

Espiciēs autē uidit eos qui mittebat numera sua in gazophiliū dicit... Et dixit. Vere dico uobis, quod uia haec pauper plus q̄ oēs misit. Nā oēs hi ex eo quod ipsi exuberat, miserunt in numera dei...

Gaza quid.

dar igitur dominus uidiuam supra omnes, quod ex penuria sua suam substantiam dederat. Nam hi duo oboli, & si parui uidebantur: attamen totus victus ex mendicatione erat. Uidua enim erat pauper. Neque enim dominus mercedem reddet, respiciens ad id...

Mat. xxx. iij. Mar. xij.

Et quibusdam diebus de templo quod pulchris lapidibus ac donis ornatum fuit, dixit: Ex his que uis deis ueniunt dies, in quibus non relinquatur lapis super lapidē qui nō diruatur. Interrogauerunt autem illum, dicentes. Praeceptor, quando haec erunt? quod signum quando ista futura sunt? At ille dixit. Videte ne seducamini. Multi enim ueniunt sub nomine meo, dicentes se esse Christum...

Mat. xij. Marc. xij.

Sed ante haec omnia inijcient uobis manus suas, & persequentur, tradentes in conciliabula & carceres, trahentes ad reges & praesides propter nomen meum, contingent autem uobis in testimonium. Habete igitur fixum in cordibus uestris, non esse praemeditandam defensionem. Nam ipse dabo uobis os & sapientiam, eui non poterunt contradicere, neque resistere omnes qui aduersabuntur uobis...

Actu. xij. Iosephus

Act. xxvi. xxvij.

Actu. iij. act. xxvi.

Pfal. iij. Pfalm. xl.

Matth. x. Mar. xx. iij. Mar. xlij.

Esa. iij. scij.

Danie. ix

Iosephus de puero Hierosolymis comesto

confundit omnia, quum dicendum est ad populum. Apostoli autem dico, in utroque gratiam consequuntur sunt. Unde obstupuerunt sacerdotes de Petro & Ioanne, ob immanitatem sapientiam, dum comprehenderent eos, quia prius carebant. Paulo vero dicit Festus, Infans Paule, multæ te literę ad insaniam redigunt. Et quum excussisset timorem illorum, quem ex impericia habebant, subdit & aliud necessarium & validum ad concutiendas animas. Trademini ab amicis & cognatis. Prædicit igitur & de hoc, ut ne quum hoc subito contingat, turbentur: Grauius enim hoc animam cruciat, sicut & David dicit. Quod si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique: tu autem homo vna nimis &c. & iterum. Qui comedit panes meos mecum, supplantauit super me calcaneum. Quum dixisset, quod odio habendi, & quod occidendi essent quidam ex eis, subdit maximam consolationem. Capillus de capite vestro non perit. Saluabimini enim (inquit) & neque minimum quiddam in vobis corrumperet, etiamsi videatur multis corrumpti, tantum ferre oportet. Per patientiam enim possidebitis animam vestram. Nam inimicus quidem inuadit ceu hostis, in captiuitatem ducturus animas vestras, & tenet per afflictiones rapere: sed vos date pro pecunia patientiam, & possidebitis animam vestram hac compensatione, & nihil vobis damni erit. attende autem quod dicit, occisi sunt ex vobis: intelliges enim rariis quidam, quia non integros vos occiderunt: sed quum ex duobus sitis, anima & corpore, non vtrumque morte afficient, sed vnum ex vobis occident: animas autem vestras possidebitis per patientiam, id quod & alibi dicit. Ne timeatis ab his qui occidunt corpus, animam autem vestram occidere non poterunt.

Quum autem uideritis circumdari ab exercitibus Hierosolymam, tunc scitote quod imminet desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in medio eius, descendant: & qui in regionibus, non intrent in eam, quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia quę scripta sunt. Vt autem prægnantibus, & mamma nutricibus in illis diebus. Erit enim afflictio magna super terram, & ita in populo hoc, & cadent ore gladii, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem calcabitur à gentibus, donec impleatur tēpora gentiũ. Et erunt signa in sole, & luna, & ad litem calcabitur à gentibus, donec impleatur tēpora gentiũ. Et erunt signa in sole, & luna, & ad litem calcabitur à gentibus, donec impleatur tēpora gentiũ. Et erunt signa in sole, & luna, & ad litem calcabitur à gentibus, donec impleatur tēpora gentiũ. Et erunt signa in sole, & luna, & ad litem calcabitur à gentibus, donec impleatur tēpora gentiũ. Et erunt signa in sole, & luna, & ad litem calcabitur à gentibus, donec impleatur tēpora gentiũ. Et erunt signa in sole, & luna, & ad litem calcabitur à gentibus, donec impleatur tēpora gentiũ.

Manifestissime nunc de captiuitate Hierusalem tradit. Unde sic opinor intelligendum: Antę hæc omnia autem, hoc est, ante famę & pestilentes, & alia grauias, quę sint euentura in tempore consummationis, persequutionem quidem patientini vos Apostoli, & ceteri. Deinde & Hierosolymis mala imminebunt. Nam quoniam illi putabant, quod in tempore consummationis destruenda essent ædificia templi, non, inquit. Tempus enim consummationis falsos prophetas habebit, & famę, & pestilentes ex continuis bellis quę contingent ob charitatis penuriam. Vos autem ante tempus consummationis persequutionem patientini, & Hierusalem capietur, & lapides illi diruentur. Quando enim videbitis ciuitatē a Romanis exercitibus cingi, tunc desolationem eius scitote. Tragice igitur profert mala, quę tunc ciuitati imminebunt. Nam qui in Iudęa (inquit) fugiant in montes: & qui in regionibus, ne sperent quod ciuitas mutata custodiatur eos: sed secedant etiam ipsi qui in media ciuitate. Dies enim ultionis sunt, ut impleantur quę in Daniele scripta. Maxime autem vę prægnantibus, quando quidem fugere non poterunt propter sarcinam ventris, & lactantibus propter amorē erga pueros, quos neque relinquere possunt absque cura, neque secum auferre. Quidam in hoc insinuatim putant esse pueri, de quo tradit Iosephus, & prædicit Hieremias. Et Hierusalem (inquit) conculcata erit a gentibus. Hucusque de captiuitate. Deinde iterū tradit ea quę de consummatione. Erunt enim signa in sole, & luna, & stellis. Quum enim creatura alteratur, merito elementa nouum morem habent. Et angustia gentium, hoc est, afflictio omnium, perplexitate commixta. Mare autem maximis sonis resonabit & erit commotio ac turbatio, ita ut homines extra bescent a solo timore & expectatione eorum quę veniens super orbem. Vides hic manifeste de consummatione loquentem? Supra enim dicebat Hierusalem ab exercitibus & gentibus cingendam & conculcandam, hic autem toti orbi superuentura dicit mala, & ita nunc de consummatione seculi loquitur. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Et quid dico (inquit) quod homines turbabuntur, quum creatura omnis alteretur? Nam & ipsi angeli & primę virtutes turbabuntur, retribunturque in terribilibus immutationibus vniuersi. Et tunc videbunt filium hominis? Qui? Omnes credentes & non credentes.

Venientem autem in nubibus, ut deum scilicet cum virtute & gloria magna. Quippe su per solem tunc fulgebit. & ipse, & crux eius, & ab omnibus agnoscerur.

His autem fieri incipientibus, suscipite et tollite capita vestra; quoniam appropinquat redemptio vestra. Et dixit illis similitudinem. Videte ficum et omnes arbores, quum protrudunt iam gemmas conuentes ex nobis ipsis, scitis quod iam instet æstas. Ita et vos quum uideritis hæc fieri, scitote quod instet regnum dei. Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, antequam omnia facta fuerint: Cælum et terra transibunt, uerba autem mea non transibunt.

Sicut prior aduentus domini in resurrectionem & regenerationem animarum nostrarum fuit, ita & secundus erit in regenerationem corporum. Quoniam enim animæ prius mortuæ fuerant propter inobedientiam, corpora autem post nongentos annos inobedientię, mortis vim experta sunt: ideo posterius regenerantur, & melius habent: idcirco & dominus dicit. Quando hæc fiunt, suscipite qui grauius estis corruptione, quasi libertate donandi. Nam & πονηρῶς εὐσεβῆς, hoc est, redemptio vestra adest, hoc est, consummatio vtriusque libertatis, animæ inquam & corporis. Propositio enim ἀνὰ ἡμῶν insinuare videtur perfectam a corruptione libertatem, quam & corpus tunc accipiet gratia domini, extremum inimicum abolens mortem. Aboleuit etenim principatus & potestates, & animas redemit, reliqua autem erat mors; corpora nostra depascens: quæ & ipsa quum abolebitur, erit nobis libertatis & redemptionis auctor. Et regnum dei statim aderit, quum hæc fiunt. Etenim, quem admodum ficus quæ promittit folia, propinquam æstatem nunciat: ita & quum hæc fiunt prodigia, & transformatio vniuersi, signant quod ventura sit Æstas, hoc est, regnum dei: post hyemem & tempestatem, quasi æstas aduenturum iustis, tamen si tunc peccatoribus futura sit hyems & tempestas, nam illi præfens seculum pro æstate habent, futurū autem pro hyeme. Amen dico vobis, quod non præteribit generatio hæc, donec hæc omnia fiant. Generationem vocat, non eos qui tunc aderant, sed omnium fidelium generationem. Solet enim scriptura generationem hoc nominare modo, vt. Hęc est generatio quærentium de minimi. Quia autem turbationes, & bella, & alterationes dixit futuras, tam elementorū quam rerum, vt ne quis suspicetur, quod forte aliquando destruendus sit Christianismus, dicit, Non. Non enim præteribit hæc Christianorum generatio. Cœlum quidem & terra immutabuntur; sermones autem mei, & euangelium meum non peribunt, sed manebunt. Tamen si commoueantur omnia, fides tamen in me non deficiet. Apparet autem hoc loco, quod ecclesiam omni creaturę præferat, Ecclesia enim eius, & verbum ac euangelium nequaquam peribunt.

Attendite autem vobis, ne quando grauentur corda uestra crapula & ebrietate, & ciuis huius uite, subitusque nobis ingruat dies ille, tanquam laqueus enim superueniet in omnes sedentes super faciem totius terræ. Vigilare itaque omni tempore, deprecantes ut liceat vobis effugere ista omnia que futura sunt, & stare ante filium hominis. Audiuitis (inquit) terriculamenta & turbationes, & grandia sunt hæc omnia, ac symbola malorum quę peccatores sunt deprehensura: sed quia grauias hæc ideo magnum remedium eorum est attentio & oratio. Semper enim paratum esse & expectare finem, maxime omnium conferre poterit. Hoc autem vobis non continget, si sobrii fueritis, & non grauaata fuerint corda uestra crapula & ebrietate, & sollicitudine seculari. Num cum obseruatione aderit dies ille? Non: sed inopinatus & repentinus aderit, clam sicut laqueus apprehendens eos qui non attendunt. Fortassis autem quis curiosus scrutabitur dictionem hanc. Sedentes super faciem omnis terræ. Hos enim illaqueabit dies ille, qui in ocio & absque sollicitudine versantur: illi enim sunt qui sedent, & qui illaqueantur. At qui operantur & actiui sunt, & sobrii in operatione boni, ferunturque in omne bonum, non sedent neque quiescunt super terram, sed surgunt hic, & dicunt sibi. Surge & ambula, quia non est tibi hic requies, & patriam meliorem inquirent. Hic non erit dies ille laqueus, sed dies festiuus, idcirco oportet vigilare & orare DE VM, vt possimus effugere futura omnia. Qualia & Fortassis tempestates, & famę, & pestilentes; atque alia quę electos non ita prement, fortassis item mala, quę peccatoribus perpetuo superuentura: quę aliter non possumus effugere, quam vigilantia & oratione. Quomodo autem non sufficit fugere malum, sed opus est etiam bono quopiam: postquam dixit, vt possitis effugere omnia hæc ventura, addidit. Et stare coram filio hominis, quod est fructio bonorum. Oportet igitur Christianum non solum fugere aspera, sed & curare vt gloriam accipiat. Angelica enim dignitas est coram filio hominis & Deo nostro, Angeli sane semper vident faciem patris mei.

psal. xxiij
Quo scriptura generationem nominare solet, Fides in Christum defectura non est.

mat. xviij

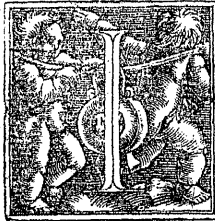
Pauca ex multis scripserunt Euangelista.

Psal. lxxij.

Docbat autem interdum in templo: noctu vero exiens diuersabatur in monte, qui uocatur oliuorum. Et omnis populus diluculo uenitabat ad eum, ut in templo audiret eum. Occultarunt Euangelistae multa quae docuit, & maxime tres: Ioannes autem & ipse multa silentio praeteriit, uerumtamen sublimiores quam tres alij doctrinas exposuit. Igitur his qui congregabantur in templo, multa & sublimia diserebat, ut cōdicere licet. Nam pauca dixerunt euangelistae, neque ostendere uoluerunt, & manifestum quidem est aliunde multis ex locis & ex hoc non paruum diuinare possumus, quomodo dominus ferme per triduum praedicarit, scripsit illos pauca doctrinas, quas intra diem unum, si quis dixerit, dici posse, non reprehendendus fuerit. Ex multis igitur pauca nobis scripserunt sancti Euangelistae, gustum quendam dulcedinis praebentes. Diserebat autem non unius generis, sed unicuique idoneum sermonem referebat, id est & turba diluculo ueniebat ad eum. Gratia enim effluebat ex labijs eius. Nocte uero sedebat ad montem, monstrans nobis, quod oporteat nocte quidem per quietem colloqui cum deo, die autem morem gerere, & prodelle hominibus, & congregare quidem nocte, die autem distribuere congregata. Ipse autem non habebat opus oratione, uel conuersatione cum deo. Nō enim erat ad quem se conferre poterat, quum ipse esset deus: Nobis autem haec ad figuram praetulit, ut apud fluentia, nocte quidem accipiamus orationis fluxum ex spiritalibus uenis, die autem effundamus hausta his, qui opus habent. Ac si quis uisisset populum ita mane ad audiendum confluentem, diceret congrue ei illud Dauidis, Deus deus meus ad te de luce vigilo. Sitiuit in te anima mea.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM

Ma. xxvi Mar. xiiij

Nstabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha, & querebant principes sacerdotū & scribae quōd Iesum interficerent. Timabant enim plebem. Intrauit autē Satanās in Iudam, cui cognōmē erat Isariōtes, qui erat ē numero duodecim: abijque, & loquutus est cō principibus sacerdotū, ac duabus, quem admodum illum traderet eis. Et gauisi sunt, ac pacti sunt pecuniam illi se duros. Et ille spondit, querebatq; opportunitatem, ut traderet illum illis sine turba. Querebat quidem illum interimere scribae: ac quia tempus instabat, & uidebant sibi inde periculum imminere a turba quae congregabatur, maxime propter diem festum, querebant insidias, quomodo interfecto illo, non periclitarentur. Intrauit autem Satanās in Iudam, qui erat vnus ē numero duodecim, eratque ex maxime familiaribus discipulis: ut nullus confidat in seipso, sed semper attendat uitae suae, utpote grauem habens aduersarium. Quidam autem sic intellexerunt. Qui erat ē numero duodecim numerum solum implebat ut apostata, non ut Apostolus nec ut uerus discipulus. Quomodo enim uerus discipulus qui furatur quae in marsupium mittebantur? Hic igitur, quum ingressus esset in eum Satanās, decreuit secum, & conspirauit cum quarentibus IESVM tradere. Hoc enim significat spondit, hoc est perfectam promissionem, & pactum fecit. Et querebat opportunitatem, quando inueniret illum sine turba, hoc est seorsim & solitarium, & ipsis traderet. Magistratus autem loco hoc uocat praefectos, edificijs templi, uel etiam censores, ut qui curarent ea, quae ad bonum ordinem seruandum pertinebant. Praefecerant enim Romani quodam populo, ut ne turbaretur quandoquidem seditiosus erat. Illos igitur uocat sphaerulug, magistratus. Fortassis autem & militaria munera credebantur eis, qui erant ex sacerdotali ordine, unde magistratus & duces dicti ambitione enim laborantes, & illa officia inuadebant: unde eos magistratus & duces templi nominauit, manifestius forte taxans illos.

Romano- rum mag- gistratus sphaerulug uocant.

Veni autē dies azymorū, in qua necesse erat immolari pascha. Et misit Petrus ac Ioannē, dicens. Euntes parate nobis pascha, ut edamus. At illi dixerunt ei. Vbi uis paremus? Et dixit ad eos. Ecce intro eūtibz uobis in ciuitate, occurret hō quidā, uas aquae testaceū portās, sequimini eū in domū, in qua intrat, & dicetis patrifamilias aduū: Dicit tibi magister: Vbi est diuersorium, ubi pascha cum discipulis meis edā? Et ipse ostendet uobis cœnaculum magnum stratum, ibi parate. Euntes autem inuene- rūt sicut dixerat illis, & parauerunt pascha. Quod phale in eb. aice pascha dicitur, & signet erantitum ex Aegypto, saepe dictum est: & in summa omnia quae in festo sunt, ita dicta: nunc autem quem nobis dicat diem azymorum, dicendum ē. Diem igitur azymorum

dicat quintum, ad cuius uesperam pascha immolandum erat. Igitur dominus forte quinto mane mittit discipulos Petrum & Ioannem, & illum quidem ut diligenter, hinc uero ut dilectum. Mittit autem in alienam domum. Neque enim domum habebat uel ipse uel discipuli eius, alioquin in vna discipulorum domo manducasset pascha. Vides paupertatem? Mittit uero eos ad hominem incognitum, ut ostendat, quod sponte susceperit passionem. Si enim uoluisset, sicut mentem homini, qui se nesciebat, dedit ut se susceperet, ita poterat & cum Iudaeis quae libuisset, facere. Quidam autem dicunt, quod propter hoc non dixit nomen hominis, nec manifestauit eum, sed signo quodam deduxit eos ad demum illius, propter proditorem, ut ignorato nomine, non prodiret domum pharisaeis, qui uenissent & comprehendissent eum, priusquam coenam perficeret, & spiritalia sua sacramenta traderet: idcirco infra CHRISTVS dicit. Desiderio desideravi hoc pascha manducare uobiscum, hoc est, omnem operam adhibui, ut laetaret proditorem, & ne ante tempus sustineamus passionem, priusquam traderemus sacramenta. Expositionem hanc accipiat qui uolet. Et cuius gratia pascha facit? Per omnia ostendit quod usque ad extremum anhelitum non sit contrarius legi. At qui comedamus & nos hoc pascha spiritaliter. Et intelligamus dies azymorum omnem quae in spiritali lumine est conuersationem, quae nullam uerustatem primae in Adam inobedientiae habeat. In qua conuersatione si fuerimus, impugnandi sumus mysterijs Christi. Praeparabunt itaque haec sacramenta Petrus & Ioannes, actiua & contemplatiua, seruorum & zelii & mansuetudo pacifica. Oportet enim fideles & seruidos esse bonum operando, & zelotes aduersus malitiam, & mansuetos erga male operantes. Odio enim habenda malitia, non is qui male agit, cuius habenda est cura, infirmus enim est. Et hoc est male agere, a maligno vexari & facere malum. Quod si habuerimus Petrum & Ioannem adornantes coenam; uitam dico bonam, quae est Petrus: & uera dogmata, quae sunt Ioannes theologus, occurrerit illis praeparatoribus hominibus: tunc inueniemus humanam conditionem uere formatam secundum imaginem conditoris uas aquae figulinum gestantem. Aqua quidem spiritus gratia, ut euangelista Ioannes docet. Figulinum autem uas, cor quod facile confringitur: nam qui spiritalium gratiam accipit, humilis est, & contritus corde. Humilibus enim dat dominus gratiam. Qui autem scit seipsum esse terram & cinerem, & dicit cum Iob. De terra me formasti: ille porrat gratiam spiritus in uase cordis sui, quod facile compungitur & conteritur. Et quum assequuti fuerimus hanc conditionem, abeamus in domum mentis, cuius paterfamilias monstrabit nobis coenaculum stratum magnum. Coenaculum autem est sublimis eiusmodi mentis capacitas, diuinorum (inquam) & spiritalium in quibus habitat, & in quibus amica excipitur. Strata autem sunt haec: nihil enim in eis asperum, sed & aspera in plana conuertuntur tali mentis & Solomon dixit. Omnia plana intelligentibus, & recta inuenientibus scientiam. Id autem peccatoribus nō dixit: quia mens, licet opus excellens faciat, iuxta suam efficaciam agens, strata tamen eius scientia est, & adhuc humiliora habet. Sublimis autem & quae uera scientia, & super omnem sublimitatem, ignoratio est, quae mentem transcendit, quando non iam mens operatur, sed operationem sentit, ac patitur. Oportet autem nos prius mente nostra operari, & deinde gratiae dominicae in nobis operationem sentimus, quae nos suscipiat sicut prophetas, & eos qui excessum patiuntur, & omni naturali operatione destituuntur. Denique dicitur assumptio domini in propheta huiusmodi fieri. Sicut igitur & in hoc coenaculum stratum uenit Iesus cum discipulis suis, & mysteria perficit: ita uenit ad nos, etiam damnatum nostrum & suam ostendit efficaciam: sed non expectat, ut eos ueniamus ad eum. Discipuli autem uerbi dei sunt oēs sermones quos fecimus. Tunc igitur quum intellexerimus, quod operetur in nobis uerbum, dico implementationem, imo assuefacti fuerimus iungere sermonibus opera, tunc uidebimus caelos operam digitorum tuorum.

Et quum iam esset tempore sphaerulug, accubuit, ac duodecim apostoli cum eo. Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha comedere uobiscum antequam patiar. Dico enim uobis, posthac non edam ultra ex eo, donec compleatur in regno dei. Et accepto poculo, gratias egit, ac dixit. Accipite hoc, & diuidite inter uos. Dico enim uobis, quod non bibam de fructu uitis, donec regnum dei ueniat. Et accepto pane, quum gratias egisset, fregit, ac dedit eis, dicens. Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur, hoc facite in mei recordationem. Similiter & poculum postquam coenauit, dicens. Hoc poculum noui testamenti per sanguinem meum, qui pro uobis effunditur. Pascha stantes comedebant, quōd igitur dominus recumbere dicitur: Dicunt itaque, quod postquam comedit

Ioan. viij
Iaco. iij.
Iob. xxxij.
Prou. viij.
Psal. viij.

quōd olim pascha comederit:

legale pascha, recubuerunt morte vulgari comedentes alios quosdam cibos. Dicit autē ad discipulos. Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, priusquam patiar; quasi diceret, hanc extremam coenam meam vobiscum, idcirco & gratum ac desiderabile est: nempe vltra vobiscum non sum conuiuaturus, sicut & peregre profecturi postrema colloquia cum familiaribus suauiter miscerent. Vei aliter: Desideravi hoc pascha manducare vobiscum, eo quod magna mysteria in hac vobis coena sim traditurus, nempe ea, quae sunt noui testamenti. Significat autem per haec, quod voluntario patiar. Poterat enim omnino fecedere, sicut & alijs temporibus, quum sciret se passurum. Quod autem dicit: Non bibam illum, donec regnum dei veniat; quidam sanctorum intellexerunt donec resurgam. Post resurrectionem enim conuersatus est cum discipulis, & comedit & bibit cum eis: sicut & Petrus ad Cornelium dicit. Qui comedimus & bibimus cum eo post resurrectionem. Quod autem regnum dei sit resurrectio, manifestum est. Resurrectio enim destruxit mortem. Regnavit autem mors ab Adam vsque ad Christum, Tūc autem destructa, concessit domino victoriam & regnum; quemadmodum dictum est. Vbi stimulus tuus o mors? & Dauid, Dominus regnavit. Deinde interpretans, quomodo regnavit, decorum (inquit) indutus est corruptionem accipiente corpore & decorato dei tate, vt Esaias inquit: Hic formosus in stola, violentia cum fortitudine. Dominus quoque postquam resurrexit, inquit. Dara est mihi omnis potestas. Quum enim venisset resurrectio, quam regnum Dei nominavit, eo quod mortem destruxit, iterum bibit cum discipulis, persuadens discipulis non iuxta apparentiam tantum resurrectisse.

Quidam autem regnum putarunt futurum statum; bibere autem dominum nobiscum in futuro, reuelatione posteriorum. Laetificans enim nos exhilaratur, & pascens pacitur misericors, & nostrum potū ac alimoniam, hoc est doctrinam, proprium cibum extimat. Bibit igitur hoc loco nouam quandam potionem cum dignis reuelans eis semper noua quaedam & insolita. Ideo & Lucas videtur meminisse poculorum. Et semel per noua quaedam & insolita. Ideo & Lucas videtur meminisse poculorum. Et semel per noua quaedam & insolita. Ideo & Lucas videtur meminisse poculorum. Et semel per noua quaedam & insolita.

Qua ebrietate Paulus dauid & deus ipse ex hoc mundo exceperit miserius nihil.

Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Et filius quidem hominis; secundum quod definitum est, nudit: veruntamen ut homini illi per quem proditur. Et ipsi caeperunt querere inter se. Quisnam esset ex ipsis, qui ex hoc facturus esset. Facta est autem contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Dixit autem eis. Reges gentium dominantur eis, & qui potestate habent super eas, beneficia uocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, sicut iunior; & qui princeps est, sicut qui ministrat. Nam uter maior est, qui accumbat, an qui ministrat? nonne qui accumbit. At ego in medio uestrum sum, ut qui ministrat. Nihil ex caecis miserius est. Vide enim quid dominus dicat: Ecce manus tradentis me mecum est in mensa; & stupidus non sensit. Etenim dominus haec dicit, non solum ut ostendat se ignorare quod euenit, sed & ut nobis suam bonitatem, & proditoris malitiam ostendat qui non erubuerit secum conuiuari. Nam non omisit sua facere, ut nobis exemplum daret, ut usque in fine lapsus iucrandi iudeamus. Et filius quidem hominis (inquit) vadit: non quasi non valeat se iudicare, sed quia olim decreuerat mori in salutem hominum. Veruntamen vae homini illi per quem traditur. Nam definitum quidem est, ut patiarur: sed tu quare inuentus es inuis, & ita ad prodicionem paratus? Propterea tibi vae adiudicatum est, quia inuentus es studens prodicioni.

Quia etiam

Quia etiam serpens maledictus est, eo quod seruauit diaboli consilijs. Turbati sunt autem discipuli auditis his: & hoc latius discet in Euangelio Ioannis. Nunc autem non solum de suspitione prodicionis tantum turbantur, sed ex turbatione illa ad contentiones veniunt: contententes quis ex ipsis esset maximus. Inciderunt autem in hanc litē: quia verisimile est, quod inter se dixerint vnus alteri, tu proditurus es, & alius alteri, tu proditurus es. Et inde eo peruenerunt, ut dicerent. Ego sum melior & ego sum maior, & similia. Quid igitur dominus? Comprimit tumultum hunc duobus exemplis. Vno gentiliū, quos abominabantur: ostendens quod illis assumilandi sint, si sapiant similia. Altero autem suo exemplo: eos enim ad humilitatem exemplo suo ducit, ostendens quod ipse ministraret eis. Etenim tunc, sicut dictum est, panem suum & potū distribuit. Quum igitur eos, quem omnis rationalis & angelica creatura adorant, in medio vestri ministro: quomodo vos digni estis, qui magna de vobis sentiat, & primas partes capiat? Videtur autem mihi non obiter huius recubitus & ministerij meminisse: sed reducere eis in memoriam. Quia de vno pane comedistis, & vno calice bibistis, amicos & vnanimēs vna mensa fecerit, quare ergo sapitis, quae tales non decent? Et neque ego vni quidem seruiui, alteri autem non seruiui, sed omnibus vobis. Omnes igitur vnum & idem sentiat. Tu autem in his omnibus intelligas, quod discipuli adhuc imperfecti fuerint, sed vide quomodo & postea resulerint. Confundantur Manichaei, qui dicunt quosdam natura indociles, & impossibile esse vitae mutationem.

Vos autem estis qui permanistis mecum in tentationibus meis, et ego dispono vobis, sicut disposui mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Et sedatis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Aut autem dominus. Simon Simon, ecce satanas expetuit nos, ut cribraret sicut triticum: sed ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua. Et tu ali quando conuersus, confirma fratres tuos. At ille dixit ei. Domine tecum paratus sum, et in carcere, et in morte. Et ille dixit. Dico tibi Petre, non canet hodie. Gallus, priusquam ter abneges nos, me. Postquam dixit traditori vsq, & in medio docuit eos humiles esse, sicut traditori vae adiu dicauit, ita & diuerso inquit. Vos estis qui mansistis mecum in tentationibus, ideo & mercedem vobis dispono, hoc est, pacifcor vobiscum, vt quum pater meus disposuerit mihi, hoc est, segregauit mihi regnum vt edatis & bibatis super mensam meam. Comedere autem & bibere dixit, non quasi edulia illic sint posita, neque quasi sensibile, quoddam regnum sit. Ipse enim per ea quae Sadducaei locutus est, docet, quod conuersatio quae licet angelica sit. Et Paulus docet regnum dei non esse cibum & potum. Ne quis igitur erret audiens hic, edatis & bibatis super mensam: sed cogitet quod dictum sit ex metaphora eorum, qui a regibus honorantur. Nam qui cum regibus conant, videntur primos honores sortiri. Hoc igitur & de Apostolis dicit, quod apud se omnibus alijs praerantur. At vbi thronos & sedes audieris: non thronos intellige, sed gloriam & honorem. Non enim creaturae est sedere, sed sanctae trinitatis, increati & regis omnium dei: creaturae autem tanquam ancillae estis arc, idque quum corporaliter dicimus sedere & stare. Iudicantes, vero, hoc est, condemnantes eos qui ex duodecim tribubus sunt increduli futuri.

parua autem condemnatio fuerit, quod Apostoli qui etiam ipsi ex Israelitis erant, crediderunt, & alij non crediderunt. Itaque quia proditori vae adiudicatum est, illorum autem qui permanerunt in amore erga illum tantum praedixit fore honorem, vt ne extollantur, quasi magnum quiddam fecissent, & permanissent in charitate, ac non prodidissent. Satanas vos (inquit) petiuit cribrare, hoc est, turbare, nocere, tentare. Sed ego rogavi. Ne existimeris (inquit) quod vestrum sit totum hoc bonum opus. Diabolus enim valde vrget, si possit vos ab amore mei depellere, & ostendere proditores. Ad Petrum autem verba haec dirigit, qui reliquus audacior erat, & probabile est superbilisse in his, quae a Christo promissa erant: idcirco & reprimat eum, dicens. Satanæ quidem fuit multum studium contra vos, ego autem orauit pro te. Et hoc humano more dicebat. Nam vt deus, non opus habebat orare aliquem. Rogauit igitur dicit, vt non deficiat fides tua. quans enim breui tempore concutiendus sis, sed hebes recondata femina fidei, etiam si folia abiecerit spiritus inuadentis, radix tamen viuet, & non deficiet fides tua. Tu vero conuersus confirma fratres tuos. Planus huius intellectus is est. Quia te habeo vt principem discipulorū postquam negato me fleueris, & ad poenitentiam veneris, confirma ceteros. Hoc enim te decet, qui post me Ecclesiae petra es fundamentum. Intellexerit autem quis non solum de Apostolis dictum, quod confirmati fuerint a Petro, sed de oibus qui vsque ad consummationem seculi futuri sunt fideles. Tu enim Petre conuersus, bonū exem-

X I

Ioan. ij.
Act. x.
Quandiu durauerit regnum mortis.
Ofec. xlij.
Psal. xcij.
Esa. lxij.
Mar. xxvii.

Exod. xij.

Qua ebrietate Paulus dauid & deus ipse ex hoc mundo exceperit miserius nihil.

Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Et filius quidem hominis; secundum quod definitum est, nudit: veruntamen ut homini illi per quem proditur. Et ipsi caeperunt querere inter se. Quisnam esset ex ipsis, qui ex hoc facturus esset. Facta est autem contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Dixit autem eis. Reges gentium dominantur eis, & qui potestate habent super eas, beneficia uocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, sicut iunior; & qui princeps est, sicut qui ministrat. Nam uter maior est, qui accumbat, an qui ministrat? nonne qui accumbit. At ego in medio uestrum sum, ut qui ministrat. Nihil ex caecis miserius est. Vide enim quid dominus dicat: Ecce manus tradentis me mecum est in mensa; & stupidus non sensit. Etenim dominus haec dicit, non solum ut ostendat se ignorare quod euenit, sed & ut nobis suam bonitatem, & proditoris malitiam ostendat qui non erubuerit secum conuiuari. Nam non omisit sua facere, ut nobis exemplum daret, ut usque in fine lapsus iucrandi iudeamus. Et filius quidem hominis (inquit) vadit: non quasi non valeat se iudicare, sed quia olim decreuerat mori in salutem hominum. Veruntamen vae homini illi per quem traditur. Nam definitum quidem est, ut patiarur: sed tu quare inuentus es inuis, & ita ad prodicionem paratus? Propterea tibi vae adiudicatum est, quia inuentus es studens prodicioni.

Gen. ij.
Ioan. xij.
Christo co-
tentionem
discipulo-
rum de pri-
matu duo-
bus exem-
plis com-
primit.
Manichaei

Sup. xxi.
Ro. xiiij.

Cuius sit
sedere, cut
ius stare;

Pater pœ
nitentię ex
emplum
omnibus.
Cap. iiii.

plum poenitentia erit omnibus, ut nullus credentium in te respiciens, desperet: qui quis
Apostolus fueris, & negaueris, iterumque receptoris primatum omnium, & prefecturam
orbis per poenitentiam. Rogauit itaque Satan cribrare & nocere, sicut cribratur triticum
purgum, ut pote inuidens amori tuo in me, sicut ei inos est. Nam sic etiam Iob inuasit. Ve
rum ego non omnino te derelinquam, ut deficiat inuictum fides tua. Quamuis autem
ego rogauerim pro te: attamen tu ne recideris, sed conuersus, hoc est poenitentiam agens
& lachrymas profundens, & a negatione resiliens, esto etiam alijs poenitentia; exemplar,
ne desperent. Quid igitur Petrus? Multa charitas animosum eum reddidit, ut polliceatur
quae sibi tunc impossibilia. Dominus autem ubi uidit eum temeraria loqui (oprotebat
enim semel audita ueritate, quae ei dicebat quod tentandus esset, non reluctans) manife
stet ei, tentationis speciem, nempe negationem. Hoc autem loco discimus magiam do
ctrinam, quod non sufficiat propositum hominis absque subsidio dei. Quemadmodum
& Petrus parum derelictus, tamen si charitatem ac feruorem habere uideretur, ubi reli
quit eum deus, supplantatus est ab inimico. Et iterum non sufficit dei subsidium, si non
asseruit & humanum propositum. Quemadmodum & Iudae nihil profuit, quamuis omnia
faceret dominus, ut lucrifaceret eum, quum abesset ei bona uoluntas. Horreamus autem
considerantes quantum contra remissos ualeant insidiae diaboli. Ecce enim & hoc loco
Petrus, quamuis a deo conseruaretur, quia paruo tempore per dispensationem derelictus
est; eo peruenit ut negaret, & nisi a deo parua quaedam custodia fuisset quae in illo re
condita erant semina, quid non passus fuisset? Eo enim spectabat diabolus, ut & ipsum ad
prodicionem intruderet. Cibus enim diaboli (inquit Propheta) electi. Deo autem sit gra
tia, qui non dereliquit sanctos, & iustos, & bonos corde; qualis erat Petrus, valde amans,
& alienus a malis erga magistrum suspicionibus.

Ps. xxxvi

Esa. liiij.

Matth. x.

Supra. x.

Quid per
sacculum
peram &
gladium in
sinuetur.

Et dixit eis. Quando misi uos sine sacco et pera, et calcamentis, num quid defuit uobis? At il
li dixerunt. Nihil. Dixit ergo eis. Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram: et qui
non habet, uendat tunicam suam, et emat gladium. Dico enim uobis, quoniam adhuc scrip
tum est, oportet perfici in me. Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea quae sunt de me finem ha
bent. At illi dixerunt. Domine, ecce duo gladij hic. At ille dixit eis: Satis est. In principio qui
dem praedicationis mitrens discipulos dominus in castella & ciuitates, & absque neces
sarijs dimisit, neque dedit quibus habebant opus, neque curam gerere uolebat, & in his o
portebat dicere eius uicem. Illorum enim curam habens, tanquam infirmorum, facie
bat eis omnia necessaria affluere abunde circa ipsorum curam. Nunc autem contraria pra
cipit, non contrarius sibi ipsis: sed ostendens eis, quod usque ad hoc tempus tanquam pa
uulos gestarit, & non fecerit eos de quopiam sollicitos. Nunc autem opus est eis, ut cu
rent ea quae uirorum sunt, & prouideant sibi ipsis. Ego enim inquit pater uester, uestri cu
ram gerens iam ab eo. Ex hoc tempore parati estote: & ipsi rerum propriarum curam ge
rite, & nolite, omnem curam in me rejicere. Opera enim uestra non erunt tam facilia, & a
labore aliena: sed obnoxij eritis fami & siti, & multis aduersis. Haec enim insinuantur per
sacculum & peram, & gladium. Proinde sitis ignaui; quia & famem experturi estis, & o
pus habebitis edulij, quae per peram significat. Et uiriles estote, quia in multa aduer
sa incidetis: quod per gladium indicat. Haec autem dicit, non ut omnino gladijs sint
accincti, sed (ut dixi) significans bella & pericula, & docens ut ad omnia praeparati sint.
Nam ne existiment posteriores quod Apostoli a se nihil ad uirtutem contulerint, sed
totum Dei fuerit. Non hoc erit (inquit) sic: neque enim Apostolis meis uti uolo ut in
strumentis inanimatis. Denique inuenies Apostolos, & maxime Paulum multa etiam
ex humanis industrijs recte facere. Et lege Acta, quamuis & in his non abfuerit diuinum
subsidium. Interea autem & Apostolis accedit utilitas, ne fastu insentiret ex hoc. Si enim
ipsum nihil curassent, & a Deo omnia facti fuissent, inflati fuissent, quasi maius quiddam
super vires humanas sortiti: Et alloquin, naturae ignaui & corrupsione, nihil a se ex
cogitabant, sed omnia expectabant a uerbo. Propterea dicit eis, ex hoc tempore &
peras gestate, hoc est, si affecti estote & curam habete, ut eferunt habituri. Et gladium
emite: quod est, sic prouidete uobis ipsis, tanquam hi qui in bella & praelia multa inci
dent. Et aliter exposuerunt quidam: Emite gladium. Significat enim breui tantas fu
turas insidias, quales nunquam fuerunt, & quod inuafuri sint illos uiri sanguinarij.
Nam quia illi prius inter se de primatu contenderant. Non est (inquit) tempus ambi
tionis, sed periculorum & caedium: nam & ego magister uester ad mortem abducor.

A

neque ad gloriosam mortem. Veruntamen implebitur in me. Cum iniquis deputatus
est. Insidias igitur latrocinatorias significaturus, meminit gladij: & neque omnino re
uelauit, ut ne metu quodam terreantur: neque omnino siluit, ut ne repentinis insidijs
confundantur, immo ut post haec recordantes admirantur eum, tanquam praescientem,
& stupefactum quomodo se ipsum pro salute hominum ad mortem tradiderit, & propre
ria etiam ipsi nihil molestum subter fugiant, ut saluantur aliqui. Haec enim opinor gnig
matica propterea dicebat, ut postea recordantes & intelligentes, uilitatem caperent.
Quoniam tunc adeo insipientes erant, ut dicerent, Domine, ecce hic gladij duo: ar ipse
quia uidit eos non intellexisse, inquit, Satis est. Tamen si nequaquam sufficissent, si hu
mano auxilio contra homicidas illos uti oportuisset, neque centum gladij sufficissent.
Si autem hoc noluisse, & diuiniore subsidio opus erat, superflui fuissent & duo. Ve
runtamen dominus noluit eos arguere, utpote nihil intelligentes: sed dixit, satis est, ac
processit. Sicut igitur etiam nos quando cum quodam conuersantes, uidemus eum
intellexisse quod diximus, dicimus: Bene, dimittit quamuis non sit bonum, sed ne
conturbemus, remittimus. Facit autem hoc dominus, quando uidet discipulos non in
telligere dictum, transit, & euentu rerum permittit explicare dictorum intelligentiam,
sicut & quando dixit: Soluite templum hoc. Nam postea cognouerunt hoc discipuli
eius post resurrectionem. Quidam autem per ironiam dixerunt dictum a CHRISTO,
Satis est. Nam quum dixissent discipuli: Ecce duo gladij hic, dominus ironice (aiunt)
dixit: Quia duo sunt, omnino multi sunt, & sufficiunt nobis contra multitudinem quae
uenit super nos.

Mos lo
quens
intelligen
ribus.
Ioan. ij.

Et egressus ibat (ut erat solitus) in montem oliuarum: secuti sunt autem illum & discipuli. Et qui
peruenisset ad locum, dixit illis: Orate, ne intretis in tentationem. Et ipse amissus est ab eis ferme
ad iactum lapidis, positisque genibus orabat, dicens. Pater, si uis transfer poculum hoc a me ne
runtamen non mea uoluntas sed tua fiat. Apparuit autem eis angelus de caelo confortans eum,
& correptus labore proluxis orabat. Et erat sudor eius sicut guttae sanguinis dicuntur in ter
ram. Et qui surrexisset a deprecatione, uenissetque ad discipulos suos, reperit eos dormientes pro
mestitudine, & ait illis. Quid dormitis? Surge, et orate, ne intretis in tentationem. Post coe
nam non desidia, & Iudi, & somnus dominum excipiebant, sed docebat & orabat, ppter
nos haec figurans & demonstrans. Vae igitur ijs, qui post coenam foedis scortationibus
vacant. Sececit autem in montem oliuarum postquam talia docuisset discipulos, ut o
raret, consueuerat enim seorsum hoc facere, idcirco & a discipulis auellitur. Non omnes
autem discipulos, sed tres tantum assumit, qui & glorie suae in monte spectatores fue
rant. Quia enim in agone oraturus erat, ut ne uideatur formidinis esse indicium; propter
ea assumit eos qui diuinae gloriae & superni testimonij spectatores & auditores fuerant,
ut quum uiderint laborantem, hoc humanae naturae esse dicant. Ut enim crederetur ve
rus homo esse, naturae quod suum erat facere permisit, & vitam appetit etiam ipse uo
mo, praecaturque ut transeat calix. Nam vitae amans est homo. Quo confutatur haere
ses, quae dicit phantasticum fuisse hominem. Etenim quum facta sunt, & habuerunt un
de eiusmodi nugarentur: quid non facturi erant, si non fuissent haec facta? Porro uelle
quod transeat calix humanum erat. Statim autem dicendo, Veruntamen non mea uo
luntas sed tua, ostendit quod etiam nos sic oporteat affectos esse, & philosophari, di
uinaeque uoluntati credere, & non parere naturae se opponenti. Non uoluntas mea hu
mana fiat, sed tua, eo quod tua uoluntas non est a mea diuina uoluntate separata. Du
as enim naturas habens vnus CHRISTVS, habuit & naturales uoluntates. uel uolitio
nes, diuinam ac humanam. Voluit itaque humana natura uiuere, naturale enim est. De
inde sequens diuinam uoluntatem, quae uolebat ut omnes homines saluarentur, & eras
communis patri & filio ac spiritui sancto, mortem suscepit: & si unum factum est uolun
tum, hoc est, salutaris mors. Quod enim ab humana natura fuerit orare, quae iuxta per
missionem pariebatur communem affectionem, qua amamus vitam, & non a diuinitate,
sicut dicunt maledicti Ariani: manifestum est ex hoc quod sudauit, idque cum tanta
anxietate, ut plane haec fuerit & parocimia, eo quod sanguinei riui ex eo ceciderint.
Parocimia enim est in his qui ualde laborant, ita ut sanguinem sudent, sicut & in his
qui a mare flent dicimus, quod sanguinem flent. Hoc igitur uolens manifestare Eua
gelista, quod non tenuibus quibusdam indicijs, & ostentationis gratia apparentibus,
sed fluentem fortiter sudorem stillauerit, & collegerit secum riuos sanguinis. Hinc
igitur manifestum, quod natura illa quae sudabat, illa & in agone erat. Humana
X ij

Mat. xxi
vi.
Mat. xiiij
Ioan. xviij.

Vae sco
racionib;

Aniani

enim ista fuit, non diuina, quia & humana natura permixta est hæc pati, & sic passa est; Sed simul interim ostendit, quod non pharisaicus fuerit homo. Interim & magis mysterium quiddam docet, quod & communem humanæ naturæ formidinem sanat, quia in se ipsum illam sumpsit diuinæque voluntati fecit obedientem. Quippe quod egrediebatur e corpore sudores & decidebant, videtur significare, quod exurat & absterget, & non his cadere faciat fœtes formidinis, natura nostra in CHRISTO. Dico igitur, quod quia humanam nostram formidinem curare voluit, si valde timidus & ignauus fuisset, non vti que sic succasset. Visus est autem, ei angelus confortans eum, idque ad nostram consolationem, ut orationis virtutem discamus, eo quod confortet, Quumque didicerimus, eam in grauius periculis præmittamus. Interea etiam implentur ea, quæ dicta a Mose sunt curiosius, quia apparuit ei angelus glorificans eum, & dicens. Tua est domine fortitudo, tu enim præualuisti contra mortem & contra infernum, & liberaisti genus humanum, Et hæc quidem sic se habent. Ipse autem quum inueniret discipulos dormientes, exprobrat simul & adhortatur, ut orent ad illius vincturam. Hoc enim significat non intrare in tentationem, hoc est, non absorberi a tentatione, neque in illius potestate fieri. Vel etiam simpliciter iubet nos orare, ut nostra sint serena, & nec in difficultatem quandam incidamus. Dæmoniacum enim est, & arrogantia plenum, in pericula semetipsum inijcere. Quomodo igitur dicit Iacobus. Omne gaudium existimate fratres, quum incidetis in tentationes. Et quid hoc? Non enim nos contraria dicimus. Ecce enim & Iacobus non dixit. Inijcite vos ipsos; sed quum incidetis ne collabamini, & omne gaudium existimetis, & quod non erat volitum, facite volitum. Melius quidem fuerat, si non venissent: verum qui venerunt, quæ utilitas fuerit inutili mœrore confici. Ostende igitur mihi ubi expresse præcipiatur, orandum ut cadas in tentationem: Verum non poteris. Cæterum scio duplex genus esse tentationum; & quod quidam intelligunt, ne ingrediamur in tentationem, hoc est, in eam qua anima nostra vincitur, scilicet in tentationem libidinis vel iræ. Omnè autem gaudium existimandum, quum in corporalem affectionem & tentationem incidimus. Quanto enim externus homo corrumpitur, tanto & internus renouatur. Scio quidem hæc, sed veriora arbitror: quæ præsentis scopo victoriosa sunt.

Dei xxij
Secundum
aliam translationem,

Nō intra
re in tenta
tionem
quid si
gnificet,
Iacobi, i

Duplex
genus ten
tationū.

Adhuc autem eo loquente, ecce turbæ, qui vocabatur Iudas, unus e duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit Iesu, ut oscularetur eum. Iesus autem dixit illi: Iuda, osculo filium hominis prodas: Videntes autem hi qui circa ipsum erant quod futurum erat, dixerunt ei. Domine percutimus ne gladio: & percussit unus ex illis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dextram. Respondens autem Iesus, ait. Sinite huc usque, & quum tetigerit auriculam eius, sanauit eum. Dixit autem Iesus ad eos qui uenerunt ad principes sacerdotum ac magistratus templi & seniores. Quasi ad latronem existis cum gladijs ac fistibus, quum quotidie uobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora illa uestra, & potestas tenebrarum. Oculum Iudas dedit,

quod his qui inuadebant signum esset, at non a longe monstrauit, ut non deciperentur nocte: quia & cum fascibus & lucernis aduenerant, ne latere possit Iesus. Quid igitur dominus? Accedit ad hostile illud osculum, fulmina autem tam dolosum & ingratum subito extinguere neglexerunt, docente nos saluatore per illa patientiam. Reprehendit autem solum Iudam, Osculo prodas? Non erubescis hoc proditoris signum? Misces amico amplexum inimici opus proditionem? Sed & quem prodas? Filium hominis, hoc est, matrem suam, lenem, morigerum: propter te factum hominem, quum deus sit. Hæc dicebat, ut que sub extremam horam fouens illum: & idcirco non persecutus est conuictus, neque dixit. O inhumane, & ingratiissime: sed, Iuda: proprio enim nomine compellans, neque grauius simul arguisset, nisi & hoc ei cessisset in melius, siquidem uoluisset. Etenim ne pararet esse occultum, sed notum domino, & vel tunc ante omnia scientem procumberet, & poeniteret, hoc fecit, & visus est eum confundere. Et sciebat quidem illum inemendabilem, faciebat tamen interim quod suum, quemadmodum, & pater eius in veteri faciebat: sciens enim Iudæos non audituros, mittebat prophetas. Interea & nos idem docet; ut ne correcturi lapsos multum affligamus. Porro discipuli zelo flagrantes etiam gladios extimunt. Vnde autem illos habebant? Agnum immolabant, & a mensa extirpabant. At arguitur Petrus, qui præter scopum domini zelo uidebatur. Alij etenim interrogant, num percutimus? Ipse autem non expectat præceptum, ita semper feruebat pro magistro. Percutit autem seruum pontificis, & amputat aurem eius dextram. Neque hoc for

titio contigit, sed signum hoc erat, pontifices qui tunc erant, omnes futuros seruos, & perdituros auriculam dextram. Etenim si Moysen audiuissent, dominum gloriæ nunquam crucifixissent, Verum IESVS auriculam restituit. Decet enim virtutem uerbi sanare inobedientes, & apponere eis auriculam ut audiant, IESVS itaque manifestum miraculum facit, & auriculam sanans, miraculo patientiam suam ostendens, & per miraculum inducens eos, ut ab infamia absisterent. Dicit autem ad principes sacerdotum, & ad magistratus templi, qui sepius & audiles dicebantur: quia constituti erant ad exquirenda ea quæ ad templi usum exigebantur, vel qui perfecti erant ædificio & constructioni templi. Ad hos igitur dicit, Quotidie uobiscum docebam in templo, & nolulistis me comprehendere, & nunc quasi latrones inuaditis: sed reuera noctis attentatis opera, & potestas uestra tenebrarum est, atque idcirco hanc horam obseruatis, quæ conuenit uobis & operi, quia me inuaditis.

Cōprehensum autem eum duxerunt, & induxerunt in domum principis sacerdotum. Petrus uero sequebatur eum. Quum autem accendissent ignem in medio aulae, atque una consedisent, sed et Petrus inter illos. Quæ eum uidisset ancilla quedam sedente ad lumen, defixis in illius oculis, dixit. Et hic eum illo crati: At ille abnegauit eum, dicens. Mulier, non noui illum. Et post pusillum alius, uidens eum, dixit. Et tu de illis es. Petrus uero ait. Homo, non sum. Et interuallo interiecto fere hora unus alius quidam affirmabat, dicens. Vere & hic eum illo erat, nã & Galilæus est. Et ait Petrus. Homo, nescio quid dicas. Et continuo adhuc illo loquente, cecinit gallus. Et conuersus dominus intuitus est Petrum. Et recordatus est Petrus uerbi domini, quomodo dixerat ipse, priusquam gallus cecinerit, ter me negabis. Et egressus foras Petrus, fleuit amare. Infirmus fuit Petrus iuxta prædictionem, & negauit dominum non semel, sed ter, & cum iuramento fecit negationem. Dicit enim Mathæus, quod coepit detestari & iurare, quod nesciebat hominem. In tantum malum metu correptus, & parum a domino derelictus, propter temeritatē peruenit, ut doceatur ad dandam alijs veniam & ipse facilis sit. Pertinacior enim erat, & nisi sic fuisset correctus, alijs veniam non dedisset, mansens in sua morositate. Porro nunc usque adeo metu confusus est, ut ruinam non sensisset, nisi dominus respexisset eum. O bonitatem! Etiam quum negaretur, non neglexit discipuli salutem. Merito enim & negatio ista propter salutem hominum non nihil eum affligebat. Itaque negauit quidem primum discipulus, deinde gallus cecinit: & iterum negauit, usque dum tertio negasset, & tunc secundo iterum cecinit. Sic enim Marcus scripsit manifestius & euidentius, quasi a Petro edoctus: illius enim discipulus erat. Proinde dictum a Marco. Lucas per transeursum dixit, non exactiori sermone. Nec est contrarium ei quod dicit Lucas quod a Marco dictum. Nam gallus solet & bis & ter canere singulis motibus. Quippe usque adeo Petrus ab humana infirmitate grauatus est, ut neque galli cantum sentiret, sed postquam gallus cecinit, iterum atque iterum negauit, donec Iesus benigne suo uultu ipsum recordari faceret sui dicti. Et egressus foras fleuit amare. Nam & egressus est quum primum negasset, ut Marcus inquit. Deinde probabile illum iterum ingressum, ne daret suspicionem, quod familiaris esset Iesu. Et iterum quum recordatus esset, exiit & flet amarum: ut ne videretur ab his qui in arrio erant, exire occultans se ab illis. Quidam autem nescio quā stultam, p Petro deffensionem fingit, dicentes audacter quod non negauerit Petrus, sed dixerit. Nescio hominem, hoc est, nescio purum hominem, sed deum hominem factum. Horum autem insipientium argumentum alijs relinquamus. Mendacem enim faciunt dominum & aduersantur contextui Euangeli, nulloque modo facere poterant, ut cohereret cōsequētia narrationis: sed & Petrus quare fleuit, si non negauit?

Et uiri qui tenebant Iesum, illudebant ei, cadentes. Et qui circumsteterant eum, percutiebant faciem eius, & interrogauerunt eum, dicens. Vaticinare, quis est ille qui te percussit? Et alia multa conuictas dicebant in eum. Et ut factus est dies, conuenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum & scribae: & duxerunt illum in conciliū suum, dicens. Num tu es ille Christus? Dic nobis. Et ait illis, si uobis dixerō, nō ereditis: quod si etiam interrogauerō, non respondibitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc tēpore erit filius hominis sedens à dextris uirtutis dei. Dixerunt autē oēs. Tu ergo es filius dei? Qui ait, Vos dicitis me esse. At ille dixerunt, Quid adhuc desideramus testimonium? Ipsi enim audiuimus ex ore ipsius. Conuiciatores quidam intemperantes fuerunt, qui hæc Iesu inferebant. Oportebat enim interim & diabolum nullam malitiæ speciem relinquere, sed oia effunderē, ut in omnibus natura nostra inuenta sancta, vinceret ac carbaret eum. Etenim quia propter hoc naturam nostram suscepit dominus, ut roboraret eam contra omnes diaboli artes, & ostendat quod si ab initio sobrius fuisset Adā, ne utiquam esset victus;

Quale si
gnū absi
sæ auris
serui pont
tificij.

Quæ
quid, &
eorū offi
cium.

cap. xxv

Mar. xiiij

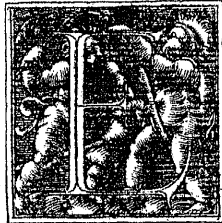
Insipienter
quid a Pe
trū excu
sant.

ideo oēs species diabolicae, malitiae quae in eū fundebantur, sustinebant, vt nos qui sequi mur eum, cōfidamus quōd in Christo natura nostra vicerit, & ne formidemus ad vllū op...

Marc. xii. Mat. xxij. Lucæ. vii

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

Matt. xx Marc. xv Ioan. xvij xix. Mat. xxij supra. xx Ioan. vi.

Turgens uniuersa multitudo eorū, duxit illum ad pilatū. Caperūt aut illum accusare, dicentes. Hunc deprehendimus euertere gentem, ac utantē tributa dari Caesari, dicentem se Christū regem esse.

autē, commouet turbam? nunquid vt regna inuadēs? Sed incredibile hoc omnibus: nam quum agnouisset quod populus veller ipsum regem facere, secellit. Vnde & Pilatus, deprehēdens sycophantiam, fatetur. Nullam inuenio noxam in homine hoc.

Actu. v. Galilaei semper se ditiosi,

pilatus autem audita mentione Galilaeae, interrogauit num homo Galilaeus esset, & ut cognouit quōd ad Herodis ditionē pertineret, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat per id tempus.

caus principibus sacerdotū, & magistratibus ac plebe, dixit ad illos. Obtulistis mihi hunc hominē, quasi audentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullum crimen inuenio in homine isto ex ijs de quibus accusatis eum, sed ne Herodes quidem, nam remisit vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei, emendatum ergo illum dimittam.

Pilatum Tu autem vide quomodo per omnia quae facit, diabolus est impedimento. Excitat enim opprobria & conuicia contra CHRIS TV M, & inde veritas magis declaratur. Nam hisce irrisionibus manifestius testantur, quod dominus nō fuerit seditiosus vel rebellis.

Quare herodes Iesum vide re gauisus sit.

Ps. cxi.

Tu dicis bifariam intelligi potest.

or autem erat Pilatus: & minime pro veritate constans. Timebat enim calumniam, ne accusarentur, quod rebellem aboluisset. Non enim dicitur: Terrorem vestrum ne timeamus, sed dominus ipse erit timor. Castigatum, inquit, dimittam, hoc est, emendatum per flagella. Necessae autem habebant Romani per diem festum unum dimittere Iudaeis. Tale enim foedus cum Iudaeis inierant, ut liberum permitterent eis iuxta legitima & consuetudinem sua vivere. Et mos patrius erat Iudaeis, a principe iudicatos petere, sicut & a Saul petierunt Ionatham. Quod si historiam ignoras, valde ad primum librum Regum, & eam inuenies. Clamauerunt autem, inquit, omnes dicentes. Tolle hunc. Quid hoc peius? Gens sancta rabie furit, & gentilis Pilatus caedem aueratur. Et quae sursum, cum his quae deorsum miscentur. Tolle hunc, dicunt, dimitte autem nobis Barabham: qui cum seditionis effectus & homicida; missus erat in carcerem. En tertio absoluit Pilatus, & tertio illi contra Christum clamant, ut omnino tertia illa clamazione caedem suam perficiant, sanctum que ac iustum negent. Sicut dicit beatus Petrus. Petierunt autem virum homicidam dari sibi; diligebant enim simile, proinde partis illius erunt. Quum enim & ipsi contra Romanos insurrexerint, in innumerabilem caedem, suaeque perditionis auctores erunt. Haec autem per Hieremiam praedicit dominus. Dereliqui domum meam, reliqui hereditatem meam. Dedisti hereditatem meam in manus inimicorum, facta est hereditas mea mihi, sicut leo in sylua dedit super me vocem suam, propterea odii eam. Et iterum: Osee. Vae eis, quia resiliunt a me, perniciosi sunt, quia impie egerunt in me. Ego autem redemi eos, ipsi vero loquuti sunt contra me mendacia: & cadent in ore gladii principes eorum, propter insipientiam lingua eorum. Ducitur enim Iesus, & primum quidem in posuerunt ei crucem, & bauians exiit. Nemo enim alius eam suscipere volebat, quia habebant ut maledictum lignum. Deinde inuento quoddam Symone Cyrenaeo: imposuerunt vi quadam ei illam, quam auerfabantur alij. Insinuat non parua admonitio hoc loco. Crux enim est mortificatio affectionum: ita ut moueri nequeant, & operari. Nam cum doctus prior ipse crucem tollere, & clavis confingere carnes suas, ut fulgeat timore dei, & careat affectionibus, deinde eam etiam auditoribus imponere. Symon enim obedientia interpretatur. Impletur autem & hoc loco Efaiae dictum. Cuius principatus super humeros eius. Principatus enim domini & regis crux est. Dicit enim Paulus. Humiliauit semetipsum usque ad mortem, mortem autem erucis, ideo & deus exaltauit illum & caetera. At igitur quia crux fuit sublimitas & gloria Iesu merito principatus eius dicitur, quia principalis eius dignitas, & symbolum principatus est. Et si bene animadueris, inuenies non aliter regnare in nobis Iesum: nisi per afflictionem, atque ita qui in delicijs viuunt, inimici sunt Christi. Ille autem potest fieri subditus Christi, & tollere crucem suam, qui virtutis operarius est, qui venit a villa relinquens mundum, & ea quae sunt in mundo, & ad Hierusalem illam supernam, & liberam tendit. Porro quod Christum multitudine populi virorum & mulierum sequitur, insinuat quod magna multitudo Iudaeorum etiam post crucem credit in Christum, hoc enim est sequi. Et mulieres multae, lege Acta Apostolorum, & videbis innumera millia credentium. Quid autem si lugere & plorare mulieres, moralem sensum secum afferat? Est enim mulier infirma, quae si contritio nē cordis suscipiat, per poenitentiam luget & plorat, reuera sequens Iesum qui crucifigatur & affligitur propter nostram salutem.

Conuersus autem ad illas Iesus, dixit. Filiae Hierusalem, nolite flere super me, sed super uobis ipsis flete, & super filijs uestris, quoniam ecce uenient dies, in quibus dicent. Beatae steriles, & uentres qui non genuerunt, & ubera: quae non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos, & collibus cooperite nos. Quia si in humido ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?

Mulieres quidem hominum genus est facile lacrymans, plorans, quasi graue quiddam accidisset & domino, plorant compassionem praeseferentes magnam: & iniustitiam lamentantes. At ille non approbat, sed magis increpat illas. Voluntario enim patiebatur. Non docet autem lamentari eum, qui sponte & pro salute omnium patitur, sed congruus est: ut ille magis laudibus efferatur & celebretur, per crucem enim & mors destructa est: & infernus captiuus est. Lamenta enim his qui sponte pariuntur, nullam consolationem afferunt, proinde dominus illas quae ipsum lugebant, increpat. Admones autem ut ad futura mala respiciant: & propter illas plorent, quando mulieres coeuerunt sunt filios suos propter immisericordiam. Et uenter qui portauit. Ille enim iterum miserabiliter fructum suum recipiet. Si enim in me talia fecerunt Romani, in me ligno humido, feraci &

Hiere. xij.

Osee. vi.

Crux officii. S T V M debet prior ipse crucem tollere, & clavis confingere carnes suas, ut fulgeat timore dei, & careat affectionibus, deinde eam etiam auditoribus imponere. Symon enim obedientia interpretatur. Impletur autem & hoc loco Efaiae dictum. Cuius principatus super humeros eius. Principatus enim domini & regis crux est. Dicit enim Paulus. Humiliauit semetipsum usque ad mortem, mortem autem erucis, ideo & deus exaltauit illum & caetera.

Esa. ix. Philip. ij.

Act. ij. v. xix.

Esa. liij.

D

A. Semper uirenti: & semper vitali propter deitatem, & per doctrinas fructuum meorum ferere cunctis in uobis, populo, inquam, arido ligno, sterili ab omni uiuifica iustitia, & nullum fructum afferere, quid non facient? Si enim quandam uitalem operationem boni haberetis, fortassis digni essetis, quibus quodammodo parceretur, nunc autem quasi lignum aridum in combustionem & corruptionem eritis.

Ducebantur autem & alij duo facinorosi cum eo, ut interficerentur, & postquam uenerunt in locum qui uocatur Caluaria, ibi crucifixerunt eum & facinorosos, unum à dextris, alterum à sinistris, Iesus autem dicebat: Pater remitte illis, nesciunt enim quid faciunt. Diuidentes uero uerba uerba eius, miserunt sortem. Et stabat populus spectans, & deridebant eum principes eorum, dicentes. Alios seruauit, seruet seipsum: si hic est ille Christus, ille dei electus. Illudabant autem ei, & milites accedentes, & acetum offerentes ei, dicentesque. Si tu es ille rex Iudaeorum, saluum te fac. Erat autem & inscriptio super eum literis graecis, latinis, & hebraicis. Hic est rex Iudaeorum.

Diabolus uolens dominum magna infamia aspergere, facit crucifigi eum & latrones, sed uide quomodo & uno priuatus sit, & hoc ad maiorem gloriam domini cesserit. Nam aliorum cruces nemo requirit, totus autem mundus a cruce ista pendet, & manifeste hic ostenditur dominum non esse iniquum, sicut latrones, sed omnis iustitiae principem. Dicit autem eum ad locum Craen, ubi dicitur primum parentem nostrum sepulchrum esse: ut ubi per lignum casus, illic & per lignum resurrectio. Iesus uero eximiam mansuetudinem declarans, pro illis precatur. Pater remitte eis, dicens, nesciunt enim quid faciunt. Et utique dimissum fuisset eis peccatum, nisi deinceps in incredulitate mansissent.

Diuiserunt uero uerba eius. Cuius gratiae? Fortitan & multi ipsis indigebant, fortassis haec ad maiorem contumeliam per lasciuam fecerunt. Quid enim preciosum uidebant in his uerbis? Ridentes igitur, & contumeliam per lasciuam fecerunt. Vbi enim & principes subannabant, quid non de reliquo uulgo cogitandum. Alios seruauit: seruet seipsum, si hic est ille Christus ille dei electus. Hoc dicebat per illos diabolus. Sicut enim in pina templi, ita & hoc loco dicit, inuidens saluti nostrae per crucem, quam uolens interiorem, omnes mouebat machinas. Acetum uero offerebant milites quasi regi, quodammodo ministrantes, ut biberet. Uide autem & aliam machinam diaboli quae in ipsum uertitur. Qui enim tribus literarum caracteribus rebellionem Iesu inuulgat quodammodo, ut neminem praereuerentium lateret, quasi propter hoc suspensus esse, quod regem se fecisset. Hoc autem etiam si non e mente scribetis symbolum factum, quod potentissimum gremium, quales Romani & sapientissimi, quales Graeci, & Christi religiosissimi, quales Hebraei: regno subditi essent, & ipsum praedicare debeant. De hoc autem plura & sublimiora, in euangelio Ioannis dicemus.

ada Sepulchrum ubi.

Mat. iij.

quid p trilingue tunc signficetur.

Cap. xix.

Unus autem de his qui pendebant facinorosorum, conuicia dicebat in eum, dicens. Si tu es Christus serua te ipsum & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens. Ne times quidem tu deum, quod in eadem damnatione es, & nos quidem iuste, nam digna factis, recipimus, hic uero nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum. Domine memento mei quum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus. Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso. Quomodo igitur alij euangelistae duos latrones dicit conuicia in eum iecisse? Verisimile autem est, quod primum quidem duos eum conuiciati sint, deinde vnus eorum cordatior, agnoscens bonitatem Iesu ex voce, quam fecit pro crucifigentibus, Pater, dicens remitte eis. Non enim dixit, Domine oro dimitte eis, sed simpliciter sic, & magna potestate. Remitte eis, quae uox non solum omni misericordia plena est: sed & magnam auctoritatem praeseferit. Ex hac igitur uoce, ut agnouit prior blasphemus Iesum uerum regem, cofutat & alterum latronem, & ad Iesum dicit. Memento mei in regno tuo, Quid igitur dominus? Hodie mecum eris in paradiso. Sicut homo in cruce, ut deus autem ubique, & illic, & in paradiso implens omnia, & nusquam absens. Quae sunt autem quidam, quomodo dicere domino latroni. Hodie mecum eris in paradiso. Paulus dixit: quod nullus sanctorum receperit promissionem. Et quidam dicunt, quod apostolus non de omnibus sanctis afferat, quod receperint repromissionem, sed de his quos ipse solum enumerauit. Enumerauit autem alios quidem multos, latronis autem non meminit. Audi enim quid dicat, hi omnes, demonstrando ad eos quos enumerat, quibus latro connumeratus non est. Alij autem dixerunt, quod latro nondum sortitus sit in paradiso, conuersationem, sed quia inuariabilis sit, & mentiri nequeat domini promissio, ideo dictum esse. Hodie mecum eris in paradiso. Est enim & haec species phraeseos in uerbis dominicis, ut de futuris loquatur, tanquam de his, quae iam fiunt, ut quid dicit. Qui non credit, iam iudicatus est, &c. Qui sermones meos audit, & credit, in iu

Heb. xi.

Ioan. v.

dicam non venit, sed transiit de morte in vitam. Alij autem non torquent verbū, pūctum facientes post hōdte, vt sitis sensus dicti. Amen dico tibi hōdie: deinde, mēcū eris in regno, adijcīentes. Quidam vero, qui maxime sensum assequi vīsi sunt, sic exponunt: Repromissa nobis bona non sunt ingressus in paradīsum, vel ascēsus, sed regnum cōlorum: vnde & orans. Veniat regnum tuum; non conuersatio illa in paradīso; nec enim mihi videtur idem paradīsus & regnum. Bona enim regni neque auris audiuit, necq; oculus vidit, neque in cor hominis ascendit. Paradīsum autem & oculus Adæ vidit: & auris audiuit de eis. De omnibus enim lignis, nquit, quæ sunt in paradīso edens comedē, nā licet vnum tantum lignum interdīctum sit eis, verum & ipsū viderunt, & de ipso audierunt. Lætabitur enim in spiritu Adam, alioqui tantam operationem cum læticia in agricultura nō obuiisset. Atque adeo non est contrariū, quod Paulus dicit. Laro itaq; paradīsum sortitus est, non autem assequutus est regnum, assequitur autem: quando etiam omnes quos Paulus enumerauit; nunc autem hoc tempore paradīsum habet, qui est pars spiritalis quietis. Deque his multa loquuntur, dicendū autem est, idem esse regnum cōlorum & paradīsum. Nihil prohibet ergo & dominū verā dicere, & Paulū. Nam laro quidem est in paradīso: hoc est regno, & non solus ipse, sed etiam oēs quos enumerat Paulus, A hō qui non frueretur perfecta bonorum participatione. Nam sicut condemnati in regnis non sunt, sed in custodijs clausi tenentur in deputatis pōenis; qui autem gloriosi & in regna ingrediuntur, & nunc in eis versantur: deinde quum venerit tempus distributionis regalium donorum, & illa assequuntur. Ita & sancti, tamen nondum perfecte bonis fruuntur, sed iam versentur in locis lucidis & fragrantibus; & pulchris tabernaculis, etiam si nondum distributionem regionū bonorum assequuntur. Ita & laro in paradīso fuit, etiam si nō dum perfecte acceperit, vt nē absque nobis perfecte sit. Et hoc opinor verissimum omnium, vt ne dicam; quod sanctorum gratiæ in quotidianis miraculorum operationibus, paradīsus merito dictus sit, & omnes sancti quotquot participes facti sunt spiritalium donorum, & atrabonem habent spiritus, in paradīso sint, etiam si nondum perfecti fuerint & regnum acceperint, sicut dicit Paulus in epistola ad Hebræos, etiam si nondum promissionem acceperint. Promissionem enim dicendo, integram felicitatem posuit. At illam nondum integram acceperunt, & sunt in regno ac paradīso. Tu autem admireris, quomodo sicut rex quidam, trophæa ex victoria referens, spolia opima secum abducit, ita & dominus, quoniam fortius vas diaboli diripuit, secumque abstulit & reduxit ad primam hominis patriam, paradīsum dico. Etenim CHRISTVS non solum sicut deus in paradīso fuit, sed & secundum quod animam rationalem & mentalem habuit, Et in paradīso cum mente fuit, in infernum autem descendit cum anima. Ceterum per hoc quod saluat latronem, vas malitiæ, ostendit quod prius accepit, quia victo inimico, spolia eius diripuit.

Erāt autem hora fere sexta, & tenebræ factæ sunt super totam terrā, usque ad horam nonam, obsecutus est sol, & uclū templi scissum est mediū. Et cum clamasset uoce magna Iesus, ait: pater in manus tuas commendo spiritum meū. Et hæc quum dixisset, expirauit. Quum uidiisset autē Centurio quod accidit, glorificauit deum, dicens. Vere hic homo iustus erat. Et oēs turbæ eorum qui simul accesserant ad spectaculū istud, & uiderant quæ contingebant, percutientes pectora sua, reuertebantur. Stabant autē omnes noti eius procul, & mulieres quæ sequute eum erant à Galilæa. Spectantes hæc. Signum quærebant aliquando Iudæi videre de cælo. Ecce igitur signum rārum tenebræ. Scinditur autem uelum templi, ostendente domino, quod non ultra inaccessibilia erunt sancta sanctorum, sed Romanis tradita prophanebantur, vel aliter: Ostendit quod uelū, quod diuisit nos a sanctis in cælo, scindatur, hoc est, inimicitia & peccatum. Hoc enim fuit magnum interstitium, quod nos ab illis qui ibi erant, distinguebat. Ostendit autē quod non propter impotētiam crucifixus sit. Nam qui talia fecit, etiam illos potuisset perdere. Quum uero uoce magna clamasset, emisit spiritum, potestatem enim habebat, animam suam ponere, & iterum accipere eam: Vox item illa Centurionis & alia miracula, fidei fuerunt argumenta. Non enim sicut communis homo, sed cum magna potestate mortuus est. Et depositum; mortem hominam, tanquam iterum recepturus animam. Hac autem uoce primum libertatē assequutæ sunt animæ nostræ, diabolo posthac nullam in eas habente potestatem, utpote patri commendatas. Ante mortem em̄ Christi magnum ius fuit diabolo in animas. A quo autem tempore filius, nō in inferno, sed patris manibus commendauit spiritū, libertatem assequuti sumus ab inferno. Et hoc quod dicit dominus. Quando exaltatus fuero, traham ad me omnes, tunc uidebitur consumma-

Nora de statu post hanc uitā

Nora de sanctis.

Heb. ij

Psal. xxxc

Mat. xij. Supra. xi

Ioan. x.

rum. Exaltatus est in cruce, traxit latronē, traxit Centurionē. Percussit autē & pectora Iudæorū quidē, & crucifixores arguebant, manifeste Iesum iustificantes, & discipulos quidē fugerunt, mulieres autē, condēnati & maledictū genus, permanent ac spectant hæc omnia, & iustificatiōe ac benedictiōe illa fruuntur primæ; sicut & resurrectione; Tu autem ad mirare cæcitas Iudæorum, quod dicunt. Descendat de cruce, & credemus in eū, quū uis maioribus non credant. Non em̄ idem est, descendisse de cruce; & obrenbrari solē, petras rumpi, terræ motum horribilē fieri, mortuos resurgere, uelū scindi, & in summa cetrarū alterari. Vnde non est quod quis dubitet quare non descendit satis enim habebat certū, quod licet etiam hoc fecisset, necq; tunc credidissent, & nihil aliud sequūtū fuisset, quam abbreviatam salutem per crucē. Crux enim inter omnia; maxima gloria Christi est. Igitur qui fecit maiora quum non crederent illi, duo præcipua operatus est, & magnum crucis trophæū usque ad finem sustinuit, & illos declarauit ingratos esse per omnia, & nihil boni habere; sed incredulitate fermentatos & perditos.

Et ecce uir uocē Ioseph decurio, qui erat uir bonus ac iustus, hic nō consenserat consilio ac factō eorū, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorū, qui expectabat & ipse regnū dei. Hic accessit ad pilatū, & postulauit corpus Iesu, & depositum inuoluit sindone, & posuit illud in monumento, quod erat in lapide excisum, in quo nondum quisquā positus fuerat. Et dies erat parasceue, & sabbatū illuc ferebat. Subsequitæ autē mulieres, quæ cū eo uenerant de galilæa iudicant monumentū, & quemadmodū positum erat corpus eius. Diuersa uero parauerunt aromata & unguentā, ac sabbato quidem quieuerunt secundum præceptum. Ioseph tamen primo latuerit, rem tamen laude dignam nunc facit: quauis consiliarius esset aut diues, & audet petere corpus hominis crucifixi, quasi perduellis & seditiosi, nullumque periculū suspicatur, licet periculum esset diuitiarum, sed & petit, & honorifice sepelit, & in monumento exciso ubi nullus alius iacuerat, ut ne dicant sycophantæ, quod aliud corpus surrexerit. Mulieres autem & fidem habebant erga dominum, non tamen ualens oportebat, sed infirmam ac paruā. Habebant enim cum pro puro homine, vnde & ordinaria & unguenta portarunt iuxta ueterem Iudæorum consuetudinem semper obseruatam de mortuis uengendis. Et sabbato quidem quieuerunt iuxta mandatum legis.

Crux mæxima gloria xp̄i.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

No autē sabbatorū profundo crepusculo, uenerūt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata, & nonnullæ cum illis. Repererūt autem lapidem reuolutum à monumento, & ingressæ, non inuenerunt corpus domini Iesu. Et factum est, dum mente consternatæ essent de hoc, ecce duo uiri steterunt iuxta illas in uestibus fulgurantibus. Quum expauissent autem, & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas. Quid queritis uiuentem cum mortuis: non est hic, sed surrexit. Recordamini ut dixerit uobis, quum adhuc in Galilæa esset, dicens, quod oportuerit filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resurgere. Et recordatæ sunt uerborum eius, & regressæ à monumento, nunciauerunt hæc omnia illis undecim, & ceteris omnibus. Erāt autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apostolos hæc. Et uisa sunt apud illos, ceu delirantium, & prospiciens, uidit linteamina sola posita, & abiit apud semetipsam admirans quod acciderat. Vnam sabbatorum, primam dierum sabbati, hoc est hebdomadæ dierum nominat, quæ apud nos propter resurrectionem dominicam, dominicā dicitur. Secundum illam igitur uenerunt ad monumentum mulieres: ferentes aromata. Uenerunt autem crepusculo profundo, quod mane sabbatorum nominat Matthæus. Profundum em̄ crepusculum, idem quod ualde mane. Inuenerunt autem lapidem deuolutum. Angelus enim deuoluerat eum. Porro ingressis illis, duo uiri apparent. Vnus quidem apud Mattheum sedebat super lapidem, hic autem duo uiri intra monumentum steterunt. Vtriq; em̄ uisiones sunt. Fulgurantibus autem uestibus apparent, ob festiuitatem resurrectionis. Et recordari illas faciunt eorum quæ a CHRISTO dicta fuerunt, quod eum oportuerit, hoc est, necessarium fuerit, tradi in manus hominum peccatorum. Romanorum scilicet, qui Gentiles erant & abominabiles, & tertia die resurgere. De resurrectione, quod modicum fuerit dierum, satis diximus in euangelio Matthæi. Reuerse uero à sepulchro

dn̄ica dicitur Matth. xxxviij.

Maria Iacobi dei para dicitur.

quum Apostolis hæc dicerent, visæ sunt delirare. Adeo incredibile videbatur hominibus resurrectionis miraculum. At Petrus non est deses, neque enim signis materiam totam apprehenderat, sed venit ad sepulturam, ut videat sola lintea, & tunc hanc vilitatem primum accipit a transitu ad sepulchrum. Admirans, hoc est subsannans. Abijt enim inquit ad seipsum, hoc est, secum admirans factum, quomodo autem sudaria sola fuerint relicta, maxime vnguicnto corporis iniuncta, quomodo tantum ortij habuisset fur, ut relicti illis in quæ inuoluti erant, furatus fuisset corpus, idque militibus sedentibus. Mariam vero Iacobi, deiparam intellige. Sic enim illam nominabant, quia putabatur mater Iacobi filij Iosephi, quem & paruum dicebant, fratrem domini inquam. Erat enim & magnus, vnus ex duodecim ille Zebedæi.

Et ecce duo ex illis ibant eodẽ die in castellu, quod aberat spatio stadoru sexaginta a Hierosolymis, notæ Emmaus, & ipsi cõfabulabantur inter se de his oibus quæ acciderat. Et factum est dum cõfabularentur ac disputarent, & ipse Iesus appropinquans ibat una cum illis. Ceterum oculi illoru tenebantur, ne eum agnoscerent. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermiones, quos cõfertis inter vos ambulantes, & estis tristest? Ac respondens vnus, cui nomen Cleopas, dixit ei. Tu solus peregrinus es Hierosolymis, neque cognouisti quæ facta sunt illic his diebus: Quibus ille dixit. Quæ? Et dixerunt ei. De Iesu Nazareno, qui fuit uir propheta, potens opere & sermone coram deo & toto populo, & quò eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in condemnatione mortis, & crucifixerunt eum: Nos aut sperabamus eum esse illum qui redempturus esset Israel. At qui super hæc omnia tertius dies est hodie, quod hæc facta sunt. Sed & mulieres quedam ex nobis attonitose reddidere nos quæ diluculo peruenimus ad monumentum, & non inuenio corpore eius, uenerunt dicentes se eum uisionem angelorum uidisse, qui dicerent eum uiuere. Et abierunt quidam eorum, qui erant nobiscum ad monumentu, & ita repererunt, sicut mulieres dixerant, ipsum uero non uiderunt.

Nonnulli vnus ex duobus illis Lucam ipsum fuisse dicunt, idcirco & abscondit nomen suum Euangelista. Loquebantur autem inter se isti de omnibus quæ acciderant, non ut credentes, sed ut dubitantes, & de rebus mirabilibus stupefactos, nec statim rei tam admirandæ sententia sua accedentes. Iesus autem quum appropinquasset, simul iuit cum eis, spirituale & diuinum corpus nunc habens: non impediebatur locoru interuallis, ne quominus adesset his quibus volebat. Idcirco nõ ex lineamentis corporis, in quibus tunc apparebat, non permittiebatur agnoscere illum. Nam sicut Marcus, inquit, in alia forma apparuit: & in alijs lineamentis, non ultra enim naturalibus legibus regebat corpus, sed spiritaliter & super naturam vnde oculi illorum tenebantur, ne agnoscerent eum. Quare autem in altera forma apparuit: & tenebantur oculi eorum: Nempe ut ambiguum suam sententiam reuelarent, ut hulus detereret, ac pharumacum susciperent, ut dulcor eis possit multam conuersionem esset, ut doceret ex Mose & prophetis, ac tunc agnosceretur, & magis credant, quod corpus suum non ultra sit tale, quale solet ab omnibus videri, quanuis illud ipsum quod passum est, surrexit: ita tamen quibus uisit apparerit. Magnum autem quiddam ex hoc lucrifaciunt, quod non ultra dubitant, quare non iterum in medijs populis non uerferetur, considerantes quod conuersatio post resurrectionem suam longe alia sit, & non communis: non qualis hominum, sed diuinior, in typum futuræ resurrectionis, in qua sicut angeli & filij dei uerfabimur, propter hoc igitur tenebantur oculi eorum, ne agnoscerent eum, a quibus enim volebat, videbatur.

Cleopas uero comiti itineris, ut apparebat, obiicit. Tu solus, inquit, inquit, peregrinus es in Hierusalem, hoc est, tu solus ex his qui habitant in Hierusalẽ, & ignoras quæ facta sunt. Alij autem, peregrinus es, sic intelligunt. Tu, inquit, solus peregrinus, & extra fines Hierusalem domiciliu habens, non es particeps eorum quæ in media Hierusalem contigerunt, ut hæc ignores? Vide autem quomodo paruum omnino de domino opinionem habebant. Verum enim prophetam eum existimabant, qualis Elias fuerat, uel Iesus Naue, uel Moses, potentem in opere & sermone. Primum opus: & deinde sermo. Nullus enim sermo doctoris firmus est, nisi prius docens se factorem delectat. Potens igitur esto primum in opere, deinde & uerbi sollicitudinem habeto, & sic deus cooperabitur tibi. Prius enim opus, & deinde contemplatio ac illustratio. Nisi speculum purificaueris in labore & sudore, neutiquam concupitum, pulchritudinem in speculo suscipies. Beati enim munda corde, hic fit per opera, quia ipsi deum uidebunt, hic contemplationis est finis.

Matth. v.

Oportet autem esse potentem in opere & sermone coram deo, & tunc coram omni populo. Prius enim placere debemus deo, deinde danda opera, ut etiam inter nos sine macula uiuamus quantum fieri potest, & neque quomodo hominibus placeas, sed quomodo seru

as deo

as deo studendum, neque uiuendum; ut multis sis scandalo, sed & hoc post illud prouidendum, quod & Sapiens dicit. Prouide bona coram deo, deinde & coram hominibus. Et Paulus istucipsum dicit. Nos autem sperabamus, inquit, quod ipse esset redempturus Israel. Quasi frustrati spe dicunt nos sperabam, quod ipse & alios saluatorurus esset, & ecce neque seipsum seruaui, ita parum nostræ expectationi respondet, ita imbellis fuit, Et prope eadem dicebant quæ Iatro in cruce: Alios seruaui, seipsum seruare non potest. Ideo & insipientes eos uocat, & tardos ad credendum. Quid autem est redimi Israel? Diximus quod Christum expectabant uulgares, & minus exercitati saluatorem & redemptorem a malis, quæ eis imminuebant, & a iugo seruitutis Romanorum, sperabantque eum regnaturum ut regem terrenum, ideo & dicunt. Nos sperabamus, quod ipse redempturus esset Israel, uidelicet a gentilibus Romanis, & ipse neque intussententiam contra se latam effugit. Et hodie tertius dies est: & mulieres terruerunt nos, & cetera. Hæc quasi dubitantes dicunt, ut uidentur mihi uiri in valde ambigua esse sententia: & neque ualde discere, neque recte credere. Etenim dicendo, sperauimus quod redempturus sit Israel, incredulitate indicat, quod autem dicunt, esse diem tertium, hominum est, qui prope recordentur: quod dixerit eis, die tertia resurgam. Et quod dicit, exterruerunt nos, hoc signat, quod incredulitas eorum cõcutiatur. Et omnino considerentur, sermiones humani sunt, & magnam dubitatione habent, & hominū perplexorum & ignorantu quid agant propter resurrectionis miraculu. Abierunt autem, inquit, quidam ex his qui sunt nobiscum, uel Petrum solum dicit, uel Petrum & Ioannem. Et hinc manifestum, quod quæ alij late dicunt, alij cõpendio tradunt, & transcurso transeunt. Abitionem enim Petri & Ioannis ad sepulchrum, Ioannes pluribus complexus est: hic autem paucis mentionem faciens: etiam si nomina præterijt.

Et ipse dixit ad eos. O stulti & tardi corde ad credendu in oibus quæ locuti sunt prophete. Non ne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam sua? Et exorsus à Mose, & oibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant: Et appropinquauerunt castello quo ibant. Et ipse præ se ferebat se longius ire. Et coegerunt illum, dicentes. Mane nobiscum domine, quoniam uerget ad uesperam, & inclinatus est dies. Et intrauit ut maneret cum illis. Et factu est dum accumberet ei cõs, accepit panem & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperit sunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipse euauit à conspectu eorum. Et dixerunt inter se. Nõ ne cor nostrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in uia, & aperiret nobis scripturas? Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierosolymam, & inuenerunt cõgregatos undecim, & eos qui cõ illis erant, dicentes, Surrexit dominus uere, & apparuit Simoni. Et ipsi narrabant, quæ gesta erant in uia, & quomodo fuisset agnitus sibi ex fractione panis. Quoniam mente humano more affecti erant, multaque dubitatione laborabant, stultos uocat & tardos ad credendu in oibus: quæ locuti fuerat prophete. Credere enim possunt? & ex parte, & in totu, ut si quis speret in salute populi ueteru, nõ in salute aiarum, sed restitutione & liberatione populi Iudaicis: nõ quancũ oportet credere, credit, & rursus. Si quis credat Dauidi dicenti, Foderunt manus meas & pedes meos, & cetera quæ de cruce, & alijs quæ in cruce facta sunt: tã

quã persona dñi prædicit, & recipit ea quæ de passione dicuntur, ea autem quæ de resurrectione non curat, uti est hoc. Quia non dabis sanctum tuum uidere corruptionem & illud. Nõ derelinques animã meã in inferno, & iteru. Inter mortuos liber, & illud. Educēs uinctos, & habitantes in sepulchris, & similia, non habet perfectam fidem, sed ex parte. Oportet autem in oibus, quæ gloriæ sunt, quæ ignominie credere prophetis. Oportebat enim & Christu pati, quod est ignominia, & intrare in gloriam suam, quod est gloria. Vos autem sic stulti estis, ut quum Esaiam utraque dicentem audiat, & quod ad occisionem ductus sit, & quod dominus uelit ei ostendere lumen, illud quidem recipitis, hoc autem respicitis. Et quod uulneratus quidem sit, creditis, quod autem dñs uelit eum purifi carea plaga, animo non perpenditis. Sed quod dicit. Vos stulti estis, signat tardi estis, nam si stulti fuissent, neque ipse eis fuisset locutus, at quia tardi estis uos, ego mentem uestram acuti? uideri faciã. Vnde & a Mose, & ab oibus prophetis interpretatur eis nempe mysterium sacrificij Abrahæ, quando dimisso Isaac aries immolatus est. Hæc enim res dominicas præfigurabant. Sicut etiam ipse dominus dicit, uidisse Abraham diem suu & exultasse: & uisam esse uitã nostram pendente, in quo & crucifixione significat, suspendium dicendo, & resurrectionem uitam nostram nominado. In reliquis autem prophetis sparsim sita sunt quæ de cruce & resurrectione dicuntur, præsertim in clarioribus. Et possent ex illis ea recenser. At tu quæso attendas, quomodo per afflictione eatur in gloria dei;

Y

Prou. xx: ij. Cor. iij

Redimi Israel quid sit.

Ioan. xxxi

ps. xxxi.

Psal. xv: Ibidem. ps. xcviij. psal. lxxvj

Esa. liij

gene. xxij Ioan. iij.

Simulat autē se longius iturū, iuxta humanā naturā. Et quando permittit tunc aperiri
 tur oculi eorū, & agnoscunt eum. Insimatur autē & aliquid quiddā nempē quod oculi eo
 rum qui benedictum panem assumunt, aperiuntur: vt agnoscat illū. Magnam em̄ & in
 dicibilem vim habet caro domini. Euanuit autem ab eis, neque em̄ adhuc habebat cor
 pus, quod multum corporali modo cum eis conuerfaretur, vt ex hoc illorum crederet
 desiderium. Nā ita exhilarati fuerūt, vt illa ipsa hora surgerent, & reuerterentur in Hie
 rusalem, non eadem quidem hora, sed surrexerunt quidem hora illa. Reuersi autem sunt
 post multos dies, secundum q̄ verisimile est iter fecisse, euntes spatium sexaginta stadio
 rum, in quibus omnino & dominus visus est Symoni, dum illi interim reuertuntur Hie
 rusalem. Ardens autē erat cor eorum, vel dum igni eloquiorum domini illo int̄pretan
 te, intrinsecus succēderēt, & illis quae dicebātur, assentiretur vt veris; vel dū illo inter
 pretante scripturas, cōgeretur cor eorū intrinsecus. Talis em̄ interpres nobis est Christus.

Ioan. xxx.

*Dom̄ autē hęc loquūtur. Stetit Iesus ipse in medio eorū, & dixit eis: Pax uobis. Expansit uero &
 eōterriti, existimabāt se spiritū uidere, & dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes eorū
 in cordibus uestris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum: Cōtrectate me & uide
 te quia spiritus carnis & ossa non habet, sicut uidetis me habere. Et quum hęc dixisset, ostēdit ei ma
 nus ac pedes. Adhuc autē illis non creditibus: prae gaudio & miratibus, dixit eis: Habetis hic ali
 quid edulij? At illi obtulerūt ei partē piscis assati, & aliquid de sauo apiario. Et accepit, & in con
 spectu illorū comedit, & dixit ad eos: Hęc sunt uerba quae loquutus sum ad uos: quū adhuc eſse uo
 bis cō, quod necesse foret implere oīa quae scripta sunt in lege Moſi, & prophetis, & psalmis de me.*

Dom̄nus propter salutem nostram oīa faciens, stat in medio discipulorum, uolens illis
 resurrectionem credibiliorē fieri, & primū solita imprecatione perturbationem illorū se
 dat. Et iterum ostendit quod ipse sit ille ipsorum magister, qui ita alloqui gaudeat, & eos
 ad praedicationem mittēs animet. Verū quia animarum illorum perturbatio uerbis nō
 sedabatur, nō frat̄ eis etiā aliunde filiū dei se esse, corda agnoscentem. Quare enim, in
 quit, cogitationes ascendunt in corda uestra? Etenim in confesso est, folius dei esse, cogno
 scere corda. Subiicit autē & aliud argumentum, palpationem manū & pedum eius. Vos
 enim, inquit, spiritū putatis me esse, vel phantasma, qualia multa circa mortuorum sepul
 chra apparere solent, sed scitis quod spiritus quidem, neq̄ carnē neq̄ ossa habet, ego autē
 carnem & ossa habeo, tamen si spiritualem & diuinorem. Dñi enim corpus spiritus
 quidem non erat, sed spirituale, hoc est absque omni crassitudine: a spiritu gubernatum.
 Etenim corpus quod nunc habemus, animale est, hoc est ab anima regitur, & a naturali
 bus & animalibus qualitatibus ac viribus uiuificatur. Quod autem post resurrectionem ha
 bebimus, spirituale nominauit Paulus, hoc est, quod a diuino spiritu uiuificetur, & gu
 bernetur, modoque indicibili & spiritali ad incorruptionem alteratum sit, per resurre
 ctionē spirituale & subtile, & alienum ab omni ineptitudine, neq̄ cibi, neq̄ alterius cu
 iusquam indigens: quauis ad confirmationē illorū comederit comedens. Quod enim co
 medit, non secundū naturam comedit, sed secundū dispensationem, ad docendum quod
 illud ipsum corpus, quod passum est, surrexerit. Naturale autē huic corpori erat, clausis
 nis ingredi; & absque labore & loco in locum transire. Itaque quod discipuli adhuc nō cre
 derent, neque per palpationem persuaderentur, addit & aliud indicium: comedens diui
 na quada virtute consumendo quod edebat. Omnis enim cibus natura per os sumptus
 ad feces vadit, uerum haec non naturaliter, sed vt diximus secundū dispensationē
 comedit. Habet autem aenigma quoddam, quod partem piscis comederit, significat enim
 quod naturam nostram, quae in saluginoso hoc mari natat, igni suae deitatis assarit, &
 exciccavit omnem humore, quae ex profundis fluctibus habebat, vt fieret diuinus cibus
 & quae prius erat abominabilis, fieret nunc dulcis deo. Vel (vt opinor) significat per pi
 scem astatum, actiuam vitam, quae tollit nostram humiditatem & ineptitudinem auxilio
 carbonum solitariorum, & quietem amplexantium, per fauum autē apiarium, scientiam
 vel cōtemplationem, siquidē dulcia eloquia dei. Est & alius fauus aggressior, nempē gēti
 lium sapientia, hic autem, est apiarius fauus, diuina inquam sapientia, siquidem Christus
 parua apis est magnitudine. A breuiatum enim est uerbum, & infirmum, robore. Non e
 nim in uirtute sermonis Paulus praedicat, vt ne crucem euacuet, ueruntamen regibus
 & idiotis est amabilis, afferens labores suos in sanitatem animarum.

i. Cor. xv.

psal. xvij

i. Cor. i.

*Tunc aperuit mentē illorū, ut intelligerent scripturas, & dixit eis: Sic scriptū est; & sic oportet
 bat Christū pati, & resurgere a mortuis tertio die, & praedicari in nomine eius poenitentiam, ac
 remissionē peccatorū in omnes gentes, initio factō ab hierosolymis: Vos autem estis testes horum.*

A Et ecce ego mitto promissuum patris mei super uos. Vos autē sedete in ciuitate Hierusalem, usque
 quequo induamini uirtute ex alto. Eduxit autem eos foras usque in Bethaniā, & sublatis in al
 tum manibus suis benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis recessit ab eis, ac ferebatur in
 celum. Et ipsi adorato eo regressi sunt Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in tem
 plo, laudantes & benedicentes deum. Amen. Postquam corda illorū pacificauit, & dubita
 tionē loquendo, palpabileque se exhibēdo ac comedēdo sedauit, confirmata ueritate re
 surrectionis corporis sui, tūc aperuit illorum mentem ad intelligendū scripturas: Nisi
 em̄ quieta fuisset illorū aīa quō in tanta turbatione & inquietudine cognouissent? Vaca
 te, enim, inquit; & cognoscite, idcirco & docet eos, quod necessariū fuerit Christū sic pa
 ti. Quū sic per lignū crucis: quia per lignū interitus, ideo necessariū fuit per lignū corrū
 ptionē tolli, & aboleri uoluptates, quae in ligno per dolores, quos in ligno pertulit inui
 dit dñs. Et deinde resurgere, inquit, tertio die & praedicare in nomine ei⁹ poenitentia &
 remissionē peccatorū. De baptismo autē hoc loco dicit. Nā & in eo poenitentia fit per con
 fessionem & dispositionē pristinorū malorū & impietatum, & simul comitatur remis
 sio peccatorū. Quō autē baptisma in noīe soli⁹ Christi fieri intelligem⁹, praesertim quum
 alias doceamus baptizari in noīe patris & filij & spirit⁹ sancti: Igitur primū quidē dicim⁹
 quod qñ dicimus baptisma fieri in noīe Christi, non dicimus quod oporteat in solius
 Christi nomine fieri, sed quod Christi baptisma quo Christus baptizatus est, spirituale
 sit, non Iudaicum, neque quale Ioannis, quod poenitentiam solum, sed communionē spi
 ritus sancti, & remissionem peccatorum conferat, vt ipse nobis ostendit quum baptiza
 retur in Iordane monstrato in columbae specie spiritu sancto. Insuper baptisma in nomi
 ne Christi, intelligit in morte Christi. Nam sicut ille mortuus triduanus resurrexit, ita &
 nos figuratē in aqua sepulti, incorruptibilitatem animae induimus, & arrabonem in
 corruptibilitatis corporis accipimus. Et aliter: Christi nomen in seipso continet & patrē
 inungentem, & vnctorem spiritum, & vnctum filium, in nomine domini, remissio pec
 catorum. Vbi igitur foeculentiae linguae baptizantium in Montanū, & Priscillam, & Ma
 ximilam? Vere nulla his qui sic baptizantur, remissio, sed peccatorum augmentatio est.
 & hi quidem male peribunt. In omnes autem gentes sermo exiuit, a Hierusalem sumpro
 initio. Oportebat enim humanam naturam, quae tota in Christo vnita & assumpta, non
 ultra in duas dirimi sectiones, Iudaeorum & Gentilium, sed incipere sermonem a Hieru
 salem, & in gentibus requiescere, vnitis generibus. Vos autem estis testes horum, pas
 sionis scilicet ac resurrectionis. Postea ne turbarentur intra se, & cogitabant quomodo
 testificabimur, qui priuati homines ac idiotae sumus, contraque gentes mittimur, & con
 tra Hierosolymitanos armamur, qui & te occiderunt: Dixit autem. Confidite, huius rei
 gratia mitto, quantā nondū, promissionem patris de qua dicit per Ioelem. Effundam de
 spiritu meo super omnem carnē, &c. Sedete igitur, qui tunc timidi & parū fideles: donec
 induamini uirtute, non humana, sed caelesti. Non dixit autē, accipite: sed induamini: de
 clarās oīno custodia spirituales armaturae muniendos. Eduxit autē eos usque in Bethaniā
 am, hoc intelligam⁹ in die quadragesimo factū esse. Quae em̄ illi breuiter dicunt, tu in
 multis dieb⁹ facta esse intellige sicut & ipse Lucas in Actis dicit, quod per quadragin
 ta dies uisus sit eis. Saepē em̄ ad eos accessit, & iterum ab eis abcessit. Benedixit autē
 discipulos fortassis infundēs eis vim, quae custodiret usque in aduentum spiritus: fortassis
 etiā nos docens, quū peregre proficiscimur, vt cōmendemus nos supernis benedictionib⁹
 Ferebatur autē sursum in caelū. Elias em̄ quasi in caelum (uidebatur em̄ quasi in caelum ser
 uat) saluator in caelum ipsum praecursor omnium ascendit vt ostendat conspectui patris
 sanctā carnē, & confideat in caelis patri. Et nunc adoratur natura nostra in caelo ab oī an
 gelica uirtute. Illi autē reuersi sunt cū gaudio magno, & erant semper in tēplo. Vides
 uirtutē? Nondū spiritus, & spiritaliter uiuūt. Qui em̄ pri⁹ inclusi erāt, nunc inter me
 dios pontifices uiuunt, & nihili in eis temporale, sed contemptis omnibus, in tēplo sema
 per deum laudant & benedicunt. Quorum imitatores etiam nos facti: in uita sancta sem
 per simus, laudantes per hanc uitā, & benedicentes deum. Gloria enim dei & benedictio
 est sancta & uirtuosa uita: quoniam cum decet omnis gloria in secula seculorū, Amen.

psal. xlv.

An in soa
lo Christi
nomie de
beat fieri
baptisim⁹Mat. iij.
Ioan. i.

Ioel. ij.

act. xi.

Gloria
dei quae
fit.

Enarrationis Theophilactibus

GARIAE ARCHIEPISCOPI IN LVCAM FINIS.

Theophylacti Archiepiscopi Bulgariae, in Euangelium Ioannis Enarratio.

PROLOGVS.

1. Cor. xij

Actu. iij
bethsaida
patria Io-
annis.

Paulus sa-
mosatenus

Quando
& ubi Io-
anneseua-
gelium scri-
psit.
Ioannes
virgo.

Matt. v.

Marci. iij.
Ioan. ix

SPIRITVS potentia in infirmitate perficitur: sicut & scri-
ptum est, & credimus: in infirmitate autem non corporis tantum;
sed & sermonis, & sapientiae quae in lingua sita. Manifestum
que est id, cum ex multorum aliorum, tum ex Ioannis magni
theologi, qui frater Christi gratia. Hic enim patre quidem pi-
scatore natus, eadem quam pater exercebat artem, non solum
autem imperitus erat gentilium disciplinarum, & Iudaicae
eruditionis, sed plane totus illiteratus erat, quemadmodum
diuinitissimus Lucas in Actis Apostolorum de eo tradit. Nam
& patria eius vilis & obscura, non insignibus artibus clara,
sed piscaturae apta, Bethsaida erat. Nihilominus illiteratus ille, ignobilis ille, qui in
nullo spectabilis erat: vide quantum sortitus sit spiritum. Etenim quae nullus aliorum
euangelistarum nos docuit, ea ipse innotare ausus est. Nam quum illi occupati fuissent
in carnali substantia CHRIS T I explicanda, nihilque clare & manifeste satis de substan-
tia eius dixissent, quam ante secula habuit, meruebat, ne quando quidam humi repen-
tes, nihilque sublime intelligere valentes putarent CHRIS T V M tunc primum subsi-
stere coepisse, quando ex Maria natus est, & non ante secula ex patre natum esse, id quod
vtrique Paulo Samosateno accidit: propterea magnus Ioannes de superna eius generatio-
ne tractat, quanuis interim & incarnationem verbi non relinquit intactam, dicit enim. Et
verbum caro factum est. Dicit autem nonnulli, quod etiam ipsum rogauerint quidam ortho-
doxi, vt conscriberet de superna natiuitate, eo quod tunc in diebus illis pullularent haer-
etici aliqui CHRIS T V M hominem esse purum docere non reueriti. Dicitur quoque
quod sanctus ille, quum legisset alia quae ab Euangelistis scripta, admiratus sit illos de
omnibus quidem vera narrasse, & iudicari illos recte, nihil ad gratiam Apostolorum scri-
psisse. Caeterum quae illi non manifeste dixerunt vel omnino praetermiserunt, ea ipse ex
planare, & liquida facere, adhaerereque proprio euangelio coepit: quod & exul in Patmo
insula conscripsit post triginta duos annos post assumptum in caelos Christum. Dilectus
est autem Ioannes praeter discipulis omnibus maxime a domino, eo quod absolute mitis
erat, suauissimisque moribus ac mundo corde, nempe virgo. Vnde & amplius notitia
dei donum ei concreditum est, mysterisque plerisque incognitis ipse delicatus est. Be-
ati enim (inquit) mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Erat insuper & cognatus
domini, Quomodo autem? Audi. Ioseph ille deiparae sponsus, habuit ex priore vxore li-
beros septem, quatuor mares & tres femellas. Matha, Esther, & Salomen. Et illius sane,
Salomes inquam, filius erat Ioannes ille. Comperitur itaque discesse auunculus eius, quoni-
am Ioseph habitus est pater domini, illius autem Ioseph filia Salome, & proinde habita
soror domini, atque sic Ioannes eius filius, nepos domini. Fortassis autem non absurdum
fuerit nomina & matris eius, & Euangelistae aperire. Etenim mater eius quae Salome dice-
batur, interpretatur pacifica. Ioannes autem, gratia eius. Sciat igitur omnis anima, quod
pax quae erga homines, & quae in anima ab affectionibus libera, mater sit diuinae gratiae,
& generat istam in nobis. Animam enim quae adhuc turbatur, & pugnat contra homines ali-
os, & contra seipsam, non verisimile diuinam consequi gratiam. Consideremus autem & mi-
rabilius quiddam, quod circa sanctum illum Euangelistam accidit. Vnus enim ille tres
habere matres comparet, deiparam. Salomen & tonitruum. Nam filius tonitruum est, pro-
pterea quod in Euangelio vocalissimus fuerit; deiparae, dicit enim. Ecce mater tua. Verum

hęc ante enarrationem dicta sufficiant, nunc incipienda dictorum eius reseratio.

CAPVT PRIMVM.

In principio erat uerbum. Sicut & in proemio dicebam, ita de-
nuo dico quod quum Euangelistae alij inferiorem natiuitatem do-
mini, conuersationem, & incrementum late narrarunt, ea Io-
annes transcurrat quidem, uti satis a condiscipulis suis di-
cta de deitate autem eius, qui propter nos homo factus est;
differat: tamen si diligenter consideraueris; neque illi de dei-
tate, vnigeniti dicere neglexerunt, sed eius mentionem fece-
runt; quanuis non diffusile, neque iste ita sublimitati uerbi in-
tentus fuit, ut omnino posthaberet dispensationem eius in car-
ne. Vnus enim erat spiritus, qui mouebat omnium animas;

Itaque nobis de filio differit. Etenim pater nobis ex veteri lege notus erat, tamen si nec
de patre obticeat, sed & eius meminit; de filio loquens, & ostendens sempiternitatem
vnigeniti, dicendo. In principio erat, hoc est a principio erat. Quod enim a principio est,
eius omnino nullum tempus inuenit quando non erat. Et vnde dixerit quis manifestum,
quod in principio idem sit quod a principio? Vnde: Et ipsa quidem communi con-
ceptione, maxime autem ab Euangelista illo, Inquit enim in vna suarum epistolarum.
Quod erat ab initio, quod vidimus. Vides igitur quomodo ille dilectus domini seip-
sum interpretetur: Etiam inquit. Sed ego quod erat in principio, sic intelligo, quemad-
modum & a Mose dictum est. In principio fecit deus. Sicut enim illic, quod erat in prin-
cipio, non intelligitur, quasi caelum fuerit sempiternum, sic neque hoc loco quod sempi-
ternus sit vnigenitus. Haec quidem haereticus. Nos autem ad hanc stultam instantiam ni-
hil aliud dicimus quam hoc. O Sophista malitia, quomodo quod sequitur obseruasti?
At nos etiam haec te nolente dicemus. Nam illic quidem Moses dicit In principio fecit
deus caelum & terram, hoc autem loco. In principio erat uerbum. Quae igitur communitio
uerbi, fecit, ad uerbum erat. Equidem siluissim si hoc loco scriptum fuisset, In principio fe-
cit deus filium, nunc autem inquit. In principio erat. Ex quo intelligo sempiternum fuisse
uerbum, & non posterius conditum, sicut vos nugamini. Quare autem non dixit, ab initio
erat filius, sed uerbum? Audi propter auditorum infirmitatem. Ne auditio statim ab in-
itio filij nosse, cogitaremus natiuitatem corporalem, & ab affectionibus proficere. Et
eius gratia ipsum uocauit uerbum, quod discas sicut uerbum gignitur ex mente si-
ne passione, ita & hic a patre natus est absque vlla affectione. Vel aliter. Ideo uerbum ap-
pellauit; quia paterna nobis annunciauit, quemadmodum omne uerbum mentis uoluntates an-
nunciat. Insuper ut ostendat coeternum esse patri filium. Sicut enim dici nequit mentem
aliquando esse absque uerbo, ita neque patrem & deum absque filio. Dictum est autem,
cum articulo, illud uerbum. Sunt enim multa etiam alia uerba dei, ut prophetiae & ma-
data, secundum quod dictum est de angelis. Potentes uirtute, facientes uerbum eius, sed pro-
prie uerbum subsistentia est, personam constituens.

Et illud uerbum erat apud deum. Et hoc loco manifestius indicat coeternum patri filium.
Ne enim existimes, quod pater aliquando fuerit absque filio, dicit. Et illud uerbum e-
rat apud deum; hoc est cum deo, in sinibus paternis. Apud enim intelligere debes pro-
cum. Sicut & alio loco dictum est. Nonne fratres eius, & sorores eius apud nos sunt? hoc
est nobiscum sunt, & nobiscum conuersantur. Sic & hoc loco, apud deum, intellige, hoc
est, cum deo erat, cum deo in sinibus eius. Impossibile enim est deum absque sermone &
sapientia esse. Idcirco quia uerbum, & sapientia, & uirtus patris existit filius, credimus ipsum
semper esse apud patrem & cum patre. Et quomodo inquit, possibile est, quod quum fi-
lius, non sit posterior patri? Quomodo? Dicce a corporali exemplo. Splendor solis, non
ne ab ipso sole est? Etiam omnino. Nunquid ergo & posterior sole, ita ut sine eo sol non
intelligatur? Aut quomodo sol esset, splendor non habens? Igitur multo magis hoc de
patre & filio intelligitur. Filius enim patris quum sit splendor, sicut & Paulus dicit,
semper cum patre credendum est fulgere nec esse illo posterior. Attende hic & Sabellium Liben-
hoc dicto confutari. Ille enim docuit, quod pater filius & spiritus una persona sint. Et quum
ca illa persona apparuerit, aliqua doct pater, interdum uerit filius, non unquam ut spiritus an-
tus. Hęc nugatur medacis patris filius, maligno spiritu plenus, arguitur autem manifeste
ex hoc quod dicitur. Et illud uerbum erat apud deum. Manifestum enim Euangelista hoc loco

Euangeli-
stas oes ui-
nus spiri-
tus mouit.

i. Ioan. i.
Gene. i.

Quare Io-
annes dixe-
rit, in prin-
cipio erat
uerbum, &
non potius
in principio
erat filius

psd

Marc. i.

Heb. i.

Sabellius
Libestres
personas
vnam esse
docens co-
futatur.

alium dicit esse verbum; & alium deum, hoc est patrem. Nam quia verbum erat apud deum, manifestum quod duæ personæ introducantur; etiam si natura sit in his duobus. Quod autem una natura sit, audi.

quare Arius & Sabellius con fundendi.

Alius & alius de persona, alius & alius de natura, alius & alius de natura dicitur.

Duplex verbum, quorum neutrum quadrat filium dei.

Porphiri sophisma

Ariani

Et deus erat illud verbum. Vides quod & verbum erat deus, & ita una erat natura patris & filii, quia & una diuinitas. Confundantur igitur Arius & Sabellius. Arius quidem, qui creaturam dicit filium dei & facturam. Confutetur autem per hoc quod dicit. In principio erat illud verbum, & deus erat illud verbum. Sabellius vero negans personarum trinitatem, sed asserens unitatem respiciatur per hoc quod dicitur: Et illud erat verbum apud deum. Manifeste enim hoc loco alium & aliud. Alius enim & alius de persona dicitur aliud & aliud de naturis. Et ut exemplo manifestius faciamus, Petrus & Paulus sunt alius & alius, sunt enim personæ duæ, sed non aliud & aliud. Una enim eorum natura est humanitas. Sic igitur de patre ac filio dicitur. Alius enim sunt & alius, duæ personæ, non autem aliud & aliud: una enim natura eorum deitas.

Illud erat in principio apud deum. Ille deus verbum, nunquam separatus est a deo patre. Quia enim dixerat, deus erat verbum ne quis diabolica illusionem turbet quosdam dicens. Ergo quia & verbum deus est, aliquando insurget contra patrem, ut gentiles fabulantur, & segregans se ab eo aduersarius erit, propterea dicit, quod licet deus sit verbum, nihil minus cum deo patre est, & ab eo nunquam separatus. Non minus facile fuerit, & Arius responderet: Surdi audite, qui dicitis opus & facturam esse dei filium. Incelligit quale nomen imposuerit Euangelista filio dei. Verbum enim ipsum vocauit. Vos autem opus & facturam vocatis eum, qui neque opus est, neque factura. Nam quum duplex sit verbum, aliud quidem mentale, quod habemus etiam nihil loquentes. Intellige autem virtutem loquendi. Ita enim & dormiens & nihil loquens habet vim loquendi in seipso sita, & virtutem non abiicit. Est igitur aliud mentale, aliud vero enunciatiuum, quod per labia proferimus, hoc est vis eloquendi, quum id quod intrinsecus est in mente, in opus producimur. Quum igitur duplex sit verbum, neutrum horum congruit in filium dei. Neque enim vel enunciatiuum, vel mentale verbum est filius est dei. Verba enim illa naturalia sunt, & qualia apud nos. Verbum autem patris super naturam est, nec subiectum artificis illis loquendi inferioribus. Atque ita cadit Porphyrii gentilis sophisma. Ille enim tentans subvertere euangelium, talibus utebatur diuisionibus. Si enim inquit filius dei verbum est, vel est enunciatiuum vel mentale. Verum neque hoc est, neque illud, ergo neque verbum est. Solutum itaque prius est sophisma hoc, qui dicimus quod mentale & enunciatiuum verbum est de his quæ apud nos de naturalibus dicuntur; de eo autem quod supra naturam est, nihil tale. Verum tamen & hoc dicendum: Si quidem nomen verbi dignum esset deo, & proprie de illo ac substantialiter diceretur, haberet utique locum gentilis dubitatio, at neque vllum aliud proprium nomen quis inuenit dignum deo, neque verbum ipsum substantialiter & proprie est nomen vnigeniti, sed tantum manifestat absque affectione naturam de patre filium, quemadmodum verbum de mente, & quod filius sit paternæ voluntatis nuncius. Et proinde o miser, quid vellicas nomen? Nam quum dicitur pater, & filius & spiritus ad materialia labens, & carnales singis patres, & filios, & spiritum acreum: meridionalem forte, vel septentrionalem, vel alium excitantem tempestatem. Cæterum si scire vis quale sit verbum dei, audi reliqua quæ sequuntur.

Omnia per ipsum facta sunt. Ne existimes, inquit, verbum quod in aera diffunditur & dissoluitur, sed factorem omnium, tam mentalium quam sensibilium. Hic iterum Ariani insurgunt & dicunt, quod sicut dicimus securi fabricari ianuum, quasi instrumentum, & alium esse fabrum qui mouet hoc organum, ita & per filium fieri omnia, non quod ipse sit factor, sed instrumentum, sicut securis dei & patris factoris: & vrentis filio tantum organo. Et ita factura (aiunt) est filius ab eo condita, eo quod per ipsum fiant omnia sicut & securis ad hoc sit, ut per eam omnia artificialia elaborentur. Et hæc sunt magna Arriana hugameta. Nos autem quid illis dicemus? Simpliciter ac recte, quod si in hoc creauit ut dicit pater filium, ut instrumentum haberet ad completionem creaturæ, indignior fuerit filius creaturis. Nam sicut securi, quæ est instrumentum, alia quæ per eam fiunt, digniora sunt, propter illa enim sit securis, non illa propter securim. Ita & creatura dignior est vnigenito, propter illam enim (ut dicunt) ipse pater creauit eum; & ita ut si non fuisset omnia creaturus, neque vnigenitum produxisset. Quid his verbis insipientius? Etiam inquit & quomodo? Non dicit, quod ipsum verbum fecerit omnia, sed vsus

est præpositio per. Quomodo? Ut ne suspiceris illum vnigenitum, & absque principio esse filium, & deo aduersarium, eius gratia dixit, quod pater per verbum fecerit omnia. Finge enim regem quendam, qui habet filium regem, & conditurus est ciuitatem, & ei con credere illius extructionem. Sicut igitur dicens, quod per filium regis condita sit ciuitas, non feruum dicit filium regis, sed monstrat quod hic filius habeat patrem, & non sit solus. Sic etiam hoc loco Euangelista dicens per filium facta omnia, manifestauit quod pater mediatore illo ad conditionem rerum (ut sic dicam) vsus fuerit, non se minore, sed æqualis potestatis, & ut valeret talia perficere. Insuper hoc tibi dixerim, quod si te offendit præpositio, per: & quæris inuenire in scriptura sermonem quendam, qui dicat, quod verbum ipsum fecerit omnia, audi David. Principio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli. Vides quomodo non dixerit, quia per te facti sunt caeli, & fundata est terra, sed tu fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli, quia & hæc de vni genito, & non de patre dicit. Disces etiam hoc & ab ipso quidem Apostolo, qui vitruit hoc dicto in epistola ad Hebræos. Disces quoque ex eodem Psalmo, quum dicit. Dominus in terram aspexit, ut audiret gemitum, & ut solueret mortificatos, & ut annuncient in Sion nomen domini. Nunquid alium significat, quam filium dei? Hic enim in terram aspexit, siue hanc dicas quam inhabitamus, siue hanc nostram naturam quæ terræ inuoluta est, siue carnem iuxta illud. Terra es, quam & assumpsit, soluitque nos cõpeditos peccatorum vinculis, & filios occisorum ab Adam & Eua, ut annunciet in Sion nomen domini. Stans enim in templo docuit de patre suo, quemadmodum & ipse dicit: Manifestaui nomen tuum hominibus. Hæc igitur cui congruunt? Patri ne, an filio? Omnino filio. Nam ipse annunciauit nomen patris in Hierusalem, docens. Itaque postquam hæc dixit David, subdit. Et tu ab initio domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli. An non manifeste filium inducit factorem, & non instrumentum? Quod si præpositio, per, vnionem sibi inducere videtur, quid dices quum Paulus apponat hanc patri? Dicit enim: Fidelis deus, per quem vocati sumus in societatem filij sui. Nam instrumentum, hoc loco facit patrem. Et iterum: Paulus Apostolus per voluntatem dei. Et de his quidem scripsimus, redeamus ad ea vnde digressi sumus.

Omnia per ipsum facta sunt. Moses quidem de visibili creatura loquens, nihil nobis de mentalibus manifestauit. Euangelista autem vno verbo complexus omnia, inquit. Omnia per ipsum facta sunt, tam visibilia quam inuisibilia.

Et sine ipso factum est nihil, quod factum est. Quia dixit quod omnia ipse fecerit, ut ne quis existimet, quod & spiritum sanctum creauerit apponit, quod omnia per ipsum facta sunt. Et quæ omnia? Quæ facta sunt: perinde ac si diceret. Quod si quid est ex natura condita, illud factum est a verbo, spiritus autem quia non illius factæ naturæ, non factus est ab eo. Itaque sine virtute verbi nihil factum est quod factum est, id est, quod est naturæ illius creatæ ac factæ.

In ipso vita erat, & vita erat lux hominum. Pneumatomachi, qui spiritum negant deum hanc particulam sic legunt. Et sine ipso factum est nihil, & inde hoc loco facto puncto, legunt, quasi ab altero principio. Quod factum est in ipso, vita erat, & interpretantur locum iuxta suam mentem, dicentes, quod hoc loco de spiritu sancto Euangelista disserat, dicens. Quod factum est in ipso, hoc est spiritus sanctus, vita erat: Hæc autem dicunt Mæcedoniani, conantes ostendere spiritum sanctum esse creaturam, & annumerare eum his quæ facta sunt. Nos autem non sic, sed puncto facto postquam dixit, quod factum est, nouum principium legimus. In ipso vita erat. Postquam enim dixit de opificio quod omnia per ipsum facta sunt, dicit postea de eius prouidentia, quod non solum condiderit, sed etiam ipse sit is qui vitam omnium creaturarum conferuet. Et enim in ipso vita erat. Non enim inquit suspiceris, quod expers vitæ sit verbum hoc, sed in ipso vita erat. Scio autem a sanctorum quodam particulam hanc sic lectam. Et sine ipso factum est nihil, quod factum est in ipso. Deinde posito signo, coepit quæ sequuntur. Vita erat. Opinorque etiam hanc lectionem non malam, sed rectam habere sententiam. Sanctus enim iste orthodoxe intellexit, quia sine verbo nihil factum est, quod factum est in ipso. Omnia enim quæcunque facta sunt, & condita sunt, in ipso verbo inquam, sine ipso non sunt facta. Deinde aliud inirium erat. Vita erat, & vita erat lux hominum. Vitam Euangelista nominat dominum, eo quod contineat vitam omnium in se, & quod spiritualis vitæ conciliator fuerit omnibus ratione præditis. Lux autem, non aliqua sensibilis, sed spiritualis, quæ ipsam animam illustrer. Non dicit autem, quod Iudæorum lumen dunt

Per præpositio.

Psal. ci.

Hebræi. Psal. ci.

Gen. ii.

Ioan. xvij

i. Cor. i. Ibidem

uenerunt

Macedoniani.

Ratio lux nostra. taxat sit, sed omnium hominum. Omnes enim homines, secundum quod mentem accipiunt, & rationem ab eo quod nos creauit, verbo, dicimur illustrari ab eo. Nam ratio data nobis, secundum quam rationales vocamur, lux est; quæ ducit nos ad ea quæ sunt facienda, & quæ non sunt facienda.

Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eum non comprehenderunt. Lux, hoc est verbum dei in tenebris, hoc est, morte & errore apparet. Nam & in morte factus est quasi fuisse videtur, ita vt cogeret hinc illum emigrare, sicut eos quos prius absorpserat. Et in errore gentili fulget prædicatio, Et tenebræ eum non comprehenderunt. Mors enim eum non comprehendit, neque error. Inuictum enim est lumen hoc, deus verbum inquam, Quidam autem tenebras existimarunt & carnem & vitam, Verbum enim factum, in vita & carne hac fuit. Et tenebræ, aduersaria inquam, potestas, tentarunt quidem & persequutæ sunt lumen, sed inuictum & insatiabile offenderunt. Tenebræ autem dicitur caro, non quod secundum naturam sit falsis, absit: sed propter peccatum. Caro enim nihil omnino habet malum, si naturaliter moueatur; sed si præter naturam moueatur: & peccato seruiat, & tenebræ fit & dicitur.

Fuit homo missus a deo, nomen ei Ioannes. Postquam dictum est nobis de subsistentia verbi dei arte secula: quia & de incarnatione verbi dicitur, sermonem de præcuratore inter serit. Et quis alius, quam Ioannes præcurator haberet sermonem de sua natiuitate, qui præcurrit, & ante natiuitatem domini? Dicit igitur de præcuratore Euangelista, quod fuit homo missus a deo, missus inquam, a deo; pseudopropheta: enim non a deo missi erant. Cæterum quum audieris, quod missus fuerit a deo, nihil priuatum vel humanum dicere potest, sed diuina omnia. Et idcirco etiam angelus dicitur. Angeli enim virtus est nihil proprium dicere. Item quum angelum audieris, ne putes quod natura sit angelus, vel ex cælo descenderit, sed propter opus & ministerium vocatur angelus. Quia enim ministravit prædicationi, & prænuncius fuit domini, eius gratia dicitur angelus. Propterea Euangelista subuertens quorundam opinionem, qui suspicantur Ioannem natura fuisse angelum, dicit: Fuit homo missus a deo.

Hic uenit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Hic, inquit, qui missus erat a deo, ut testimonium perhiberet de lumine. Deinde ne quis existimet quod huius testimonio opus habuerat ad gloriam vnigenitus, quasi aliqua ex parte inops, idcirco addidit, quod uenit testificaturus de filio dei: non quod illius testimonio habeat opus, sed ut omnes credant in illum. Num & omnes crediderunt? Minime. Quomodo igitur inquit Euangelista, ut omnes credant? Quomodo? Quantum in illo erat, propterea testificabatur, ut omnes trahat. Quauis autem quidam discredant, non tamen ideo ille reprehendendus, quoniam & sol in hoc lucet, ut omnes illuminet: at si quis in caliginosa quadam domo se incluserit, & iurare non fruatur, quid hoc ad solem? Sic igitur & hoc loco. Missus quidem fuit Ioannes, ut omnes credant; quauis autem eueniret contrarium, ille in causa non est.

Non erat ille lux illa, sed ut testaretur de luce. Quandoquidem, ut sæpe fieri solet, qui testatur maior est eo, cui testimonium perhibet; ne existimes, quod & Ioannes testificans Christo, maior illo fuerit, malam suspicionem illam interimens, inquit. Non erat ille lux illa. Sed dixerit quispiam. Igitur non erit vel Ioannes, vel quispiam sanctorum uocandus lux? Lucem utique recte dixerimus vnumquemque sanctorum, sed lucem illam cum articulo neutiquam dicemus. Vnde. Si quis tibi dixerit, Ioannes lux est, anque, si autem interrogarit, nunquid Ioannes lux illa est? Dic non. Non enim ipse proprie lux est, sed lux per participationem, habens fulgorem a vera luce.

Erat lux illa lux vera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in mundum. Dicitur est de incarnatione vnigeniti, quod uenit in propria, quod caro factus sit: ne igitur quis suspicetur, quod non fuerit antequam incarnaretur, eius gratia subiecit mentem nostram in substantiam, quæ ultra omne principium est, & inquit. Erat etiam antequam incarnaretur lux vera. Et per hoc Photini & Pauli Samosatani subuertit hæresim: qui docent in suis dogmatibus, vnigenitum tunc coepisse, quando de Maria natus est, & ante hoc non fuisse. Audi & tu, Ariane qui negas verum deum filium Dei, quid dicat Euangelista. Erat lux illa vera. Et tu quoque Manichæ qui dicis, quod simus creaturæ opificis diaboli, audi: quia lux illa vera illuminat omnem hominem. Si igitur malignus ille opifex tenebræ est, nullum utique illuminat, atque ita veræ lucis creaturæ sumus. Et quomodo, inquit, illuminat omnem hominem, quum videamus tam multos obtenebratos? Quantum

ad ipsum attinet, illuminat omnes. Dic enim, obsecro. Nonne omnes rationales sunt? nonne omnes natura scientes bonum, non secus habet res: nonne omnes habent virtutem ex creaturis cognoscendi creatorem? Et ita ratio data nobis, & natura nos instruens, quæ & naturalis lex vocatur. Hæc uocata est lux, nobis a deo data. Quod autem quidam ratione vsi non sunt, hi se ipsos obtenebrarunt. Nonnulli hanc dubitationem ita soluunt: illuminat, inquit, dominus omnem hominem uenientem in mundum: hoc est, eos qui sunt in statu meliori, & dantes operam ut illuminetur anima sua, neque illam innotamam & turpem esse sinentes.

In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In mundo erat, sicut deus ubique præsens. Quin & propter prouidentiam & conseruatiuam vim, qua omnia conseruat, dicendus in mundo esse: quauis cum hoc, inquit, dico, quod in mundo fuerit: quoniam neque mundus ipse fuisset, nisi ille ipsum condidisset. Vbi que ipsum ostendit opificem: partim ut Manichæi insaniam reprimeret, qui dicit malignum opificem produxisse omnia; & Arium confutaret, qui dixit filium dei esse creaturam, partim ut omnem hominem induceret ut conseruaretur factorem, & non seruiat creaturis, sed adoret conditorem. At mundus (inquit) eum non cognouit, hoc est promiscuus ille populus, qui mandanis additus est negocijs. Mundus enim significat quidem & vniuersum hoc: sicut hoc loco dictum est quod mundus per seipsum factus, significat autem & eos qui mundana sapiunt: sicut hic dicit, qui mundus eum non cognouit, hoc est, terreni homines, quoniam sancti omnes & prophetae agnouerunt.

In propria uenit, & proprijs eum non receperunt. Hoc loco manifestissime ingreditur sermonem de incarnatione, Et est totus sententiæ contextus is. Erat quidem absque carne lux vera in mundo, & non agnoscebatur. Deinde in propria uenit cum carne. Propria autem eius, vel totum mundum intellige, vel Iudæos quos elegit, ut funiculum hæreditatis, & ut portionem peculiumque suum. Et proprijs eum non receperunt, vel Iudæi, vel ceteri homines qui ab eo conditi. Igitur quemadmodum deplorat demerentiam hominum, ita & admiratur misericordiam domini. Qui proprijs eius (inquit) erant, non omnes receperunt eum. Nullum dominus necessitate cogit & attrahit, sed uoluntatem reliquit & electionem.

Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem fieri filios dei, his qui credunt in nomine eius. Siue serui, siue liberi, siue pueri, siue senes, siue Barbari, siue Græci, quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. Qui autem sunt illi? Hi qui credunt in nomine eius, hi scilicet qui suscepto uerbo lucem ueram per fidem receperunt & declararunt. Cuius gratia non dixit, quod fecerit eos filios dei, sed quod potestatem dedit eis filios dei fieri. Cuius gratia, audi, quia non sufficit ad custodiam puritatis, baptizari, sed & multo studio est opus, ut imago adoptionis in filium Dei, figurata in baptizate, incontaminata seruetur. Idcirco multi quidem in baptizate gratiam receperunt adoptionis, per ignauiam autem non fuerunt filij Dei usque ad finem. Fortassis autem quis etiam hoc dixerit, quod multi recipiunt eum per hoc, quod solum credunt, quales sunt, qui dicuntur cathecumeni, nondum autem facti sunt filij Dei, potestatem autem tunc habent, quum uoluerunt baptizari, & hanc gratiam consequi, adoptionem inquam in filios. Dicit autem quis & hoc. Quauis in baptizate adoptionis beneficium accipiamus, sed perfectam in reuocatione accepturi sumus, & perfectissimam adoptionem tunc recepturos nos speramus, sicut & Paulus inquit. Quia adoptionem filiorum accipimus. Quapropter & hic Euangelista non dixit. Quotquot receperunt fecit eos filios dei; sed dedit eis potestatem filios dei fieri, hoc est, dedit ut in futuro seculo gratiam illam suscipiant.

Qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt. Comparationem quodammodo facit diuinæ & carnalis generationis, non absurde, reducens nobis in memoriam carnales partus, ut agnita uilitate & humilitate carnalis generationis per comparationem ad diuinam gratiam curramus. Dicit igitur, Qui non ex sanguinibus nati sunt, mensuris scilicet. Ex illis enim embryo nutrimentum habet & incrementum. Dicunt autem quod & semen primum sanguinis naturam abijciat, & deinde in carnem & aliam dispositionem transformetur. Quia autem probabile est quosdam dicturos, quod & natiuitas Isaac fere talis fuerit, quali generantur credentes in CHRISTVM. Etenim & Isaac non ex sanguinibus natus est. Defecerant enim Saræ menstrua. Itaque quia possibile est quosdam talia suspicari, subdit. Neque ex uoluntate

Ratio & natura lex dicitur naturalis.

Manichæi Arii hæreses.

Non sola fides efficit filium dei.

Galat. iij

Ge. xvij

Mat. xi. Malac. iij. Angeli uirtus quænam, & quare angelus dicitur angelus.

Sanctus quilibet lux nunc pari potest non autem lux illa

Photini & Pauli Samosatani hæresis subuertitur.

rate carnis, neque ex voluntate viri. Etenim quauis natiuitas non fuerit ex sanguine, erat tamen ex voluntate viri. Voluit enim utique vir generare sibi puerum de Sara, Ex voluntate autem carnis, sicut ex Anna Samuel. Dixerit enim quis Isaac ex voluntate viri. Samuelem vero ex voluntate carnis, hoc est Annæ. Sirituit enim (inquit) ut possideret filium sterili ista. Fortassis autem ambo ex vtriusque. Quod si & aliud quid volueris discere, audi. Carnalis coitus vel fit a naturali ardore, sæpe enim quis calidioris complexionis est, & inde ad coitum est propensior, & hoc appellat voluntatem carnis. Vel propter malam consuetudinem & intemperantiam diæ impetus coeundi violentior fit, & illum nominat voluntatem viri, quod non sit ex naturali constitutione, sed opus sit virilis intemperantiæ. Fortassis autem quia mulier inierum inuenitur ad coitum propensior, interdum vero vir, per voluntatem quidæ carnis, intellexit mulieris, per voluntatem autem viri, viri lasciuiam significauit. Intelleges autem recte, per voluntatem carnis, concupiscentiam incendentem ad coitum carnem; per voluntatem autem viri, congressum ad copulam concupiscentis, qui operis est principium. Posuit autem ambo, quia multi concupiscunt quidem, at non statim a concupiscentia abstrahuntur, sed imperat illi, & in opus non labuntur. Cæterum qui vincuntur, illi primum a carne, & titillante concupiscentia succensi concitantur, ut coitum velint. Igitur recte adiunxit Euangelista, voluntatem carnis voluntati viri, quia coitum natura præcedit concupiscentia, & in copula necessario præcedunt vtraque. Hæc omnia dicta sunt propter eos, qui multa sæpe interrogant stulte, quoniam proprie dicendo, vna ex omnibus illis sententia declaratur: ipsa (inquam) carnalis generationis quæ consumatur clarior manifestatio. Quid igitur plus habemus nos, qui in Christum credimus, quam Israelitæ in lege? Etenim & illi dicebatur filij dei. Magnum sane inter nos & illos discrimen. Nam quoniam lex in omnibus habebat vmbra futurorum, neque adoptionem filiorum dei dabat Israelitis, sed quasi in figura & typo; nos autem secundum veritatem, accepto spiritu per baptismum, clamamus. Abba pater. Sicut autem illorum baptismum in vmbra & in figura erat, ita & adoptio quoque nostram præfigurabat: propterea quauis vocati fuerint filij, hoc tamen contigit eis in vmbra, neque in veritate, eandem filiorum adoptionem habuerunt, quam nos nunc per baptismum.

Quid discernimus inter nos & Israelitas, dum filij dei vtrique dicimur. Heb. x Galat. iij

Et verbum caro factum est. Postquam dixit, quod nos credentes in Christum, si voluerimus, efficiamur filij dei; subinfert nunc & causam tanti boni: Dicit enim: Vis discere quid conciliarit nobis hanc adoptionem in filios? Quia verbum caro factum est. Quando autem audieris, quod verbum caro factum est, ne opineris quod a sua natura desierit, & in carnem versum sit, neque enim Deus fuisse, si verum & alteratum fuisset; sed manens quod erat, factum est quod non erat. Apollinarius autem Laodicenus hinc hæresim excitauit. Dogma enim eius erat, dominum & deum nostrum non suscepisse perfectam hominis naturam, videlicet corpus cum anima rationali; sed carnem solum, mentalis & rationalis animæ expertem. Quid enim opus habebat anima, inquit, qui habebat deitatem, quæ gubernat corpus, sicut nos habemus animam, corpus nostrum dirigentem? Habebat autem ansam, ut existimabatur, ex præfenti dicto. Et verbum caro factum est. Non enim inquit, dixit. Et factum est homo: sed, caro. Et ita non suscepit animam, quæ habet mentem ac rationem, sed carnem absque mente & ratione. Ignorabat autem miserabilis ille, quod scriptura plerumque a parte totum nominet, ut vapore commemoratura totum hominem, a parte, anima scilicet, ipsum nominat, ut omnis anima quæ non circumciditur, occidatur. Ecce enim pro eo quod est omnis homo, dicit partem, animam scilicet. Et iterum a carne nominat totum, ut quando dicit. Et videbit omnis caro salutare Dei. Dicere enim volens omnem hominem carnis nomine vsus est. Sic & Euangelista pro eo quod est, verbum factum est; dixit, verbum caro factum est; a parte totum hominem nominans: ex anima & corpore constitutum. Fortassis autem quia caro a diuina natura alienior est, volens Euangelista significare immensam Dei misericordiam, carnis meminit; ut ineffabilem eius benignitatem obfuscamus, quod propter nostram salutem, alienum a natura sua, & omnibus modis peregrinum; carnem dico, assumpserit. Anima enim cognationem quandam habet cum Deo: caro autem nullo modo communicat; & idcirco opinor Euangelistam hoc nomine vsurum: non quod per omnia expers sit assumptionis, sed ad maiorem ostensionem mirandi & stupendi sacramenti. Nam si non assumpserit animam humanam, verbum incarnatum, incurabiles forent animæ nostræ. Nam quod non assumpserit, non sanauit. Et quam ridiculum, quum anima

Apollinarius Laodicensis hæreticus
Ge. xvij, Psal. lxxij, Lucæ. ij

A prior ægrotarit (illam enim, quum crederet sermonibus serpentis, decipereturque in paradiso, ut dominam & reginam sequuta est manus, & fructum attigit) si relinqueretur domina, & non assumeretur, nec curaretur; assumeretur autem & sanctificaretur & curaretur caro. Verum Apollinarius valet; Nos autem quando audiimus, quod verbum caro factum sit, credimus quod totus homo factus: quandoquidem scripturæ mos est, & carnem & animam, ut a parte totum hominem nominare. Coniucitur autem & Nestorius ex hoc dicto. Dicebat enim ille, quod non deus verbum fuerit homo ille conceptus ex sanctissimis sanguinibus sanctæ virginis, sed peperit quidem virgo hominem. Iste autem homo gratiam assequutus in omni virtutum genere, habuerit verbum dei sibi coadunatum, quod potestatem ei dederat contra immundos spiritus: atque ita dicebat duos filios, vnum virginis Iesum hominem, & alium filium dei qui adunatus quidæ fuerit homini inseparabiliter, sed per habitum & gratiam, & charitatem, quemadmodum & in alio virtutibus prædico homine. Hæc ille, sua sponte ad veritatem surdus. Nam si voluisset, audiisset utique & beatum Ioannem euangelistam dicentem, Verbum caro factum est. Nonne manifeste hinc coniucitur? Ipsum enim, verbum factum est homo. Non dixit, quod inuento homine virtutibus prædico, illi se adiunxerit, sed factum est ille ipse homo. Confutatur in super & Euthyces, & Valentinus, & Manichæus hoc loco. Illi enim dixerunt, quod apparuerit homo iuxta apparentiam; audiant igitur. Verbum caro factum est: non dicit quod apparenter fuerit caro; sed quod fuerit veritas & substantia & non phantasia. Absurdum enim & stultum esset credere, quod quum sit, & dicatur filius dei, mentiaturn incarnationem. In hunc se modum mendax phantasia semper ostentat.

B Et habitauit in nobis. Quoniam supra dixerat: Verbum caro factum est, ut ne quis suspicetur quod vna natura facta sit Christus: ideo subdit. Et habitauit in nobis: ut ostendat duas naturas, nostram scilicet, ac verbi. Nam sicut alterius naturæ est tabernaculum, & alterius is qui inhabitat in eo: ita & verbum in nobis habitare dicitur, hoc est in nostra natura, & alterius est naturæ quam sit nostra. Confundantur Armenij, qui vnâ colunt naturam. (Discimus igitur per.) Verbum caro factum est, quod ipsum verbum homo factum est; & quum sit filius dei, factum est filius mulieris, quæ proprie Deipara dicitur, eo quod genuerit deum in carne. Per hoc autem quod dicit, habitauit in nobis, discimus duas naturas credendas in CHRISTO. Nam & si vnus sit secundum hypostasim, hoc est secundum personam; secundum naturas tamen duos, deus videlicet & homo. Diuina autem natura & humana non fuerunt vna, etiam si apud vnum videantur, Christum dico.

Et spectauimus gloriam eius velut unigeniti a patre, plenus gratia & veritate. Postquam dixit, quod caro factum sit, subdit nunc. Et spectauimus gloriam eius, quum videlicet esset in carne. Etenim quæ faciem Moysi ex colloquio dei factam clariorem Israelitæ videre ne quierunt, multo magis Apostoli nudæ deitatis vnigeniti capaces non fuissent, nisi per carnem apparuisset. Spectauimus autem gloriam non talem, qualem habebat Moyses, vel cum qua gloria Cherubim & Seraphim prophetæ apparuerunt; sed talem gloriam, qualem docuit esse vnigeniti a patre, quæ illi naturaliter inest. Nam, velut, hic non similitudinis, sed confirmationis & determinationis indubitatae verbi est; sicut cum regem videmus cum gloria magnauenientem, dicimus quod velut rex prodeat, hoc est, quod vere sit rex, ita etiam hoc loco intelligere debes, velut vnigeniti, quod gloriam quam spectauimus, reuera fuerit gloria filij. Plenus gratia & veritate. Gratia quidem plenus, secundum quod sermo eius gratiosus erat; ut sic dicam iuxta Dauid. Diffusa est gratia in labijs tuis. Et Euangelista. Admirabantur omnes super sermonibus gratiæ, quæ procedebant ex ore eius. Et omnibus sanctis conferebat, prout congruebat eis. Veritate autem plenus erat: secundum quod ea quæ prophetæ & Moyses ipse, vel dicebant, vel faciebant, figuræ erant per omnia. At quæ CHRISTVS faciebat, dicebatque, plena erant veritate, quæ esset ipsamet gratia, & ipsamet veritas, alijsque suppeditaret eam. Vbi autem spectauerunt: Quidam suspicantur, quod fortassis in monte Thabor. Fortassis autem & hoc verum est, quod non solum in monte, sed etiam in omnibus quæ dicebat & faciebat, spectabant gloriam eius.

Ioannes testatur de ipso, et clamauit, dicens. Hic erat de quo dicebam. Qui post me uenturus ante me factus est: quia ante me fuit. Frequenter Ioannis testimonium assumit Euangelista, non

Gene. ij, Scripturæ mos Nestori?
Eutyches Valerianus manichæ?
Armenij?
Exo. xxxi.
Velut quid significet?
Psal. xliij, Mar. vij, Mat. xviij, Mar. iij, Mar. iij

vt dominum fide dignum faciat ex uerbis serui; sed quia turbæ magnant de Ioanne opinionem habebant, eius gratia testimonium Christi assumpsit Ioannem, qui apud illos magnus nominabatur, & super omnes alios esse credebatur. Verbum autem, clamauit, magnam fiduciam libertatem Ioannis ostendit. Non enim in angulo, sed magna cum libertate clamabat de Christo. Quid autem dicebat? Hic erat de quo dicebam. Ioannes etiam antequam videret Christum, testificabatur de illo; idque singulari dei voluntate, vt ne videatur gratificans personæ Christi de eo honestiora testari; ideo dicit, de quo dicebam, hoc est, etiam priusquam viderem eum. Qui post me uenturus, manifeste quantum ad natiuitatis tempora. Sex enim mensibus prior fuit præcurfor Christi, secundum natiuitatē in carne. Hic ante me fuit, hoc est, uenerabilior & gloriosior me fuit. Quare? Quia & prior me erat, secundum deitatem. Ariani autem stulti interpretati dictum hoc sunt. Volei res enim demonstrare quod filius dei non sit genitus a patre, sed fuerit sicut vna aliarum creaturarum, dicunt. Ecce Ioannes testatur de eo. Ante me fuit, hoc est, ante me fuit, & cōditus est a deo sicut vna creaturarum. Redarguuntur autem, male intelligētes dictum, ex eo quod sequitur. Quæ enim sententia apparet si dicatur: Hic, Christus scilicet, ante me, hoc est, priusquam ego, conditus est; eo quod prior me fuerit? Omnibus enim modis stultum est dicere, quod illum erauerit deus prius, eo quod prior me erat; sed cōtrarium magis dicere oportebat; quia hic prior me est, ideo ante me fuit, hoc est, conditus est. Et hæc quidem Arianorum sunt dicta. Nos autem orthodoxe intelligimus, quod qui post me uenturus erat, iuxta natiuitatem in carne ex uirgine; ante me fuit, hoc est, gloriosior & dignior me fuit, propter miracula quæ circa ipsum acciderunt in partu, in educatione, in sapientia; & merito hoc. Etenim prior me, erat secundum natiuitatem diuinam ex parte; quamuis post me uenerit secundum aduentum in carne.

Et de plenitudine eius accepimus omnes, & gratiam pro gratia. Et hæc præcurforis uerba sunt, dicentis de Christo quod nos & prophetæ omnes de plenitudine eius accepimus. Maiorem enim gratiam habet, quam qui spiritu afflabantur homines. Nam fons omnis boni, & omnis sapientiæ ac prophetiæ existens; superfluit, & dat se omnibus dignis, & effluēs plenius manet ac nunquam exhauritur. Gratiam autem accepimus, noui scilicet testamenti, pro gratia ueteris legis. Et quoniam testamentum illud antiquatum, pro eo nouum accepimus. Et quomodo, inquit, nominauit gratiam uetus testamentum? Eo quod Iudæi gratia in filios adoptati & recepti fuerunt. Dicit enim: Non quia uos multi estis, sed propter patres uestros elegi. Patres quoque gratia suscepti fuerunt, & nos ex consensu gratia sumus saluati.

Quia lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Interpretatur nobis, quomodo accepimus gratiam magnam pro parua gratia, & dicit quod lex quidem per Moysen data sit, quum ueretur deus mediatore homine Moysē. Nouum autem testamentum gratia quidem nominatur, eo quod largitus sit nobis deus non solum peccatorum remissionem, sed & filiorum adoptionem. Veritas autem uocatur, eo quod quæcunque patres olim in figura, vel uiderunt, vel loquuti sunt, ea clare hic prædicarunt. Nouum igitur, inquam, testamentum; quod & gratia nominatur & ueritas, datum est, non per mediatorem aliquem hominem uilem, sed filium Dei. Et uide quomodo de ueteri dicit. Datum est per Moysen. Minister enim & subditus ille erat. De nouo autem testamento non dixit, datum est, sed factum est: ut ostendat a domino nostro Iesu CHRISTO, uelut domino, non seruo factam, & ad finem perductam gratiam ac ueritatem. Nam lex quidem data est a Deo, mediatore Moysē; gratia autem facta est, non data, per Iesum Christum. Factum esse, auctoritatem quandam sonat, datum uero ministerium indicat.

Deum nemo uidit inquam. Unigenitus filius, qui est in sinu patris, ille enarrauit. Quoniam dixerat, quod gratia & pax per Iesum Christum facta, istucipsum uolens asseruere, dicit. Nihil incredendum dixi. Nam Moyses quidem neque deum uidit, sicut neque alius quispiam; nec potuit nobis manifestam & liquidam de illo narrationem dicere; sed qui esset seruus, minister fuit solum legalis literæ. CHRISTVS autem qui est filius & unigenitus, & in sinu paterno est, non solum illum uidet; sed etiam omnibus hominibus de illo annunciat; atque ita; quia filius est, & patrem uidet, & in sinu eius est, merito gratiam & ueritatem nobis dedit. Cæterum dixit hic fortasse quispiam: quomodo hoc loco discimus, quod nullus uiderit Deum, quum propheta dicat. Uidi dominum? Uidit qui dem pro-

Luca. i
Arianorū
hæresis.

Quare nouum testamentum gratia, quare ueritas appellatur.

i. Ioā. iij

Esaia. vi
Ge. xxij.

dem propheta Deum, at non ipsam substantiam, sed similitudinem & apparentiam quamdam, sicut capere poterat. Et alius iterum in alia figura uicit, & alius in alia. Vnde scilicet non ipsam ueritatem uiderunt; non enim diuersis figuris illam uiderunt, quæ simplex est & insfigurabilis: Qui neque angeli uident Dei substantiam, quamuis dicantur uide faciem eius. Hoc enim totum indicat, semper Deum eis apparere. Filius igitur ex omnibus hominibus solus uidet patrem, & enarrat illum. Sinum autem audiens patrem, non suspiceris aliquid corporale de Deo. Euangelista enim uolens nobis indicare filium patri esse cœternum, ac uerum & inseparabilem, huius nominis mentionem fecit.

Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserant Iudæi ex Hierosolymis sacerdotes & leuitas, ut interrogarent eum. Tu quis es? Et confessus est, & non negauit. Et confessus est; non sum ego Christus. Dixit superius, quod Ioannes testetur de illo; & quum interseruit, quid testatus sit Ioannes de Christo, nempe quod hic ante me fuit, & quod nos omnes & prophetæ de plenitudine eius accepimus, subdit. Et hoc est testimonium. Quare? Quod superius dixit: Ante me fuit, &c. Sed & quæ deinceps dicit, nō sunt Christi, & hæc testimonia sunt Ioannis. Porro Iudæi ad Ioannem miserant præstantiorem quos habebant, sacerdotes uidelicet & leuitas, eosque Hierosolymitanos, quod illi, utpote sapientiores, persuaderent Ioanni per adulationem, ut confiteretur se esse Christum. Vide autem quam sinistra sit illorum mens. Non interrogant eum statim. Tu ne es CHRISTVS? sed, tu quis es? Verum ille cognita eorum malignitate, non dicit: quis sit, sed confitetur, non sum CHRISTVS; ad scopum utique illorum respiciens, & uide quaque illos ad credendum alliciens, quod alius sit Christus quem ipsi putant uilem, & ex uili patre, fabro uidelicet, & contempta patria, nempe Nazareth, ex qua nihil boni esse credebant. At qui de præcurfore ipso magnam habebant opinionem, eo quod natus erat ex patre sacerdotum principe, & uitam angelicam, & quasi materię expertem ageret. Vnde iuste admiramur Deum, quomodo per illa ipsa, per quæ illi gloriæ CHRISTI nocituros se putabant, impediuntur. Nam interrogabant quidem Ioannem, ut fide dignum, quo testimonium illius in CHRISTVM incredulitati prætexant, si quidem confessus fuisset illum Christum. Verum secus euenit, & contra eos testimonium uersum est. Etenim eum, quem pro fideli habebant, inueniunt præclara testari de CHRISTO, & non sibi ipsi honorem arrogare.

Et interrogauerunt eum. Quid ergo? Elias es tu? Et dicit: Non sum, Es tu propheta ille? Et respondit. Non. Dixerunt ergo ei. Quis es, ut responsum demus his, qui nos miserunt? Quid dicit de teipso? Ait: Ego uox clamantis in deserto, dirigite uiam domini, sicut dixit Esaias propheta. Hæc existimabant uenturum, ueteri traditione persuasi; uide quaerunt, num sit Elias, eo quod & uita eius similis erat uitæ Eliæ. Negat igitur & hoc. Propheta es tu? Negat hoc etiam, tamen si propheta esset. Et quomodo igitur negat? Quomodo? Quia nō interrogauerant eum. Propheta es? sed, propheta ille es? facta interrogatione cum articulo, hoc est, propheta ille qui expectabatur; de quo dixit Moyses, Prophetam suscitabit uobis dominus deus. Non negauit itaque Ioannes se prophetam esse, sed prophetam illum qui expectabatur; quia enim audierant Moysen, dicentem, prophetam suscitandum, sperabant propter occasiones quasdam hunc futurum illum prophetam. Deinde iterum instant; Dic nobis quis es? Tunc respondit eis. Ego uox clamantis in deserto. Ego, inquit, sum, de quo scriptum est, uox clamantis in deserto. Nisi enim adieceris, de quo scriptum est, absurda quædam uideretur sermonis constructio. Quid autem clamantis? Dirigite uiam domini. Seruus, inquit, sum, & uias præparo domino corda uestra? Proinde illa facite recta dolosi uos & obliqui, & facite æqua, ita ut dominus CHRISTVS per uos iter faciat. Post hæc inducit Esaiam testem. Nam quum magnifica dixisset de CHRISTO, quod dominus esset, ipse uero serui & præconis suscepisset opus confugit ad prophetam. Fortassis autem quis sic exposuerit, ego uox clamantis; hoc est, ego sum uox CHRISTI clamantis, id est, ueritatem manifeste annunciantis. Omnes enim qui in lege erant, submissè & humiliter sonabant; utpote qui nondum peruenerant ad tempus euangelicæ ueritatis. Et hæc sane erat uocis ruditas in Moysē, quia lex obscura, erat & non manifesta. CHRISTVS autem quum sit ueritas ipsa, & annunciet nobis omnia quæ patris, clamans est. Ideo Ioannes dicit. Ego sum uox uerbi clamantis, uersans in deserto. Deinde sequitur aliud principium. Dirigite uiam domini. Merito autem dicitur Ioannes uox, eo quod præcurfor erat Christi, sicut & uox uerbum præ-

Quid per sinū patris nō significetur.

Esa. xl

deu. xviij

Vox, est
spūs inar
ticularis:

currit: & vt manifestius dicam. Vox quidem est spiritus inarticulatus, qui a pectore egreditur: quando autem lingua articulatur, tunc fit verbum. Primum igitur vox & deinde verbum. Prior Ioannes, & deinde CHRISTVS secundum aduentum in carne. Et baptisma quidem Ioannis non erat articulatum, non enim fiebat in spiritu. Christi vero articulatum erat. Nihil enim vmbrae vel figurarum continebat, sed fiebat in spiritu.

Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis, ac dixerunt eis: Cur ergo baptizans, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? Postquam per adulationem non potuerunt eum ad suas partes trahere, atrocioribus & minacibus verbis terrent, vt diceret quod volebant, & confiteretur se esse Christum. Quid igitur baptizans? dicentes. Quis tibi hanc dedit auctoritatem? Ostenditur autem ex hoc sermone, illos alium putasse esse Christum, & alium qui expectabatur prophetam. Dicunt enim. Si tu non es Christus, neque propheta ille, alium intelligentes Christum, & alium prophetam illum, male sentientes. Nam propheta ille ipse est Christus, & deus noster. Hæc autem omnia dicebant, sicut dixi, vt vrgerent eum; quod confiteretur se esse Christum. Immo si veriora dicere licet, quasi inuidentes eius gloriae, eum interrogant. Ideo non quærent, nam ipse sit Christus; sed, tu quis es? quasi dicentes, quis es tu, qui tale opus attentas, baptizans & purificans confitens? Etenim neque Ioannem apud multos pro Christo haberi Iudæi mihi velle videntur, sed ex liuore & inuidia interrogare eum, tu quis es? Maxime igitur maledicti Iudæi, & vere progenies viperarum, qui Ioannem quidem baptizantem acceperunt, postquam autem baptizati sunt, ingrati fuerunt.

Respondit eis Ioannes, dicens. Ego baptizo in aqua, sed medius vestrum stat, quem vos nescitis: Ipse est qui post me venturus est, qui ante me fuit, cuius ego non sum dignus, ut solam eius corrigiam calceamenti. Vide & mansuetudinem & veritatem sancti. Mansuetudinem quidem, eo quod nihil asperum ad eos loquitur; quanuis insolentes essent. Veritatem autem, quia liberrimus testis erat gloriae CHRISTI, neque domini gloriam occultabat, vt sibi nobilitatem pareret; sed confitebatur. Ego quidem baptizo imperfecto baptismo; non in sola aqua, non habente peccatorum remissionem, sed præparante ad suscipiendum spirituale baptisma, quod donat remissionem peccatorum. Medius autem vestrum stat, quem vos nescitis. Nam dominus multitudini se miscuerat, & ignorabat quis esset, & vnde. Fortassis autem quispiam dixerit, quod & alio modo medius steterit inter pharisæos dominus, sed ignorarunt eum; quia enim videbantur scripturas edidisse, quibus annunciat fuit dominus, medius fuit inter eos, hoc est, in cordibus eorum: sed ignorabant eum, tanquam non intelligentes scripturas, quanuis verbis illas tenerent. Fortassis autem & secundum quod mediator Dei & hominum, hinc dominus, medius stetit inter pharisæos, conciliare illos volens Deo, sed ignorabant eum. Continue autem ponit hoc, qui post me venturus est, ostendens quod neque perfectum suum sit baptisma, sed tantum præuium & spirituale baptisma. Ante me fuit, hoc est, dignior & gloriosior, in tantum vt ego me non ausum numerare, vel in vltimis eius feruis. Soluere enim calceum, extremi ministerij est. Scio autem me apud sanctorum quendam etiam hanc legisse expositionem: Calceus semper sumitur ad peccatricem carnem, & corruptioni subditam. corrigia autem vt vinculum peccatorum. Igitur Ioannes in alijs quidem, qui ad se egrediebantur & confitebantur, poterat soluere corrigiam peccatorum. Vinculis enim suorum peccatorum restricti ad ipsum egrediebantur. Et per hoc quod vocabat eos ad poenitentiam, viam præparauit eis ad hoc, vt perfecte corrigiam illam, & calceamentum peccati abijciant. In CHRISTO autem non inueniens corrigiam, hoc est, vinculum peccati, merito neque soluit, neque soluere potuit. Quo modo enim soluisset, in quo non inueniebat? Peccatum enim non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. Calceamentum autem, est aduentus domini ad nos: corrigia autem eius modus incarnationis, quo verbum Dei vnitum, & quodammodo colligatum: vti que hunc nodum soluere impossibile est. Quis enim posset soluere, quomodo deus corpori colligatus sit?

Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans. Quare dixit, quod hæc in Bethania facta sunt? Vt ostendat magni præconis libertatem, quod non in domo neque in angulo, sed circa Iordanem in media multitudine hæc de Christo prædicauerit. Sciendum autem, quod exemplaria emendatiora habent in Bethabara. Bethania enim non trans Iordanem est, sed prope Hierosolymas.

[Timo. ij]

Esaia. liij

Bethabara.

postero die uidit Ioannes Iesum uenientem ad se, & ait. Ecce agnus ille dei, qui tollit peccata mundi. Sæpe dominus venit ad præcursores, quare? Vel omnino quod sicut vnus ex multis & ipse a Ioanne baptizaretur: et ne putent quidam, quod quasi peccatis obnoxius; æqualiter cum alijs baptizatus sit. Idcirco iterum venit; dans Ioanni occasionem corrigendi hanc opinionem, ideo & Baptista dicit. Ecce agnus dei qui tollit peccata mundi. Nam qui tam purus est, vt & aliorum peccata tollere & abolere valeat, manifestum est quod non acceperit æqualiter cum alijs confessionis baptisma. Exquire autem diligenter hoc dictum. Ecce agnus dei: quia sermo est ad cupientes & quærentes videre illum agnum qui ab Esaia prædictus est. Ecce, inquit, qui quæris, ille agnus ecce adest. Probabile enim multos in prophæico libro Esaiae edoctos quæsiuisse, quisnam ille agnus esset. Igitur Ioannes demonstrat eum. Non dixit autem, agnus, sed dixit, ille agnus. Nam multi quidam agni, sicut & multi Christi; sed ille est verus agnus, qui a Moise figuratur, & ab Esaia prædicatur. Porro agnus dei dicitur Christus, siue quod deus acceperit mortem Christi pro nostra salute, siue quod deus tradiderit illum pro nobis ad mortem; quemadmodum dicere solemus, sacrificium hoc illius est; hoc est ille sacrificium hoc obtulit. Sic igitur & dominus dicitur agnus dei, eo quod deus pater propter charitatem suam erga nos, illum dederit ad mortem. Non dixit autem, abstulit peccatum; sed, qui tollit in præsentia peccata nostra. Quotidie enim tollit peccata nostra, & aliorum quidem per baptismum, aliorum autem per poenitentiam. Et agni quidem qui in veteri lege iminolebantur, nullius peccatum omnino abolebant; hic autem totius mundi peccatum tollit e medio, & abolet. Quare autem non dixit peccata, sed peccatum? Fortasse quidem per hoc quod dicit peccatum, in genere dixit & de omnibus. Sicut enim dicere solemus, defecit homo, hoc est, omnis humanitas a deo: ita & hoc loco dicens peccatum, omnia peccata significauit. Fortassis autem, quia inobediens fuit homo deo, & in varias affectiones incidit peccatum mundi, inobediencia fuit, quam e medio abstulit dominus, factus obediens vsque ad mortem. & contrarium contrario sanans.

Hic est de quo ego dicebam. Post me uenit uir, qui ante me fuit: quia prior me erat.

Superius quidem his, qui a pharisæis venerant, Ioannes dicebat. Medius vestrum stat, quem nescitis, quia ante me fuit; nunc digito ostendit illum, & manifestat ignorantibus. Hic est ille de quo testificabar, inquit, pharisæis, quod ante me fuerit, hoc est, dignior me & insignior. Quare? Quia prior me erat. Audi Ari, non dixit, prior me conditus est, sed erat. Audi & tu Pauli Samosatani secta, quod non a Maria esse coeperit dominus, sed præcursores prior fuerit secundum substantiam suam, quam ante secula habuit: Quonia si, quemadmodum vos nugamini, dominus a Maria initium suæ substantiæ assumpsisset, quomodo prior fuisset præcursores? Etenim præcursores manifeste sex mensibus antecessit dominum iuxta natiuitatem in carne. Vir autem dicitur dominus, fortassis propter ætatem perfectam, quoniam triginta annorum erat quum baptizaretur. Fortassis autem, quod & omnis animæ vir sit, & Ecclesiæ sponsus. Adoptauit enim (inquit Paulus) vos vni viro, vt virginem castam exhiberetis, CHRISTO scilicet. Dicit igitur præcursores. Ego quidem pronubus & internuncius, veniet autem post me vir. Nam ego quidem trahio animas ad fidem in CHRISTVM: ipse autem vir est qui illas sibi adiungit.

Et ego nesciebam illum, sed ut manifestetur Israeli, propterea ueni ego in aqua baptizans. Et testatus est Ioannes, dicens. Vidi spiritum descendentem specie columbæ de caelo, & mansit super eum, & ego nesciebam eum: sed hic qui misit me, ut baptizarem aqua, ille mihi dixit. Super quem uideris spiritum descendere, & manere super eum, hic est qui baptizat spiritu sancto. Et ego uidi, & testatus sum, Christum esse filium dei. Quoniam cognatus domini erat præcursores: dicit enim angelus virgini. Ecce cognata tua Elizabeth concepit; vt ne quis suspicetur, quod propter cognationem præcursores gratificaturus fuerit domino, & testimonium perhibuerit, eius gratia subinde dicit. Et ego nesciebam illum: ita suspicionem tollens: sed dicit, vt manifestetur Israeli, ideo enim baptizare, vt omnes, inquit, adducantur ad fidem in illum, & monstraretur populis: nam propterea ego baptizo: me enim baptizante concurrunt populi, & quum congregantur, manifestatur eis Christus, qui a me prædicatur, & præsens præsentibus monstratur. Nisi enim propter baptismum confluerent, quomodo a Ioanne monstraretur dominus? Non enim ostiatum obambulabat; vt manu Christi ostenderet, & vnicius monstraretur: igitur ea de causa dicit, Veni baptizare aqua, vt populis propter baptismum conuenientibus a me manifestetur. Hoc autem loco discimus, quod miracula

Esa. xvi.

Quare
Christus
agnus dei
dicatur.

Philip. ij.

Arij &
Pauli Sæ
mosatani
secta con
futantur.

Luca. i.
Luca. iij.
i. Cor. xi.

Luca. i.

Miracula

pueritiae Christi conficta sint & mendacia, composita ab his, qui deridere viderunt mysterium. Nam si fuissent vera, quomodo ignotus fuisset dominus, qui hęc faciebat? Neuter enim verisimile fuerit, non fuisse celebrem eum, qui talia faciebat miracula. Verum non ita est. Non enim antequam baptizaretur, signa fecit, neque cognitus erat, sed is, qui misit me vt baptizarem, ille mihi dixit. Super quem videris spiritum descendere, ille est qui baptizat spiritu sancto. Ioannes (vt dixi) quod testimonium non suspectum faceret de CHRISTO, testimonium refert ad deum & ad patrem. Nam ego quidem, inquit, nesciebam illum, pater autē reuelavit mihi hęc in baptisinate. Porro interrogauerit quis piam. Si ignorauerit illum Ioannes, quomodo Matthæus dicit, quod prohibuerit eum, dicens. Ego debeo a te baptizari. Dicendum igitur, quod sic intelligi debeat, nescieram ipsum ante multum temporis, & ante baptismum nescieram illum. Nam in baptismate pore noui illum. Vel etiam aliter dicendum, quod nouerit quidem illum, quod esset Christus: quod autem ille esset, qui baptizaret spiritu sancto, tunc didicerit, quando vidit spiritum descendentem. Dico igitur, quod nescierit illum, hoc sibi velit, quod nescierit illum esse, qui baptizaret spiritu sancto, sciebat tamen eum esse super multos, & ideo fecit dum Matthæum, eum omnino maiorem cognoscebat. Postquam autem spiritus sanctus descendit manifestus agnouit, & alij eum prædicauit. Spiritus autem omnibus apparuit qui aderam, & non solum Ioanni. Cur ergo dicit quispiam, non crediderit? Eo quod obtenebratum erat insipiens cor illorum: quia & quum viderunt eum facientem miracula, non crediderunt. Quidam autē dicunt, quod non omnes viderint, sed hi qui magis pij erant. Nam quauis corporaliter descenderit spiritus, verisimile tamen est, non omnibus apparuisse, sed dignis. Quandoquidē & prophetæ multa in sensibili specie viderunt, sicut Daniel & Ezechiel, quæ tamen nullus alius vidit. Et vidi & testatus sum, quod hic esset filius dei. Et vbi testatus est Ioannes, quod hic est filius dei: nusquam enim scriptum est. Nam agnum quidem dicit, filium autem dei nusquam. Vnde verisimile est coniectare, quod & plura alia prætermissa sint. Non enim omnia conscripta sunt.

Postero die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo, & intravit Iesus ambulans, dicit. Ecce agnus ille dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & sequi sunt Iesum. Propter audientium ignauiam cogitur Ioannes eadem dicere, vt vel crebro testimonio efficiat aliquid: neque falsus est. CHRISTO enim statim duos discipulos obtulit. Nam quum vera pronubus esset, omnia faciebat, & ita humanam naturam spōso adducebat. Ideo & Christus quidem tacet, vt sponsus: pronubus autē omnia loquitur. Et dominus sicut spōsus venit ad multitudinem. In nuptijs enim non sponsa ad sponsum, sed sponsus ad illam abiit, etiam si regis filius sit. Ideo & dominus naturam nostram desponsaturus, descendit ad eam in terram, & factis nuptijs, assumptus ipse tulit eam in domum patris. Itaque qui intravit esset Iesum Ioannes, hoc est etiam corporalibus oculis præ se tulisset gaudium, quod habebat in Christo & miraculo: Vide, inquit, agnus ille. At discipuli crebris testimonijs demulsi, sequuti sunt Iesum: non quidem contententes Ioannem, sed magis obedientes ei, testanti de Christo meliora.

Conuersus autem Iesus, & conspicatus eos, sequentes se, dicit eis. Quid queritis? Illi autem dicebant ei: Rabbi, quod dicitur, si quis interpretetur, magister ubi manes? Dicit eis. Venite & videte. Veniunt igitur, & viderunt ubi maneret: & manserunt apud illum die illo. Hora autem erat quasi decima. Matthæus quidem quum de baptisinate narrasset, statim subducit illum in montem tentandum. At præsens Euangelista relictis his, quæ ab illo dicta sunt, refert ea quæ post descensum de monte. Igitur postquam de monte vbi tentatus fuit, sequitur discipulorum comitatio & accessus ad CHRISTVM. Opinor quod sermo demonstrat, quod non debeat aliquis constitui doctor, nisi prius ad fastigium conscenderit virtutum (hoc enim mons significat) & omnem deuicerit tentationem, triumphum de tentatore referat. Sequuntur igitur primū discipuli, & tunc interrogant eum vbi maneat. Non enim publice multis præsentibus, sed seorsim oportebat colloqui, quasi de rebus quibusdam necessarijs. Imo illi non priores interrogant, sed Christus ipsos inducit ad interrogandum. Dicit enim eis, quid queritis: non tanquam ignorans: quomodo enim ignoraret, qui sciebat corda hominum? sed vt per interrogationem prouocaret eos ad dicendum quid velent. Verisimile enim est eos erubuisse, & reueritos illum, cui Ioannes testimonium plus quam de homine dederat. Te autem velim admirari bonam illorum affectionem erga CHRISTVM. Non enim solum sequuti sunt, sed & Rabbi salutant, hoc est, magister, id que cum nihil adhuc de illo audissent. Volentes itaque seorsim aliquid ab eo discere, in

terrogant vbi maneat. In quiete enim commodius & discitur & auditur. Dominus vero non dicit eis signum domus: sed venite, inquit, & videte. Hoc autem facit, tum vt magis alliciat eos ad sequendum se, tum vt probet eorum desiderium, num grauentur ex itinere. Nam si frigida mente accessissent, neutiquam ad domum fuissent sequuti. Quomodo autem Christus alibi dicit, quod filius hominis non habeat vbi caput reclinet hoc autem loco videtur habere domum: Non hęc inter se desident. Etenim quando dicit quod non habeat vbi caput reclinet: non dicit, quod nullum omnino habeat diuersorium, sed quod non habeat proprium. Si igitur habitasset in domo, non propriam inhabitasset, sed alienam. Non frustra autem Euangelista assignat tempus, quod fuerit hora qua si decima, sed vt doceat & doctores, & discipulos, quod propter nullum tempus sua differre debeant, neque doctor prætexat aliquid, & dicat quod vespere sit: & discipulus sciatur omne tempus esse doctrinæ, nec differendum auditum in crastinum. Hinc autem discimus, quod discipuli habebant ventrem minime ornatum, sed ieiunij assuetum, eo quod tempus, quod alij impendunt in quietem corporis cibis grauari, & non valentes serio operi intendere, hoc illi infumebant in doctrinam. Ita erant discipuli Ioannis ieiunij clari. Vide autem obsecro, quod Christus conuertit se ad sequentes, & ostendit eis faciem suam. Nisi enim per bonam operationem sequutus fueris Iesum, non peruenies ad contemplationem faciei domini, neque ibis ad habitationem, hoc est, non peruenies ad illuminationem diuinæ scientiæ. Lucem enim, inquit, habitat inaccessam. Propterea nisi quis seipsum purificauerit, & purificationem sequutus fuerit, quomodo scientia illustrabitur?

Erat autem Andreas frater Simonis Petri, unus ex duobus qui audierant à Ioanne, & sequuti fuerunt illum: Inuenit hic prior fratrem suum Simonem, & dicit ei, Inuenimus Messiam, quo dicitur si interpretetur, Christus. Et duxit illum ad Iesum. Intuitus illum Iesus, dixit. Tu es Simon filius Iona, tu uocaberis Cephas, quod interpretari licet Petrus. Andream quidem nomen profert nobis, sed non alterius. Quidam autem dicunt illū esse Ioannem, qui hæc scribit. Nonnulli autem aiunt, quod non fuerit ex nobilioribus aliquis. Præterea nulla utilitas fuerat etiam scire nomen. Cæterum Andream mentionem facit, quia & insignior erat, & adducebat suum fratrem. Vide autem obsecro, quantum amauerit fratrem, & quomodo non occultauerit ab eo bonum: sed communicarit ei thesaurum, emisericque iucunditatis vocem: Inuenimus, dicens. Et verisimile est, quod multo tempore desiderarit, & meditati fuerint querere illum. Neque simpliciter dicit, Messiam: sed, Messiam illum: cum articulo, illum ipsum qui proprie est CHRISTVS. Vnus enim erat qui ab eis expectabatur, quauis multi essent Christi, qui & filij Dei appellabantur. Adduxit autem illum ad Iesum, non quod tam leuibus esset moribus, & ad omnem sermonem circumferretur, sed quod feruenti & bono animo susceperat sermones, quos ei dixerat frater de CHRISTO. Verisimile enim est, quod Andreas plura dixerit ei, & manifeste annunciauere de CHRISTO: vt pote edoctus secretiora quædam, eo quod manserat apud CHRISTVM. Quod si perseverat quis arguendo facilitatem Petri, dicat & hoc non esse scriptū quod crediderit statim Andream, sed quod Andreas duxerit illum ad Iesum id quod magis solidæ mentis fuerit & non quouis vento circumactæ. Non enim simpliciter recepit sermonem Andream, sed voluit videre & CHRISTVM: vt si quidem inueniret quod dignum fide, sequeretur: sin minus, reslirerit: & ita duci ad IESVM, non leuis, sed studiosæ mentis indicium erat. Quid igitur dominus? Prophetando de illo, illis se manifestare incipit. Nam quia prophetiæ non sunt minimum signorum, imo plurimum hominibus persuadent, prædicat de Petro. Tu enim, inquit, es Simon filius Iona: deinde, & quod futurum. Tu vocaberis Cephas. Nam quum quod præsens est dicitur, etiam futurum credibile sit. Non dixit autem, ego te vocabo Petre, sed vocaberis. Nolebat enim ab initio autoritatem suam indicare, eo quod nondum firmam in illum fidem haberent. Quamobrem autem agnominat hunc quidem Petrum, illos autem, filios inquam Zebedæi, filios tonitruj? Vt ostendat quod ipse sit, qui & olim nomina indiderit, sicut & nunc, ita etiam tunc mutauerit nomen Abram in Abraham, & Saram in Sarram. Scias autem quod Symon interpretatur obedientia. Ionas vero columba. Igitur mansuetudinis quæ per columbam significatur, filia est obedientia, & qui habet obedientiam, etiam ipse Petrus efficitur, per obedientiam proficiens, vt firmitur in bono.

Postero die voluit Iesus exire in Galilæam, & reperit Philipipum: & dicit ei Iesus. Sequere me. Erat autē

Obiectio
Lucæ. ix.Omne tē
p^o doctri
næ aptum

i. Tim. viij

Prophetiæ
vis.Marci. iij.
Ge. xvij.

Philippus a Bethsaida ciuitate Andreae & petri. Reporit Philippus Nathanael, & dicit ei. De quo scripsit Moyses in lege & prophetae, inuenimus Iesum filium Ioseph, Nazarenum, Andreas qui dicitur dem praecurfore audito, & Petrus Andrea, secuti sunt Iesum. At Philippus videtur nullum audiuisse, & statim securus esse dnm, dicentem sibi. Sequere me. Vnde hoc igitur, quod ille tam statim credidit? Videtur igitur primum, vox domini animam illius multo quodam claritatis retigisse. Non enim simpliciter saluatoris vox dicebatur, sed dignos statim flagrare faciebat intrinsecus ad amandum ipsum: sicut & Cleopas dicit. Nō ne cor nostrum ardens erat, quum loqueretur nobis in via? Quia autem Philippus, eo quod sollicitum cor habebat, & multum meditabatur scripta Moysis, expectabat: semper CHRIS TV M; statim simul atque vidit, credidit: propterea etiam dicit, iuuenimus Iesum: quo ostendit, quod semper quaesierit. Fortassis autem & a Petro & Andrea de Christo didicit. Etenim verisimile & colloquutos illos ei, qui ex eadem patria erat, & narralet de CHRISTO, id quod & Euangelista videtur insinuare per hoc quod dicit: Erat autem Philippus a ciuitate Andreae & Petri. Parua autē ista ciuitas, quae pagus rectius diceretur, vnde & digna miraculo Christi virtus, quod ab his qui nullum afferbant fructū, praecipuos discipulos elegerit. Igitur neque Philippus apud se bonum hoc retinet, sed communicat & Nathanaeli: & quia legisperitus erat Nathanael, ad legem & prophetas ipsum mittit Philippus, quia diligenter legem meditabatur. Porro filium dicit Ioseph dominum, quia eius filius nominabatur: & Nazarenum illum appellat, quia proprie a Bethleem fuit, in qua natus, sed in Nazareth educatus fuit. At quonia natiuitas eius multis incognita erat, manifesta autem educatio, a Nazareth eum nominat, utpote illic enutritum.

Et dixit ei Nathanael. A Nazareth pot aliquid boni esse? Dicit ei Philippus. Veni, & vide. Vidit Iesum Nathanael uenientem ad se, & dicit de eo. Ecce uerum Israhelita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael. Vnde me nosti? Respondit Iesus & dixit ei. Priusquam te Philippus uocaret, quum eses sub ficu, uidebam te. Philippus quidem Iesum Nazarenum dicebat. Nathanael autem, utpote in lege diligentior, cognoscebat ex scripturis, quod a Bethleem oportebat uenire Christum, & propterea dicit. A Nazareth potest esse aliquid boni? Philippus uero, inquit, uade, & uide: sciens quod si gustaret uerba Christi, non esset discessurus. Porro laudatur a Christo Nathanael: utpote uerus Israhelita: non enim ad gratiam neque ad odium loquebatur. Non enim uerba illa sunt incredulae, sed diligentis, & in lege uersatae mentis, quae sciebat quod Christus non a Nazareth, sed Bethleem ueniret. Quod igitur Nathanael, num laudibus remissior fiet? Minime, sed urget manifestius & euidētius quiddam discere uolens. Id eo & interrogat: Vnde me nosti? At CHRIS TV S dicens ei, quae nullus alius sciebat praeterquam ipse & Philippus, quod solus & locutus esset & fecisset, de regit & suam deitatem. Nam Philippus solus & nullo praesente sub ficu locutus erat Nathanaeli, quae sane omnia Christus etiam absens cognoscebat. Proinde & dicit. Quum eses sub ficu, uidi te. Priusquam autem appropriaret Philippus, dixit dominus de Nathanaele. Vide Israhelites, ut neque quis suspicetur quod Philippus Christo dixerit de ficu, & alius, quae locutus sit cum Nathanaele. Vnde Nathanael agnito domino, fatetur eum filium dei, audi enim quid dicat.

Respondit Nathanael, & ait ei. Rabbi, tu es ille filius dei: tu es ille rex Israhel. Respondit Iesus, & dixit ei. Quia dixi tibi, uidebam te sub ficu, credis: maiora his uidebis. Et dicit ei. Amen amen dico uobis, posthaec uidebitis caelum apertum, & angelos dei ascendentes & descendentes super filium hominis. Maxime potens est propheta, & efficacior miraculis ad alliciendum quosdam ad fidem.

Prophetia maxima potens allucere quosdam ad fidem.

Mat. xvij

dam ad fidem. Daemones enim etiam possunt miracula simulare & apparere facere: praescientiam autem futurorum, & praedictionem euidentem nullus habet, neque angelus, & quanto minus daemones. Ideo & Nathanaelem dominus attraxit dicens ei locum, & quod loquutus esset ei Philippus, & quod uere esset Israhelita. Nathanael igitur auditis illis, sentire coepit magnitudinem domini, quantum tunc possibile erat, & fatetur illum filium dei. Veruntamen quauis filium dei fateatur, non tamen sicut Petrus. Nam Petrus quidem confessus est filium dei, ideo & beatus praedicatur, & Ecclesia ei concreditur. Nathanael uero ut hominem nudum quidem eum fatetur, gratia autem propter uirtutem adoptatum in filium dei, & hoc manifestum ex eo quod subditur. Tu es ille rex Israhel? Vides quod nondum uenerat ad perfectam cognitionem uerae deitatis uirgeniti. Etenim quasi amicum dei, & quasi regem Israhel, eum credit esse: quod si uere eum deum esset confessus, non dixisset eum regem Israhel, sed regem uniuersi. Vnde non praedicatur beatus,

sicut Petrus & dominus corrigens eum, & inducens ad cognoscendum quiddam dignum sua deitate. Videbitis inquit angelos dei ascendentes & descendentes super filium hominis. Ne enim, inquit, suspicaris nudum hominem: sed dominum angelorum cui enim angeli ministrantis utique non fuerit purus homo, sed uerus deus. Porro haec in cruce & ascensione euenerunt. Nam & ante tempus passionis angelus de caelo confortauit eum; & in sepulchro uisi sunt angeli, & in assumptione, sicut Lucas prodit. Sunt qui per fictam legem intellexerunt, quasi fructum habentem ad tempus dulcem, asperitate autem legis obseruationum, & difficultate mandatorum, quasi solijs obiectam. Dicunt igitur, quod Nathanaelem dominus uiderit, & intellectum eius illustrarit, quauis adhuc sub lege esset. Tu & hoc scies, si quid & haec arident, quod Nathanaelem dominus uidit adhuc sub lege existentem, hoc est intra legem & profunda legis scrutantem, Nam si non esset scrutatus profunda legis, neuiquam uidisset cum dominus. Scias autem & hoc, quod Galilea interpretetur deuolubilis. Exiit igitur dominus in deuolubilem huius mundi regionem, uel etiam humanam naturam & nos sub ficu sumus, hoc est peccato dulci, cui etiam non parum amaritudinis adest: propter poenitentiam & iudicia sequutura. Sicut misericors uidet ac eligit eos qui fatentur ipsum filium dei, & regem eius Israhel qui uidet deum. Et si quidem studium adhibuerimus, & maioribus nos dignabitur spectaculis, & uidebimus angelos ascendentes quidem ad summam cognitionis dei: descendentes uero iterum, incognibilem eius substantiam deprehendere non ualentes. Vel aliter: Ascendit quis, quando uersatur in sermonibus de deitate uirgeniti: descendit autem, quando tractare gaudet sermones de incarnatione & descensu in infernum.

CAPVT SECVNDVM.

T die tertiae factae sunt nuptiae in Cana Galilee, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus ac discipuli eius ad nuptias. Et quum defecisset uinum, dicit mater Iesu ad eum. Vinum non habent. Dicit ei Iesus. Quid mihi & tibi mulier? Nondum uenit hora mea.

Vocant ad nuptias dominum, non quod uiderint miracula uel aliud quiddam magnum sed simpliciter uocant ut notum: unde hoc significans Euangelista, dicit. Erat autem mater Iesu & fratres eius ibi. Igitur sicut illam & fratres, ita & Iesum uocauerunt. Afluuit autem ipse, & uocationem non repulit; quia non respexit ad domum dignam, sed ad utilitatem & beneficia nostra. Nam qui non dedignatus est fieri seruus multo magis, non dedignatus est uenire ad nuptias. Exhortatur autem illum mater, ut magnum faciat miraculum, habens opinionem suae erga illum potestatis, tam ob conceptionem, quam ob partum. Omnia enim conseruabat in corde suo, & ex illis cogitabat filium aliquid posse supra hominem. Neque enim mater eius, ut oraret deum ad faciendum aliquod miraculum, ex alio quod prius uiderat, facere inducta est. Nam quum puer esset, nullum fecit miraculum, quia si fecisset, notus fuisset omnibus. Audiuerat autem mater de testimonijs Ioannis, quae de ipso erat testatus, uidebatque iam & discipulos ipsum sequentes, & ex his oibus conieclabat uirtutem filij. At ille increpat eam non absurde dicit enim, si non adest uinum oportet illos ipsos quibus deest, accedere & rogare, & non te matrem. Nam quando hortatur a domesticis, scandalum fit uidentibus: quando autem hi rogant, qui opus habent, suspitiones caret. Caeterum dicens, Nondum uenit hora mea, non uult quod obnoxius sit necessitatibus temporum, uel horas obseruet (quomodo enim hoc dicere possemus de factore temporum & seculorum) sed quod omnia tempore congruo operetur. Igitur quoniam adhuc incognitus erat & occultus multis, & nondum omnes habebat discipulos, & neque hi qui in nuptijs erant, eum agnoscebant, nam alioquin ipsi accessissent, & rogassent pro uino: & quia haec omnia ita se habebant. Nondum, inquit, uenit hora mea, hoc est opportunum tempus nondum adest. At hic adhuc urget Arius furor, qui monstrare nititur dominum horis & temporibus subditum. Disce igitur o maledicte, quod si fuisset horis & temporibus subiectus, quomodo postea fecisset miraculum? Oportebat enim id secundum eum sermonem, quoniam seruit horis & temporibus. Nondum autem uenit hora eius ne possit miracula facere: sed miraculum fecit: non igitur seruit horis. Vide autem oro, quomodo non usque ad finem, neque per omnia resistit matri, sed quum eam pa-

rum perstrinxisset iterum preces eius implet honorans illam, & nobis dat formam reuerentiae erga parentes

Dicit mater eius ministris. Quodcumque dixerit uobis, facite. Erant autem ibi hydris lapideae sex posite secundum purificationem Iudeorum, capientes singule metretas binas ac ternas. Dicit eis Iesus, Implete hydras aqua. Et impleverunt eas usque ad summum. Et dicit eis. Haurite nunc & ferte architrachino, & tulerunt. Ministris dicit mater. Quicquid dixerit uobis, facite, atque ita cum maior fieret petitio, quumque accessissent & illi, ac petissent ut monstraretur, quod non infirmitatis fuerit repulsa, sed ne videretur accurrere & festinare ad miraculorum operationem, propter ostentationem & vanam gloriam. Lapidem autem hydris ad purificationem Iudeorum aderant. Iudei enim ferme singulis horis abluebantur: & sic comedebant, ut si tetigissent leprosum, vel mortuum, vel rem habuissent cum muliere, se lauabant, quasi immundi forent. Et quum Palaestina inaquosa sit, nec ubique inueniantur fontes, implebant semper hydras aqua; & ita non currebant ad lumina, ne forte immundi fierent. Non temere igitur dixit, secundum purificationem Iudeorum, sed ne infidelium quidam suspicarentur: quod mansissent in ea vindemiae quaedam reliquiae, & dein aqua infusa, & vinum deinde tenuissimum: ostendit quod nunquam illa fuerint vini receptacula. Iam, num potuit etiam absque eo quod impletur hydra aqua, creare vinum ex nihilo? Potuit quidem, sed saepe obest magnitudo ne miracula creditu sint facilia. Interim hoc accedit, ut testes miraculi fiant ministri, qui aquam infuderant hydris. Insuper ut discamus: quod ipse sit ille: qui & in vite liquorem aquae in vinum conuertat, iubeat autem ministros ut architrachino gustandum exhibeant. Non immerito, sed ut ne suspicentur quidam, quod ebriorum conuentus fuerit, quorum gustus corruptus esset, & qui ebrietatis vitio existimarunt aquam vinum. Ne igitur loci haberet talis suspitio, iubet gustandum dari architrachino, qui sobrius erat. Etenim hi quibus tale concredium est ministerium, magis sobrii sunt, ut eius iusu omnia quae illic ordinate fiant & compositae. Caeterum oremus, ut haec in nobis quoque impleantur etiam nunc, nempe ut fiant nuptiae: hoc est, coniunctio dei cum anima nostra, qua diuisus in Cana Galilaeae, loco inquam, inferioris huius & deuolubilis mundi, eius quoratur & rotatur alia. Nuptiae illae non fiunt sine praesentia CHRISTI, & suae matris, & discipulorum eius. Nisi enim qui crediderit in CHRISTVM, qui natus est ex Maria virgine, & loquutus est per Apostolos, quomodo coniungeretur deo? Sciemus igitur quid miraculis operetur dominus in talibus nuptiis, & in tali coniunctione dei ad animam. Aquam in vinum conuertit, & sex nostras lapideas hydras implet. Per aquam tu quidem intellexeris dissolutionem nostram & mollitiem in via ad doctrinam, per hydras vero sex, quinq; sensus per quos in operibus labimur, & sextam hydriam, rationalem vim, per quam, in doctrinis periclitamur. Itaque dominus noster Iesus Christus, verbum inquam euangelicum, nostros sensus, siue in virtute practica siue contemplatiua, si quid in eis aqueum & resolutum in vinum conuertit sapidum, & legiticans vitam & sermonem, atque ita impletur hydrae nostrae bono hoc poculo, sensus scilicet, ne in operatiuavi labamur, & ratio, ne in praua incidamus dogmata. Obserua autem quod & lapideae hydrae propter purificationem Iudeorum stabant illic. Nam Iudas quidem dicitur confessio, purificatur autem qui poenitet per quinq; sensus, quibus prius peccat. Oculus male viderat, sed oculus iterum lachrymas in confessione profundit, atque ita seruit purgationi. Audiuit auris verba meretricia, sed iterum se inclinatur ad verba oris dei, ita & in alijs sensibus. Sic & rationalis virtus in dogmatibus peccat, sed iterum mundat priorum malitia, quum ad pia dogmata redit. Caeterum lapideae hydrae ideo sunt, vel quod extra formati sumus, vel quod solida receptacula talis vini esse oporteat & nusquam fusilia. Lapidem autem hydrae erat Pauli rationalis vis, etiam quum persequeretur. Zelator enim erat patris nostrum traditionum super oes cogitantes, & quando predicabat, tantum enim verbi habebat, ut a Lycaonibus Mercurius crederetur, ut pote dux verbi.

Palaestina inaquosa

Adhorratio theophylacti & moralis expositio

Galath. v

A. ct. xliij

Postquam autem gustasset architrachinus aquam in uinum uersam, neque sciret unde esset, sed ministri sciebant qui hauserant aquam, uocat sponsum & dicit ei, Omnis homo primo loco bonum uinum petit & quum inebriatus fuerit, tunc id quod deterius est. Tu seruasti bonum uinum usque ad hoc tempus. Architrachinus non ministros, sed sponsum interrogat. Quare? Opmino iuxta diuinam prouidentiam. Nam si ministros interrogasset, utique miraculum reuelassent: & nullus eis credidisset. Initium enim erat signorum, & nullus adhuc opinionem talem habebat a Christo, atque ita ministris narratibus miraculum hoc nullus credidisset. Igitur post-

quam & alia signa ostensa sunt, credibile & hoc futurum erat, & paulatim ministri omnibus hoc enarrantes, fideles habiti fuerunt. Idcirco ordinauit dominus ne ministri interrogarentur, sed sponsum. Porro non simpliciter fecit vinum, sed & optimum. Haec enim quae per miracula CHRISTI facta, multo meliora his, quae per naturam fiunt. Et quod aqua factum sit vinum: testes sunt ministri qui hauserant aquam, quod uero optimum fuerit, Architrachinus testatur est, quae sane omnia, procedente tempore praedicata, credibilioraque facta sunt audientibus. Potes autem intelligere & vinum quidem sermonem euangelicum, aquam autem omnia quae ante euangelium, quae liquidiora & insipidiora erant, & ad illius perfectionem non peruenientia: & ut aliquid exempli gratia dicam. Dominus homini varias leges dedit, unam in paradiso: secundam tempore Noe: tertiam sub Abraham, nempe circumcisionem: quartam per Moysen: quintam per prophetas. Omnes igitur illae si conferantur cum Euangelii euidentia, & uirtute, aquae sunt, si quis eas simpliciter & ad litteram intelligat. Quod si quis spiritu incedit, & intelligit abscondita, inueniet aquam mutata in vinum. Nam quae simpliciter dicuntur: & ad litteram intelliguntur, multae omnino aquae sunt: qui autem spiritualiter diiudicat, inueniet uinum optimum, post ea habendum & seruandum a sponso Christo, quando quidem & in extremis temporibus monstratum est euangelium.

Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilaeae, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Quod dominus signa operari ceperit post baptismum, & prius quidem diximus, uideret autem & hoc signum primo fecisse: dicit enim. Hoc fecit initium signorum. At dicit quis, quod licet fuerit initium signorum, non tamen omnium, sed eorum quae in Cana Galilaeae. Nam quum plura ibi fecerit signa, hoc tamen primum fuit. Et haec quidem illi dixerint. Nos autem, quauis multa habeamus ad monstrandum quod initium fuerit omnium signorum, et enim quum dicit, manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius, indicat quod ante hoc non fecerit miraculum aliud, ab illo enim manifestauit gloriam suam, aut amen non refert siue hoc, siue aliud fuerit prius. Quomodo autem manifestauit gloriam suam? Non multi interfuerant: neque coram populo fuit factum, quauis enim non tunc, sed postea miraculum hoc audituri erant omnes. Unde usque in hunc diem celebratur, & in occulto non est. Quod autem & discipuli eius crediderint in eum, ita intellige, hoc est fidem ampliolem & firmiorem acceperint. Quia prius quidem crediderant, sed non tam firmiter:

post haec descendit Capernaum ipse & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius, & ibi manserunt non multis diebus. Et in propinquo erat pascha Iudeorum, & ascendit Iesus Hierosolymam, & reperit in templo eos qui uendebant boues & oves, & columbas, & nummularios sedentes. Et quum scisset flagellum esse funiculis, omnes eiecit de templo, oves simul ac boues, & nummulariorum effudit, mensasque subuertit. Et his qui colubas uendebant, dixit, Auferte ista hinc, nec facite domum patris mei domum mercatus. Recordati uero sunt discipuli eius, quod scriptum est. Zelus domus tuae exedit me. Descendit in Capernaum dominus, non alterius uisus gratia, quam ut matrem suam illic residere faceret, ut ne illam ubique post se traheret. Quoniam enim ad nuptias uenerant in Cana, nuptijs habitis abducit matrem in domum suam in Capernaum. Manifestum autem, quod propter haec causam descenderit in Capernaum, ex eo quod neque multis illi manebat diebus, neque miraculum illi faciebat. Increduli enim erant eius ciuitatis uiri, ideo & alio loco dominus eam miseram esse dicit. Quod autem dicit Euangelista fuisse prope pascha, ostendit quod non ante multos dies pasche fuerit baptizatus. Porro ubi ascendit in Hierosalem, rem fecit magno autoritatis. Vendentes enim oues & boues eiecit. Iam quod factum hoc & Matthaeus commemorat, scias quod non semel hoc Christus fecerit, sed hoc quod Matthaeus commemorat fecit prope tempus passionis, quod autem apud Ioannem, in exordio signorum. Idcirco & hoc loco adnectit, dicens. Ne feceritis domum patris mei domum mercatus. Initium enim signorum adhuc erat. Et nondum tanta signorum ostensorum erat autoritas. Illic autem apud Matthaeum, dicit. Non facite, inquit, speluncam latronum. Manifeste enim illos latrones nominauit, quod ex iniustus modis lucrum facerent. Quando enim quis ex eo quod parui pretij est, multum pretij petat: & a pauperibus fortalis & uiduis lucrum corrumpit, sicut ferme solent hi qui necessaria vendunt, quid aliud quam opus latronis facit, ex calamitatibus aliorum lucra comportans: Et quare illos e templo eiecit. Non immerito: Quia in sabbato sanaturus erat, & solutus legem, ut ne uideatur contrarius deo: corrigit hoc loco opinionem illam. Nec enim tantum zelum propter domum ostendens spreuisset, deum dominum domus. Non

Varias dedit de hominum leges Gen. i. ix. xvij. Exo. xix. xxx.

Signum in Cana, an absolute primum fuerit.

ps. lxxviii

Luca. x. Mar. xxi. Christus non semel ementes et vendentes e templo eiecit.

enim simpliciter eicit, sed & flagello plexo percutit, & subuertit mensas, & lucrum, hoc est pecuniam nummulariorum effundit. Et opus periculofum attentans, non se in periculum coniecit pro domo dei, soluens legem dei, vt aduersarius. sed omnino vt filius dei, & æqualem habens potestatem patri, qui legem dei sabbato statuerat. Ideo autem non dixit, domum dei, sed domum patris mei, ostendens quod potestatem habeat sicut filius patris omnium. Nummularia autem qui & collybitæ, sunt hi qui parua numisma vendunt. Collybos enim apud Græcos minutum numisma est quod Romani nummum vocant. Multi autem ex pontificibus in hunc modum peccant. Nam & ipsi negotiatores vendunt boues in ecclesia; hoc est qui p̄tates sunt in verbo doctrinæ, nō iuuant, sed tradunt his qui affligere volunt. Insuper & oues, hoc est simpliciorem & communem populum, & columbas, hoc est spiritalia dona vendunt, & maiores dignitates conferunt his qui plura dant, quos dominus eicit e templo, indignos iudicans sacerdotio. Ad hæc si quis talentum & nummum, hoc est & sermonem & dogma vendat, & fortassis, quum sit doctor, non annunciet verbum; nisi lucrum habeat, etiam eius mensam subuertit dominus, sedem dico & doctrinæ, sermonem quem ille cohibet propter malitiam, nō dans illi oibus, dominus Iesus per misericordiam effundit, populisque dat, illum quidem a principatu deiiciens, & alium in doctrinæ sedē collocans. Recordati sunt autem discipuli eius, quod scriptum sit. Zelus domus tuæ comedit me. Paulatim enim incrementa boni fumenres, & scripturarum recordantur, inde testimonia recipiendo, & firmiter de Christo scientiam apud se constituendo,

In doctrinæ res questu arios.

Ps. lxxvii

Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei. Quod signum ostendis nobis, quod ista facias? Respondit Iesus & dixit eis. Destrui templum hoc, & in tribus diebus erigam illud. Dixerunt ergo Iudæi. Quadraginta sex annis extructum est templum hoc, & tu in tribus diebus eriges illud? At ille dicebat de templo corporis sui. Quum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli eius, quod hoc dixisset, & crediderunt scripturæ & sermone quem dixerat Iesus. Postquam uiderunt Iudæi dominum magna potestate hæc facere; & dicere, ne feceritis domum patris mei mercatū, dicunt. Persuade nobis signo aliquo, quod filius dei sis tu, & quod illinc missus sis. Vnde enim manifestum, quod pater tuus sit qui domus illius est dominus? At ille per enigma eis respondebat; Soluite, dicens, templum hoc, corpus omnino suum dicens: quod in ipso habitabat omnis diuinitas vni geniti. Vbi autem dixit, Soluite, non exhortatus est ad cædem, absit, sed quoniā sciebat facturos, certo euenturū affirmat. Audiunt vero Ariani, quomodo sicut dominus & mortis destructor dicat. Excitabo, non enim dicit. Excitabit pater, sed ego excitabo, propria virtute uelus; nulla que externa indiget. Ceterum Iudæi de inanimato templo ipsum dicere autumantes hoc, derident eū. Quum quadraginta & sex annis sit ædificatum, quo pacto dicunt tu dicis in tribus diebus re excitaturum? Sciendum autem, quod quando a Solomone templum primo extructū est, viginti annis omnia perfecte absoluta fuerunt, postea autem post captiuitatem. Hebræi accepta potestate illud re ædificandi, cœperunt quidem sub Cyro rege ædificare; impediti autem ab his qui inuidebant eis, prorogarunt structuram vsque ad Artaxerxen regem sub quo nacti omnium rerum copiam, omni studio vix potuerunt perficere opus. Vnde & dicitur, Iudæos ædificantes altera manu gladium, altera tenuisse ædificatorium instrumentum, vsque adeo timebant vicinos Idumæos, non autem Persas, a qui bus vt dixi omnes accipiebant sumptus. Istam itaque structuram quæ post captiuitatem a iunt quadraginta sex annis factam, eo quod prohiberentur & impedirentur Iudæi a Cyro vsque ad Artaxerxē. Et non est mirandū: quod Iudæi miraculum non agnouerit quādoquidē neque discipuli cognoscebant. Obstabat enim duo magna, vnum quod resurrectione per se tam difficilis capto, immo omnibus ignota esset, alterum quod de corpore eius inhabitaret. Etenim post resurrectionem cognouerunt discipuli, & crediderunt scripturæ. Cui scripturæ? Omni quæ de resurrectione tradit, manifestissime autem ei qui dicit. Non derelinques animam meam in inferno. Et illi, dominus voluit purificare a plaga, ostendere lumē. Manifeste enim illa de resurrectione dicitur. Apollinarius autem tentat hoc loco patrociniū suæ hereseos inuenire. Volens enim persuadere inanimatā esse carnem domini dicit quod templum dicatur caro, templum autem inanimatum sit, inanimata ergo & caro est. Attonite & uertute; tu autem & ligna, & lapides domini carnem facies: quandoquidem ex his est templum. Quando autem audieris dominum. Nunc turbata est anima mea: & Potestatem habeo ponendi animam meam, quomodo ea intelligenis? Quod si tu non de mentali & rationali anima asseris, quo referes hoc. Pater in

Quot annis templum Solomonis extructum sit.

psal. xv. csa. liiij. secundū tranf. lxx.

Ion. xij. Ioan. x. Lu. xxiiij.

manus tuas commendo spiritū meum? Vtique hoc de inanimata anima nō intellexeris. A. De hoc autem. Non derelinques animam meam in inferno, quid tibi uideretur? At tu propter tua corrumpis.

Quum autem esset Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomen eius, uidentes signa eius quæ eadebat. Ipse autem Iesus nō credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes; nec opus haberet ut quisquam testaretur de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine.

CAPVT TERTIVM.

Nat autem homo ex phariseis Nicodemus nomine; princeps Iudæorum. Hic uenit ad Iesum nocte, & dixit ei. Rabbi, scimus quod a Deo uenisti magister. Nullus enim hæc signa potest facere, quæ tu facis, nisi deus sit cum eo. Videbantur quidem nonnulli credere in nomine Iesu, quum esset in festo, sed non firma illorum fides erat, ad tempus enim attendebant CHRISTO, non ut Deo, sed ut homini, qui Deo afflatur, ac iterum a fide illa contemptibili excidebant. Nam quod tales fuerint, manifestum ex sequentibus. IESVS enim ipse inquit non credebat se eis, neque omnia dogmata, ut his qui vere credunt, concres-

Hic. xvij. Ps. cxij.

debat. Scrutator enim est cordium, & scit quid sit in homine. Non enim ignorat quales sint cogitationes in singulis hominibus. Felix & Nicodemus talis erat, qui & ipse credebat Iesu, ut uideretur pro domino contra Iudæos loqui, quod oporteat cum scrutatione, & ex animo condemnari illum, sed post crucem multum officij & liberalitatis in seputura exhibuit. Ceterum quia non ut oportebat, credulus erat, & adhuc infirmitate Iudæica tenebatur, nocte quidem uenit ad Iesum, propter timorem Iudæorum. Magistrum autem ipsum uocat, quasi purum hominem; talem enim opinionem de eo conceperat. Idcirco & subdit. Nullus potest talia facere, nisi deus sit cum eo. Vides quod sicut ad prophetam & hominem dilectum a deo; accedit ad Iesum: Quid igitur dominus? Nō arguit, neque dicit. Quare igitur ad magistrum qui a deo missus est, uenisti nocte; quare non fidenter & publice accedis? Nihil horum dicit, sed læte ei de diuinis & sublimibus disserit. Nota autem quod quauis CHRISTVS multa fecerit miracula, nullum tamē illorū narrat Euangelista, vel quod ab alijs traduntur Euangelistis, vel quod maiora sunt quam quæ particulatim recensentur.

Nicodemus non perfecte credidit.

Respondit Iesus & dixit ei. Amen amen dico tibi, nisi quis natus fuerit superne, non potest uideri regnum dei. Videntur uerba quæ a saluatore dicta, nihil alludere ad ea quæ a Nicodemus dicta, at si quis recte peruiderit, valde congruere inueniet; Quandoquidem Nicodemus humilem de CHRISTO habebat opinionem, nempe quod magister esset, ac deus esset cum illo, dicit ei dominus. Merito ita de me sentis, non adum enim natus es superne, hoc est a deo spiritaliter natiuitate, sed carnalis es, & cognitio quam de me habes, non est spiritalis, sed animalis & humana. Ego autem dico tibi quod nisi tu & quisquis alius fuerit superne, & ex deo nati fueritis piam & dignam de me opinionem habueritis, extra regnum cœlorum estis. Natiuitas enim per baptismum, illuminationem præbens animæ regnum dei, hoc est vnigenitum illius filium uidere, hoc est, intelligere dat. Nam sicut dei sapientia filius est, ita & regnum quoque dei dicitur. Hoc sane regnum nemo uidet, hoc est, intelligit o Nicodemus nisi natus fuerit a deo, atque ita etiam tu, quoniā non dandum natus es spiritaliter, propterea non uides me regnum dei, sicut oportet, sed humilem opinionem de me habes.

Dicit ad eum Nicodemus. Quomodo potest homo nasci, quum sit senex? Num potest in uentrem matris sue iterum introire ac renasci? Respondit Iesus. Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum dei. Audiens Nicodemus doctrinam plus quam humanam stupefecit, & passus humanum quiddam, interrogat, quomodo potest id quod incredulitatis est signum. Vbi enim fides non est, illic quæritur, quomodo hoc, & quare hoc? propterea ridicula Nicodemi uerba apparent. Neque enim intellexit spiritalē natiuitatē, sed mentionem corporalis uentris facit. Postquam enim audiuit, nisi quis renatus fuerit a deo & supernis fuerit natus, existimauit anothē ab initio, & denuo; atque tale quippiam dici, nisi quis ab initio & denuo nascatur, & propterea dicit. Quomodo potest is qui senex est, denuo intrare iterum matris sue? Nam duo illum faciebant

nota scire diuorum uerba.

Tres mē-
fioēs cui⁹
symbola.

perplexum, natiuitas scilicet spiritualis, & regnum. Neque enim nomen regni, cælorū
auditum erat aliquando apud Iudæos. Nunc igitur de natiuitate dubitat, propterea &
Christus ei manifestus spiritualis natiuitatis modum reuelat. Nisi quis nascatur, &
dicens ex aqua & spiritu. Homo quum ex duobus confet, ex corpore & anima, habet nati-
uitatis quoque duplicem modum. A qua enī si visibiliter accipiatur, ad corporis per-
tinet purificationem, spiritus vero inuisibiliter concurrens, ad inuisibilis animæ rege-
nerationem pertinet. Quod si rogas, quomodo aqua potest generare? Interrogabo &
ego, quomodo semen & ipsum aquosum existens, potest in hominē transformari. Igi-
tur sicut in corporali femine torū est gratiæ diuinę, ita & in baptisinate aqua subdita
est, & spiritus omnia operatur, & inuocatio per preces, imo dei præsentia. Symbola em̄
sepulturæ & resurrectionis in aqua illa perficiuntur. Tres mēfioēs triduanę sepultu-
ræ symbola sunt: deinde regreditur hō, sicut dominus, fulgidior & clarior incorruptio-
nis feruens indumentā, qui in aqua corruptionem summergit.

Macedo-
nius
Eunomi⁹

Quod natum est ex carne, caro est: quod natum est ex spiritu, spiritus est. Ne admiretis, quod
dixit. Oportet uos nasci ei superis. Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde
ueniat, & quo uadat. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Abducens dominus Nicodemū
a carnali natiuitate dicit. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiri-
tu spiritus est, hoc est spiritualis est homo, qui natus est per baptismum. Per spiritū ei
spiritualem intelligere debes. Neque spiritus diuinus sit baptizatus, sed quum adop-
tionem filiorū in spiritu, & gratiam, & honorē suscepit: spiritualis esse meretur. Vi-
dens autem Nicodemum adhuc perturbari, dicit: Ne mireris, deinde sensibili exēplo
docere eum tentat. Spiritus enim inquit ubi uult spirat. A uento inquit, discite maio-
rā. Ventus em̄, quem hoc loco spiritum uocat: ubi uult flat, & sonū eius audis, & igno-
ras tamen unde feratur. Nequit enim cōprehendī uel prohiberi. Naturali enim pote-
state fertur in aliquem locum incertum, Cæterum ubi uult, inquit, non quod uenit⁹ vo-
luntatem habeat, sed (ut dixi) a natura indita illi potestas ostenditur. Si igitur uentum
qui spiritus est sensibus subiectus, ignoras quomodo & quo spirat, quomodo regene-
rationem a diuino spiritu curiosius inquiris? Si hic spiritus cōprehendi nequit, multo
minus sancti spiritus gratia legibus naturæ subdeditur. Confundatur Macedonius, spiri-
tus oppugnator, & qui antecessit illum Eunomius. Ille enim seruum facit spiritū, quan-
uis audierit hoc loco, quod uentus quo uult, spirat, multo igitur magis spiritus sanct⁹
liberiores habet mentionem, & quo uult, & sicut uult, operabitur. Eunomius uero in
illo ipso peccans, & creaturam dixit spiritum: & in tantam peruenit peruiciam, qua
si cognosceret deū, sicut ipse seipsum. Audiatur igitur: quod neque imperum, neque finē
ad. Quomodo igitur dei substantiam cognosceret imperitor?

Gene. i. 1.
exo. vii.
vii. ix.
xiiij.
i. reg. i. 1.

Respondit Nicodemus, & dixit ei. Quomodo possunt hæc fieri? Respondit Iesus, & dixit ei. Tu
es ille magister Israël, & hæc ignoras. Amen amen dico tibi, quod scimus loquimur, & quod ui-
dimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi uobis, & nō creditis, quō
si dixero uobis celestia, credituri estis? Nicodemus adhuc in Iudaica imperfectione sub-
sistit, propterea iterum rogat, quomodo possunt hæc fieri: ideo & dominus monstrans
ei, quod imperfectionem ita loquitur, dicit. Tu quum sis doctor in Israel, si recordatus
fueris miraculorū quæ in veteri testamento traduntur deformatione hominis, & alia
quomodo formati sit: quomodo ex latere uxor, quomodo prodigia in Ægypto quo-
modo in mari rubro, quomodo sterilis pepererit, & similia si hæc cōsiderares sicut do-
ctor in Israel, nō discrederes his quæ nunc dico. Veruntamen ego quidem quod scio,
dico: & quod uidi, hoc est, clare cognoui. Neque enim corporalem uisionem significat,
quam dicit, uidimus sed cognitionem certissimam. At uos testimonium nostrū, hoc est
meū, non accipitis. Hæc autem dicit dominus, non ad Nicodemum, sed ad genus Iu-
dæorum qui usque ad finem increduli fuerunt. Igitur si terrena dixi uobis: & non cre-
ditis, hoc est si de generatione quæ est in baptismo dixi uobis, & non recepistis, sed in-
terrogastis, dicentes, Quō? Terrenam autē hanc natiuitatē nominat quod super terram
facta sit in beneficium hominū: quauis enim celestis sit secundum gratiam & honorē,
at baptizamus quū super terrā sum⁹. Si igitur de hac terræ natiuitate dicēs: inueni uos
incredulos, de supercaelesti natiuitate, quæ ineffabilis, qua vnigenitus filius a patre nat⁹
est quū audieritis, quomodo creditis? Quidam autē per terrenū intellexerūt similitudi-
nem de uento, ita ut quod dicitur, sic se habeat. Si exemplum a terrenis dedi uobis, & ne-
que sic persuasi estis, quomodo poteritis superiora discere?

Et nullus

Et nullus ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit filius hominis, qui est in cælis. Neque
hoc uidetur cū his quæ præcesserunt recte cōtexi. At si quis diligenter inspexerit, appa-
rebūt etiā illa bene cohære cū superiorib⁹. Quia em̄ magistrū dominū & Prophetā no-
minabat, Nicodem⁹. Ne putes me inquit quasi prophetā qui de terra est a deo missum
doctorem, sed e superis me scias descendisse, ut filiū, non & a terra esse. Nullus igitur
pphetarū ascendit in cælum, nisi ego sol⁹ ascensurus, qui & descendit. Filiū autē homi-
nis quū audiueris descendisse de cælo: ne existimes quod caro e cælo descenderit. Hoc em̄
Apollinari⁹ docuit, quod Christus habuerit corpus de cælo, quod per uirginē transie-
rit, quasi per canalem. Verū quia uana hypostasis, hoc est vna persona Christus ex dua-
b⁹ naturis constituta, ideo omnia quæ sunt hominis, dicuntur de uerbo: & iterū ea, quæ
sunt uerbi, attribuuntur homini. Sic & hoc loco quoque fili⁹ hominis dicitur descende-
re de cælo, eo quod vna sit persona, & vna hypostasis, deinde ut ne quū audiueris qui descē-
dit, putes quod non sit in cælo, dicit. Is qui est in cælo. Noli em̄ suspicari me propterea nō es-
se illic, quia descendi, sed & hic adsum corporaliter, & illic sedeo cū patre deus.

Apollina-
rius.
Vna hypo-
stasis i
Christo.

Et sicut Moses exaltauit serpentem in eremo: ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui
credit in illum nō pereat, led habeat uitam eternā. Postquā dixit de regeneratione per ba-
ptisimum, nunc dicit de beneficio, quod per crucem nobis factum est. Crux enim & mors
author nobis sit gratiæ, quæ per baptismum data est: si quidem quum baptizamur
mortem domini repræsentamus. Non dicit autem manifeste, crucifigendus sum, sed me
mini serpentis & veteris hystoriæ. Interim discimus uetera cognata nouis & unum esse
legislatorum ueteris & noui testamenti, tamen Marcion & manichæus, & reliqua id
genus hæreticorum cohors, reprobent, dicentes, ueterem a malo opifice esse conditam.
Docet item, quum Iudæi uidentes grē serpentis imaginem, mortem effugerint multo
magis nos ad crucifixum respicientes & credentes, animæ mortem effugituros. Vide
autem, oro, figuram, & confer cum ueritate. Illic serpentis similitudo, formam quidem
habet bestiæ, uenenum autem non habet. Ita ex hoc loco homo dominus, sed a peccati
ueneno liber, in similitudine carnis peccati uenit, hoc est in similitudine carnis peccato
obnoxia, quæ minime caro peccati esset. Et tunc quidem uidentes, quædebant mor-
tem corporis, nunc autem qui uident, mortem animæ. Tunc quidem suspensus ser-
pentium ictus sanabat, nunc autem spiritualis draconis plagas curat. C H R I S T V S. Ex
altatum autem audiens, intellige quidem & suspensus esse. In summo enim suspensus
est ut & ærem, sanctificaret, qui terram sanctificarat, in illa ambulando. Intellige au-
tem quid sit glorificari. Nam reuera gloria Christi crux fuit. Per hoc enim, quo uisus
est condemnari, condemnauit huius mundi principem, ut clarius dicam. Adā iuste mor-
tuus est, peccator enim dominus iniuste mortuus est, non enim peccarat. Igitur usque
ad crucifixionem domini, iniuste præualuit hominib⁹ mors. Quia autem absque pecca-
to inuentus est Christus, quid igitur in illo turis habebat diabolus, ut occideret ipsum,
atque ita quia iniuste mortuus est, uicit eum a quo occisus, & sic liberauit Adamam a
morte, quæ illi iuste inferebatur: ut pote ei qui peccarat. Et aliter, Duo fuerunt quæ do-

Nu. xxxi

Marcion
Manichæ⁹

Crux, glo-
ria xp̄i.

minū habebat in humanum genus, voluptas & tristitia. A duobus autē illis inuict⁹ re-
pertus est dominus. Nam assumpserat quidem illum in montem, tentans per uoluptate-
& quum experiretur hac uia uinci non posse, maiorem postea machinā, tristitiam
scilicet adhibuit, ut saltē per illā deuinceret, & propterea commouit omnes contra illū
discipulos, ut negarent, milites, ut illuderent, prætereuntes, ut blasphemarent, & in sum-
mā Iudæos, ut crucifigerent, ut sic quoque inuictum comperit. Non enim potuit cru-
cis dolor efficere, ut crucifigentes haberet odio, sed diligebat eos, & pro eis orabat, di-
cens. Ne statuas illis pater peccatū hoc. Vides quomodo uicerit per hoc ipsum, qui ui-
debatur uictus esse. Sic igitur exaltatio & gloria eius crux fuit.

Math. iij

mat. xxv
xxxvij.
Lu. xxij.
i. To. iij.

Sic enim deus dilexit mundū, ut filiū suū unigenitū daret, ut oīs qui credit in eū, nō pereat:
sed habeat uitā eternam. Non enim misit deus filium suū in mundū, ut nō condēnet mundū, sed ut
seruetur mundus per eū. Mira dei erga mundū dilectio, tāta, ut nō dederit uel p propheta-
tam uel angelū, sed filiū suū: atque illū unigenitū. Angelū siquidē dedit, non erat res
parua, eo quod angelus quidem minister eius fidelis & seruus, non autem inimici & apo-
stata, eo quod autem dato filio quāto excellentiorē dedit charitatē? Item si multos habens
filios quū dedit, & hoc maximū fuisset nūc uero unigenitū dedit. Igitur bonitas digne
laudanda est. Ariani autē dicūt, quod unigenitus dicatur, eo quod solus ipse factus sit & condi-
tus a deo, omnia autē alia ab illo. Quibus simpliciter respondemus. Si quidē unigenitus

A

Vicissim q̄ sunt nature h̄sa ne, dirine tribuuntur in xpo: & q̄ diuinae, humanae.

Roma. iij.

Vet^o lex Euangelii Exod. xx Deute. v. xvij. xxxij

Immundus vita non vere fidelis est Ad Tit. i. Incrudulitas est condemnatio Gene. iij.

Psal. i. Ioan. xij. Quaten^o parabolae assumēde

dictus fuisse, quā non esset filius, haberet rationem impudens vestrum cōmentū: at nunc quum non solum vnigenitus, sed & filius dicatur, non permittit sic intelligere, sed vult, D illud solum ex patre natum. Vide autē, oro, q̄ sicut supra dixit filiū hominis descendisse de celo, quanuis non descēderit caro de celo, sed propter vnā personā & vnā hypostasin, ea quae dei sunt attribuit homini, ita & hoc loco, ea quae hominis sunt attribuit verbo deo. Dedit enim, inquit, deus filiū suū in mortē, quanuis impassibilis permaneret deus: tamen quia vnus & idem fuit per hypostasin, & qui verbum dei, & hō qui pro nobis pariens, filius dicitur esse: datus esse, in quantū & vere passus, non in sua natura, sed in sua carne. Quod autē lucrū dari filium? O magnū & supra humanam mentē: vt omnis qui credit in illū, duo illa lucretur, vnum quidem, quod non perit alterū quod vitam habet, atque vitam aeternam. Verus enim lex promittebat eos: qui in illa deo placebant, impios longitudo dierum, Euangelii autē non temporariam vitam largitur, sed aeternam, & indissolubilem. Quia enim duo sunt aduentus Christi, & ille qui fuit, & ille qui vēturus est, de priore aduentu dicit, quod non missus sit filius, vt cōdemnet mundū (quia si propter hoc venisset; conderentur nati fuissent vtique omnes, Omnes em̄ peccauerunt, sicut & Paulus dicit) sed primum ad hoc venit, vt mundum seruaret, atque haec intentio eius fuit, per accidens autē iudicat eos qui non crediderunt. Lex enim Moysaica praecessit: vt reprehenderet peccatū, & condēnaret preuaricantes. Nulli em̄ ignoscit, sed simul atq; inuenit peccantem in aliquo, poenam infert. Itaque primum aduentus non simul iudicium factus, nisi per accidens iudicans eos qui non crediderunt, qui iam iudicati sunt. Secundus vero erit, vt omnes iudicet, & vniqueque secundum opera sua faciat.

Qui credit in filium, non iudicatur: qui uero non credit, iam iudicatus est, quia non credidit in uerbum unigenitū filij dei. Haec est autem condemnatio, quod lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Erant enim eorum opera mala. Omnis enim qui mala agit, odit lucem, nec uenit ad lucem: ne arguantur opera ipsius. Qui autem operatur ueritatem, uenit ad lucem, ut conspicua fiant facta ipsius, quod per deum sint facta. Quid est qui credit in filium non iudicatur? Nunquid si immundam egerit vitam, non iudicatur? maxime quidem, non enim uere fideles sunt eiusmodi, vt Paulus dicit. Deum enim, inquit, fatentur se scire, operibus autem negant. Veruntamen hoc loco dicit, quod propter ipsum credere nō iudicatur, dabit autē poenas graues malorum operū propter incredulitatem autē quam non habet: non punietur, semel em̄ credidit, at qui non credidit, iā iudicatus est. Quomodo? Primum quidem quoniam & ipsa incredulitas condemnatio est. Esse enim extra lucem per se maximum supplicium est. Deinde, quanuis non hic gehennae traditus sit, sed congregauit hic futuri supplicij occasiones, sicut & homicida, tamen si non sententia iudicis condemnatur, natura tamen rei condemnatus est. Et Adā die quo comedit de ligno, mortuus est, & quanuis uiueret, sententia tamen & natura rei mortuus fuit. Omnis igitur incredulus, condemnatus est, q̄ hinc migrans mox supplicio tradendus est, & non in iudicium produendus, iuxta illud. Non resurgent impij in iudicio. Indigni enim habentur, vt rationem dent impij, sicut & diabolus. In iudicium igitur non resurgent: sed in condemnationem. Ita & in Euangelio dicit dñs, quod princeps huius mundi iam iudicatus sit, nō solū quod ipse non crediderit, sed q̄ & Iudam proditorem fecerit, & alijs perditionis fuerit author. Quanuis autem dominus in parabolis adducat puniendos, quasi eos a quibus sumatur ratio: ne mireris. Primum quidem eo ipso, quia parabolae sunt ea quae dicuntur, nō oportet omnia quae in parabolis dicuntur quasi canones ac leges assumere. In die enim illo vnusquisque conscientiam habens pro iudicio quod falli nequeat, nō opus habebit alio qui reprehendat, sed semetipsum quisque confutabit ac abibit. Deinde dominus nō inducit incredulos, quod mereatur vt rationem reddant: sed credentes quidem, at immisericordes. Nos autem de impijs & incredulis loquimur. Aliud autem est impius ac infidelis, & aliud immisericors & peccator. Hoc est iudicium, quia lux uenit in mundum. Ostendit hoc loco infideles omni excusatione destitutos. Ista enim condemnatio est, inquit, quia uenit ad eos lux, & neque sic ad illam accesserunt. Non enim in hoc solo peccauit: quod ipsi non quaesierunt lucem, sed hoc pessimum est, quod lux ad illos uenit: & illam non susceperunt, propterea & condemnati sunt. Nam si quidem non uenisset lux, potuissent homines praetexere ignorasse se quid esset bonum, uerū quia uenit quidē deus uerbum, deditque uerbum suum vt illuminaret, non susceperunt autē illi, omni excusatione posthac carent. Vt autē nullus dicat, Nemo praefert tenebras luci, ponit causam propter quam tenebris adhæserint homines. Erant enim, inquit, opera illorum mala. Quia enim

Christianismus non solum reſta dogmata, sed & honestam uitam exigit, ipsi autem uoluerunt luto peccati inuolui, ideo nolunt improbi ad lucem Christianismi uenire, & se meis subſistere legibus. Porro qui facit ueritatem, & contendit & aspirat ad uitā quae deo placeat, is ad Christianismum ueluti ad lucem accedit, quo magis in bono proficiat, & apparent eius opera secundum deum facta. Qui talis est cum fide reſta, & uitam quoque honestam instituit, lucretque oibus hominibus, in illo glorificatur deus. Et ita gentilibus incredulitatis causa facta est immunditia uitae. Sed forte dixerit quis, Quid igitur non sunt & Christiani improbi, & gentiles honeste uitae? Fateor & ipse quidem improbos Christianos, at bonos Gentiles inueniri non asseuerauerim. Et natura quidem mansuet & boni reperiuntur quidam, sed non uirtute: Nam exercitatione & meditatione boni nullus inuenietur, & quanuis boni quidam habiti sint, omnia tamen ad uanam gloriam ferunt. Qui autem bonus propter gloriam, & non propter bonum ipsum, si quando tempus inuenit, malis indulget concupiscentijs. Nam si apud nos & interimitio gehennae, & omne aliud studium, & uirtus innumerabilium sanctorum uix conseruant homines in uirtute, quo pacto nugae Gentilium illos in bono continebunt; magna quae res fuerit, si non & pessimos redderint.

post haec uenit IESVS & discipuli eius in terram Iudaeam, & illic morabatur cum eis; ac baptizabat. Baptizabat autē & Ioannes in Aenon iuxta Salim, quia aquae multae erant illic, & ueniebant ac baptizabantur. Nondum enim coniectus fuerat Ioannes in carcerem. Erat Iesus Hierosolymis, vsque ad festum paschae & postquam istud praeterijt: exiit in terram Iudaeam, & prope Iordanam uersabatur, ubi multi conueniebant. Non quaerebat autem populosa loca propter inanem gloriam uel ostentationem sed cupiebat pluribus suam bonitatem communicare, & vsui esse: quoniam & eam ob causam ad festum ascēderat, ut pote plurimis profuturus doctrina & miraculis. Audiens autē quod baptizaret, ne putes quod per se baptizaret, sed per discipulos, hoc em̄ discipulorū opus in magistrum refert euangelista: quando quidem superius idem ille euangelista dixit, quod Iesus non baptizaret, sed discipuli ei. Sed queris, Quare non ipse baptizauit discipulis? Superius dixit Ioannes, quod ille uos baptizabit spiritu sancto. Spiritus autē sanctus nondū erat datus, eo quod nondum tempus erat. Igitur si baptizasset, uel absque spiritu baptizasset, & quid igitur praestabat Ioannes? Vel dedisset spiritum, atque ante tēp^o, sed id indignum deo qui in tempore facit oia. Quod autem tēp^o dandi spiritum? Tempus post assumptionem. Proinde discipuli Iesu baptizabant, ut plures ad saluatoris doctrinam adducerent. Vnde & his baptizantibus, etiam Ioannes baptizabat, & non cessabat duo bona faciens. Vnum quidē, quia ad se uenientes de Christo loquens ad illam adducebat. Alterum uero, quia curabat, ne discipuli sui in maiorem zelum & contentionem, prouocarentur. si enim cessasset baptizare quid nō fecissent discipuli eius: alioqui maiori inuidia CHRISTVM persequentes? Nam quum saepe clamarit, & primas semper Christo tribuerit, non persequit eis, ut accederent ad illum: in quantam ergo inuidiam impulsisset, si cessasset baptizare? Idcirco & Christus tunc maxime cepit praedicare, quando Ioannes inclusus est, propter inuidiam discipulorum Baptistae. Opinor autem permissam Ioannis mortem maturari: ut omnis populus paratus ad Christū trāsiret, & nondū diuideretur sententiae de Christo & Ioanne. Baptizabant igitur discipuli Christi baptismo, q̄, nihil habeat amplius quam baptisimus Ioannis: ambo em̄ imperfecti, & nondum habentes spiritum: eademque uirtutes causa, vt adducantur ad Christum baptizandi.

Orta autē est questio ex discipulis Ioannis cum Iudaeis de purificatione, et uenerūt ad Ioannē, & dixerunt ei, Rabbi, qui erat tecū trans Iordanē, cui tu testimonium perhibuisti, ecce is baptizat, & omnes ueniunt ad eū. Respōdit Ioannes, & dixit, Non potes homo accipere quicquā, nisi fuerit ei datus à celo. Facta est questio per iudaeum quendā de purificatione contententibus discipulis Ioannis. Nā Iudaeus quidem praeferebat baptismum discipulorū Christi, discipuli autē Ioannis baptismum sui magistri. Quis ergo de purificatione, hoc est baptismo, questio esset accedunt ad magistrum suum, & incipiunt adulari dicentes. Rabbi, qui erat tecum, qui in ordine erat discipulorū, ut a te discerit, baptizat, cui tu testimonium dedisti, hoc est, quē baptizasti: quem tu clarū fecisti, eadem nunc audet quae tu. Sed & aliud ad te nulli nūc ueniunt, ad illum uero omnes. Omnes, inquit, ueniunt ad eum, contempere te, Ioannes autem uolens eos terrere & ostendere, quod pugnent cōtra deū prohibentes Christum & abstrahentes a glorificatione ei^o dicit, Nā potest hō a se quisquam accipere, &c. Nā nisi superne, inquit, datus esset, neutiquam creuisset is, cui iudicatis, & ita in duob^o peccatis nam

Quid exigit christianism?

Cur xps ipse nō baptizavit.

Opinio Theophy luci sup morte Ioannis.

& contrarij estis diuino consilio, & attentatis impossibile. Interim autē & consolatur eos placide, eo quod non sit homo qui vincat ipsos, sed deus. Quin & nos inquit superne habuimus quod habuimus, non a nobis. Quod si præclariora sunt quæ agit Christus; non oportet admirari, deus enim vult.

Ipsi vos testes estis, quod dixerim, non sum ego Christus, sed missus sum ante illū. Qui habet sponsum sponsus est, amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter uocem sponsi. Hoc autem gaudium meum impletum est. Num oportet crescere me uero minus. Ipsi, inquit, vos scitis, quod ego testimonium dedi ei; quod maior me sit. Igitur si omnino meum attenditis testimonium, discite illum mihi præferendum. Et hoc est gaudium meum: quod illum oēs accedant. Si quidem non accessisset ad sponsum sponsa, hoc est populus, doluissent utrumque ego pronubus nunc autem quum hoc fiat, valde gaudeo. Video enim sponsum Christum loquentē sponsæ, populo scilicet & docentē ipsum. Non simpliciter autem dixit: Qui stat, ostēdit enim finem esse operum suorum, & stare iam non vitra operantē, & se nunc oportet stare, & solum audire Christum docentē & differētē sponsæ. Meum enim, inquit, opus perfectū est, & tradidī ipsum populo. Oportet igitur meam quiddē gloriam imminui, illius autē augeri. Igitur quod imminuitur gloria præcursoris, vel omnino sicut lucifer a sole occultatur; & videtur quiddē multis quod extinctum sit lumen, ac reuera non est extinctum, sed a maiori occultatur: ita & præcursor velut lucifer a spiritali sole occultatus, imminui dicitur. Crescit autē Christus, secundū quod paulatim manifestat se per signa & miracula, non secundum profectum in virtutibus, absque enim Nestorij deliramentum esset, sed secundum ostensionē & manifestationē deitatis. Paulatim enim declarauit se deum esse: & non repete. Impletura igitur, inquit, meum gaudium in sponso. Nam meum opus, quod mihi ut pronubo concredidit, video profecisse. Omnis igitur sponsum animæ dominus, thalamus autem ubi copula fit, locus baptismatis, hoc est ecclesia.

Nestori?

Christus spōs foli Docentes pronubi

Roma. iij. i. Ioan. v.

Veritas si dei basis.

Dat autē arrabonem sponsæ, peccatorum remissionem spiritus sancti communionem, perfectiora vero in futuro, quando dignos in meliora & sublimiora introducet. Nota autem quod nullus alius est sponsum, quam solus Christus. Omnes autē docentes pronubi sunt, sicut & præcursor quoque. Nullus alius dator donorum est, quam solus dominus. Alij autem omnes mediatores, & ministri honorum quæ a domino dantur. Qui est supernis uenit, super omnes est, qui a terra profecit, terrenus est, & est terra loquitur: Qui est celo uenit, supra oēs est, & quod uidit & audiuit, hoc testatur, & testimonium eius nemo accipit. Qui accipit eius testimonium, is obsequauit, quod deus uerax sit. Nā is quem misit deus uerba dei loquitur. Non enim ad mensurā dat deus spiritum. Comparat se præcursor Christo, & dicit, quod ille quidem a supernis uenit a patre, & super omnes fit egregius super omnes, & paternam seruans excellentiam. Ego autē qui de terra sum terrena loquor, uilia & humilia, si cum doctrina Christi conferantur. Quauis autē quæ a præcursore fiebant; diuina erant, collata tamen cum his quæ a Christo, valde humilia apparebant. Ille, inquit, quod uidit & audiuit, loquitur, hoc est, quæ a patre audiuit, & quæ uiderit, hoc est, clare nouit, illa loquitur & testatur. Et testimonium eius nullus ex his qui ueritatem non attendunt, recipit. Qui autem recipit testimonium, hoc est doctrinam eius obsequauit, hoc est monstrauit & stabiluit, quod deus uerax sit. Qui enim credit ei, qui a deo missus est, deo credit, & consequenter obsequat & demōstrat: quod uerum quiddam crediderit, sicut e diuerso, qui non credit ei qui a deo missus est, ostendit quod mendax sit, & propter hoc non credit ei, ut pote mendaci. Et ita qui Christo credit, ostendit quod deus uerax, ex eo quod credit ei a quo missus. Manifestum enim, quod illi ut ueraci crediderit. Et merito. Nos enim alij omnes ad mensuram accepimus operationem spiritus, ipsi autem Christo non ad mensuram dedit unam vel duas uirtutes, sed ipsum spiritum integrum habet substantialiter. Igitur & prophetis dedit deus spiritum, hoc est operationem spiritus, & ad mensurā dedit. Christo autem non ad mensuram, & neque omnino dedit, habet enim illū Christus substantialiter. Quando autē audit, quod Christus loquitur illa quæ audiuit a patre, ne putet illum indigere, ut scientiā ab illo discat, sed quia quæcūque scit filius, a patre naturaliter scit, quasi illi consubstantialis, eius gratia dicitur a patre audire quæ scit. Quem admodum si uideris filium patri per omnia similem: dicis quod omnia a patre habet, hoc est, nulli similis est quam patri. Audiens igitur missum esse, quasi radium intellige eum a solo patre missum esse. Nonne & ita dicere solemus, quod soli radios emiserit, hoc est miserit in terram; & nusquam radium alterius substantiæ dicimus esse posteriorem quam sol? Sic quoque & filium missum esse a spiritali sole scilicet patre huic mundo, veluti deradiationē

A & radium, & lumen, & qualitercunque quantum congruit, uocare illum uolueris. Non intempestium autem fuerit hoc loco dicere, quomodo habeat filius spiritum; & quomodo dicatur spiritus filij. Dicit enim & Apostolus. Spiritum filij sui in corda uestra sit; clamantem. Abba pater. Et iterum: Si autem quis spiritum Christi non habuerit, hic non est eius. Sane latini hæc exponentes, & ~~hinc hinc~~ intelligentes, dicunt quod spiritus etiam ex filio procedat. Nos autem hoc quidem primum dicimus ad eos, quod aliud sit esse ex quoquam, & aliud esse cuiusdam, ut spiritus est quidem spiritus filij absque dubio, & ab omni scriptura approbatum, ~~per se ipsum~~ profecto, inquit. Nam et inspirauit discipulis, & dixit. Accipite spiritum sanctum. ~~Quia~~ Si tunc dedit discipulis spiritum quando insufflauit, quomodo postea dixit eis. Accipietis uirtutem superuenietis spiritus sancti super uos, non post multos dies; vel quomodo in penthecoste credimus factum descensum spiritus; si quidem in uespera dei resurrectionis dedit illum, tunc enim inspirauit. ~~Et hoc quidem uidetur ostendere.~~ Manifestum enim: quod tunc illis spiritum sanctum non dederit, sed donum unum spiritus sancti, remissionem scilicet peccati, statim enim subdit. Quorum remisistis peccata. Habet autem spiritum filius substantialiter, ut consubstantiali sibi, non a quo operationem recipiat, sicut prophetæ. Dicitur autem, spiritus esse filij secundum quod ueritas, & uirtus, & sapientia. Spiritus autem sanctus, & ueritatis, & fortitudinis, & sapientis spiritus ab Esaia describitur. Et aliter, quia per filium hominibus datur, propterea filij dicitur. Crede igitur tu spiritum a patre, quidem proficisci, per filium autem dari creaturæ, atque hic sit tibi canon orthodoxæ doctrinæ.

Pater diligit filium, & omnia dedit illi in manu. Qui credit in filium, habet uitam æternam, qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam, sed ira dei manet super eum. Postquam dixit de Christo sublimia, nunc iterum humilia loquitur, sermonē auditoribus attemperans, ut capi possit. Ideo dicit, Pater diligit filium quasi de homine quodam admirabili loquēs. Et omnia dedit in manu filij iuxta humanitatem. Si autē & secundū diuinitatē, quid hoc? Dedit pater omnia filio ratione naturæ, sed non gratiæ, quoniam & esse a patre habet, merito & omnia dicitur a patre habere. Habet igitur omnia filius, tam quæ in cælo quam quæ in terra. Dominatur enim omnibus, etiam si quidam nolint. Postea uero in secūdo aduenit, quando omne genu flexerit ei, perfectum omnium accipiet dominum, quando malitia non vitra habebit uirtutem, sed inefficax manens ostendet naturam boni a principio omnibus inditam, & oia continēt. Qui credit in filium, habet uitam æternam in ipso. Illam dico Christum, qui uere uita est. In ipso enim uiuimus & mouemur. Qui autem incredulus est, non uidebit uitam. Nā qui sponte recessit a uita, quo pacto habebit eā quæ Christus: sicut & paulus inquit. Quādo Christus manifestabitur uita nostra, tunc & nos qui ad malitiam mortui & immobiles facti, manifestabimur in gloria. Sed ira dei manet super illum, non dixit quod maneat illum sed super illum, ostendens quod nunquam ab eo recedat, ut ne mortem credas temporalem, dicit quod maneat super eum qui incredulus fuerit, & perpetuum erit supplicium. Per oia autē uerba hæc inducit Baptista, & compellit auditores oēs ad fidē Christi. Nō enim inuanū hæc dixit: sed suos discipulos, & alios omnes instruit, ne inuideant Christo, sed ut deo auscultent.

Galat. iij. rōma. viij. Spm sanctū a filio procedere negat the ophylac. cū græcis antiquis; nunc autē oēs cōfitemur; Quia a patre filioque procedit. Ioan. xxi. actu. i. efa. xi.

actu. xviij. coloss. iij.

CAPVT QVARTVM.

Vt ergo cognouit dominus audisse phariseos, quod Iesus plures discipulos faceret ac baptizaret quā Ioannes: quanquā Iesus ipse non baptizaret sed discipuli eius, reliquit Iudæam terrā, & abiit iterū in Galileā. Oportebat autē eum transire per Samariam. Misericors dñs semel propter nos Icarat, oia ad nostrā salutē facit. Denique & nūc quū audisset quod pharisei de gloria ipsi audierint, & sciret cōtra ipsum ad inuidiā cōcitandos, secedit in Galileā. Duo nos docens. Vnum quid dē ut parcamus inimicis, & oī modo tentemus nō dare eis occasionē scandalī uel inuidiæ. Alterum, ne inīciamus nos in tentationem insipienter & inutiliter, sed secedamus ad tēp, donec infānia resideat. Quauis autē potens sit cohibere, inuidentes sibi: etiā si imperio quodā nunc uerget, nō tamen hoc egit; ne uideretur phariseicū habere corp: si quidē scire per mediū illorum exisset; quid non dixissent Phātaæ stodocitæ. Manichæi; in quā & Valērianij; & Eutyrcinij; Insinuans autē Euangelista

calumniatorem illorum omnium dicit, quamvis Iesus non baptizavit, invidi tamen volentes concitare phariseos contra Christum, calumniabantur eum quasi baptizasset. Oportebat autem ipsum transire per mediam Samariam. Volebat enim occasionem omnem calumnie Iudæis excindere, ut dicere non possint, quod relictis eis concesserit ad gentes, quas abominabantur. Quando autem abegerunt eum, tunc accessit ad gentiles, & neque tunc ex proposito, sed obiter.

Gen. xlvij
Esa. vij.

Venit ergo in civitatem Samariae, que dicitur Sychar iuxta prædium, quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Erat autem ibi fons Iacob. Operæ precium fuerit dicere, unde Samaritani originem duxerint, & unde appellationem illam sortiti fuerint. Somor enim mons vocabatur, ab eo a quo possidebatur, sicut & Esaias dicit, Et caput Somor Ephraim. Qui autem ad montem illum habitabant, primum non vocabantur Samaritani, sed Israelitæ dicebantur. Quum autem offendissent deum, traditi sunt variis temporibus Assyrijs. Tandem Assyrius, quum defectionem meditarentur, superuenit, tenuitque captivos, & non ultra in suam regionem abire permisit, suspicans iterum defecturos, sed illos quidem transfudit in Babylonios & Mædos. Samariam autem gentibus ex diversis locis congregatis coloniam dedit. Porro quum hæc facta essent, deus monstare volens Barbaris, quod non propter impotentiam, sed propter peccata illis Iudæos servire fecerit, immisit leones in eos, qui in Samaria habitabant Barbaros, qui illos perdebant omnes. Rex vero quum hoc audisset misit ad quosdam ex senioribus Iudæis, & rogavit quid faciendum, ut non ultra leones perdant eos: qui in Samaria, Barbaros. Illi autem enarrabant deum Israel fuisse sperare locum illum, & non sinere habitare illic eos, qui sua legitima ignorent. Igitur si curæ sint Barbari qui illic, mittat Iudæos sacerdotes, qui dei legitima Barbaris tradant, & sic deum placent. Obtemperat illis rex & mittit sacerdotem quemdam traditurum his qui in Samaria Barbaris legem dei. At illi non omnes libros receperunt, sed tantum quinque libros Moysi: Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, & Deuteronomium, neque perfecte ab impietate discesserunt, & posterioribus quidem temporibus astiterunt ab idolorum cultu: deumque coluerunt. Itaque Iudæi a captivitate regredi æmulabantur illos, utpote Assyrios genere, & a monte, Samaritanos vocabant. Illi vero Abraham & Iacob progenitores suos nominabant, quoniam Abraham Chaldæus fuerat, & fons Iacob quem illic habuerat; proprius illorum putabatur. At Iudæi cum gentibus alijs etiã istos abominabantur. Vnde & domino opprobantes, dicebant, Samaritanus es. Et ipse discipulis suis dicebat, In civitatem Samaritanam ne intraveritis. Quare autem Evangelista de loco Iacob & fonte, tam diligenter disserit? Primum quidem, ut quando audieris dicentem mulierem, Pater noster Iacob dedit nobis fontem illum, ne miraris locus enim ille erat, Sychar, ubi filij Iacob Symeon & Levi grauem illam cædem commiserunt, eo quod sororem illorum Dinam oppræsserat Sycimorum princeps. Insuper & hoc discimus; eo quod Evangelista nobis narrat ea quæ de fonte & loco: quod etiã olim reiecti fuerint propter peccata sua, & quum offendissent deum, gentes illorum loca possederint, & quæ patriarchæ propter suam in deum fidem possederant, ea illi propter impietatem amisserunt; & ita nihil novum si & nunc Gentiles pro Iudæis in regnum celorum, sint introducti. Prædium autem quod dedit Iacob Ioseph, Sychar dicebatur: quoniam enim filij Iacob Sycimitas perdiderant; & civitatem desolauerant, eam utpote desolatam pater in hereditatem filio Ioseph dedit.

Abraham
Chaldæus
Ioan. viij.
Matth. x

Gen.
xxxvij.

Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic super fontem. Hora erat ferme sexta, venit mulier Samaritana, ut hauriret aquam, dicit ei Iesus, Da mihi quod bibam, nam discipuli eius abierant in civitatem ut cibos emerent. Fatigatum dominum ex itinere narrans Evangelista; ostendit nobis dominum a fastu & rerum abundantia alienum fuisse, non enim iumentis utebatur ad iter, sed pedes ibat, instruens etiam nos non multis, opus habere. Insuper dicit & ipsum incedere strenue, & non ignauiter. Ex quo discimus & nos, ut cum constantia & diligentia faciamus opus Dei. Quod autem sedebat sic significat simpliciter, & ut forte obveniebat, & non super sede: sed simpliciter, videlicet super pavimento, resocillans corpus, & apud fontem se recreans. Deinde & aliam causam inducit, quare sederit apud fontem. Erat enim tempus meridianum. Hora enim inquit, erat quasi sexta, atque etiam propter horæ calorem opus habebat refrigerio, & recreatione. Vel aliter dicit, ut ne quis reprehenderit dominum, quomodo quum præcepisset discipulis, ut ne viam gentium ingrederentur; ipse ad Samaritanos venerit, idcirco dicit, quod sedens in loco propter investigationem fuerit, & quod colloquium cum muliere rationabilem habuerit causam, sit

rim scilicet. Quoniam enim sitiebat, consequenter humano more indigebat & potu. Quæ renti autem occurrit mulier animam discendi avida. Quid igitur opus erat factu, repelleret ne mulierem adeo studiosam, colloquentem & sitientem ea de quibus dubitabat ut audiret. Non fuisset hoc diuinæ misericordie. Vide autem oro & ex hoc quam procul a fastu fuerit dominus. Solus enim relinquitur in via, quum discipuli abiuissent in civitatem ut emerent alimenta. Vique adeo enim nullam curam ventris agebant, ut quo tempore ferme omnes dormiunt, illi cibos emerent, & panes duntaxat: ut & nos discamus varietatem ciborum parafacere. Vide obsecro & diligentiam Evangelistæ, neque enim dixit affirmatiue, hora erat sexta, sed ut minus a veritate excidat, ferme sexta, inquit, secutum faciens sermonem.

Dicit illi mulier Samaritana. Quomodo tu Iudæus quum sis, potum à me posses, quæ sum mulier Samaritana? Non enim commercium habent Iudæi cum Samaritanis. Respondit Iesus, & dixit ei, Si scires domum dei, & quis sit qui dicit tibi, da mihi quod bibam, tu petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam. Dicit ei mulier, Domine, neque quo haurias habes, & puteus profundus est, unde ergo habes aquam illam vivam? Ab habitu & veste forsitan, & alia corporis forma, & colloquio ipso existimaui Samaritanam Iudæum esse dominum, ideo & ad ipsum dicit. Quomodo tu Iudæus quum sis &c. Vide autem quomodo circumspecta fuerit mulier. Nam si caute oportebat, dominum oportebat, non illam; non enim dixit, quod Samaritani consuetudinem habent cum Iudæis, sed Iudæi non habent consuetudinem cum Samaritanis. Attamen neque sic taceret, sed existimans dominum rem illicitam facere, corrigit eam præter legem fiebat. Christus autem non prius manifestat se, quam virtus mulieris monstretur. Postquam autem indicata est mulieris virtus, & quod tam circumspecta & diligens esset, tunc tandem incipit loqui cum ea de sublimibus. Si scires enim (inquit) domum dei, hoc est, si cognosceres quid deinet deus, nempe æterna & incorruptibilia: scires autem & me quod quum deus sim, & possim hæc tibi dare: tu quæ susses vique, & accepisses aquam vivam. Gratiam autem spiritus sancti aquam dicit esse, propterea quod purificat & multum refrigerij præbet suscipientibus. Porro aquam dicit non tantum, qualis est in puteis & lacubus, putris & corrupta; sed viam, hoc est, scaturientem & quæ moueatur. Nam gratia spiritus semper agilem ad beatum facit animam, ascensiones semper disponentem: Talem aquam bibit Paulus viventem, & semper mobilem; quum obliuisceretur eorum quæ post se, & ad anteriora se extenderet. Dicit ei mulier, Domine, vides quo modo statim ab humili cogitatu desiciens, magnum ei honorem tribuat, dominum vocādo. Neque enim in profundum verborum Christi venerat. Nam aliter quidem ille dicit, aliter autem illa intelligit verba de aqua.

Nam tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius: Respondit Iesus, & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: quisquis autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aque salientis in vitam æternam. Dicit illi mulier, Domine, da mihi istam aquam, ut non sitiam, neque veniam hinc ad hauriendum. Patrem suum facit Iacob, se intrudens in nobilitatem Iudaicam. Vide autem obsecro prudentiam mulieris, quomodo statim a varietate aquarum ratiocinatur & dantium varietatem. Dicit enim: Si talem aquam daturus es, omnino maior es patre Iacob, qui nobis dedit hanc aquam. Quod autem ipse ex eo bibit; laus est bonitatis aquæ, tantum enim placuit fons ille patriarchæ. Quod autem & ipse biberit, & filij eius, & pecora eius, indicium est copiam aquarum. Non enim solum dulcis est aqua, & ita dulcis, ut & Iacob ex ea biberit; sed & larga; & sic larga, ut sufficeret multitudini pecorum patriarchæ Iacob. Quum autem diceret mulier, num tu maior es patre nostro? Dominus quidem manifeste non dicit, profecto maior sum; ut non videatur arrogans esse, quum nondum aliquod specimen suæ virtutis exhibuisset; hoc tamen parat per ea, quæ dicit; dicit enim, Qui biberit ex hac aqua, iterum sitiet: qui autem ex me biberit, non sitiet in æternum. Atque ita si miraris Iacob, qui dedit aquam talem, multo magis admirari oportet eum, qui præbet longe meliorem aquam: quam enim ego do, fons sit aqua, in diesque magis ac magis multiplicatur. Non enim quam parum accipiunt sancti a Deo, ita usque ad finem seruant, sed semina quidem & initia accipiunt boni per gratiam. Insunt autem & ipsi, ac crescere faciunt, id quod per parabolam talentorum significat dominus & per hospitem. Etenim qui acceperat duo talenta, lucratus est alia duo, sed sua præparatione; & hospiti qui susceperat vulneratum a latronibus, pollicetur dominus, quicquid præterea impenderit de tuo, dabo tibi. Igitur & hoc loco

Gratia
spūs sancti
aqua
viva.
p. lxxxvij
Philip. iij.

mat. xxxv

Adu. ix.

Mulier samaritana Nicodemus prudentior.

Gen. xxij

consecratur: equidem aquam do sitienti: illa autem quam ego do, non manet tantum, sed etiam multiplicatur, ac fons efficitur. Dedit Paulo aquam breuem dominus, Ananias in D constructiones: at breuem illum fontem doctrinarum Ananias Paulus fontem esse demonstravit, ita vt a Hierusalem vsque ad Illyricum peruenirent illius fontis profucentes fluxus. Et mulier quomodo in his affecta est? Humiliter quidem adhuc se gerit, opinatur enim de sensibili aqua sermones haberi, profectum tamen quandam indicat, Nam primis quidem dubitabat, dicens. Vnde habes aquam viuentem? nunc autem & sermonem non retrocedens suscipit, dicens. Da mihi aquam. Videtur igitur haec esse prudentior Nicodemus. Nam ille quidem quum multa audiuisset talia, dicebat: quomodo possunt haec fieri? ista autem incipit contemnere etiam fontem Iacob. Nam dicit, si talem aquam habes, da mihi, & non vltra veniam huc ad hauriendum. Vides quod praeterit ipsi Iacob dominum.

Dicit ei Iesus. Vade, uoca uirum tuum, & ueni huc. Respondit mulier, & dixit ei: Non habeo uirum. Dicit ei Iesus. Bene dixisti: quinque enim uiros habuisti: & nunc quem habes, non est tuus uir, hoc uere dixisti. Dicit ei mulier: Domine, uideo quod propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & uos dicitis quod Hierosolymis est locus ubi oportet adorare. Dicit ei Iesus. Mulier crede mihi, uenit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis, quod nescitis, nos adoramus, quod scimus: quia salus ex Iudaeis est. Vade, uoca uirum tuum. Quia uidebat illam uirgentem ad recipiendum, & cogentem se ad dandum, dicit. Voca uirum tuum: quasi ostendat, quod etiam illum oportet esse participem huius domini mei. Illa autem festinans, & ut recipiat, & ut se defendat, dicit. Non habeo uirum. At dominus per prophetiam nunc reuelat suam uirtutem, & priores eius numerat, & eum qui nunc ignorabatur, arguit. Nunquid igitur illa aegre referebat quum talia audiret? vel relicto illo fugiebat? Non, sed magis admirata est & confortata, dicens. Domine, uideo quod propheta es tu. Et de dogmatibus statim illum interrogat, non de corporalibus, ut de sanitate corporis uel diuitijs, ita sapientiae audiam, & uirtuti deditam habebat animam, sed dicens. Patres nostri in monte illo adorauerunt, dicit propter Abraham & Iacob, etenim illuc tradunt Isaac in sacrificium adductum. Et quomodo (inquit) uos dicitis, quod in Hierosolymis oportet adorare? Vidisti quomodo sublimior fuerit. Nam quae paulo ante sollicita erat ne siti ultra vexaretur, nunc de dogmatibus rogat. Idcirco & CHRIS T V S uisa eius sapientia hoc quidem eius dogma non soluit, Non enim erat satis sollicita, sed aliud quoddam maius dogma manifestat, id quod neque Nicodemus neque Nathanaeli reuelauerat. Venit enim, inquit, hora, quando neque in Hierosolymis neque in hoc loco adorabitur deus. Nam tu quidem, inquit, conaris ostendere res Samaritanorum digniores ipsi, quae apud Iudaeos aguntur: ego autem dico tibi, quod neque haec, neque illa habent dignitatem, sed alius quispiam status erit illis dignior. Verumtamen & sic Iudaeos uobis Samaritanis digniores affirmo. Vos enim, inquit, adoratis quod nescitis: nos autem Iudaei, quod scimus. Porro seipsum Iudaeis annumerat, eo quod iuxta opinionem mulieris loquitur. Illa enim suspicabatur Iudaicum prophetam esse, & propterea dicit, nos adoramus. Quomodo autem nesciuerunt Samaritani quod adorant? Loco putabant concludi deum: ideo & quum mississent, quando a leonibus deuorabatur (vt supra dictum est) & annunciallent regi Assyriorum se a Deo loci non suscipi: ibi manserunt multo tempore, & coluerunt idola, & ipsum quoque uerum Deum. Iudaei autem ab hoc errore liberi fuerunt, & sciuerunt esse vnum deum omnium, tamen si non omnes. Quia salus ex Iudaeis est. Duplicem sensum hoc nobis dat. Vel enim quod orbi ex Iudaeis bona prouenerint: scire enim Deum, & contemnere idola, inde exordium habere, aliaque omnia sana dogmata: etiam ipsa adoratio, quae apud uos Samaritanos; tamen si non recta fuerit, a Iudaeis originem duxit. Vel salutem nominat suum aduentum qui ex Iudaeis fuit. Potest autem & dominus ipse dici salus; quia ex Iudaeis fuit secundum carnem.

Sed uenit hora, & nunc est, quando ueri adoratores adorant patrem spiritu ac ueritate. Nam & pater tales querit qui adorent ipsum. Spiritus est deus, & eos qui adorant eum, spiritu ac ueritate oportet adorare. Quoniam nos Iudaei, quantum ad modum adorationis attinet, plus habeamus quam uos Samaritani: at tamen & res Iudaeorum nunc sinem habiturae sunt. Non enim in solis locis mutatio erit, sed & modus colendi alterabitur, & haec in foribus sunt, & nunc est hora: non enim sicut ea, quae a prophetis dicta, in longum tempus differrentur. Veros autem adoratores dicit eos: qui secundum ipsius legem uiuunt, qui

A

non loco aliquo includunt deum, sicut Samaritani: vel cultu colunt corporali, sicut Iudaei: sed spiritu & ueritate, hoc est per animam, per puritatem mentis. Quia enim deus spiritus est, hoc est, incorporeus, oportet ipsum adorare incorporaliter, uidelicet in anima: hoc enim significat in spiritu. Etenim anima spiritus est incorporeus. Quoniam autem multi uidentur adorare in anima, non tamen rectam habent scientiam, sicut heretici: ideo addidit, & in ueritate. Oportet enim & mente adorare Deum, & sanam opinionem de ipso habere. Fortassis autem quispiam dicit, quod duae partes nostrae philosophiae hic insinuantur, praxis dico & contemplatio per duo ista. Nam quum dicit, in spiritu practice docetur, quicumque enim spiritu Dei aguntur, opera corporis mortificant secundum diuinum Apostolum: Et iterum, Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem contra carnem. Et ita practice insinuat per hoc quod dicit in spiritu. Per hoc autem quod dicit in ueritate, contemplatiua. Porro haec & Paulus dicit. Epulemur, inquit, in azyms sinceritatis, hoc est puritatis uitae: id quod est practice; & ueritatis: id quod est contemplatiuae. Contemplatio enim occupatur circaveritatem doctrinae uerbi. Vel aliter: Quoniam peculiare erat Samaritanis Deum loco includere, & dicere quod in hoc loco oportet adorare. Apud Iudaeos autem omnia in figura & umbra fiebant. In spiritu adorare, opponitur adorationi Samaritanorum, ut dictum hunc sensum habeat. Vos quidem Samaritani localem quandam cultum offeritis Deo, ueri autem adoratores non localem offerent. In spiritu enim colent, hoc est mente & anima. Sed neque sicut Iudaei, in typo & umbra adorabunt, sed in ueritate: quia Iudaicorum morum & obseruationum futurus est finis. Fortassis autem Iudaica lex secundum litteram intellecta, figura erat & umbra. Quod dicitur, in spiritu, opponitur litterae. Non enim lex litterae a nobis obseruatur, sed lex spiritus. Nam littera quidem occidit, spiritus autem uiuificat. Et quod dicit, in ueritate, opponitur umbrae & figurae. Venit igitur, inquit, hora, imo nunc est, corporalis mei scilicet aduentus tempus, quando ueri adoratores, neque sicut Samaritani, vno loco adorabunt: sed omni loco secundum spiritum, & incorporaliter adorationem offerentes: sicut & Paulus dicit. Seruio in spiritu meo. Neque sicut Iudaei, figuratiles & umbratiles, futurorum ostensiuum cultum adducent, sed uerum & nihil umbratile habentem. Tales enim querit adoratores Deus, quoniam spiritus est, spirituales: & quia ueritas est, ueros.

Dicit ei mulier. Scio quod Messias uenturus est, qui dicitur Christus: quum ergo uenerit ille, non bis nunciabit omnia. Dicit ei Iesus: Ego sum qui loquor tibi. Et continuo uenerunt discipuli eius, & mirabantur quod cum muliere loqueretur. Nemo tamen dixit, quid queris, aut cur loqueris cum ea. Vnde mulier sciebat uenturum Messiam, qui dicitur Christus: ex Moisa scripturis. Nam superius diximus, quod quinque libros Moysi Samaritani receperint. Quia igitur Moisaica receperant, ex illis cognouerunt prophetias de CHRIS TO, & quod filius sit Dei. Nam quum dicitur. Faciamus hominem, tanquam ad fillum dicta esse a patre, manifestum est. Et Abraham quoque in tabernaculo filius loquebatur: & Iacob de ipso praedicens, dicebat: Non deficiat princeps de Iuda, donec ueniat cui repositum est. Et ipse Moyses quoque dicit. Prophetam suscitabit uobis dominus de fratribus uestris, sicut me illum audietis. Et multa alia CHRIS TI aduentum praedicunt. Propterea dicit mulier: Scio quod uenturus sit Messias. At nunc se illi manifestat dominus, ita consequentia sermonis exigente. Sane si statim ab initio dixisset. Ego sum Christus, neque mulieri persuasisset, & uisus fuisset onerosus quispiam & arrogans: nunc paucae illam ad hoc inducit, ut mentio fiat expectationis Christi, ita iam se illi detegit. Cuius gratia Iudaeis quidem continuo interrogantibus. Dic nobis, num tu es CHRIS T V S? non reuelauit seipsum. mulieri autem dicit. Illis quidem nihil dicit, eo quod non interrogabant discendi gratia, sed calumniandi animo: huic autem, quia studiosa erat, manifeste se reuelat. Nam quod simplici mente, & cogitatione, discendique desiderio rogauerit, manifestum ex his quae sequuntur. Nam ut audiuit, non solum ipsa credidit, sed etiam alios ad fidem adduxit, semperque apparet & fidelis & diligenter inquirens. Absoluto autem colloquio cum muliere ac doctrina tempestiue occurrerunt discipuli, & admirati sunt humilitatem eius, quod quum tam gloriosus esset, & apud omnes celebris non dedignatus sit cum tam paupere, & Samaritana muliere, tanta cum modestia sermonem habere. Admirantes autem, non audent rogare de quo loquatur ei, adeo erant bene compositi, seruantes suam uersa praeeptorem reuerentiam. Quod si alicubi appa-

Aia quid

Rom. viij Galat. v.

i. Cor. v.

i. Cor. x.

Roma. i.

Gene. i.

Gen. xvij

xvij.

Ge. xlvij

deu. xvij.

mar. xxvi

Ioan. xij.

Ioan. xij.

mat. xvij

Matt. xx.

ruerint fidenter loquentes, sicut Ioannes, quum recumberet super pectus, & quum accēderent & dicerēt. Quis maior: Et quum filij Zebedei obsecrarent, vivnus a dextris, & a dexter a sinistris sederent: illa inquirunt, quasi ad se attinentia, & tunc eis necessaria visa. Hoc autē loco, quia nō vsque adeo ipsorum intererat quærere, neque necessarium omnino: propterea non vtuntur fiducia, eo quod non habeant tempus opportunum.

Reliquit ergo hydriam suā mulier, & abiit in ciuitatē, & dixit illis hominibus: Venite, videte illū hominem, qui dixit mihi omnia quæ feci; nunc hic est ille Christus? Exierunt ergo de ciuitate, & ueniebant ad eum. In tantum accensum est cor mulieris dictis dominicis, vt et aquam relinqueret. Sic igitur statim prætulit aquam CHRIS TI fonti Jacob, & sic Apostola, ordinata a fide, quæ cor eius occupauerat, docetque & attrahit totam ciuitatem. Venite, inquit, videte eum, qui mihi dixit omnia quæcunquæ feci. Profecto quoniam accensa fuit anima diuino igni, ad nihil eorum quæ in terra, respicit: non ad confusionem, non ad ignominiam, nec ad aliud quippiam. Ecce igitur & ista, quauis possit & aliter dicere: Venite, videte Prophetam prophetantem: non sic. Contemnit autem suam gloriam, & ad hoc solum spectat, vt prædicer veritatem. Non dicit autem: Hic est CHRISTVS, affirmatiue: sed, nunquid hic est Christus? uolens etiam illos calculum addere, & facere sermonem creditu faciliorem. Etenim si affirmasset hunc esse CHRISTVM, fortassis resugissent quidam sententiam eius, neque tam diffamata credidissent. Intellexerunt autem quidam per quinque viros Samaritanæ, quinque libros Moysi, quos solos Samaritani recipiunt. Quem autem nunc habes, dicit, hoc est, verbum meum quod nunc a me accipis, non est vir tuus. Nondum enim coniuncta fuisti, inquit Iesus, meæ doctrinæ. Dixerit autem quis Samaritanam gerere typum humanæ naturæ. Natura enim nostra olim quidem in monte habitabat, mente scilicet plena gratiæ diuinæ. Nam priusquam peccaret Adam, omnibus diuinis ornatus erat donis. Erat enim & Propheta. Vnde & a somno expergefactus prædixit de formatione mulieris, & habitudine viri erga illam: dicebatque. Hoc nunc os ex ossibus meis, & propter hoc relinquit hominem patrem suum, & matrem. Proinde tunc erat natura nostra in excelso monte mentis. Sed ubi offendit eum, abducta est captiua, & sanctum quidem semen eius, omnem diuiniorem dico cogitationem, diabolus captiuam in Babylonem inde abduxit, hoc est, in confusionē huius mundi, & pro eis inhabitare fecit barbaricas cogitationes, hoc est, leones, quibus nas cogitationes, quæ inhabitabant in nobis, deuorabant, donec persuasum est eis vt redperent diuinā eloquia, nec tamen illa integre. Malitia enim quum semel in monte mentis nostræ habitare cœperit, suscipit quidem Moysi libros, non autem integre horum amplectatur, sed adhuc sub maledictio manet. Igitur iter faciens, hoc est, multas vias transiens, & modos pro salute nostra tractans, & interim minis malorum, interim afflictionibus, interim beneficijs, interim bonorum promissionibus, nostram vitam luctat quærat, & fatigatus quidem est talibus modis attentans non corrigere: inuenit autem alium modum regendi, qui ei & placuit, vnde super illum sedit, & requieuit. Et quis ille? Fons baptismatis, in quo naturæ nostræ, quasi Samaritanæ cuiuspiam benefecit.

Gene. ij.

Baptisma fons Jacob dicitur. ps. lxxiiij.

Gene. ix. Gen. xvij

Hiere. ij. Ezech. lx.

Fons autem iste baptismatis fons Jacob merito dicitur, hoc est, supplantatoris. In fonte enim isto supplantamus diabolum: quia & dominus in illo contriuit caput draconis, quem dedit escam populis Aethiopum. Dracone autem isto non alij quidem pascuntur & oblectantur, quam obrebrati & nigri anima, & diuinæ lucis non participes. Huic autem nostræ naturæ quinque viri coniuncti fuerunt, variæ scilicet leges a Deo datæ ei, nempe lex in paradiso, lex quæ tempore Noe, lex quæ data Abraham, lex quæ data Moysi, lex quæ data per Prophetas. Nam & Noe post diluuium præceptum quoddam suscepit, & Abraham circumcisionem. His itaque quinque legibus coniuncta natura, & sextam accepit, quam tamen non habebat vt virum, nondum enim coniungebat sibi legem noui testamenti. Intellexerit autem quis per sextam legem, quam vt virum non habebat natura, legem idololatriæ. Hanc enim legē non habebat a Deo datam sibi coniugem: sed velut adulterum iungebat sibi. Ideo & Propheta dicit: Et adultera hancur in ligno. Et iterum: Fornicati post omne lignum, propter sculpitilia scilicet & ligna quæ colebant. Eo enim dementiæ peruenerat natura, vt & lignis pulchris propter pulchritudinem sacrificaret, Cyparissis videlicet & Platanis, & similibus. Quando igitur sextum illum adulterum homines dilexerunt, & in idololatriam exciderunt, tunc dominus veniens, liberauit nos ab ea. Ideo & dicit: quem nunc habes. Nam profecto

A tempore adduentus Iesu CHRISTI, etiam Iudæorum sapientiores in Gentilium errorē inciderant. Et manifestauit hoc phariseorum hæresis, quæ fato & astrologiæ credebatur. Est & Samaritana omnis anima, quæ sensibus quinque imprudenter subiecta est, deinde periculofam doctrinam veluti sextum quendam adulterum suscipit, cui IESVS benefacit, vel per baptismum, vel per fontem lachrymarum. Nam & lachrymæ fons Jacob dicuntur, mente nostra supplantante malitiam: ex quo aquam & ipsa mens bibit, & cogitationes eius quæ filij dicuntur, & pecora, ceu irrationales partes animæ, ira & concupiscentia. Lachrymæ enim menti & cogitationibus, & reliquis in refrigerium fiunt.

Lachrymæ fons Jacob dicuntur.

Interea rogabant eum discipuli, dicentes. Rabbi, comede. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo comedendum quem uos nescitis. Dicebant ergo discipuli inter se: Num quis attulit ei quod ederet? Dixit eis Iesus. Meus cibus est, ut faciam quod uult is qui misit me, & perficiam opus eius.

Rogabant discipuli dominum, hoc est, obsecrabant vt comederet: non remeraria quadam mente, sed magna dilectione erga magistrum. Etenim uidebant ipsum defatigatum ex itinere & calore flagrantem. Dominus autem sciens Samaritanam fere totam ciuitatem ad se euocaturam, & Samaritanos in se credituros: Ego inquit, cibum habeo comedendum, hoc est, salutem hominum: quam tanto desiderio auebat, quanto nullus nostrum sensibilem cibum. Hunc autem cibum quem habeo comedere, vos discipuli mei nescitis, Cras si enim quum uos adhuc sitis, & intelligere uequearis, quæ obscurus a me dicuntur, ne-

B scitis quod salutem cibum hominum nominem. Et aliter: Hunc cibum nescitis: ignoratis enim quod Samaritani credituri sunt mihi, & saluabuntur. Quid igitur discipuli? Adhuc dubitabant, num quis attulisset ei quod comederat? Non autem propter solidam ipsorum reuerentiam erga illum interrogare audent. Porro ille quauis ipsi non interrogassent, reuelat obscurius dictum, & dicit. Meus cibus est, quod faciam uoluntatem eius qui me misit. Voluntas enim dei est salus hominum, & perficiam opus eius. Prophetæ quidem & lex minime potuerunt perficere opus dei. Imperfecti enim erant, & prope figuras & umbras futurorum continentes. At dominus perfecit opus dei, nostram dico salutem & renouationem. Fortitan & per opus dei intelligere potes hominem quem solus filius dei, ostensa natura nostra nullis peccatis obnoxia, perfecit, hoc est, declarauit perfectum & absolutum in omni bono opere per diuinam in carne uitam, & vsque ad finem uicit mundum. Et lex quoque dei opus est, secundum quod digito dei scripta, quæ legem perfecit dominus. Finis enim legis, CHRISTVS: quoniam cellare fecit omnia quæ in lege fiebant, & a corporali cultu ad spirituale eam transfudit. Cæterum dominus sæpe loquitur obscurius, vt attentiores faciat auditores, & excitet eos ad interrogandum & discendum quod obscure dicebatur. Cibum autem nominans hominum salutem docet discipulos, vt & ipsi quum ordinati sint in magistrum orbis, minoris faciant corporalem cibum, omneque desiderium suum eo transferat, vt saluent homines. Obserua autem quod & dominus ipse accipiebat cibos a quibusdam propositos. Dicunt enim discipuli. Num quis attulit ei, vt comederat? non quasi opus habens aliorum ministerio: quomodo enim aliorum indigeret ministerio, qui dat escam omni carni, sed vt afferetes mercedem habeant, & alluecant simul & ipsi alios pascere. Et interim dat exemplum omnibus hominibus, vt non erubescamus paupertatē, neque graue putemus, si ab alijs pascamur, præsertim hi, qui docemus: & maxime necessarium est alios habere ciborum curatores, vt ipsi non diuisi cufis ministerio uerbi uacemus: propterea & discipulis imperauit, vt a discipulis pascantur.

Deut. ix. Roma. x.

p. cxxxv

Doceres pascantur a discipulis.

Nonne uos dicitis: adhuc quatuor menses sunt, & messis ueniet? Ecce dico uobis, attollite oculos uestros, & uidete regiones: quoniam albae sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in uitam æternam, ut er qui seminatur, simul gaudeat & qui metit. In hoc enim est sermo uerus, quod alius est qui seminatur, & alius est qui metit. Ego misi uos ad metendum quod uos non laborastis. Alij laborauerunt, & uos in labores eorum introistis. Incipit nunc manifestus reuelare discipulis ea quæ prius obscurius dixerat. Nam uos quidem, inquit, dicitis, hoc est, putatis, quod messis sensibilis illa quatuor mensibus futura sit: ego autem dico uobis, quod aderit spiritualis messis. Hæc autem dicebat propter Samaritanos, qui tam ueniebant ad ipsum. Attollite igitur oculos uestros, vel spirituales, vel sensibiles: & spectate multitudinem Samaritanorum, & animas ipsorum ad fidem alacres & promptas, quæ quasi regiones albae opus habent messoribus. Nam sicut aristæ quum fuerint albae, paratæ sunt ad messem, ita & hæc ad salutem sunt præparatæ. Et metens mercedem acci-

comparatio pulchra.

pit & colligit fructum in vitam eternam, vt & seminans simul gaudeat & metens; quod hunc sensum habet. prophetæ sensauerunt, sed non messorum, neque propterea priuati sunt voluptate, quanuis enim nobiscum non metant, id quod in sensibilibus messibus non est. Illic enim si euenerit quod alius seminat, & alius metit, tristitia est non metenti. In spiritibus autem non sic est. Sed & prophetæ antea prædicauerunt, & præmolliuerunt hominum mentes; vnde vobiscum gaudent, qui homines ad salutem capitatis; Ego autem misi vos vt metatis quod vos non elaboratis: propterea dicit dominus, vt mittendi discipuli ad prædicationem, non turbentur, quasi ad rem difficilem: nam quod onerosum erat, prophetæ susceperant: vos autem in præparata metimini. At sermonem verum dicit, prouerbium vulgo iactatum: Alius est qui seminat, & alius qui metit. Obserua autem quomodo omnia auctoritatem & dominum indicent. Ego misi vos ad metendum. Audiant maledicti Marcionitæ & Manichæi, & similes, qui vetus testamentum a nouo abalienant: nam & hoc loco redarguuntur. Etenim si alienum fuisse vetus, quomodo Apostoli messorum fuissent ea quæ a prophetis seminata? Vnde quia apostoli messorum sunt. Audiant & Ariani, quomodo tanquam dominus & potestatem habens mitrat discipulos: Mitrat autem; vt de terrenis metant, & excent eos qui terrenis afficiant, tam gentiles quam Iudæos: inuehantque illos in aream. Ecclesia dico, in qua conculcentur a bobus, hoc est, doctoribus; & iaceat sub illis, ac triturerentur, quum omnes paleas & ignis fomitæ, & quicquid carneum est abiecerint, & facti pura grana in cælesti penu ponantur, ac deinde cibis fiant dei, qui gaudet in salute eorum. Ita Paulus messorum, terra refecans, & docens nos quod municipatus noster in cælis sit: Cauillantur autem quidam hoc dicto lepide fenes, videri regiones quod albæ sint ad messum, propter canos scilicet, & messem mortis.

Marcionitæ Manichæi. Prouerbum Ariani.

Lepidum cauillum in fenes.

Ex ciuitate autem illa multi Samaritanorum crediderunt in eum, propter sermonem mulieris testificantis quod dixisset sibi omnia quascunque fecisset. Quum uenissent ergo ad illum Samaritanæ, rogauerunt eum, ut apud se maneret: & mansit ibi duos dies, ac multo plures crediderunt propter sermonem ipsius: & mulieri dicebant. Iam non propter tuam orationem credimus, ipsi enim audiuimus & scimus, quod hic est uere saluator mundi Christus. Propter sermonem mulieris multi Samaritani credunt, utpote prudenter apud se iudicantes, quod vitam suam mulier non vulgasset, ad hoc vt gratificaretur alteri, nisi vere magnus quis esset & super multos, qui ab illa prædicabatur. Ideo & fidem operibus demonstrantes, obsecrabant illum valde, vt apud se maneat. Manere enim hoc significat, perpetuum domicilium apud illos habere. Verum ille in hoc non obtemperat, sed ad duos tantum dies manet, vnde & multo plures crediderunt propter doctrinam eius. Tamen si Euangelista non enarraret particula mirabilia doctrinæ eius verba: euentu tamen docet, vt intelligamus virtutem diuinæ illius doctrinæ. Nam & multa alia transeunt Euangelistæ, eo quod non ad ostentationem, sed ad veritatem declarandam scribunt. Itaque quum dominus esset apud Samaritanos, verisimile est eum diuina quædam docuisse: vnde nullo viso signo credit & obsecrant vt maneat. Iudæi autem quanuis plurimis sermonibus & signis fruerentur: adhuc persequebantur. Profecto inimici hominis domestici eius. Vide item quomodo breui multitudo præcellat eam a qua docta fuerat: non enim Prophetam vocant, neque saluatorem Israël, sed mundi, & cum articulo, & cum articulo; hic est saluator ille, qui proprie & vere saluauit omnes. Venerunt enim multi vt saluarent, & lex, & prophetæ, & angelus: sed hic est ille uerus saluator.

Mich. vii. Matth. x.

Pauci apud suos in honore habentur

Post duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam. Ipse enim Iesus testatus est, quod propheta in sua patria honorem non haberet. Quum ergo uenisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, quum omnia uiderent que fecerat Hierosolymis in die festo: nam & ipsi uenerant ad diem festum. Quum exisset a Samaria dominus, in Galilæam digredietur. Deinde ne quis inquirat, & dubitet quare non semper maneat in Galilæa; sed peregrinetur apud eos, maxime quæ videatur esse ex Galilæa; dicit quod propterea non manserit in Galilæa, quia nulli honorem illi exhibuerant. Ipse enim Iesus testatus fuit, quod Propheta in sua patria in honore non sit. Consueuimus enim nos homines continere ea quæ valde familiaria, semper magis attendentes alienis & insolitis. Quid igitur? Non videmus etiam multos apud suos in honore haberi: sane hoc valde rarum. Si autem nonnulli inueniuntur, qui in patria sua in honore habentur, multo magis in terra aliena: ita vt honor qui ei in patria impenditur, si conferatur cum eo qui in terra aliena, ignominia esse inueniatur. Nam inuidia compatrio-

A

compatriotis non sint congruum honorem reddi, sed parum illis tribuunt, ciues suam confusionem existimantes gloriam contribulium. Quum uenisset igitur dominus in Galilæam, crediderunt Galilæi: quia uiderant signa facta in Hierosolymis. Atqui Samaritani probatores erant, & absque signis uerbo mulieris crediderunt. Vide autem ubique eos, qui abiectione habebantur, celebrari vt potiores fide, Samaritanos dico & Galilæos. Nam hos contemebant, vt agrestiores, ideo & dicebant. Propheta ex Galilæa non sur rexit. Vide autem quod & hi qui electi putabantur, abijciuntur, quales fuerunt Hierosolymitani Iudæi. Merito igitur & gentiles suscepti sunt, Nam in sua patria, hoc est, in synagoga Iudæorum, honorem non habebat Propheta Christus, sicut Moses dicit, Pro phetam suscitabit uobis dominus.

Ioan. vii.

Deut. xvii. Lucæ. iij.

Venit ergo Iesus iterum in Cana Galilæe, ubi fecerat ex aqua uinum. Et erat quidam regius, cuius filius infirmabatur Capernaui. Hic quæ audisset, quod Iesus aduenisset à Indæa in Galilæa, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, ac sanaret ipsius filium: siquidem is agebat annum. Dixit ergo Iesus ad eum, Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis. Dixit ad eum regius, Domine, descende priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Iesus, Vade, filius tuus uiuit. Credidit homo sermone quem dixerat ei Iesus & ibat. Recordari nos facit Euangelista miraculi in Cana, ubi aqua facta est uinum, & interim vt crescat laus Samaritanorum. Nam & Galilæi quidē (inquit) susceperunt eum propter signa quæ facta sunt in Hierosolymis & apud se; Samaritani autem ob solius mulieris testimonium, & ipsius domini doctrinam. Ostendit

B

insuper, quod & regius ille ex miraculo, quod in Cana factum, bonam quædam de Christo opinionem conceperat, tamen minus dignam. Regium autem illum uocari, vel quod ex regio erat genere, vel quod gerebat dignitatem quandam ob quam sic vocabatur. Num igitur, dicit quis, idem est ille cum Centurione apud Matthæum? Nam & ille ex Capernaum erat. Non opinor igitur illum esse, sed alium. Nam ille quidem & uolentem uenire Christum prohibet dicens. Non sum dignus, vt sub tectum meum ingrediari: & illius quidem puer paralyti detinebatur, seruus uidelicet: istius autem filius febricitans. Et ille quidem quum a monte descendisset, in Capernaum ingressus est: nunc autem a Samaria & non in Capernaum, sed in Cana. In summa, hic autem regius fuit dignitate. Orat igitur regius ille dominum, vt descendat ad sanandum filium. Ar dominus perstringit eum, utpote non perfectam, sed paruam habentem fidem. Dicendo enim, descende priusquam moriatur filius meus, infirmitatem fidei suæ ostendit: quia non credebat quod si contingeret mori filium, potens esset eum suscitare: propterea perstringens eum dicit. Nisi signa & prodigia uideritis, non credetis. Interim autem & alios ciues Capernaum acculat. Videntur enim ubique ob multam incredulitatem condemnari. Igitur quoniam infirmæ mentis erat regius, & urgebat dominum vt descenderet ad sanandum filium: ostendens ei saluator, quod etiam absens posset sanari, dicit. Vade, filius tuus uiuit. Denique pueri quidem sanauit lepre, patris autem incredulitatem. Scias autem

Ioan. ix. xi. Prodigiū & signum differunt

aliud esse signum, aliud prodigium. Nam prodigium fit præter naturam, vt est aperire oculos cæci nati; & excitare mortuum. Signum autem quod præter naturam, vt est sanare infirmum. Perficiat autem & nunc hoc miraculum dominus. Omnis homo est regius quidem, non solum quod cognatus propter animam regi omnium, sed etiam quod ipse regiam dignitatem supra omnes accepit. Inuenitur autem sæpe habens quidem mentem quasi filium, igne illicitarum voluptatum & concupiscentiis male laborantem. Si igitur accesserit ad Iesum, & petierit ab eo ut descendat, hoc est misereatur, et remittat illi peccata, priusquam tota a morbo voluptatum moriatur. Si enim nostri non mireretur deus, sed obseruaret iniquitates, & secundum illas uisceretur, quisnam sustineret? Si igitur accesserit, ut dictum est, assequetur quod querit, & recipiet mentem suam sanam, Verruntamēvide, & quid dicat ad illud dñs, Vade filius tuus uiuit, hoc est ne sis immobilis ad bonum: sed vade, & incessabilem motionem ostende ad bonum. Tunc enim filius tuus uiuet. Si autem quietus non ambulans, morietur plane mens tua, eo quod ad bonum te non promoueris.

Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt ei, dicentes. Filius tuus uiuit. Scias scitatus est ergo hora ab eis, in qua uergetus se habuisset, Et dixerunt ei. Hæc hora septima reliqua quæ est ferbis. Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixisset sibi Iesus. Filius tuus uiuit. & credidit ipse & domus eius tota. Hoc iterum secundum signum edidit Iesus, quum uenisset à Iudæa in Galilæam. Obstupefacti serui repentina morbi mutacione, occurrunt dño, bonum nuntiant afferentes de sanitate filij. Non enim simpliciter, & sicut fieri solet, sed subito libera-

tus est a febre, vt ita ostendatur miraculum hoc non fuisse naturæ, sed virtutis Christi. Vt ergo didicit a seruis horam in qua puer vegetius se habuisset, hoc est, melius habuisset, & in meliorem transisset valetudinem, plene credidit domino. Prior enim eius fides imperfecta erat. Ne enim mihi dixeris, quod non accessisset nisi credidisset. Nam & patres consueuerunt præ amore erga filios, non solum accedere ad medicos, quibus bene fidit, sed & ad imperitos, nihil ex his quæ facere oporteat intermitterentes. Accessit quidem ex fide, siquidem & hoc dabimus: sed frigida & imperfecta, quam neque fidem quis recte vocauerit. Tunc autem perfecte credidit, quando & de hora didicit. Et quare Euangelista dicit, quod secundum hoc signum fecerit in Cana? Vt ostendat Samaritanos multis dignos laudibus. Etenim dicit, & cum secundo hoc fieret signum nondum peruenerunt Galilæi ad sublimitatem illorum qui nullum viderant signum.

CAPVT QVINTVM.

Os hæc erat dies festus Iudæorum, et ascendit Iesus Hierosolyma. Est autem Hierosolymis ad probaticam, piscina, quæ hebraice dicitur Bethesda quinque porticus habens. In his iacebat multitudo languentium cæcorum, claudorum, aridorum, expectatum aquæ mori. Angelus enim descendebat certo tempore in piscinam, et turbabat aquam. Itaque qui primus descendisset post turbationem aquæ, sanus fiebat à quocumque detinebatur morbo. Dies festus erat Iudæorum, Pentecoste opinor. Ascendit in eo dominus: partim, ne videretur esse aduersarius legi, sed compararetur cum reliquis diem festum agens: partim, vt plures per signa & doctrinas

Quare piscina probatica dicta:

Piscina illa baptismi designat,

De aqua baptismi,

alliceret, & maxime turbam simpliciter. Solebant enim conuenire & rustici & opifices, qui in ciuitatibus & alijs diebus erant occupati. Probatica autem dicebatur piscina, eo quod oues illic ad sacrificium congregabantur, & intestina earum abluebantur. Multi autem opinabantur, quod sola ablutione intestinorum sacrificium, virtutem quandam diuiniorum acciperet aqua, & propterea angelus ad aquam vt electam accederet, & miraculum operaretur. Videbatur utique diuina sapientia a longe viam facere Iudæis ad fidem in Christum præordinando miraculum piscinæ. Nam quoniam baptismi daturum erat magnam virtutem, & maximum donum, vt pote purificans peccatum, & viuificans animas, præfiguratur deus baptismi in rebus Iudaicis, & ipsis quoque aquam dat quæ purificet sordes, quæ non sordes proprie erant, sed videbantur esse: vt si quãdo tetigissent mortuum, vel leprosum, vel aliquid tale. Dat autem & piscinæ huic miraculum, quod duceret eos ad susceptionem baptismi. Angelus enim tempore opportuno descendebat, & turbabat aquam; & sanatiuam illi virtutem indebat; nusquam enim ista natura aquæ est, vt per se sanet, alioqui hoc perpetuo fieret: sed totum id angelo situm erat, quicquid erat efficacis. Ita & apud nos aqua baptismi, aqua est simpliciter: quum autem accesserit spiritus sancti gratia, propter inuocationem dei morbos soluit animarum; & si quis cæcus fuisset, obcæcatis oculis animæ ne possit diiudicare boni a malo; & si claudus quis fuisset, qui non mouebatur ad faciendum bonum, & proficiendum in melius; & si aridus & desperati omnino fuisset morbi, nullusque boni particeps, ab aqua illa curabatur, & tunc infirmitas impediens quosdam ne sanarentur: nunc autem in baptismo nullum est obstaculum. Non enim vno sanato, alij relinquerentur non curati: sed si totus orbis confluere, non immineretur gratia.

Erat autem quidam homo illic qui triginta et octo annos morbo tenebatur. Hunc quum vidisset Iesus decumbentem, et cognouisset quod iam multum temporis morbo teneretur, dicit ei. Vis sanus fieri? Respondit ei languidus. Domine, hominem non habeo, ut quum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: sed interim dum ego uenio, iam alius ante me descendit. Stupenda paralytici constantia, annos habebat triginta octo, & quotannis liberari a morbo expectans alii debet, & impediatur a potentioribus præuentus, nec tamen destitit, neque desperauit: ideo & dominus interrogat eum, volens monstrare nobis fortitudinem hominis; non enim interrogat quasi discere quippiam veller. Hoc enim non solum superfluum esset; sed inspiens quærere, an æger velit sanari. Factum ergo, vt monstraret nobis hominis patientia: Quid igitur ille (Multa cum mansuetudine respondet. Etiam inquit domine, volo quidem, sed non habeo hominem, qui possit me in aquam inferre.

A Nihil blasphemum respondit, non arguit Christum, vt stultam interrogationem interrogantem, non maledixit diei natiuitatis, sicut pusillanimes facimus, idque quum in leuiores morbos inciderimus: sed mansuete & placide responsum dat, tamen si nesciret quisnam esset qui interrogabat. Nunquid hoc solum existimauit vtilitatis sibi accedere, fortassis vt inferret ipsum in aquam & propterea blande Christo loquitur? Non dixit autem Christus: Vis sanaberet, vt ne videretur gloriam quærere.

Dicit ei Iesus. Surge tolle grabbatum tuum, et ambula. Et statim sanus factus est homo ille, et sustulit grabbatum suum, et ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo. Dicebat ergo Iudæi ei, qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabbatum. Iubet tolli lectulum, volens credibilis fieri miraculum quod faciebat, ne putaretur esse phantasma quoddam. Nisi enim membra ferme fuissent solidata, lectum ferre non potuisset. Non autem exegit ab eo fidem antequam sanasset, sicut in alijs quibusdam: quia æger ille nondum viderat eum signa facientem. Etenim dominus fide exigere non solebat ab illis antequam in conspectu eorum faceret miracula: sed postquam vidissent miracula, exigebat fidem. Attende autem quod simul atque audiuit, credidit. Nō enim secum murmurauit, & dixit. Me iubes surgere, qui quum nunc triginta octo annos habeam, & salutem nunquam sim assecutus, & sic repente surgerem? Nihil tale cogitauit, sed credidit ac surrexit. In sabbato sanas, docens hominem aliter intelligere sabbati obseruationes, & non putare coli sabbatum ocio corporali, sed malorum abstinentia. Nam benefacere alicui, lex non prohibet, quæ lex est dei semper benefacientis.

B Respondit eis. Qui me sanum fecit, is mihi dixit. Tolle grabbatum tuum, et ambula. Interrogauerunt ergo eum. Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabbatum tuum, et ambula? Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Iesus enim subdixit se, quod turba esset in eo loco. Admirari conuenit hominis erga Iudæos in dicendo libertatem, quando vrgentibus illis, & dicentibus Non licet tollere grabbatum tuum per sabbatum: ipse cum fiducia libere prædicat benefactorem: Qui fecit me sanum, ille mihi, quasi talia dicens, dixit. Deliratis & desipitis iubentes ne obediam ei, qui me a tam diuturno & difficili morbo liberauit. At Iudæi non interrogant eum, quis est qui te sanum fecit: sed, quis est qui dixit tibi. Tolle grabbatum tuum ad bonum sponte excæcabuntur, sursumque ac deorum sabbati violationem, vt sibi videbatur. At Iesus se subduxerat: primum quidem, vt absente ipso testimonium sanitatis illius suspitione magis careret, & ne videretur gratificari ei, sed veritatem testari. Insuper, vt ne Iudæorum inuidiam magis accenderet. Solet enim & aspectus eius, cui inuideretur, non paruum inuidiæ flammam immittere inuidentibus, propterea permittit eos de miraculo inquirere per seipsos. Porro Iudæi reprehendentes quum factum inquirent, multis sermonibus celebrius illud reddunt.

Postea cum reperit Iesus in templo, et dixit ei. Ecce sanus factus es, ne posthac pecces, ne quid deterius tibi contingat. Abiit ille homo et nunciauit Iudæis, quod Iesus esset qui ipsum fecisset sanum, et propter hoc persequerentur Iudæi Iesum, et querebant eum occidere, quod ista fecisset in sabbato. Ex eo quod dominus paralytico dixit. Vide sanus factus es, ne posthac pecces: discimus quidem ex peccatis quidem primum natos hominum morbos, deinde vera enarrari de gehenna, æternumque esse supplicium. Igitur vbi nunc sunt qui dicunt, ad vnam horam indulgi rei venere, quomodo in perpetuum puniatur? Ecce enim etiam hic non tot annis peccauerat, quot puniebatur; sed ferme integram hominis vitam in supplicij menfuram amplam impendit. Sane peccata non iudicantur tempore, sed ipsa delictorum natura. Quin hic & illud discimus, quod licet grauem luamus pro primis peccatis poenam, & deinde iterum in eadem incidamus peccata, iterum grauiora patiemur, idque merito. Qui enim non ementatus est, ad maiora tormenta ducitur, tanquam insensatus & contemptor. Et quare (inquit) non omnes sic puniuntur? Etenim multos improborum videmus bene valentes corpore, & in delicijs ac prosperitate viuentes. Verum quod illi nihil patiuntur, viaticum eis erit ad supplicium grauius quod alibi ferent. Et hoc Paulus manifeste dicebat. Quum enim iudicamur a domino, hic scilicet erudimur, vt ne cum hoc mundo condemnemur, alibi videlicet. Nam quæ hic fiunt, admonitionis sunt: quæ autem alibi, suppliciorum. Quid igitur? nunquid omnes morbi sunt ex peccatis? Non omnes quidem, sed plures. Morbi enim aliqui propter peccata accidunt, sicut & illius paralytici, & in libris Regum videmus quendam laborantem dolore pedum propter peccatum. Aliqui autem sunt propter probationem, sicut morbus Iob, monstratur. eius vir

Sabbati quomodo colendū,

Aspectus inuidi,

Ex peccati nascitur morbi.

i. Cor. xi

ij. Re. xv

Iob. l. ij.

Quid per
pbatia
piscinam
intelligen
dum.

Precatio
Theophy
laeti.

Quo de
etia nunc
operetur.
Geneij.

Arij caeci
tas circa
lumen.

tus. Quidam autem etiam ab ignavia oriuntur, utpote gula & ebrietas. Sunt autem nonnulli, qui coniecturam faciunt ex hoc quod dominus dicit, ne posthac pecces: & asserunt quod dominus sciuerit, quod paralyticus in templo: & propterea dicit, Ne ultra pecces: Sed non est ita. Videtur enim pius homo esse. Nam reperit eum, inquit, Iesus in templo, quauis nisi pius fuisset, exposuisset se voluptati & deliciis, in domum currens, & effugisset Iudaeorum insaniam, ne illis ratione redderet: sed nihil horum terruit eum, ut desisteret a templo. Sed & postquam agnouit, vide quanta gratitudine eum Iudaeis praedicet. Non enim dicit, Iesus est qui dixit mihi tolle grabbatum, id quod illi audire volebant: sed, is qui ipsum sanum fecit: id quod audire non ferebant, pro crimine habentes sabbati violationem. Quod autem Iudaei persequebantur dominum, quid propterea peccauit homo, qui illum eis ostendit? Ipse enim grata mente, ut & alios ad fidem attraheret, praedicat seruato rem. At quum illi persequerentur benefactorem, ipsum erant crimen. Porro per probaticam piscinam, intellige baptisma, in quo IESVS dominus noster, ouis illa pro nobis immolata, lotus est & baptizatus pro nobis. Quinque autem porticus habet ista piscina. Quatuor enim virtutes vna contemplatiua in baptismate apparent. Igitur humana natura, veluti paralyticus quidam, cuius omnes animae virtutes morbo correptae sunt, iacet triginta octo annis aegrotans. Neque enim recte se habebat in fide trinitatis, neque octauum seculum resurrectionem dico & iudicium operum huius vitae, firmiter credebat fieri, ideo & non inuenit curam. Non enim habebat hominem qui inferret in piscinam, hoc est, nondum erat factus homo filius Dei, qui per baptismum illum sanaturus esset: quando autem factus est homo, tunc sanauit quidem naturam nostram. Praecepit autem & lectulum ferre, hoc est, & corpus leue facere & expeditum, & sustollere a terra, ne grauetur carnibus & terrenis curis: sed furgat a desidia ad bonum, & ambulet, quod est moueri ad operationem boni. Turbari autem aquam piscinae, significat quod in ipsa turbentur spiritus malitiae, contriti & suffocati gratia spiritus. Utinam & nos assequamur sanitatem, qui dissoluti sumus, & ad omne opus bonum immobiles, neque habemus hominem, hoc est, humanam rationem, utpote comparati cum iumentis, ut portet nos in piscinam poenitentiae angelus turbat, qualis? Ille magni consilij patris, CHRIS TV S & saluator. Nam nisi tetigerit cor nostrum diuinum verbum, & turbationem fecerit in illo, propter memoriam futurorum suppliciorum, nunquam efficax erit piscina ista, neque sanitas erit animae dissolutae. Probatica autem quaedam dicitur ista: Nam intestina & cogitationes, quae in sacrificium viuum, sanctum, beneplacitum deo praeparantur, & innocentia fiunt, sicut προσβατη, hoc est, oves, in ista abluuntur. Itaque faxit deus, ut sanitatem consequamur, & in templo post sanitatem inueniamur, hoc est, ne ultra a prophanis cogitationibus inquinemur, ut ne in grauiorem incidamus poenam futuram.

Iesus autem respondit eis. Pater meus usque ad hoc tempus operatur, & ego operor. Propterea ergo magis querebant eum Iudaei interficere, quia non solum soluisset sabbatum, sed & patrem suum dixisset deum, qualem se deo faciens. Iudaei quidem crimen imponunt Christo, nempe quod operatus sit in sabbato sanationem. Ipse autem tanquam aequalis patri & eiusdem autoritatis, dicit. Sicut deus & pater meus operatur, etiam in sabbato, & reprehensione caret, ita neque ego crimini obnoxius sum. Quomodo autem pater operatur usque ad hoc tempus, quum Moses dicat, quod quieuerit deus ad omnibus operibus suis? Vis discere quomodo operetur adhuc deus? Vide dispensationem rerum, & discite opera prouidentiae, solem orientem, mare, fontes, flumina, animalia, & simpliciter omnes facturas, & videbis creaturam opera sua operari, imo operationem recipere, & moueri inessabili prouidentiae verbo. Omnino autem prouidentia & in sabbato sua operatur. Atque ita, quia pater etiam operatur in sabbato, merito & ego, inquit, filius eius opera operor. At illi inuidia correpti querebant eum occidere, non solum quod solueret sabbatum, sed & patrem suum diceret deum, aequalem se faciens deo. Nam quia se filium dicebat, necessario honore se faciebat parem deo. Omnis enim filius eiusdem naturae est cum patre. Vbi hoc loco est Arius? Profecto caecus factus est circa lumen, Filium enim nominans

A Christum patris, non dat ei, quod eandem naturam habeat cum patre, sed creaturam in creati patris filium facitur. Tame si vel Iudaeos oportebat in magistros assumere, qui propter hoc persequebantur dominum, quod se filium diceret dei: unde necessario colligebant, quod aequalis esset deo. Quoniam nisi magna fuisset filij dignitas, & fecisset se aequalem deo, quare persequeuti fuissent illum Iudaei?

Respondit itaque Iesus, & dixit eis. Amen amen dico vobis, non potest filius facere a se quicquam, nisi quod uiderit patrem facientem: quaecumque enim ille fecerit, haec itidem & filius facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quae ipse facit, & maiora his demonstrabit ei opera, ut uos miremini. Sicut enim pater suscitauit mortuos & uiuificauit, sic & filius, quos uult, uiuificat. Non potest filius a seipso facere aliquid, secundum quod nihil alienum vel nouum habet a patre, sed per omnia similis est patri: neque aliam habet substantiam, ut & aliam virtutem habeat, & consequenter aliam operationem, sed quia eandem habet substantiam, eandem habet & virtutem, & propter hoc etiam eadem operatur, & non potest aliud quid facere praeter id, quod pater facit. Non enim aliam virtutem habet, vel inferiorem, vel superiorem paternam: sed vna est substantia, vna virtus, vna operatio patris & filij. Profecto, inquit, sed pater, quasi doctor quidam est filij, quodammodo ei demonstrans quomodo oportet operari. Nam nisi filius uiderit patrem facientem, nihil facit. Igitur interrogo talia nugantes, Arium & Eunomium, quomodo docet pater filium? in sapientia vel non. Omnino in sapientia. Quae autem sapientia dei? Nonne ipse filius? Etiam profecto. Itaque filius docet seipsum. Papae quanta uestra insipientia. Si quidem quasi puerum quendam traditis patri filium erudendum. Ego autem cum dei sapientia assero, si quid nouit pater, non sine filio nouit, ipse enim est sapientia eius: si quid potest pater, non sine filio potest: Ipse enim est eius potentia. Quod autem haec vera sint, audi: quia quaecumque facit pater, ea & filius similiter facit. Si pater cum potestate & virtute, & filius similiter. Non igitur inferior filius patre. Quod autem humiliter dicta sint: Ostendit ei omnia: & maiora his ostendit, non oportet admirari. Nam ad homines loquitur, qui contra ipsum clamabant, & praeriuiria dissecabantur. Et nisi ubique humilia summis interseruisset, quid non tandem fecissent? quandoquidem insaniant, quum tam multa humiliter loquitur. Quid autem est? Et maiora his ostendit? Quoniam paralyticum solidauerat, etiam mortuum suscitaturus est. Idcirco dicit, si admiramini quod paralyticum sanum feci, maiora his uidebitis. Quod autem & hoc uerbum, monstrabit, humile sit, & per dispensationem dictum, ut insaniam illorum demulceret, audi sequentia. Nam sicut pater suscitauit mortuos, ita & filius, quos uult, uiuificat. Igitur suscitauit quidem filius sicut pater, & ideo monstrat potestatem suam, quae auferri nequeat. Sed & per uerbum, quos uult, indicat suae cum patre potestatis aequalitatem. Haec autem omnia Ariani quidem exponunt contra gloriam filij. Nos autem orthodoxi pro illa intelligimus.

Neque enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorent filium, sicut honorant patrem. Qui non honorat filium, non honorat patrem qui misit illum. Amen amen dico uobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui me misit, habet uitam eternam, & in condemnationem non ueniet, sed transiit a morte in uitam. Monstrat seipsum posse benefacere per multa signa quae fecerat. Quia autem benefaciendo non placuit eos, nec attraxerat ut se honorarent, sicut dignum erat, dicit, quod pater omne iudicium dederit filio, ut vel timor iudicij illis persuadeat, quo ipsum honore prosequantur. Consequemus enim nos homines, praesertim his qui crassiore mente praediti sumus, metu potius, quam beneficiis quod oportet addiscere. Iam quod dicit, dedit iudicium pater filio, sic intellige, quod iudicem eum genuerit, sic etiam quum audis, quod vitam dedit illi, intelligas quod uiuentem illum genuerit. Quia pater enim auctor est filio, ut sit, omnia quaecumque habet filius, dicitur accipere a patre, eo quod ex illo naturaliter haec habeat. Igitur & iudicium habet a patre, sicut habet illud pater: ut ne audientes authorem esse patrem filij, intelligamus quod sic sit auctor eius, sicut & creaturarum: Et propterea honoris immutationem introducimus, inquit, quod in nullo minor filius est patre. Nam qui habet potestatem puniendi & honorandi sicut uult, eadem potest quae pater, ideo & oportet illi honorare eodem modo quo patrem. Dicit enim, ut omnes honorent filium, sicut honorant patrem, & ita Ariane, quia autem ueluti creaturam putant honorandum filium, & patrem quoque sicut creaturam honorari debere redarguuntur. Vel omnino non honorant filium, & cum Iudaeis ordinantur. Vel si quidem honorant eum, honorant autem

Arius.
Eunomius
Vna eadem
que patris & filij operatio, eandem eorum notat potentiam.

Monstra
bit.

Nota.

Ariani.

zem vt creaturam: decet autem honorari ipsum sicut & patrem, redarguentur omni- no & patrem sicut creaturam honorare. Et aliter, secundum hoc quod subditur. Quo- modo honorant patrem, qui non honorant filium? Subdit enim: Qui non honorat fi- lium, non honorat patrem. Qui non sic honorat, sicut dixi, dicit, sicut & patrem.

Quia si quis dicat, quod creatura quidem filius sit, excellentissima autem omnium crea- turarum, & opinetur tribui filio falsum illum & vanum honorem, inhonorat omnino & patrem, qui misit illum. Dixit autem eum qui misit, ne exasperarentur sicut predi- ximus. Nam doctrinam (vt dictum est) mirabiliter plecit. Interdum quidem sublimia de se testimonia, vt dignum erat, fert: interdum autem humilia, propter insaniam inimi- corum Iudaeorum. Nam si quum & surrexisset a mortuis, & ascendisset in caelos, & per Apostolos suam monstraret virtutem, insurrexerunt Arius & Eunomius contra glo- riam eius, & in creaturam ipsum deduxerunt: Iudaei, qui tunc erant, qui videbant ip- sum in carne ambulare cum publicanis & meretricibus, & comedere, & bibere, sicut v- num ex multis, quid non fecissent, si omnia sublimia de se dixisset; & non admiscuisset etiam humilia? Idcirco & subdit, Qui audit meos sermones, & credit ei qui me misit, ha- bet vitam aeternam. Et mentes eorum etiam per hoc exhilarat, quum audiunt quod au- dientes sermones eius, deo sint credituri. Non enim dixit, qui credit mihi, sed, ei qui me misit. Igitur qui credit illi in iudicium, hoc est, in supplicium non venit, sed vivit vitam aeternam, non sustinens mortem animae vel aeternam, etiam si naturalem & temporalem non effugiat.

Arius Eunomius

Amen amen dico vobis, quod venit hora, & nunc est quando mortui audient uocem filij dei, & qui audierint, uiuent. Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio in semetipso habere vitam: & potestatem dedit ei iudicandi quoque. Quia filius hominis est, nolite mirari hoc, quia ue- nit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient uocem eius. Et prodibunt qui bona fecerunt, in resurrectionem uitae: qui uero male egerunt, in resurrectionem condemnationis.

Dixerat superius, quod qui non honorat filium, non honorat patrem, sublimia quaedam de se loquutus: quae vt ne videantur per arrogantiam, & inanem gloriam dicta, adiungit & demonstrationem per opera, dicens quod venit hora: deinde vt ne longum suspicentur tempus, inquit, Et nunc est, quando mortui audient uocem filij dei, hoc est, meam, qui vo- bis cum conuersor. Dicit autem haec de his quos suscitaturus erat: vt de filio viduae, filia archisynagogi. Deinde & rationem affert dictorum demonstratuum, dicit enim. Sicut pater vitam habet in semetipso, ita dedit & filio vitam habere in semetipso, vt uiuificet audientes uocem eius. Non solum autem potestatem dedit ei uiuificandi, sed & facien- di iudicium, & puniendi. Saepe autem in medium affert sermones de iudicio, vt audito- res excitet. Cui enim persuasum est, quod suscitandus sit, receptorum delictorum poenas, omnino currit ad ipsum, placatque vt suum futurum iudicem. Ne admiremini autem, quod filius hominis est: nam quauis filius hominis sit, est tamen & Deus. Et ita iudici- um merito habet sicut filius Dei. Si autem & homo appareat, ne admiremini. Sciendum autem quod Samosatenus docens dominum purum esse hominem, sic legit hunc locum: Et potestatem dedit ei, iudicium facienti, quia filius hominis est. Hoc autem loco pun- ctum faciens, ab alio principio legit, ne admiremini hoc, Valde autem stultum est sic le- gere. Non enim dedit pater filio iudicium, quod filius hominis sit, sed quia Deus. Vnde ille non recipiens vt CHRISTVS dicatur Deus, sed filius hominis, sic cogitabat: u- dicem illum esse, non vt Deum, sed vt filium hominis. Nos autem sic intelligimus, vt di- ctum est. Postquam autem dixit de particulari resurrectione, Lazari uidelicet, & aliorum qui iterum mortui sunt, nunc dicit de vniuersali. Quia venit hora in qua hi qui in monu- mentis sunt audiant uocem Dei. Nam de vniuersali resurrectione hic loquitur: quoniam di- xerat superius, qui credit, in iudicium non venit, ne putemus, quod fides sola ad salu- tem sufficiat, dicit quod resurgent hi qui mala fecerunt in resurrectionem condemnatio- nis: qui autem bona, in resurrectionem uitae. Non igitur sola fides absque operibus iusti- ficat, sed oportet etiam opera adesse, tunc enim proprie fides est. Vide autem geminam doctrinam fieri per metum & laetitiam. Nam quum dicit, condemnari, impia facientes deterreret. Quum autem dicit, resurgere ad vitam, eos qui bona fecerunt, per laetitiam exhortatur.

Samosate nus male hic legit.

Non sola fides iusti- ficat.

Non possum ergo ex meipso facere quicquam: sicut audio, iudico, & iudicium meum iustum est, quia non quero uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me patris. Sicut & in su- perioribus dictum est, eadem patris & filij potestas ostenditur hisce uerbis. Non possum

ego facere ex meipso quicquam, & quaecunque huius generis sunt. Nihil enim alienum & peregrinum a patre ego possum facere, neque enim uoluntatem aliam habeo, praeter paternam, neque aliam potestatem. Verum sicut audio a patre, ita iudico, hoc est, sicut ipse pater iudicat: ita & ego. Haec autem dicit, vt ostendat (sicut saepe diximus) in nullo sibi deesse aliquid a patre siue in sermonibus, siue in operibus, siue in iudicijs. Nam vt ne quidam homines uidentes eum, offenderentur: quomodo quum appareat homo, iustum faciat iudicium, quum Dauid dicit: Omnis homo mendax, praue nit quidem dicens. Ne admiremini de eo, quod filius hominis sum, nam & deus sum. Dicit autem. Et nunc iustum iudicium meum est, eo quod iudico sicut audio patrem meum iudicatem. Non enim me- am uoluntatem quero, sed patris. Nam qui suam uoluerit stabilire, fortassis suspectus erit quod corrupat quod iustum, qui autem non sua spectat, quo praetextu posset in- iuste iudicare? Eo igitur non quero uoluntatem meam: neque enim ego habeo uolun- tatem, sed quod uult pater, illud & ego.

Patris & filij, uolun- tas vna, potestas vna, vni iudicium

ps. cxv.

Si ego testimonium perhiberem de meipso, testimonium meum non esset uerum. Alius est, qui testi- monium perhibet de me. Et scio uerum esse testimonium quod testatur de me. Vos misistis ad Ioan- nem, & is testimonium reddidit ueritati. Ego non ab homine testimonium accipio, sed hoc dico ut nos salui fiat. Ille erat lucerna ardens & lucens, uos aut uoluidis ad tepus exultare in luce eius. Apparet hic contraria dicere dominus. Etenim alicubi uidetur testari de se, si- cut Samaritanæ dicebat, Ego sum CHRISTVS, & caeco, & alias saepe. Si igitur haec fal- sa sunt quae nobis salutis spes? Non autem haec sola uidentur esse contrarietas, sed & alia non minor. Nam & superius dixit: Si ego testimonium perhibeo de meipso, testi- monium meum uerum est, quomodo igitur conuenient que pugnare uidentur? Id quidem quod dicit: Si ego testificor de meipso, testimonium meum non est uerum: dicit ad opinionem Iudaeorum, quoniam enim illi dicturi erant ei. Tu testimonium perhibes de teipso, nul- lus autem qui de seipso testificatur, fide dignus est, dicit uirgendo illos. Non testimonium perhibeo ego de meipso, alioqui iuxta uestram sententiam non dignus essem cui credere- tur. Alius enim est, qui testimonium de me perhibet, Ioannes scilicet. Quod autem dicit: Et si ego testimonium perhibeo, testimonium meum uerum est, secundum concessionem dicit: Accedens enim sermoni Iudaeorum, dicit. Esto quod ego testimonium de meipso per- hibeam, & si ego igitur testimonium de meipso perhibeam, testimonium meum uerum est. Nam quum deus sim, fide dignus sum. Atque ita primum dixit, illos uirgendo. Non ego testimonium perhibeo, sed praecurfor. Secundum autem se illis opponendo, uel etiam concedendo, dicens. Si etiam ego testimonium perhibeam, testimonium meum uerum est. Porro tria, inquit, habeo testimonia, Ioannem, opera mea, patrem meum. Et pri- mum ponit Ioannem, deinde, vt ne quis dicat ei, quid igitur, si ille ad gratiam testificatus est tibi, dicit. Vos ipsi misistis ad Ioannem. Omnino autem non misissetis interrogantes, nisi fide dignum habuissetis. Atque ita etiam vos ipsi testes estis, quod uerax fuerit Ioan- nes, quauis ego quidem, quum deus sim, humano testimonio opus non habeam: & domi- nus serui testimonio. Quia autem vos digniorem illum fide putastis, & ipsi magis quam mihi attendistis, & ad illum quidem accessistis, mihi autem neque miracula facienti cre- ditis, propterea uobis in memoriam reduco Ioannis testimonium, & recipio etiam indigna mea deitate, vt uos salui fiat. Lucernam autem ardentem Ioannem dicit, eo quod de ter- ra habet formationem: & non per seipsum esset lumen, sed a gratia spiritus ac temporari- um. At ubi apparuit dies domini, hoc est doctrina, occultata est lucerna. Caeterum uos ad horam quidem recepistis ea quae ab illo dicta sunt, & exultastis in ipso, & deinde obli- torum quae de me dixit, mansistis in priori incredulitate. Nam si illi semel firmiter cre- didissetis, quamprimum uos ad meam adduxisset fidem.

Ioan. ii.

Ioan. iiii.

Tria xpo testi- monia.

Quare Io- annes lu- cerna ar- dens

Ioan. ix.

At ego testimonium habeo maius testimonio Ioannis. Opera enim quae dedit mihi pater ut perficiam ea, ipsa opera quae ego facio, testimonium perhibent de me, quod pater me miserit. Et qui misit me pater, ipse testatur de me, neque uocem eius unquam audistis, neque speciem eius uidistis, & sermonem eius non habetis in uobis manentem, quia quem misit ille, ei uos non creditis. Testatur quidem est Ioannes de me, ueruntamen quia uerisimile est fore quosdam qui for- tassis dicent, Et quid ad nos: si Ioannes gratificare tibi uoluerat & propterea blandiora quaedam attestatus sit? Vos, inquit, misistis ad Ioannem & interrogastis, ueracem per om- nia illum existimantes. Veruntamen & ego aliud testimonium habeo maius Ioanne. Opera enim quae dedit mihi pater, hoc est quae statuit mihi pater ut perficiam ea, testan- tur de me. Dicit autem opera, mirabilia illa scilicet, quae fuit paralytici restitutio, &c.

Veruntamen quia arguebant eum, quod in sabbato hæc faceret dicentes. Hic non est ex deo, quia sabbatum non seruat, ostendit eis quod faciat ea quæ a patre decreta: & magis a deo sit: eo quod iniuncta sibi a deo opera faciat. Opera enim, inquit, quæ dedi mihi pater, ut perficiam ea. Quia igitur pater dedit mihi illa; vos estis deo aduersarii, qui illis operibus aduersamini, & qui misit me pater, ipse testatur de me. Vbi autem testatus est de eo pater? quidam dicunt, quod in baptisinate, quando dixit. Hic est filius meus dilectus. Opinor autem quod magis intelligat, quod per omnem scripturam testatus sit deo deus, tam per legem, quam per prophetas. Sed vos, inquit, neque vocem eius audistis, patris inquam, neque speciem eius vidistis. Ideo omnibus modis incognitus vobis est. Ideo & sermonem eius non habetis manentem in vobis, hoc est scripturas, quæ de me testatur nescitis; tamen si videamini scire & gloriari in eloquiis dei, quæ vobis concredita sunt. Hinc autem manifestum: quod nesciatis scripturas; quia ei quæ ille misit, non creditis. Igitur sicut neque vocem dei audiuistis, non habit deus vocem sensibilem neque speciem eius vidistis, specie enim & figura carat, ita neque sermonem eius, scripturas dico, quæ de me testantur, habetis in vobis.

Specie & figura caret deus.

Manichæi liberum arbitri negantes confitentur.

Infidelitatis origo sed non sola.

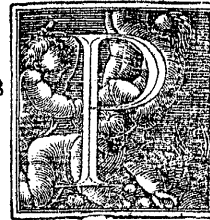
deu. xvij. exo. iij.

Scrutamini scripturas, quia vos videmini in ipsis vitam æternam habere. Et illa sunt quæ testantur de me, nec vultis venire ad me, ut vitam habeatis. Gloriam ab hominibus non accipio, sed eo gnoui vos, quod dilectionem dei non habeatis in vobis. Dixerat eis, Sermo dei, hoc est scripturae quæ de me testantur, non sunt in vobis. Igitur quomodo poterint habere sermonem dei? inquit. Scrutamini scripturas, in illis enim vos putatis habere vitam. Vide autem quomodo non dixerit, habetis vitam, sed videmini. monstrans; quod nullum verum fructum percipiant si a lectione expectent saluari, non accedente fide. Nam illa testimonium quidem perhibent de me, sed vos non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. Vnde hinc dicitur, quod ex proposito fuerunt mali. Non enim dixit, non potestis venire, sed non vultis venire. Audiant Manichæi, quod non natura malum, sed voluntate cõstitit. Postquam autem eos memores fecit testimonii Ioannis, & patris, & operum suorum, quæ propter salutem illorum tantum faciebat, suspicari poterant multi: quod hæc amore gloriæ diceret, idcirco inquit, Gloriam ab hominibus non accipio, hoc est, non indigeo, neque tamen habeo naturam quæ opus habeat humana gloria. At vos me persequimini propter amorem dei hoc faciatis, sed non est ita. Noui enim vosque dilectionem dei non habetis in vobis, etiam si valde hoc iactetis, quod me persequimini propter deum. Merito igitur Iudæi dicuntur dilectionem dei non habere, quia persequuntur ipsam dilectionem, si huius dei. Vnde merito etiam dicuntur non habere sermonem dei manentem in semet ipsis. Sermonem enim & deum reijciunt.

Ego ueni in nomine patris mei, nec recipitis me, si alius uenerit nomine suo, illum recipietis. Quomodo eos potestis credere, qui gloriam à vobis inuicem accipietis, & gloriam quæ a solo deo proficiscitur, non queritis? Nolite putare quod ego accusaturus sim uos apud patrem, est qui accusat uos Moses, in quo speratis. Si enim credidissetis Moysi credidissetis utique mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius scriptis non creditis, quomodo uerbis meis creditis? Ego quidem, inquit, ueni in nomine patris mei. Nam & ubique patrem celebrat, & ab ipso se dicit missum esse, & nihil posse facere a seipso, & prorsus humilia multa loquitur, volens e medio tollere omnem ingratiudinis rationem. Alius autem ueniet, Antichristus scilicet, qui se non straturus est, quod ipse solus sit deus. Igitur me quidem, qui in nomine patris ueni hoc est dico me missum a patre, non recipitis illum autem recipietis. Porro hoc ideo eueniet uobis, quia ille uobis gloriam uitæ pollicebitur: quam vos queritis, cupientes gloriam tantum accipere, & respicientes veram gloriam: quæ a solo deo est. Ego autem nihil præclarum uobis pollicor, sed uideris multam difficultatem in his quæ a me dicuntur, & propterea mihi non creditis. Nihil enim quod iucundum est in hac uita, expectatis uos habituros a me. Et aliter, Non creditis mihi, qui gloriam a uobis inuicem accipitis. Nam principes quidem & magistrum ipsi soli uolentes haberi apud uulgus, non accipiunt me: ne imminuatur eorum gloria. Populi autem quærentes diligere præcipibus, non me accedere uolunt, ut ne excidant propter me ab honore quem a principibus habent. Quoniam autem & Moysen multum iactabant, inquit, ipse accusabit uos: nam de me ille scripsit. Vbi autem scripsit de eo? Etenim dictum hoc. Prophetam suscitabit uobis dominus, de Christo erat, & alia multa, tam in uerbis, quam in signis & symbolis, ut miraculum rubi. Nam & ignis quidem, deitas, rubus autem spinosus, peccatrix natura; quam suscepit ignis: deitas, & incombustam seruuauit luce fulgidam, & suos quidem radios, illi communicauit;

imperfectiones autem illius in se non suscepit. Etiam hoc Moyses dixit, quod conducebat ualde ad fidem CHRISTI inquam, inquit. Si propheta surrexerit signa faciens, & recedere faciens a Deo, ne credatis illis, qualis erit Antichristus. Si autem surrexerit propheta faciens signa, & ad Deum & patrem ducens, & non recedere faciens, illi credite. Igitur Christus in nomine patris uenit, & signa quidem faciens, & non recedere iubens eos a dei cultu, ipse erat qui a Moysæ prædictus. Itaque si Moysi scriptis non creditis, quomodo meis uerbis creditis? ille, inquit, & scripsit: & sunt libri semper ante oculos uestros, & ita ut etiam si obliuiscimini, positis iterum facile in memoriam reducere. At tamen non creditis scriptis, & quomodo creditis uerbis meis non scriptis? Cur igitur hæc dicis domine, quomodo scires, quod non credituri essent? Quamuis sciam, inquit, quod non credant, dico tamen, ut ne habeant postea quod prætextent. Si dixisses, credidissetis. Et aliter: Illi quidem qui tunc erant, utpote ingrati, non credebant: ab his autem qui postea credituri, non erat uerisimile, neque iustum auferri uerborum Christi utilitatem.

CAPVT SEXTVM.

Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis, et sequebatur eum turba multa, quia uidebant eius signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. Subiit autem in montem Iesus, et ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem prope pascha, dies festus Iudæorum. Postquam dominus loquutus est Iudæis durioribus uerbis, quibus in inuidiam accendebantur & stomachabantur, demulcer nunc eos secedendo, & abiit trans mare Tyberiadis. Mare autem dicit stagnum. Congregationes enim aquarum, maria uocauit diuina scriptura. Et aliter. Descendit de loco in locum, probans multitudinis studium. Ignauiores enim manebant in suis locis, studiosiores autem sequebantur eum. Veruntamen uide, quod etiam sequentes non propter doctrinam, sed propter corporalium miraculorum utilitatem sequuntur. Nam propterea dicit, quia uidebant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. Meliores autem fiunt, & sapientiæ audiores. Obstupescunt enim, inquit, in doctrina eius, quia docebat illos tanquam potestatem habens. Ascendit autem in montem propter miraculum futurum. Non enim arrogans erat, & uanæ gloriæ cupidus, ut in medijs ciuitatibus miracula operaretur, sed fugiens uanam hominum gloriam, sollicitudinem quæ rebar, etiam nos erudiens. Insuper uolens mystica quædam discipulis communicare, ascendit in montem, id quod semper solebat facere, quia & opus est, ut ab omni tumultu liberetur: & locum quærat, ab omni strepitu purum si quis talia loqui uelit. Erat enim prope inquit, dies festus Iudæorum, ne tamen ascendit: sed in Galilæam ascendit, non enim ultra præceptis legalibus erat obnoxius, ut & festos dies legis perficeret. Et aliter: Persequente ipsum malitia Iudæica, occasionem apprehendit ut paulatim legem abroget, ostendens animaduertentibus cessasse figuram, ut aduenit ueritas, Obserua autem: quod festum fuerit Iudæorum, non autem fuerit dies festus Christi.

Mat. xiiij. Marci. vi. Lucæ. ix.

Quum sustulisset ergo oculos Iesus, et uidisset quod multa turba ueniret ad se, dixit ad Philippum. Vnde ememus panes ut edant isti? Hoc autem dicebat tentans eum, ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus. Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque possit illi qui panem accipiat. Dicit ei unus ex discipulis ipsius Andreas frater Simonis Petri. Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos et duos pisces, sed hæc quid sunt inter tam multos? Quare dixit, quum sustulisset oculos suos? Ut discamus quod non solitus sit hinc & inde uagari oculis, sed compositus & attentus federe, utpote docens discipulos diuina quædam. Denique uidit discipulos, & rogat de turba quomodo alēda sit. Non alium autem interrogat quam Philippum. Ipse enim maiori indigebat eruditione, qui postea dicebat, Ostende nobis patrem, ac sufficit nobis, & propterea antea illum instruit, & per interrogationem inducit eum, ut miraculi semper sit memor. Nam si quidem miraculum simpliciter fuisset factum, non uisquæ deo uisum fuisset illi miraculum, nunc autem priusquam fieret, illum compellit fateri paucitatem panum, ut euidentiùs addiscat futuri miraculi magnitudinem, et non e memoria reijciat ea quæ confessus est. Idcirco dicit. Vnde ememus panes ut comedat hic? Dicit autem hæc tentans Philippum, uolens notum facere quæ haberet ille fidem. Neque enim ut ignorans de sententia Philippi interrogabat, sed alius

Christus non solitus diuagari oculis: Ioan. xiiij.

monstrare volebat. Nam ipse dominus sciebat quid facturus esset. Igitur vt tēcauit Philippum, nunquid haberet fidem, & inuenit ipsum adhuc affectum vt hominem, insuper & Andream quoque talem inuenit, tamen si sublimis quiddam Philippo sentientem, illo enim dicente, quod ducentorum denariorum panes non sufficiant, ille quinque panes ordeaceos & duos pisces commonstrauit. Etenim cogitans forte prophetarum miracula, & Helisæi in panibus signum, quum Samaria in extremam venisset inopiam. Redarguitur tamen & Andreas, nihil dignum domino cogitans, dicit enim. Sed hæc quid sunt inter tam multos? Existimabat enim quod multiplicaturus quidem panes esset dominus sed si essent plures, maior & multiplicatio futura esset, periculose omnia intelligens. Nam dominus etiam ex nihilo potuisset panes facere, qui turbe sufficerent, attamen ne videretur creatura non esse ex ipsius sapientia, ipsa creatura usus est in materia miraculorum, & acceptis quinque panibus, vt materia quadam, præclarum istud miraculum fecit. Confundantur Manichæi, dicentes, quod panis & oēs creaturæ factæ sunt a malo deo, & propterea si quis dederit eis panem, non accipiunt illum de manibus illius, sed procul quidem illum abijci iubent, stantes autem, & maledicentes ei qui dedit, dicunt. Qui seminauit te dispergat ur, & qui pinsuit te, pinsatur carne, & similia. Confundantur itaque dicentes, quod boni dei filius Christus panes multiplicauit. Nā si mala fuisset creatura, beatus deus illam vtique multiplicasset, vt tacēam interim quod & ipse panes comedit. Ceterum si quis interi ogauerit, num idem sit hoc miraculum panū, cum eo quod apud Mattheum describitur: dicimus, idē certe est. Quauis autem illic quidā discipuli accedūt, admonētes de turba vt dimittatur, hoc autem loco ipse IESVS in terrogat vnde pascatur: non opus est admirari. Veri simile em est, vt rursus factum esse, & discipulos prius admonuisse dominum de turbis dimittendis, & nunc Philippum interrogatum esse a domino, vnde alantur

Dixit autem Iesus, facite ut homines discumbant. Erat autem gramen multū in eo loco. Discubuerunt viri numero ferme quinquies mille. Accepit autē panes Iesus, quumq; gratias egisset, distribuit discipulis, discipuli vero discumbentibus. Similiter et ex piscibus, quātū uolebāt. Vt autē impleti sunt, dicit discipulis suis, Colligite quæ super fuerūt fragmenta. Collegerūt ergo et impleuerūt duo deci cophinos fragmentorū ex quibus panibus ordeaceis: quæ super fuerant his qui comederant. Iussit eos facere discubere, quasi parata mensa. Discipuli autē: quauis prius increduli, at tamen alacriter recumbere faciunt homines. Erat autem gramen, quoniam ver erat. Erat em, inquit, pascha quod in primo mense veris perficiebatur. Porro soli viri numero rantur ab Euangelista, qui legis sequitur consuetudinem. Etenim & Moses a vicesimo anno & supra, enumerauit populum, nulla mentione facta mulierum, quo docetur omne quod virile & iuuenile est, dignum censi vt numeretur apud deum. Et acceptis panibus gratias agit, ostendens quod ante cibum gratiæ agendæ sint deo. Insuper quia turba erat, ideo coram turba gratias agit, vt oibus persuadeat, quod secundum voluntatē dei aduenerit, quod non sit aduersarius deo, sed omnia referat in patrem. Nam quādo seorsim facit miraculum; nihil tale facit, etiam si maius quoddam faciat, quando autem coram multis miraculum operatur, nunc ad deū respicit. Ostendit autem quod nō ex infirmitate sanat, sed propter dispensationem quam diximus: eo quod maiora faciat auctoritate quadam, & tanquam dominus. Dicunt insuper quidam, quod etiam propter hoc gratias egerit, vt ignoraretur a principe mundi, vsque ad tempus passionis; & ex hoc dæmon non cognosceret ipsum esse deum, sed deciperetur & inescaretur, atque sic per crucem crucifigeretur. Cæterum permittit dominus, vt supersint tot fragmenta, nō propter ostentationem, sed ne credatur per phantasmata fatiatos esse homines. Apparet autē omnibus quod vere satiati fuerint, quando quidem tot residua fuerunt, atque propter hanc causam iussit etiam fragmenta colligi, vt vidētes ea miraculi facti magis essent memores. Oportet autē non solum mirari, quod super fuerint sed etiam quod non plures neque pauciores: quam qui numero pares essent discipulis cophini reliquiarum, vt omnes gestent, & neque Iudas ipse expers relinquatur, sed habens etiā hoc miraculum, quod monstrat sibi deū esse magistrū, inde vtilitatem capiat, quauis etiam hoc propter malitiam eius ad condemnationem ipsius cesserit, eum enim qui tantas reliquias fecerat de quibus & ipse cophinum portauit, prodidit. Non enim sine causa imperauit apostolis, vt cophinos gestarent, sed vt memores essent miraculi, vt pote magistrū orbis futuri. Nā multitudo quidem nos magnā vtilitatē perceptura erat, statim em obliuisceretur miraculi. At discipuli non vulgare lucrū inde habitaturi erant. Discam? itē

Illi ergo homines, quum uiderent quod Iesus fecerat signum, dicebant: quia hic est uere propheta ille, qui uenturus in mundum Iesus ergo quum cognouisset, quod uenturi essent, ac rapturi ipsum ut facerent ipsum regem, secessit iterum ipse in montem solus. Vide gulam vulgi, quum fecisset innumera miracula & mirabiliora non admirabantur, & ecce propter cibum dicit. Hic est ille propheta, non amplius eum de sabbati violatione arguunt non vltra legem vindicant, sed adeo illum propter panes colunt, vt & cum non solum prophetam prædicent sed & dignum regno censeant. At ille fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates. Seccedit autem in montem ipse solus nullo discipulorum assumpto, quo illorū probaret desiderium, num ferrent sui absentiam?

At ubi iam uespera esset, descendunt discipuli eius ad mare, et conscensa nauis, uenerunt trāte ad mari ad oppidum Capernaum. Iamque tenebra erant, nec uenerat ad eos Iesus. Mare autem uēto magno flante, intumescbat. Quum remigassent ergo ferye stadia uiginti quinque ac triginta, uident Iesum ambulātem super mare, et appropinquantem nauis, ac timuerunt. Ille autem dicit eis. Ego sum, nolite timere. Voluerūt ergo recipere eum, in nauim; et illico nauis appulerat terræ ad quam ibant. Dominus quidem ascendit in montem solus, vt (sicut diximus) probet desiderium discipulorum. At illi expectabant vsque ad uesperam uenturum ipsum: & quum non ueniret, non tollerabant, sed desiderio quærendi illum accensi conscendunt in nauim. Non enim temere & forte Euangelista tempus manifestauit: sed per hoc uehemētē illorum charitatem declarauit, quod neque uespera eos retinuerit. Permisit autem eos tempestate periclitari, vt facta post tempestatē tranquillitate miraculo magis lætarentur, & indelebilis memoria sui, illorum pectoribus insideret. Assisit autē illis quā tempestatē esset, & sermone timorem eiciens, & tranquillitatem in mari faciens, duplicē serenitatem operatur, sedādo tam animarum quā maris turbationem. Porro in nauem non ascendit, miraculum maius facere uolens. Vide enim tria miracula, vnum quod ambulauit, super mare; secundum quod compescuerit fructus; tertium quod statim nauim fecerit esse in terra, in quam ibant, quauis multum abesset a terra quum assisteret ei dominus. Igitur transierunt quidem Iudæi mare rubrum duce Mose. Verum ille vt Iesus omnia faciebat, & prædicabat; at hic omni cum potestate. Et illic flante vento cedebat aqua vt quasi in arida daret transitum: hoc autem loco maius miraculum fit. Manēs enim in sua natura mare, in superficie sua ferebat dominum; vt impleteretur propheticum. Qui ambulat super mare vt super pauimentum. Multi autem & nunc sumus in spiritalibus tenebris; & periclitamur in spiritali mari submergentes, sed excipiamus CHRISTVM & omnino a periculis saluabimur. Et quāuis sæpe tumultus excitent nobis quidam; vel diaboli, vel homines tentantes nos, & per terrores molientes nos concutere, audiamus tamen CHRISTVM clamantem. Ne timeatis, ego sum. Quod autem dicit, hunc habet sensum. Terribilia quidem prætereunt, ideo ne timeatis ea quæ prætereunt; ego autem sum: hoc est semper manens, & sum sicut deus ille, qui est. Itaque quia terribilia quidem temporaria sunt, & non uere sunt, ego autem sum, hoc est maneo, & nūquam prætereō, & uere sum, ne perdatis uestram in me fidem propter temporalia. Vide autem obsecro, quomodo non statim ab initio periculi, sed in seruiore apparet CHRISTVS, & soluit metum. Sinit enim nos in medijs esse periculis; vt quum certauerimus in

ex hoc miraculo, ne pusillanimes simus in angustijs & paupertate, neque timidi simus in hospitalitate & communione: sed credamus quod etiam si vnum tantum patiem habeamus illum multiplicaturus sit: qui ex quinq; panibus tantum superesse fecit. Per allegoriam autē dominus, quando exiuit Hierosolyma, secundum quod in prophetis dictū est, Dereliqui domum meam; reliqui hereditatē meam, tunc sane in Galilæam gentium uadit. Gentiles suscipiens, & turba illum magna sequitur: ascendit autem in montem, hoc est crucem; vt ad se rapiat omnes; vel in cœlum, & honorem & gloriam deo dignum. Vt enim ascendit in cœlos & glorificari cœpit a nobis vt deus, & non vt nudus homo, in montem ascendisse dicitur. Sublimis em de illo opinio, mons est. Dat autem nobis, qui quinque sensibus subiecti sumus: rationales panes quinque; quia & ipsi quinque sunt, vnicuique enim sensui conuenientem panē dat hoc est sermone: sicut & Paulus dicit. Volo quinque sermones in ecclesia loqui: qui quinque sensuum edificatiōni conueniant. Non possumus autē quinque sermones integros capere, sed ex eis abundat reliquiae. Nullus em potest integros mysteriorum sermones capere, sed quæ nos capere & comedere vt pote carnales non possumus. Apostoli gestat quasi in quinque cophinis suis iustis animabus. Cophini ex folijs palmarum sunt. Iustus autem vt palma florebit.

Illi ergo homines, quum uiderent quod Iesus fecerat signum, dicebant: quia hic est uere propheta ille, qui uenturus in mundum Iesus ergo quum cognouisset, quod uenturi essent, ac rapturi ipsum ut facerent ipsum regem, secessit iterum ipse in montem solus. Vide gulam vulgi, quum fecisset innumera miracula & mirabiliora non admirabantur, & ecce propter cibum dicit. Hic est ille propheta, non amplius eum de sabbati violatione arguunt non vltra legem vindicant, sed adeo illum propter panes colunt, vt & cum non solum prophetam prædicent sed & dignum regno censeant. At ille fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates. Seccedit autem in montem ipse solus nullo discipulorum assumpto, quo illorū probaret desiderium, num ferrent sui absentiam?

At ubi iam uespera esset, descendunt discipuli eius ad mare, et conscensa nauis, uenerunt trāte ad mari ad oppidum Capernaum. Iamque tenebra erant, nec uenerat ad eos Iesus. Mare autem uēto magno flante, intumescbat. Quum remigassent ergo ferye stadia uiginti quinque ac triginta, uident Iesum ambulātem super mare, et appropinquantem nauis, ac timuerunt. Ille autem dicit eis. Ego sum, nolite timere. Voluerūt ergo recipere eum, in nauim; et illico nauis appulerat terræ ad quam ibant. Dominus quidem ascendit in montem solus, vt (sicut diximus) probet desiderium discipulorum. At illi expectabant vsque ad uesperam uenturum ipsum: & quum non ueniret, non tollerabant, sed desiderio quærendi illum accensi conscendunt in nauim. Non enim temere & forte Euangelista tempus manifestauit: sed per hoc uehemētē illorum charitatem declarauit, quod neque uespera eos retinuerit. Permisit autem eos tempestate periclitari, vt facta post tempestatē tranquillitate miraculo magis lætarentur, & indelebilis memoria sui, illorum pectoribus insideret. Assisit autē illis quā tempestatē esset, & sermone timorem eiciens, & tranquillitatem in mari faciens, duplicē serenitatem operatur, sedādo tam animarum quā maris turbationem. Porro in nauem non ascendit, miraculum maius facere uolens. Vide enim tria miracula, vnum quod ambulauit, super mare; secundum quod compescuerit fructus; tertium quod statim nauim fecerit esse in terra, in quam ibant, quauis multum abesset a terra quum assisteret ei dominus. Igitur transierunt quidem Iudæi mare rubrum duce Mose. Verum ille vt Iesus omnia faciebat, & prædicabat; at hic omni cum potestate. Et illic flante vento cedebat aqua vt quasi in arida daret transitum: hoc autem loco maius miraculum fit. Manēs enim in sua natura mare, in superficie sua ferebat dominum; vt impleteretur propheticum. Qui ambulat super mare vt super pauimentum. Multi autem & nunc sumus in spiritalibus tenebris; & periclitamur in spiritali mari submergentes, sed excipiamus CHRISTVM & omnino a periculis saluabimur. Et quāuis sæpe tumultus excitent nobis quidam; vel diaboli, vel homines tentantes nos, & per terrores molientes nos concutere, audiamus tamen CHRISTVM clamantem. Ne timeatis, ego sum. Quod autem dicit, hunc habet sensum. Terribilia quidem prætereunt, ideo ne timeatis ea quæ prætereunt; ego autem sum: hoc est semper manens, & sum sicut deus ille, qui est. Itaque quia terribilia quidem temporaria sunt, & non uere sunt, ego autem sum, hoc est maneo, & nūquam prætereō, & uere sum, ne perdatis uestram in me fidem propter temporalia. Vide autem obsecro, quomodo non statim ab initio periculi, sed in seruiore apparet CHRISTVS, & soluit metum. Sinit enim nos in medijs esse periculis; vt quum certauerimus in

Hiere. xij

i. Cor. xijj

Psal. xci

Psal. lxx. secundū aliam trāsā.

In nauem suscipere Christum quid sit.

tribulatione, & pressi fuerimus, probatiores fiamus, & ut quum mouerimus omnem nos...

Postero die turba que ababat trans mare, uidit quod nauicula alia non esset ibi, nisi illa in quam ingressi fuerat...

Quis cib⁹ qui peat. Masselliani heretici ocio de diti.

Ec. xxxiiij

Luce. x. Matr. vi.

Aliud sollicitudo, aliud operatio, aliud uirtus ne sum⁹ addicti.

Operemini non cibū qui perit, sed qui permanet in uitā eternā. Quem filius hominis dabit uobis, hunc enim pater consignauit deus.

do hodie operando cras quiescatis: sed quotidie cibum quotidiana operatione parentes he solliciti sitis de crastino...

Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus ut operemur opera dei? Respondit Iesus, et dixit eis, Hoc est opus dei...

Patres nostri manducauerunt manna in deserto, sicut scriptum est, Panem de celo dedit eis ad edendum. Dixit eis Iesus, Amen dico uobis...

Dixit autem Iesus, Ego sum panis uitę, qui uenit ad me non esuriat, et qui credit in me, non sitiet unquam...

op⁹ dei credere quomō Iacobi. fides dux est.

Ps. lxxvj

Exo. xvi.

Resurrexio ex mortuis hūanę nature p̄ xpm cella.

putarent; & propter hoc vrgerent, & quærent, redarguens eos dominus, monstrat quod quandiu sensibilem panem expectent, accurrant, quando autem dicunt quod spiritalis sit non ultra accurrant. Vnde dicit. Ego sum panis vitæ. Non dixit autem panis alimonie, sed vitæ. Nam quum omnia mortificata essent, viuificauit hos per semetipsum CHRISTVS qui est panis, eo quod fermentum humanæ conspersionis cre dimus coctum esse igni deitatis. Panis autem vitæ non huius solitæ, sed immutatæ, & morte non deficientis. At qui credit in illum panem; non eluriet, neque famem feret audiendo sermonem dei, neque sitiet spiritualem sitim, eo quod habeat aquam baptismi, & sanctificationem spiritus. Nam qui non baptizatus est, sitim patitur & magnam ariditatem, expers aquæ sanctæ refrigerantis. Baptizatus autem spiritum habet, per quem semper refrigeratur. Ostendens autem quod fides, quæ in Christum, non vulgaris quepiam res sit, sed donum dei dignis & rectis corde a patre datum, dicit, quod omne quod dat mihi pater, ad me veniet, hoc est, illi credent in me, quos dat mihi pater. Vos autem Iudæi, quum indigni sitis, non damini mihi a patre, propterea neque venitis ad me, neque habetis rectum cor, vt vos diligens deus & pater ducat ad meam fidem. Ego autem eum qui venit ad me, non enicam foras, hoc est, non perdam, sed saluabo, & magna cura illum refocillabo. Descendi enim de cælo, non vt aliud quiddam faciam præter voluntatem patris. Cæterum hæc dicit, vt discant non esse aduersarium voluntati patris, quia enim illum aduersarium dei dicebant, ipse crimen in illos vertit, tametsi non manifeste, & dicit. Vos estis aduersarii dei, qui me non recipitis, qui faciatis voluntatem patris. Vbi est Nestorius hoc loco; qui dicit, quod post resurrectionem dei, factus sit CHRISTVS? Non audis miser, quod descendit de cælo? Iam qui de cælo descendit, non vti que nudus erat homo. Nudus enim non homo non descendit, sed si qui dem ascendit in cælum, hoc illi concedit propter virtutem deus. Solius domini descendit præuenit ascensum. Ipse igitur & descendit de cælo sicut deus, quando quidem incarnari dignatus est, & ascendit in cælum cum carne, vt homo scilicet, vbi erat prius vt deus. Non igitur nudus homo Christus postea deificatus, sicut delirabat Nestorius, sed deus ante secula, incarnatus nouissimis temporibus.

Hæc est autem voluntas eius qui misit me patris, ne quid perdam ex omnibus quæ dedit mihi, sed ne resuscitè illa in nouissimo die. Hæc est autem voluntas eius qui misit me, ut ois qui uidet filium & credit in eum, habeat uitam eternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die.

Subinde ponit. Dedit mihi pater, vt perstringat corda illorum, & agnoscant se dei munere indignos. Nam si pater dat vt magnum quiddam, dignam in CHRISTVM fidem, ipsi autem illam non habent, manifestum est, quod dono dei exciderint. Igitur ego, inquit: non perdam quos dat mihi pater, hoc est, eos qui credunt mihi, sed resuscitabo illos, hoc est in resurrectione claritate illos dignabor. Duplex enim est resurrectio, vna quidem communis & generalis, qua omnes etiam peccatores resurgunt: altera, qua soli iusti assumuntur in occursum domini in aera, & prius cum magna fiducia domino occurrunt. Hanc autem resurrectionem Paulus ἐξ ανωσταιρις, hoc est, exurrectionem nominat, propter eleuationem a terra. Peccatores enim resurgunt quidem ex sepulchris in terram, de terra autem non exurgunt in aera. Infra enim manebunt sicut condemnati. At ita iusti resurgunt & exurgunt, qui rapiuntur in nubibus in occursum domini in aera. Peccatores autem resurgunt tantum. Porro dominus interpretans, quid sit omne quod dedit mihi pater, dicit eandem sententiam alijs verbis; vt omnis qui videt filium, & credit, habeat vitam æternam. Nihil eni aliud dicit, quæ id quod dixit superius. Nam hoc quidem, omne quod dedit mihi pater, idem est cum illo, qui videt filium & credit. Hoc autem quod dicit, non perdam idem cum eo quod dicit, habeat vitam æternam. Sæpe autem memor est resurrectionis, vt persuadeat hominibus, ne ipsi solum quæ videntur, dei prouidentiam circumscribant, sed sciant esse & alium statum in quo absque dubio fruituri sint remunerationibus virtutis. Quamuis nunc non sit perspicua in hac vita retributio, & propterea non cõnectitur cum virtutis cursu.

Murmurabant ergo Iudæi de illo, quod dixisset. Ego sum panis ille, qui de cælo descendi. Et dicebāt. Nōne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit hic, de cælo descendit? Respondit ergo Iesus, & dixit eis. Nolite murmurare inter uos. Nemo potest venire

Fides dei donū presertim.

Nestorius?

duplex resurrectio. ἐξ ανωσταιρις iustorum tantū est Paulo. anastasis uero etiam peccatorum. i. T. ess. iij.

Resurrectionis cur dñs sepe meminit.

ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Murmurabant igitur Iudæi dicente domino, ego sum panis. Nam hucusque quidem excusabant de pane sensibili eum loqui, & mansuete ipsum ferebant, sperantes quod daturus esset panem hunc ventri ipsorum gratificaturus, nunc autem qua reuelauit eis, quod non de sensibili pane, sed spirituali sermone haberet, contempro illo murmurant. Vbi enim illi intelligenter spiritualem cibum, & vitam, & resurrectionem? Scandalizabantur itaque in eo, videntes eius matrem, audientes autem dicentem, de cælo descendit. Igitur non intelligentes, quod ipse esset deus, sed in hoc respicientes quod apparebat, murmurabant vt contumeliosi contra dominum, & dicebant. Nonne hic est filius Ioseph, ipse autem saluator Christus non respondit eis, Non sum filius ille Ioseph. Non enim poterant intelligere panem ineffabilem qui erat ex virgine. Et quia non capax fuit mens illorum naturam secundum carnem, multo minus eius quæ ante secula ex patre. Quid autem responderet eis? Nullus potest venire ad me, nisi pater traxerit eum. Hoc autem dicit, non vt libertatem tollat arbitrii, absit, sed vt ostendat quod multa habeat, opus cooperatione a deo is, qui crediturus est. Et aliter, Illos trahit pater, qui habent voluntatis aptitudinē. Eos autem qui seipsos non faciunt idoneos, non trahit ad fidem. Nam sicut magnes non omnia, sed solum ferrum attrahit, ita & deus ad omnes quidem appropriat, eos autem qui magis idonei & familiaritatem erga ipsum præ se ferunt, trahit. Igitur pater quidem trahit, & adducit ad filium. Filius autem resuscitat & viuificat, & in bonis vitam & sperationē, hoc est spiritum sanctum tribuens. Itaque sancta trinitas beneficit ipsi qui credunt, & non pater solus, vel filius solus; sed sicut vna natura, ita vna operatio beneficentiæ patris adducens, filij viuificantis, spiritus sancti qui sit his qui viuificantur; pro spiratione. Omnis enim qui uiuit: etiam spirationem habet: Vide autem auctoritatem filij. Ego inquit, suscitabo. Non dixit enim, pater meus suscitabit, sed ego. Non enim per omnia humilia loquitur, sed nunquam sublimia suæ deitatis detegit.

Et scriptum est in prophetis. Et erunt omnes docti a deo; Omnis ergo qui audit a patre & didicit, uenit ad me, non quod patrem uiderit qui quam, nisi qui est a deo, hic uidit patrem. Amen amē dico uobis qui confidit mihi habet uitam eternam.

Dixit superius, quos is quem pater traxerit, ad me veniet. Volens autem hoc docere & confirmare, in Prophetas refert sermonem. Est enim, inquit, scriptum in prophetis. Erūt oēs docti a deo. Omnes autem, qui uoluerint uidelicet. Communis enī doctor pater per reuelationem notum facit dignis filium suum. Tangit enim corda simplicium & dolor carentium, sicut & Petro reuelauit se. Igitur qui audit a patre, hoc est, qui patris reuelationem accipit, & discipulus illius uere efficitur, & reuelationem suscipit, hic uenit ad me. Vide autem quomodo cum diligentia loquitur omnia. Non enim dixit, qui a patre, ille uenit ad me, sed addidit: & didicerit. Non enim sufficit audire, sed oportet adesse & discere. Quid igitur: nunquid in veteri non fuerunt docti ad deo? Fuerunt quidē, sed non sic. Hic enim excellentia est, in nouo dico testamento. Nam quidem discēbāt per homines de deo. Nunc autem vnigenito incarnato ab ipso patre, in sancto spiritu scientia fit, vt ita impleatur propheticum dictum. In lumine tuo, patris scilicet, hoc est spiritu ui debimus lumen quod est filius. Merito nunc omnes docti sumus a deo, qui fidem in christum suscepimus. Quia autem dixit: qui audit a patre, ille uenit ad me; vt ne quis suspicetur quod de carnali patre dicat, inquit. Non hoc dico, quod uideat quis patrem, nisi filius, qui uere ex illo est, & natus ex substantia illius. Non omnes quidem ex deo sumus, sed proprie filius vnus est qui et patrem nouit.

Ego sum panis ille uitæ. Patres uestri comederunt manna in eremo, & mortui sunt. Hic est panis qui de cælo descendit, ut quis ex ipso edat: & nō moriatur. Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi, si quis ederit ex hoc pane, uiuet in eternū. Et panis quæ ego dabo, caro mea est, quæ ego dabo pro mundi uita. Comparat cum manna alimoniam, quam ipse dat. Nam ego quidem, inquit, sum panis uitæ. Vtrum qui comederunt manna, mortui sunt. Non absque causa autem addit, in solitudine, sed uolens monstrare, quod non ualde diu datum fuit patribus manna, sed tantū in solitudine, & nō contingerit eis in terra promissionis. Verū hic panis nō est talis, sed perpetuo durans, & ita Iudæi multo plura bona accepturi erant, si quidē uolissent, quam patres sui, quod autē non maiora, quæ dantur a Christo? Nam et si quis gustauerit mortem, uiuit tamen propter spem resurrectionis. Manifeste autem nobis hoc

Caute Liberum arbitriū cõparatio magnetis

Hic xxxi

Ps. xxxv

loco de mystica communione corporis sui dicit. Nam panis, inquit, quem ego dabo: caro mea est quam ego dabo pro mundi vita. Porro potestatem suam indicans, quod non ut seruus & minor patre crucifigendus sit, sed voluntarie, inquit, ego dabo carnem meam pro mundi vita. Nam quantum & a patre dicitur esse traditus, arctamen & seipsum tradidisse dicitur, & illud quidem est, ut discamus eius cum patre concordiam: hoc autem ut liberam voluntatem filij non ignoremus. Attende autem quod panis, qui a nobis in mysterijs manducatur, non est tantum figuratio quaedam carnis domini, sed ipsa caro domini: Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura est carnis, sed caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessio- nem sancti spiritus: in carnem domini. Et ne quem conturbet, quod credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sancte eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat iuxta humanam morem. Igitur & nunc panis in carnem domini mutatur. Et quomodo, inquit, non appareret nobis caro, sed panis? Ut non abhorreamus ab eius esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus eroga communionem. Nunc autem condescendente domino nostre infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus, pro mundi autem vita carnem suam ad mortem dedit, moriens enim mortem soluit. Intelligit autem per vitam mundi etiam resurrectionem. Mors enim domini generalem resurrectionem toti hominum generi operata est. Fortassis autem & in sanctificatione, & in beatitudine vitam, mundi vitam nominauit. Nam quantum non oēs acceperint sanctificationem, & vitam in spiritu, dominus tamen seipsum pro mundo dedit, & quantum in ipso erat mundus seruatus naturaque sanctificata est, eo quod accepit virtutem vincendi peccatum per unum hominem dominum nostrum Iesum Christum, sicut & per unum peccatum Adam ceciderat.

Panis i factis qui edicitur mysterijs, non tantum figurata est sed caro dñi.

Roma. v.

Decertabant ergo Iudæi, inter se, dicentes. Quomodo hic potest nobis dare carnem suam ad edendum? Dixit eis Iesus. Amen amen dico uobis, nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Qui edet meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea uere est cibus & sanguis meus uere est potus.

Animalis homo hoc. ij

Iudæi quum audissent de esu carnis illius, discredunt. Ideo & uerbum incredulitatis dicunt, quomodo? Nam quando cogitationes incredulitatis ingrediuntur in animam, ingreditur simul quomodo. Propterea ipse uolens hoc ostendere, quod non sit impossibile sed etiam valde necessarium, & non potest aliter haberi uita, nisi meam carnem comederis, et cætera. Ita & Nicodemus ex incredulitate dicebat. Quomodo potest homo intrare in uentrem matris? Operiet igitur nos quum audierimus, nisi ederitis carnem filij, non habebitis uitam in sumptionibus diuinorum mysteriorum indubitata retinere si demus & non querere quo pacto. Nam animalis homo, hoc est, qui sequitur cogitationes humanas & animales, non est capax eorum quæ sunt super naturam & spirituali. Atque ita & spiritualem et suam carnem dominicam non intelligit, cuius qui non sunt participes, non erunt participes æternæ uitæ, eo quod non susceperunt Iesum, qui est uita æterna. Non enim nudi hominis caro est quæ manducatur, sed dei, & quæ deificare ualet ut pote temperata deitati. Ista etiam uere est cibus: eo quod non ad paruum tempus duret neque corrumpatur: sicut corruptibilis cibus, sed æternæ uitæ sit subsidium. Similiter & potus sanguinis domini uere est potus, quia non ad tempus sufficit siti, sed semper absque siti conseruat, nec indigere permittit bibentem: sicut & ad Samaritanam dicebat: Qui bibit ex aqua quam ego dabo non sitiet. Nam quisquis gratiam sancti spiritus per sumptionem diuinorum mysteriorum susceperit, neque famem spirituales neque sitim patietur qualem increduli.

Qui edet meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo. Sicut misit me uiuens pater, ita & ego uiuo propter patrem. Et qui edet me, & ipse uiuet propter me. Hic est panis qui de caelo descendit, non sicut comederunt patres uestri manna, & mortui sunt. Qui edet hunc panem, uiuet in æternum. Hoc loco discimus sacramentum communionis. Nam qui edet & bibit carnem & sanguinem domini, in ipso manet domino, & dominus in ipso. Contemplatio enim sit noua, & super rationem, ita ut sit deus in nobis, & nos in deo. Non audis terribilem auditum, non deum nudum manducamus, tangi enim nequit, & incorporeus est, & neque oculis, neque manibus apprehendi potest. Iterum nudi hominis caro nihil prodesse potest, sed quia deus uiuunt sibi carnem secundum ineffabilem contemperacionem uiuifica-

et & caro, non quod in dei naturam transierit, absit, sed ad similitudinem candentis ferri, quod & ferrum manet, & ignis ostendit operationem. Sic igitur & domini caro manens caro, uiuifica est, sicut dei caro. Igitur quemadmodum ego, inquit, uiuo propter patrem, hoc est, sicut natus sum ex patre, qui est uita, ita & qui manducat me, uiuit propter me, dum quodammodo miscetur mihi, & transelementatur in me, qui uiuificare potest. Quando autem audis, Ego uiuo, ne existimes eum, iuxta participationem magis uiuere, alioqui animal diceretur deus, sed non est, neque enim deus animal nominatur, neque creatura quæ dam uita uocabitur. Sæpe autem & multum in ore uersat, Patres uestri comederunt manna in solitudine: ut perfrueret hominibus. Nam si possibile quadraginta annis sine melle & semente pasci homines, & conseruari illorum uitam, multo magis nunc conseruabit nostram spiritualem meliori pane dominus carne sua, quæ absque semine uiri ex uirgine constituta. Vbi que autem uita meminit, & crebro hoc nomē addidit, quia nihil ita sua ue hominibus: ut res illa. Igitur & tu potest non solum secundum mysticam communionem comedere & bibere carnem & sanguinem domini, sed & alio quodammodo. Etenim & carnem quidem manducat aliquis quando per practicen incedit. Caro enim operatiua est, si cum & practice laboriosa. Sanguinem uero bibit & uinum, quo cor contemplatiui iustificatur. Labore enim caret contemplatio, imo & laborum requies est, & potui similitur, quia & potus minori labore eget, quam cibus.

Hæc dixit in synagoga: docens in Capernaum. Multi ergo his auditis discipulis eius, dixerunt. Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens autem Iesus apud semetipsum quod murmurabat de hoc discipuli ipsius dixit eis. Hoc uos offendit? Quid igitur si uideritis filium hominis ascendit in caelum ubi prius erat?

Quare in synagoga docuit? Partim, quod uolebat uenari multitudinem, partim: quod ostendebat se non esse contrarium legi, quod legebat in synagogis. Quare autem tales sermones etiam inde magis offendit? Nam & discipuli eius his auditis: dixerunt. Durus est sermo hic, quis potest illum audire? Igitur quod uerbum ex his uerbis: Imo plurimum & maximum. Nam quoniam memores erant subinde cibi corporalis ostendens eis, quod omnia illa figura fuerint ex umbra, quæ autem ab ipso nunc introducuntur, ueritas sint: eius gratia hæc dicit spiritualis cibi recordatur, ut faciat eos sensibilibus aliquantum remergere, contentem neretque figuris: & umbras & accurrere ad ueritatem. Sed illi quum nihil possent intelligere quod supra sensum, meliores non fiunt, sed magis resiliunt: & dicunt, Durus est sermo hic, hoc est, asper, & qui suscipi nequeat. Quis enim cum carnalis sit, posset suscipere spiritualem cibum, & panem qui de caelo descendit, & carnem qui comeditur? Quia autem audis, quod discipuli eius recedunt, ne intellexeris eos, qui uere sunt discipuli, sed eos qui se quebantur in ordine discipulorum, & uidebantur figuram quidem gerere discipulorum, quum decerentur ab eo. Etenim & inter discipulos erant quidam, qui ad reliquam turbam collati dicebantur eius discipuli. Manebant enim apud eum longiore tempore: quam turbæ. Ad alios autem ueros discipulos collati, nullus erant momenti, eo quod ad tempus credebant ei, & frigido quodammodo sic dicam: calore. Vide autem insipientiam illorum. Nam debebant interrogare & dicere ea quæ ignorabant, at illi resiliabant, & nihil spiritualiter ex penebant, sed cuncta ut uidebantur. Nam quia carnem audierant, putabant quod eos cogeret carnis & sanguinis fieri deuoratores. Quia autem nos spiritualiter intelligimus, neque carni uoratores non sumus, immo sanctificamur per talem cibum. Volens autem ostendere eis, quod sicut deus nihil ignoret quod sit in cordibus ipsorum, dicit. Hoc uos ostendit: Quid igitur si uideritis ascendentem in caelum me, qui uobis filius hominis esse uideor, ubi eram prius sicut deus? Nam ipse ascendit ut homo: ubi erat prius ut deus. Hoc autem dixit, ut abducat eos ab opinione, quia putabant eum filium esse Ioseph. Nam qui credit, quod in caelo erat prius omnino credit eum, neque Ioseph esse filium, sed dei, & fidei habitus quæ ab eo dicuntur. Quum autem audieris, quod filius hominis erat in caelo prius, ne putes quod ex caelo descendit corpus, ut Marcellus & Apollinaris hæresiarum delirarunt, sed qui uerus & idem erat filius hominis, & deus uerbum, dicitur, sicut diximus, ascendere ut homo, ubi erat prius ut deus;

Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam. Verba quæ ego loquor uobis, spiritus est uita sunt, sed sunt quidam ex uobis, qui non credunt. Nouerat enim ab initio Iesus, qui essent non credentes, & quis proditurus esset ipsum.

Quoniam (ut sæpe diximus) carnaliter exponentes ea quæ dicebantur a Christo, offen-

Marcellus & Apollinaris, hæresiarum

debatur, dicit, quod spiritualiter intelligenda sunt ea quæ dicuntur a me, hoc est professe. Caro autem, hoc est carnaliter illa exponere, nihil prodest, sed offendiculi occasio fit. Sic igitur illi qui carnaliter audiebant quæ a CHRISTO dicebantur, offendebantur. Subdit igitur. Verba quæ ego loquor, spiritus sunt, hoc est spiritualia sunt, & vita, nihil carnale habentia & vitam æternam afferentia. Ostendens autem deitatis esse dignitatem, reuelare quæ occulta sunt, dicit ad eos. Sunt quidam ex vobis qui non credunt. Dicens autem, quidam discipulos excepit. Et Euangelista volens ostendere, quod ab initio mundi omnia cognouerit dicit. Ab initio nouerat Iesus, qui essent non credentes. Insuper & proditoris malitiam in dicit, quo certe monstrabatur deitas. Nam propheta inquit de deo. Qui sciebat omnia priusquam ipsa fierent.

Daniel. iij

Et dicebat, Propterea dixi vobis, quod nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo. Ex eo tempore multi discipulorum eius desierunt, eo relicto, nec amplius cum illo ambulabant.

Dixit ergo Iesus ad discipulos. Num et vos vultis abire? Saepe diximus, quando audieris quod pater dat fidem in filium, ne existimes, quod alijs benefaciat pater, quos segreget alijs autem non, hoc enim iniuste agentis esset, sed illis benefacere puta patrem, & illis dare donum fidei, quibus cooperatur electio & voluntas. Nam qui a voluntate non adiuvatur, etiam si a deo assumitur, non percipit utilitatem, ut exempli gratia quid dicam, Omnibus dat deus, sed hoc quidam & sumunt bene & vruntur, eo quod datur, & custodientes illud, ostendunt dei donum. Quidam autem recipiunt, se ea quæ dantur, disperdunt, ita ut nihil accepisse videantur. Quando igitur Euangelista dicit, nisi fuerit alicui datum a patre non poterit venire ad filium, hoc dicit, ille venit ad filium cui daturus est pater, hoc est, a quo custoditum fuerit donum a deo quod illi datum est. Abierunt igitur multi discipuli retrorsum, hoc est diuiserunt se a magistro, & progressi sunt non proficere res, sed retrorsum, hoc est in incredulitatem. Nam reuera qui seipsum a Christo diuidit, retrorsum vadit: qui autem secundum Paulum, adhæret domino, semper se extendit ad anteriora, ipse autem ostendens, quod nullius vel ministris, vel curæ, quod sibi impendebant indigeat, dicit eis. Num etiam vos vultis abire? Quare autem non magis laudauit duodecim, quod non cum alijs amissi fuerunt? Partim quia seruabat dignitatem doctori conuenientem, partim quia hoc mundo magis attrahi poterat. Nam si quidem laudasset, forte humanum quiddam passus fuisset, factique arrogantiores, existimasset se illi gratificari propter comitacionem. Per hoc autem quod demonstrauit eis se nullius indigere comitatu, magis potuit eos continere, eo quod beneficium potius accipiant, quem præsentem: & accipiant magis quem dent. Et considera quam prudenter, dixerit. Non enim dixit, abite, hoc enim repellentis fuisset, sed interrogauit, num vultis abire? quo verbo eis liberum faciebat, sequerentur necne & demonstrabat, quod nollet eos reuerentia erga se comitari se, sed ut scirent beneficium esse quod se sequantur.

1. cor. vi

Liberum arbitriū.

Respondit ergo ei Simon Petrus. Domine ad quem ibimus? Verba vite æternæ habes, et nos credimus et cognouimus, quod tu es Christus filius dei viui. Respondit ei Iesus. Nomen ego vos duodecim elegi: ex vobis unus diabolus est. Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariota. Hic enim proditorius erat eum, quum esset unus ex duodecim. Petrus quum esset amator fratrum, pro toto choro respondet. Non enim dixit. Domine ad quem ibo? & cognoui & credidi, sed ad quem ibimus? &c. Vite autem æternæ verba dominum habere dicit, quia audiuerat eum dicentem. Eum qui credit in me resuscitabo, & habebit vitam æternam. Jam enim illi resurrectionem receperant, & omnem doctrinam, & audientes alios non verba offenderant, sed attendendi negligentia & ignauia imprudentiaque. Nam hi duodecim eadem audierunt, nec tamen sunt offensi, sed manserunt. Quid igitur CHRISTVS? Nunquid laudat Petrum, sicut alio loco facit? Minime, ut ne videretur blandiri illi, quod apud se maneret. Sed quid dixit ad Petrum? Ego quidem vos elegi duodecim. Veruntamen neque vos omnes estis electione digni: sed vnus ex vobis diabolus est. Hoc autem bifariam est intelligendum, vel enim: qui & nunc mea omnia calumniatur, & nihil illorum recipit: vel quia calumniaturus est me. Etenim re ipsa, talis apparuit Iudas: calumniatus apud Iudæos dominum, & mysteria eius illis asserens, sicut & David de ipso dicit. Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. Dicit autem hæc ad Petrum dominus, emendans eum, quia enim dixerat Petrus, & cognouimus & credidimus. Ne hoc putes, inquit, non enim omnes estis fideles, neque omnes me cognouistis. Vide autem quomodo antea dominus proditoris malitiam repellens & refrenans hæc dicit, sciens quidem, quod nihil profuturus esset: nihilominus tamen quod suum erat faciens, neque illum manifestauit: neque omnino

Psal. xl.

occultum esse permisit. Illud quidem, ut ne impudentior & contentiosior fieret: hoc autem, ut ne licenter facinus pararet, occultum illud putans. Ex illo autem etiam hoc discimus, quod non coactione & vi quadam meliores facere consueuerit deus, neque eius electio cogat voluntatem nostram, quum sit mala, ut fiat bona: sed electio quidem sit a deo, qui adhortatur nos ad bonum, & suam nobis impartit bonitatem. In mente autem nostra & voluntate situm est saluari, & digne ad electionem ambulare, vel ediuerso. Ad mirare autem, quod diabolus in tantum infestus est, ut potuerit etiam vnus ex duodecim abripere, qui suscitabant mortuos, & faciebant miracula & fruebantur spirituali & viuifica doctrina domini. Et vbi post hæc salutis spes nobis, qui sponte a iuuentute nos ipsos malitiæ mancipamus? Ideo & Euangelista quasi admirans dixit. Quum esset vnus ex duodecim. Quamuis enim, inquit, esset a sancto illo choro, actamen mala sua voluntate indignus inuētus est. Ita homo animal est suapte natura vertibile. Valeat igitur post hæc Manichæi. Non enim a natura sumus mali, alioqui omnia operaretur in nobis malitia. Nunc autem non semper erat Iudas malus, sed fuit etiam aliquando sanctæ voluntatis. Igitur mala & nascuntur & crescunt.

Manichæi

CAPVT SEPTIMUM.

Versabatur Iesus post hæc in Galilea. Non volebat enim in Iudæa versari, quia Iudæi querebant eum interficere. Erat autem in propinquo dies festus Iudæorum Scenopegia. Dixit igitur ad eum fratres eius. Transi hinc, vade in Iudæam, ut discipuli tui uideant opera tua que facis. Nemo quippe in occulto facit aliquid, & querit ipse palam esse. Si hæc facis declarata teipsum mundo. Nā ne fratres quidem eius credebant in eum. Noluit Iesus in Iudæa ambulare, propter homicidas Iudæos, non ut timēs mortem, poterat enim in medio illorum ambulare: sed si hoc semper fecisset, non creditus fuisset homo, sed habitus fuisset pharisaus.

Vnde nunc quidem fecedit, confirmans quod vere homo: & confutans omnes, qui dicunt eum secundum apparentiam tantum incarnatum, sicut Manichæi, Marcion, & Basilides, & similes dicunt: Alias etiam quum esset in medio ipsorum insanientium contra ipsum, manebat illæsus, & ostendebat suam deitatem: contundens Paulum Samosatenum, & docens omnes, quod non purus homo, sed & deus fuerit. Secedit in Galileam nunc. Nam quia nondum aduenerat tempus passionis, vanum & superuacuum erat in medio inimicorum suorum versari, & maioris semper rabiei illis auctorem fieri. Erant autem, inquit, Scenopegia. Opere præcū fuerit dicere de festis, quæ faciunt Iudæi. Tria enim erant: vnus pascha, quod fecerunt egressi ex Ægypto, quod & primum apud ipsos erat secundum pentecoste, quod celebrabant quidem ut liberati a malis, quibus in solitudine affligebantur, ingressi autem in terram promissionis, manipulos in festo illo tanquam primitias offerbant: tertium Scenopegia, quod celebrabatur in gratiarum actionem propter conuectas fruges mense Septembris, Tunc enim gratias agebant domino, conuectis omnibus fructibus. Ideo & tabernacula fiebant, & quasi sub dio agentes lætabantur. Vnde psalmos quosdam David; qui inscripti sunt pro torcularibus, quidam compositos esse dicunt in hoc festum. Nam nunc torcularia sua implebant, & vnas præmebant, propterea que agebant gratias, & psalmis utebantur, atque alijs in gratiarum actionem. Talis est psalmus. viij. Ideo & propheta in ipso meminit bonorum hominum a deo datorum. Significat autem hæc. Pascha transitum nostrum ex infidelitate ad fidem: Pentecoste, ingressum in ecclesiam, ut terram aliam promissionis, quando scilicet & panem manducamus sumentes diuina mysteria. Non enim simul atque crediderimus, transiimusque ab incredulitate, mox & panem comedimus, sed oportet primum baptizari, ut digni simus qui stemus cum baptizaris in ecclesia, & tunc de pane participemus. Scenopegia autem resurrectionem, quoniam omnes quidem fructus nostrorum operum consumantur: tabernaculaque nostra per mortem destructa, iterum construuntur. Sunt & aliqui diuiores sermones de his festis, at de his nunc non est dicendi tempus. Exponimus enim hoc quod multis vtilius. Itaque quum esset festum Iudæorum quod vocatur Scenopegia, quia viderunt eum fratres eius non apparatus ad iter, inuidentes ei, dicunt. Transi hinc, & vade illuc, ut discipuli tui, hoc est turbæ, quæ te sequuntur, videant quæ facis. Non enim de duodecim dicit, sed de his qui illum alias sequebantur. Arguebat autem

Manichæi Marcion. Basilides Paulus Samosatenu?

Exo. xxiij Deut. xviij. Detribus Iudæorum festis.

Psalmi David per torcularibus suis inscripti. ps. lxxx. lxxxij. Significatio festorum Iudæorum.

christi fratres, filij Ioseph.

Non scripserit Euangeliſta. eum fratres eius, filij scilicet, Ioseph, propter duas affectiones, timorem & vanam gloriam, ideo & dicunt. Nullus enim in occulto facit aliquid, id quod est formidinis: quæ autem locum infinuant, Haud bonam opinionem habemus de his quæ a te fiunt. Nam si hæc facis ut bona, manifesta seipsum: si autem te occultaris, manifestum, quod mala faciens, occultaris. Cuius autem gratia in his quinque mensibus, quum nihil aliud narraſſet eua gelista, quam signum hoc de panibus, & sermonem domini ad comedentes quam postea ingrati irridebant, alia tranſiit, dicens. Erat autem prope festum Iudeorum Scenope gia? Nam quod opera quinque mensium in intermedio siluerit, manifestum hinc. Quum enim miraculum panum faceret, pascha erat, quod habebatur apud illos primo mense, quem Romani Martium vocant: nunc autem Scenopogia mense fiunt Septembri. Quare igitur hoc fecit Euangelista? Eo quod non erat opus omnia enumerare. Et aliter, Euan gelista illa studuerunt dicere, propter quæ reprehensio aliqua, vel controuersia apud Iu dæos sublequebatur. Dignum autem est veritatem illorum admirari, quomodo non erubescant dicere illa, quæ videbantur afferre ignominiam quandam magistro. Vnde Euan gelista multa miracula & verba domini tranſcurrans, infidelitatem fratrum, & ea quæ il li, & prædicatores & episcopi facti. Vnde sine contradictione illum resurrexisse viderit. Non enim exposuissent se pro illo, nisi certa quædam & solida habuissent argumenta de eius resurrectione.

Nota.

Responsio.

Quibus pōp cor di sunt.

Dicit ergo eis Iesus, Tempus meum nondum adest, tempus autem uestrum semper est paratum. Nō potest mundus odisse uos, me autem odit, quia ego testimonium fero de illo, quod opera eius mala sint. Vos ascendite ad diem festum hunc. Ego nondum ascendo ad festum hoc, quia meum tempus nondum impletum est. Fratres quidem domino inuidentes, arguunt eum metus & arrogantia. Ille autem, quid dicit ad eos, num dure loquitur? minime, sed mansuete. Non enim dixit, Vos qui estis qui talia mihi consulitis, & ita doceris? Sed quid inquit? Tempus meum nondum adest, hoc est crucis & mortis. Tempus autem uestrum semper est paratum. Vos, inquit, etiam si semper cum Iudæis conueneritis, non occiderent illi uos, qui eadem sectamini quæ illi: Me autem fratrum occisuri sunt, si quidem viderint ad festum uenientem. Vel & aliter hoc intelligendum. Nam qui beatos facit iugentes in hoc seculo, similia & nunc loquitur, & quæ ad omnes sanctos pertinere possunt. Non est enim, inquit, tempus festiuitatis, quum videam in plenitudine Iudeorum omnem uigere malitiam, luctus enim & lamenti tempus est, quum ueritati quidem obſistitur, diuina autem uoluntas non seruat. Igitur propter hæc mihi non est tempus festiuitatis, ac uobis quidem, utpote his qui cum Iudæis conspirant, & mundo addicti sunt. Non mirum si festum agatis cum his qui uobis similes sunt & uos quidem mundus non potest odio habere, hoc est, qui mundana sapiunt, ueluti (sicut dictum est) sui similes: Me autem odio habet, quia redarguo opera eius. Liberior enim reprehensio odium parit. Mitit igitur fratres ad festiuitatem, ostendens quod non cogat cum eo manere. si quidem nolint. Attē de autem quomodo ad duo crimina, quæ intentabant illi, metum dico & vanam gloriam, duo etiam responsa dat. Ad metum quidem dicendo, arguo opera mundi, hoc est eorum quæ mundum sapiūt. Non autem arguissim si quidem meticulosus essem ut putatis. Ad vanam autem gloriam, non compellendo eos ut secū maneant. Nam si inanis gloriae crimini fuisset obnoxius, neutiquam illos a se dimississet; quia arrogantibus magnæ pompæ cordi sunt. Itaque quia duo hæc opprobauerant, merito contra duo illa refellit, ostendens grauem illorum suspicionem. Tempus enim meum nondum impletum est, significat quod nondum est tempus mortis & crucis: oportet enim me adhuc in carne uiuere, ut plura signa faciam, & plures doctrinas exponam: atque ita ut & plures turbas in fide instruam, & discipulos meos confortem, tam per plura signa, quam per doctrinas. Nondum igitur, inquit, uiget tempus mortis, ut obiciam me his, qui contra me insanit, propterea neque ad festum ascendo.

Hæc autem quum dixisset illis, mansit in Galilea. Ut autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad festum, non manifeste; sed uelut in occulto. Quare dicens fratribus, Non ascendo ad diem festum, ascendit? Non dixit simpliciter, non ascendo; sed, nunc, hoc est, uobiscum.

A Nam principio quidem ascendere detrahebatur, utpote feruentibus furore Iudæis: Post hæc autem quum festum soluendum esset, ascendit, quando & insaniam illorum uerisimile erat mitigatam esse. Et aliter quoque. Non fecit contraria his quæ dixit. Non enim ascendit, diem festum acturus, sed docturus: & non cum hilaritate, qua solent celebrari ferias, sed clam. Delitescit autem, ut confirmet se hominem. Nam si comparuisset, insani uissent utique contra eum, occidere illum cupientes, & non permisisset eis hoc facere, eo quod nondum instaret tempus pallionis: sed si medio eorum effugisset passionem, haberi potuisset quod non uere, sed apparetur tantum fuisset incarnatus: & propterea fugit & cecedit, ut homo, quod hominis erat faciens.

Iudæi ergo querebāt eū in die festo, & dicebāt. Vbi est ille? Et murmur multum erat in turbis de eo. Quidam enim dicebant, Bonus est. Alij autem dicebant, Non, sed seducit turbam. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudeorum.

Præ multo odio Iudæi etiam nomen eius non proferunt. Non enim dicunt, Vbi est Iesus; sed, ubi est ille? Ita & paruo eius nomini aduersabantur. Confidera autem, quam audi fuerint cædis, quum neque per tempus festiuitatis illi parcerent, sed uenari illum per illud uolebant, ideo & querebant. Tam paruam reuerentiam diei festo exhibebant, taliaque illorum, erant opera. Murmur autem multum de eo erat in turbis, quoniam uariæ de illo erant sententiæ: dicentibus quidem principibus. Seducit turbas: multis autem dicentibus, bonus est. Qui autem eum bonum dicebant, de turba erant. Et quod hoc sit uerum manifestum est ex eo quod Euangelista dicit, nullum fuisse ausum libere loqui propter metum Iudeorum. Manifestum enim, quod iam multo tempore de illo palam loqui ausi non fuerint, & timentes principes Iudeorum siluerint. Sed & eos qui dicebant, Seducit turbam, coniectura est ex principibus fuisse, qui illum calumniabantur. Nā si fuissent ex turba, dixissent. Seducit nos: nunc autem quum dicunt, seducit turbam, ostenditur quod non fuerint de turba, sed ex principibus qui talia dicebant. Vide autem ubique principes corruptos, & subditos uero incorruptos. Veruntamen quia uiriliore animo cærebat, adhuc imperfecti manebant, & libere nihil audebant.

Quum autem iam dimidium festi peractum esset, ascendit Iesus in templum ac docebat. Et mirabatur Iudæi dicentes, Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Respondit eis Iesus, & dixit, Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit.

Quare ascendit quod esset dimidium festi? Ut leniter illorum animum, & insuper ut malo ri attentione audirent ea quæ ab ipso dicebantur, ne festi strepitus illorum aures occluderet, nam in principio festi uerisimile est eos in his quæ festi erant, occupatos fuisse. Quum igitur repente apparuisset eis, simpliciter audierunt omnes: partim impostorem dicentes: & alij quidem ut lucri quidam inde perciperent & administrarentur; alij autem ut illum inuaderent & comprehenderent ueluti seductorem. Porro quid docuerit, nō dixit Eua gelista; quod autem mirabilia quædam dixerit, per quæ illos cohibuerit, & mentem illorum in miraculum mutauerit, manifesta est per hoc quod dicit. Admirabantur quomodo literas sciret, qui nunquam didicisset. Veruntamen quauis admirarentur, attamen neque sic liberata est mens illorum a malitia. Non enim doctrinam admirabantur, neque quæ dicebantur suscipiebant, sed admirabantur quomodo sciret literas, hoc est obſtupescabant, id quod solet inuidis accidere. Ueluti si pauper quispiam uicinus, repente in splendore uestitus prodeat, & uideat eum uicinus inuidus, dicit. Quomodo hic tam sumptuosus uestitus inducus est, qui dudum pauperrimus erat? Vnde huic uelut illa? Hæc autem dicit, non quod re ipsa admiretur, sed quod aduratur inuidia, uſu talibus sermonibus. Omnino enim dicit, furatus est uestem. Sic igitur & Iudæi: Quomodo hic scit literas? Perfecto ex Beelzebub habet. Tametsi inde illos coniectare potius oportebat, non esse hoc humanum: sed quia hoc ipsi fateri noluerunt, ipse respondet eis, docens quod a deo & patre sit doctrina illa. Nihil meum est, inquit, neque a me ipso tanquam aduersarius deo loquor: sed quæcunque illa fuerint, patris hæc & mea uerba sunt.

Si quis uoluerit uoluntate ipsius facere, sciet, de doctrina, utrum ex deo sit, an ego à me ipso loquor. Qui à semetipſo loquitur gloriam propriam querit: qui autem querit gloriam eius qui misit ipsum hic uerax est, & inuſitata in eo non est. Dixerat: Mea doctrina non est mea, hoc est aduersaria deo: sed patris mei est, inquit. Si quis uoluntatem dei fecerit, hoc est, si uirtutem amplexatus fuerit, & inuidiæ non seruierit, neque vano contra me odio obtenebratus fuerit, sciet meorum sermonum uirtutem, nunc ea quæ patris sunt loquar, uel aliena & in-

Compara
tio Iudæi
Iudæorum.

Quis voluitate dei faciat. digna quædam Voluntatem autem dei facit, & qui scripturas & prophetas scrutatur. Igitur qui talis est, poterit scire de doctrina domini, quod ex deo sit. Nam prophete non inducunt dominum deo aduersarium, & a seipso loquentem, sed omnia que deo congruunt, dicentem, & facientem. Insuper & aliam rationem subdit, dicens. Qui a seipso loquitur, hoc est, qui vult propria statuere doctrinam, propter nihil aliud hoc facit, quam ut gloriam quandam inanem inde percipiat. Si autem ego, inquit, gloria propria fructum nolo, sed gloriam eius qui me misit quero, cuius gratia velim alia docere? Verax igitur sum, & non est iniustitia in me: hoc est non rapio gloriam alteri debitam: hoc enim iniustitiæ foret, atque ita doctrina mea & veritatem complectitur, & iustitiam in se. Non enim, ex arrogantia fit ut mendacium habeat ac iniustitiam. Arrogans vero & mentitur, eo quod de se plus quam meretur, dicit, & iniuste agit, quia alienam & sibi non conuenientem gloriam rapit. At dominus quia quæ patris sunt quærebat, & nihil de se arroganter dicebat omnino, & verax est, & iustus. Sæpe autem diximus: & nunc quoque dicimus, quod quando dominus humilia quædam dicere videtur, non existimandum hæc illum dicere, quod natura minor sit patre: sed ne habeatur aduersarius deo, & propter auditorum imbecillitatem, & propterea carne amictum sese, docereque nos modestos esse, & nihil magnum de nobis ipsis dicere. Quando autem sublimitas & de sua diuina gloria loquitur, oportet credere nos quod grandia hæc ut æqualis patri loquatur, propter magnitudinem suæ nature.

Arrogans quis. Nonne Moyses dedit vobis legem, & tamen nemo ex vobis factis præstat legem? Quid me queritis interficere? Respondit turba: & dixit. Daemonium habes, quis te querit interficere?

Exod. xx Deute. v. Videntur quidem hæc cum superioribus non coherere, bene autem consideranti & valde consequentia apparent. Nam quum criminarentur eum, quod sabbatum solueret, & legem præuaricaretur, ad hoc verget, ostendens eis quod ipse inagis præuaricatores sunt legis. Nam lex quidem, inquit. Non occidas, vos autem quæritis me occidere & ita, vos soluitis legem, non ego. Igitur quum a vestra condemnatione desistitis, ne ealumniæ mini quasi præuaricantem legem, eo quod hominem in sabbato curauit. Nullus autem ex vobis facit legem, dixit, eo quod omnes cum quibus loquebatur, quærebant eum occidere. Vide autem, quomodo ipse quidem mansueti voce eum loquatur. Illi autem contumeliose & audacter dicunt. Daemonium habes: eo quod putabant se terrere illum, & animam eius contumeliosè cruciari. Cæterum Moysen dicit dedisse legem, quoniam ipse qui erat dominus Moysi, & legis dator, dedisset propter infirmitatem Iudæorum, & quod infensati erant. Nam quomodo sustinuerunt dicentem, Non Moyses dedit vobis legem, sed ego, qui dominus Moysi & legis.

Supra. v Letic. xij Respondit Iesus, & dixit eis. Vnum opus feci, & omnes miramini, propterea Moyses dedit vobis circuncisionem: non quod ex Moysi sit, sed ex patribus, & tamen in sabbato circunciditis hominem. Si circuncisionem accipit homo in sabbato, ut non soluetur lex Moysi: mihi indignamini, quod totum hominem sanum fecerim in sabbato? Nolite iudicare secundum aspectum, sed iusto iudicio iudicate. Syllogismo quodam ostendit eos sine causa odio sui laborare, & dicit. Vnum opus feci in sabbato, paralytici videlicet sanationem, & omnes admiramini propterea, hoc est, turbamini & tumultuamini: quantis Moyses ille legislator sabbatum soluerit, eo quod iussit omnem animam die octauo circuncidi. Sæpe enim accidit, octauum diem, in quo necesse circunciditur puer, diem sabbati esse: atque ita sabbatum solutum est ab ipso Moysi propter circuncisionem, & nihil prohibebat sabbati die circuncidi hominem: sed & si sabbatum fuerit, vel octauus dies, soluitur lex de ocio sabbati, ut ne soluetur lex circuncisionis. Si hæc igitur ita se habent, quid mihi succensetis & irascimini, quod in sabbato hominem integrum sanum feci: quantum circuncisio non Moysi fuerit, sed patrum: at tamen illa etiam eam quæ non est Moysi, legem de sabbato a Moysi datam soluit. Et circuncisio quidem quæ dolorem affert, non prohibetur in sabbato. Ego autem qui liberum feci hominem a dolore, & sanum feci, arguor. Ne iudicate secundum faciem, sed iuste & absque personarum acceptione iudicate. Neque Moysen qui soluit sabbatum propter circuncisionem extra reprehensionem ponitis, si me iudicaueritis, maxime bene sciendo homini sabbatum non obseruantem. Manifestum enim est, quod personam recipientis, si me propter humilitatem condemnatis, & Moysen propter eius dignitatem non condemnatis. Dicebant ergo quidam ex Hierosolymitanis. Nonne hic est quem querunt interficere? At qui ecce palam

A loquitur, & nihil ei dicunt. Num uere cognouerunt principes hunc esse uere Christum? Sed hunc nouimus unde sit. Christus autem quem uenerit, nemo scit unde sit.

Non simpliciter & absque causa adiecit. Quidam Hierosolymitanorum, sed ut ostendat quod quum maxima illis miracula euentissent omnium fuerint miserissimi, Quomodo enim non miseri, qui uiso magne deitatis illius signo, adhuc corruptum habent iudicium? Etenim magnum quidem habuissent signum, si uoluissent, quod inuitis & insanientibus ipsis contra eum, libere in medio ipsorum ambularet, neque pateretur ab eis. Sed noluerunt hoc signo virtutem eius cognoscere. Dubitant autem, dicentes. Num forte & principes cognouerunt, quod hic est uere CHRISTVS? & neque in hac sententia permanent, sed colligunt, quod nullus quidem sciat unde uenturus sit CHRISTVS. Illum autem scimus unde sit: non igitur hic est CHRISTVS. Cæterum uide malitiam, quomodo & illi sibi aduersarij sint. Principes enim ipsorum, quum interrogarentur ab Herode, dicunt, in Bethleem Iuda nasci CHRISTVM. Illi autem dicunt, quod nullus sciat unde sit CHRISTVS. Vides dictorum contrarietatem? Et iterum. Alibi quidem dicunt, Nos scimus quod Moysi locutus est deus, hunc autem nescimus unde sit. Porro hoc loco dicunt, hunc scimus unde sit. Vidisti insanientium sermones, scimus & nescimus? Quid huic pugnantia uerborum pars? Ad unum enim spectabant, ne credant. Itaque quando in illorum rem erat, dicebant. Scimus: quando uero minus, negabant. Unde malitiæ fuerit hæc sententiarum uarietas. At si quis quæsiuerit unde mouentur illi dicunt quod Christus qui uenerit, nullus sciet unde sit. Neque nisi testimonium quoddam & ex scripturis habuissent, uel solidam traditionem, ita manifeste contraria dixissent scribæ Herodi, qui clare dixerant quod in Bethleem Iuda nascatur, & iterum dicunt, quod ex Bethleem ciuitate CHRISTVS uenit. Quid igitur dicendum? Ex scripturis utraque dicebant, & quod nascere in Bethleem, & de ciuitate David esse. Habebant enim testem prophetam Michæam, sicut & Matthæus dicit. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim egredietur dux. Et iterum ex eadem sententia eundem Michæam citant. Quia egressus eius ab initio a diebus seculi, id quod ignotum eius egressum, hoc est, natiuitatem declarat. Nullus enim hominum scit, quomodo ab initio & a diebus seculi exitum, hoc est natiuitatem habeat. Homines enim in tempore, ille autem in diebus seculi, & ab initio. Quod autem æternum, quomodo hi qui sub tempore, cognoscunt? Sed & Esaias dicit, Generationem eius quis enarrabit? Et his igitur per suasi dicebant. Nemo scit, unde sit CHRISTVS. Non enim intelligebant, quod duplex esset dominus IESVS. Et secundum natiuitatem e carne erat e uirgine, & sciebatur unde erat, nempe quod in Bethleem natus. Secundum incorpoream uero eius natiuitatem, qua ineffabiliter a patre ante secula natus est, supra omnem sermonem natiuitatis eius est. Hierosolymitani igitur illi natiuitatem in carne fatentur se scire unde sit: Illam autem quæ ante secula est, secundum quam nemo scit CHRISTVM, unde sit non fatentur. Idcirco quum non intelligerent esse duplicis nature, & una quidem sciebatur, altera uero non dicunt quod non sit CHRISTVS.

B Clamauit igitur in templo docens Iesus, & dicens. Et me scitis, & scitis unde sim, & a meipso non ueni, sed est uerax qui misit me, quem uos non nouistis. Ego uero noui eum, quia ab ipso sum, & ille me misit. Quoniam non alia de causa dicebant. Hunc unde sit scimus, quam ut ostendere uellent, quod de terra sit, & quod fabri filius, & propterea reducit eos ad cælum, dicens. Et me scitis, & scitis unde sim, nempe quod ex cælo, hoc est, quantum propter malitiam reticentis, tamen unde sim, & quod ab illo missus sim, qui est uerus. Quia autem ille uerus, & ego utique uerax, & non mendax. Non enim uerax impostorem & mendacem mittere uellet. Hunc autem qui misit me, uos quidem nescitis, sed ignoratis, quandoquidem id operibus non declaratis. Nam (sicut Paulus inquit) in scientia ignorantia est. Deum, inquit, fatentur scire opere autem inficias eunt. Ervos quidem Iudæi nescitis patrem meum, propter opera uestra mala, & pessimum animum. Ego autem illum scio, neque enim obstant mihi hi uel mens mala, uel opera quæ illi displicent, quo minus illum cognoscam. Ab ipso est sum, hoc est, ex ipso, non ab alia substantia, uel alienus ab eo, & ille me misit. Vide autem & hoc loco, duas naturas a Christo manifestari.

C Quererebant igitur illum apprehendere, & nemo misit manus in illum, quia nondum uenerat hora eius. Multi autem ex turba crediderunt in eum, & dicebant, quod Christus qui uenerit, num signa plura eadet ips que hic edidit? Ostendens Euangelista, quod inuisibiliter cohererentur, &

Match. ij
Ioan. ix

March. ij
Michæ. v

Esa. liij

Tit. ij

Due nate
re in Chri
sto.

quod sponte pateretur, sed non ex imbecillitate, dicit. Querebant illum apprehendere, nullus autem misit in illum manus. Quod autem nondum uenit hora eius, dicit: non quod temporibus esset obnoxius, sed quod omnia tempore opportuno & hora conuenienti fessit. Quando enim tempestiuum existimauit quod pateretur, tunc & crucifixoribus se permisit. Omnia enim temporibus opportunis & accommodis facit ac moderatur: sicut & legem dari conueniebat tempore congruo, ita similiter & prophetas, & euangelium. Unde nomen horae ostendit euidentem christum & sapientiam saluatoris. Multi autem crediderunt ei, dicentes. Nunquid Christus plura signa faciet, quam hic fecit? Dicitur autem de uino in Cana Galilaeae, de filio regis, de paralytico, de panibus, & in summa de alijs omnibus, de quibus neque euangelista propter multitudinem ipsorum mentionem fecerunt. Veruntamen quum audieris quod multi crediderint, scias illorum fidem exactam non fuisse, sed qualem uersimile est esse in vulgari multitudine, subinde mutante sententiam.

Qualis fuerit fides illorum qui uisibilibus signis creditur.

Audierunt pharisaei turbam murmurantem de illo haec. Et miserunt pharisaei ac principes sacerdotum ministros, ut apprehenderent eum. Dixit ergo eis Iesus. Adhuc pusillum temporis uobiscum sum, & abeo ad eum qui me misit. Quaretis me, nec inuenietis. Et ubi ego sum: eo uos non potestis uenire. Dixerunt ergo Iudaei inter se. Quo hic iturus est, quia non inueniemus eum? Num in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? Quis est hic sermo quem dixit, Quaretis me, & non inuenietis: & ubi ego sum, eo uos non potestis uenire?

Quia murmurabat turba, manifestum quod affectionem habuerit blandiorem, & fidem quamdam erga dominum diminutam: nam a principibus separari uolebat, id quod illi sentientes, dimiserunt ad comprehendendum Iesum, ob eam duntaxat causam, quod Christus esse credebatur. Miserunt autem, sed non ipsi uenerunt, metuentes turbam ne tumultuaretur: & propterea ministros mittunt, seipso subducetes, ne quid periculi suborieatur illis autem furori populi exponentes. Ita uidequaue quod suum erat, sectabantur. Ad dominum uerba humiliter plena loquitur. Adhuc paruo tempore uobiscum sum, quid anhelatis ad occidendum me? quid persequimini ad paruam expectate tempus, & neque impediam uos, si me ferere uolueritis. Caeterum quum dicitur, Uobiscum sum, sensum habet hunc. Etiam si persequuti fueritis, etiam si abegeritis, ego adhuc uobiscum sum: hoc est, pro uobis curam gero, & loquor ea quae ad salutem uestram spectant, & uado ad eum qui me misit. Nam qui eum qui missus est, ignominia afficiunt, manifestum quod impingunt in eum qui misit. Dicendo autem, Uado, significauit mortem suam uoluntariam. Porro monstrans, quod mors sua non sit talis, qualis communis dicit. Quo ego uado, uos non potestis uenire. Nam si communis & similis omnibus fuisset mors eius, & mansurus fuisset in morte: non dixisset, uos non potestis uenire. Omnes enim ad communem mortem abimus. Igitur monstrare uolens, id quod dicebam, quod mors sua non sit talis, qualis est mors communis, dicit. Quo ego uado, uos non potestis uenire. Et dicens, Quaretis me, & non inuenietis, indicat se eis fore desiderabilem. Quando autem quae stiterunt eum? Lucas dixit, quod multae mulieres lugebant super eo. Uersimile autem & alijs multis hoc euenisse: & dum caperetur ciuitas eius atque miraculorum fuere memores, quae ueneruntque praesentiam eius. Porro haec omnia dicebat, uolens illos sibi conciliare, & demulcere. Nam ubi ministri eorum uenerunt, uolentes comprehendere eum, ostendit quod sciat causam profectiois illorum, & quod uellent ipsum occidere. Ideo praedicat eis mortem suam quod paruam tempus sit & uadat ad patrem. Praedicare autem mortem, magnum est, & non humanum. Idcirco & Dauid dicit, Notum fac mihi domine sinem meum. Dicebant autem Iudaei, Num in dispersionem gentium abiturus est? Vide quomodo euenit eis, & contracti sint ad ea quae ab illo dicebantur: id quod manifestum est eo quod interrogabant. Nunquid in dispersionem gentium abiturus est? Na si hoc erat, dixissent utique, Uult abire, nos hoc precabamur, hoc nobis gratum erit. Nunc autem nihil tale dictum, sed quasi dolentes ne illo priuarentur, quaerunt, quos sit abiturus. Manifestum etiam hoc, quia dicunt, abiturus est ad gentes, & docturus eas: non enim dixerunt, seducturus illas, sed docturus. Dispersionem uero uocabant Gentiles, ut pote in omnem locum dispersos. Iudaei enim olim nullis commiscebantur, sed uno loco Palaestinae coacti opprobabant gentilibus, id quod postea in illos uersum est. Ipsi enim Hebraei facti sunt dispersio.

Quid per uado significatur.

Lu. xxiii

Psalms. xxxviii

In nouissimo aut die magno festi stabat Iesus, & clamabat, dicens. Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura: fluit de uentre eius fluit aqua uia. Primum diem festi, &

festi, & nouissimum hunc septimum, magnum dicebant: quia & lex septimum diem festi uocatum, sanctum nominauit. Illam igitur sequens Euangelista, nouissimum diem magnum nominat. Merito autem in nouissimo die loquitur cum turbis: quasi uaticinia illis dans domum redituris. Cum his enim qui in diebus intermedijs delicijs erant intenti, in tempestiuum erat colloqui: neque enim attendissent. Clamauit autem Iesus, partim ut magis audiretur, partim ut libertatem suam in diebus manifestaret, & quod nulli aspernaretur. Quid autem dicit, Qui credit in me, sicut dicit scriptura. Hoc enim loco punctum oportet facere. Deinde aliud faciendum est principium: flumina fluent ex uentre eius. Quia enim multi propter signa credebant, ostendit enim non propter signa credendum esse, sed propter scripturam. Fides enim recta ex scripturis est. Eius gratia, inquit: Qui credit in me, sicut scriptura dicit, hoc est, quemadmodum refatur de me scriptura, quod filius sum dei, quod creator, quod dominus uniuersi. Multi enim putant se credere, sed non ut dicit scriptura, atque ita uas sequuti sunt sectas, quales sunt omnes haeretici. At flumina, dixit, ex uentre eius quiverere fidelis est, fluere. Ventrē quidem cor nominans tropo Hebraico, sicut & Dauid inquit. Et legem tuam in medio ventris mei, hoc est cordis mei. Flumina autem fluere dicebat, & non flumen aquae uiuae, spiritus liberalem gratiam & largitatem insinuans. Talis enim est spiritus, ut in quancunque animam introierit, & in qua re sederit, faciat illam fecundare quouis fonte largiorem. Et dicit quis, quomodo fluant flumina ex uentre credentis secundum scripturam, si quidem Petri linguam, & Pauli imperium, & Stephani sapientiam considerauerit, quos dicentes nihil effugit, sed omnes sequuntur, tanquam a fluminibus quibusdam impetu uentibus rapti.

ij. Para. vi

Fides recta uide

Veter tro po hebraico cor.

ps. xxxix

Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in ipsum. Nondum enim erat spiritus sanctus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Interpretans Euangelista quae sunt flumina aquae uiuae, dicit. Hoc autem dixit de spiritu. Nondum enim erat, inquit, spiritus sanctus. Sed hoc loco quaesierit quispiam. Quomodo inquit euangelista, quod spiritus sanctus nondum fuerit datus? An non & prophetae spiritu loquuti sunt, & apostoli quoque? Quo modo sanitates perferunt? Dicimus igitur, quod propheta absque contouersia spiritu loquuti sunt, sed donum hoc contractum erat, & a terra secesserat: atque adeo quouis in temporibus prophetarum operabatur, sed tunc propter populi indignitatem, quando inquam Christus in carne ambulabat, non familiaris erat prophetia, neque illorum sancta & templum respiciebat gratia. Quia igitur tunc quidem non erat operatio spiritus, sed erat danda, propter hoc inquit, quia nondum erat spiritus sanctus, hoc est non uerbabatur in Iudaeis, nec apparebat per operationes, apostoli autem non in spiritu, sed in potestate domini miracula faciebant. Audi enim euangelium quid dicat. Quia missurus illos dedit eis potestatem, sed non spiritum sanctum: atque ita quaecunque faciebant miracula, non spiritu, sed potestate & nomine domini faciebant. Nam quum resurrexisset e sepulchro, tunc dixit eis, Accipite spiritum sanctum. Et in pentecoste uenit super eos spiritus sanctus. Et aliter: Erat & in prophetis spiritus uirtus, & in apostolis arte crucem; sed non ut post assumptionem largus scilicet ac copiosus; ita ut fluminibus comparari debuerit. Atque ita merito Euangelista dixit, quod nondum fuerit spiritus sanctus, hoc est, nondum ita largiter effusus, sicut postea. Quia & ante crucem erat quidem, sed non tam largus: nondum enim Iesus glorificatus erat, gloriam hoc loco crucem nominante Euangelista. Per crucem enim deiecit tyrannum & regnauit. Nondum igitur firmata, neque peccato abolito, neque natura nostra in Christo uictrice mundi & conciliata deo, merito non datum fuisse largum spiritus donum dicitur. Oportebat enim nos prius fieri amicos dei, id quod per crucem consummatum est. Insuper sic accipiendum donum dei, sicut & mundanum. Primum quis spectat, quis sit amicus regis, deinde accipit dona. Gratia deo, qui tantum nobis largitus est beneficium, quantum neque prophetis. Nam prophetarum gratiam quidem habebant spiritus, sed alijs non abundabant, ut apostoli, qui innumeris pleni erant.

Marth. x. Luc. xx.

Ioan. xx. Act. i.

Matt. vi. Marth. ii.

Multi ergo de turba, quum audissent hunc sermonem, dicebant. Hic est uere propheta. Alij dicebant: est Christus. Quidam aut dicebant: Num a Galilea ueniet Christus? Nonne scriptura dicit, q. ex semine Dauid, & de Bethleem castello, ubi erat Dauid, ueniet Christus? Dissensio itaque orta est in turba propter eum. Verborum libertate placati quidam de turba, non ex principibus (nam principes propter inuidiam reluctabantur) consentunt quod hic sit propheta ille qui ex lege uocabatur. Alij autem qui erant ex imperita & circumspecta turba, dicebant: Christus non intelligentes quod idem esset, & non alius & alius, Christus & propheta ille.

Ioan. i.

Ingratiores autem. Non, inquit, ex Galilæa Christus venit, sed ex Bethleem, & ex semine Dauid. Hoc autem dicebant maligna mente, & non sicut Nathanael, qui ut legispe- ritus & studiosus dicebat: Ex Nazareth potest quid boni esse. Ideo & dominus laudat, et sic non dolosum, sed magis ob legis studium hoc dicentem. Hi autem dolose hoc dicunt, quia non ex Galilæa Christus venit. Videntur enim scire quidem, quod ex Bethleem sit Iesus. Nā licet in Galilæa dūtaxat enutritus fuerit, præ inuidia autem nolabant fateri na- tiuitatem ex Bethleem, sed Galilæum nominabant. Esto autem quod ignorarint eum ex Bethleem esse, & ex semine Dauid esse. Quomodo dubitarūt? Aut non manifeste ex Dauid Maria traxit genus? Et hoc igitur manifestum, quod dolose hæc dicebant. Dissensio autem facta est in turba, non in principibus. Nam principes vnus sententiæ fuerunt, ne fusciperetur ipse ut Christus.

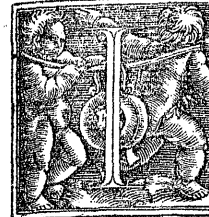
Quid autem ex ipsis uolebant apprehendere eum, sed nemo coniecit in eum manus. Venerūt ergo ministri ad pontifices & phariseos, & dixerunt eis illi. Quare non adduxistis illum? Responderunt ministri. Nunquam sic loquutus est homo, sicut hic homo. Qui non tantæ malitiæ erant, solis sermonibus, gloriæ Christi erant aduersarij: at qui impudentiores, etiam manus in eum injicere uolebant, ligabantur tamen inuisibiliter, cohibente illos diuina uirtute, & neque hoc miraculo cohibebantur. Profecto Dauid de his dixit. Discissi sunt, & nō sunt compuncti. Ministri autem missi, ut ipsum adducerent, uideamus quid responderint phariseis, quoniam valde sapienter. Nam pharisei quidem & sapientiores uidebantur esse, & scripturas legentes, & miracula uidentes sciebat contra Iesum, & interrogabat quasi de latrone. Quare non adduxistis illum. At illi etiam absque signis a sola doctrina persuasi fuerunt. Ita ad bonum erant idonei. Quod autem non a signis, sed a sermonibus capti fuerint, quod maius est, manifestum est inde. Non enim dixerunt. Nunquam tale miraculum fecit homo: sed, sic loquutus est. Ita compositi & alacres erant ad fuscipiendum uerbum salutare. Oportet autem non solum sapientiam illorum admirari, sed & libertatem: Neque enim curauerunt iram phariseorum, neque quia ut serui missi fuerant, quæ placita erant principibus, dixerunt, sed restabantur ueritati. Hos omnes principum ministros imitari oportebat, & non obedire in his quæ deo sunt aduersa, sicut & Sauli, non obtemperatum est, quum adstantes iussisset contra legem sacerdos interimi.

Ioan. iij.

Responderunt ergo eis pharisei. Num & uos seducti estis? Num quis ex principibus credidit in eum, aut ex phariseis? Sed turba hæc quæ non nouit legem execrabilis sunt. Dicit Nicodemus ad eos, qui nocte uenerat ad eum, qui unus erat de numero eorum. Num lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat. Quia ob causam ministris non iracunde, sed mansuete loquuntur pharisei, placide sic dicentes. Num & uos seducti estis? quia tunc mebant ne illi prorsum auellerentur & sequerentur Christum, ideo mirius & adulantius eos alloquuntur. Num & uos qui ex nostris sapientiores, & nobis legisperitis semper adhaeretis, seducti estis? Tentant autem & illis persuadere stulto ualde argumento. Dicunt enim: Num quis principum credit in illum? Tamen cuius hoc crimen? Christianorum qui non crediderunt? Omnes enim illi maledicti, qui non crediderunt: Maledictum autem turbam aiunt, eo quod credidit, ipsi innumeris maledictis digni, utpote increduli & alij incredulitatis auctores. Cuius autem gratia Euangelista assignauit de Nicodemus, eo quod nocte uenerat ad Iesum, & quod ex ipsis erat, ut ostendat eos mendaces. Quia enim dixerant, quod nullus principum credidit in illum, ostendit quod & in hoc mentiantur. Ecce enim Nicodemus quum princeps esset, & vnus ex eis, credidit in Christum. Quomodo Nicodemus loquitur cum eis? Num lex nostra, inquit, iudicat hominem nisi prius audiat? Ostendit igitur hinc, quod neque legem cognoscebant, neque faciebant quæ legis erant, tamen de lege multum gloriarentur. Nā lex quidem nullum iubet in- condemnatum occidi, hi autem ad cædem eius qui non auditur, ruunt: unde manifeste legis sunt præuaricatores. Dicendo igitur, & cognouerit quid faciat: ostendit, quod non perfunctorie, sed perfecte ac diligenter audire oporteat, ut cognoscatur quid faciendum, & non incognitus ita condemnetur.

Responderunt & dixerunt ei. Num & tu Galilæus es? Scrutare & uide quod à Galilæa propheta non surrexit.

CAPVT OCTAVVM.

Terum igitur eis loquutus est Iesus, dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habet lumen uitæ. Nicodemus prudentissime phariseos redarguente, utpote iniqua perpetrantes, illi perplexi facti, aggressus imo ferocius responderunt, dicentes: Num & tu ex Galilæa es? Qualem enim consequentiam habet hoc ad ea quæ Nicodemus dicitur. Ille dixit, quod non oporteat absque examine & iudicio condemnare Iesum, sed legitime, & ministros miserunt ad comprehendendum illum, & omnia, ut dicebat, fecerunt. Et dicitur: Num & tu ex Galilæa es? Vides insipientiam? Vides quam nulla

Omissum est hic fragmentum, non paruum de muliere illa adulterio dephensa

verborum consequentia? Deinde ignominia eum afficientes, quasi imperitum dicunt. Scrutare & uide, quod propheta ex Galilæa non surrexit; hoc est, uade, discite, quia usque ad hoc tempus non didicisti, quod propheta ex Galilæa non surrexit. Hæc autem dicunt, imperiti illi adseribentes. Quid autem dixit Nicodemus, o pharisei. Num dixit, quod propheta esset Iesus: Dixit, quod iniudicatum, occidere non liceat: quomodo igitur uos ei qui talia dixit, sic respondetis? At Christus, quia crebro Galilæam obiectabant, & quasi de vno prophetarum dubitant, ostendens eis quod non sit vnus ex illis prophetis dicit. Ego sum lux mundi, Proprie lux, non prophetica, quæ non particularem & paruum splendorem habet, sed vera lux quæ non Galilææ uel Palestinæ terminis circumscribitur, sed mundi lux sum, & omnium hominum dominus & de me Propheta dixit: Ecce posuite in lucem gentium. Vtrius & contra Nestorium etiam presentis dicto: non enim dixit in me est lux mundi, sed ego sum lux mundi. Ipse enim qui apparebat, homo erat & filius dei, ac lux mundi, non sicut Nestorius delirat, quod in puro homine habitat filius dei, absit. Vnus enim (sicut dictum est) erat Mariæ & dei filius. Qui autem sequitur (inquit) me, non ambulat in tenebris, hoc est, non manebit in errore, sed liberabitur ab errore & tenebris. Interea & Nicodemum laudat, & ministros quod tam libere dixissent, nempe quod in luce essent. Taxantur autem & pharisei, quod in errore & tenebris essent, & quæ dolos fruerent.

Esa. xliij.

Dixerunt ergo ei pharisei. Tu de teipso testaris, testimonium tuum non est uerum. Respondit Iesus, & dixit eis. Et si ego testimonium perhibeam de meipso, uerum est testimonium meum, quia scio unde uenio, & quo uado: uos autem nescitis unde uenio, & quo uado. Quia dixerat, ego sum lux mundi, criminatur eum, quasi de seipso testaretur. O insipientiam. Ipse rursus deorsumque scripturas trahit quæ testentur, & ipsi arguunt eum quasi de se testaretur, ideo ad malignitatem ipsorum etiam responderet illis. Esto ipse de me testis, quauis hoc non faciam, sed tres habeam testes, patrem meum, & opera, ac scripturas, sicut & supra dictum est. Attamen ponamus, quo ipse de me testis, igitur licet etiam ego mihi ipsi testarer, testimonium meum esset uerum, quia scio me esse filium dei, & non hominem purum, sed uenientem ut deum. Quomodo igitur mendax erit testimonium meum, quum deus sum: & propterea dignus cui credatur. Nam omnino deum sibi ipsi testis maxime idoneus: sed & uolens ire ad deum uerum, quomodo mentirer ad non mendacem abiturus?

Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quemquam. Porro & si iudicem ego, iudicium meum uerum est, qui solus non sum: sed ego & qui misit me pater. Ego quidem, inquit, quum deus sum, & e superis uenerim, uos autem solum spectatis ad hoc quod apparet, & quia in carne sum, carnem contemptam me esse supicamini, & non deum, ac a deo uenisse, secundum carnem iudicatis, hoc est, periculose. Nam sicut qui in carne uiuit, improbe uiuere dicitur: ita & qui secundum carnem iudicat, iniuste iudicare dicitur est. Deinde quemadmodum dixisset quispiam. Si nos Iudæi iudicamus iniuste, quare non punis? quare non condemnas? dicit. Non ad hoc ueni, ut iudicem: ego enim nullum nunc iudico. Et si iudicem, iudicium meum uerum est. Etenim condemnati essetis, si quidem uoluisset iudicare, sed quia nunc non est tempus, in aduentum secundum, differam condemnationem uestram, quemadmodum & alio loco dicit. Quia non ueni ut iudicem mundum, sed saluem. Quod autem ipse sit omnium iudex, audi os quod mentiri nescit. Pater iudicium omne dedit filio. Atque ita quando audis, quod ego nullum iudico non de futuro aduentu, sed de presenti dictum intellige: Dicendo autem: Non sum solus, sed & pater meus mecum est, ostendit quod non ego solus condemno uos, sed & pater. Non enim aliter quidem ego iudico, aliter uero pater: sed sicut ego, ita & ille: & sicut ille, ita & ego.

Ioan. xij.

Ioan. v.

Deu. xviij.

& xix.

Dd ij

Quin & in lege scriptum est, quod duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium
 & Eunomiani, dicentes, non consubstantiali patri filium: si non fuisset eiusdem substan-
 tiæ, quomodo ausus fuisset dicere, eiusdem autoritatis sum cum patre, & similiter di-
 gnus cui fides habeatur? Nam quemadmodum quum duo homines de eadem re testan-
 tur, & verum est illorum testimonium, manifestum quod vtriusque eadem idoneitas in te-
 stando, ita & hoc loco nihil minus habere declarat suum testimonium patris testimonio.
 Audi enim quod consequenter magna auctoritate dicitur, Ego sum qui testimonium fe-
 ro de meipso, & testimonium fert de me pater. Vides æqualem auctoritatem, & quomo-
 do se æque ad testimonium facit idoneum atque patrem? Id quod non ausus fuisset di-
 cere, si quidem dignitate patre fuisset inferior, & non æqualis illi ac consubstantialis.
 Nam si voluisset subiectionem & imminutionem quandam ostendere, non sese patri con-
 numerasset, nec suum cum patris testimonio locasset, sed seruus quum esset ut blasphemant
 hæretici, in vnum conseruorum respexisset, & illum contestari fecisset, ut Ioannem
 dico vel prophetas; & in summa, si quidem tale voluisset testimonium, testimonium in-
 uenisset, nunc autem volens se ostendere consubstantiali patri, se patri connumerat.
 Ne mireris autem, si alio loco & Ioannem & Moysen, & prophetas adducit de testan-
 tes. Hoc enim facit ad auditorum sententiam, & quoniam illi Ioannem & Moysen suum
 præponebant, eius gratia eos qui apud illos magni & nobiles existimabantur, in testimo-
 nium trahit, & ita quia de deo & patre magnam habebant opinionem, quid enim aliud
 glorificabant ut deum; adducit nunc illum ipsum in omnibus testem. Et quia seipsum
 ad talem testem, qui nec falli nec metiri potest, adordinat, manifestissimum quod autho-
 ritatem & potestatem eandem cum patre habeat. Confundantur qui seruum illum & per
 omnia minorem patre dicunt.

Dicebant ergo ei. Vbi est pater tuus? Respondit Iesus: Neque me nostis, neque patrem meum. Si me
 nouissetis, & patrem meum nouissetis. Hæc uerba loquitur est Iesus in gazophylacio, docens in tem-
 plo. Et nemo apprehendit eum, quia nondum uenerat hora eius. Quia ut tentantes interroga-
 bant eum de patre, & non discendi gratia, propterea neque responso dignatur illos, sed
 dicit: Neque me nostis, neque patrem meum, hoc est, non potestis scire patrem absque
 me: atque ita si putatis colere deum, non creditis autem ipsum patrem esse meum, qui
 uerus sum filius, nihil proderit uobis, neque nouistis ut oportet agnoscere: quia si co-
 gnosceretis, & honoraretis etiam me: nunc autem quia me nescitis, nec honoratis, illum
 quoque nescitis, nec honoratis, etiam si puteris. Quod autem me nescitis, non alia uobis
 causa est, sed uobis ipsis. Audis qui filium impie patri subicit: nisi consubstantialis esset
 patri, quomodo dixisset, Si me sciretis, & patrem meum sciretis utique? Si enim (ut uos
 dicitis) creatura est filius, quomodo qui nouit creaturam, nouit & deum? Non enim qui
 nouit substantiam angeli, nouit & substantiam dei. Quia igitur qui scit filium, & patrem
 scit: sequitur eiusdem substantiæ esse patrem cum filio. Etiam (inquit) & is qui creaturam
 nouit, nouit deum? Minime. Multi enim, imo omnes creaturam quidem & uident, & sci-
 unt, deum autem neque uidit quis, neque nouit. Hæc autem loquebatur Iesus in gazo-
 phylacio in medio templi, & ita libere loquebatur. Attamen qui occidere illum quære-
 bant, & in manibus illum habebant, non audebant apprehendere eum. Et neque sic intelle-
 xerunt. Quod reuera diuinæ uirtutis erat opus, stipatum hostibus in medio illorum il-
 lesum manere ac intactum, maxime quum illi ante pascha quæsiuerit, & insidiari fuerint.
 Quem igitur quum non abesset, quærebant, contra quem ferociebant, vel absentem hinc
 in medijs retibus habere; habere, nequeunt, & uirtutem eius neque sic agnouerunt. Quia non
 dum uenerat hora eius, hoc est, idoneum mortis tempus quo se traditurus erat, nondum ut
 gebat. Etenim neque tunc poruissent aliquid aduersus eum, nisi fuisset tempus opportunum,
 quod ipse sibi delegerat. Non enim impotentiæ erat crucifigi, sed permissio. Permissit enim
 quando uoluit. Quia illi iam pridè desiderabant occidere illum, sed tenebantur inuisibili-
 bus uinculis uirtutis suæ. Oportebat enim eum diutius uersari in uita secundum carnem,
 ut hominibus maioris utilitatis fieret author, monstrando signa & sermones, & doctri-
 nas. Quidam autem illud, Vbi est pater tuus, sic intelligunt dictum a Iudæis ad dominum
 quasi ad iniuriam, & probum. Opprobabant enim ei, quasi ex fornicatione natus es-
 set, & quasi non cognosceret patrem suum, hæc dicebant. Et aliter: Patrem eius ut uilem
 habebant Ioseph: & dicunt. Vbi est ille pater tuus & quasi dicerent; obscurus & igno-

bilis pater tuus, quid illum tantopere iactas?
 A Dicit ergo iterum ei Iesus. Ego uado, & queretis me, & in peccato uestro moriemini. Quo ego
 uado, uos non potestis uenire. Dicebant ergo Iudæi: Num interficiet semetipsum, quia dicit. Quo
 ego uado, uos non potestis uenire. Et dicebat eis: Vos ab infernis estis, ego de supernis sum. Vos de
 mundo hoc estis, ego de mundo hoc non sum. Dixi ergo uobis, quod moriemini in peccatis uestris.
 Si enim non crederitis quod ego sum, & uenimini in peccatis uestris. Qua de causa crebro il-
 lis dicit. Ego uado, & queretis me. Vt ita concutiat & terreat animos eorum. Et uide
 quam statim inciderint in curas, & perplexi animo dicebant. Nunquid interficiet seip-
 sum? Quauis cupiebat se ab illo liberari, & illum e medio tolli optabant, atque etiam
 occidere moliebantur: attamen ita magnum quiddam de hac re imaginabantur, ut per-
 plexo redderentur a se. Insuper sæpe dicebat. Ego uado: ut monstraret, quod præciat su-
 am mortem, & quod non illorum uirtutis opus crux sit, sed eiusdem uoluntatis suæ.
 Vado enim, inquit, non uos me ducitis, ego sponte uado. Dicendo autem: Vos non po-
 testis uenire quo ego uado, ostendit, quod resurrexurus sit ipse quidem in gloria, & cõ-
 sessor ad dexteram patris: ipsi autem in suis peccatis morituri sint. Illi igitur quid ad
 hæc dicunt? Nunquid occidet seipsum? Dominus autem tollens hanc illorum suspitionem
 ostendit quod non careat condemnatione se occidi. Vos ab infernis estis, nihilque
 diuinum cogitare ualentes, ita cogitatis. Ego autem quum non sum ex hoc mundo, hoc
 est, nihil mundanum & terrenum sapio, nunquam in tantam perueniam insaniam, ut me
 ipsum occidam. Hoc enim diabolicum est, & non diuinum. Hoc loco Apollinarius oc-
 casione sumpta, Manichæos omnes sequens, dicit. Vides quod non erat ex mundo hoc
 corpus domini, sed de supernis ac de caelo: sicut & diuus Paulus dicit, quod secundus
 homo dominus de caelo: Quid igitur est dicendum? Interrogare oportet illum, quomo-
 do intelligat, quod ad Apostolos a domino dicitur. Vos non estis ex mundo: num &
 illi corpus habuerunt cæleste, & non huius creationis, vel quod non sapiant quæ huius
 mundi sunt, dixit dominus hoc? Manifestum quod ideo, quia non sapiebant quæ huius
 mundi. Ita nunc intelligendum. Ego non sum de hoc mundo, hoc est, non sum vnus ex
 uobis, qui mundana sapunt. Sicut & Paulus ad quosdam dicens: Non estis in carne
 non incorporeos eos esse dicit, sed testatur quomodo uirtutum studiosi sint, & a carna-
 libus affectionibus liberi. Quid igitur ultra dicit eis dominus? Si non crederitis (in-
 quit) mihi, in peccatis uestris moriemini. Quum enim propter hoc uenerit, ut tollat
 peccata mundi, haud aliter remissionem peccatorum accipere possumus, quam per ba-
 ptismum. Impossibile autem est baptizari eum qui non credit. Omnino igitur ne-
 cessarium postea in suo peccato mori infidelem. Non enim exiit ueterem hominem,
 quia non baptizatus fuit. Idcirco & alio loco dicit dominus. Qui non credit, iam iudi-
 catus est, non propter hoc tantum, quod non credidit, sed & quia priora peccata habens
 moritur.

Dicebant ergo ei. Tu quis es? Et dicit eis Iesus. In primis, quod & loquor uobis. Multa habeo que
 de uobis loquar ac iudicem, sed qui me misit, uerax est, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mi-
 do. Non cognouerunt, quod de patre eis loquutus esset. Post tantum tempus, post tantorum
 miraculorum ostensionem interrogant eum. Tu quis es? Ita fuerunt insipientes & irriso-
 res. At dominus inquit. In primis quod & loquor uobis. Vos inquit indigni estis, ut
 audiat a me sermones, & discatis quis sum. Omnia enim tentantes dicitis, & nihil ex his
 quæ loquor auditis. Ego autem possem uos etiam arguere, & non solum arguere, sed &
 punire. Hæc enim duo insinuat, dicens. Quia multa possem uobis loqui, & iudicare: per
 loqui, reprehensionem; per iudicare, condemnationem intelligens. At qui me misit, in-
 quit, non ad hoc misit me, ut iudicem ac arguam. Non enim misit Deus filium suum;
 ut iudicet mundum; sed ut saluet mundum. Igitur quia pater meus ad saluandum me
 misit, uerax autem est, merito nullum iudico nunc, sed solum loquor, quæ audiui de
 patre meo, ea quæ ad salutem scilicet spectant, non ad reprehensionem. Hæc autem di-
 cebat, ut ne putent quod ut impotens non puniat, eos; ostendit quod non puniat eos
 tanquam impotens, sed non uolens: quia non ad puniendum, sed saluandum uenerit.
 Hæc autem illo dicente, tam insipientes erant, ut non cognoscerent, inquit, quod pa-
 trem suum eis diceret, quauis tanta de patre eis dicta essent: atqui uere obtenebratum
 erat insipiens cor eorum. Quidam autem sic intelligunt. Qui misit me, uerax est. Pos-
 sem, inquit, & nunc iudicare uos, sed referuo in futurum seculum. Non creditis autem
 & retributionis tempus non suspicamini. Sed quauis uos non credatis, saltem uel pater

meus est fidelis, qui statuit diem quo retribuatur vobis, qui & misit me ut praedicaem illa, & manifestem mundo, eius & iustitiam & virtutem.

Dixit ergo Iesus. *Quum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quod ego sim, & a meipso faciam nihil, sed ita ut docuit me pater, haec loquar. Et qui me misit, mecum est. Non reliquit me solum pater, quia ego quae placita sunt ei, facio semper.* Postquam multa signa eis fecit, & non attraxit illos, nunc de cruce cum eis loquitur. Vos enim, inquit, tunc putabitis vos extra omnem sollicitudinem & metum fore, & a me liberatos, quum me crucifixum esse ego autem dico, quod tunc scietis quod ego sum; hoc est, CHRISTVS filius dei, qui omnia porto & duco, & non sum contrarius patri, neque a meipso facio vel loquor; non enim habeo voluntatem propriam separata a voluntate patris. Quomodo autem cognoscitur sunt ipsum in cruce? A signis, quae tunc fiunt: & a resurrectione & captiuitate: omnia enim haec poterant declarare eius fortitudinem. Vtrunque igitur scietis, & fortitudinem meam, quando crucifigetur me, & concordiam meam cum patre. Neque enim pater vltus esset me, data ciuitate vestra Romanis, vel signis in coelo factis, nisi illius eius esset, & eiusdem scientiae, & non contrarius. Tunc igitur scietis, quod quae deo & dico: ab illo sunt diuina omnino & verba dei: ac non mea, sed eius qui misit me. Deinde, ut ne purent quod missum esse, subiectionem significet, dicit. Pater meus mecum est. Nam quauis miserit me ut hominem, tamen separatus sum ab eo, sed mecum, ille est ut deus cum deo. Et iterum ad humiliora sermonem deducens, inquit. Et non misit me solum, quia ego placita illi facio. Propter Iudaeos autem tam humilia verba loquitur. Quia enim illi dicebant, quod non sit ex deo, quia sabbatum non seruauit, dicit: quia quae bene placita sunt illi facio, & ita quauis sabbatum soluam, placitum hoc illi est. Ex his autem humilibus verbis ipse quidem nihil nocebat suae gloriae, auditoribus autem utilitatem afferebat, imo & gloriam suam per haec constituat: nam audientes eum, quod omnia in patrem referret, adhaerebantur & credebant in illum. Et ita humilia magis exaltabant illum. Vides opera beate humiliorum. Et quod haec sic se habeant, audi sequentia.

Hec illo loquente, multi crediderunt in eum. Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderant ipsi Iudaeos. Si uos manseritis in sermone meo, uere discipuli mei estis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberos reddet uos. Ut dicebam, per humilia verba plures aduenisse auditores ita &

Audito
rii gratia,
humilia
saepiculae
de se xps
loquitur.

Euangelista significat. Haec enim (inquit) illo loquente, multi crediderunt. Haec humilia scilicet verba, & indigna gloriae suae, & ita semper quando audis eum parum quiddam & humile de se loqui, ne turberis. Propter auditores enim talia loquitur, non valentes sublimius quiddam capere, sed statim ferocientes. Quid autem non euenisset, si ad profunditatem theologici sacramenti pertinere nequiuissent, quum & Christianis virtutem eius agnoscentibus, & per ipsum saluatis, sublimitas gloriae eius impertingibilis sit? Audiens autem, quod multi crediderint, sic intellige, quod vulgariter crediderint, & non ut oportebat, sed sicut placati & demulsi uerborum humilitate: quia non fuerunt tot uere fideles, id quod manifestum est. Dicebat enim, inquit, ad eos qui crediderant Iudaeos. Si uos manseritis in sermone meo. Significat enim eos superficialiter credidisse, & propterea non permanuros in fide. Hac quoque reprehensione indicat se nosse illorum peccata, & quod sit deus. Quia autem & recesserant qui prius putabantur discipuli eius esse, ideo ad eos qui nunc crediderunt, dicit, quod illi quidem recesserunt. Si autem uos manetis in sermone & fide, agnoscentis ueritatem, hoc est, me: Ego enim sum ueritas, quasi nunc quidem non agnoscentis ueritatem. Non enim ueritas, sed umbra & typus sunt omnia quae uos in lege tenere creditis. At si me agnoscentis, qui sum ueritas, ueritas liberos uos reddet, hoc est, ego, a peccatis scilicet. Qui enim credit in eum, qui tollit peccatum mundi, omnino liberatus est a peccatis. Sicut igitur his qui non credunt, dixit. In peccatis uestris morteminita his qui manent in fide, promittit libertatem a peccatis. Nam legales quidem ad personales & sacrificia, non liberant a peccatis, Figura enim fuerunt. Spirituale autem & uerum sacrificium per fidem & agnitionem liberat nos; qui uolunt serui non sumus, sed filij dei efficiuntur.

Responderunt ei. Semen Abrahæ sumus, neque cuiquam seruiimus unquam. Quomodo tu dicis. Liberi reddemini? Respondit eis Iesus, Amen amen dico uobis, quod omnis qui facit peccatum seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in aeternum, filius manet in aeternum. Si ergo filius uos liberos reddiderit, uere liberi estis. Iterum arrogantes ad ignobilem suam nobilitatem respicientes in solentur. Semen Abrahæ sumus, quauis de alio eos indignari oportebat. Dixerat enim eis;

A Veritatem scietis, quapropter oportebat dicere. Quid autem? ueritate igitur nescimus, mendacium ne sunt omnia: ostendit sed nihil horum eis curae erat. sed suspicabatur opprobriari sibi seruitutem & ignobilitatem in mundanis negocijs. Semen dicentes, Abrahæ sumus. Nusquam memores sunt suorum operum, sed ad patres recurrunt. Ideo & Iohannes ad eos dixit. Ne coeperitis dicere patrem habemus Abraham. Quauis manifeste mentiti sint, dicentes. Nulli serui sumus. Serui erunt enim: quoties in captiuitatem ducti sunt, & Aegyptijs, & Babyloijs, & alijs multis. Non autem arguit eos dominus mendaces; quia non studebat ostendere seruos hominum, sed peccati, quae grauior seruitus est, a qua solus deus liberare potest. Remittere ei peccata solius dei est. Ideo dicit: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati, & uos igitur serui estis, quia peccatores. Insuper quia ueris simile erat illos dicere: quauis tali seruituti obnoxij sumus, sed sacrificia habemus, sed sacerdotes: qui purgabunt nos a peccatis, dicit quod & illi serui sint. Omnes enim peccauerunt, & indigent gloria dei. Et sacerdotes uestri quum & ipsi serui sint, non habent potestatem alios dimittendi peccata, quod & ipse Paulus manifestus dicit. Opus habet sacerdos pro seipso offerre, sicut etiam pro populo, quia & ipse infirmitati obnoxius est. Seruus, inquit, non manet in domo, hoc est, non habet potestatem expendendi, eo quod non sit paterfamilias, hoc est dominus domus. Filius autem, dominus domus est, & manet in domo. Domum autem dicit potestatem, sicut alio loco principatum ita nominat. In domo dicens, patris mei mansiones multae sunt. Igitur uestri quidem sacerdotes quum serui sint, potestatem non habent remittendi peccata. At filius, ego maneo in domo, hoc est potestatem & principali autoritate, quum sim dominus domus, libertatem uobis concedo. Omnia enim mea sunt, & aequalis potentiae & potestatis cum patre sum, & si ego liberos uos reddidero, tunc uera libertate redimemini. Sic nunc quidem falsam libertatem celebratis, uere autem & re ipsa liberi a me eritis.

Scio quod semen Abrahæ sitis, sed queritis me interficere, quia sermo meus non habet locum in uobis. Ego quod uidi apud patrem meum loquor, & uos quod uidistis apud patrem uestrum, facitis. Vos quidem, inquit, uos ipsos facitis semen Abrahæ: & ego uobis allentior: quod carnaliter nobilitate quae est ex illo sancto seruetis, ueruntamen spiritualis cognatio a uobis adest. Ille iustus & misericors, & hospitalis, uos autem (ut aliam uestram uitam praefeream: hoc ipsum autem quod manifestum est & quod nunc operamini, examinem) homicidae estis, & immiserordes, queritis enim me occidere, & mortis reum me esse dicitis. Igitur quomodo illius filij uere estis, qui ita paternis characteres reliquistis: Si igitur de eius gloriae gloriari, debetis & uirtutem illius imitari. Deinde ut non possint dicere, iuste te quae rimus ad occidendum, ponit causam. Non enim propter aliud insanitis contra me, quae propter sermonem meum, qui sublimior est uestra cogitatione, & a uobis capi nequit, quauis non propter hoc oportebat occidere, sed magis orare, ut doceam dogmatum sublimitatem, & colere & obseruare. Insuper ut ne dicant, quia & merito te odio habemus propter sermonem tuum, non enim dicis a deo, sed a teipso, & propterea non possumus capere doctrinam tuam, dicit. Non a meipso loquor, sed quae apud patrem meum uidi, haec loquor, uos autem quod uidistis apud patrem uestrum, facitis. Nam ego quidem inquit diuina & caelestia loquor, & patrem meum per haec exprimo, & uos patris uestri imaginem perfectam referitis, diabolum scilicet. Quando autem audis, quod uidi, loquor, non intellige corporalem uisionem, sed naturalem cognitionem & ueram. Nam sicut oculi bene uidentes uident quod uerum est, & non mentiuntur, ita & ego uere illa loquor, quae cognoui apud patrem.

Responderunt ei. Pater noster Abraham est. Dicit enim Iesus. Si filij Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis. Nunc autem queritis me interficere, hominem qui ueritatem uobis loquutus sum, quam audiui a deo, hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris uestri. Dixertis ita quae: Nos e supra non nati sumus, unum patrem habemus deum. Ipse quidem patrem eis ascribit diabolum, cui similes eos operibus uidet. Contra, illi multum Abraham iactant. At dominus sanguinarum eorum uoluntatis meminit, & a genere iusti eos abduci, ut nimiam gloriationem eorum tollat, & persuadeat ne in hac uana carnalis nobilitatis spuma spem habeant, sed in uoluntatis similitudine. Et profecto, sicut medicus animarum committit feruorem & hunc, quod ex opinione generis Abrahæ natum, prohibebat accedere ad Christum, putantes sufficere ad salutem, hanc nobilitatem. Vbi igitur estis filij Abrahæ, quum sitis homicidae, & queratis me occidere? Propterea ne quis dicat, iuste querunt te occidere, inquit, hominem non aduersarium deo, neque suam quarentem gloriam, sed

Matt. iij.
Lucæ. iij.
Cuius sit
remittere
peccata

Roma. iij.
Hebr. viij.

Ioã. xiiij.
Sacerdo-
tes Iudeo-
rum remit-
tendi po-
testatem
peccati non
habent.

quæ auditus a patre meo illa, nempe veritatem, dicentem. Qualis autem erat veritas ista? Vel quod æqualis sit patri, & non serius sicut vnus prophetarum, sed filius, nihil proprium vel faciens, vel docens, sed omnia que patris. Nam propter hæc querere illum occidere. At illi rursus dicebant. Nos ex fornicatione non sumus nati. Vide stultam infestationem. Dominus & a cognatione Abraham eiecit eos, at illi sic arrogantes sunt, vt præ arrogantia seipfos etiam dei filios faciant. Nam quia audierant. Filius primogenitus meus Israel, gloriabantur de diuina adoptione. Tametsi eos etiam audire oportebat, quod deus alio loco dicit. Filios genui & exaltaui, illi autem respuerunt me. Quamuis autem dominus poruisset eos arguere, quod ex stupro multi eorum fuissent nati, nam contra legem admiscebantur Gentilibus Hebrææ mulieres, & Iudæi Gentilibus, non tamen facit. Non enim studebat reprehendere eorum carnalem ignobilitatem, sed in hoc toto studio in cumbat, vt degeneres eos secundum spiritum ostenderet.

Exo. iij.
Esa. i.

Dixit ei Iesus. Si deus pater vester esset, diligeretis utique me, ego enim ex deo processi, & ueni, neque enim à meipso aeni, sed ille me misit. Quare loquebamur meam non agnoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum. Postquam eiecit eos a familia Abraham, ipsi in arrogancia proficientes faciunt deum patrem. Vbi enim opprobrauit eis quod homicidæ essent, ipsi pro defensione afferunt, quod deum vindicent. Et propterea consultant contra eum, & talia dicunt. Ideo & dominus monstrans, quod plane non deum vindicent, neque filij sint dei, meditantur eodem contra se, sicut illi arbitrabantur, sed magis aduersarij essent deo dicit. Si deus pater vester esset, diligeretis me. Ego enim ex deo exiui, in mundum uide licet iuxta aduentum in carne. Non enim sum aduersarius deo, a quo ueni, & ita illius uos estis inimici, me impugnantes. Quare sermonem meum non cognoscitis, neque intelligitis, neque cogitatis que dicam, omnino plane propter nihil aliud, quam quod non potestis audire sermonem meum, hoc est non uultis. Non posse enim pro non uelle ponitur. Quamdiu enim in uobis odium fuerit, & mens sanguinaria, quomodo poteritis au dire que dico?

Non potest pro non utile.

Vos ex patre diabolo estis, & desiderij patris nostri uultis obsequi. Ille homicidæ erat ab initio & in ueritate non stetit, quia non est ueritas in eo. Quæ loquitur mendaciam, ex proprijs loquitur quia mendax est & pater eius. Ego autem quia ueritatem dico, non creditis mihi.

Homicidæ dicit & mendaciam maxime propria mala diaboli.

Dixerat, non potestis audire sermonem meum, hoc est non uultis. Deinde subdit etiam causam propter quam non uolebant, eo quod inquit, ex patre illo uestro estis, quod dico diabolo. Nam uos quidem ascribitis uobis patrem deum per arrogantiam, & opera uestra testantur diabolum patrem uestrum magis germanum. Nam eius desideria uultis facere. Et non dixit opera sed desideria ostendens mire affectos homicidam mendaciam que libidine, quæ maxime propria mala sunt diaboli. Ille enim homicidæ fuit ab initio, atque ita uos quoque querentes me occidere, similes facti estis illi, qui a dam occidit quia & ille in ueritate non stetit, sed mendaciam pater est. Igitur & uos mentientes, & dicentes, quod non sum ex deo, & non stantes in ueritate, neque manentes in uero sermone, illius filij estis, qui mendacium peperit. Nam ille & deum apud homines criminatus est Eug, dicens. Inuidens uobis prohibuit uos a ligno. Et iterum apud deum homines accusauit falsa, ut Iob dicens. Non gratis Iob colit deum. Quum igitur loquitur mendaciam, ex proprijs loquitur, hoc est homines quidem mendaciosos, quasi re aliena utuntur eo. Diabolus autem quum mendacio utitur, re propria utitur, Nam ipse & proles, & ipse se proprie est mendax, & pater eius, hoc est mendaciam ipse est pater. Dixit enim ad Euam Quacunque die comederitis, eritis sicut di. At hi mortem magis uindemiarent. Ego autem, inquit, quia ueritatem dico, non creditis mihi. Nihil enim aliud potestis in me arguere, quam solam ueritatem, & hinc est illa uestra contra me rabies, quia filij patris mendaciam estis.

Iob. i.

Gene. iij.

Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico uobis, quare uos non creditis mihi? Qui ex deo est uerba dei audit, propterea uos non auditis, quia ex deo non estis. Respondit igitur Iudæi, & dixerunt ei. Nō bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & demonium habes? Respondit Iesus. Demonium non habeo, sed cohonesto patrem meum: uos ignominiam affecistis me. Ego autem non quero gloriam meam, est qui querat & iudicet. Quia dei filios seipfos nominabant, inquit, Si dei estis filij, utique peccantem deberis odio habere. Si igitur & me quem odio habetis, potestis arguere peccantem, manifestum quod iuste odio me prosequimini, quod si nemo potest arguere, manifestum quod propter ueritatem me exolum habetis. Quam autem ueritatem? Omnino quia dixerat se dei filium, id quod uerissimum est, quum autem is qui

ex deo est, uerba dei audit, ita etiam uos, si dei filij essetis, non a me audiendo declinaretis, neque ad mortem quaereretis eum qui a supernis uenit filium dei, & ea quæ dei erant loquentem. Igitur dominus quidem ita mansuetus cum eis loquutus est, at illi ad contumacia pergunt. Nonne bene, inquit, dicebamus, quia Samaritanus es tu, & demonium habes? Altior sermo, stultitia apud stultos uidetur. Samaritanum ipsum dicebant, quod mortem Iudæicorum destrueret, nempe sabbatum. Samaritani enim non egrege iudaizabant. Dæmoniaco autem illum uocant, fortassis quidem & hoc modo, quo eum ei cere dæmonia dicebant in principe dæmoniorum. Semper enim calumniabantur eum eiecere dæmones in Beelzebub, quum faceret miracula. Fortassis autem secundum quod reuelauit ipsorum cogitationes dæmonium eum habere cogitabant, putantes a dæmonibus ei reuelata cordis arcana. Quando autem dixerunt eum Samaritanum? Nusquam enim Euæge lista hoc dixit. Manifestum igitur quod multa prætermiserint Euangelistæ, & non oia scripserint, sicut alio loco alligauimus. Igitur illi quidem talia per ignominiam proferunt, ipse autem patienter in se iniurias suscipit. Nam quam seipfos filios dei dicerent, uehementer eos arguit, ueritatem vindicans: quando autem ipsum iniuria afficiunt, non ulciscitur: docens etiam nos quæ contra deum sunt, vindicare quæ autem contra nos, mansuete ferre, sicut & ipse mansuete dixit. Ego, inquit, dæmonium non habeo, sed honorem patrem meum. Quomodo autem honorabat patrem? Ulciscens illum, & non sinens eos, qui homicidæ erant ac mendaces, saluatoris & ueritatis filios nominari. Vos igitur, inquit, eo quod honoro patrem meum, quem uos iniuria afficitis, dum falso affirmatis ipsum esse patrem uestrum, propterea me ignominiam afficitis, sed quamuis ego meipsum non uindico, sed quum iniuria afficio, sustineo, ne existimetis inultam fore iniuriam hanc. Est enim pater: qui me ulciscitur, quia propterea iniuria afficio, quod ipsum ulciscor, & non patior uos, qui uos illius filios asseritis. Est igitur qui querit gloriam meam, qui & potest iudicare & condemnare eos qui me iniuria afficiunt. Saepe enim quis querit ulcisci, & nequit ipse iudicare. Igitur pater & querit filij gloriam, & potest iudicare, propter ea dixit. Est qui querit & iudicat.

Amen amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in eternum. Dixerunt ergo illi Iudæi. Nunc cognouimus quod dæmonium habeas. Abraham mortuus est & propheta, & tu dicis, si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in eternum. O misericordiam illi quidem iniuria afficiunt, ipse autem quaestionem de gloria sua, & defensionem patris omittens ad admonitionem & doctrinam uertitur, benefaciens his qui iniuria prosequuntur, ita oportet etiam nos ulcisci inimicos. Si quis sermonem meum seruauerit, hoc est credendo simul & uitam habet puram. Tunc enim quis uere tenet doctrinam domini, quando & puram habet uitam. Talis igitur non uidebit mortem, qua peccatores in futuro seculo immortaliter supplicio traduntur, & uera uita excidunt. Insuper etiam significat eis, quod si quis sermonem meum seruauerit, non moritur, quanto minus ego. Quid igitur læuitis contra me, & a quo tam procul abest ut detineam mortem, ut & alij magis ueram conferat uitam. Nam qui credunt, quamuis moriantur naturaliter, attamen in deo uiuunt. Sed Iudæi quid ad hæc dicunt? Dæmonio ipsum agi purant, quod aliena quædam, quasi mente captus, diceret. Nā qui sermones dei auribus perceperunt, mortui sunt Abraham & propheta, & qui tuos auscultant non moriuntur? Profecto nunc aiunt: cognouimus multis & copiosis argumentis, quod dæmonis actus hæc dicas.

Lucæ. xij.
Nō omnia scripserunt euangelista scilicet.

Quomodo dicitur de inimicis. Quando quis doctrinam domini teneat, ar.

Nūquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est, & propheta mortui sunt? Quæ tu te ipsum facis? Respondit Iesus. Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est pater meus qui glorificat me, quæ uos dicitis deum uestrum esse, & tamen non cognouistis eum: ego autem noui eum. Et si dixerit quod non nouerim eum, ero similis uobis mendax, sed noui eum, & sermones eius seruo. Insipientes illi quum non intelligerent de qua morte dominus diceret quæ credentes in se læsura non esset, loquuntur ad eum stultissima quædam & insipientissima uerba. Vnde enim quomodo respondent. Num tu maior es patre nostro Abraham? Et utique sic oportebat dicere, num tu maior es deo? Hi sermone dei audito, mortui sunt, & qui eum audierunt, non moriuntur? sed non sic, & quid dicunt? Volentes eum ostendere & Abrahamo minorem. Ipse autem dominus non reuelat eis de qua morte dixerit, quod autem Abrahamo melior sit, persuadet eis paulo post. At quod dicunt: quem te ipsum facis? rapis enim gloriam. At dominus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, sicut uos putatis,

Exo. xxx,
deu. v.

nunc autem est alius qui glorificat me pater meus. Glorificat enim ipsum semper, atque id per prophetias de illo, & per testimonia de caelis, & per innumera & immensa miracula. Hunc autem vos patrem, inquit, dicitis, quod deus vester. Sed neque vult meum patrem ipsum agnoscitis, neque vult deum vestrum, Nam si vult patrem meum illum agnosceretis, honore vultque filium eius prosequeremini, nunc autem dum filium non colitis, manifestum quod non cognoscitis illum vult patrem meum. Sed neque vult deum cognoscitis illum, alio qui timeretis sermones eius, vult dei, nunc autem vultque adeo contemnitis eum: vult quum ille preceperit, ne occidas: vos meditemini mortem meam, idque quum non possitis me arguere de peccato. Ex his igitur manifestum, quod eum modis omnibus ignoretis. Ego vero scio eum naturaliter omnem eius notitiam habens. Qualis enim sum ego, talis & pater. Igitur quia scio me ipsum, & ille scit. Si autem dixerim quod nesciam eum, ero similis vobis mendax. Nam vos quidem per arrogantiam, dicendo, quod eum scitis, mentimini, atqui ego quum sciam eum si dixerim me nescire, negabo veritatem. Quam igitur coniecturam affers, quod scias eum? Quia, inquit, sermonem eius seruo: sermonem vocando mandata, neque enim aduersarius sum illi, neque aduersarius deo arroganter loquor neque mandata eius soluo. Vos autem quia sermonum eius transgressores estis, captiue malis concupiscencijs constringimini, & caedes sititis, & alia multa ege interdicta concupiscendo facitis, manifeste declaratis vos ignorare illum. Nam si cognouissetis, seruaretis vultque sermonem eius hoc est mandata. Quidam autem sic intelligunt, seruo sermonem eius, hoc est: propterea scio eum, quia habeo in meipso sermonem essentiae eius in nullo diminutum hoc est definitionem, & eadem natura sermonem quem pater habet, hunc ego sermonem in nullo minorem. & ipse habeo. Nam eadem est natura, & idem sermo substantiae patri & filio, & ita scio patrem. Nam & sermonem eius substantiae conferuo in nullo minorem. Est autem haec figura consueta in scriptura, vult quum dicitur. Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis. Hoc loco enim coniunctio, & pro enim ponitur, vult quod dicitur, hunc habeat sensum, Da nobis auxilium, vana enim salus hominis: Sic etiam hoc loco. Scio illum, & sermonem eius seruo, coniunctio & pro enim ponitur. Inquit, Sermonem enim eius seruo.

Psal. lxx
et proem

Abraham pater uester exultauit, ut videret diem meum, & vidit, atque gauisus est. Dixerunt ergo illi ad eum, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Dixit ei Iesus. Amicis dico vobis, antequam Abraham esset, ego sum. Tollebant ergo lapides, ut iacerent in eum, Iesus autem abscondit se: exiit enim de templo, transiens per medium ipsorum & praeteriit sic.

Hoc loco docet, quod maior sit Abrahamo: quia enim illi dicebant ei, non tu es maior patre nostro Abraham dicit hoc loco, etiam maior sum. Etenim ille exultauit: vult videret diem meum, hoc est desideratum & operatum habuit illum, & gaudij auctorem scilicet eo quod in beneficium cederet, & non parui alicuius commodi, neque vulgaris esset dies, sed magni. Diem autem dicit crucem. Nam praefigurabat illum Abraham in oblatione Isaac, & arietis sacrificio. Sicut enim illic Isaac ligna, ita dominus crucem portauit, & si cut relictus quidem est Isaac, immolatus autem aries, ita & deus quidem alienus est a passione, in humana autem natura & carne passus est. Hunc diem crucis quum praevideret Abraham, gauisus est, eo quod futurus esset in salutem mundi. Insuper hoc loco ostendit eos, alienos esse ab Abraham. Si quidem de quibus ille gaudebat, hi insaniebant. Significat autem quod non inuitus passionem aggrediatur, si quidem laudat eum qui exultauit propter crucem. Nam inde (vult dictum est salus orbis.) Alii autem intelligunt per diem omne tempus aduentus CHRISTI, quum quum Abraham praevideret, gauisus est, quod ex ipso & semine eius surrecturus esset saluator, & fortassis non solus Abraham gauisus est, sed & omnes, sicut David dicit. Haec est dies quam fecit dominus, exultemus & letemur in ea. Et ipse quidem haec dixit. At illi non potuerunt pertingere ad sublimitatem dictorum neque dignabantur interrogare vel discere quis esset dies ille, quem videret Abraham, immo irrident eum, vult insana quaedam loquentem. Quinquaginta enim, inquit, annos nondum habes, & Abraham vidisti? Hoc autem dicebant existimantes, dominum ferme quinquaginta annorum esse, tamen si tunc triginta & tres tantum annos haberet. Quare autem non dixerunt, quadraginta annos nondum habes, sed quinquaginta? Curiosior sane haec interrogatio. Na simpliciter sic incidit eis, vult memores essent quinquaginta annorum. Vult leui. xxv runt dicunt quidam quinquagesimum eius annum ad honorem anni iubilaei dictum, quo & nu. xxxvi seruos liberos dimittebant, & possessiones emptor reddebantur, & omnia alia perficiebantur que ad honorem dei constituta. At dominus dicit, Antequam Abraham esset ego sum;

Gen. xxij
Quae abra
ha, Isaac
offerens
praefigura
rit.

Psal. cxvij

Annus Iu
bileus.

A Vide non dicit, antequam Abraham esset, ego eram, sed sum. Istud enim verbum sum, deo proprie conuenit, eo quod perpetuus sit & sempiternus, id quod hoc verbum significat. Itaque sicut pater eius in veteri lege, hoc verbo vultur. Ego sum qui sum, de Abraham autem dixit, esse merito tanquam de corruptibili. Nam qui factus est & corrumpitur. Verbum autem, sum, diuinum & ab omni corruptione alienam sempiternitatem significat, quia propter & Iudaei existimantes hoc blasphemum verbum, tulerunt lapides contra eum. At ipse iterum delitescit, se humilians ne ante tempus moriatur. Quomodo autem se occultat? Non in angustiis se coniecit, neque in domunculam quandam fugit, neque post parietem, vel columnam se incurauit, sed sua magna potestate inuisibilem se fecit insidiatoribus, quantum quae oportebat, reliquit, illi autem lapidant eum. Ideo reliquit illos, quia non ultra correctionem recipiebant. Annota autem, quod lapidantes illum, hi erant, de quibus dixit Euangelista, quod crediderint in eum. Nam sic fides illorum non erat fides, sed temporaria quaedam & frigida affectio in his, quae a Christo dicebantur.

Sum, ver
bum cui
conuenit,
& quid si
gnificet.
Exod. iij.

CAPVT NONVM.

B

Hic praeteriens Iesus vidit hominem caecum a nativitate, & interrogauerunt eum discipuli eius, dicentes: Rabbi, quis peccauit hic, an parentes eius, ut caecus nasceretur? Exiit quidem de templo dominus, vult furor Iudaeorum mitigaretur ad sanandum autem caecum conuertitur, etiam per hoc signum duritiam & imperuoluitatem eorum frangere conans, tamen nihil illis profecit. Insuper & ostendit eis, quod non sine causa, neque arroganter dixerit, priusquam Abraham esset, ego sum. Ecce enim miraculum facit, quale nullus vnquam prius. Nam & si quis aperuerit oculos caeci, non tamen caeci nati. Manifestum igitur, quod deus sit & ante Abraham, qui fecit hoc, quod a seculo non factum est. Dedita autem opera, ad caecum venit, non ille ad ipsum. Proinde & discipuli quum vidissent eum tam intente spectantem caecum interrogant, quis peccauit hic, vel parentes eius, vult caecus nasceretur. Nam apparet quidem interrogatio frigidior. Quomodo enim peccasset priusquam nasceretur? Neque enim apostoli gentiles nugae receperunt, quod anima ante corpus in alio mundo versans peccet, ac deinde poena quandam recipiat in corpore descendens. Piscatores enim quum essent, neque audierant tale quiddam, quia haec philosophorum dogmata erant. Videtur igitur insipiens quaestio, sed ei qui non attendit. Discite enim

quod apostoli dicente Christo ad paralyticum, ecce sanus factus es, non ultra pecces, vult ne deterius quiddam tibi fiat, vult caecum viderunt, dubitabant, & quasi talia dicunt. Esto ille propter peccata paralyticus fuerit, de hoc vero quid dixeris: numquid ipse peccauit? Sed hoc dicere non potes, nam a nativitate caecus est. Num parentes eius? Neque enim filius pro patre punitur: Igitur non tam interrogant, quam dubitando haec dicunt. At dominus solvens dubium illorum, dicit. Neque hic peccauit, nam quod peccasset priusquam nasceretur? neque parentes eius. Non dicit autem hoc, quod liberauerit eos a peccatis. Non enim simpliciter dixit, quod non peccauerint parentes, sed addidit, vult caecus nasceretur, nam peccauerunt quidem parentes eius, sed non inde huic caecitas. Neque enim iustum est propter parentum peccata affligi filios qui non iniuste agunt, & hoc deus docet per Ezechielem, dicens: Patres comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. Legem item ponit & per Moysen. Non morietur pater pro filio. Sed dixerit quis: Quomodo scriptum est reddat peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem? Dicendum igitur quod primum quidem non sit generalis haec sententia, neque contra omnes dicta, sed solum contra eos qui egressi sunt de Aegypto. Insuper attende mentem sententiae. Non enim hoc dixit, quod pro peccatis patrum puniantur filii, sed quod peccata patrum, hoc est poena pro peccatis, irroganda sint etiam filiis ipsorum, vult pro his qui similia deliquerint. Nam vult ne putent hi, qui ex Aegypto egressi sunt: quod quantum grauius peccauerint, quam parentes, non istdem supplicij puniantur, inquit: Non sic erit, sed peccata patrum,

Ioan. vi

Eze. xvij

Exod. xxx

Dū parē- hoc est pœne, etiam ad vos peruenient, quia non facti estis meliores, sed eadem, ac dete- riora peccastis. Quod autem sepe vides pueros mori idque propter parētum pœnā, sci- as quod deus propter misericordiam præripiat illorum vitam: vt ne quum superui- xerint: deteriores parentibus fiant, & in malum suarum animarum, & multorum vi- res ipsorū uant. Veruntamen hæc, abyssus diuinorum iudiciorum apud se continent. Nos ad se- feruūt ple- quentia pergamus.

runcq; pœ- nas.

Ἡμε δ' αὐτοὶ hoc est apud nos vt quid i scriptura positi de signant.

psal. l. ij. reg. xi.

roma. i.

roma. v.

cōparatio

ephe. vi.

Fides i fu- turo secu- lo nō erit

Respondit Iesus, Neque hic peccauit, neque parentes eius, sed ut manifestentur opera dei in illo. Oportet me operari opera eius qui misit me, donec dies est. Venit nox, quando nemo potest opera- ri. Quādiu fuero in mundo, lux sum mundi. Ecce iterum alia dicitur. Queret enim quis- piam, quomodo hoc dictum sit. Iniuria enim affectus est homo priuatus lumine, vt ma- nifestetur opera dei: Nō potuerunt illa aliter manifestari: quali iniustitia affectus est lu- ce, inquit, priuatus est. Et quale damnum ex eo quod sensibili luce priuatus: & oculis ani- mæ illuminatus est: & ita cecitas in bonis ei cessit per sanationem cognoscēti verū iusti- tiæ solem, non igitur iniustitia affectus est sed beneficium accepit cæcus natus. Insuper & hoc scias, quisquis diuina serutaris, quod verbum ἵνα & ὑποσ, hoc est apud nos, vt se- pe in scriptura ponuntur, non vt causam, sed vt euentum designet, sicut & apud David. Vt iustificeris in sermonibus tuis. Non enim peccauit David, vt iustificetur deus: sed quia ex opere peccantis David contigit iustificari deum. Nam quum deus quidem tan- ta illi dedisset, quanta accipere dignus non erat, ipse autem mandatum dei transgressus es- set, & eodem cum adulterio commisisset, & regno in contemptū dei abusus esset, quid aliud ex facinore accidebat, quam omnino vt deus qui iudicabatur, & disceptabat cum David, iustificaretur, & victor appareret condemnato regi: Quia a quo regnum acce- perat illius reges resecit propter istud ipsum, quod rex erat. Nam si priuatus fuisset, non duo illa mala facile simul committere potuisset. Vides quomodo hic, vt iustifica- ris, non causam, sed euentum dicat, & innumera alia etiam apud apostolorum repe- rias. Manifesta enim dei notitia est in gentibus, ad hoc vt sint inexcusabiles, quauis non ideo deus gentibus dederit scientiam, vt inexcusabiles peccent. Nam ipse quidem dedit vt non peccent, desinde quia peccauerunt, ex facinore cognitio cessit eis in hoc, vt sint inexcusabiles. Et iterū: L. ex subintrauit, vt abundaret condēnatio, quauis propter hoc data sit, vt magis comprimeretur peccatum. Quia autem non voluerunt illud retri- mere hi qui legem susceperant, facta est eis lex in abundantiam peccati, amplius enim & magis imputatū est eis, quod & legem habentes peccauerint. Sic igitur & hoc loco, vt appareant opera dei in illo, non causa, sed euentus designatur. Ex hoc enim, quod sa- natus est cæcus, intelligit glorificari deum. Nam sicut sepe architectus domum partim quidem elaborat, partim imperfectā relinquit, vt si quis forte ei non credat, quod ipse nō sit ille qui partem extruxerit, possit per hoc quod conditum est, & imperfectum, ostē- di, quod & ipse extructi opifex sit. Ita & deus noster Iesus ex cæcata membra sanans, & in suam naturam constituens, ostendit quod ipse sit qui & alia membra condidit. Dicēs autem, vt manifestetur gloria dei, de se ipso dicit: non de patre. Nam illius gloria manife- sta erat, suam autem oportebat manifestare, quod ipse erat ille qui ab initio fecerat ho- minem, & plane non parua erat gloria, vt manifestaretur quod ipse qui nunc apparuit homo, sicut deus condiderit hominem. Quod autem de se ipso hoc dicat, audi sequentiā: subdidit enim, Oportet me operari opera eius qui misit me. Oportet me, inquit, manife- stare me ipsum, & facere opera quæ possunt me ostendere facere eadem quæ pater. Vi- de autem quo modo non dixerit, quod talia opera quæ faciat pater, oportet & me ope- rari, sed illa ipsa quæ facit pater. Nam oportet me, inquit, operari opera illa. Opera illa ip- sa, quæ is qui misit me, facit. Hęc autem oportet me operari, quādiu dies est, hoc est, quā- diu præsens vita agitur: vt homines possint in me credere, quia ventura est nox, in qua nullus poterit operari, hoc est credere. Opus enim fidem nominat. Itaque in futuro secu- lo nullus potest credere. Nam dies quidem præsens vita est, eo quod postumus nunc si- cut in die operari, quauis & Paulus hanc noctem nominet, eo quod in ea ignoretur: quis virtutem vel peccatum operetur, & quod ad comparationem futuræ lucis minus circumfulgeat iustus. Nox autem futurum seculum, eo quod nullus illic poterit operari quauis & Paulus hoc idē vocet, eo quod tunc vt in luce resfulgebant iusti, & apparebunt vniuersi iustq; facta. Itaque in futuro seculo fides non erit, sed & voluntarij & inuolunta- rij obedient. Quādiu igitur in mūdo ero, lux sum mundi, propter que doctrinam & mi- raculorum ostentationem illustro animas, atque ita oportet me multorum animas illu- minare

minare, per hoc quod sanō cæcum, & pupillas oculorum eius illustro. Nā quia lux sum, oportet me & sensibiliter, & spiritaliter illuminare. Hoc quum dixisset, exiit in terram, & fecit lutum ex sputo, & illeuit lutum super oculos cæci, & dixit ei. Vade, lava in piscina Siloæ, quod si interpreteris, sonat missus. Abijt ergo & lauit, & uenit uidens. Dicens, inquit, hæc Iesus, non his verbis contentus est, sed & opus addi- dit. Exiit enim in terram, & lutum fecit, inunxitque oculos cæci, ostendens per lutum quod ipse sit qui & Adam de luto formauerit. Dicendo enim: Ego sum qui Adam formaui arrogantius visum fuisset audientibus, quod per opus monstratum non ita offen- dit, propterea & de luto oculos illi format more opificij, quo & Adam formatus est Nō formauit autem tantum oculos, neque aperuit tantum, sed & videre concessit, vnde si- gnum est quod & Adam animam inspirauerit. Nam quum illa non operatur etiam si ocu- lus sit, non videt. Porro sputo inungit oculos, quia missurus erat eum ad Siloam, vt ne aque fontis ascribatur miraculū, sed discamus, quod virtus egressa ex ore eius, ipsa for- mauit, & aperuerit oculos eius, propterea exiit in terram, & ex ore fecit lutum. Dein de vt ne per hoc quod terræ fuerit miraculum, iubet vt omne deponatur lutum. Quidā au- tem dicunt, quod & lutum non sit depositum, sed formatum in oculum; Cæterum iubet eum ad Siloam ire: partim vt discamus cæci fidem, & quam obediens fuerit. Non cogita- uit, quādiu lutum & sputum adhibitum oculis, quid opus mihi Siloæ, quam vt lauet; sed ob- temperauit præcipienti. Insuper vt & confundat Iudæorum ingratitude. Verisimi- le enim erat multos illum luto super oculos vinctum vidisse, & eum diligenter obserua- se: ita non potuisse postea dicere. Hic est, hic non est. Et tertio ostendens se non esse in- quum legi veteri, non mittit ad Siloam. Propterea & Euāgelista interpretationem Siloæ ponit, vt dicas quod & illic Christus eum sanauit, & quod Siloā figura sit Christi. Sicut enī spiritalis petra est Christus, ita & spiritalis est Siloā. Et sicut torrens ille Siloæ re- pentinus: & vehementior apparebat terribili quodam fluxu, ita & aduentus domini oc- cultus, & angelis incognitus, omne peccatum, virtute diluit. Itaque vicini, & qui uiderant eum prius, quod mendicus esset, dicebant. Nomen hic est qui sede- bat, & qui mendicabat? Alij dicebant. Hic est. Alij rursus: Similis est ei. Ille dicebat: Ego sum. Dice- bant ergo ei. Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit ille, & dixit. Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi. Vade ad piscinam Siloæ, & lava. Vt autem abijt & lauit, usum recepit. Percussit admirabili miraculo vicini, increduli erant, quan- uis abijt ad Siloam oculis eius luto inunctis, ad hoc erat, vt multi eum viderent, & non postea negarent, quasi nescientes vnde, attamen adhuc increduli sunt. Non temere au- tem hoc adnotauit Euāgelista, quod mendicus fuerit, sed vt ostendat ineffabilem domi- ni misericordiam, quæ se ad infirmos vsque demittat, ita vt & mendicum summa dili- gentia curaret. Et vt inde etiam ipsi disceremus, ne contemnamos inimicos. Cæcus au- tem neque priorem erubescens cæcitate, neque populum, timens confitetur. Ego sum, prædicans benefactorem, & dicit, Homo quidam, qui dicitur Iesus. Hominem domi- num uocat, eo quod de illo nihil vnquam magni cognouerat, faceret autem quantum cunc cognouit. Vnde autem cognouit illum, quod Iesus esset? ex colloquio ad discipu- los. Nam quia discipuli quidā eum interrogauerant de illo, vt ipse multa loqueretur eis. Nempe oportet me operari opera eius qui misit me, & quod lux sum mundi. Talia au- tem nullus alius docebat, nisi solus Iesus. Et illis verbis crebro vsus est. Inde agnouit eū cæcus, quod Iesus esset. Nam facientem lutum, & inungenrem oculos, ex contractu agno- uit, spuentem non item. Non enim sciebat, eo quod nondum admouisset, neque apposui- sset. Ita erat vere homo. Dixerunt ergo ei. Vbi est ille? Ait: Nescio. Et ducūt ad pharisæos eum qui dudū cæcus fuerat. Erat autē sabbatum quū lutum faceret Iesus, & aperiret oculos eius. Iterū ergo interrogabant eum & pharisæi quomodo usum recepisset. Ille autē dixit eis. Lutum mihi imposuit super oculos, & laui, & uideo. Dicebant ergo ex pharisæis quidam. Non est hic homo à deo, quia sabbatum non obser- uat. Alij autē dicebāt. Quomodo potest homo peccator hæc signa edere? Et dissensio erat inter eos. Quoniam dominus sanauit, & miraculum faciens: consueuerat, eo quod alienus ab ostenta- tione, secedere, interrogatus cæcus dicit. Nescio. Verum omnino loquens & in hoc. Ducunt autē illum ad pharisæos, vt diligentius & exactius interrogaretur. Porro Euan- gelista assignauit sabbatum esse, vt ostendatur malitia illorum, quod contra Christum Ec

apprehenderint occasionem, & arguerint illum propter violationem sabbati, & ita tentarint adumbrare miraculum, propterea neque interrogant illum quomodo viderit, sed quomodo oculos eius aperuerit, per omnia calumniantes dominum, quod in sabbato operatus fuerit, cogent es illum cæcum commemorare, quod lutum fecerit, in sabbato scilicet. Ipse autem sicut ad eos qui audierant iam loquens: neque nominis Iesu memor est, neque quid ad ipsum dominus dixerit, sed solum lutum imposuit super oculos meos, & laui, & video. Verisimile enim fuit, quod audierit pharisæos ab ijs qui adducebant ipsum ad illos quod forte accusauerint Iesum, & dixerint. Ecce qualia facit in sabbato Iesus. Operæ precium est autem videre cæci in dicendo libertatem, vt & pharisæos impauide alloquitur. Nam illi quidem cogebant eum, vt metu percussus negaret sanationem, At ille claris exclamat: Video. Dicebant igitur quidam ex pharisæis, non omnes, sed impudenciores. Hic homo non est ex deo. Alij autem dicebant: Quomodo potest homo peccator talia signa facere? Vides multos a signis mulceri? Ecce & hi pharisæi & principes erant, attamen a signo placantur, & defensionem suscipiunt. Et dissensio erat in eis. Hæc dissensio prius orta fuit in turba, nam alij quidem dicebant, alij autem non. Nunc autem & in principibus oritur, Et multis ex pharisæis diuisi ab eis sunt, & patrocinantur miraculo. Veruntamen quanuis diuisi fuerint: negligentius tamen instant pro Christo, & dubitando & duplici animo magis quam firmiter. Audi enim quid dicant. Quomodo potest homo peccator talia signa facere? Vides quam leniter vrgent? Vide autem & malitiam eorum, qui criminantur. Non enim dicunt: Hic non est ex deo, quia in sabbato sanat: sed, quia sabbatum non seruat, sursum deorsumque non beneficium, sed dei violationem pronunciantes. Annota autem & hoc, quomodo principes segniores quam turba sint in bono. Nam turba quidem prius diuisa erat sententijs, & non omnes dura loquebantur propter CHRISTVM, Principes autem posterius in hanc laudabilem dissentionem venerunt. Est autem & bonum dissentire, sicut & dominus dicit. Gladium veni mittere super terram, quo sententiæ in omni bono & pietate diuiduntur.

Matth. x.

*Dicunt cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit tibi oculos tuos? Ille autem dixit. Prophe-
ta est. Non crediderunt ergo Iudæi de illo quod cæcus fuisset, & usum receperat, donec uocauerunt
parentes eius, qui usum receperat, & interrogauerunt eos, dicentes. Hic est filius uester, quæ
uos dicitis cæcum natum esse, & quomodo ergo nunc uidet. Qui fuerunt interrogantes cæ-
cum? Tu quid dicis de illo? Erant plane ex beneuolorum sorte. Nam postquam dixerit,
quomodo potest peccator talia signa facere: vt ne videantur ipsi frustra patrocinari eum
qui beneficium acceperat, in testem adducunt, vt per eum qui virtutem senserat, confu-
rantur calumniatores. Vide enim quomodo beneuole interrogant. Non enim dixerunt,
Tu quid dicis de illo, quia lutum fecit, quia sabbatum non seruauit, sed miraculi recor-
dantur, quia aperuit oculos tuos, quasi exacuentes curauit, vt pro Christo quæ digna erant
diceret. In memoriam enim ei reducunt, quia aperuit oculos tuos, beneficio te profectu-
tus est, dicunt, & ita debes illum prædicare. Ideo & cæcus confitetur tunc id quod potu-
it, quod non sit peccator, sed ex deo. Propheta enim est, dicit. Quanuis alij dicerent, quod
non esset ex deo, eo quod sabbatum non seruaret. Tamen si Christus vno digito, quia lu-
tum inunxerat, sabbatum soluere videbatur, ipsi autem tota manu soluentes, in sabbato
mactantes animalia in usum, videbantur pñ esse. Vocant igitur duri & imperuasi-
bilis parentes eius, volentes illos perplexos reddere, & ita negare cæcitatem filij. Nam quia il-
lius gratum obstruere non poterant, parentes eius ambiguos reddunt, quos statuant in
medio, & cum multo furore interrogant, imo cum multa malitia. Non enim dixerunt:
Hic est filius uester, qui dudum cæcus, sed quem vos dicitis, quasi dicentes quem vos
cum fecistis, vbique sermonem illum seminantes, singentes & mentientes. Verum o
scelsti pharisæi, quis pater talia contra filium suum mentiretur? Duobus autem illos angu-
stis locis vrgent, & cogunt negare filium dicendo, quem vos dicebatis: & quomodo igi-
tur nunc videt? Vides em̄ quod signum hoc, quod postea ille videret, ita narrant, quasi
prius eum cæcum fuisse, mentiti illi essent. Nam mendacium est, vel illud quod ipse nūc
dicit, vel illud quod cæcus sit, sed illud veritas, videt enim. Mendacium igitur, quod vos
prædicastis cæcum illum fuisse prius:*

Responderunt autem ei parentes eius, & dixerunt. Scimus quod hic est filius noster, & cæcus nūc

*tus est, quomodo autem nunc uideat, nescimus aut quis eius oculos aperuerit, nos nescimus, ipse autem
tem habet, ipsum interrogate, ipse de se loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, quod timent Iude-
os. Iam enim conspirauerant Iudæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, è synagoga eijcere-
tur. Propterea parentes eius dixerunt. Actatem habet, ipsum interrogate. Tres interrogatio-
nes obtulerant pharisæi parentibus cæci, num filius eorum esset, num cæcus natus esset, &
quomodo visum receperat. Et illi quidem duo sciantur, quod filius eorum, & quod cæ-
cus fuerit, modum autem sanationis ignorantes, & hoc omnino vt confessio veritatis fir-
mior fieret, & ita qui beneficium sensit, & ipse fide dignior erat, restaretur illa, sicut
& parentes eius dicunt, ipse ætatem habet. Nunquid stultus est: vel stupidus, vt non in-
tellexerit quomodo sanatus sit? Hæc autem dixerunt parentes eius: rimentes pharisæos,
inquit, ita adhuc erant inexcitati, & ignobiliores filio. Nā ille veritatis mansit imper-
cussus testis, ita & illustrati erant mentales oculi.*

*Vocauerunt ergo rursum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei. Da gloriam deo. Nos sci-
mus quod hic homo peccator est. Respondit ergo ille, & dixit. An peccator sit nescio, unum scio,
quod cæcus quum essem, nunc uideam. Dixerunt ergo illi iterum. Quid fecit tibi quomodo aperuit
tibi oculos? Respondit eis. Dixi uobis iam, nec audistis, cur iterum uultis audire? Num etiam
uos uultis discipuli eius fieri? Conuerti sunt ergo ei, & dixerunt. Tu discipulus illius esto, nos au-
tem Mosi discipuli sumus. Nos scimus quod Mosi loquutus est deus, hunc autem nescimus unde sit.
Postquam parentes incitarant, vt filius suus interrogaretur, hoc faciunt importuni, & ad-
ducunt illum non vt interrogent, sed vt calumniandi medicum materia suppedietur.
Da enim gloriam deo, hoc significat, confiteri, quod Iesus nihil operatus sit in re. Glori-
am enim esse dei putant de Iesu nihil bonum attestari. Nos enim scimus, inquit, quod
sit peccator. Quomodo igitur non arguistis eum, quando vos vocauit dicens. Quis ex
uobis arguet me de peccato? At cæcus inquit. Si quidem peccator est nescio, hoc est, nō
nunc examino hoc, neque affirmo: illud quidem manifeste scio, quod miraculū in me per-
fecit, res ipsa nunc per seipsam consideretur, & sententiam de se ferat. Deinde quia sæpe
interrogantes illū quid fecit tibi, propter uisionē lutī, quæ facta erat in sabbato, insidia
batur saluatori, sensit homo, nō ad descendū, sed ad interrogationem captandam: compo-
sitos, & austerius eis respondit. Neque enim sermone ultra vos dignor. Nam quoties uo-
bis dixi, & non attendistis? Deinde quod maxime illos cruciabat, subdit. Nū & vos uul-
tis discipuli eius fieri? Declarat autem, quod ipse quidem discipulus eius esse uelit. Cæte-
rum inaccessens eos, placide hæc dicit, quod sane fuit animæ liberæ & intrepidæ, & non cu-
rantis insaniam illorum. Ad cuius cōuictum illi. Tu discipulus illius sis, nos autem Mosi
discipuli sumus. Videntur autem & in hoc mendaces, nam si fuissent discipuli Mosi, &
Christi fuissent discipuli, sicut & ipse dicebat eis. Si crederetis Mosi, crederetis utique mi-
hi. Non dixerunt autem nos audiuimus, sed nos scimus quod Mosi loquutus sit deus,
quanuis a parentibus suis audissent exactam se habere scientiam, dicebant de ijs quæ
per auditum receperant. Eum autem quem oculis viderant miracula facientem, & quem
audierant superna loquentem, impostorem vocabant. Vides insipientiam a malitia pro-
fectam.*

*Respondit ille homo, & dixit eis. In hoc enim mirabile quoddam est, quod uos nesciatis unde sit;
& tamen aperuit oculos meos. Scimus autem, quod peccatorem deus non audit, sed si quis dei cul-
tor est, & uoluntati eius obtemperat, hunc audit. A seculo non est auditum, quod quis aperuerit
oculos cæci nati. Nisi esset hic a deo, non potuisset facere quicquam.*

*Vos, inquit, o Iudæi reiecistis eum, qui me sanauit: quasi nescientes eum unde sit,
ego autem dico, quod propter hoc magis est mirabilis, quia homo non est ex nobilibus
apud nos, neque ex honore prædicitur qui talia potest. Et ita uindicque manifestum est, quod
sit maioris cuiusdam potentie, neque humano indigeat auxilio. Insuper quia prius di-
xerant quidam ex eis, quomodo potest homo peccator signa facere talia? Iam & illo-
rum allumit iudicium, in memoriam eis ipsorum uerba reducens. Scimus enim dicunt
omnes quod deus peccatores non audit, sed si quis dei cultor fuerit, & uoluntatem eius
fecerit, hunc audit. Considera hoc loco quomodo non solum dominum alienum faciat a
peccatis, sed & offendat eum valde placere deo, & facientem omnia quæ ad illum pertine-
ant, dicendo, sed si quis dei cultor fuerit, & uoluntatem eius fecerit. Insuper quia cōgno-
scebat, eos adumbrare uelle miraculum, beneficentiam prædicat. Nisi enim hic a deo fuisset,
non fecisset tale miraculum, quale nullus a seculo. Nam aperti fuerunt fortassis cæ-*

Ec ij

Sabbatū
rota ma-
nu soluere
res Iudæi,
reprehensio
dicit xpm

Ioan. viij.

Ioan. v.

Quos de
exaudiat,
quos non

corum oculi, sed illi non fuerunt a natiuitate cæci, sed alio quodam euentu, hoc autem rarum quod nunc factum est. Manifestū igitur quod maior quam homines sunt, talis est qui miraculum fecit. Sed quærun quidam frigidam & sophistam quæstionem, quomodo dixerit quod peccatores deus non audiat, quum audiat eos precantes, vt remittantur peccata. Nam misericors est. Quid igitur est dicunt: quod hoc loco dicit, peccatores non audit. Oportebat autem ad talia ne respondere quidem, respondendum tamen. Quod deus peccatores non audit, hoc significat, quod deus non concedit peccatoribus signorum operationem. Non enim habitat spiritus in corpore subdito peccatis. Audit igitur petentes remissionem peccatorum vere & ex corde, non vt peccatores, sed vt poenitentes. Nam simul atque petierint remissionem, transferuntur ab ordine peccatorum in ordinem poenitentium. Verisimile igitur dictū est, quod deus peccatores non audiat. Neque enim peccatoribus dat gratiam signorum. Quomodo enim audiret, quos odio habet, etiam si petierint aliquando de re quapiam, attribuentes ei ea quæ sibi non conueniunt. Et quanuis audiat petentes remissionem, non tamen vt peccatores, sed vt poenitentes audit. Considera autem quomodo dixerit, quod si quis dei cultor fuerit mox apposerit, & voluntatem eius fecerit, multi enim cultores quidem sunt, voluntarem autem non dei faciunt. Oportet autem vtraque adesse, dei cultum, & voluntatis diuine adimplerionem, hoc est fidem & opera, vel (vt Paulus nominat) fidem & bonam conscientiam; vel breuius dicendo, theoriam & praxin. Tunc enim reuera viuunt fides, quando opera habet deo placetia, & quibus bona conscientia nascitur, sicut a malis operibus mala conscientia, & rursus opera tunc viuunt; quando fidem habuerint; separata autem ab inuicem mortua sunt, sicut quando est fides sine operibus; mortua est, & opera sine fide mortua sunt. Vide autem quomodo veritas mendico nullius momenti conferat libertatem dicendi, & redarguendi eos qui apud Iudeos magni & honorati. Ita magna eius virtus, sicut & mendacium libertatis carentia, & humiliatus sermo sequitur.

Responderunt & dixerunt ei, In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et cecurrunt eum foras. Audiuit Iesus, quod eiecissent eum foras, quique inuenissent eum, dixit ei. Tu credis in filium dei? Respondit illi, & dixit. Quis est dominus, ut credam in eum? Et dixit ei Iesus. Et uidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est. At ille ait: Credo domine, & adorauit eum. Quamdiu sperabat ab homine, quod ad eos loqueretur, aduocabant eum, & interrogabant idque sæpe. Vbi autem agnouerit eum ex responsis non sapere quæ illorum, sed fauere veritati contemnunt quidem illum, vt pote in peccatis natum, insipienter omnino cæcitatem ei obijciētes, & excusimantes quæ quali maledictus, & ante natiuitatem condemnatus esset vt cæcus nasceretur, id quod ratione carebat. Eieciunt autem illum extra templum, vt confessorem veritatis, filij mendacij. Sed vide lucrum. Eiectus est ex templo, & statim inuenit eum dominus templi. Cōsternatus fuit opinione illorum propter Christum, & honoratus est agnitione filij dei. Inuenit enim illum, inquit, Iesus quodammodo dedita opera ad hoc veniens; vt illum consolaretur quasi agnoteres athletam, qui multum laborauerat, & coronatum suscipiens. Et quid dicit? Credis in filium dei? Quid post tantam contradictionem cum Iudeis post tanta verborum garzū credis? Non ignorans hæc facit, sed volens cæco seipsum notum facere. Quia enim non bene viderat eum etiam ipsum sanantem, vel quomodo potuisset; qui a pessimis canibus Iudeis huc & illuc trahebatur. Eius gratia nunc illum interrogat vt si ille interroget quisnam sit filius dei, consequenter se ostēdat. Insuper & indicat ei, quod fidem illius valde colat, quasi in hunc modum dicens. Contumelia te afficit populus talis, sed nulla mihi illorum cura. Vnius fidei rationem habeo. At ille: Quis est dominus filius dei? Desiderante animam verbum, loquutus est. Cæterum ille, & vidisti, inquit, eum, & qui loquitur tecum, ille est. Non dixit, ego sum qui te sanauit, qui dixi tibi vade lauare, sed sub misse quidem primum & obscure. Et vidisti, inquit, eum; deinde & manifestus. Et qui loquitur tecum, ille est. Videtur autem dominus dedita opera dicere, vidisti eum, vt omnino in memoriam suæ sanationis illum reducat; & quod a se virtutem receperit videnti. Et ille statim credit, opusque feruentis: & veræ fidei ostendit adorans, confirmans sermonem opere, quod ut deum glorificet Christum. Nam soli quidem deo adorationem impendendam lege cautum. Intellige autem hoc miraculum, etiam spiritaliter impletum, Nam cæcus quidem erat omnis homo a natiuitate, hoc est, ex eo tempore quo erat sub generatione, cui omnino coniuncta est corruptio, a qua mortalitati condemnati sumus & adiudicati, dum crescimus a natiuitate illa passionibus obnoxia & aduersa. Nam extunc

crassa quædam nebula, & pellicea fortassis tunica (vt dicunt sacra eloquia) effusa est super mentis nostræ oculos. Vel etiam cæcus est gentium populus. Nam & hic a natiuitate erat cæcus, eo quod ex cæcitate quæ genita & corruptibilia desiccabant; secundum quod obtenebratum est insipiens cor eorum. Tales erant persarum magi, vitam suam natiuitatibus & futurorum prædictioni insumentes. Hunc igitur cæcum, siue simpliciter omnem hominem, siue etiā gentilem populum, vidit Iesus. Quia enim non potuit conditorem videre, ipse per viscera misericordie visitauit nos oriens ex alto. Quomodo autem rem vidit præteriens, hoc est non in cælo existens, sed progrediens sermonibus euacuationis, & prospiciens e cælis iuxta prophetiam, vidensque omnes filios hominum. Et aliter, Præteriens vidit populum gentilem, hoc est, non primum ad illum veniens. Venit enim ad oues quæ perierant de domo Israel. Deinde quasi obiter in via, fecit visitationem eius populi, qui omnino sedebat in tenebris omnis ignorantie. Quomodo autem sanauit cæcitatem? Quum expulisset in terram, & lutum fecisset. Nam sicut stilla quæ descendit in terram, in sanctam virginem, sermone huius spiritales oculi vnguntur ex spurto & luto terræ, hoc est vnico Christo, qui ex deitate, cuius symbolum stilla & spurcum, & humanitate, cuius symbolum est terra, ex qua domini corpus. Num igitur finis sanationis in credendo est? Neutiquam, sed & oportet & ad Siloam abire, fontem baptismatis, & baptizari in Christo. Quotquot enim baptizati sumus spiritaliter, in Christo baptizati sumus. Verum vbi baptizatus quis fuerit tunc & tentationibus, subiacebit. Ducetur enim ad reges propter Christum, qui sanauit illum. Oportet igitur firmiter se gerere, & stare in confessione constanter, nec propter metum negare, sed & si opus fuerit, excommunicationum fieri, iuxta illud. Exosi eritis ab omnibus propter nomen meum, & extra synagogas facient vos, etiam eiciant confidentem, homines veritatem odio habentes, & persequuntur propter illas, quæ eis sacræ & venerabiles, diuinitas dico & gloriam. Tales enim inuenit Iesus. Et tunc magis, quando ab inimicis ignominia notatus fuerit, a Christo honorabitur agnitione & certiore fide. Nam tunc magis adorabit Christum, qui appareat homo. Est autem & filius dei. Non enim alius est dei, & alius Mariæ. Nam hæc Nestorij impietas, sed vnus quidem est dei filius dei & hominis. Vide enim quomodo dominus dicente cæco, quis est filius dei, vt credam in eum. Et vidisti, inquit, eum, & qui loquitur tecum, ille est. Quis igitur erat loquens? Omnino ille qui ex Maria natus quidem & filius dei, non alius ego & alius, vnde proprie θεοτοκος sancta Maria; vt pote quæ filium dei, carnem factum genuerit, inuisibilem existentem, & vnum duplicem, qui est Iesus Christus.

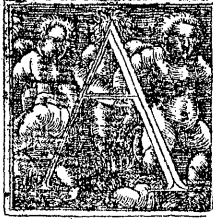
Et dixit Iesus, in iudicium ego in hunc mundum ueni, ut qui non vident; videant; & qui vident cæci fiant. Et audierunt quidam ex pharisæis hæc, qui cum ipso erant, & dixerunt ei. Num & nos cæci sumus? dixit eis Iesus. Si cæci essetis, non haberetis peccatum, nunc uero dicitis, videmus, idcirco peccatum uestrum manet. Postquam vidit dominus pharisæos ex miraculo magis offendi quam vtilitatem percipere, & propterea maiori condemnatione dignos dicit, sicut videtur, & euenit. In iudicium ego ueni, hoc est in maiorem condemnationem & in poenā, vt qui non vident, videant; & qui vident, pharisæi scilicet, cæci oculis animæ fiant. Ecce enim ille quidem a natiuitate non videbat, & nunc videt anima & corpore. Qui autem videntur videre mente excæcati sunt. Duos enim visus, & duas cæcitates hoc loco dicit. Pharisæi autem, qui semper ad sensibilia intenti, existimantes eum de sensibili cæcitate loqui, hanc solam corporalem erubescunt cæcitate. At dominus ostendere eis volens, quod melius esset eis esse cæcos corpore, & non incredulos, inquit. Si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nam si per necessitatem naturæ excæcati essetis, venia daretur vobis in credulitate laborantibus, nunc autem quia dicitis vos videre, & plane etiā ipsi facti spectatores huius miraculi in cæco, & incredulitate laboratis adhuc non digni estis venia. Nam peccatum vestrum indelebile manet. Et magis puniemini, eo quod ex miraculis quæ videris ad fidem non trahimini. Forte autem quis etiam sic intellexerit, si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nam vos quidem, inquit, de corporali cæcitate interrogatis, ego autem de animi cæcitate dico, quod si essetis cæci, hoc est, imperiti scripturarum, non haberetis tale peccatum, quia per ignorantiam peccaretis, nunc autem dicitis, quod videatis, & prudentes vos ipsos & legis peritos facitis, & ita per vos ipsos condemnati estis. Et maius habetis peccatum, quia scienter peccatis.

Luc. i.

Ps. xliij. liij
Mar. xv.

Galat. iij.

ma. xxxij
Ioan. xviNestorij
impietas,Maria
quare θεο
τοκος
dicitur.

Men amen dico vobis, qui non intrat per ostium in stabulum ovium, sed aliunde ascendit, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. Huic ostiarius aperit, & oves vocem eius audiunt. Et proprias oves vocat nominatim, & educit eas. Et qui proprias oves emisit, ante eas vadit, & oves illum sequuntur, quia novērunt vocem eius. Alienū autem non sequentur, sed fugient ab eo, quia non novērunt vocem alienorum. Postquam illis incredulitatem obiecit, dicens. Vere cæci estis secūdicum animam propter incredulitatis morbum: vt ne possint dicere, non aduersamur quasi cæci, sed vt seductorem te fugimus, de hoc nunc fa-

cit prolixum sermonem, & quid faciat? Indicia ponit veri pastoris, & lupi, & perniciosi, & sic seipsum ostendit a patre honorum esse, testimonium ab operibus sumens. Et prius indicia ponit perniciosi. Ille enim, inquit, non ingreditur per ostium, hoc est, per scripturas. Non enim vtitur scripturis testibus, neque prophetis. Nā profecto scripturę ostium sunt, per quas adducimur ad deum, illę lupos non permittunt intrare, prohibent autem hæreticos, vt nos securi simus, & omnibus rationem dans, de quibus voluerimus. Fur igitur est qui non per scripturas ingreditur in stabulum ovium, & ita per illas deprehenditur. Sed ascendit aliunde, hoc est aliam sibi viam & insolitam parat, sicut & corrupti sunt, Talis erit Antichristus. Non enim & scripturis illius testimonia. Insuper & scribas notat. Nam hi quidem mandata legis parua faciebant, mandata autem hominum & traditiones docebant diligenter. Dicit qui ascendit, id quod furis est, sepem transilientis, & omnia cum periculo facientis. Vidisti indicia latronis? vide & quę sint pastoris. Pastor enim per scripturas ingreditur, & ei ostiarius aperit. Ostiarium autem vel Moſen intelligit, cui diuina eloquia concredita fuerunt. Aperit autem Moſes domino, de ipſo omnino dicens, sicut & ipse dicit, si crederetis Moſi, crederetis vtrique mihi. Vel & spiritus sanctus ostiarius. Nam quia in spiritu sancto intelliguntur, & aperiantur scripturę, ostendunt nobis Christum: merito ostiarius spiritus sanctus in quo vt spiritu sapientię & scientię scripturę aperiantur, per quas ingreditur dominus ad nostrę curam; & per quas ostenditur pastor. Vocem autem eius pastoris audiunt oves. Nam quia illi sepe eum dicebant deceptorem, ex hoc incredulitate confirmabāt, dicentes. Nū quis principum credidit in illum? ostendit Christus, quod non oporteat haberi se pro damnoſo, eo quod illi non credant, sed ipsos abiiciens esse ex ovium genere. Nam si ego quidem, inquit, per ianuam ingredior, manifestum quod vere sum pastor. Vos autem qui non secuti estis, videmini non esse oves. Vnde autem educit oves proprias? Vel ex medio infidelium, sicut cæcum de medio Iudæorum: qui & audiuit eum, & agnouit eum. Et ante oves quoque vadit, quantum secus sit cum corporalibus ovibus, post illas enim vadunt pastores. Sed illo loco ostendit, quod omnes ducat ad veritatem, quia & discipulos quasi oves in medium luporum mittit, sic igitur rarior est pastoralis cura Christi. Alienum autem non sequentur, cognoscunt enim alienorum vocem. Iterum hoc loco Theudan & Iudam notat, quos non sequuntur & sunt oves. Nam paucos quosdam suffurati sunt, & hi post mortem illorum discesserunt. Post Christum autem viuēt & mortuum maxime totus mundus secutus. Notat autem & Antichristum. Hic enim quum seduxerit ad paruum tempus, non habebit eos qui sequantur suam perditionem. Nam quod nō sequuntur, hoc manifestat, quia post mortem seducendum non erit qui attendat vel sequatur. Ianua qui dem scriptura est. Educit autem ad pascua dñs oves per ianuam hęc. Quod autem pabulum? Vel futurę delicię, vel sedes in quam nos introducit dominus. Quāvis autem & alio loco seipsum ostium nominat, non est mirandum. Quum enim curam suam vult demonstrare erga nos, pastorem se nominat, quando autem ostendere vult, quod ipse sit ille qui ducat ad patrem, tunc ianuam se dicit, quia ipse iuxta alium & alium sensum quis est pastor. Insuper si quidem sermones diuinarum scripturarum sunt ostium, & dominus ipse esse dicitur sermo, merito vocatur & ostium.

Scripturę ostiū sunt scripturis ad deum.

Indicia latronis.

Indicia pastoris. Ioan. v.

A. c. v.

Infra eo.

Hanc paræmiam dixit eis Iesus. Illi autem non cognouerūt quę essent que loqueretur eis. Dixit igitur iterum eis Iesus. Amen amen dico vobis, ego sum ostium ovium. Omnes quotquot ante me uenerunt, fures sunt & latrones, sed non audierunt eos oves. Hanc, inquit, paræmiam, hoc est parabolam dixit eis Iesus, obscure illis loquens, vt attentiores illos faceret. Postquam igitur hoc docuit, soluit nunc obscuritatem sic dicens. Ego sum ostium. Quod autem dicit omnes qui uenerunt, non de prophetis dicit, sicut Manichæi delirant, Nam illi volent

tes ostendere vetus testamentum non esse a deo; & prophetas non esse missos a deo, vt tum tur hoc dicto. Omnes qui uenerunt ante me fures sunt & latrones. Non igitur de propheta hoc dicit, sed de alijs seditiosis: Quod autem de his dicat, manifestū. Non audierunt enim, inquit, illos oves. Seditiosos enim illos non audierunt oves, prophetas autem audierunt, & per illos crediderunt. Et aliter; Non audierunt illos, oves laudans, dixit. Nusquam autem videtur laudare inobedientes prophetis, sed ediuerso vehementer accusat & persequitur. Insuper diligenter attende verbum ipsum. Quicumque uenerunt, inquit, non quicumque missi sunt. Nam prophetę quidem missi aduenerunt: pseudoprophetę autem, quales & seditiosi illi dicti, a nullo missi uenerunt, sicut & dominus dixit: Currebant, & ego non mittebam eos.

Ego sum ostium, per me si quis intrauerit, seruetur, & in gredietur & egredietur, & pascua inueniet. Qui ingressus, inquit, per meum ostium, & oblatas patri, & ouis illius factus fuerit, saluabitur: & non solum saluabitur, sed & sicut dominus magnam habebit securitatem. Hoc enim significat per hoc quod dicit; & ingredietur & egredietur, sicut & Apostoli ingrediebantur & egrediebantur, coram tyrannis libere loquentes, nam & ceteri, læti erant & inuidi. Et pascua (inquit) inueniet, hoc est, copiosum cibum. Et aliter. Quia duplex est noster hō, internus, & externus, vt dicitur a Paulo. Ingredietur quidem ille, dixerit quis, qui curam gerit interni hominis: & egredietur iterum, qui mortificauit membra super terram, & opera corporis in CHRISTO. Talis igitur pascua inueniet, & in futuro seculo secundum quod dicit propheta. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, &c.

Fur non uenit nisi ut furetur, & mactet ac perdat. Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant. Ego sum pastor ille bonus. Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus. Mercenarius autem & qui non est pastor, cuius non sunt oves proprię, uidet lupum uenientem ac deserit oves, fugitque & lupus rapit, & dispergit oves. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & oves non sunt illi curę. Quoniam Theudas & Iudas etiam cum cæteris apostolis abducti, occisi fuerunt & perierunt: propterea subdit, dicens. Fur non uenit nisi ut furetur & mactet ac perdat. Illos & similes eis fures vocans, ego autem (inquit) ueni, ut uitam habeant. Illi occiderunt & perdiderunt eos qui sequuti sunt. Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant, sancti spiritus communionem, per quam & regnum cælorum intelligere oportet. Habent igitur omnes fidem in Christo. Omnes enim resurgunt & uiuent, sed iusti quid amplius habent: regnum scilicet cælorum. Insuper & de passione differit, ac inquit. Animam meam pono pro ovibus, declarans quod non inuoluntarius, sed uoluntarius ad passionem accedat. Pono enim significat, nemo rapit ex me eam, sed ego eam depono. Notat autem & sæpe commemoratos seditiosos. Illi (inquit) non posuerunt animam pro ovibus, sed reliquerunt eos qui ipsos sequuti sunt, mercenarij enim fuerunt. Ipse autem dominus ediuerso, quum comprehensus est, inquit. Si igitur me queritis, finite illos abire, ut impleatur sermo, quod nullus ex ipsis perierit, idque sic uigentibus Iudæis, ut nulli lupi in oves magis sæuiant. Nam cum gladijs (inquit), & lignis uenerunt comprehendere illum. Potes & hic intelligere per lupum, spiritualem inimicum: quem & leonem scriptura nominat, & scorpionem, & serpentem, qui rapere quidem oves dicitur, quando per mala opera quasdam deuorat. Dispergere autem, quando per malas cogitationes confundit animam, qui & fur merito dicitur, furans per malas cogitationes mactans per consensum, perdens per opus. Confertur enim malitię cogitatio furto, consensus autem in malam concupiscentiam, diabolicę mactationi, opus autem malum, perditioni. Et hoc est forte quod fur non uenit nisi ut furetur & mactet ac perdat. Dominus enim contraria, quam fur ille facit, dat diuinam uitam, sanctificans nos & cogitationes per aduentum bonorum desideriorum, & corpora per bona opera, & quiddam etiam abundantius dat, vt etiam alijs professe possimus docendę gratia, profecto & regno cælorum, vt abundantiori quadam remuneratione nos premiat. Sic igitur est pastor bonus, sed non mercenarius, ut Iudæorum principes, negligentes scilicet populum, & ad solam mercedem recipendam spectantes, non enim querebant utilitatem ex Ægypto, sed turpe lucrum.

He. xxiij. xxvij

Rom. vij.

Psal. xxiij

A. c. v.

Ioā. xvij. i. Petri. v. Psal. xc. Gene. vi.

Ego sum pastor ille bonus, & cognosco oves meas, & cognoscor ab eis, sicut nouit me pater; ita & ego noui patrem, & animam meam pono pro ovibus. Et alias oves habeo, quę nō sunt ex hoc ouili, illas oportet me quoque adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile & unus pastor. Etiam hoc loco agnosces differentiam pastoris & mercenarij. Nā mercenarius quidem ne-

scit oues, quod contingit, quia non sæpe illas inuisit, nam si sæpe inuiseret, cognosceret illas. At pastor, qualis dominus, cognoscat suas oues, quia curam illarum agit, & rursus cognoscitur ab illis quos visitatione dignatur, & propter consuetudinem agnoscentium suum curatorem. Vide autem, quod primus ille nos cognoscit, deinde nos illum. Neque aliter potest cognosci deus, nisi cogniti fuerimus ab illo. Etenim primum ipse familiaris factus est nobis, carne factus est homo, deinde nos illi familiares facti sumus per deificationem, recepta gratia. Volens autem ostendere, quod increduli indigni sint, qui cognoscantur a deo, quia reuera oues non sunt, dixit, & cognosco meas oues, & cognoscor ab eis: iuxta id, Cognouit dominus eos qui sunt eius. Porro ne quis putet, quod sicut homo cognoscat, subdit, dicens. Sicut cognoscit me pater, & ego cognosco patrem, quia si diceret, ita euidenter illum scio sicut ipse me. Sæpe autem ponit. Animam meam pono pro ouibus, declarans quod non sit impostor. Dicere enim, lux sum & vita, apud insipientes inflationis esse videbatur. Dicere autem, mori volo, nullam inuidiam habet, sed magnam potius curam indicat, quam exhibere volebat lapidantibus. Ceterum quum dicit, & alias oues habeo, de gentibus dicit. Non sunt ex hoc ouili, quod sub lege; neque enim gentes lege concluduntur. Et alias quoque oportet me congregare. Dispersæ sunt enim & hæc & illæ non habentes pastorem. Nam & qui inter Iudeos melius sapiebant, & ad credendum propensiores, pastore carebant, & multo magis Gentiles. Oportet igitur & illas quæ ex Gentibus, congregare. Verbum autem, oportet, hoc loco non est necessitas, sed plane euentus significatiuum. Et erit vnum ouile, & vnus pastor. In CHRISTO enim, Iesu non est Græcus, neque Iudeus, neque vlla differentia, vnus enim character omnibus, vnum sigillum baptismatis, vnus pastor, verbum dei & deus. Confundantur Manichæi, qui veteri testamentum abijciunt. Audiant, quod vnum ouile & vnus pastor.

Oportet.
Gene. ij.
Coloss. ij.

Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego ponam eam a me ipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursus sumendi eam. Hoc mandatum accepi a patre meo. Dissensio igitur iterum facta est inter Iudeos, propter sermones meos hos. Dicebant autem multi ex ipsis. Demonium habet, & insanit, quid ei auditis, alij dicebant. Hæc verba non sunt demonium habentis. Num demonium potest cæcorum oculos aperire? Quoniam alienum eum a patre dicebant, & seductorem, & perniciosum, non saluatorem animarum, ostendit per ea quæ dicit. Non sum vobis perniciosus, sed ad sustinenda omnia pro vobis paratus, quauis propter nihil aliud, quæ quod vos in tantum diligit deus, vt ego propter hoc ab ipso diligar, quia pro vobis moriar, quomodo igitur seduco vos, quos scio dilectos dei? An non magis pro vobis mori quaero, vt si propter nihil aliud, saltem propter hoc, quod magis diligar a patre meo? Hæc autem non tam humilia dicit, se attemperans, eo quod si diceret de se sublimia, auditores illum non caperent: quia si aliter dictum consideretur, absurdum videbitur. Cur enim priori tempore non diligebatur, sed nunc dilectionem coeperit pater, & mors pro nobis illi dilectionis author fuerit? Non ita est, sed vt dixi, sese illi attemperans hæc dicit, Dixit autem quis & hoc, quoniam dilectio dei & patris erga nos ex confesso erat. Vidit autem deus & Pater etiam filium suum eandem erga nos declarantem bonitatem, atque ita voluisse pro nobis mori, & diligenter obseruare characteres bonitatis paternæ. Dilixit merito, non quasi mercedem quandam mortis pro nobis dilectionem dans filio, sed spectans inadulteratam substantiam in filio, & quodammodo quibusdam naturæ vinculis nec farsi, & inuitabilibus ad hoc vocatus. An non magna dilectionis opus filius suscepit, ignominiose moriens pro nobis, & non solum moriens, sed & iterum accipiens animam, vt occidat mortem, & nobis immortalitatem per resurrectionem pariat? Hoc igitur significat, quando dicit. Pater diligit me, eo quod morior pro vobis, quia si exulset & gaudeat pater, quod filius sibi similis sit, & seruet characteres suæ erga homines charitatis. Porro quod dicit. Nullus tollit animam meam a me, & propter eos qui mortem eius meditantur, dicit. Vos enim (inquit) sitis meum sanguinem, sed bene scitis quod me inuoluntario nullus praualebit. Insuper vt ne quis putet, quod minister & subditus moriatur ab alio missus, & illi cedens, Potestatem (inquit) mortis meæ ipse habeo, vt dominus mortis. Itaque propterea dicit. Potestatem habeo ponendi animam meam. Quauis & vnusquisque vestrum potestatem habeat ponendi animam suam, nam vniciquisque volenti possibile est se interficere: sed non de hoc modo dicit dominus, sed quod me inuito nullus poterit hoc facere, id in hominibus non fit. Nam etiam præter voluntatem nostram ad

alij interficimur. At dominus nunquam inuoluntarie passus est, eo quod non aliter morti obnoxius erat, nisi quantum libebat. Habet & maius, quod animam iterum accipiat. Hoc autem mandatum (inquit) acceptum esse a patre, vt moreretur pro mundo. Vique adeo, inquit, non sum aduersarius deo, vt & istuc ipsum mori a patre mihi mandatum sit. Porro primum quod sublime est, dicit. Potestatem habeo accipere animam meam. Dominum enim mortis se per hoc ostendit, & ducem vitæ iterum humile verbum ponens, ita mirabiliter vtraque connectit, & quod non habeatur minor, ac feruus patris, & non sit aduersarius illi, sed eiusdem potentiae & voluntatis. Et ita quoque multis ex auditoribus etiam sic profuit, eo quod & dicebat, atque ita vt & dissentio fieret. Nam dum nonnulli quibus hæc verba obscuriora videbantur, putabant illum dæmonio actum, loqui quæ non intelligeret: alij autem, qui vel mediocriter intellexerant hæc, aiunt. Verba non sunt eius qui dæmonio agitur. Insuper quia verbis non poterant confutare illos: quum enim beneuoli non satis tenerent ea quæ a domino dicebantur, neque illis persuasissent verbis, sed Christo operibus patrocinari tentant, & dicunt quod hæc verba non sint dæmoniaci. Vnde autem hoc manifestum? Ex operibus. Dæmonium enim non potest oculos cæcorum aperire. Quia igitur opus diuinum, ergo & verba eiusdem sunt. Quare autem CHRISTVS nihil respondet his qui dicebant ipsum dæmonio agi? Quia iam satis illos confutarat. Et fide digniores aduerlabantur illis; & pro ipso rationem reddebant. Igitur quia dissentiebant inter se, quid vltra opus erat contradicere his qui criminabantur, præsertim quum neque sic fidem quidem haberi essent?

Ioan. viij.

Facta sunt autem encænia Hierosolymis, & hyems erat. Et ambulabat Iesus in porticu Solomonis. Circuuederunt ergo eum Iudei, & dicebant ei. Quomodo animam nostram suspēdis? Si tu es Christus, dic nobis ingenue. Respondit eis Iesus. Dixi vobis, nec creditis. Opera quæ ego facio nomine patris mei, hæc testimonium reddunt de me. Sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis quemadmodum dicebam vobis. Quæ encænia facta sunt in Hierosolymis? Quidam dicunt, quod quo die ædificatum fuerit templum a Solomone eodem celebrauerint encænia. Alij autem non hoc dicunt, sed Euangelistam aiunt dicere encænia constructi templi post captiuitatem. Præclarum autem & celebre agebant festum. Nam ciuitas quasi suum ornatum abiecerat, postquam longam illam captiuitatem iucundum diem encæniorum faciebat. In hoc igitur festo aderat & Iesus. Nunc autem frequentius versatur in Iudæa; quia passio in foribus erat. Hyems enim erat, qua hyeme in primo mense veris passus est dominus, ostendens quod prope sit tempus passionis: propterea versatur in Hierosolymis. Et apparet quidem ex desiderio quodam discendi interrogant, dicentes, num ipse sit Christus? Reuera autem ex corrupta & curiosa mente profecta est interrogatio. Nam quum opera prædicarent illum esse CHRISTVM, isti ex verbis quærebant discere, quod ludentium magis & deridentium. Omnino autem quæstio magna ingratitude plena est & fallacium illorum malitiā ostendens. Dic enim inquit, nobis libere. Sa ne vbique dicebat libere, & comparebat in festis, & nihil in occulto loquebatur, filiumque dei se nominabat, & lucem, & viam, & ostium adhibito etiam teste Mose. Præterea arguens eos dominus, vt pote malo animo loquentes: Dixi vobis (inquit) scipis & non creditis. Et aliter. Quid ita simulatis quod nudo verbo persuademini? Opera quæ facio, non vt aduersarius dei, sed in nomine patris mei, non recipitis, & quomodo nudis verbis crederetis? Omnino enim maior est virtus operum quam verborum ad persuadendum. Quod & facebatur hi, qui melius inter ipsos sapiebant, dicentes. Non potest homo peccator si gna talia facere: Propterea dicit: Non creditis mihi, quia non estis ex ouibus meis. Nam ego quidem vt pastor bonus quæ oportebat facere, feci: vos autem non sequimini. Nam ego pastoris, sed vos ouium vocatione indigni estis: Da & tu operā, dum hyems est, præfens dico vita, quæ semper a malis spiritibus turbatur, vt celebres encænia spirituales tēpli, semper nouus factus, & ascensiones in corde ponens. Aderit enim tunc tibi Iesus, qui simul celebret encæniorum festiuitatem in porticu Solomonis, custodia sua te muniens, & pacificum te faciens ab affectionibus. Ipse enim pacificus Solomon est. Quisquis igitur in protectione Christi pacifici moratur, habet & dominum simul diem festum agentem encæniorum animæ, quandiu hyems vitæ huius durat. Ver enim futurum seculum est, quo omnia reuiuiscunt, quo nullus animā innouare potest. Nam præfenti seculo omnia talia concluduntur.

Quo tēpore
animam
passus
sit Christus

Ioan. ix.

Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitam æternam do

eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam de manu mea. Pater meus qui dedit mihi, maior omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater unum sumus. Postquam dixit eis. Non estis ex ouibus meis, nunc hortatur eos, vt fiant oues eius, ideo & subdit, dicens. Oues meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me. Deinde demulcens eos, dicit quæ consequuntur sint ipsum sequentes. Vitam enim (inquit) æternam do eis, & ne pereant in æternum: &c. Et omnino per verba hæc excitat illos, zelumque ac desiderium inicit, qui confedit quod & alij se sequantur sicut illæ. Propterea autem dicit, Non peribunt, quia nullus potest rapere eas de manu mea, eo quod pater meus, qui dedit mihi eas, maximus omnium est, & de manu eius nullus potest eas rapere, & ita neque de manu mea, manus enim mea etiam manus patris mei est. Nam ego & pater vnū sumus, secundum potestatem scilicet & virtutem. Manum enim potestatem & virtutem dicit. Igitur ego & pater vnū sumus, secundum substantiam & naturam, & potestatem ac robur. Id quod & Iudæi quoque, quum intellexissent, quod seipsum confubstantialem deo faceret, lapidare volebant eum, vt pote qui se filium dei faceret. Sed interrogauerit quispiam. Quomodo dixit dominus, nullus ex manu patris rapit eas, quum tamē multos videamus perire? Dicendum, quod rapere quidem nullus potest de manu patris, decipere autē multi. Nam vt quadam & tyrānie nullus potest auellere a deo, de peritione autem quotidie supplantamur. Quō autē dixit, oues meæ me sequuntur, & non pereunt? Videmus enim quod Iudas perierit, sed propter hoc perijt, quia non secutus est, nec quis mansit vsque ad finē: dñs de ijs qui secuti sunt est, & oues sunt (inquit) quæ non pereant. Quod si quis ex ordine ouium exciderit, & non secutus fuerit pastorem, statim perit: Vt aris autem & hoc de Iuda exemplo contra Manichæos. Etenim quum ille sanctus esset, & ouis dei, & vertibilis voluntate, sua sponte excidit. Non igitur natura sunt mala, sed voluntate & constituuntur, & soluuntur.

Sustulerunt ergo rursum lapides Iudæi, ut lapidaret eum. Respondit ei Iesus. Multa bona opera ostēdi uobis ex patre meo, propter quod eorū operum me lapidatis: Respondent ei Iudæi, dicens. Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam, quia tu homo quum sis, facis teipsum deum. Respondit ei Iesus, Nōne scriptum est in lege uestra. Ego dixi, dij estis: Si illos dixit deus, ad quos sermo dei factus est, & non potest solum scriptura de eo quem pater sanctificauit, & nō sit in mundum: uos dicitis me blasphemare, quia dixerim, filius dei sum? Quum diceret. Ego & pater vnū sumus, per omnia secundum potestatem, & virtutem, & indicare et vnā esse patris manū, & suam putabant Iudæi blasphemum, & apprehendebant lapides, quod faceret se æqualem deo. Igitur dominus admonens & ostendens, quod nullam iustā furoris erga se causam habeant, sed absque causa insaniant, reducit eis in memoriā miracula a se facta, & multa bona opera (inquit) ostendit uobis, propter quod eorū lapidatis me: illi autem dicit. Propter blasphemias lapidabamur te, quia filium dei teipsum facis. Cæterum ipse non negat hoc, neque dicit non facio meipsum deum, vel non sum æqualis patri: sed magis confirmat illorū sententiam, & asserit se deum esse, ex his quæ scripta sunt in lege. Legem autē dicit & librum Dauid, sicut simpliciter & omnem scripturam. Quod autem dicit, hunc sensum habet. Si hi qui gratia deificationem acceperunt, dij sunt, & nemo illos criminatur: quomodo ego iuste a uobis increpor; qui natura sum deus, quem pater sanctificauit, hoc est, segregauit, vt occideretur pro mundo? Sanctū enim dicitur, quod deo segregatum est. Manifestum enim, quia me sanctificauit, & segregauit pater in salutem mundi, & ideo non sum æqualis alijs dñs, sed deus uerus. Vere enim opus dei est saluare, & non hominis, gratia deificari. Si igitur illi ad quos dei sermo factus est, hoc est, ego, nam ego sum sermo dei, & habitauit in illis, concessique eis vt adoptarentur in filios: si igitur illi filij dei, multo magis ego extra omnem noxam sum, deum uocans me ipsum, qui & natura sum deus & alijs hoc concedo. Confundantur Ariani, & Nestoriani, Nā & filius dei & deus, substantia naturaque est Christus, & non creatura, & alijs dat deitatem ad quos fit, nā sermo est dei, sed non ipse gratia deificatur. Nam manifeste separatus ab his qui gratia deificantur, propterea quæ illic dicuntur: & ostendit, quod etiam illis ipse sit author deificationis, nam sermo dei est, & inhabitat in eis. Quod significat per hoc quod dicit, ad quos sermo dei factus est, hoc est, in quibus habitauit. Quo modo igitur blasphemio, dicens filium dei meipsum? Quamuis enim & carnem feram, & ex femine sum Dauid: sed ignoratis sacramentum, & quod non aliter potuerit carnalis hominum natura dei recipere familiaritatem, quam per carnem, quasi in uelamento ei familiaris fuisset.

Obiectio

Manichæi

Ps. lxxxvi

Lex, ois scriptura.

Sanctum quod nā dicatur.

Ariani & Nestoriani confitentur.

A *Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi: si uero facio, & si mihi non creditis, opera patris credite, ut cognoscatis & credatis quod pater in me est, & ego in eo. Vultis (inquit) scire æqualitatem cum patre? A substantia non potestis scire, impossibile enim est scire substantiam dei, sed accipite ex operum æqualitate & identitate indicium, identitatis secundum uirtutē. Ex his habebitis de patris meæ testimonium, & scietis, & credetis, quod nihil ego aliud sum, quam id quod pater. Eandem enim substantiam habeo manens filius, & differens. Similiter & pater manens pater, & differens hypostasi, nihil aliud est quam pater secundum substantiam scilicet ac naturam; quamuis autē per hypostasēs, differimus: ac non separantur hypostasēs, sed in seipsis alter in altero sunt absque confusione pater & filius. Etenim sicut apud nos pater separatus est a filio, quamuis natura vnū sint, ita & in diuinis personis, sed in seipsis alter in altero sunt absque confusione. Propterea nos tres quidem homines dicimur, utpote subsistentes separatis, & non vnū proprie existentes. In diuina autem triade vnus deus, sed non tres dij, propter personarum inconfusam circum incessionem, adde, & eandem uolitionem;*

Quærebant iterum eum apprehendere, & exiit de manu eorum, & abiit iterum trans Iordanem in eum locum, ubi fuerat Ioannes baptizans primum, mansitque illic. Et multi uenerunt ad eum, ac dicebant: Ioannes quidem signum edidit nullum. Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, ueræ erant, & crediderunt multi illi in eum. Quæruno quidem apprehendere dominum, nō ferentes eum, quod tam sublime de se testimonium perhiberet, neque enim ferebatur sublimiorem eius theologiam. Ipse autem inde transiit, illorum furorū cedens, & absentia sua illorum morbum mitigari faciens. Secedit autem inuitis illis: monstrans (vt sæpe diximus) quod neque in cruce detentus fuisset, nisi sponte se tradidisset. Quo autem concedit? Trans Iordanem, ubi Ioannes baptizauit. Non absque causa se illic contulit, sed in memoriā reduxit multa quæ illic facta, & dicta a Ioanne de se. Quod autem illius quæ illic conuersatio multos lucrificeret, subdit Euangelista, dicens. Et multi uenerunt ad eum. Et recordati loci, dicebant, inquit, Ioannes quidem signum fecit nullum. Cæterum quod dicit, ita se habet: Si illi credidimus, qui nullum vnquam fecit signum, multo magis ei qui tot tantaque operatus est signa. Quod autem Ioannes testatus quidē sit de CHRISTO, signum uero nullum fecerit, & propter hoc fortassis non tantam fidem meruerit, subdidit dicens. Omnia autem quæcunque Ioannes dixit de hoc, ueræ erant. Non ultra hunc ab illo, sed illum ex his quæ Christus fecit fidelem, affirmant. Idcirco multi (inquit) illuc crediderunt. Dicendo illuc, signat quod locus ille mire profuerit. Circo doquidem & de hac causa dominus populū in solitaria loca, a consuetudine malorum hominum libera eduxit, quo magis illis prodesset: sicut & in ueteri lege fecisse apparet. Eductis enim illis ex Ægypto, in solitudine aprauit & formauit sibi populū dando illi legem. Attende autem & secessionem Christi quæ spiritualiter fit. Nam secedit quidem a Hierosolymis: hoc est, Iudaico populo, in locum autem habentem fontes. Ecclesiā uidelicet ex gentibus, in qua fontes baptismatis. Vnde multi accesserunt ad eum, Iordanem transeuntes, hoc est, baptismā: nam transmissio Iordanis, significat baptismatis transitum. Non aliter enim quis accedit ad Iesum, & uere fit fidelis, nisi baptismā transeat quod per Iordanem significatur.

CAPVT V NDECIMUM.

Agrotabat autem quidam nomine Lazarus Bethaniensis, à castello Marie & Marthe huius sororis. Maria autem erat ea que unxit dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus egrotabat. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes. Domine, ecce quem amas egrotat. Solus quidem Ioannes huius de Lazaro meminit historię. Meminit autem, vt nos erudiat ne quis grauatim ferat, si boni & deo amici uiri morbo teneantur, quia & Lazarus quum esset amicus Christi, egrotauit: Neque hoc ignorandū est, quod non erat ista Maria que vnixerat dominū unguento, meretrix, quæ apud Lucā, uel Marthæū, sed alia non meretrix, honesta autē, & religiosa, & officiosa. Etenim diligenter ministrabat suscepto Christo, sicut Ioannes testatur, quin & bonam partem elegisse testimonium habet. Ita autē claræ & admirabiles fuerunt sorores, vt & Lazarus ipse notior factus

Baptism per transiit Iordanis significatur.

Luca. vii Mar. viij. Luca. viij Ioan. iij

sit per eas. Erat enim (inquit) Lazarus Bethanienfis a castello Marthæ & Marthæ. Quare autem mittentes acceſſerunt Iesum, & non ipsæ veniunt, sicut Centurio & Regius? Quia plurimum fidebant Christo: & quia mulieres erant, non oportebat eas ita facile ad domo progredi, & quia in lectu erant occupatæque circa fratrem. Nam quod hoc non fecerunt ex contemptu, manifestum ex his quæ sequuntur. Magnam enim honorem, & pietatem, & præcōm constantiam, præ se ferunt. Dicentes autem, Ecce quem diligis ægrotat, ad misericordiam dominum mouere volebant, eo quod memores erant nominis amicitia. Declarat autem & fidem quandam verbum hoc mulierum. Ita enim multam domino esse virtutem cognouerunt, vt administrarentur, quomodo infirmitate labore vt ab illo dilectus. Admirationem enim quodammodo habere videtur, Ecce quem diligis, ægrotat:

Audiens autem Iesus, dixit: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei per eam. Diligebat autem Iesus Martham & sororē eius, & Lazarum. Vt ergo audiuisset, quod ægrotaret, tum quidē temporis mansit in eodem loco duobus diebus: Quoniam illic mansurus erat duobus diebus, eius gratia inquit, infirmitas hæc non est ad mortem, quantum esset ad mortem. Sed quod dicebam, nuncios volens consolari te nimium mœrenter, dicit: Infirmitas hæc non est ad mortem. Et aliter, Si bene consideraueris, neque ad mortem fuit infirmitas, qua moriuntur qui diu vixerūt, sed temporalis & quadriuidua. Nam quia surrexit quadriuiduanus, ad finem spectantes rei dicimus non esse ad mortem infirmitatem, sed pro gloria dei: subdit, vt glorificetur filius dei. Itaque gloria dei, patris dico, in nullo maior est, quā filij. Deus enim est & filius, sicut & pater proprie ac vere. Nam quum vna gloria, etiam vna est substantia: Quo circa confundentur & ex hoc loco Ariani: verbum autem, vt glorificetur, ne putes causæ significantium, sed euentus, vt sæpe diximus. Non enim vt glorificetur deus, propterea ægrotauit Lazarus, sed alia quadā de causa infirmitas accessit, qua tamen cominus in gloriam dei vsus est. Mansit autem diebus duobus, donec expiraret & sepeliretur ne quis dicere possit, quod grauatio, quædam fuerit vel extasis, & non fuerit mortuus. Et propterea tanto tempore manet, vt & corrumperetur, diceretque soror illum fœtere.

Deinde post hoc dicit discipulis, Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei discipuli. Rabbi, modo quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? Respondit Iesus. Nonne duodecim sunt horæ diei: si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lux est in eo. Nusquam alio loco prædicit quod sit profecturus, hic autem solum prædicere videtur, quia valde timebant discipuli in Iudæam ire. Et idcirco prædicit, vt ne repentina abitione turbentur, si abduceretur in regionem quam timebant. Igitur quia timebant & illi, & sibipis magis, nondum enim perfectam de Christo scientiam habebant, dicunt. Modo quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? At ipse animat illos, & dicit. Sicut qui videt lucem non offendit, qui autem in nocte ambulat, ille offendit: ita & qui bonum facit, & in lucis operibus ambulat, nihil graue experietur: qui autem mala facit, patietur. Et ita non oportet meticulosos esse. Nihil enim morte dignum fecimus. Vel etiam aliter, Si is qui videt lumen, non offendit, multo magis is qui mecum est, nisi a me defecerit, non offendit. Atque ita etiam vos cum sitis mecum qui lumen sum, frustra timeatis. Alij autem diem quidem intelligunt tempus ante passionem, noctem vero tempus passionis. Vos igitur (inquit) quamdiu dies est, hoc est, quamdiu nondum instat tempus passionis, non offendetis. Non enim persequutionem patiemini a Iudæis, neque aliud quid graue eueniet vobis. Quum autem nox venerit, passio, inquam, mea, tunc certe humiliabimini quidem, in vnam domunculam vos recipientes propter metum Iudæorum. Ex eo autem tempore afflictiones & tribulationes, & multa offendicula & aduersitates habebitis, quum ego qui lux sum, non vltra vobiscum corporaliter conuersabor, noctem afflictionum habebitis.

Hæc ait. Et post hæc dicit eis, Lazarus amicus noster dormit, sed vado ut à somno excitet illum. Dixit ergo discipuli eius. Domine, si dormit, saluus erit. Dixit autē Iesus de morte eius: ita illi putauerunt quod de dormitione sōni diceret. Tūc ergo Iesus dixit eis manifeste. Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, ut credatis quod non fuerim ibi, sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad discipulos, Eamus & nos, ut & moriamur cū eo. Quonia illi formidauerant ire in Iudæam, dicit ei dñs. Quauis quærebant me Iudæi lapidare, & hoc faciebant, quia loquens illis arguebam eos: nunc autem non vado vt illis loquar, sed vt amicum inuisam, atque ita non oportet trepidare. Non enim ad ea abeo, ad quæ prius, vt

Ariani.

Vt, non causa sed euentum designat plerumq.

A prius, vt periculum ex Iudæis expauescam, sed amicum ex somno excitabo. At illi volentes eum ab itinere impedire. Satis, inquit, est si dormit, saluus erit. Igitur non opus est vt nos abeamus, non enim necessarium est. Tamen si & ipse adiecerit. Amicus noster, vt ostendat necessarium iter illuc, verum illi dicunt non esse necessarium, quandoquidem saluus factus sit, eo quod dormiat. Imo non solum non necessarius est aduentus tuus, sed & amico damnosus. Nam si dominus ei ad salutem (vt nos opinamur) tu autem profecturus es vt excites, saluti obfuturus es. non igitur opus vt eas & excites illum, damnosum enim hoc ei. Itaque vbi vidit eos adhuc tardos, runc manifeste inquit. Mortuus est. Cuius autem gratia etiam prius non manifeste dixit, sed occulte mortem somnum nominans? Propter multa. Vnum quidem, quia a fastu erat alienus, nolebat enim ad ostentationem facere, sed occulte, resurrectionem, excitationem a somno nominauit. Quomodo autem hac dictione vsus fuisset, nisi mortem somnum appellasset? Quod autem hoc verum, propter modestiam inquam, occulte loquutum, manifestum ex eo quod sequitur. Nam dicens, mortuus est, non addidit, vado vt resuscitem illum. Vides quomodo abhorruerit a fastu, quomodo noluit celebrari ea quæ facturus erat? Interim etiam docet nos, ne tam faciles simus ad promittendum. Nam quauis Centurioni hoc fecerit, dixit enim. Ego veniens, sanabo eum, illi tamen hoc dixit, vt illius fidem ostenderet. Igitur hæc vna quidem causa est, propter quam mortem appellauit somnum. Alia autē est, vt ostendat nobis, quod omnis mors somnus sit & requies. Tertia vero, quauis alijs mors fuerit, Lazari tamen resurrectio somnus videretur, eo quod cum dominus resuscitatus erat. Et sicut nobis facile est excitare dormientem, ita illi, imo innumeris modis facilius est resuscitare mortuum. Gaudeo autem, inquit, propter vos, vt credatis mihi magis nunc vt deo quia non eram illic. Et quum longe absum, prædico vobis mortem in Bethania de qua non audiui: sed sicut deus video quæ longe eueniunt. Intellexerunt autem quidam hoc etiam sic. Gaudeo, inquit, vestri causa. Nam quod ego illic non sum; conducit fidei vestrae, quoniam si adfuisset: ægrotantem sanassem; parum autem hoc fuisset ad ostensionem potentiae meae. Cæterum quum absente me mortuus est; abiens autem ipsum suscitatus sum, id magis vestram firmabit fidem, quum videritis me & hoc posse, quod antea nondum ostendi, quod mortuus iterum liberatur, & qui fœrens fuit, apta sua mēbra recipit: & resuscitatur. Hæc quum dixisset dominus, & ostendisset suum illum accessum necessarium. Thomas alijs meticulosior. Eamus, inquit, vt moriamur cum eo. Non fiducia: sed formidinis & tristis animi verbum est. Nam vt alios condiscipulos moraretur, memores eos facit mortis, & dedita opera hoc apponit, vt moriamur: quasi talia dicens. Eamus & nos stulti & insipientes, & non curantes propriam vitam, vt moriamur cum eo. Esto, inquit, ipse vitam suam non magnificat, nos autem cur ita stulti essemus? Hæc timidi verba sunt: sed vide eum postea, quomodo pro veritate vt apostolus occisus sit, ita illum diuina gratia roborauit, vt hoc Pauli, de eo, sit dictum. Sufficientia nostra ex deo: & Non ego, sed gratia. Origenes autem dicit de Thoma somnium quoddam.

B Et sicut nobis facile est excitare dormientem, ita illi, imo innumeris modis facilius est resuscitare mortuum. Gaudeo autem, inquit, propter vos, vt credatis mihi magis nunc vt deo quia non eram illic. Et quum longe absum, prædico vobis mortem in Bethania de qua non audiui: sed sicut deus video quæ longe eueniunt. Intellexerunt autem quidam hoc etiam sic. Gaudeo, inquit, vestri causa. Nam quod ego illic non sum; conducit fidei vestrae, quoniam si adfuisset: ægrotantem sanassem; parum autem hoc fuisset ad ostensionem potentiae meae. Cæterum quum absente me mortuus est; abiens autem ipsum suscitatus sum, id magis vestram firmabit fidem, quum videritis me & hoc posse, quod antea nondum ostendi, quod mortuus iterum liberatur, & qui fœrens fuit, apta sua mēbra recipit: & resuscitatur. Hæc quum dixisset dominus, & ostendisset suum illum accessum necessarium. Thomas alijs meticulosior. Eamus, inquit, vt moriamur cum eo. Non fiducia: sed formidinis & tristis animi verbum est. Nam vt alios condiscipulos moraretur, memores eos facit mortis, & dedita opera hoc apponit, vt moriamur: quasi talia dicens. Eamus & nos stulti & insipientes, & non curantes propriam vitam, vt moriamur cum eo. Esto, inquit, ipse vitam suam non magnificat, nos autem cur ita stulti essemus? Hæc timidi verba sunt: sed vide eum postea, quomodo pro veritate vt apostolus occisus sit, ita illum diuina gratia roborauit, vt hoc Pauli, de eo, sit dictum. Sufficientia nostra ex deo: & Non ego, sed gratia. Origenes autem dicit de Thoma somnium quoddam.

C Thomas enim quum audisset prophetias de Christo, & didicisset, quod & cū anima in infernum descensus esset ad liberandas animas, postquam audiuit Christum dicentem. Vado, vt excitem Lazarum, putauit non aliter suscitari eum, hoc est liberari animam eius, nisi & ipse corpore deposito in infernum descendisset. Ideo vt verus Christi discipulus, neque in hoc volens a magistro auelli, vult & se & alios condiscipulos deponere sua corpora, vt descendant cum Iesu, qui positurus erat animam suam, sicut suspicabatur, vt ex inferno reduceret amici animam. Hanc ridiculam enarrationem apposui, vt pudore suffunderem eos qui Origenica commendant. Tu autem vide, quomodo dominus, quauis Lazarus mortuo dixerit. Eamus ad eum, quasi ad viuentem. Etenim Lazarus vivebat Christo, vt deo.

Veni itaque Iesus, inuenit eum quatuor dies iam in monumento iacentem. Erat autē Bethania iuxta Hierosolymā fere stadijs quindecim, multique ex Iudæis uenerant ad Marthā, ac Mariā, ut cōsolarentur eas de fratre suo. Martha ergo ut audiuit, quod Iesus uenisset, occurrit illi. Maria vero domi residebat. Dedita opera expectauit dominus, vt Lazarus fieret quadriuiduanus, deinde venit, vt miraculum faceret; quod nulla ex parte calumniari posset quispiā. Quare autem apponit Euangelista, quod quindecim stadijs abfuerit Bethania a Hierosolymis: Vt ostenderet, quod multi Hierosolymitanorum merito abfuerint. Non enim longe aberrat Bethania. Consolabantur autē mulieres, non quod diligebantur a Christo (etenim cōspirauerunt, vt si quis cōfiteretur Christum, extra synagogam fieret) sed propter calamitatem

Mortem cur appellavit xps somnium

Matt. viij

ij. Cor. iij. Origenes de Thoma somnium.

Ioan. ix

tatis necessitatem, vel quod reuerbantur eas, vt nobiliores, vel quod non erant pessimi qui aduenerunt, vnde & multi crediderunt ex eis. Ceterum, Martha sola occurrit primū D & non simul assumit secum sororem; quia seorsim illi occurrere, & factum annunciare volebat. Vnde vbi illam in spem bonam adduxit, tunc abijt & vocat sororem. Prius autem non dixit forori Mariæ. Nam si Maria audiisset, quod Iesus venisset, surrexisset in occursum, & comites fuissent ei præsentēs Iudæi, quos nolebat Martha scire aduentum Christi.

Dixit ergo Martha ad Iesum. Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, sed et nunc scio, quod quæcunque poposceris à deo, daturus sit tibi deus. Dicit illi Iesus. Resurget frater tuus. Dicit ei Martha. Scio quod resurget in resurrectione in nouissimo die. Dicit ei Iesus. Ego sum resurgetio et vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, uiuet. Et omnis qui uiuit, et credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? At illi. Etiam domine. Ego credo quod tu sis Christus ille filius dei, qui in mundum uenturus erat. Et quum hæc dixisset, abiit et uocauit Mariam sororem suam clanculum dicens. Magister adest, et uocat te. Fidem quidem habebat Martha in Christi-

Non, quā oportuit in xpm Martha habebat fidem,

sed non quantam oportebat, ideo & dicit. Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Quod sane dixit, vt non credens absentem non potuisse, si quidem uoluisset, depellere mortem fratris sui: nam & in sequentibus maiorem infirmitatem declarat fidei. Quæcunque enim petieris, inquit, deum dabit tibi. Vides quod illum, sicut virum quendam virtute præditum, & deo probatum habu erit. Non enim dixit. Quæcunque uolueris, facies: sed quæcunque petieris, dabit tibi. Ipse autem hanc eius suspitionē subuertit. Resurget enim, inquit, frater tuus. Non enim dixit ei. Etiam, petam deum, & dabit mihi. Non consensit sermoni eius, sed medio quodam uerbo usus est: ueruntamē per sequentia, autoritatem, & potestatem suam clariorem facit. Ego sum, dicens, resurgetio & uita. Quoniam enim mulier adhuc incredula erat, & dictum. Resurget frater tuus, non agnoscebat, sed in nouissima resurrectione intelligebat illum resurcturum, sciebat autem & ultimam resurrectionem futuram, & hoc quidem ex diuinis scripturis, & in primis ex continuis Christi sermonibus de resurrectione. Igitur quia adhuc mulier erat mulier, mentem eius excitat dominus, & quodammodo mortuum fidem eius suscitauit, dicens manifestus. Tu quidem dicis, quod quæcunque petiero deum, dabit mihi. Ego autem manifeste hoc tibi dico, quod ego sum resurctio & uita: & ita uirtus mea loco non circumscribitur, sed tam absens quam præsens sanare possum. Ego enim bonorum supplicator sum, & non quasi alius det, sed ipse sum resurctio & uita, ualeoque resuscitare & uiuificare. Et qui credit in me, etiam si mortuus fuerit naturali hac morte, uiuet. Et omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur morte naturali, & ita ne turberis. Nam: quauis mortuus sit frater tuus, uiuet. Et quid dicam de fratre tuo? Neque uos si quidem creditis in me, moriemini, sed præualebitis grauiori animarum morti. Et qui a grauiore liberat, multo magis liberabit fratrem tuum, qui mortuus est, a minori & corporali. Interrogauit autem & mulierem, num credat? At illa quauis hæc audiisset, atamen non intellexit quid ei dixerat dominus, præ dolore, opinor, extra mentem constituta. Nam quum ille interrogasset aliud, aliud ista respondit. Nam CHRISTVS quidem scire uolebat, num illa credat, quod ipse sit resurctio & uita, & quod qui credit in ipsum, non moriatur in æternum, siue de corporis, siue de animæ morte intelligas. Nā fideles propter spem resurrectionis, neque mori dicuntur. At illa quid responderet? Ego credidi quod tu es Christus filius Dei, qui in mundum uenisti. Bene quidem testata fuit & uere: sed non interrogationi congruum reddidit responsum: & tunc lucrata est, vt uehementiam doloris mitigaret, ac luctus nimietatem prohiberet. Clam autem uocat sororem, ualde prudenter hoc faciens, propter eos qui illic aderant Iudæos. Si enim cognouissent illi, quod occursum esset Christo, abiissent, & caruissent testibus in signe miraculi: Quia autem existimabant Mariam ad sepulchrum lachrymarum proficisci, propterea simul abierunt cum ea, miraculique spectatores fuerunt ac testes. Quomodo autem: Martha inquit ad Mariam. Magister uocat te, tamen si Euangelista non assignat, quod uocauit eam dominus: hoc scilicet latenter insinuat mandatum Marthæ a domino vt uocet sororem, vel aduentum Christi uocis loco habebat. Dicit igitur. Uocat te magister. Quomodo enim Christo præfente non debebat ad illum etiam illa uenire? Itaque aduentum domini, qui necessario illam petebat, vt occurreret ei, uocem dicit Euangelista. Magister enim, inquit, adest. Istuc ipsum adest, pro uoce factum est ad te. Detrectare enim non potes, quin illum præsentem & tu accedas.

Ille ut audiuit, surgit cito, et uenit ad eum. Nondum autem uenerat Iesus in castellum, sed erat in eo loco, ubi occurreret ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo et consolabantur eam, quum uiderent Mariam, quod cito surrexisset et exisset, sequuti sunt eam, dicentes. Vedit ad monumentum, ut pleret ibi. Maria ergo quum uenisset eo, ubi erat Iesus uidens eum, accidit ac pedes eius, et dicit ei. Domine, si fuisses hic non esset mortuus frater meus.

Quamprimum audiuit adesse Iesum, non segnis fuit Maria, sed surgit, & ad eum uenit. Vnde manifestum, quod non præuenisset illam Martha, neque prus, siquidem cognouisset ista Iesum uenturum. Nondum autem Iesus uenit in castellum. Tardius enim ibat, ne uideretur ad miraculum properare, sed precibus illarum exoratus hoc facere. Et quæ doquidem magnum erat futurum miraculum, & quale rarius fecit, erant que multi acqui rendi per illud propter hoc dispensat, vt multi fiant miraculi testes. Dicit enim Euangelista, quod Iudæi qui erant cum illa in domo, sequuti sunt illam. Maria autem maiori feruore, quam soror sua Martha accessit ad Christum. Viso enim illo, inquit, procidit ad pedes eius, non reuerita turbam, neque suspicata adesse nonnullos, qui inimico erga Christum essent animo. Ad nullum autem hominum respiciebat; præfente magistro, idque unum curabat, vt illi summum impenderet honorem, dicit enim. Domine, si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus. Martha autem nihil tale fecit, neque enim procidit, sed magis CHRISTO promittente ei de fratre meliora, apparuit incredula. Tamen si & ipsa Maria adhuc imperfecta uideatur dum dicit. Si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus. At tamen CHRISTVS ad hanc non dicit, quod ad sororem eius, eo quod multata turba aderat, & non erat tempus eiusmodi uerborum se illi intemperat & denudat humanam suam naturam, & humanæ naturæ proprietatem indicat. Audi enim quid dicat Euangelista.

Iesus ergo ut uidit eum plorantem, et Iudæos qui uenerant cum ea plorantes, infremuit spiritu, et turbauit seipsum, et dixit. Vbi posuisti eum? Dicunt ei. Domine, ueni et uide. Lachrymatus est Iesus. Dixerunt ergo Iudæi. Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipsis dixerunt. Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere ut hic non moreretur?

Ad lachrymas quidem natura mota est, & cohibebatur propter Martham flentem, & illam, & eos qui aderant. Dominus infremuit in affectionem spiritu, hoc est increpat per spiritum conclusionem, & cohibet illam. Et sic rogat; vt non cum uulatu esset interrogatio. Quia enim contristatus fuit, homo enim erat uere, & ut credibilis esset humana natura, permisit illi proptium operari, & asperere tractat carnem, increpatque eam spiritu sancti uirtute. Itaque caro non ferens increpationem, turbatur & fremit, & cum moerore pugnat. Hæc autem omnia dominus naturam pati permittit, & ut confirmet, quod uere & non apparenter tantum sit homo, & ut doceat nos & terminos & modum tristitiæ ac moeroris ponere. Nam absque compensione & lachrymis esse, bestiarum est. Multum autem lachrymari, plorare, & contristari mulierum. Igitur cum nostræ carnis & sanguinis, participes esset, participes quoque fuit humanarum & naturalium affectionum. Interrogat autem, Vbi posuisti, non vt ignoras: quomodo enim ignoraret, qui sciebat & mortuum quæ procul esset; uerum uult omnia ab eis discere, ne se ipsum miraculo temere in gerere uideatur, sed exoratus facere, quo & omnis suspensionis signa tolleret. Quia autem nulla adhuc coniectura resurrectionis Lazari offensa erat, neque illic putabatur uenisse, vt resuscitatus illi, sed vt deploraturus, dicunt ei. Domine uade & uide. Malignam autem Iudæi iterum malignitatem contexunt, tamen si rãta calamitas ante oculos ipsorum fira erat, sed quid dicit? Non poruit hic, qui aperuit oculos cæci, facere ut hic non moreretur? Vellicabant autem miraculum cæci illuminari, quum deberent signum illud admirari. Et hi a morte illius etiam illud quasi non esset factum, calumniantur, eleuandoque ac taxando pæoccupant, non expectarunt finem rei. Ita ipsorum mentes corrumpat inuidia.

Iesus ergo rursum fremens in semetipso, uenit ad monumentum. Erat autem spelunca, et lapis impositus erat ei. At Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror eius qui mortuus fuerat. Domine iam olet, quæ triduanus enim est. Dicit ei Iesus. Nomen dixi tibi, quod si credideris, uisura es filiam dei: Sustulerunt ergo lapidem a loco, ubi is mortuus fuerat positus. Iesus autem attollens sursum oculos, dixit. Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, quod semper audis me, sed propter turbam quæ circumstat, dixi, ut credant quod tu me miseris. Quare Euangelista sursum deorsumque uertit, quod lachrymatus sit Iesus & infremuerit passionis

Math. x. Lucæ. x.

Abseq. cõ passione est. bestiarum est.

vt nos discamus quod vere natura nostra a amictus fuerit. Nam quum super omnes Eua
 gelistas sublimiora de domino loquatur, & magna diuiciarum eius mysteria tradat, ea
 propter & in corporalibus humiliora loquitur, vnde & in luctu dicit, quod valde se ho
 minem ostenderit, ex hoc monstrans carnis veritatem, vt tu discas, quod quantum Deus
 fuerit, fuerit & homo. Nam sicut Lucas ab agonia & guttis sanguineis & sudore, ita &
 hic a luctu credibile facit, quod carnem vere gestauerit. At cuius gratia non superpossi
 to lapide resuscitauit Lazarum, sed dicit, tollite lapidem. Etenim cum mouerit mortuum
 corpus voce, & confirmatum animauerit, multo magis lapidem mouere potuisset voce.
 Tollite, dicit, lapidem, vt illi testes fiant miraculi, & ne iterum dicant sicuti de caeco. Hic
 est, non est hic. Nam & adesse in loco, & tollere lapidem suis manibus, sufficientia erant
 ad obturanda ingratorum ora qui signi testes facti erant. Porro Martha male credula,
 dixit. Iam fecerit, quatuoriduanus enim est, quasi impossibile existimans propter dierum
 multitudinem fratrem suscitari: ita adhuc humi reptabat. At Christus eam recordari fa
 ciens eorum quae ante dixerat, & ferme vt male memorem increpans, dicit. Nonne dixi
 tibi: quod si credideris, visura sis gloria dei? Discipulis igitur dicebat. Propter hoc mor
 tuus est Lazarus: vt glorificetur filius dei. Marthae vero inquit, gloriam videbis dei, de
 patre dicens. Infirmitas enim audientium in causa est, vt haec varie dicantur. Nam quum
 Iudaei adfarent ibi, non dignum erat, dicere dominum. Videbis gloriam filij dei. Alio
 qui visus fuisset de seipso arroganter loqui. Nunc autem de patre caelesti dicens sermo
 nem facit modestiorem, minusque repudiandum. Quare autem precatus est, imo precan
 tis figuram suscepit: ipsum dominum dicentem audiuiimus. Inquit enim, propter cir
 cunstantem turbam dixi, vt credant quod tu me miseris. Quod autem dicit, ita se habet,
 Vt ne aduersarium Dei me putent vt ne dicant: non est ex Deo, vt ostendam opus se
 ri secundum tuam voluntatem. Quod autem hoc sit, & non propter alium vsum, sed pro
 pter circumstantes videatur orare, vide rationem. Gratias ago tibi qui audisti me. Quis
 autem orauit sic vnquam? Prius enim quam dixisset aliquid, inquit, Audisti me. Et ita
 non oratio, sed figura orationis est, & indicium solum. Quod autem non opus habeat o
 ratione, manifestum est ex multis alijs, quae absque oratione faciebant. Tibi dico daemoni
 um, egredere ab illo. & Volo, mundus esto, & Remittuntur tibi peccata tua, quod maxi
 mum omnium. Et, Mare file, & quiesce. Igitur vt circumstantes credant, quod e superis
 sit, & non contrarius Deo. Nam haec faciens, omnibus modis ostendebat suam erga pa
 trem gratitudinem. Et quum nihilominus dicerent: non est ex Deo, quid non dixissent, si
 nihil tale fecisset.

Lu. xxxij.

Ioan. ix

Exemplis ostenditur quod xps oratione opus non habeat

Vox xpi suscitatis Lazarum

Atque quum haec dixisset, voce magna clamauit. Lazare, veni foras. Et prodijt qui fuerat mortu
 us manus & pedes habens reuinctos fascijs sepulchralibus. Et facies illius sudario erat obuincta. Di
 cit eis Iesus. Soluite eum, & sinite abire. Multi ergo ex Iudaeis qui uenerant ad Mariam, & uide
 rant quae fecisset Iesus, & crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis abierunt ad phariseos, & di
 xerunt eis quae fecisset Iesus. Quum gratias egisset patri dominus, potius quam orasset,
 vt dictum est, non enim egebat oratione & orationis subsidio, vt pote aequalis patri po
 tentia, clamat voce magna, vt auctoritatem & potestatem habens. Non enim dixit. In nomi
 ne patris mei Lazare veni foras: neque. Resuscita eum parer, sed cum auctoritate, vt di
 ctum est omnino ora eorum obturans, qui illum patre minore dicit. Quid enim par
 potestati, huic fuit vnquam sedum loquitur mortuo tanquam uiuenti, & dicit. Lazare ve
 ni foras. Ecce nunc opere impletum est quod dicit. Venit hora quum mortui audient vo
 cem dei: & qui audierint, uiuent. Nam ne quis existimet, quod Iesus ab alio acceperit o
 perationem, praedicat quod hoc per ea monstraturus sit. Caeterum magna vox saluatoris
 quae Lazarum suscitauit, symbolum est magnae tubae quae sonatura est in communi resur
 rectione. Magna autem voce clamauit dominus, & id propter hoc vt obstrueret ora gen
 tiliu, dicentium in sepulchris esse animas. Vocat enim illam, vt procul absentem.
 Quemadmodum autem resurrectio ista particularis: ita etiam vniversalis in momento &
 nictu oculi erit. Egredius autem, inquit, qui mortuus erat obuinctus manus & pedes. No
 minus enim videbatur esse mirabile vinctum egredi quam suscitari. Et miraculum erat
 vere vinctum moueri, conuinctum miraculo resurrectionis, Iubet vero illum solui, vt
 prope facti & accedentes videant quod ille ipse sit. Ire autem illum dicit ad fugendam o
 stentationem. Non enim ducit illum secum, neque iubet vt secum ambulet, vt sic sese
 ostentet. Facto autem miraculo, spectantium alij quidem crediderunt, alij autem an

nunciauerunt phariseis, nimirum vt prophanam rem, quia ausus fuit imperare, vt effo
 diatur sepultus.

Congregauerunt ergo pontifices & pharisei consilium: ac dicebant. Quid faciemus, quia
 homo hic multa signa facit? Si dimiserimus eum sic, omnes credent in eum, & uenient
 Romani, & tollent nostrum, tum locum, tum gentem.

Obstupescendus & admirabilis erat, qui tanta facit miracula. Pharisei autem eum ma
 gis quarebant occidere, id quod extremae insipientiae fuerit, quod morti se tradituros
 existimabant eum, qui mortem in aliorum vincebat corporibus: conabanturque ita glo
 riam eius obscurare, atque post tanta miracula purum hominem esse arbitrabantur.
 Quid faciemus, dicentes, quia hic homo multa signa facit? Et quale hoc crimen, quod
 signa facit? Oportebat eos credere & admirari, & non adhuc habere pro homine puro.
 Vide autem malignitatem Iudaeorum, populum commouere studentium, quia ratio
 nem afferunt, quasi populi multitudo periclitatura esset, & a Romanis perdenda ob ty
 rannidis suspicionem. Nam si permiserimus eum sic, turbam multam habebit post se;
 quae signorum exhibitione sequetur, & nos omnes de tyrannide suspectos habebit
 Romani, & tollent nostras ciuitates, & euertent. Haec autem vt dixi praemalitia dicebat:
 Vt enim non videantur insidiari CHRISTO propter inuidiam commune periculum
 in medium afferunt, concitantes populum contra CHRISTVM, quasi perditionis au
 thor ille esset futurus. Accipe autem & aliter miraculum hoc. Est enim mens nostra ami
 ca CHRISTO, saepe autem ab humana vincitur natura, & incidit in peccatum, & mor
 turum moue animae miserabili digna cui misereatur CHRISTVS. Amicus enim est ei
 quae est mortua. Sorores igitur & cognatae mentis mortuae, caro vt Martha, crassior em
 & corpulentior est Martha: anima autem, vt Maria, quae magis pia & honesta, acce
 dens ad CHRISTVM & procidans, habentes & confessionis cogitationes, quae vt Iu
 dae illam sequantur. Iudas enim confessio dicitur. Et omnino dominus vbi adfiterit ad
 sepulchrum, & cecitatem quasi lapidem quaedam iacentem super sepulchrum, tolli iusse
 rit in memoriam reducendo futura, & bona, & supplicia, clamaueritque magna voce tu
 haeuangelice. Lazare veni foras ex sepulchro: ne sis sepultus in temporalibus distractio
 nibus & affectionibus, sicut & discipulis dicebat. Non estis ex mundo, sed ego vos elegi
 de mundo. Et iterum Paulus: Et nos exeamus ad eum extra castra, hoc est, mundum.

Spiritalia textus discussio

Iudas

Ioan. xv. Heb. xij.

Atque ita excitat a peccato mortuum, corruptae enim fuerunt malitia cicatrices, sed
 quae propter hoc fecerant. Ideo quatuoriduanus mortuus erat, quatuor diurnis & lucidis
 virtutibus priuatus, & ad illas immobilis & ociosus existens. Veruntamen quauis &
 immobilis fuerit, manusque ac pedes vinctus, ac propriorum peccatorum cathenis con
 strictus, & ad omne opus bonum inutilis declaratus, quauis etiam faciem sudario ob
 reclusus, ita vt nihil diuinum videre queat, a carnali velamento impeditus: & in summa
 pessime affectus, & secundum virtutem practicam, quae per manus & pedes, & secundum
 contemplatiuam, quae per contactam faciem significatur. Quauis autem sic misere ha
 beat, audiat tamen. Soluite illum, boni & cooperarij salutis angelici vel sacerdotes, & res
 missionem ei date peccatorum, ita vt ire ac moueri possit ad operandum bonum. Qui
 dam autem per Martham quidem intellexerunt synagogam Iudaeorum, Mariam vero,
 ecclesiam ex Gentibus. Et synagoga quidem Iudaeorum turbatur circa plurima: multa e
 nim sunt mandata legis, & operatu difficillima. at ecclesia ex Gentibus non multis opus
 habet mandatis, sed paucis, in quibus tota lex & prophetae pendunt, quae de charitate po
 sita sunt. Per fratrem autem illarum, qui ex mortuis surrexit, animas quae propter pec
 catum in infernum descendunt, iuxta illud. Conuertantur peccatores in infernum, illas e
 nim animas resuscitat dominus.

Angeli & sacerdotes coope rarij xpi.

Psal. ix

Vnus autem ex ipsis Caiphas, quum esset pontifex anni illius, dixit eis. Vos nescitis quicquam, nec
 perpenditis, quod expedit nobis: ut vnus homo moriatur pro populo, ac non tota gens pereat. Hoc
 autem a semetipso non dixit, sed quum esset pontifex anni illius, uaticinatus est quod Iesus moritua
 rus esset pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios dei qui erant dispersi, congregaret in
 unum. Ab illo ergo die consultabant inuicem: ut interficerent eum. Cum alij apud Iudaeos;
 & pontificatus dignitas erat corrupta, simulac venaliter facti fuerunt principes, ne ultra
 per omne tempus vitae vnus, sed dumtaxat in annum vnum sacerdotio fungeretur. Et
 quauis ita corrupta foret dignitas, adhuc tamen aderat spiritus sanctus operans in his
 qui vincti erant. Postquam autem manus iniecerunt in Iesum, tunc omnino gratia dere
 liquit illos, & transiit ad apostolos. Igitur alij quidem in coetu concilij mortem Christi

Dicit ergo unus ex discipulis eius, Iudas Simonis Iscariotes, qui erat eum proditorum. Quare hoc vnguentum non unxit trecentis denarijs, et datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia pauperes illi curæ essent, sed quia fur erat, et marsupium habebat, et quæ quæ mittebantur, portabat. Dixit ergo Iesus, Sine illam, in die sepulture meæ servavit istud. Pauperes enim semper habetis vobiscum me vero non semper habetis. Iudas quum esset auarus, reprehendit honoris modum.

mat. xxvi

Quare enim non obtulisti pecuniam, inquit, vt possem scilicet furari, sed vnguentum? Quomodo igitur alius Euangelista dicit: quod omnes discipuli hoc dixerint? Dicendum igitur, quod omnes quidem dixerint, sed non tali mente aliq, quali ille. Non reprehendit autem eum dominus quauis sciret furacis animo hoc illum dixisse, volebat enim illum confundere docens, et nos longanimes debere esse erga tales, sed occulte approbat ei perditionem, tamen si propter auaritiam traditurus esset eum in mortem. Ideo & sepulture meminit, perstringens insipientiam eius, si quo pacto corrigatur. Et quod subditur, talem quandam sensum habet. Pauperes enim, inquit, semper habetis vobiscum, me autem non semper habetis, eo quod breui abiturus sum, te mihi mortem machinare. Igitur si onerosus tibi sum, & molestus ille in me honor, expecta paulisper, & eris liber a me, & tunc scies nū propter pauperes, opus habeas vnguenti venditione. Quare autē si qui dē auarus erat & fur, pecuniarum dispensationem ei permisit dominus? Propter istucipium quod fur erat, vt omne ei occasionem auferret. Non enim poterat dicere, quod propter pecuniarum amorem eum prodiderit. Nam satis consolationis ex marsupio habebat, & neque marsupium gerens fidelis erat. Portabat enim, hoc est furabatur, quæ mittebantur, sacrilegus erat, in suum vsu sapiens ea, quæ in diuinum dabantur. Audiant sacrilegi quarum partium sint. Et caput maliciæ est, quod postea vendidit dominum. Vides quo ferat auaritia? Ad prodicionem. Bene igitur Paulus, radicem omnium malorum hanc vocauit, vt pote, quæ prodiderit dominum, & quotidie hoc faciat. Nonnulli autem, ideo creditam Iudææ pecuniarum dispensationem, ceu minorem alijs. Nam pecuniarum ministrare minus est quam doctrinæ, sicut & in actis dicunt Apostoli. Non licet nobis relicto sermone ministrare mensis.

i. timo. vi
radix omnium
malorum
auaritia.
Act. vi.

Cognouit ergo turba multa ex Iudæis: quod esset illic, & uenerunt non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum quoque uiderent, quæ suscitauerat à mortuis. Consultabant autem principes sacerdotum, ut & Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum.

Beneuoli fuerunt hi, qui ad Iesum uenerunt, & non sicut alij maleuoli & insani. Uenerunt enim, inquit non propter Iesum, sed vt & Lazarum uiderent. Nam quum reuera maximum miraculum esset, multi cupiebant eius qui surrexerat spectatores fieri, fortassis expectantes audire a Lazaro de his quæ in inferno. Pharisei autem tã inhumani erant vt non solū Iesum, sed & Lazarum occidere cuperant, eo quod multis auctor salutus fieret, & miraculo suo ad fidem simpliciores adduceret. Ita apud illos crimē erat, si cui beneficeret, imo hoc male habebat eos, quod instante die festo oēs ad Bethaniã currerēt, fierentque auditores miraculi, & spectatores eius qui surrexerat.

ma. xxiiij
Mar. xiiij
Luc. xix

Postero die turba multa, quæ uenerat ad diem festum, quum audissent quod ueniret Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant. Hos anna, benedictus qui uenit in nomine domini rex Israel. Quum secessisset paululum in solitudinem dominus, vt restingeret furorē homicidarum, iterum libere accedit, & iterum comparat. Instabat enim nunc tempus passionis, & non ultra oportebat eum latere, sed dare se pro salute mundi. Vide autem consequentiam passionis. Suscitauit Lazarum, miraculo hoc maximo omnium ad finem reseruat, ea propter multi consuebant & credebant, crenatibus multis maior nascebatur inuidia. Inuidiam autem securę sūt insidię & mors: dicit enim. Quum audissent turbę, quod ueniret Iesus, occurrerunt ei cum gloria, propter miraculum Lazari, maiorem illi impendentes honorem: quam homini puto debeatur. Nō em̄ eum ultra prophetam habebant illum, quem enim prophetarum sic uenerati sunt olim vnquam? Vnde dicebant. Hos anna, benedictus qui uenit in nomine domini. Ex his autem uerbis colligimus primum quidem, quod deus sit. Nam hos anna interpretatur, salua obsecro: sicut & in centesimo septimo Psalmō a. L. XX. in Græcū uerbum est, ubi Hebraicæ habet, o fanna. Græcē dicitur o domine, salua obsecro. Salua obsecro. Salua autem solius dei est, & ad ipsum dicitur est. Salua nos domine deus noster.

cvij. psal.
esse ait.
hierony.
cxviij.
sumptū i
dicat.

Et ex omnibus locis collegerit quis, quod salutem soli deo scriptura tribuat. Igitur primum quidem hoc ostendunt, quod dicta Dauid de Christo doceant, quod deus sit, deinde quod & proprie deus. Nam qui uenit, inquit, non qui ducitur, nam hoc seruututis est, illud au-

tem potestatis. Dicendo uero; in nomine domini istucipsum docet, quod ipse uerus sit deus, non enim dicit eum uenisse nomine serui, sed domini. Et insuper asserunt, quod non sit aduersarius deo, sed in nomine patris uenerit, sicut & ipse dominus inquit. Ego ueni in nomine patris mei, alius autem ueniet in nomine suo. Porro regem Israel appellauerunt eum, fortassis sensibile quoddam regnum imaginantes, expectabant enim vturgeret rex maior supra quam fert humana natura, qui liberaret eos a Romanorum imperio.

Nactus autem Iesus a se illam sedit super eam, sicut scriptum est. Noli timere filia Syon, ecce rex tuus uenit, sedens super pullum asinae. Hæc autem non cognouerunt discipuli eius primum, sed quado glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt quod hæc essent scripta de eo, & quod hæc fecissent ei. Quomodo alij quidem Euangelistæ dominum dicunt ad discipulos dixisse. Soluite; & adducite mihi Ioannes autem hic nihil tale dicit, sed tantum inquit. Nactus Iesus a se illam. Et cur hoc? Nunquid inter se dissident? Cæterum quod illi dixerunt fustus, hic quod dem compendio dixit: a se illam enim a discipulis & adductam inuenit, & sedit super eam. Et propterea etiam prophetiam impleuit Zachariæ, qui dicit. Ne timeas filia Syon, ecce rex tuus uenit tibi, sedens super pullum asinae. Quia enim ut in plurimum reges Hierusalem iniusti & auari fuerunt, dicit Propheta. Ne timeas Syon, nam rex de quo prædicit tibi, non talis est: sed mitis & modestus & nullam præ se ferens arrogantiam. Idque ostenditur ex eo quod insidens asino ueniat. Non enim exercitum post se trahens ingressus est, sed asino uectus. Erat & futuri symbolum quod ipse federit super asina.

Immundum enim animal hoc in lege symbolum erat immundi Gentilium populi, super quo insedit Dei uerbum Iesus subiiciens indomitum & inerudicum illum quasi pullum; nouum dico populū: & adduxit in Hierusalem ueram, quum factus esset subditus ei. An non & eos qui ex gentibus congregauit in caelum dominus, factos sibi in populū, & obediētes eius prædicationi? De clarabant autem & palmarum: quod fortis quidam, & quod victor fuerit mortis resuscitato Lazaro: Palma enim in certaminibus datur victoribus. Fortassis autem significabant eum, qui laudabatur caelestem esse, & e summis uenisse. Sola enim aliarum arborum erigit se in ipsum caelum, ut sic dicam. In summitate autem folia habet, alba germina in folio ferens. Porro in trunco & medijs usque ad fastigium aspera est, & vix ascensilis, in ramis autem uirgas erectas promittens. Ita & qui ad cognitionem uerbi & filij dei properat asperam quidem illam inueniet, ambulans per laborem uirtutis. Veniens autem ad summitatem scientiæ, assequetur fulgidissimum lumen theologiæ, & reuelationem inuisibilem & ineffabilem, quasi candidissima palmarum germina. Cæterum admirare hic Euangelistam, quomodo nō erubescat, sed inuulget primum Apostolorum ignorantiam. Hæc enim, inquit, non cognouerunt discipuli eius primum: sed quando Iesus glorificatus est. Gloriam autem dicit ascensionem post crucem & passionem. Tunc enim cognouerunt in aduentu spiritus, quod de illo essent scripta. Nam fortassis sciuerunt, quid fuerint scripta: quod autem de Iesu ignoraauerunt, idque uoliter, alioqui scandalizati fuissent, quum crucifigeretur siquidem rex a scriptura annūciatus, fuisset talia patiens.

Testabatur igitur turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum uocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea & obviam uenit ei turba, quod audierant eum edidisse hoc signum. Pharisei ergo dixerunt inter se. Videtis quod nihil proficitis, ecce mundus post eum abiit. Turba inquit: quæ uiderat miraculum de Lazaro: ideo & occurrerunt ei cum gloria, hi qui audierant hoc factum signum, scilicet credentes. Neque enim nisi credidissent ita repente inde abiissent. Pharisei autem dicentes. Videtis quod nō proficitis quicquam, non ex malitia hæc loquuntur. Non enim fuerunt ex his qui mortem meditati erant Iesu, sed beneuoli quidem esse uidentur, sed nondum libere loqui audentes, eo quod non audebant manifeste resistere his qui contra dominum sæuebant, & per occasionem tentant reprimere illos. Quæ uestra uilitas ex multis contra hominē hunc insidijs. Quantum em̄ insidiamini, tantum hic crescit & augetur gloria eius. Nam mundus, hoc est, omnis multitudo post eum uadit, atque ita, quia nihil efficitis, cessate ab insidijs, vt ne frustra iniustitiam patretis.

Erant autem quidam Græci ex his, qui ascenderant ut adoraret in festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogabant eum dicentes. Domine, uolumus Iesum uidere. Venit Philippus, & dicit Andrea. Andreas rursum & Philippus dicunt Iesu. Iesus autē respondit eis dicens. Venit hora ut glorificetur filius hominis. Amen amen dico uobis, nisi granum frumenti deciderit

asini symbolum
in lege.

Palma uirtutibus
tributa;

in terram mortuū fuerit ipsum solum manet, si uero mortuum fuerit multum fructum affert. Propter pulchritudinem templi, & ea quæ de Iudæis dicebantur: multi etiam Græcorum ascenderunt adoraturi. Hi autem prope fuerunt, eo quod & proselyti fiebant, hoc est accesserunt ad Iudaismum. Igitur fama communicata de Iesū, accedunt ad Philippum, & rogauerunt eum, ut viderent Iesum, hoc est, petierunt. At ille (sed vide modè fratrem & bonum ordinem) Andreæ dicit, tanquam ei qui ante se erat, & ille non arrogat sibi suggestionem, non enim in autoritate erat, sed simul accipit & Philippum, & ita fidenter domino referunt. Tantis ordo amorque mutuus inter eos erat. Quid igitur dominus? quum discipulis interdixisset, ne in viam gentium abirent, videretque gentes se iam accedere. Græci enim qui volebant eum videre, omnino gentiles erant: Iudæos autem sciebat sibi insidari. Tempus, inquit, nunc est accedendi ad passionem. Venit enim inquit, hora crucis, ut glorificetur filius hominis. Nam quid opus est gentes, quæ nos accedunt, non suscipere, & accurrere ad Iudæos, qui adiuuant & perfectuntur? Igitur quia ex gentibus veniunt ad nos, nunc est tempus ut crucifigatur. Igitur, permittam Iudæis, ut insidiandi finem faciant, & permittam eis ut crucifigant me, ut certe nullam habent excusationem posthac, quā iuste reliquero eos, ut crucifixores & interfectores meos, & contulero me ad gentes, quæ nunc venire inceperunt ad doctrinam meam. Nam valde iniustum est nihil dari gentibus, quæ verbum ac salutem sitiunt, Iudæis autem qui respuunt sibi data, & insidiantibus benefactori, luxum suppeditare. Insuper ne scandalizentur discipuli, quod quando & gentes accedere inceperunt, tunc moriatur, dicit, quod suum mori fidem gentium magis aucturum sit. Nam sicut granum frumenti, quum seminaueris, moritur, tunc multum fructum affert, ita utique & mea mors magnum fructum in fide gentium apportat & ita nullus scandalizetur quod adductio gentium per mortem meam prohibeatur, sed ab exemplo grani credat casum in morte mea, incrementum eorum qui crediderunt allaturum. Nam si hoc in grano sit, multo magis in me. Quum enim mortuus fuero, & resurrexero, multo magis ostendam virtutem meam, quum resurrexero, omnes credent mihi ut deo.

Qui amat animam suam, perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam. Si quis mihi ministrat, me sequatur, & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, cohonestabit eum pater. Quoniam prope erat passioni dominus, & sciebat discipulos morori plenos fore, ideo dicit, quod utique adeo non oportet vos in mea morte moreretur, ut etiam vos quoque nisi moriamini: nullum lucrum habebitis. Et in summa, omnis homo qui præsentem vitam diligit, & animam suam amat, hoc est sua desideria absurda facit, & permittit ei quod non oportet, nec contemnit mortem, perdit eam, qui autem odit illam, hoc est qui non concedit ei neque ab illa flebitur; custodit illam in vitam æternam. Volens autem ostendere magnam auerfationem, quæ habenda est erga concupiscentiam animæ dixit, qui odit. Etenim non sustinemus ut videamus faciem, vel audiamus vocem eorum, qui odio habentur. Igitur si oportet esse affectos in absurdos animæ appetitus, ut extremo odio illos habeamus. Quod autem dicit, qui odio habet animam suam in hoc mundo, declarat temporalem rem esse. Nam quia videtur crudeliter præceptum & graue, mitigat illud per hoc quod adijcit, in mundo hoc. Non enim, inquit, in immensum tempus iubeo haberi odio animam, sed in hoc transitorio mundo auerfari eam, quæ tibi tam absurda imperat. Subdit autem & lucrum, dicens, In æternam vitam custodiet eam. Odio quidem habes ad tempus, in secula autem seruas viuam diuinam vitam, quum autem adhortatur eos magis ad contempnum præsentis vitæ, & contra mortem animat, dicit, Qui mihi ministrat, me sequatur, ita promptus sit ad mortem ut ego. Immitationem autem hic per opera dicit. Deinde & consolatio sequitur. Vbi ego sum, & minister meus erit. Vbi autem Christus: In caelis; & ita qui per mortem eum sequitur & non adheferit huic mundo, illic erit in caelis. Opponuntur enim inter se sursum & deorsum. Qui diligit infra esse, sursum non erit, qui autem fugit quæ infra sunt & mundum, sursum & in caelis erit. Nam si quis mihi ministraverit, inquit, honorabit eum pater. Non dixit, ego honorabo eum, sed pater; commendans per hoc, quod verus filius sit. Pater enim honore persequetur tale, ut ministrum veri filii. Præterea per hoc docet quod non sit contrarius deo. Deus enim & pater non cohonestaret eum, qui sibi aduersatur. Igitur ne amemur animam nostram, ut seruemus eam a periculis pro veritate, ut nolimus affligi pro bono, sed siquidem ministri Christi sumus, exponamus eam periculis pro veritate. Et erimus omnino ubi nunc est Christus. Non de diuinis loquor dignitatibus, nā

A ille natura est deus, sed in quibus humana natura ornari potest, ut ille deus natura, non diu gratia & adoptione.
Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater serua me ex hac hora, sed propterea ueni in horam hanc. Pater illustra nomen tuum. Venit ergo uox de caelo. Et illustraui, & rursum illustrabo. Quid est quod dicit? Videtur enim sibipsum contraria loqui. Nam qui superius videtur admonere ut exerceamur & parati simus ad mortem, & odio habeamus animam, hic nunc turbatur, inquit, moriturus, quod non est exortantis ad mortem, sed auertentis. At si recte consideraueris, inuenies quod turbari ipsum: adhortatio sit ad contemptum mortis. Ut enim ne quis possit dicere, quod ipse extra humanas passiones constitutus, facile de morte philosophetur, & ipse extra pericula alios admoneret, ostendit quod & ipse ab humanis proprietatibus tentatus sit, & nostræ naturæ fuerit particeps, quauis absque peccato. Idcirco quauis moreretur & turbetur ut homo: qui natura vitæ amans est, non tamen mortem deuitat. Docet autem per hæc nos, ut nos etiam si turbemur, & moreremur, non fugamus mortem, quia & ego, inquit, quum turbetur homo enim vere sum, & permitto naturam, ut sua ostendat: tamen non dico ad patrem, ut saluet me ex hora hac. Sed quid dico? Illustra tuum nomen, hoc est proberur tibi: ut ego suscipiam crucem & periculum pro salute omnium. Vide autem quod gloriam dei nominauit mori pro ueritate, ideo & pater. Et illustraui, inquit, & iterum illustrabo. Nam & miraculis quæ ante crucem, quæ & in meo nomine perficiebas, illustraui & iterum factis per te miraculis in ipsa cruce illustrabo, & post sepulturam quum resuscitauero te, & spiritum misero, magis gloriosum & meum nomen, & te constituam. Sunt autem qui intelligunt hoc dictum. Nunc cor meum turbatum est, non quod dominus timeat mortem secundum humanam naturam, sed prouideat electionem generationis Iudæorum exasperatrici, & dolens ac parcens eis turbatur propter eos, & misericors dolore in se accipit. Neque enim dicam, quod mortem timeat. Non enim ignorabat quam ob causam ad nos profectus esset, sicut & ipse dicit. Propter hoc ueni in horam hanc. Alioquin quomodo adhortatus fuisset alios, ne timeatis eos qui occidunt corpus.
Turba ergo quæ stabat et audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est. Respondit Iesus et dixit. Non propter me hæc uox uenit, sed propter uos. Nunc iudicium est mundi huius, nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Et ego si exaltatus fuero à terra omnes traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, significans quæ morte esset moriturus. Plures quum crassiores essent & imperitiores putauerunt tonitruum esse uocem, quauis articulata uox esset, & cognoscibilis. Statim enim obliti erant uerborum uocis, & solum eius sonum tenebant. Alii autem ad uerba uocis tenebant: quæ dicebat. Illustraui & iterum illustrabo. Non intelligentes autem quis uerborum sensus, ab angelo dicta esse putabant, & ideo intellectu difficili, utpote ab angelo dicta, Iesus autem non propter me, inquit, facta est hæc uox, sed propter uos. Equidem non opus habeo, ut discam quod illustrauerit pater, iterumque illustraturus sit nomen suum: uos autem opus habetis ut discatis, quod non sum aduersarius deo, sed in gloriam nominis dei. Nam si per me nomen Dei illustrandum, quomodo sum aduersarius Dei? Propter uos igitur facta est uox, ut sciatis quod in gloriam sum dei. Quauis autem scire non possitis, saltem interrogate & discite quod ignoratis. Dicendo autem. Nunc est iudicium mundi huius, uidetur quidem superioribus male cohærere. Qualem enim conscientiam habet hoc ad illud quod dictum. Et illustraui, & iterum illustrabo? Omnino autem recte sequitur. Nam quia superius dixerat pater, illustrabo, ostendit nobis dominum modum illustrationis. Et quis ille? Ut eijciatur quidem foras mundi dominus, & vincatur: iudicetur autem mundus; hoc est de eo uitio sumatur. Quod autem dicit, hunc sensum habet. Nunc iudicium & uitio mundi sit. Quia enim diabolus mundum morti subiecit, peccato omnibus hominibus obnoxius factis, ad me, inquit, quum uenerit & peccatum in me non inuenerit, morti autem ex æquo submisserit, condemnabitur a me, & sic ego uitio mundum sumam. Esto enim quod alijs mortem propter peccatum attulerit, in me quod tale uides, quod in reliquis ut occidat. Igitur mundi iudicium, hoc est uitio nunc a me sit, quia enim ego occidam eum qui omnes occidit, & me quoque in fontem inualit, ut ordo omnium, qui ab ipso occisi sunt, & eijciatur foras tyrannus, per mortem meam condemnatus. Nam eijciatur foras metaphora est sumpta ab his quæ in iudicij condemnatione, & a tribunali exiguntur. Vel & sic intelligas, eijciatur foras, hoc est, in externas tenebras, sed & iterum erit extra potentiam hominum, & non ultra regnabit sicut prius in illis; & illorum ani-

Mori pro ueritate gloria dei

Math. xii

mabus, ac mortali corpore. Sed omnes ego traham ad me, quum exultatus fuero in cruce. Nam omnes, etiam qui ex gentibus, ad fidem in me trahentur. Etenim quia ipsi non possunt ad me venire, eo quod a tyranno detenti sunt, ego victo illo, & foras eieceto, & reiectis nervis potentiae eius contra homines, traham etiam nolente illo. Id alio loco etiam rapinam nominavit. Nullus enim potest vasa mali deripere, nisi alliget fortem. Dicitur autem: Et si exaltatus fuero, significans qua morte esset moriturus, hoc est crucifigendus. Nam hoc significat altitudo crucis.

Respondit ei turba. Nos quidimus ex lege, quod Christus manet in aeternum, & quomodo tu dicis oportet exaltare filium hominis? Quis est iste filius hominis? Dixit ergo ei Iesus. Adhuc breve tempus luxen vobiscum est, ambulate donec lucem habeatis, ne vos tenebrae occupeat. Et qui ambulat in tenebris nescit quo vadat. Dum lucem habeatis, credite in lucem: in filij lucis sitis. Existimentes. reprehensuros se dominum, & confuturos eum, quasi non esset verus Christus, dicunt. Si Christus quidem immortalis est, tu autem de te dicis quod sic exaltatus, quomodo igitur credemus te esse CHRISTUM? Hoc autem immerito dicebant. Nam scriptura, quam legem appellant, non solum resurrectionis, sed & passionis meminit. Etenim Esaias utrumque ponit, passionem quidem & mortem, sic dicens, Vt quis ad occisionem ductus est. Resurrectionem autem dicendo. Et dominus voluit eum purificare a plaga, & ostendere ei lumen. Dauid quoque & mortis, & resurrectionis mentionem facit. Non derelinques inquit, animam meam in inferno. Et patriarcha quoque benedicens Iudam, de Christo prophetizat. Recubuit & dormiuit vt leo, & sicut catulus leonis, quis excitabit eum? Atque ita, qui hic negabant passionem & immortalitatem Christo tribuebant, maligna id mente faciebant. Nos discimus ex lege, hoc est scriptura. Dicitur enim scriptura (vt saepe diximus) lex. Quod Christus maneat in aeternum. Verisimile hoc didicistis, manet enim in aeternum, & vt deus, manet etiam post resurrectionem; passionem autem eius non didicistis: Et quomodo vtraque? Vt ostendimus ipsidem scripturis. Quomodo igitur, dicunt, tu dicis, quod oportet exaltari filium hominis? Vides quod multa & eorum quae a CHRISTO obscure dicebantur, intelligebant quemadmodum & exaltari intelligebant de cruce dei. Igitur multa sic quidem intelligebant sed voluntaria malitia ignorantiam praeterebant. Considera insuper, & quid dicant. Quomodo tu dicis, quod oportet exaltari filium hominis? Quis est hic filius hominis? Malitia enim plenus est sermo illorum, quasi ita dicentium. Neque putes, quod de te dicamus, & dicas, quod propter inimicitiam aduersarij tibi simus. Ecce enim neque scimus de quo dicas, & quis sit filius hominis, attamen affirmamus veritatem, quod quisquis ille est exaltandus, is non sit Christus, aut quomodo? quum scripturae dicant CHRISTUM IMMORTALEM esse. Quid igitur dominus? Obturat illorum ora, & ostendit quod passionem non prohibet, quin ipse maneat in aeternum. Adhuc ad breue tempus inquit, lux vobiscum est. Lucem enim nominavit seipsum. Igitur sicut lux solaris non omnino auferatur, sed quum occiderit: iterum exoritur: ita & mea mors non est corruptio, sed occasus, & translatio, & iterum exoritur per resurrectionem; atque ita nihil prohibet passio quin aeternus sim. Scripturae autem testantur de Christo, quod aeternus sit. Ego igitur si Christus, etiam si passionem sustinero. Lux enim sum, etiam si occidero, iterum exoriar. Vos igitur ambulate quandiu lucem habeatis, hoc est credite in me. Quale autem tempus hoc loco dicit? num hoc est ante vel post crucem? Vtrumque. Ambulate enim, inquit, & credite, & priusquam crucifigatur, & post crucem. Hoc enim significat dicendo, quandiu lucem habeatis, hoc est quandiu potestis in me credere. Potestis autem & ante crucem, & postea credere in me, qui sum lux. Qui autem ambulat in incredulitate, nescit quo vadat. Omnia igitur quae Iudaei nunc faciunt & nesciunt quid faciunt, sed in tenebris quidam ambulantes videntur rectam viam incedere. Omnino autem secus euenit dum sabba to feruant, & circuncisionem. Sed non ita his euenit qui crediderunt. Omnia enim quae salutem continent, faciunt. Vmbra enim legis & tenebrosa aenigmata effugerunt, & accesserunt ad lucem quae occultabatur, & nunc res filij, & facti sunt filij lucis, hoc est CHRISTI. Nam vt dicit, filij lucis fratris, hoc est mei filij. Tametsi in exordio Euangelij ista quosdam ex deo naros dicat, hoc autem loco lucis filios nominat, hoc est CHRISTI. Itaque confundatur Arius & Eunomius. Vna enim operatio patris & filij, etiam hoc loco indicatur.

Haec loquutus est Iesus, ac digressus abscondit se ab eis. Quum autem tam multa signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo Esaias prophetae impleatur: quem dixit, domine quis credit sermone nostro

ni nostro, & brachium domini cui reuelatum est: propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias. Excitavit oculos eorum, & induxit cor eorum; ne uideant oculis, & ne intelligant corde, & conuertantur, & sanentur. Quare occultatus est ab eis? Non enim nunc lapides tulerunt contra eum, neque blasphemauerunt sicut prius: igitur quare occultatus est? Ingressi corda eorum, videbat indignationem cordium ferocium, quoniam nihil loquerentur. Itaque abscondit se, mitigans illorum inuidiam. Nam quod inuiderint, & voluntaria malitia non crediderint, insinuat Euangelista. Quum autem ipse tanta fecisset signa, non crediderunt in eum: omnino non paruae malitiae opus tantis signis non credere. Ta enim signa, inquit, quae praetermittit Euangelista. Abscondit igitur se Iesus, inuidiam illorum mitigans. Interimque eis tempus dat & otium, vt per quietem de sermonibus & operibus eius considerare queant. Ita enim si quidem voluissent, peruenire ad cognitionem deitatis illius potuissent. Quoniam enim incredulitatem illorum praenoster: attamen omnia quae ad se attinebant, faciebat, & secedit, vt dictum est dato eis tempore digno scendi. Quod autem non crediderunt in eum, vt sermo Esaias impleatur, non est sermo causae, sed euenti significatiuus, vt saepe diximus. Non enim Christo discrediderunt, eo quod praedixit hoc Esaias, sed quia illi discrediderunt, ideo praedixit Esaias. Et non potuerunt credere, & quod dixit iterum Esaias de eis, eandem habet sententiam. Per omnia enim haec vult asserere quod scriptura non sit mendax, & quod ea quae praedixit Esaias non aliter euenerunt, quam dixit: vt ne quis possit credere & dubitare. Quare uenit Christus, si sciebat quod Iudaei non erant sibi credituri: introducit & prophetas qui hoc praedixerant, & quod non ignorarit Christus incredulitatem illorum & nihilominus venerit: neque possint dicere, quod si uenisset, credidissent. Hoc autem quod dicit, Non poterunt credere: significat intelligere noluerunt. Nam malus & improbus homo non potest credere, quando talis fuerit: mala scilicet eligens ac volens. Porro quum audieris, quod excacat oculos eorum deus, & excacauerit cor eorum, ne putes quod simpliciter hoc quidem deus bonos fecerit, illos autem malos, absit: sed dei relictionem caecationem totam intellige, vt exempli gratia quid dicam. Est quispiam non valde malus, cum quo uideatur adhuc esse deus, spes enim est quod conuertatur: quando autem malitia repletur homo, tunc derelinquit eum deus, propter malam eius voluntatem. Dicitur autem homo: vt caecus priuatus diuino lumine in tenebris malitiae ambulare, & tunc caecitas uideatur ei diuini luminis absentia: & cordis caecitas, priuatio diuini uerbi: quod corda suscipientium se mulcet. Excacatur consequenter, qui nullos suscipit radios diuini uerbi: & caecus fit qui mulcet cor, uerbum auribus suscipere non uult: & omnino absentia Dei excacat & obtebrat. Quum igitur audieris, quod excacat deus, sic intellige, quod excacat quum praesens non sit. Si enim affuisset deus, non excacatus fuisset homo. Si erat sol, non utique erant tenebrae. Nunc autem sol facit noctem: sed quo pacto occidens: ita & deus caecos facit homines, quum non adest eis. Non adest autem propter illorum malitiam, & tunc vt caeci peccant, non se conuertentes, & absque correctione prolabantur. Videamus autem & Esaias dicta. Domine quis credidit auditui nostro? hoc est nullus credidit. Quis enim, sepe in scriptura usurpantur pro, nullus: quasi ex persona Christi hoc dicat propheta, dicente CHRISTO scilicet ad patrem, Domine, nullus credidit sermone nostro & praedicationi meae. Praedicationem auditum nominavit. Etenim quae auditui a patre meo, inquit, illa dico: Et brachium autem cui reuelatum est: hoc est, potens signorum uirtus, quae brachium nominat, nulli ingratorum Iudaeorum reuelatum est, sed & haec signa, quae facio, uellicant.

Haec dixit Esaias, quando uidit gloriam eius, & loquutus est de eo. Verum tamen etiam ex principibus multi crediderunt in eu, sed propter phariseos non confitebantur, ne est synagoga eis cecuratur, dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam dei. Haec dicit Esaias, quando uidit gloriam eius. Cuius filij, quoniam patris gloriam uideatur spectare, iuxta consequentiam prophetiae. Hoc autem loco gloriam filij dicit uidisse Esaiam, Paulus autem spiritus. Vna igitur gloria sanctae trinitatis. Et quae patris, etiam filij est: & quae filij etiam spiritus est. Gloriam autem dicit uidisse Esaiam, sumum illum qui apparuit Seraphin, carbones, altare thronum, uideat igitur Esaias hanc gloriam, & loquutus est de illo filio uidelicet. Quid autem loquutus est de illo? Ea quae supra dicta, quod excacat illorum oculos, & induxit corda illorum. Assignauit autem Euangelista quod ex principibus multi crediderunt in illum, ostendens quod & in hoc mentiti sunt pharisei dicentes. Num quis principum credidit in illum? Ecce multi crediderunt etiam principum, sed propter phariseos non confitebantur.

Vt euenit
tibi, non cau-
sam semel
per desig-
nat

Non posse
pro non
uelle.

Dei reli-
ctio excu-
catio dicitur.

Quis pro
nullus.

Ioan. viij

Roma. x.

Ioan. vij:

Ioan. v.

quod humiliari opus est eius, qui a deo egressus est, & ad deum vadit. Superbire & fastu humilari osum esse, opus est eius qui a dæmonibus exiit, & ad dæmones vadit. Quum autem au dieris, dedisset ei pater, ne existimes quandam filij impotentiam hic declarari. Quia si impotens tibi videtur filius, eo quod pater ei ea dedisse dicatur, impotentem intellige & patrem, eo quod filius ei regnum tradit, vt Apostolus dicit, sed non ita est. Verum traditio concordiam, & cooperationem dicit, vt sic dicam, & beneplacitum patris. Vide autem & eminentiam humilitatis. Non enim ante coenam lauat, sed postquam omnes recubissent, surgit solus ipse, illis recumbentibus, & deponit quidem vestimenta: docens nos vt expediiri & leues simus ad ministerium. Lintheo autem præcingitur, ipse omnia faciens, lauans, & extergens. Mittit item aquam, & hoc ipse faciens, non alij committens. Hæc autem omnia nobis indicia sunt & præcepta: quomodo nos cum omni alacritate ministrare oporteat, & nos ipsos omnia operari, non alijs videntes ministris.

Vnit ergo ad Simonem Petrum, & dicit ei ille. Domine tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus & dixit ei. Quod ego facio, tu nescis nunc, scies autem postea. Non primum lauat Petrum, quauis primatum discipulorum gerebat, sed forte proditor, quum esset impudens, & inuerecundus, ante Petrum locus est. Vnde hoc manifestum? Cœpit, inquit, pedes discipulorum lauare & extergere, deinde venit ad Simonem Petrum, atque ita declarat quod non primo lauerit Petrum. Non enim dixisset, quod venisset ad Simonem Petrum, sed alium quendam ante Petrum lauit. Ex alijs itaque discipulis nullus sustinisset ante Petrum lauari. Proditorum autem hoc ausum fuisse possibile est. Nam si ab alijs discipulis cœpisset lauare quempiam, prohibuisset dominum (ille quisquis fuisset) & dixisset, quæ & Petrus. Domine tu meos lauas pedes? Et non permisisset. Non igitur vllum alium lauit prius quam proditorem, & deinde Petrum. A Petro autem eruditus cæteros verisimile est non contrauenisse, sed honorem hunc a domino suscepisse. Vide autem & Petri verba quantam habeant emphasim. Tu lauas pedes meos manibus illis, quibus oculos cæcorum aperuisti, quibus leprosos mundaisti, quibus mortuos suscitasti: qui hæc & maiora fecisti, meos serui imperiti, & non manus, neque aliam partem honestiorem, sed pedes qui extremæ omnium maxime fordidiæ partes, ac ignominiosæ habentur? Quid igitur ait dominus? Quod ego facio nunc, tu nescis quod summam humilitatem in se contineat, & eandem vos quoque doceat. Posthac quando eijs in meo nomine dæmonia, quando videbis me in cælum sumi, quando a spiritu disces, quod ad dexteram sedet patris, tunc scies, quod ille qui ita sic se humiliat, vt & pedes tuos lauet, tibi det tantam virtutem contra dæmones, & assumptus sit, & glorificatus cum patre, in nullo imminutus propter suam humiliationem. Et ita nunc in pectore tuo conferues etiam ipse humilitatem, quæ te magis exaltabit quam humiliabit.

Dicit ei Petrus. Non lauabis pedes meos in æternum. Respondit ei Iesus. Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus. Domine, non tantum pedes meos, sed & manus & caput. Magna reuerentia Petri erga magistrum, vnde & religiose hanc eius curam a se amandat. Quauis autem & alio loco increpatus fuerit a Christo, & oportebat certe ob increpatione superiore nunc permittere, vt lauaret ipsum dominus, tñ quia non considerat quã magnũ erat, quod a CHRISTO gerebatur, & non cogitat quod iterũ increpaturus sit se vehementius, tanquam inobedientem dominus. Quid igitur CHRISTVS? Si dixisset: Humilitate te doceo o Petre, & propterea lauo tuos pedes, dixisset vtique ei Petrus, & iurasset, quod etiam absque pedum lotionem humilitatem docuerit. Sed quid dicit ad illum: Quod maxime sciebat cor eius vellicaturum. Incutit ei tanquam terribilem tum quoddam, nisi lauero te dicens, non habes partem mecum. Nam quum ipse præ omnibus alijs discipulis, magis desideraret esse cum Christo, ideo rogabat quo vadis? & animam meam pro te ponam, promittebar ex charitate, huiusmodi minis animum concutit. Nam si non lauero te, inquit, non habes partem mecum. Vbi audiuit Petrus terribiles hæc minas, quam vehemens erat detrectando, tam vehementer, imo vehementior erat admittendo, ita vt & caput ad lauandum daret. Vtrunque autem ex charitate fiebat; & detrectatio, quia primum obseruabat dominum, & admisso, quia a domino separari volebat. Tu autem quum videris aliquem valde vrgentem præmeritare, ac dicentem & cum iuramento, nunquam faciam hoc, & deinde reuerentia iuramenti in hoc quod decreuerat pertinacem, & ex eo periclitantem, vel in anima, vel corpore, recte vtaris hoc

Ma. xvij
Marc. viij

Infra. eo.

A Petri exemplo, qui quum pertinax esset, vidit pertinaciam vergere in separatonẽ a Christo, abstulit ab illa.

Dicit eis Iesus. Qui lotus est, non opus habet, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus, & nos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui prodiret se, propterea dixit. Non estis mundi omnes. Sumpta occasione dominus arguit proditorem, vt eum ab immunda sententia abduceret; & indigentem lauari a malitia, & in aliam sententiam transferret. Vos igitur, inquit, quum sitis loti, non indigetis alio lauauro. Vnus autem est immundus, qui lotionem opus habet. Quæruunt autem multi, quomodo dixerit dominus apostolis. Vos mundi estis. Nondum enim erant liberati a peccatis, nondum spiritum allequeuti erant. Adhuc enim peccatum præualebat, adhuc maledictio operabatur. Nondum enim agnus qui tollit peccata mundi, immolatus erat. Nondum suspensus in ligno, a maledicto nos redemerat. Quomodo igitur mundi fuerunt Apostoli? Est igitur dicendum, quod quauis non fuerint liberati a peccatis, attamen propter sermonem, inquit, quæ loquutus sum vobis, mundi estis, hoc est secundum hoc nunc estis mundi, nunc liberati estis ab errore Judaico, quia & Esaiã audiistis, quomodo doceat nos lauari. Lauamini, mñdi estote, deponite malitias ab animabus vestris. Et ita etiam illi, quia cum magna innocentia & simplicitate versabantur cum Christo, merito loti & mundi a domino dicuntur. Intellexerunt autem quidam per coenam, agnitionem mysterij secundum CHRISTVM in fine seculorum, quam Christus docuit suos discipulos, non vt maculam habentes, sed vt paratos eos faciens, iuxta hoc quod dictum est ab Esaiã. Quam speciosi pedes euangelizan tũ pacem. Nam vos quidem, inquit, mundi estis, sed quantum ad vos attinet. Oportet autem & ad aliorum purificationes vos mitti, quod per lotionem pedũ docetur. Lauacrum igitur non facit, vt intelligamus purificationem peccatorum apostolorum, mundi enim esse perhibetur; sed symbolum est quod mittendi sint in prædicationem, & trã uehant etiam ad alios homines puritatem, quæ fit per verbũ dominicum. Idcirco & Petrus inquit. Non solum pedes meos laues, sed & caput, hoc est, non ad prædicationem tantum mitras me, sed & caput meum per martyrium purifica. Expone autem, quod & nunc hæc purificantur. Etenim & nunc coena fit in diuina sacra operatione diuini corporis & sanguinis, quæ proponuntur. Quid igitur ab vnoquoque vt faciat exigatur, audi. Habemus in nobis omnes, qui in CHRISTVM credimus verbum dei, & euangelij prædicationem. Omnes enim suscepimus CHRISTVM in cordibus nostris. Sed debemus in coena illa excitare verbum, vt furgat, & deponere eius vestes, quæ obtegunt illud. Vestis est, auaritia; vestis, vana gloria; vestis, inuidia; & quæuis aliarum affectionum, quæ aggrauant diuinum verbum in nobis: illa oportet deponere, & excitetur verbum, & furgat; expediturque fit, vt possit per poenitentiam nostram operari purgationem. Verbum enim quũ surrexit, & omnium sarcinam, sollicitudinemque temporalium deposuerit, lauabit cogitationes discipulorum eius qui ipsum sequuntur: Lauabit autem pedes, hoc est operatiuus nostras motiones; & gressus nostros. Si autem quis opus habuerit & alia purgatione, & desiderat etiam doctrina & contemplatione probari, dicat ad dominum. Domine, non solum pedes meos, sed & manus & caput, hoc est non solum gressus meos purifices, sed & manus, vt ego & alios manducere, & ad bonum simul assumere valeam: & caput, vt in contemplatiua parte, diuinæ cogitationis purgatam & immaculatam de diuinis cognitionem habeam. Ita igitur per confessionem lauari poterimus, vt non indigne communicemus coenæ, & iudicium nobis manducemus & bibamus.

Quo mñdi fuerint apostoli. Esaiã. i.

Esaiã. ij.

Verbi diuini aggrauationes.

i. Cor. xij.

B Postquam ergo lauisset pedes eorum, recepitque uestibus suis accubisset, iterum dixit eis. Scitis quid fecerim uobis? Vos uocatis me magistrum ac dominũ, & bene dicitis, sim etenim. Si ergo ego laui pedes uestros dominus & magister, uos quoque debetis inuicem alij aliorum lauare pedes. Exemplum enim præbui uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis. Amen amen dico uobis, non est seruus maior domino suo, neque legatus maior est eo qui legauit ipsum.

Non ultra ad Petrum solum, sed ad omnes loquitur, causamque tantæ erga illos humilitatis ponit, quæ est, vt illius stiamus imitatores. Et quid si hoc quod antea dixerat Petro, scies, ad hoc tempus dicatur pertinere? Scies enim post hæc dixit. Qñ? Quando recepit uestibus accubero, & cœpero docere vos ac dicere, Scitis quid fecerim uobis? Nam si ego, quem uos testamini dominum ac magistrum, & bene testamini, pedes uestros. Et non dixit, seruorum indoctorum illiteratorum, sed hoc illorum reliqui lauati considerationi, uobis maxime necessarium est, vt alter alterius lauet pedes, hoc est om-

ni ministerio vobis inuicem seruiatis. Id enim vult per larionem, quæ ministeriorum in sima vt & alia longe honestiora non derectemus. Exemplum enim dedi vobis, vt quæ admodum ego feci vobis, ita & vos faciatis, hoc est cum alacritate, quantum quod ego feci maius sit. Dominus ego sum, vos autem consuorum pedes lauabitis. At tamen doctores videmus pueris literas elegantiores præscribere, vt ad imitationem, quantum a longe veniant. Necessario autem apostolos admonet de his, quoniam in honore erant futuri, alij maiore, alij minore, vt ne inter se dissiderent & superbirent sed vt omnium ipsorum mentes purgarentur. Non est enim seruus maior domino suo, quando seruus est, neque apostolus vel legatus eo quo legauit, quando autem maior sit, neque seruus est, neque legatus.

Psal. xli.

Si hæc nouistis, beati estis, si feceritis ea. Non de omnibus uobis loquor, ego scio quos elegerim sed ut adimpleatur scriptura. Qui edit mecum panem, susulit aduersum me calcaneum suum. Nunc dico uobis, priusquam fiat, ut quum factum fuerit, credatis quod ego sum. Vt ne dicant, cur hæc dicis nobis quasi ignoremus? scimus etiam ipsi si humilitatis bonum, propterea dicit. Si nouistis non sufficit hoc vobis solum, sed tunc perfecte estis beati, si & feceritis ea. Quia & Iudæi mandata seruauerunt, sed non beati: miserimi autem, utpote qui non fecerint ea. Non de oibus vobis dico, ego scio quos elegerim. Arguit & non arguit, proditorum adumbratum sermonem referens. Volebat enim eum ad poenitentiam reducere, & ideo relit is omnibus alijs beneficijs quæ in illum collocauerat, posuit hoc quod maxime omnium faciebat ad confundendum eum. Qui edit panem mecum, hoc est qui placet tui a me, qui mea mensa fruitur, quod & inimicos placaret. Et non dixit. Hic tradit me, sed leuauit super me calcaneum, hoc est dolum & deceptionem contra me composuit, a certantibus sumpta metaphora, qui supplantantes aduersarios suos, dum illorum calcaneum calcant, deiciunt. Hoc autem dicens, non omnibus vobis dico, ne multis terrorem incuriat, separat illum manifeste, & ostendit vnum esse hoc contra se meditantem, ideo dicit. Qui edit panem mecum. Dicente autem domino. Ego scio quos elegerim: quid dicemus de Iudæo? & illum elegit? Elegit quidem eum, quum bonus esset, sicut & Saul, sed mutatus est, ipse liberi existens arbitrii. Permittit autem vnicuique secū dum quod vult operari, non enim aufert liberum arbitrium. Mutatum autem Iudæum re pulit, quantum prius elegerat. Ceterum dum dicit, vt scriptura impleatur: ita intellige, si cut similia alia, de quibus sæpe diximus. Neque enim propter hoc coactus fuit Iudæus pro dere, vt appareat veri sermones scripturæ, id quod omni blasphemia plenum, sed vt sciamus quod de hoc dixerit scriptura, quem videmus nunc opus admisisse. Hæc autem omnia inquit, prædico de proditore, vt quum factum fuerit, credatis quod ego sum, hoc est quod vera dicam.

i. Reg. ix
Liberum
arbitriū,

Amen amen dico uobis. Qui recipit quencunque ego misero, me recipit, qui autem me recipit, recipit eum qui misit me. Quæ consequentia priorum ad ea quæ nunc dicuntur, quæ sub dit sermōni de proditore. Qui recipit quencunque ego misero, me recipit. Certe maxima consequentia. Quia enim dictum erat, quod prodedus, & derelicturus esset eos, & iam egres furi essent dispergendi, & varijs malis affligendi duobus modis solatur eos. Et a se, ostē dens eis quod ipse passurus sit, & quæ proditori fecerit lotis eius pedibus, ad communem mensam admisso: nam si hæc cogitassent semper omnia tulissent facile. Igitur hic vnus quidem modus, per ea quæ fecerat inimico suo vsque ad finē & quæ passurus erat. Insuper promittit omnium domus illis futuras apertas; & suscipiēdos ab omnibus, qui sermōnem eius audiuerint. Vides nunc quomodo hæc superiori coherereant? Relicturus erat illos, innumera mala passuri erant consolatus est eos suo exemplo, quod prodendus a discipulo, cuius lauerat pedes, solatur etiam prædicando eis, quod & ipsi multa mala passuri, sed omnes, illos excepturi essent, & dicit. Qui recipit vos, me recipit, & propter me deum & patrem. Attende consolationis genus. Sicut deum ip sum inquit, in honore habebunt vos homines: atque ita propter persequutorum malitias ne mœreatis.

Quum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & testatus est, dixitque. Amē amē dico uobis, quod vnus ex uobis proditurus est me. Aspiciebant ergo se inuicem discipuli, hesitantes de quo diceret. Cogitans dominus proditorem utroque priuandū, & patientia in laboribus, & excipientium ministerio, turbatus spiritu, hoc est tristitia afficitur eius anima. Et testatus est, inquit, hoc est prædixit, potestatus est, affirmauit. Igitur discipuli hæsitantes: aspiciē bant se inuicem: nam quāuis singuli bene cōscij essent, de nullo malo arguente illos con

A scientia, sermonem tamen domini veriorē suis cogitationibus existimabant, unde & tristantur ac haesitant. Sententia enim erat eius qui mentiri nesciebat, quam euenturā crede bant. Intellexerunt autem quidem, vnus ex vobis, sic: qui a vestro choro excidit, & pro vobis exiit, tradet: sicut & hoc, Ecce Adā factus est sicut vnus qui ex nobis, nam & in eo loco curiosus dictū exposuerit, factus est, dicunt, sicut vnus qui ex nobis cecidit: ita cer te & hic propter inobedientiam factus est ex vobis, hoc est, excidit a vobis.

Apostolo
rū fides i
verbax pī
Gene. iij.

Erat autem vnus ex discipulis Iesu, recumbens in sinu ipsius. Nimirum is quem diligebat Iesus. In nuit ergo huic Simon Petrus, ut suscitaretur, quis esset de quo loqueretur. Itaque cum recubisset ille super pectus Iesu, dicit ei. Domine quis est? Respondit Iesus. Ille cui ego intinctum panem porre xero. Quare omnibus alijs & Petro ipso tremente, Ioannes quasi delicatior recum bit in sinu domini: Et iterum, Quare de seipso dicit, quod eum diligebat Iesus? Recum bebat quidem propter duas illas causas. Vna est, quia præ omnibus alijs diligebatur maxime. Dilectionis autem signum, recumbere cum domino. Altera, quia volebat se ostendere alienum a crimine, per hoc quod tam libera illi cum Christo familiaritas. De se autem testatur, quod dilexit ipsum Iesum, vt ne cum tu audieris quod innuat ei Petrū, putes eum interrogari quasi maior sit: dicit Evangelista de se, quod Petrus sibi non in nuerit vt maior, sed vt ei qui magis dilectus fuerat a domino, & ita magis humilitatis quam ostentationis verbum est. Non enim dicit. Ego diligebam Iesum, quod de Petro protestatur. Sed quid? Ille enim, inquit, diligebat me, qui propter misericordiam & mi

Propter
quas cau
sas Ioan
nes i sinu
dñi recu
buerit.Philipp. iij
Galat. iij.

B serationem suam susceperat me, quod & apostolus dicit. Persequor, si & comprehen dam, in eo quod & comprehensus sum a deo, Et iterum. Qui cognouerunt deum, imo cogniti sunt a deo. Sic igitur quum dicit. Quem diligebat Iesus non gloriatio est, sed hu militatis indicium. Quare autem Petrus non interrogat dominū, sed Ioānes? Quia præ nimio seruore sæpe interrogauerat dominum, & increpatus erat, eius gratia nunc in terrogare formidat, vt non etiam nunc temerarius arguatur a domino. Quare & Ioan nes accidit ad pectus Iesu absque reuerentia & submissione? Quia nihil adhuc magnum de domino sentiebat, neque erant edocti dignum reuerentiæ honorem exhibere: pisca tores enim erant, & officij imperiti. Permittit autem ei dominus, vt recumbat super pec tus mœrorem eius soluens, & mitigans turbationem mentis illorum, & in summa tristitiam sopiens. Verisimile enim etiam in faciebus eorum multum mœroris apparuisse se. Et neque sic interrogatus dominus, nomine proditorem manifestat, sed per buccellam tunc manifestum facit, illi admonens proditorem, & in memoriam ei reducens mensam & panem, quorum particeps erat, vt ne prodat & contra pascentem insaniat. Accipe, in quit panem, cuius mecum particeps es, memor esto cōmunis mensæ. At non intellexit ani ma illius præ affectu graua. Si vis & ipse prope Iesum recumbere, & in pectus eius cadere, & mystica ab eo discere, da operam vt propter simplicem, bonamque mentem ab eo diligaris: Etenim Ioannes innocentissimus, simplicissimus & mansuetissimus omnium erat, ideo & diligebatur. Et tu quoque talis esto, & dignabitur te pectoris sui recubitu, id quod theologice dignitatis symbolum est. In corde enim intelligit scriptura eloquia domini latentia, & ita reuelabitur tibi mysterium totum, & verbi proditor. Ei enim cui theologiæ beneficium conceditum est, & proditor verbi, qui non rectam tenet fidem, manifestus sit. Hæreticus enim adulterans verbum veritatis, qui est panis, illū nobis non purum, sed intinctum ostendit.

Adhorta
tio.

Et quum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iseariota. Et post offulam ingressus est in eum Sa tanas. Dicit igitur ei Iesus. Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo discumbentium intelligebat ad quid dixisset ei. Quidam enim putabant, quia oculos habebat Iudæus, quod dixisset ei Iesus. Eme ea quæ nobis opus sunt ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret. Quū ergo accepisset ille offu lā, continuo exiuit. Erat autem nox quum exisset. Vbi dominus quidem dedit buccellam Iudæ, si forte recogitarat amicitiam mensæ & panis, & a prodicione desisteret. Iudæ au tem quum neque sic emendaretur, tunc plane factus est Satanæ, & traditus ei vt inermē dabilis. Igitur quādiu vnus discipulorum videbatur, & ex sancto illo choro, non ha bebat tantum accessum ad illum Satanæ: vbi autem illum diuisit dominus, & separa uit ab alijs discipulis traducto eo per panem, tunc inuasit eum, vt a domino derelictum & a diuino choro separatum. Vide enim & hoc ingressus est in eum Satanæ, hoc est in greffus est interiora cordis eius, & occupauit animam eius. Nam prius eum foris per auitatē vitium turbabat, nunc autem perfecte eum comprehendit, perditionem suga gerens. Dicit igitur ei Iesus, Quod facis fac citius. Hoc autem non est adhortantis ad per

Ioan. x.

ditionem, sed exprobrantis & permittentis eis ad perditionem venire, dicit enim: Fac, quasi diceret: Ecce reliquit te facere quod vis, non impedio tuam mentem, non retineo te ultra, Antea enim ipse cohibebat malitiam eius apud se tempus mortis referens sicut & dicebat. Nullus tollit animam meam, sed ego pono eam a me. Hoc autem nullus cognouit accumbentium. Digna quaestio. Quo pacto nullus agnouerit, quum rogatus dominus quis esset proditor, dixerit. Cui ego buccellam tradidero? Videtur igitur clam hoc dixisse Ioanni, ut nullus alius audiret: quia & Ioannes, quum supra peccatus recumberet, rogabat quasi in aurem, & ita proditor non manifestatus est, alioquin eum discepisset, forte & Petrus occidisset eum. Num ergo & Ioannes ignorabat eum, neque hic expectasset, ut discipulus in tantam prorumperet impietatem. Sancta enim illa anima procul a tali impietate, neque de alio facile tale quippiam suspicata fuit. Nullus ergo cognouit, sed existimauerunt, quod dicens. Fac citius: diceret de aliquo ad festum emendo, vel ut quid daret pauperibus. Nam multam curam gerebant pauperum. Et quod qui alios admonet, ne portent peram, neque aēs, ipse aut marfupium ferebat: Ostendit, quod & possessione carentem & crucifixum mundo, magnam oportet eius partis curam habere. Ceterum nox erat quum exisset; neque hoc superflue assignauit Euangelista, sed ut doceat nos, quod neque tempus prohibuerit illum, sed nocte dolum struxerit. Exiit igitur quinta (ut mihi videtur) vespere, quando & intrauit in ipsum Satanam. Nam quarta quidem accessit ad illum, quando scilicet mulier quae apud Matthaeum vnguentum effudit. Ipse autem ut abiit, loquutus est cum Iudaeis de traditione. At quinta vespere intrauit in illum, hoc est occupauit cor eius, sicut aliud est, percutere quempiam manu foris, & aliud est confodere gladio viscera. Exiit igitur Iudas & sensibilibus, & mentaliter a saluatore. Erat autem & nox; fortassis & spiritalis, nox auariciae obtenebratio inuaserat eum.

cap. xxvi

Dicit Iesus. Nunc glorificatus est filius hominis, & deus glorificatus est per illum. Si deus glorificatus est per eum, & deus glorificabit eum per se. Et continuo glorificabit eum. Quoniam considerant discipulorum mentes, iterum eas erigit dicens. Nunc glorificatus est filius hominis. Docet enim eos non morere sed magis gaudere, Gloria enim ipsa passio scilicet, & perignominiosa hominibus honor conciliatur. Et aliter, Per miracula in cruce glorificatus est, sole extincto, petris ruptis, velo scisso, aliisque mirabilibus factis. Quomodo autem glorificabit deus filium? In seipso, hoc est per seipsum non per alium, non per angelos & archangelos, non per alias virtutes sed per seipsum. Omnia enim operatus est ad gloriam filii. Continuo igitur, inquit, glorificabit eum, hoc est non tardabit, sed in ipsa cruce, & iterum post tres dies quum resuscitauerit eum, & post quadraginta dies suppeditata gratia spiritus discipulis. Videamus autem & ex superioribus mentem verborum. Nunc glorificatus est filius hominis, hoc est ego doceo, miracula quoque facio, & non in me subsistit gloria, sed in deum & patrem transit. Quia igitur mea gloria gloria patris ne contristemini. Nam pater iterum glorificabit me, ut & ipse glorificetur. Nunquid enim ego gloriam mihi vindico, & ad illum non transit? sed communis est gloria, quam admodum & iterum glorificabit me, & non tardabit, sed mox ut ignominiosam passionem pariat, quando videbor per mortem e medio tolli, tunc magis honorabit tunc per resurrectionem me clarum faciet.

Sup. v. ij

Filioli adhuc paulisper uobiscum sum. Quereis me, & sicut dixi Iudaeis, quo ego uado uos non potestis uenire: ita & uobis dico nunc, praeceptum nouum do uobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexisti uos, ut & uos diligatis inuicem. In hoc enim cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis inter uos. Quoniam paulo post passurus erat grauius, ea nunc praedicit eis, ut ea habeant in memoria, & praeparent se ad ea. Confert autem hoc ad gloriam eius. Non parua enim gloria eius fuit, quod discipulis praedixit, quae euentura essent eis, commemorantibus postea discipulis, quod illa eis essent praedicta. Monstrans autem, quod non tunc primum, sed multo antea, quae quaesituri essent ipsum in tribulationibus constitutum, dicit, quod & Iudaeis istucipsum dixi, quod multo antea sciuerim. Hoc autem. Quo ego uado, indicat eius mortem quae transitus erat ac translatio in statum meliorem, in locum corruptibilia corpora non suscipientem. Igitur Iudaeis dicebat. Quare itis me, & quo ego uado uos non potestis uenire, timorem illis incutiens, discipulis autem desiderium accendens. Etenim consueuimus, quando videmus quosdam ab amicis secedentes, magis accendi, & maxime si eant in locum quo non est possibile illos ire. Igitur desiderium illis accendens, haec dicit. Ideo & filii adiecit, ut ne putent quoad eadem affectione qua Iu-

daeis haec eis sit loquutus, sed ex charitate. Quaesuerunt quidem eum Iudaei, quando ciuitas ipsorum capta est, & ira diuinitus immilla undique in eos venit: sicut & Iosephus testatur, propter mortem Iesu eis haec euenisse. Discipuli autem, quando fugerunt; & alias afflicti sunt, propterea & alio loco. Tolleretur, inquit, sponsus, & ieiunabunt amici thalami. Itaque futura praedicit & his & illis. Illis quidem propter incredulitatem: his autem, propter amorem ne inexpectata inciderent mala. Et quoniam uerisimile erat audientes tanta turbati animo ut solitarios futuros consolatur, ne doleatis, dicens. Do enim uobis his custodem fortem, quem si habueritis, inter uos corroborati: inuicti eritis. Deinde si dubitauerit quis, quomodo mandatum nouum das o domine charitatem, quam & in ueteri lege datam scimus: subdit. Sicut ego dilexi uos, ita & uos mutuum diligatis. Quem admodum enim ego, inquit, gratis dilexi uos, nullis bonis operibus uestris praecedentibus, sed & quia inimica esset humana natura, eam suscepi sanctificauique, ita & uos gratis diligite inter uos etiam si offenderit te frater, ne recorderis eius. Vides quod hoc sit nouum mandatum, diligendum proximum cui nihil debeas, lex autem dicebat. Diliges proximum tuum: ut debitum proximo, qui prius inceperat, dilectionem retribuendum iubens. Declarans autem, quod non extinguendi post suam migrationem, sed clariore futuri sint, dicit. In hoc scient omnes. Vides quomodo asserat eos ab omnibus cognoscere, dos, per hoc illos non parum consolans. Nam reliquit indicium, & characterem a miraculis, a charitate autem nunc cognoscibiles facit. Multi enim sunt qui miracula fecerunt, audiverunt: Nescio uos. Quod autem totus orbis miraculis ad fidem adductus sit, quid mirum? Quid enim charitas adierat, ideo & uirtus ad operandum miracula non deerat. Quod si diuisi & distincti fuissent, omnia perissent, & nullus credidisset illis ita contra se furentibus. Itaque eos maiori miraculo dignos faciebat, ut una esset anima, & unum cor credentium.

Matth. vi

Dicit ei Simon petrus. Domine, quo uadis? Respondit ei Iesus. Quo ego uado, non potes me nunc sequi, sequeris autem postea. Dicit ei Petrus. Domine, quare non possum te sequi nunc? animam meam pro te ponam. Respondit ei Iesus, Animam tuam pro me ponas? Amen amen dico tibi, non canet gallus, donec ter me negaueris. Petrus praeter multo seruiore magis praecipue factus, quia audierat dominum dicentem. Quo ego uado, uos non potestis uenire: interrogat, quo uadis? quasi dicens Christo. Quae ista est uia, quam ego transire non possum? Non enim discere ei animo interrogat, sed occulte hoc significat: quod & si difficillimam omnium uiam transeurus sit, te sequar. Ita semper cum Christo esse amabat. Ideo & ipse ad mentem eius respondit, Non potes me nunc sequi, postea autem sequeris. At ille ita temerarius fit, ut contra tradiceret Christo, non contentus oblatam spem bonam, quod postea sequitur esset, ut get pertinaciter. Quare non possum te modo sequi? animam meam pro te ponam. Vides uehementiam desiderij? Quia dominum audierat, dicentem maiorem hac charitate nullus habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis, desiderat nunc hunc gradum & fastigium charitatis: ideo & pollicetur animam suam ponere pro domino. Igitur saluator ostendit ei, quod hoc sui solius, & non cuiusquam hominis sit, tali cum autoritate polliceri: & dicit, priusquam gallus canat, ter negabis me, hoc est nunc; neque erit magnus interuallum. Intempestum enim noctem dicebat, ut quum prima ac secunda custodia non esset transierit. Quia igitur magna charitas contradicentem fecit, charitatem quidem approbat, contradicentem autem resecat, ideo & denudat eum superno auxilio, & docet ut suam agnoscat imbecillitatem. Nam si diligis, debes obedire ei quem diligis, Dixi, quod non possis, contradicis: per negationem discas manifeste, impossibile non fieri quod dico. Et ita curam eius gerens permisit eum cadere, ut & postea orbis administratione suscepta, nihil tale experiat, sed agnoscat se. Et uide quod ceciderit non semel, sed ter. Ita derelictio dei nostram arguit infirmitatem: & qui attendit, hoc inuenit beneficium.

Ioan. xv.

CAPVT DECIMUMQUARTVM.

On turbetur cor uestrum: creditis in deum, & in me credite. Quoniam uerisimile erat illos turbatos esse, quum audierunt de Petro praecipue quod negaturus esset, ideo consolatur eos, & sedat cordium turbas. Nam quum princeps, & qui tam illustri, priusquam gallus caneret, ter negaturus erat, uerisimile fuit magnis eos expectasse, conflictum. Deinde quasi dicerent discipuli: & quomodo non turbabimur, quum in tantas inciderimus difficultates? inquit, Cre-

дите in deum & in me, & omnes vestri labores soluentur, & turbatio sedabitur propter fidem in deum & in me. Ea que propter dixit eis. Ne turbetur cor vestrum: ut deum ipsum esse credant, quandoquidem introspiciebat corda ipsorum, & occultam perturbacionem.

In domo patris mei mansiones multe sunt. Quod si secus esset, dixissem vobis. Vado paraturus vobis locum. Et si abiero ad parandum vobis locum, iterum veniam & assumam vos ad me ipsum: ut ubi sum ego & vos sitis. Dixerat quidem ad Petrum dominus. Sequeris me postea: ut autem ne putant multi, quod soli Petro hoc datum sit, & non etiam alijs, inquit, Et vos suscipiet regio illa, quæ Petrum exceptura est, atque ita non oportet turbari pro loco. Multi enim mansiones sunt in domo patris mei, hoc est sub potestate patris mei. Per domum autem potestatem & principatum intellige; Si autem defuissent domus, ego fuisset & pararem vobis. Et ita utrinque non oportet vos turbari, siue sint parati, siue non sint; nam & si parati essent, ego omni studio præpararem vobis. Si autem non, & propter hoc ut præparem vobis locum, iussissem, & neque sic reliquissem vos, sed suscepissem, ut ubi ego sum ego & vos sitis. Vides consolacionis & animacionis verba? Vbi sum ego, vos illic eritis. Non habet igitur rationem, quod vos turbamini, si quidem mecum eritis.

Et quo ego vado scitis, & viam scitis. Dicit ei Thomas. Domine, nescimus quo vadis, & quomodo possimus viam scire? Dicit ei Iesus. Ego sum via, & ueritas, & uita. Nemo uenit ad patrem, nisi per me. Quia sciebat cogitationem eorum quærentem discere quo vadat, dat eis occasionem rogandi & dicit. Quo vado scitis & viam scitis: incitans eos ad interrogationem, ideo & Thomas, Domine nescimus, inquit, quo vadis, & quomodo possimus viam scire? Hoc autem dicit Thomas præ nimia formidine non sicut Petrus desiderans sequi. Igitur Christus ostendens quod facile & non molestum sit se sequi, declarat & quo vadat, & quæ sit via. Nam vadit quidem ad patrem. Via autem ipse est CHRISTVS. Quia igitur monet, ego sum via: per me omnino ad patrem & vos ascenderit. Non solum autem via, sed & veritas: atque ita merito vos confidite, quod non decipiãmini a me. Sed & vita sum, vnde & si inoriãmini, non prohibebit vos mors quominus ad patrem veniat: bene igitur fide. Per me enim veniunt omnes ad patrem. Et quia ego dominus sum, adducẽdi ad patrem, omnino venietis illuc. Neque enim per aliam viam, quam per me illuc eundum est. Tu autem & hoc loco æqualem discito filium ei qui generavit. Nam alio quidem loco patrem dicit adducere ad se. Nullus enim, inquit, potest venire ad me nisi pater traxerit eum. Hoc autem loco dicit per se adduci ad patrem. Igitur æqualis est patris ac filij potestas, Nam & una operatio. Nam quum practicem arripis, fit tibi Christus via: quum vero contemplationi vacas, fit tibi veritas. Quia autem nonnulli practicum ita colunt, & in contemplatiua ita occupati sunt, ut vitam non assequantur, vel quod propter vanam gloriam virtutem amplectentur, & hic recipiunt mercedem vel quod in dogmatibus non recte sentiunt, & ita a recta via exciderunt: additum est viam & veritatem, hoc est practicam contemplatiuamque & vitam. Nam & in virtutibus omnino, & de diuinis recta differendo ad viuentem in seculum, & non ad mortuam hominum laudem spectare debemus.

Si cognouissetis me, & patrem meum, utique cognouissetis. Et nunc cognouissetis eum, & vidistis eum. Quomodo spiritus dixit, quo vado scitis, & viam scitis, hoc est me: hoc autem loco dicit, Si cognouissetis me & patrem meum cognouissetis utique non sunt hæc contraria. Nam sciuerunt quidem patrem, sed non ut oportebat, Nam vix deum quidem sciuerunt ut patrem autem nondum: ut ubi postea venit spiritus omnis eis data est scientia. Quod igitur dicit, hunc sensum habet. Si cognouissetis meam substantiam & dignitatem, & patris quoque cognouissetis. Ex hoc autem tempore cœpistis cognoscere eum per me ut mediũ & vidistis eum, hoc est n. ente vestra quantum possibile est, spectastis. Quia enim me dominum habetis & magistrum, per me plane & patris scientiam, ut apprehendi potuit a vobis, modice accepistis: nam perfectiorem nondum accepistis. Et aliter, Si cognouissetis me, & patrem meum utique cognouissetis. Nam arguit quod ipsum ignorent. Sed quod dicitur, hunc sensum habet. Dixi vobis, quod quo ego vado, scitis, hoc est ad patrem: & viam scitis, hoc est me. Dixit ei Thomas. Nescimus quo vadis, & neque viam scimus. Dicebat Thomæ. Ego sum via, & nullus venit ad patrem, nisi per me. Si igitur me cognouissetis, & patrem meum utique cognouissetis. Cæterum me scitis, ergo & patrem scitis. Ex hoc enim ipsi cognoscitis eum, & vidistis eum me viso.

A Dicit ei Philippus. Domine ostende nobis patrem & sufficit nobis. Dicit ei Iesus. Tanto tempore non visum sum, & non cognouisti me Philippe? Qui videt me, videt patrem, & quomodo tu dicis, ostende nobis patrem? Videbatur Philippo, quod Christum quidem bene cognosceret, patrem autem ignorare: idcirco & dixit. Ostende nobis patrem, ac sufficit nobis. Nam licet milites dicas nobis. Si me cognouissetis, & patrem meum utique cognouissetis, non possumus ita discere patrem. Ostende igitur nobis illum corporalibus oculis. Audiens enim Philippus, quod & prophetæ corporalibus oculis vidissent Deum, desiderabat & ipse illum videre corporaliter, ignorans quod illa contigerint prophetis per condescensionem. Igitur CHRISTVS docens Philippum, quod non sit possibile DEVM videre corporalibus oculis, dicit. Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouisti me Philippe? Vide quia non dixit, non vidisti me, sed non cognouisti me abducens Philippum ab humili sensu, quo desiderabat patrem videre corporaliter. Scientia enim de eo, dice re vult, dicitur non corporalis aspectus, deinde subdit. Qui vidit me, vidit patrem. Quod autem dicit, ita se habet. Tu quidem o Philippe quæris videre patrem visu corporali; & putas quod me iam videris. Ego autem dico tibi, quod si me vidisti, ut videre oportet, corporaliter quidem vidisti me, quia & corpus fero: diuinam autem substantiam non vidisti, atque ita neque patrem vidisti corporaliter, & ita neque ego possum patrem corporalibus oculis videre. Et enim qui vidit me, & patrem vidit: hoc est qui me cognouit cognoscit patrem. Nam quum vna sit substantia, scientia quoque vna est. Confundatur B Arius, audiens, quod qui vidit filium, hoc est deitatem filij, cognouit patrem, hoc est, deitatem patris cognouit. Confundatur & Sabellius, qui dicit quod vna sit hypostasis, & & vna persona patris ac filij. Ecce enim dicitur hypostases dominus, & aliam personam ostendit patris, & aliam filij, dicens enim, Qui vidit me, ostendit suam personam, & postea dicens, qui vidit patrem, ecce & aliam personam. Quod si vna persona esset, nihil tale dixisset, sed Philippo dicens. Ostende nobis patrem, respondisset. Non habeo patrem, ego sum pater & filius. Omnino autem extremæ insipientis fuerit audire quidem filium dicentem. Ad patrem meum vado, & ego in patre, & quæcunque similia sunt; non intelligere autem quod alia persona sit filij, & alia patris, sed confundere illas. Propterea discipulum dominus increpat, quod tanto tempore sequatur se, videritque signa ac deitatis opera, nondum autem agnouerit eum ut deum, quo per ipsum & patrem cognosceret. Nunc autem dicit. Quia corporaliter quæris videre patrem, manifestum, quod non credis, neque me, neque illum esse deum.

Non cognoscitis, quod ego in patre, & pater in me est: Verba que ego loquor vobis, à meipso non loquor, pater autem qui in me manet, ipse facit opera. Credite mihi, quod ego in patre sum, & pater in me, alioquin propter ipsa facta credite mihi. In patre est filius, secundum quod in substantia illius apparet; & rursus pater in filio, sicut rex in imagine sua apparet, & imago in rege: Vnus enim character imaginis & regis: quod autem vna substantia mea est & patris, manifestum. Verba enim quæ ego loquor: a meipso non loquor. Non enim habeo quiddam proprium quod meum & separatum a patre, sed omnia communia. Vna substantia est, subsistentis separata. Non sola autem verba quæ ego loquor patris sunt, sed & opera. Quia enim diuina sunt opera. Deus autem pater & ego, vnus ergo substantiæ sunt, opera, atque ita etiam si ego faciam, pater facit, & si pater, ego facio. Credite quod ego in patre, & pater in me, hoc est, oportet quidem quum auditis patrem & filium, nihil aliud inquirere, pro constituenda substantiali cognatione. Sin vero non sufficit hoc vobis ad ostendendam patrem substantiam, & honorem quod pater in mea substantia apparet, & ego in patris, vel propter opera credite mihi. Opera enim Dei sunt.

Amen amen dico vobis. Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora illis faciet, quia ego ad patrem vado. Et quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam ut glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam. Ostendens Christus quod non hæc sola possit opera, sed & alia & his multo plura, excellenter ea ponit. Non enim dixit, quod maiora his facere possum, sed qui credit, & cætera. Vides quanta sit virtus vnigeniti, ut etiam alijs dare possit, quod faciant maiora quam ipse fecerit. Dicendo enim. Ego ad patrem meum vado, hoc significat: post hac vos operabimini miracula, ego autem nunc transseo. Interpretans autem nobis, quomodo qui credit in illum, poterit facere magna & mirabilia, inquit. Quæcunque petieritis in nomine meo. Nam hoc loco nobis operationis miraculorum compendium ostendit. Per petitionem enim & orationem, & inuo-

Arius:
Sabellius

Quo filij
sit in
patre, & rur
sum quo
pater sit in
filio.

Ioan. vi.

Act. iij: cationem nominis eius mira operari quis poterit; ita & apostoli. In nomine Iesu Christi surge & ambula. Idcirco non dixit. Quicquid petieritis, obserabo patrem, & faciet, sed ego faciam: suam potestatem declarans, vt glorificetur pater in filio. Quum enim appareret filium magna posse: glorificatur & qui tantum filium genuit: Vide enim consequentem gloriam patris. In nomine Iesu Christi facta sunt signa, a signis credebant. Apostolis, ad dei notitiam peruenientes agnoscebant patrem, & ita glorificabatur in filio. Dicant Ariani num ea quæ per Apostolos ipse, & ea quæ per se, non ipse, sed a patre operatione recipiis faciebat, alijs dederit faciendi potestatem & ipse eandem non habuerit: Quare autem secundo hoc dixit: Quum enim dixisset: quodcumque in nomine meo petieritis, hoc faciam. Iterum secundo dixit. Quæcumque petieritis in nomine meo ego faciam. Confirmans sermonem suum hoc dicit, & ostendit quod ipse faciat, & non indiget subintroducta virtute. Hæc autem omnia dicit discipulis, consolans eos, & ostendens quod non pereat, nec obscurretur moriendo. Ad patrem enim, inquit vado. Non enim obfcurus fio nec esse cesso: sed illuc eo, vbi beator vita: & in tærum non apparebo infirmus, etiam si moriar, vt alijs ad maiora opera faciendâ vires daturus sim. Et quæcumque petieritis dabo vobis, ne ergo tristitia afficiamini propter meam mortem, quæ talis est qualem demonstraui.

Quid sit diligere deum. si diligitis me, præcepta mea seruare, & ego rogabo patrem, & alium paraclætum dabit vobis, ut maneant vobiscum in æternum, spiritum ueritatis, quem mundus non potest accipere, quia non uidet eum nec nouit eum. Vos autem cognoscitis eum, quia apud uos manet, & in uobis erit. Dixerat superius Quæcumque petieritis, faciam: ostendit nunc quod non simpliciter opteat petere, sed cum dilectione erga eum, & obseruatione mandatorum: tunc enim faciam, quum sic petieritis, Et aliter, Non hoc, inquit, est diligere me, tristari, & mesto esse vultu, sed credere his quæ a me dicuntur. Mandatum enim dedi vobis, ne terremini ab his qui occidunt corpus, atque ita si diligitis me, hoc obseruate, & posthac ne sitis tristes in morte mea. Nam tristitia affici, non est eius qui obseruat mandatum meum. Quomodo igitur non obseruantes mandatum meum, sed timentes mortem, dicitis, quod diligatis me? Insuper quia verisimile est dixisse illos ad hæc, & quomodo non afficeremur tristitia priuandi tanto solatio, & refocillatione, quam ex te habemus, inquit. Non erit hoc, non priuabimini consolatione. Rogabo enim, hoc est obsecrabo patrem, & alium paraclætum mittet vobis, alium sicut me. Confundatur hoc loco & Sabellius, dicens, vnam personam patris & filij & spiritus sancti. Ecce enim audit. Alium paraclætum dabo, & ita aliam personam spiritus: Confundatur & Macedonius, qui dicit alterius substantiæ esse spiritum, & minorem filio. Audi enim quod & ipse persona sit, sicut filius. Eiusdem enim substantiæ est cum filio, vtrique autem & cum patre: nam pater & filius eiusdem substantiæ. Ne mireris autem quod dicit, Rogabo patrem: non enim vt seruam orat, sed vult quod sufficientibus argumentis testetur discipulis quod omnino veniat super eos spiritus paraclætus: eiusque gratia descendens illis dicit, rogabo patrem. Nam si dixisset, Mittam, non sic credidissent: nunc autem credibiliorum faciens sermone, inquit, rogabo patrem. Et si opus ferit patrocinio & oratione omnibus modis operam dabo: vt veniat super vos spiritus. Id quod & nos sæpè numero dicere solemus. Animam meam ponam vt hoc fiat quauis paruo labore plerumque res egreat, at tamen volentes ostendere quod non detrectemus studium, ita dicimus. Et aliter, Quia pro nobis dominus semetipsum obtulit hostiam patri placens illum per suam mortem vt pontifex, deinde spiritus venit in nos, vt pote peccato soluto, & inimicitijs sublatis: propterea dicit. Rogabo patrem, & paraclætum dabit vobis, hoc est placabo vobis patrem, & reconciliabo illi vobis, solutis propter peccatum inimicitijs, & ita mittet vobis spiritum per me, pro vestra morte placatus & reconciliatus vobis. Quod autem dicit. Vt maneat vobiscum in æternum, dixit consolans eos. Non enim ita, inquit, temporalia erit eius consuetudo vobiscum, vt mea, sed vsque in æternum durabit: neque deficiet, quia vos mortui fueritis, sed sanus permanebit, & gloriosiores reddet: cumque omnibus sanctis semper est, & quum mortui fueritis, magis quanto scilicet sublimiores tunc corporalius affectionibus. Spiritum autem veritatis, inquit, hoc est spiritum non veteris testamenti, nam illa figura est & umbra, sed noui quod est veritas. Habebant igitur & ille qui in lege, spiritum, sed in figura est & vmbrosus, nunc veritas ipsa substantialiter venit cum discipulis, vt ita quis dicat. Ne autem quis opinetur, quod etiam spiritus sicut ipse incarnandus sit, inquit, quem mundus non potest capere. Non, inquit, versabitur vobiscum

Ariani. Eadē filio cū patre potestas.

Sabellius.

Macedonius.

Vetus testamenti figura, nouum veritas.

A biscum sicut ego. Non enim mundus eum corporaliter capere potest, hoc est habitabit in ipsis animabus vestris. Et aliter. Non potest accipere mundus, hoc est populus ille promiscuus & sapiens quæ huius mundi, quia non videt cum eo quod incomprehensibilis sit eius substantia. Contemplationem enim & visionem hoc loco mentis dicit: unde subdit: neque cognoscit eum. Vides quod & non videt, dicens. Non cognoscit: propterea solatur discipulos, dicens. Mundus non potest capere illum: vobis autem hoc donum egregium datum est, & manet apud vos; & deinde quod maius est, & in vobis erit. Apud vos enim extremum subsidium & vicinitatem: in vobis autem, internam habitudinem & corroboracionem significat. Posterius autem illud, quod & deus sit spiritus, significat, quid dicit. Habitabo & ambulabo in eis. Igitur mundus quidem non potest accipere spiritum, quia non cognoscit eum, vos autem cognoscitis eum. Quare? Quia non estis ex hoc mundo, propterea capaces eius estis & manet nunc apud vos, sed & erit semper in vobis.

Non relinquam vobis orphanos, ueniam ad uos. Adhuc pusillum, & mundus iam me non uidet: uos autem uidetis me, quia ego uiuio & uos uiuetis. In illo die uos cognoscetis, quod ego sum in patre meo & uos in me, & ego in uobis. Ne metuatis, inquit, credentes, quia dixi vobis me alium paraclætum vobis missurum, quod me ultra non sitis visuri: non enim ab ero a vobis vsque in finem. Veniam enim & non relinquam vobis orphanos. Quia prius filios eos dixerat, nunc consequenter, inquit, non relinquam vobis orphanos. Vt autem ne existimet, quod prius sit manifestandus & ipsis, & omnibus in corpore, inquit, mundus iam me non videt: vos enim, inquit, soli videbitis me, etiam post resurrectionem. Vtuo enim, & quauis mortem feram resurgam: & vos quoque uiuetis, hoc est quum videbitis me, lætabimini, & quasi occisi reuiuiscetis in mea manifestatione. Vel etiam sic. Quæadmodum, inquit, mors mea facta est ad vitam, ita etiam si vos moriamini, uiuetis. Ne igitur estote tristes, vel propter me qui morior vel propter vos: nam licet moriamini, uiuetis in æternum vitam. Illa enim die scietis, quod ego in patre: hoc est, quum resurgam scietis quod non sum a patre separatus, sed eandem habeo potestatem. Et vos in me estis: quos ego custodio. Et ego in vobis, hoc est, vobiscum sum: vos eripiens ex periculis, miracula per vos operans, glorificansque vos per omnia. Et aliter, In vobis sum, vt caput in membris. Membra enim Christi, apostoli, & vos in me, sicut membra in capite. Quando ergo resurrexerit, manifestam de his omnibus scientiam tradidit. Gratia enim spiritus post resurrectionem omnia illa docuit eos. Quum autem audis quod ego in patre, & vos in me, & ego in vobis, ne similitur intelligas, nam filius quidem in patre, vt illi consubstantialis, in apostolis autem, vt adiutor & cooperarius, & apostoli in eo, vt qui adiuuantur & cooperantem habentes, & ab ipso fouentur. Quia & multa alia nomina de deo & hominibus dicuntur, sed non similitur dicuntur. Dñ enim dicimur & nos, sed non ex æquo. Dicitur filius imago & gloria patris, & homo quoque, sed non similitur. Ita hæc quoque hic intelligenda sunt, sicut & hoc. Quæadmodum misit me pater, & ego mitto vos, Num igitur sic debemus intelligere simpliciter: Igitur misit quidem filium suum pater, quum esset incorporeus, & deinde incarnatus est, & ex uirgine natus est, vt, & apostoli ex cælo sint, & incorporei, & deinde incarnati, e uirginibusque nati sint: Sed ita exponere scripturas, manifeste delirare est.

Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui me diligit. Qui autem diligit me, diligitur a patre, & ego diligam eum, & aperiam ei me ipsum. Dicit ei Iudas, non ille Iscariotes. Domine, quid factum est, quod manifestaturus es nobis te ipsum, & non mundo? Sicut & superius diximus verbis huiusmodi tristitiam illorum sedat, docens eos, quod ille diligit ipsum, non qui dolet in morte, eius, quod & illi patiebantur, sed qui mandata eius & præcepta seruat, de contemnenda uita præsentis, & ponenda anima pro Christo & uirtute, quasi ita dicens eis. Vos quidem putatis quod præ dilectione doleatis in morte mea, ego autem pro charitatis argumento habeo non dolere. Quod autem hoc dicat, manifestum est ex his quæ postea dicit. Si diligeretis me gauderetis utique, quod ad patrem eam. Qui ergo diligit me, habet mandata mea, & custodit ea, ne fur diabolus ueniens rapiat thesaurum. Opus enim est diligenti custodia, vt ne perdamus ea. Qui autem diligit me, quale præmiū inueniet? Diligetur, inquit, a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo illi me ipsum. Quare hoc dixit, manifestabo illi me ipsum. Quia post resurrectionem se eis manifestaturus erat cum diuiniore corpore: vt ne putent ipsum spiritum & phantasma esse, propterea prædicat eis hoc vt uidentes eum non

Mundus.

Leui. xvi.

ij. Cor. vi.

Joan. x.

Ioan. xxi.

difcredant, sed recordentur q̄ ea quæ prædixerit ipsis, & quod propter mandatorū suorum obseruationem manifestetur eis: studeantque semper seruare illa, vt & illis semper manifestetur. Magnum etenim resurrectionis sacramentum difficile ab eis susceptum: idcirco præparat eos dicens, quod manifestaturus sit se eis. Quia & quæ resurrexisset, propterea comedit cum eis, vt ne videretur eis phantasma. Id quod & Iudæ nunc accidit. Opibatur enim Iudas: cuius nunc mentionem facit, quod sicut in somnio videmus mortuos, ita & dominus eis manifestandus esset: ideo & dicit. Domine, domine, quid factum est quod nobis te ipsum manifestaturus es, & non mundo? Præ multa enim admiratione & stupore hoc dicebat, sicut si dixisset. Væ nobis quod moreris, & quod sicut mortuus manifestandus es nobis vt spectrum. Nam quod dicit, Quid factum est, obstupescence & attonita mente dicebat. Quid igitur dominus? quomodo a mente suspicionem eius vt fallacem resellit.

Respondit Iesus & dixit ei. Si quis diligit me, sermonem meum seruat, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniet, & mansionem apud eum faciet. Qui non diligit me, sermones meos non seruat.

Et sermo quem auditis non est meus, sed eius qui misit me patris. Iudas quidem præ multa formidine existimabat, quod mortuus dominus spectrum se exhibiturus esset eis, unde & interrogabat, sicut dictum est. Dominus autem resellens eius suspensionem, inquit. Sicut pater manifestat seipsum, ita & ego manifestabo memetipsum. Ego enim, inquit & pater, uenimus ad eos qui custodiunt sermones meos: atque ita non in somnijs manifestabimur vobis, sed quia cum patre uenturus sum, vt par est patrem manifestari, ita fiet & mea manifestatio, qua vobis manifestabor. At dicendo. Mansionem apud eum faciet, subuertit Iudæ suspicionem. Non enim somnia manent, inquit. Ego autem quum manifestor maneo cum patre: non igitur quasi in somnio erit uisitatio mea. Prædicat autem eis (vt dixi) se manifestandum, vt ne phantasma ipsum putent, & iterum exhortatur eos ad seruandum mandata sua, sciens quod seruantibus illa manifestandus sit & pater. Sic quoque ab eo qui non seruat mandata, discedit & ipse parer, tanquam a non diligente. Nam qui non diligit me, inquit, sermones meos non seruat. Atque ita neque patrem diligit, qui non diligit filium. Nam sermo filij & patris est. Qui igitur non custodit sermonem filij vel patris, sicut odit filium, ita & patrem. Vos igitur discipuli custodite sermones meos ita enim declarabit dilectionem tam erga me quam erga patrem. Quidam autem dicunt Iudam discipulum non ex formidine, sed misericorditer dixisse. Quare manifestaturus es te nobis & non mundo? Volebat enim non solos discipulos, sed & totum mundum utilitatem ex manifestatione eius percipere. At saluator ostendit non omnes talia conde qui, sed nos duntaxat qui mandata sua seruamus, digni videbimur sua manifestatione, patrisque dilectione. In eo autem qui custodit mandata, est deus & pater, & non sicut in filio, ita & in hoc. In filio quidem natura est, in homine autem secundum habitudinem quandam.

Hæc locutus sum vobis apud uos manens. Paracletus autem ille, qui est spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia, quæcumque dixi uobis.

Quoniam obscura erant discipulis quæ dicebantur, & alia quidæ non intelligebant, & de alijs multū dubitabant: vt ne iterum interrogēt eum, & dicant. Quæ mandata seruare debemus? liberat eos a turbatione dicens. Paracletus obscura & intellectu difficilia cognita vobis faciet. Nam hæc quæ videtur obscura dixi, quum manerē & essem apud uos. Si autē abiero, de omnibus docebimini. Igitur de discessu non oportet uos esse tristes qui tanta uobis bona, tantamque sapientiam offeret. Quandiu enim ego apud uos maneo, & spiritus non uenit, nihil magnum neque sublime intelligere potestis. Subinde autē paraclētū nominat, propter continuas ipsorum afflictiones, bono illos animo esse faciēs, quod ab illo refocillandi essent. Quod autē dicit. In nomine meo ueniet paracletus: hoc uult, quod nihil alienum a me docturus sit uos, neque propriam opinionē sibi uindicabit: sed in nomine meo ueniet, hoc est: in gloriam meam nominis, non sui: id quod faciunt contraria docētēs, auditoribus suis propriū nomen commendantes. Quidam autem intelligunt: in nomine meo, nomen Christi, paracletus. Habemus enim, inquit, paraclētum Iesum Christum. Quia igitur & spiritus qui uenit ad discipulos, paraclētus factus est, mœstias illorum consolaturus, in nomine CHRISTI uenit: paracletus enim & ipse sicut Christus. Sed & CHRISTVM Paulus nominauit spiritum, dum dicit. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu siquidem spiritus Dei habitat in uobis: si autem quis spiritum Christi non habet, hic non est eius, Deinde subdit. Si autem CHRISTVS in uobis,

Ioan. ij.
Ro. viij.Christus a
Paulo spi-
ritus no-
minat.

Vides quomodo supra dicens spiritum dei habitare in eis deinde subdat, Christus in uobis, Christum scilicet spiritum nominans. Quia igitur spiritus Christus nominatur, ita debet intelligere. In nomine meo mittet eum pater: hoc est & ipse nominabitur Christus. Igitur & spiritus factus: & docuit, & suggessit. Docuit quidem: quæcumque non dixerit eis Christus, vt pote portare non ualentes. Suggessit uero, quæcumque dixerat quid dominus, sed obscurius, vel quæ propter imbecillitatem rationis memoria comprehendere noluerunt apostoli.

Pacem meam relinquo uobis, pacem meam do uobis. Non sicut mundus dat, ego do uobis. Ne turbetur cor uestrum, neque formidet. Iterum in incertore erant discipuli audientes dñm dicentem. Ego quidem discedo, spiritus autem ueniet. Ideo uidens turbari cor eorū, & maxime propter afflictiones imminentes & certamina, dixit. Pacem relinquo uobis, quasi ita dicens. Quid nocet uobis mundi turbationes, quum mecum pacem habeatis? Nō enim talis est pax mea, qualis mundi quæ sæpe in malo sit, & plane stulta est: sed talem ego do ut & inter uos pacem habeatis, & uñ corpus sitis. Hoc aut fortissimos omnium uos faciat, etiamsi multi contra uos insurrexerint, nihil tamen patiemini, concordia paceq̄ murbare poterat, subdit. Ne turbetur cor uestrum, neque formidet. Igitur turbationem patiēbantur ex affectu amoris, & dilectionem erga illum, quod illo priuanda essent, timebant autem eo quod euentura erant illis mala post mortem eius. Ipse igitur neque turbationem ex amore, neque timorem ab afflictionibus absque medicamine relinquit: sed utraq̄ sedat, dicens. Ne turbetur cor uestrum, neque formidet.

Audistis quod ego dixi uobis. Vado & uenio ad uos si diligeretis me, gauderetis utique, quod dixerim: uado ad patrem, quia pater maior me est. Et nunc dixi uobis priusquam fiat, ut qui facti fuerit, credatis. Quia uidit dñs Apostolos non plene resurrectionem suam sperare, neque scire quid esset, & propterea ualde morere & turbari, vt priuando attemperans se ilorum infirmitati, dicit. Quia ego dixi uobis, vado, & iterum ueniam adhuc tamen & tristis estis mihi non fiditis, quantum enim moriar, etiam in afflictionibus non relinquam uos. Nunc ergo quæ audieritis: quod ad patrem meum vado, qui magnus, & me maior uidetur: deberetis gaudere quod ad illum eam qui me maior, & omnia dura poterit auferre. Vides consequentiam sententiæ. Quomodo quem dicit, pater meus maior me est: vt consoletur discipulos dixerit? Non quia illi tristes erant, quasi non posset eos iuuare Christus, dicit. Quamuis ego non possem, saltem pater meus, quam uos me maiorē putatis, non tantus habitus est, qui uos iuuet: sicut & alio loco dicit. Ne existimetis quod non possim orare patrem meum: & exhibebit mihi duodecim legiones angelorum. Nō enim hoc loco quasi non possit, hoc dicit. Quō enim qui sola interrogatione Iudæos collectos prostravit: retroque cadere fecit? Verum quia de eo vt homine habebant opinionem, ea propter hæc, inquit. Ita igitur pater maior me est. Dixit enim hoc iuxta illorum sententiam, credentium ipsum quidem infirmum, patrem autē posse in tempore afflictionis sufficere. Et nunc dixi uobis priusquam fiat, ut quum factum fuerit, credatis: hoc est ita bene fido, mortemque non timeo, neque tristis sum, vt & prædicam, & gaudere uos iubeā, vt quando factum fuerit, credatis mihi quod sicut sciu afflictiones uobis obuerturas; & prædixerim eas non mentiens, ita neque de aduentu paraclēti & consolationis prædicēs mentiar, sed omnia uobis iucunda occurrent. Quidam autem patrē secundum quod principium & causa est filij, intelligunt maiorem esse. Maior enim me est, inquit pater, secundum quod principium & causa est filij, intelligunt maiorem esse. Maior enim ipso esse patrem, non facit ipsum alterius substantiæ. Nam quantum in his (vt supra dicam) maior sit pater filio, sed non iam alterius naturæ est. Deinde dicant hæretici, secundum quid uenit ad patrem Christus: secundum quod deus vel secundum quod homo? Quia secundum quod deus semper in cælis erat, & inseparatus a patre, secundum humanam igitur naturam maior eo dicitur esse pater.

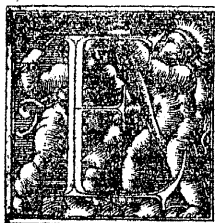
Post hæc non multa loquar uobiscum, uenit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam, sed ut cognoscat mundus, quod diligo patrem, & sicut præceptum dedit mihi pater, sic facio. Quum consolatus esset discipulos, per eam quæ supra dicta sunt, iterum dixit de morte sua. Venit enim, inquit princeps huius mundi, hoc est diabolus, principem autem hunc intellige mundi, non creaturæ, sed mundi consili & mundana sapientis. Non enim cælum gubernat ac terram, quia omnia euertisset & conturbasset, sed ea quæ sponte se illi traduntur. Ideo & princeps tenebrarum dicitur. Per tenebras intellige praua opera, mundi;

Sermone
Christi ad
auditorū
atq̄ eorū
pate imbe-
cillitatem
ma. xxvi

Et quia verisimile erat quosdam suspicari, num & CHRISTVS propter peccata esset mortis traditus: propterea subdit. In me non habet quicquam, quum non obnoxius sim mortis; neque quicquam debeam diabolo, sed propter dilectionem erga patrem, voluntarius sustineo passionem. Continuo autem repetit sermones de morte, illis adiungens: & quæ ad consequentiam pertinebant: ut credibilem illis faceret. Audientes enim quod moriatur, discunt & quod voluntarius, & quod contemnat diabolum, & quod propter charitatem erga patrem moritur. Si igitur perniciosa fuisset passio, & non salutaris, quomodo approbasset pater, qui diligebat: quomodo item filius qui diligebatur, obisset eam. Quomodo autem intelligemus, quod propter amorem erga patrem moriatur? Pater, inquit, qui diligit mundum, exposuit me pro illorum morte. Ego quoque patrem diligens, voluntatem approbo: & ostendo quod diligam patrem per hoc, quod mandatum ab eo hoc est quod complacitum illi, & decretum ab eo suscipio & perficio. Dicit Ariantista. Si seruus fuit filius, non dixisset. Propter dilectionem erga patrem morior. Seruus enim non quia diligit dominum suum, facit voluntatem eius, sed quia seruus est. & timet supplicia. Dominus autem Iesus: quia ut diligens facit voluntatem dei: non seruus est, neque creatura, sed reuera filius, patris implens voluntatem. Quum igitur audieritis quod mandauit mihi pater, non propter hoc quod mandatum dedit: mancipium factus dominum, ut subditum: sed quia pater, cognosce quod ipse filius sit eiusdem substantiæ patri mandatum dedit: hoc est voluit, dixit, approbauit, decreuit.

Surgite, eamus hinc.

CAPVT DECIMUM QVINTVM.

Igo sum vitis vera, & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit: & omnem qui fert fructum, purgat: ut fructu copiosorem afferat, tam mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Quoniam sæpius de passione locutus, illorum animos concussit, & intellexit eos formidare, tanquam breui capiendos, & præ multo timore: neque dictis attendentes, fingit se illos in locum occultum abducturos; in quo non sunt capiendi. Et exurgit sane a loco in quo erat, ut perturbatoribus animarum eorum sedatis, traderet eis dogmata magis mystica. Abducit autem eos: ut posthac docebimus, in hoc

tum quem Iudas sciebat, atque ut apparet, secessus erat negocium, res autem ipsa expositio voluntaria in talem locum secedentis, quem Iudas sciebat. Quid igitur mysticum illis tradit? Ego sum, inquit, vitis, hoc est radix, vos autem palmites: at pater meus agricola est. Circa quod autem occupatus est pater: nunquid circa radices? non, inquit, sed circa palmites. Omnem enim palmitem, inquit, non afferentem fructum, tollit eum, hoc est omnem hominem qui per fidem factus est pars radices, & vnicus domino, & incorporeus oportet & fructu afferre, hoc est vitam habere virtutibus præditam, quod si quidem solam ac nudam confessionem fidei quis habeat, & non per obseruationem mandatorum fructum ferat, mortuus palme sit. Fides enim absque operibus mortua est. Omnis igitur fidelis in Christo quidem esse videtur, quatenus credit. Omnis enim palme, inquit, qui est in me si non attulerit fructum, tollit eum pater, hoc est ponit extra communionem cum filio: eum autem qui fructificat, purgat. Hoc autem discimus, quod & si valde virtute quis præditus sit, indiget tamen ut a deo curetur. Nam quod infructuosum, neque in vite poterit esse: quod autem fructum fert, fertilius facit pater. Considera autem quod propter afflictiones discipulorum hæc dicantur esse quasi putationes, ut vocant rustice: nam ostendit eis dominus, quod per afflictiones fertiliores erunt, sicut & per putationem palmites. Tentationes enim eos fortiores declarabunt. Dein, ne dicant, de quibus hæc dicit? Vos, inquit, estis mundi propter sermonem quem loquutus sum vobis. Vnde superius dicebat purgare patrem, nunc iterum se inducit curam agentem. Vna enim operatio patris & filij. Ego, inquit, vos purgabo per meam doctrinam, debetis itaque quod vestrum est indicare, ideo & subdit.

Manete in me, & ego in vobis. Sicut palme de se fructu ferre nequit, nisi maneat in vite, ita nequit vobis, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos autem palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me non potestis facere qui equam. Nisi quis manserit in me eicietur foras, sicut palme, & arguit, & congregat eos, & in igne conuersit, & ardent. Ego quidem, inquit, vos pur-

Non sola fides saluatur. Iacobi, ij.

A gau per sermonem meum & doctrinam, & nihil quod ego facere debui prætermisum est: Oportet autem nunc, ut incipiantur & ea quæ a vobis sunt. Manete enim, inquit, in me. Nam ne præ timore separentur ab eo, remissas ipsorum animas constringit, & sibi iungit, & meliorem nunc eis spem dat. Quæcunque petueritis, si manseritis in me, accipietis: ab exemplo vitis clare nobis qualitatem & vitam eorum commendans, quæ dantur a se his qui sibi placent. Nam sicut ille manens in vite fructum facit, eo quod ab illa viuendi operationem accipit: ita & vos si manseritis in me, per obseruationem mandatorum, maiorem fructum afferetis. Qui autem non manet, aridus fit, hoc est abijcit quod a fide habuit. Si quod spirituale beneficium accipiebat, priuatur eo, & nudatur auxilio & vita, quæ ab eo datur. Et quid tandem? In ignem mittitur, & ardet. Hoc autem loco, consolationem non parum eis dat, ostendens quod hi qui insidiantur sibi, ut Iudas: comburantur: ipsi autem qui manserint in eo, fructum afferent. Nam absque succo & viuificatione, quæ inde procedit, non poterunt quicquam facere.

Si manseritis in me, & verba mea in uos manserint, quicquid uolueritis, petetis, & fiet uobis. In hoc glorificaturus est pater meus, ut fructum copiosum afferatis, & efficiamini mei discipuli.

Hoc loco interpretatur nobis dominus, quid sit quod dixit. Si manseritis in me, hoc est, si mandata mea custodieritis: hoc enim significat, verba mea manere in vobis. Vult enim ut sibi per opera adhæreat. Nam quicumque deo placere cupiens, uiuit, voluntate sua manet in me quum uenit illi per dilectionem, & seruauit mandatorum, adhaeretque spiritui: sicut contra, qui a mandatorum obseruatione absistit, sponte a domino alienatur.

B In hoc autem glorificatur pater meus, inquit, si vos multum fructum attuleritis. Gloria enim dei & patris: approbatio discipulorum filij eius. Nam fulgente luce Apostolorum coram hominibus, glorificabatur pater celestis. Fructus enim Apostolorum sunt gentes, quæ per doctrinam illorum ad fidem adductæ, factæque ad gloriam dei. Si igitur glorificatur pater, dum vos fructum afferitis: utique suam gloriam non negligit, sed operabitur uobiscum, ut plus fructum afferatis, quo magis glorificetur. In hoc enim, inquit, glorificatus est pater meus, ut fructum multum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Vides quomodo ille est fructum afferens, qui uere est discipulus, & pater in isto glorificatur, hoc est gaudet, & gloriam suam hoc existimat.

Sicut dilexit me pater, ita & dilexi uos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione, sicut & ego præcepta patris mei seruauit, & maneo in eius dilectione.

Exhortatur eos, ut bene confidant: dicit enim, dilexi uos. Sic autem dilexi uos, sicut me pater diligit. Hoc autem humanius dicit. Manete igitur in dilectione mea. Illius enim vos estis domini. Non enim quia audiuitis quod dilexerim uos, contemnetis: sed dabitis operam, ut maneat in dilectione mea. Deinde docet eos, quomodo poterint manere si mandata sua seruauerint. Nam (ut sæpe dictum est) ille est qui diligit eum, qui mandata eius seruat. Per omnia autem hæc ostendit, quod tunc securi erunt, quum vitam puram egerint. Sicut ego mandata patris mei seruauit, & maneo in dilectione eius, & hoc temperans se, audientium infirmitati dicit. Non enim qui omnium est legislator, mandatis obnoxius, & sine paternis mandatis uiuere non potest suam vitam: hoc enim cogitare fuerit absurdissimum. Dicit autem hoc, multum eos consolari uolens. Quia enim dicebat eis, Diligo uos, & habituri erant postea cum afflictionibus certamen, ut ne offendantur, quasi dilectio nihil illis prodesset. Ne turbemini, inquit. Quia & si me diligat quidem pater, permittit tamen ut patiar pro mundo. Sicut igitur non minuitur dilectio patris, propterea quod ego patiar: ita neque uos minus diligemini ab eo, etiam si in varias incidertis afflictiones.

C Hæc loquutus sum uobis, ut gaudium meum in uobis maneat, & gaudium uestrum impleatur. Hoc est præceptum meum ut diligatis uos inuicem, sicut dilexi uos. Maiorem hæc dilectionem nemo habet, ut quis animam suam ponat pro amicis suis. Hæc, inquit, loquutus sum uobis, ut non inimicium gaudium uestrum. Nam gaudebant quidem, quum essent simul cum eo, quum miracula faceret: & glorificaretur: & ipsi quoque dæmonia eiecissent gaudebant: sicut & ipse, inquit. Non gaudeat quod dæmonia eiecitis. Quoniam autem & affectio incidebat, & moror gaudium ipsorum mutillabat, inquit. Hæc solatoria uerba locutus sum uobis, ut semper & usque ad finem gaudium uestrum integrum maneat, ple-

numque sit ac perfectum. Non enim morore digna sunt presentia sed gaudio, licet crux licet confusio, licet ignominia accedat. Quia autem supra dicens, Si mandata mea seruaueritis, tunc manebitis in me, non ostendit quæ mandata debeant seruari, nunc ostendit

Fili ij

Verba mea in uobis manere, quid significat.

gloria dei quæ.

Quis diligit deum.

Lucæ, xj.

& suam charitatem : dicit enim, vt diligatis vos inuicem, sicut dilexi vos, non fortuito, neque simpliciter vult nos diligere inuicem, sed sicut ipse dilexit. Obserua autem Dilectio caput omnium mandatorum

quomodo supra quidem in plurali dixerit mandata, hic vero dicat. Hoc autem mandatum meum est in singulari numero. Hoc ideo factum opinor, quia dilectio omnia mandata comprehenditur, & caput est. Dicitur autem mandata & mandatum. Porro interim ostendit nobis viam, qua seruemus mandatum, nempe per seruacionem vnus mandari charitatis. Quando autem dixit, sicut ego dilexi vos, diligatis & vos inuicem, ostendit modum suam pro amicis. Atque ita & vos pro vobis inuicem animam ponatis, quia & ego pro vobis morior. Igitur ne putetis ex odio erga vos fieri discessum hunc. Fit enim ex summa charitate.

Vos mei amici estis, si feceritis quaecunque ego praecepimus vobis. Non posthac vos dico seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius, vos autem dixi amicos, quia omnia quae audiui a patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & constitui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat, & quicquid petieritis patrem sub nomine meo, dem vobis.

Sursum deorsumque versat charitatis doctrinam, ostenditque nobis multis verbis, quod istud mandatum maioris sit momenti, & plus curandū quam alia. Commendat autem, & charitatis suae signum maximum. Nam intantum, inquit, diligo vos, vt & oc. ultra vobis reuelauerim. Seruus enim nescit mysteria domini, vos autem quum nunc sitis amici mei, mysterijs digni facti estis. Omnia enim quaecunque audiui a patre meo, nota feci vobis. Quomodo igitur, inquit alio loco, multum habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo? Omnia nota fecit eis quae illi poterant audire, & quorum erant capaces. Quia, do autem dicit. Quaecunque audiui a patre meo, ne suspiceris quod doctrina filius opus habeat, sed ostendit, quod nihil alienum a patre loquatur, sed ea quae patris sunt & quaecunque dixerit, illius sunt. Dicens autem, indicium charitatis meae erga vos est, vt nota sint vobis mea mysteria, subdit & aliud charitatis indicium. Ego, inquit, elegi vos, hoc est non vos meam accessistis amicitiam, sed ego vestram hoc est ita plantavi vos vt me diligeretis. Quomodo igitur relinquerem vos in posterum? sed & postui vos hoc est plantavi vos vt eatis; hoc est vt crescatis, & expandamini, & extendamini, fructumque afferatis. Hoc autem loco manifeste agricolam se esse introducit. Et superius quidem quando dicebat mundi estis propter sermonem quem loquutus sum vobis, ostendit seipsum purgantem, nunc autem manifestus per hoc quod dicit. Ego elegi vos, & postui vos. Nam agricola hoc facere dicitur, & ponit sub terram palmites. Vides aequalitatem patris & filij. Et pater agricola, & filius nunc ostenditur agricola, consulationem induere Aria ne cum his qui tecum ad impietatem proficiunt. Vide autem & aliud. Vt quicquid petieritis patrem in nomine meo, dem vobis, hoc est ego dabo vobis. Tameñ oportet, ut iuxta consequentiam ita dicere. Quaecunque petieritis patrem, dabit vobis: sed dicit. Ego dem vobis, eo quod omnino sit eiusdem potentiae; quia & pater qui dat per dextram suam dat, dextra autem eius, est filius. Considera autem hoc loco, quod quando plantati fructum afferimus, tunc quaecunque petierimus, dabit nobis. Si autem non afferimus fructum, non recipimus. Quia fructum non afferes, neque animae perit vtilia, sed omnino mundana & inuulnosa, ideoque non accipit. Queritis enim, inquit, & non accipitis, eo quod male petatis.

Haec mando vobis, vt diligatis inuicem. Si mundus odit vos, scitis quod me priusquam vos odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum est diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea vos odit mundus. Vt ne opinentur apostoli, quod dominus approbrans proferat eis: quod animam suam pro illis ponat, & quod electi sint, ideo dixit, haec mando vobis non vt exprobrem, neque vt de bono quodam opere arroganter loquar, sed vt animas vestras firmiores faciam in charitate mutua, idcirco numero meae erga vos charitatis opera. Haec enim mando vobis, vt diligatis inuicem. Quia autem res ardua & valde molesta est persequutionem pati, & odio haberi, consolatur eos dicens. Si vos odio habent, nihil nouum est, nam & me primum odio habuerunt, atque ita quia commune hoc mecum habetis, vt odio habeamini; sic vobis magna consolatio loci. Subdit autem & alium consolandi modum consolantem maxime. Propterea dicit oportet vos maiorē afflicti mundi vos non haberet odio. Mundus hoc est mali homines. Ex eo enim quod non haberemini odio, ostenderetur quod & ipsi illorum malitiae & iniquitati communicaretis, nunc autem quia odio vos habet mali, gaudete. Nam

Iaco. iij.

A propter virtutem vestram vos oderunt. Alioqui si non essetis virtute praediti, mundus quod suum est amaret. Quia autem ego vos elegi de mundo iniquitatis: propterea odio vos habet mundus, vt eos qui operibus suis non communicant.

Memento sermonis mei, quae ego dixi vobis. Non est seruus maior domino suo. Si me persequuti fuerint, & vos persequantur. Si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt. Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum: quia non nouerunt qui misit me.

Hoc quod superius dixit, id nunc dilatans; maiorem illis consolationem affert. Dicit enim memores sitis sermonis mei, quod non sit seruus maior domino suo, igitur neque vos me maiores. Videte igitur quo pacto me vli sunt. Si persequuti fuerunt dominum, & vos seruos multo magis, si non persequuti fuissent, sed meum sermonem seruassent, & vestrum seruaturi essent, id quod non fiet. Neque enim meum, neque vestrum seruabunt, sed omnia haec facient vobis propter me, atque ita si diligeretis me, sustineretis vtique propter me quem diligitis vt dicitis. Sed & aliter consolatur, quia iniuria afficiunt & qui me misit. Itaque si nihil aliud certe hoc fit vobis in consolacionem, quod ipsi, & vestri, & mei, & dei sint inimici.

Si non uenisset & loquutus fuisset eis, peccati non haberent, nunc autem non habet quod praetextat peccato suo. Qui me odit & patrem meum odit. Si opera non fecissem inter eos, quae nemo alius fecit peccati non haberent, nunc autem & uiderunt & oderunt, non solum me, uerumetiam & patrem meum. Sed ut compleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est. Odio habuerunt me gratis.

B Num autem iuste, inquit, haec faciunt, & odio habent & me & patrem meum, & vos? Num propter ea quae dixi vel feci, hanc mentem insumpserunt? Non, inquit, peccatum enim hoc incondonabile est. Nunquid enim non ueni & docui? Si non uenisset, si non fuisset loquutus, potuissent dicere non audiuimus, nunc autem praetextu caret eorum malitia. Dein, quia nihil aliud praeterebant in omnibus, quam quod propter patrem uelificauerunt: sic enim dicunt. Homo hic non est a deo, & similia: & idcirco subdit. Qui me odit & patrem meum odio habet; atque ita nihil tale relictum est eis in excusacione. Non solum autem doctrinam exhibui, sed & opera adieci, qualia nullus alius, vt est miraculum de caeco, miraculum de Lazaro, & alia similiter. Quem igitur habebunt excusacionem? Doctrinam sermonum praebui, adieci & opera, sicut & Moses praecipit, illi obediendum mundans; qui & signa faceret, & pietatem doceret, nunc autem uidentur talia opera, & nihilominus me atque patrem odio habuerunt. Deinde subdit & prophetam testem. Oderunt me gratis. Nam propter solam malitiam, & nullam aliam causam natum est hoc odium. Legem autem non solos libros Moysi, sed & prophetarum (vt supra dixi) nominauit. Igitur Dauid spiritu praedicat qualis futura esset illorum malitia & ipsi, vt mali dictum a propheta impleuerunt & prophetiam veram esse comprobauerunt.

Quum autem uenerit paraclitus, quem ego mittam uobis a patre, spiritus ueritatis: qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et uos testes estis, quia ab initio mecum estis.

Dixerat discipulis. Persequuti sunt uos, sermonem uestrum non seruabunt. Vt igitur tur dicere non possint. Et nunc o domine quo mittis nos? Quomodo digni fide erimus? Quis ad nos attendet? quis persuadebitur? Ideo subdit. Quum autem uenerit paraclitus, ille testabitur de me. Fidelis, inquit, testis ille est, & ita redarguit a spiritu quod abque excusacione peccarint, praedicationem suscipient. Et vos quoque testabimini; qui ab initio mecum estis, quia & operibus & sermonibus feci deesse uobis excusacionem. Bono igitur animo sitis, praedicatione non caritura est testibus, sed & spiritus cum signis & prodigijs meis testabitur, fidelisque testis erit. Est enim spiritus ueritatis. Igitur spiritus ueritatis uera testificabitur: nam a patre procedit, & omnia clare nouit. Est enim ex eo quo omnium scientia. Iam quod dicit. Quem ego mittam aequalitatem erga patrem significat. Nam alio loco de patre dixit, quod mittat spiritum; hoc autem loco, quod ipse mittat, utique sane aequalitatem significans. Vt autem ne uideatur oblectari patri, quasi ab alia substantia mittat spiritum, addidit a patre. Nam & ipse quidem mittat, sed a patre hoc est approbante patre, & simul mittente. Non enim ex proprio sinu ipse prius mitto, sed a patre per me suppeditatur. Quum autem audieris, quod procedit; ne intelligas per processionem, egressionem, quali emittuntur ministratorij spiritus, sed naturalis substantia spiritus est processio. Nam nisi processionem sic intellexerimus: sed externam quandam missionem, incertum erit de quo spiritu dicat: innumerati enim sunt, qui in ministerium mittuntur propter eos, qui haereditabunt salutem; Heb. i.

Sup. xliij. Matt. x.

Ps. lxxviiij

Ioan. ix. Ioan. ij. deu. xviij

Lex non solum libri dicuntur Moysi.

Et filius mitric spiritum sanctum.

Acht. x.

Ceterum hoc loco singularis quaedam, & separata proprietas est procedere, vni proprio spiritui attributa. Non igitur intelligemus per processionem; simplicem emissionem, sed naturale spiritus subsistentiam. Hic igitur spiritus testis est praedicationis, & vos quoque testabimini, quod non ex alijs audieritis, sed ipsi ab initio mecum estis. Non paruum autem est hoc testimonium, ab initio simul esse, quod & ipsi apostoli postea conationati sunt dicentes. Qui simul comedimus simulque bibimus cum eo. Duplex igitur testimonium a vobis & a spiritu. Nam licet vos ad gratiam testari videamini, ac non item ad gratiam testabitur & spiritus.

CAPVT DECIMVM SEXTVM

Ioan. ix.

Hec loquutus su ut vobis ne quid offendamini. Alienos a synagoga faciens vos, sed ueniet tempus, ut quisquis interficiat uos, uideatur cultum prestare deo. Et haec faciet uobis, quia non nouerit patrem meum. Sed haec locutus sum uobis, ut cum uenerit tempus illud reminiscamini eorum quod ego dixerim uobis. Dixi, inquit, uobis haec priusquam fierent ut ne postea offendamini, quum uideritis multos non credere, & vos multa aspera pati, sed cogitate: quod etiam antequam factum dixerim uobis. Suscipite posthac & a me consolationem, quod neque in hoc decipiam uos: sicut neque in praedictione passionum. Nam & absque synagoga facient

Math. v.

uos, & excludent a concilijs honestisque conditionibus & in summa a sua comunione separabunt. Etenim iam conspirauerant, quod si quis confiteretur CHRISTVM, eieceretur a synagoga. Non solum autem a synagoga uos alienos facient, sed & morte puniet, morteque ignominiosissima, utpote seu perniciosos, & ut inimicos dei occident uos. Et omnis qui occiderit uos, tanto studio occidet ut uideatur deo cultum prestare, hoc est, putabit se rem piam, deoque gratam facturum. Subdit autem consolationem quae sufficere queat. Haec enim, inquit, facient quia non nouerunt patrem neque me. Propter me enim, inquit, & patrem haec patiemini, igitur sustinete. Beati enim estis, quum exprobrauerint & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum uerbum contra uos, propter me. Haec beatitudo, uestra consolatio, quum eius fueritis recordati. Haec autem loquutus sum uobis ut quando uideritis molesta illa euenisse, credatis & de reliquijs. Non enim poteritis dicere quod iucunda praedixerim uobis decipere uos cupiens. Verum sicut annuncians tristitia non decepi, ita neque laeta dicens, indignus fide fuerim. Insuper ut ne sitis minus praeparati, sed instructi recordemini, quod ego uobis ea dixerim, & idcirco stetit fortiter contra aduersa.

Haec autem uobis ab initio non dixi, quia uobiscum eram. Nunc autem uado ad eum, qui misit me. Et nemo ex uobis interrogat me, quo uadam, sed quia haec loquutus sum uobis, inuestigatio impleuit cor uestrum. Sed ego ueritatem dico uobis. Expediit uobis, ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos, si autem abiero mittam eum ad uos. Valde grauati sunt tristitia discipuli

Macedoniani concitantur.

li, cum audirent talia sibi aduertura. Idcirco & dominus haec, inquit, tam dura principio non dixi uobis, non ut ignorans, sed quia uobiscum eram & sufficiens confugium ad me habebatis, & omne certamen in me rejiciebatur, ipsi uero in omni securitate eratis. Igitur non opus erat talibus tunc sermonibus uos praeparari & praemuniri, sed nunc uadens ad patrem meum, & uos relicturus praedico ea, ut uos muniat. Et nullus ex uobis rogat me, quo uadis: sed praetristitia consulti estis, & excessum mentis patiemini: propter expectationem grauium conculsa sunt corda uestra. At ergo ueritatem dico uobis. Vide quomodo solatur eos, etiam si innumeris modis, inquit, magis tristitia afficiamini, ego quod uobis uile est dico. Nam uos quidem uelletis semper esse mecum, at qui hoc non est expediens. Nam si ego quidem non abiero, paracletus non ueniet ad uos, at qui ita etiam si uos praesentiam meam uelletis, non obedirem uobis, sed eligerem potius: quod uobis uile, quam perniciosam uobis uestram uoluntatem. Ita & nos debemus facere, prospicientes semper quod & nobis & fratribus est uile, & non quod fauae. Nam si ego non morior pro mundo, & eo ad patrem, dato sacrificio & propitiatione pro peccatis, paracletus mundi non ueniet. Quomodo enim adueniet, si inimicitia non soluantur, & occisa morte, pater humanae naturae non concilietur? Porro hoc loco Macedoniani quid poterunt dicere, qui gloriam spiritus extenuant, & seruum eum filij di-

ant, quomodo conduceret abire dominum, & aduenire seruum. Atque ita estis tristes sitis propter meam absentiam o discipuli, sed propter aduentum spiritus gaudeatis, qui pluribus & maioribus uos beneficijs prosequetur. Quomodo autem dominus dixit, quoniam haec ab initio non dixi uobis, quando quidem scriptum est, quod conuocatis illis duodecim, dixit eis. Ad praesides & reges duceimini. Dixit quidem, ad praesides duceimini, non autem occident uos ut impios & perniciosos, & inimicos dei. Et aliter, illic quidem dicit, quae a gentibus estis uisigenda, nunc autem quae a Iudeis. Absque synagoga uos facient, Iudaei, scilicet. Vide autem in hoc spiritum liberum esse, & filium approbare. Etenim quod dicit paracletus ueniet, ad potestatem spiritus pertinet, quod autem addit, ego mittam eum ad probationem & uoluntatem filij spectat, cui placet ut ueniat paracletus & annuit, si sic dicere licet.

Matth. xxx

Et quum uenerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in me, de iustitia uero, quia ad patrem uado, & posthac non uidebitis me de iudicio, quia princeps mundi iam iudicatus est. Veniet paracletus, quae inde ueritas est. Arguet, inquit, mundum de peccato, & ostendet eos peccatores, quia non credunt. Quamdo enim uiderint per manus discipulorum in spiritu egregia signa & miracula fieri, & neque sic credent: quomodo non condemnatione digni & peccato maximo obnoxij? Nam nunc quidem possunt dicere, quod fabri filius sum, & liumilis matris, quauis ego miracula faciam: tunc autem incredulitas omni carebit excusatione, spiritu in nomine meo talia perficiente. Itaque de peccato illos arguet, hoc est, ostendet eos absque uenia peccatores. Et de iustitia quoque arguet, quia ego ad patrem meum uado, hoc est, ostendet eis quod ego quum iustus fuerim, & irreprehensibilem egerim uitam, iniuste occisus sum, & in eius iudicium ad patrem uadam: neque enim si iniustus fuisset, ascendissem. Quia enim ut aduersarium deo & iniquum occiderunt, ostenderet eis, inquit spiritus, quod non sim talis, neque enim si aduersarius dei fuisset, apud deum & legislatorem hunc honorem assequutus essem, honoremque non temporarium, sed aeternum. Iam quod dicit posthac non uideatis me: aeternam eius apud patrem conuersationem, manifestat. De iudicio autem arguit eos, quia princeps huius mundi iudicatus est: hoc est etiam per hoc me iustum, & a peccato immunem iterum ostendet me dominum, eo quod rector mundi a me iudicatus est & victus. Quia enim dicebant, Daemonium habet, & in Beelzebub miracula facit, & ipostor est, haec omnia, inquit, ostendentur uana quum apparuerit diabolus eodem natura, & ostensum fuerit omnibus, quod a me sit victus: id quod nequiuissem, si non illo fuisset fortior, & ab omni peccato alienus. Quomodo hoc demonstratum est per aduentum spiritus? Omnes enim qui credunt in CHRISTVM, conculcant & contempnunt rectorum mundi unde satis monstratum quod a CHRISTO condemnatus sit multo antea. Arguit ergo spiritus eos qui non credunt ut peccatores. Fides enim baptismi peccata soluit, per remissionem. Operationes, autem spiritus, quae apparent in his qui crediderunt non uisae sunt in his qui non crediderunt. Unde redarguti sunt ut uasa mala & inquinata indigna spiritus susceptione. Et aliter, Arguit mundum qui non credidit, spiritus de iustitia, hoc est quia priuatus est iustitia qui non credidit in iustum Iesum eum qui propter iustitiam assumptus est in caelos, arguit autem & condemnat ut ignauum, qui uulnerato Satana, neque sic illum uoluit vincere.

Matth. ix
Ioan. viij.

Adhuc multa habeo quae uobis dicam, sed non potestis portare nunc, cum uenerit ille, qui est spiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quaecumque audierit, loquetur, & quae futura sunt, annuntiabit uobis, ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit uobis. Omnia quaecumque habet pater, mea sunt, propterea dixi, quod de meo accipiet, & annuntiabit uobis. Quum dixisset supra. Expediit uobis ut abeam, nunc hoc latius prosequitur, & dicit, quod nunc quidem non potestis: si autem uenerit ille, tunc fructus illius donis, in omnem ueritatem duceimini. Quam autem ueritatem inquit, nunc scientiam de omnibus? nam nihil de se magnum ipse dominus locutus est. Partim dat nobis figuram humilitatis, partim & propter infirmitatem audientium & ingratitude[m] Iudaeorum. Et neque legalium obseruationum solutionem manifeste introduxerat, ut contrarius uideretur omnibus. Vbi autem uenit paracletus, & manifestata fuerit dignitas filij, & uera de omnibus scientia in lucem producta, abolitis & sublatis e medio, figuris legalibus, in uerum & spirituale[m] cultum inducti sumus per signa, quae in spiritu sunt, confirmata fide. Deinde quia magna quaedam dixerat de spiritu, ut ne putent aliqui quod maior ipso sit spiritus, siquidem ipse in ueritatem sit introducturus, & facturus capa-

Operatio
nes spūs
quibus
apparent.

ces maiorum & plurium, quæ CHRSTO præsente porrare non poterant, ne igitur hoc
 Spiritus mi quis existimet, subdit. Non loquetur a semetipso, hoc est nihil proprium loquetur præ
 ter mea. Quum enim dicit, quæcunque audierit, hoc signat, quod nihil docturus sit ex
 tra ea quæ Christus docuit. Sicut igitur & dominus ipse dicens de se. Quæcunque audia
 quid christi a patre meo loquor, non ut discerem & puerum introducit, sed quod nihil vel sci
 at vel doceat, quam quæ pater, ita & de spiritu dicendum. Quod autem non opus habe
 at doctore spiritus, audi Paulum dicentem. Quemadmodum nullus nouit quæ hominis
 sunt, nisi spiritus qui est in eo: ita & quæ dei, nullus ipse, nisi spiritus dei. Vides quod
 sanctus spiritus sui ipsius doctor sit, sicut & nos ter: & ex his quæ sequuntur, discet cor
 datus deitatem spiritus. Quæ enim ventura sunt, inquit, annuntiabit vobis. Maxime
 enim propria est dei futurorum cognitio. Nam quia nihil aliud desiderabile ita est hu
 manæ naturæ, ut futurorum cognitio, consolatur Apostolos & ex hoc. Intantum enim;
 inquit, beneficit vobis, ut & futurorum præscientiam, quæ maxima omnium videtur,
 daturus sit. Præterea, quia ad tentationes erudiendi erant. Ille vos præparabit, inquit,
 ad futura, quæ vobis contingent, ne per ignorantiam absque custode incidatis in illa.
 Glorificabit autem & me. In nomine enim meo omnia & loquetur & faciet, & nihil di
 uersum dicit, atque ita, ut & per miracula, quæ per illum fiens, deus credat, quæ in vos
 discipulos meos opulente effundatur gratia: etiam post meam mortem, quum meum no
 men magis fulgebit, quod citra controuersiam magna gloria est, si quis in gnomiose oc
 cisus, magis clarescere incipiat. Deinde quia audiuerant dominum dicentem. Vnus ve
 ster est magister Christus, ut ne existiment, qui vnus magister tu est, quomodo dicitis no
 bis & alium fore magistrum spiritum, subdit, quia de meo accipiet, hoc est ex his quæ
 noui, & ex mea scientia. Vel & aliter, de meo, hoc est de meo thesauro, qui scilicet pa
 tris est. Nam quæcunque habet pater, mea sunt, & mea diuitiæ: paraclerus autem ex
 patre loquitur: versimiliter dico, quod de meo accepturus sit, hoc est thesauro & diuitiis
 scientiæ. Quare autem spiritus tanta dedit nobis bona: & non filius? Igitur primum qui
 dem dicimus, quod viam donis spiritus fillus parauerit: & ipse sit talium honorum au
 thor. Nisi enim ipse peccatum soluisset, quomodo nos spiritum obtinuissimus? Non
 enim habitabit spiritus in corpore subdito peccatis. Hinc est, quod si magnum quid di
 dit spiritus, occasione a CHRSTO habuit. Deinde quia hæretici spiritui erant de
 tracturi, quasi minor esset dignitate eo quod posterus veniret, propterea concedit ei
 operari per Apostolos, ut per donorum magnitudinem compulsi, vel inuiti dignita
 tem spiritus agnoscant, & non quia posterior habeatur, propterea minor iudice
 tur filio.

Puissimum & non videtis me, & iterum puissimum & videtis me, quia vado ad patrem. Dicebat ergo.
 Quid est hoc quod dicit nobis, puissimum & non videtis me, & iterum puissimum & videtis me, & quis
 vado ad patrem? Dicebant ergo, quid est hoc, quod dicit puissimum: nescimus quid loquatur.
 Quare CHRISTVS recessum, & mortem suam in memoriam eis reducit, quæuis ma
 gis occulta videantur. Mentem eorum exercebat, & probationem efficiebat, & p
 propterea semper commemorans tristitia, assuefacit illos, & ad expectationem illorum pro
 uocit. Igitur sicut hoc loco, puissimum & non videtis me, dicens: ad triste statim addidit
 lætum quiddam. Et iterum puissimum, & videtis me, & ad deum vado, qui vos iuuare
 potest; & non pereō, sed transeo: & ad paruum quidem tempus recessus erit, postea au
 tem perpetuo conuersabor vobiscum. Illi quidam non intellexerunt, unde admiratur quis
 piam quod non agnouerint quæ dicebat? Videtur ergo, vel tristitia mentem eorum adeo
 inuasisse, ut abijcerent dictorum memoriam, vel propter obscuritatem verborum
 euenire ne intelligerent. Ideo IESVS videtur eis contraria quedam dicere. Nam si
 quidem videbimus te, quo vadis: si autem vadis, quomodo videbimus te? Videtur
 enim hæc enigmata esse.
 Cognouit autem Iesus quod uellent interrogare se, & dixit eis. De hoc queritis iter uos, quod dixi:
 puissimum & non videtis me, & iterum puissimum, & videtis me. Amen amen dico uobis, plorabit
 & lamentabimini, uos mundus contra uos gaudebit: uos autem merore afficiemini, sed ueror uester
 ueretur in gaudium. Mulier cum parit dolorem habet, quia uenit hora eius quum aut peperit pue
 rum iam non meminit anxietatis, propter quod gaudeat hominem natum esse in mundo. Et uos igitur
 nunc quidem merorem habetis, sed iterum uidebo uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum
 nemo tollet à uobis. Postquam uidit discipulos non intelligere dicta, eo quod gra
 uati erant merore; inculcat eis manifestus de morte sua, ut allucti uerbis, etiam ne ipsa

Hic. xxxi

eam fortiter ferrent. Etenim, inquit plorabit & lamentabimini, uos propter mortem ac
 A crucem: mundus autem gaudebit, hoc est Iudæi mundana sapientes gaudebunt, eo quod
 intererint me inimicum ipsorum. Sed tristitia uestra in gaudium uertetur, quæ admo
 dum Iudæis quoque suum gaudium in merorem cedet, quando post meam resurre
 ctionem nomen meum glorificabitur. Potes autem & mundi gaudium, non Iudæorum
 gaudium intelligere, quod gauisi sunt mortuo domino, sed salutem mundi, ut sit sensus
 dictorum. Vos quidem merore afficiemini, sed hæc mea passio propter quam uos
 tristes, mundi totius gaudium & salus erit. Insuper & exemplum communes addit mu
 lieris & partuum. Hæc autem parabola & prophætae usi fuerint, dolore partus ingenti ex
 cellentiam meroris significantes. Tale autem quiddam dicit. Apprehendent quidem uos
 dolores mortificationis, sed dolor ille causa efficitur partus. Interea confirmat & sermonem
 de resurrectione, & ostendit mori simile esse ei, qui a uulua in lucem prodit. Ne enim ad
 miremini, quod per tantam tristitiam ingressi sitis in gaudium, quia & mater per me
 rorem in partu ad hoc uenit, ut sit mater. Insinuat autem hoc loco & mysticum quid
 dam, quod ipse soluerit dolores mortis, & nouum hominem nasci fecerit, posthac non cor
 rumpendum, neque mortalem, qui est ipse dominus. Vide enim quomodo non dixerit,
 quod posthac non recorderetis anxietatis, quia natus est ei puellus, sed quia natus est ho
 mo in mundum. Hoc enim ita frustra ita dixit, sed uolens cum emphasi & tacite insinua
 re, quod ipse sit ille natus homo: & incorruptibilis Iesus dominus noster. Igitur excepit
 B mulieris patientiam non per omnia querens adaptare his, quæ circa Iesum acciderint: sed
 tantum ut ostendatur, quod temporalis sit dolor: & magnum lucrum doloris & resurre
 ctionis parit ad uitam & regenerationem: alia autem omnia ad exemplum non alludunt
 & merito. Parabola enim si per omnia seruetur, non est parabola: sed illud ipsum quod
 per parabolam signatur. Et hoc loco intelligimus per dolorem patientis, tristitiam apo
 stolorum: & per gaudium, consolationem resurrectionis, & iterum per solutionem doloris
 patientis, descensum ad inferos, & per natiuitatem, resurrectionem primogeniti ex mor
 tuis. Porro non ultra signatur infernus per matrem, non enim gauisus est infernus, sed
 apostoli gauisi sunt gaudium, quod nullus abstulit ab eis tunc enim gaudebat, quæd pro
 non in domini aspergebantur conuictis. Insuper dicendo. Gaudium uestrum nemo tol
 lit a uobis, ostendit quod ultra non moriatur, sed perpetuo uiuens, illis incorruptibilis
 gaudij sit author futurus.

Et in illo die me non rogabitis quicquam. Amen amen dico uobis, quæcunque petieritis patrem
 sub nomine meo dabit uobis. Hæcenus non petistis quicquam sub nomine meo. Petite & accipie
 tis, ut gaudium uestrum sit perfectum. Quando resurgam, tunc ueniet super uos para
 clerus, & inducet uos in omnem ueritatem: neque non rogabitis quicquam tale quale
 prius. Quo vadis? Ostendit nobis patrem. Oia enim scieris in spiritu. Vel rogabit
 hoc est obsecrabit, orabit. Quum igitur ex mortuis resurrexero, mittam uobis para
 clerum, tunc non me rogabitis, hoc est petetis, ita ut sim uester mediator, sed sufficit uo
 bis nomen meum, ut a patre accipiat petitiones. Ostendit igitur hoc loco nominis sui
 C uirtutem: si quidem quum neque uideatur, neque obsecratur, sed quum nominatur so
 lum, talia facit. Fluctusque, inquit, non petistis quicquam sub nomine meo. Ex hoc autem
 tempore petite, & omnino recipietis, & ita expedit uobis ut ego moriar, siquidem apud
 patrem maiorem quam nunc fiduciam inuenturi estis. Non enim quod separar a uobis;
 existimate uos a me relictos: sed nomen meum maiorem uobis fiduciam dabit, & gau
 dium uestrum tunc erit plenissimum, quum accipietis omnes petitiones. Considera au
 tem quod ille sumit qui sub nomine CHRISTI petit. Nullus igitur ex his qui mun
 dana perunt, ac animabus damnosa, in nomine CHRISTI petit, ideo neque accipit.
 Nomen enim CHRISTI diuinum est ac salutare: quando autem quis pe
 rit quæ ad perditionem animæ pertinent, quomodo dicemus illum in salutaris nomine
 petere.

Hæc per paromias loquutus sum uobis, ueniet tempus cum iam non per prouerbia loquar uobis, sed
 palam de patre meo annuntiabo uobis, in illo die sub nomine meo petetis. Et non dico uobis, quod ego
 rogaturus sim patrem pro uobis, ipse enim pater amat uos, quia uos me amastis, & credidistis quod
 à deo exierim. Exini à patre & nemi in mundum: iterum relinquo mundum & uado ad patrem.
 Paromia est sermo oblique & occulte, ac per parabolas totum argumentum ostendens.
 Quia igitur dominus multa eis occulte dixerat, et parabolam narrarat de muliere ac
 partu dicit. Hæc per paromias nunc loquutus sum uobis, sed uenit hora quando non

Parabola non p oia seruat, Actu. v

In nomi ne xpi pe tendum,

vltra in parabolis loquar, sed libere de patre annuncio vobis. Post resurrectionem enim quum se exhibuisset vinum per quadraginta dies, loquebatur eis de patre magis mystica, & manifestiora. Petrus enim sic putabant eius esse patrem deum, sicut & nos est gratia. Iterum autem dat eis fiduciam; quod habituri sint in tentationibus supernum ad iutorium sub nomine meo, inquit, petetis; & in tantum vobis conferuabo, amicum patrem, ut post hac neque me opus habeatis intercessore; nam ipsemet vos amat. Insuper ut non resistant a CHRISTO, quasi ipso non habeant opus, sed a patre absque mediatore diligantur, dicit; propterea amat vos pater, eo quod me dilexistis. Quando igitur excideritis a mea amicitia, tunc & patris amicitia excideritis. Et quia multum eos consolatus fuit, quia audiebant eum a patre extitisse, & iterum ad patrem ire, propterea continuo hoc verbat, & illi audiendo hæc, utilitate percipere aliquantulum dicunt.

Eccc nunc aperte loqueris, nec prouerbium illum dicitis, nunc scimus, quod scis omnia, nec opus est tibi ut quis te interroget, per hoc credimus quod a deo existis. Respondit eis Iesus. Nunc creditis, ecce instat tempus, & iam uenit, ut dispergimini unusquisque in sua, meque solum relinquantis, & tamen non sum solus quia pater mecum est. Quum audissent discipuli amicum illum futurum deum & patrem neque indigere se illius intercessione, ut maxime familiares patri, existisse que illum a deo, dicunt. Nunc scimus quod scis omnia, hoc est cognoscis, quæ uniuscuiusque cor offendunt, & non opus habes ut ab aliquo discas ea. Et in hoc credimus, quod a deo exieris, dei enim est scire occulta cordis. Vide autem quomodo imperfecti fuerint, dicentes nunc scimus, qui enim tantas audierant doctrinas, dicunt nunc scimus. Christus autem ostendens eis quod imperfecti sunt, & quod nondum quicquam magni de se intellexerit, sed deorsum & in terrenis versentur, inquit. Nunc creditis, quomodo improprie eis & caritatem fidei illorum. Ut autem ne videantur gratificari, & adulari talia de seipso sentientes, inquit. Venit hora ut dispergimini unusquisque, vos enim, inquit, videmini de me magnum quiddam sentire. Ego autem dico vobis, quod vsque adeo imperfecti estis, ut me derelicti sitis, & inuastura est vos formido. & ita ne que iunctim secederis, sed separatim dispergimini, & unusquisque sibipsum de salute & profugio prospiciet. Verum ego propterea non habeo peius, non enim solus sum, sed habeo & patrem mecum, atque ita neque per impotentiam patior, sed voluntarium me perimito crucifixoribus. Quum igitur audieris clamantem, ut quid me dereliquisti, ne sic simpliciter intellige, quod derelictus sit saluator a patre, aliqui quod hoc loco testatur: Pater mecum est; sed intellige ut ab humana natura dictum, derelicta propter peccatum & abiecta, in Christo autem conciliata & assumpta per patrem.

Hæc autem locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, in mundo afflictionem habebitis, sed confidite. Ego uici mundum. Hæc, inquit, locutus sum vobis, ut ne eiiciatis me ex mente vestra, neque commoueamini, & turbemini a stabili erga me charitate, sed pacem habete in me hoc est manete indefracti, recipientes fideliter quæcunque dixi vobis. Audiat autem & Arius, quia hæc omnia quæ humilia & indigne videntur gloria filii, propter auditores dicta sunt, non ut nos utamur his pro dogmatibus. Dicta enim sunt Apostolis in consolatatione, & demonstrant amorem quem erga illos gerebat. In mundo afflictionem habebitis, non in verbis erunt tentationes, inquit, quando uideritis in mundo, afflictionem habebitis, non nunc tantum, quando trador, sed & postea; sed resiste turbationi & confidite, quia ego uici mundum. Ego autem quum uicerim, non oportebit vos discipulos dolere, sed contemnere eum ut victum. Quomodo autem uicit mundum quia deuicit principem, affectionem mundi, sed hoc & ex posterioribus manifestum. Omnia enim ei subiecta sunt & cesserunt. Sicut igitur Adam victo, omnis natura condemnata est, ita ubi Christus uicit, in omnem naturam victoria transit, & virtus nostra in Christo Iesu gratiam assequuta est calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem potestatem inimici. Per hominem enim intravit mors, & per hominem uita, & imperium contra diabolum. Nam si nudus homo uicisset, nihil spectasset ad nos.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

IESUS loquitur est Iesus, & sublati oculis in calu, dixit. Pater uenit hora, glorifica filium tuum, ut & filius tuus glorificet te. Sicut dediisti ei potestatem omnis carnis; ut quotquot dediisti ei, det eis uita æternam. Hæc est autem uita æterna ut cognoscant te solum deum uerum, quem misisti Iesum Christum. Quum dixisset discipulis, afflictionem habebitis, & ad fiduciam exortatus esset, iterum eos erigit per preces, erudiens nos, in tentationibus relictis orationibus, ad deum confugere debere. Et

1 reg. xvij
Psal. xliij

ma. xxviij
Mat. xv.

Arius.

1. cor. xv.

ma. xxvi

Alitèr, Non hic oratio est, sed colloquium cum patre. Quod autem alio loco orat, & genua flectit, ne mireris. Venit enim Christus non solum seipsum manifestaturus, sed omnem virtutem docturus. Docentem autem non tantum uerbis, sed & operibus docere oportet. Ostendere autem uolens quod non inuitus, sed sua sponte ad passionem accedat, dicit. Pater, uenit hora. Ecce enim ut optabile hoc desiderat & gloriam uocat, non suam tantum, sed & patris, quod & factum est. Non enim filius solus sed & pater glorificatus est. Nam ante crucem quidem neque Iudæi ipsum sciuerunt. Israel enim me non cognouit, inquit, post crucem autem totus orbis ad eum confluxit. Ostendit autem quæ sit gloria eius & patris. Credere, inquit, omnem carnem & beneficia experiri gloria dei est. Non enim ad ludæos solos contrahitur, sed in totum orbem extenditur. Dixit autem hoc, quoniam missurus erat illos in gentes: Ut igitur ne putent nouitatem esse, & præter uoluntatem patris, indicat a patre sibi datam potestatem omnis carnis. Nam ante dicebat eis. In uiam gentium ne abieritis. Quid autem est, omnis carnis? Nam non omnes crediturunt. Et sane CHRISTVS, quantum ad se attinebat, omnes ad fidem adducere curabat, quod autem illi non attenderunt, non docentis, sed non suscipientium crimen est. Quando autem audieris, dedisti, & acceperunt, & similia: intellige ea dicta esse ad auditorum captum, sicut sæpe diximus. Semper enim cauere, ne de seipso magna dicat, & se attemperat infirmitati auditorum. Et quia offendebantur magna de eo audientes: loquitur de his quorum capaces sunt; sicut & non sæpe cum pueris loquimur, & panem ita nominamus ut illi, & aquam, & in summa omnia. Dein, quando Euangelista de domo non dicit, audi quæ dicat. Omnia per ipsum facta sunt; & quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. Qui alijs dat, quomodo ipse potestatem non habet, sed accipit a patre. Insuper & hic in uerbis quæ uidentur humilia, asseritur sublimis quiddam. Nam ut dicit, omne quod dedisti ei, hoc per condescensionem est dictum: det eis uitam æternam, hoc potestatem indicat uirgeniti & deitatis. Dei enim est dare uitam, eamque æternam. Solum autem uerum dixit patrem, opponendo eum mendacibus, qui apud gentes erant, dijs. Non enim illum a patre separat. Absit. Nam quum & uerus filius, non erit mendax deus, sed uerus. Sicut hic Euangelista de domino in epistola sua catholica, inquit, IESVS CHRISTVS, hic est uerus deus, & uita æterna. Si autem uirgeant hæretici: falsum esse dei filium, quia pater solus deus sit uerus deus, discant quod hic de filio Euangelista dicat, Erat lux uera. Igitur secundum eos pater est lux falsa; sed absit, & ita quando uerum deum dicit patrem: falsis dijs gentilium opponitur; sicut & hoc, Gloriam a solo deo non queritis: sic enim hæretici intelligunt. Verum quia solus deus pater: filius non autem deus: Vere stulta dicta sunt hæc.

Ego te glorificaui super terram, opus consummaui, quod dediisti mihi ut facerem, & nunc glorifica me pater apud te ipsum gloria, quam habui priusquam hic mundus esset apud te. Manifestaui nomen tuum hominibus. Disce hoc loco quomodo glorificet & pater filium. Vtique sicut & filius patrem. Ego te, inquit, glorificaui super terram. Merito addidit, super terram: in caelis enim glorificatus erat, & ab angelis adorabatur. Terra autem ignorabat eum. Igitur quia filius annunciauit eum omnibus, ideo dicit, glorificaui te super terram, omni uocata dei disseminata, & perfecto opere quod dediisti mihi. Hoc enim opus est incarnationis uirgeniti, sanctificare naturam nostram: & profectere rectorem mundi, qui se prius deum faciebat, & inferere creaturæ notitiam dei. Quomodo autem consummauit hoc, quum nondum inceperit? Quotquot, dicere uult, qui uenerunt ad me, perfecit: uel quia fecit quod maximum omnium, & radicem bonorum omnium nobis substrauit, dæmone victo, & se obiecto uoracissimæ bestię morti. Radicem hanc necessario sequuturi erant & fructus diuinæ uocitæ propter hoc dixit, Perfeci opus. Seminaui, inquit, radicem plantauit, fructus autem sequentur: glorifica igitur me pater & tu apud te ipsum gloria, quam habebam apud te priusquam mundus subsisteret. Nondum autem glorificata erat carnis natura, neque incorruptibilitate fruebatur, neque regni thronum acceperat, propterea dicit: glorifica me hoc est humanam meam naturam, quæ nunc ignomina quæque crucifigenda: & subiecte eam in gloriam, quam habebam apud te ego uerbum & filium tuum, priusquam mundus esset. Collocauit enim humanam naturam in throno regio, & adoratur nunc ab omni creatura. Manifestaui nomen tuum hominibus: nunc interpretatur quid sit, ego glorificaui nomen

Matth. x

Ioan. i

1. Ioan. v

tuam super terram: hoc est manifestavi nomē tuum, Quomodo igitur manifestavi fili
 us. Etenim Elaias quoque dicit, iurandum per deum verum. Sed quod sæpe diximus D
 Efax: xix
 quanuis manifestum fuerit, tñ Iudæis solis, & neque illis oībus, nunc autē de omnibus
 gentibus, inquit q̄ manifestum eis futurum sit nomen dei, quum iam Christus dederi
 semina diuinæ naturæ, vt destrueretur idolorū cultus, quem suggessit diabolus. Et ali
 ter, Quanuis cognouerunt deum, non tñ vt patrem cognouerunt, sed vt opificem so
 lum, filius autem patrem manifestauit & sermonibus & operibus notum illum faciens.
 Nam quum se filium dei demonstrauit, manifestum quod simul demonstrarēt & illum
 fuisse patrem.

Quos dedisti mihi de mundo, tui erant: mihi dedisti eos, & sermonē tuū seruauerunt. Nunc cogno
 uerūt, quod oīa quæcunque dedisti mihi, à te sunt, quia uerba quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi ac
 ceperunt, & cognouerunt uerē quod à te exiit, & crediderunt quod tu me misisti.

Duo hæc docere uoluit, & quod non sit aduersarius deo patri, & q̄ uoluntas eius si cre
 dere illos, propterea dicit, quos dedisti mihi tui erant. Vtraq; enim ostenduntur per hoc
 quod dicit, dedisti mihi. Non enim rapui eos, sed tu comprobasti ut illos mihi lucraris
 & ita non aduersarius es mihi, sed concordiam habes & charitatem erga me o pater.
 Sermonem autē tuum seruauerunt, per hoc quod credunt mihi, & non attendunt Iudæ
 is. Qui enim credunt CHR IST O sermonem dei seruant, hoc est scripturam & legem.
 Nam Christus a scriptura annunciatur. Et aliter, Omnia quæcunque dicebat discipulis
 dominus, patris erant. Ego enim, inquit, a me ipso non loquor. Dicit igitur cum alijs E
 Ioan. xliij
 xv.
 hoc eis, Manete in me, & ecce seruauerunt & hoc mandat. Manserunt enim & ita ser
 monem patris seruauerunt. Non cognouerūt quod omnia quæcunque dedisti mihi a te
 sunt. Quidam absque v legunt ἐγώ κεν cognoui, & inquit, quod dominus dicat. Nūc
 cognoui ego. Sed absurdum est. Sed legendum est ἐγώ κεν. Nunc cognouerunt discipu
 li mei, inquit, quod nihil habeo propriū, neque a te alienus sum, sed quæcunque dedisti
 mihi, non vt creaturæ gratificans mihi dedisti. Non enim hæc mihi acquisita sunt, hoc
 est naturaliter ad me pertinent, vt ad filium qui in paternis rebus potens est. Vnde autē
 cognouerunt hæc discipuli mei? Verbum q̄ dedisti mihi dedi eis hoc est a uerbis meis &
 doctrinis. Semper enim eos docebā, q̄ omnia quæcunque habeo patris sunt, & non hoc
 solū sed & q̄ a te exierit, & quod tu me miseris. Nam per Euangelium totum hoc efficere
 uult, quod non sit aduersarius dei, sed impleat patris uoluntatem.

Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo: sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt, & mea om
 nia tua sunt, & tua mea sunt, & glorificatus sum in eis. Quum ostendisset, quod
 propter nihil aliud quam propter ipsos hæc ad patrem dixisset: vt dīcant quod dili
 gat eos, & curam eorum gerat, inquit, Ego pro ipsis rogo & supplicio, non pro mun
 do. Ostendit enim omnino ex hoc quod diligam eos. Non enim solum do quæ mea
 sunt sed & oro vt custodias eos. Non oro te promiscuo populo, qui mundana sapit,
 sed pro his quos dedisti mihi: tui enim sunt. Et audiens continuo eum dicentem, de
 disti mihi: ne existimes n upe datum principatum; & potestatem talem, q̄ quando
 habuit eos pater ipse non habuerit, & iterum nunc quum eos habet, patri ablatam po
 testatem: & propterea dicit, omnia mea tua sunt, & tua mea. Non enim nunc accepi po
 testatem, sed quando tui fuerunt, & mei fuerunt. Tua enim omnia mea, & quando ipse
 habeo eos, & tu habes, & non es priuatus, mea em̄ omnia tua, & glorificatus sum in
 eis: hoc est potestatem illorū habeo vt dñs, qui in eis glorificor, sicut & regis fili; & qua
 lem eum patre potestatiē habens ac regnum, glorificatur in eo quod tanta habet quanta
 pater. Si ergo iterum filius minor esset patre, quomodo ausus fuisset dicere, oīa tua mea
 sunt? Nam dominus quidē oīa habet quæ sunt serui: seruus autē non omnia quæ sūt do
 mini. Hoc autem loco conuersim loqui licet, vt quæ sunt patris, ea sint & filij, & con
 tra. Glorificatur igitur filius in his quæ sunt patris. Tantam enim omnium potestatem
 habet: quantam & pater.

Et ita nō sum in mūdo, & hi in mundo, sunt, & ego ad te uenio. Pater sancte serua eos per nomen
 tuū, quos dedisti mihi. ut sint unū sicut & nos. Quū esse in mūdo, ego seruabā eos in nomine tuo.

Quare continuo dicit, iam non sum in mundo, quando erat cum eis in mundo: Viden
 tur enim esse absurda, si quis hæc exponat non examinata. Alio item loco promissit eis;
 erowobiscū, & uidebitis me, nūc autē alia uidetur dicere. Potest igitur uere dici: Nā quia
 uerisimile erat tristari eos, vrpote qui relinquebātur adiutore destituti, ostendit quod

patri eos commendet, & illum custodem eis præficiat. Quia a te uocor ego, seruauī ip
 se illos in nomine tuo, hoc est per tuum adiutorium, & uirtutem, quā dedisti mihi. Quid
 est custodis vt sint unum: Nam si charitatem inter se habuerint, & non fuerint discor
 des, inuicti erunt, & nihil eis præualebit. Non simpliciter autem vt sint unum, sed sic
 ut ego & tu, unum sapientes, & unum uolentes, illa eos concordia custodiet. Iraque vt
 consoletur eos, patrem orat pro custodia eorum. Nam si dixisset, Ego custodiam uos,
 non sic credidissent; nunc autem dum patrem pro eis rogat, bona spe animantur. Ego
 seruabo eos in nomine tuo, dicit: Non quod ipse non valeat aliter, nisi per nomen pa
 tris, sed vt sæpe dixi, infirmitati consulit adiutorium & nondum magnum quiddam
 de se sententium: propter hoc dicit. In tuo adiutorio seruabam eos. Insuper & be
 ne sperare facit. Quemadmodum quum essem uobiscum præsens seruabamini in no
 mine & adiutorio patris, ita nunc quoque credite uos a deo seruandos. Soler enim uer
 si curam habere.

Quos dedisti mihi, ego custodiui, & nemo ex eis periit, nisi filius ille perditus, ut scriptura cōplere
 tur. Nunc autem ad te uenio, & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in
 semetipsis. Multa uerborum humilitas, nisi quis ea digne exceperit. Vides enim
 hoc loco quid apparet. Quos dedisti mihi custodiui. Videtur enim annuciare patri vt
 custodiat & pater eos. Nam sicut si quis cuiuspiam tradidisset pecunias custodiendas, dic
 cat: uide ego nihil perdididi, neq; tu perdas. At hæc omnia dicit propter discipulorū quie
 tem & consolationem ac gaudium, vt respirent, curas deponant tanquam recipiente te
 illos saluos, & custodituro eos, sicut ego custodiui eos, & nullum amisi. Quō o domine,
 nullum perdidisti, quum & Iudas perierit, multique alij retrocesserint: Quantum ad me
 attinet, inquit, nullum perdididi, quantum in me fuit nullum amisi: sed seruauī eos, hoc est
 omnibus modis eos custodiui. Quod autem a seipsis resisterint, nihil hoc ad me. Quod
 autem dicit, ut scriptura impleatur, hoc est, omnis quæ de filio perditionis prædic
 tit. Etenim & in psalmis varijs de illo dictum est, & in alijs prophetarum libris. De
 uerbulo autem, vt sæpe diximus, quod eo utatur scriptura tanquam euentus, non cau
 sæ significatio.

Ego tradidi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia nō sunt de mundo, sicut & ego
 non sum de mundo: Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos à malo. De mundo nō sunt
 sicut & ego non sum de mundo. Orans patrem ut iuuaret Apostolos, dicit & causam
 propter quam digni sint vt multam a patre consequantur curam. Nam propter sermo
 nem tuum, inquit, quem dedi eis: odio fuerunt, & ita digni erunt, ut tuum sentiant auxi
 lium propter te exosi his qui mundana sapiunt. Vulgo enim promiscuo exosi sunt;
 inquit, non autem sunt ex mundo, non habent mentem mundo adglutinatam, & omne
 studium in illum infundunt. Quomodo igitur dicit alio loco. Quos dedisti mihi ex
 hoc mundo, tui fuerunt: Illic quicem de natura dicens, q̄ ex hominibus sint & pars mū
 di, hoc autē loco mentē & uoluntate significat dicens, q̄ de mundo sint. Neque turbet re
 quod dicit. Sicut ego ex mundo non sum. Non enim sic fuerunt sancti Apostoli, & nō
 participes affectionum mundi, sicut dominus, Ipse enim peccatum non fecit, neque in
 uentus est in ore eius dolus. Illi autem humanæ naturæ infirmitatem non fuerunt tran
 gressi. Ne igitur quum dicitur: Sicut ego non sum ex mundo, intelligat, quod in nullo
 minores fuerint Apostoli domino, sed quando de patre & filio dicitur. Sicut tunc
 solum æqualitatem intellige. Quod autem dicit, non rogo ut tollas eos ex mundo, di
 xit uolens declarare suam erga eos charitatem, & quod magni illorum curam faciat;
 intercedens tanto studio pro eis. Non enim patrem docet, pro quibus oret, nam hoc
 absurdum, sed (vt dixi) ostendit quod ualde diligat discipulos & illorum agat curam.
 Dicit ergo patri. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed vt eos in mundo serues a ma
 lo. Repetit igitur, ex mundo non sunt, multo subsidio habent opus. Nihil enim com
 mune habent cum terra, cælorum facti ciues: & ita, quia mundus omnīs vt alienis
 vsurus est eis, tu cælestis posthac vt cæli ciues serues. Dicit autē talia audientibus disci
 pulis, vt magis odiant mundum, & non erubescant de tantis suis laudibus. Serua e
 os a malo, non deliberatione a periculis, sed de permanentia & firmitate in fide. Vnde
 & subdit.

Sanctifica eos in ueritate tua. Sermo tuus ueritas est. Sicut me misisti in mūdū, & pro eis ego san
 ctifico meipsum, ut & ipsi sint sanctificati in ueritate. Sanctos fac, inquit, per dationē spi
 ritus, & custodi eos in rectitudine sermonis & dogmatū, & erudi eos & doce ueritatē.

Sacrificia vetera figuralia.

discordia doctorū offēdit discipulos

Sabellius Arius.

Sanctificatio enim est, rectorum dogmatum seruatio. Quod autem de dogmatis dicar...

Non pro eis rogo tantum, sed pro ijs qui credituri sunt per sermonē eorū in me, ut omnes unum sint...

Et dilexisti eos, sicut et me dilexisti: pater quos dedisti mihi, uolo ut ubi sum ego et illi sint mecum...

A

bitu inueniendus tunc: sed in gloria quam habuit ante conditum mundum: Habebam autem hanc gloriam, inquit, eo quod dilexeris me.

pater iuste, et mundus te non cognouit: ego autē te cognoui, et ij cognouerūt, quod tu me miseris. Et notum feci eis nomen tuū, et notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit et ego in ipsis.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

ABC quum dixisset Iesus, egressus est cū discipulis trās torrentem Cedron: ubi erat ortus in quem intrauit, et discipuli eius. Sciebat autē et Iudas: qui tradebat eum, locum, quod sepe conuenisset Iesus illic cum discipulis suis.

C

Iudas ergo cū accepisset cohortem, et a pontificibus et pharisaeis ministros, uenit illic cū lanternis ac fascibus et armis. Iesus itaq; sciens oia quae uentura erant super se, processit ac dixit eis: Quae queritis?

Ioan. xvij

Mundus dicuntur.

Ma. xxxvi Mar. xiiij Lu. xxij

Militaris ordo auri mancipium.

Et ita neque crucifigere potuissent, nisi voluntarius se obtulisset. Quod autem non solum...

Sup. xvij

Iterum ergo interrogavit. Que queritis? At illi dixerunt, Iesum Nazarenum, Respondit Iesus...

Miraculo

perierunt... vbi ne ex... eulatione...

Miraculo perierunt... vbi ne ex eulatione habeant. Quos dedisti mihi, ex eis non perdidit quinquam. Perdicionem autem dominus animę d...

Petrus qua... re puelle...

Simon ergo Petrus, quum haberet gladium, eduxit eum, et percussit pontificis servum... auriculam eius dexteram...

Auricula... obedienti...

Auricula obedientiam illorum. Caecitas enim in Israel facta est, ut audientes non audiant...

Malachias

Cohors igitur et tribuus, et ministri Iudeorum comprehederunt Iesum, et ligauerunt eum...

Postquam omnia fecit quae ad reprimendum illorum furorem pertinere videbantur, illi...

Ioan. xi.

Sequebatur autem Simon Petrus, et alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici...

Quis erat alius discipulus? Ille ipsi qui haec scripsit. Occultat autem se propter humili...

Erant autem et Petrus stans et calefaciens. Interrogat ancilla Petrum non contumelio...

Natura humana infirma.

Erant autem et Petrus stans et calefaciens. Interrogat ancilla Petrum non contumeliose, non praefra...

Erant autem et Petrus stans et calefaciens se. Pontifex ergo interrogavit Iesum de discipulis...

Interrogat pontifex Iesum de discipulis, fortasse in hunc modum. Vbi sum? aut qua...

Interrogat pontifex Iesum de discipulis, fortasse in hunc modum. Quali enim nouatorem & seditiosum...

Ioan. vij.

qui antea dixerunt . Nunquam loquutus est homo sicut ille. Et cum ita respondisset, nō est eis admirationi, sed alapa cœditur; quo quid fieret impudentius? Et quum posset oīa concutere & abolere, nihil quidē horū facit, sed verba loquitur, quæ omnium bestiarū scēritem demulcere possent, dicit enim Si quidem habes, vt reprehendas ea, quæ nūc a me dicta sunt, ostende quod male dixerim: si autem non habes quid ferocis? Vel & sic. Si male loquutus sum, hoc est si male docui, quando docui in synagoga, ecce nunc, testimonium perhibe de mala doctrina, & plene instrue pontificem: qui nunc interrogat de doctrina mea. Si autem bene docui, & me admirati estis etiā vos ministri, quid nāc nunc cœdis, quem prius admirabaris? Percussit igitur minister dominum, magno crimine se liberans. Nam vbi Iesus in testes vocaret assistentes, dicens, Ecce hi sciunt quæ dixim ego; volens minister se liberare a suspitione, q̄ non esset ex admiratoribus Iesu, percussit eum. Iesus autē dicendo. Ego in occulto locutus sum nihil, reducit in memoriā propheriam dicentem. Non in occulto locutus sum, neque in loco terræ tenebroso.

Ma. xli.

Et misit eum Annas vinculum ad Caiphā pontificem. Stabat autem Simon Petrus, & calefaciebat se. Dixerunt ergo ei. Nūc & tu ex discipulis eius es? Negavit ille & dicit. Non sum. Dicit ei unus ex servis pontificis cognatus eius, cuius absceiderat Petrus auriculam. Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum ergo negavit Petrus, & statim gallus cecinit. Abducunt eum ad Caiphā, eo quod ipse nullum crimen inueniebant in eo; fortassis suspicati illum sapientiorē, in venturum aliquid dignum morte contra Iesum, supplantantem vel in responso, vel deprehensurum in aliquo facinore. At Petrus feruidus amator tāta grauitate detinebatur, vt etiā quum magister abduceretur, non commotus sit, sed adhuc ferueat; & iterum in terrogatus neget, & non solum primo, sed & tercio. Quare autem Evangelistæ omnes simul de Petro scripserunt? Non accusantes discipulum, sed nos erudientes quantum malum sit non totum tribuere deo, & in seipso confidere. Admirari autem decet domini misericordiam, qui quum ligatus esset, & abduceretur, non neglexit discipulum, sed conuersus vidit Petrum, sicut alius Evangelista dicit, & aspectu opprobrat ei infirmitatem, & ad pœnitentiam ac lachrymas excitat. Quod autem tunc accidit Petro, etiā nunc videre licet euenire multis. Nam ligatur quidem sermo dei, qui in nobis est, & quasi captiuus ducitur, siue a voluptate, siue a tristitia in seruitutem reductus. Vtroque enim modo vincimur & abducimur, vel præ prosperis, vel præ aduersis mundi, deum obliuiscntes. Et condemnatur quidem sermo, vincit autem absurditas. Et seruus alapa cœdit dominum. Ita enim habet affectionum tumultus, quando mens nostra quasi Petrus aliquis sæpe pertinax sit, quasi non negatura verbum, & ideo & stat & calefit. Scat quidē eo quod non inclinatur, neque humilietur, sed in sua pertinacia constantē maneat. Calefacere autem se dicitur, eo quod præ feruore & fastu pertinacia laboret. Arguit autem eum ancilla, parua quædam voluptas, & effœminans, statimque negat sermonem. Sed & quadam aduersa tentatione arguitur, sicut tunc Petrus a seruo & ita infirmitas eius deprehenditur. Sed precemur vt aspiciat nos Iesus, verbum dei & ad pœnitentiā & lachrymas prouocet, quod fiet quando exiuerimus ex atrio pontificis: qui dominum crucifigit & rector est mundi. Quando enim extra mundum quis est, atrium rectoris mundi egreditur. Tunc enim ad pœnitentiā sinceram exurgemus: sicut & Paulus dicit, Egrediamur ad eum extra portam, hoc est mundum, opprobrium eius ferentes.

Deo totū tribuendū.

Mat. xliij.

Ducunt ergo Iesum a Caiphā in prætorium. Erat autem mane, & ipsi non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, sed ut ederent pascha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit. Quæ accusationem afferitis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei. Si non esset hic nocens, haud quamquam tibi tradidissemus eum. Dicit ergo eis Pilatus. Accipite eum nos, & secundum legē vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi. Nobis non licet interficere quenquam, ut sermo Iesu impletur quem dixit, significans quā morte esset moriturus. Ad multos iudices ducunt dominum, opinantes se illum contumelia affecturos. Sed reuera præ multa tribunalia clarum reddunt. Dominus enim per omnia illa exiuit non cōuictus de crimine, robur habēs cui contradici non potuit. Ducunt ergo eum ad prætorium. Non enim habebant ipsi potestatem occidendi, vt pote rerū potētibus Romanis. Vel quia timebant, ne postea pœnas luerent accusari, quod in condemnatum interfecissent. Erat autem mane, inquit, vt discas quod per dimidium noctis a Caiphā interrogatus sit. Prius enim quam gallus cantaret, abductus est ad Caiphā. Quid autem ab eo interrogarit, silentio præterit Evangelista. At inquit dixerunt, quum noctem in illis perfecissent, mane ad Pilatum duxerunt. Ipsi autem non sunt ingressi in prætorium, vt ne polluerentur. O dementiam, iniuste qui-

Ma. xxvij
Mar. xv.
Lu. xxij.

dem occidebant, & non putabant se pollui & pollui se credebant si ingrederentur in prætorium. Quid autem est, vt comederent pascha? Sane dominus illud fecit prima animorum. Vel igitur intelligamus per pascha, festum septem dierum, vel quod ipsi quidē manducaturi erant in parasceue vespere. Ipse autem dominus vno die præuenit, referuans sui occisionem parasceue, quando & olim fuit pascha. Porro Pilatus aliquando humanior ipse egreditur, & quia dominum vidit vincuntum, non existimauit hoc loco causam habere contra Christum, sed interrogat de causa vinculorum. At hi quum nihil possent dicere. Nisi hic esset malefactor (aiunt) nō tradidissemus eum. Vides eos omni loco declinare accusationes. Annas interrogauit, & nihil inuenit. Ad Caiphā misit, qui iterum, quum examinasset eum, ad Pilatum misit. Deinde Pilatus interrogat, quam accusationem habetis contra hunc? Et neque hoc loco dicere aliquid possunt. Vnde quia nihil dicunt accipitis, inquit, vos illum; quia enim vobis ipsis iudicium iudicatis, & arroganter loquimini, quasi nihil vnquam mali feceritis. Nisi enim dicentes, fuisset malefactor, non tibi tradidissemus eum, ipsi accipite & iudicate. Si autem ad me detulisset causam, & formam iuris feruassetis, necessarium fuisset proferre causas hominis. Iudicate igitur cum vos. Ego enim neutiquam talis iudex fuerim. Igitur si lex vestra absque causa fœuit, iudicate ipsi. At illi dixerunt, Nobis non licet occidere quenquam. Hoc autem dixerunt, scientes quod Romani ad crucem condemnarent rebelles, vt igitur crucifigeretur dominus, & mors eius inuulgaretur, eius gratia prætexunt quod non liceat sibi occidere, alioqui quomodo Stephanum lapidarunt? sed vt dixi, crucifigi dominum volentes hoc dicunt, quasi sic dixissent. Nobis non licet occidere in cruce, quenquam desideratissimum autem esset nobis, quod crucifigeretur. Vt sermo Iesu impleatur, quem dixerat de morte sua, nempe quod crucifigendus esset, vel quod non a Iudæis, sed a Gentibus occidendus. Quum ergo dixissent Iudæi, Nobis non licet occidere, tunc accipiunt eum Gentiles, & pro sua consuetudine crucifigunt. Et ita impletur sermo Iesu, & quod traditus, & quod crucifixus.

Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & uocauit Iesum, & dixit ei. Tu es ille rex Iudæorum? Respondit Iesus. A tenet ipso tu hoc dicis, an alij dixerunt tibi de me? Respondit Pilatus. Nō ego Iudæus sum: gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? Respondit Iesus. Regnū meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnū meum, ministri mei utique decertarent, ne traderer Iudæis. Nunc autem regnū meum non est hinc. Vocauit Iesum Pilatus cœsarsim. Et quia magna quædam de eo erat opinio, volebat omnia euidenter cognoscere, liberaturus eum a tumultu Iudæorum. Interrogat igitur, num rex sit, quod apud omnes de eo seuebatur, in medium afferens. C H R I S T V S autem quærit, num a semetipso hoc dicat, vel ab alijs: non ignorans, sed detegere malam Iudæorum mentem volēs, vt ita a Pilato condēntur ipsi. Ideo & Pilatus mox a Iudæis sibi traditum dicit, sese a crimine liberans. Et aliter, Interrogat Pilatum dominus, num a seipso dicat, vel ab alijs persuasus. Arguit autem per hoc eum insipientem esse, & absque iudicio condemnantē, & quasi in hunc modum dicit Pilato. Si quidem a teipso hoc dicis, monstra signa meæ rebellionis: si autem ab alijs edoctus es, igitur diligentem inquisitionem facito. At ille quid audiuerit ab alijs, non dicit: simpliciter autem sequitur sententiam populi. Et tradiderunt te, inquit, mihi. Quis autem dicit. Quid fecisti? verbum quasi ad amaritudinem adductū & exasperati videtur. Dicit enim. Quid fecisti? At dominus respondendo. Regnū meum non est de hoc mundo, duo hæc corrigit. Docet enim Pilatum, vt sciat se non esse purum hominem, neque ex his terrenis, sed deum & dei filium, & soluit suspicionem tyrānidis. Non est enim regnū meū de hoc mundo, & ita ne timeas me vt tyrannum & sediciosum Nam si esset ex hoc mundo regnū meum, ministri mei certarent vtique, vt nō traderer Iudæis. Hoc autē loco præsentis regni infirmitatē significat, eo q̄ a ministris habeat robur. Supernum autem sufficiens est nullo indigens. Manichei hic sumpta ansa, dicunt. Mundus hic non est a bono deo, nam filius dei (aiunt) dicit. Non est regnū meum hinc: Non enim dixit, quod non sit in mundo, neque q̄ nō sit hic. Nam regnū quidem in hoc mundo & ab eo regitur: & sicut ipse vult, transit. Non est autem de mundo regnū eius, sed supernum & ante secula, & non hinc, hoc est ex terrenis cōstitutum, sed hic quidem imperat & regit: non autem est hinc, neque constitutum ex illis inferioribus: alioqui quomodo intelligeretur hoc. In propria venit, si mundus hic nō esset eius proprius.

Dixit itaque ei Pilatus. Ergo rex es tu? Respondit Iesus, Tu dicis, quod rex sum ego. Ego in hoc na-

Actu. vij
Io. ij. xij.

Manichei
confutatur.

Ioan. i.

Ioan. v.

tus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium feram ueritati. Omnis qui ex ueritate audit uocem meam. Dicit ei Pilatus. Quid est ueritas? Et quum hoc dixisset, iterum prodijt ad Iudeos, & dicit eis. Ego nullam inuenio in eo causam. Est autem consuetudo uobis, ut unum dimittam uobis in pascha. Vultis ne ergo dimittam uobis illum regem Iudeorum? Quum Pilatus interro gasset dominum num rex esset. Ego, inquit, in hoc natus sum, hoc est vt rex sim. Natura enim hoc habeo, & ex eo quod natus sum de patre, nam istucipsum de rege natum esse, regem me esse testatur. Et ita quum audis, quod vitam dederit filio & iudicium, & alia omnia, ita intellige, quod hæc omnia filius a patre habeat. Et propterea ueni in mun dum, vt istucipsum dicam & doceam, persuadeâque hominibus omnibus, quod rex sim ac dominus. Conciliare autem per hoc volens Pilatum, & persuadere, vt dicta suscipiat, inquit. Ois qui est ex ueritate, audit uocem meam. Et ita & tu o Pilate, siquidem ueritatis es filius, cãque desideras, audies uocem meam. credesque me regem esse, nõ talem quales sunt mundani, nec acquisitum habentem regnum, sed naturale, & a natiuitate ipsa a deo & rege illud suscipientem. Perstringuntur autẽ hoc loco quod non sint ex ueritate, quia uocem eius audire nolunt. Et quum non sint ex ueritate, mendacia utique contra ipsum finxerunt, & non uere mortis reus est. Sic igitur paucis illis uerbis Pilatum rapuit, arque ita, vt de ueritate interrogarit, quid sit. Ferme enim inter homines abolita erat: & igno rabatur ab omnibus in infidelitate adhuc permanẽtibus. Quia autẽ tempore quidem in digebat proprio quæstio hæc, & vrgebat vt eriperet Iesum a Iudeorum furore, idcirco egreditur ad eos, & dicit. Ego nullam causam inuenio in eo. Et id quoque sapienter. Nõ enim dixit. Quauis peccauerit & dignus sit morte, at tamen festi priuilegio eum gau dere facite. Primum autem cum liberauit ab omni crimine, & tunc orat: os ut absoluant, vt siquidem absoluit Iesus nulla eis gratia debeat, & dimississent enim innoxium. Si autem condemnarint, ostendatur eorum malitia, quod innoxium condemnarint. Vbi de autem quem sensum habeat, quod dicit illum regem Iudeorum. Manifeste enim per hoc excusat Pilatus Iesum a peccato alienum: sed frustra arguitur ab eis, vt regnum de siderans. Non enim si regem se faceret, & contra Romanorum potentiam extolleret, di mitteret eum Romanorum præses, & ita dicendo. Num regem illum Iudeorum dimit tam? per omnia Iesum innoxium declarat, & deridet Iudæos, quasi talia dicens. Quẽ vos accusatis falso, vt regnum inuadentem & rebellantem, ac seditiosum dicitis, illum oro vt absoluatis, & manifestum quod non ita sit. Quidam autem, in hoc natum esse, non intelle xerunt de æterna illa a patre natiuitate, sed posteriore e uirgine. Propterea enim factus sum homo, & natus ex Maria, vt mendaciũ & diabolum ex pellam: diuinam naturã offen dens regnare super omnia. Veritas igitur, hoc est mea scientia & salus, quæ per hæc pro pter hoc, scilicet ueni, vt ueritatem, scientiam dei, & salutem largiar. Dignum autem est, vt quærat, unde mori Iudæi consuetudinem habeant dimittendi unum uinctum. Pri mo enim dicere possumus, quod docentes doctrinas, mandata hominum, plurima iuxta sua capita protulerunt, nec diuinis uis fuerunt legibus: unde & hoc ita se habet, inque consuetudinem abiit etiam absque ratione, qualia multa absque legis præcepto. Deinde talis inuenta est lex in scriptura, a qua uerisimile est profectus esse abolitiones illas con demnatorũ. Scriptum est enim de eo. Qui præter uoluntatem suam occiderit, si non propter inimicitias, uel dedita opera affligere uoluit uicinum, iacens uas uel lapidem, & casu percussus prætereuntem, moriaturque homo inuoluntarius sit homicida talis: iudicabit autem omnis synagoga, & absoluent quidem illum a morte, non enim maligna mente oc cidit. Consiuit autem eum in ciuitate refugij, hoc est fuga multabitur. Ex hoc forte erãt impulsus, vt conictere possumus, ita enim morem firmarunt, vt absoluantur qui de homi cidio fuerunt condemnati. Nam lex quidem iubebat hoc esse officium synagoga Iudæo rum. Et quia Romanis cessat regnum, Romanos fecerunt dominos absoluendi, sicut & nunc Pilatum.

Clamauerunt rursum omnes, dicentes. Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro:

CAPVT DECIMUMNONVM.

Ma. xxvi
Marc. xv
Lu. xxiiij.

Iunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit. Et milites plectentes coronã de spinis, imposuerunt capiti eius, & ueste purpurea circumdederunt eum, ac dicebãt. Aue rex Iudæorũ. Et dabant ei alas. Exiuit iterũ Pilatus foras: & dicit eis. Ecce adduco uobis eum foras, ut cognoscatis quod nullã in eo causam inuenio. Exiuit ergo Iesus foras, gestans spinã coronam, & purpureum palliũ, & dicit eis. Ecce homo. Quum ergo ui dissent eum potijces & ministri clamabãt dicẽtes. Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus. Accipite eum

A uos, & crucifigite, ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt ei Iudæi. Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia filium dei se fecit. Vide per quam multa monstratur Iudæorum malitia. Barabbam enim manifestarium latronem petunt, domi num uero tradunt. Flagellat igitur eum Pilatus: vt consoletur & mitiget eorũ furorẽ. Nam quia uerbis non potuit eum eripere, flagellat, & ipse uel per hoc insanã eorum placare. Et permittit vt chlamys & corona ei circumponatur, quo eorum ira ex hauriatur. Milites uero omnia ad gratiam Iudæorum faciunt. Nam quia audiuerunt Pilatum dicentem, Regem illum Iudæorum dimitta: irrident nunc eum vt regem. Ne que enim a Pilato instigati hoc faciebant, qui etiam & nocte inuaserant Iesum præter sententiam præsidis, pecuniarum gratia Iudæis gratificantes. Placidus enim erat Pila tus, & non effereis moribus, sicut Iudæi. Porro educit Iesum iram illorum extringuere uolens, sed illi neque sic mansuefacti sunt. Clamant autem, Crucifige eum. Quum uidisset autem Pilatus omnia hæc frustra fieri, dicit. Accipite eum uos, & crucifigite: ego enim non inuenio in eo causam. Facit autem hoc, impellens eos in rem eis non concessam, si forte sic absoluatur Iesus. Nam ego quidem, inquit, habeo potestatem crucifigendi nul lamque inuenio causam: uos autem non habentes potestatem crucifigendi, dicitis eum reum: accipite igitur eum, & crucifigite, sed non habetis potestatem. Itaque talis quidem erat mēs Pilari, mitior uidelicet quam par erat, neque seueriter pro ueritate instãs. At illi etiam in hoc confusi, dicunt quod secundum nostram legem debeat mori, quia B filium dei se fecit. Vide quomodo malitia sibi non constet. Supra dicebat eis Pilatus. Accipite eum, & secundum uestram legem iudicate, & illud non approbarunt: nunc iterum dicunt: secundum legem debet mori. Supra accusabant, quod fecisset se regem nunc de mendacio redarguti, accusant quod filium dei se fecerit. Tamen quid hoc criminis fuerit? Si opera dei facit, filium dei esse quid prohibet? Vide autem diuinam dispensationẽ, quõ illi quidem ad multos iudices duxerint dñm: vt infamarent & con taminarerent eius gloriam, sed contumelia in caput ipsorũ reciderit. Hic enim magis in sions demonstratur, rem tam diligenter disquirentibus. Quoties uel Pilatus confessus est se nihil inuenire morte dignum?

Quum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Et ingressus est pratorij iterũ: & dicit ad Iesum. Unde es tu? Iesus autẽ responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus. Mihi nõ loqueris: Nescis quod potestatem habeã crucifigendi te, & habeã potestatem absoluendi te? Respondit Iesus. Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset a supernis. Propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Pilatus quidem audito breui sermone, quod sit fili us dei pauescit. Illi etiam operibus diuinis uisus, eum occidunt, propter quæ adorare oportebat. Interrogat autem eum, non ut prius. Quid fecistis? sed quis es tu? Nã quia tunc quidem ut regni inuasorem arguebant merito rogabat. Quid fecistis? Nunc autem, quia accusant quod filium dei se fecerit, rogat. Unde es tu? Iesus autem tacet. Didicerat enim ab eo Pilatus, quod in hoc natus sit: & regnum meum non est hinc: at tamẽ nihil ex his percepit utilitatis, neque restitit alijs pro ueritate, sed cessit turbæ tumultuanti. Idcirco dominus interrogationes eius, utpote factas temere respuens, nihil responderet. Om nino autem uidetur Pilatus non esse feruidus & constans, sed is quem uel pauca quẽdã terribilamentum concutunt. Nam & Iudæos timebat, & Iesum ut filium dei horrebat. Vi deamus autem quomodo se ipsum condemnet, per ea quæ dicit. Potestatem habeo cruci figendi te, & potestatem habeo dimittendi te. Si enim hoc totum habes, & in te situm e rat, quare non dimissisti, quem innoxium inuenisti? At dominus factum eius deprimẽs, inquit. Non habuisses potestatem ullam, nisi fuisset tibi superne datum. Non enim ita simpliciter morior: sed mysticũ aliquid perficio, & prædefinitũ est hoc superne in salutẽ hominum. Ne autem eum audieris quod superne sit datum, existimes Pilatum apud deum a culpa liberatum statim subinfert. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ostẽdit enim hinc & Pilatum peccato, quauis minori obnoxium. Non enim quia su perne datum est, hoc est concessum est, ut moriatur Christus, statim datam noxam sunt Pilatus & Iudæi: sed uestra quidem uoluntas malum uoluit, deus autem permisit & concessit, ut in opus hoc progrediatur. Igitur mali non sunt citra culpã, quia deus per mitit ipsorum malitiam prodire in opus: sed eo quod & uolunt & faciit omni condem natione sunt digni.

Et ex eo quærebat Pilatus absolvere eum. Iudæi autẽ clamabãt, dicẽtes. Si hunc absolueris, non es amicus Cæsaris. Quisquis se regẽ facit contradicit Cæsari. Pilatus autẽ quum audisset hęc ser-

Malitia sibi non cõstat.

monem producit foras Iesum, sed itaque pro tribunali in loco qui dicitur Lithostrotus, Hebraice autem Gabbata: Erat autem parasceue pasche, hora ferme sexta: Postquam dominus perstrinxit Pilatum per verba & excusationem, inanisfite adhuc, quod nisi voluntarius ego me ipsum darem, & pater concederet, non habuisses potestatem contra me & quod peccatum habeas & tu & Iudas, tamen maius qui me tradidit. Vel etiam populus, eo quod super dolore vulnerum meorum addidit, & non est recordarius ut faciat miserum cordiam: sed cum inuenisset me concilio & adiutorio destitutum, cruci tradidit, & neque talia iudicia, in quibus innoxius declaratus sum, eum placarunt, sed clamauerunt, Crucifige, crucifige. Igitur quum his dictis dominus perstrinxisset Pilatum, querebat ex hoc magis dimittere eum. Iudaei autem accusauerunt quod se fecerat deum: & sua lege arguerunt. Vnde Pilatus ex hoc magis timuit, & voluit dimittere eum, ne forte deum offenderet. Iterum igitur confugiunt ad eos qui extra legem ambitiosum terrent Pilatum. Nam quia viderant eum pietate moueri, ne filium dei occidendo Iesum peccet, metuunt Caesaris incutiunt, & accusantes dominum de tyrannide. Pilatum magis terret, quasi offensurum Caesarem si rebellem illum dimittat, Et ubi ille in tyrannide deprehensus, Vnde autem hoc offendetis: nisi a purpura? num a diademate? num a militaribus signis? nonne omnia quae habebat, vilia? & stola, & cibus, & dominus? Imo ei nec domus erat: Sed o Pilati parum virilem periclitari sibi visus est, si quidem hanc causam indiscussa negligeret. Nam vadit quidem quasi exanimatus negocium, hoc enim sessio significat. Nulla autem exanimatio facta tradit illum, existimans illos placaturum. Quomodo autem Marco dicente tertiam horam quando Christus crucifigitur, Iohannes sextam dicit: Igitur hoc soluunt quidam, quod scripturae schema sit. Nam litera quidem tertiam horam significat, & est character eius talis gamma. Litera autem quae sextam signat, habet characterem talem, sigma. Verisimile igitur literam gamma a scriptoribus non attentis transisse, quibusdam mutilatis: in characterem epifemi, quo sextus numerus signatur, & sic errorem hunc ortum. Quod autem verisimile sit factum esse, & tertiam horam scriptam esse etiam apud Iohannem, & non sextam sicut nunc manifestum hinc est. Nam quum tres Euangelistae, Matthaeus, Marcus, & Lucas, consonanter dicunt, quod a sexta hora tenebrae factae sunt super vniuersam terram, & vsque ad horam nonam manifestum quod dominus noster ante sextam horam priusquam fierent tenebrae, crucifixus sit scilicet circiter horam tertiam, sicut Marcus prodit, & Iohannes similiter, quantum scribentium error mutauerit gamma in epifemi characterem. Et nonnulli quidem sicut dicunt. Alij autem aiunt, quod Marcus quidem horam qua lata est sententia de crucifigendo domino, manifeste & absque dubitatione ponat. Vtique quia crucifigere & punire ab eo tempore iudices dicuntur, quo sententiam proferunt, eo quod vis poenae & mortis in linguis quoque sit. Eius gratia Marcus tertiam horam crucifigi eum dicit, a qua Pilatus sententiam exposuit. Iohannes autem, quum Marcus dixisset tempus sententiae, horam in qua dominum crucifixerunt, dicit. Caeterum considera quanta acta sint in ter sententiam a Pilato de cruce & horam ipsam in qua in crucem dominus ascendit. Quum dimisisset Barrabbam flagellauit Iesum, & tradidit eis ut crucifigeretur. Nam Barrabbae dimissio, condemnatio erat domini. Illudunt milites, & vide quanto tempore verberetur ad maiorem illusionem. Eduxit eum Pilatus & loquutus est cum eo. Iterum ingressus iudicat Iesum, iterum egressus loquitur cum Iudaeis. Haec omnia sufficiebant ad infumendum tempus ab hora tertia vsque ad sextam, quae Iohannes exponens diligenter, utpote is qui alios fuit sequutus, horae sextae meminit, quando & tradidit eum parata ut crucifigatur, non vltra loquens cum Iudaeis vel iudicans Iesum, sed extremam proferens sententiam. Si autem quis dicat. Quare circiter horam tertiam, quum dicatur crucifigi, vult iterum absolui illum? Dicat primum quidem, quod a multitudine coactus dedit sententiam; deinde & somnio mulieris, impulsus fuerit. Nunciabat autem illa ei, nihil tibi & iusto. Insuper considera & Iohannem dixisse, quod fuerit hora ferme sexta, quasi non definiens, & in ambiguo relinquens dixit, ferme sexta. Et ita nihil diuersum, quod de hora non videntur conuenire Euangelistae. Si quidem concederemus esse differentiam. Vide enim hoc num omnes dixerint quod crucifixus sit. At hoc quidem ab omnibus est confessum: de hora autem alius dicit esse tertiam, alius quasi sextam quid & hoc obest veritati. Veruntamen haec demonstrata sint ex abundantia, quod nulla sit diuersitas.

Et dicit Iudaeis. Ecce rex uester, illi autem clamabant. Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus. Regem uestrum

gem uestrum crucifigam? Responderunt pontifices. Non habemus regem nisi Caesarem. Tunc ergo tradidit eum illis, ut crucifigeretur. Acceperunt autem Iesum, atque is baiulans crucem suam; exiit in eum qui dicitur Caluaria, locum, Hebraice autem Golgotha, ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum. Saepe diximus quod Pilatus magis fuerit mollis & ambiciosus, quam asperis moribus. Vide enim & nunc, quod forma quidem ex animis & iudicij vitur, sed omnino molliter rem agit. Ecce enim (inquit) rex vester, neque enim Iesum condemnat, neque Iudaeos manifeste confutat, sed quasi occulte exprobrat eis, ut sycophantis: quasi dicat, Ecce qualem hominem dicitis attentasse in vadere regnum, vilem scilicet & nihil tale attentare ardentem, & ita accusatio vestra falsa. Quid enim habet ille quod tyrannum milites, diuitias, nobilitatem? Ecce rex vester, quae utilitas si hunc occideritis, qui hominem ne in minimo quidem nocere poterit? Et haec quidem Pilatus non instanter & firme, & pro veritate certans. At illi, Tolle, tolle, crucifige inquit. Vrgent & quærunt crucem propter malam opinionem, ne velit adiudicari CHRISTO. Ignominiosissima enim erat mors crucis & maledicta: sicut dictum est, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Nesciuerunt autem quod sicut per lignum ruina, ita per lignum correctio. Insuper vide, quomodo alium regem propter Caesarem non agnoscunt, voluntarie se Romanorum imperio subicientes, & dei regnum repellentes. Ideo & deus eos Romanis tradidit, quos sibi reges salutarerent, destitutos diuino praesidio & cura. Tunc igitur tradidit illum eis insipientes. Oportebat autem inquirere, num vere habuisset potentiam ad inuadendam tyrannidem? At ille cedit improvide, effeminatque sententiam dat. Portans autem crucem suam egreditur. Abominabile enim putabant omnino vel lignum attingere, & propterea condemnato & maledicto, maledictum lignum imponunt. Vide autem & in veteri typo quodam hoc factum. Isaac enim & illic ligna portans, vadit immoletur. Itavt hoc loco dominus crucem habens, vadit, quasi miles arma gerit, quibus aduersarium prostrerat. Quod autem Isaac figura sit domini, manifestum. Isaac enim interpretatur risus, vel gaudium. Quis autem alius gaudium nostrum factus est, quam is, qui in conceptione humanae naturae per angelum & eius, hoc est, gaude, communicauit? Quae enim virgo audiuit euangelia, omnis natura suscepit. Huius Isaac pater Abraham, pater multarum gentium, qui est deus super omnia, & qui Iudaeorum est pater & Gentium; cuius voluntate & concilio crucem filius eius portat. Veruntamen in veteri, & sola voluntate patris res stabat, figura enim erat; hoc autem loco opere completur, veritas enim erat. Fertassis sicut illic Isaac dimissus est, & agnus immolatus est, ita & hoc loco diuina natura impassibilis mansit: humana autem natura, quae & agnus dicitur, quia Adae erraticae ouis filius, immolatur. Quo modo autem & alius Euangelista dicit, quod Simonem compulerint, ut ferret crucem? Vtraque contigerunt, & in principio quidem dominus ipse crucem gerens exiuit; quia lignum maxime abominabile erat, & nemo alius attingere volebat. Postquam autem exiuerunt, obuiam uenerunt Simoni, & ita imposuerunt ei lignum. Porro Caluariae locum dicebant, sicut narratio prodit, quod illic sepultus sit Adam: ut ubi principium mortis, illic & casus eius fieret. Traditio enim ecclesiastica est quia prior Iudaica, postquam eiectus fuit homo ex paradiso, domicilium ibi habuit in solatio honorum quoque in paradiso, data ei terra illa, quae omnium aliarum optima esset & pinguis. Homines igitur qui tunc habuerint pro miraculo mortui Caluariam depilatam, in loco illo habitantes inde eum nominauerunt, & post diluuium fama haec a Noe in omnes diuulgata est. Vnde & dominus ubi fons mortis, illic moritur, ut illum sicet. Crucifigunt & duos alios cum eo. Ipsi quidem per hoc infamare magis eum volentes, quasi & ipse latro esset. Veruntamen & ipsi prophetiam in hoc inuoluntarij repleverunt; nempe quod cum impis reputatus est. Vide autem & domini sapientiam, quomodo & hoc quod facebant in iniuriam ipsius domini, in gloriam eius euenit. Nam & in ipsa cruce latronem saluauit, quod nulla miraculo minus est, & ex hoc magis apparet deus, & ipse solus glorificatur, quantum & alij glorificati sint, id quod non fuisset factum, nisi innoxius fuisset, & non (ut sic dicam) legis praeuaricator, sed & supra omnem legem, & praeuaricatorum iudex.

Scriptis autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum, Iesus Nazarenus rex Iudaeorum. Huius ergo titulum multi legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, ubi crucifixus est Iesus. Et erat scriptum Hebraice, & Graece, & Latine. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudaeorum, Noli scribere rex Iudaeorum, sed quod ille dixerit, rex sum Iudaeorum. Respondit ei

Deu. xxxi

Iudicij quo Romanis traditi.

Ge. xxij

Isaac ty- pus xpi

Adam in mote Cal- uariae se- pultus.

Esa. xv.

Titulus quare scri- ptus.

latius, Quod scripsi, scripsi. Scripsit & titulum Pilatus super crucem, hoc est causam, & manifestationem & inscriptionem, Ita enim interpretatur titulum, Significabatur autem per titulum, cuius esset crux. Ceterum scribit titulum, partim viciscens se de Iudaeis, ut sibi inobedientibus; & ostendens malitiam eorum, quod insurrexerint contra proprium regem, partim & gloriam Christi defendens, quia enim illum cum latronibus crucifixerunt coinquinare nomen volentes, Pilatus ostendit quod non fuerit latro sed rex eorum; & hoc non vna, sed tribus linguis manifestat. Verisimile enim erat multos gentiles propter festum commisisse se Iudaeis, sicut & Euangelista superius docuit de quibusdam gentilibus, qui videre volebant Iesum. Ut igitur omnes agnoscerent, omnium vocibus Iudaeorum infamavit. At illi etiam crucifixo inuidebant. Et quid dicunt? Scribe quod ille dixerit. Nam nunc quidem communis sententia Iudaeorum appareret. Si autem oppositum fuisset, quod ipse dixerit se regem, visum fuisset crimen temeritatis & arrogantiae illius. Sed Pilatus non obtemperavit, & in priori stetit sententia; ideo dicit, Quod scripsi, scripsi. Ceterum & aliud magnum quiddam dispensatur: quia defossis tribus crucibus, in ista mansit, ut ne ignoraretur quae esset crux domini; propter hoc dispensatum est, ut sola titulum haberet & inscriptionem, ut per signum tale cognosceret. Latronum enim cruce titulum non habebant. Insinuat autem & sublimius quiddam inscriptio triplicibus literis inscripta. Manifestat enim dominum regem esse philosophiae practicae, & naturalis, & theologicae, Practica enim per Romanas scripturas figuratur, Nam Romanorum principatus maxime virtilis erat, & strenuus in rebus bellicis; per Graecas vero, naturalis cui vacabant Graeci; per Hebraicas denique theologica. Nam Hebraeis diuinorum cognitio concedita fuit. Gloria igitur ei qui per crucem apparuit tale habere regnum, & qui mundum vicit, practicum nostram virtutem roborauit, scientiamque naturae largitus est, & ab illa non duxit in interiora velamenti, in sua dico scientiam & contemplationem, theologiam videlicet.

ps. xxi

Milites ergo cum crucifixissent Iesum acceperunt uestimenta eius, & fecerunt quatuor partes uniusque militi partem & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, a summo contexta per totum; Dixerunt ergo inter se, Ne scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit ut scriptura impleatur, dicens, partiti sunt uestimenta sibi, & in uestem meam miserunt sortem.

Tunica in costis illis.

Per illa potissimum implentur prophetae, per quae diabolus insidiatur. Et vide veritatem. Tres fuerunt crucifixi, artamen in hoc solo implentur prophetica dicta. Et consideranda Prophetarum diligentiam, Non enim solum quod diuiserint sed & quod partiti fuerant, dicit Propheta. Igitur alia quidem distribuerunt, tunicam autem non, sed sortiti sunt. Quod autem a summo fuerit contexta non frustra fuit appositum. Et alij quidem dicunt allegoriam per hoc signari, quod non simpliciter homo fuerit crucifixus, sed deitatem superne habuerit. Quidam vero genus dicunt tuniculae Euangelistam narrare. Quia enim Palaestini duos pannos committendo contextunt vestes, pro futura ventres contextu manifestans Ioannes quod talis fuerit tunicula, dixit quod a summo per totum fuerit contexta, hoc est ab initio & superne usque ad infima. Manifestat autem hinc vilitatem vestimentorum Christi. Alj autem dicunt, quod in Palaestina contextantur licia, non sicut apud nos. Nam supra quidem est filum, infra autem contextitur panno, & ita regressio fit, sed contrariis modo, infra enim sunt fila, in summo autem contextitur contextus; & talis quoque fuit tunicula domini, Sacramentum quoque & per hoc nobis insinuatur, Nam corpus domini superne quidem contextum est. Spiritus enim sanctus venit super virginem & virginitatis obstravit eam; licet enim hominis naturam suscepisset, quae infra est, & ceciderit; sed superne spiritus sancti gratia constitit, & compacta est diuina caro. Igitur sanctum corpus Christi indiuisibile est, & diuiditur & communitur in quatuor partes orbis, vltimum praebens singulis, & vnus cuiusque animam sanctificans, cum corpore per suam carnem vnigenitum & integre in omnibus est existens vbi-que. Nunquam enim diuisus est, sicut & Paulus clamat. Quia autem ex quatuor elementis vniversum constitutum est, intelligere licet per vestimenta Iesu, visibilibus & propitiata hanc creaturam, qua daemones patiuntur, quando in nobis sermonem dei occidit. Dat enim opera, ut suam faciant & nostram partem per affectiones ad mundana, sed tunicam non possunt diuidere, in his quae sunt sermonis per quem omnia constituta sunt. Nam licet infinites decipiat a fluxu & transitorij, sed iterum agnosco ea esse transitoria, & rationem ac substantiam praeter euntium & fallacium non ignoro.

Lucas. i. Corpus Christi indiuisibile i. corin. ii.

Et milites quidem haec fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius, Maria uxor Cleopae, & Maria Magdalene. Quum vidisset ergo Iesus matrem ac discipulum statim quem diligebat dicit matri suae, Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et illa hora accepit eam discipulus in sua. Milites quidem faciebant pro sua insipientia. Ipse autem matris curam habet; docens nos usque ad extremum spiritum omnem habere debere curam eorum qui nos genuerunt. Et vide quomodo quum essent & aliae mulieres, solius matris curam agat. Nam oportet quidem parentibus ad pietatem obsequentibus non parere, non obsequentibus autem omni cura seruire; sicut & ipse qui migraret e vita, quod verisimile erat matrem dolere, & praesidium requirere, concredidit discipulo praefecturam eius. Occultat autem proprium nomen Euangelista, modestiae gratia. Nam si voluisset arrogans esse, & causam imposuisset propter quam fuisset dilectus. Etenim verisimile erat magnam quandam istam esse & mirabilem. Iam papae quomodo obseruat discipulum, fratrem suum illum faciens? Usque adeo bonum est manere apud patientem CHRISTVM. Nam in fraternitatem illius ducit. Admirare autem quomodo in cruce omnia absque turbatione facit, matris curam agens, prophetias implens, latroni paradisum aperiens, ante crucem autem laborans, sudans, anxius: atque haec quidem humanae naturae, illa autem diuinae virtutis. Confundatur Marcion, & omnes alij qui Christum nugantur in mundo apparuisse iuxta apparentiam tantum. Nam natus non fuisset, neque matrem habuisset. Quomodo autem soror matris eius dicitur Maria? Cleopas quum non habuerit alium puerum? Cleopas frater fuit Ioseph. & cum absque liberis esset mortuus Cleopas (ut quidam dicunt) Ioseph eius uxorem duxit; & filios fratri peperit, quorum vna & nunc commemoratur Maria, quae soror dicitur Dei patris, hoc est cognata. Solet enim scriptura cognatos dicere fratres, sicut & Isaac de Rebecca dicebat, Soror mea est, quamvis vxor esset. Ita & hoc loco soror Dei patris dicitur; quae Cleopae vxor habita est propter cognationem. Itaque quatuor Mariae celebrantur in Euangelij. Prima deipara, quam & Jacob & Ioseph matrem nominat. Illi enim pueri fuerunt Ioseph, ex prioris vxore ei nati, fortasse vxoris Cleopae. Dicitur autem deipara mater eorum, quia nouerca, vxor enim habebatur Ioseph. Secunda Maria Magdalene, e qua eiecit septem demonia Iesus. Tertia Cleopae, & quarta Lazari soror. Assumpsit igitur discipulus Mariam in sua. Vide autem quomodo muliebri sexus permanet in aduersi- tatis, & viri omnes dereliquerunt dominum. Ita ergo venit corroborans quod insinuum erat, & assumens quod nihil habitum.

parentibus obediendum modo non obstantie tati.

Marcion.

scriptura cognata dicit fratres. Gn. xxv Quatuor Mariae.

postea sciens Iesus, quod omnia consummata iam essent, ut consummaretur scriptura, dicit, Sitio. Vas igitur erat positum aceto plenum. Illi vero impleuerunt spongiam aceto & hyssopo, & impositam admoouerunt ori eius. Quum ergo accepisset Iesus acetum, dixit, Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum. Quum vidisset, inquit Iesus, quod omnia consummata essent, hoc est nihil intermisisset, quod suae dispensationis erat: ita enim mors eius libera erat. Non enim prius mors corpus eius inuasit, quam ipse voluit. Voluit autem cum completeret omnia, propterea & dicebat, Potestatem habeo ponendi animam. Dicit itaque, sitio; prophetiam hoc ideo implens. At illi impietatem ac malitiam suorum morum declarantes, aceto eum potant, id quod condemnatis faciebant: quia hyssopum propter hoc aderat, ut Ierhale. Quidam autem hyssopum dicunt calamum, talis est enim summitas calami. Circumponuntur igitur calamo spongiam, eo quod in sublimi erat os Iesu, & ita prophetiam impleuit, Et in siti mea potauerunt me aceto, dicens. Potatus itaque dixit, Consummatum est. Haec scilicet prophetia cum alijs, omnia consummata sunt. Absque turbatione autem operatur, & cum potestate omnia, quod declarant sequentia, & sic consummata sunt omnia. Inclinato capite, neque enim ipsium affixum erat, emisit spiritum, hoc est expirauit, quamvis in nobis contrarium fiat. Primum enim expiramus, & deinde inclinamus caput. Ille autem prius inclinauit, deinde expirauit. Ex quibus omnibus manifestatur, quod ipse fuerit dominus mortis, & omnia secundum potestatem fecerit.

Luc. vii Ioan. xi

Ioan. xi.

ps. lxxvii.

Iudaei ergo, quoniam parasceue erat, ut non remaneret in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati) rogauerunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, ac tolleretur. Venerunt ergo milites, & primi quidem frangerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem quum uenissent, ut uiderent eum iam mortuum, non frangerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius fodit, & continuo exiit sanguis & aqua. Tradidit quidem spiritum dominus deo & patri ostendens, quod posthac animae iustorum in monumentis non ventur

fancur, current autem in manus patris omnium, sed peccatorum animæ in locum supplicij detractæ, hoc est in infernum depellentur. At illi camelum deglutientes & culicem liquantes tali patrato facinore de die obseruando diligenter cogitant. Dicit enim vt ne maneat in cruce corpora, rogauerunt Pilatum, hoc est obsecrauerunt vt tollatur. Quare autem confringi crura eorum petunt vt si etiam superuixerint, inutiles essent. Latrones enim fuerant. Nolebant igitur in die festo videri punitores & homicidæ. Et aliter, Etiam lex ita præcipiebat, ne sol occumberet in supplicio hominis. Vide autem quomodo per ea quæ struunt Iudæi, prophetiæ impleantur. Sic ergo & in hoc loco duæ prophetiæ implentur vt postea Euangelista dicit. Etenim ossa Iesu non confringunt quidem, pungunt tamen eum, gratificantes Iudæis, & sanguis & aqua egreditur. Nam illi quidem etiam mortuum corpus contumelia afflicte conantur. At contumelia illis in miraculū vertitur, & sanguinē quiddē ex mortuo corpore prodisse admirabile est. Veruntamen posset quis sycophantarum dicere, quod verisimile sit vitalem quandam virtutem adhuc fuisse in corpore. Aqua autem egressa, omnem controuersiam miraculo tollit. Nō simpliciter autem hæc fiunt; sed quia ecclesia per duo ista & fit & consistit: Nam per aquam quidem generamur, per sanguinem autem & corpus pascimur. Quum igitur accedis ad calicem communionis sanguinis Christi, ita affectus sis quasi ex ipso latere bibas. Considera autem, quomodo per faucium latus, vulnus lateris, hoc est Euæ sanatur; & sicut in paradiso vbi Adam obdormiuit, ablata est ab eo costa ita hoc loco quum dominus obdormiuit, costam militis dedit. Romphæa autem militis, figura est, romphææ versæ, & illis, quæ prohibet nos a paradiso; & quia omne quod versatur, nisi quid obstitat, non abstitit a suo cursu, dominus ostendens quod romphæam illam si stat supponit in figura latus framæ militis, ostendens nobis quod sicut framæa militis spatulla lateri sterit, ita & flammea stabit, & non ultra interminetur, & versione sua extereat, prohibendo ingressum in paradysum. Confundentur Armeni, qui non administrant in mysterijs aquam vino. Non enim credunt (vt videtur) quod aqua ex latere egressa sit, quod admirabilius, sed sanguis tantum. Et hoc loco destruit magis miraculum. Itaque sanguis symbolum hominis crucifixi; aqua vero, quod is sit super hominem, hoc est deus.

Et qui uidit, testimonium perhibuit, & uerum est testimonium eius, & ille scit quod uera dicit, ut & uos credatis. Facta sunt enim hæc, ut scriptura impleteret. Os non comminuetis ex eo. Et rursum alia scriptura dicit, Videbunt in quem pupugerunt.

Non ab alijs (inquit) audiui, sed ipse præsens uidi, & uerum est testimonium. Merito. In iuriam enim enarrat factam, & non magnum uel honorificum aliquid, vt suspectus sit sermo; sed propter hoc (inquit) hæc diligenter enarro, & ea quæ ignominiosa uidentur, in medium afferro ut & vos credatis tanquā omnino ueris & non fictis. Nam qui ad gratiam loquitur, gloriosa magis ponit. Quia autem & Moses dignior fide se uidebatur, adducit & hunc testem. Quod enim ille dixit de agno qui immolabatur in pascha, quod os non confringeretur, hoc inquit Euangelista in Christo impletū esse. Et multa est cognatio figuræ ad ueritatē. Impletur autē & alia prophetia, quæ dicit, Videbunt in quem pupugerunt. Quia enim uenturus est iudicare, tunc uidebunt eum in corpore meliorem & diuiniorem & cognoscant hī qui pupugerunt, ac lugebunt. Insuper & hīs qui nō credituri erant, fidei ianua, & indicium fuit quod ab inimicis est attentatum, ut Thomæ. Nam per latus fidere resurrectionis accepit. Os quidem Iesu non conteritur, latus autem eius scarurit nobis fontes, essentiam & uitam nobis dantes. Aqua quidem essentiam dedit, quia per eam peruenimus ad hoc; ut Christiani simus, sanguis autem uitam, per ipsum enim pascimur. Nā agnus quidem, uerbum est dei, qui a capite usque ad pedes comedendus est. Caput quiddē symbolum deitatis, ipsa enim est caput; pedes autem carnis, ipsa enim extrema est. Insuper & intestina eius mysteria & occulta reuerenter in cibum habentes; ossa non confringimus, hoc est difficiliores & grauiores sensus. Quæ enim non possumus intelligere, ea non conteremus; hoc est non dabimus operam, ut male & periculose intelligamus. Etenim quando sanc sensimus, tunc non conterimus; sana enim seruamus diuina. Quando autem torserimus, & hæreticum sensum acceperimus, conterimus, & confringimus solidum & difficilem sensum. Igitur hæc difficilia intellectu, igni tradenda sunt, hoc est, spiritui sancto per quem efficiuntur & terminantur; eo quod omnia seruentur, etiam profunda Deus.

Post hoc autē rogauit Pilatū Ioseph Arimatheus; qui erat discipulus Iesu, sed occultus propter

Apariti-
ones aia-
rū falsæ.

Gene. iij.

Armenij
negantes
aquā e la-
tere xpi
fluxisse
cōfutatū
Exo. xxx.
Num. ix
zac. xxxij.

Ioan. xx.

Metum Iudæorum, ut tollerent corpus Iesu; idque permisit Pilatus. Venit autem Nicodemus; qui uenerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes ad libras ferme centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & obuinxerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Erat autem in loco ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo propter parasceuum Iudæorum, quod in propinquo esset monumentum posuerunt Iesum. Quare non vnus ex duodecim accessit ad Pilatum; & ex septuaginta erat Ioseph; & audet hoc. Nam si propter metum Iudæorum dixerit quis de lituisse discipulos; & hic eodem correptus fuerat timore. Dicendum igitur, quod hic ualde nobis fuerit, & Pilato notus; quia nobilis erat. Vnde quum existimasset extrinsecam esse Iudæorum iram: eo quod aduersarius illis crucifixus nunc esset, absque pauore accedit, & sumptuosam facit sepulturam cum Nicodemo. Nihil diuinum de illo uterque sentiebant sed affecti erant; ut erga purum hominem; quia talia afferebant aromata; quæ potissimum possent corpora diuturna conseruare, & cohibere ne statim corrumpentur, quod ostendit eos adhuc nihil magnum de eo cogitasse; ueruntamen amorem suum declarant. Non enim sepeliunt ut condemnatum, sed sumptuose, ut mos est Iudæis quoniam a tempore impediebantur. Nam nona quidem hora facta erat mors; deinde cum in medio tempore accessissent ad Pilatum, uerisimile erat uesperam ingruisse quo non licebat operari. Ponunt eum in monumentum. Erat enim in loco ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum. Singularem autem dispensationem factum est, ut in propinquo esset monumentum ut & discipuli possent adesse, & spectatores ac testes factorum fieri, & milites mitti possent ad custodiam, & ut cessaret etiam propter locum, furti suspicio; quæ omnia non contigissent, si procul fuisset sepultus. Nouum autem erat sepulchrum, in quo nullus adhuc positus; ut non calumniaretur quis resurrectionem, quod alius resurrexerit, & non Iesus. Et aliter quoque nouum monumentum simbolo quodam manifestat futuram nouitatem per sepulturam domini contra mortem & corruptionem, & quod innouandi simus omnes in illo. Vide autem & diuitias paupertatis domini propter nos. Qui enim non habuit domum in uita, neque post mortem sepulchrum habet, sed in alieno deponitur; & quum nudus esset, a Ioseph uestitur. Est & nunc Iesus mortuus, quum occiditur ab avaris & uolentis, uel a fame hoc patitur, sed & nudus est, quæcunque enim pauper patitur, Christus patitur. Imitare & tu Ioseph, adde aliquid bono. Ioseph enim interpretatur additio; & nuditatem rege Christi hoc est pauperis. Hoc autem fac non semel, & in monumento pone animam, & semper memor esto talium operum, cogitaque & cura. Admisce autem & myrrham & aloem. Amara & mordacia seculi illius iudicia animo reponere oportet, & uocem illam quæ maledictos auocat, & in ignem mittit immisericordes, quo nihil amarior puto.

Monumentum in propinquo nouum.

Christus mortuus & nudus in pauperibus.

CAPVT VIGESIMVM.

NA uero sabbatorum, Maria Magdalene uenit mane, quum adhuc tenebræ essent ad monumentum, uidetque lapidem sublatum a monumento; Cucurrit ergo & uenit ad Simonem Petrum, & ad alterum illum discipulum, quem amabat Iesus, & dicit: Sustulerunt dominum a monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus præcurrit citius Petro, uenitque prior ad monumentum. Vna sabbatorum nominat, quam nos dominicam uocamus. Nam sabbata dies hebdomadæ nominant, una autem dierum sabbati primam. Etenim reuera dies omnes una sunt. Saepè autem quæ accipitur una si & componitur multas facit. Vna itaque est prima; his autem si accipiat, fit secunda; & si tertio tertia, & deinceps. Futuri autem seculi typus est dies iste, quæ seculi vnus dies est, nūquam morte dissectus & dimidiatus. Deus enim sol est eius, qui nunquam occidit. Igitur quemadmodum in hoc resurrexit dominus corruptibile suum corpus incorruptibile recipiens, ita & nos in futuro seculo incorruptionem recipiemus. Venit igitur in hac una hoc est prima sabbatorum, hoc est dierum sabbati & hebdomadæ. Maria Magdalene, nam sabbatum quidem præterierat, & non ultra a lege prohibebatur; & abiit a loco, uolens consolationem quandam inuenire, & quum uidisset lapidem sublatum; magna festinatione uenit ad Petrum & Ioannem. Nam dominus quidem surrexerat lapide sublatum, & ob signato sepulchro. Quia autem & testes quosdam resurrectionis esse oportet

Matt. xxvii.
Mar. xvi.
Luc. xxiiiij.

Sabbata Iudæi dies hebdomadæ appellant;

Hora resurrectionis incerta
Mat. xx
viii.

rebat, & in sepulchrum ingredi, tollitur lapis ab angelo, Maria autem nihil adhuc de resurrectione sciens, furtum & ablatio nem vocat, quod contigerat deo. Et discipuli assistunt monumento, & vident linthea sola posita, id quod vere signum erat resurrectionis. Neque enim si transiissent quidam corpus, nudassent illud: neque si furati essent, curam habuissent deponendi sudarii euoluendi, & ponendi seorsim in vnum locum, sed simplici (sicut potuissent) accepissent corpus. Propter hoc etiam Euangelista prius dixit, quod cum multo vnguento sepulchrum fuerit, quod non minus bitumine linthea corpori adherere facit: ut quum audierimus quod sudaria sua illic fuerint posita, ne credamus dicentibus, quod furtim sit ablatum, neque enim ita insipiens fuisset fur, quod in rem superuacua tantam insumpisset curam & tempus, & non fuisset visus in hoc esse occupatus, & furti reus futurus. Igitur qua hora quidem fuerit resurrectio, nullus scit, sicut & tempus secundum aduentum incertum. Quamuis autem Matthæus dicat profundo vespere factum esse terræ motum: Ioannes autem mane, quum essent adhuc tenebræ, Mariam venisse, & vidisse remotum lapidem, non est diuersitas. Nam primum quidem hoc dicimus; quod apud Matthæum quidem mulieres venerunt vespere sabbatorum: apud Ioannem autem non mulieres nunc memorantur: Superfluum enim fuisse, quum Matthæus hoc prius dixisset, ut Ioannes eadē diceret. Sed Maria Magdalene venit mane. Multi enim fuerunt aduentus ad sepulchrum: venit enim interdum cum alijs mulieribus, interdum autem sola. Vnde euangelistæ varias visitationes posuerunt, aliusque aliam dicentes videtur distinare. Nam primum quidem dicimus, quod aliam visitationem dicat Matthæus mulierum, & aliam Ioannes Mariæ Magdalene. Deinde profundo vespere, & mane cum adhuc essent tenebræ id quod alius dicit profundo diluculo, in idem tendunt: quia omnia illa tempora fuerunt medium noctis. Si autem rogas, quomodo simpliciter custodibus Ioannes & Petrus accesserint ad sepulchrum & mulieres. Vt simpliciter dicam, mox ut relexisset dominus, & adstitisset angelus sepulchro cum terræ motu, custodes iuerunt ut nunciarent pharisæis, & ita sepulchro a custodem præsidio relicto, libertatem accedere di habuerunt discipuli.

Et quum se inclinasset, uidit posita lintheamina, non tamen intrauit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiit in monumentum. Et uidet lintheamina posita, & sudarium quod fuerat super caput eius, non cum lintheaminibus positum, sed separatim inuolutum in unum locum. Tunc ergo introiit & ille alius discipulus, qui uenerat prior ad monumentum: uiditque & credidit. Nondum enim nouerant scripturam, quod oportuisset eum a mortuis resurgere. Abierunt ergo rursum discipuli ad semetipsos: Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fletet, inclinauit se in monumentum & uidet duos angelos amictos albis, sedentes unum ad caput, & alterum ad pedes illic ubi posuerant corpus Iesu. Dicunt ei illi. Mulier, quid ploras? Dicit eis. Sustulerunt dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Vide hic quam alienus a factu sit Eua gelista, quomodo testetur diligentiam Petri in scrutando. Nam quum ipse præuenisset, & uidisset iacencia linthea non ultra curiose quærit, sed expectat illum: Petrus autem feruentissimus, interrogatus, omnia diligenter explorauit; tunc hic post illum ingressus, uidit sepulchralia separatim posita, ac credidit; non quod surrexisset dominus, sed quod furto ablatum esset. Credidit enim Mariæ dicenti. Sustulerunt dominum. Quare autem credit Mariæ & non cogitauit quod surrexisset? Nondum enim sciuerunt scripturam, quod oportebat eum a mortuis resurgere, & propterea crediderunt Mariæ, suspicanturque furtum & ablationem. Igitur hi quidem abierunt ad seipsos, hoc est per seipsos & nihil ultra curiosius inquirentes. At Maria (muliebri enim genus affectionibus magis obnoxium, & ad lachrymarum pensum) ante sepulchrum stat & plorat: Quia enim non habebat Iesum, vel locum videns in quo fuerat positum desiderabile corpus, ex hoc solo consolationem inuenit vnde & maiorē meretur visionem quam discipuli. Quæ enim illi non viderunt, ea hæc conspicata est, duos angelos inquam, Maximæ consolationi ei erant angelorum conspectus, & fulgidus illorum habitus. Sedere autem vnum ad caput, & alterum ad pedes, manifestant quod sciunt quid amplius, & si rogentur, posse docere. Porro dicendo. Cur ploras? magna compassione plenum est. Nam ut ne turbetur mulier interrogatione hac, perturbationem mulieris reprimunt, mansuetæ ac placide dicendo. Quid ploras? Illa autem magna affectione & amore dicit. Sustulerunt dominum, proptereaque ploro, nescio enim quo transtulerint eum: ut eo vadens inungam corpus, & vel mediocrē ex eo consolationem inueniam. Tu vero discere hic petrū practicum & feruidum, Ioannem autē contemplatiuum, & ad diuinorū cognitionem idoneum. Sapientius igitur contemplatiuus cognitione & ingenio præuenit,

Mulierū conditio.

Petrus practicus.
Ioannes contemplatiuus.

A practicus autem detrimentum habet, atramen feruore ac studio illius vincit alacritatem. Er videt prior diuinum quoddam mysterium practicus. An non tale quiddam contigit in discipulis? Etenim quum duo pueri sunt, vnus ingenio acutior, alter tardior, præoccupat hic suo studio velocitatem naturæ alterius: Etenim in spiritalibus sæpe practicus, & sermone idiota, sensu quiddam sublimius percipit contemplatiuo. Sed & omnis anima quæ dominatur affectionibus Maria dicitur. Purgata igitur per affectionum depositionem, videt IESVM simul deum & hominem. Nam angelorum vnus qui ad caput sedet, deitatis symbolū: est alter autem ad pedes, incarnationis verbi, quæ est extrema.

Hæc quum dixisset, conuersa est retrorsum, & uidet Iesum stantem, & nesciebat quod Iesus esset, Dixit ei Iesus, Mulier quid ploras? Quem quæritis? Illa existimans, quod hortulanus esset, dicit ei. Domine, si tu asportasti eum, dicito mihi ubi posueris eum & ego tollam eum. Dicit ei Iesus, Maria. Conuersa illa, dicit ei. Rabboni, quod dicitur magister. Dicit ei Iesus. Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad patrem meum. Sed uade ad fratres meos, & dic eis. Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum: & deum meum & deum vestrum. Venit Maria Magdalene, annuncians discipulis quod uidisset dominum; & ea dixisset sibi. Quare conuersa est retrorsum Maria, cum loqueretur cum angelis? qui accidit ei, quod conuersa est retrorsum? Videtur igitur dum illa colloqueretur cum angelis Iesus stetit post eam, & illos territōs, quia spectauerant dominum: & habitu, & forma, & aspectu, statim dixisse quod viderint dominum: quumque hoc audiuisset, mulierem conuersam esse retrorsum. Nam angelis quidem in habitu, quo terrebat apparuit; Mariæ autem non item, sed in simplici & communi. Ideo & illum putauit esse hortulanum, horti videlicet illius in quo sepulchrum erat, vnde & dicit. Domine, si asportasti eum: hoc est si tu furatus es; & non dicit Iesum sed eum, quasi ad eum, qui sciret faciens sermonem: Si igitur tu portasti & abstulisti, ac furatus es eum ex hoc loco, dic mihi, quo posuisti eum: & ego illum tollam, & transferam in locum suum, ubi magnifice sepeliatur. Fortassis enim metuebat, ne forte Iudæi & in mortuum corpus defæuerint, & propterea volebat in alium incognitum locum eum transferre. Plena enim affectionum erat mens mulieris, non valens sublime quiddam cogitare, ideo & dominus, quia a seipsa sublime quiddam intelligere nequibat, sua voce se illi notum reddit. Quum enim solo nomine vocasset eam, dicens, Maria sui notitiam illi concessit. Nam sicut Iudæis aliquando innotescibat, aliquando etiam præsens incognitus erat: ita etiam loquens quando voluit se ipsum illis notum faciebat, sicut & nunc quando voluit, cognoscibilem se fecit Mariæ per vocem. Qui etiam si loquutus dixisset, Mulier cur ploras? non agnouisset eum mulier: non enim volebat Iesus. At quando voluit, tunc per vocem agnitus fuit. Conuersa mulier, dicit ei. Cur hoc illi loquuta est? ac dixit. Dic mihi, quo posuisti eum? & nunc Euangelista dicit; quod conuersa. Videtur itaque, quod postquam ipsa dixit, quo posuisti eum conuersam esse ad angelos, interrogaturam forsitan, quare expauescisti fuisset, deinde vocatam a CHRISTO percussam per vocem, & conuersam ad illum ab istis, & ita agnouisse ac dixisse. Rabboni, & voluisse quidem accedere ad eum, & esse cum eo sicut prius, & fortassis de considerabilem vnguento perfundere. At ille cuexit eius mentem, ut melius quiddam de se sentiret, maiorique reuerentia se obseruaret, dicens, Ne tetigeris me; hoc est, non ultra res se habent, ut olim, neque similiter vobiscum conuersari volo. Nam quamuis nec verbis hoc dixerit, sic tamen intelligitur, ascendo enim ad patrem meum, & illuc festino. Illuc enim festinanti, & non iam tale habenti corpus, quale dum conuersaretur cum hominibus, maior iam reuerentia opere præcium fuerit attendere, & ut præstantiori quam communis tactus & colloquiū conuersatio ferat. Vide autem quam sententiam breuiter loquitur fuerit Euangelista. Dixit enim ne tangas. Deinde quasi interrogasset quispiam. Quare inquit, eo quod non iam tale mihi corpus est, quale quum in terra versarer, sed quale in cælo & sursum. Et deinde quasi iterum subinferret. Quare igitur nunc in terra ambulans si tale habes corpus? Nondum enim (inquit) ascendi ad patrem meum, ascensus autem sum. Hoc enim per sequentia manifestat, dicens. Vade autē ad fratres meos, & dic eis. Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum: quamuis non statim ascenderit, sed post quadraginta dies. Quomodo igitur hoc dicit? Mentem eius erigere volebat, & persuadere, quod in cælos iret, & per hoc solatium caperet. Quia autem dixerat, fratres subdit. Et patrem vestrum. Pater enim & noster deus, sed gratia, domini autē pater natura.

Maria quare conuersa retrorsum.

Deus pater noster & xpi.

Esa. xix

Sic deus quoque modo diuerso, noster enim natura, Christi autem iuxta humanitatem, Deus enim eius fuit secundum quod humanam assumptionem naturam, Abiit igitur Maria, quum ei dominus ita loqui dignatus esset, & annunciat ea discipulis. Tantum bonum est perseverantia & assiduitas. Assiduus igitur & tu sis: & discas forsitan quiddam, & discipulorum verbi futurus es doctor.

Quum ergo esset vespera die illo, qui erat unus sabbatorum, & fores essent clausae ubi erant discipuli congregati propter metum Iudeorum, venit Iesus, stetitque in medio, & dicit eis, Pax vobis. Et quum hoc dixisset, ostendit eis manus ac latus suum. Gausi sunt ergo discipuli viso domino. Dixit ergo eis iterum, Pax vobis, sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Haec cum dixisset, flauit in eos & dicit, Accipite spiritum sanctum: quorumcumque remiseritis peccata, remittuntur eis: quorumcumque retinueritis, retenta sunt. Postquam Maria annunciauit haec discipulis: verisimile erat vel illos non credidisse ei: vel si crediderunt, doluisse quod ipsi non fuerint habiti digni, idcirco illo die eis assistit sicientibus, propterea quod a muliere audierant eum resurrexisse. Quia autem timebant Iudeos, ideo magis videre desiderabant, ut inde esset eis aliquanta consolatio. Assistit igitur vesperi. Expectauit enim donec omnes congregarentur. Clausae autem erant fores, ut ostendat quod ita surrexit superposito lapide super sepulchrum. Quomodo autem non putauerint illum phantasma admirabitur quisquam. Mulier prius magna eos fide firmarat, Et aliter, mansuetam eis faciem exhibuit, & voce fluctuabundas eorum mentes placauit. Quum autem dixisset, Pax vobis: hoc est, ne turbemini: & memores eos facit verbi, quod ante crucem dixerat eis, &

Io. xiii. xvi.

Videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Quia autem cum Iudeis ebsaque induijs gerebant bellum, iterum dicit, Pax. Sicut enim mulieribus dixit, Gaudete; eo quod in lectu erant; ita illis pacem dat propter bellum, quod cum Iudeis habebant; & habituri erant, Congruè igitur illis gaudium, ut moerentibus, & maledictis olim, ut in tristitia pariant; viris autem pacem dicit, propter pericula praedicationis. Interim & crucis bona declarat, quae pacis sunt. Ideo quia per crucem pax facta, mitto vos ad praedicationem. Consolans autem eos & animans, inquit, Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Meum opus, inquit, suscipite, & confidite quod vobiscum sum futurus. Vide autem & auctoritatem: non dixit, obsecro patrem meum, & mitte vos; sed mitto vos. Insuffiat autem, & dat eis spiritum sanctum, non perfectum donum patris nunc eis tribuens (hoc enim in Pentecoste daturus erat) sed ad susceptionem spiritus idoneos eos reddens. Accipite, inquit, spiritum sanctum: hoc est, estote idonei ad suscipiendum spiritum. Dicendum autem, quod & potestatem quandam & donum spirituale dedit eis: non ut mortuos suscitant, & virtutes faciant, sed ut remittant peccata. Ideo & subdit, Quorum remiseritis peccata: ostendens quod genus spiritualium donorum eis dederit, remissionem videlicet peccatorum. Post assumptionem autem misso spiritu, & signorum & aliorum charismatum virtutem eis largitus est. Digna autem quaestio, Quare non in Galilea discipulis apparuit, sed in Hierusalem: quum Marcus & Matthaeus dicant permississe eum illis se videndum in Galilea? Quomodo ergo in Hierusalem apparuit? Dicunt igitur quidam, Quid hoc? Non enim dixit, in Galilea duntaxat videbo vos, in Hierusalem autem non videbo. Et ita amplius apparuit, & non mendacium. Deinde enim videndum se in Galilea ab omnibus discipulis, & non a duodecim tantum, sed & a septuaginta promittit. In Hierusalem autem solis duodecim visus fuit. Neque est vlla hic diuersitas. Vis enim est ab omnibus in Galilea, a duodecim autem in Hierusalem: nam plures visiones fuerunt; unde aliquas, alij illas scripserunt. Fortassis autem de eadem materia tradentibus duobus Evangelistis, implet quae a priore dicta sunt posteriori. Vide in super sacerdotum dignitatem, quod diuina sit. Dei enim est remittere peccata. Sic igitur dignitas, illi honorandi sunt ut deus: nam quauis indigni sint, quid hoc? Diuinorum donorum ministri sunt & gratia operatur per eos, sicut & per asinam Balaam loquutus est: non enim, indignitas nostra gratiam prohibet; atque ita quia per sacerdotes gratia suppeditatur, honorandi sunt.

Ma. xxvi Mar. xiii

Sacerdo dignitas nu. xxij.

Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Iesus. Dixit ergo ei alij discipuli, Vidimus dominum. Ille autem dixit eis, Nisi uidero in manibus eius uestigia clauorum, & misero digiti meum in uestigium clauorum, & misero manum meam in latus eius non credam. Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis: venit Iesus ianuis clausis & stetit in medio illorum, & dixit, Pax vobis. Deinde dicit Thomae, Miser digiti tui huc, & uide

A

manus meas, & ad moue manum tuam: & immitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed credens. Respondit Thomas & dixit, Dominus meus & deus meus. Dicit ei Iesus, Quia uidiisti me Thomas credidisti: beati qui non uiderunt & crediderunt. Non enim erat Thomas cum discipulis, verisimile enim illum ex congregatione nondum fuisse congregatum. Quid autem est quod dicitur Didymus? Interpretatio est nominis Thomas. Merito autem me minit interpretationis eius nominis, ut ostendat nobis, quod dubitator quidam sit, & id uirij a principio habuerit; ut & nomen indicat. Dicentibus autem alijs discipulis domino, non credit: non illos mendaces existimans, sed resurrectionem impossibilem putans. Ideo & arguitur, ut supra modum curiosus. Nam quemadmodum facile credere, leuitatis est; ita valde oblectari, rusticitatis est crassitudo. Vide enim quomodo neque oculis dicebat se credere, sed & nisi misero manum meam, addidit. Unde autem sciebat latus habuisse loca? Audierat a discipulis. Quare non statim apparet ei sed post dies octo? ut quum eoceretur a condiscipulis, & his qui ea audierant, in maius desiderium accenderetur; & fidelior in futurum fieret. Ostendere autem volens dominus quod & tunc aderat, quando incredulitatis uerba cum discipulis tractarit Thomas, non expectauit ut ab eo tale quiddam audiret, sed ipse prior quae desiderabat, implet. Etenim uerbis ipsidem usus est, dicens, Et uide quomodo loquatur, primum increpans, Affer manum tuam: & de in, admonens. Ne sis, inquit, incredulus, sed credulus? Vides manifestam infidelitatem fuisse dubitationem, & frustra quosdam gratificari Thomae, dicentes, quod

B

data opera & prudenter non facile crediderit. Nam dominus incredulum uocat. Vide autem quomodo is qui prius incredulus, tactu lateris, uerbum optimum indicauit. Duas enim naturas & unam hypostasim unius Christi docuit. Dicendo enim dominum, humanam indicat naturam: nae hominibus dicitur dominus, sicut, Domine, si tu sustulisti eum. Dicendo autem, deus meus, diuinam substantiam ostendit; & ita unum & eundem esse dominum & deum. At dominus ostendens nobis, quod fidei sit recipere ea quae non uidentur, dicit, Beati qui non uiderunt & crediderunt. Hoc loco discipulos intelligens, qui neque fixuram clauorum, neque latus tetigerant, & crediderunt. Non illos autem solum, sed & eos qui postea crediderunt. Non prius autem Thomam beatitudinem hoc dixit, sed consolans eos qui non uiderant. Quia enim multi dicunt, Beati oculi qui uiderunt dominum, solatur eos quod multo beatius sit non uidisse. Quomodo autem corpus incorruptibile monstratum est habere & clauorum typos, & humana manu tangibile factum est; Per attemperacionem ad illorum infirmitatem facta sunt haec omnia quod ingressum clausis ianuis, & ita tenue ac leue; omnique liberum fuit crassitudine. Et ut credatur firmiter resurrectionis, haec monstrantur. Et propterea surgit habens signa crucis & uulnra: quia & quod comedit, non necessitatis erat, sed ad confirmationem resurrectionis comedit. sicut & ante crucem in fluctibus ambulans, non alterius naturae corpus habuit, ita & nunc palpabile ipsum, & typos habens ostendit. Et quauis palpabile & uisibile, simul tamen & incorruptibile ipsum circūfert, ut fides confirmetur, & non necessitate & lege corporis. Omne enim quod comeditur, in secessum vadit, & alteratur. id quod de Christo non erat dicendum, sed uis quadam inuisibili & diuina consumebantur edulia, ad confirmationem resurrectionis tantum assumpta. Vide autem quomodo propter unum hominem Thomam non dedignatus est ita condescendere dominus, & latus ostendere, ut saluet animam unam incredulam: ita & nos neque minimum contemnere debemus.

Multa quidem et alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quae non sunt scripta in hoc libro. Haec autem scripta sunt, ut credatis quod Iesus est CHRISTVS filius dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius. De quibus signis hic dicit Euangelista: numerum de his quae ante crucem: Non, sed de his quae post resurrectionem fecit coram discipulis suis. Quae autem ante crucem: non coram discipulis, sed omnibus faciebat. Atque ita haec, de quibus nunc dicit Euangelista, post resurrectionem sunt facta. Cum solis enim discipulis uersabatur quadraginta diebus, signa ostendens resurrectionis. Sicut enim ante crucem faciebat signa, ostendens se esse filium dei, ita post resurrectionem perficiebat signa coram discipulis, ostendens se filium hominis, & habere corpus; idque incorruptibile & diuinum, & non iam carnalibus legibus subditum. Quum igitur multa facta sint signa resurrectionis, haec solum scripta sunt; & neque haec ostentationis gratia, uel ut ostendatur gloria uigeniti, sed ut vos (inquit) credatis. Et quod uerum, & uiccedens: non Christo, quae enim eius uilitas dum nos credimus; sed in nos ipsos redun-

Didymus

Ut credere facile ueritatis ita uehementer preluclat i rusticitatis.

Thomas uere incredulus.

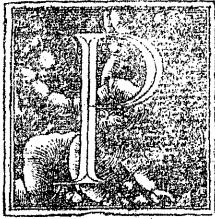
Fidei est recipere inuisa. Quare Xps post resurrectionem tangi se permittit.

Mat. xiii Marc. vi.

Mat. xv.

dans. Dicit enim, vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Credentes enim quod resurrexit, & viuere nobis ipsi vitam paramus. Propter nos enim surrexit & viuere. Qui autem mortuum ipsum esse putat, & neque resurgere, neque viuere, ille sibi mortem & corruptionem adiudicat & affirmat.

CAPVT VIGI MV PRIMVM.

Ostea manifestauit se iterum Iesus ad mare Tyberiadis, manifestauit autem sic. Erant simul Simon Petrus & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galilee, & filij Zebedei, alijque ex discipulis eius duo. Dicit eis Simo Petrus, Vado piscatum. Dicunt ei Venimus & nos tecum. Exierunt & ascenderunt in nauim statim, & illa nocte nihil ceperunt. Mane autem iam facta, stetit Iesus in littore, non tamen cognouerunt discipuli, quod Iesus esset. Dicit ei Iesus. Pueri, num quid obsonij habetis? Responderunt ei, Non. At ille dicit eis. Mittite in dextram nauigij partem rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & iam non ualebant illud trahere pro multitudine piscium. Dicit ergo discipulus ille, quem diligebat Iesus Petro, Dominus es. Simon ergo Petrus quum audisset quod dominus esset, tunica succinxit se (erat enim nudus Petrus) & misit se in mare. Alij autem discipuli nauigio uenerunt, non enim longe aberant a terra, sed circiter cubitis ducentis, trahentes rete piscium. Quum dicit, manifestauit semetipsum dominus, significat Euangelista quod nisi uoluisset, ipse per se ipsum illis condescendens, manifeste non fuisset uisus in corpore incorruptibili. Quare & loci meminit maris Tyberiadis? Ostendit quod non iam ultra timebant Iudaeos ut antea, sed magnam partem timoris abiiecissent. Ideo & non inclusi erant, sed & prospectabant e domo quod prius non audebant, & ubique ambulabant, ibantque usque ad Tyberiadem, quae distat a Hierosolymis, & est mare Galilee. Piscabantur autem discipuli, quia nihil aliud habebant quod facerent: neque enim ipse semper cum eis conuersabat, neque spiritus datus erat, neque doctrina perfecte concessa, ideo Iesus cum eis conuersabat, Petrus enim quum actuosissimus esset, non ferebat otium, sed in opere feruebat, & sequebantur caeteri, eo quod consueti erant. Et quum adesset eis laborantibus & miseris non statim se ostendit, uult enim prius loqui cum eis: unde & dicit, Pueri numquid obsonij habetis? quasi empturus ab eis quiddam. Ut autem negarunt, & quum iussisset eos mittere in dextram, consequuti sunt quiddam. Dicit discipulus, quem diligebat Iesus Petro, dominus es. Iterum hoc loco inuenimus discipulorum proprietates ostendi. Nam perspicacissimus quidem Ioannes, Petrus autem seruientior; ea propter Ioannes qui dem agnoscit dominum: Petrus uero prior uenit ad eum. Succingendo enim se, reuerentiam ostendit. Mittendo autem se in mare, declarauit desiderij magnitudinem: non enim expectat ut alij, sed natans aduenit, quantum ducit cubitis abessent a terra. Est igitur & *μαθητην* *λιπετον* quoddam quo Phoenices & Syri piscatores se amiciebant, siue nudi essent, siue uestiti, hoc super imponentes. Simpliciter autem dicendum, quod sicut pictores pingunt Apostolos super uestibus tectos. Igitur quia nudus erat Petrus, & piscando laborabat in reuerentiam se induit ependyten, hoc est enim succingi: & prior uadit ad dominum. Non enim parua quaedam erant quae fiebant, sed magna. Nam primum quod multi pisces capti sunt, deinde quod rete non est scissum.

Discipuli post xpi resurrectionem ante spiritum missum, suam artem sectabantur;

Epēdytes

Ioan. vi.

Vt ergo descenderunt in terram, uiderunt prunas positas, & piscem suprapositum & panem. Dicit eis Iesus. Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terra plenam magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et quum tot essent, non est scissum rete. Dicit eis Iesus, Venite prandete. Et nemo discipulorum audebat interrogare eum, dicentes. Tu quis es? quum scirent quod dominus esset. Venit itaque Iesus, & accepit panem & dat eis, & piscem similiter. Hac iam tertia uice manifestatus est Iesus discipulis suis, quum resurrexisset a mortuis. Et hoc est miraculum quod nunc uident, prunam dico & piscem atque panem. Non enim faciebat ex materia proposita, sicut quum fatiaret de duobus piscibus ac panibus quinque, tot milia, sed simpliciter ex nihilo. Quum dixisset autem dominus, Venite prandete, nullus exquirat, neque audeat interrogare. Non enim uera tantam habebant fiduciam, sed cum silentio ac timore admirabantur, sciebant enim quod dominus esset. Ideo neque interrogabant, uti figuram alienam uidentes, sed multo pleni stupore ualde stupecebant. Et uoluissent quidem de eo interrogare aliquid, sed metus & manifesta aspe-

ctio, quod non esset alius, sed ille ipse, non permittebant interrogare, sed solum comedebant ea quae eis creauerat. Quomodo autem creauit: sua potestate. Non enim iam in calum suspicior, & patrem inuocat: illa enim fiebant: ut se nobis temperaret. Iubet autem de piscibus afferre, ut ostenderet non esse phantasma quod uidebatur. Sed hoc loco quidem non dicit, quod comederit cum eis. Lucas autem dicit, quod comederit. Quomodo autem comederit, non est nostrum dicere. More enim admirabili facta sunt haec, non quod natura eius cibo habeat opus, sed nostri causa ad confirmationem resurrectionis fiebant. Ostendens quoque, non illum continuo apud eos fuisse, neque similiter ut prius dicit. Hoc iam tertio manifestatus est. Intellige insuper haec & per allegoriam. Nox enim erat quando te neque idolatriae inualuerunt, ante solis Christi aduentum, qui prophetiae laborauerunt, & nihil ceperunt. Nam quauis unam gentem Israeliticam conclusisse in sagena uidebatur, tamen quia & haec subinde ad idolatriam redibat, nihil forte apprehenderunt: Vbi autem diluculum solis iustitiae infulsit, & apostolicum rete eiecitur est;

Quia hic deficiente charta in exemplari, opere praecipuum uisum est nonnulla inserta, tu mi lector boni consulas: et si uel in exemplar non mutilum incidideris, uel probatis quiddam habueris, tu quoque in medium afferre non dedigneris.

tunc prosperata est apostolorum piscatio, Petro ceteros inhortate. An non in die pentecostes sagena uidentur multitudinem comprehendisse, quum primi sermonis retiaculo tria millia, & secundo sermone quinque milia comprehenderent, uere implentes dictum domini. Posthaec faciam uos piscatores hominum. Vide autem num & episcopi cuiusuis typum generat Petrus? qui quadiu nox est, & Christum non agnoscit uere, frustra laborat, operacum ac oleum (ut dicitur) infumit inefficaciter. Non enim nostri laboris, sed Christi gratiae est, si felicitas cui captura contingat. Porro & ad dexteram mittendum erit rete, ut iusta intentione & animo pio piscemus, nempe ut omnia ad salutem atque edificationem & gloriam Christi agantur, quo demus Christo obsonium quoddam quod cibum suum nostram salutem putat. Neque fieri potest, ut tunc frustra laboremus; mox enim gratia dei, quae per Ioannem signatur dominum ostendet fide illustrans, quam nequam otiosa, facit nos erubescere de nostra nuditate, & contemptis omnibus periculis festinare ad Christum. Non enim tunc Petrus submergi timet, ut antea, ut ueniat ad terram uiuentium, in qua nunc Christus mortis victor stat. Mari enim uita illa confertur: futura autem littori, in quo Christus. Et certe qui tales sunt, non procul abunt a littore, municipatus enim eorum in celo est. At ne quem pigeat laboris: ecce dum nos pascere dominum studemus, ille parat & ministrat nobis cibos igni spiritus coctos: panem scilicet illum, quem qui comedit in regno caelorum, beatus est: piscemque assum, humanitatem in qua, spiritus sancti ardore pronobis in cruce coctam, & diuinitatem panis qui de caelo descendit, tunc erit uincit: que gloria, si fidelis dispensator ac piscator fuisse comprobabitur, ubi summa concordia futura, ita ut rete non scindatur.

Quo xps comedit post resurrectionem,

Actu. iij.

Matt. iij; Petrus typus regis episcopi.

Mari uita pascens, littori futura conferatur;

Quum ergo praedissent, dicit Simoni Petro Iesus, Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei, Etiam domine tu scis quod amo te. Dicit ei Iesus, Pascite agnos meos. Dicit ei rursus secundo, Simon Ioannis diligis me? At ille, Etiam domine tu scis quod amo te. Dicit ei, Pascite oues meas. Dicit ei tertio, Simon Ioannis amas me? Indoluit Petrus, quod dixisset sibi tertio, amas me, dixitque ei, Domine tu oia nosti, tu scis quod amo te. Dicit ei Iesus, Pascite oues meas. Amem amen dico tibi, cum esses iunior eingebas te, ambulabasque quo uolebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alium te cinget; & ducet quo non uis. Hoc autem dixit, significans qua morte glorificaturus esset deum.

Quare Christus qui scrutator est cordium, nihilque ignorat, interrogat? Non hoc facit ut dicat sicut nos, sed ut doceat & manifestet aliorum fidem: sicut & quum interrogaret. Quem dicunt homines filium hominis? quam fidem confessionemque a nobis requiret, indicabat. Ita hic daturus orbi magistros ac doctores, quales illos esse uelit, terna in interrogatione bene inculcat: Et uiderur mihi, amare Christum & ea quae Christi sunt scitari, antea insinuari per missionem retis in dextram partem: pascere autem, per inuentionem & capturam. Interim Petrum, quia praeter alios ceciderat, maiorisque esse seruoris & dignus cui amplius concedatur, ministerium comprobaturus, ter proprio nomine uocat, ut ne dubitet remissa sibi peccata. Dicit autem primum, Diligis me plus his? postea in duabus alijs interrogationibus tantam dicit, Diligis me? Quare hoc? Praetule rat se prius alijs arrogantius, dicens, Et si omnes alij scandalizati fuerint in te, ego te non

Ma. xviij

ma. xxv

negabo. Proinde tunc desiderabatur in eo humilitas, quam nunc lapsus & poenitentia lu-
 cratus esse apparet. Amare enim se Christum fateatur: sed quod præ alijs amet, nondum
 dicere audeat, quanvis dicere potuisset. Quod præ alijs diligam, vel ex hocvno discere po-
 rest quod alijs nauigio ad te venientibus; ego impatientia desiderii in mare me misi, vt
 ad te venirem. Sed de hoc tacens dicit. Etiam domine, tu scis quod amem te. Scire autem
 Christum amorem nostrum deitatis indicium est, qui scit an vere amemus, & melius scit
 quara nos ipsi. Omnia modestæ & ardentis charitatis sunt verba. Docetur itaque pasto-
 rem ouium Dei, & amore Christi præditum esse, & virtutum prærogatiua se nulli præ-
 ferre debere. Ita Christus & gregi consulit, & de diligenti remunerat, & super multa con-
 stituit, nempe super eos pro quibus sanguinem suum effudit. Audiant episcopi, & præ-
 dicatores verbi, quid eis cõmenderetur. Pasce (inquit) oues meas. Ministerium affert, quo
 tuam erga summum pastorem charitatem probes, eo si fideliter functus fueris summum
 honorem assequutus es. Non facit dominum, non principem, non regem Petrum, sed
 pastorem esse iubet. Reges gentium dominantur eis, & qui potestatem habent super eas
 benefici vocantur. Non facit mentionem lactis vel lanæ, quæ tamen gratæ oues debent
 pastoribus, vt ne sua sectetur, sed quæ aliorum. Pasce, inquit, non occide: ad ædificatio-
 nem, non ad destructionem officio fungere: pastor esto, non lupus. Ne contempseris oues
 amplectendo hoc seculum; mea enim sunt oues. De hœdis & porcis, quibus margaritæ
 non sunt obijciendæ, nihil præcepit: sed de ouibus, & de his qui verbum dei audire cupi-
 unt. Indoluit autem Petrus, non ægrefereus tertio repetitam rogationem, sed timēs ob-
 suam imbecillitatem. Et propterea iam non prædicatur negatio, sed constans amor, quod
 nec si moriendum, relicurus sit dominum, vt antea. Et tunc quidem iunior eras & reli-
 ctus es tuæ voluntati, & quanvis accingeres te quasi me sequutus, voluntatis tamen
 tuæ impetum sequutus es, quod scilicet te ducebat carnis amor. Posthæc non ita eris: nam
 quanvis seneris: & per ætatem minus seruindo sanguine, mea tamen gratia roboratus vo-
 luntati tuæ renunciabis, non quaerendo ea quæ caro docet, sed illa perdes tua sponte pro-
 tendens manus ad vincula in cruce, quam alius te cingeret. Quum te ipsum cingeres: ibas
 in perditionem: ego autem te accingam, vt cohibita voluntatis tuæ carne perites. Cæte-
 rum extensionem manuum, crucifixionem vocat: quæ, quum habeatur ignon inuisibili-
 ma, gloriosa tamen & beata est post Christum passum. Et neutiquam timenda: quando-
 quidem propter Christum si fuerit, gloriosa erit, dum pro eo morimur: qui antea pro no-
 bis in cruce fuit mortuus.

Et tunc hoc dixisset, dicit ei: Sequere me. Conuersus Petrus, uidet illum discipulum quem dilige-
 bat Iesus sequenti, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit. Domine, quis est ille qui te
 tradet. Hunc ergo quum uidisset Petrus dicit Iesu. Domine, hic autem quid dicit ei Iesus: Si cõ-
 uenire non moreretur. Et non dixerat ei Iesus, non moritur, sed si cõ uelim manere donec ueniam
 quid ad te? Obscurius dictum manifestius ponit. Ita te alius cingeret vt me sequaris, non
 fugias. Nunc iubeo vt sequaris crucifixus sum, sequaris & per eadẽ vestigia. Qualis e-
 go pastor fui, talis & tu sis, & nõ solũ mortẽ non formides, sed & lætus obeas, siquidẽ vti-
 litas exposcit ouiu. Vnde & in cœna dicit. Quo egovado, non potes me nunc sequi, se-
 queris autem postea. Cæterum Petrus animatus verbis Christi non contẽdebat, sed quia
 & Ioannem dilectione seruere sciebat, id quod multis coniecturis, nempe quod vicissim di-
 lectionis signa dominus illi ostenderet, permittens illum dormire super pectus suum: cu-
 piebat scire, num ille quoque eadẽ indicia charitatis exhibiturus esset, & præterea ægre
 a Ioanne auellebatur. Quia enim diligebat Iesum, Ioannem quoque a Christo dilectũ, mu-
 tum amabat. Et ita quodammodo conuersus est, & magis ad amoris sui cœnitudinẽ, quæ
 strenuitatẽ qua impletetur mandatũ dñi, respiciens dicit. Domine, hic aut quid? Nõ
 ille re, quia plurimũ te amat, morte quoque glorificaturus est? Itaque cunctabundũ eius
 & curiosum animum corripit respondens Si hunc velim manere, quid ad te? Vides quẽ
 insinuat episcopus ardens charitate, insignis modestia, strenuus, minimeque cunctabũ-
 dus. Tu me sequere, inquit. Absit a te curiositas, vllave cunctatio, volo tu me sequaris.

Hac interseruimus lector, & in hoc tibi opinor gratificari, nunc sequuntur
 tur quæ in exemplari continebantur.
 quod hoc ferme si. nificat. Veni, inquit, assume oues, egredere in mundũ. Igitur qui auidẽ
 dominus Petrum curam agentem Ioannis, & ab eo auelli nolentem, dirimit eos propter

tempestiuam affectionem & consuetudinem. Opus, inquit, quod tibi concreditum est,
 perforce, & sequere me, qui educo te, & prædicationẽ, & totum orbem in manus tuas tra-
 do. Illud autem si velim manere in hoc loco, Galilæa scilicet, & non mittere tecum, quid
 ad te? Donec ueniam, quidã sic exponunt. Donec, inquit, contra Iudæos, qui me crucifixe-
 rũt ueniam percussurus eos in virga Romanorum, & subuersurus eorum ciuitatẽ. Dicitur
 enim Apostolum illum, vsque ad Vespasiani imperium, locaque superiora peragra-
 se, prædicantem, & manentem illic, quã autem capiendẽ erant Hierosolymẽ transisse. Igi-
 tur quia magnum prædicationis opus, nõ erant coniungendi, sed separandi, vt vnus ad
 hos, alius ad alios iret. Quare autem meminit Euangelista recubitus supra pectus, & qd
 interrogauerit, Quis est qui te tradet? Non hoc simpliciter, neque fortuito euenit, sed vt
 ostendat libertatem Petri post negationem. Nam qui antea non audebat interrogare de
 traditore, sed alteri committebat interrogationem, illi omnium præfectura concreditur
 & non solum committitur; sed & pro illo ipso qui maxime diligebatur, interrogat
 & sit mediator apud dominum. Admirare autem quam sit alienus a fastu Euangelista,
 quomodo quorundam suspicionem corrigit, quod non recte cognouerint quid de eo
 dominus dixerit, sed putauerint quod non moriatur, id quod non erat, sed manere iu-
 bet cum dominus, non quod non moriatur, sed quod non sit iungendus comes Petro
 prædicationis tempore, manere autem debeat suo loco. Iam manere donec ueniam, hoc est
 donec mihi placuerit, vt & illum educam ad prædicationem. Te enim nunc educo, vt
 præis orbi, & sequaris me. Ipse autem maneat hoc loco, donec redeã, & educam etiã ip-
 sum sicut te. Quidam autem sic intelligunt. Quis audisset (inquit) Petrus, quod moria-
 tur pro Christo, dixit: & Ioannes quid? Num morietur & ipse? Omnis em̄ qui natus est,
 & moritur. Dixit autem: Si uolueris manere, hoc est viuere eum vsque ad consummatio-
 nem seculi, vt & tunc de me restetur, Vnde & dicunt viuere eum, & ab Antichristo occi-
 dendum cum Elia prædicantem Christum. Quanuis autem & monumentum eius ostẽ-
 datur, quid hoc? Nam uiuens quidem ingressus est in illud, & deinde translatus, sicut &
 Enoch, & Elias. Igitur Euangelista euertit falsam opinionem existimantium, quod non
 moriatur discipulus hic, sed immortalis sit. Vere enim mendacium est, immortalem esse
 hominem. Quanuis enim Enoch & Elias non sint mortui, attamen mortales sunt.
 Ita & hic quoque, quanuis non fuerit mortuus, tã morietur. Igitur, quod nõ moritur,
 hoc est immortalis sit, falsum est. Alij autem affirmant, quod mortuus fuerit, & quod
 dicit, Si eum uolueris manere, intelligunt sicut interpretati sumus. Omnes opiniones di-
 ximus ne quam ignorent studiosi. Nobis autem placet, vt, donec ueniam intelligatur
 sicut Chrysofomo diuino & aureo illi ori videtur, & non de uita, sed quod non sit iun-
 gendus Petro.

Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit, & scimus quod uerum est testi-
 monium eius. Sunt autem alia multa que fecit Iesus, que si scribantur per singula, nec ipse opi-
 nor mundus caperet eos qui scriberentur, libros. Quare quum nullus Euangelistarum ali-
 us de seipso perhiberet testimonium, hic de seipso testatur. Dicitur postremus ad scri-
 bendum accessisse, quum motus & excitatus esset ad id per Christum. Eapropter sępe di-
 lectionis meminit, ostendens causam propter quam ad scribendum accesserit, quod Chri-
 stus commiserit hoc opus ei qui præ alijs magis diligebatur. Et scio (inquit) quod uera
 dicit, hoc est certis indicijs compertum habes, scripsi que scripsi, vt pote qui interfuim
 motus. nibus sermonibus, & operibus, & passionibus, & his que post resurrectionem acciderũt,
 Dilectus enim eram, & non excluderem, atque ita fidenter & de meipso dico, quod uer-
 ra dico, prouocatus vt exquirerem quæ facta sunt, & singula examinarem, vt solemus
 homines omnes, quando bene fidimus ueritati, ne forte testimonia nostra negentur, id
 quod & apostoli dicebant. Nos sumus testes eorum quæ dicimus. Et spiritũ dedit obe-
 dientibus sibi. Vnde autem manifestum, inquit, quod uera dicam, & non aduler præce-
 ptorie. Ex eo quod multa prætermitto, vnde perspicuum quod non aduler. Qui em̄ igno-
 miniosa omnia in medium protuli, & non abscondi quod eum & præuaricatorem legis
 & seductorem nominauerũt, & demoniacum, neutiquã adulatus fuim. Qui enim adu-
 laturet ad gratiã loquitur, contrarium facit: positique cõtempribilibus, gloriosa in me
 dium adducit. Ne admireris autem, quod libros, si qui de operibus Iesu scribantur mũ-
 dum dixit non capere, sed intellecta ineffabili vi dei uerbi dictum fideliter accipe. Nam
 sicut nobis loqui, ita illi multo facilius est facere ea que uoluit. Quidam autem per hy-
 perbolen more scripturæ putant dictum. Mos em̄ scripturæ, est hyperbole uiti sicut, Vt

Donec ueniam quod exponitur.
 Ioan. xij
 Præfectura ompe tro attri- buta.
 Præest Pe trus orbi
 Homo mortalis:
 Chryso- stom⁹ os aureum.

Actu. ij
 Ioan. xij
 xix.

Mos est
scripturæ
hyperbo-
le vti.

Ioã. xvi.

dimus ciuitates pertringentes in cælum, & vidimus viros, & eramus sicut locustæ coram
eis, & quæcunque sunt similia, Ita igitur quod non possit mundus capere libros qui scri-
buntur, intelligere licet. Quidam autem per mundum, intelligunt eos qui mundana sapi-
unt, opera autem quæ facta sunt a Iesu, diuina & mysterijs plena, tam inuisibili quam vi-
sibili creatura, & quæ futura sunt; & mysterijs sunt referta, mundanum hominem nõ pos-
se intelligere: sicut & quum dicitur. Multa habeo quæ non potestis portare modo. Cæte-
rum precemur, ne quando dictorum factorumque Christi obliuiscamur. Sed reuoluamus
librum hunc dilecti, & scrutemur in eo positum thesaurum in miraculis ac verbis Iesu,
vt sic valeamus purificari: & vita & sermone consequamur in die reuelationis ineffabi-
lia opera & mysteria, quæ nunc quandiu in mundo sumus capere non possumus. & per-
ficiamus in Christo, qui dilexit nos, & per dilectum suum discipulum illustrauit nos in
Theologia & agnitione sui, & patris, & filij, & spiritus sancti: cui sit gloria in seculorum
secula, Amen.

FINIS.

AD LECTOREM.

¶ Loca aliquot inuenies pie Lector in Theophylacto cauenda, hæc scilicet tria,
quæ sequuntur, citra tamen catholici ipsius authoris notam.

¶ Charta enim. cxi. A. Spiritum sanctum a filio procedere negat. Charta. xxxij. F.
dicit, Dei est vocare, electos autem fieri vel non, nostrum est. Inque eam sententiam frequens
loquitur. Charta. xvij. D. De diua virgine, Humanum quid volebat ostendere mater, quod
vt in filium potestatem habeat. Nihil enim magnum adhuc de eo intelligebat, &c.

¶ Attende itaque lector, primam illam enunciationem non esse catholicam, quum spi-
ritum sanctum ab vtroque procedere, nulli sit dubium. Loquutus est enim Theophylactus
noster Græcorum more, illis temporibus ita sentientium, & propterea minime reprehen-
dendus, quia minime tunc ab ecclesia vniuersali sic definitum: quemadmodum nec san-
ctissimum martyrem Cyprianum hæreticum fuisse dicemus, tanquam non agnoscentem
baptisma, ab hæreticis aut schismaticis administratum, quod tum ecclesiæ sanctio de sa-
cramentorum per ministros, extra ecclesiã errantes exhibitorum, non minore efficacia
nondum euulgata fuerit.

¶ Deinde quoniam electum fieri, intelligi potest, pro ipsa diuinæ electionis præde-
stinatio nisve impletione: quæ nequaquam sit citra hominis cooperationem. Iuxta il-
lud diui Petri, Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem fa-
ciatis: eapropter illud ab auctore adsertum, electos fieri vel non, nostrum est, eum potest
subire sensum. De hoc tamen loco certius ipse idem author apud Ioannem cap. vi. fol. di
A. disserit & fufius.

¶ At relictis de diua virgine verbis, haud secus atque de altero quopiam, Græcido
æoris dicto sentiendum, quod in eius excellerit verbis. Pauca hæc cursim nobis pro pie-
tate adnotare visum est. Vale amice lector, & hæc omnia boni consule, ac nostram in cõ-
stitis diligentiam, non ingratus amplectare. Vix enim quempiam inuenies, qui hoc aucto-
re in sancta dei euangelia, vel exactius, vel etiam locupletius scripserit. Iterum vale.